Copyright © D. N. Tărnăuceanu - Toate drepturile rezervate.

D. N. TĂRNĂUCEANU

PĂRERI NESOLICITATE

Cu dragoste și recunoștință minunatei mele soții.

AVERTISMENT

Această carte poate fi considerată ca fiind o sumară trecere în revistă a crezurilor care formează universul personal al unui bătrân. Nu este vorba despre crezurile autorului propriu zis al acestor texte, ci despre o persoană ficțională, imaginată a fi cu mult mai altfel decât el. Cele cuprinse aici se adresează unui anumit tip de cititor - cel care poate să gândească de unul singur, fără prejudecăți și idei preconcepute, capabil să deslușească subtilități și sensuri nu prea evidente la o citire superficială. Cel care poate deslușì o întreagă filosofie chiar și în spatele celei mai banale aparențe. Dacă aceste lucruri nu sunt ceea ce îți dorești sau simți că te plictisești citindu-le, poți oricând închide cartea și să te întorci la treburile tale.

Dacă te plictisești atunci când citești o carte, pot exista două explicații plauzibile: ori tu nu ești la nivelul cărții ori cartea nu este la nivelul tău. În primul caz, ai o problemă cu înțelegerea perspectivei din care privește autorul lucrurile, iar în al doilea caz, între tine și autor există o diferență prea mare în ceea ce privește aprecierea semnificațiilor lucrurilor și/sau ierarhizarea valorilor atribuite acestora. Simplificat: este vorba despre cum înțelege fiecare dintre noi realitatea a tot ceea ce considerăm noi că ar fi o manifestare a existenței.

Dacă experiențele tale de viață ar fi identice cu ale mele, tot ceea ce vei citi mai departe îți va apărea ca făcând parte din firescul tău de fiecare zi și nu ai mai avea nevoie de nici un fel de explicații la cele citite. Cum experiențele noastre de viață sunt diferite, este normal ca unele lucruri de aici să ți se pară cumva surprinzătoare, de neînțeles, uneori ciudate, de necrezut sau chiar de neacceptat.

Din fericire pentru supraviețuirea speciei noastre, toți suntem diferiți și fiecare dintre noi înțelegem realitatea existenței[1] în mod diferit, extrem de personal, în funcție de ceea ce reușim să deslușim fiecare din propriile noastre experiențe de viață. De aceea se scriu cărți: ca să ne arătăm unii altora ce, cum și cât pricepem noi din ceea ce este de priceput.

Din păcate, ca noi să pricepem despre un lucru la fel cu ceea ce au priceput și alții despre acel lucru, ar fi necesar ca și noi să fi avut parte de

[1] Realitatea existenței sau pe scurt realitatea - tot ceea ce există așa cum este în realitate și nu așa cum credem noi că ar fi. Imaginea sau viziunea noastră asupra realității formează realitatea umană - adică ceea ce credem noi despre realitate, părerile noastre despre tot ceea ce există, păreri care sunt în continuă schimbare de îndată ce întâlnim o nouă experiență de cunoaștere care ne relevă realitatea dintr-un unghi care ne dezvăluie noi aspecte.

aceleași experiențe și concluzionări asupra acestor experiențe, la fel ca și ei. Dar acest lucru se pare că nu este suficient. După cum știe mai toată lumea, la revenirea dintr-o excursie concluziile excursioniștilor asupra experiențelor lor sunt diferite, după felul de a fi al fiecăruia. Unii spun că a fost prea obositor, prea frig, prea cald, prea departe, prea costisitor, alții că a fost foarte frumos, foarte interesant și tot așa. Părerile noastre despre orice lucru sunt subiective și tributare felului nostru de a fi și de a înțelege realitatea dar și circumstanțelor.

Citirea unei cărți este și ea o experiență de cunoaștere generatoare de concluzii, ca un fel de excursie cu un traseu fix stabilit de către autor. Interesant este faptul că după terminarea unei cărți s-ar putea să ajungem la niște concluzii total diferite de cele la care s-a gândit autorul. Pentru că ceea ce concluzionăm noi este întocmai după calapodul nostru, după felul nostru de a înțelege lucrurile și de a trage concluzii.

Înțelegerea realității și interesul sau dezinteresul pentru anumite lucruri depind decisiv de experiențele de cunoaștere pe care le-ai avut de-a lungul vieții tale, de ceea ce ai înțeles din aceste experiențe și de specificitatea ta. Modul tău de a fi - tributar unei cunoașteri limitate la un anumit areal restrâns, sau dimpotrivă, deschis către o cunoaștere de spectru larg, permanent reactualizată - determină specificitatea interacțiunilor tale cu lumea din jurul tău.

Plictiseala din timpul lecturii intervine atunci când începi să înțelegi că nu vei găsi în textul pe care îl citești ceea ce ți-ai dori tu să găsești acolo. După felul cărților care te plictisesc poți să îți dai seama cam ce fel de persoană ești. Pe unii îi plictisesc cărțile care se ocupă de subiecte filosofice, pe alții cărțile de aventuri, de povești, de poezie ori romanele siropoase. Unii preferă cărțile cu poze sau chiar benzile desenate.

Atunci când constați că ceea ce se găsește într-o carte nu corespunde cu ceea ce ți-ai dori tu să găsești în ea, ajungi la concluzia că acea carte nu este pentru tine.

De ce nu este pentru tine? Pentru că - în timp ce citești - simți că nu te interesează ceea ce spune autorul. Iarăși de ce? Poate pentru că încă nu ești pregătit să pricepi ceea ce încearcă el să îți spună, sau poate că pur și simplu consideri că nu ai nevoie de ceea ce îți spune. De obicei consideri că nu ai nevoie atunci când nu ai mai avut tu însuți experiențe similare cu cele descrise de autor și nici nu consideri ca fiind plauzibil să poți avea astfel de experiențe.

Sau - pur și simplu - ignori ceea ce încearcă să îți spună autorul pentru că - din varii motive - nu ești convins de utilitatea acestor spuse. De aceea - ca să te ajut să eviți o inutilă și plictisitoare pierdere de timp lecturând această carte - cred că ar fi mai bine să te avertizez cinstit chiar de la început: cred că foarte puțini vor fi cei care vor putea - chiar dacă unii vor dori sincer - să își bată capul cu succes cu toate cele ce sunt cuprinse între paginile acestei cărți.

Unii vor considera că ceea ce se găsește aici nu cadrează cu preocupările lor, alții se vor poticni încercând să priceapă semnificațiile alăturărilor de cuvinte pe care nu le-au mai întâlnit până acum, iar câțiva - în loc să se aplece asupra textelor ca să vadă despre ce anume este vorba acolo - vor socoti că nu are rost să-și piardă timpul cu un autor de care nu au mai auzit. Pentru că dacă nu au mai auzit de el este clar că nu a avut de spus ceva realmente important - vor concluziona ei confundând - așa cum facem toți mai mereu - valoarea cu notorietatea.

Notorietatea se obține oferind ceea ce se cere pe piață. Valoarea se obține deschizând drumuri spre cunoaștere la îndemâna celor care chiar vor să cunoască mai mult decât strictul necesar zilnic. Informația este cea mai valoroasă resursă. Ca orice lucru valoros, ea se obține prin motivație, străduință și mai ales putință și are valoare doar în ochii celor care știu cum și când să o folosească.

Vor fi și dintre aceia care se vor mânia din te miri ce înșiruiri de cuvinte găsite pe aceste pagini, indignați de faptul că ceea ce au priceput ei din ele pare a contrazice fundamental ceea ce deja există pietrificat de ani de zile în colecția lor rigidă de păreri despre realitate. Reacțiile suficienței pentru care cunoașterea este o corvoadă, sau mai rău - o amenințare. Ce fel de amenințare? Invalidarea modului lor de a fi de până acum. Și ce poate fi mai rău decât să te trezești că cineva îndrăznește să îți arate că ești pe un drum greșit? Mai ales când ești deja trecut de jumătatea drumului.

Și vor mai fi și unii care - deși vor fi convinși că înțeleg cam tot ce se găsește în aceste pagini, atunci când vor ajunge la sfârșitul cărții vor realiza că de fapt nu au priceput mai nimic. Aceștia probabil că vor mormăi ceva de genul „*Ce aiureală incoerentă!*” și se vor grăbi să-și „*limpezească creierii*” citind în compensare ceva „*mai ca lumea*”. De preferință un autor prezentat de către vânzătorii de cărți ca fiind acum „*la modă*”.

Să nu-i uităm nici pe cei care nepricepând mai nimic din toate cele ce se găsesc aici vor dori să evite recunoașterea acestui lucru, turuind platitudini

și teorii năstrușnice care mai de care. Pe scurt, este vorba despre toți cei care nu vor găsi în aceste texte ceea ce cred ei că ar fi trebuit să găsească într-o carte. Pentru ei este acest avertisment.

De ce? Pentru a-i preveni că s-ar putea să fie dezamăgiți dacă tratează această carte ca pe o simplă lectură de trecut timpul. Aceasta nu este o lectură destinată divertismentului, ci una care se adresează cu precădere intelectului, punându-l adeseori la încercare. Uneori peste limita suportabilității unui intelect mediocru.

Dacă tu crezi că ești ager în a desluși lucruri cu sens pitulate adesea după aparențe fără sens, dacă ai încredere în discernământul tău și în puterea ta de a înțelege corect lucrurile și dacă chiar licărește în tine dorința de a afla cum se vede realitatea privită și prin ochii altora, atunci spor la citit - vei găsi aici ceea ce cauți.

Dacă nu, poate că ar trebui să te întorci la ale tale pentru că trebuie să-ți mărturisesc sincer: sensurile cuprinse în aceste texte s-ar putea să nu fie prea clare chiar pentru toată lumea, în ciuda tuturor strădaniilor mele de a simplifica cât mai mult lucrurile ca să poată fi pricepute de cât mai mulți.

Această carte amestecă de-a valma subtilul cu grosolănia, sublimul cu ridicolul, vulgarul cu delicatețea, inteligența cu prostia, interesantul cu plictisitorul. Un adevărat talmeș-balmeș pestriț, adeseori surprinzător. De ce? Pentru că așa este viața. Din acest fel de a fi al vieții învățăm cum să gândim - fiecare după felul său de a fi. Numai oile mânate de câinii păstorului par să gândească la fel - scuze oilor pentru că nu am găsit momentan la îndemână o comparație mai sugestivă.

Mă tem că deslușirea tuturor sensurilor va ceva mai dificilă pentru cei care sunt obișnuiți ca sensurile să le fie servite pe tavă - adeseori chiar și gata digerate dacă se poate. Cei care se așteaptă la așa ceva vor fi mai mult ca sigur dezamăgiți de faptul că în loc să-și dea doar cu părerea optând între una și alta, vor trebui să facă efortul să gândească ca să deslușească despre ce este vorba în text. Mai ales atunci când - pentru unii - pare că nu este vorba despre nimic.

Nu că mi-aș fi dat osteneala ca să încifrez tainic cine știe ce sensuri nemaipomenite, să zăvorăsc în cuvinte ambigui misterele existenței ca să nu ajungă la te miri cine. Nu, nici pomeneală. Dimpotrivă, mi-am dat toată silința ca să simplific cât mai mult lucrurile. Am tot simplificat și iarăși am simplificat textele acestea sperând ca înțelesurile lor să ajungă și la cei la care sensurile unor astfel de texte nu prea ajung de obicei.

Doar că pentru unii (din păcate) unele lucruri - oricât ai încerca să le simplifici - rămân tot greu de înțeles. Adesea chiar de neînțeles. Sau mai rău, pot fi greșit înțelese.

Pentru unii această carte va părea ca o groapă de gunoi unde zac azvârlite tot soiul de lucruri nefolositoare. Pentru alții va părea ca o peșteră a lui Aladin plină cu lucruri care te atrag care mai de care. Totul după felul de a fi al cititorului. Iar acest fel de a fi este tributar experiențelor sale de cunoaștere, scării sale de valori, intereselor sale. Pe scurt, modului său de a înțelege realitatea existenței.

Poate că m-am încrezut prea mult în puterea mea de a traduce intraductibilul într-un limbaj cu mult sub nivelul la care se adresează de obicei o carte care tratează asemenea subiecte. Cu fiecare nouă variantă a textelor mi-a fost din ce în ce mai greu să simplific iarăși și iarăși ceea ce am mai simplificat de nenumărate ori înainte.

De multe ori simțeam că se pierd sensurile originale în încercarea de a lămuri cititorul mai puțin avizat asupra unor lucruri pe care în mod normal (normalul meu subiectiv) ar fi trebuit să le știe deja. După atâția ani de cizelări și recizelări, rezonabil pentru mine este să mă opresc acum la această ultimă variantă a cărții - forțat fiind și de faptul că am cam ajuns la pragul după care orice nouă dimineață pare a fi o victorie nesperată.

Ca orișice altă carte de acest fel și aceasta poate să spună unele lucruri unora, poate să spună cu totul alte lucruri altora, poate să nu spună nimic multora, sau îi poate face pe unii să li se pară că li se spune ceea ce chiar nu li se spune. Totul depinde de experiențele de cunoaștere anterioare ale fiecăruia, de limitele sale de înțelegere, de subtilitatea intuiției sale, de obiectivitatea discernământului său și de propria sa scară de valori.

Să îi faci pe toți să înțeleagă același lucru despre ceva anume este o utopie pentru că fiecare are o înțelegere a sa, după felul său de a fi. Eu îmi doream doar ca cei care n-ar citi niciodată cărți care-ți pun ceva mai mult gândirea la contribuție, să o facă începând cu această carte. Cum să îi atragi pe cei neatrași de asemenea scrieri? Scriind mai pe placul și mai pe înțelesul lor, traducând subtilul în grosier și neuzualul în banal - m-am gândit eu. Uită-te la lumea lor, vezi cum interacționează, cum vorbesc și ce își doresc. Ca să te înțeleagă cineva cât de cât, trebuie să îi vorbești pe limba lui.

Și cum să-i respingi pe cei care citind ceea ce nu înțeleg și-ar putea dăuna sieși sau altora? Printr-un mic și nepretențios balet verbal care solicită doar un pic de efort intelectual, intuiție, istețime și răbdare. Mai ales răbdare - pentru că superficialitatea este întotdeauna grăbită să treacă mai departe fără ca să își bată capul prea mult cu ceea ce este de înțeles. Mai ales atunci când la o primă lectură nu prea pricepe imediat despre ce este vorba. Superficialitatea caută distracție și nu sensuri, subtilități, valori sau subiecte de meditație. Și dacă nu găsește distracție, abandonează lectura. Ceea ce eu cred că este benefic pentru toată lumea.

Mă uit în jurul meu și mă întristez. Unde oare sunt cei cu care puteai sporovăi până dimineața despre câte-n lună și în stele? Cine oare să priceapă tot ce am scris aici din marea aceasta de chipuri depersonalizate și lipite tâmp de ecranele telefoanelor? Știm că unele cărți ar trebui să fie citite doar de cei cărora li se adresează, de cei care le pot pricepe corect mesajul. Cei pasionați de șah vor citi cu ușurință și plăcere cărțile despre șah. Dacă cineva care nu înțelege șahul se va încăpățâna să citească o carte despre șah, nu se poate întâmpla nimic rău: în cel mai bun caz va învăța câte ceva despre șah, iar în cel mai rău caz se va plictisi și va abandona repede lectura respectivă. Dar nu se întâmplă la fel cu toate genurile de scrieri.

Unele cărți care se ocupă de aspectele filosofice ale realității - folosind un limbaj mai puțin explicit acelora care nu se îndeletnicesc uzual cu asemenea lucruri - se pare că nu sunt recomandate celor care nu au un minim de exercițiu pe tărâmul dezlegării jocurilor ambigui de cuvinte. De ce? Pentru că există posibilitatea înțelegerii greșite a sensurilor.

Asta nu înseamnă să renunțăm să cercetăm ceea ce nu ne este familiar, ci doar să ne apropiem cu prudență și numai atunci când considerăm că suntem pregătiți să înțelegem corect lucrurile de un anumit fel cu care nu suntem încă familiarizați.

Așa că - dragă cititorule - iată-ne la începutul pregătirii tale pentru ca ceea ce va urma aici să nu te lovească precum lovește acceleratul oaia rătăcită pe șine și nici să nu se risipească inutil, ignorat în goana ta de a desluși cât mai repede sensurile „*mai importante*” (se mai spune și citit rapid, pe fugă, din doi în doi, superficial, frunzăreală, sau doar informal). Nu este cazul cu această carte.

Aici îți trebuie răbdare, oarece subtilitate (nu prea multă) și dorința de a cunoaște cât mai multe aspecte (perspective) aparținând realității - implicit dorința și putința de a te cunoaște pe tine însuți. Cunoscând cât mai multe

aspecte ale realității ai să poți să te descoperi chiar pe tine raportat la lucruri la care nici nu te gândeai înainte.

În perioada în care am început să scriu această carte, de câte ori mă urcam într-un mijloc de transport în comun priveam în jurul meu (ca tot omul) și adeseori mă întrebam: „*Oare câți dintre ei ar putea înțelege corect tot ceea ce am scris?*" Ajuns acasă, cu figurile lor întipărite în memorie, ștergeam și rescriam iar și iar ceea ce credeam că deja terminasem, ca într-un dialog cu fiecare dintre ei. Nu a fost un lucru ușor de loc, cel puțin nu pentru mine.

De mult am renunțat (cu strângere de inimă, recunosc) la frazele sclipitoare, la expresiile savante, la tot ceea ce fizionomiile vremelnicilor mei tovarăși de drum din transportul în comun mă făceau să mă îndoiesc că le-ar fi pe plac, înțeles sau interes. Am pus note de subsol peste tot unde simțeam că nu toți ar fi fost la curent cu subiectul. Și tot așa, mereu, cu regret și cu frustrare pentru ceea ce ștergeam, dar și pentru ceea ce adăugam.

Știam că ceea ce adăugam era adesea sub nivelul a ceea ce ștergeam și că unele note de subsol sunt de prisos și poate chiar plictisitoare - dacă nu chiar enervante - pentru un cititor avizat. Totuși am considerat că aceste modificări și note de subsol ar putea însemna un toiag folositor pentru un novice abia pornit pe drumul lui spre muntele gândirii de dincolo de fluviul cunoașterii.

Ori de câte ori priveam la cei din jurul meu - la cei despre care simțeam că nu sunt pregătiți să înțeleagă chiar toate sensurile - mă simțeam descurajat pentru că nici eu nu mă simțeam suficient de bine pregătit ca să-i fac să înțeleagă corect importanța lucrurilor doar aparent neimportante. De aceea am hotărât ca înainte de orice să scriu aceste câteva texte premergătoare[2] care să-i obișnuiască cumva pe cei mai puțin pregătiți să deslușească lumea sensurilor care pot fi găsite pe după împletiturile de cuvinte probabil neobișnuite pentru unii.

Să o luăm ușor ca atunci când intri încet-încet în apa rece a fluviului cunoașterii, ca să nu ți se taie elanul chiar de la început. De obicei pregătirea pentru a citi o carte mai dificilă parvine din experiențele de cunoaștere anterioare citirii acelei cărți. De ce este nevoie de o asemenea pregătire? Pentru că atunci când citești despre ceva mai aparte de rutina ta zilnică, ca să înțelegi corect cum stau lucrurile ar trebui ca acel ceva să

[2] *Este vorba despre primele capitole introductive ale acestei cărți: (AVERTISMENT, PREAMBUL, DESLUȘIRE și ÎN LOC DE PREFAȚĂ).*

fie deja în tine. Nu poți înțelege cu adevărat ceva nou decât rememorând sau extrapolând ceea ce deja ai mai trăit.

Citind nu faci decât să redescoperi ceea ce ai experimentat chiar tu cândva - poate sub o altă formă - iar acum ai ocazia să compari ceea ce ai înțeles din experiența ta de atunci cu ceea ce îți mărturisește autorul că a înțeles el dintr-o experiență care pare oarecum similară. Nu există lucruri noi, ci doar lucruri vechi combinate într-o formă pe care nu ai mai întâlnit-o încă. Schimbarea circumstanțelor ne determină să percepem ceva vechi ca pe ceva nou.

Dacă te uiți cu mai multă atenție la lucrurile pe care le consideri a fi noi, vei constata că ele sunt alcătuite din lucruri vechi pe care le cunoști foarte bine pentru că le-ai mai întâlnit cândva. Doar că acele lucruri vechi pe care acum le întâlnești împerecheate într-un mod neobișnuit pentru tine dau naștere la ceva nou. Ceva la care nu te-ai mai gândit până acum. Le știai ca părți separate, dar nu și sub această nouă înfățișare. La fel cum un banal foc de lemne cocoțat pe un turn la malul mării devine un far.

De aceea, deși această carte este scrisă cu intenția de a putea fi deslușită și la cel mai nepretențios nivel al înțelegerii lucrurilor, totuși - datorită inabilității mele de a simplifica și traduce complexități și subtilități neuzuale rutinei tuturor într-un limbaj cât mai apropiat de limbajul cel de toate zilele - mai mult ca sigur că unele lucruri prezentate aici vor constitui pentru unii o surpriză. O surpriză care la o lectură mai superficială poate avea aparența unei enigme ceva mai greu de descifrat pentru cei mai neexperimentați dintre cititori.

Nu este ceva nou. Așa se întâmplă de obicei atunci când cărțile sunt citite de către cei care nu sunt încă pregătiți să le înțeleagă. Dar acest lucru nu ar trebui să constituie o justificare de abandon pentru autor, ci doar o provocare de a scrie cât mai „*citeț*" pentru cât mai mulți dornici de a se aventura pe tărâmul descoperirii de noi fațete sub care se poate înfățișa realitatea. Chiar și pentru aceia care poate că nu sunt încă suficienți de pregătiți, dar care au drag de a descoperi lucruri noi (noi pentru ei) din ceea ce se ivește uneori din baletul cuvintelor înșiruite pe pagini.

Toate aceste probleme referitoare - mai ales - la cărțile care tratează aspecte ale realității privite dintr-o perspectivă mai mult sau mai puțin filosofică sunt bine-cunoscute. Mulți - atunci când iau din întâmplare în mână o astfel de carte, o răsfoiesc puțin și o pun repede la loc exclamând: „*Ah, filosofie! Plictisitoare - nu-i de mine!*"

Și într-adevăr, adesea limbajul în care este scrisă acea carte nu este pentru ei, pentru că ei nu sunt pregătiți pentru el. Așa mi-a venit ideea să fac o astfel de carte scrisă în limbaj cât se poate de comun, ba chiar - comparativ cu uzanțele genului - aproape trivial pe alocuri. Totul la un nivel extrem de nepretențios, simplu și direct, sperând să fie pe înțelesul fiecăruia.

Așa am dorit. Dar de la dorință și până la realizarea ei lucrurile trec prin putință. Iar putința - ca multe altele din acest univers - depinde de o grămadă de circumstanțe a căror aliniere benefică scopului propus nu este întotdeauna la îndemâna noastră. Chiar dacă nu prea mi-a ieșit exact așa cum intenționam, sper că ceea ce am reușit să fac va fi totuși de folos cuiva.

Poate tinerilor care își caută punctul de vedere propriu. Sau poate celor mai în vârstă care încă mai sunt dornici să descopere noi perspective asupra realității. Ori poate țâncilor care nu știu încă să citească, dar ai căror părinți pot găsi aici idei pe care vor simți nevoia să le transmită când le va veni și țâncilor vremea să descopere realitățile din jurul lor.

Cititorul țintă depinde întotdeauna de subiectele abordate. Este greu să găsești un cititor țintă standard pentru această carte pentru că ea cuprinde o sumedenie de subiecte, abordate sub o sumedenie de forme de prezentare: de la o aparență de sobrietate științifică la filosofia de doi bani, de la umorul îndoielnic și ipoteze absurde până la povești naive dorite a fi cu tâlc, de la texte cu aere de savantlâc a toate știutor la alte câteva forme literare pe care nu le mai înșir aici.

Aceasta este rețeta sigură ca măcar în parte să nu fii pe placul cuiva și să-i dezamăgești pe cei care îndrăgesc doar un gen aparte pe care nu îl regăsesc, sau îl regăsesc prea puțin printre paginile tale. Eu nu vreau nici să te distrez și nici să te țin legat de aceste texte prin trucurile obișnuite ale celor care nu au nimic de spus, dar care scriu ceea ce li se pare lor că ar dori să citească cititorul. „*Ce cere piața*”. Dar dacă aș face așa, ar însemna să nu mă respect pe mine și - mai important - să nu te respect pe tine.

Această carte abordează o mulțime de aspecte ale realității și se adresează unui spectru atât de larg de cititori încât există riscul ca pentru unii dintre ei unele părți ale cărții să fie interesante în timp ce pentru alții aceleași părți să fie de-a dreptul plictisitoare. Tot ceea ce este cuprins aici consider că este important, pentru că te ajută să ai o perspectivă asupra existenței privită dintr-o mulțime de unghiuri. Din acest punct de vedere,

nimic nu poate fi plictisitor pentru un om cu adevărat motivat să cunoască cât mai multe lucruri despre realitate.

Mie îmi place să o privesc ca pe un fel de ghid pentru acei cititori care - într-o lume atât de plină de șabloane, imitații și plagiate de tot felul - vor să încerce să reflecteze și singuri asupra unor aspecte aparținând realităților din propria lor viață. Și nu oricum, ci ghidați de propriile lor concluzii, la care ajung în urma citirii acestor pagini - adică într-un mod specific fiecăruia - și nicidecum tributar părerilor mele sau ale altora.

Un fel de îndrumar (mult spus) pentru cei care doresc să descopere realitatea pe cont propriu. Și - atunci când este cazul - să gândească puțin mai nonconformist față de modul lor comun de a gândi. Pentru că gândirea nonconformistă nu este doar o suceală a firului obișnuit al gândirii. Nu. Este cu mult mai mult decât atât.

Din păcate astăzi toată lumea este ferm convinsă că gândește corect și că are o gândire bazată în principal de propriile experiențe de cunoaștere și mai puțin pe idei preluate de aiurea. Mulți dintre noi uităm că discernământul nu reușește întotdeauna să cearnă obiectiv lucrurile și din această cauză concluziile pe care le tragem din interacțiunea noastră cu realitatea nu sunt întotdeauna corecte, sau lipsite de influențe partinice.

În ceea ce privește gânditul de unul singur - probabil că deja te întrebi *„Ce naiba o mai fi și asta?! Este clar că toți gândim singuri, doar nu gândesc alții pentru noi!”* Dragă cititorule, dacă tu crezi că gândești singur chiar și atunci când adopți fără discernământ versiuni ale realității gata digerate de alții, dacă nu ai niciodată îndoieli asupra propriilor convingeri ori nu te-ai întrebat niciodată cine ești, de unde vii și încotro te duce trendul, atunci cartea aceasta s-ar putea să nu fie pentru tine.

Pe scurt și pe de-a dreptul, această carte se adresează celor care își doresc să fie ei înșiși și nu imitațiile sau făcăturile altora. Dacă te numeri printre primii, înarmează-te cu multă răbdare și apucă-te de citit mai departe. Dacă nu, închide cartea chiar acum pentru că pentru ceilalți vor urma lucruri care probabil că li se vor părea cam încâlcite, confuze, plictisitoare, inutile și pe alocuri - mai știi - unii pot considera că ar putea fi chiar jignitoare. Autosuficiența este mai întotdeauna rigidă și orgolioasă. Dorința de cunoaștere este cu mult mai flexibilă și îngăduitoare, chiar și atunci când nu prea înțelege exact cum stau lucrurile. Și când nu înțelege nu renunță, caută căi ca să înțeleagă.

Cred că mai trebuie să te avertizez și despre faptul că la o citire mai superficială a unor texte din această carte poți avea impresia falsă că între cei care încă mai cred în divinități din alte timpuri și cei care încearcă să creadă în începuturile destul de timide ale științei, autorul cărții îi favorizează pe cei din urmă. Nu te lăsa înșelat de aparențe, toți suntem la fel indiferent de credințele noastre, oricare ar fi acestea. Religia este știința din faza de început a cunoașterii. Deosebirea între religie și știință constă numai în mijloacele prin care acestea cercetează realitatea existenței.

Speranța mea sinceră este ca în viitor să se șteargă aceste diferențe printr-o contopire motivată de principalul lor scop: acela de cunoaștere a realității. Ca acest lucru să se întâmple va trebui ca fiecare să renunțe la unele lucruri - ceea ce în aceste timpuri pare imposibil și de neconceput. Generațiile viitoare vor depăși limitările noastre și vor alege ceea ce este mai bun din fiecare dintre ele.

În fapt, toți suntem credincioși: unii cred ceea ce le spune religia, alții cred ceea ce le spune știința. Și religia și știința au părți bune, dar - din păcate, ca orice creație omenească - ambele au și părți mai puțin bune. Eliminându-le pe acestea din urmă, cele două ar putea forma împreună o religie a adevărului determinat de circumstanțe. De ce spun „*religie a adevărului*”? Pentru că eu cred că adevărul trebuie tratat întotdeauna cu religiozitate.

Cu religiozitate, dar și cu foarte mare precauție, pentru că noțiunea de adevăr depinde fundamental de circumstanțele care îi determină calitatea de adevăr. Ori circumstanțele pot fi schimbătoare. Din această cauză adevărurile trebuie mereu revizuite în funcție de schimbarea circumstanțelor.

Fanatismul, încremenirea într-o anumită fază a cunoașterii și refuzul categoric de colaborare între *„tabere”* nu face bine nici religiei și nici științei. Din fericire avem savanți din ambele tabere care în ciuda credințelor lor diferite în anumite aspecte, colaborează strâns în căutarea adevărurilor realității.

Este adevărat că - în ciuda declarațiilor mele de bune intenții - unele texte din această carte pot lăsa o cu totul altă impresie. Acest lucru se întâmplă dintr-un motiv foarte bine întemeiat: unele texte au fost scrise pentru a ilustra un mod partizan de gândire și pentru a sluji unui anume scop. Care ar fi acela? În nici un caz îndoctrinarea.

Sper că vei înțelege corect rostul acestor lucruri, concluzionând tu însuți cum stau lucrurile în realitatea ta din universul tău personal. Așa că este foarte posibil să întâlnești remarci negative împotriva - nu a religiei sau a științei - ci a celor care greșesc cu sau fără intenție pe drumul pe care l-au ales către cunoașterea realității. Nu îți cer să fi de acord cu mine, folosește-ți propriul discernământ.

Nimeni nu poate pretinde că înțelege chiar totul dintr-o dată. Din păcate, aceasta este o carte care cuprinde și pasaje care pentru a fi înțelese de către unii dintre cititori ar trebui citite de mai multe ori. Nu de către toată lumea, evident. Doar de către cei care au mai puțină experiență în deslușirea sensurilor care se ivesc uneori din împletirea vorbelor.

Totuși - ca să fie foarte clar și pentru cei cărora încă nu le este clar cum stau lucrurile cu această carte: conținutul acestei cărți respectă libertatea religioasă; orice referiri la activități aparținând unor culte religioase prezente în aceste texte nu se referă la cultele religioase recunoscute, sau la activitățile lor din prezent.

Ele sunt doar părerile personajului ficțional care apare în postura de autor al acestei cărți (da, despre mine - cel care pare că îți vorbesc acum - este vorba) și sunt exprimate doar asupra unor lucruri sau evenimente despre care în general se crede că au influențat negativ societatea prin alterarea actului de cunoaștere.

Aceste păreri nu se referă la culte în ansamblul lor, ci doar la acțiunile unor persoane aparținând unor culte, care din neștiință sau mânați de interese pământești, au comis de-a lungul timpului acte negative împotriva cunoașterii obiective a realității.

O mare parte dintre acestea au fost denunțate în timp chiar de către cultele respective ca fiind acte străine de adevăratul spirit religios. Conform principiului „*fiecare răspunde doar pentru ceea ce face*” greșelile unor membri ai cultelor - fie ei chiar și lideri importanți - nu pot fi imputate cultelor din care aceștia au făcut parte.

Nu putem blama religia pentru faptele negative săvârșite în numele ei, indiferent de motivația care a fost dată acestora. Religia se bazează pe un crez personal. Faptele oamenilor sunt determinate de către interpretările date acestui crez de către fiecare în parte. Interpretările eronate date de unii nu sunt decât încă o dovadă a limitărilor noastre în înțelegerea realității. De blamat sunt doar cei care - conștienți fiind de ceea ce fac - atribuie sensuri false lucrurilor. Mistifică adevărul.

Cititorul trebuie să știe că părerile, presupunerile și teoriile prezentate aici nu reprezintă întotdeauna opinia reală a autorului cărții (cel adevărat) asupra subiectelor respective. Aceste păreri, presupuneri și teorii aparțin exclusiv personajului fictional prezentat drept autor al acestor texte (adică eu, cel care pare că îți vorbește din paginile acestea) și sunt expuse pentru a crea anumite contexte care să-i favorizeze cititorului formularea propriilor opinii. Ele constituie doar subiecte de meditație și nicidecum intenția de a denigra, a judeca partinic lucrurile, de a da sentințe asupra unor evenimente sau stări de fapt.

Pentru menajarea unor sensibilități exagerate (sau chiar simulate cum mai este acum la modă) s-a avut grijă ca toate aceste păreri, presupuneri și teorii să fie formulate în conformitate cu prevederile articolului 19[3] din Declarația universală a drepturilor omului și ale articolului 30[4] din Constituția României.

Iar acolo unde ideile prezentate aici ca fiind ale personajului aflat în postura de autor fictiv al acestei cărți sunt ceva mai mult în afara zonei de acceptare a unor grupuri ideologice predominante din ziua de astăzi, s-a trecut chiar la o auto cenzurare vizibilă a textului pentru a se evita lezarea persoanelor cu mai puțin discernământ, sau cu o înțelegere prea unilaterală asupra lucrurilor prezentate.

Cu excepția unor greșeli din trecut aparținând unor personalități accentuate care nu și-au înțeles pe deplin menirea exclusiv spirituală, nimeni nu poate minimaliza rolul benefic pe care marea majoritate a cultelor l-au avut în dezvoltarea societății umane. Ceea ce suntem astăzi noi toți li se datorează și lor în extrem de mare măsură.

Autorul - de astă dată cel real (adică cel care a scris ceea ce pretinde autorul fictiv că a scris) - are un deosebit respect pentru toți aceia care sunt dedicați în a ne ajuta să devenim oameni adevărați, indiferent de credințele lor. Corect este să judecăm oamenii după faptele lor și nu după ceea ce cred ei. Să nu uităm un lucru de o deosebită importanță: religiile au creat idea de autodepășire a propriei noastre condiții.

Către această idee tindem astăzi toți, indiferent dacă suntem religioși sau nu. Fără strădania de a merge pe drumul către autodepășire nu am fi decât un soi de turmă (sau de haită) poate doar ceva mai aparte, aparținând

---

[3] *„Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat."*

[4] *„Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile."*

regnului animal. Și nici multitudinea de eforturi zilnice a mii și mii dintre cei care aparțin religiei pentru a sări în întâmpinarea problemelor cu care se confruntă o parte dintre semenii noștri nu pot fi ignorate.

Cum știința nu este protejată de către legi care să ne oblige să nu ne exprimăm public părerile negative despre ea, nu-mi mai bat capul cu explicații în ceea ce o privește. Și - ca să fiu sincer - nici nu prea îmi fac griji în privința științei: cine o cârâie constată cel mai adesea că de fapt își expune în public doar neștiința - știința este prima care își pune la îndoială afirmațiile.

Dar nu mă pot abține să nu mai arunc câte o săgeată - nu spre știință, ci către unii și alții dintre slujitorii ei care par mânați de idealuri ceva mai îndoielnice. Sau poate că sunt doar grăbiți să intre în atenția noastră cu orice preț și o iau pe scurtături, făcând tot soiul de afirmații fără fundament, lucru care nu cadrează cu rigurozitatea științifică și care seamănă neîncredere pentru actul științific în rândul publicului neavizat.

Cititorul trebuie să fie extrem de conștient că această carte este destinată doar dezvoltării gândirii proprii și nu racolării sale la părerile prezentate în paginile ei. Faptul că înțelegerea corectă a unor sensuri cuprinse în aceste texte poate fi dificilă pentru cei care nu prea sunt obișnuiți să gândească singuri, dar și impactul imprevizibil pe care o înțelegere distorsionată a sensurilor mai subtile îl poate avea asupra lor - îmi impun să aduc la cunoștința cititorului următoarele lucruri de care trebuie să țină cont în timpul lecturării:

Această carte nu cuprinde dogme infailibile sau adevăruri permanente - adevărurile umane sunt întotdeauna circumstanțiale. Ea doar încearcă să expună diverse păreri asupra realității privite uneori dintr-o altă perspectivă decât cea cu care cei mai mulți dintre noi suntem obișnuiți. Este posibil ca unele dintre aceste păreri să poată șoca o persoană mai impresionabilă, sau să pară a furniza argumente celor în căutare de pretexte cu care să-și justifice propriile comportamente negative.

Lecturarea acestor texte poate fi dificilă pentru cei obișnuiți doar cu informațiile predigerate: pentru a încuraja cititorul să gândească singur această carte nu exemplifică întotdeauna postulatele pe care le expune prin referiri la viața de zi cu zi. Atunci când nu sunt date exemple ilustrative, cititorul capătă libertatea exercițiului de a verifica el însuși aplicabilitatea celor citite în diferite situații concrete desprinse din propria-i experiență de viață.

Când citesc ceva de genul „*ceea ce urcă - până la urmă trebuie să și coboare*” unii cititori se vor gândi la lifturi, alții la istorie, alții la cariere profesionale, alții la rachete, alții la diverse sensuri filosofice, alții la aluzii sexuale. Fiecare după felul său de a fi, modelat după propria înțelegere, scară de valori și preocupări și după ce și cât a putut el pricepe din realitate în urma experiențelor sale de cunoaștere.

De ce nu sunt întotdeauna exemple care indiscutabil ar fi ușurat multora înțelegerea unor lucruri? Pentru că această carte nu intenționează să ghideze cititorul către anumite concluzii considerate adevăruri absolute de către autor, ci doar să favorizeze gândirea personală, ferind-o de încorsetarea dată doar de o anumită situație prezentată într-un exemplu.

Singura încorsetare recomandată atunci când ne lăsăm imaginația să zboare pentru interpretarea acestor texte este aceea de a nu depăși niciodată limitele moralei. Niciodată - acesta este un lucru extrem de important.

Cele prezentate în cuprinsul acestei cărți se adresează celor care încearcă sau sunt deja în stadiul în care pot gândi singuri fără a se rătăci printre meandrele prejudecăților de tot felul. Sper să reprezinte pentru cât mai mulți o invitație la explorarea minunatului tărâm al nonconformismului în gândire, nonconformism bazat pe gândirea analitică obiectivă și nu pe mimetism. Să încercăm uneori să gândim și deasupra rutinelor noastre obișnuite.

Nonconformismul inteligent în gândire reprezintă o cale mai subtilă de înțelegere a relației noastre cu realitatea și deschide o perspectivă total diferită de cea al nonconformismului de imitație. Acesta din urmă duce doar la înregimentarea într-o turmă aservită șabloanelor unei gândiri comune, ghidată mai mult sau mai puțin onest de către un eventual păstor (lider de opinie, mai nou „*influencer*”) - care dă o direcție acelei turme în funcție de voința sa. Un fel de dirijor al unui cor obedient să respecte cu strictețe toate indicațiile.

Este o mare diferență între indivizii care au o personalitate construită în baza unor concepții proprii și cei a căror personalitate se bazează pe șabloane de gândire preluate adesea fără a fi în prealabil trecute prin sita discernământului propriu. Nonconformistul inteligent - cel care folosește nonconformismul ca să rezolve ceva ce nu poate fi rezolvat altfel în mod eficient - este net superior nonconformistului de imitație. Nonconformismul de imitație reprezintă doar un ambalaj fără conținut, o imitație mecanică (o mimare) a unui trend oarecare, un surogat steril.

Primii dezvoltă personalități independente, originale, creative și dornice de cunoaștere - cu abordări mai mult sau mai puțin nonconformiste. Ei par a fi mai încrezători în forțele proprii, mai deschiși la nou, mai sociabili și mai îngăduitori în relațiile pe care le au cu semenii lor care au opinii diferite. Înțelegerea obiectivă a realității îi înzestrează cu un discernământ mult mai subtil, cu un grad mult mai mare de corectitudine în predicții obținute prin extrapolarea experiențelor de cunoaștere prin care trec.

Ceilalți sunt predispuși să manifeste dependență față de persoanele care prezintă o personalitate dominantă sau accentuată, însușindu-și (adesea fără discernământ) părerile și comportamentul acestora. Personalitățile lor sunt cel mai adesea șterse, comune, retrase, obediente și obtuze. Discernământul slab, șovăielnic și schimbător după cum bate vântul. Realitatea lor nu se bazează pe concluziile trase în urma experiențelor de cunoaștere proprii, ci pe șabloane și pe extrapolări ale unor șabloane preluate fără prea mult discernământ de la alții, mai ales șabloanele care sunt „*la modă*”.

Pe cititorii care nu sunt obișnuiți cu exercițiul gândirii raționale analitice obiective - dar pe care curiozitatea îi va împinge să citească și dincolo de aceste avertismente pe care le-am dorit să pară cât mai categorice ca să-i scutesc de dureri de cap și plictiseală pe unii și pe alții - îi sfătuiesc să considere această carte doar ca pe o ficțiune literară în care autorul ficțional al cărții (adică eu cel care se pare că mă adresez ție) expune ceea ce crede el despre diferite aspecte mai mult sau mai puțin importante (pentru el) ale realității existenței.

Tot pe aceștia trebuie să îi avertizez și de faptul că aceste texte pot conține uneori sensuri ambigui care pot genera interpretări care pot șoca, contradicții de idei (uneori chiar flagrante) între diferitele părți ale textelor, ipoteze controversate, paradoxuri și exagerări voite. Acest lucru se datorează faptului că sunt expuse teze diverse, alese dintre cele mai populare care circulă în societatea noastră actuală. Așa că nu lua ad litteram tot ceea ce întâlnești, ci mai bine cugetă la fiecare lucru în parte și - mai ales - încearcă să înțelegi de ce cred unii așa și nu altfel.

Toate acestea au rostul de a pune la încercare discernământul și de a flexibiliza gândirea. Ceea ce vei întâlni pe parcursul acestei cărți nu sunt în nici un caz modele de urmat pentru gândirea ta personală, ci doar teme de meditație asupra subiectelor respective. Doar exerciții de a înțelege cum poate arăta realitatea privită din diverse perspective.

A înțelege cum poate arăta realitatea înseamnă doar a pricepe despre ce este vorba (cum stau lucrurile) și nu a te ralia ideilor respective, chiar dacă acestea par a fi logice la o citire mai superficială. Mulți confundă logica lucrurilor cu corectitudinea lor. Înțelegerea logicii care stă la baza perspectivelor prezentate aici poate duce la confirmarea sau infirmarea corectitudinii perspectivei tale uzuale asupra unor lucruri.

Infirmarea acestei corectitudini asupra propriei tale perspective poate uneori determina modificarea unora dintre perspectivele tale. Atenție: modificare nu înseamnă întotdeauna corectare benefică așa că gândește de două ori până ești sigur că ai înțeles corect despre ce este vorba înainte de a-ți modifica perspectiva asupra unui lucru.

Oricât de corect ar părea la prima vedere, nimic nu este aplicabil oriunde și oricum. Perspectivele personale depind în totalitate de circumstanțele care le determină. Întotdeauna trebuie să ai grijă ca noile idei pe care le adopți să nu intre în coliziune cu circumstanțele lumii în care sălășluiești.

Pe alocuri textul va fi ceva mai dificil de citit pentru unii. De ce nu l-am simplificat? Pentru a te obișnui cu „*gimnastica minții*”. Gimnastica minții - deși pare o denumire pompoasă - nu reprezintă de fapt decât diversificarea ariei personale de cunoaștere care se realizează prin aducerea în fața unor noi aspecte aparținând realității, aspecte la care cititorul nu are acces în mod uzual, sau pur și simplu - din diferite motive - nu este interesat de ele în viața de toate zilele.

Textele care se ocupă de astfel de aspecte pot fi uneori pentru unii dintre cititori destul de dificile. Abordarea textelor „*dificile*” reprezintă o etapă importantă și absolut necesară a aventurii tale printre paginile acestei cărți, etapă care - din păcate - îi va determina pe cei lipsiți de motivația de a cunoaște lucruri noi să abandoneze lectura.

De ce? Pentru că o parte a lucrurilor care nu le sunt uzuale în viața de zi cu zi pot fi mai greu de digerat și mai ales pentru că ele - în anumite cazuri care implică și un anumit nivel intelectual - pot genera plictiseală. Ce este plictiseala? Este răspunsul organismului care nu înțelege necesitatea unui efort pentru care nu are o motivație clară. De aceea cel care vrea să înțeleagă sensurile cuprinse în această carte trebuie să fie conștient de importanța deslușirii lor, astfel încât efortul pe care îl va depune în deslușirea lor să fie pe deplin motivat.

Trebuie să fie conștient că înțelegerea aspectelor considerate în viața de zi cu zi drept „*minore*”, „*neesențiale*”, sau chiar *„plictisitoare”* - în realitate

facilitează înțelegerea imaginii de ansamblu a realității existenței. Evident că acest lucru este valabil doar pentru aceia care chiar doresc să aibă o asemenea imagine, sunt motivați și mai și dispun de putința necesară. De ce și de putință? Pentru că citind fără să înțelegi o dată nu este nici o catastrofă. Dar dacă acest lucru se repetă mereu și mereu, înseamnă că procesul tău cognitiv are carențe care trebuie remediate.

Ce este de făcut în acest caz? În funcție de tăria motivației tale ar trebui să perseverezi încercând să ieși din inerția procesului tău de gândire care s-a obișnuit ca sensurile să îi fie servite „*de-a gata*" și dacă totuși eșuezi mereu și mereu în încercările tale de a pricepe cum stau lucrurile, ar trebui să explorezi măcar informativ domeniul respectiv și din alte surse. Dacă nici așa nu merge treaba, poate că ar trebui să te îndrepți către lucruri mai potrivite cu putința ta (cea care determină până unde poate ajunge nivelul tău de înțelegere a lucrurilor).

Deși dificultatea înțelegerii corecte a unor sensuri îi va determina pe mulți dintre cei cărora nu le este destinată această carte să o abandoneze, trebuie totuși avut în vedere că textele conțin pe alocuri unele construcții logice [5] care nu sunt recomandate copiilor, persoanelor vulnerabile, persoanelor pe care le denumim uzual analfabeți funcționali, persoanelor cu mari carențe de cunoaștere, persoanelor cu probleme psihice, cu tulburări de comportament, celor care au o personalitate accentuată, IQ diminuat, persoanelor ușor influențabile, iritabile, superstițioase, hipersensibile, derutate, ultra religioase, cu concepții extremiste, radicale sau nenuanțate (doar în alb și în negru), lipsite de simțul umorului (rigide), sau care se plictisesc atunci când sunt singure[6].

Aceasta nu înseamnă că aceste texte sunt subversive, nocive, sau au un conținut subliminal ori negativ, denigrator ori ofensator. Înseamnă doar că pentru a fi înțelese corect și a fi cu adevărat de folos cititorului, aceste texte necesită nu numai o oarecare lipsă de prejudecăți (de care nimeni dintre noi nu ducem lipsă), dar și olecuță de agerime a minții, dublată de

---

[5] Gândirea operează cu simboluri care nu ilustrează fidel aspectele realității pe care au pretenția că le reprezintă. Ele sunt doar reprezentări convenționale pe care le atribuim subiectiv unor aspecte ale realității așa cum le percepem noi și nu cum sunt acestea de fapt. Simbolurile atribuite ca urmare a propriilor experiențe de cunoaștere dau sensuri extrem de personale, în unele cazuri aproape imposibil de împărtășit și celorlalți. Construcțiile logice extrapolate din și prin intermediul acestor simboluri pot conduce la ipoteze aparent corecte ca logică, dar întotdeauna cu un grad de infidelitate mai mic sau mai mare față de realitate. Atunci când acest grad de infidelitate depășește anumite limite suntem în pericol să luăm hotărâri neconforme cu situația de fapt. Din această cauză, construcțiile logice trebuie analizate întotdeauna cu precauție, discernământ și fără implicare afectivă, mai ales atunci când concluzionăm ca oportună însușirea lor. Dacă sensurile unor construcții logice ne apar ca fiind ambigui și cu toate acestea suntem înclinați să le considerăm utile este mai benefic să le tratăm ca pe o formă de artă a minții decât ca pe adevăruri dogmatice, chiar dacă avem senzația că acestea sunt adevăruri de netăgăduit exprimate într-o manieră care ne este nouă mai greu accesibilă. Să nu uităm nici o clipă că lipsa de experiență în domeniul gândirii de unul singur a celui care încearcă să se desprindă pentru prima oară de gândirea comună nu se poate compensa doar printr-o abordare prudentă - chiar dacă prudența induce sentimentul limitării erorilor la o marjă acceptabilă - este necesar și un discernământ capabil de nuanțări cât mai fine adecvat explorării unui asemenea teritoriu dificil. Lucrul greșit înțeles poate genera situații negative greu de îndreptat. Din această cauză trebuie să îndrumăm spre o gândire nonconformistă doar pe aceia care pot aborda detașat și cu discernământ aspectele ceva mai subtile sau mai sensibile ale acestui mod de gândire.

[6] Cei care se plictisesc când sunt singuri sunt în general persoane care nu își coordonează adecvat acțiunile în funcție de împrejurări și sunt puține șanse ca astfel de persoane să se dedice unei lecturi care nu se încadrează în aria divertismentului; cu toate acestea, cartea este recomandată mai ales celor care se plictisesc - dar numai acelora care se plictisesc cu precădere în compania unora, nu și când sunt față în față doar cu ei înșuși sau cu alții asemenea lor.

o extrem de necesară detașare afectivă față de unele dintre subiectele ceva mai sensibile abordate - lucru la care - din păcate - nu chiar toată lumea excelează.

Adică este necesară o maturitate cognitivă ajunsă la un nivel acceptabil de toleranță pentru ceea ce nu înțelegi sau nu accepți din diferite motive. Așa că - dacă faci parte din una dintre categoriile enumerate mai sus, dacă ești dependent de un anumit mod rigid de a gândi, dacă ești dependent de prejudecăți asupra unor lucruri sau stări de fapt, dacă te ghidezi după opiniile altora și nu-ți formezi propriile opinii asupra realității, dacă ești o fire cu tendințe excesiv de conservatoare și nu accepți viziuni asupra realității care diferă de aceea pe care deja ți-ai format-o tu, dacă te simți suficient de confortabil lăsându-te purtat de gândirea comună fără a simți nevoia de mai mult, sau dacă ceea ce ai citit până acum te-a plictisit ori ofensat într-un vreun fel - îți recomand foarte serios să nu continui să citești această carte!

De ce? Pentru că însușirea fără discernământ a unor idei insuficient înțelese poate modifica într-un mod mai puțin benefic trăirile tale afective cât și viața ta de zi cu zi. De aceea este important să înțelegi că citirea acestor texte poți să o faci pe propria ta răspundere,[7] conștient fiind de o posibilă putere de influență negativă a ideilor greșit înțelese.

Și mai este un motiv: drumul către muntele gândirii este doar pentru cei hotărâți să facă o ascensiune pe acest munte și nu doar să-l „*admire*" de la poalele sale, sau să îi arunce o ocheadă din depărtare. Este vorba despre năzuința care ar trebui să sălășluiască în orice om de a se împlini pe sine pentru sine și nu doar pentru „*a da bine*" în ochii altora, pentru a se cățăra pe scara socială, sau doar pentru a vedea „*cam despre ce este vorba că poate o folosi la ceva*".

Nu uita nici o clipă că ceea ce găsești în această carte nu constituie idei care se cer adoptate ca atare, ci reprezintă doar teme de meditație. Ideile cu care rămâi după această lectură vor fi propriile tale idei bazate pe ceea ce ai înțeles tu din experiențele proprii de cunoaștere din trecutul tău. Adică doar părerile tale despre ceea ce ai citit. Iar părerile tale pot fi bune sau rele, în funcție de modul în care înțelegi tu realitatea existenței. Din această cauză trebuie să-ți fie foarte clar că nu îmi pot asuma nici o responsabilitate pentru nimic din tot ceea ce ți se poate năzări în cazul în care te vei hotărî să citești mai departe de acest avertisment.

---

[7] Lecturarea acestei cărți de către persoane care nu dispun de un discernământ suficient de antrenat, capacitate de detașare, obiectivitate, simț al umorului și un nivel ridicat de toleranță față de modul în care sunt abordate unele aspecte mai sensibile poate induce stări de iritare, anxietate, dezorientare, perplexitate, instabilitate emoțională, ofensă sau - cum se întâmplă cel mai adesea cu cei care citesc lucruri pe care nu prea le înțeleg - plictiseală.

Nu se cade și nici nu doresc să merg prin jungla semnificațiilor date de alăturările de cuvinte care descriu aspecte ale realității ținând de mână pe cineva care are chiar și la maturitate o gândire dependentă de alții (care se ghidează după spusele altora și nu după propriile-i păreri) și a cărui discernământ nu face deosebire între realitatea sa personală (părerea sa despre realitate) și ceea ce este cu adevărat realitatea existenței (realitatea obiectivă a existenței).

Ar fi un lucru iresponsabil atât pentru mine cât și pentru tine. Nu pot presăra tot textul cu avertismente sau explicații care să te lămurească de ce un anumit lucru poate fi dăunător și în ce anume împrejurare s-ar putea întâmpla acest lucru. Pentru asta trebuie să îți folosești discernământul, iar acest discernământ trebuie să fie la un nivel satisfăcător, adică măcar puțintel peste medie - ceea ce nu ar constitui nici o problemă pentru majoritatea cititorilor obișnuiți cu astfel de cărți. Aceste avertizări sunt pentru cei rătăciți din întâmplare pe aici, pentru cei care în loc de crâșmă, stadion sau club au nimerit într-un loc în care nu se găsește nimic din ceea ce ei consideră că le-ar fi pe plac sau de folos.

De aceea această călătorie dincolo de uzualul rutinei cotidiene este recomandată doar pentru cei suficient de maturi la gândire, cei care nu trebuie să fie duși de mână și dădăciți cu exemple și explicații la tot pasul, cei care nu se oripilează pudibond și nu se isterizează când sunt puși brusc în fața unei versiuni mai puțin uzuale asupra realității, versiune care nu le convine. Aceste versiuni nu sunt prezentate pentru a fi adoptate, ci doar pentru informare și evaluare. Subiecte de meditație.

Dacă te consideri îndeajuns de matur în gândire încât crezi că poți face față eventualelor surprize ale unei asemenea călătorii (care poate bulversa universul personal al unui individ insuficient de experimentat în cunoașterea realității) trebuie să îți asumi și responsabilitățile care decurg din aceasta: în lumea ideilor tale ești singur și totul depinde numai de tine și de discernământul tău.

Tu ești unicul responsabil pentru tot ceea ce se petrece acolo doar cu voia ta și cu modul tău de a înțelege lucrurile. În lumea ideilor tale nu te poți bizui decât pe tine însuți, pe propriul tău discernământ și pe scara ta de valori. Și acestea trebuie să fie puternice și să nu se frângă la primul vânticel ceva mai neașteptat și mai tăios decât ai întâlnit până acum.

Te rog să reții și faptul că nu poți folosi ceea ce vei găsi în această carte drept pretext (scuză) pentru propriile tale interacțiuni cu realitatea, cu atât mai puțin atunci când acestea depășesc limitele moralei, ale bunului simț

sau ale legislației. Ceea ce se găsește aici este doar o schiță despre cum poți gândi puțin mai altfel decât ești obișnuit și nu un rigid îndrumar scolastic despre ceea ce trebuie să gândești. Există o mare diferență între „*cum gândim*” (mecanismul gândirii) și „*ce gândim*” (informația cu care hrănim acest mecanism).

Ceea ce gândești - indiferent în ce mod o faci (conformist sau nonconformist, subtil sau grosier) - te reprezintă și te responsabilizează doar pe tine, iar ceea ce faci în urma a ceea ce gândești îți este imputabil doar ție. Pentru că ceea ce faci tu îi poate afecta și pe ceilalți, ar fi bine să conștientizezi din timp - atunci când te apropii de o zonă străină de cunoașterea pe care ai obținut-o prin experiențele tale cotidiene de până acum - dacă este cazul sau nu să intri în acea zonă. „*Dacă este de nasul tău*” - cum se mai spune popular (scuză măgăria menită să îi facă să se dumirească chiar și pe aceia care nu prea pricep aluziile fără un ghiont de ajutor).

Aceste avertismente au rostul de a te preveni că această carte poate constitui pentru unii o astfel de zonă în care șansele de a înțelege corect semnificațiile alăturărilor neobișnuite (pentru ei) de cuvinte și noile sensuri generate astfel - depind mult de subtilitatea propriei analize, de experiențele de cunoaștere acumulate și mai ales de subtilitatea și corectitudinea (obiectivitatea) discernământului.

Discernământul tău depinde esențial de modul în care ai dat valoare la timpul lor diferitelor elemente din cadrul experiențelor tale de viață și de gradul mai mare sau mai mic de respect pe care îl ai față de normele moralei locului și momentului în care te afli.

Poți fi un ins extrem de decent în mai toate privințele, dar dotat cu o receptivitate a sensurilor subtile puțin mai scăzută decât este uzual necesar pentru a înțelege utilitatea sau sensurile corecte aparținând ideilor ce se găsesc împletite în această aparent pestriță și atât de neobișnuită alăturare de texte.

Nu este nimic rău în asta, doar că în acest caz această carte nu este pentru tine. Dacă vei încerca totuși să o citești, ea ți se va părea oarecum greoaie, repetitivă și adesea ambiguă, contradictorie, ba chiar și fără sens uneori. Și mai ales extrem de plictisitoare pentru că nu va răspunde așteptărilor tale uzuale (hai să le spunem pompos nevoi spirituale). Și încă ceva - nu lăsa această carte la îndemna persoanelor care au un discernământ diminuat!

Această precauție elementară nu este valabilă doar pentru cei aflați în jurul tău. Iartă-mă că ți-o spun așa direct: este o precauție care te privește chiar și pe tine[8]. Citește atent acest avertisment, gândește-te la toate semnificațiile sale și chibzuiește serios. Cuvântul este cea mai minunată unealtă, dar pentru cel care nu poate să îi înțeleagă întotdeauna corect sensurile poate fi cauza multor lucruri nedorite. Confuzie, interpretări greșite, oripilare, dezorientare, stupefacție, dezamăgire.

Acum, când ai cunoștință de toate acestea, a venit momentul să decizi ce este cel mai bine pentru tine: să închizi această carte și să îți vezi de viața ta ca și până acum, sau să citești mai departe și să încerci să vezi cum arată lucrurile privite și din alte perspective, unele poate neașteptate ori chiar ciudate pentru tine. Să înțelegi ceea ce cred alții și de ce cred ei ceea ce cred.

Dacă vei citi mai departe, nu uita că este decizia ta personală dacă alegi să interpretezi conținutul acestei cărți altfel decât ca pe o inofensivă ficțiune literară; dacă nu o vei considera astfel, uneori poate că ar fi mai înțelept să ții cele pe care crezi că le deslușești doar pentru tine și cei care gândesc asemenea ție. De ce? Pentru că anumite lucruri spuse în locuri nepotrivite pot avea efectul unui băț de chibrit scăpărat în prezența unei concentrații masive de gaze - ori se știe că cele mai răspândite și explozive gaze sunt cele emanate de ignoranță[9] și prejudecăți.

Și dacă totuși te vei încumeta să faci o încercare de a merge mai departe bizuindu-te doar pe bunul tău simț, fă-o cu precauție maximă și mai ales cu pași mici. Încearcă să întorci pe toate fețele ceea ce întâlnești mai neobișnuit pentru tine și nu accepta nimic până nu vei fi convins că ai înțeles totul corect.

---

[8] În cazul în care nu ești sigur de propria-ți apartenență la această categorie, comportamentul celor din jur îți poate da o seamă de indicii: dacă atunci când intri undeva constați că cei de acolo - deși te cunosc - nu își întrerup imediat discuția, ci o continuă ignorându-te, dacă atunci când îți exprimi o părere despre care crezi că este singura soluție a unei probleme ești întrerupt fără menajamente și ți se spune că ești în afara problemei respective, dacă persoanele care râd sau zâmbesc capătă brusc un rictus atunci când îți observă prezența, dacă partenerul de viață îți spune în mod repetat că-și regretă greșeala de a fi cedat insistențelor tale din tinerețe, dacă funcționarul de la ghișeu nu se oprește din conversația telefonică pe care o poartă ca să te întrebe ce dorești, dacă atunci când mergi la un restaurant trebuie să atenționezi chelnerul de prezența ta, dacă cei pe care îi consideri prieteni nu te tratează chiar ca pe un prieten, dacă toți acești dacă te descriu pe tine, atunci înseamnă că ești o persoană lipsită (mai mult sau mai puțin) de discernământ; cei care au un discernământ nediminuat știu cum să-și adapteze comportamentul (limbajul corpului, modul de comunicare, aspectul vestimentar etc.) în armonie cu împrejurările pentru că fiecare situație necesită un anumit comportament „optim" a cărui lipsă indică celor din jur că nu ești omul potrivit la locul potrivit. Dacă ești în această situație înseamnă că ai deficiențe în modul tău de a discerne lucrurile, o lipsă de intuiție și subtilitate în gândire care determină un mod grosier, superficial și inadaptat la realitate de a-ți aborda propria-ți existență. În acest caz lecturarea acestei cărți nu-ți va fi de loc benefică pentru că mai mult ca sigur că nu vei înțelege mai nimic din ea, iar ceea ce vei crede că ai înțeles s-ar putea să nu fie ceea ce ar fi dorit să-ți spună autorul (cel real - cel care îmi pune mie vorbele în gură).

[9] Recomandarea mea este ca atunci când simți mirosul ignoranței să deschizi larg - dar cu blândețe - ferestrele cunoașterii, să faci un pas înapoi dacă este nevoie, să aștepți răbdător ca miasmele somnului rațiunii să se împrăștie și abia apoi să încerci cu tact și delicatețe să luminezi pâclele - numai un necunoscător al firii omenești ar putea da iama prin cel mai inflamabil gaz din lume cu făclia cunoașterii aprinsă în mână așteptându-se la o primire triumfală; întotdeauna întunericul ignoranței este întreținut și ferit din calea luminii rațiunii de către cei care profită de pe urma lui - iar aceștia sunt în stare să-și protejeze prin orice mijloace interesele. Așa că fii extrem de precaut, delicat, sensibil și dă dovadă de empatie și înțelegere ori de câte ori întâlnești un „rival" în ale gândirii. Și mai ales nu uita că dreptatea nu este întotdeauna de partea noastră. Nu începe niciodată o luptă de idei dacă nu ești sigur că o poți câștiga - totuși poți încerca - dacă chiar ai ceva de spus și dacă îți asiguri o cale de retragere onorabilă, fără victime și fără prejudicii inutile. Și nu uita că argumentele tale pot să nu fie valabile în fața interlocutorului tău.

Citește paragraf cu paragraf și oprește-te imediat din citit atunci când simți că orbecăiești ca prin ceață. Caută să vezi dacă cele ce tocmai le-ai citit se potrivesc unor experiențe personale din trecutul tău și în ce mod îți este afectată percepția acestor experiențe dacă le privești prin perspectiva găsită aici. Nimic nu este imposibil dacă dispui de iubire de adevăr, dorința de a afla și înțelege lucruri noi, extrem de multă răbdare și oleacă de istețime.

Nu te mira când vei întâlni afirmații care se contrazic unele pe altele: analizează contextul. Lumea este plină de contradicții. Uneori vei fi surprins să constați că noțiunea de „*adevărat*" pentru ceva depinde doar de circumstanțele în care se află acel ceva. Asta ne învață să fim foarte precauți atunci când emitem judecăți de valoare de orice fel. Mai întâi analizează circumstanțele și abia apoi - cu precauția necesară datorată neputinței de a cunoaște în întregime toate circumstanțele - emite o părere.

Și să-ți revizuiești acea părere de îndată ce vei constata că circumstanțele care au contribuit la formarea ei s-au modificat. Dacă ai îndoieli la a face acest lucru, amintește-ți că odinioară credeam că pământul este plat. Unii mai cred asta și acum doar pentru că nu se obosesc sau nu sunt lăsați de cine știe ce interese să cerceteze noile circumstanțe ale cunoașterii vremurilor noastre.

Adevărul nu este un rezultat al credințelor noastre despre care suntem siguri că ar fi corecte ci un rezultat al unei cercetări bazate pe rațional, discernământ și obiectivitate. Și chiar și atunci, cea mai mică omisiune a unei circumstanțe îi poate afecta calitatea de adevăr.

Poate că unii vor crede că în autosuficiența lui elitistă, autorul cărții (cel real de astă dată) - prin intermediul acestui neobișnuit text de pretinse avertismente - a împărțit lumea în două: în cei care pot înțelege anumite lucruri și în cei care nu le pot înțelege, disprețuindu-i pe aceștia din urmă din înălțimea cunoașterii sale și îndemnându-i să închidă cartea și să-și vadă de treburi la care se pricep mai bine.

Nu este adevărat. Aceste avertismente nu sunt o interdicție de a citi, ci doar o atenționare că urmează un drum care poate fi înșelător dacă este abordat în mod superficial. Și este adevărat că lumea se împarte în două. Dar nu în cei care pot înțelege și cei care nu pot înțelege, ci în cei care vor să înțeleagă și cei care nu își doresc acest lucru. Este o mare diferență.

Cei care chiar vor să înțeleagă vor găsi până la urmă o cale care să-i ajute să înțeleagă - ei nu trebuie decât să persevereze pe calea experiențelor de cunoaștere. Însă cei care nu simt nevoia să-și „*complice*” existența cu lucruri „*neesențiale*” sunt cei mai mulți. Și pentru că și ei cunosc aceeași bucurie în felul lor de a fi la fel ca și ceilalți, nu simt nevoia de schimbare. Nu trebuie blamați pentru acest lucru.

Să disprețuiești ceva sau pe cineva este un semn clar că nu înțelegi acel ceva sau pe acel cineva. Că nu înțelegi determinările și interdependențele care conduc la un anumit fel de a fi. Dacă cineva care pretinde că poate înțelege afirmă că îi disprețuiește pe cei care nu înțeleg, de fapt afirmă că el însuși face parte dintre cei care nu înțeleg. Singurul lucru rezonabil pe care poate să îl facă cel care înțelege este să încerce să îi ajute și pe ceilalți să înțeleagă. Dar în nici un caz contra voinței lor.

De ce? Pentru că aici este adevărata noastră problemă: cel care pretinde că înțelege, chiar înțelege? Ce poate el înțelege când chiar logica noastră ne arată că datorită felului în care suntem alcătuiți noi nu putem înțelege cu adevărat realitatea existenței? Că ceea ce credem că am înțelege nu este de fapt decât un cumul de păreri provenit din interpretarea percepțiilor noastre printr-o logică limitată doar la interpretarea percepțiilor? Sau - în cel mai rău caz - o părere împrumutată de la alții? Logica umană nu este de fel o logică întotdeauna valabilă și ne lovim fiecare dintre noi de acest lucru ori de câte ori predicțiile noastre nu se adeveresc.

Cu atâtea incertitudini și moduri de a înțelege lucrurile de către fiecare dintre noi, să nu ne mirăm că unii își caută certitudinile, ordinea (logica), valorile și sensurile în religie, iar alții se îndreaptă către știință. Un lucru este cert: psihicul ființei umane are nevoie de certitudini, de ordine și de sensuri pentru a se simți în echilibru (în siguranță și în control). De aceea unii afirmă că omul este o ființă eminamente religioasă. Dar eu sunt convins că omul este doar o ființă curioasă, modelată mereu în fel și chip de către descoperirile propriei curiozități.

Curiozitatea este motorul cunoașterii. Calea prin care credem că putem obține acele lucruri de care are atâta nevoie psihicul nostru pentru a se simți în siguranță (controlul propriei existențe) este cunoașterea. Cunoașterea realității existenței. Și religia și știința iscodesc realitatea existenței cu mijloacele pe care biologia ființei noastre le pune la dispoziție: religia lucrează prin credință, știința lucrează prin cercetare și validare. Și amândouă folosesc imaginația ca unealtă de lucru.

Ele par a fi antagonice, dar în esența lor nu sunt. Și par așa tot datorită nouă. Pentru a le impune, unii dintre noi le poleiesc pe fiecare dintre ele cu atribute care nu le aparțin și atunci când constatăm falsitatea acestor poleieli suntem înclinați să respingem categoric tot ceea ce se află sub acea poleială.

Atunci când este cazul nu ar trebui să respingem chiar tot, ci doar să înțelegem că unele acțiuni ale semenilor noștri - bine intenționate sau nu - sunt doar acțiunile lor făcute după felul lor de a fi. Doar la atâta i-a dus capul: să înzorzoneze ca să „*vândă*”. Confuzia este cu atât mai mare cu cât unele „*zorzoane*” s-au împământenit ca tradiție. Uneori sub astfel de zorzoane derutante se pot afla și lucruri utile, adeseori greu de recunoscut datorită felului în care ne sunt prezentate și nu de puține ori contează și de către cine ne sunt prezentate.

Dacă vei întâlni cândva partizani vehemenți și - pentru felul tău de a înțelege lucrurile - „*rătăciți*” de la realitate, partizani aparținând oricăreia dintre aceste două „*tabere*”, să nu pierzi din vedere un lucru: judecata ta asupra acțiunilor unor indivizi particulari nu trebuie să se răsfrângă asupra taberei din care crezi că aceștia fac parte. Să nu generalizezi - cum se spune. Ei sunt doar oameni și oamenii pot greși chiar și atunci când acționează sincer convinși de dreptatea lor.

Și mai mult ca sigur - de obicei - acești indivizi se zbat vehement doar pentru ei înșiși deși pretind că o fac în numele religiei sau - după caz - în cel al științei. Se zbat doar pentru ei chiar și atunci când ei înșiși sunt serios convinși că o fac fără nici un alt interes - doar în numele religiei sau al științei. Doar că ei nu o realizează - rătăciți printre adevărurile lor de circumstanță cu care încearcă aproape fără să își dea seama să-și argumenteze sensurile propriei vieți și nu pe cele ale taberei în numele căreia pretind că luptă. Nu de luptă între tabere avem nevoie, ci de o conlucrare pentru găsirea adevărului

Așa este firea omului - să se înregimenteze de o parte sau de alta, crezând că în acest fel adevărurile lor personale capătă mai multă valoare. De fapt adevărurile umane sunt circumstanțiale și extrem de subiective - la urma urmei ele sunt doar părerile noastre despre realitate, păreri după același calapod cu felul nostru de a fi, de a înțelege și de a reacționa la circumstanțe.

Realitatea nu se schimbă, oricare ar fi părerile noastre despre ea. Realitatea se schimbă doar atunci când punem în practică aceste păreri.

Iar duritatea cu care realitatea ne dă răspunsul la acțiunile noastre greșite este direct proporțională cu gradul de falsitate al părerilor noastre.

* * *

Dar - poate că ai să te întrebi - care este rostul acestui șir parcă nesfârșit de avertismente? Să alunge toți cititorii amenințându-i cu plictiseală și cu insinuări că nu ar fi la înălțimea descifrării subtilităților gândirii autorului? Nu, nici pe departe. Ca să fiu sigur că nu se rătăcește nimeni pierzându-și timpul prin locuri pe unde nu ar trebui să fie, previn cititorul că se află în fața unei lecturi mai puțin obișnuite. Un om avizat este mai atent și mai prevăzător și mai puțin superficial în deslușirea și însușirea unor lucruri. Este o invitație la ascuțirea discernământului. Este o rugăminte de a analiza cu puțin mai multă atenție lucrurile înainte de a trage concluzii pripite.

Este o atenționare că lucrurile nu sunt întotdeauna așa cum par la o primă vedere. Este un îndemn de a gândi tu însuți, de a abandona ideile preconcepute și de a te strădui să înțelegi modul în care pot gândi alții. Și mai ales de ce gândesc ei așa cum gândesc. Avertismentul este gândit ca un fel de marcaj rutier care te avertizează că ai în față un drum pe care trebuie să reduci viteza, să-ți sporești atenția și să iei luare aminte la posibile obstacole.

La ce bun toate străduințele astea? Mă cam tem că au venit vremurile profeției pe care mulți o atribuie lui Dostoievski[10]: „*Toleranța va ajunge la un asemenea nivel încât persoanelor inteligente li se va interzice să gândească pentru a nu-i insulta pe imbecili*.” Indiferent cine a rostit cu adevărat profeția asta - lucru fără prea mare importanță pentru că relevantă este veridicitatea mesajului și mai puțin cel care îl girează - nu crezi că deja au început acele vremuri?

Ia gândește-te numai la „*corectitudinea politică*” - bulgărele care a început să se rostogolească dinspre partea celor care nu gândesc suficient pentru că nu sunt în stare să vadă, sau - din cine știe ce interes - nu vor să vadă (sau se fac că nu văd) adevărata față a realităților.

Acest bulgăre a prins viteză pe jgheabul lunecos al neantului din mințile multora și a căpătat greutate datorită lipsei de ripostă cuvenită a celor care deși gândesc, nu se ostenesc să-i pună la locul lor pe politicienii care se pare că nu se mai gândesc și la altceva în afara interesului lor personal. Acest bulgăre de ignoranță agresivă amenință să-i strivească pe toți cei

[10] *Feodor Mihailovici Dostoievski (1821-1881) - prozator de origine rusă.*

care îndrăznesc să deschidă gura altfel decât cum decretează unii sau alții - dintre cei cățărați în locuri cu potențial de influențare a societății - că ar fi chipurile „*corect politic*”.

Corect politic ar fi să-i zburăm pe toți acești inculți spre locuri din care să nu mai poată vătăma societatea cu inutilități creatoare de tensiuni. Să-i trimitem acolo unde le este locul, dar aceasta nu este o soluție la nivelul societății de astăzi. Așa că trebuie să-i lăsăm să-și exprime „*adevărurile*” de circumstanță așa cum îi lăsăm și pe cei care se prefac că ar confunda - din necunoaștere sau din interes - realitatea cu absurdități fanteziste ridicate la rang de adevăruri de netăgăduit.

A gândi „*corect politic*” înseamnă de multe ori a nu fi în stare (sau să nu vrei) să discerni realitatea umană de astăzi de realitatea umană de odinioară. Înseamnă părerile noastre diferite asupra realității existenței din cele două perioade și circumstanțele care au determinat aceste păreri. Lucrurile se schimbă în timp și odată porniți pe acest drum greșit al „*corectitudinii*” false să nu ne mirăm dacă generațiile viitoare ne vor condamna în numele a cine știe ce corectitudini politice care le vor întuneca judecata, omițând că noi am trăit alte vremuri ale căror relații complexe și circumstanțe ei nu prea au cum să le înțeleagă doar citind relatări vagi despre ele. Pentru că puțini își înțeleg vremurile pe care le trăiesc ei înșiși, darămite vremurile celor de odinioară.

Dacă negăm istoria pentru satisfacția unora sau câștigul politic al altora, ne negăm pe noi înșine. Pentru că noi suntem rezultatul acestei istorii așa cum este ea, bună sau rea. Nu trebuie să negăm istoria, trebuie să o privim cu obiectivitate în față și să tragem învățăminte din ea astfel încât ceea ce a fost rău să nu se mai repete.

Să ceri distrugerea unor opere de artă pentru că te simți lezat de ceea ce reprezintă ele este ca și cum ai cere să fie distruse lăcașele de cult și capodoperele religioase pentru că tu nu accepți religiile respective, sau să fie dărâmate școlile laice, bibliotecile și laboratoarele lor doar pentru că tu - orbit de fanatismul tău - nu accepți știința.

Pare a fi un lucru incredibil de înapoiat, dar oamenii chiar au făcut asta de-a lungul timpului, ștergând adesea pentru vecie mărturii ale existenței unor lucruri care nu conveneau unora și altora. Dar lumea nu se reduce numai la tine și la crezurile tale. Nimeni nu deține adevărul absolut, ci doar pe cel circumstanțial. Iar circumstanțele se modifică mereu după timpul, locul și modul în care gândesc oamenii la un moment dat.

Unii dintre contemporani au făcut și mai fac încă și acum lucruri reprobabile - asta nu înseamnă ca generațiile viitoare să șteargă perioade întregi din istorie spunând depreciativ „*Asta e de pe vremea lui Putin și a lui Tramp*". De cultură trebuie să se ocupe intelectul, nu politicul. Nu cultura trebuie eradicată ci pornirile instinctuale exagerate: dorința de a domina și de a impune celorlalți ceea ce pretinzi că sunt adevărurile tale personale.

Oare trebuie să întoarcem cu fața la perete tablourile reprezentând nuduri și să îmbrăcăm statuile ca să nu aibă retardații intelectual erecție? Să pornim din nou o campanie a frunzelor de viță[11] ca să ascundem realitatea care nu convine unora? De ce să distorsionăm basmele copilăriei și capodoperele literare? Pentru că unii nu sunt capabili de discernământ, nu înseamnă să întoarcem felul de a fi al lumii după gândirea lor găunoasă. Înseamnă doar că educația lor are foarte mari lacune. Să ne concentrăm pe educație și nu pe distrugere.

Nu-i poți face pe toți să înțeleagă totul în același fel. Nu toată lumea dispune de un discernământ capabil de a separa ceea ce este rău de ceea ce este bine. Dar trebuie să ai grijă ca cei care nu înțeleg pe deplin anumite lucruri să nu distrugă din prostie, rea voință sau cine știe ce interes politic sau religios lucrurile reprezentative care aparțin unei etape. Pentru că lucrurile în sine nu sunt nici bune și nici rele. Ele reprezintă istoria materială a trecerii noastre prin viață.

Modul în care le folosim ne fac pe noi buni sau răi. Nu lucrurile trebuie eliminate, ci răul din noi. Nu ajută cu nimic dacă dărâmăm o statuie a unui rege doar ca să dovedim că noi suntem republicani convinși. Nu vom schimba istoria ascunzând-o sub preș. Trebuie doar să acceptăm greșelile trecutului și să încercăm să nu le mai repetăm. Să învățăm din propriile greșeli, nu să le ascundem, să le distorsionăm sensurile sau să le negăm.

Doar lucrurile care glorifică fapte și personaje reprobabile trebuie mutate într-un loc al rememorării greșelilor noastre ca un memento a ceea ce nu mai trebuie să repetăm. Într-un muzeu care să învețe generațiile viitoare cum am văzut noi la un moment dat diferența dintre bine și rău. Altfel nu ar fi nici o diferență între noi și cei care încercau să facă să dispară de pe suprafața pământului orice urmă a existenței oponenților lor.

---

[11] Între anii 1535-1541 Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni cunoscut nouă ca Michelangelo Buonarroti (1475-1564) pictează în Capela Sixtină peretele de deasupra altarului înfățișând „Judecata de apoi" - o ilustrare tulburătoare a conceptului bisericii despre ceea ce se presupune că se întâmplă după moarte. Șocat de realismul personajelor, un oarecare cardinal Carafa a organizat o campanie („Campania frunzelor de viță") având ca scop acoperirea părților „deranjante" ale personajelor frescei. Abia după lucrările de restaurare din secolul XX o parte din frescă a putut fi readusă la splendoarea inițială. Nu știu cum împăca Carafa credința în crearea omului după chipul și asemănarea sa cu divinitatea cu dezgustul personal de a vedea acest chip și asemănare glorificate realist în frescă.

Ar trebui ca în viața de toate zilele să ne ferim de cei care nu gândesc suficient, dar acest lucru nu este posibil și nici în regulă din punct de vedere uman. Nu ne rămâne decât să recurgem la avertizarea - atât a celor care gândesc cât și a celor care nu prea gândesc - că atunci când intră pe un teritoriu pentru care nu sunt suficienți de pregătiți pot să-și facă singuri rău, sau chiar pot să facă rău celorlalți.

Un ultim sfat pentru siguranța ta psihică: dacă lecturarea acestei cărți îți dă sentimentul că te îndepărtezi de realitatea pe care ți-o dorești (în loc să te apropie de ea) - pentru a reveni la siguranța din care te-a scos prea marea încredere în posibilitățile tale de a înfrunta ceea ce se află în afara coconului protector al rutinei tale zilnice - spune-ți că ceea ce te-a tulburat sunt doar niște păreri nesolicitate. Venite din partea unui autor imaginar (adică eu) care pare că gândește diferit decât gândești tu - și care nici măcar nu există ca să merite să îți bați capul cu el - este doar un personaj ficțional, un pretext pentru a atribui cuiva ceea ce spune.

* * *

Toate acestea fiind spuse, consideră că ai fost avertizat. Fie că vei citi mai departe, fie că te vei opri aici, eu te asigur de toată stima, respectul și înțelegerea mea: toți suntem la fel, ceea ce ne deosebește este doar modul în care gândim și lucrurile în care credem. Iar aceste deosebiri nu contează atâta vreme cât încercăm fiecare dintre noi să ne asumăm cu bună credință drumul către idealul către care tinde specia noastră: acela de a deveni oameni cu adevărat.

Să nu distrugem lucrurile bune clădite de alții doar de dragul de a șterge urmele faptelor lor. Să fim capabili să recunoaștem binele și răul indiferent de cel care îl săvârșește - nu există oameni buni și oameni răi, există numai fapte bune și rele făcute de oameni la fel ca și noi. Să ne depășim pe noi înșine în a încerca să facem doar bine. La urma urmei asta contează, pentru că doar străduania de a ne depăși pe noi înșine ne diferențiază cu adevărat de celelalte animale. Să ne autodepășim pe noi înșine - asta încearcă să ne învețe atât religia cât și știința.

AUTORUL[12]

[12] *Evident, cel ficțional (că doar spusele lui sunt în această carte).*

PREAMBUL

Acum - după ce ai fost avertizat de ceea ce ar putea fi cumva deranjant pentru unele dintre crezurile tale - dacă accepți toate încorsetările impuse și te simți încrezător să mergi mai departe cu lectura, putem trece la celelalte lecturi pregătitoare necesare înțelegerii corecte a sensurilor presărate mai mult sau mai puțin vizibil pe paginile acestei cărți.

Poate că la început ai să te simți cumva ca atunci când te trezești dimineața - oarecum confuz, cu ochii cârpiți de somn și pe jumătate încă sub imperiul derutant al viselor din care abia ai fost smuls. Este ceva normal, mai ales atunci când este vorba despre o trezire bruscă la o viziune asupra realității existenței, viziune pe care nu o știai, sau - prins cu altele - doar o ignorai.

Înainte de a intra propriu zis în lecturarea textelor acestei cărți, hai mai întâi să ne lămurim cam despre ce este vorba, ce este de fapt și mai ales cum trebuie abordată această carte. Textele premergătoare cărții propriu zise - pe care am început deja să le parcurgem împreună - seamănă oarecum cu pregătirea pasagerilor unui avion de către stewardesă, pregătirea aceea de dinaintea decolării: nu sunt explicate principiile fundamentale ale zborului și nici datele constructive ale aeronavei, ci doar ceea ce trebuie să cunoști în calitate de pasager astfel încât zborul să decurgă bine pentru tine în orice împrejurare.

Doar câteva elemente de siguranță în caz că nu te vei putea descurca singur dacă cumva vei fi în fața unor situații cu care poate că nu ești încă familiarizat și pe care poate că încă nu știi cum să le gestionezi cât mai corect. Să nu te vatăme lectura surprinzându-te cu idei prea colțuroase și imagini prea violente, care - ivite pe neașteptate în lumea idilică și pastelată a obișnuințelor tale de fiecare zi - te-ar putea afecta într-un vreun fel .

Pe coperta acestei cărți plănuiam mai pe la început să pun una lângă alta două imagini reprezentând două dintre operele neasemuitului Albrecht Dürer[13] - panourile sale pictate reprezentându-i pe Adam și pe Eva[14]. Aceste capodopere - pentru mine - reprezintă simbolic începuturile cunoașterii pentru specia noastră, ilustrând momentele de dinaintea descoperirii realității existenței, momentele de dinaintea trezirii din basmul

[13] Albrecht Dürer (1471-1528) - renumit artist renascentist german; s-a ocupat de pictură, gravură, matematică și de multe altele.

[14] Adam și Eva sunt două panouri din lemn pictate în ulei (1507) reprezentând simbolic momentul biblic al alegerii de către primii oameni a cunoașterii personale asupra realității în detrimentul ascultării voinței divine.

minunat al raiului binelui absolut (cu excepția păcătosului de șarpe, evident).

Asta cred eu, însă semnificația atribuită în general acestor imagini de către cei credincioși (și nu numai de către ei) este cu mult mai simplă decât cea din reveriile mele personale: ei cred că artistul ilustrează momentul de dinainte de „*căderea în păcat*” - adică momentul care precedă nerespectarea poruncii date de către divinitate omului de a nu se atinge de fructele pomului cunoașterii.

Pentru mine - datorită felului meu de a gândi ca urmare a experiențelor mele de cunoaștere dar și felului meu de a fi - semnificația pare cu totul alta. Și anume, eu văd aici surprinderea clipei de dinaintea desprinderii noastre din animalitate. Sau altfel spus, prima tentativă de evadare din turma supusă voinței păstorului și începerea unui destin călăuzit de voința personală bazată pe cunoașterea realității existenței. Cu mențiunea că „*turma*” era alcătuită doar din Adam și Eva, dar - din punct de vedere tehnic - tot turmă se cheamă că era.

Cu alte cuvinte, eu văd aici ilustrată chiar clipa dinaintea trezirii noastre la realitate. Iar prezența șarpelui pare a avertiza asupra laturii sumbre - nu a cunoașterii, cunoașterea este doar o căutare a adevărului - ci a faptului că rezultatele cunoașterii - dacă nu sunt bine folosite - pot fi uneori urmate de consecințe negative. Dar - în nici un caz - nu trebuie să blamăm cunoașterea, ci doar pe cei care se folosesc de ea într-un mod nepotrivit.

Cunoașterea nu este nici bună și nici rea, este doar o unealtă care poate fi folosită pentru a face bine sau rău. Cam cum este și cuțitul cu care majoritatea își porționează mâncarea, dar pe care unii îl folosesc ca să facă rău semenilor lor.

Pentru cei credincioși, șarpele semnifică consecințele primejdioase ale actului neascultării de către cei doi. Și din păcate și faptul că timp de secole cunoașterea a fost considerată ca o forță negativă, destabilizatoare a ordinii ideale impuse în numele divinității.

Totuși, în entuziasmul interpretărilor mele prin prismă personală să nu uităm că artistul nu a creat aceste două capodopere nici pentru a înarma cultele cu imagini didactice și nici pentru a proslăvi începuturile cunoașterii - așa cum îmi place mie să interpretez - ci pur și simplu doar pentru că așa i-a comandat clientul.

Faptul că a pus cu atâta meșteșug în evidență trupul uman într-o perioadă în care nudul devenea din nou acceptat (și dorit) de către o anumită parte a societății a făcut ca lucrările sale să fie admirate și peste secole de la crearea lor. Dar genialitatea meșteșugului artistului este o cu totul altă poveste care - din păcate - nu își are locul aici.

Puțin cam dezamăgitor pentru admiratorii idealiști ai lui Dürer, dar Adam și Eva au fost considerate multă vreme drept lucrări „*obscene*". Nu și de către adevărații cunoscători și iubitori de artă care le-au ferit de pudibonderia ipocrită și incultă a unor slujitori mai de grabă ai întunericului[15], incapabili la vremea lor să înțeleagă frumusețea renașterii ideilor artei antice. Sau poate prea speriați de stricarea unor socoteli lumești de ceea ce prevestea această renaștere.

Evident, acestor două imagini li se pot atribui multe alte semnificații în funcție de experiențele personale de cunoaștere ale fiecăruia. În contextul conținutului acestei cărți, prezența pe copertă a celor două capodopere speram să ilustreze simbolic momentul crucial în care specia noastră și-a început aventura trezirii la realitate, a străduinței de a înțelege realitatea existenței.

În fapt - dacă este să fim riguroși - picturile ilustrează frumusețea inocenței celor doi cu o clipă înainte de a mușca din mărul cunoașterii. Sub acest aspect îi vedeam reprezentați prin intermediul acestor două imagini pe cititorii care abia s-au apucat de citit și care după lecturarea acestei cărți poate că vor înțelege mai bine că adevărul depinde întotdeauna de circumstanțe. Sau poate doar vor regreta că și-au pierdut timpul cu această carte atât de înafara preocupărilor lor de toate zilele.

Gândindu-mă mai bine, am realizat că operele lui Dürer puse pe copertă nu ar sugera tuturor cititorilor aceleași semnificații cu ale mele și chiar i-ar putea induce în eroare referitor la conținutul cărții. Unii ar putea crede că o carte cu o asemenea copertă este o carte despre pictură, alții ar bănui un conținut religios și așa mai departe. Așa că am renunțat cu mare regret la minunatele panouri ale lui Dürer și - în cele din urmă - am optat pentru o copertă simplă, fără nici o imagine.

Atenție: aceasta nu este o carte care îți arată adevărata față a realității existenței. Nu, nu, în nici un caz. Nu poate exista o astfel de carte pentru că realitatea - din nefericire - nu poate fi cunoscută așa cum este ea, ci doar așa cum o percepem fiecare dintre noi. Ceea ce cunoaștem despre

[15] Îmi este greu să îmi închipui că slujitorii luminii ar putea fi dezgustați de imaginea unei creații a divinității făcută aidoma după chipul și asemănarea ei. Și totuși așa a fost. Dar părerea oamenilor despre un lucru nu schimbă esența acelui lucru, ci doar atitudinea celor care achiesează la acea părere. Părerea este doar o părere care pare adevărată și influențează societatea doar atâta vreme cât durează și circumstanțele care o fac să pară adevărată.

realitate sunt doar părerile noastre despre ea. Păreri care sunt bazate în majoritatea lor pe părerile celor din jurul nostru.

Această carte nu este despre credințele adevăratului autor al cărții ci despre credințele unui personaj inventat de acesta, un personaj pus să joace rolul de autor fictiv al acestei cărți. Majoritatea părerilor de aici - deși tehnic sunt scrise de către adevăratul autor al cărții - îmi sunt atribuite doar mie, autorul fictiv al acestei cărți, cel care are ingrata sarcină de a fi un fel de povestitor al năzdrăvăniilor adunate de către adevăratul autor de pe te miri unde din universurile personale ale unor personaje reale pe care acesta le-a întâlnit în timp.

De ce aceste păreri sunt puse pe seama mea, a unui personaj fictiv și nu sunt spuse direct de către autor franc în fața cititorului? Pentru că aceste păreri nu corespund întotdeauna și întocmai cu cele ale adevăratului autor, ci reprezintă ecouri specifice societății de astăzi, ecouri pe care el le-a considerat că ar fi mai aparte și că merită să fie aduse pentru disecție în fața cititorului.

Părerile sunt întotdeauna subiective și în conformitate cu ceea ce am înțeles noi înșine de pe urma experiențelor noastre de cunoaștere. Ele - în fapt - ne descriu mai ales pe noi, emitenții lor. Aceasta este o limitare care te împinge vrând nevrând la a scrie un fel de autoportret din vorbe. Dar cum aceste vorbe nu îți aparțin întotdeauna și cum părerile care circulă sunt atât de diverse, uneori contradictorii sau chiar absurde, asumarea lor creează un personaj ceva mai aparte. Și adevăratul autor nu a dorit să fie confundat cu acel personaj, dar a dorit totuși să se adreseze direct cititorului, conștient fiind că această metodă este cea mai eficientă în transmiterea unor astfel de lucruri.

Soluția? Inventarea unui personaj fictiv dându-i acestuia libertatea de a patina liber pe gheața fragilă a ideilor, uneori chiar dincolo de limitele morale și valorice acceptate de către adevăratul autor al acestor texte. La ce este bună o asemenea libertate (sau poate că ar fi mai bine să spun libertinaj intelectual)? Spre deosebire de morală, cunoașterea nu trebuie să aibă limite impuse acolo unde se termină binele. Trebuie să cunoști și răul, dar nu ca să îl practici, ci ca să te poți feri de el și să îl contracarezi în cunoștință de cauză. În viață răul nu este semnalat cu indicatoare avertizoare de pericol, ci cel mai adesea se prezintă deghizat în bine sau în scurtături ademenitoare care doar par să te ducă către bine.

Cunoașterea răului trebuie făcută cu precauție, astfel încât conștientizarea posibilității prezenței răului să nu se transforme într-un coșmar

traumatizant care să ne anuleze bucuria de a trăi. La fel cum îi învățăm pe cei mici să nu pună mâna pe soba fierbinte ar trebui să îi facem conștienți și de probabilitatea ca răul să le iasă în cale cândva. Trebuie să conștientizăm că răul există, dar că el poate fi recunoscut și evitat. Singura problemă este că fiecare dintre noi vede și înțelege lucrurile în felul său.

Datorită experiențelor personale și mai ales a concluziilor (părerilor) pe care le tragem de pe urma lor, adesea se întâmplă să dăm semnificații diferite (adevăruri de circumstanță) aceluiași lucru. Cum așa? Simplu. Dacă exemplul anterior cu interpretarea semnificațiilor atribuite panourilor pictate de Dürer nu a fost prea lămuritor pentru tine, să mai încercăm unul - de astă dată cu ceva mai simplu.

Cum nu am la îndemână o ilustrare creată de către ceea ce uzual și greșit numim „*hazard*”[16] mă voi mulțumi doar cu o simulare grosieră a acestuia. Încearcă să dai semnificații semnelor de mai jos:

/-\ |\| /-\ /-\ ®€ |V| € ®€

La o privire superficială, aproape oricine a învățat literele alfabetului latin și cunoaște limba română va atribui un sens (care nu există) înșiruirii de mai sus, deși ea este alcătuită doar din diferite simboluri care nu au nici o tangență cu alfabetul. Aceste semne au fost aranjate astfel încât să pară că ar fi un text.

Forțând ușor lucrurile (ori nu asta facem mai mereu?) se pare că putem citi „*Ana are mere*”. Dar cei care sunt familiarizați cu astfel de semne le vor recunoaște ca fiind solidus, hyphen-minus, reverse solidus, vertical line, reverse solidus, vertical line etc. Și nici vorbă de literele alfabetului, de Ana sau de mere, evident.

De ce nu dăm toți aceleași semnificații acelorași lucruri? În cazul de față pentru că nu au învățat toți simbolurile solidus, hyphen-minus ș.a.m.d., dar în schimb au învățat alfabetul și mai ales s-au obișnuit să-l recunoască în cele mai diverse variante pe care le întâlnesc zilnic sub cele mai neașteptate forme de stilizare. Așa că nu-și bate nimeni capul ca să înțeleagă de ce o literă de pe o un afiș oarecare pare mai altfel decât era ea descrisă în abecedar. Dacă ceea ce vedem seamănă cât de cât cu litera A atunci vom considera că **/-** (alăturarea de caractere solidus, hyphen-minus și reverse solidus) este litera A.

---

[16] Într-un univers guvernat de legile determinării nu poate exista hazard (deși tânăra fizică cuantică cochetează fără dovezi cu această idee care ar „rezolva” unele „mistere” pentru cercetătorii care se mai împotmolesc uneori). Numim hazard situațiile în care nu putem înțelege sau cuprinde toate determinările care au conlucrat pentru obținerea unui anumit rezultat.

Suntem atât de grăbiți să acordăm sensuri lucrurilor despre care suntem încredințați că seamănă cu ceva deja cunoscut încât unii văd în desenele scoarței copacilor, în îmbârligăturile crengilor, în petele de pe pietre, în dansul norilor și uneori chiar și în legume - tăiate ori întregi - tot soiul de scene și reprezentări. Fenomenul se numește pareidolie[17].

Sunt doar câteva exemple ale modului în care obișnuim să atribuim cu ușurință sensuri unor lucruri bazându-ne superficial pe asemănarea lor mai mare sau mai mică cu alte lucruri pe care le-am întâlnit în cadrul experiențelor noastre anterioare de cunoaștere.

La fel se întâmplă și atunci când încercăm să deslușim realitatea existenței despre care credem de obicei că doar ne înconjoară: nu numai că omitem faptul că suntem în mod inseparabil incluși în ea, dar ne și grăbim să asemănăm ceea ce nu cunoaștem încă cu ceea ce credem că am cunoaște deja.

Foarte mulți dintre noi nu înțeleg că în realitatea existenței ceea ce întâlnim se datorează doar determinismului constrâns de circumstanțe să se manifeste local într-un anumit fel și nicidecum vreunei intenționalități divine care are în vedere înfăptuirea unui scop oarecare.

„*Asemănarea*” unor percepții cu alte percepții provenite din experiențe anterioare se datorează limitărilor noastre biologice. Suntem incapabili să percepem, să analizăm sau să discernem informații sub/sau peste anumite limite.

Din această cauză nu putem să percepem realitatea în mod unitar, ci doar secvențial - adică „*spartă*” în „*bucăți*” corespunzătoare posibilităților organelor noastre de percepție. Adesea percepțiile noastre limitate ignoră influența perturbatoare a propriei noastre prezențe sau a altor factori mai mult sau mai puțin evidenți care participă și ei pe diferite căi la rezultatul final.

Abia în ultimul timp fizica (auto intitulată modernă) a început să mai echilibreze ecuația cercetării realității incluzându-ne și pe noi - din păcate nu ca pe o componentă cu rol activ în cadrul mecanismului proceselor, ci doar ca pe o parte separată, având doar rolul de observator. Un tribut adus concepțiilor de odinioară care afirmau că omul ar fi cu totul „*altceva*” decât restul lucrurilor. Și asta deși fiecare om nu este decât o manifestare locală a întregii existențe, sau a întregii realități - după cum vrei să-i spui. Sau

[17] *Conform Dexonline: iluzie optică prin care forme vagi sau dispuse aleatoriu sunt percepute ca forme cunoscute.*

mai simplist și doar parțial corect: o rotiță dințată în angrenajul întregului - aici doar cu sensul de ilustrare a imposibilității existenței liberului arbitru într-un univers guvernat de determinare.

Pentru unii este mai greu să înțeleagă că nimic nu poate exista decât ca un rezultat direct sau indirect al existenței tuturor celorlalte existențe. Dacă un singur firicel de nisip ar dispărea de la locul său din univers (admițând că legile fizicii ar permite acest lucru), acest fapt ar determina - prin ceea ce în fizică numim efectul fluturelui[18] - o reacție în lanț care ar putea duce (dacă se întrunesc circumstanțele necesare) până la modificarea întregului univers.

Cum? Prin modificarea întregului lanț de interacțiuni care are loc în cadrul materiei. Dar nu este nevoie de dispariția „*supranaturală*" a firicelului de nisip, orice manifestare locală a materiei determină lanțul de interacțiuni să se schimbe continuu și ca rezultat al acestui lucru, starea materiei. Chiar și propriul tău clipit din pleoape poate face asta. Ai strâmbat cumva din nas neîncrezător? Cu acest strâmbat din nas ai schimbat complet viitorul universului!

Nu vezi cum? Lucrurile au nevoie de timp ca să se poată desfășura semnificativ. Un timp care excedă scara umană. De exemplu, unul dintre strănuturile tale din copilărie poate determina - peste multe milioane de ani - modul în care va dispărea universul. Dar nu de unul singur, ci laolaltă cu toate interacțiunile pe care le va avea materia cu sine însăși de la momentul strănutului și până la acea clipă finală, strănutul reprezentând elementul declanșator a multor lanțuri de manifestări care nu ar fi putut avea loc fără strănutul tău pe post de inițiator.

Nu crezi? Normal că nu este adevărat. Și clipitul și strănutul fac parte dintr-un lung șir de fenomene care se determină unele pe altele și care au drept punct de origine acea fluctuație cuantică a singularității din care ne tragem. Ce a determinat fluctuația? Mai întreabă-mă peste vreo o mie de ani când știința va găsi răspunsul ori va abandona complet teoria conform căreia totul a pornit de la o singularitate.

În totalitatea existenței - din punctul nostru de vedere - lucrurile se desfășoară în perioade de timp limitate și cu dinamici variabile. Asta ne creează falsa senzație a unui întreg format din elemente separate și bine definite, deși nu avem de a face decât cu un întreg (toată existența), întreg

---

[18] Efectul fluturelui - denumire dată de Edward Norton Lorenz (1917-2008, matematician, meteorolog și profesor universitar american) unui exemplu teoretic din domeniul teoriei haosului, exemplu care afirmă probabilitatea formării unui uragan într-o parte a globului terestru ca urmare a bătăilor din aripi ale unui fluture aflat într-o altă parte a lumii. Exemplul arată că orice acțiune oricât de mică declanșează o reacție în lanț (efect domino) de determinări care pot duce la modificarea interacțiunilor chiar și din regiuni îndepărtate.

format din particule în continuă interacțiune și repoziționare. Această interacțiune a particulelor - în limitele scării noastre de percepție - ne oferă iluzia unor elemente distincte cu caracteristici aparte pe care le includem în denumirea generică de „*manifestări materiale*”.

Parcă îți văd zâmbetul neîncrezător în timp ce gândești ceva de genul „*Aiurea, chiar dacă ar fi așa, tot lanțul de interacțiuni s-ar opri la marginea atmosferei!*” Ai grijă pentru că atât zâmbetul (cuvântul „*neîncrezător*” a înlocuit din curtoazie un alt cuvânt cu mult mai dur, dar ceva mai la obiect) și gândurile de genul ăsta sunt tipice pentru semianalfabeții realității. Ei nu au habar ce avalanșă de - să le spunem - informații se desfășoară în fiecare clipă între modestul nostru glob - pardon, mai corect spus ovoid - și restul universului. Miliarde de particule de o parte și de alta. Dar să trecem mai departe, aici nu facem meditații pentru corijenții la astrofizică.

În acest context trebuie să înțelegem că fiecare dintre noi reprezintă o rezultantă a interacțiunii tuturor elementelor din care este constituită realitatea existenței - o rezultantă aflată mereu în tranzit către altceva. Mulți ignoră acest lucru pentru că studierea realității luând în calcul toate aspectele ar necesita colaborarea coordonată a unui număr mult prea mare de specializări. Ori majoritatea dintre noi nu avem nici măcar o specializare cât de cât aprofundată.

Și unde mai pui că unele dintre aceste specializări nu sunt încă dezvoltate suficient și - mai mult ca probabil - alte multe domenii de cercetare (necesare, dar neavantajoase din punct de vedere comercial) încă așteaptă pentru a fi luate în seamă. Și ca să fim cinstiți, multe domenii nici nu s-au inventat încă - suntem doar în faza de început a cunoașterii științifice oricât s-ar bate cu pumnii în piept unii și alții - așa cum probabil făceau și „*învățații*” de acum câteva milenii atunci când îndrăznea cineva să le conteste statutul de atoateștiutori în ale realității existenței.

Ca ființă umană trebuie să facem față unei avalanșe de percepții de tot felul. Pe cele mai multe le ignorăm, sau pur și simplu nu le înțelegem. Celor despre care credem că le înțelegem le atribuim semnificații subiective în conformitate cu ceea ce am priceput noi din propriile noastre experiențe de cunoaștere. Din aceste semnificații încropim - fiecare dintre noi - o imagine personală asupra realității existenței: ne creăm o realitate umană de uz propriu. O imagine extrem de subiectivă. Doar o părere asupra realității.

Aceste imagini (păreri) asupra realității aparținând fiecăruia dintre noi nu sunt altceva decât interpretări eronate - chiar și atunci când suntem ferm

convinși că acestea par a deține încifrate în ele însăși esența realității. În realitate sunt doar răspunsuri greșite la întrebările „*cine suntem noi*”, „*de unde venim*” și „*încotro ne ducem*”.

Unele sunt greșite pentru că așa se dorește din cine știe ce motive economice, politice sau religioase, altele sunt greșite din neputința noastră de a da semnificații corecte unor aspecte ale realității și mult prea multe sunt greșite pentru că sunt rezultatul unor extrapolări nerealiste a ceea ce eronat credem că am cunoaște deja despre realitate.

Pentru că pornește de la false premise, imaginea pe care o avem asupra noastră înșine, dar și asupra realității existenței în general nu poate fi decât o imagine falsă, o pseudo realitate. O ficțiune. Adică o creație umană (o creație neuronală limitată la putința respectivei rețele neuronale). Doar o colecție de păreri care par să dea răspunsuri convenabile pe moment nedumeririlor noastre - asta până ce descoperim câte ceva nou care să ne îndrume către o altă perspectivă asupra existenței. Și deși suntem perfect conștienți de limitele noastre și de faptul că ne-am mai înșelat de atâtea ori până acum, continuăm să ne dăm cu părerea, plini de încredere că de data asta am nimerit-o.

Realitatea pe care credem că o descoperim poate fi uneori atât de dură față de obișnuințele noastre (normalul nostru cotidian) încât puțini îi pot face față cu adevărat. Aceasta este și cauza care ne-a determinat de-a lungul timpului să încercăm să o facem ceva mai suportabilă, edulcorând-o cu ficțiuni, sau cu presupuneri nerealiste ceva mai liniștitoare decât realitatea așa cum o întrezăream noi că ar fi în acel moment.

De ce? Din cauza lipsei de certitudini și sensuri compatibile cu dorințele noastre. Știința caută adevăruri care se tot depreciază în timp datorită modificării înțelegerii circumstanțelor care le-au făcut să pară adevăruri la un moment dat, iar religia ne cere să credem în adevăruri presupuse a fi imuabile, însă proclamate fără a fi susținute de dovezi concrete. Dacă ceri dovezi ți se va spune că trebuie să crezi în lipsa dovezilor „*că de aia se numește credință*”.

Toate acestea par a fi lucruri parcă împotriva firii noastre curioase, neîncrezătoare, temătoare de necunoscut și dornice de stabilitate, echilibru și mai ales de control al propriei vieți. Asta este valabil pentru cei care nu-și prea pun întrebări și care iau de bune tot ceea ce le spune știința sau religia. Și nu sunt puțini cei care se încred de-a valma în amândouă pentru că dacă tu însuți nu simți nevoia să îți pui întrebări și - mai ales - să te ostenești să cauți răspunsuri la ele, nu ai de ce să te

îndoiești de ceea ce îți spun alții. „*Nu îi duce mintea*” - se spune despre ei și nu este o insultă în ciuda faptului că așa pare. Doar că mintea lor este preocupată cu altfel de lucruri, ceva mai legate de „*normalul*” lor zilnic.

Cel mai trist este faptul că nici dacă am putea cumva dezvălui realitatea bine ascunsă după obișnuințele noastre zilnice nu vom vedea adevărata față a realității existenței, ci doar o altă fațetă, o altă perspectivă - mereu schimbătoare - a aceleiași realități umane. Iar realitatea umană nu este de loc tot una cu realitatea existenței. Realitatea umană este formată doar din părerile noastre asupra percepțiilor noastre. Păreri care depind de o sumedenie de circumstanțe. Așa că nu este de mirare că pentru unii realitatea existenței este doar o părere, o iluzie, un vis al materiei, sau un basm populat de îngerași și alte înaripate care - din când în când - se mai încaieră cu dracii.

Mai ții minte de la ora de anatomie cum imaginea răsturnată care se formează pe retina aflată la fundul globului ocular este corectată (inversată) automat de către „*creier*”? Acea imagine corectată este exemplul cel mai simplu despre ceea ce este realitatea umană: o iluzie formată din percepții ajustate la limitele impuse de capacitățile biologicului nostru. O iluzie care prin repetiție zi de zi s-a transformat în cele din urmă într-o părere despre realitate. Iar părerile se transformă după ceva vreme în credința fermă că realitatea este ceea ce credem că ne spun percepțiile noastre despre ea.

Repetabilitatea percepțiilor ne dau falsa certitudine a corectitudinii lor. Dacă ori de câte ori te uiți într-un loc ți se pare că vezi ceva, după un timp vei considera că acel ceva chiar există acolo. Dar s-ar putea ca pisica pe care îți imaginezi că o vezi în acel loc să nu fie decât umbra perdelei care se mișcă aproape imperceptibil antrenată de o adiere de aer. Iar acea pisică să nu fie decât o iluzie creată printr-o interpretare greșită de către creierul tău. O părere.

Știința și religia vor protesta probabil pretinzând fiecare că doar urmând căile lor vom putea cunoaște cu adevărat realitatea. Experiența ne îndeamnă să ne îndoim de tot ceea ce știm astăzi pentru că tot ceea ce am știut vreodată s-a schimbat mereu odată cu trecerea timpului. Și totuși gândirea noastră este încă tributară logicii șablonului „*ce a fost va mai fi*”. Crezurile de mâine nu vor mai fi la fel cu cele de astăzi așa cum nici cele de astăzi nu mai sunt la fel cu cele de odinioară. Nici în știință și nici în religie. Doar că este nevoie de timp, de curiozitate și de întrebări la care să găsim răspunsuri.

Religia și știința caută amândouă să descopere adevărata față a realității. Deocamdată, fiecare merge pe calea ei și în ritmul ei. Unii preferă să se apropie de realitate ajutându-se de logică și filosofie. Dar nici logica sau filosofia nu vor da o imagine fidelă a realității, ci doar vor ajuta la crearea unei alte fațete a realității umane, o altfel de perspectivă asupra realității, una de uz restrâns pentru inițiați, o nouă extrapolare care îmbină subiectiv lucruri care par a fi veridice la un moment dat și în anumite circumstanțe.

Dar circumstanțele se schimbă, adesea luându-ne prin surprindere puținii neuroni pe care îi avem la dispoziție ca să procesăm informațiile. Și zic puțini gândindu-mă la cantitatea enormă de informație care ar trebui procesată pentru a ne putea face o imagine cât de cât veridică despre realitatea existenței.

Toți construim în noi câte o viziune personală asupra realității existenței. Nu este o viziune prea coerentă, ci una vagă și destul de ambiguă, fundamentată șubred pe idei preluate din te miri ce locuri: din păreri, presupuneri, deducții și mai puțin din experimentările noastre directe. Este o viziune personală pentru că ea se formează în interiorul nostru după felul fiecăruia de a înțelege realitatea. Din auzite și nu prin cercetare proprie. Rezultatul? O sumedenie de păreri care trec de filiera discernământului fiecărui individ în parte.

Nu este vorba despre o imagine încremenită a realității, ci despre una fluidă, una mereu schimbătoare. Imaginea realității ni se schimbă ori de câte ori peripețiile vieții ne pun în fața unor noi perspective care modifică mai mult sau mai puțin modul nostru de a înțelege lucrurile. Această viziune personală a noastră asupra realității determină ceea ce gândim, iar ceea ce gândim determină ceea ce suntem și ceea ce facem. Modul în care relaționăm cu realitatea existenței.

La începutul vieții, în copilărie, viziunea noastră asupra realității începe să se cristalizeze în noi după felul în care văd lumea cei care ne învață cum să ne adaptăm cerințelor traiului din cadrul societății - părinții și toți ceilalți din jurul nostru. Pe măsură ce trăim noi și noi experiențe de viață, prima noastră viziune modelată după felul lor de a fi începe încet-încet să se muleze după felul nostru de a fi. Dar și acest fel de a fi al nostru se modifică și el cu fiecare nouă experiență de cunoaștere.

Interacțiunea noastră din fiecare clipă cu realitatea determină crearea propriului nostru univers personal (doar un alt fel de a numi subiectiva viziune personală asupra realității pe care și-o creează fiecare dintre noi). Această interacțiune permanentă determină totodată și perfecționarea

discernământului - cea mai importantă unealtă folosită de noi pentru a ne cerne imboldurile și de a ne hotărî spre ce să optăm în cadrul interacțiunilor noastre cu realitatea.

Discernământul care - în principal - determină ce anume credem noi că ar fi rău și ce anume credem noi că ar fi bine referitor la toate aspectele vieții noastre - de la hotărârea de a merge la toaletă până la a spune „*da*" la altar, de la a alege calea care duce către idealul de om adevărat până la a ne lăsa cu totul la cheremul primului venit care ne poate convinge că știe el mai bine decât noi ce ar trebui să facem cu viața noastră.

Viziunea despre realitate pe care ne-o formăm în anii copilăriei se va modifica radical în timp - spunem că ne maturizăm - dar imaginile ei de la început vor lăsa urme adânci. Chiar dacă aceste urme se vor mai estompa cu vremea, ele vor rămâne mereu ascunse undeva în noi, invizibile, dar omniprezente. Ca zgomotul de fond[19] de la nașterea universului care este peste tot, dar a cărui prezență și influență asupra lucrurilor nu o simțim. Aceste viziuni aparținând începutului copilăriei noastre ne vor influența nu numai comportamentul de mai târziu din anumite situații, dar vor determina și specificitatea individuală a maturității fiecăruia dintre noi.

În mare parte suntem ceea ce suntem datorită acestor prime viziuni asupra realității - deși ele s-au modificat mereu și mereu de-a lungul anilor care au trecut peste noi. Dar ceva din ele nu se schimbă. Nu se schimbă primele afecte care au avut un puternic impact emoțional - ele vor determina modul în care ne va fi modelată personalitatea pe tot parcursul vieții noastre de către ceea ce vom pricepe noi în mod subiectiv din peripețiile marii aventuri a cunoașterii realității existenței. Sau mai corect spus - din cunoașterea unor perspective ale ei. Într-un fel, aceste prime impresii despre realitate vor forma temelia crezului nostru despre cum arată realitatea existenței. Acest crez va deveni realitatea noastră umană. Universul nostru personal.

Cum se fabrică realitatea umană? Imaginează-ți un grup de orbi din naștere închis într-o hală largă plină cu lucruri dintre cele mai diverse. Singura cale prin care ei pot realiza unde se găsesc și de ce anume sunt înconjurați este simțul tactil, imaginația lor și părerile celorlalți din grup. Ei nu pot ghici sau înțelege lucrurile care îi înconjoară după pipăit pentru că nu le-au văzut niciodată. Și atunci ce vor face? Își vor crea propria realitate umană din ceea ce vor crede ei despre propriile percepții și despre părerile

[19] Nu este vorba despre zgomotul de fond al universului emis de vortexul găurilor negre gigantice, ci despre teoria radiației cosmice de fond a lui George Gamow.

celorlalți. Prin repetarea percepțiilor vor deveni convinși de veridicitatea acestei variante de realitate umană.

La fel se întâmplă cu noi toți. Între realitatea existenței și imaginea pe care ne-o facem noi despre ea este mai mult ca sigur o diferență uriașă. Una este realitatea și cu totul altceva sunt părerile noastre despre ea. Toate aceste păreri la un loc formează cunoașterea umană, sau altfel spus realitatea umană în care ne complăcem. Realitatea existenței (ceea ce este) și realitatea umană (ceea ce credem noi că este) sunt două lucruri complet diferite, cuprinse în două planuri diferite.

Și totuși ambele planuri aparțin aceleiași realități - pentru că nu există decât o singură realitate care cuprinde toate manifestările existenței indiferent sub ce formă ar fi ele - părerile noastre, cântecele noastre, sau pisicile care miaună acum la bucătărie încrezătoare în putința lor de a ne determina să le dăm ceva bun. Ceva bun din punct de vedere pisicesc. Cam la fel cum unii dintre noi solicităm divinităților de tot felul ceva bun din punctul nostru de vedere, fără să avem habar că stocul de pliculețe cu mâncare „*bună*” se va reînnoi abia după ce vine pensia și că până atunci va trebui să ne mulțumim doar cu boabele insipide (dar mult mai ieftine) care deocamdată zac ignorate în farfuriuță.

Generație după generație am încercat să micșorăm discrepanța dintre imaginea pe care ne-o dă cunoașterea umană și realitatea existenței, încercând să păstrăm și să răspândim doar acele cunoștințe pe care le-am considerat folositoare întru vreun fel și despre care chiar am crezut la un moment dat că vor rezista validării timpului.

Cunoștințele care nu rezistă timpului - deși poate că la vremea lor au constituit un pas înainte în gândire - se perimează și devin balast. Cel mai adesea un balast dăunător. Ele ar trebui abandonate de îndată ce li s-a dovedit falsitatea pentru a nu îngreuna, altera sau chiar împiedica actul nostru de cunoaștere să se apropie cât mai mult de realitate. Aici ne desincronizăm între noi: nu ne debarasăm toți de acest balast inutil și uneori chiar nociv - iar cei care totuși o fac, nu o fac imediat sau în același timp. Această desincronizare duce la tensiuni.

De ce? Pentru că suntem diferiți - personalizați fiecare dintre noi de către experiențele noastre de cunoaștere diferite - și din această cauză înțelegem realitatea într-un mod diferit și extrem de personal - ceea ce ne conduce către moduri de gândire și comportamente diferite. Uneori chiar antagonice.

De ce? Pentru că realitatea prezentă nu este întotdeauna ușor de privit, de înțeles și mai ales de acceptat fără o cunoaștere, o înțelegere și o interpretare corectă a cunoașterii anterioare acumulate nu numai de către noi, dar și de către generațiile de dinaintea noastră.

Cunoașterea se descoperă, se cerne prin discernământ, cernutul se păstrează și se transmite generațiilor viitoare. Să spunem că ea - cunoașterea - ar fi o pregătire graduală pentru întâlnirea din ce în ce mai profundă cu realitatea de care avem parte pe de-a lungul existenței noastre. Pregătirea prin cunoașterea realizată de către cei de dinainte atenuează șocul inerent impactului prea brusc cu fațetele realității al celui care îndrăznește să iasă din rutina sa cotidiană și experimentează înțelegerea unor noi perspective ale realității.

Gradul de pregătire pe care îl dobândim determină modul în care fiecare dintre noi înțelege realitatea. Suntem diferiți pentru că suntem pregătiți diferit ca să înțelegem realitatea. Pregătiți diferit de către experiențele noastre de cunoaștere diferite. Experiențe modelate de către circumstanțe diferite. De aceea există atâtea realități umane după felul de a fi al fiecăruia. Câte bordeie, atâtea obiceiuri.

De multe ori - speriați de realitate sau obosiți să ne mai străduim să o înțelegem - ne este mai ușor să alegem să ne refugiem într-o viziune falsă asupra realității. Și adeseori refuzăm să părăsim o astfel de viziune pentru că - deși suntem conștienți că este o viziune falsă - ea ne oferă iluzia unei speranțe de mai bine sau chiar sentimentul de siguranță obținut prin acceptarea tacită a noastră de către cei care împărtășesc aceeași viziune. Omul este un animal de turmă așa că el simte instinctiv nevoia de a se alipi semenilor și de a face ceea ce fac și ceilalți. Doar cunoașterea rațională și obiectivă a realității îl poate transforma într-o persoană independentă care poate să-și discearnă corect drumul propriu.

Unii spun că excesul de realitate falsă la un singur om este nebunie, dar atunci când se extinde asupra mai multor oameni fenomenul se poate transforma în religie. [CENZURAT][20]

[20] *Nu te speria, nu mă cenzurează nimeni. Mă cenzurez singur atunci când recitind ceea ce am scris simt că lucrurile depășesc limitele înguste ale înțelegerii unora. Nu vreau să tulbur, nu vreau să jignesc, nu vreau să provoc inutil, ci doar să îndemn cititorul să gândească singur și să-și formeze propriile păreri. Indiferent care ar fi acestea. Așa că atunci când dai de mențiunea [CENZURAT] citește „nu a venit încă timpul pentru asemenea idei" și trebuie să înțelegi că ceea ce a fost șters de acolo ar fi fost ca mieunatul unui pisic în mijlocul unei haite de câini. Când dai de o asemenea mențiune ai libertatea de a gândi singur asupra subiectului respectiv fără a fi îngrădit de subiectivismul părerilor mele. Zici că nu am curaj? Unde ai mai văzut tu un pisic curajos care să le miaune câinilor adevărul așa cum se vede el dinspre partea pisicească? Și unde ai mai văzut tu un câine care să exclame „pisoiul ăsta miaună cu înțelepciune" și să se ralieze la mieunăturile sale? Crede-mă și ca să pui [CENZURAT] în anumite locuri îți trebuie uneori mult curaj. Dar una este să miauni în mijlocul haitei și alta este să o faci cocoțat de pe gard. Pe gard mai ai o șansă să scapi necotonogit. Și apoi eu nu vreau să te învăț să gândești ca mine, ci doar să gândești singur după felul tău de a fi. În timp vei avea adevărurile tale relevate de experiențele tale de cunoaștere. Care pot diferi total de ale mele.*

Viziunea pe care o avem asupra realității ne determină comportamentul. În vremurile ancestrale, când hrana depindea mai mult de noroc și mai puțin de iscusință, întâlnirea cu o grămăjoară de fecale aburinde putea însemna diferența dintre viață și moarte. Dacă ne-am fi repezit asupra ei mânjindu-ne până la urechi (pe care încă nu le aveam pentru că semănam mai mult cu niște bacterii decât cu bipezii de mai târziu) am fi fost în deplină concordanță cu viziunea noastră despre realitatea existenței pe care o aveam pe atunci cu toții. Am fi fost împăcați cu această situație pe care am fi considerat-o firească și - mai mult ca sigur - am fi fost chiar încântați de așa noroc chior.

După câteva mii de ani, atunci când hrana nu a mai fost chiar atât de greu de procurat, imaginea noastră asupra realității a suportat modificări. Am fost învățați de mici că fecalele sunt „*câh*” și că nu este bine de loc să le mâncăm. Cu această nouă imagine asupra acestui aspect al realității în minte am înlocuit - în timp - sentimentul de fericire care mijea odinioară la descoperirea respectivelor grămăjoare cu un rictus de dezgust. Ba chiar și cu o strâmbătură din nas la inspirarea miresmei atât de ademenitoare înainte. Și - odată cu trecerea timpului - această stare de lucruri s-a constituit în noul nostru firesc.

Astăzi a apărut din nou o nouă perspectivă. De ceva vreme știința medicală a vremii noastre ne îndeamnă să reactualizăm un mai vechi firesc: cică fecalele pot fi și bune, nu sunt toate câh. Fecalele „*sănătoase*” ne pot vindeca în anumite situații - trebuie doar să le înghițim pregătite astfel încât bacteriile „*bune*” să ne poată coloniza colonul. Câh?

Cei care merg în spațiu își beau lichidele corporale ba chiar se pare că în viitor dejecțiile noastre vor deveni o sursă alimentară extrem de importantă. Evident nimeni nu se va mai repezi la grămăjoara caldă sau la băltoaca aburindă ca odinioară. Mai întâi vom prepara și mai apoi vom îngurgita hrana, medicamentele sau mai știu eu ce alte alea făcute din mai știu eu ce lucruri pe care mai înainte le respingeam cu dezgust.

Ciudat cum o simplă schimbare de părere despre un aspect aparent minor aparținând realității ne poate provoca reacții atât de diferite: de la miam-miam (mmm... bun!) la câh și apoi iarăși la miam-miam - este drept, acesta din urmă parcă un pic mai crispat. Majoritatea dintre noi habar nu au despre această latură particulară a realității trecute, contemporane sau presupus viitoare. Poate doar vagi informații despre gunoiul de grajd

folosit în agricultură sau despre cafeaua[21] aceea trecută prin anusul unei maimuțe exotice.

De ce? Pentru că nu am avut nici o situație în viața noastră care să ne pună față în față cu aceste aspecte ale realității. Așa că astăzi pentru unii fecalele sunt bune și chiar salvatoare în anumite situații de urgență medicală, iar pentru cei care nu și-au actualizat încă viziunea despre acest aspect al realității ele au rămas la stadiul de câh. Și fiecare consideră - în virtutea propriilor experiențe de cunoaștere - că el deține adevărul, iar ceilalți mai mult ca sigur că greșesc amarnic.

Noi tindem să credem că ceea ce nu cunoaștem nu există. Iar atunci când suntem puși pe nepregătite față în față cu ceea ce nu cunoaștem ne speriem. De ce? Pentru că pe ființa umană întotdeauna o sperie necunoscutul. Pentru că avem nevoie de timp ca să îl înțelegem și până să îl înțelegem suntem panicați de sentimentul unei posibile primejdii și a lipsei de control asupra evenimentelor necunoscute care ar putea surveni.

În astfel de situații foarte puțini încearcă să înțeleagă - cu calm, cu detașare și în mod metodic - despre ce este vorba ca să poată înțelege corect situația și pentru a găsi astfel o rezolvare adecvată. Cei mai mulți dintre noi se sperie pur și simplu și se blochează. Mulți - neavând precedente la îndemână care să îi ajute să înțeleagă sau măcar să depășească cumva situația neprevăzută - recurg adeseori la negarea realității. Capul în nisip ca struțul - cum se spune (deși se pare că struții nu obișnuiesc de loc să facă asta, este doar un mit).

Realitatea are multe fațete pe care în mod obișnuit nu prea avem ocazia să le cunoaștem. Unele dintre aceste aspecte sunt de neglijat pentru traiul nostru de zi cu zi, dar altele sunt atât de importante încât - atunci când le întâlnim și le și înțelegem semnificațiile - ne pot schimba chiar și modul de a înțelege realitatea existenței. Și implicit pe noi înșine cu tot ceea ce decurge din această înțelegere.

Dar oare chiar este atât de important să avem fiecare dintre noi o viziune cât mai precisă asupra realității? La ce ne poate folosi acest lucru când logica ne spune clar că orice viziune asupra realității am adopta, ea nu va fi sub nici o formă o imagine fidelă a realității, ci doar o interpretare în lumina circumstanțelor de moment a percepțiilor pe care le presupunem a fi determinate de manifestările realității existenței?

---

[21] Conform Wikipedia: Kopi Luwak este o cafea obținută din boabele care au fost ingerate de un animal, civeta de palmier (Paradoxurus hermaphroditus), specie asemănătoare zibetei, și care au fost expulzate prin excremente. Aceste animale se hrănesc cu boabele coapte de cafea dar pe care nu le digeră în totalitate. ... Cafeaua Kopi Luwak este sortimentul cel mai scump la ora actuală, kilogramul vânzându-se în jurul prețului de 400 €/kg. Principalele piețe de desfacere sunt Japonia și SUA.

Doar o părere subiectivă generată de un cumul de păreri subiective asupra unor percepții. O atribuire de sens tributară logicii umane alterate de subiectivismul nostru în interpretarea percepțiilor. Știm că va fi o părere falsă din start pentru că ea depinde decisiv de o mulțime de circumstanțe pe care nu le putem cunoaște în totalitate.

Această părere se va schimba mereu odată cu apariția unor noi circumstanțe lămuritoare de aspecte neluate în calcul înainte. Știm că este doar o părere subiectivă pentru că o formulăm după felul nostru de a fi în conformitate cu logica felului nostru de a fi în limitele biologice și ale putinței intelectuale pe care le avem fiecare dintre noi.

Mulți cred că pot trăi foarte bine chiar dacă au o imagine a unei realități despre care știu cu precizie că este doar o imagine plăsmuită. Și nu numai că o cred, dar o și dovedesc zi de zi: o mare parte[22] din populația lumii trăiește considerând veridică o imagine a unei realități inexistente sau altfel spus, a unei realități personale imaginare, preluată sau impusă. Imaginea unei false realități sau și mai corect spus, o părere falsă despre realitate.

Fiecare își trăiește propria viață după cum crede el de cuviință. Poți alege să încerci să ajungi cât mai aproape de idealul de om adevărat[23] sau poți alege doar să vegetezi în siajul altora mimând forțat de împrejurări că te străduiești să devii un om adevărat. Este viața ta și în zilele noastre pare că poți face aproape tot ceea ce vrei să faci cu ea. Nu chiar peste tot, dar noi obișnuim să extrapolăm și pe la alții ceea ce vedem prin în jurul nostru.

Dacă vrei ca viața ta să însemne cu adevărat ceva important pentru tine și pentru cei din jurul tău, dacă vrei să fi propriul tău stăpân și nu o marionetă fără discernământ, este necesar să încerci să te adaptezi pe cât îți stă în putință la realitatea existenței care există în jurul tău. Calea corectă a adaptării comportamentului nostru la realitate este înțelegerea realității obținută prin cunoaștere rațională și nu mimetismul social.

Înțelegerea realității și adaptarea în mod armonios și benefic a comportamentului tău la ea se face renunțând la prejudecăți, superstiții,

---

[22] În fapt toată populația lumii trăiește cu o imagine mai mult sau mai puțin falsă despre realitatea existenței. Chiar dacă realitatea nu poate fi cunoscută direct, ci doar intuită în baza percepțiilor și extrapolărilor logice, strădania de a o cunoaște ne distanțează tot mai mult de nivelul de la care ne-am desprins din rândul animalelor. Cunoașterea umană nu creează o imagine fidelă a realității existenței, ci o imagine mereu perfectibilă a realității umane, lucru esențial drumului nostru către idealul de om adevărat. Cu toate acestea nu trebuie să uităm nici o clipă limitările cunoașterii umane și să fim pregătiți în permanență să parcurgem noi și noi etape de cunoaștere care astăzi ne apar ca fiind de neconceput așa cum celor de acum câteva milenii le-ar fi părut de neconceput cele de astăzi. O imagine falsă dar rezultată din strădania cunoașterii obiective a realității este de preferat unei imagini false voit contrafăcute care provine din surse îndoielnice ca țel și morală.

[23] În această carte prin „om adevărat" înțelegem un ideal către care tindem - un om cu o gândire bazată pe cunoașterea rațională și obiectivă a realității existenței și ale cărui acțiuni sunt ghidate de morala timpului și a locului în care se află.

intransigențe și opinii depășite de vreme. Este calea corectă care te poate transforma dintr-un individ aflat în contradicție cu vremea sa într-o persoană a vremii sale, cu un pas mai apropiată de idealul de om adevărat.

Cine nu se adaptează la timp la realitate își va pierde șansa de a-și trăi viața după voia sa și va trebui să se încoloneze în marea masă a celor care așteaptă să li se spună cum să-și trăiască propria viață sau a celor cărora li se impune cum să-și trăiască viața. Nu poate exista o viață cu adevărat împlinită fără strădania - după puterile fiecăruia - de a încerca măcar să înțeleagă în mod rațional și obiectiv realitatea existenței.

Adaptarea la realitatea existenței presupune un efort deosebit care nu poate fi dus la îndeplinire fără o motivație serioasă. Această motivație nu este posibilă fără înțelegerea corectă a elementelor realității și a interdependențelor dintre ele și noi. Adaptarea la realitatea existenței nu înseamnă o încremenire extaziată în fața cunoașterii dintr-un anumit moment al istoriei - indiferent de sursa acelei cunoașteri - ci o luptă permanentă de a descoperi mereu alte și alte perspective ale realității, revelate prin cunoaștere obiectivă și efort personal.

Întotdeauna înțelegerea realității necesită o ascensiune permanentă de la un palier al cunoașterii la altul. Fiecare palier cucerit îți va descoperi o nouă perspectivă care va determina reconsiderarea - parțială sau în totalitate - a ceea ce ai crezut până în acel moment despre realitatea existenței.

Abandonarea acestei ascensiuni, ancorarea pe un palier aparent convenabil la un moment dat, înlocuirea cunoașterii raționale și obiective cu plăsmuiri sau încolonarea în siajul unor falși tălmăcitori ai realității, duc inevitabil la pierderea contactului cu realitatea.

Adaptarea optimă la realitatea existenței se poate face numai prin intermediul unei gândiri bazate pe un permanent efort de cercetare personală rațională și obiectivă asupra tuturor planurilor realității care îți sunt accesibile și a unei scări valorice personale care ține cont de limitele moralei[24] timpului și locului în care te afli.

---

[24] În această carte prin morală înțelegem principii valabile la nivel de specie extrapolate din experiențe de viață și mai ales din reflexele instinctului de conservare - principii care ne ajută să supraviețuim împreună ca societate și nu găselnițele sau răstălmăcirile tendențioase destinate a servi altor scopuri. Principiile moralei - atât de diverse și uneori chiar antagonice datorită specificului local sau temporal al originii lor - se aplică în funcție de împrejurări, de aceea este necesar să avem în vedere timpul și locul în care acestea pot fi exercitate păstrându-și scopul și eficacitatea. Impunerea lor fără a ține seama de circumstanțe încalcă tocmai esența moralei: supraviețuirea prin conlucrare în cadrul comunității. Morala este un ghid de supraviețuire în comun care trebuie să se conformeze mereu împrejurărilor adaptându-și principiile care sunt perimate la realitatea prezentă și nu o lege inflexibilă permanent valabilă. Morala evoluează odată cu societatea și dacă este aplicată incorect sau nu este actualizată la timp poate duce la tulburări sociale, marginalizări și manifestări anarhice - adică își pierde obiectivele esențiale, acelea de a determina aderarea individului la societate și totodată de a determina acceptarea individului de către societate.

Doar punând mereu semnul întrebării asupra credințelor tale de moment și încercând permanent să deslușești obiectiv aspectele realității din care faci parte poți spera să îți sporești șansele de a nu-ți rata ocazia de a trăi cu adevărat, de a nu fi doar un simplu animal dresat de semenii săi să joace rolul de om, să-ți trăiești toată viața ca și cum ai executa un număr de circ.

Ți se pare un efort sisific? Vai ție! Fără motivația de a înfăptui acest efort vei rămâne veșnic suspendat între două planuri: ceva mai sus față de acela de animal, dar mult mai jos față de acela de om adevărat. Cum se spune: dacă nu ai făcut-o încă, trezește-te la realitate până nu este prea târziu! Sau - dacă preferi - varianta populară pe care o auzim mai mereu: „*Gândește cu capul tău, că de aia ai cap!*" spusă cu voce tare, urmată de exclamația - de astă dată spusă în gând - „*Ce dobitoc!*"

Dar să revenim la cartea noastră care deși a început deja de la primele pagini, se pare că mai avem de parcurs ceva drum până la ea. Încă nelămurit? Nu te impacienta, cunoașterea are întotdeauna nevoie de pregătire. Pregătirea are nevoie de timp ca să te învețe cum să descoperi extraordinarul de sub banal. Cum se face asta? Dând la o parte blazarea și redescoperind bucuria cunoașterii.

Citește cu atenție mai departe. Citește, dar și gândește în timp ce citești pentru că nu ceea ce citești are importanță, important este doar ceea ce gândești tu când citești ceea ce citești. Iar înainte de a-ți formula o părere despre ceea ce citești, caută mai întâi să înțelegi despre ce este vorba și de ce sunt prezentate lucrurile așa cum îți sunt prezentate.

Când nu înțelegi ceva, citește din nou. Și când crezi că ai înțeles ceva, întreabă-te dacă chiar ai înțeles ceea ce trebuie. Și poți fi sigur că ai înțeles doar atunci când găsești echivalențe a ceea ce crezi că ai înțeles în propriile tale experiențe de cunoaștere. Pentru că nu poți înțelege cu adevărat ceea ce tu însuți nu ai experimentat cumva într-un fel sau altul.

De aceea nu înțelegem mieunatul pisicilor, ci doar facem presupuneri extrapolându-ne în mod greșit propriile experiențe. Sunt și unii care își închipuie că l-ar înțelege. Ca să fiu sincer pe de-a-ntregul, uneori am și eu impresia că înțeleg mieunatul pisicii mele. Dar este numai o impresie superficială. În fapt sunt conștient că nu îl înțeleg, ci doar fac presupuneri bazându-mă pe asemănări cu unele experiențe anterioare de cunoaștere de-a-le mele din afara și din interiorul domeniului pisicesc. Așa că de multe ori am răspuns mieunatului pisicii oferindu-i mâncare când de fapt ea nu

voia altceva decât să iasă afară, să fie mângâiată sau luată în brațe ori să meargă la litieră.

Așa probabil că se explică unele pufnituri pisicești la adresa mea pe care le-am putea interpreta drept exclamații ironice la adresa intelectului celui care se autointitulează cu o jenantă lipsă de rușine „*tăicuț pisicesc*” ceea ce probabil o umple de jenă pe biata mea mâță în fața suratelor ei care mai de care mai emancipate, mâțe vagabonde sau sedentare care mișună prin curțile vecinilor și care din când în când mai dau câte o raită și prin curtea noastră.

Înțelegerea unui lucru este una, presupunerea este cu totul altceva. Trebuie să fi extrem de sigur de ceea ce crezi că înțelegi cu adevărat și trebuie să fi foarte precaut cu ceea ce doar presupui. De aceea cel mai sigur este să presupui întotdeauna că s-ar putea să te înșeli și să ai cel puțin un plan de rezervă.

Ce înseamnă asta? Că tot ceea ce considerăm că am cunoaște (cunoașterea sau mai corect spus cumulul părerilor umane) nu reprezintă decât o grămadă de presupuneri adesea infirmate și mai mereu reactualizate. Când înțelegi că viața ta se bazează pe astfel de presupuneri, trebuie să fii foarte atent la ce faci cu ele și mai ales pregătit oricând ca ele să se schimbe.

Adesea vei constata că ele se schimbă chiar când ți-e lumea mai dragă, lăsându-te să te descurci cum poți! La fel ca atunci când te trezești brusc cu pantalonii în vine, tocmai când te afli la mijlocul unei treceri de pietoni asediată de mașini care claxonează nervos pentru că deja li s-a aprins lumina verde. Și mai ai și mâinile ocupate cu o mulțime de sacoșe. Și îți sună și mobilul ascuns nu se știe prin ce buzunar, tocmai la timp ca să atragă atenția asupra ta.

* * *

Parcă văd că te întrebi de ce oare am sacrificat atâta timp ca să scriu o carte despre care sunt mai mult ca sigur că va fi ignorată de către cei mai mulți dintre semenii mei. Răspunsul este simplu: dacă unui singur cititor i se va părea că cele ce am scris îi sunt de vreun folos, atunci eu cred că a meritat osteneala. Și mai cred că a meritat și chiar dacă el nu va considera că ceva de aici i-ar fi de folos. Cum așa? Pentru că - oricum se va poziționa față de ceea ce am scris eu - va lua la cunoștință că există și alte lucruri în afara celor care fac obiectul preocupărilor lui. Chiar dacă cele citite aici le va considera ca fiind nefolositoare pentru el, va înțelege totuși că

acestea există și fac obiectul preocupărilor unora dintre semenii lui. Își va lărgi orizontul - cum se mai spune.

Va înțelege ceea ce este cel mai important de înțeles: că nu suntem toți la fel. Și asta nu este nici bine și nici rău. Este un fapt de care trebuie să ținem seama dacă vrem ca planurile noastre de viață să reușească cât de cât așa cum ne dorim. Trebuie să ținem cont atunci când croim aceste planuri că depindem unii de alții. Și atunci ne-ar fi de mare ajutor să înțelegem modul în care gândesc acești alții, de ce gândesc ei așa cum gândesc și mai ales ce ar putea ei gândi despre planurile noastre.

De ce? Ca să ne ferim să intrăm în coliziune cu ei. Ca să îi putem ajuta cumva să își realizeze planurile lor astfel încât și noi să le putem realiza pe ale noastre. Ca să ne sprijinim unii pe alții. Să încercăm să mergem împreună pe drumul spre idealul de om adevărat pentru că acesta este un drum pe care nu se poate merge de unul singur.

Idealul de om adevărat este un ideal de comportament social pentru animalul care se consideră om, un ideal care presupune o cunoaștere rațională și obiectivă a realității existenței și o gândire bazată pe această cunoaștere dar ghidată de morală, empatie și bun simț.

DESLUȘIRE

După cum ți-am mai spus (și probabil că o să îți mai spun de multe ori de acum încolo) această carte se adresează celor care doresc să descopere realitatea existenței prin ei înșiși. Adică acelora care vor și pot să gândească singuri. A gândi singur nu înseamnă că neapărat trebuie să ajungi la alte concluzii decât cei din jurul tău, ci doar să înțelegi cum și de ce ai ajuns tu la concluziile tale și cum și de ce au ajuns ceilalți la concluziile lor.

Înseamnă să nu adopți nimic ca fiind un adevăr până nu-i verifici circumstanțele care îl fac să pară un adevăr. Înseamnă să te străduiești să privești realitatea în mod rațional și fără implicare afectivă ca să poți obține rezultate cât mai obiective. Nu te ajută cu nimic dacă te holbezi mânios la obstacolul din fața ta.

Realizarea a ceea ce ți-ai propus nu înseamnă că gata, s-a terminat și de acum poți să nu mai faci nimic. Întotdeauna după terminarea unei realizări va apare calea către o nouă realizare. Realizările sunt ca treptele pe care trebuie să te urci ca la final să poți spune că ai trăit o viață împlinită.

Imaginează-ți procesul gândirii „*de unul singur*” ca pe o desprindere de grupul docil condus printr-un muzeu de către un ghid despre care ai motive să crezi că nu a ales cel mai bun traseu sau că nu îți oferă cele mai satisfăcătoare informații despre ceea ce se află în jurul tău. Atunci când vrei să știi mai multe - sau atunci când vrei să verifici dacă ghidul nu-și înflorește povestea din cine știe ce motive - îți poți alege propria cale de a te documenta pentru a înțelege cum stau lucrurile. Pentru a-ți face o părere personală. Și pentru a evita să fii mânat spre o direcție pe care poate că nu o dorești pentru că nu se pliază prea bine cu felul tău de a fi.

A gândi singur nu este suficient: pentru ca lucrurile să nu o ia razna trebuie să gândești - nu numai „*cu propriul tău cap*”, dar mai trebuie să te și asiguri că ceea ce gândești tu este corect. Pentru asta ai nevoie de repere care să te ajute să nu te abați de la drumul cel bun. Reperul cel mai la îndemână și pe care ne bizuim mai toți este logica, dar numai dacă se încadrează în limitele moralei și este validată de practică.

De ce punem asemenea condiții logicii? Pentru că logica de una singură mai poate da și greș uneori. Poți avea mai multă siguranță că modul tău de a gândi este corect dacă concluziile la care ajungi sunt validate de

practică. Morala te ajută chiar și atunci când ești pe un teren complet necunoscut, arătându-ți limitele peste care societatea consideră că nu ar trebui să treacă nimeni.

Și încă un lucru de o importanță esențială: să nu uiți nici o clipă că ceea ce concluzionezi tu la un moment dat este valabil numai la nivelul cunoștințelor tale din acel moment și al putinței tale de a înțelege. Și cum niciodată nu vei putea cunoaște toate aspectele aferente unei situații, nici o concluzie nu poate fi definitivă sau universal valabilă, ci doar orientativă în limitele prudenței și ale bunului simț. Concluziile unei etape pot să nu coincidă cu cele de la capătul drumului.

O concluzie poate fi valabilă doar atâta timp cât sunt îndeplinite condițiile care o fac valabilă. Așa că - înainte de a trage o concluzie - verifică cu grijă toate condițiile de care aceasta depinde. Și să nu uiți că actul cunoașterii este în permanență perfectibil și că în timp concluziile tale se pot schimba în funcție de împrejurări. Ține cont de toate aceste lucruri și concluzionează cu multă prudență - mai ales dacă concluzia ta poate avea un impact important asupra vieții tale sau asupra celor din jurul tău.

Ca să fiu sigur că tu poți înțelege corect sensurile exprimate prin intermediul acestor texte, din partea mea trebuie să mă asigur că totul este în doza necesară, la locul și la timpul potrivit. Din partea ta este nevoie de o motivație puternică, foarte multă răbdare, discernământ, precauție și o reală dorință de cunoaștere. Și olecuță de efort intelectual. Să zicem - doar ceva mai mult decât atunci când iei în mână o carte destinată divertismentului.

Celor obișnuiți să lenevească la umbra gândirii altora, le recomand să nu citească această carte pentru că ea li se va părea plictisitoare, greoaie și inutilă - ei gândesc deja cu ideile altora, de ce s-ar obosi să-și bată capul ca să aibă propriile lor idei? Cei căzuți în mrejele somnului rațiunii vor socoti această carte ofensatoare cumva, pentru că iscodirea realității ar putea să le pună sub semnul îndoielii felul lor de a gândi sau chiar să-i trezească la o realitate pe care o neagă, neputând sau nedorind din cine știe ce motive să încerce să îi cerceteze mai îndeaproape fața.

Te asigur că intenția mea nu este să tulbur cuiva somnul - acest somn este un drept garantat de legi, ocrotit de adeseori imprudenta sfiiciune a celor treji și respectat până chiar și de mine în baza principiului reciprocității: eu te las să dormi dacă tu mă lași să fiu treaz. Cele două ipostaze au potențial exploziv așa că atunci când ele se întâlnesc cumva trebuie procedat cu calm, înțelepciune și delicatețe.

Și respect pentru că în realitate nimic nu face o convingere să pară mai bună decât alta decât decizia personală luată sub imperiul subiectivismului nostru. Iar noi trebuie să tratăm cu respect persoanele și deciziile lor atâta vreme cât aceste persoane și aceste decizii nu lezează pe nimeni. A respecta nu înseamnă a-ți însuși, a te alinia sau a adera, ci doar a contribui la un climat propice pentru toată lumea, indiferent de crezurile fiecăruia.

Tot ceea ce vreau punând laolaltă maldărul ăsta aparent pestriț de texte este doar să îndemn la meditație asupra unor subiecte diverse și asta doar pe cei care au dorința și putința de a face acest lucru. Și drept dovadă că intenția mea nu este de a-i deranja pe cei care chiar vor să doarmă în continuare, vom purta conversația noastră cât vom putea mai discret și mai delicat cu putință. Fără strigăte mânioase și fără lozinci sforăitoare. Și fără jigniri. Cel care jignește nu strică imaginea celuilalt, ci își strică doar propria imagine devalorizându-și singur credibilitatea.

Ți-am spus că vei avea nevoie și de puțină subtilitate? Nu prea multă, doar atâta cât să deslușești nerostitele din șoaptele celor rostite. Caută-le ca pe niște boboci de floare aciuiți după belșugul frunzelor. Adesea sensurile nu-ți sar stridente în față și nici nu te trag de mânecă, ci doar se ascund delicat îndărătul cuvintelor, așteptându-i pe căutătorii de sensuri să le găsească. De îndată ce aceștia le vor găsi, ele vor înflori bucurându-le spiritul. Sau - se mai poate spune și că - uneori vor da sensuri neașteptate căutărilor lor.

Din orice categorie ai face parte - treaz, ațipit ori chiar dormind buștean - nu te entuziasma și nici nu te mânia prea tare la cele ce vei găsi în această carte: în loc de a aclama sau blama cele înșirate aici, gândește tu însuți cu mintea ta - cum se spune - și caută-ți propriul tău adevăr. Încearcă să deslușești cu propriile-ți puteri ceea ce uneori poate că nu-ți va părea prea clar chiar de la început.

Privește la cele ce sunt presărate pe aici nu ca la adevăruri dogmatice - pentru că nici nu sunt așa ceva - ci doar ca la niște păreri nesolicitate (mai ales dacă ești olecuță ceva mai refractar la ceea ce vei citi) sau ca la niște invitații la meditație (dacă ești ceva mai înclinat spre înțelegerea lucrurilor care te contrariază). Pentru că asta și sunt: păreri prezentate ca teme de meditație. Formează-ți în mod obiectiv propriile-ți păreri despre ceea ce citești - acesta ar trebui să fie întotdeauna scopul tău ori de câte ori deschizi o carte. Orice fel de carte. Cu excepția celor de bucate, de bricolaj sau de modelism.

Acum hai să presupunem în continuare - de dragul de a simplifica și clarifica mai bine lucrurile și nu ca să jignim (ferească sfântul!) pe careva - să presupunem că omul contemporan este doar un animal aflat în plină tranziție către stadiul de om adevărat. Cu toate acestea - din lipsă de înțelegere a conceptului de om adevărat sau din prea multul orgoliu cu care suntem din belșug înzestrați aproape toți - de multe ori pretindem că deja am atins acest stadiu ideal.

Evident - nu toți avem această absurdă pretenție. Cei care chiar înțeleg conceptul și se și străduiesc să îl atingă nu vor afirma niciodată despre ei înșiși că deja ar fi oameni adevărați. Mai degrabă aceștia vor recunoaște cinstit că în ceea ce îi privește „*încă este mult loc de mai bine*”.

Pentru cei care deja s-au pierdut printre rânduri, să clarificăm puțin despre ce anume vorbim. Prin sintagma „*om adevărat*” vom înțelege în cuprinsul acestei cărți atingerea acelui stadiu ideal (dar totodată și utopic) de dezvoltare intelectuală care îi va permite animalului om să înțeleagă în mod rațional și obiectiv realitatea din care face parte și să interacționeze cu aceasta ghidat de această înțelegere, în conformitate cu interesul general al tuturor speciilor sau altfel spus - sub imperiul moralei timpului și a locului în care se află.

Pare simplu, dar nu este. În drumul nostru spre stadiul de om adevărat fiecare dintre noi are de învins un dușman redutabil: pe sine însuși. Mai exact, trebuie să ne împotrivim acelor tendințe mai mult sau mai puțin instinctuale (animalice, egoiste, egocentriste sau antisociale) care ne încearcă din când în când și care contravin flagrant idealului de om adevărat. Aceste porniri provin dintr-o interpretare personală eronată dată realității și se pot corecta printr-o autocenzură bazată pe o înțelegere cât mai obiectivă a împrejurărilor prin intermediul discernământului - lucru obținut prin educație.

Dacă discernământul nostru nu face întotdeauna față, corecțiile necesare îndreptării unui comportament inadecvat se pot obține prin intermediul constrângerilor - dresajul social. Ar fi de preferat ca fiecare să fie el însuși și nu un personaj artificial creat prin îngrădiri, dar siguranța socială impune măsuri de precauție pentru că nu toți reușim să ne anihilăm pornirile cu impact social negativ.

Între cei care se manifestă corect în mediul social utilizându-și discernământul și cei care o fac doar dacă sunt constrânși de circumstanțe credem că există o diferență calitativă în ceea ce privește apropierea de idealul de om adevărat. Pe cei care se manifestă corect îi numim „*oameni*

cu bun simț”, pe ceilalți „*nesimțiți*”, „*troglodiți*” sau chiar „*animale*” (datorită comportamentului lor similar animalelor, comportament dominat de instincte necenzurate de discernământ).

Obișnuim să considerăm că cel mai important lucru care ne departajează de celelalte specii este gândirea. Ea ne ajută să înțelegem realitatea care ne înconjoară, ne determină și ne motivează comportamentul, ne face să fim ceea ce suntem. Ea ne dă specificitatea noastră umană și tipologia personală.

Animalul cu aspirații de a deveni om adevărat reprezintă doar primul pas conștient pe care l-am făcut pe drumul evolutiv care se deschide în fața speciei noastre. După modul în care vom înțelege cum să mergem mai departe va depinde dacă acest drum va fi unul lung, unul scurt sau doar o fundătură - cum prevăd sumbru profeții unui viitor distopic, un viitor lipsit de autoritate morală și empatie, dominat de manifestări instinctuale și de legea celui mai tare.

Când vorbim despre oameni adevărați, lucrurile nu sunt chiar atât de simple: gândirea - pentru a ne ajuta să atingem un asemenea nobil ideal (omul adevărat) - nu poate fi lăsată să zburde oricum, așa cum s-o nimeri. Ea trebuie să fie o unealtă care să ne ghideze acțiunile în mod rațional și în limitele moralei, asigurând integrarea noastră cât mai optimă în realitatea obiectivă a existenței. Rudimente de gândire - sau mai corect spus - de activitate neuronală mai simplă sau mai complexă putem observa la mai toate animalele, însă acest lucru nu le transformă automat în candidați la postura de oameni adevărați.

Evident că de la simplul impuls neuronal al unei făpturi pe care aroganța noastră o consideră primitivă, la conceptele abstracte cu care operează gândirea umană este o mare diferență. Totuși, chiar dacă un individ beneficiază de un sistem de gândire mai mult sau mai puțin sofisticat față de restul regnului animal, nu înseamnă că el poate fi considerat implicit ca fiind un om adevărat - în sensul definiției din această carte.

Pentru a putea pretinde că ne apropiem cât de cât de acest ideal este absolut necesar ca gândirea noastră să fie permanent în armonie cu realitatea care ne înconjoară și - datorită specificității umane a individualităților noastre - în limitele moralei timpului și a locului în care ne aflăm. Altfel vom fi doar niște animale insuficient evoluate, pretinzând tragicomic de orgolios a fi deja ceva ce nu suntem încă și poate că nu vom reuși niciodată să fim. Pentru ca un ideal să poată fi atins sunt necesare motivații suficient de puternice și nu în ultimul rând putința necesară.

Să-ți mai spun câte ceva despre această carte: deși te poate păcăli la o privire superficială cu o înșelătoare aparență de seriozitate - uneori aproape științifică - ea nu este nici pe departe o carte „*serioasă*” sau doctă după cum se mai spune. Dar și opusul este la fel de valabil: deși te poate păcăli la o privire superficială cu o înșelătoare aparență de neseriozitate - uneori aproape imbecilă - ea nu este nici pe departe o carte „*neserioasă*” sau superficială după cum se mai spune.

Această carte nu este scrisă după tipicul acelor cărți ale căror autori consideră că părerile lor personale expuse sistematic acoperă tot ceea ce este absolut necesar de știut despre un anumit subiect. Insist și voi insista mereu asupra acestui lucru pentru că mie mi se pare a fi un lucru esențial: în această carte nu vei întâlni atât de utilizatul corset al ideilor care pagină după pagină nu-ți oferă altă cale decât ori să arunci cartea cât acolo neconvins de cele ce găsești în ea ori să sfârșești gândind după cum crezi tu că ar gândi autorul.

În cadrul acestor texte vei întâlni doar un amalgam de păreri nesolicitate prezentate astfel încât să te incite să-ți formulezi tu însuți părerile tale despre ele. Nu vei întâlni dogme de urmat, ci doar păreri bune, păreri rele ori păreri total lipsite de relevanță, păreri care - dacă te implici în analizarea lor - asemeni unor trambuline îți pot facilita saltul către propriile tale păreri. Iar cu fiecare salt poate că vei constata că orizontul tău devine din ce în ce mai larg. Dar de fiecare dată trebuie ca mai întâi să te hotărăști să faci acel salt. Să te implici în a înțelege despre ce este vorba și să îți formulezi propria opinie despre subiectul respectiv.

Pare complicat? Să încercăm altfel: vei întâlni aici texte extrem de diverse în conținut ideatic și stil literar care - dacă te vei implica (nu afectiv, ci „*la rece*”, rațional, analitic și obiectiv) te pot ghida discret către un mod de gândire poate mai altfel decât modul în care o faci tu de obicei. Cum numim în această carte acest mod de a gândi? Gânditul de unul singur în baza propriilor cunoștințe despre realitatea existenței. Gânditul în limitele putinței proprii de a înțelege aceste cunoștințe. Ce rezultă din acest proces? Adevărurile proprii. Ce urmează? Punerea în fața discernământului tău a adevărurilor proprii și a adevărurilor sugerate de cele ce citești și cernerea lor. Rezultatul - adevărurile tale.

„*Cum naiba să gândesc de unul singur, nu asta fac tot timpul?!*” - probabil că îți spui chiar în timp ce citești aceste rânduri. Este simplu: una este să gândești cu gândurile tale și alta este să gândești cu gândurile (șabloanele) altora pe care prin repetare le-ai transformat de-a lungul

timpului într-o rutină a felului în care vezi tu lucrurile. Sau cum se mai spune: întotdeauna trebuie să pornești să cercetezi lucrurile lăsând la o parte prejudecățile.

Trebuie să citești totul de la cap la coadă și în întregime - asta dacă vrei într-adevăr ca lectura aceasta să-ți fie de vreun folos. Nu citi pe nerăsuflate ca pe cărticelele de aventuri și nici pe sărite ca la manualele cu instrucțiuni unde te interesează doar un anumit lucru, ci pe îndelete, cu opriri din loc în loc pentru a cugeta la cele spuse în text, dar mai ales la cele nespuse care se ivesc adesea printre rânduri dintr-o alăturare neuzuală a cuvintelor. Sensurile pot scăpăra din ciocnirea cuvintelor ca scânteile la lovirea a două pietre chiar și din mijlocul celor mai plictisitoare texte.

Nu uita că acele lucruri aparent plictisitoare care poate că îți apar uneori ca șicane inutile în calea curiozității tale nerăbdătoare de a trece mai departe pot fi cele mai importante lucruri de aici. În viață nu prea contează finalul, ci drumul către acesta: drumul determină valoarea finalului ca pe un cumul de eforturi depuse pentru atingerea lui.

Această carte nu este nici un tratat filosofic, nici o lucrare științifică și nici un manual deși poate că uneori - datorită nepriceperii mele în ale scrisului - poate lăsa impresia greșită că ar cam fi câte puțin din toate acestea la un loc. Cele ce se găsesc în cuprinsul ei reprezintă doar o îmbiere - lesne de ignorat din confortul automulțumirii de sine - la a deschide ochii cu puțin mai mult decât o faci de obicei. Doar puțin. Atât cât să vezi cum se văd lucrurile și din alte perspective cu care nu ai mai avut de a face - fie că le-ai ignorat, fie că nu ai știut că ele există.

Paginile acestei cărți nu au intenția de a îngrădi sau redirecționa drumul cuiva, ci doar de a-l încuraja să arunce o privire dincolo de ochelarii de cal ai rutinei zilnice. Nu spun că acești ochelari nu ar fi buni - purtându-i mulți merg pe o cale acceptabilă pe care altfel poate că nu ar fi nimerit-o mergând doar după capul lor. Cartea asta spune că mai există și alte lucruri de văzut dincolo de limitele acestor ochelari - asta dacă ești suficient de curios și chiar îți dorești așa ceva.

Gândirea cea de toate zilele - pe care în această carte am botezat-o „*gândire comună*” - postulează: „*Orice scriere cu pretenții de ghid de gândire nonconformistă nu poate fi decât un nonsens*”. Asta pentru că mulți cred că gândirea nonconformistă vine așa de la sine printr-o cine știe ce sucire a modului „*normal*” (comun) de a gândi.

Mulți cred că nu pot fi emise șabloane de gândire nonconformistă pentru uzul doritorilor de a gândi „*altfel*" - pentru că o gândire care se conformează unor astfel de șabloane nu mai poate fi numită nonconformistă. Pare logic, nu? Însă logica este doar calea experienței personale [25] de până acum, nu și calea pe care merge realitatea existenței[26], cale pe care - din păcate - noi doar o putem presupune deși adesea ne închipuim că am cunoaște-o mai mult sau mai puțin precis.

Această situație poate părea un paradox celor care se împiedică de semnificațiile de multe ori ambigui conținute de șabloanele de limbaj pe care le folosim în mod uzual ca să comunicăm între noi. Întreg mecanismul gândirii noastre - atât cea pe care o considerăm a fi conformistă cât și cea despre care spunem că ar fi nonconformistă se bazează pe șabloane și automatisme - rutine de gândire - pe care le apelăm în diverse ocazii. Utilizăm cam aceleași construcții verbale în situații dintre cele mai diverse astfel încât confuzia ocazională între situații aparent apropiate, dar în nici un caz identice, este lesne de înțeles.

Șabloanele de limbaj la care ne referim sunt doar construcții mentale care au pretenția de a înmagazina în mod condensat și reprezentativ esența unui aspect al realității. Șabloanele pot fi aceleași indiferent dacă sunt folosite în cadrul gândirii comune sau în cadrul gândirii nonconformiste. Și atunci care este diferența dintre ele?

Diferența o dă contextul. Ea constă în valorile subiective pe care le acordăm importanței și semnificațiilor șabloanelor în cadrul procesului nostru de gândire. Aceste valori sunt tributare conceptelor pe care le avem asupra realității. Conceptele sunt rezultate din modul fiecăruia de a achiziționa și de a ierarhiza valoric informația provenită din experiențele personale de cunoaștere.

Cu alte cuvinte, sensurile șabloanelor - indiferent de modul și de locul din care sunt ele însușite și de către cine sunt folosite - sfârșesc întotdeauna prin a se plia pe subiectivitatea personală a celui care le receptează. Sunt interpretate după felul său de a fi. Realitatea este unică dar ea este percepută diferit de către fiecare individ în parte. Imaginile (părerile) din interiorul nostru care au pretenția de a ne reprezenta realitatea sunt extrem de diferite. Ceea ce le face atât diferite este modul în care fiecare individ percepe și interpretează realitatea, dar și circumstanțele specifice în care o face.

---

[25] Logica merge de obicei pe principiul „Ce a fost, este și va mai fi".

[26] Calea realității existenței - este doar un mod de a denumi universul așa cum este el în realitate și nu așa cum îl descriu părerile noastre despre ceea ce credem noi că ar fi el.

Diferența de „*viziune*” între indivizi se datorează nu numai diferențelor în ceea ce privește percepția și capacitatea cognitivă cu care este dotată fiecare ființă umană, ci îndeosebi concluziilor trase de către fiecare din experiențele sale de cunoaștere. Senzorialul nostru nu poate cuprinde întregul realității. Imaginea de ansamblu (cumulul părerilor noastre asupra realității) este dedusă doar din percepțiile la care avem acces direct sau indirect (percepțiile altora).

Informațiile obținute astfel sunt prelucrate de către fiecare individ în parte în conformitate cu felul său de a fi, cu istoricul cunoașterii sale și cu circumstanțele specifice ale experiențelor sale de cunoaștere. Toată această mare varietate de condiționări are drept rezultat o mare varietate de crezuri care variază între duhul sfânt plutind pe deasupra apelor și până la nașterea materiei dintr-o energie acumulată într-o singularitate nu se știe cum, venită nu se știe de unde și nici măcar de ce.

Basmele cunoașterii umane. Doar de atât suntem în stare datorită felului în care suntem alcătuiți. Dar suntem tenaci în a nu recunoaște deschis limitările noastre și ne prezentăm a fi ființe care pot găsi căi prin care putem depăși orice obstacole în cunoaștere. Și pentru acest lucru ne spunem că avem nevoie doar de timp și de circumstanțe favorizante.

Tindem să eludăm diversitatea de percepții care variază de la individ la individ considerând în mod fals că „*toți suntem la fel*” (credem că avem - în mare - aceleași experiențe, trăiri, percepții și concluzii asupra lucrurilor trăite). Din această cauză avem impresia că există în fapt doar ceea ce noi considerăm a fi realitatea noastră personală (numai ceea ce reușim noi să deducem din realitate) presupunând că și ceilalți ajung la concluzii asemănătoare cu ale noastre.

Această realitate personală o extrapolăm (facem presupuneri, ne dăm cu părerea), o extindem asupra întregii realități a existenței ignorând că imaginea trunchiată pe care o avem asupra unui fragment din realitate poate fi valabilă doar în cadrul unei anumite specificități locale, a circumstanțelor și a subiectivității observatorului. Că realitatea nu este ceva încremenit pe care să o poți cu ușurință încorseta în definiții rigide, ci este ceva fluid, ceva mereu schimbător. Ceea ce constați la un moment dat poate fi cu ușurință contrazis doar după câteva momente datorită modificării circumstanțelor.

Din toate aceste motive, fiecare dintre noi are o viziune proprie asupra realității (universul său personal), viziune care poate fi categorisită ca fiind

conformistă sau nonconformistă, raportată la viziunea majorității populației din arealul respectiv.

Această stare de lucruri nu înseamnă că vreunul dintre aceste două moduri (conformist sau nonconformist) de a „*înțelege*” (mai corect de a-și reprezenta) realitatea poate emite pretenții de superioritate: ambele pot conduce la rezultate care pot îmbunătăți relația individului cu realitatea (a cărei parte sub formă de manifestare locală este și individul) sau dimpotrivă, îl pot băga în bucluc atunci când nu reușește să se armonizeze cu aceasta (când intră în coliziune cu aspecte al căror impact negativ nu l-a putut prezice sau evita).

Când suntem în contradicție evidentă cu realitatea se spune că nu suntem realiști, că nu ținem cont de diferite aspecte mai mult sau mai puțin evidente ale realității. Că suntem cu capul în nori. Că trăim pe lângă realitate.

În practica cea de toate zilele nu există o gândire comună separată de o gândire nonconformistă, ci doar un melanj din ambele tipuri de gândire având proporții diferite, specifice fiecărui individ după felul său de a fi. Rezultatul final poate fi apreciat în mod subiectiv ca fiind conformist sau nonconformist în funcție de tipul de gândire care predomină la un moment dat. În această carte - pentru simplificare - vom face referire la cele două aspecte principale (conformism și nonconformism) ca și cum ele ar fi rezultatul a două tipuri de gândire complet separate.

Secvențele de gândire care se conformează modului majoritar de a gândi specific populației dintr-o anumită zonă vor fi denumite „*gândire comună*”, iar cele care nu se conformează în totalitate modului majoritar de gândire din acea zonă, ci sunt mai degrabă tributare personalității individului și a modului său particular de a percepe și interpreta realitatea - „*gândire nonconformistă*”. În fapt nu putem spune că există gândire nonconformistă decât prin comparație cu modul de a gândi al celor din jur aflați în aceleași circumstanțe.

Poți fi considerat ca fiind nonconformist chiar și atunci când gândești conformist conform modelului unei zone geografice sau temporale diferită de zona în care te afli la un moment dat. Mărturie pot da pletele mele (lațe după unii) și barba mea ala 1800 (adică conforme viziunii mele romantice despre cum ar trebui să arate un bătrân care are vârsta și preocupările pe care le am eu).

Dar la fel de bine - excluzând pletele și barba mea albă - poate fi luată în considerare tendința mea de a mă conforma manierelor învățate în anii adolescenței (politețe considerată astăzi ca fiind excesivă sau inutilă dacă nu chiar comportament de „*loser*” - după părerea celor care se năpustesc să ocupe locurile libere din transportul în comun abia sosit în stație - aceștia probabil considerându-se pe ei înșiși ca având mentalitate de „*winners*”).

Dacă dorești să îți îndrumi cititorul spre cunoașterea unora dintre mecanismele gândirii printr-o carte scrisă într-un limbaj dorit ceva mai accesibil decât cel uzitat de obicei în asemenea cazuri, vei constata că ai de rezolvat o mare problemă de comunicare: în cazul descrierii unor experiențe de cunoaștere care nu fac obiectul preocupărilor majorității, limbajul comun - fiind prin natura sa impropriu exprimărilor riguroase (de nișă sau de specialitate) - va genera imagini aproximative, lipsite de claritatea limbajului specific. Doar imagini vag creionate.

Asta nu ar fi propriu zis o problemă pentru că intenția mea nu este de a crea specialiști, ci doar de a atenționa cititorul asupra unor aspecte ale realității existenței care de obicei sunt ignorate. De a-i lărgi oleacă orizontul - cum se mai spune acum. De a ieși din găoacea rutinei cotidiene și a-și ridica puțin privirea peste ochelarii de cal a conceptelor sugerate de alții cu care poate că a fost îndoctrinat.

Din păcate unele dintre subiectele de care se ocupă această carte nu pot fi exprimate prea ușor în ceea ce uzual pe vremea mea se numea limbaj de vulgarizare a cunoștințelor de specialitate. Ce este acest limbaj? Este limbajul pe care îl folosesc cei care cred că știu mai multe pentru a comunica cu cei despre care se crede că știu mai puține, pe înțelesul celor din urmă.

Adică pe înțelesul vulgului[27] de unde și denumirea de vulgarizare. Astăzi corect politic este să spui „*limbaj de popularizare*” pentru ca - doamne ferește - să nu se simtă ofensat careva dintre cei care cu cât sunt mai neștiutori cu atât sunt mai orgolioși, mai refractari la nou, mai plini de ei și mai siguri de suficiența cunoașterii lor. Mai „*sensibili*” cum îi etichetează unii cu prudență avertizându-ne să ne apropiem de aceștia cu băgare de seamă și să fim în orice clipă pregătiți de retragere la primul semn de reacție negativă din partea lor.

Acest limbaj de popularizare (nu știu de ce, dar nu prea agreez acest cuvânt) este pe undeva tare asemănător cu limbajul pe care îl folosim ca

[27] *Conform DEXI (2007): Marea masă a populației (din clasa de jos); oameni de rând (cu situație materială și culturală precară); norod, prostime, plebe.*

să ne facem înțeles de copii de un an sau doi cărora le spunem „*Papa bun. Hai, papă!*” în loc să le spunem „*Te rog să îngurgitezi acest aliment hrănitor care conține substanțe necesare organismului tău: vitamine, carbohidrați...*”

Presupunând din start că limbajul matematic sau limbajele de nișă specifice diferitelor ramuri ale științei îți sunt străine (cel puțin majorității cititorilor) voi încerca să îți sugerez prin intermediul limbajului comun ceea ce uzual nu poți descrie exact fără aportul termenilor de specialitate din filosofie, religie sau știință. Nu înțelegerea strictă a mecanismelor contează aici, ci înțelegerea utilității lor (nu trebuie neapărat să înțelegi principiile care stau la baza zborului cu obiecte mai grele decât aerul ca să poți înțelege utilitatea avioanelor și în caz extrem al parașutei).

Na, iar mi-am încălcat promisiunea de a nu da exemple. Cum îți spuneam, exemplele limitează aria de înțelegere a lucrurilor reducând-o la perimetrul exemplului. În cazul acestei cărți ar trebui să ne ferim de ele pentru că lucrurile despre care vorbim sunt generalități cu o aplicabilitate extrem de largă în domenii extrem de diferite.

Dar se pare că uneori nu mă pot abține. Așa că atunci când întâlnești câte un exemplu nu te limita doar la el, ci extinde ceea ce ai înțeles din el și la alte situații (neapărat din domenii diferite) ca să nu rămâi cu înțelegerea ancorată într-un teritoriu limitat ca valabilitate doar la nișa exemplului. De ce să faci acest lucru? Pentru că sensurile se schimbă în funcție de context iar noi dorim ca sensurile găsite aici să fie - dacă nu universale - măcar cu o aplicabilitate cât mai largă.

Folosind limbajul comun în mod creativ (adică încercând să obțin echivalente descriptive pentru lucrurile care nu pot fi descrise fidel în mod uzual utilizând acest limbaj) vom obține o narațiune poate ceva mai puțin coerentă, poate ceva mai stufoasă, dar totuși accesibilă - sper eu - în ciuda abordării unor teme adesea destul de dificile pentru un cititor care nu este la curent cu subiectul.

Acest tip de narațiune mai mult sugerează și nu prea descrie exact. Unii - mai ales cei care simt stringent nevoia de indicații „*strict la obiect*” și rezumate ușor de priceput - ar putea considera acest lucru ca fiind un dezavantaj. Într-adevăr pare un dezavantaj pentru puturoșii gândirii, dar este cert un avantaj pentru cei care vor să-și exerseze mecanismele interne prin care se obține cunoașterea.

Partea rea a acestui fel de narațiune este că cei care nu deslușesc de prima oară cum stau lucrurile au nevoie de o concentrare sporită asupra textului. În unele cazuri chiar de o recitire mai atentă a detaliilor peste care au trecut mult prea rapid, considerându-le nesemnificative.

Partea bună este că printr-o astfel de narațiune putem transmite lucruri care în mod uzual ar necesita cunoștințe care nu ne sunt întotdeauna la îndemână dacă nu cunoaștem limbaje de specialitate. Partea rea este că punându-ți cititorii la „*muncă*” s-ar putea să rămâi fără o mare parte dintre ei. Dar fruntea sus: atunci când vine vorba despre gândire, calitatea este cea care contează. Pierderile colaterale sunt justificate de ceea ce va obține cititorul motivat să fie perseverent. Lucrurile bune necesită motivație și efort. Uneori chiar și sacrificii. Înfruntarea senzației de plictiseală poate fi uneori un sacrificiu dificil.

În fapt este ca o traducere dintr-o limbă extrem de complexă în una mai puțin complexă cu toate dezavantajele pe care le are o astfel de traducere față de textul original. Avantajul constă în faptul că doar astfel putem lua la cunoștință cam despre ce este vorba chiar și fără să avem pregătire de specialitate în domeniul respectiv. Iar aici vorbim de mai multe domenii dintre care unele sunt esențiale nu numai pentru cunoaștere în general, dar și pentru înțelegerea la nivel personal a ceea ce suntem, de unde venim și încotro ne ducem.

În cazul unor astfel de scrieri mai există și o problemă etică: trebuie să scrii despre ceea ce crezi tu că ar fi corect, dar fără a încerca să-ți ademenești cititorii să subscrie crezurilor tale. Ei trebuie lăsați să concluzioneze singuri dacă există motive pentru care să merite să se desprindă din rutina care îi ancorează în ceea ce tu consideri iazul călduț al gândirii comune și - mai ales - dacă merită să înfrunte eventualele primejdii care îi pândesc pe cei care încearcă să-și găsească o rută personală prin prea puțin confortabilul fluviu al gândirii bazate în principal nu numai pe discernământul personal, ci și pe propria metodă de achiziție și verificare a veridicității datelor. Pare complicat, dar în practică vei vedea că nu este de loc așa.

Dacă scrierea ta nu țintește racolarea cititorilor într-o turmă fără gândire proprie mânată doar de logica argumentelor tale pe căile pe care tu le crezi juste pentru ei, ci doar încearcă să pună în fața lor un spectru larg de modalități diferite de a privi realitatea, lăsându-i să decidă singuri cum să o interpreteze, abia atunci - zic eu - poți să consideri că ai creat ceva cu adevărat util.

Dar este foarte tentant să pui un morcov în fața măgarului care nu știe încotro să o ia, așa că mulți autori dau greș în această privință momindu-și victimele pas cu pas cu argumente partizane către cine știe ce țel lipsit de etică. De aceea sarcina de a scrie într-un mod cât mai echitabil și fără a încerca să ademenești cititorii spre ceea ce crezi tu că ar fi corect este una dintre cele mai dificile sarcini de dus la îndeplinit.

Dar de ce Doamne iartă-mă ai scrie ceva care pentru cei mai mulți pare la fel de neatrăgător ca mai toate textele care încearcă să călăuzească pașii celor care nu-și deslușesc singuri drumurile și care cel mai adesea nici nu prea sunt doritori să depună vreun efort în acest sens?

Ca mai toată lumea cred că ai fost și tu de multe ori martor din întâmplare la incapacitatea unora de a interacționa în mod adecvat cu realitatea din jurul lor. Este deprimant să vezi așa ceva mai ales dacă ești convins că nu există obstacole pentru mintea omenească pe care aceasta să nu le poată birui printr-un efort personal de autodepășire și printr-o îndrumare adecvată, ambele îndreptate către o cunoaștere cât mai fidelă a realității existenței din care facem parte.

Este trist să îi vezi pe cei care își rătăcesc cărările vieții îndepărtându-se de realitate conduși de hazard sau doar mânați din umbră de interesul altora fără ca măcar să își dea seama că drumul pe care merg le este impus. Este trist să îi vezi adoptând drept călăuză șabloane artificiale fără să înțeleagă că aceste șabloane sunt doar substitute de cunoaștere.

Uneori aceste substitute înlocuiesc cunoașterea rezultată din cercetarea personală a realității cu o butaforie moartă, determinându-i astfel să-și irosească șansa trăirii existenței lor unice și irepetabile după felul lor firesc de a fi printr-o falsă și fadă mimare a unor personaje golite de conținut, dar profitabile cine știe cărei „*cauze*”.

Îndoctrinarea de orice fel, fanatizarea și lipsirea de informații esențiale duc la crearea unor adevărați monștrii din oricine. Morcovul pus în fața măgarului are un singur scop: să îl împiedice să își aleagă singur calea și să trudească pentru stăpân.

Singura ieșire din cercul perpetuu al șabloanelor gândirii comune constă într-un salt nonconformist, salt care să te ajute să abandonezi rutina gândirii tale de toate zilele și să interacționezi direct cu realitatea care te înconjoară. Prin interacțiune, aici vom înțelege experiențele tale de cunoaștere și tot ceea ce rezultă din această cunoaștere. Dar acest salt

eliberator de rutină trebuie făcut cu grijă astfel încât să nu te afecteze negativ nici pe tine și nici pe cei din jurul tău.

Mulți consideră că atâta vreme cât nu lezează pe nimeni, trebuie să respectăm alegerea fiecăruia. Chiar și atunci când nu suntem de acord cu ea. Principial sunt de acord cu acest lucru. Totuși nu putem să nu observăm că nu este vorba întotdeauna despre o alegere personală, ci de cele mai multe ori de o lipsă de opțiuni datorată împrejurărilor în care educația este înlocuită cu memorarea unor șabloane de gândire, adesea în contradicție cu realitatea.

Acest lucru determină în cele din urmă mutilarea evoluției proceselor cognitive firești ale individului și depersonalizarea sa - cu sensul că în loc ca individul respectiv să devină o persoană în concordanță cu felul său de a fi, devine produsul unor manipulări străine (voite sau accidentale) care îi vor dezvolta o gândire și un comportament străin felului său firesc de a fi. Contradicția dintre ceea ce este de fapt și ceea ce este determinat să fie va duce la conflicte interioare generatoare de nemulțumire față de sine însuși și de factorii de presiune care îi deturnează normalul spre o țintă pe care nu ar fi ales-o în alte circumstanțe.

Ca să poți face alegeri corecte în orice situație, trebuie să ai o gândire personală bazată pe o viziune corectă asupra realității existenței care te înconjoară. Acest tip de viziune ar trebui să fie scopul suprem al educației oferite fiecărui individ. În acest sens, gândirea nonconformistă nu se deosebește de cea comună decât prin calitatea net superioară a discernământului. Acesta nu se mai tocește în rutina unor căi deja bătute ci se ascute iscodind unele noi.

Cu nimic îndreptățit în a-mi măsura semenii după propriile-mi crezuri sau de a-i învăța pe alții cum să-și trăiască viața, îndrăznesc totuși să-ți împărtășesc în această carte câteva păreri despre ceea ce se crede în general că ar trebui să știe cel care dorește să-și aleagă singur drumurile în viață.

Sunt lucruri simple și bine cunoscute, dar adesea ignorate: să învățăm să gândim singuri, să filtrăm totul prin discernământul propriu, să nu ne însușim șabloane de gândire care nu rezistă validării propriilor noastre experiențe de cunoaștere, să înțelegem motivațiile celor din jurul nostru și să încercăm uneori să gândim și nonconformist atunci când gândirea comună nu reușește să ne dea soluții valide. Lucruri atât de obișnuite încât de multe ori nici nu le mai percepem importanța cuvenită.

Și totuși ele sunt importante. De ce sunt importante? Pentru că adesea ele fac diferența dintre ceea ce este cu adevărat bine și ceea ce este rău pentru noi. Pentru că adesea ne ajută să deconspirăm răul deghizat în bine.

Nonconformismul rezultă dintr-o extrapolare a experiențelor de cunoaștere într-un mod diferit de calea șabloanelor de gândire care s-au impus ca rutină la un moment dat în societate într-un loc anume. El este calea firească către care se îndreaptă aproape instinctiv tinerii în încercarea lor de a se elibera din ceea ce ei consideră a fi captivitatea gândirii ancorate în trecut a generațiilor mature. Ei asimilează modul de gândire al generației „*babacilor*" cu o viziune de turmă formată din stereotipii depășite de vreme, excesiv de conservatoare și - mai ales - absolut nepotrivite noilor aspirații ale tinerei generații.

Nonconformismul inteligent, cel care are la bază gândirea orientată spre înțelegerea obiectivă a realității existenței poate genera progres social, împiedicând stagnarea societății într-o fundătură convenabilă doar unor interese de moment ale unora. Nonconformismul de imitație - mai ales cel adoptat fără pic de discernământ (din spirit de turmă) - poate avea consecințe nocive determinând regres și - dacă se răspândește la scară largă - adesea poate da naștere chiar la tensiuni sociale.

Dar cel mai mare rău făcut de nonconformismul de imitație constă în compromiterea imaginii pozitive a nonconformismului ca generator de progres și punerea acestuia în mod nejustificat sub semnul întrebării. Evoluția societăților umane s-a făcut întotdeauna prin depășirea cu ajutorul gândirii nonconformiste a unor mai vechi etape de gândire (convingeri, ideologii, rutine sociale) care au intrat în mod mai mult sau mai puțin vădit în conflict cu noile realități ale vremurilor lor.

Astăzi suntem spre finalul unei astfel de etape: peste nu prea multă vreme, modul în care gândim noi acum - mă refer la gândirea comună și nu la cele câteva sclipiri de geniu din scurta noastră perioadă istorică - probabil că va stârni zâmbete compătimitoare și nedumeriri de genul: „*Cum puteau să creadă asemenea bazaconii oamenii de atunci?*" - cu referire la teoriile sociale, educaționale, științifice, religioase ș.a. pe care se bazează mare parte din argumentația noastră de acum.

Istoria ne arată o spirală ascendentă a ceea ce numim cunoaștere, o spirală trecând mereu prin aceleași locuri, dar de fiecare dată pe un alt palier pe care noi îl apreciem în mod subiectiv ca fiind ascendent deși el nu este întotdeauna așa. Fiecare perioadă istorică are și derapaje, declin

sau confuzii în mai toate planurile. Nu sunt scutite de aceste derapaje nici politica, nici știința, nici religia, nici filosofia și nici chiar artele - ca să numim doar câteva dintre aceste planuri.

Dintre toate presupunerile noastre de astăzi despre realitatea existenței, oare câte vor rămâne valabile în viitor? Foarte puține sau poate că nici una. Aceste presupuneri (păreri) sunt considerate în prezent ca reprezentând adevărurile solide ale timpului nostru, la fel cum zeii și zeițele au fost considerate adevăruri eterne pentru timpurile care au trecut.

Dar nu veridicitatea teoriilor noastre contează pentru felul nostru de a fi, ci doar dacă putem gândi noi înșine despre cine suntem și care este locul nostru în realitatea existenței într-un mod neafectat de modificările inerente în timp ale șabloanelor științifice, religioase sau de orice altă natură.

Realitatea rămâne întotdeauna aceeași indiferent de schimbătoarele și vremelnicele noastre păreri despre ea. Iar noi putem năzui spre idealul de om adevărat indiferent dacă credem că totul este supus vreunei divinități sau dimpotrivă, credem că totul a apărut conform vreunei teorii științifice la modă, ba chiar și atunci când nu prea știm bine în ce sau în cine să ne mai încredem.

Probabil că acesta este cel mai greu lucru de realizat de către fiecare dintre noi: să ne modelăm gândirea și prin ea personalitatea și felul nostru de a interacționa în baza unor principii veșnic valabile, nealterate de părerile noastre trecătoare despre realitatea existenței. Cu cât gândirea noastră se va apropia mai mult de înțelegerea rațională și obiectivă a realității, cu atât interacțiunea noastră cu realitatea va fi mai benefică, atât pentru noi înșine cât și pentru ceilalți.

Fiecare om reprezintă o expresie unică a universului și la fel ar trebui să fie și gândirea sa: o contribuție personală la marea diversitate a modului în care omenirea percepe întregul existenței și nu doar o recitare de șabloane în corul turmelor care-și urmează păstorii fără să știe unde și de ce - și cel mai rău - fără ca măcar să își pună cele mai simple și firești întrebări.

Pe de altă parte, nu trebuie să uiți că oaia care decide să-și părăsească turma trebuie să fie în stare să înțeleagă consecințele care pot decurge din ceea ce face. Trebuie să înțeleagă faptul că părăsirea turmei nu reprezintă un pas (evolutiv) înainte, ci doar unul extrem de subiectiv, personal și întru totul supus circumstanțelor momentului.

Și nici nu este vorba despre o etapă sine qua non pentru orișicare oaie. Cu alte cuvinte să înțeleagă corect realitatea, locul său în cadrul acestei realități și să acționeze doar în cunoștință de cauză în toate situațiile - oricât de complicate i se vor părea acestea. Nimic nu este cu adevărat complicat dacă ai răbdare și te străduiești suficient ca să înțelegi lucrurile în mod rațional și obiectiv. Valabil și pentru lecturarea acestor texte.

Încercând să-și părăsească turma, oaia nu încetează automat de a mai fi oaie. Ea va trebui să se redefinească singură, atât pe sine cât și noul ei statut, noul ei mod de a interacționa cu realitatea din afara turmei sau chiar cu fosta ei turmă. Înainte de a trece la acțiune ea trebuie să fie sigură că a înțeles corect toate lucrurile pe care și le dorește cât și ce implică ele, atât pentru propria-i persoană cât și pentru cei din jur. Pentru toate acestea este nevoie de o gândire rațională bine ancorată în realitate și în multe privințe nonconformistă - dacă o raportăm la ceea ce vedem de obicei uitându-ne de jur împrejurul nostru.

Pentru a încerca postura de om cu adevărat nu este necesară strădania (inutilă de cele mai multe ori) de „*a ieși din turmă*”; este suficient să încerci să înțelegi realitatea cât mai aproape de posibilitățile tale de înțelegere și să aplici această înțelegere în tot ceea ce faci, spre binele „*turmei*” - conștient fiind că ceea ce faci, o faci și spre binele tău. Pentru că în turmă nu ești tu și ceilalți, ci tu laolaltă cu ceilalți.

Pentru că fără această „*turmă*” tu nu ai exista așa cum ești acum. Ea te-a creat, te întreține și te protejează. Ea ți-a dat chip, sensuri și direcție. Tu nu ești altceva decât o expresie particulară a ei dintr-un anumit loc și dintr-o anumită secvență de timp. Restul nu sunt decât ifose, orgolii și o dezastroasă - având în vedere consecințele - neînțelegere a realității. Un exces de egoism orb amestecat cu megalomanie. Nejustificatul sindrom de buric al pământului, de rege al „*creației*” sau mai știu eu ce aberații născute din necunoaștere și din prea multă autosuficiență.

Întrebarea pe care și-o pun unii când află că nu suntem dotați suficient ca să putem avea o imagine corectă asupra realității este „*De ce să ne mai străduim degeaba să mergem pe drumul cunoașterii?*” Gândește-te - de exemplu - la puținele resurse pe care le are o bacterie pentru a se adapta la realitate. Și totuși reușește să se adapteze foarte bine. La fel toate celelalte animale, plante, insecte. Toate ființele vii.

Adaptarea fiecărei ființe se face prin utilizarea cât mai eficientă a resurselor de care dispune. Uneori eficiența - dacă este planificată - poate

însemna inteligență. Fiecare nivel de complexitate își are inteligența proprie acelui nivel. Inteligența se dezvoltă odată cu experiențele de cunoaștere din care se trag concluzii corecte. Pentru cei din specia noastră concluziile eronate duc către fundături, superstiții, misticism și ratarea șanselor. Pentru celelalte specii la suferință sau chiar moarte.

Cum poate o concluzie incorectă să perturbe adaptarea ta la realitate? Chiar nu știi? Asta mă duce cu gândul la acel gândac din Egipt care a găsit o sticlă goală de bere de culoare verde. Culoarea și luciul sticlei l-au convins pe bietul gândac că și-a găsit partenera ideală. Ocupat să facă curte sticlei cu pricina a ignorat partenerele reale care ar fi putut da o continuitate existenței lui pe această lume. Norocul acestei specii este că nu toți membrii ei întâlnesc sticle de bere care să-i abată de la cele firești.

În societatea umană cine nu se adaptează optim realității existenței din care face parte piere ca individualitate aparte și de cele mai multe ori devine o simplă unealtă folosită de alții. Noi avem un grad de complexitate care ne permite să ne sporim nu numai resursele, ci chiar însăși propria complexitate personală. Și asta nu este puțin lucru. Din păcate, nu toți avem și motivația sau putința de a o face. Pentru că motivația este dată de cunoaștere. Iar cunoașterea presupune efort. Iar efortul presupune motivație. Un cerc vicios din care nu chiar toți reușesc să iasă victorioși.

Mulți se îndrăgostesc de câte o sticlă lucitoare care le irosește șansele de a fi ei înșiși. Viața trece pe lângă ei fără ca ei să-și dea seama că ceea ce fac este greșit. Că doar aleargă după o himeră. Ba chiar unii - îmbătați de propriile iluzii - se și consideră fericiți cu felul lor de a fi și cu ceea ce fac.

Trebuie să avem mare grijă ca felul nostru de a fi să nu ne îndepărteze prea mult de realitate și - mai ales - de ceilalți. Frumusețea drumului nu trebuie să ne facă să uităm de ce ne-am propus să îl străbatem sau care ne este destinația.

Și încă ceva: această carte nu îți arată lumina. Doar îți spune că există ceva minunat numit lumină și te îndeamnă să o cauți tu însuți după puterile și priceperea ta.

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Se obișnuiește ca prefața unei cărți să fie scrisă de către o persoană cu oarece notorietate sau măcar expertiză în domeniul de care aparține scrierea respectivă - o persoană care încearcă să explice cititorilor cam ce a priceput ea din cartea respectivă. Uneori - din motive comerciale sau din sărăcie de idei - această persoană își pigmentează expunerea cu o sumedenie de informații inutile și cel mai adesea cu mult pe lângă subiect. În loc să pregătească cititorii mai puțin avizați să înțeleagă cele cuprinse în carte, bate câmpii aducând în discuție viața personală a autorului ori atunci când nu dispune de date suficient de „*suculente*" - umple paginile cu bârfe, speculații și zvonuri care mai de care mai bizare.

Dacă autorul este deja o personalitate consacrată și cu oarece influență în domeniul cuvântului scris, vom constata de obicei o prefață de o slugărnicie grețoasă, iar dacă dimpotrivă, autorul este doar un simplu necunoscut, vom avea parte de un ton superior, atoateștiutor și didacticist. Arareori am citit vreo prefață care să-și aducă cu adevărat o contribuție cât de cât folositoare la înțelegerea vreunei cărți și care să nu constituie doar „*sfaturi*" despre ceea ce ar trebui să înțelegi din cele citite sau o trambulină pentru cineva interesat doar să atragă atenția asupra persoanei sale printr-o „*contribuție*" de „*idei originale*" care nu au nici clin în mânecă cu intențiile autorului cărții respective.

Pentru că adesea o prefață care nu este scrisă de către autor își dirijează cititorul către o direcție care nu prea ține cont de intențiile autorului cărții, ci mai curând de interesele prefațatorului și ca nu cumva vreun cititor mai ușor impresionabil de notorietatea vreunui părerolog narcisist să se lase purtat de verbozitatea acestuia spre largul confuziei, eu consider că cel mai bine pentru înțelegerea acestei cărți (al cărui conținut ideatic - trebuie să recunosc - poate fi uneori ceva mai dificil de deslușit de către unii dintre noi) ar fi ca prefața ei să fie scrisă de cel care o înțelege cel mai bine.

Adică de mine, autorul[28] ficțional al acestei cărți după care se ascunde - din motive numai de el știute, autorul real al acestor texte. Spre dezamăgirea inevitabililor detractori care apar te miri din ce văgăuni ale lipsei de gândire atunci când cineva îndrăznește să încerce să ne spună

[28] Autorul ficțional al acestei cărți este personajul în spatele căruia se ascunde autorul adevărat. De ce se ascunde? Vă spun eu, cel care joacă rolul de autor de fațadă: ca la nevoie să poată să nege lucrurile pe care le-a pus în gura mea. Lașul stă pitit să vadă ce iese din toate astea: dacă e de rău va spune că nu el este de vină, dacă treaba iese bine va sări în față dându-mă la o parte ca să culeagă laurii. Sunt foarte sigur de acest lucru deși el pretinde că este doar un artificiu literar care îi permite să exploreze zone dincolo de convingerile sale personale pentru a-și putea pune cititorii în fața unor aspecte cât mai diverse. Aiurea! Eu cred că lașitatea - frica de a lua direct taurul de coarne - l-a făcut să se pitească în spatele meu.

ceva nou, lașitatea de a nu gira cu numele său subiecte controversate sau sensibile trebuie totuși scoasă din ecuație pentru că autorul real, în loc să-și aleagă un pseudonim cu o rezonanță respectabilă care să îl pună la adăpost de bolboroseala neaveniților, a semnat cartea cu numele său adevărat (fraierul!) lăsându-mă în schimb pe mine fără alt nume decât „*autorul ficțional*”.

De ce mai este nevoie și de o prefață? Nu ajung celelalte texte puse în fruntea acestei cărți, texte care împing la disperare pe bietul cititor dornic să ajungă o dată să poată citi lucrurile despre care i se flutură prin față nenumărate deslușiri, explicații și sfaturi? Se pare că nu.

Pentru că eu cred că este nevoie de o minimă pregătire pentru cel care vrea să citească cu folos această carte. De ce? Pentru că trebuie mai întâi să înveți să înoți în apele ceva mai sigure de pe paginile aflate la început ca să te poți avânta mai apoi cu real folos spre cele mai puțin explicite de după începutul propriu zis al cărții.

Și cine te poate pregăti mai bine pentru această lectură (uneori destul de dificilă pentru cei mai puțini ageri la surprins sensurile rezultate din alăturările de cuvinte) decât mine - adică eu, cel desemnat să figureze drept autorul ficțional asupra căruia să se îndrepte toate bolboroselile cititorilor nemulțumiți de cine știe ce. (Parcă am mai lămurit de câteva ori aceste lucruri, dar să nu uităm că unii au memoria ceva mai scurtă și este bine să o mai împrospătăm din când în când).

Adică eu, cel care cunoaște cel mai bine gropile și bolovanii care se mai pot ascunde uneori sub iarba adesea atât de plictisitoare a vorbelor înșirate aici. Este suficient să te împiedici de un singur cuvânt întâlnit pe neașteptate într-un loc unde nu bănuiai că o să îl întâlnești ca să-ți sucești glezna logicii și mai apoi să-ți șchiopăteze înțelegerea preț de paragrafe întregi.

Intenția autorului acestei cărți este de a te determina să încerci să gândești de unul singur. Să te ghideze discret astfel încât să ajungi să înțelegi cum poți face acest lucru. Să îți arate avantajele unui mod nonconformist de a gândi, dar și când este cazul să gândești în acest fel. Și - de asemeni - când nu trebuie să o faci. Asemuiește această lectură cu un mic brânci binevoitor dat gândirii tale care ezită să se aventureze pe toboganul - care pare oleacă cam abrupt - al ieșirii tale din rutina obișnuințelor.

Înainte de a începe să citești ceea ce pompos numim începutul propriu zis al acestei cărți (care tehnic deja a început cu prima pagină, dar care

teoretic va începe ceva mai încolo oleacă - adică - pentru cei care se prind mai greu - acolo unde numerotația paginilor va trece de la cifrele romane la cele arabe) socotesc că va trebui să treci în revistă cu extrem de foarte mult stoicism câteva lucruri nu prea populare în rândul cititorilor ceva mai nerăbdători din fire (ca să nu zic superficiali).

Aceste lucruri te pot ajuta să înțelegi ce este și cum trebuie abordată această carte care se pare că nu ar fi chiar pentru oricine, nefiind ea însăși ca orișice altă carte. Și nu din cine știe ce alte motive mai mult sau mai puțin misterioase, ci doar pentru că aceasta - cred eu - este calea firească de a vorbi despre astfel de lucruri în circumstanțele vremurilor noastre.

Mulți cască gura, puțini pricep. Prima premisă a unui drum reușit printre paginile acestei cărți constă în răbdarea și meticulozitatea de a parcurge pas cu pas toate etapele premergătoare de la începutul cărții. Consideră aceste texte ca pe o documentare absolut necesară înainte de a te avânta în explorarea unor tărâmuri unde cunoștințele acumulate aici sunt adesea esențiale înțelegerii corecte a lucrurilor de acolo. Ca și cum ai învăța pentru teza care stă să pice la sfârșitul trimestrului școlar. Dacă nu de dragul notei, măcar de dragul bicicletei promise ca răsplată.

Doar de tine și de ceea ce consideri tu important pentru tine depinde modul în care - și dacă - îți va folosi lecturarea acestei cărți. Cred că-mi cunosc destul de bine semenii ca să bănuiesc că destul de rar unii dintre cei care se vor apuca să citească această carte vor și reuși să o termine. Darămite să o și înțeleagă. Acest lucru se va datora lipsei unei motivații suficient de puternice. Sau a lipsei de putință (scuzată să-mi fie sinceritatea).

De ce? Pentru că ceea ce vor găsi aici se încadrează în partea de jos a unei scări inversate a valorilor pe care o folosesc mulți ca să-și justifice superficialitatea, lenea și dezinteresul intelectual - așa cum se vede din punctul meu de vedere care nu este nici literă de lege și nici reper universal. Ca tot ceea ce se găsește aici, este doar o părere subiectivă, o părere tributară a ceea ce eu consider a fi normal. Normalul meu.

Cei care folosesc o scară normală a valorilor (normală din subiectivul meu punct de vedere) și mai dispun și de motivația de a se încumeta la o asemenea lectură, pot aborda această carte din două perspective complet diferite - după felul lor de a înțelege realitatea existenței. Unii cititori vor considera această carte ca pe o simplă ficțiune literară cu pretenții exagerate de „*pilduire*” îndreptată spre aspecte ale realității mai rar băgate în seamă în iureșul cotidian. Alții o vor trata ca pe un fel de îndrumar (ghid, instrucțiuni) spre dezvoltarea propriei gândiri neconvenționale.

Primii vor încerca probabil să descopere dedesubturile motivaționale ale conținutului expozeului (adică să deducă personalitatea naratorului ascunsă îndărătul narațiunii[29]) pentru că toți considerăm că am depășit de mult vremea pildelor (dar suntem tare curioși să aflăm cine are îndrăzneala să pretindă că am mai avea nevoie de ele). Ceilalți vor încerca un destul de complicat exercițiu de autocunoaștere încercând să urmeze - după putință, motivație și înțelegere proprie - chiar indicațiile textului.

Pentru a se feri de indiscreta violare a intimității a modului său real de a gândi și de a înțelege realitatea existenței de către primii (ceea ce ar duce la o distorsionare de nedorit a intențiilor acestei cărți) autorul real al cărții m-a interpus pe mine - autorul ficțional - între sine și cititor. Iar pentru ceilalți a presărat pe alocuri câteva lucruri utile care să-i îndrume să-și găsească fiecare calea cea bună - fără a o preciza însă, lăsând-o la latitudinea putinței și înțelepciunii cititorului. Pentru că fiecare are propria sa cale bună după felul său de a fi și de a înțelege realitatea existenței. Bună câtă vreme acea cale nu intră în coliziune cu căile celorlalți.

Vor mai fi și câțiva cititori care - din varii motive - vor încerca ambele perspective - împărțind cartea în pasaje „*beletristice*" și „*didactice*". Așa cum am mai spus și înainte, mulți vor abandona din lipsă de motivație această „*lectură greoaie și inutilă*" atunci când vor constata că nu au în față doar o simplă lectură de divertisment, ci una oleacă mai complicată, cu iz didacticist și un ton adeseori aparent atoateștiutor.

Și cine își dorește complicații „*inutile*" care presupun incursiuni aducătoare de imagini invazive de pe tărâmul realității existenței când poate în schimb ațipi alene în fața televizorului - iar noile generații în fața telefonului „*smart*" - lăsând realitatea să se depărteze de ei cu pas tiptil, ca să nu le deranjeze extrem de confortabilul somn al rațiunii? Moale, cald, lipicios și duhnind a neștiință în ceea ce privește realitatea existenței.

De obicei autorul face temenele în fața cititorului îndemnându-l să-i citească scrierile - aici asemănându-se pe undeva cu saltimbancii care țopăind în fața cortului circului îndemnau odinioară lumea să intre. Împotriva acestei uzanțe - fără a avea pretenții de superioritate intelectuală sau cine știe ce veleități elitiste - trebuie totuși să-ți spun iarăși că această carte nu este o carte chiar pentru toată lumea și pentru chiar toate vârstele. Citirea ei nu este recomandată decât celor care au o maturitate intelectuală și un echilibru bine definit între lumea reală și cea a ideilor.

[29] Pentru a împiedica acest lucru, autorul real a folosit personajul autorului fictiv drept camuflaj al sinelui. Nu te-ai plictisit încă de câte ori ți-am repetat că cel care semnează această carte nu este totuna cu cel care pare că îți vorbește din aceste pagini?

Dacă ești dintre aceia care chiar pot discerne fără patimă ceea ce li se pare lor a fi important de ceea ce tot ei consideră a fi doar balast, atunci spor la citit; nu pot decât să sper că vei trata pasajele mai sensibile pentru tine - care uneori pot avea efectul unei tarte unsuroase și prea puțin plăcut aromate aruncate atunci când te aștepți mai puțin în obrazul discernământului tău - cu umorul și detașarea cuvenită.

Și nu uita nici un moment că scopul celui care citește o carte nu trebuie să fie ralierea fără discernământ la părerile pe care le găsește risipite peste paginile cărții, ci formarea propriilor sale păreri despre ceea ce citește acolo.

Ca la fiecare dintre noi, modul meu personal de a înțelege realitatea este determinat de propriile-mi experiențe de cunoaștere și acesta sigur ar arăta altfel dacă unele dintre experiențele prin care am trecut de-a lungul timpului nu ar fi avut loc sau ar fi fost diferite.

Când eram foarte mic și abia mă țineam pe picioare doream să mă fac gunoier. De ce? Pentru că imaginea omului cu șorț din piele sprijinindu-se într-o furcă - arătând oarecum ca un Neptun asudat cățărat în lada din lemn verde a camionului care înainta încet oprindu-se la fiecare poartă de pe strada noastră - sunetul clopoțelului său și strigătul cu conotații parcă tribale „*Gunooooiuuu!*” îmi părea la acea vârstă drept cea mai grozavă experiență de cunoaștere din viața mea.

Nu eram impresionat doar de strigătul cu inflexiuni exotice (pentru mine) al omului acela care - din nu știu ce motiv - mi se părea eroic într-un sens homeric, ci de tot ansamblul: camionul, furca, șorțul lucios pus direct peste un maieu de culoare îndoielnică și mai ales sunetul magic de clopoțel despre care astăzi cred că era mai degrabă un fel de talangă din tinichea ca acelea pe care le poartă uneori animalele care merg la păscut.

Dar pe atunci eu nu știam decât clopoțeii care atârnau în brad și credeam că sunetul acela de tinichea era chiar sunetul unui clopoțel „*adevărat*”. Iar mie - pe atunci - mi se părea a fi cel mai grozav sunet din lume. Tare mi-ar fi plăcut să am și eu unul.

Realitatea existenței mele era limitată la ceea ce experimentasem până atunci. Nu aveam voie să ies din curtea noastră pentru că pe străzi se pare că în acele vremuri umbla o fioroasă babă cocârjată care căuta să înșface și să îi vâre într-o desagă pe copii care nu erau cuminți: poliomielita. Cel puțin așa mi-o imaginam eu. Iar a ieși din curte însemna să nu fi fost

cuminte - așa mi se spunea și crezurile mele de atunci se limitau la ceea ce mi se spunea.

Și totuși ceea ce se întâmpla dincolo de poartă mă atrăgea cu putere. O curiozitate irezistibilă de a înțelege ceea ce mi se părea a fi o lume cu totul aparte de cea în care încercau - pentru binele meu - să mă țină ai mei. Totul acolo pe stradă părea magic față de monotonia singurătății mele protejată de gardul mult prea înalt pentru statura mea.

Pe strada noastră - deși situată într-un cartier cu pretenții chiar și atunci pe la jumătatea secolului trecut - puteai auzi din când în când și alte strigăte, unele chiar cu rimă: femei rome cu saci în spate modulau strident și totuși melodios într-un fel aparte „*Sticli goale cumpaaar… di ulei, di gaz murdare… conițaaaa*” ori „*Haine vechi, haine vechi cumpărăăăm...*”. Țin minte că luau sticle goale sau haine vechi și dădeau la schimb farfurii sau diverse vase pentru bucătărie.

Ori vedeam uneori bărbați nerași, cu mânecile cămășilor suflecate, cărând în spinare dispozitive de ascuțit formate dintr-un cadru de lemn și o piatră de polizor acționate cu o pedală asemănătoare cu cea de la mașinile de cusut din acele vremuri (parcă Singer se numeau) strigând răgușit la răstimpuri în timp ce-și așezau tocila jos, pedalând și scoțând în draci scântei din ea: „*Tocila, tocila… ascuțim cuțite, brice, foarfeci...*”

Și totuși din tot acest spectacol pitoresc pentru mine nimic nu părea mai interesant decât clopoțelul gunoierilor. Când îi auzeam sunetul venind din capul străzii lăsam baltă orice - chiar și puii de găină care chirăiau curioși la cele din afara cutiei de pantofi în care erau închiși ca și mine în curtea casei noastre și alergam la poartă. Mă prindeam cu mâinile de barele din fier și priveam cu nesaț la tot ceea ce se întâmpla dincolo de ea.

Astăzi - când mașina gunoierilor intră pe strada noastră (o cu totul altă stradă aflată departe de vacarmul și poluarea Bucureștiului) - aproape că nici nu o mai bag în seamă deși Sârmi și Foxi - minunații noștri câini maidanezi salvați în ultimul moment din fioroasa dubă a hingherilor (ajunși acolo ca urmare a răutății unei vecine) - o latră asurzitor. Cred că au căpătat ranchiună pe vehiculele cu roți care le amintesc de oroarea brutală a oamenilor înarmați cu prăjini prevăzute lațuri. Este drept că imaginea de astăzi a mașinii gunoierilor este diferită un pic față de cea de atunci. Poate chiar un pic mai mult.

Vechiul camion cu bena din scânduri din lemn vopsită în verde închis a fost înlocuit cu un vehicul modern care seamănă cu o mică fabrică pe roți

(și chiar și este într-un anumit sens). Gunoierii poartă salopete de un cenușiu tern care cândva cred că au fost viu colorate și între două opriri stau cocoțați pe platforma din spatele mașinii. Monstrul metalic înaintează încet, încet, rumegând zgomotos conținutul tomberoanelor noastre făcute din plastic verde ușor („*să nu luați din alea de metal că sunt grele și nu vi le golim*"), acompaniat de corul de lătrături al câinilor noștri susținut cu sârg și de câinii vecinilor - printre care se remarcă ascuțit două chestii mici ca niște pisici zbârlite, dar capabile să provoace o hărmălaie asurzitoare.

Pentru o minte de copil probabil că și acest nou spectacol ar fi la fel de interesant ca și cel la care asistam și eu odinioară când eram mic. Totuși mie parcă îmi lipsește clopoțelul. Dacă acest zgomotos accesoriu nu ar fi fost în dotarea gunoierilor din copilăria mea și gunoierii de atunci ar fi arătat la fel ca cei de astăzi, poate că atunci tot mi-aș fi dorit să fiu gunoier - dar nu ca să sun din clopoțel, ci doar ca să mă „*plimb*" și eu - cocoțat pe platforma din spatele mașinii - trecând triumfal ca la paradă pe lângă tomberoanele scoase la poartă în zilele așa zise „*de gunoi*".

Mi-am adus aminte toate acestea chiar acum câteva minute când am auzit - ca un ecou venit din trecut - un strigăt cu inflexiuni atât de familiare odinioară pierzându-se treptat în hărmălaia sonoră a vieții moderne: „*Măturaaaa... măturaaaa*". Dar acum nu am mai alergat la poartă pentru că acum știu că nimic nou sau interesant nu mă mai așteaptă dincolo de ea. Strălucirea și noutatea lucrurilor de odinioară au fost înlocuite cu același cenușiu tern al rutinei obișnuinței, la fel ca salopetele gunoierilor cândva colorate. Nu mai sunt copil, nu mă mai pot bucura și minuna din orice. Mare păcat.

Specificitatea experiențelor noastre determină specificitatea modului nostru de a înțelege realitatea; modul în care înțelegem realitatea ne determină modul de a gândi, iar modul de a gândi ne determină modul de a acționa. Toate acestea se modifică mereu în funcție de ceea ce ne pune viața în față fiecăruia. Astăzi nu mai simt copilărească dorință de a fi gunoier cu toate că acum știu că această ocupație este cât se poate de benefică și absolut indispensabilă societății - ceea ce ar trebui să fie o motivație cu mult mai serioasă decât clinchetul unui clopoțel de tinichea.

Dar iată că în timp - pe măsură ce trecem prin noi experiențe de cunoaștere - perspectiva noastră asupra realității suferă schimbări. Acest lucru nu înseamnă o nestatornicie a opiniilor, așa funcționează gândirea care pune preț nu pe încrâncenarea de a rămâne pentru totdeauna într-o anumită etapă - oricât de tentantă ar fi fost ea la vremea ei - ci pe actul permanent de descoperire a unor noi fațete ale realității și inerenta

reevaluare a valorilor personale în funcție de cele mai recente experiențe de cunoaștere. Fiecare dintre noi are parte de o reevaluare permanentă a valorilor care contează pentru el.

Câți dintre noi mai privesc realitatea așa cum o făceau în copilărie înainte de a trece prin atâtea și atâtea? Odată cu înaintarea în vârstă perspectivele ni se schimbă mereu - actul nostru de gândire (extrem de subiectiv și având constante mai ales tendințele noastre egoiste și egocentriste) se adaptează din mers la ceea ce considerăm a fi realitatea existenței prezentului.

Actele de cunoaștere de care avem parte odată cu fiecare nouă experiență de viață schimbă continuu universul personal al fiecăruia dintre noi și odată cu acesta și modul nostru de a gândi, de a făptui și de a fi ceea ce suntem. Dar și ceea ce consideră ceilalți ori chiar și noi înșine că am fi. Totul se schimbă odată cu trecerea timpului.

Dacă acest mod de a fi însetați, dar și dependenți de propriile noastre acte de cunoaștere nu ne-ar fi definit specia (la fel ca pe aproape toate celelalte specii) probabil că ne-am fi oprit de mult din evoluție pe unul dintre palierele pe care am fi considerat că stăm mult prea confortabil ca să mai riscăm o schimbare. Sau poate că evoluția s-ar fi oprit în loc și am fi și acum niște bâzdâganii microscopice colcăind fericite în neștiința lor prin băltoace călduțe pline din belșug cu mizerii hrănitoare.

În fapt toate speciile care s-au adaptat cunoașterii realităților vremurilor lor au evoluat, iar cele care nu au ținut pasul sau a căror „*cunoaștere*” (mai corect spus - interpretare a realității) a fost prea diferită de realitate au dispărut sau au bătut pasul pe loc. Și în cadrul tuturor speciilor, specimenele care nu se adaptează noilor realități care intervin mereu pe parcursul vieții lor sunt sortite ori pieirii ori unei existențe cel puțin plină de dificultăți de tot felul.

Totuși se pare că animalele care acum se cred oameni - datorită imboldurilor instinctuale de a-și duce traiul în turmă - au parte de o poveste ceva mai nuanțată. S-a ajuns deja la un stadiu în care consecințele propriilor fapte nu-i mai elimină pe cei care se încăpățânează să se agațe de rutinele trecutului, încercând uneori chiar să oprească mersul celorlalți spre a rămâne cât mai mult cu putință în zona lor personală de siguranță sau - cel mai adesea - de interes.

Aceștia se bucură ca și noi de cele mai noi roade ale cunoașterii deși adeseori le neagă cu vehemență sau chiar încearcă să le deturneze în

folosul intereselor lor anacronice. Din această pricină, în societate vor fi mereu momente tensionate între cei care merg înainte și cei care nu vor să meargă înainte sau chiar încearcă să-i tragă pe toți îndărăt către epoca lor de „*aur*”.

Pentru unii binele pare să fi fost înainte de cunoașterea unor lucruri, iar pentru alții abia după aceea. Pentru cei mai mulți se pare că nici nu contează pentru că ei nu se obosesc să-și bată capul cu astfel de fleacuri. Acest fel diferit de a fi al nostru nu este un lucru chiar atât de rău cum ar părea privit superficial: diversitatea de opinii generată de diversitatea de viziuni pe care le avem asupra realității dă naștere uneori confruntărilor de idei.

Aceste confruntări generează în cele din urmă calea pe care mergem toți - fie ea bună sau mai puțin bună - apreciată subiectiv în funcție de care parte te găsești și de cum înțelegi tu însuți realitatea. Cei care iubesc adevărul îl vor căuta mereu - deși adevărul nu este niciodată veșnic ori de netăgăduit, ci este întotdeauna doar ceva fluctuant, dependent de circumstanțe și de subiectivismul nostru de moment.

Există tot atâtea adevăruri umane câți oameni sunt, au fost și vor fi. Problema speciei noastre este că fiecare pare că ar vrea să-și impună adevărurile sale de la un moment dat și nu prea ar vrea să accepte adevărurile celorlalți. Așa că întotdeauna vom merge împinși de necesitate și mai puțin de rațiune pe o cale de compromis care se pare că nu poate mulțumi pe deplin pe niciunul dintre noi. A fost, este și va fi mereu loc pentru mai bine - cum obișnuim adesea să spunem.

Și tu cititorule - la fel ca fiecare dintre noi - sălășluiești acum în propriul tău univers personal. La fel ca la noi toți și universul tău personal este dominat de un crez format din părerile tale despre realitatea existenței, păreri extrapolate din ceea ce consideri tu a fi cunoașterea ta.

Unii cred că există un singur univers alcătuit din energie care se manifestă ca materie interacționând cu ea însăși, alții cred în multiversuri [30], alții se îndoiesc de faptul că universul ar fi creat din sau de către materie și că nu ar fi decât un fel de simulare într-un fel de computer de dimensiuni cosmice, alții consideră că materia se creează spontan abia în clipa observării sale în timp ce alții cred pur și simplu că o divinitate (uneori presupusă a fi și creatoare a tot ceea ce există) se află pe undeva prin afara universului sau chiar peste tot îmbibată în manifestările universului

[30] Există numeroase teorii despre o presupusă existență a altor universuri cu caracteristici asemănătoare sau diferite față de universul din care facem parte, însă fără a exista dovezi concrete în sprijinul lor; totalitatea acestor universuri, împreună cu universul nostru ar crea un așa numit „multivers”. Sunt doar basme din lumea științei la fel de dovedite științific ca și existența raiului ori a iadului.

și - după cum speră ei - veghează la bunul mers al lucrurilor. Ori poate doar ne spionează mișcările greșite pregătindu-se să ne pedepsească cumplit cândva, la sfârșitul timpurilor (orice va fi însemnând acest lucru) după cum se pare că ar crede unii dintre noi.

Sunt foarte multe crezuri personale despre realitatea existenței: dacă luăm în considerare și nuanțele s-ar putea spune că fiecare ființă umană are crezul său specific, adevărul său propriu nuanțat în funcție de specificitatea experiențelor de cunoaștere prin care a trecut, dar și propriului său fel de a fi - adică propria-i putință, motivație sau dorință de a înțelege realitatea.

Fiecare dintre noi este doar un alt credincios fidel credințelor sale proprii. Un credincios care crede sincer că ceea ce crede el este corect, iar ceea ce cred alții - dacă cumva diferă de ceea ce crede el - este incorect. În fapt toți suntem cam la fel, ne deosebesc doar faptele noastre. Deși faptele sunt determinate de credințele noastre, nu credințele noastre arată cine suntem cu adevărat, ci doar faptele noastre.

Acest lucru este deosebit de important de reținut de către fiecare dintre noi. Dacă greșești în credința ta este problema ta personală. Dacă greșești cu fapta, acest lucru devine problema tuturor. Credința ta te afectează doar pe tine în timp ce fapta ta ne afectează pe toți.

Cum îți poți da seama dacă în cunoaștere ești pe calea cea bună sau rătăcești aiurea pe lângă realitate? Nu este ceva chiar atât de complicat cum încă mai cred unii dintre noi. Dacă ai putea să îți apreciezi într-un mod cât de cât obiectiv calitatea, cantitatea și modul de procesare a informației care stă la baza cunoașterii tale ai putea obține o aproximare satisfăcătoare a gradului tău de fidelitate în perceperea realității existenței.

De calitatea acestei percepții depinde calitatea modului tău de a gândi. Din calitatea modului tău de a gândi derivă modul tău de interacțiune cu tot ceea ce face parte din scena vieții tale personale. Calitatea cunoașterii noastre este dată de calitatea cunoștințelor (informațiilor) care o alcătuiesc. Iar calitatea noastră umană este dată de modul în care folosim această cunoaștere.

În funcție de sursele de informare, de putința noastră de achiziție, de capacitatea de înțelegere și de capacitatea de procesare a informației, calitatea acestor cunoștințe ale noastre poate varia de la valori negative (adică în totală contradicție cu realitatea) la zero (nesemnificativă) și urca spre valori pozitive - dar niciodată nu va atinge 100% ca acuratețe a

reprezentării realității în cadrul micului nostru univers personal. Acest din urmă lucru se datorează limitărilor noastre biologice care ne împiedică să percepem corect (în timp real, fidel și integral) toate fațetele existenței la care avem cât de cât acces prin percepții și deducții mai mult sau mai puțin corecte.

Dar la ce ți-ar putea folosi să-ți afli gradul personal de fidelitate al înțelegerii tale asupra realității dacă deja ești conștient că datorită alcătuirii noastre biologice, cu toții dispunem de o capacitate de preluare și procesare a informației extrem de limitată și mai ales predispusă din start la rezultate eronate?

La a stabili valoarea procentului de improbabilitate pe care trebuie să îl iei în calcul atunci când faci evaluări și predicții. O evaluare mai prudentă te va situa într-o zonă mai puțin supusă hazardului și-ți va asigura o marjă de siguranță în interiorul căreia poți întreprinde acțiuni care altfel ar putea fi prea riscante. Cumva asemănător cu cel care decide să ridice capota unei mașini al cărui motor pare stricat: cel care nu are suficiente cunoștințe în domeniu ar trebui să se abțină ca să nu strice mai rău motorul și ar trebui să apeleze la cineva care știe să repare motoare.

Și ceva pentru ogoirea orgoliului tău dacă cumva acesta se simte oarecum lezat de afirmarea limitărilor speciei noastre: natura a creat totul (ființe, lucruri, fenomene) cu un grad mai mare sau mai mic de - hai să-i spunem în mod extrem de simplist - „*dezechilibru*” [31]; dacă nu ar fi așa, universul ar fi „*înțepenit*” și nimic nu ar mai „*simți*” nevoia de „*reechilibrare*”. Ori această „*reechilibrare*” aparent perpetuă a universului (în fapt disiparea energiei primordiale) este sursa vieții și a tuturor lucrurilor și evenimentelor pe care am ajuns să credem că le cunoaștem (înțelegem) cât de cât până acum.

Orice eșec nu este altceva decât o oportunitate pentru cel aflat la momentul potrivit în postura de a se folosi de ocazia creată de el. Așa cum tragedia unui pui de căprioară poate permite supraviețuirea unor pui de lup. Realitatea este dură pentru cei care o observă îndeaproape. Dar dacă închizi ochii și refuzi să o vezi nu ajuți pe nimeni, cu atât mai puțin pe tine.

Indiferent de ceea ce credem noi despre ea, realitatea existenței (care cuprinde tot ceea ce există, inclusiv pe noi înșine) - deși aparent în continuă schimbare datorită repoziționării particulelor din care

[31] Expresiile „dezechilibru” și „reechilibrare” sunt utilizate aici doar pentru a ilustra punctul de vedere al gândirii comune asupra percepерii desfășurării evenimentelor. Conform teoriilor științifice actuale universul este format din materie aflată în permanentă interacțiune cu ea însăși, având ca motor energia inițială creată (sau doar eliberată?) la formarea sa din acea singularitate.

presupunem astăzi că este formată - rămâne mereu neschimbată în esența sa.

Sau poate că nu[32] rămâne neschimbată dacă ar fi să renunțăm să mai considerăm cunoașterea umană drept etalon al realității existenței. Dar din păcate acest fel de cunoaștere este singura cunoaștere la care avem acces - asta dacă excludem „*cunoașterea relevată*" din motive lesne de înțeles pentru cei care au nevoie de dovezi concrete pentru ca să fie convinși de ceva.

Presupunerile logicii asupra existenței în general, ni se par cu mult mai puțin importante decât lucrurile despre care conștientizăm că pot interacționa sau chiar interacționează frecvent într-un fel sau altul cu propria noastră persoană. Conștientizarea interacțiunilor noastre cu realitatea existenței face parte din acel proces complex pe care îl numim cunoaștere directă. Această cunoaștere generează în noi păreri asupra a ceea ce credem că s-a întâmplat sau se întâmplă.

Cunoașterea (directă și indirectă) pe care o deținem la un moment dat determină ceea ce suntem. Ceea ce suntem determină ceea ce facem. Ceea ce facem determină locul nostru printre ceilalți, dar și locul nostru în marele ansamblu pe care îl numim univers, realitate, materie sau existență.

Generalizat: cunoașterea pe care o deținem la un moment dat fiecare dintre noi determină modul în care ne armonizăm mai mult sau mai puțin cu restul realității existenței - prin armonie înțelegându-se aici ajungerea la o modalitate de interacțiune cât mai lipsită de consecințe negative.

Fiecare dintre noi consideră că după limitele destul de restrânse ale universului nostru personal (cunoașterea noastră) se întinde infinitul necunoscutului, acea zonă a presupunerilor fără certitudini. Despre această zonă avem uneori informații neverificabile de la cei care pretind fără dovezi că ar cunoaște mai multe decât noi. Adeseori părerile noastre personale extrapolate din propriile noastre experiențe se aventurează să ghicească cam ce anume ar putea ascunde acest necunoscut care ne provoacă adesea un simțământ vag de teamă și curiozitate.

---

[32] Din punctul de vedere al gândirii comune, într-un univers material supus determinării, orice element (în cazul de față gândurile noastre care sunt o manifestare ca oricare alta a materiei și pe care le considerăm în mod greșit ca fiind ceva aparte) interacționează cu restul universului modificându-i continuu - alături de alți factori - starea și cursul; în fapt este vorba doar despre forme particulare de disipare a energiei impulsului primar care a determinat marea explozie care - conform teoriei Big Bang - pare a fi în fapt universul nostru. Dar această teorie este departe de a lămuri totul, așa că știința nu s-a oprit la ea spunând „Am lămurit-o definitiv cu acest aspect", ci caută în continuare, sperând că scotocind prin nelămuririle de astăzi să găsească noi explicații care să convină mai mult logicii noastre tributare percepțiilor. Și după găsirea acelor viitoare explicații să nu îți închipui că se va mulțumi cu ele - cât timp va exista necunoscut vom continua să căutăm noi și noi explicații. Și din păcate necunoscutul (pentru cunoașterea umană) va continua să existe și după ce specia noastră va dispărea din existență.

Credem că acest tărâm necunoscut de dinafara cunoașterii noastre împreună cu ceea ce suntem convinși că am cunoaște deja ar constitui totalitatea realității existenței. Pe acest amalgam de presupuse lucruri încă necunoscute, împreună cu lucrurile despre care credem că le-am cunoaște (deși nu avem încă cunoștințe prea bine definite despre ele) îl numim univers. Sau materie, existență ori realitate. Despre care credem că - printre multe alte lucruri care ne afectează direct sau indirect - ne-a creat[33] și modelat și pe noi ca parte inseparabilă a sa. Ca pe o expresie locală și unică a sa.

De ce expresie unică? Pentru că niciodată cunoașterea noastră nu a întâlnit două lucruri absolut identice, ci doar asemănătoare. Viețuitoarele, picăturile de ploaie, fulgii de nea - chiar și firele de nisip - toate sunt diferite între ele deși adesea par a fi la fel. Doar par. Circumstanțele în care se găsesc fiecare dintre ele le fac diferite deși în fața percepțiilor noastre imperfecte cele mai multe par a fi asemenea.

Dacă am fi fiecare dintre noi doar pe cont propriu, calitatea și cantitatea cunoașterii noastre personale ne-ar ierarhiza între noi conform gradului de adaptare la realitatea existenței al fiecăruia, iar speranța de supraviețuire individuală ar fi direct proporțională cu acest nivel de adaptare. Cum drumul evoluției este anevoios și orice greșeală costă scump, specia umană - la fel ca multe alte specii - a ales (un fel de a spune efectelor determinării) să facem acest drum cu toții împreună pentru a ne completa (sprijini, ajuta, proteja) unii pe alții.

Acest sistem de supraviețuire colectivă îl numim turmă (roi, stol, haită, cireadă) când ne referim la lumea animalelor, dar când vine vorba despre noi, încrezători că deja am depășit stadiul de animal și derutați de zorzoanele[34] „*civilizației*" sau de credința că am fost creați de către vreo zeitate (născocită tot de către noi), îl numim societate. Între turmă și societate nu este nici o diferență decât pentru orgoliul celor care își imaginează că sunt cumva deasupra a ceea ce a făurit materia din materie prin auto determinare.

Spre deosebire de celelalte specii - de foarte puțină vreme dacă este să ne raportăm la scara istoriei - încercăm să ne autoimpunem comportamente care permit chiar și celor mai puțini adaptați la realitățile timpului lor să poată supraviețui alături de ceilalți și să nu mai fie

[33] În fapt „doar" a determinat particulele care ne formează să se alăture și să se manifeste temporar sub formă umană sub imperiul unui imens lanț al determinărilor. Deși unora li se va părea o afirmație hazardată, fiecare particulă din univers își are aportul său la manifestările locale ale acestuia. Uneori chiar și prin neparticipare, care la fel ca și participarea la un eveniment, poate determina cursul acelui eveniment.

[34] Ca și cum maimuța care apasă în laborator pe un buton ca să primească o banană ar fi cumva „superioară" suratelor ei rămase în junglă. Rutinele civilizației nu fac din noi oameni adevărați. Omul adevărat nu este doar un animal dresat să joace rolul de om, ci este o ființă pe deplin conștientă de sine însăși, de ceea ce face și de realitatea din care face parte.

marginalizați sau chiar înlăturați prin atât de neîndurătoarele și de multe ori discutabilele noastre mecanisme de interacțiune socială.

Mai precis am început să înțelegem că nimeni nu este posesorul adevărului absolut, că trebuie să împărtășim și nu să impunem celorlalți credințele noastre personale. Dacă nu vom face asta vom împotmoli calea cunoașterii. Trebuie să fim pregătiți pentru că odată cu trecerea timpului vor apare lucruri noi care poate că vor schimbă modul în care înțelegem realitatea, pe noi înșine și chiar și locul nostru în ierarhia subiectivă pe care o atribuim arbitrar manifestărilor materiei.

Suntem la fel cu celelalte specii și totuși într-o privință suntem (sau doar ne credem) deosebiți: de ceva vreme am constatat că nu mai este suficient să fim doar oameni - adică doar niște animale ceva mai bine adaptate la realitate față de precedentele generații. Am început să aspirăm către ceva cu mult mai înalt decât rutinele noastre zilnice, spre un concept despre care credem că va înlătura mare parte din dificultățile care încă mai stingheresc traiul nostru comun. Conceptul de „*om adevărat*”.[35]

Sămânța acestui concept a apărut odată cu religia - având drept model „*perfecțiunea*” zeilor extrapolați exacerbat din caracteristicile pozitive sau negative ale oamenilor, dar și din cerințele de comportament impuse nouă în numele acestora. Ideea „*omului nou*” a fost prezentă în toate ideologiile, prezentată ca o evoluție calitativă a noastră determinată de respectarea dogmelor impuse de către ideologia respectivă.

Din păcate, la o analiză mai atentă a realității umane, vom constata un adevăr dezamăgitor pentru orgoliul speciei: suntem doar niște animale care își doresc să fie ceva ideal și oarecum incompatibil cu statutul nostru biologic. Așa cum la o cercetare ceva mai aprofundată vom descoperi și faptul că asocierea noastră în vederea supraviețuirii prin eforturi comune în ceea ce numim îndeobște societate este doar o simplă turmă alcătuită după legile impuse de natură și supusă acestora.

Faptul că ne folosim de mijloace de comunicare și unelte „*superioare*” celor folosite de către alte specii nu schimbă datele problemei. Simplificând la absurd, între un urs care folosește un băț ca să scoată mierea dintr-o scorbură și un om care comandă prin internet un borcan de

---

[35] Referire la deziderатul ființei umane de a atinge stadiul de om îndeplinind anumite criterii de cunoaștere a realității, gândire și comportament; se consideră că atingerea acestui stadiu constituie o biruință bazată pe efort personal asupra stării de animalitate persistentă în fiecare dintre noi. Conform acestui concept, foarte puțini dintre noi se pot considera ca fiind mai mult decât aspiranți la stadiul ideal de om adevărat deși unii încearcă o derogare de la rigurozitatea criteriilor afirmând că a fi om înseamnă tocmai „a fi supus greșelii” ignorând faptul că „greșelile” sunt comise de către animalul om pe drumul său către idealul de om adevărat. Sensul conceptelor folosite în acest text: „animal” = umanoid, „om” = animal în drum spre idealul de om adevărat și „om adevărat” = stadiu ideal către care tindem, dar la care nu putem accede pe deplin datorită limitărilor noastre biologice. Dar dacă este un ideal pe care nu-l putem ajunge, de ce mai încercăm? Pentru că deși nu putem fi perfecți, străduania de a încerca să fim perfecți ne va face mai buni și va aduce beneficii tuturor - inclusiv nouă înșine.

miere nu este nici o diferență „*abisală*” așa cum ar putea apărea la o primă vedere. Este doar o similitudine de comportament dovedit eficient și adaptat circumstanțelor respective. Este un comportament comun specific fiecărei specii fără nici o veleitate de superioritate asupra altor specii.

Cu toate acestea mulți preferă să li se spună oameni, iar turmei noastre umane societate, părând a nu realiza că societatea este specifică doar oamenilor, iar titulatura de om nu mai este astăzi ceea ce a fost odată. În ziua de astăzi această titulatură presupune îndeplinirea unor anumite criterii la care unii nu pot sau pur și simplu nu-și doresc să ajungă. Cel mai important criteriu pentru evoluția noastră de la simplu membru al turmei către stadiul de om adevărat este calitatea gândirii, iar calitatea gândirii depinde în mare măsură de calitatea cunoașterii noastre. Iar calitatea acestei cunoașteri depinde de calitatea surselor noastre de informare și de putința noastră de a interpreta corect ceea ce experimentăm pe parcursul vieții noastre.

În universul personal al fiecăruia dintre noi roiesc mereu gândurile (părerile) stârnite de actele noastre de cunoaștere. Edulcorând și mai mult ideea, am putea spune că mierea acestor roiuri de gânduri sunt faptele noastre. Faptele sunt cele care ne definesc și nu gândurile noastre. Doar faptele pot face dintr-un individ oarecare un om care se străduiește să devină un om adevărat. Faptele. Nu intențiile, nu declarațiile de intenție și nici măcar dorințele - oricât de sincere ar fi ele.

Unii cred că animalul care acționează determinat mai mult de voia sa și mai puțin împins de instinct și de nevoie se poate deja numi om. Probabil că așa este, dar în acest caz avem de a face doar cu un om. Adică cu un animal al cărui comportament se datorează unei dresuri sociale făcută de către semenii săi. Acest lucru a fost minunat la vremea lui, dar astăzi când complexitatea realității umane a atins cote care cu greu pot fi menținute într-un regim de siguranță generală nu mai este suficient.

Astăzi întreaga realitate umană poate fi destrămată tragic de către acțiunile iresponsabile ale unui singur individ. De aceea este necesar să încercăm cât mai repede să facem fiecare pasul către omul ideal, omul adevărat. Omul care se comportă corect nu datorită dresurii bazate pe recompense și pedepse sociale, ci cel care înțelege realitatea și se adaptează la ea prin proprie voință și consens cu ceilalți semeni.

Animalul om devine om cu adevărat numai după ce înțelege corect realitatea, își adaptează gândirea la provocările realității și abia apoi acționează ghidat de prudență, morală, empatie și discernământ.

Întotdeauna în concordanță cu împrejurările și întotdeauna spre binele celorlalți. Omul adevărat nu va fi niciodată un specimen care să acționeze doar în folos propriu, egoist, el va sprijini întotdeauna comunitatea conștient fiind că prin acest comportament contribuie la cauza comună a speciei: supraviețuirea și perpetuarea umanității având ca scop și justificare valorile umane. Străduindu-te pentru ceilalți, de fapt te străduiești pentru tine.

Toate bune, dar ce caută prudența aici - și încă plasată pe primul loc? Cunoașterea de până acum ne învață că nu există adevăruri universale veșnic valabile, ci doar aprecieri locale și temporare asupra calității de adevăr a lucrurilor, întotdeauna dependente de factorii care ne determină să le percepem drept adevăruri. Suntem călăuziți către interpretările noastre pe care le atribuim manifestărilor existenței de către experiență și circumstanțe.

Niciodată nu trebuie să luăm hotărâri radicale fără cale de întoarcere bazându-ne doar pe cunoașterea pe care o avem la un moment dat. Întotdeauna trebuie să avem în vedere variante pentru cazul în care situațiile nu sunt așa cum le credeam noi. „*Planul B*” cum se zice. Și nu ar strica nici planul „*C*” sau „*D*” la o adică atunci când lucrurile tind să devină prea dificile.

După cum înțelegem realitatea din jurul nostru și de aiurea așa va fi și discernământul nostru, iar după cum va fi discernământul nostru va fi și ceea ce făptuim. Urmările faptelor noastre creează o anumită imagine în universurile personale ale celorlalți, iar această imagine determină modul în care ei vor interacționa cu noi, dar și cu restul realității lor. Mai pe scurt, calitatea cunoașterii noastre este într-o strânsă interdependență cu cea a gândirii și a faptelor noastre. Dar și cu urmările acestor fapte.

Calitatea cunoașterii noastre determină decisiv calitatea amprentei personale pe care o lăsăm în urma noastră cât și modul în care suntem percepuți de către semenii noștri. Determină de asemenea și rezultatul autoevaluării propriei existențe - atunci când catadixim să o facem - care poate oscila între neadaptare (ratare) și adaptare la realitate (reușită - mai multă sau mai puțină, după caz).

Deși suntem animale de turmă și la o prima vedere s-ar părea că ne putem baza pe semeni în ceea ce privește cunoașterea realității, avem un handicap (unii ar spune un avantaj) în diversitatea modului în care fiecare dintre noi înțelege să-și creeze o imagine personală asupra realității care îl înconjoară - atunci când ne ostenim să o cercetăm noi înșine și nu

preluăm fără discernământ cele auzite de la alții. Din cauza aceasta, dar și din multe alte cauze, avem viziuni deosebite asupra multor aspecte ale realității. Uneori aceste viziuni pot fi chiar antagonice.

Ca să ne putem adapta optim mediilor în care viețuim este deosebit de important ca fiecare dintre noi să înțeleagă realitatea care îl înconjoară cât mai aproape de adevărul ei în mod obiectiv - lucru imposibil în lipsa unei gândiri personale bazată pe informare din surse veridice, procesare corectă a informației, discernământ și mai puțin pe imitație și preluare de informație neverificată așa cum se întâmplă cel mai adesea. Ca să nu mai pomenim despre prelucrarea defectuoasă a informației în cadrul biologiei noastre, informație și așa destul de incompletă și distorsionată până ajunge la noi alterată de o mulțime diversă de factori perturbatori.

Modul de trai specific societății umane ne-a separat de mult de mediul care ne-a creat și format la începutul existenței noastre ca specie. Ne-am obișnuit astăzi cu rutine artificiale care ne apar ca fiind sigure și în care noul sau imprevizibilul de sorginte naturală (fenomene naturale, cataclisme) abia dacă mai joacă un rol episodic secundar în viețile noastre de zi cu zi. Ori de câte ori suntem scoși din această rutină devenim vulnerabili: șovăielnici și temători ca niște pui abia ieșiți din găoace care dau piept pentru prima dată cu realitatea care pare să îi copleșească din toate părțile.

În încercarea de a ne face cunoașterea cât mai apropiată de realitatea existenței recurgem la surse de informare dintre cele mai diverse, luând în considerație faptul că ele pot avea grade diferite în ceea ce privește corectitudinea reflectării realității. Apoi facem o analiză comparativă în urma căreia acordăm în mod subiectiv credibilitatea noastră acelei sau acelor surse alese de discernământul nostru din acel moment.

Credibilitatea pe care o atribuim surselor noastre de informare nu este întotdeauna bine fundamentată pentru că ea se bazează mai mult pe carisma acelor surse și mai puțin pe analizarea lor riguroasă și obiectivă. Acest lucru ar trebui să ne determine să purcedem la o analiză personală a lucrurilor aflate de la terți; dacă nu vom apela la analiza personală și ne vom lăsa conduși de comodul spirit de turmă („*tradiție*”, „*modă*”, „*cum face toată lumea*”, „*trend*”, „*pe încredere*” sau adeseori „din *obișnuință*”, „*din reflex*”) până la urmă vom sări în vreo prăpastie urmând pe cine nu trebuie, unde nu trebuie și când nu trebuie.

Imaginea falsă pe care o vom avea asupra realității datorită surselor viciate de informare va avea consecințe din cele mai nocive: ne vom rata

șansa de a ne trăi viața în conformitate cu felul nostru de a fi, cu firescul nostru. Doar vom mima un rol care nu ne definește mergând orbește cu nasul în coada oii din fața noastră. Acest lucru va genera în noi o nemulțumire constantă față de majoritatea aspectelor principale ale vieții noastre de zi cu zi. Această nemulțumire surdă este un sentiment sinistru care poate face ravagii prin efectele psihologice negative pe care le determină. Un copleșitor și permanent sentiment de amărăciune urmat adeseori de tendințe suicidale. Vorbim aici despre înfiorătorul sentiment al ratării.

Singura modalitate de a evita această nedorită și tristă finalitate constă în filtrarea tuturor informațiilor primite de la terți prin intermediul propriului discernământ. Dar - contrar unor opinii destul de populare - discernământul nu este un dat al ființei umane, ci rezultă doar în urma unor analize personale obiective asupra experiențelor de cunoaștere de care avem parte. Ca aceste analize să aibă rezultate veridice ele trebuie ghidate de repere care să ne asigure un minim de siguranță chiar și atunci când pășim pe teren necunoscut.

De unde să luăm aceste repere? De obicei le descoperim singuri de-a lungul vieții - popular se spune că le descoperim mai ales atunci când dăm cu capul de pragul de sus al ușii. Ca să le recunoaștem și să ni le însușim ca repere utile trebuie ca mai întâi să le înțelegem corect sensul, necesitatea și aplicabilitatea. Să ne perfecționăm discernământul învățând din experiențele noastre, dar și din ale altora. Din păcate mulți - aidoma copiilor - își bazează discernământul pe șabloane preluate de la alții fără să facă măcar o minimă verificare a veridicității lor. Iar când constată că au greșit, de obicei este mult prea târziu.

Fără să aibă la bază o analiză personală serioasă asupra realității existenței, majoritatea dintre cei care nu se obosesc să cunoască mai mult realitatea au impresia că le știu pe toate, pentru ei nu mai există mistere și toate lucrurile le apar firești ca fiind de la sine înțelese. Ei trăiesc ca frunza dusă de vânt, fără să știe pe unde vor poposi, dar și fără să-și facă prea multe griji despre acest aspect.

Să gândească alții pentru ei li se pare cel mai nimerit lucru pentru că ei apreciază mai mult ca orice comoditatea (scurtătura) fără ca să-i înțeleagă capcanele sau chiar ignorându-le, crezând orbește că „*mie nu mi se poate întâmpla*”. Ei par să nu înțeleagă că drumul corect pare mai lung doar pentru că ocolește capcanele. Așa cum drumurile sigure ocolesc mlaștinile, prăpăstiile sau mai știu eu ce obstacole primejdioase.

Fără a trage corect concluziile care se impun în urma evenimentelor la care participă - deși ca istoric al cumulului de experiențe par a fi situați în rândul adulților - din cauza lipsei de emancipare a discernământului ei par a fi cantonați mai mult la nivelul infantil de înțelegere propriu copiilor.

Cei care chiar încearcă să deslușească ceva mai mult din realitate decât perspectiva rutinei zilnice realizează la un moment dat că de fapt doar credem că știm ceea ce credem că știm și că în realitate necunoscutul domnește până și în cele mai familiare locuri despre care obișnuiam să consideram că nu mai ascund nici un mister pentru noi.

Există diferențe semnificative între necunoașterea realității care rezultă din comoditate, cea la care duce opoziția la cunoaștere (indiferent de motivație) și necunoașterea normală, inerentă stadiului cognitiv în care se află societatea la un moment dat. Cea din urmă este ca o pâclă pe cale de a fi înlăturată de mersul înainte al cunoașterii, pe când celelalte sunt ca niște porțiuni moarte din creier aparținând de partea dedicată cunoașterii, aproape imposibil de revitalizat fără motivație, dorință, dar și putință.

Incursiunea cunoașterii de astăzi pe tărâmul realității existenței pare că lărgește zona de necunoscut către care ne vom îndrepta mâine. Și așa a fost și se pare că așa va fi mereu: cunoașterea multiplică necunoașterea pentru că necunoașterea - spre deosebire de cunoaștere - pentru capacitățile noastre cognitive modeste pare că nu are limite. Oricât de mult vom înainta în cunoaștere, întotdeauna va rămâne ceva necunoscut, fie că suntem sau nu conștienți de acest lucru.

Înțelegem că adevărul de astăzi poate fi considerat doar o eroare de interpretare mâine, că odată cu fiecare nouă descoperire științifică sau interpretare teologică viziunea societății umane asupra realității este într-o perpetuă schimbare, că ceea ce numim cunoaștere nu are o formă definitivă, un sfârșit la care să ajungem cândva și să putem considera că gata, cunoaștem totul - pentru că putința noastră de a cunoaște realitatea este drastic limitată biologic.

Și totuși atâta vreme cât nu ne lăsăm în brațele înșelătoare ale comodității în ale cunoașterii sau ale refuzului - din cine știe ce motive - de a cerceta atent realitatea existenței, șansele noastre de armonizare cu realitatea cresc proporțional cu efortul depus în direcția cunoașterii. Cu condiția ca acest efort să fie rațional, obiectiv, în limitele moralei și pornit din bune intenții.

Cunoașterea umană poate căpăta aspecte diferite în funcție de felul de a fi a celor care se pun în slujba ei. Cum pe noi aici ne interesează mai mult gândirea, o să ne ocupăm cu precădere de felul de a fi al gânditorilor din domeniul cunoașterii. În vechime, cei care-și puneau la încercare puterile gândului ca să înțeleagă realitatea din jurul lor erau numiți înțelepți, iar mai spre zilele noastre filosofi sau gânditori. Dacă aveau destulă influență în societate și gândirea lor se îndrepta spre relațiile interumane, unii își aliniau pașii după vorbele lor. Dar nu toți. Și astăzi facem cam tot la fel. Nimic nou.

Numai că gânditorii de acest fel pot fi de două feluri: unii sunt mai iubitori de adevăr, iar alții mai iubitori de sine. Cele două iubiri nu se prea împacă una cu alta și atunci când apare una, cealaltă face inevitabil un pas înapoi.

Pe gânditorii iubitori de adevăr îi mai numim uneori și oameni luminați. Luminându-și propriul drum prin necunoscut cu făclia cunoașterii lor ei îi luminează și pe cei care se încumetă să îi urmeze. Dar dacă făclia cunoașterii lor fumegă, nu luminează destul sau nu este folosită așa cum trebuie, cei care îl urmează pe purtătorul făcliei pot să facă ocoluri inutile sau chiar să se rătăcească la un moment dat de la drumul corect.

Dacă făclia luminează suficient locurile prin care este purtată iar purtătorul ei este un adevărat iubitor de adevăr favorizat de zeița Fortuna să nu iasă din greșeală de pe potecile întortocheate și adesea greu accesibile ale adevărului, lumina sa va ajuta pe mulți să lase în urmă cât mai mult din animalul care încă mai sălășluiește în noi toți.

Dar - așa cum din păcate prea bine o știm - nu toate făcliile luminează suficient, nu toți cei care poartă aceste făclii înțeleg sau iubesc numai adevărul și nu toate drumurile duc spre ceea ce ne dorim fiecare dintre noi. De aceea trebuie să avem mare grijă pe cine urmăm și pe unde mergem ca să nu ne trezim într-o turmă de zombi orbecăind pe lângă realitate.

Pentru ca să putem face alegerea cea mai înțeleaptă este necesar să ne cunoaștem bine pe noi înșine și nevoile noastre reale, să gândim noi înșine pentru noi, să cumpănim bine lucrurile și abia apoi să alegem spre ce cale să ne îndreptăm pașii. Cel mai sigur ar fi să ne putem lumina singuri calea. Dar dacă nu putem face acest lucru prin propria putință, putem totuși încerca să fim obiectivi în alegerile noastre încercând să deslușim ce se ascunde dincolo de aparenta imagine afișată de către purtătorii de făclii care se declară a fi de partea adevărului.

Cunoașterea - cu sau fără voia noastră - vine în fiecare clipă peste noi în valuri tumultoase, asaltându-ne credințele din toate părțile. Datorită acestor valuri - care uneori reușesc să spargă barajele vechilor noastre obișnuințe ajungând să bată insistent chiar în temelia crezurilor noastre cele mai intime - modul de a gândi al multora dintre noi se schimbă mai mereu.

Crezurile vechi se prăbușesc erodate de vâltoarea noilor descoperiri de pe tărâmul realității existenței, iar în locul lor se înfiripă noi crezuri. Unele dintre ele sunt mai firave, altele mai puternice, după cum reușesc să țină sau nu piept asaltului valurilor cunoașterii. Aceste valuri de cunoaștere au erodat, erodează și vor eroda mereu ceea ce oamenii au considerat, consideră și vor considera că ar fi imaginea „*adevărată*” a realității existenței la un moment dat. Părerea de moment a umanității asupra a ceea ce credem noi că ar fi realitatea existenței nu rezistă niciodată prea mult în timp.

Dar cunoașterea care ne asaltează cu insistență nu este întotdeauna de partea adevărului rațional. Există și o pseudo cunoaștere a unor aspecte iraționale care se înfiltrează la temeliile crezurilor raționale încercând să le șubrezească. Dacă înțelegi realitatea existenței într-un mod rațional și obiectiv această pseudo cunoaștere are puține șanse să te afecteze. Totuși, în momente de cumpănă, unii se îndoiesc de propriile adevăruri.

Gândirea care ține pasul cu ceea ce descoperă mereu semenii noștri ceva mai luminați decât noi o numim în această carte „*gândire nonconformistă*”. Cei care se agață de crezurile de dinainte de cunoașterea vremii lor (poate pentru că pur și simplu doar le este greu să se desprindă de vechile obișnuințe) au fost, sunt și probabil că vor fi mereu mai mulți la număr - așa că putem să numim modul lor de a gândi după vechile șabloane drept „*gândire comună*”.

Cele două tipuri de gândire - comună și nonconformistă - nu pot fi ierarhizate valoric: fiecare dintre aceste moduri de a gândi este bun atunci când arată calea corectă spre ceea ce este cel mai important pentru specie: supraviețuirea - adică adaptarea cât mai benefică la realitatea existenței. Nici nu putem da asigurări că una sau alta dintre ele este cea corectă și că doar ea trebuie urmată și asta pentru că amândouă pot greși.

Totuși, una este să greșești și să persiști în greșeală în ciuda tuturor evidențelor și alta este să greșești, să înțelegi ce ai greșit, să recunoști că ai greșit și să încerci să-ți repari greșeala. Acesta ar trebui să fie criteriul tău de selecție atunci când analizezi un șablon aparținând uneia dintre

aceste două tipuri de gândire pentru că amândouă au șabloane atât bune cât și unele discutabile, dacă nu chiar rele. Da, ai citit bine, ambele au șabloane.

Și dacă mai ai nevoie de un reper gândește-te că în doar 2000 de ani speranța noastră de viață a crescut de la patruzeci și ceva de ani la aproape dublu. Și asta doar pentru că ajutați de gândirea nonconformistă am abandonat multe dintre crezurile care ne îndepărtau de realitate și am adoptat comportamente cu mult mai în armonie cu realitatea existenței. Concluzia? Cunoașterea trebuie să meargă mereu înainte oricât de satisfăcuți am fi de stadiul ei actual.

Mai mult ca sigur că locul tău de acum este printre cei care merg fără prea multe întrebări pe un drum deschis de alții. Faci asta pentru că tu vezi că asta fac și ceilalți din jurul tău și pentru că pare mai lesnicios ca alte drumuri. Nu cred că te-au interesat în mod deosebit imperativele care i-au determinat pe înaintași să deschidă acest drum pe care mergi tu acum și nici nu prea te-a interesat unde poate duce acest drum sau dacă chiar duce undeva.

Poate că doar te mulțumești să iei de bune cele ce-ți spun cei pe care te-ai decis să îi urmezi. Părinți, rude, prieteni, popa de la biserică, dascălul de la școală. Poate că îi urmezi doar ca să nu fii singur. Dar acest fel de a fi nu ar trebui să fie drumul tău. Acesta este drumul oii cu nasul în coada oii din față. Este un drum care pare a fi sigur doar până în clipa în care intri pe poarta abatorului. Și abatoare sunt destule și în lumea oilor și în lumea oamenilor. Cele din lumea oamenilor căsăpesc iluzii și măcelăresc speranțele într-un trai mai bun.

Desigur, este cu mult mai comod să gândească alții pentru noi. Atât de comod încât aproape că ne-am dezvățat să gândim noi înșine, obișnuindu-ne să luăm de bune aproape tot ceea ce ni se spune. Vedem că cei din preajma noastră merg pe un drum și ca să nu rămânem singuri sau ca nu cumva să fim priviți cu ostilitate - ne alăturăm lor. Acest lucru este minunat la albine, la furnici și la toate celelalte specii care au nevoie de o viziune unitară asupra realității lor și de un comportament robotic ca să supraviețuiască.

A fost minunat și pentru noi în zorii istoriei când nu aveam nici o șansă de supraviețuire în afara turmei. Astăzi lucrurile s-au schimbat - unii ar spune chiar radical. Fiecare dintre noi are viziuni diferite asupra realității și mai ales asupra propriilor interacțiuni cu realitatea. Cum să alegi drumul cel

mai bun dintr-o asemenea diversitate de căi? Pe cine să urmezi? Și dacă nu vrei să-i urmezi pe alții, ce ar trebui să faci tu?

Eu unul cred că ar trebui să încerci să poți gândi și singur chiar și acolo unde acum nu prea obișnuiești să o faci. Nu ca să ajungi cine știe ce mare filosof și nici ca să descoperi cine știe ce lucruri nemaipomenite - deși nu ar fi rău de loc dacă chiar ai avea cumva putința de a face asta. Nici ca să arunci deoparte înțelepciunea de până acum a lumii și să te bizui numai pe a ta. Exclus. Și nici ca să te pui în fața turmei dându-ți cu părerea pe unde să o ia, fără a avea măcar habar de ceea ce poate urma dacă turma îți ia de bune spusele.

Doar ca să-ți gândești propriul drum „*cu mintea ta*" și nu cu șabloanele altora, șabloane necernute prin sita discernământului tău. Ca să poți hotărî tu însuți în fiecare moment în cunoștință de cauză și să poți să te comporți așa după cum ți-e firea. Mai pe înțeles: să-ți personalizezi interacțiunea cu realitatea existenței modelând-o după felul tău de a fi și nu copiind-o de aiurea după cine știe ce erou de mucava fabricat de cine știe ce interese prea bine camuflate ca să le deslușești pitite sub șarmul atrăgător al aparențelor.

Ca să poți gândi tu însuți corect trebuie să înțelegi lucrurile în esența lor. Nu trebuie să faci acest lucru într-un mod superficial și să te iei doar după ambalaje. După aparențe. După primul imbold. Să te oprești la prima tarabă care îți iese în cale. Să te iei după părerea unuia sau a altuia fără ca să o întorci pe toate fețele. Să confunzi carisma cu profunzimea.

De fiecare dată trebuie să îți înțelegi locul și rostul în încrengătura situației în care te afli. Trebuie să-i înțelegi și pe ceilalți și toate cele ce se întâmplă atât în jurul tău cât și în jurul lor. Înainte de a porni la drum trebuie să intuiești din timp țesătura nevăzută a interdependențelor care te pot obliga la un moment dat să nu poți merge pe drumul pe care ai pornit.

Trebuie să ai întotdeauna mare grijă ca ceea ce faci să nu-i determine pe ceilalți să te considere o amenințare sau un obstacol care trebuie înlăturat din calea lor. Trebuie să înveți să comunici astfel încât ceilalți să-ți înțeleagă corect intențiile și acțiunile. Comunicarea nu se face numai prin cuvinte, ci și prin atitudini, gesturi, opțiuni, vestimentație și multe altele. Dar mai presus de toate, faptele tale sunt cea mai elocventă și convingătoare comunicare.

Imaginea fiecăruia dintre noi asupra realității existenței - adică părerea noastră personală despre tot ceea ce există și uneori chiar și despre ceea

ce nu există - diferă de la individ la individ. În această diversitate stă și frumusețea, dar și tragismul uman: suntem osândiți să tragem de sacul conviețuirii noastre în comun întocmai ca racul, broasca și știuca lui Donici[36] despre care învățam cândva la școală fără ca să pricepem cu adevărat tragismul situației și semnificațiile reale ale parabolei. A face ceva care nu-ți stă în fire nu poate duce decât la rezultate dezastroase atât pentru tine cât și pentru ceea ce faci. Este calea cea mai sigură ca să iei în spate bolovanul lui Sisif și s-o pornești încrezător în șansele tale spre nisipurile mișcătoare ale ratării.

Dar destul cu dădăceala, sper că tu dragă cititorule ești suficient de matur și de isteț ca să îți poți purta și singur de grijă prin hățișurile junglei de cuvinte care va urma. Să-ți mai dau un pont: la sfârșitul acestei cărți ar trebui să realizezi că ceea ce cunoști cu adevărat este cu mult mai puțin decât ceea ce credeai că ai cunoaște atunci când te-ai apucat de citit.

După ce vei termina de citit această carte (dacă - spre cinstea ta - vei reuși să o termini) - deși vei cunoaște mult mai multe lucruri decât atunci când te-ai apucat să o citești - perspectiva ta asupra cunoașterii și a lucrurilor care fac obiectul cunoașterii poate că va fi diferită față de cea de acum. Cât de diferită va fi depinde de putința ta de a înțelege corect sensurile celor ce se găsesc presărate după îmbinările de cuvinte pe care le vei găsi în textele care urmează.

Pare un paradox, dar nu este: cu cât cunoști mai mult, cu atât vei realiza că de fapt cunoști mai puțin. Cum este cu putință așa ceva? Vei descoperi de-a lungul timpului că ceea ce cunoști despre orice lucru nu reprezintă decât o infimă parte din ceea ce se poate cunoaște despre acel lucru. Ca să fim cinstiți, nu ți-ar ajunge o viață întreagă ca să cunoști tot ceea ce se poate cunoaște despre un singur lucru. Oricare ar fi acesta. Chiar și dacă ar fi vorba doar despre un „*biet*" firicel de nisip.

Cum așa? Foarte simplu: cunoașterea unui aspect al existenței deschide calea către alte aspecte pe care nu le bănuiai și tot așa mai departe într-o progresie geometrică explozivă. De ce? Pentru că așa este natura universului: toate lucrurile sunt legate între ele, toate participă la tot și fiecare dintre ele este rezultatul a toate celelalte. Iar ca să pricepi cu adevărat un lucru ar trebui să le pricepi pe toate. Ori asemenea ispravă nu este pe putința oamenilor, orice ți-ar spune unii și alții.

[36] *„Racul, broasca și știuca", fabulă scrisă de Alexandru (Alecu) Donici (1806-1865) poet, fabulist și traducător român basarabean, publicată prima dată în „Fabule" cartea I, în anul 1840, la Iași.*

Și apropo de cunoaștere: odată cu trecerea timpului vei realiza că nu are valoare decât cunoașterea rațională și obiectivă. Restul nu reprezintă decât o îndepărtare de realitate cu costuri prea mari pentru tine. Este mult mai scump să repari ceva pornit greșit decât să construiești totul corect de la bun început.

Așa că axează-te pe obiectivitate și pe rațional chiar și atunci când alte căi par a fi mai rapide și mult mai îmbietoare. Doar obiectivitatea te poate menține în zona realului, departe de miasma amețitoare a iraționalismului fantasmagoric. Când urmezi cai verzi pe pereți spunându-ți „*poate că o fi adevărat*" să nu te miri dacă ți se va spune că ai luat-o razna, că îți irosești șansele în van iar credibilitatea ta se prăbușește vertiginos.

Ca în toate lucrurile pe care le faci în viață trebuie să ai grijă ca totul să fie bine echilibrat și să nu uiți scopul de dragul mijlocului necesar atingerii acelui scop. Cunoașterea este doar un mijloc, o unealtă care să te ajute în primul rând să supraviețuiești și apoi să îți îmbunătățești viața (să te adaptezi la realitate) în fel și chip. Scopul vieții nu este cunoașterea, ci doar să trăiești astfel încât să-ți aduci obolul ca o nouă generație să se nască și să poată trăi la rândul ei beneficiind de cunoașterea generațiilor anterioare și ducând această cunoaștere mai departe către generațiile viitoare.

Dar nu este în regulă să trăiești oricum, ci doar în armonie cu realitatea. Să sporești calitatea vieții tale și a celor din jurul tău. Să fii tu însuți stăpân pe viața ta și nu un biet pion al intereselor altora. Așa că nu te lăsa îmbătat de euforia cunoașterii doar de dragul cunoașterii. Nu transforma cunoașterea în scop. Cunoașterea este doar o acumulare de informații care îl poate duce pe fiecare dintre noi până la nivelul maxim al putinței sale, în funcție de circumstanțe. Cum spuneam, doar o unealtă. De mare preț, dar doar o unealtă pe drumul către un scop. Să nu transformi unealta în scop cum mai fac unii.

Apropo de unelte. Dacă ești dotat cu simțul măsurii probabil că tu nu consideri că te numeri printre aceia care sunt deja familiarizați cu vârfurile muntelui la care facem referire atunci când vorbim despre „*culmile gândirii*" (ale cunoașterii realității existenței). Dar probabil că vei recunoaște că tânjești și tu uneori în sinea ta - ca noi toți - să arunci măcar o scurtă privire spre acele meleaguri.

Dacă ești cu adevărat hotărât să încerci o ascensiune atras de mirajul lucrurilor despre care ai auzit că pot fi văzute atunci când încerci să te distanțezi de rutina cotidiană - sau altfel spus - când ești tentat de a

reflecta serios la propria-ți realitate, cele ce se găsesc aici s-ar putea să-ți fie de folos arătându-ți - precum un fel de ghid sumar - direcția către unele poteci care duc către acel munte.

Doar arătându-ți direcția și doar arătându-ți cam ce te-ar putea ajuta în găsirea acelui munte. Muntele va trebui să îl găsești și să îl escaladezi tu singur, după putința ta și folosindu-te doar de priceperea ta. În această carte nu vei întâlni descrise culmile gândirii pentru uzul celor curioși care se vor doar turiști ocazionali pe muntele cunoașterii (încălțați cu șlapi, îmbrăcați ca de oraș și cu sticle de „*tărie*" prin buzunare ca să nu se plictisească de „*privit priveliști*"), ci doar diverse păreri despre anumite fațete ale realității.

Să nu te aștepți să găsești aici cine știe ce deslușiri de taine profunde ale gândirii ori deslușirea realității existenței sau sfaturi înțelepte despre cum să-ți trăiești viața. Acest - hai să-i zicem - mic și extrem de sumar îndrumar spre o gândire nonconformistă personală nu este o carte din care poți să culegi ceea ce-ți place și să ignori ceea ce nu bate cu gustul tău. Nicidecum. Nici pe departe.

Cum să-ți spun mai pe înțeles? Nu găsesc ceva mai nimerit ca să te fac să pricepi despre ce este vorba decât să asemăn această carte cu o oglindă. Nu cu o oglindă în care te uiți când îți treci pieptenul prin păr și te minunezi de cât ești de ferchеș, ci ca pe una dintre acele oglinzi magice străvechi fabricate din bronz lustruit. O oglindă la care atunci când privești te trezești față în față chiar cu tine însuți. Și nu vezi doar imaginea superficială a exteriorului tău, ci tot ceea ce se află înlăuntrul tău, crezurile tale, felul tău de a fi - exact ca într-o oglindă magică din bronz.

Da, ai citit bine - o oglindă magică din bronz ca acelea despre care strămoșii noștri credeau - iar unii dintre cei care locuiesc astăzi prin locuri pe unde nu umblă prea multă lume cred și acum - că în luciul ei îți vezi „*esența*" adică „*sufletul*", „*duhul*" sau „*eul*". Adică chiar pe tine însuți și nu o simplă oglindire. Nu crezi că o carte ar putea fi pentru cititorul ei o asemenea oglindă? Ia mai gândește-te oleacă.

Ce îți arată o oglindă? Pe tine, așa cum ești la exterior și cum te văd și ceilalți. Ce crezi că îți arată o carte - dacă încerci să privești prin intermediul ei către tine? Tot pe tine, dar așa cum ești la interior. Trebuie doar să privești prin ea către tine însuți, iar apoi - asta este ceva mai greu pentru unii - să înțelegi corect imaginea pe care ți-o arată cartea.

Cum să privești este simplu - am să-ți spun eu. Cum să înțelegi ceea ce vei vedea este ceva mai greu și depinde doar de putința ta, de înțelegerea ta asupra lucrurilor. Această carte oglindă pe care o citești acum are - trebuie să recunosc - „*bronzul*"[37] cuvintelor care o alcătuiesc lustruit nu prea meșteșugit. Dar chiar și acest lustru slab poate să reflecte pentru tine - dacă nu cumva ești opac cu îndârjire la a te recunoaște așa cum ești - o imagine a sinelui tău. Ar fi bine să știi - dacă nu cumva deja o știi - că orice carte este în fapt o oglindă în care poți să te vezi pe tine însuți - dacă vrei să te vezi și dacă chiar te interesează să te vezi.

Și acest lucru este foarte simplu. Trebuie doar să citești. Încet. Cu răbdare. Iar în timp ce citești trebuie să tragi cu coada ochiului către tine ca și cum te-ai uita pe furiș la altcineva. Să citești ceea ce scrie și să te observi pe tine însuți cum reacționezi la ceea ce citești. Să citești și să te observi în același timp. Nu va fi greu pentru că ori de câte ori citim câte ceva, ceea ce citim declanșează în noi reacții în funcție de cum suntem noi cu adevărat pe dinlăuntru.

Astfel poți vedea imaginea eului tău lăuntric, o imagine nepervertită de prefăcătoria impusă de convenienețele sociale care se pare că ne-a devenit o a doua natură. Te poți vedea fără fardurile rolului pe care-l joci pe scena vieții motivat de gura sau de ochii lumii ori de cine știe ce alt interes. Vei fi tu însuți față în față cu tine însuți. Oare îți va plăcea ceea ce vei vedea?

Pune-ți întrebări chiar în timp ce citești ca să vezi cum rezonezi la cele ce le afli. Te vezi plictisit? Înseamnă că ceea ce citești nu are valoare pentru tine? Poate crezi că are doar o valoare formală, declarativă, o mască de afișat pentru ceilalți? Dar oare are valoare reală pentru ceilalți? Este vorba în ceea ce citești despre valori adevărate sau false pentru tine? Dar pentru alții? Te deranjează într-un fel aceste valori încât încerci să le eviți sărind pasaje ori chiar capitole? Te deranjează că nu găsești în tine aderența pentru aceste valori?

Te simți interesat de ceea ce citești? Chiar înțelegi ceea ce citești? Și dacă nu înțelegi - ca să încerci să înțelegi - gândește-te la ce experiențe din viața ta s-ar putea aplica ceea ce citești. Ți se pare totul greoi sau dimpotrivă, atât de ușor încât îl poți zări și înțelege - în afară de tine însuți

---

[37] Primele oglinzi care redau o imagine acceptabilă au fost fabricate din bronz în urmă cu peste 5000 de ani; în vechime existau mai multe credințe referitoare la legătura dintre chipul oglindit și „esența" unei persoane; aici cu sensul de oglindă mai puțin clară, cu o imagine grosieră (aluzie la dificultatea înțelegerii tuturor sensurilor textului de către un cititor neexperimentat), dar care îți poate arăta propria ta esență dacă poți să privești către tine însuți chiar în timp ce citești. Iar pentru cei neobișnuiți cu asemenea îndeletniciri: citește câte un pasaj, fă o pauză în care încearcă să înțelegi pasajul respectiv apoi examinează-ți reacțiile referitoare la pasajul respectiv. Reacțiile tale te relevă pe tine așa cum ești. De aici încolo totul depinde de obiectivitatea, puterea ta de discernământ și de scara ta de valori ca să înțelegi cu adevărat cine ești. Este interesant ceea ce citești? Te plictisești și vrei să abandonezi? Citești mai departe cu stoicism că poate s-or îndrepta lucrurile spre ceva ce poate să îți placă? Cine crezi că este „de vină" pentru reacțiile tale pozitive sau negative la cele ce se găsesc în carte? Cartea? Felul tău de a fi? Ești mulțumit cu acest fel de a fi? Crezi că cele ce sunt aici te ajută într-un vreun fel? Este oare posibil ca scara ta de valori să fie doar una declarativă, de ochii celorlalți? Pune-ți mereu întrebări și încearcă să răspunzi la ele. Fi sincer cu tine însuți și nu încerca să te păcălești singur.

- chiar și pe cel ce a scris cu adevărat ceea ce citești și - mai ales - chiar și de ce a scris așa cum a scris ceea ce a scris?

Unele cărți oglindă sunt mult mai clare pentru cel obișnuit să privească și înspre sine în timp ce le citește; cartea aceasta - din păcate - probabil că este ceva mai greu de deslușit - pentru unii - datorită inabilității mele de a găsi o cale universală către fiecare. Dorința de a mă adresa pe înțelesul a cât mai mulți dintre cei neobișnuiți cu o astfel de lectură îmi impune să desfac construcții complicate în elemente pe cât se poate mai simple. Și asta - în mod paradoxal - pare să complice uneori lucrurile și poate genera adeseori un teren destul de bolovănos, mai puțin propice alergării fără poticniri a gândurilor către sensuri.

De aceea sfatul meu este să mergi pas cu pas ca să poți zăbovi în fața fiecărui aspect despre care crezi că merită cercetat mai pe îndelete. La fel cum într-o expoziție de pictură nu alergi nerăbdător ca să vezi cât mai repede și cât mai mult, ci te oprești îndelung la fiecare exponat și abia după ce l-ai înțeles pe deplin și ți-ai formulat o părere treci mai departe la următorul.

Dacă reușești să îți vezi sau măcar să îți întrezărești cât de cât reacțiile pe care le ai la citirea lucrurilor din cuprinsul acestei cărți înseamnă că nu îți pierzi timpul degeaba. Acele reacții îți relevă sinele tău raportat la ceea ce tocmai citești. Dacă ai o scară a valorilor corectă (universal acceptată) și poți fi obiectiv cu tine însuți, ar trebui să constați eventualele tale devieri de la limitele general admise de societate. Și dacă constați că nu îți prea place ceea ce vezi la tine nu da cu cartea-oglindă de pământ pentru că acest lucru nu te va face altfel de cum ești. Dacă închizi ochii lumea nu dispare.

Mai bine privește cu luare-aminte la ceea ce îți displace în ceea ce vezi la tine, dar și la ceea ce simți că îți place. Încearcă să înțelegi de ce reacționezi așa. Crezi că ai nevoie de o schimbare? O poți face dacă ai motivație și putință. Dar înainte de orice trebuie ca mai întâi să te înțelegi pe tine însuți. Adică să-ți înțelegi propriile-ți reacții determinate de contextul creat de ceea ce citești aici. Acest context te plictisește? Îți place? Îți plac doar anumite lucruri? Te revoltă? Te lasă indiferent?

Încearcă să înțelegi de ce reacționezi așa cum reacționezi. Fiecare reacție a ta este o piesă din puzzle-ul a ceea ce ești tu cu adevărat. Piesă cu piesă, lucrurile se vor aduna și la final o să ai imaginea eului tău. Poate că va fi o surpriză pentru tine și nu îți va veni să crezi că așa ești tu. Dar așa

ești. Și așa te văd și cei care au ochi să te vadă și putință să te descifreze dincolo de măștile tale sociale pe care le abordezi în public.

Să nu te aștepți să ai rezultate „*la minut*". Ai nevoie de timp, răbdare și obiectivitate. Și mai ales de onestitate față de tine însuți. Și ai grijă: auto indulgența distorsionează și îngreunează întotdeauna înțelegerea lucrurilor. Cunoașterea de sine este o dificilă ascensiune personală spre mai bine care necesită motivație, subtilitate în observație și - mai ales - obiectivitate. Și nu în ultimul rând putință.

Desprins de toate cele din jurul tău, dar nu „*meditând*" - adică executând cine știe ce ritual stupid golitor de gânduri (cap sec) cum mai este acum la modă. A medita cu adevărat înseamnă a jongla cu cuvinte în sinea ta în căutarea sensurilor lucrurilor și nu a-ți goli mintea de toate după cum propovăduiesc farsorii gândirii. Iar jongleria asta poți să o faci după tipicul comun sau într-un mod personal, nonconformist. Tu alegi modul în care cuvintele pot reda sensuri alegându-le după valorile tale subiective și comparându-le cu valorile unanim recunoscute. Ceea ce rezultă ești tu în esența ta versus ceea ce spune societatea că ar trebui să fim noi toți.

Doar modul comun de a gândi este învățat de la cei din jur, gândirea nonconformistă (mai mult sau mai puțin inteligentă) este o cale exclusiv personală. Meditația adevărată presupune o examinare obiectivă concentrată pe un anumit lucru, o dezbatere personală cu tine însuți având ca mediator doar discernământul tău și încercarea de a fi obiectiv cu tine însuți.

Este o trecere în revistă a tot ceea ce știi despre și în legătură cu subiectul meditației și nu o plutire aburoasă și fițoasă prin tărâmul celor care preferă să-și „*golească mintea*[38]" ca să nu se împiedice de irelevanța propriilor gânduri. În cazul de față, subiectul meditației tale îl constituie chiar reacțiile tale la ceea ce citești. Cumulul acestor reacții ești chiar tu, cel care se ascunde de lume înlăuntrul tău - purtând la exterior masca aleasă de modul în care înțelegi tu să rezolvi interacțiunile sociale.

Hai să facem o excepție de la regula stabilită la început - regula care spune că exemplele limitează gândirea cititorului la domeniul exemplului (pe care am încălcat-o de atâtea ori până acum și se pare că nu mă voi putea abține să nu o mai încalc iarăși pe viitor ori de câte ori voi simți că s-ar putea să

---

[38] Adepții unor filozofii (aici cu z) derivate din artele marțiale își „golesc mintea" considerând acest procedeu ca fiind meditație. În fapt „golirea minții" în artele marțiale are scopul de a crește rapiditatea reflexelor necesare în luptă prin eliminarea stadiilor cognitive. Ținta inițială era „rapid ca un animal" pentru că se considera că animalul acționează mai rapid decât noi pentru că el nu gândește la ceea ce face, ci reacționează instinctiv. Ulterior s-a atribuit acestei proceduri formula „îndepărtarea gândurilor stresante" care ar împiedica concentrarea asupra „sinelui". Când vine vorba de meditație – adică când ne gândim serios la ceva - între un cap sec și unul plin cu gânduri orientate spre subiectul meditației eu îl prefer pe cel din urmă. Tu? A medita înseamnă a te gândi intens la ceva anume și nu a-ți goli mintea.

te pierd în hățișul junglei cuvintelor). Cum o limitează? Primind deja un răspuns predigerat orientat într-o singură direcție, cititorul nu mai simte nevoia să exploreze și alte variante de aplicare din afara exemplului primit. Ori ceea ce încerc să definesc pe parcursul acestei cărți sunt principii generale aplicabile într-o extrem de largă și diversificată suită de situații.

Să încerc să explic și ceva mai pe larg conceptul de carte care poate fi folosită ca o oglindă a sinelui de către cititor, asta pentru cei care poate că au nevoie de ajutor pe acest drum. Un drum care s-ar putea să fie derutant de nefamiliar pentru unii. „*Misterul*" cărții „*oglindă*" pe care tocmai o citești este extrem de simplu. De fapt nu este nici un mister dacă stai oleacă să te gândești.

Citite de tine, cuvintele mele așternute pe aceste mult prea răbdătoare pagini se lepădă de semnificațiile pe care le au pentru mine. Ceea ce semnifică ele pentru mine se datorează propriilor mele concluzii rezultate din experiențele mele de cunoaștere. Părerile mele despre realitatea existenței. Pentru tine - când citești cuvintele mele - semnificațiile lor se schimbă conform propriilor tale concluzii trase în urma experiențelor tale de cunoaștere. Părerile tale despre realitatea existenței.

Mai ții minte diferența dintre cum interpretez eu semnificațiile panourilor lui Dürer (Adam și Eva) și interpretările diferite date de alții asupra lor? Sensurile sunt deja în noi - ca urmare a ceea ce am experimentat până acum. Le atribuim în mod subiectiv lucrurilor care ne ies în cale în funcție de circumstanțe și de modul în care înțelegem fiecare dintre noi realitatea. Sau altfel spus, de crezurile (sau mai exact părerile) noastre.

Deoarece părerile noastre despre realitatea existenței sunt subiective, iar experiențele noastre de cunoaștere pot fi extrem de diferite, semnificațiile atribuite celor citite vor fi diferite de la cititor la cititor. Sensurile sunt întotdeauna în noi și provin din experiențele noastre de cunoaștere, din ceea ce am înțeles noi cu modul nostru personal (subiectiv) de a înțelege realitatea existenței.

Citirea acestei cărți te va determina să trăiești o experiență personală, o experiență diferită de la cititor la cititor și categoric nu aceea pe care am trăit-o eu scriind această carte. Pentru că sunt atâtea feluri de a înțelege lucrurile câți cititori sunt, încerc să mă adresez tuturor sub o formă generală sperând ca fiecare - după propriul său înțeles asupra realității - să-și găsească căi spre adevărurile sale proprii. Este probabil o abordare greșită, dar pe undeva sunt încredințat că va merge.

Tot ceea ce vei înțelege din aceste texte - deși izvorăște din gândurile mele înghesuite adesea în alăturări neuzuale (pentru unii) de cuvinte - va reprezenta pentru tine doar modul tău de a vedea și înțelege lucrurile. Ceea ce vei înțelege (sau poate că nu vei înțelege) îți poate arăta limitele mai strânse sau mai largi - după cum o fi cazul - ale putinței tale de a înțelege anumite aspecte ale realității. Este simplu să înțelegi ceea ce înțelegi sau chiar faptul că uneori nu înțelegi. Este mult mai greu să realizezi că ai înțeles ceva în mod greșit - în acest caz, în afara avertismentelor mele asupra dificultăților textelor acestei cărți nu te pot ajuta cu nimic.

Pentru că această carte - bună pentru unii și rea pentru alții - nu este altceva decât un amalgam de aspecte diferite aparținând realității. A înțelege cât mai mult din cele ce se găsesc în ea - trebuie să îți mărturisesc sincer că nu este chiar așa de important. Mult mai important este să te înțelegi pe tine în timp ce o citești. Înțelegându-ți limitele, poate că vei realiza cam pe unde ești acum pe drumul înțelegerii realității vieții tale și cam cât mai ai ca să ajungi acolo unde îți dorești tu să fii. Sau dacă chiar ești pe drumul dorit de tine.

Examinează cu atenție (ca într-o oglindă) cum ți se schimbă chipul interior pe măsură ce înaintezi cu lectura și încearcă să-ți înțelegi propriile reacții ca și cum ar fi ale altuia. Încearcă să te înțelegi pe tine chiar și atunci când lipsa ta de experiență te va face să nu înțelegi unele lucruri care se găsesc scrise pe aceste pagini: nu acele amănunte care scapă înțelegerii tale sunt importante pentru tine, ci propria-ți reacție în fața acestei situații.

Fiecare dintre noi avem în fața noastră o infinitate de lucruri pe care nu le înțelegem sau pe care le înțelegem greșit, dar asta nu ne face să fim mai prejos decât alții decât dacă nu ne dăm osteneala să le înțelegem. Chiar dacă nu vom reuși întotdeauna să înțelegem toate lucrurile, osteneala de a încerca să le înțelegem este un câștig pentru noi, un pas înainte pentru felul nostru de a fi.

Faptul că încercăm să pricepem un neînțeles (neînțeles doar pentru noi ca o rezultantă a faptului că nu am trăit nici o experiență de cunoaștere care să ne clarifice înțelesul acestui neînțeles) este uneori chiar mai important decât dacă am înțelege pe loc neînțelesul respectiv.

Iar cel mai de seamă lucru este să înțelegem cu toții ceea ce avem de făcut pentru a conviețui împreună și a asigura supraviețuirea speciei noastre - adică să ne străduim zi de zi să tindem către idealul de om adevărat. Celelalte lucruri vin pe planul al doilea.

Trebuie să te previn dragă cititorule că pe un asemenea drum spre autocunoaștere, fiecare pas pe care îl faci îți poate dezvălui lucruri pe care poate că nu le știai despre propria-ți persoană și că multe dintre aceste lucruri pot să nu fie prea plăcute. O asemenea experiență îți poate schimba modul de a gândi, dar asta se poate întâmpla numai dacă te hotărăști încă de la început să lepezi ochelarii de cal ai șabloanelor de tot felul ca să poți vedea nestânjenit cum stau lucrurile în lumea din afara cunoașterii tale de până acum.

Îți poți surprinde propriu-ți chip interior privindu-te mereu cu coada gândului în timp ce citești și încercând să-ți deslușești ție însuți modul în care rezonezi la ceea ce citești. Dar să știi că poți face acest lucru nu numai atunci când citești, ci oricând și oriunde. Uită-te la tine în orice clipă a vieții tale.

Crezi că este ușor? Este cel mai greu lucru din lume să te concentrezi pe tine însuți fără să te lași sustras de zgomotul vieții. Doar cunoscându-te bine pe tine însuți poți cunoaște cu propria-ți cunoaștere limitele până la care este sigur să te aventurezi prin meandrele pe care ți le pune în continuu viața în față.

Pune-ți mereu și mereu întrebarea „*de ce?*” și caută mai multe răspunsuri, nu te mulțumi doar cu unul singur. Realitatea întotdeauna are mai multe fațete. Schimbă-ți mereu poziția (perspectiva, suma circumstanțelor luate în calcul) de unde privești și încearcă să vezi cum se văd lucrurile cu mintea de copil, de adolescent, iar dacă ești ceva mai copt la ani, cu cea de om matur.

Amintește-ți de toate stadiile prin care ai trecut în viață, încercând să înțelegi cum ai fi gândit atunci și de ce ai fi făcut-o în acel fel. Așa te poți înțelege pe tine și prin tine pe ceilalți. Înțelegând aceste lucruri îți poți găsi locul care ți se potrivește și modul de a ajunge la acel loc fără coliziuni cu cei care se pot intersecta întâmplător sau nu cu tine pe drumurile vieții.

Doar la început îți va fi ceva mai greu, în timp vei căpăta rutina de a fi în același timp tu și totodată propriul tău observator. Iar citind aceste pagini nu te lăsa furat de textele mele pentru că de fapt tu ești personajul principal al acestei cărți: rolul textelor este doar să-ți tragă oleacă prețul obișnuințelor cotidiene de sub picioare și să te stârnească să-ți arăți adevăratul chip în fața propriilor tale priviri.

Încearcă să fi cât mai obiectiv, încearcă să te detașezi de tine și de rutinele tale în timp ce vei privi spre tine însuți. Consideră că te uiți la o persoană oarecare pe care nu o cunoști, dar pe care chiar vrei să o cunoști. Iar dacă nu îți place ceva, poți schimba acel ceva. Trebuie doar să vrei, iar mai apoi să poți găsi calea de a face acest lucru. Și să găsești în tine putința de a o face.

Recunosc că unora le va trebui ceva mai multă răbdare și motivație ca să își croiască drumul corect prin hățișul frazelor mele. De ce? Pentru că din cauza diferențelor firești dintre noi, eu nu nimeresc întotdeauna exprimarea care poate face ca sensurile alăturărilor mele de vorbe să sune cu aceeași semnificație pentru toți cititorii - cu aceeași semnificație pe care aceste sensuri o au pentru mine în normalul universului meu personal.

Firescul meu este firescul cumulului experiențelor mele privit prin prisma putinței mele. La fel și firescul fiecăruia dintre cititori. Iar aceste „*firesc-uri*" personale și subiective pot fi uneori atât de diferite între ele încât unii dintre cititori să se simtă aici ca pe un adevărat tărâm al nefirescului - raportat la firescul lor cotidian.

Recunosc iarăși că uneori smintesc unele cuvinte de la locul lor ca să capete fraza sensuri pe care nu prea știu cum să le sugerez altfel. Pe alocuri învârtesc cuvintele ca pe o ghioagă ca să capete mai multă forță când sensul lor te va păli în moalele gândului. Uneori vorba mea pare că se deșiră ca un ghem de lână scăpat în voia mâțelor ca să te provoace să-i descâlcești ușor-ușor și cu grijă sensurile. Sau mă tot repet, iar și iar, convins că altfel nu vei pricepe cât de importante sunt unele lucruri. Sau mă contrazic pe mine însumi ca să-ți testez agerimea memoriei și să te determin să alegi tu însuți încotro să o iei cu gândul.

Și ca să nu-ți faci cumva vreo idee falsă că te afli în fața unor lucruri pe care nu le pot pătrunde decât câțiva aleși, am să-ți fac o confesiune care sper să rămână doar între noi. Află că și eu - la fel ca și tine acum - m-am aventurat să mă preumblu pe acel minunat munte al gândirii mânat de curiozitatea juneții de a afla ce se petrece prin acele locuri mai înalte. Îți mărturisesc că pe atunci nu aveam multe dintre calitățile trebuincioase unei asemenea ascensiuni așa că am rătăcit o vreme îndelungată pe poteci[39] lăturalnice care nu duceau nicăieri.

---

[39] Consider că în gândire există două curente principale (numite aici poteci): cel comun (cu sensul de obișnuit, uzual, în care sunt preluate de la ceilalți șabloane de gândire fără a fi trecute printr-o analiză proprie) și cel nonconformist (cu sensul de gândire bazată pe o analiză proprie a fiecărui element); deși metodele sunt diferite, de multe ori rezultatele sunt aproape identice. Gândirea nonconformistă are dezavantajul unei marje de eroare invers proporțională cu nivelul intelectual al individului și din această cauză trebuie abordată cu precauție de către cei care o folosesc (mai ales pentru prima oară).

Naivitatea vârstei și curiozitatea neghidată de discernământ nu sunt chiar cele mai recomandabile călăuze pentru o ascensiune pe un asemenea munte. Însă - dacă eu am reușit în cele din urmă să fac această ascensiune chiar și fără să am adesea nici o idee despre locurile către care mă purtau pașii sau primejdiile care puteau pândi pe cărările mai lăturalnice - pentru tine cred că această călătorie va fi mult mai ușor de făcut. Având aceste texte drept ghid[40] către acel munte minunat poți să câștigi timp prețios știind către ce mergi și cam la ce să te aștepți.

La vremea tinereții mele mi se părea că nu eram singurul care se aventura pe acest drum. Poate că nu era peste tot la fel, dar în locurile pe unde mi-am preumblat eu pașii, cărările muntelui titanilor gândirii erau pline de grupuri entuziaste care descopereau plini de încântare minunățiile izvorâte din cele mai luminate minți. Drept mărturie stăteau cărțile de filosofie care erau ferfenițite de trecerea lor prin atâtea mâini grăbite să le răsfoiască cu înfrigurare în căutarea sensurilor.

Este drept că pe vremea noastră nu erau atâtea tentații frivole ca în ziua de astăzi, iar dacă doreai să citești o carte anume trebuia să ai răbdare ca ea să ajungă în sfârșit la tine după un pelerinaj prin mâinile celorlalți care voiau să o citească. Pe atunci cărțile bune erau rare și cititorii doritori erau mulți. Acum se pare că lucrurile ar sta taman invers: cărțile tipărite sau digitale sunt cu zecile de mii dar cititori dornici ca să afle ce au ele de spus se pare că sunt cu mult mai puțini.

Mai mult ca sigur că nici în vremea tinereții mele nu se îndrepta chiar toată lumea spre filosofie - așa îmi apărea mie atunci pentru că în acea vreme eu nu mai aveam ochi decât pentru astfel de lucruri. Și să nu crezi că am urcat cu mult mai sus de potecile obișnuite pe care pot urca cei fără o îndrumare corectă: vârfurile semețe m-au atras întotdeauna, dar n-am avut suficientă voință ori mai degrabă putință ca să le cuceresc fără o călăuză în care să mă încred și care să mă sprijine cu sfaturi atunci când dădeam de greu.

Pe măsură ce a trecut timpul - derutați de zgomotul lumii de la poalele muntelui sau poate pentru că nu știau că există și cărări mai lesnicioase pentru ei pe acest munte - tinerii care se încumetau a urca au început să fie din ce în ce mai puțini. Unul câte unul dintre cei care au trecut pe aici în vremea tinereții mele au coborât deja sau au început la rândul lor să coboare.

---

[40] Noțiunile „ghid" și „gândire nonconformistă" par să se excludă reciproc, însă această carte nu este un ghid despre „ce" să gândești sau „cum" să gândești; ea îți arată doar că trebuie să gândești rațional, obiectiv și moral. Restul depinde de tine și de felul tău de a fi.

Când am cam simțit că este vremea să-mi încep coborâșul spre vale, mi-am făcut pentru ultima dată ochii roată și m-am întristat văzând că aceste locuri minunate sunt acum aproape pustii: tinerii de astăzi pare că nu mai sunt atât de dornici ca cei de odinioară să ajungă pe minunatele tărâmuri ale sensurilor. Sau poate că vederea m-a lăsat și în afară de câțiva moșnegi la fel de hodorogiți ca și mine nu mai pot vedea pe nimeni.

Nu este obligatoriu să năzuiești neapărat să ajungi pe culmi - prea puțini au putința de a le putea atinge - este suficient să respiri aerul tare al înălțimilor care - cu puțină voință - pot fi atinse și de către oameni obișnuiți ca tine și ca mine. Văd cu tristețe cum în zilele noastre mulți rătăcesc pe la poalele muntelui gândirii orbecăind prin colbul obișnuințelor vieții de zi cu zi, asurziți de vacarmul trecător al clipei, în loc măcar să încerce să tragă voinicește în piept aerul dătător de sensuri al înălțimilor gândirii.

Văzând cum năpădește iarba pe cărările părăsite m-am hotărât să scriu această carte ca pe un fel de îndemn pentru aceia dintre voi care poate ați fi dornici de urcuș, dar nu știți cum și de unde să începeți. Nu că aș fi eu cine știe ce minte luminată, ci doar pentru că am fost deja prin acele locuri și pot să vă povestesc câte ceva despre ceea ce am întâlnit în cale, ca să vă hotărâți dacă să treceți - sau nu - pe acolo.

Doar despre drumul către muntele gândirii este vorba în această carte. Urcând pe acest munte, priveliștea care se va așterne în fața ochilor minții va fi diferită pentru fiecare drumeț. Va fi întocmai după felul fiecăruia de a fi și după putința sa de a o vedea și de a o înțelege. De aceea n-am să-ți vorbesc prea multe despre ceea ce am văzut eu prin acele locuri, ci doar despre cum să ajungi și tu acolo ca să vezi cu ochii tăi ceea ce este de văzut.

Ca să fie mai ușor - și pentru bătrânețile mele, dar și pentru tine - m-am hotărât să schițez doar în alb și negru câteva dintre potecile care duc către magnificul munte al gândirii. Așa lipsite de nuanțe subtile, aceste monocrome reprezentări ale mele nu sunt de loc atrăgătoare, ci par mai degrabă niște plictisitoare și de loc îmbietoare caricaturi ale realității; dar tocmai de aceea cred eu că le vei desluși mai lesne precum hărțile abia schițate dintr-un ghid dintre acelea pentru folosința drumeților.

Îmbietoare, interesante, pline de culoare și de viață se vor dovedi priveliștile din locurile către care te îndrum și nu îndrumările mele care trebuie să recunosc - pot fi tare plictisitoare pentru cineva neinteresat de toate acestea. Dar ceea ce se află la capătul drumului merită din plin strădania de a te osteni până acolo.

Mi-am propus să renunț la pastelurile subtilului pentru grafitul grosolan al cuvântului de toate zilele deși acesta îmi pare adeseori că mai mult mâzgălește inutil hârtia decât lămurește cititorul. Renunț - în parte și datorită amintirii primelor mele tentative de a ajunge pe aceste tărâmuri, când și eu ca și mulți alții ca mine, tânăr fiind, priveam viața doar ca pe un desen în alb și în negru, fără să deslușesc în nerăbdarea vârstei mele nuanțele intermediare dătătoare de sensuri, nuanțe prea subtile pentru a fi înțelese de cel care eram pe atunci. Dar - văd că iarăși ai început să caști - ajunge cu pălăvrăgeala.

Hai să lămurim o convenție folosită foarte des în această carte. Ce înseamnă de fapt gândire nonconformistă sau neconvențională? În nici un caz o gândire de tip „*Gică contra*" [41] - că tot vorbeam adineauri despre exprimarea grosieră. A fi nonconformist în gândire în sens pozitiv înseamnă doar a nu accepta orbește și fără discernământ șabloanele gândirii comune.

Înseamnă a încerca să-ți formezi propria opinie fără a te lăsa strivit de autoritatea pompoasă a unor nume foarte la modă care încearcă să-ți inducă (din cine știe ce motive bune sau rele) cum să-ți trăiești tu viața. Înseamnă să încerci să te gândești de unul singur la tine și la relația ta cu realitatea umană a existenței tale. Să-ți înțelegi și să-ți definești drumul după propria-ți personalitate și putință.

Nu înseamnă să ignori învățăturile marilor minți contemporane sau din trecut ci doar să treci prin discernământul propriu lucrurile pe care te hotărăști să le adopți ca jaloane în viață. Nu înseamnă nici să sfidezi modul de a gândi al comunităților chiar dacă acest mod de gândire ție îți apare ca fiind nesatisfăcător. Dacă le vei înțelege cu adevărat regulile și motivele pentru care acestea au fost create poate că îți va fi mult mai ușor să le accepți existența chiar dacă vei hotărî să nu le adopți - în cazul în care ți se va permite acest lucru.

Nu înseamnă nici să te ghidezi după logica scăpată de sub tutela empatiei sau a moralei. Să nu uiți nici o clipă că logica întinde capcane la tot pasul și că aceste capcane pot fi ocolite doar având interesul general în minte. Fără această deosebit de importantă precauție, specia noastră ar fi dispărut de mult pentru că gândirea noastră nu lucrează cu simboluri care să poată fi considerate drept echivalente fidele ale realității. Uneori trebuie să ne ghidăm după ceea ce ne spune instinctul de supraviețuire ca să

[41] „Gică contra" - expresie cu tentă ironică specifică limbii române vorbite (colocvial) prin care sunt desemnate persoane mai puțin dotate intelectual care afișează ostentativ și în mod consecvent opinii contrare față de opiniile celorlalți. (Pentru cititorul român contemporan această notă explicativă poate fi inutilă; mă gândesc totuși că vremea trece, unele lucruri se uită, nu trăim toți în aceleași medii și la urma urmei, mai știu să citească și alte nații.)

împiedicăm unele gânduri „*logice*” să ne arunce în neant. În traiul cel de toate zilele spunem că ne ghidăm după ceea ce ne dictează „*bunul simț*”.

Logica umană nu este în totală concordanță cu realitatea din care facem parte integrantă, ci doar cu părerile noastre despre realitate. Din această cauză, tot ceea ce derivă din logica umană - inclusiv matematica, limbajul descriptiv pe care mulți dintre noi îl consideră infailibil - nu reprezintă în fapt decât păreri asupra realității.

Aceste păreri (teorii) bazate pe extrapolarea propriilor noastre percepții nu pot fi verificate cu adevărat pentru că nu avem o altă cale de verificare în afara percepțiilor. Așa că ne mulțumim să „*validăm*” aceste păreri prin intermediul simțurilor și al logicii - ignorând faptul că logica nu este altceva decât părerea (interpretarea) noastră subiectivă despre ceea ce percepem prin simțuri.

Și ceva care îi va șoca probabil pe cei mai superficiali în cercetarea realității: noi nu descriem prin matematică realitatea - deși pretindem acest lucru - ci doar ceea ce presupunem că produce realitatea în sistemul nostru de percepție. Bazându-ne pe percepții, ne construim o imagine în concordanță cu ele [42] sperând ca această imagine subiectivă și distorsionată de multiple interferențe să servească cât de cât ca interfață între noi și realitatea din care facem parte în mod unitar și indivizibil. Nu separat, ca ființe deosebite de proveniență și cu destinație specială cum mai cred unii.

În fapt noi nu suntem altceva decât o expresie locală a realității (o manifestare locală a existenței) angrenați perpetuu în realitate într-un mod fluid[43] și nu ancorați în ea vremelnic pe durata vieții noastre cum încă mai credem.

Dar existența acestei realități este doar presupusă și nicidecum confirmată. Dacă am construi un creier (electronic, electromecanic, cuantic sau de alt fel) asemănător cu cel uman și i-am transmite impulsuri pe care acesta le-ar interpreta drept percepții provenite de la realitatea existenței - rezultatul nu ar fi altul decât crearea în interiorul său a unei realități ficționale proprii modelată în baza percepțiilor și a unei logici subiective provenită din interpretarea acestor percepții.

---

[42] Uită-te în jurul tău: ai impresia că vezi nenumărate forme și culori și că auzi tot soiul de sunete. Totul este o creație a creierului tău cu rolul de interfață între tine și percepțiile tale. În realitate nu există culori, culorile sunt doar răspunsul organismului tău la reflexia unor anumite lungimi de undă. Formele nu sunt ceea ce îți apar ție, ci doar roiuri de particule angrenate într-un imens joc al determinărilor. Sunetele nu există, există doar mișcări (vibrații) ale aerului interpretate de tine ca fiind sunete. Totul nu este decât interpretarea ta subiectivă a percepțiilor tale. Doar o părere subiectivă asupra realității.

[43] Aluzie la totalitatea particulelor care ne formează de-a lungul vieții; acestea vin din alte alcătuiri, ne tranzitează o perioadă mai mare sau mai mică apoi ne părăsesc îndreptându-se către alte alcătuiri. Universul fiind format din particule care interacționează între ele - apartenența noastră la univers ca rezultat local al interacțiunilor în condițiile impuse de circumstanțe este de la sine înțeles. În fapt existența și universul sunt unul și același lucru. Nu poate să existe existență în afara universului decât în imaginația noastră.

Am obține în acest fel o încâlceală formată din fire, circuite electronice și tot soiul de dispozitive înghesuite pe o masă undeva într-un laborator, încâlceală care se visează pe sine ca pe ceva de neimaginat pentru noi. Ceva cu mult mai diferit decât ceea ce este de fapt. Poate ceva de genul unei gingașe petunii răsfățându-se în bătaia blândă a razelor soarelui sau - mai știi - poate chiar a unui cititor plictisit deja de lectura acestei cărți care i se pare a fi ceva greu de citit fără o motivație personală cu adevărat puternică.

Noi nu vom afla niciodată ce crede despre sine încâlceala respectivă, iar ea nu va afla niciodată ceea ce este ea cu adevărat sau ceea ce este realitatea din jurul ei cu adevărat. Pentru că nu are cum să știe.

Cunoașterea presupune acces la informație. Acces pe care nici noi și nici încâlceala - datorită limitărilor componentelor din care suntem alcătuiți - nu îl avem complet. Și noi, ca și încâlceala, avem percepții limitate la un anumit areal. Și noi, ca și încâlceala, suntem aidoma unui peștișor al cărui univers personal se termină la pereții acvariului. Dincolo de acești pereți există lucruri pe care el nu are cum să le înțeleagă. Din puținul pe care îl vede își creează propria viziune despre realitatea existenței. Și probabil că se bucură în felul său atunci când predicția că va primi mâncare - pe care poate că o face atunci când vede că ne apropiem - se îndeplinește. Și de aici trage concluzia că ceea ce crede el despre realitatea de dincolo de acvariu se confirmă.

Să lăsăm încâlcelile și peștișorii și să revenim la gândirea noastră. Atât gândirea comună cât și cea nonconformistă se bazează pe logică - logica fiind osatura gândirii. Există o deosebire între cele două tipuri de gândiri. În cadrul ambelor există câte două componente majore: una dogmatică, rigidă, tributară unei scheme de la care nu se abate și care reprezintă specificul respectivei forme de gândire și una flexibilă, adaptabilă mereu noilor fațete ale realității. În funcție de preponderența uneia sau alteia dintre aceste două componente spunem că gândirea este comună sau nonconformistă.

Calea care ne poate oferi cea mai apropiată aproximare asupra realității este gândirea liberă neîncorsetată de prejudecăți și opreliști fără fundament - fie că este vorba despre gândirea comună fie că este vorba despre gândirea nonconformistă. Este unica cale prin care putem obține cea mai fidelă imagine asupra realității intuită prin simțurile noastre.

Această imagine poate ghida interacțiunea noastră cu realitatea, dar trebuie să fim precauți: ea este doar părerea noastră despre realitate și nu o ilustrare corectă a ceea ce este de fapt realitatea. Și întotdeauna să avem grijă ca rezultatele acestei gândiri libere să fie încorsetate de morală și empatie - să nu acceptăm răul sub nici o formă pe drumul nostru de a ne realiza scopurile - altfel lucrurile pot căpăta un caracter nociv îndreptat chiar asupra noastră înșine.

Părerile noastre depind de capacitățile noastre cognitive care depind la rândul lor de complexitatea putinței noastre și de circumstanțe. Complexitatea se poate extinde prin acumulare și exercițiu, dar niciodată nu va exista ceva suficient de complex care să poată avea o imagine reală și fidelă asupra realității. Uită-te la o muscă. Uită-te la o pisică. La un cățel. La un copil. La tine. Fiecare pare că are formată o imagine asupra realității după putința cognitivă a fiecăruia. Greșit spus imagine pentru că imagine înseamnă cel mai adesea o reprezentare fidelă. Corect spus ar fi: fiecare pare că are o părere asupra realității după putința cognitivă a fiecăruia în parte.

Singura îngrădire a gândirii trebuie să fie făcută doar de morală în sensul că ea, gândirea, trebuie să fie îndreptată spre interesul general văzut ca un cumul al intereselor noastre particulare acceptate de către o majoritate comunitară. Gândirea este doar o unealtă, un mijloc care ne facilitează integrarea în realitate. Dar tot ea - dacă o apucă pe căi greșite - ne poate arunca pe tărâmul de dincolo de realitate.

Degeaba gândirea mea este liberă de orice constrângeri dacă datorită ei specia noastră regresează în relația cu realitatea sau mai rău, lunecă pe calea spre extincție. În acest caz avem de a face cu o unealtă stricată cu potențial nociv. A gândi corect înseamnă a nu distruge nimic din ceea ce favorizează existența noastră. Nici pe noi înșine. Nici mediul. Nici clima. Nici alte specii.

Atât gândirea comună cât și cea nonconformistă par sigure atâta vreme cât sunt păzite de morală. Totuși, se pare că există un pericol teoretic care pândește gândirea: probabilitatea abordării unor zone necunoscute încă cunoașterii actuale a căror descifrare ar putea produce un impact negativ major asupra speciei.

Nu pricepi? Bine, îmi calc iarăși pe suflet și îți dau două exemple: vorbim aici despre ceva oarecum similar cu postura unor pui de găină proaspăt sosiți într-un abator, pui care - după o viață fără prea multe griji - află cumva cine sunt, de unde vin, unde merg și ce posibilități reale au să își

schimbe soarta prin propriile puteri. Asta pentru ceea ce se va putea întâmpla în viitor. Pentru ceea ce deja s-a întâmplat ar fi în principal descoperirea fisiunii atomului și punerea imprudentă a acestei tehnologii cu enorm potențial distructiv la îndemâna politicienilor. Deja o parte dintre ei - de cea mai joasă speță - amenință restul lumii cu anihilarea dacă nu li se face pe plac.

Totuși, suntem o specie optimistă. Noi considerăm că ceea ce se câștigă de pe urma gândirii libere sunt pași înainte în procesul de cunoaștere a realității, pași care au un impact pozitiv asupra noastră - așa că lăsăm pe planul doi posibilul impact negativ generat de cunoaștere[44]. Din păcate acest lucru pare a accelera lunecarea noastră către extincție în ciuda mesajelor de genul „*Încă nu este prea târziu*" pe care ni le transmit cei care reușesc să întrevadă anumite aspecte alarmante ale realității ceva mai clar decât noi.

Dar destul cu toate astea. Hai să revenim acum la modul ceva mai neobișnuit în care este scrisă această carte. În primul rând iartă multitudinea notelor de subsol care sunt destinate să îl facă să înțeleagă chiar și pe cel mai puțin trecut prin lume lucruri pe care poate că nu le știe încă și care sper să îl facă să cerceteze mai îndeaproape câte ceva despre ele. Citindu-le, cel care va fi interesat de mai mult decât ceea ce se găsește aici va ști ce anume să caute ca să înțeleagă mai bine sensurile din aceste texte. Acolo unde este cazul, firește.

Alteori rostul lor este doar de a te „*trezi*" din rutina cititului - când dai de o notă „*ciudată*" amintește-ți că nu ceea ce scrie este important, ci modul în care reacționezi tu la ceea ce a fost scris acolo, dar și până acolo. Folosește ocazia pentru a-ți formula propria părere despre cele citite până la „*scoaterea din context*". Apoi trage o gură de aer în piept și bagă-ți capul înapoi în pagină până când vei simți nevoia să ieși iarăși la suprafață ca să judeci lucrurile citite și să le compari cu experiențele tale personale.

La o privire ceva mai superficială unora li s-ar putea părea că această carte este doar un talmeș-balmeș pestriț, adesea presărat cu vorbe care chiar nu par să își aibă rostul în locurile în care se află. De ce? Pentru că această carte este scrisă întocmai după tipicul în care se desfășoară întâmplările vieții care se succed aparent întâmplător. Dar nimic din acest univers nu este întâmplător, totul este determinat și interconectat. La fel se întâmplă și cu cele ce se găsesc în această carte.

---

[44] Datorită felului nostru de a fi, deși am aflat deja că zilele speciei noastre sunt numărate, că nu vom mai exista cu mult înainte de sfârșitul universului și că odată cu universul va pieri chiar și cea mai mică urmă posibilă a existenței noastre, totuși nimic nu pare să ne împiedice să ne bucurăm în continuare de viață și să ne comportăm de parcă am fi veșnici. Câtă vreme noi suntem bine nu ne pasă de ceea ce va fi. Asta se vede cel mai bine în modul în care ne distrugem propriul mediu.

Dacă ne dăm silința, nu se poate să nu descoperim încrengăturile interdependențelor care determină anumite succesiuni ale narațiunii acestei cărți - care nu este o narațiune de divertisment presărată cu condimente literare pe gustul cititorului și nici nu are o structură atent drămuită în vederea obținerii de efecte dramatice. Nu este nici roman și nici o publicație de vulgarizare a conceptelor științifice.

Narațiunea acestei cărți este aidoma trăirilor tale de zi cu zi: o călătorie plină de evenimente adesea neprevăzute, când mai interesante și când mai anoste, evenimente care se intersectează pe aceste pagini fără a avea neapărat un punct comun evident. Tu ești cel către care curg toate acestea într-un șuvoi de informații căruia nu numai că trebuie să îi faci față, dar pe care mai și trebuie să îl înțelegi. Grea treabă pentru cei obișnuiți să plutească pe deasupra lucrurilor fără să își bată prea mult capul cu ele. Grea treabă pentru cei care au neapărată nevoie de un guru care să le lămurească „*misterele*" de zi cu zi ale propriei lor vieți.

Așa „*ilogic*", „*dezordonat*" și „*lipsit de sens*" este modul în care noi percepem în mod superficial felul de a fi al universului, al existenței. Acest mod de a fi a dat naștere logicii noastre - o „*simplă*" unealtă care are rostul de a ne armoniza pe cât se poate cu multitudinea diversificată de manifestări ale realității existenței cu care ne confruntăm în fiecare clipă. Așa că majoritatea dintre noi ar trebui să fim în elementul nostru citind această carte - desigur cu excepția celor care dorm un somn mult prea adânc ca să se mai poată trezi la realitate.

Gândirea trebuie să reacționeze în timp real la evenimentele care se petrec. Dar pentru a face acest lucru în mod eficient, trebuie ca mai întâi să le înțeleagă corect. Evenimentele - deși sunt legate unele de altele prin determinare - nu își arată întotdeauna conexiunile celui care nu le caută sau nu știe cum să le caute și atunci logica elimină din multitudinea de informații pe cele pe care le consideră neesențiale la un moment dat și condensează restul într-o imagine plauzibilă a realității, imagine în baza căreia acționăm. Plauzibilă nu înseamnă fidelă. Iar „*imagine*" se citește aici ca „*părere*" și nu ca o reprezentare fidelă a realității existenței.

Probabil că de multe ori stilul cărții va părea unora cam didacticist, excesiv de repetitiv (justificarea clasică - "*Repetitio mater studiorum est*"[45]) și oarecum criptic pentru cei mai puțin versați în a surprinde sensurile rezultate din jocul cuvintelor. O veste bună pentru aceștia: pe la mijlocul

[45] *„Repetiția este mama învățăturii" - limba latină. Uneori repetiția este inevitabilă când lucruri deja spuse într-un context sunt importante și pentru înțelegerea unui alt context.*

cărții textele vor fi mai accesibile, mai apoi ele vor fi accesibile rău de tot, iar spre sfârșit vei considera probabil că am dat în mintea copiilor. Asta ca să nu te sperie trecerile în salturi de la subtilități la platitudini sau de la discursuri cu aer elitist la o limbariță aparent inutilă. Ți-am mai spus - așa este și viața, iar această carte nu face decât să o plagieze.

Unii vor avea probabil nelămuriri legate de modul de exprimare din anumite pasaje ale cărții considerându-l „*artificial*" (nenatural) sau „*edulcorat*" ori „*forțat*". Cum se face că deși cunoaștem bine toate cuvintele scrise aici, alăturarea lor în anumite feluri ne poate umple uneori de nedumerire? Să încerc să îți explic.

Dacă vei încerca să citești - să spunem - una dintre cărțile Cabalei[46] vei constata că în ciuda faptului că toate cuvintele îți sunt cunoscute, sensurile lor par adesea să nu aibă nici o noimă. Pentru a putea discuta și scrie despre lucruri pentru care în vremurile de demult nu existau corespondente lingvistice, se spune că la începuturile istoriei cunoscute nouă a fost creată o limbă specială[47].

Denumită uneori „*limba sfântă*" (datorită textelor religioase scrise în această limbă, texte care stau și astăzi la baza câtorva religii importante din zilele noastre) sau „*limba Cabalei și a cabaliștilor*"[48] acea limbă a vremurilor de demult a fost - pentru acele vremuri - un limbaj cu semnificații subtile, o unealtă ideală (pe atunci) pentru zugrăvirea gândurilor sofisticate care începuseră să se înalțe în căutarea sensurilor pe care unii le bănuiau pitulate pe după rutina vieții de zi cu zi.

Din păcate, de atunci nu s-a mai creat nici o altă limbă special destinată celor care încearcă să urce pe muntele gândirii, mulțumindu-se unii a-și înjgheba doar un jargon de nișă, adică un limbaj profesional specific unui anumit domeniu. Dar aceste limbaje sunt prea puțin accesibile celor fără o pregătire specială. Și ca lucrurile să fie și mai complicate, fiecare nație are limba ei.

Este un lucru trist că visul de a vorbi toată lumea aceeași limbă este încă tare departe[49] deși el ar putea fi realizat - dacă ar exista voință politică - într-o singură generație. Dar ca atâtea alte lucruri bune care nu se

[46] Prin denumirea generică de Cabala se face referire la o sumedenie de texte considerate a cuprinde în general răspunsuri la cele mai importante întrebări pe care și le poate pune omenirea; primul text poartă numele de Sefer Yetzira (Cartea Creației) este atribuită patriarhului Abraham și se crede că ar fi fost scrisă în secolul XVIII î.e.n.; numele de Cabala provine de la cuvântul ebraic "kabbalah" care înseamnă primire sau receptare, ceea ce poate sugera că textele au fost scrise sub inspirație divină deși școala cabalistică modernă înclină mai mult spre definirea acestor texte ca fiind o proto-cercetare a universului cu alte mijloace decât cele practicate de cercetarea științifică.

[47] Este vorba despre limba ebraică; cea mai veche formă a sa este cunoscută sub denumirea de paleo-ebraică și a fost utilizată între secolele X î.e.n. - VI î.e.n. (până la exilul babilonian).

[48] Cabalist - adept, practicant sau inițiat în Cabala.

[49] Cea mai cunoscută încercare de a crea o limbă artificială pentru uz internațional (limba esperanto) a fost făcută de Zamenhof în 1887 (Ludovic Lazar Zamenhof 1859-1917, oftalmolog și filolog polonez de origine evreiască).

înfăptuiesc deși există toate condițiile și acest vis se împiedică de interesele unora și altora camuflate în interese naționale sau mai știu eu ce găselnițe născocite pentru perpetuarea unor stări convenabile unora sau altora.

Dar să revenim. Se spune că lucrurile scrise de-a lungul vremii de către cei considerați înțelepți ai timpurilor lor în această limbă plină de înțelesuri încifrate în semnificații astăzi uitate erau atât de diferite de orice exista pe atunci încât inițiații au hotărât să le ascundă de restul lumii. Considerau că încă nu venise vremea ca majoritatea oamenilor să le poată înțelege pe deplin și se temeau că scoaterea lor la lumină ar fi putut tulbura ordinea existentă, aducând mai mult rău decât bine.

Au așteptat ca vremurile să treacă și oamenii să se schimbe astfel încât să poată pătrunde tainele Cabalei fără a-și pricinui vreun rău. De ce s-a procedat așa? Pentru că rezultatele unui act de cunoaștere poate servi atât ca unealtă cât și ca armă. Depinde în mâinile cui încape și cum este folosită. Și nu contează dacă acea cunoaștere este doar o simplă ficțiune sau chiar o cunoaștere rațională și obiectivă.

Timpul a trecut, dar trecerea sa a făcut ca unele sensuri ale cuvintelor să se schimbe; cei care cunoșteau sensurile vechi au plecat de mult din lume fără a lăsa celorlalți cheile semnificațiilor originale. Lucrurile au devenit atât de complicate încât doar experții și escrocii mai afirmă astăzi că înțeleg sensurile inițiale ale acelor texte. Cum fiecare expert are propriile opinii, interpretările textelor diferă de la unul la altul, în funcție de modul în care sunt tălmăcite sau răstălmăcite semnificațiile cuvintelor. Dar este greu să recreezi sensuri pentru circumstanțe care s-au pierdut de mult din memoria colectivă. Cât despre interpretările escrocilor - pe acestea nici nu merită să le mai pomenim.

Nici în ziua de astăzi - când unii dintre noi emit pretenții destul de nefondate cum că am trăi într-un secol dominat mai mult de o gândire rațională și mai puțin de elucubrații fanteziste - nu există în nici o limbă destule cuvinte care să descrie suficient de ilustrator toate experiențele prin care trecem. Mai ales dacă aceste experiențe sunt într-un fel sau altul diferite de ale celorlalți, personalizate după felul nostru particular de a fi și modelate de circumstanțele unice ale unor conjuncturi care nu sunt familiare tuturor.

Din această cauză, atunci când avem de descris o experiență mai puțin comună, cei mai mulți dintre noi o vom face prin alegerea unor cuvinte care ilustrează doar câte o parte din ceea ce intenționăm să spunem,

combinăm aceste cuvinte în propoziții și propozițiile în fraze astfel încât acest amalgam de vorbe diferite împerecheate să sugereze sensurile dorite de noi.

Să presupunem că cineva ți-a aruncat o privire pe care tu ai simțit-o ca având semnificații sinistre imposibil de redat doar cu combinațiile de cuvinte pe care le cunoști și le folosești uzual. Cum vei descrie ceea ce ai simțit? Probabil că vei spune ceva de genul: „*M-a străpuns ca un fior de gheață*”. Aparent nu are nici un sens deși toată lumea știe ce este străpunsul, fiorul și ce este gheața - trei lucruri care de obicei în viața de zi cu zi nu au nimic în comun unul cu celălalt.

Nimeni nu va realiza exact ceea ce ai simțit tu în fapt, dar fiecare va putea intui cam ce s-a petrecut. Cum asta? Extrapolându-și experiențele proprii avute vizavi de cele trei referiri la care ai apelat în explicația ta. Deși se realizează o comunicare imprecisă, totuși se reușește transmiterea unei idei generale care sugerează sugestiv ceea ce s-a petrecut. Ceva similar cu modul în care percepem noi realitatea prin intermediul simțurilor: doar ne facem o părere despre ea din ceea ce percepem și credem că înțelegem.

Dar dacă experiențele unei persoane diferă de ale celorlalți (să spunem că pentru acea persoană străpunsul înseamnă de fapt ceva ca un fel de mângâiere, iar gheața - din cine știe ce pricină - îi evocă un suav parfum de trandafiri) atunci semnificațiile atribuite de către acea persoană pentru descrierea „*M-a străpuns ca un fior de gheață*” vor fi total diferite de ale celorlalți.

La fel se întâmplă și în această carte: de multe ori nu există (sau nu le cunosc eu) cuvinte sau combinații de cuvinte din limbajul comun care să poată reflecta într-un mod cât de cât fidel nuanțe, subtilități, sensuri mai greu de sesizat sau experiențe mai puțin uzuale pentru viața de zi cu zi.

Și atunci - ca să nu mă pomenesc scriind un tom greoi într-o limbă de nișă destinată doar cunoscătorilor - trebuie să caut și să alătur cuvintele cele mai obișnuite din limbajul comun, cuvinte care conțin fiecare doar câte o părticică din ceea ce vreau să-ți spun și să sucesc și să răsucesc fraza în așa fel încât să capete cât mai multe dintre sensurile pe care vreau să ți le transmit.

Uneori este o treabă a naibii de sisifică. Și probabil că nici pentru cititor nu va fi ușor să înțeleagă exact despre ce este vorba. Dar va înțelege în mare

parte și asta este cel mai important pentru că sensurile experiențelor prea subtile sau neuzuale nu sunt întotdeauna ușor de transmis sau de înțeles.

Încerc astfel să creez o imagine cât mai ușor recognoscibilă de cât mai mulți, dar și cât mai apropiată de imaginea pe care o am eu despre lucrurile despre care fac vorbire. Am putea spune că atunci când nu găsesc altă cale mai eficientă, încerc să-mi pictez gândurile folosindu-mă de cuvinte. Iar atunci când nu găsesc nici o combinație de cuvinte care să mă ajute în acest sens, pun în ghilimele cuvintele cele mai apropiate de sensul dorit, ca să-l îndemn pe cititor să caute el cuvântul sau combinația de cuvinte care ar putea să exprime cel mai bine nuanța potrivită acelui context.

Dificultatea constă în faptul că unele dintre lucrurile pe care vreau să ți le transmit nu sunt experiențe de zi cu zi pentru tine așa că ele nu pot fi înțelese la fel de ușor ca exemplul cu fiorul de gheață. Ca și în cazul vizionării tablourilor pictate de pictori cu pensula unde trebuie să te dai cu un pas înapoi pentru ca să poți cuprinde sensul ansamblului și la „*picturile*” din cuvinte - ca să le poți înțelege cât de cât corect - trebuie să te oprești din citit, să iei oarece distanță și să reflectezi la sensul lor. Sau la sensurile lor pentru că sensurile pot fi mai multe, iar uneori le poți găsi ciorchine lângă ciorchine, atârnând pe o singură tulpină.

Cel care citește o astfel de „*pictură*” zugrăvită din cuvinte trebuie să o facă încet și cu atenție. Uneori - dacă chiar dorește să surprindă toate nuanțele și să înțeleagă corect chiar și sensurile ceva mai subtile - poate ar fi necesar să recitească pasajele care la o primă lectură i s-au părut a fi ceva mai obscure. Dacă nu reflectezi la ceea ce citești, ar fi ca și cum privind la un tablou te-ai uita doar la urmele lăsate pe pânză de către o singură pensulă - cea care pare că îți sare în ochi - ignorând multitudinea de urme mai subtile lăsate de către celelalte pensule folosite de artist. Sau poate doar la cum arată rama picturii.

Semnificația generală a unui tablou este dată de către toate urmele lăsate de către toate pensulele pe care le-a folosit pictorul. Mulți se lasă furați de liniile cele mai viguroase ignorând detaliile ceva mai subtile. Ori drumul către sensurile mai subtile este relevat de cele mai multe ori de către detalii. Și în viață este la fel ca și în pictură. Detaliile definesc ansamblul.

Este drept că metoda consacrată pentru comunicarea experiențelor mai puțin comune constă în utilizarea unui limbaj specific domeniului respectiv - la fel cum au procedat și cabaliștii în trecut și așa cum fac în zilele noastre matematicienii, fizicienii, muzicienii și alții ca ei. Limbajul lor de nișă

presărat cu expresii specifice este adesea sec, la obiect, fără ambiguități, figuri de stil sau aprecieri evazive. Multe dintre cuvintele folosite de ei au un cu totul alt înțeles decât cel cu care ne-am obișnuit atunci când folosim aceste cuvinte în viața cea de toate zilele.

Avantajul unor asemenea limbaje constă în faptul că ele pot transmite rapid și precis nuanțe foarte fine ale unor aspecte aparținând domeniului lor ceea ce nu ar fi aproape de loc posibil utilizând limbajul comun. Dezavantajul acestor limbaje: cei din afara comunităților respective nu vor înțelege un limbaj de nișă destinat comunicării doar între cei cu experiențe comune de cunoaștere. Cei care doresc să se alăture acestor comunități vor trebui să învețe din timp toate subtilitățile limbajului respectiv. Și asta necesită motivație, putință, efort și timp.

Acest lucru nu este nici ușor și nici la îndemâna tuturor. Și atunci ce te faci când vrei să descrii experiențe diferite care aparțin de domenii extrem de diverse? Nu sunt mulți cei care înțeleg limbajele de nișă așa că va trebui să scrii într-un limbaj accesibil pentru cât mai mulți dintre cititori, adică într-un limbaj cât se poate de apropiat de limbajul comun, dar totuși - obligat fiind de conținut - oarecum diferit de acesta.

Probabil cel mai surprinzător pentru tine - știind deja cât de mult încerc să te avertizez despre capcanele înșelătoare ale șabloanelor - și în această carte (ca în oricare alta) vei găsi o mulțime de posibile viitoare șabloane! Este adevărat că aici sunt doar gândurile mele acum, dar ele devin automat șabloane în gândirea ta dacă tu le adopți și le folosești ca argumente - fără să le treci mai întâi prin discernământul tău.

Pe aceste posibile șabloane care de obicei sunt însușite de mult prea mulți într-un mod mecanic, informal, fără vreo analiză proprie, sper că îți vei exersa modul tău de a gândi nonconformist. Vei parcurge textul, îl vei compara cu concluziile pe care le-ai tras din propriile tale experiențe de cunoaștere, iar la urmă vei trage propriile tale concluzii. Iar acele concluzii ale tale, comparate cu ceea ce crezi că ar fi concluziile altora îți pot deschide ochii către cine ești tu, cel din lăuntrul tău. Asta înseamnă să fii obiectiv și să te raportezi la o scară de valori unanim recunoscută. Și să nu uiți de morală.

Uneori poate că vei ajunge la concluzii similare cu ale mele, alteori experiențele tale de cunoaștere personală te vor îndepărta mai mult sau mai puțin de afirmațiile mele. În nici un caz nu lua lucrurile așa cum le citești: cu cât simți că ele sunt mai importante pentru tine, cu atât întoarce-le și cercetează-le pe toate fețele de să le meargă fulgii.

Cerne-le prin discernământul tău ca să rămână curate în esența lor de eventualele mele prejudecăți și subiectivisme. Pentru că toți suntem subiectivi și toți avem prejudecăți. Suntem atât de plini de subiectivism și de prejudecăți încât nici nu mai observăm atunci când ne scapă fără voia noastră alăturări involuntare de cuvinte care le întrupează celorlalți.

Încercă întotdeauna să înțelegi de ce sunt unele lucruri puse acolo unde sunt puse. Atunci când forma de prezentare pare mai neuzuală, încearcă să înțelegi de ce sunt prezentate în acea formă. Dacă consideri că nu am dat suficiente detalii poate că vei căuta în afara cărții lucrurile despre care se face vorbire în text, ca să le pricepi mai bine. Caută să vezi cine sunt oamenii despre care fac pomenire și de ce merită numele lor știute. De multe ori trebuie să rabzi repetarea de mai multe ori și în mai multe locuri a unor lucruri pe care eu le consider a fi deosebit de importante în deslușirea sensurilor.

Citind inteligent (cu discernământ, detașat și obiectiv) și nu informal (superficial, grăbit să dai de senzațional, omițând ceea ce crezi tu că nu ar fi important) sper că vei dobândi în timp rutina prelucrării prin prismă personală a informației. Asta în loc să o asimilezi pasiv, fără discernământ, judecându-i credibilitatea și valoarea doar după părerea ta despre sursă, aspectul estetic sau potrivirea cu prejudecățile tale personale. Veridicitatea conținutului o poți aprecia la justa sa valoare doar supunând discernământului frază cu frază și încercând să îl vezi și prin prisma propriilor tale experiențe de cunoaștere.

În același timp încearcă să dobândești și obișnuința de a-ți observa propriile reacții în fața lucrurilor pe care le consideri ca fiind noi pentru tine. Este primul pas în cunoașterea de sine. Compară-ți propriile păreri asupra acestor lucruri cu preceptele moralei - nu cu felul în care crezi tu că privesc ceilalți lucrurile - și vezi dacă și cât din gândirea ta se încadrează în acele precepte.

Cel mai greu de atins, dar și cel mai benefic scop este cunoașterea noastră de către noi înșine. Cunoscându-ne adevăratul nostru fel de a fi putem înțelege mai bine interacțiunea noastră cu realitatea existenței și ne putem adapta mai bine evenimentelor de care avem parte în viață. Din păcate acesta este un țel imposibil de atins de către cei care preferă șabloanele predigerate și nu se prea obosesc să mai gândească și singuri. Sau nu doresc să-și scruteze propriile gânduri într-un mod obiectiv. Dar să revenim la carte.

Primele variante ale acestei cărți aduceau mai mult cu textele scrise în stilul Cabalei decât cu o carte accesibilă. Privind retrospectiv, cred că ar fi fost greu descifrabilă mai ales celor lipsiți de experiență în a desluși întortocheatele cărări ale gândirii. Mie îmi plăceau grozav pentru că îmi măgulеau orgoliile dar înțeleapta mea soție mi-a deschis ochii asupra faptului că era extrem de puțin probabil ca un cititor care nu ar fi avut experiențe de cunoaștere sau preocupări apropiate de ale mele să poată înțelege corect multe dintre sensurile împletite ca o iederă de cuvinte pe trunchiurile capitolelor acestei cărți.

Asta nu înseamnă că textul cuprindea pe atunci cine știe ce înțelepciuni de nepătruns, ci doar că eu nu am avut suficientă abilitate ca să mă exprim cât mai pe înțelesul tuturor. Poate că la acel prim text care părea uneori aproape suprarealist[50] m-a dus beția pictării prin cuvinte care te mai cuprinde câteodată - este știut că meșteșugind prea mult la formă poți adesea vătăma sensurile. Ba chiar mărturisesc rușinat că nici olecuță de orgoliu propriu celui care vrea să arate de ce este el în stare în ale potrivirii vorbelor nu ar fi fost străin.

Cuminți acum de orgolii infantile și cu mult mai înțelept datorită vârstei înaintate, sper ca această ultimă variantă a cărții să fie mult mai pe înțelesul tuturor. Am simplificat cât am putut de mult lucrurile ba chiar am și umplut-o cu explicații până la refuz despre ce vrei și ce nu vrei - astfel încât cei mai ageri la gândire și mai trecuți prin toate cele s-ar putea simți oarecum agasați de avalanșa de informații care pot părea inutile unui om care deja le știe.

Totuși mă cam roade gândul că va fi o lectură nu prea lesnicioasă pentru începătorii în ale gândirii deși ei reprezintă ținta mea dintâi. Carul împotmolit în mâlul obișnuințelor zilnice se mișcă încet și cu greu poate fi desprins și îndemnat spre terenul ferm al rationalului și obiectivității. Îți trebuie foarte multă răbdare și putința de a duce lucrurile până la capăt. Și putința are nevoie de o motivație care nu se prea găsește chiar pe toate drumurile.

Acum că am terminat de deslușit forma asta aparent ciudată a cărții, să ne ocupăm oleacă și de fondul ei. Ca să nu tragi cu ochiul nerăbdător să vezi ce se află mai încolo - cum mai fac unii începând cu desertul înainte de ciorbă - am să-ți spun foarte pe scurt la ce să te aștepți pe mai departe. Ca să știi și să nu sari ca lăcusta din capitol în capitol pe motiv că unele capitole sunt cu mult mai plictisitoare decât celelalte. De fapt toate pot fi la

[50] *Suprarealism - curentul artistic și literar avangardist fondat de André Breton (1896 - 1966) care susține exprimarea necenzurată, uneori nici măcar de rațiune.*

fel de plictisitoare pentru cel care nu găsește în ele ceea ce crede el că îi trebuie.

Am văzut că primele capitole pregătitoare sunt destinate dobândirii unor repere care te pot ajuta să rămâi în limite de siguranță acceptabile atunci când te confrunți cu lucruri cu care nu ai mai avut de a face. Ele au rostul de a te pune cu picioarele pe pământ (ca să spun așa) și - din păcate - pot fi cam plictisitoare pentru cei care au lipsit când s-a împărțit răbdarea.

„*Doamne, autorul ăsta face tot posibilul să-și alunge cititorii!*" - îți vei spune acum. Nu, doar te previn că drumul către muntele gândirii nu este chiar pentru toată lumea. Dacă simți că aceste lucruri nu sunt pentru tine, încă mai poți să închizi discret cartea și să te furișezi înapoi la ale tale. Întoarce-te în lumea călduță și confortabilă a obișnuințelor tale familiare, cât mai departe de cunoașterea care poate că te plictisește ori poate că te sperie. Sau despre care poate că tu crezi că nu ai nevoie.

Ceea ce urmează creionează diverse fațete ale realității - prezentate cu mai mult sau mai puțin subiectivism. Sunt aspecte pe care de obicei nu le luăm în seamă în viața de zi cu zi deși eu sunt de părere că ar fi esențiale pentru a te putea cunoaște pe tine și relația ta cu realitatea existenței. Aceste prime capitole vor fi cel mai dificil de citit, dar sunt absolut necesare în economia întregului.

Vor urma mai apoi teme din ce în ce mai „*banale*". Doar în aparență. Nu uita că în realitatea umană acordăm lucrurilor grade de importanță subiectivă și de aceea unele lucruri ni se par a fi nesemnificative. Dar nu sunt. Circumstanțele le fac să pară așa. Pentru a te armoniza cât mai mult cu ceilalți, să nu fii disonant sau doamne ferește perceput negativ trebuie să ții cont și de aceste „*fleacuri*" și „*banalități*".

Să nu uiți că diferența dintre banal și important o fac circumstanțele. Ceea ce este important poate deveni ușor banal și invers. Dacă nu vrei să te surprindă viața, tratează totul ca și cum ar fi important. Pentru că la un moment dat și în anumite circumstanțe, chiar poate fi extrem de important. Găurica din talpa pantofului tău[51] te poate face cunoscut lumii întregi așa cum strădania ta de ani de zile poate că nu va reuși niciodată să o facă.

Totul se va încheia astfel încât unii chiar vor crede că am dat în mintea copiilor. Tu încearcă doar să înțelegi de ce fac ceea ce fac. Și cum ceea ce fac - deși la o privire superficială îți poate părea absurd - îți poate folosi cu mult mai mult decât crezi. Ți-aș spune mult mai multe dar - ca să îi

[51] *Aluzie la Jeffrey Franks, șeful delegației FMI care a fost surprins de fotografi cu talpa pantofului ruptă pe când era in vizita la palatul Cotroceni în 2011.*

protejăm pe cei menționați în avertisment - să ne rezumăm doar la atât. Am mare încredere în perspicacitatea ta.

Din nou nu uita: după ce vei termina de citit această carte, sper să nu te fi raliat fără discernământ la modul în care poate că îți va părea că privesc eu lucrurile. Nu acesta este scopul cărții și nici nu este un lucru prea bun să renunți la șabloanele tale de acum pentru a-ți face din modul meu de a prezenta aici lucrurile alte șabloane!

Ia în considerare și următorul lucru: până când vei termina tu de citit această carte, poate că noile mele experiențe de cunoaștere de care voi avea parte între timp mă vor duce la cine știe ce alte noi concluzii. Și mai mult ca sigur că nici acele concluzii nu vor rămâne definitive - odată cu scurgerea sa, timpul ne învață pe toți lucruri noi de care nu aveam habar înainte. Totul este să nu rămânem prizonieri ai concluziilor vechi. Să ținem pasul cu timpul nostru. Cu discernământ desigur și în limitele moralei.

Gândește fiecare lucru în parte, nu judeca la grămadă și nu lua de bun tot ceea ce ți se spune, chiar dacă aparent lucrurile ți se înfățișează ca fiind extrem de logice: logica nu este realitatea existenței, este doar o imagine simplificată de limitările noastre, doar o presupunere subiectivă asupra felului de a fi al realității, doar o părere dedusă din ceea ce li se pare simțurilor noastre imperfecte că ar fi realitatea. O părere.

Realitatea nu are o singură fațetă, ci tot atâtea fațete câți observatori ai realității sunt. Cei care îți prezintă doar una dintre fațete o aleg de obicei pe cea care îi avantajează în vreun fel - verifică întotdeauna veridicitatea și alternativele acelei fațete. Să nu te miri dacă unele dintre aceste fațete par a se contrazice între ele. Pentru că totul depinde de circumstanțe și de unghiul din care privești.

Cu olecuță de concentrare din partea ta, textul nu va fi prea greu de deslușit, greu va fi doar ca tu să te apleci asupra subiectelor văzându-le nu așa cum ți le prezint eu, ci prin prisma experiențelor tale proprii. Să înțelegi ce ți se spune, dar și de ce ți se spune acel lucru. Să îți faci o opinie proprie, să nu iei tot ce scrie drept dogmă valabilă oriunde și oricând. Lucrurile se definesc întotdeauna prin context. Atunci când sunt scoase dintr-un context, sensurile lucrurilor pot fi cu totul altele - uneori chiar contrare celor care erau înainte de a fi scoase din context.

De ce nu trebuie să îți însușești fără să treci prin analiză proprie ceea ce aici (aparent) par a fi punctele mele de vedere? Pentru că acestea reprezintă doar o variantă a felului în care poate fi percepută realitatea;

pentru că felul cuiva de a privi și înțelege lucrurile îl reprezintă pe acela într-un mod prea personal ca să se potrivească ca o mănușă la toată lumea. Fiecare are câte o părere derivată din modul în care și-a înțeles propriile-i experiențe de viață. Câte o părere pentru aproape orice.

De-a lungul timpului s-au perindat miliarde de oameni, fiecare având propria sa viziune asupra realității. De la primii oameni și până la cei de astăzi, fiecare a văzut și a înțeles lumea în felul său subiectiv. Nu trebuie să te raliezi nici unei viziuni care nu îți aparține, pentru că fiecare viziune este generată de factori diferiți față de aceia care te-au creat pe tine ca personalitate și care te influențează, determinând trăirile tale. Vrem o lume unde să fie diversificare în gândire, nu o lume a turmelor cu gânduri clonate sau chiar mai rău, o lume robotică, fără urmă de gândire, pusă în mișcare doar de programe prestabilite.

Mai ții minte amintirea mea despre acei gunoieri și clopoțelul lor? Ce-ai spune dacă ți-aș da drept îndrumare să te faci gunoier? Ceea ce a fost valabil pentru un copil care alerga la poartă auzind sunetul care atunci i se părea magic pentru felul său de a percepe realitatea existenței, nu cred că va mai fi valabil astăzi și pentru tine dragă cititorule.

Fiecare om trebuie să-și clădească viziunea sa personală asupra a ceea ce trăiește, asupra realității personale, o viziune bazată pe propriile experiențe de cunoaștere. Altfel doar va mima trăirile altora, ratându-și șansa de a-și trăi propria realitate după propriul său fel de a fi. Trăind ca un mim care doar interpretează un rol oarecare, drumurile tale vor avea parte numai de insatisfacție, de tristețe și în cele din urmă te vei afunda în mlaștina copleșitorului sentiment de ratare. Ratarea de a nu fi reușit să fi tu însuți. De a nu fi înțeles la timp realitatea existenței cât mai aproape de maximul putinței tale.

Consideră că misiunea acestei cărți va fi îndeplinită doar dacă o vei parcurge apelând mereu la discernământ și obiectivitate. Și detașare atunci când este cazul. Formează-ți propriile puncte de vedere asupra lucrurilor pe care le vei găsi în aceste pagini, chiar dacă acestea vor fi total opuse față de cele pe care le vei citi aici.

Dacă îți vei urmări și îți vei fi înțeles propriile reacții la ceea ce ai citit, această lectură va fi un câștig pentru tine. Poate - cine știe - cândva vei fi pregătit să urci cât mai sus pe muntele gândirii. Dacă nu vei ține cont de sfaturile mele și vei citi doar informal, doar mânat de prozaicul „*ia să vedem noi despre ce este vorba*”, atunci te pot asigura de pe acum că va fi doar timp pierdut.

De-a lungul vieții tale sigur ai trecut în revistă cam tot ceea ce formează subiectele diverse ale acestei cărți. Ca majoritatea dintre noi, ai făcut-o cumva superficial, preferând în locul analizei proprii adoptarea unor șabloane înscăunate de rutina timpului, ideologia mai mult sau mai puțin impusă sau curentele filosofice la modă. De ceea ce ți-au spus părinții, prietenii și profesorii.

Nu ai încercat să te apleci mai mult asupra semnificaților și implicațiilor ce decurg din unele stări de lucruri și să înțelegi cu adevărat ce se află după un șablon, prin prisma examinării proprii. Probabil că ai adoptat cu destulă superficialitate - ca noi toți - șabloanele de gândire impuse de familie, școală, cunoștințe întâmplătoare, cărți, mass-media și nu prea ți-ai dat osteneala să privești la ceea ce se ascunde în spatele aparențelor - să afli care sunt fețetele reale ale realității. Nu cele răstălmăcite și impuse de către te miri ce interese binevoitoare sau mai puțin binevoitoare față de tine.

Această asimilare mecanică ai făcut-o imitându-i pe ceilalți sau pur și simplu doar ca să folosești într-un mod „*mai plăcut*” timpul care ar fi fost necesar pentru propria ta cercetare asupra lucrurilor. Cunoașterea ta s-a acumulat mai mult cantitativ decât calitativ și mai mult ca sigur cu prea puține nuanțe. De fapt cunoașterea ta era mai mult în alb și negru.

Poate că nu descoperiseși încă tonurile de gri care dau subtilitate și profunzime lucrurilor, pentru că lucrurile nu sunt aproape niciodată tranșate doar în alb și în negru. Poate că deja considerai că nu are rost să îți pierzi timpul cu lucruri al căror sens îl puteai afla cu ușurință de la alții, fără a te mai obosi tu însuți să alergi la vânătoare de sensuri. Că deja credeai că le cam știi pe toate cele mai importante și atunci aveai chef de distracție și mai puțin de cunoaștere. De unde știu? Știu pentru că așa am fost și eu la vremea mea.

După ce vei termina de citit această carte - dacă simți chemare - cred că poți păși cu încredere mai departe către muntele gândirii. Acolo se află valorile unanim recunoscute ale speciei noastre, valori care trebuie neapărat cercetate de toți cei care înțeleg importanța continuității cunoașterii. Dacă te încumeți, poți încerca chiar calea care urcă abrupt către vârfurile greu accesibile ale acestui munte.

Nu uita ceea ce îți repet mereu și îți voi mai repeta și de acum încolo: oriunde te-ai afla, la poale sau în vârf, gândește tu însuți pentru tine, folosește-ți discernământul chiar și atunci când crezi că te afli în fața unui

geniu de netăgăduit. Nu lăsa pe nimeni să-ți umple mintea cu felul lui de a fi. Fii tu însuți. La urma urmei este vorba despre calitatea vieții tale așa că nu o lăsa la voia întâmplării, a străinilor sau a unei prime impresii superficiale.

Nu urma părerile acelor nechemați care se grăbesc suspect de binevoitori să îți deslușească tainele ascunse ale sensurilor după cum le bate vântul interesului sau propria lor înțelegere îngustă. Gândirea nu se „*învață*" de la alții - trebuie să o exersezi tu însuți în felul tău unic ca să înțelegi cum stau lucrurile. De-a lungul timpului vei constata că nu întotdeauna vei ajunge la aceleași concluzii cu ale pretinșilor tălmăcitori de sensuri - fie ei chiar și nume răsunătoare - și că în spatele spuselor lor se află adeseori interese și intenții care nu au nici clin în mânecă cu interesele și intențiile tale.

Pentru că nu există un fel unic de a privi lucrurile, citește tu însuți operele nemuritorilor gândirii ca și cum ai sta de vorbă cu ei de la om la om și nu lua în seamă compilările didacticiste cu adnotările lor adesea lipsite de fundament sau de însemnătate. Sari peste introducerile scrise de epigoni în căutare de lustru[52] propriu prin care încearcă să răspândească odată cu numele lor și modul lor de a vedea, de multe ori limitat ori viciat de cine știe ce lucruri care nu au nimic în comun cu intențiile autorului despre care fac vorbire.

Nu „*viziunile*" epigonilor bâjbâind în căutare de sensuri care nu au fost gândite de autori să le cauți, ci doar viziunile autorilor marilor idei originale. Dar nu ca să le adopți slugarnic și nici ca să le negi sfidător. Doar ca să îți înțelegi mai bine propriul tău mod de a vedea lucrurile. Înțelegându-i bine pe ceilalți te înțelegi cu mult mai bine pe tine însuți.

În funcție de experiența ta de viață și de propria-ți personalitate, vei putea descoperi propriile-ți perspective care îți vor arăta lucruri total diferite față de ceea ce încearcă unii și alții să-ți vândă predigerat despre lumea noastră. Perspective care ca prin minune se vor întocmi în cadrul gândirii tale după felul tău de a fi, pentru a face și ele parte din lumea ta, lărgindu-ți orizonturile.

Fiecare om este altfel și fiecare vede prin prisma experiențelor proprii de cunoaștere chiar și atunci când iscodește universul personal al altora. Dacă ceea ce vede îi și îi place, aduce acasă în universul personal propriu potrivindu-i locul printre ceea ce deja are adunat de ici și de colo. Și toată

[52] Aluzie la versurile lui Mihai Eminescu (Mihail Eminovici 1850-1889) din Scrisoarea I (1 februarie 1881 - „Convorbiri literare"): „Iar deasupra tuturora va vorbi vrun mititel, / Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el / Sub a numelui tău umbră."

această adunătură de peste tot își pierde propria istorie și devine un mic detaliu adăugat la viziunea sa personală asupra lumii.

Dacă ești la prima ta întâlnire cu asemenea gen de lectură, citește doar câteva pagini pe zi și apoi încearcă să înțelegi înțelesurile care se ascund după fiecare frază. Abia după ce te lămurești întru totul poți merge mai departe. Pentru asta trebuie să gândești cu adevărat - adică să lași deoparte șabloanele, stereotipiile și rutinele de gândire care îți dau atât de falsa senzație de cunoaștere a toate și a tot.

Despică firul în patru, iar dacă simți că nu prea merge, concentrează-te mai mult pe efectul pe care constați că îl are asupra ta ceea ce ai citit. Încearcă să înțelegi de ce gândești ceea ce gândești, să deslușești care este drumul care te-a dus spre concluziile la care ai ajuns și cum ai fi gândit dacă ai fi urmat un alt drum. Ai urmat drumul logicii sau a fost doar neputința de a rezista față de farmecul ideii?

Dacă uneori nu vei simți nevoia să recitești câte o frază sau să lași cartea jos câteva clipe ca să poți pătrunde mai bine înțelesul unor rânduri, dacă alteori nu te încruntați și nu te răstești mânios „*Asta s-o crezi tu!*” ori dimpotrivă, dacă nu zâmbești satisfăcut și nu șoptești „*Exact așa credeam și eu!*”, dacă textul ți se pare prea încărcat ori prea lipsit de semnificații, recitește cu atenție atenționările din fruntea cărții referitoare la cei cărora nu le este recomandată această carte.

Deși neincluși în lista celor pe care încerc să-i feresc de inutile dureri de cap, mai sunt foarte mulți dintre cei pe care această carte nu prea-i poate ajuta. Ba îi poate șoca, speria sau contraria. Este vorba despre cei prea plini de ei, prea siguri pe ei, prea mulțumiți de ei, cei care le știu pe toate, cei care știu cu mult mai puțin decât ar trebui să știe, cei care nu se ocupă de un lucru decât dacă-l pot transforma într-o treaptă spre propriul folos, cei pe care nu-i interesează nimic altceva decât propria lor persoană și clipa prezentă, adică toți cei indiferenți la frumusețile muntelui gândirii, la regulile moralei sau la traiul armonios alături de semenii lor.

Și pentru că - dacă nu-i sunt respectate regulile - muntele (fie el și al gândirii) nu te iartă, am datoria de a preveni pe vreun eventual rătăcit pe drumul care duce către acest munte măreț că filosofia aduce „*doar*” un fel personal de înțelegere asupra realității existenței, adeseori reface echilibrul psihic și uneori generează chiar o stare de siguranță celui care

o folosește cu chibzuință, dar și dureri de cap celui rătăcit aiurea pe cărările ei. „*Cine are urechi de auzit să audă*” [53]. No offence[54].

Alături de religie și știință, filosofia ne ajută și ea să ne găsim echilibrul. Să înțelegem ceea ce poate fi înțeles cu ajutorul gândului, fie el conformist sau nonconformist. Iar dacă este nonconformist să băgăm bine de seamă unde ne poate duce el, astfel încât să nu ne înstrăinăm prea mult de ceilalți.

Dar de ce atâtea precauții față de gândirea nonconformistă? De ce să nu îndemnăm pe tot omul să gândească nonconformist? Pentru că gândirea nonconformistă îi poate surprinde uneori pe ceilalți, fără a le lăsa timp suficient de reacție. Ca și tehnologia, gândirea nonconformistă poate avea efecte benefice sau dezastroase în funcție de cum și de către cine este utilizată. Iată un exemplu (iarăși exemple!) negativ de gândire nonconformistă a unui ipotetic individ pitulat comod sub fustele logicii, dar care nu ține cont de îngrădirile moralei (logică malefică):

> «Ce este toleranța? Termenul de toleranță se referă în principal la acceptarea fortuită a unor aspecte care nu ar fi acceptate în alte împrejurări - acceptarea se face doar pentru a evita apariția unor consecințe nedorite. Toleranța nu rezolvă problemele: în cel mai bun caz le amână, în cel mai rău caz le amplifică sau chiar creează probleme noi. Contrar părerilor predicate uzual despre toleranță, aceasta nu arată în nici un fel superioritatea modului de a gândi, ci doar incapacitatea de a găsi soluții în anumite situații. Toleranța este un comportament specific persoanelor care nu sunt dotate cu un nivel intelectual adecvat care să le permită rezolvarea definitivă (o dată pentru totdeauna) a unor situații nedorite. Toleranța reprezintă cea mai greșită abordare a unei probleme, pentru că lipsa unei rezolvări rapide va duce în timp la generarea unei avalanșe de situații neprevăzute cu caracter negativ. Neaplicarea imediată a *"lex talionis"*[55] atunci când suntem afectați negativ de ceva are ca efect proliferarea răului pentru că *"qui malis parcit, bonis nocet"* [56].»

Cele enunțate mai sus - la o lecturare superficială - poate că ar tenta pe unii să considere că totul pare a fi corect, mai ales că în ultima vreme au

---

[53] Biblia ortodoxă (Mat.11:15, Mat.13:9, Mar.4:9, Mar.4:23, Luc.8:8, Luc.14:35, Apoc.2:7, Apoc.2:11, Apoc.2:17, Apoc.2:29, Apoc.3:13, Apoc.3:22)

[54] Nu este o jignire - expresie uzuală din limba engleză care indică lipsa intenției de a jigni chiar dacă contextual se poate deduce altceva.

[55] "Lex talionis" (în limba latină) - legea talionului cunoscută și prin expresia „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" datează încă din timpul regelui babilonian Hammurabi (1792 î.e.n.-1750 î.e.n.) - ea impunea ca pedepsele să fie pe măsura faptelor. Principiul legii talionului a fost folosit mai târziu și în legislația iudaică fiind menționat în Tora de unde a fost preluat mai ales de către cultele creștine și cele derivate din acestea. Adaptat la realitățile contemporane acest principiu este valabil și astăzi în mai toate legislațiile moderne.

[56] Tradus din latină „Cine îi cruță pe cei răi, îi vatămă pe cei buni" - Lucius Annaeus Seneca (circa. 4 î.e.n. - 65) filosof stoic roman.

apărut tot soiul de conducători care par să se ghideze după astfel de principii. Dar textul acesta nu este de loc corect din punct de vedere moral. El este doar logic. Repet (a câta oară oare?): logica nu este oglinda fidelă a realității, ci mai mult o extrapolare a sintagmei „*ce a fost, este și va mai fi*" care poate părea corectă, dar care poate fi infirmată în orice clipă de circumstanțe ignorate din neștiință, prostie, rea voință, interes sau oportunism.

Tot ceea ce afirmă textul este perfect valabil ca structură logică și pare soluția perfectă pentru orice nod gordian[57] al situațiilor dificile; dar există lucruri care uneori sunt mai presus decât simpla aparență logică. Întotdeauna logica trebuie ținută în frâu prin intermediul moralei. Logica fără morală și fără empatie te transformă într-un animal amoral, o creatură monstruoasă sub o aparență de om.

Logica te poate adesea trimite pe piste false și de aceea ea trebuie cenzurată de către morală prin intermediul discernământului. Viziunea simplistă în alb și negru, stimulul și reacția nenuanțată la stimul aparțin mai mult de lumea animală decât de cea umană.

Toleranța este una dintre calitățile esențiale necesare comunităților umane. Tolerându-ne unii pe alții - în limitele decenței, ale bunului simț și ale respectului reciproc, devenim mai puternici, încetând de a mai fi indivizi singulari. Unindu-ne prin ceea ce avem în comun și încercând să ne mai temperăm egoismul nostru nativ, devenim o comunitate. Doar ignorând ceea ce ne deosebește putem merge împreună pe același drum. Iar unde sunt mulți puterea crește - puterea de a face cu mult mai mult decât ceea ce am putea face dacă am fi fiecare pe cont propriu.

Diferența între ceea ce ne spune logica și ceea ce se întâmplă cu adevărat în lumea reală poate fi uneori extrem de mare. Nu pare logic ca cineva care nu știe să înoate să se arunce în apă ca să salveze pe altcineva atunci când toate împrejurările arată clar că nu există nici o șansă de supraviețuire pentru nici unul dintre ei.

Instinctele noastre, imboldurile naturale, nu țin cont de ierarhizările subiective ale logicii, care nu este decât o unealtă ajutătoare a gândirii, un destul de rigid mecanism de evaluare și ierarhizare subiectivă. Instinctele își au drumul lor natural și adeseori prioritar față de drumul dictat de logică.

---

[57] Legenda ne spune că într-un templu din Frigia în orașul Gordion se afla carul lui Gordio, un țăran devenit rege; jugul era legat de car cu un nod care părea imposibil de dezlegat. Exista o profeție care afirma că cel care va dezlega nodul va deveni stăpânul Asiei. Alexandru cel Mare (Alexandru III regele Macedoniei 356-323 î.e.n.) a „dezlegat" nodul tăindu-l cu sabia. Semnificația legendei nodului gordian se referă la modul în care se poate rezolva o problemă dificilă printr-o soluție nonconformistă, dar extrem de simplă. (Te miră faptul că am pus această notă de subsol? Nu ai idee de cât de multe lucruri nu are habar tânăra generație.)

Din această cauză ne simțim uneori bulversați în fața realității care nu se conformează predicțiilor logicii noastre. Ca atunci când cineva despre care știm că nu știe să înoate sare totuși în ajutorul celui care se poate îneca.

Gândirea comună are câteva șabloane formate de-a lungul timpului despre situații de acest gen; unul dintre aceste șabloane spune că supraviețuirea personală primează. Privită prin prisma logicii acestui șablon, acțiunea respectivului ins îți apare ca fiind ilogică, ignorând faptul că în anumite cazuri particulare pentru instinct este imposibilă lipsa de acțiune în prezența morții și că în situații extreme adesea instinctul preia conducerea trecând peste logică.

Pentru cel care a sărit în ajutor, viața celui aflat în pericol a fost în acele momente mai importantă decât propria sa supraviețuire. Nu că ar fi ajuns prin logică la această concluzie, ci pentru că a simțit-o instinctiv fără să mai stea să cântărească lucrurile „*la rece*"; spunem că a acționat impulsiv, din instinct.

Gândirea nonconformistă - dacă nu ține cont de morala locului și a timpului - poate cădea ușor în capcanele logicii pentru că logica este doar un mecanism[58] care pentru noi pare a avea confirmarea realității, dar care nu are întotdeauna echivalențe fidele în realitatea obiectivă. La fel se întâmplă și în cazul gândirii comune. De aceea trebuie combinate cele două tipuri de gândire utilizând discernământul ca punte de echilibru între ele. Niciodată să nu mergem pe abordarea exclusivă doar a uneia dintre ele.

Corectitudinea soluției ține de gradul de înțelegere a mecanismului faptelor (împrejurare, determinare, participare) și a consecințelor acestora (repercusiuni). Lucrurile fiind atât de complicate, soluția cea mai la îndemână atunci când avem dubii sau nu suntem capabili să discernem obiectiv și în timp real este să ne sprijinim pe morală.

Dar atenție - morala este schimbătoare după timp și loc; probabil că mulți îți vor spune că ei nu sunt de acord cu acest lucru, dar trebuie să știi că nici un principiu moral nu va rămâne în picioare decât atât timp cât sunt îndeplinite condițiile care îl determină (ca orice altceva din acest univers și morala depinde de circumstanțe).

Principiile de morală din vremurile trecute par astăzi în mare parte desuete, uneori sinistre, alteori comice. Asta pentru că le judecăm în alt

[58] Logica este un proces individual de ierarhizare valorică subiectivă având ca obiectiv stabilirea de priorități; rezultatele depind de cantitatea și calitatea informației cât și de modul de prelucrare a acesteia de către individ; poate fi asimilată unui mecanism datorită determinismului relațiilor între componentele procesului.

context față de contextul care le-a creat necesitatea și care le-a determinat apariția. Datorită acestui fapt (de evaluare în condiții improprii) putem foarte ușor aluneca spre convingerea că regulile moralei nu sunt un adevăr absolut și că oricum ele vor fi abandonate după o vreme.

Cu toate acestea, morala aflată în uz trebuie tratată întotdeauna ca un adevăr absolut al vremii ei. Este total irelevant faptul că ea se modifică în timp: nu aparența de stupizenie pe care o are astăzi vreo regulă a moralei de ieri are importantă, ci conviețuirea în comun asigurată prin respectarea de către toți a mereu perfectibilelor reguli de conviețuire reunite sub numele de morală.

Morala nu este o modă schimbătoare așa cum s-ar putea crede, ea este o necesitate de adaptare la anumite circumstanțe. Ca orice convenție, regula sau principiul de morală se află într-o perpetuă modificare în funcție de circumstanțele aferente locului și momentului respectiv.

Principiile din cadrul moralei sunt de trei feluri, alunecând fluid dintr-un stadiu în altul, ca spre final să acceadă către perimare: principii care abia încep să fie acceptate, principii deja acceptate și considerate de necontestat, iar la urmă principiile în declin, cele care deși au fost cândva acceptate și considerate de necontestat, acum sunt depreciate datorită apariției unor noi realități sau a unui nou mod de a evalua lucrurile, determinat de noi perspective asupra cunoașterii realității existenței.

Pentru încălcarea principiilor aflate în primul și în ultimul stadiu societatea arată o oarecare clemență, clemență care însă nu apare în cazul încălcării principiilor care au statutul de necontestat. Toate principiile moralei trec obligatoriu prin aceste trei stadii determinate de evoluția și acceptarea cunoașterii din timpul și pentru locul respectiv.

Morala luată în totalitatea principiilor ei veșnic perfectibile este cel mai puternic liant care ține închegate comunitățile umane. Ea conferă siguranța și predictibilitatea atât de necesare psihicului individului și conferă motivația aderenței la grupul care clamează respectarea regulilor moralei respective. Cei care încalcă chiar și unele reguli aparent minore, sunt percepuți ca factori perturbatori ai stabilității relațiilor din interiorul grupului.

Trebuie să consideri morala ca pe o valoare în totalitatea ei. Principiile moralei luate separat - oricât de mărețe sau de inutile ți s-ar părea unele dintre ele - atunci când vremea lor va trece vor fi abandonate în favoarea altora care vor răspunde mai bine noilor condiții. Dar cu toate că principiile

moralei reprezintă doar adevăruri trecătoare, încălcarea lor - chiar dacă în mod aparent nu pare a avea urmări grave - va duce în final la erodarea imaginii tale de membru de încredere aparținând grupului din care faci parte și la marginalizarea ta de către ceilalți.

Uneori lucruri care par minore din punctul tău de vedere sunt suficiente ca să determine trecerea ta în categoria persoanelor indezirabile. De aceea trebuie să înțelegi că nu te supui unui principiu sau altul (din cadrul moralei) doar de dragul acelui principiu - principiile sunt efemere ba chiar pot părea absurde (datorită schimbării circumstanțelor) la un moment dat - ci însăși noțiunii de siguranță colectivă și prin acest lucru contribui și la propria ta siguranță.

Respectând regulile moralei dai un semnal puternic celorlalți că ești predictibil, non-conflictual (referitor la acceptarea principiilor acceptate deja de majoritate) și de aceiași parte cu ceilalți. Adică de încredere.

Atunci când două comunități cu precepte de morală diferite ocupă același areal - în caz de conflict între principii - întâietate are morala grupului majoritar, dacă nu cumva grupul minoritar deține frâiele puterii economice, militare, religioase sau politice. Aceste situații generează tensiuni. Ideal ar fi ca cei care ocupă același areal să stabilească de comun acord principii de morală comună care să nu lezeze pe nici una dintre părți. Acest lucru este aproape imposibil atunci când intervin interesele particulare ale celor care conduc aceste grupuri.

Mi se pare mie sau cam ai început iarăși să caști? Ai obosit de atâta vorbărie despre morală? Să facem atunci o scurtă digresiune. Îți mărturisesc că înainte de a mă apuca de scris m-am gândit o vreme dacă chiar merită să fac acest lucru pentru că multe împrejurări păreau să fie potrivnice acestei intenții. În principal, constatasem că lucrurile pe care eu le consideram a fi importante păreau a fi nesemnificative pentru cei mai mulți dintre tinerii pe care îi cunoșteam.

Și - deși îmi este cam greu să recunosc asta - mă mai și vizita gândul că în loc să-mi ridic și eu o moviliță modestă pe vreun tăpșan al muntelui gândirii care să arate cui trecea pe lângă ea până unde am reușit să ajung cu gândurile mele, să mă apuc în schimb să pun pe mult prea răbdătoarea hârtie niște păreri nesolicitate într-un limbaj grosier și - trebuie să mărturisesc - uneori atât de pestriț încât îmi zgârie chiar și mie creierii. Și totul cu speranța destul de palidă că se vor găsi cititori care să dorească să folosească aceste texte pentru a se cunoaște mai bine pe sine. Parcă

sună cam aiurea, asta dacă nu știi ceea ce știu eu din experiențele mele de cunoaștere despre semenii mei.

Oare chiar asta doream să rămână după mine? Nu un loc al meu pe muntele gândirii, ci doar niște păreri care nu numai că sunt plictisitoare, dar mai trebuie și să le sucești pe toate părțile încercând să le deslușești sensurile ca să-ți folosească cu adevărat la ceva?

În teorie pare simplu să alegi între inutila și orgolioasa scrijelire a numelui tău pe una dintre pietrele muntelui (dacă se poate undeva cât mai sus) și speranța că-i poți ajuta și pe alții să vadă cu ochii lor ceea ce ai reușit să vezi tu dincolo de aparențele realității existenței. Dar în viață nu este chiar așa de ușor să-ți învingi orgoliile, lenea sau chiar lașitatea de a contra obișnuințele sociale, culturale, filosofice ori de alt fel cu care tu nu ești în acord fin mai mult sau mai puțin.

Îți trebuie uneori - pe lângă multe altele - chiar și curaj ca să faci ceea ce trebuie să faci și să întinzi mâna cu intenția să ajuți, fără să ai siguranța că ajutorul tău va fi înțeles, acceptat sau doar folosit ca pretext pentru a fi atacat spre promovarea cine știe căror interese pe care - cu voie sau fără de voie - le-ai deranjat cumva prin spusele tale. Drumul spre iad este întotdeauna pavat cu bune intenții.

În viață lucrurile se leagă unele de altele și nu sunt de loc simple așa cum par a fi la o primă vedere. Îi văd pe cei din jur preocupați mai mult să-și perfecționeze tehnica dării din coate decât dornici să găsească sensuri sau să se străduiască să încerce după putința lor să urce pe muntele gândirii. Nimeni nu pare a avea nevoie de a se cunoaște pe sine însuși deși ca să trăiești așa cum cred eu că ar trebui să o faci îți este absolut necesar să nu fii chiar o necunoscută totală pentru tine însuți.

Sau poate că eu sunt doar un moș cu mult depășit de prezentul suprasaturat de senzorial, exhibiții de tot felul și instincte neîngrădite și cu mult mai puțin înclinat spre contemplarea și înțelegerea sensurilor realității decât era la vremea ei generația mea sau cele de dinainte? Să nu mai aibă astăzi cunoașterea rațională valoarea pe care o avea cândva însuflețind și motivând tinerele generații să afle adevărata față a realității existenței? Oare nu mai vrea nimeni să încerce să vadă lumea adevărată de dincolo de părerile noastre adesea eronate despre ea?

Multe dintre cărările altădată aglomerate ale muntelui gândirii au rămas pustii - prea puțini par a considera în ziua de astăzi că mai merită efortul de a se preumbla pe ele. Cel puțin așa se vede din locul unde mi-am oprit

bătrâneţile pentru un scurt răgaz ca să mai arunc o privire asupra ultimelor mele experienţe de cunoaştere de pe lumea aceasta.

Dar îmi amintesc că la fel cu cei de astăzi eram şi eu la început de viaţă şi că doar cărţile scrise într-un limbaj pe măsura priceperii mele de atunci m-au făcut să-mi îndrept paşii spre acest munte minunat. Le sunt recunoscător celor care le-au scris şi n-am regretat niciodată mica mea ascensiune care m-a făcut să văd eu însumi ceea ce nu prea vedeam clar înainte, cufundat fiind în rutina şi hărmălaia zilelor vieţii de zi cu zi.

Aşa că la ce bun să las după mine o inutilă măsură a cutezanţei gândului meu la care cei mai mulţi să se uite cu mirare, cu indiferenţă sau chiar cu batjocura celui care nu înţelege ceea ce spun ori poate că înţelege lucrurile cu mult mai bine decât mine? Cei care înţeleg deja cum stau lucrurile nu mai au nevoie şi de înţelegerea mea care oricum nu se ridică la înălţimea piscurilor marilor titani ai gândirii.

Eu nu sunt decât un bătrân simplu, poate doar oleacă mai atent la cele din jurul meu - cum îmi place mie să cred. Şi probabil că plictisitor din cale-afară pentru cei care preferă orice altceva decât să-şi îndrepte paşii spre muntele gândirii. Adică pentru cei mai mulţi dintre semenii mei - după cum observ cu tristeţe de mult prea multe ori în fiecare zi care trece.

Aceşti semeni - furaţi de şuvoiul iute al vieţii - se zbat să se ţină deasupra fiecărei zile şi nu prea par să mai aibă chef să-şi bată capul cu desluşiri de înţelesuri care par atât de străine de drumul lor prin viaţă şi aşa nu prea lesnicios. Oare ei nu pot sau nu merită să se apropie ceva mai mult de sensurile realităţii existenţei? Să privească realitatea cât mai aproape şi s-o priceapă pe atât pe cât pot ei să o priceapă? Să înţeleagă cât de cât după putinţa lor cine sunt, de unde vin şi unde se duc?

Nu am fost şi eu la fel de orb ca şi ei faţă de tot ce mă înconjura atunci când eram tânăr? Nu-mi iroseam şi eu zilele sperând să găsesc lumină în întunericul somnului raţiunii despre care mi se spunea că ar fi predestinat să „*mântuie*” sau mult mai corect spus, să stăpânească lumea?

Aşa că - deşi înclinam mai mult să nu scriu în limbaj nepotrivit gânduri care nu se prea cade a fi văzute în aceste cam prea ciudate şi nelalocul lor veşminte ţesute doar din vorbe de toată ziua - m-am hotărât totuşi să scriu ca pentru mine, ca pentru cel care am fost odinioară. Pentru înţelesul celui care am fost - un tânăr fără prea multă experienţă, dar iubitor de adevăr şi curios nevoie mare să vadă ce naiba se află acolo pe muntele ăla al

gândirii de care unii fac atâta caz, alții fac haz și mult prea mulți nici nu îl bagă în seamă.

Dar cum să te fac să nu fugi de la primele pagini când știu bine că celor care sunt astăzi așa cum eram eu odinioară le cam zboară gândurile mai repede ca un stol de vrăbii de la o firimitură la alta? Te vei dumiri tu oare că merită să înfrunți plictiseala vorbelor mele înșirate nemeșteșugit în tirade plictisitoare ca să ajungi să te cunoști pe tine însuți? Mai ales când tu crezi deja că te cunoști mai bine decât oricine altul sau și mai rău - crezi că nu ai nevoie de o asemenea cunoaștere?

Calea către gândirea nonconformistă este cumva ca și calea muzicii: repeți zi de zi îndurând cu stoicism, motivat doar de ceea ce speri că vei dobândi într-o bună zi de pe urma repetițiilor tale. La început lucrurile de bază, apoi cele puțin mai complicate și tot așa ca până la urmă să le pui pe toate cap la cap. Și într-un sfârșit te trezești că poți cânta. Și atunci te simți ca o pasăre eliberată din colivie.

Asta sper că poate face și această carte, dar numai în mâinile răbdătoare ale celui motivat de dorința cunoașterii: ea trebuie să-ți arate nu ce pot face eu cu gândurile mele, ci cum să-ți dai tu încet-încet drumul la gândurile tale. Repetițiile din orice domeniu pot fi uneori plictisitoare și anevoioase mai ales pe la început, dar pe măsură ce înaintezi, lucrurile devin parcă mai plăcute, mai ușoare, iar atunci când este vorba despre gândire - parcă mai bogate în sensuri.

În timp - aproape fără să-ți dai seama - începi să gândești mai altfel decât gândeai înainte. Puțin câte puțin constați că lucrurile privite dintr-o altă perspectivă decât cea comună au o multitudine de fațete nebănuite. Parcă se deschide lumea dinaintea ta și începi să o vezi diferită de ceea ce credeai că știi despre ea. Iar în cele din urmă - văzând și nevăzutele de dinainte - ai să o privești cu uimire și încântare ca și cum ai vedea-o pentru prima dată.

Răbdarea este una dintre calitățile esențiale necesare celor care doresc să urce potecile acestui munte.

Sper ca mersul încet pe care îl facem împreună către acest munte să nu te plictisească prea mult. Nu fii nerăbdător - graba strică treaba mai ales în ale gânditului. Dacă ți se pare greu pentru putința ta, nu te obligă nimeni să parcurgi mai mult de câteva pagini pe zi. Important este să cauți să le înțelegi și mai ales să te înțelegi pe tine citind ceea ce se găsește acolo.

Cum poți face asta cât mai eficient? Citește câte puțin și apoi gândește. Întâi încearcă să înțelegi ceea ce ai citit. Apoi vezi ce impresie îți face ceea ce ai citit. Concentrează-te asupra ta și observă-te cu atenție ca și când ai privi pe altcineva. Ce crezi despre tine când citești cele ce sunt aici? Nu te descuraja dacă uneori totul îți apare ca un talmeș-balmeș plictisitor și fără sens. Sensurile sunt în tine, îți trebuie doar timp ca să le recunoști și să le pui laolaltă. Cât timp? Asta depinde de fiecare și de felul său de a fi.

Cu fiecare frază citită și mai ales înțeleasă se creează în tine noi conexiuni neuronale. Încetul cu încetul se dezvoltă o rețea care altfel nu are cum să se dezvolte doar din experiențele tale obișnuite de zi cu zi. Dacă nu chiar acum, poate că ceva mai târziu vei fi pregătit să înțelegi. Dacă nu tot, măcar o parte din cele ce sunt aici. Trebuie doar răbdare și perseverență așa cum facem întotdeauna atunci când dorim să obținem ceva ce ne dorim cu adevărat să obținem.

Pentru că drumul către muntele gândirii poate fi mai greu pentru unii, cartea aceasta a început deja să aibă grijă de tine chiar de la prima sa pagină. Pas cu pas, ea încearcă să te pregătească pentru drumul tău propriu care va duce către descătușarea gândirii tale din rutina obișnuințelor. Gândirea este ecoul interacțiunilor tale cu realitatea existenței, fereastra ta către realitate. Pentru fiecare dintre noi ea are un timbru distinct modelat după ceea ce înțelegem fiecare dintre noi din experiențele noastre de cunoaștere.

Ceea ce trăiește fiecare dintre noi zilnic este ceva unic și extrem de personal cu toate că avem falsa impresie că am trăi lucruri comune, aceleași ca și ale celorlalți. Felul în care înțelegem cele trăite de noi ne dă felul nostru de a fi. De aceea trebuie să avem grijă să înțelegem cât mai corect și obiectiv tot ceea ce trăim. Nu grăbit și superficial sub imperiul impresiei de moment, ci detașat și trecut prin discernământ.

Nu există sensuri în realitatea existenței. Sensurile le dăm noi în interiorul universului nostru personal. Noi nu descoperim sensuri ci doar le inventăm sau le acceptăm pe cele inventate de ceilalți. Poate că ăsta o fi rostul nostru: să dăm sensuri interacțiunilor realității existenței. Odată născut în mintea cuiva și transmis mai departe, sensul capătă și el un rol decisiv în cadrul determinismului general, schimbând interacțiunile umane, călăuzindu-le direcția și intensitatea, motivându-le sau descurajându-le.

Unii se lasă păcăliți de monotonia trăirilor noastre zilnice nerealizând că fiecare lucru este unic și că reîntâlnirea cu el nu este altceva decât un prilej minunat de a îi cerceta și o altă fațetă, o altă perspectivă. La fel ca

atunci când citești o carte și reîntâlnind iar și iar aceleași cuvinte pe care le cunoști de mult timp, descoperi în împletirea lor unică de aici sensuri pe care nu le bănuiai înainte.

Tot ceea ce ne parvine de la semenii noștri este interpretat în interiorul nostru după propria noastră fire și experiență de cunoaștere. Trăim într-un univers personal în care toate lucrurile - chiar și acele lucruri despre care credem că ar fi complet străine de felul nostru de a fi - odată ajunse la noi, devin și ele parte din trăirile noastre. Chiar și atunci când acele lucruri năvălesc fără voia noastră instalându-se obraznic în universul nostru personal. Nu le putem ignora. Nu le putem alunga. Trebuie să ne silim să încercăm să conviețuim cu ele.

Suntem condamnați ca întreaga noastră existență să fim doar noi înșine definiți ca rezultatul unui lung șir de experiențe personale care se trag una din alta și care ne definesc propria noastră unicitate. Ca acel creier artificial alcătuit din fire și piese care navighează prin interiorul propriului său univers personal convins fiind de către percepțiile sale de veridicitatea realității sale. Sau ca bietul peștișor care se rotește docil în acvariul său micuț socotind că asta este tot ceea ce există și se poate cunoaște.

Ca orice altceva din acest univers, suntem unici. Fiecare dintre noi. Această unicitate pare să compenseze efemeritatea ființei noastre. Ne este greu să înțelegem că nu existăm - așa cum greșit credem - ca entități separate care se manifestă de capul lor în univers, ci suntem doar o manifestare locală a universului, o efemeră tranziție a unor particule determinate și determinând la rândul lor întreaga existență.

Este în firea noastră să adoptăm prin imitație tot ceea ce considerăm că ne ușurează existența și de la acest lucru nu face excepție nici modul nostru de a gândi: ne imităm unii pe alții și dăm astfel naștere unei gândiri comune conforme unui specific propriu locului și timpului în care trăim. Sunt și unii care din varii motive sunt determinați de circumstanțe să gândească într-un fel diferit de ceilalți, un fel pe care îl numim nonconformist.

Gândirea nonconformistă poate avea atât aspecte benefice cât și aspecte negative. Acest lucru ține de o multitudine de factori. Să revedem foarte pe scurt despre ce este vorba. Un fel de recapitulare (folosind alte cuvinte) a unor lucruri care au mai fost spuse. Și mai mult ca sigur că vor mai fi spuse. Ca să poată fi înțelese cât mai bine, lucrurile trebuie privite din mai multe perspective - doar așa putem spera să înțelegem cât mai multe aspecte despre ele. Deși - oricât le-am cerceta pe toate părțile -

întotdeauna vor rămâne o mulțime de aspecte necercetate. Dar acest lucru nu este un motiv pentru a ne lăsa păgubași să mai încercăm să ne lărgim orizonturile cunoașterii.

Gândirea noastră - la un anumit nivel - operează cu simboluri[59]. Gândirea este determinată de interacțiunea noastră cu mediul înconjurător, dar și de cea cu noi înșine. Gândirea joacă rolul de interfață[60] între noi și realitate. Gândirea reprezintă calea care maximizează șansele noastre de supraviețuire asigurând din partea noastră un răspuns personalizat la determinările la care ne supune realitatea. Noi confundăm acest răspuns personalizat (reacția noastră la determinări după felul nostru de a fi) cu ceva inexistent (dar despre care mulți dintre noi cred cu tărie că ar exista) pe care l-am botezat liber arbitru[61].

Nașterea și dezvoltarea gândirii personale se supune și ea legilor evoluției ca orice altă manifestare a materiei, prin adaptarea la circumstanțe, acumulare de experiență și tendința de a trece de la simplu la complex. Este suficient să urmărești parcursul gândirii unui copil până ajunge la maturitate ca să realizezi acest lucru.

De la o anumită etapă, dezvoltarea gândirii personale într-o direcție benefică și celorlalți pare că depinde de conștientizarea obiectivă a consecințelor propriilor acțiuni. Aportul acestei conștientizări reprezintă unul dintre principalele elementele care contribuie la o personalizare specifică a răspunsului la determinări. O adaptare la circumstanțe a personalității individului.

La nivelul de astăzi al cunoașterii științifice presupunem că ceea ce detectează percepțiile noastre nu sunt altceva decât manifestări ale interacțiunii materiei cu ea însăși. Noi înșine nu suntem altceva decât o manifestare locală și temporară a materiei adusă la stadiul actual de către un șir întreg de determinări și circumstanțe.

---

[59] Simplificând, mecanismul gândirii se bazează pe interpretarea modificărilor fizice interne ale anumitor componente aparținând organismului nostru. În această carte denumim generic aceste modificări „marcatori" pentru că ele marchează în mod specific interacțiunea individului cu sine sau cu restul lumii creând în ceea ce numim memorie un fel de evidență analogică a experiențelor noastre. Prin „simbol" denumim aici interpretarea atribuită de către sistemul de gândire pentru unul sau mai mulți marcatori, în funcție de diverse circumstanțe. În cadrul procesului de gândire o grupare de simboluri poate genera o semnificație, un sens. Marcatorii sunt supuși degradării în timp. Degradarea totală duce la uitare, iar cea parțială la o reinterpretare a semnificațiilor acordate anterior.

[60] Ca și inconștientul (gândirea „automată" sau aparent „nesupravegheată" de conștient pe care o numim instinct și a cărei prezență este trădată de „îmbolduri" care pot duce până la reacții involuntare) gândirea poate fi considerată și o interfață între percepții și reacția noastră la acestea; ea efectuează procese de evaluare, simulare, ierarhizare, decizie și comandă a reacției în funcție de stimuli, predispoziții și disponibilități; mai succint, în funcție de circumstanțe .

[61] Liber arbitru - o presupusă libertate de a lua decizii prin proprie voință fără a fi determinat de factori de orice fel; conceptul provine din doctrina creștină, fiind folosit de arhiepiscopul Vasile din Cezareea Cappadociei (330-379) mai cunoscut ca Vasile cel Mare și episcopul Augustin de Hipona (354-430) cunoscut ca și Fericitul Augustin pentru a exonera divinitatea de responsabilitatea existenței răului care a putut fi astfel pus pe seama alegerilor „greșite" făcute de către oameni. Într-un univers material determinist, capacitatea redusă a omului de a recepta și prelucra informațiile mediului creează iluzia existenței liber-arbitrului. Încă din anii 70 cercetătorul american Benjamin Libet (1916-2007) laureat al premiului "Virtual Nobel Prize in Psychology" a condus în cadrul departamentului de fiziologie din cadrul Universității din California - San Francisco experimente care au relevat clar că deciziile sunt deja pregătite de inconștient la momentul în care intervine conștientul, ajungându-se până la a se cunoaște ce decizie va lua subiectul înainte ca acesta să devină conștient de ea.

Comparându-ne cu alte manifestări ale materiei, noi credem că avem ceva în plus: gândirea. Credem că gândirea ar fi un proces complex de interacțiune a materiei care se poate petrece doar în anumite circumstanțe și doar la un anumit nivel de complexitate aferentă unui anumit tip de organizare a materiei.

Considerăm că gândirea este una dintre cele mai importante unelte ale sistemului nostru de supraviețuire, sistem care încearcă să ne țină cât mai mult sub această formă umană sau „*în viață*", cum se mai spune. Gândirea a apărut la început rudimentar, având un caracter simplist bazat mai mult pe emoții declanșate de diverși stimuli.

Apoi - ca o consecință a dezvoltării și diversificării complexe a ființei care prin evoluție avea să devină umană - s-a dezvoltat tot mai mult în concordanță cu evoluția biologică a organismului, devenind treptat cea mai importantă unealtă de explorare, dar mai ales de adaptare a noastră la realitatea existenței.

Prin realitatea existenței înțelegem aici realitatea obiectivă a existenței despre care credem că o putem intui mai mult sau mai puțin corect prin intermediul simțurilor (percepțiilor) și despre care presupunem că are asupra noastră efecte formatoare[62] și nu despre realitatea umană, cea care este formată doar din cumulul părerilor noastre despre realitate.

Rutina percepțiilor creează făgașele gândirii. Aceste făgașe vor forma în timp temelia logicii noastre care se ghidează după supoziția falsă „*dacă a mai fost va mai fi"*. De ce este falsă? Pentru că în univers nu există identități decât ca senzație subiectivă generată de percepțiile noastre limitate.

Atunci când suntem angrenați alături de alți semeni în anumite rutine sociale pe care le considerăm a fi experiențe pozitive, făgașele care se creează în noi ca urmare a acestor activități ne vor predispune să repetăm periodic acele activități. Uneori numim acest lucru mimetism social, dresaj social, rutină socială sau comportament de turmă, sugerând că el s-ar

---

[62] *Uzual ne referim la o parte restrânsă din realitatea existenței folosind denumirea de mediu, considerând în mod greșit că doar ceea ce ne înconjoară în limite relativ apropiate ne poate afecta. În fapt nu există o delimitare a realității existenței în bule separate - pe de o parte în mediu și pe de alta în noi înșine. Cele două entități presupuse a fi distincte fac parte inseparabilă din totalitatea existenței (universul) care se află într-o continuă transformare (disiparea impulsului primar al presupusului Big Bang). Doar subiectivitatea umană generată de limitările noastre cognitive împarte fictiv realitatea existenței în componente pe care le poate procesa doar ignorând conexiunile care nu sunt evidente percepțiilor noastre. Deși practic suntem tot una cu realitatea existenței - doar o manifestare locală a întregului sau altfel spus rezultatul unui șir întreg de determinări - din perspectiva noastră subiectivă de zi cu zi ne considerăm în mod eronat că am fi entități distincte și independente de restul existenței. Deși putem muri fără aer, de foame, de sete, de oboseală, de arșiță, de frig, de radiații, de gaze și de multe altele, noi tot nu pricepem că fragila noastră existență atârnă de un echilibru extrem de delicat al mediului care ne-a creat și modelat. Și echilibrul acestui mediu depinde de lucruri aparent improbabile dar totuși posibile într-o bună zi, lucruri aflate chiar și la distanțe de ani lumină față de noi. Ca de exemplu o radiație gama (care poate ucide toată viața de pe Terra) țâșnită în direcția planetei noastre, radiație izvorâtă dintr-o catastrofă petrecută la mii de ani lumină depărtare de noi.*

baza doar pe imitație, prin însușirea și repetarea lucrurilor considerate mai mult sau mai puțin apreciate de către noi ca fiindu-ne benefice.

Imitația este doar primul pas în asumarea unui anumit comportament. Pentru a deveni o rutină, comportamentul are nevoie de o motivație. În unele cazuri, chiar înțelegerea utilității comportamentului respectiv poate deveni o motivație. Utilitatea comportamentului poate fi aflată printr-o simplă comparație între ceea ce s-ar întâmpla în lipsa unui anumit comportament, în opoziție cu ceea ce s-ar întâmpla dacă ne asumăm acel comportament. Evident, totul în limitele înțelegerii circumstanțelor și al corectitudinii predicțiilor noastre.

Poate că nu îți sună bine denumirea de comportament de turmă, dar acest comportament nu este nici rușinos și nici denigrator. Dimpotrivă, este o caracteristică importantă de comportament pe care o putem regăsi - într-o schemă ceva mai simplificată, dar totuși oarecum similară - și la alte animale. În cazul speciei noastre, în anumite situații clamăm ca fiind mai meritorie apelarea la discernământ decât urmarea instinctivă a reflexului social. Atunci când comportamentul se supune discernământului, spunem că individul dă dovadă de maturitate. Că a trecut de la comportamentul determinat de imboldurile instinctuale la cel determinat de conștientizarea consecințelor.

Gândirea pe care am denumit-o generic drept „*gândire comună*” apare ca urmare a unor experiențe de cunoaștere aparent similare. În împrejurări particulare, datorită unei educații mai aparte, a unei interacțiuni sociale neuzuale sau a unor predispoziții proprii, apar indivizi cu reacții la stimuli diferite de ale celorlalți - aceștia sunt predispuși către o gândire aparent atipică pe care am denumit-o aici „*nonconformistă*”.

Acest tip de gândire poate fi dobândit natural în urma unor experiențe de cunoaștere adecvate, dar poate fi și învățat. Învățarea se poate face prin imitație (folosirea fără discernământ a unor șabloane în configurații tipice acestui tip de gândire) sau în mod inteligent, prin înțelegerea și învățarea utilității mecanismelor care stau la baza acestui tip de gândire. Importantă este și învățarea discernerii momentului în care putem utiliza aceste mecanisme de gândire care pot da rezultate pozitive doar dacă alegem momentul și locul potrivit. Utilizarea lor cu discernământ (doar atunci când este cazul) conduce spre ceea ce numim gândire nonconformistă inteligentă.

Cred că acum este momentul potrivit să îți reamintesc că în viața de zi cu zi nu există cu adevărat două tipuri separate de gândire: cea comună și

cea nonconformistă. Nu există indivizi care gândesc doar nonconformist sau indivizi care gândesc doar conformist - cu toate că de multe ori generalizăm lucrurile și afirmăm în mod eronat acest lucru.

Pentru fiecare individ există doar un singur proces de gândire care este format dintr-un conglomerat neomogen de procese cognitive secvențiale. Poziționarea rezultatelor cumulului acestor procese spre comun sau nonconformist se datorează unei multitudini de factori de influență (stimuli) interni, dar și externi (circumstanțe), care iau parte permanent la afluirea procesului de gândire spre o zonă de conformitate sau de neconformitate față de tipul de gândire predominant local.

Abia după cernerea prin sita discernământului, prin sita logicii și prin cea a moralei acceptate de individ (nu neapărat în această ordine) putem spune că avem o secvență de gândire orientată mai mult sau mai puțin spre una dintre cele două extreme (gândire comună sau nonconformistă). Doar o secvență și nu o gândire. Totuși - pentru simplificare - aici vom continua să vorbim despre aceste procese cognitive cumulate ca și cum ar fi vorba despre două tipuri distincte de gândire.

Vom simplifica considerând arbitrar că în cadrul proceselor cognitive voluntare atât mecanismele gândirii comune cât și cele ale gândirii nonconformiste reprezintă singurele două moduri de prelucrare a informației. Vom ignora astfel influența subconștientului, a contribuției unor procese interne care pot determina anumite stări și predispoziții sau a interferențelor datorate interacțiunilor noastre permanente cu mediul, interacțiuni care ne pot distrage și îndrepta către o direcție spre care nu intenționam inițial să mergem.

Lucrurile nu sunt chiar atât de simple într-un univers bazat pe determinare, un univers în care fiecare particulă își are contribuția proprie la starea generală a celorlalte particule. Noi nu (putem să) analizăm cu adevărat realitatea (să știm totul despre tot), dar putem să interpretăm ceea ce credem că ne spun percepțiile noastre limitate despre ea.

Realitatea umană rezultată din interpretarea percepțiilor este doar viziunea speciei noastre asupra realității. Doar părerile noastre subiective despre existență. Acest lucru se datorează unui proces de simplificare în vederea eficientizării - adică reducerea informației percepute prin interpretare, ierarhizare, selectare și eliminare a unor părți subiectiv

considerate ca fiind neimportante[63], astfel încât ceea ce rezultă să se încadreze în limitele modeste ale putinței noastre.

Este suficient pentru supraviețuirea noastră în cadrul realității. Este suficient pentru a ne construi realitatea umană - cumulul părerilor noastre despre realitatea existenței. Dar nu este suficient pentru a cunoaște cu adevărat realitatea. Cunoașterea reală dincolo de barierele putinței biologiei noastre este un deziderat utopic. Noi nu putem cunoaște din totalul realității existenței decât părerile noastre asupra interacțiunilor noastre. Totul se reduce la ceea ce credem noi în mod subiectiv despre existență: doar cunoaștere umană și nu cunoaștere reală.

Cunoaștere am crezut că ar fi lumea lui Zeus sau a zeilor vechilor egipteni. Cunoaștere am crezut cândva că este și afirmația unora care pretindeau că lumea a fost „*creată*" în șapte zile de către cineva care - judecând după rezultat - se pare că nu s-a gândit prea bine la ceea ce face, dar care după ce a făcut ce a făcut a fost mulțumit de ceea ce a făcut. Cunoaștere credem astăzi că ar fi și Big Bang-ul, năstrușnica teorie a oului primordial. Cine știe ce vom mai crede mâine că ar fi cunoaștere?

Aceste lucruri nu ar trebui să ne descurajeze, dimpotrivă. Trebuie să încercăm fiecare să ne atingem potențialul maxim de care este capabilă putința noastră. Una dintre căile prin care putem face acest lucru este gândirea nonconformistă. Atunci când nu prezintă aspecte patologice, gândirea nonconformistă poate reprezenta o alternativă de succes la gândirea comună, putând determina salturi calitative atât pentru individ cât și pentru societate. Mecanismele gândirii nonconformiste pot fi învățate și adoptate ca sistem personal de prelucrare ocazională a informației.

Gândirea nonconformistă are două aspecte principale: pe de o parte reprezintă o modalitate eficientă de sistematizare și de utilizare a informației datorită unor abordări inedite care nu se supun rutinelor gândirii comune - astfel ajutând la rezolvarea situațiilor în care gândirea comună s-a dovedit a fi ineficientă. Dar pe de altă parte poate avea și efecte negative: în anumite circumstanțe poate crea situații care uneori pot fi catalogate ca fiind de domeniul patologicului.

Simplificat la extrem - gândirea nonconformistă este doar rezultatul utilizării în anumite cazuri a unor scheme de prelucrare a datelor folosite uzual în alte cazuri. Elementele principale care determină orientarea persoanei către una dintre aceste două fațete (pozitivă sau negativă) ale

[63] Nimic nu este fără importanță în realitatea existenței, nici măcar o singură particulă. Dar noi obișnuim să categorisim drept neimportant ceea ce nu cunoaștem ca să motivăm faptul că omitem să luăm ceva în calcul. Ignoranța noastră creează senzația de lucruri neimportante doar în universul uman, în universul părerilor noastre despre realitatea existenței. În realitatea existenței nu există astfel de ierarhizări, fiecare particulă își are contribuția ei specifică.

acestui tip de gândire sunt felul de a fi al individului (tipul de personalitate), modul în care acesta înțelege realitatea existenței și corectitudinea discernământului său.

Discernământul se aseamănă cu un mecanism de selecție între mai multe variante posibile într-o împrejurare dată și este supus total subiectivismului fiecărui individ în parte. Corectitudinea discernământului variază în funcție de cantitatea și calitatea experiențelor de cunoaștere de care a avut parte individul respectiv, dar mai ales de ceea ce a înțeles el din ele.

Pentru buna conviețuire într-o comunitate este esențial ca discernământul să se bazeze mai mult pe regulile morale acceptate la momentul și locul respectiv decât pe ceea ce este adeseori greșit apreciat ca fiind interesul personal [64]. Morala - denumirea sub care cunoaștem multitudinea de reguli impuse de traiul în cadrul comunităților - este cea mai importantă cutumă care reglementează siguranța personală și implicit pe cea de grup. Ea se adaptează realităților și se modifică odată cu circumstanțele care o determină și îi definesc aspectele particulare pliate pe necesitățile locale.

Gândirea este doar o unealtă creată și dezvoltată ca răspuns la provocările mediului și are un aport deosebit de însemnat în îmbunătățirea calitativă a vieții[65] prin armonizare (adaptare) la aceste provocări. În cadrul societății, a gândi nonconformist în sens pozitiv [66] se poate face doar cu respectarea strictă a regulilor impuse de morală; călcarea acestor reguli va da naștere unor situații sensibile, indiferent de logica justificărilor utilizate.

Procentul de abatere de la morală care poate apare în urma unui proces personal de discernere este direct proporțional nu cu nivelul cantitativ al educației primite de individ, ci cu calitatea acestei educații. Astfel avem indivizi din medii lipsite de posibilități educaționale deosebite care totuși au la baza educației lor - uneori sumară și cu destule lacune notabile - principiile esențiale ale conviețuirii în comun. Aceștia pot fi considerați ca fiind educați dacă sunt comparați cu rateurile educației din zona așa zisă „*intelectuală*” și - surpriză - uneori chiar din cea de „*elită*”.

---

[64] Este frecventă clasificarea interesului în personal și comun (sau interes general); interesul comun este format din media intereselor personale; impunerea unui interes personal particular în defavoarea celui general (comun) are drept consecință tocmai lezarea (și a) propriului interes prin distrugerea cadrului comun de siguranță socială; ceea ce numim interes personal în acest caz nu este decât o eroare de apreciere prin neglijarea consecințelor care nu sunt în interesul comun și nici al persoanei care-l consideră greșit ca fiind interes personal.

[65] Să nu uităm că gândirea utilizată greșit poate conduce la crearea unui mediu toxic dominat de reguli improprii cunoașterii raționale și obiective, cu consecințe care pot merge până la îndepărtarea de realitatea obiectivă și pierderea șansei de a trăi conform propriului fel de a fi adaptat astfel încât să fie în armonie cu felul de a fi al celorlalți (presupunând că aceștia au un comportament pozitiv normal).

[66] Prin atitudine pozitivă înțelegem de obicei acel tip de atitudine care se supune cerințelor sociale impuse de morală și nu propriilor dorințe a căror punere în practică poate determina tulburarea armoniei colective; armonia colectivă este baza supraviețuirii speciei devenind astfel și interesul nostru particular cel mai important (interes pe care mulți nu îl conștientizează datorită lipsei de înțelegere - voită sau nu - a realităților sociale).

Cine sunt rateurile educației? Cei care deși cunosc regulile - fiind școliți uneori în cele mai prestigioase centre de educație - le aplică selectiv doar în interes personal sau doar de ochii lumii. Adeseori cei care nu au avut acces la instituții de învățământ sunt considerați pe nedrept ca fiind „*needucați*[67]" deși uneori situația de fapt este exact invers. Educația nu se dovedește prin diplome expuse pe pereți, ci printr-un comportament adecvat fiecărei situații. În fapt expunerea diplomelor pe pereți sugerează mai mult o neîncredere în propria persoană, o nesiguranță asupra propriilor capacități, nevoia de a aduce „*dovezi*" ale propriei putințe decât o dovadă de vanitate.

Mulți consideră în mod eronat educația ca pe o pregătire în vederea atingerii scopurilor personale, fără să înțeleagă că în fapt educația are scopul de a determina individul să se integreze participativ în societate și nu să o paraziteze. Integrarea în societate înseamnă mai întâi participarea la crearea de bunuri spirituale și materiale și abia apoi beneficierea de recompense din partea societății în mod proporțional cu aportul adus (relație echilibrată).

De aceea este rizibilă lamentarea celui abia ieșit de pe băncile școlii și fără nici un pic de experiență în profesie, care - deși posedă o diplomă care atestă studii superioare - nu primește aceeași remunerație ca a unuia cu mai multă experiență, dar cu o diplomă ceva mai modestă. Școala îți dă cunoștințele de bază, dar nu te face profesionist.

Profesionist te fac anii de muncă în domeniul tău - de preferință sub oblăduirea unuia dispus să îți împărtășească din experiența sa. Remunerația ar trebui să recompenseze ceea ce produci și nu anii petrecuți în băncile școlii așa cum greșit se mai procedează în ziua de astăzi. Dar mulți se înclină slugarnic în fața titlurilor și ignoră realizările celor care nu sunt „*somități*".

Educația (cunoașterea) constituie un deziderat imperativ necesar bunului mers al societății în primă instanță și abia pe planul al doilea un factor care contribuie la nivelul de creștere a bunăstării individului.

Lipsa de calitate a educației primită atât în primii ani de viață cât și ulterior în instituțiile specializate poate determina apariția unor specimene care pot fi considerate în mod formal - dar total eronat - ca fiind educate. Educația corectă are la bază morala socială strâns îmbinată cu o cunoaștere obiectivă a realității - morala fixând limitele interacțiunilor individului spre beneficiul tuturor și prin aceasta și al său. Educația

[67] *Aici „needucați" este doar o etichetă dată unui comportament care ignoră cu bună știință preceptele educației.*

inadecvată sau greșit înțeleasă generează parazitismul - indivizii care iau de la societate adesea fără să dea nimic la schimb. Cu cât este mai mare lipsa de educație corectă a populației, cu atât situația economică (și nu numai ea) are mai mult de suferit.

Gândirea nonconformistă beneficiază de elementul surpriză asupra celor care sunt tributari gândirii comune, avantaj care în anumite situații poate fi un element determinant în rezolvarea unor situații. Totuși, în mai toate mediile există un grad mai mic sau mai mare de rezistență în acceptarea acestui tip de gândire, o rezistență care crește odată cu nivelul de distanțare al acestei gândiri față de obișnuințele locale.

Pentru păstrarea relațiilor sociale la un nivel rezonabil și integrarea fără probleme în grupul local este necesar ca mai ales în rutina relațiilor de zi cu zi să folosim gândirea nonconformistă cu prudență. Putem da frâu liber gândirii nonconformiste atunci când suntem pe tărâmul căutării de sensuri (filosofie), mijloace și modalități noi în cercetare, în aplicații practice, în artă și în tot ceea ce are nevoie reală de altceva decât de ceea ce am utilizat până la acel moment fără a obține rezultatele dorite. Trebuie însă să dovedim reținere atunci când este vorba despre prejudecăți, tradiții și alte rutine sociale deja încetățenite pentru nu a stârni controverse inutile.

În zilele noastre, datorită globalizării sunt unite prin facilități de acces fizic și informațional zone cu o morală extrem de diferită ceea ce constituie - până la o puțin probabilă omogenizare a conceptelor de morală în viitorul apropiat - un mediu cu potențial exploziv extrem. Abilitatea utilizării gândirii nonconformiste într-o manieră discretă într-un mediu ostil nu este la îndemâna oricui - sunt necesare înțelegerea mediului respectiv, prudență, subtilitate în abordare, capacitate de negociere și nu în ultimul rând carismă personală. Și să nu uităm nici o clipă că gândirea considerată comună într-un areal poate fi văzută ca nonconformistă în altul. Ca de obicei - și aici ca peste tot în univers - totul depinde de circumstanțe.

Să recapitulăm recapitularea. A gândi nonconformist într-un mod benefic nu înseamnă să tragi concluzii neapărat diferite de ale celorlalți, ci doar să-ți supui șabloanele și stereotipurile gândirii propriului discernământ. Atunci când rezultatele gândirii nonconformiste duc spre formulări divergente față de cele ale gândirii comune, lucrurile trebuie tratate cu un maxim de precauție, mai ales atunci când sunt vizate aspecte sociale care s-au transformat de-a lungul timpului în rutine unanim acceptate sau în tabuuri convenabile unora. În asemenea cazuri discernământul personal poate fi insuficient pentru distingerea tuturor aspectelor ce pot decurge din aplicarea gândirii nonconformiste în astfel de situații.

În cazul unor situații care prezintă potențial exploziv și reprezintă piedici în calea progresului, singura soluție este formarea unei școli [68] de gândire nonconformistă care să examineze și să lămurească fațetele mai importante precum și căile care trebuie urmate pentru aducerea situației în limite normale. Acest lucru cere timp, înțelepciune, tact și nu în ultimul rând recunoașterea de către societate a necesității renunțării la vechile cutume. Nu uita că normalul unora poate constitui anormalul altora.

Odată cu trecerea timpului, gândirea nonconformistă dintr-o anumită perioadă poate deveni gândirea comună a unei perioade următoare (nu neapărat în succesiune imediată). Această permanentă evoluție a gândirii la nivel de societate de la nonconformism la comun este specifică comportamentului social uman și este ilustrată din plin de către istoria speciei noastre.

Semințele acestor schimbări periodice sunt împrăștiate inițial de către indivizi singulari care abandonează ca ineficiente unele aspecte ale gândirii comune aparținând timpului lor în favoarea a ceea ce se consideră în acel moment a fi gândire nonconformistă. Adică o gândire ceva mai altfel decât a celorlalți. O gândire care ia în considerație aspecte din realitatea existenței care până atunci au fost ignorate.

Recunoașterea și acceptarea de către o minoritate influentă a corectitudinii ideilor noii gândiri va duce la adoptarea lor treptată în cadrul gândirii comune. Putem afirma că gândirea nonconformistă inteligentă este în fapt motorul evoluției societății omenești, catalizatorul permanentei schimbări a modului nostru de existență, iar cei care o utilizează sunt promotorii viitoarelor etape de evoluție socială.

Să ne oprim oleacă să ne tragem sufletul și profitând de răgaz să mai divagăm puțin. Dacă vrei să poți urca pe muntele gândirii, este musai să încerci să gândești și nonconformist din când în când. Cum poți face acest lucru dacă încă nu ești familiarizat cu mecanismele acestei gândiri? Nu este de loc complicat.

Expunerea la subiecte abordate diferit față de cum ești obișnuit, „*rezistența*” ta la lecturi considerate de majoritatea dintre noi ca fiind extrem de plictisitoare (adică diferite față de obișnuințele zilnice ale omului „*obișnuit*”), explorarea unor zone aparent „*neimportante*” pentru viața ta de zi cu zi, informații despre teorii și ipoteze care nu cadrează în totalitate

[68] Se face referire la procesul de adoptare a unor elemente aparținând gândirii nonconformiste de către gândirea comună și nu la instituții specializate; aici cuvântul „școală” are sensul de grup care adoptă și popularizează o abordare nouă asupra unor aspecte ale relațiilor sociale.

cu preocupările ori cu părerile tale de până acum, toate acestea - dacă vor găsi teren prielnic (motivație, voință și putință) - vor determina în tine anumite modificări care nu pot fi obținute prin nici o altă cale. Păscutul oilor în pacea idilică a pajiștilor sau studierea matematicilor superioare în compania tomurilor de specialitate creează în noi conexiuni neuronale total diferite. La fel se întâmplă și cu lecturarea acestor texte.

Autoanalizarea propriilor reacții în fața unor texte concepute special cu capcane de tot felul pentru a te scoate din confortul modului tău obișnuit de a fi și a te expune la o plajă largă de senzații cuprinsă între plictiseală și interes îți poate deschide orizonturi nebănuite referitoare la propria-ți persoană. Asta dacă nu cumva te hotărăști să dai dracului tomurile și să te întorci la pacea idilică a pajiștilor. Totul depinde de cât ești de motivat ca să ajungi pe muntele gândirii. Iar motivația ta depinde de modul în care îți apreciezi potențialul propriei persoane, poți face predicții veridice ale viitorului tău și de cât înțelegi tu din realitatea existenței.

Cu ce te poate ajuta această carte? Te poate determina să-ți înțelegi propriile-ți reacții în fața unor moduri diferite de a privi realitatea. Să te înțelegi mai bine pe tine, la cum te situezi tu în fața acestor modalități atât de diferite de ale tale de a înțelege realitatea existenței. Să vezi dacă nu cumva dai bir cu fugiții la primul semn de efort intelectual sau de plictiseală cauzată de neînțelegerea rostului unor lucruri. Ca să te poți înțelege pe tine însuți trebuie mai întâi să te poți vedea așa cum te văd pe tine cei care pot să te vadă așa cum ești în realitate și nu așa cum vrei tu să apari în ochii celorlalți.

Realitatea are nenumărate fațete a căror imagine percepută de către noi variază ca importanță în funcție de poziția din care le privești. Una este să vezi un copac care cade în depărtare și alta este să-l privești din apropiere cum năvălește chiar peste tine. Deși în ambele situații este doar un copac care cade, poziția în care te afli (circumstanțele) schimbă total modul în care tu percepi lucrurile, le ierarhizezi ca importanță pentru tine sau te determină să iei decizii.

Privind către tine însuți în timp ce parcurgi o suită diversă de texte - o suită diversă prin conținut, exprimare și uneori aparent năpădite de un stufos subiectivism partizan în abordare - perspectiva obișnuită pe care o ai asupra ta se schimbă și odată cu ea și ierarhizarea lucrurilor pe care le crezi despre tine. De ce? Pentru că începi să te cunoști.

Privind profund vei deslușI lucruri neașteptate care-și vor găsi și ele locul lor în ierarhia autoevaluării tale. Nu te opri la aspectul superficial.

Întotdeauna pune-ți întrebarea „*De ce?*” și caută un răspuns personal[69] la ea. Cercetând unele aspecte ale realității poate fi uneori ca și cum ai îndepărta foaie după foaie straturile usturătoare ale unei cepe. Nu este prea plăcut, dar trebuie să o faci. Unii refuză să o facă și dau bir cu fugiții. A da bir cu fugiții în cunoaștere este tot una cu a te sinucide ca existență rațională.

Odată descătușată de stereotipiile și șabloanele obișnuinței, gândirii tale i se poate deschide calea (și apetitul) pentru acest mod de gândire analitică asupra propriei persoane. Ori de câte ori vei încerca o nouă experiență de cunoaștere vei putea intui și alte căi care poate duc la alte concluzii decât cele generate de calea pe care ai mers până acum, doar în virtutea inerției.

Gândind nonconformist față de felul tău de a fi de obicei vei avea privilegiul de a alege care este calea pe care o consideri mai bună pentru tine în acel moment, pentru că vei putea gândi și ca tine, dar în același timp și ca cei din jurul tău. Mai important decât toate, te vei deschide la nou, nu te vei mai împotmoli în înșelătoarea siguranță a rutinei zilnice și vei învăța să te ții aproape de fiecare pas pe care acea parte din umanitatea conștientă de realitățile existenței l-a făcut, îl face sau îl va face în descifrarea sensurilor reale ale lumii noastre.

Toți dorim să ne deschidem orizonturile, dar câți dintre noi au cu adevărat prilejul, putința și voința necesară? Pentru a ajunge la un cât mai înalt stadiu de deschidere trebuie să ai puterea și răbdarea de a parcurge drumuri pe care - fără a le înțelege uneori importanța sau semnificația - le poți considera la început ca fiind extrem de plictisitoare sau chiar inutile pentru viața pe care o duci acum.

Gândește-te la colegii tăi din clasa întâi. Câți dintre ei - din varii motive - au abandonat cunoașterea și au eșuat în ratare, în supunere fără obiecții față de cei care le dictează cum să își trăiască propria viață și în necunoașterea celor mai simple modalități de a se descurca singuri fără ajutorul celorlalți. Ajutor care mai totdeauna vine cu un preț adesea substanțial.

În schimb, dacă vei urca pe muntele gândirii, orizonturile ți se vor deschide din ce în ce mai larg, iar ceea ce îți dorești de la viață se va schimba mult pentru că vei măsura totul cu o nouă scară a valorilor. Și poate că vei constata cândva că ceea ce ți s-a părut înainte a fi un efort aparent inutil și extrem de plictisitor are ca finalitate o răsplată minunată, pe măsura greutății drumului.

---

[69] Un răspuns care să provină din concluziile tale trase din propriile experiențe de cunoaștere, nu din „se zice că” sau „unii cred că”.

Îți ghicesc nerăbdarea, dar și nedumerirea: „*când voi fi pregătit pentru toate acestea?*” De pregătit ai început să te pregătești încă de la prima pagină a acestei cărți. Adică de când ai băgat timid degetul mare de la picior în fluviul cunoașterii ca să vezi dacă poți să te încumeți să mergi mai departe de primele pagini. Și iată că ai ajuns până aici. Căutarea muntelui gândirii începe de pe prima filă și nu se termină la ultima. Totul aici are un rost, un ritm și un loc al său.

După ce vei termina aceste aparent interminabile texte introductive - atunci când vei ajunge la începutul formal al cărții - vom considera că ești suficient de pregătit ca să mergi deja la pas fără să te poticnești, fără să fie nevoie să fi dus de mână și fără să te sperii de una sau de alta. Altfel ar fi ca și cum ai sări tam-nesam în bazinul olimpic pe unul dintre culoarele unui concurs de înot, doar ca să fi și tu în rând cu ceilalți concurenți - fără însă ca în prealabil să fi învățat să înoți.

Din clipa în care ai trecut de lecturile pregătitoare de la început ar fi bine să pui în aplicare ceea ce ai învățat aici, să te supraveghezi pe tine însuți în timp ce vei parcurge noțiunile de bază a căror înțelegere te va ajuta mai târziu să deslușești mai ușor relația ta cu realitatea lumii umane, dar și relația lumii umane cu realitatea existenței. Vei citi păreri despre efemerul condiției de adevăr, despre cunoaștere, despre timp, materie, om, bine și rău, fericire, prietenie, dragoste, ritualuri, moarte, propagandă, stat și câte altele.

Unele texte vor fi mai greoaie de deslușit ca niște notițe incomplete de seminar - iar tu va trebui să le completezi în mintea ta după felul tău de a înțelege lucrurile - altele vor părea ușoare, dar și oarecum superficiale precum articolele din revistele pentru cucoanele care taie frunze la câini - ca să folosesc o expresie misogină care circula pe la începutul secolului trecut.

Toate își au locul și rostul lor în economia acestei cărți. Ușor nu înseamnă nesemnificativ, iar când dai nas în nas cu o aparență de superficialitate ar fi bine să o aprofundezi, să cauți să înțelegi ce se ascunde după ea. Nu ai idee câte lucruri utile poți găsi atunci când dai la o parte aparența de banalitate a unui text. Extinde „*să înveți și din greșelile tale sau ale altora*” la „*să înveți din orice*”.

Sper că te vei privi pe tine însuți trecându-ți gândurile prin tot acest talmeș-balmeș de lucruri atât de diferite, când mai plictisit, când mai interesat - după felul tău de a fi. Dar fără să abandonezi, fără să-ți recunoști neputința

de a merge până la capăt. Îți vei surprinde propriile-ți gânduri despre ceea ce citești și ele îți vor dezvălui felul în care ești cu adevărat în esența ta și nu cum te străduiești zi de zi să apari în fața celorlalți.

Fii sincer cu tine însuți și nu ezita când ceva din ceea ce întrezărești la tine simți că nu îți este pe plac: este mai bine să cunoști chiar și ceva care nu-ți convine despre tine decât să ignori sau mai rău, să negi, să te minți singur. Și dacă vezi ceva care nu îți convine, gândește-te dacă și mai ales cum poți schimba acel ceva.

Un ultim îndemn înainte de a rămâne pe cont propriu: trăiește-ți propria realitate, nu o imita pe a altora și nici nu te da bătut în fața celor false impuse mai mult sau mai puțin subtil de către alții. Folosește ceea ce vei înțelege din această carte ca să îți îmbogățești cunoașterea astfel încât să poți lua cele mai corecte decizii care să te ajute să-ți trăiești viața așa cum vei crede că este mai bine pentru tine, fără să strici armonia relațiilor cu cei din jurul tău.

Nu putem părăsi ceea ce unii numesc cu aere de superioritate turmă pentru că nu am putea supraviețui în afara ei. Înăuntrul ei nu avem decât trei căi: să ne armonizăm cu ceilalți, dar să ne păstrăm individualitatea, să ne armonizăm cu ceilalți și să renunțăm la individualitate imitându-i fără discernământ sau să ne punem în dezacord cu celorlalți - caz în care individualitatea noastră devine nesemnificativă.

Eu cred că prima cale este cea corectă, dar tu trebuie să hotărăști pentru tine însuți care este locul tău în lume. Iar când vei ajunge să îi înțelegi cu adevărat rosturile, vei vedea că „*turma*” este cel mai bun loc în care ne-am putea afla. Tot ceea ce este cu adevărat important pentru noi nu putem obține decât conlucrând cu ceilalți, în cadrul ei.

Iată că am ajuns la sfârșitul acestor texte premergătoare și foarte aproape de începutul propriu-zis al cărții. Așa cum prevăzusem, mulți veniți, puțini rămași. Privind cu tristețe la cei care își ratează ocazia de a interacționa cu realitatea conform personalității proprii, mă gândesc dacă nu puteam face mai mult decât să scriu aceste texte, pentru unii greoaie ca niște haltere necesare pregătirii pentru olimpiadă iar pentru alții prea ușoare ca să le ia în seamă în mod serios. Scuza mea onestă: doar la atât m-a dus capul.

Am scris încredințat fiind că determinându-te să gândești singur și încercând să te cunoști cu adevărat pe tine însuți și limitele tale, scara ta de valori și prioritățile tale vor mai face un pas către ceea ce acum pare o

etapă tare îndepărtată pentru mulți dintre noi: stadiul de om adevărat. Nu acel stadiu în care animalul maimuțărește conceptul de om, ci stadiul în care maimuța chiar a devenit un om care observă, gândește, discerne și interacționează în armonie cu realitatea existenței fiind conștient că este parte inseparabilă a ei. Conștient de ceea ce este și de ceea ce face. Capabil să-și impună singur limite motivat de interese superioare egoismului său personal.

Inventarea roții a fost un exemplu de gândire nonconformistă pentru vremea ei, dar în timp roata a intrat în patrimoniul gândirii comune devenind șablon. Chiar și astăzi - la atâta amar de vreme de la apariția sa - când ne gândim la deplasarea unui lucru ne gândim în primul rând la roată. Fără discuție, roata are avantajele ei, dar are și dezavantaje majore: are nevoie de o cale de rulare și irosește prin frecare o mare parte din energia necesară deplasării. Pământul este literalmente sufocat de fâșiile sterpe necesare rulării roților de tot felul: străzi, șosele, autostrăzi, aeroporturi, șine de tren sau de tramvai, viaducte, poduri și câte altele.

Pentru că majoritatea dintre noi ne-am ancorat comod în gândirea comună nu ne-am mai gândit serios la nimic care să înlocuiască banala roată și să elibereze pământul de sub milioanele de kilometri pătrați de infrastructură necesară roților. Nu ar fi mai benefic ca să plantăm vegetație pe acest pământ pe care îl risipim acum cu consecințe care se întorc împotriva noastră a tuturor? De ce tolerăm acest nonsens care ne influențează negativ aerul pe care îl respirăm, dar și clima, făcând să prospere doar deșertificarea?

Pentru că roata este o rezolvare la îndemână, simplă și ieftină dacă nu luăm în calcul daunele adiacente. Ea nu necesită investiții mari și nici vreo gândire deosebită. Pentru că - de exemplu - pentru a construi dirijabile, montgolfiere, helicoptere, avioane cu decolare verticală sau drone cu care să înlocuim mașinile de tot felul care folosesc roțile trebuie să investești în dispozitive de propulsie, navigație și siguranță performante.

Trebuie să te gândești la surse de energie la care nu s-a mai gândit nimeni încă. Pentru a găsi căi neexplorate până acum de înlocuire a roții cu ceva mai eficient trebuie să investești în cercetare, iar cercetătorii trebuie să gândească nonconformist. Oare de ce natura - care alege calea cea mai eficientă pentru a rezolva orice problemă nu a folosit niciodată roata în tot ceea ce a creat?

La fel stau lucrurile și în cazul gândirii noastre. Tot ceea ce specia noastră a gândit vreodată a fost revoluționar și nonconformist la vremea sa,

începând cu primul gând de a ridica de jos un băț și a-l transforma în unealtă. Dar lucrurile evoluează. În societatea de astăzi a gândi după șabloane vechi și neverificate personal dacă sunt într-adevăr utile și adaptate timpului și locului în care te afli înseamnă a te condamna la o existență care nu-ți aparține și care mai devreme sau mai târziu te va face nefericit.

Învață-te să gândești singur ca să poți înțelege cine ești, de unde vii și unde te duci, ca să-ți poți alege în cunoștință de cauză drumul potrivit pentru tine. Nu neagă nimeni că gândul de a ridica de jos un băț ca să ți-l faci unealtă a fost la vremea sa un gând nonconformist de geniu; dar să faci la fel și astăzi când lucrurile au evoluat și poți lua o unealtă adecvată vremurilor în care trăim, înseamnă să gândești cel puțin retrograd ca să nu folosim vreun alt termen care ar putea părea și mai jignitor.

Totul evoluează și așa trebuie să facă și modul nostru de a gândi. Dar nu oricum, ci doar în spiritul menținerii speciei noastre în viață și ghidării ei pe drumul către idealul de om adevărat - un deziderat realizabil numai printr-o cunoaștere corectă a realității, o gândire în concordanță cu această cunoaștere și respect față de valorile și principiile morale. Doar aceste lucruri ne pot ajuta să avem un viitor împreună.

După parcurgerea textelor preliminare de până acum - după părerea mea - un cititor fără alte antecedente în deslușirea „*tainelor*” filosofiei ascunse printre rândurile narațiunii ar trebui să fie suficient de pregătit ca să nu se rătăcească de la drumul cel bun și să nu se sperie atunci când întâlnește sensuri neașteptate sau chiar potrivnice propriilor sale păreri.

Așa că acum, când sper că deja am învățat să înotăm în siguranță în apa călduță de pe lângă malul sterp al fluviului cunoașterii, vom porni încet-încet către apa mai adâncă și mai rece din larg. Așa îmi apare mie drumul pe care trebuie să îl străbată cunoașterea umană pentru fiecare dintre noi. Știu că mulți se vor lăsa păgubași opriți de zidul de plictiseală creat de lipsa lor de chef în a se osteni a cunoaște ceva mai mult decât ceea ce deja cunosc.

Din păcate, lipsa lor de motivație de a merge mai departe mi se poate imputa doar mie: preocupat mai mult de a face accesibil ceea ce mi-a fost mie accesibil, nu am știut cum să dau acestor lucruri o formă ceva mai atrăgătoare. Din păcate nu toată lumea vede ceva atrăgător în escaladarea unui munte. Mai ales a muntelui gândirii.

Știm ce este cunoașterea umană - doar părerile noastre despre realitatea existenței. Cu cât facem mai multe eforturi în a cunoaște realitatea, cu atât cunoaștem mai multe dintre multiplele ei fațete. Atenție la cârceii gândirii care pot apărea la înotătorii prea imprudenți sau poate prea încrezători în ei înșiși.

De acum înainte ești pe cont propriu. Nu uita ca din când în când în timp ce citești să mai tragi cu coada ochiului către tine și gândurile tale. Este important. Ia-o încet, cu răbdare și cu atenție. Și dacă ajungi teafăr pe malul celălalt nu uita să-ți alegi cărarea ta proprie spre muntele gândirii. Încearcă să nu mergi pe drumuri bătătorite de alții pentru că doar astfel poți extinde limitele cunoașterii. Dacă ai această dorință și mai ales putință.

O cărare pe măsura putinței tale și mai puțin pe a dorinței, pentru că - știi tu - dorința și putința nu prea sunt în echilibru întotdeauna. Te așteaptă acolo sus sensuri minunate - multe dintre ele încă nu prea bine înțelese cu adevărat de către mulți dintre noi. Succes în deslușirea realității existenței!

Fiecare își are propria viziune asupra lucrurilor, după felul său propriu de a fi. Și toate aceste viziuni sunt importante pentru că ele la un loc formează cea mai de preț comoară a noastră pe care o lăsăm urmașilor - cunoașterea realității existenței, părerile noastre despre ea.

De ce? Ca să vadă cum am înțeles noi realitatea existenței. Și ca punct de plecare pentru propriile lor viziuni asupra acestei minuni a minunilor: realitatea așa cum este ea și nu așa cum o descriu părerile noastre. Întotdeauna părerile noastre despre realitatea existenței vor fi infirmate de către cei care vor veni după noi.

Acesta este un lucru benefic pentru toată lumea. Anticii au trăit cu credința că pământul este plat și că Zeus este zeul suprem, medievalii au adaptat religia vechilor evrei transformând divinitatea dură și răzbunătoare într-un zeu al iubirii pentru toți, noi credem basmele contemporane ale științei și religiei din zilele noastre. Cine știe în ce năzdrăvănii vor mai crede generațiile viitoare! Oricât de mult ar înainta cunoașterea umană, întotdeauna se vor găsi din belșug cei care nu se ostenesc să cerceteze ei înșiși realitatea existenței, cei gata să asculte de te miri cine și să creadă te miri ce, încolonați într-o turmă dedicată îndepărtării de realitate. De o astfel de turmă trebuie să te ferești.

PĂRERI NESOLICITATE

ESTE SPECIA NOASTRĂ ALTCEVA DECÂT O MANIFESTARE A MATERIEI?

Probabil că pentru un extraterestru ceva mai sensibil - deși eu nu cred în extratereștrii care să aibă similarități de orice fel cu ființele umane - o vizită pe Terra ar fi cu mult mai neplăcută decât ar fi pentru noi o plimbare cu picioarele goale plescăind unsuros printre mormanele de guano[70] din peștera Cioclovina Uscată.[71] Asta mai ales dacă pomenitele mormane nu ar fi uscate așa cum sugerează denumirea peșterii cu pricina, ci cumva ar mai fi încă gelatinoase, aburinde și desigur, deloc plăcut mirositoare.

Dar știi din ce cauză ar putea strâmba extraterestrul nostru excrescența sau trompa[72] pe care presupun unii că îi ține loc de nas - asta dacă chiar ar exista și ar mai și comite greșeala să ne viziteze planeta? Pentru că minunata noastră planetă atât de cântată de poeți și menestreli, de pictată, desenată, fotografiată, filmată și atât de iubită și de admirată de noi toți - la o cercetare mai atentă pare a nu fi altceva decât o uriașă adunătură de gunoaie fetide colcăind de organisme care se războiesc și se înfulecă între ele.

O groapă de gunoi de dimensiuni planetare care are atât caracteristicile sumbre ale unui cimitir cât și pe cele înfiorătoare ale unui nemilos teren de vânătoare. Un loc unde predomină legea celui mai tare, mai rău sau mai viclean. Unde speranța în noroc a înlocuit într-atât buna chibzuință încât astăzi ne întrebăm dacă aceasta chiar a existat vreodată pe planeta noastră. Planetă care pare năclăită de o stare de nebunie generală, cuprinsă de o deznădejde maladivă, sufocată în dezamăgiri de tot felul și - capac la toate - bântuită de speranțe deșarte de mai bine care deși nu au nici un temei real, reaprind din când în când în noi speranța unei lumi mai bune, făcându-ne astfel să simțim și mai amar gustul prezentului.

Și știi ce s-ar întreba bietul extraterestru văzându-ne pe noi deja blazați față de toate acestea și trebăluind nepăsători la cele din jur, cele care nu țin direct de interesele noastre de moment? Cred că s-ar întreba ceva de genul: „*Cum este posibil să nu intuiască măcar cum arată de fapt realitatea*

[70] Depozite de excremente și urină ale păsărilor marine sau ale liliecilor. Denumirea provine din limba spaniolă cu origine în limba Quichua vorbită de populația incașă.

[71] Peșteră din România, județul Hunedoara - considerată ca fiind una dintre peșterile cu cele mai mari zăcăminte de guano din Europa.

[72] Unii își imaginează extratereștrii, zeitățile de toate felurile, duhurile și alte fantezii animiste pornind de la alcătuirea făpturii umane, dar cu un „ceva" adăugat: ba o aripă, ba puteri nemaipomenite ba naiba mai știe ce bazaconie. Eu i-am pus nefericitului extraterestru o trompă. De ce nefericit? Pentru că a avut ghinionul să dea peste planeta noastră, un loc care ar fi putut să fie cu mult mai bun dacă ne-am strădui cu adevărat să ne rezolvăm problemele.

în mijlocul căreia își duc traiul cu atâta nepăsare?" Răspunsul este simplu, dar deloc măgulitor pentru specia noastră: băgând capul în nisip ca struțul[73] pentru a nu vedea ceea ce nu ne convine. „*Nu este treaba mea*" alături de cinicul „*Nu mă preocupă lucrurile de acest fel*" ar putea fi mottoul fiecăruia dintre noi. De fapt am fost învățați de mici că viața este o luptă și că cel puternic îl înghite pe cel slab. Și că cei slabi - dacă se unesc - îl pot înghite pe cel puternic. Excepție fac învățăturile unuia care a trăit acum vreo două mii și ceva de ani, dar prea puțini le mai iau în serios cu adevărat.

Cei care nu se simt în stare să facă față realităților dure, ori le fardează cu fantezii absurde ori speră ca ignorarea lucrurilor neconvenabile le vor face pe acestea să dispară. Dacă credem că aceste lucruri nu mai există, vom crede și că nu mai trebuie să reacționăm la ele într-un vreun fel. Și acest lucru ne va simplifica enorm viața - sperăm noi.

Dar de ce am face aceste lucruri atât de ignobile? Doar ca să ne simplificăm viețile, ignorând realitatea neconvenabilă? Da, preferăm să ne bălăcim într-o imagine călduță a realității, o imagine destul de obscură, croită special pentru noi de către semenii noștri interesați în a ne îndepărta de adevărata realitate dintr-o mie și unul de motive care mai de care mai mercantile. Ajutați copios de complicitatea noastră tacită și încântată de declinarea oricăror responsabilități. Complici la propria noastră orbire sub deviza „*Dacă nu poți schimba lumea atunci intră în horă cu ea*".

Așa că ne complăcem să ne înconjurăm de o realitate umană - versiunea noastră lașă și falsă asupra adevăratei realități. O pseudo realitate croită de noi, pentru noi și după calapodul nostru. Putem oare ieși din indolența dezumanizantă în care ne complăcem? Nu atâta vreme cât nu avem voința și tăria de a o face. Nu atâta vreme cât nu simțim nevoia să privim și să înțelegem adevărata realitate de dincolo de poveștile care încearcă să o ascundă. Iar această nevoie are nevoie la rândul ei de o motivație serioasă. De motivația pe care o poate da doar cunoașterea corectă, cunoașterea rațională a realității existenței și nu presupuneri fanteziste care încep de obicei cu „*dar dacă totuși există ceva acolo, ceva mai sus de înțelegerea noastră?*".

Normal că există mereu câte ceva dincolo de ceea ce cunoaștem la un moment dat. Doar că ar trebui să înțelegem că înțelegerea noastră din acest moment nu stă pe loc. Și să ne ferim să atribuim acelui ceva atribute

[73] *În realitate struții nu își bagă capul în pământ; expresia provine dintr-o interpretare greșită a poziției struțului care uneori își aduce capul foarte aproape de sol.*

umane. Adică să nu vopsim cu animism și să nu considerăm de domeniul supranaturalului ceea ce nu cunoaștem încă.

Mereu am căutat căi de a înțelege ceea ce poate exista dincolo de limitele percepțiilor noastre. Și multe dintre cele mai luminate minți se străduiesc să afle ce se mai află pe acolo și să ne explice și nouă celor mai puțin pricepuți în asemenea lucruri - spre disperarea agresivă a celor care își văd secând sursa lor de putere și îmbogățire cu fiecare nouă descoperire.

Ce este de fapt realitatea umană despre care tot vorbim aici, această versiune mincinoasă a adevăratei realități, această pseudo realitate cu care se pare că mai toți ne adormim simțurile? Este doar o imagine falsă care ignoră tot ceea ce nu pare a ne fi convenabil din realitatea existenței.

Pe alocuri se aseamănă cu fotografia unui excrement care arată ca un tort îmbietor, aparent făcut din ciocolată. Poți saliva privind tâmp imaginea sau poți cerceta mai atent despre ce este vorba căutând indicii care să confirme sau să-ți infirme prima impresie superficială. Trebuie să faci acest lucru mai ales atunci când imaginea care ți se prezintă ca răspuns la întrebările pe care le ai arată mai mult decât convingător și mai ales dacă ea arată suspect de satisfăcător (cu sensul de liniștitor pentru cei care pun întrebări).

În loc să o accepți fără să gândești, mai bine pune-ți întrebări și cercetează ce se ascunde în spatele acelei imaginii. Trece totul prin discernământ și pentru ca acesta să-ți fie realmente de folos, maturizează-l mereu supunându-l la noi și noi experiențe de cunoaștere. Și ține-o tot așa până când vei putea deosebi cu ușurință realitatea de contrafacere, dar și până când vei înțelege de ce ți se arată o imagine contrafăcută asupra realității. Și mai ales până când înțelegi ce trebuie să faci când ți se arată o asemenea imagine.

Ți se pare prea complicat? Îți este lene? Îți este frică? Ai alte treburi mai importante de făcut? Nu te interesează realitatea așa cum arată ea cu adevărat și preferi contrafacerea care pare să nu îți dea bătăi de cap? Consideri lucrurile care nu îți convin ca făcând parte dintr-o teorie a conspirației generalizată? Atunci - dragul meu cititor prostuț - poftă bună la tort!

Dar de ce este planeta noastră dragă doar un sumbru cimitir zburător pe care se desfășoară acte sălbatice de un tragism cumplit și nu o casă protectoare pentru noi toți așa cum ne place de obicei să credem? Hai, puțin curaj, chiar nu vrei să afli ceea ce se găsește dincolo de somnul

rațiunii? Dacă nu din considerente morale, măcar din curiozitate să încercăm să ne scoatem capul din haznaua negării realității și să cercetăm ceva mai îndeaproape lucrurile.

Spre deosebire de toate planetele pe care pretindem că le cunoaștem cât de cât, suprafața planetei noastre este învelită într-un strat format din praf și pietriș amestecat cu rămășițele descompuse sau încă în descompunere a miliarde de ființe aparținând milioanelor de specii care au populat sau mai populează încă Terra. Cum spuneam mai devreme, un adevărat cimitir de dimensiuni planetare plin de hoituri aflate în diferite stadii de descompunere: putrefacție, gaze, petrol și chiar pietrificare.

Făcând imprudența să privim la microscop doar un centimetru cub din solul planetei noastre vom avea dezagreabila experiență de a constata că la fel ca pe suprafața planetei și în solul ei mișună tot soiul de creaturi care își petrec mare parte din timp înfulecând de zor resturile altor creaturi sau devorându-se de vii între ele cu o ferocitate înspăimântătoare - deși totul se petrece într-un areal în care dimensiunile par minuscule pentru noi. Și în tăcere, pentru că răcnetele de durere ale microscopicelor ființe nu au atâta putere încât să miște o cantitate de aer suficientă să miște timpanele noastre.

Pe deasupra acestor adevărate zăcăminte fetide de gunoaie forfotitoare de orori, gunoaie depozitate în straturi având consistențe variate mergând de la resturi pietrificate inodore și până la materii aflate într-o descompunere mlăștinoasă fetidă - plutește atmosfera. Adică gazele emanate de către o multitudine incredibil de diversă de lucruri vii sau aflate în stare de putrefacție, fermentație sau mai știu eu ce reacții chimice. Ori chiar provenind din flatulațiile și expirațiile a tot soiul de ființe mai mari sau mai mici. Inclusiv ale tale dragă cititorule.

Și aici - la fel ca și în maldărele de gunoaie de la suprafața și din adâncurile planetei - și în acest amestec de gaze pe care îl numim atmosferă, viermuiesc miliarde de creaturi microscopice care se devorează unele pe altele atunci când nu îngurgitează resturile ori dejecțiile altora. Acesta este aerul pe care îl respiră miliarde de ființe printre care și cele aparținând speciei noastre. Noi îl inhalăm cu plăcere dar se pare că bietului nostru extraterestru nu îi prieste de loc. De aceea s-a colorat în verde broască și nu pentru că verdele ar fi culoarea extratereștrilor.

Apa oceanelor, a mărilor, a lacurilor, a izvoarelor sau a celei din urmă bălți, este și ea plină cu orori similare pornind de la o scară microscopică și sfârșind cu făpturi imense cu nimic mai prejos ca agresivitate decât cele

de pe uscat sau din aer: cadavre descompuse sau în descompunere agitate de forfota a milioane de creaturi în căutare de alte creaturi, stârvuri de creaturi sau dejecții pe care să le îmbuce. Nici apa pe care o bem nu pare mai breazã, dar cred că ar fi mai bine să nu intrăm în amănunte altfel vei avea coșmaruri ori de câte ori vei duce un pahar cu apă „*potabilă*” la gură.

Departe de a reprezenta un rai în univers - cum adesea ne place nouă să credem - planeta noastră atât de idealizată și răsfățată cu epitete tandre și mângâietoare nu pare în realitate altceva decât un scenariu horror, având ca sumbru fundal un cimitir zburător pe care mișună milioane de vietăți atacându-se și devorându-se unele pe altele. De cele mai multe ori de vii sau îngurgitând ori utilizând în diverse alte moduri rămășițele predecesorilor, defecând, urinând, flatulând și râgâind. Deasupra tuturor acestor orori, specia umană își aduce și ea obolul deloc modest la întregirea acestui spectacol macabru, măcelărind milioane de exemplare aparținând altor specii sau chiar din propria specie. De la bacterii la balene.

Deși ipoteticul nostru extraterestru mai mult ca sigur că ar leșina la vederea acestor orori abominabile, se pare că noi ne-am obișnuit să nu mai luăm în seamă țipetele, urletele, răgetele, zbieretele, chelălăielile, scrâșnetele și toate celelalte sonorități disperate generate de ființele care se zbat să scape cu viață în realitatea atroce din jurul nostru.

Ne spunem că nu este vina noastră, că noi nu participăm la acest spectacol macabru, că noi plutim într-o superioritate olimpiană pe care am botezat-o civilizație - o altă invenție a realității umane menită să ne facă să ignorăm realitatea crudă a existenței din jurul nostru.

Evităm de asemenea și să luăm aminte la tot ceea ce se petrece reprobabil în locurile de pe planeta aceasta în care comportamentul animalului cu pretenții de om nu poate fi calificat drept uman: locurile bântuite de boli, foamete, război, abatoarele noastre performante sau primitive, chinuirea altor animale ca urmare a goanei noastre inconștiente după profit sau „*distracție*”. Nimic din toate acestea nu reușesc să ne trezească din visul autoindus care neagă realitatea și ne creează iluzia unei normalități mai mult sau mai puțin idilice.

Adevărul este că nu prea conștientizăm noi prea mult această stare de fapt tragică chiar și după normele noastre uzuale de categorisire a lucrurilor. În loc să privim cu atenție realitatea care ne înconjoară, preferăm să nu luăm aminte la zvârcolirile, zbaterile, contorsionările sau

spasmele sale și să o poleim cu șabloane răsuflate gen „*colț de rai*” sau mai știu eu ce alte stupizenii siropoase și superficiale ale celor care plutesc oniric într-o realitate umană proprie, complet rupți de adevărata realitate.

Desprinși de realitatea existenței, ascunși adânc în interiorul fictivei realități umane, fiecare pitit în universul lui personal care îl apără ca un cocon de ceea ce se întâmplă chiar sub ochii săi - pe care preferă să îi țină cât mai strâns închiși - ne amăgim cu ideea că noi personal suntem nevinovați. Vrem să nu ne simțim responsabili pentru partea noastră de vină. Vrem să ne simțim la adăpost, undeva deasupra a toate aceste lucruri abominabile. La adăpost, dar și în control - ca să putem ține la distanță tot ceea ce nu ne convine.

Ne spunem unii altora că specia noastră este specială și că merită un tratament aparte datorită posesiei a ceva minunat, de neprețuit, unic și mântuitor de toate relele pe care le cauzează modul nostru de a fi: spiritul uman, răsărit asemenea unei flori gingașe și minunate din rău mirositoarele dejecții ale realității înconjurătoare.

Sincer - nu prea știm bine ce naiba este acest spirit uman, dar credem cu tărie că în el ne este salvarea ca specie și justificarea a tot ceea ce facem chiar și atunci când ceea ce facem înzecește dezastrul de pe această planetă și ne grăbește chiar și nouă înșine extincția ca specie. Religioși sau nu, toți credem cu tărie că el, spiritul, reprezintă esența noastră pură, motivația și justificarea existenței noastre și a tuturor celor care decurg din ea pe cale de consecință.

Cei religioși văd în el o punte trimisă de divinități materiei care să îi ducă - doar dacă respectă niște reguli - către lumi supranaturale a căror existență unora dintre noi li se pare a fi extrem de îndoielnică. Ceilalți văd în el chintesența „*măreției*” umane „*lepădată*” de animalitate. Ba unii chiar cred sincer că specia noastră ar fi îndreptățită să pretindă chiar și tronul universului dacă cumva ar exista așa ceva.

Denumirea generică de spirit uman o dăm de obicei diferitelor ipostaze ale unui șir întreg de manifestări pe care le considerăm specifice doar speciei noastre. Știința nu a putut încă pătrunde prea mult în acest domeniu așa că multe dintre lucrurile despre care astăzi credem că sunt de la sine înțelese au rămas în fapt tributare concepțiilor unor epoci în care nu se prea foloseau mijloace de cercetare bazate pe dovezi cât de cât credibile.

Chiar și în zilele noastre suntem încă într-un stadiu de cunoaștere mult prea primitiv, lipsiți de instrumentele și metodele necesare cercetării unor

lucruri despre care de multe ori bănuim că există doar datorită interpretării pe care o dăm unor manifestări al căror mecanism de declanșare și desfășurare nu ne este de cele mai multe ori prea clar.

Cu toate acestea nu ducem lipsă de declarații de genul „*…în urma experimentelor presupunem că acolo este centrul în care se prelucrează informația referitoare la…*", „*…subiecții au prezentat o activitate intensă în zona…*" și altele de același gen. Evident, adeseori graba mercantilă duce la plasarea pe piața cunoașterii a unor cercetări nefinalizate, adeseori rătăcite prin fantezii aberante, concluzii trase de păr sau „*ajustate*" astfel încât măcar să pară că au tangență cu subiectul. Ar mai fi multe de spus printre care și justificarea mai mult sau mai puțin forțată a sumelor alocate cercetării sau de interesele particulare ceva mai obscure ale sponsorilor acestor cercetări.

Presupunerile nefondate ale unora au devenit chiar căi de urmat pentru cei care iau de-a gata lucrurile fără să iscodească ei înșiși cum se prezintă realitatea privită într-un mod obiectiv. Acest lucru mă duce cu gândul la o anecdotă bine cunoscută pe care am auzit-o când eram cu mult mai tânăr: un savant - în cadrul unui experiment - pune o muscă pe masă și bate din palme. Musca își ia zborul. Savantul notează „*Musca are un auz excelent*" apoi prinde musca, îi taie aripile, o pune din nou pe masă și bate din nou din palme. Musca, acum fără aripi, deși simte mișcarea aerului care îi agită perișorii de pe corp, nu mai zboară pentru că nu mai are cu ce. Savantul notează: „*În urma tăierii aripilor, musca a asurzit.*"

Cam acesta este stadiul de acum al cercetărilor științifice care au ca subiect aspecte legate de unele forme de manifestare ale spiritului uman: să le numim delicat deducții înguste[74] cauzate de o insuficientă lărgire a ariei și metodelor de cunoaștere. Dar suntem abia la începutul cunoașterii. Și ca la orice început avem parte și de piste false, aprecieri eronate și tot soiul de greșeli datorate inerentelor slăbiciuni omenești. Vom vorbi ceva mai târziu despre stadiul actual al cunoașterii și limitările noastre cognitive.

Dar până una-alta hai să încercăm să ne lămurim mai bine ce este aia spirit. Zilele acestea am dat din întâmplare peste o definiție de dicționar din care am reținut că spiritul ar fi un „*… factor ideal al existenței (opus*

[74] Suntem încă în copilăria cercetării științifice serioase, încă tributari modelului de pionierat care presupune un savant de geniu înconjurat de asistenți... mai puțin geniali. Cercetarea trebuie să fie pluridisciplinară altfel concluziile cercetării mono disciplinare pot fi neconforme cu realitatea așa după cum au demonstrat deja biochimiștii universității Berkeley paleontologilor, arătând prin experimentele lor că data reală la care se presupune că a apărut specia umană este de circa 5 milioane de ani și nu de peste 15 milioane de ani cât aproximau antropologii; odată cu apariția de noi tehnologii de cercetare din domenii despre care astăzi nici nu ne putem face vreo idee mai mult ca sigur că această estimare va fi contrazisă și ea la fel cum se va întâmpla de-a lungul timpului și cu estimările care vor urma după ea. Nu există adevăruri veșnice, ci doar perspective care se schimbă odată cu ascensiunea noastră pe muntele cunoașterii.

materiei); conștiință, gândire; prin extensie minte, rațiune, intelect. Inteligență, deșteptăciune, istețime; capacitate de imaginație, fantezie..."[75]

Dicționarul nu are nici o vină, definițiile lui reflectă vechile concepte care se mai vehiculează încă prin spațiul public. Expresia „*factor ideal al existenței (opus materiei)*" este o formulare fără suport concret care parvine dintr-o concepție nerealistă asupra lumii la fel ca și presupusa sa calitate de „*opus materiei*".

Dacă este să ne ghidăm după spusele științei, din câte se cunoaște în mod dovedit până acum nu există decât materie - care după unele teorii nu este altceva decât o manifestare a energiei organizată într-un număr oarecare de stări. Materia nu poate fi opusă sieși nici chiar dacă este vorba despre antimaterie[76] care este tot materie, dar cu proprietăți deduse de logica umană ca fiind „*în oglindă*".

Definiția dicționarului confundă spiritul uman - denumire dată în mod generic unor manifestări particulare derivate din existența conștiinței de sine a individului - cu o imaginară formă de existență „*imaterială*" - un concept fantezist care vine din vremuri în care imaginația unora ținea locul cunoașterii bazate pe certitudini.

Putem presupune că prin „*opus materiei*" se sugerează faptul că spiritul ar avea proprietăți „*superioare*" materiei, aceasta fiind considerată cumva „*inferioară*". O idee comună în mai toate doctrinele religioase unde divinitatea - stăpânul mai mult sau mai puțin nemuritor, cel care l-a înzestrat pe muritor cu spirit - este situată pe un plan superior muritorului aflat în postura mai mult sau mai puțin explicită de rob (sclav), creație utilitară, unealtă, animal de companie sau nu mai știu cum altfel se mai poate defini această relație.

Există multe puncte de vedere asupra acestor lucruri. Sunt puncte de vedere care acoperă o plajă foarte largă între cele două extreme: la un capăt sunt cei care susțin că ceea ce numim spirit este doar un rezultat particular al procesului de interacțiune și interdependență a materiei cu ea însăși, iar la capul celălalt sunt cei care susțin că spiritul ar fi pur și simplu… imaterial, situat cumva „*suspendat*" într-un presupus plan aflat pe undeva prin afara materiei.

Atât de înrădăcinată era această credință absurdă încât până nu demult - chiar în numele științei - se cântăreau muribunzii cu puțin înainte și apoi

[75] Citat preluat din DEX 2009.

[76] Conform teoriilor fizicianului britanic Paul Dirac (Paul Adrien Maurice Dirac 1902-1984) antimateria este o parte a materiei formată din antiparticule (particule cu proprietăți „contrare" față de cele ale particulelor materiei obișnuite).

imediat după moarte ca să se afle cât cântărește sufletul care „*a părăsit corpul*”. Nu, nu glumesc. Ți-am spus doar că știința se află abia la început deși pentru unii ea pare că datează deja de mii de ani și că le-ar cam cunoaște pe toate.

Iar între aceste două extreme se vehiculează o mulțime de speculații dintre care probabil că și unele care se apropie ceva mai mult de realitatea pe care ne închipuim cu o mult prea mare siguranță (și de multe ori cu o aroganță cu nimic justificată) că o cunoaștem mai bine decât ne permit limitările noastre biologice să o cunoaștem.

Cele mai deplasate teorii par a fi cele care împănează universul cu entități imaginare având caracteristici umane exacerbate, atribuindu-le intenții și calități care duc până la forme caricaturizate și absurde ale conceptelor. Am putea râde de aceste tentative grosiere de a modifica imaginea realității cu concepte animiste dacă ele nu ar fi constituit de-a lungul timpului o inepuizabilă sursă de nedreptăți, atrocități și suferințe.

Unele continuă chiar și în zilele noastre susținute de ignoranță, credulitate, interese dintre cele mai diverse și a căror persistență este favorizată mai ales de către o monstruoasă și lașă neimplicare a celor care deși înțeleg nocivitatea a ceea ce se întâmplă, nu se simt direct lezați într-un vreun fel sau nu doresc să riște confruntarea cu ignoranța agresivă. Dar să trecem mai departe.

„*Conștiință*” - conștiința, aici acreditată cumva ca parte a amalgamului denumit spirit uman este de fapt un mecanism propriu materiei aflate într-o anumită formă de organizare proprie ființei umane. Un mecanism determinat și determinând la rândul său, un mecanism format din diverse procese biochimice. El poate interacționa inclusiv cu sine însuși având ca rezultantă cunoașterea. În acest caz cunoașterea include însăși conștiința de sine, dar și cunoașterea realității considerată în mod eronat ca fiind „*exterioară*” sinelui. Ambele cunoașteri sunt la fel de distorsionate din cauza limitărilor noastre biologice, dar mai ales din cauza perspectivei noastre (generatoare de subiectivism inerent) de a fi observator și în același timp actor al interacțiunilor proprii.

„*Gândire*” - iarăși o acreditare greșită. Gândirea este un proces biochimic complex bazat pe receptarea, acumularea și prelucrarea subiectivă a informației, proces care operează la nivel primar pe bază de stimul și răspuns, iar la un nivel mai „*înalt*” cu simboluri atribuite subiectiv percepțiilor (sistem analog). Gândirea este „*doar*” o unealtă cu rol de armonizare a noastră cu realitatea. Gândirea reprezintă una dintre

multiplele aspecte aparținând manifestărilor specifice pe care le denumim generic ca aparținând de spiritul uman.

Am putea continua tot așa dar nu văd rostul. Mai mult ca sigur că deja te-ai plictisit. Și eu - așa că renunț să mai continui enumerarea. Mai toate încercările de etichetare a manifestărilor biologiei noastre vehiculate în prezent par a fi mai mult sau mai puțin tributare unor concepte care ar fi trebuit să fie abandonate de foarte multă vreme. Se pare că uităm adesea - sau că unii dintre noi nu au priceput niciodată - că noi nu suntem decât o parte indivizibilă a universului. Doar o manifestare locală a sa. Că nimic nu se petrece „*în noi*" decât în urma unui întreg lanț de interdependențe aparent „*externe*" nouă conjugate circumstanțelor locale.

Că în nici un caz nu suntem „*o parte*" mai aparte creată de capriciul vreunui zeu inventat tot de noi după chipul și asemănarea noastră, a unui animal divin, copac al cunoașterii, fluviu sfânt sau mai știu eu ce altă năzdrăvănie crezută de cei creduli și speculată de cei rapaci. Că suntem doar o efemeră manifestare locală a întregului. A întregului care este universul. Sau altfel spus - realitatea existenței - adică tot ceea ce există efectiv, materia în totalitatea ei și nu găselnițele fanteziste ale unora.

Noi suntem doar o expresie locală a unui cumul de determinări (interacțiuni materiale). La scara timpului cosmic, întreg universul se comportă fluid, cu mult deosebit față de viziunea noastră aproape statică, viziune viciată de imperfecțiunile și de limitele percepțiilor și ale înțelegerii noastre superficiale asupra experiențelor pe care le trăim.

Deci - denumirea generică de „*spirit uman*" este doar o denumire atribuită unui cumul destul de ambiguu de manifestări pe care le considerăm a fi proprii doar ființei umane. Aceste manifestări sunt manifestări materiale supuse determinismului ca inițiere și desfășurare și asta în ciuda modului fantezist în care le categorisim uneori (*„gânduri imateriale"*, *„suflet zbuciumat"*, *„dorințe arzătoare", „intenții criminale", „dragoste"*).

Realitatea rămâne mereu aceeași indiferent de ceea ce presupunem noi despre ea (ține minte asta, am s-o mai repet de multe ori pentru că este un lucru foarte important de reținut). Fie că vom crede în Zeus, Iahve sau Satana, fie că vom crede că Eros ne-a străpuns inima cu o săgeată sau că pur și simplu ne-am îndrăgostit, orișice am crede noi, realitatea existenței rămâne aceeași.

Realitatea existenței se modifică doar în urma interacțiunilor cu ea însăși. Iar noi reprezentăm - la scara universului - un vector minuscul ca

importanță prin care se manifestă aceste interacțiuni. Suntem determinați și drept urmare determinăm la rândul nostru. Dar să nu ne amăgim cu importanța noastră: la fel face și cel din urmă microb de pe planeta noastră.

„*Formele materiale*" care apar percepțiilor noastre sunt tot un cumul de manifestări rezultate din interacțiunea materiei cu ea însăși. Câtă vreme circumstanțele o determină și o permit, materia se organizează în anumite configurații specifice locale. Această specificitate locală a formelor materiale face ca noi toți cei din specia noastră să fim înzestrați cu *„spirit uman"* câtă vreme ne păstrăm configurația propice unei astfel de manifestări și nu ne părăsim mediul favorizant acestei configurații.

Dintr-un ipotetic punct de vedere al universului, ceea ce denumim noi spirit uman și culme a existenței noastre - ba unii merg până la a spune chiar culme a tuturor existențelor - este doar efectul local al unei oglindiri distorsionate într-o porțiune de realitate (reprezentată de către noi), a realității din vecinătatea noastră (mediul), cu efect de inițiere a unor reacții specifice locale destul de insignifiante ca rezonanță în plan general, dar - contrar modului nostru de a le privi - inseparabile de economia întregului univers.

Trecerea noastră prin lume se poate asemui cu trecerea unui stol de păsări migratoare peste o mare: după ce stolul a trecut, tot ceea ce rămâne în urma lui sunt câteva pene și ceva găinaț care se dizolvă în imensitatea apei. După o vreme, nu vor mai rămâne decât câteva molecule care în timp vor dispărea și acelea.

Simplificat: noi înșine suntem un rezultat local, fluid și efemer ca manifestare, un rezultat al determinărilor de pretutindeni. Și mai simplu: suntem alcătuiți din materie, iar diferitele aranjamente ale materiei dau naștere la diferite interacțiuni care au drept rezultat diverse manifestări. Totul în sfera materialului, singura formă de manifestare a existenței. Până și gândurile tale sunt doar manifestări materiale determinate de interacțiunea întregului univers.

Cam dezamăgitor pentru unii dintre noi, nu? Conceptele științifice își fac loc cu greu prin pâcla obișnuințelor de secole. Cine să ne învețe să gândim în termeni reali, în termeni adecvați cunoașterii vremii noastre? S-ar putea spune că nu prea există interes ca turma de oi să învețe despre piramida trofică, dar la fel de adevărat este și faptul că nici oile nu prea au chef să își bată capul cu adevăruri din afara rutinei lor zilnice. Pe ele le interesează

doar unde se găsește iarba și apa și nu au nici un chef să afle că se îndreaptă pas cu pas către abator.

Și totuși… Chiar și pentru un sceptic bătrân ca mine ideea de spirit uman ca o încununare a zbuciumului materiei este seducătoare. Cred că această nerealistă reprezentare despre ceea ce am vrea să fim nu trebuie lăsată să se stingă sub cavalcada necruțătoare a dovezilor furnizate de către cunoașterea rațională și obiectivă a realității existenței.

Ființa umană are nevoie de vise în care să creadă, de idealuri care să o motiveze, de utopii care să îi dea speranță. Nu toți fac față atunci când adevărul rece se dezvăluie strivitor în fața ochilor lor. Și toți avem nevoie de speranță, sensuri și de sentimentul că ne putem controla viața. Știința singură pare a nu face față tuturor întrebărilor noastre. Totul pare prea sec, prea mecanic, prea primejdios și prea depărtat de universul nostru uman. Și știința nici nu pare prea sigură pe ea, răzgândindu-se ori de câte ori mai pică câte-un măr din pomul cunoașterii în capul cuiva mai destupat la minte, care - în loc să-l înșface și să-l înfulece - începe să își pună o ploaie de întrebări care par să ne complice nouă viața și mai mult.

La urma urmei, spiritul uman nu este altceva decât chintesența felului nostru specific de a relaționa cu realitatea și pentru moment se pare că specia noastră încă supraviețuiește. Dar oare pentru câtă vreme? Dacă nu vom învăța la timp să privim cu obiectivitate la realitatea din jurul nostru, să ne adaptăm la cerințele ei și să evităm să distrugem prin acțiunile noastre necugetate mediul care ne-a creat, perioada noastră de visare și iluzii nerealiste despre realitatea existenței cu care mulți dintre noi se amăgesc nu va mai dura prea multă vreme.

Pentru a nu se ajunge la dispariția speciei noastre trebuie să învățăm să gândim cât mai în concordanță cu realitatea. Dacă nu toți, măcar acea parte dintre noi care contează. Nu te oripila, trebuie să recunoaștem deschis: nu există pădure fără uscături. Și ca să realizăm această concordanță trebuie să ne străduim să cunoaștem realitatea, bazându-ne doar pe certitudini și obiectivitate. Pe rațiune, pentru că până acum numai rațiunea a dat rezultate concrete. Fără ea, ne-am fugări și astăzi unii pe alții cu bâte în mână. Ca să ne lămurim cât de importantă este rațiunea este de ajuns să îi privim pe cei care chiar și în zilele noastre mai fac acest lucru. Poate nu chiar cu bâte. Vorbim despre iraționali.

Noi avem ca trăsătură specifică nu numai nevoia de cunoaștere obiectivă, ci și cea de a ne făuri vise și iluzii. După ce vom reuși să gândim în concordanță cu realitatea, am convingerea că va rămâne loc și pentru

acele vise și iluzii care pot avea un efect benefic și motivant asupra noastră. Avem nevoie de vise și iluzii care în loc să ne îndepărteze de realitate să ne ajute să facem față în lupta noastră continuă de adaptare la ea. Oare va putea religia să suplinească această necesitate a speciei noastre? Poate doar dacă se va putea transforma cumva într-o religie a adevărului verificabil de către toți.

Până atunci ar fi bine ca fiecare dintre noi să încerce măcar să învețe să gândească de unul singur. Și cine știe, poate că într-o zi unul dintre noi gândind, va reitera gestul celui care a ridicat de jos primul băț sau prima piatră care a devenit unealtă și va găsi o cale care ne va ajuta să pășim pragul unei noi ere cu mult mai bune decât cele de până acum. O eră în care să gândim toți în concordanță cu realitatea existenței. Oare va fi posibil?

„*Ia stai puțin*" - parcă te văd că intervii simțind cumva că se încheie acest capitol - *„și cum rămâne cu atrocitățile, cu cimitirul zburător și cu toate celelalte orori de care ai pomenit la început?*" Cum să rămână, rămâne ca și până acum. Doar ți-am descris puțin din ceea ce poți vedea din realitatea existenței dacă îți dai osteneala să privești în jurul tău cu ceva mai multă atenție. Deocamdată nu există soluții decât pentru o mică parte dintre aceste lucruri și anume pentru o mică parte din partea care depinde de noi.

Sper ca în timp specia noastră să găsească soluții la cele mai multe dintre ele. Dar noi - așa cum suntem acum - se pare că nu putem face prea multe în acest sens. De aceea specia noastră și-a propus ca ideal omul adevărat. Ce este un om adevărat? Acel personaj care străduindu-se să înțeleagă realitatea și gândind în conformitate cu ea, ajunge să realizeze atât pentru el cât și pentru viața din jurul său condițiile unui echilibru cât mai stabil. Utopie? Poate. Dar de ce să nu încercăm să ne autodepășim?

Primul pas constă în înțelegerea cât mai obiectivă a realității existenței. Am să-ți povestesc mai încolo și mai pe larg ce și cum vine treaba cu omul adevărat. Deocamdată să ne lămurim cum stă treaba cu unele aspecte ale realității existenței noastre de care depind mai mult sau mai puțin concepțiile noastre despre realitate. Pentru că în funcție de concepțiile noastre este și modul nostru de a ne comporta și de a influența cele ce se întâmplă în jurul nostru. Realitatea este oarecum ca un puzzle. Să ne ocupăm puțin de câteva dintre piesele acestui puzzle și de relația noastră cu ele.

REALITATEA ȘI ȘABLONUL

Istoria ne spune că la începuturile cunoscute ale aventurii speciei noastre, pe vremea înjghebării primelor comunități, cunoștințele cu adevărat utile despre realitate erau accesibile doar unui număr limitat de persoane. Aceste cunoștințe erau considerate extrem de prețioase și nu erau împărtășite liber între comunități ba de multe ori nici chiar între toți membrii din cadrul aceleiași comunități.

Cunoștințele acumulate în cadrul unui grup erau considerate ca făcând parte din patrimoniul sacru al grupului iar împărtășirea lor în afară era considerată trădare și era sever pedepsită. În luptele pentru resurse care aveau loc adeseori între comunități, aceste cunoștințe constituiau un avantaj considerabil care - în anumite condiții - puteau face diferența dintre viață și moarte. În această privință nu s-au schimbat prea multe, pentru anumite categorii de cunoștințe acest lucru este valabil chiar și în vremurile noastre, ceea ce ne arată că nu suntem chiar atât de departe de începuturile noastre „*primitive*”. Încă ne împărțim în noi și ăia. Dacă asta nu este primitivism, nu știu ce poate fi.

Cei care dețineau cunoștințe cu impact pozitiv pentru viața de zi cu zi (dar chiar și cunoștințe cu impact negativ) erau considerați ca făcând parte dintr-o categorie superioară, o categorie capabilă de a face lucruri inaccesibile celorlalți. Prin extrapolarea acestei stări de fapt a apărut ideea de zeitate. Adică acele creații imaginare întrucâtva asemănătoare nouă, dar care chipurile ar beneficia de „*puteri*” cu mult superioare celor cu care noi am fost înzestrați de natură. Și - cel mai important - deținând cunoștințe cu ajutorul cărora ar putea fi capabili să facă lucruri inaccesibile „*muritorilor de rând*” care se pare că habar nu au pe ce lume trăiesc. Și nici din acest punct de vedere lucrurile nu s-au schimbat prea mult nici astăzi.

Cunoștințele care erau considerate utile pentru viața grupurilor erau de două feluri: cele cu adevărat utile supraviețuirii - bazate pe observarea obiectivă a realității și la care aveau acces doar un număr limitat de persoane (inițiați) și cele inventate - care păreau să explice ordinea lucrurilor într-un mod convenabil mai ales mai marilor zilei și care se aduceau la cunoștința semenilor lor de către cei care se autointitulau „*aleși*”.

Cunoștințele utile erau considerate prea importante pentru a fi puse la îndemâna oricui. Doar cele inventate erau impuse tuturor - cel mai adesea

cu forța - în vederea realizării unor obiective mai mult decât pământești, obiective care altfel ar fi fost cu mult mai greu de atins.

Poate pentru a nu-și pierde monopolul asupra cunoștințelor lor sau poate pentru că ceilalți nu ar fi putut înțelege corect cum stau unele lucruri, cei care dețineau cunoștințe absolut necesare asupra realității au inventat șabloanele de comportament obligatorii. Adică transmiterea în cadrul comunităților nu a cunoștințelor propriu zise, ci a unor reguli referitoare la modul optim de comportament în anumite situații care priveau acele cunoștințe (la fel cum unii părinți le cer odraslelor lor să se spele pe mâini omițând adesea să le explice și de ce trebuie să facă acest lucru).

Șabloanele bazate pe cunoștințele dobândite prin observații obiective asupra realității au eficientizat interacțiunea grupurilor cu realitatea. Acest lucru a dus la consolidarea poziției celor care dețineau aceste cunoștințe, dar au creat și un decalaj față de grupurile care nu aveau acces la aceste cunoștințe. Acest decalaj a generat (și generează și astăzi) tensiuni între grupuri, antrenându-le într-o permanentă spirală de acțiuni ostile.

Uneori, datorită unor împrejurări diverse, unele dintre cunoștințele utile din cadrul unui grup ajungeau să fie cunoscute și în afara grupului respectiv. Reprezentativă este legenda lui Prometeu despre care se spunea că a furat secretul focului de la „*zei*” (zeii fiind în acest caz deștepții care deja aflaseră cum să facă focul) și l-a dat oamenilor (adică fraierilor care încă nu știau cu ce se mănâncă acesta - cum ne-ar putea lămuri un reprezentant emblematic a ceea ce produc pe bandă rulantă marea majoritate a școlilor medii din zilele noastre - parcă li se mai spune și analfabeți funcționali).

Știm că în turmele de animale au loc adesea dispute pentru rolul de conducător al turmei; evident că acest lucru nu a fost străin nici grupurilor de umanoizi. Probabil că la început abilitatea de a descoperi resurse, forța fizică, mita sau sexul au fost argumentele principale spre „*șefia*” unui astfel de grup. Mai apoi a apărut o armă atât de puternică încât a dăinuit chiar și până în zilele noastre: capacitatea de a mistifica realitatea. Adică minciuna. Altfel, mai elegant spus - realitatea ficțională.

Minciuna sau inducerea în eroare nu este o invenție doar a noastră, a umanoizilor. Animalele din diferite specii o folosesc pentru a ascunde resursele de hrană, pentru a părea mai grozavi în ochii partenerelor, a rivalilor ori a dușmanilor, pentru a-și proteja progeniturile și adeseori chiar și pentru a-și salva propria viață.

Spre deosebire de celelalte specii, cea umană folosește mistificarea realității pe o scară mult mai largă și mult mai sofisticată. Dar nu numai pentru protejarea vieții, ci și pentru obținerea de foloase de toate felurile. Noi am fost cei care au inventat realitatea umană. Care nu există, dar care este acceptată de voie sau de nevoie de către toată lumea. Ce este realitatea umană? Cumulul părerilor noastre despre existență, fie că ele sunt inventate de unii sau deduse cinstit din experiența de zi cu zi de către alții.

Cum am făcut asta? Simplu și eficient - adeseori prin intermediul unor pretinse acte de cunoaștere. La început realitatea umană era limitată la „*cunoștințele*" inventate provenite din extrapolarea unor evenimente până dincolo de limitele naturalului sau din atribuirea de caracteristici umane unor manifestări ale realității. Presărate cu observații asupra realităților zilnice cunoscute de toți, ele erau - și unele mai sunt și în zilele noastre - excelente mijloace de manipulare asupra celor care nu pot, nu vor sau nu sunt lăsați să observe obiectiv realitatea existenței pe cont propriu. Adică să gândească singuri - cum spunem noi astăzi.

Spre deosebire de cunoștințele despre realitate cu adevărat utile, cunoașterea și respectarea „*cunoștințelor*" inventate a fost impusă de cele mai multe ori cu forța. Persistența lor în timp le-au făcut să intre cumva în mentalul colectiv, mai ales în zona văduvită de accesul la o cultură bazată pe înțelegerea rațională a realității. Cei care au inventat, propagat, perpetuat și mai ales exploatat ficțiunile pe post de explicare a realității existenței au mizat pe ignoranță, credulitate, frică de necunoscut, dar mai ales pe dorința firească a fiecăruia dintre noi de a obține beneficii cât mai mari prin căi cât mai facile.

Schema este atât de simplă și de eficientă încât este folosită de escroci chiar și în zilele noastre: se inventează primejdii și apoi se propune un troc prin care se promite îndepărtarea primejdiilor inventate. Dar nu oricum, ci doar în schimbul conformării la indicațiile celor care se pretind a fi salvatorii situației. O schemă clasică care s-a dovedit că „*ține*" nu numai la cei care nu prea obișnuiesc să gândească, ci și la cei care nu gândesc întotdeauna suficient de rațional - sau cum se mai spune - cei care au un discernământ ceva mai subțire.

În timp - cei care au practicat acest comerț extrem de benefic cu iluzii (iau ce vreau, dar nu dau nimic concret la schimb, doar vorbe) - au căpătat treptat un statut social din ce în ce mai înalt, în timp ce deținătorii cunoștințelor cu adevărat utile supraviețuirii grupului au decăzut la stadiul de simpli meșteșugari, agricultori, păstori etc. Astfel oamenii au fost

îndepărtați de la a-și forma o viziune proprie despre realitate și au fost determinați prin mijloace nu întotdeauna blânde să accepte false șabloane de cunoaștere și de comportament, bazate pe o mistificare intenționată a realității. Totul în virtutea formulei „*crede și nu cerceta*" - cum ne avertiza Celsus[77] la vremea lui, cu toate că mulți au încercat de-a lungul timpului să ne convingă de contrariul acestei afirmații.

Falsele viziuni despre realitate ar fi trebuit să dispară din mentalul colectiv odată cu progresul cunoașterii raționale. Din păcate, eficiența de a manipula și specula lipsa de cunoștințe sau de gândire personală a celor care beneficiază de pe urma ficțiunilor a atins culmi de adevărată artă, așa că minciuna deghizată în adevăr a acestor false viziuni se manifestă și astăzi sub cele mai diverse forme.

O mare parte din societate pare atinsă de boala lenei gândirii sau a lehamitei de a mai căuta dincolo de aparențe, chiar și atunci când aceste aparențe sunt stridente în falsitatea lor. Atunci când nu consideri adevărul ca o parte esențială a existenței tale, este cu mult mai lesnicios să te mulțumești cu ceea ce ți se servește de-a gata digerat decât să te apuci tu însuți să vezi despre ce este vorba. Mai ales când nu ai nici o motivație să-ți schimbi tihna vegetativă cu o luptă permanentă pentru adevăr. Minciuna se răspândește cu ușurință pentru că - spre deosebire de adevăr - minciuna nu are nevoie de dovezi concrete, ci doar de o argumentație care să răspundă la așteptările celui mințit.

Datorită lobby-ului agresiv care sprijină interesele acestor grupuri care promovează neadevăruri - lobby practicat mai ales în cadrul structurilor legiuitoare ale societăților autoproclamate moderne - au fost emise legi care sub pretextul protejării unui amalgam de libertăți false și reale, împiedică eradicarea fenomenului de promovare agresivă a falselor cunoștințe. Ba încă îi mai și pedepsesc pe cei care încă mai au curajul să-și exprime public opinii care demască absurditățile mincinoase.

De aceea, asemenea manifestări anacronice persistă și își fac prozeliți chiar și astăzi când cunoștințele din aproape orice domeniu sunt accesibile tuturor celor care doresc să se informeze corect și care sunt capabili să gândească singuri. Dacă pot și dacă doresc să gândească. Dacă nu, cei cu o experiență cizelată de-a lungul mileniilor în arta convingerii că noaptea este zi se vor ocupa de ei, încolonându-i fără prea mare efort în turma celor care nu le ies din cuvânt. Lenea - chiar și în gândire - își are

[77] *Celsus - filosof din secolul al II-lea, autor al tratatului "Cuvântul adevărat" (Logos Alēthēs).*

prețul ei care depășește cu mult zeciuiala[78]. Bizar comportament pentru o parte dintre cei care se auto intitulează - fără a avea de loc motive serioase - drept „*homo sapiens*”.

Și nu mă refer aici la cei care își consideră în mod sincer propriile convingeri ca fiind singurele adevărate - indiferent care ar fi acestea. Pe aceștia îi înțeleg și îi accept în măsura în care convingerile lor nu-i lezează pe ceilalți. Eu însumi - la rândul meu - sunt credincios convingerilor mele bazate în principal pe descoperirile științei. Și cum multe dintre teoriile științei - considerate cândva eterne și de neatacat - s-au dovedit în timp a fi simple ficțiuni, nu pot pretinde că am convingeri cu mult mai solide decât cei care cred în supranatural. Multe dintre descoperirile științei de astăzi ar fi fost considerate de domeniul supranaturalului nu cu mult timp în urmă.

Așa că nu mă refer aici specific la religie și la crezurile ei, ci doar la toată gama de escroci care pervertesc adevărul ca să tragă foloase. Și mai ales nu mă refer la cultele tradiționale față de care am tot respectul, mai ales pentru bunele reguli de comportament social pe care le promovează, ajutorarea sărmanilor și foarte multe alte acțiuni benefice societății. Mă refer doar la cei care inventează sau utilizează ficțiuni, indiferent dacă acestea sunt religioase sau laice - cu scopul de a profita într-un fel sau altul de pe urma naivității credulilor.

Mă refer și la cei care susțin false teorii prezentate ca fiind științifice doar pentru meschine interese materiale. La cei care cu bună știință transformă oase de animale în „*relicve*” tot pentru meschine interese materiale. Adică la toți acei indivizi care - indiferent dacă sunt din domeniul științei, al religiei, al filosofiei sau al oricărui alt domeniu - falsifică adevărul cu bună știință, indiferent din ce motive.

Cum poți blama - de exemplu - persoanele religioase pentru credința lor în lucruri nedovedite științific când fiecare dintre cei care nu sunt religioși au și ei la rândul lor o sumedenie de convingeri care nu pot fi dovedite științific, dar în care ei cred cu tărie. Deși aceste convingeri nu se referă la ființe sau fenomene supranaturale, consider că oricine crede sincer în convingerile sale - atâta timp cât aceste convingeri nu-i periclitează pe ei sau pe ceilalți - trebuie tratat cu respect și cu decență, chiar și atunci când nu achiesăm la respectivele convingeri.

Nimeni nu deține adevărul suprem. De multe ori un lucru considerat ieri ca fiind fals, astăzi s-a dovedit a fi adevărat. Adevărul depinde întotdeauna

[78] *zeciuială, zeciuieli s. f. (Înv.) 1. Dare anuală reprezentând a zecea parte din recolta de cereale, de vite etc.; dijmă. 2. Impozit prin care evreii plăteau preoților din semința lui Levi a zecea parte din toate veniturile pe care le realizau. – Din zeciui + suf. -eală. (Sursă: Dicționar religios - Ion M. Stoian - Editura Garamond, 1994)*

de circumstanțe și nu stă etern proțăpit pe undeva așteptând să fie descoperit numai de câțiva „*aleși*” pe sprânceană.

Religiile nu sunt singurul domeniu speculat intens de către profitori - ele sunt doar exemplul clasic în care binele se deosebește în mod pertinent de rău și sunt exemplul cel mai ușor de înțeles de către toată lumea. Oameni cu rele intenții sunt peste tot, în toate domeniile. Calchiind principiile de bază ale comerțului cu iluzii au apărut în toată lumea tot soiul de afaceri având la bază specularea naivității, credulității sau a lipsei de informare a oamenilor.

Din păcate gândirea nonconformistă utilizată în formule de escrocare își aduce o largă contribuție la nașterea unor „*scheme*” consacrate deja pe tărâmul unor pretinse medicine alternative (un fel de upgrade al babelor cu leacuri „*tradiționale*” de odinioară), al pretinselor beneficii aduse sănătății de către false arte marțiale și derivatele lor, al metodelor „*originale*” de meditații de tot felul, astrologi, parapsihologi, spiritiști, mediumuri, vrăjitoare, ghicitoare și mulți alții din aceiași teapă.

Adică tot ceea ce speculează neștiința și credulitatea oamenilor insuflând speranțe deșarte în schimbul banilor. Tot ceea ce încearcă să deturneze sensurile realității obiective spre ficțiuni croite în funcție de interesele celor care inițiază și întrețin astfel de lucruri. Tot ceea ce deturnează drumul normal al celor care au proasta inspirație să le ia în serios: o irosire a resurselor materiale, a timpului și o ratare a unei căi corecte prin care și-ar putea rezolva cu adevărat problemele pe care le au.

Este un fenomen tragic care durează încă de la începuturi și care nu a putut fi eradicat nici până în zilele noastre. Doar răspândirea cunoașterii obiective a mai redus amploarea fenomenului. Și nu va putea fi eradicat câtă vreme nu există o educație care să pună adevărul pe primul loc și să ia măsuri împotriva celor care împrăștie neadevăruri. Dar acest lucru este extrem de greu de realizat mai ales în zilele noastre când infractorii s-au pitit în spatele unor legi făcute parcă anume ca să îi apere de victimele lor.

De ce? Pentru că suntem oameni. Supuși greșelii. Pentru că nimeni nu este proprietarul adevărului suprem. Pentru că dacă cineva ia atitudine, sar pe el cei interesați de perpetuarea lucrurilor cu strigăte de genul „*Dar cine ești tu să ne spui nouă ce este adevărat și ce nu?*” în timp ce ceilalți se dau tăcuți la o parte. Și atunci acel cineva va da din mână a lehamite și-i va lăsa pe creduli să aibă parte de ceea ce le aduce credulitatea lor. Poate că nu este corect dar este prudent. Sau cum se spune ”*Nu este bine*

să te pui cu prostul”. De ce? Pentru că se spune că nu poți face un deștept dintr-un prost dar poți face un prost dintr-un deștept.

Poate că ai să spui că nu este corect. Sunt de acord cu tine, lucrurile nu sunt corecte, dar nimeni nu poate îndrepta de unul singur astfel de lucruri. Ca să se facă sănătoasă, o societate trebuie ca mai întâi să-și dorească acest lucru. Și ca să își dorească asta, trebuie ca majoritatea să poată deosebi realitatea de ficțiune. Altfel cantitatea omoară calitatea.

Să ne întoarcem la șabloanele despre care credem că ne ajută - mai mult sau mai puțin - în interacțiunea noastră zilnică cu realitatea. Primul semn de inteligență umană (primul pas către idealul de om adevărat) a apărut atunci când un umanoid a încercat pentru prima dată să înțeleagă realitatea existenței din care făcea parte.

Cred că acea zi a marcat începutul desprinderii noastre din rândul animalelor și pornirea către ceea ce mai târziu aveam să definim ca ideal al speciei noastre: postura de om adevărat, total diferențiată de cea de simplu umanoid printr-o strădanie permanentă de cunoaștere obiectivă a realității, o gândire rațională în concordanță cu aceasta, fapte și morală adecvate timpului, locului și folosului comunității, dar și pentru sănătatea și echilibrul arealului în care aceasta își duce veacul.

Adam și Eva, panourile pictate de Dürer, pentru mine par să reprezinte simbolic momentul dinainte de clipa în care animalul umanoid a hotărât să devină om prin cunoaștere. Nu cred că aceasta a fost și intenția artistului care poate că doar a ilustrat un pasaj biblic la cererea clientului tentat să atârne două nuduri pe un perete dintr-o cameră ceva mai ferită de musafiri excesiv de pudibonzi. Dar îmi place să cred că atunci a început trezirea la realitate a speciei noastre: odată cu hotărârea de a cerceta pe cont propriu realitatea. Eva deja are în mână fructul cunoașterii.

În ziua de astăzi eu cred că o persoană poate fi considerată cu adevărat inteligentă doar dacă după acumularea unei cantități apreciabile de cunoștințe, realizează la final că o cunoaștere totală și mai ales obiectivă a realității nu este posibilă unui singur om. Cunoașterea umană este un cumul de cunoașteri individuale care asemenea unui organism, se maturizează, dobândește și pierde componente (concepte și perspective noi sau cele considerate perimate) pe măsură ce înaintează în timp. Totalitatea acestor cunoștințe depășește cu mult capacitatea noastră individuală de înmagazinare și prelucrare cognitivă.

Deși logica ne spune că ceea ce noi numim cunoaștere este doar părerea noastră asupra realității, ne încredem într-atât în cunoașterea noastră încât ne împărțim pe noi înșine în proști și deștepți în funcție de câtă „*cunoaștere*” avem parte.

În realitate prost este acela care nu încearcă să afle nimic despre realitate, motivând că nu merită efortul să afle ceva despre care chiar și cei mai inteligenți decât el afirmă că nu poate fi cunoscut nici corect și nici în totalitate, că ceea ce numim cunoaștere reprezintă doar o părere impusă de circumstanțe asupra unor percepții distorsionate de limitările noastre biologice.

Tot prost este și acela care-și clamează propria-i cunoaștere drept un maxim personal suficient, indiferent de cantitatea și calitatea cunoașterii sale: actul de cunoaștere se întinde de-a lungul întregii vieți și numai un prost se poate opri din drumul cunoașterii afirmând că pentru el este destul.

Iar deștept este acela care deși cunoaște mult, se consideră pe sine prost, pentru că înțelege cât de mult mai este de cunoscut și înțelege că niciodată nu va reuși să cunoască tot. Dar atunci de ce este el considerat deștept când chiar el însuși se consideră a fi prost? Pentru că nu abdică resemnat de la a încerca să acceadă la cât mai multă cunoaștere, ci continuă toată viața sa să încerce să deslușească rațional realitatea existenței.

De ce rațional? Pentru că există doar două căi: una rațională și una irațională. Cea rațională este obiectivă, cu rezultate demonstrabile de-a lungul întregii noastre existențe. Cea irațională este calea fantasmagoriilor, a ruperii de realitate, a pretinselor revelații, a denaturării adevărului, a delirului.

Cunoașterea umană[79] nu este un scop, ci este doar o unealtă. Menirea ei este aceea de a asigura armonizarea noastră cu realitatea. Nu cunoașterea exactă a întregii realități - lucru imposibil pentru alcătuirea noastră biologică - definește gradul nostru de inteligență, ci efortul pe care îl facem în încercarea de a înțelege realitatea.

Lipsa acestui efort nu numai că dă naștere la confortabila - poate pentru unii - lume a prostiei (a lenei intelectuale, a lipsei de gândire proprie), dar

[79] *Cunoașterea umană este doar o unealtă, o manifestare particulară a interacțiunii materiei organizate la un moment dat ca ființă umană în relația sa cu realitatea din care face parte.*

poate duce întreaga specie pe calea extincției, încolonată sub flamura vreunui crez care ne îndepărtează de realitatea existenței.

Cunoașterea obiectivă ne ajută la nivel de specie - dar și de individ - să ne adaptăm realității sporind șansele noastre de supraviețuire și înlesnindu-ne traiul de zi cu zi. Acest lucru este valabil pentru noi toți, indiferent dacă participăm sau nu activ la actul colectiv de îmbunătățire a cunoașterii vremii noastre și indiferent dacă privim realitatea printr-o prismă rațională sau ne imaginăm cai verzi pe pereți despre ea.

Nu trebuie să ne împăcăm cu ideea că niciodată nu vom putea cunoaște cu adevărat realitatea (deși din perspectiva zilelor noastre așa s-ar părea), ci trebuie mereu să încercăm să aflăm ce se ascunde în spatele aparențelor. Aparențele sunt doar rezultatul modului superficial în care privim uneori spre unele dintre aspectele realității. Deși realitatea nu se ascunde, ci este expusă omniprezent celui care dorește cu adevărat să o vadă, datorită percepțiilor noastre limitate noi nu putem accesa din ea decât fragmente cu ajutorul cărora încercăm prin extrapolare să ne imaginăm tot întregul.

Pare o metodă bună - conform logicii umane. Totuși, nu este. Este ca și cum o furnică ar încerca să te înțeleagă pe tine extrapolând ceea ce a înțeles ea din fărâmitura de prăjitură pe care a găsit-o lipită de talpa pantofilor tăi.

Suntem astfel alcătuiți încât să facem față năvalei nesfârșite de informații care tabără asupra simțurilor noastre, eliminând ceea ce subiectiv considerăm a fi informație neesențială și transformând ceea ce rămâne în acele simboluri cu care operează gândirea noastră. Dar aceste simboluri nu sunt reprezentări fidele ale realității, ci doar propriul nostru produs subiectiv rezultat în urma interacțiunii noastre cu realitatea - părerile noastre despre unele dintre aspectele realității aflate în anumite circumstanțe.

Deși noi nu suntem decât ceva comparabil oarecum cu o rotiță efemeră dintr-un mult prea complex și sofisticat (pentru noi) uriaș mecanism, totuși acest rol „*de rotiță*” ne permite să participăm activ reacționând în mod personalizat la determinări și transmițând la rândul nostru determinări specifice nouă. Cum să înțelegem această personalizare a răspunsului nostru la determinare după felul nostru de a fi - care ne dă iluzia liberului arbitru, a individualității noastre auto determinate și a închipuitei noastre independențe față de restul realității existenței?

Imaginează-ți cumulul determinărilor care acționează asupra noastră ca pe un ax care se rotește, iar pe fiecare dintre noi ca pe elemente puse în mișcare de acest ax: roți dințate, came, roți cu zbaturi, roți pentru curele și o multitudine de alte forme, după felul de a fi al fiecăruia. Privind superficial cum răspunde diferit fiecare element la rotația axului ai spune că există un liber arbitru care îi permite fiecărui element să reacționeze după cum vrea el? Bineînțeles că nu. Fiecare element reacționează la determinare doar după felul său de a fi și în nici un caz în alt fel. Tu rotiță dințată nu vei putea niciodată reacționa la determinare ca o cămă sau ca o roată cu zbaturi. Întotdeauna răspunsul tău la determinare va fi personalizat după felul tău de a fi.

Reacțiile (răspunsurile) noastre la determinare sunt unice și specifice felului nostru de a fi. Cum determinările care acționează asupra noastră sunt în fiecare clipă altele și reacțiile noastre sunt de asemenea tot timpul altele în funcție de cumulul determinărilor care acționează asupra noastră și de cumulul circumstanțelor care modelează acele determinări.

Această varietate de reacții pe care le avem - imprevizibilă datorită limitelor puterii noastre de analiză și predicție a atât de multe cauze - ne creează senzația de independență față de ceea ce considerăm a fi realitatea existenței. Creează sentimentul fals al eului, a personalității noastre ca fiind „*aparte*” și relativ independentă de rest, a falsei deducții de existență a liberului arbitru și a voinței personale, dar totodată și conștientizarea eronată a existenței noastre ca fiind ceva limitat doar la biologia noastră și nu - așa cum este de fapt - o manifestare locală a întregii existențe.

Dar să revenim la simbolurile cu care operează gândirea. Aceste simboluri - care prin simpla lor existență fac și ele parte din realitate - nu reprezintă o descriere completă pentru nimic din realitate. Ele sunt aidoma bilelor înșirate pe sârmele unei numărători - doar logica noastră și celelalte mecanisme care iau parte la procesul cognitiv pe care încă nu îl înțelegem pe deplin le atribuie calitatea de reprezentare a percepțiilor noastre asupra realității.

În funcție de ceea ce credem la un moment dat, atribuim semnificații bilelor: unu, doi… o sută… două sute… de oi, de fișiere media, de planete... Când examinăm o tomografie a creierului putem vedea uneori gândurile ca niște delicate străfulgerări electrice care nu ne spun nimic, așa cum nici bilele numărătorii nu spun nimic unui privitor neavizat.

Mai simplu spus, gândurile noastre nu reflectă realitatea, ci doar ceea ce credem noi despre ea la un moment dat. Iar ceea ce credem transmitem semenilor sub forma unor șabloane. Aceste șabloane determină interacțiuni sociale complexe prin determinarea comportamentului fiecăruia dintre noi. Cumulul acestor comportamente individuale definește comportamentul general specific speciei.

Circula în tinerețea mea o povestioară despre cum au apărut numerele pe lume. Se pare că un cioban care avea oi și dorea să știe numărul lor punea câte o piatră într-o grămadă ori de câte ori trecea câte o oaie prin fața lui. Într-un final grămada de pietre conținea tot atâtea pietre câte oi avea ciobanul în turma sa - iată un mod simplificat de a descrie cunoașterea realității prin intermediul simbolurilor.

Cam la fel lucrează și cunoașterea realității prin intermediul gândirii noastre: ori de câte ori trecem printr-o experiență de cunoaștere punem un șablon (o alăturare subiectivă de simboluri asociate unor percepții) în memoria în care stocăm grămada noastră de cunoștințe.

Dar așa cum pietrele nu sunt oi, nici șabloanele de gândire nu sunt ceea ce pretindem că ar reprezenta ele pentru noi. Din această cauză - la fel cum ciobanul care deși poate afla prin intermediul pietrelor sale câte oi are, totuși nu poate face nimic cu acele pietre din ceea ce ar putea face cu oile sale. La fel nici noi nu putem cunoaște toate aspectele concrete aparținând lucrurilor ilustrate prin intermediul șabloanelor de gândire pe care le folosim.

Pentru a fi cu adevărat util, un șablon trebuie să se apropie cât mai mult de percepțiile pe care le avem despre ceea ce considerăm a fi echivalentul său din realitate. În cazul ciobanului nostru, fiecare piatră (fiecare șablon) reprezentând o anumită oaie trebuie să însumeze cât mai multe dintre percepțiile pe care le avem despre acea oaie. Piatra să fie mare, mijlocie sau mică în funcție de mărimea oii, colorată sau nu după cum este și lâna oii, ș.a.m.d.

Și totuși nu va fi suficient ca să ilustrăm printr-o singură piatră toate caracteristicile și atunci putem extinde utilizarea mai multor pietre (șabloane) pentru o fidelitate mai mare a reprezentării: două pietre colorate diferit pot indica o combinație de culoare sau mai bine putem alcătui grupe de pietre - toate pentru o singură oaie - fiecare grupă descriind diverse caracteristici: culoare, vârstă, comportament etc.

„*Citind*” grupele de pietre destinate fiecărei oi vom putea deslușI - de exemplu - că a treia oaie din turmă este o oaie grasă, are trei picioare, lâna sa este o combinație de alb cu negru, nu dă lapte, nu prea este ascultătoare și multe altele. Dar oricât ne vom strădui, nu vom putea obține niciodată o reprezentare fidelă în toate privințele prin pietre (adică prin șabloane) nici măcar a unei singure oi.

La fel stau lucrurile și în ceea ce privește cunoașterea noastră asupra realității existenței. De când suntem mici suntem învățați de către cei din jur semnificațiile pe care ceilalți le dau șabloanelor de gândire cele mai uzuale. Când începem să gândim pe cont propriu, utilizăm aceste șabloane așa cum sunt și chiar extrapolăm din ele ceea ce noi suntem convinși că ar fi imagini fidele asupra realității. Dar pentru că de obicei nu le analizăm cu atenție, le luăm de bune în integralitatea lor și asta - printre multe altele - duce la formarea unei imagini eronate asupra realității.

Cum ar fi șablonul „*oamenii sunt fie buni, fie sunt răi*” care ne lasă perplecși atunci când aflăm despre vecinul nostru care ne-a mângâiat copilul pe creștet și i-a dat o jucărie de ziua lui, că și-a tranșat soția cu un cuțit de bucătărie. Părea un vecin bun, dar acum nu prea mai pare așa. Asta este o trezire la realitate. Cam dură, dar care ne învață că lucrurile nu sunt întotdeauna ceea ce par la o privire superficială. Că ar cam trebui să ne examinăm cu atenție părerile noastre despre realitate și să fim mai atenți la detalii și mai ales la circumstanțe.

După cum cred că ți-am mai spus, în această carte prin șablon înțelegem o construcție logică formată din simboluri obținute prin intermediul unui proces de cunoaștere exercitat asupra unui subiect - simboluri care descriu diverse aspecte considerate relevante și repetabile în condiții similare. Ce sunt aceste simboluri? Interpretarea noastră subiectivă pe care o dăm grupurilor de marcatori provenite în urma interacțiunilor noastre cu respectivul subiect.

Gradul de relevanță al șablonului îl obținem printr-un proces de comparare (destul de subiectivă) cu rezultatele obținute dintr-un alt proces de cunoaștere (verificare prin confruntare). Considerăm șablonul ca fiind validat atunci când - în mod destul de indulgent și de subiectiv - cele două șabloane supuse analizei ne apar ca fiind „*aproximativ*” asemănătoare.

În gândirea comună utilitatea unui șablon nu este dată de gradul de fidelitate cu care acesta descrie realitatea, ci de beneficiile aduse prin utilizarea sa (ca în cazul ciobanului de mai sus care își ținea evidența numerică a oilor sale prin intermediul unei grămăjoare de pietre). În

gândirea neconvențională gradul de fidelitate față de realitate trebuie să fie cât mai mare posibil pentru că gândirea neconvențională de obicei ia în calcul și acele aspecte ale realității ignorate în mod obișnuit ca nefiind semnificative de către gândirea comună.

Lucrurile îți par confuze în privința șabloanelor? Să încercăm să le mai lămurim oleacă. Într-o lume cu peste opt miliarde de locuitori, probabil că sunt cu mult peste opt miliarde de scaune. Ele (scaunele) sunt răspândite mai ales prin arealele locuite - se găsesc în case, curți, instituții, parcuri, mijloace de transport personale sau în comun și uneori prin locuri pe care nici nu ți le poți imagina. Ca de exemplu cocoțate pe stâlpi sau agățate de sârme ori funii. Au diferite forme și culori, sunt confecționate din felurite materiale, unele au forme ușor recognoscibile, iar despre altele cu greu îți vei da seama că sunt scaune.

Experiența de a sta pe fiecare dintre aceste scaune diferă datorită felului în care sunt construite, a materialelor folosite, a locurilor unde sunt amplasate, dar și a personalităților și a constituțiilor biologice aparținând celor care le folosesc la un moment dat. Statul pe un scaun este o experiență de cunoaștere a unor anumite aspecte aparținând realității, o experiență compusă dintr-o serie întreagă de percepții care determină senzații și modificări mai mult sau mai puțin subtile în ansamblul biologic al ființei noastre, influențând într-un fel sau altul cursul interacțiunilor noastre cu realitatea.

Referirea la acest ansamblu complex de informații care ar putea face obiectul unor volume întregi de observații și analize multidisciplinare se face uzual prin unul dintre cele mai frecvent folosite șabloane - spunem doar că „*am stat pe scaun*” sau altfel spus „*am stat jos*”.

Dacă în loc să folosesc unul dintre aceste două șabloane aș încerca o tentativă de descriere a tuturor percepțiilor și senzațiilor care au făcut parte din experiența mea de cunoaștere a statului pe scaun descriindu-mi trăirile subiective, implicațiile lor asupra interacțiunii mele cu realitatea și câte altele, va fi foarte puțin probabil să găsesc un interlocutor dispus să mă asculte până la capăt.

De ce? Pentru că în cadrul modului nostru obișnuit de a comunica - după ce trece noutatea primei experiențe - această multitudine de informații adiacente experienței respective este socotită irelevantă, chiar dacă ea este diferită de cele pe care deja le cunoaștem noi înșine din proprie experiență. Acest mod de a fi ne face eficienți în anumite direcții, dar în același timp ne determină și să ignorăm unele aspecte importante ale

realității, aspecte pe care din varii motive le considerăm a fi fără prea multă relevanță pentru acel moment.

Să presupunem că membrul unui trib care trăiește departe de lume, aflat undeva într-o junglă îndepărtată de civilizație, un trib care nu cunoaște scaunele și până acum membrii săi au stat jos doar pe pământ, pietre, lemne sau mormane de frunze ori paie, are ocazia să folosească un scaun într-un cabinet dentar din lumea autointitulată civilizată. Vorbim aici despre acele scaune din care se ițesc tot soiul de tije, tuburi, lămpi, tăvițe și multe alte lucruri fioroase și de neînțeles pentru biata victimă obligată să șadă în el. Reîntors acasă, împărtășește celorlalți membri ai tribului impresii despre neobișnuita lui experiență referitoare la statul pe scaunul dentar.

În mod sigur va fi asaltat cu întrebări dintre cele mai diverse referitoare la toate aspectele imaginabile ale experienței sale și fiecare membru al tribului va încerca să își imagineze experiența de cunoaștere a statului pe acel tip de scaun extrapolând cele auzite de la povestitor și folosindu-se de experiențe personale pe care le consideră cât de cât similare cu ale situației în cauză.

Deși fiecare individ în parte își va imagina o versiune personală diferită, versiune bazată pe propriile sale experiențe, toți vor considera că au înțeles satisfăcător și la fel cu ceilalți ceea ce li s-a descris. Pentru viața practică de zi cu zi acest lucru este suficient. Nu și atunci când dorim să cunoaștem cât mai corect anumite aspecte aparținând realității - în acest caz avem nevoie de o experiență personală, iar dacă dorim să excelăm, de informații specializate aplicabile speței, informații provenind din diverse surse și domenii ale cunoașterii. Cu alte cuvinte să examinăm ceea ce este de examinat din cât mai multe perspective.

Să enumerăm - în cazul statului pe scaun - doar câteva aspecte: ce mușchi își modifică starea, cum se modifică circulația sanguină, ce influență are statul pe scaun asupra respirației, a transpirației, a orizontului de vedere, a orizontului auditiv, a vorbirii, a cântatului, a stării de oboseală, a duratei ședерii, a poziției ședерii și multe, foarte multe altele la care nu mă duce gândul acum.

Informațiile pe care le vehiculăm între noi sunt distorsionate de omisiuni, interpretări subiective, stângăcii de exprimare, înțelegere eronată, necunoașterea semnificațiilor exacte ale unor termeni (proprietatea cuvintelor), confuzii și de mulți alți factori care toți la un loc alterează sensul inițial al comunicării. Informația pe care o primim sau o transmitem mai departe se rezumă doar la șabloane care conțin generalități filtrate

subiectiv prin experiența personală mai multă sau mai puțină pe care o avem despre subiectul comunicării.

Pentru a fi eficiente și cât mai fidele sensurilor pe care dorim să le transmitem, aceste șabloane trebuie să fie cât mai scurte și să nu conțină - pe cât posibil - informații care nu pot fi extrapolate în baza propriilor sale experiențe de cunoaștere de către cel căruia ne adresăm.

Imaginează-ți mai multe persoane descriind amănunțit statul pe un scaun oarecare: membrul tribului mai sus pomenit, un fizician, un dentist, un frizer, un filosof, un poet, un designer de scaune, un conducător auto, un astronaut. Fiecare dintre aceste descrieri ar trebui să poarte amprenta experiențelor anterioare ale individului respectiv, experiențe familiare lui, dar adesea necunoscute de către ceilalți. Dar nu va fi așa. Toți vor spune sec cam același lucru, vor spune doar „*am stat pe scaun*”.

Dacă nu s-ar reduce cantitatea informațiilor doar la ceea ce se consideră a fi informații esențiale și ușor de recunoscut de către majoritatea interlocutorilor, schimbul de informații ar fi ineficient atât ca durată cât și ca acuratețe a transmiterii sensurilor. De aceea - în conversațiile de zi cu zi - se vor folosi șabloane simplificate omițându-se descrierea bogăției senzațiilor pe care le percepe fiecare individ în parte ca urmare a propriilor experiențe de cunoaștere din domeniul care face obiectul conversației.

De ce? Pentru a eficientiza comunicarea prin omiterea detaliilor considerate nesemnificative scopului principal al acesteia. Așa suntem constituiți, să acordăm mai puțină importanță veridicității în favoarea eficienței. Acest lucru ne-a salvat viața în multe împrejurări de-a lungul istoriei.

Este drept că există și o serie de inconveniente în acest fel de a fi al nostru - de multe ori strămoșii au zbughit-o la auzul unei flatulații mai sonore a vreunui semen, crezând că din tufiș dă iama cine știe ce fiară fioroasă. Asta nu înseamnă că luatul la sănătoasa la auzul vreunui sunet neașteptat nu a salvat de multe ori specia noastră de la împuținare iar în vremurile de început poate chiar de la extincție.

Este important să înțelegi că rolul simțurilor noastre nu este de a ne ajuta să înțelegem realitatea așa cum este ea, ci doar de a ne ajuta să ne integrăm cât mai optim astfel încât să supraviețuim în cadrul acestei realități.

Să revenim pentru o clipă la tribul nostru din junglă: zi de zi, cel care a avut experiența șederii pe un scaun din cabinetul unui dentist din lumea „*civilizată*” și-a povestit aventura sa de cunoaștere celor care doreau să îl asculte. În fiecare zi povestea lui căpăta noi amănunte omise până atunci sau omitea alte amănunte care nu mai păreau la fel de interesante ca la prima narare a aventurii sale de cunoaștere. După câteva zile cei care îl ascultau s-au rărit din ce în ce mai mult până când nimeni nu a mai vrut să îi asculte povestirea.

După aceea toți - inclusiv el - au început să folosească șabloane: „*eu am stat pe un scaun*” - spunea omul nostru despre sine și „*el a stat pe un scaun*” - spuneau ceilalți despre el. Nimeni nu mai pomenea nimic despre multitudinea de trăiri despre care la început ceruseră atâtea amănunte - nu mai era o noutate și toți considerau că faptul intrase deja în experiența comună.

Și totuși, deși atunci când foloseau șabloanele „*a stat pe un scaun*” sau „*am stat pe un scaun*” toți erau siguri că vorbesc despre același lucru deși fiecare avea în minte o descriere diferită și personalizată a ceea ce se întâmplase, o imagine a unei realități fictive personale diferite de la individ la individ, exprimată de acesta după felul său de a fi.

În acest caz am putea spune că șablonul este binevenit pentru că ne scutește de o sumedenie de amănunte irelevante din perspectiva propriilor noastre experiențe de cunoaștere. Dar dacă dorim să inventăm un nou tip de scaun complet diferit față de cele existente, atunci avem nevoie de toată informația disponibilă despre toate scaunele care deja există. Sau măcar despre cele mai relevante. De ce? Fiecare aspect aparent nesemnificativ al realității poate fi extrem de relevant în anumite situații. Pentru o gândire axată pe cunoaștere reală și/sau creativitate, amănuntele - chiar și cele care sunt adesea ignorate de obicei - contează. Uneori chiar decisiv.

Dar atunci când nu mai este vorba despre un șablon care se referă la un simplu stat pe scaun, când este vorba despre un șablon care poate înregimenta mulțimi către un anumit drum despre care noi credem că nu este benefic sau că nu este bazat pe realitate, cum este corect să procedăm? Să îl ignorăm și să ne vedem de viața noastră ca să nu avem probleme? Să încercăm să le arătăm și celorlalți ceea ce credem noi că se ascunde în spatele șablonului respectiv?

Viziunile asupra realității sunt personale și depind de cunoașterea proprie a fiecărui individ. Istoria ne-a arătat că poți „*dresa*” individul să ajungă la

viziunea despre realitate pe care o dorești tu printr-o expunere prelungită doar la un anumit tip de informație, așa cum fac unele culte religioase, propaganda de toate soiurile, dar și școlile de toate felurile - ca să enumerăm doar câteva exemple. Dar este corect?

Dacă privim din perspectiva interesului de grup se pare că da. Înregimentarea în vederea unui efort comun pentru atingerea unui țel pare calea corectă. Dar dacă privim prin perspectiva interesului personal al fiecăruia pare mai corect să îl înveți pe individ mecanismele gândirii, lăsându-l să își făurească propria viziune despre realitate în concordanță cu propriile sale interacțiuni cu realitatea.

Ce faci dacă individul este insuficient dotat (de cele mai multe ori nu din vina lui, ci a circumstanțelor) pentru a se putea descurca singur în deplină siguranță pentru el, dar și pentru ceilalți? Aici intervin două dileme: cea colectivă - poate suporta societatea actuală diversitatea de viziuni fără să trebuiască să își modifice radical structurile? Și cea individuală: vom putea părăsi în siguranță „*turma*” care ne-a scos din rândul animalelor și ne-a arătat calea spre idealul de om adevărat dacă ajungem la concluzia că ea nu se îndreaptă către ceea ce ne dorim noi? Putem oare înfrunta provocările realității existenței doar prin puterea propriei noastre gândiri?

Dar în acest moment al evoluției noastre, chiar este benefic un asemenea demers de disipare a drumului comun în potecuțe personale? Rezultatul ar putea fi ori o urgentare a evoluției gândirii și atingerea utopiei omului adevărat ori un haos individualist total - adică o anarhie generalizată care ne-ar conduce la un viitor distopic după cum presupun cei mai mulți.

Dacă răspunsurile la aceste întrebări ar fi fost simple, de mult omenirea ar fi apucat-o pe drumul cel bun (sau pe drumurile cele bune căci s-ar putea să fie mai multe). Din păcate, nu prea știe nimeni care este drumul/drumurile cel/cele bun/bune sau dacă acestea chiar există ori dacă ele chiar sunt bune pentru toată lumea. Bâjbâim până ni se dă peste mână. Când ni se dă peste mână, schimbăm direcția sperând ca de această dată să nimerim calea cea bună.

Gândirea este factorul esențial care determină modificarea relațiilor individului cu realitatea, având implicații deosebite mai ales în relația sa cu semenii. Orice schimbare bruscă este privită cu neîncredere sau/și teamă - este în firea noastră acest lucru - iar uneori chiar și cu ostilitate. Nu toți dispun de o personalitate capabilă să facă față unor schimbări bruște ale orizontului lor de cunoaștere, darămite să mai și accepte

schimbarea felului lor de a fi - pentru că la asta duce într-un final cunoașterea.

Dacă simpla rostire a unei informații considerate corecte ar determina imediat transformări identice pentru toți în modul lor de a gândi, lumea noastră ar fi fost cu totul alta. Dar nu așa stau lucrurile. Relațiile umane sunt complexe, comunicarea informațiilor între indivizi se realizează prin intermediul unor multiple modalități, codarea și decodarea informațiilor presupune pierderi de informație în limite acceptabile situației, iar circulația informației prin diferite medii este supusă la tot felul de interferențe și distorsionări. Cumva asemănător cu jocul „*telefonul fără fir*" din copilărie când ceea ce ajungea la destinație transmis din gură în gură era cu totul altceva decât ceea ce se transmitea inițial.

Atunci când destinatarul informației nu a avut o experiență similară cu emitentul informației este dificil ca el să perceapă corect toate datele referitoare la acea experiență. De ce? Pentru că întotdeauna - atunci când comunicăm - noi ne bazăm pe ceea ce am înțeles noi înșine din experiențele avute și presupunem că și celălalt a trecut prin aceleași experiențe dar și că a ajuns la aceleași concluzii.

Întotdeauna informația recepționată va reprezenta doar o formă relativă a celei emise, va deveni o extrapolare subiectivă a celui care o receptează, extrapolare bazată pe experiențe personale considerate arbitrar similare. Un șablon cum am convenit să îi spunem în această carte.

Șablonul este într-adevăr reducător și distorsionator de informație, dar este în același timp și mijlocul perfect de eficientizare a acțiunilor umane cât și catalizatorul cunoașterii[80] indirecte a realității (cunoaștere bazată pe părerile altora).

Șablonul nu este nici bun și nici rău, el este doar un instrument. Nu modul în care acest instrument este creat, transmis și asimilat determină ca interacțiunea noastră cu realitatea să ne aducă beneficii sau probleme, ci hotărârile pe care noi le luăm dacă, când și unde să îl utilizăm. Iar aceste hotărâri depind de puterea noastră de a identifica prioritățile corecte în conjunctură cu fiecare situație - sau mai pe scurt - de discernământul

[80] Cunoașterea prin șablon (cunoaștere în formă condensată) versus cunoașterea intrinsecă (cunoaștere prin experiență personală directă): șablonul primit de la terți ne ajută să fim mai eficienți în interacțiunea cu realitatea, dar prezintă riscuri privind corectitudinea informației conținute cât și a interpretării acestei informații de către receptor; abia după ce informația conținută de șablon este supusă verificării personale putem să considerăm că avem o cunoaștere indirectă acceptabilă. Cunoașterea extrapolată din șabloane - indiferent dacă sunt primite sau create personal - generează tot șabloane care necesită și ele verificare. Să nu uităm nici o clipă: logica ne poate duce adesea în fundături. Cunoașterea intrinsecă se bazează pe o analiză personală a interacțiunii cu realitatea care are ca rezultat crearea propriilor șabloane care nu mai necesită verificare, caz în care considerăm că avem o cunoaștere directă acceptabilă. Am folosit termenul de acceptabilă și nu cel de corectă ținând cont de distorsionările inerente ale informației care apar în ambele tipuri de procese cognitive.

nostru și de capacitatea noastră de a face predicții ținând cont de cât mai multe circumstanțe.

De aceea, acele hotărâri importante care ne modifică viața nu trebuie niciodată luate sub imboldul informației cuprinsă într-un singur șablon - mai ales dacă acesta nu este verificat de noi înșine. Atunci când ne este în putință, trebuie să analizăm toate aspectele, să apelăm la experiența noastră personală, dar și să luăm în calcul părerea a cât mai mulți dintre semenii noștri care au trecut prin experiențe similare. În această din urmă privință trebuie să ținem cont și de faptul că și atunci când o părere pare că aparține majorității, acest lucru nu constituie o garanție a corectitudinii informației pe care o cuprinde sau a aplicabilității ei oriunde și oricum.

Evident nu poți verifica lucruri care depășesc limitele experiențelor tale de cunoaștere, totuși poți verifica sursa șablonului, împrejurările, istoricul, credibilitatea, părerea celor despre care știi sigur că se pricep în domeniul respectiv, implicațiile și multe altele - atât despre șablon, despre creatorul său cât și despre cel care ți-l face cunoscut. Un indiciu important poți obține și cercetând cine sunt cei care folosesc în mod uzual acest tip de șablon.

Totuși, până la urmă hotărârea de a-ți însuși un șablon (de comportament, de gândire, de exprimare etc.) și de a decide când, unde și cum să îl folosești îți aparține. Ca și consecințele care rezultă. De aceea se impune prudență. Și nu uita: ceea ce pare adevărat astăzi, mâine se poate dovedi a fi fost o greșeală. Totul depinde de circumstanțe, iar acestea se schimbă mai mereu. De aceea calculează întotdeauna și impactul presupus pentru fiecare variantă posibilă în parte și vezi dacă merită.

Orice aspect al realității se va releva personalizat prin conștiința fiecărui individ ca o reprezentare unică, subiectivă - o viziune personală asupra realității. Noi percepem realitatea doar filtrată prin prisma experiențelor noastre anterioare de cunoaștere care dau sensuri subiective percepțiilor prezentului[81]. De aceea fiecare are propriul său „*adevăr*" bazat pe modul în care își evaluează experiențele sale de cunoaștere.

Cunoașterea reală nu se poate face printr-o simplă memorare a șabloanelor, ea trebuie să fie participativă, analitică, rațională și pe cât posibil obiectivă - prin obiectivitate înțelegându-se aici (din păcate) doar o

[81] Persoanele care au fost oarbe sau surde din naștere și au căpătat vederea sau auzul doar la maturitate au nevoie de o perioadă de timp mai îndelungată în care să poată acumula experiența necesară care să dea sens noilor percepții dobândite. O persoană care și-a căpătat vederea la maturitate afirma că la început percepea forme și culori, dar nu reușea să înțeleagă ce reprezintă acestea; după o perioadă de timp, cu ajutorul celorlalți, sensurile au început să se lege. Putem observa acest lucru chiar și la noi, atunci când suntem puși în fața unui lucru pe care nu îl recunoaștem (de exemplu când privim la ceva familiar, dar văzut dintr-un unghi neobișnuit).

medie a subiectivității celor care iau parte la actul de cunoaștere la care ești părtaș.

Și totuși sunt cazuri în care cunoașterea trebuie acceptată prin intermediul șabloanelor atunci când ea depășește nivelul la care individul îi poate verifica valabilitatea în mod direct. În cazurile în care ne încredem în reputația persoanelor care sunt sursa acestor șabloane sau în reputația celor care le răspândesc, trebuie să ținem cont că uneori informația poate fi alterată voluntar sau involuntar. Din acest motiv șabloanele importante - cele care se referă la aspecte ale realității care ne pot influența major cursul vieții - trebuie verificate permanent și din cât mai multe surse. De ce permanent? Pentru că circumstanțele se pot schimba în timp.

Un om capabil să gândească singur va găsi întotdeauna o cale să verifice direct sau indirect șabloanele care îi fundamentează crezurile; nu este cazul și pentru cele de genul „*stau pe scaun*", evident. Întotdeauna trebuie să ai în vedere un lucru deosebit de important: chiar și atunci când ești absolut sigur de veridicitatea unui șablon, să iei în calcul și varianta în care informația sa ar putea fi eronată. Acesta este un aspect specific gândirii neconvenționale, ignorat îndeobște de gândirea comună pentru care aproape toate lucrurile par simple, clare, stabile și veșnic valabile.

Și cel mai important aspect dintre toate: șabloanele nu trebuie să calce în nici un fel regulile de bază ale moralei, astfel încât credința ta într-un nou șablon să nu ducă la ruperea ta de ceilalți. Iar dacă șablonul cel nou se conformează moralei, dar totuși șochează prin noutatea ideii - iar tu ești absolut convins de utilitatea sa - trebuie să încerci cu blândețe să le explici și celorlalți semnificația și mai ales utilitatea ideii pe înțelesul lor, alegând o cale care să nu-i afecteze negativ nici pe ei și nici relația lor cu tine.

Pentru a realiza acest lucru trebuie să poți gândi singur ca să îți poți argumenta pledoaria și să fi convins de justețea cunoașterii tale - și chiar și atunci, să nu pierzi din vedere că s-ar putea totuși să te înșeli, pentru că șabloanele arată mereu altfel în funcție de cine privește realitatea și din ce perspectivă o privește; până și apostolul Pavel a folosit îndoiala ca argument în epistola către Corintieni[82].

Și nu numai el. Buddha spunea „*Îndoiește-te de toate. Găsește-ti propria lumină.*"[83] Însă trebuie să ai grijă ca această lumină să-ți arate căi în concordanță cu morala și să nu te îndepărteze de realitate. Și cel mai important, să nu te îndepărteze de semenii tăi. Doar animalul se comportă

[82] *Corintieni 15:14: „Dar dacă Cristos n-a fost înviat, atunci predicarea noastră este zadarnică și, de asemenea, și credința voastră este zadarnică."*
[83] *Gautama Siddhartha (563 îen? - 483 îen?) lider spiritual fondator al Budismului cunoscut sub numele de Buddha (Cel luminat - în limba sanscrită).*

după cum îl îndeamnă instinctul - cel care aspiră să devină om cu adevărat trebuie să se supună cenzurii discernământului personal, dar și limitelor moralei fixate de către semenii săi pentru un anumit loc și un anumit timp. Cel care încearcă să trăiască în comunitate doar după propriile lui reguli va fi înlăturat mai devreme sau mai târziu.

Așa că răspunsul la întrebarea ce avem de făcut atunci când este vorba despre un șablon care poate înregimenta mulțimi către un anumit drum despre care noi credem că nu este benefic sau că nu este bazat pe realitate, nu este de loc un răspuns simplu cum s-ar putea crede la prima vedere. Totul depinde de circumstanțe.

Și atunci - dacă nu suntem noi cei chemați de către societate să gestionăm astfel de situații - cel mai bine pentru toată lumea este să îi lăsăm să se ocupe de aceste lucruri pe cei despre care societatea crede că ar înțelege cel mai bine cum stau lucrurile de acest fel.

Într-o lume ideală cizmarul face încălțăminte, brutarul face pâine, pictorul pictează. Într-o lume în haos, fiecare face doar ceea ce îi trece lui prin cap. Nu poți face ceea ce îți place decât dacă faci corect ceea ce faci. Ca ceea ce faci să fie corect, trebuie să gândești corect. Ca să gândești corect trebuie să înțelegi realitatea existenței. Ca să înțelegi realitatea existenței trebuie să ai putință, motivație, voință și circumstanțe favorabile. Dacă nu le ai pe toate acestea, trebuie să faci ceea ce îți spun alții care înțeleg realitatea existenței mai bine decât tine. Dacă nu ții cont de toate acestea, vei fi marginalizat.

CE NE SPUNE UNIVERSUL ȘI CE PRICEPEM NOI

Știi cum arată universul, sau mai bine spus cum arată acea parte a lui accesibilă simțurilor noastre? Sunt sigur că ai văzut vreodată câte un ghemotoc cenușiu de praf pitit pe undeva pe lângă sau pe sub vreo mobilă: o încâlceală de fire pufoasă și ușoară, formată dintr-o groază de micelii, purtată din loc în loc de către orice adiere de aer ceva mai vioaie, de-ți vine uneori să crezi că încâlceala aceea s-ar putea să aibă viață în ea.

Micelii se formează din particule microscopice care se atașează unele de altele; particulele provin în parte din celulele descuamate din pielea noastră, în parte din diverse particule aduse în cameră agățate de hainele noastre, de păr, de încălțări sau strecurate pur și simplu înăuntru de către curenții de aer atunci când deschidem ușa sau fereastra.

Aceste particule pot fi văzute în toată splendoarea lor înainte de a forma micelii, atunci când o rază de lumină le luminează dansul plutitor - și în mare parte încă solitar - dans declanșat de mișcarea curenților de aer care îi antrenează în zbor. Pare o ploaie lentă de polen scuturat de o adiere de vânt, sau chiar - ca să te trezesc puțin din reverie - de mătreață scuturată din freza vreunui fante.

Dacă îți va trece prin cap să fotografiezi un asemenea ghemotoc de praf, vei obține o imagine aproape identică cu cea a universului. Aceleași legi care au determinat configurația universului se aplică și la formarea ghemotoacelor de praf. Singurele deosebiri sunt de scară, de dispunerea forțelor gravitaționale și oarecum de formă.

De scară, pentru că în locul particulelor de praf care se pot găsi răspândite prin casele noastre, în univers avem stele, planete și tot soiul de alte corpuri cerești, nori de gaze, nori de praf de diferite proveniențe și multe altele. De formă - pentru că datorită gravitației pământului ghemotoacele de praf „*casnice*” tind să fie oleacă mai plate și mai puțin pufoase decât marele ghemotoc cosmic - forma sub care se prezintă ochilor noștri imaginea universului. De fapt nu chiar a ochilor noștri, ci mai degrabă a „*ochilor*” telescoapelor, camerelor foto sau video cu care sunt dotați sateliții noștri.

Evident că unii savanți vor protesta la această viziune simplistă, invocând în cazul universului teoria zonelor calde și reci care se pare că au determinat actuala configurație - ca să nu mai pomenim de explozii uriașe,

teoria expansiunii universului și mai nu știu ce alte multe teorii mai mult sau mai puțin credibile.

Spun configurație actuală, pentru că noi o vedem așa în prezent deși în milioanele de ani lumină care i-au trebuit luminii să ajungă până la noi configurația originală mai mult ca sigur că s-a schimbat datorită expansiunii universului și a contribuției a cine știe ce alți factori de care azi nu avem habar și pe care - sper - poate că îi vom afla cândva.

Probabil că ceea ce vom vedea peste alte câteva milioane de ani - dacă omenirea va mai apuca acele timpuri - va semăna mai puțin cu ghemotoacele de praf de prin casele noastre și mai mult cu o încâlcită și destul de rară pânză de păianjen tridimensională. Totuși, evidența nu poate fi negată: acum vedem că universul nostru arată aidoma unui ghemotoc de praf încă nedepistat (din fericire pentru noi) de ochiul vreunei gospodine[84] galactice pe care mintea omenească încă nu a putut-o intui din tot ceea ce crede ea că deja ar cunoaște din realitatea existenței.

Evident că universul nu „*spune*" nimic nimănui. El nu are mistere, nici profane și nici sacre, nu ascunde nimic și nu are nici unul dintre atributele umane pe care i le atribuim noi mai mereu cu atâta dărnicie, încă de acum câteva mii de ani, pe când priveam cu ochi tâmpi, temători, dar și încântați totodată, ciudatele sclipiri de sus, de pe bolta cerului.

El există și datorită lui existăm și noi ca o manifestare locală a sa și nu de sine stătători și conduși de propria voință - cum ne place nouă să credem. Ne amăgim cu falsa iluzie a liber arbitrului inventat doar ca să scape de răspunderea morală o divinitate inventată și ea la rândul ei tot de către noi. Liberul arbitru a fost inventat ca să nu mai întrebăm noi cum de permite divinitatea atâtea și atâtea monstruozități și ca să ni se închidă gura cu afirmația mincinoasă că acele monstruozități sunt doar consecința alegerilor noastre „*greșite*".

Astăzi [85] credem că în univers toate lucrurile sunt într-o stare de permanentă căutare a unui echilibru - niciodată realizat - datorită interdependenței și interacțiunii continue a materiei cu ea însăși. Nu este vorba despre echilibrul balanței cu talgere care presupune pendularea

---

[84] Aici cu sensul de evenimente cosmice pe post de „gospodină" care să facă „ordine galactică" și care să ducă la o evoluție a universului impredictibilă deocamdată la nivelul cunoștințelor noastre de astăzi.

[85] De-a lungul istoriei omenirea a încercat să-și explice realitatea prin intermediul unor presupuneri mai mult sau mai puțin logice; mare mirare când logica percepțiilor asupra lumii macro pe care unii o credeau infailibilă pare a nu se aplica și la nivelul cuantic al lumii noastre, așa că grabnic am început să emitem noi teorii care mai de care mai năstrușnice, fără a avea răbdare ca mai întâi să înțelegem ce se întâmplă la acest nivel atât de mic unde o simplă expirare a aerului de către cercetător probabil că echivalează în intensitate cele mai năprasnice uragane terestre. Istoria ne învață că odată cu acumularea de noi cunoștințe, vechile teorii își pierd credibilitatea și cedează locul altora noi, așa că trebuie să ne așteptăm mereu ca certitudinile de astăzi să capete mâine statutul de presupuneri eronate. Știința, religia și politica vor dicta mereu teoriile „oficiale" ale zilei în proporții egale cu puterea lor de influență și - mai ales - cu interesul de a promova aceste teorii.

între două stări până când învinge una dintre ele, ci de simpla consumare a energiei acumulate atunci când a început totul (după cum presupun teoriile la modă) și de o tindere către o oprire totală a mișcării de orice tip. Unii afirmă că ne îndreptăm - cu finalitate în viitorul foarte îndepărtat - spre o „*înghețare*" generală a existenței, alții spre o accelerare a acesteia spre „*marginile*" universului (deplasarea spre roșu).

Actuala „*vânzoleală*" a materiei nu este altceva decât o interacțiune cauzată de energia declanșată de Big Bang, energie deocamdată neepuizată și care încă tinde să formeze noi și noi sisteme, pe măsură ce sistemele temporar[86] create ale universului se destramă prinse în iureșul interacțiunilor de tot felul. Prin sistem înțelegând aici doar congregațiile de particule care dintr-un motiv sau altul se hotărăsc să petreacă o perioadă de timp împreună, însumându-și proprietățile și dând naștere la noi existențe.

Și totul se întâmplă în mod tranzitoriu trecându-se de la o formă la alta, fluid și continuu și nicidecum în mod sacadat cu faze distincte (în etape) cum fals ne îndeamnă percepțiile noastre să credem. Etapele pe care avem impresia că le vedem se datorează modului în care funcționează percepțiile noastre incapabile să deslușească modificările subtile sub un anumit prag. Din această cauză atunci când ne uităm la un lucru avem impresia că acesta are o formă fixă deși chiar în aceeași clipă în el se petrec transformări imperceptibile. Pomul înverzit, apoi înflorit și mai apoi plin de fructe nu reprezintă etape decât pentru modul nostru de a percepe secvențial evoluția continuă a lucrurilor.

Observarea în timp a toată această interacțiune a existenței la care avem acces prin intermediul percepțiilor noastre ne oferă posibilitatea unei predictibilități relative asupra evenimentelor, predictibilitate bazată pe ceea ce numim cu multă încredere în cunoașterea noastră „*legi universale*". Definiția unei legi universale: credem că lucrurile s-au întâmplat, se întâmplă și se vor întâmpla mereu în același fel, în limite acceptabile pentru modul în care vedem noi lucrurile.

Mai liniștitor de atâta nu se poate. Sper ca logica noastră să nu se înșele și lucrurile să rămână previzibile în limite acceptabile măcar pe parcursul duratei de viață a speciei noastre. Adică circumstanțele care determină lucrurile să fie așa cum sunt acum și să nu care cumva să se schimbe pe parcursul existenței umanității în defavoarea acesteia.

---

[86] În univers totul este temporar, fluid ca și manifestare și permanent tranzitoriu dinspre o stare spre alta - deși percepțiile noastre nu „simt" decât modificările mai puțin subtile care se încadrează în aria noastră de percepție; oamenii de știință ne asigură că totul nu este decât o disipare a energiei primare generată de formarea universului într-o interacțiune a materiei cu ea însăși. Datorită limitărilor noastre biologice noi percepem lucrurile secvențial (sacadat) și nu fluid (în timp real) de unde și logica noastră care „bate" cu realitatea în mod grosier și doar până la un punct.

Pentru că este suficient ca un nor de gaze să ne traverseze galaxia pentru ca totul să o ia razna. Iar dacă norul este format din hidrogen - unul dintre cele mai comune elemente întâlnite mai peste tot în univers - atunci imaginea iadului biblic nu ar mai fi decât o caricatură hazlie față de ceea ce s-ar putea întâmpla cu noi și cu galaxia noastră.

Felul în care noi percepem timpul, dar și toate celelalte fațete ale realității existenței, ne determină să ignorăm faptul că unii afirmă că am fi în mijlocul unei uriașe explozii universale botezată Big Bang[87] sau că suntem înghițiți încetul cu încetul de o gaură neagră uriașă aflată în centrul galaxiei. Asta dacă nu cumva galaxia vecină Andromeda se va năpusti peste noi mai înainte de termenul prevăzut din cauza a cine știe cărui accident cosmic. Un strănut al zeilor ar spune unii. Un cataclism cosmic ar spune alții.

Și să nu uităm nici de soarele nostru care se va dilata și ne va pârjoli cândva, asta dacă nu cumva ne vom accelera căderea spre el din cine știe ce cauze (poate că luna ar putea să o ia razna) și vom plonja fără putință de scăpare direct în uriașa vâlvătaie care - așa cum ne-a creat, tot așa ne va și mistui. Cam la fel cum mai spun unii dintre noi copiilor lor care nu prea sunt cuminți: „*Eu te-am făcut, eu te omor*". Și încă multe altele cu care am de gând să te sperii ceva mai târziu, în alt capitol și cu un alt scop - un scop nobil, firește.

Modul nostru de a înțelege realitatea - mod distorsionat de mii de ani în care am fost și mai ignoranți decât suntem astăzi, sau ne-am păcălit singuri ori unii pe alții cu privire la cine suntem, de unde venim și unde mergem - ne determină să credem în mod absolut eronat că noi nu putem fi doar niște neglijabile manifestări locale ale unui întreg, supuși fără crâcnire regulilor acestuia. Cum spune poporul: „*Prostul nu este prost destul dacă nu este și fudul*".

Mulți dintre noi mai cred și astăzi că suntem deosebiți față de orice altceva din univers, că suntem doar o toană, un chef al unei zeități născocită de strămoșii care nu prea pricepeau cum este cu ADN-ul, evoluția și determinismul. Pentru unii dintre noi argumentul suprem al proveniență noastre îl reprezintă povestea biblică a lui Adam și a Evei conform căreia apariția noastră s-a făcut cu intenție și cu un anumit scop. Din păcate situația noastră nu este nici pe departe așa de roză precum și-o imaginează ei. Ba chiar dimpotrivă.

---

[87] *Teoria "Big Bang" propune un model al formării și dezvoltării universului. Georges Henri Joseph Édouard Lemaître (1894-1966) preot și fizician belgian, fizicianul și astrofizicianul George Gamow (1904-1968), Ralph Asher Alpher (1921-2007) și Robert Herman (1914-1997) au contribuit decisiv la crearea și impunerea ideii creării universului prin explozia unei singularități primordiale, explozie despre care credem că se continuă și în prezent prin expansiunea universului.*

Deși aparent relația dintre noi și restul universului este cam la fel cu relația dintre cel de-al 3-lea fir de păr (de la stânga la dreapta privind din inversul sensului meu de mers înainte - aici mă refer la un anume fir de păr actualmente domiciliat în nara mea stângă) și restul corpului meu, specia noastră declară că are ca năzuință finală cucerirea universului a cărui plăpândă și abia pâlpâitoare și mai ales extrem de trecătoare și insignifiantă manifestare locală suntem, în ciuda tuturor pretențiilor noastre nefondate.

Cum vom face cucerirea asta? Păi mai întâi vom cuceri toate planetele locuibile. Apoi le vom face locuibile prin controversata terraformare[88]. Pe urmă le vom umple cu ce am umplut și pământul: baze militare, arme, muniții, armată, poliție, șefi de tot felul, muncitori, utilaje și multe altele de care nu ne putem lipsi. Apoi… vom mai vedea, se pare că încă nu ne-am gândit mai departe. Și probabil că vom începe cu Luna, bătrânul nostru satelit. Apoi Marte. Și tot așa.

Nu știm nici cum și nici când vom realiza aceste lucruri, dar ne mulțumim să credem cu tărie și să afirmăm că așa va fi. Și ce să vezi, toată lumea fără excepție crede că așa va fi. Tipic pentru noi: știind că vom muri, ne-am apucat să sperăm fără nici un temei în viața de apoi. Știind că până la urmă această parte de univers nu va mai permite supraviețuirea speciei, sperăm să facem noi cumva și să ne mutăm în altă parte de univers.

La fel ca noi este și firicelul de păr mai sus pomenit care sălășluiește în nara mea stângă: probabil că dorința lui este de a crește cel puțin doi centimetri în prima etapă. Apoi își propune să mai crească încă doi și tot așa până când - în năzuința lui care nu ține cont de circumstanțele realității - va întrece lungimea deloc neglijabilă a podoabei mele capilare. Visul unui fir de păr: frumos - pentru el - ca orice vis, dar totodată și irealizabil ca majoritatea viselor care nu țin cont de prozaica realitate.

Evident că în planurile lui de glorioasă expansiune părerea mea nu contează, pentru că eu - în opinia sa - nu sunt decât o anexă destinată propășirii sale, el crezându-se nu o manifestare locală a corpului meu, ci ceva de sorginte cel puțin superioară acestuia, dacă nu cumva chiar divină - așa cum se mai cred și unii dintre noi în relația cu celelalte existențe.

---

[88] Terraformare (Terra + formare) - transformarea unui mediu extraterestru într-un mediu asemănător celui terestru, scopul fiind posibilitatea întreținerii vieții umane în acel mediu; controversele se nasc în jurul ideii că o modificare a mediului în beneficiul unei specii nu este etică și poate distruge existențe pe care nici nu ni le putem imagina. Imaginează-ți o civilizație care ne-ar ignora dreptul la existență datorită unor diferențe mult prea mari de complexitate, dar care ar considera că pentru confortul ei propriu ar trebui să elimine oxigenul din atmosfera Terrei în vederea „amenajării" unui cămin confortabil doar pentru ei.

Bietul meu firicel de păr, în ignoranța lui plină de autosuficiență nu are habar că ar trebui să stea cuminte în nara lui natală ca să nu dea de foarfece. Și așa cum el nu are habar de realitatea mult prea complexă pentru „*priceperea*" lui, se pare că nici noi nu prea pricepem că s-ar putea să fie pe undeva un foarfece destinat stăvilirii elanurilor inadecvate.

Pentru cei care mai cred încă în destinul special al foarte „*specialei*" specii umane, am putea spune că planurile acestea seamănă izbitor de mult cu planurile unei colonii de mucegai care a apărut mai întâi ca o pată minusculă la baza peretelui, iar mai apoi și-a pus în gând să cucerească tot peretele, apoi odaia, pe urmă toată casa, apoi tot orașul, apoi… o mai vedea, că nu s-a gândit chiar atât de departe.

Spre deosebire de noi, mucegaiul are ceva mai multe șanse, măcar în ceea ce privește peretele. Mai apoi este puțin probabil ca cineva sau ceva să nu fie deranjat de prezența lui și deși el nu ia în calcul toate aspectele pentru că nu are cum să le înțeleagă pe toate, proprietarul sau chiriașul - încă nu cunoaștem natura cu adevărat reală a universului ca să știm pe cine sau ce lege universală (sau locală) pe care nu o cunoaștem încă vom deranja în ignoranța noastră - fie va renova, fie va dărâma peretele - asta în cazul în care mucegaiul va reuși măcar parțial să-și împlinească visul.

Faptul că până acum nu l-a deranjat nimeni nu constituie o garanție că și pe viitor va fi la fel. Experiențele trecute nu sunt întotdeauna o garanție pentru experiențele viitoare decât pentru optimista și imprecisa logică umană, pentru care ceea ce a fost în mod sigur va mai fi. Circumstanțele favorizante se pot schimba în timp oricând în circumstanțe nefavorizante. Întreabă dinozaurii dacă nu mă crezi.

Dar ce-ai zice dacă mucegaiul cu pricina - înainte de a-și pune în aplicare mărețul său plan de expansiune - ar trimite aiurea niște mesaje, semnalându-și nu numai prezența, dar și intențiile sale de a invada noi teritorii? „*Nimeni nu poate fi atât de nesăbuit*" - probabil că vei spune. Și totuși, specia umană chiar a transmis în 1974 un mesaj radio[89] către cine s-o nimeri să fie prin spațiu, iar în 1977 sondele Voyager [90] și-au luat

---

[89] La 16 noiembrie 1974 radiotelescopul Arecibo situat în nordul insulei Porto Rico a transmis un mesaj radio în direcția Marelui Roi Globular din Hercule (M13) situat la o distanță de 25000 ani lumină de Terra; mesajul conținea date științifice considerate universal valabile, date referitoare la umanitate și chiar coordonatele Terrei.

[90] Ca și predecesoarele lor Pioneers 10 și 11, sondele Voyager poartă însemne destinate identificării originii și constructorilor lor; misiunile de cercetare ale sondelor sunt bine venite, dar includerea de detalii despre localizarea noastră sunt cel puțin imprudente. Să nu uităm că etica umană și sentimentul de empatie reprezintă doar un comportament impus determinat de simțirile și logica umană prin care încercăm să supraviețuim în cadrul societății noastre specifice. Resursele de orice fel nu vor fi ignorate de nici un tip de civilizație extraterestră așa cum nici noi nu ignorăm resursele și habitatul celorlalte viețuitoare de pe Terra. Era suficient pericolul reprezentat de particulele pe care aceste dispozitive le lasă în urma lor, o „dâră" care poate fi identificată probabil ușor de către o civilizație avansată sau mai rău, de existențe „inferioare" de dimensiuni microscopice. Să nu uităm că noi suntem încă extrem de primitivi tehnologic și că nu înțelegem suficient realitatea cât să realizăm că unele dintre probabilele existențe din univers ar putea determina extincția noastră. Gândește-te doar la cea mai simplă amenințare: un „roi" de micro existențe (eventual un roi de dimensiunea unui întreg sistem solar) călăuzit de urma (încă insesizabilă tehnologiei noastre) sondelor spațiale: asemenea concentrații de materiale pure, locul din care provin sau cei care le-au produs pot constitui o tentație irezistibilă. Riscuri de acest fel pot fi asumate doar când ai tehnologia adecvată cu care să le poți contracara. Și poate că nici atunci nu merită riscul.

zborul având necunoscutul ca destinație finală, purtând cu nonșalanță indicații clare (clare pentru logica noastră) despre prezența și localizarea noastră.

Datorită nivelului nostru redus de inteligență considerăm aceste informații ca fiind fără probleme pentru siguranța speciei noastre și puțin probabil de descifrat de către alte entități (și atunci de ce le mai trimitem, din prostie, din vanitate?). Probabil că același tip de logică îl are și musca atunci când se hotărăște să bâzâie prin preajma pliciului de muște care în așteptarea lui nemișcată nu pare cine știe ce amenințare pentru ea. Sau broscoiul pe care îl apucă orăcăitul neștiind că cele două trestii între care s-a așezat comod sunt de fapt picioarele unui stârc.

Dacă nu avem marele noroc ca sondele trimise atât de imprudent să fie distruse pe drum lovite de asteroizi sau de comete, atrase de vreun soare sau de vreo planetă, topite în zone cu gaz fierbinte și mai știu eu ce alte alea, sunt aproape sigur că urmașii ne vor blestema ignoranța, superficialitatea și nu în ultimul rând prostia. Dar la ce poți să te aștepți de la cei care își inventează zeități prin ceruri sau care sunt convinși că undeva prin univers îi așteaptă cu brațele deschise civilizații dornice să le împărtășească cunoștințe nemaipomenite?

Asta nu înseamnă că nu mă interesează și pe mine ce se află dincolo de zona vântului solar din afara coconului generat de soare, ci doar că ar fi de dorit ceva mai multă prudență; evident, ca și cei care au lansat sondele, sper și eu ca acest lucru să nu se transforme într-o catastrofă doar pentru că șansele unei extincții planetare estimate de mintea noastră subțirică și fără de prea multă experiență în acest domeniu apar ca fiind foarte mici. Dar ele totuși există așa mici cum sunt. Merită oare să riști toată specia bazându-te doar pe o presupunere, câtă vreme nu deții încă mijloace eficiente de apărare?

Oricum, sinceri să fim, nu prea mai contează pentru că am făcut imprudențe și mai mari: este cu mult mai probabil ca emisiunile de radio, TV și mai știu eu ce comunicații fără fir care se propagă în toate direcțiile prin spațiu de zeci de ani să ne indice prezența și locația unor entități în căutare de resurse, într-un mod cu mult mai eficient decât îndoielnicele indicații de pe tăblițele agățate de vanitatea noastră pe spinarea sondelor.

Nici măcar nu este necesar ca aceste entități să fie inteligente așa după cum credem noi că trebuie să fie inteligența - este suficient ca ele să urmeze „*urmele*” până la sursă, așa cum fac mii de specii de pe Terra când își caută prada. Chiar și un organism de dimensiuni microscopice care ar

poposi și prolifera pe Terra ar putea schimba - de exemplu - compoziția atmosferei în ceva toxic pentru noi.

Deocamdată - până să ne dea binețe extratereștrii - datorită aceluiași coeficient de inteligență insignifiant specific majorității membrilor speciei noastre, am transformat habitatul terestru într-o zonă poluată, degradată, care ne omoară cu zile atât pe noi, cât și pe celelalte specii. Nici nu avem nevoie de extratereștri ca să ne extermine, ne putem distruge și singuri prin „*eforturi*" proprii.

Ducem un mod de viață prin care afectăm nu numai planeta, ci chiar și pe noi înșine, iar din acest motiv suntem nefericiți și clamăm vehement acest lucru căutând vinovați peste tot, fără să ne dumirim că singurii vinovați suntem noi - fiecare dintre noi în felul său aducându-și propriul aport nefast la situația existentă. Dacă credeai altceva despre coeficientul de inteligență al speciei noastre, analizează-ți sincer propriul comportament înainte de a protesta. Asta dacă poți fi obiectiv cu tine însuți și dacă înțelegi diferența între ce ar trebui să fie și ceea ce este de fapt.

Facem un iad din viața noastră, dar și din a celorlalți. Se pare că majoritatea dintre noi nu suntem în stare să facem măcar un singur pas mititel spre o conviețuire armonioasă cu ceilalți, deși contestăm vehement acest lucru clamând justificativ idealuri pe care nici măcar nu ne gândim serios să le punem în practică.

Ne agățăm de ceea ce există fără a încerca schimbarea lucrurilor în bine, fiind preocupați doar de propria noastră cățărare peste capetele altora. Și unii visează să ducă acest iad și pe alte planete și dacă s-ar putea, în tot universul! Comportament mai mult de animal neevoluat suficient decât de om adevărat.

Privind la măreția și perfecțiunea universului și apoi la modul în care ne manifestăm noi planetar, nu putem decât să realizăm că suntem cu mult mai asemănători cu o ceată de gândaci de bucătărie care colcăie sub o farfurie nepăzită de pe masa unui restaurant, visând la a găsi o cale să cucerească și celelalte farfurii de pe masă - decât cu o specie cât de cât rațională.

Și nici măcar nu ne trece prin cap că am putea fi - să zicem - pe masa unor nuntași ocupați momentan cu dansul miresei și că este doar o chestiune de timp până când unul dintre ei va veni la masă și va ridica farfuria pe care acum o considerăm a fi „*de drept*" casa noastră.

Nu cred că există alt soi mai distructiv și mai ales autodistructiv ca al nostru. Se pare că nu suntem capabili să ne angajăm într-un efort comun pentru a ne rezolva problemele, indiferent care ar fi acestea. Predomină egoismul, agresivitatea, dorința de a domina și mai presus de toate ignoranța.

O ignoranță care asemenea unei mlaștini ne trage în jos și care va sfârși probabil prin a ne înghiți pe toți. O ignoranță ajutată intens de către unii dintre semenii noștri dornici de a profita din plin de pe urma perpetuării acestei situații.

Sper că mai este încă timp să încercăm să nu determinăm prin acțiunile noastre iresponsabile o reacție majoră prin care universul să refacă echilibrul pe care noi ne străduim să îl distrugem zi de zi. Mai pe înțeles: să încercăm să evităm eradicarea speciei noastre ca urmare a propriilor noastre acțiuni.

Faptul că până acum nu am întâlnit în scurta noastră existență pe această planetă nimic care să ne determine cu adevărat să fim mai precauți, nu înseamnă că și pe viitor nu va apare ceva care să ne dea planurile peste cap. Nici o acțiune nu rămâne până la urmă fără o replică pe măsură, chiar dacă aceasta nu vine întotdeauna imediat: de obicei vine când este prea târziu ca să mai putem face ceva.

Sunt suficiente semne că am depășit de mult limitele. Evenimente meteorologice din ce în ce mai violente ne dau de știre că ceva strică armonia, echilibrul care părea să domnească până acum. Dispariția unor specii de animale, insecte și plante ca urmare a modului nostru de a înțelege să interacționăm cu mediul, încălzirea globală, poluarea, deșertificarea și alte calamități de același fel ar fi trebuit să ne arate clar până acum că modul nostru de a gândi și de a acționa fără pic de respect față de ceea ce ne-a creat și ne-a permis să existăm până acum este păgubos.

Suntem ca o hoardă de maimuțe care a dat din întâmplare peste un recipient plin cu nitroglicerină, recipient pe care se căznesc să îl rostogolească în speranța de a găsi ceva bun de mâncat în el. Până la urmă s-ar putea să găsim ceea ce merită felul nostru de a fi și nu ceea ce căutăm.

Dar - pătruns și eu ca mulți alții de suficiența vanitoasă a nivelului de cunoaștere la care cred că am ajuns - s-ar putea să greșesc. Mai mult ca sigur că într-un univers atât de bine pus la punct este foarte puțin probabil

ca noi să facem chiar ceea ce vrem noi - adică să existe liber arbitru care să ne permită să ne facem de cap.

Poate că acesta este rostul nostru - să fim așa cum suntem - să facem tot ceea ce legile universului ne permit acum să facem: să ne răspândim prin univers, dar nu ca misionari ai inteligenței și valorilor umane, ci doar ca modificatori de mediu - simple unelte de combinat substanțe care altfel nu ar avea cum să se combine.

Sau doar ca prolifici producători de fecale, uree, diverse urdori și mucozități - adică o menire de simplu catalizator pentru cine știe ce scop al cărui înțeles nu l-am putea pricepe chiar dacă cumva ne-ar da un bobârnac în nas.

Cele câteva legi despre care credem că domnesc în univers și pe care unii dintre noi pretindem că le înțelegem ar fi trebuit deja să ne spună ce să facem și cum să facem ca să fim în armonie cu universul; în schimb ne lăsăm conduși de cei care se gândesc doar la buzunar, la satisfacerea vanității și care în inconștiența lor combinată cu lenea de gândire și indolența noastră ne împing tot mai mult spre un final de loc glorios.

Omenirea privită ca o gloată fără o gândire proprie este o imagine execrabilă, tocmai pentru că fiecare dintre noi are alternativa gândirii personale în locul înregimentării în turma celor care preferă să nu gândească, lăsându-se conduși de te miri cine.

Dar stai oleacă... Mă uit la potopul de invective pe care tocmai l-am vărsat peste imaginea speciei noastre și mă gândesc cu strângere de inimă că în mijlocul a ceea ce poate părea uneori ca o turmă de animale dotate doar cu rudimente de inteligență sunt o mulțime de făpturi care nu merită asemenea cuvinte. Dimpotrivă, făcând eforturi personale de a se desprinde de animalitate prin înțelegerea cât mai aproape de adevăr a realității, ei reprezintă tot ceea ce are specia noastră mai bun.

Mințile lor minunate au dat naștere unor lucruri unice fără de care universul ar fi cu siguranță mai sărac. Fără ei ne-am legăna și acum printre ramurile copacilor, pentru că ei au făcut și fac deosebirea dintre animalul care nu vrea decât să fie animal și cei care își dau silința ca animalul din ei să lase locul idealului de om adevărat.

Poate doar pentru aceștia din urmă ne-a creat universul - așa îmi place mie să cred deși sunt conștient că este doar un basm frumos, cu nimic deosebit de basmele creaționiștilor. Până una-alta însă, ceea ce atrage

atenția din coșul cu mere sunt doar merele stricate. Cele câteva mere stricate din coșul nostru planetar ne fac să avem o imagine negativă asupra întregului coș.

Și nu putem schimba asta până când fiecare dintre noi nu va începe să înțeleagă realitatea așa cum este ea și să folosească această înțelegere pentru a gândi folosindu-și discernământul în beneficiul speciei și implicit al său personal. Sper să găsim cândva o modalitate de a scăpa de merele stricate, dar nu prin primitiva și ineficienta violență, ci în limitele moralei, ale bunului simț și ale acceptului consensual. Un ideal care pare extrem de imposibil de realizat astăzi.

Nu sunt împotriva progresului, ba din contra. Doar vreau să-ți atrag atenția că lucrurile trebuie făcute cu chibzuială mare și doar atunci când le vine vremea. Nu orbește și la întâmplare. Iar vremea potrivită este atunci când suntem realmente pregătiți cu toții să o facem împreună, pentru binele comun.

Un lucru nu este niciodată bun și nici măcar rău. Circumstanțele îl fac să fie perceput astfel. Ținând cont de circumstanțe, poți face lucruri bune. Iar ca să poți face lucruri bune îți trebuie o cunoaștere cât mai fidelă a realității. Adică să pricepi cam ce ar putea spune universul. Dacă ai urechi să-l auzi, minte să înțelegi ce auzi și putința de a repara măcar câte ceva din ceea ce fiecare dintre noi facem greșit.

Și nu uita că suntem doar o manifestare a întregului, cam la fel cum este și firicelul acela de păr care acum stă bosumflat în nara mea boscorodind de zor foarfeca care se pare că i-a făcut deja o vizită, scurtându-i idealurile. Din nefericire, nu toate visele se pot împlini.

DE LA ANIMAL LA OM ȘI DE LA OM LA OM ADEVĂRAT

Suntem o specie de animale cărora nu le place de loc să li se amintească faptul că sunt animale. Unii dintre noi consideră atât de inconfortabilă ideea de egalitate cu celelalte specii, încât încearcă să o eludeze printr-o serie de plăsmuiri conform cărora specia noastră ar face parte dintr-o categorie aflată cumva „*deasupra*" celorlalte forme de existență. Că ar reprezenta o culme a culmilor în ceea ce privește dispunerea materiei într-o formă complexă.

Modul în care noi atribuim semnificații lucrurilor despre care ne închipuim că le cunoaștem este tributar experiențelor anterioare de cunoaștere. Aceste experiențe, cât și concluziile la care ajungem în urma lor, diferă mult de la o persoană la alta. Cei care sunt capabili să gândească rațional și obiectiv (adică cât mai în concordanță cu realitatea existenței), înțeleg că pretinsa noastră postură de buric al universului este doar un pârț al imaginației unora, scăpat sub presiunea nevoii de a explica celorlalți de ce ar trebui ei înșiși să fie mai cu moț.

De obicei considerăm asemuirea speciei umane cu o turmă de animale ca fiind - dacă nu o insultă - doar o alegorie aplicabilă terților, o alegorie care nu ne include în nici un caz și pe noi înșine. Când constatăm că suntem și noi printre cei incluși, devenim brusc apărătorii „*demnității*" posturii de om adevărat, uitând se pare că nu prea îndeplinim noi chiar toate cerințele pentru a ne putea socoti pe drept ca făcând parte din această categorie.

Pentru că nimeni dintre noi nu îndeplinește aceste cerințe în proporție suficientă. Nici eu, nici tu și nici ceilalți. Nu doar în alegorii, dar chiar și în viața reală, specia noastră nu este altceva decât o turmă de animale cu nimic mai bune - poate chiar mai rele dacă ar fi să ne măsurăm după propriile noastre criterii și valori - decât celelalte viețuitoare de pe Terra.

Pe durata vieții noastre ar trebui să evoluăm mereu spre o cunoaștere cât mai fidelă a realității, într-o permanentă tranziție de la un palier al cunoașterii la altul. De la naștere și până la senectute, urcând tot mai sus cu fiecare etapă. Dar în realitate nu prea se întâmplă așa. După atingerea unui palier unde rudimentele de cunoaștere încă se mai amestecă cu aberații fanteziste, iar înlăturarea aberațiilor necesită un discernământ ceva mai isteț dar și oleacă de efort de gândire, mulți rămân prizonierii acelui palier, renunțând să facă efortul de a merge mai departe.

Ei nu vor reuși să urce pe un nou palier de cunoaștere decât dacă își găsesc singuri calea prin care se pot smulge din rutinele stării în care se află afundați. Și asta doar dacă discernământul lor le indică necesitatea trecerii către palierele superioare.

Rutina noastră zilnică este doar o înșiruire de șabloane despre care credem că ne arată cel mai lesnicios mod în care trebuie să interacționăm cu realitatea. Gândirea comună merge pe principiul „*ce a mers până acum va merge și de acum înainte*" sau „*de ce să schimbi ceva care merge?*" - în ideea că dacă schimbi ceva s-ar putea ca lucrurile să nu mai meargă așa cum trebuie.

Gândirea nonconformistă scutură zdravăn de praf vechile șabloane, le peticește pe unde s-au uzat, le verifică dacă nu cumva s-ar putea să nu reziste la contactul cu noile realități, le spală în apa limpede a discernământului, le usucă și le calcă, pliindu-le după fiecare caz și împrejurare în parte și abia apoi - când socotește de cuviință că a venit timpul potrivit - le folosește într-un mod adecvat momentului, în conformitate cu regulile moralei și cu circumstanțele existente.

Toți acționăm sub influența modelatoare a arealului în care ne ducem zilele, sau - după cum ar da de înțeles teoriile mai moderne - rezonăm la unison cu restul universului, determinați și determinând la rândul nostru după specificitatea noastră, pentru că tot universul nu este altceva decât o existență materială interacționând cu ea însăși.

Noi suntem doar un rezultat al determinărilor și circumstanțelor, unul intermediar și efemer care la rândul său transmite mai departe într-un mod personalizat determinări cauzate de determinările primite. Cum se leagă determinările între ele? Tu nu ai exista dacă acum câteva milioane de ani o anumită stea nu ar fi făcut explozie aruncând în jur particule din ceea ce a generat gravitația, căldura și alte forțe în interiorul ei.

Din această interacțiune rezultă - hai să le numim generic - existențe particulare - unele mai primitive sau mai sofisticate conform aprecierilor noastre subiective. Oamenii, păsările, măgarii, viermii, peștii, păduchii sau mai știu eu ce ființe unicelulare sau pluricelulare sunt astfel de existențe care aparent se diferențiază între ele[91] într-un mod absolut insignifiant

[91] *Materia pe care o considerăm „vie" - animalele (inclusiv omul), plantele și orice altă formă de manifestare a materiei sub forma unui organism - are la bază ADN. Diferențierea între formele materiale dezvoltate sub influența ADN-ului se datorează doar condițiilor diferite de mediu care determină pe cale de consecință succesiunea tripleților de nucleotide (ARN) - succesiune cunoscută sub denumirea de cod genetic. Formele pe care le au toate existențele din prezent sunt expresia adaptării la mediu, rezultatul efortului de supraviețuire și din acest punct de vedere trebuie să înțelegem că - ținând cont de mediile din care provin - nu există diferențieri calitative între ele, ci doar diferențieri datorate unor stimuli diferiți din mediu. În contextul în care originea vieții este comună nu putem considera că un organism este mai bun ca altul, ci doar că fiecare este rezultatul luptei pentru supraviețuire dusă în diferite condiții. Adică nu am nici un merit că - datorită determinărilor și circumstanțelor - am ajuns să fiu un om și nu s-a nimerit să fiu un fir de iarbă. Și apropo, într-un univers determinist nu există „merite" - de orice fel ar fi ele - ci numai specificitate personală acumulată din determinări și conjuncturi. Dar asta este o altă poveste.*

privite printr-o altă perspectivă în afara celei umane. Adică fără egocentrism, subiectivism, elitism, păreri preconcepute și false teorii.

Nu poate fi vorba în nici un caz despre „*superioritate*” sau „*inferioritate*” a noastră față de alte existențe. Astfel de aprecieri sunt doar produsul (i)logicii subiective a celor care - din rațiuni convenabile cine știe cărei cauze obscure sau mai de grabă propriei neputințe de a înțelege realitatea existenței - clamează ființa umană ca fiind punctul principal de referință în lumea tuturor existențelor și nu doar în spațiul universului uman (cumulul universurilor personale) - așa cum este ea cu adevărat.

Omul este ființă supremă doar în propriul său spațiu (uman) imaginar, creat și modelat de către propria sa gândire. El crede în mod eronat că în afara acestui spațiu de realitate umană fictivă se întinde realitatea non-umană - eludând mai mult sau mai puțin voit faptul că există doar o singură realitate din care face parte integrantă și el ca orișice altă existență. Că toate existențele - inclusiv el - nu sunt altceva decât manifestări locale ale întregului, diferite între ele de circumstanțele mediilor formatoare.

De ce această stăruință într-o credință atât de eronată asupra „*unicității*” și „*superiorității*” sale de toate celelalte? Pentru a nu admite că este și el pe picior de egalitate cu toate celelalte manifestări ale materiei. Că nu este altceva decât doar un alt animal. Pentru că la urma urmei asta și suntem: doar o manifestare a materiei ca oricare alta, speciali doar în închipuirea noastră, făcuți să credem că suntem speciali de către cei care au un interes într-un fel sau altul să credem acest neadevăr care ne îndepărtează în mod radical de realitate.

Sălășluind în inventatul său spațiu uman omul și-a dezvoltat propria sa logică și modalitate de a conferi valoare și ierarhie lucrurilor. Trăind artificial, s-a înstrăinat mult de realitatea existenței. Cele mai multe dintre „*valorile*” sale nu au corespondent în lumea reală. Ierarhiile sale sunt mai mult decât subiective, depinzând mai mult de gradul de utilitate considerat la un moment dat.

Logica sa este tributară interpretării subiective a propriilor experiențe de cunoaștere, neacceptând determinismul ca principiu fundamental decât în gândirea practică (științifică), obligat fiind de experimente, în rest abandonându-se în brațele unui iluzoriu dar fals liber-arbitru.

Pe scurt: omul și-a creat o realitate proprie, o ficțiune pe măsura egocentrismului său subiectiv, un regat imaginar în care se pretinde a fi regele întregii existențe - realitatea umană. Dar de ce ți-ai închide ochii în

fața realității? Pentru că nu îi faci față din varii motive. Pentru că ținând ochii închiși îți poți construi realități imaginare mai convenabile. De ce ar face asemenea lucru? Ca să se simtă în siguranță și control asupra propriei existențe.

Când cineva face aprecieri referitoare la presupuse valențe de superioritate sau inferioritate ale oricărei forme de existență, este clar că acel cineva ori nu înțelege realitatea existenței ori nu dorește - din cine știe ce motive - ca aceasta să fie înțeleasă de ceilalți. Este drept că mai există adeseori și „*papagali*" - li se mai spune adeseori și „*idioți utili*" - care din te miri ce motive repetă fără discernământ șabloane false care duc în ridicol autoproclamata și nemeritata noastră titulatură de homo sapiens.

Dacă nu vei înțelege corect mecanismele care stau în spatele comportamentului uman, modul în care ajung oamenii să gândească și să acționeze într-un anumit fel, poate că vei înclina și tu spre lejerul, dar atât de falsul sistem de categorisire simplistă în „*superior*" și „*inferior*" uzitat mai ales de către ignoranții care musai simt că trebuie să afișeze în fața celorlalți pretenții de atotcunoscători în orice domenii.

Înainte de a adopta aere de superioritate ca specie sau ca specimene individuale, să nu uităm că toți suntem tributari mediului în care am crescut, că suntem doar manifestări locale ale acestuia și nu toți creștem în exact aceleași condiții de mediu - de unde și diferențele mai mari sau mai mici dintre noi. Că ar fi fost suficient un geam spart de tine cu praștia într-un anumit moment al copilăriei tale ca în loc de profesorul universitar respectat de astăzi să fi devenit un păgubos, jalnic și nu prea bine mirositor fan al bodegilor. Un ratat - pentru cei neinițiați în culisele acestei tagme.

Contrar liniștitoarelor, dar falselor opinii considerate „*pozitiviste*" care afirmă că ne putem contra mediului, în fapt suntem doar ceea ce face mediul din noi, atât în plan biologic cât și în cel pe care îl numim spiritual. Am putea spune că tot mediul ne impune modul în care acordăm realității semnificații atât de subiective și de mult prea multe ori nerealiste.

Înainte de a te proclama regele existenței poate că ar fi util să te gândești că doar o întâmplare oarecare pe traseul evoluției a făcut din tine un om și nu un păduche. Cu scuzele de rigoare pentru onorabilul neam al păduchilor cu nimic mai prejos decât noi în eforturile depuse de a răspunde cât mai adecvat provocărilor care au determinat evoluția speciei sale.

Posibilitatea de a „*contra*” mediul este doar un mit - șansele de reușită de a fi altfel decât ceea ce te determină mediul tău sunt nule. Cei proveniți din același mediu doar par diferiți pentru că ceea ce a devenit fiecare dintre ei este doar o altă fațetă, o altă modalitate de exprimare a unei părți aparținând aceluiași mediu. Doar o altă îmbinare de determinări și de circumstanțe.

Mediul nu este un tot unitar și omogen, deși noi, prin simplificare, îl considerăm a fi așa. Iar noi - ca și el - suntem fluizi, maleabili și schimbători, după calapodul mediului în care ne aflăm la un moment dat. Mediul este asemănător cu o mahala din care răzbesc la lumină savantul, muzicianul de geniu, pictorul celebru, dar și din care emană fetid și criminalul, hoțul, escrocul, huliganul și prostituata.

Peste tot legea supremă este determinismul. Într-un univers determinat nu există întâmplare. Nu există altă cale. Asta nu înseamnă că eforturile noastre de a deveni ceea ce ne dorim sunt inutile; doar că atât ele cât și imaginea a ceea ce dorim să devenim sunt generate tot de determinismul mediului din care facem parte, la fel ca și căile pe care noi „*le alegem*”.

Dăm sens evenimentelor și lucrurilor prin logică. Logica este doar un rezultat al extrapolării percepțiilor noastre. Extrapolările ne arată determinismul care guvernează tot ceea ce experimentăm, cât și faptul că pentru percepțiile noastre imperfecte totul pare a se conforma regulii „*în împrejurări identice ceea ce a mai fost, va fi din nou*”.

Rezultatul este o logică a determinării care consideră drept ceva firesc și de la sine înțeles determinarea. Logica nu poate concepe altceva decât ceea ce percepțiile noastre o determină să poată concepe pentru că ea nu beneficiază și de alte experiențe în afara celor supuse determinării. Determinarea este percepută adesea în mod simplist și de obicei se fac trei greșeli în aprecierea ei.

Prima greșeală: se consideră determinarea ca fiind un fel de impuls care se transmite printr-un șir liniar de evenimente - ceva de genul pendulului lui Newton[92]. Crezând acest lucru, mulți caută originea șirului urmărind impulsurile care li se par a fi semnificative situației date și când presupun că au ajuns la capăt, își imaginează cauze externe spunându-și că trebuie să existe ceva suprem deasupra a toate, universul este prea bine organizat ca să fie doar rezultatul întâmplării! Total greșit, mai ales că într-un univers determinist nu poate exista întâmplare. Întâmplare spunem (în

[92] *Pendulul lui Newton este alcătuit dintr-un număr de bile suspendate fiecare de câte un fir, dispuse în linie dreaptă, care se influențează linear unele pe altele atunci când se aplică un impuls uneia dintre ele.*

mod greșit) atunci când nu înțelegem determinările care au cauzat fenomenul.

De ce? Pentru că determinarea nu se manifestă liniar, ci sferic - adică simultan în toate direcțiile sub forma unor rețele sferice întrețesute, mereu active și reactive. Determinarea este un cumul permanent de impulsuri din toate direcțiile către toate direcțiile afectând tot ceea ce există în mod direct, dar și indirect prin ecouri. Un fel de cutie de pantofi plină cu bile scuturată în care fiecare impuls aplicat unei bile este rezultanta cumulată a impulsurilor celorlalte bile.

Fiecare element al existenței este generator[93] și totodată receptor de impulsuri dinspre și înspre toate direcțiile. O asemenea vastitate de informație depășește cu mult puterea noastră de observare și de înțelegere și așa se explică senzațiile de liber arbitru, de întâmplare sau de independență față de restul existenței pe care le avem uneori.

A doua greșeală: credința că ar putea exista întâmplare. Într-un univers al determinărilor nu există întâmplare. Este normal să credem că avem un univers organizat: așa arată lucrurile văzute printr-o logică a determinării - totul pare la locul său ca și când ar fi fost plănuit apriori. Credem că există întâmplare doar atunci când înțelegerea circumstanțelor care determină un eveniment depășește capacitatea noastră de percepție sau de prelucrare a datelor.

Sper ca și adepții întâmplărilor „*neobișnuite*" observate la nivel subatomic să priceapă asta și să caute în continuare să înțeleagă ce anume determină asemenea comportamente. Nu cumva lucruri care scapă deocamdată cunoașterii umane, cum ar fi de exemplu presupusa materie neagră sau mai știu eu ce? Poate vreun văr mai năbădăios de-al unui neutrin a simțit brusc nevoia să-și modifice starea determinând astfel particulele de prin preajmă să o ia razna? Dar oare ce l-a determinat să facă asta? Să fie oare electricitatea statică generată de scărpinatul în cap al observatorului trecută neobservat prin ecranarea sistemului atunci când respectivul a atins vreo manetă aparent inofensivă ori altceva de genul acesta?

A treia greșeală: determinarea nu se datorează unui singur impuls, ci unui cumul de impulsuri venite din toate direcțiile și de la toate componentele, fie ele în mișcare sau statice. Determinarea exercitată asupra unei

[93] *Fiecare element este doar generator și nu inițiator de impulsuri: generarea impulsurilor se face prin cumularea impulsurilor primite de la celelalte elemente și transformarea lor în impulsuri specifice elementului respectiv. Impulsurile se generează într-un plan sferic de jur împrejurul elementului emitent având intensități diferite pentru fiecare vector direcțional. Astfel, o piatră care lovește un geam nu afectează numai geamul, ci și aerul prin care trece pe parcursul traiectoriei sale - dar percepțiile noastre „văd" doar o parte din ceea ce se întâmplă.*

existențe - o particulă, o mingie de fotbal, moșneagul plicticos care te chinuie cu toate aceste lucruri - toate sunt rezultatul tuturor interacțiunilor conjugate ale componentelor universului. Fiind tratat de către univers la fel ca orice altă manifestare materială - fie ea particulă, mingie de fotbal sau caca de pisic - nu mă simt de loc regele universului, dacă înțelegi matale esența a ceea ce încerc să îți spun aicea.

Universul se manifestă interacționând cu sine însuși printr-o multitudine de manifestări dintre care unele se anulează între ele reciproc. Determinarea este o interacțiune - fluidă ca manifestare și deocamdată aparent permanentă ca durată - a universului cu sine însuși. De ce am spus „*deocamdată*”? Pentru că se presupune că interacțiunea materiei va dura doar până la epuizarea energiei primare primită de la Big Bang sau până la o distanțare a particulelor existenței, o distanțare suficient de mare care să le împiedice să mai interacționeze.

Dar se pare că legile interacțiunii au funcționat chiar și înainte de apariția universului (presupunând că teoria Big Bang este corectă): singularitatea a „*explodat*” datorită atingerii punctului critic în urma sumei interacțiunilor interioare. Sau poate exterioare - cine poate ști dacă universul material nu a început cumva cu o mare de singularități contopindu-se una în alta ca bulele de săpun? Sper ca viitoarele generații să vină cu o teorie ceva mai clară.

Rezultatele determinării le vedem peste tot în jurul nostru: tot ceea ce există reprezintă manifestările locale ale întregului sub imboldul determinărilor în limitele modelatoare permise de către circumstanțele locale. Aceste manifestări sunt fluide - nu au formă definitivă decât pentru percepțiile noastre imperfecte și secvențiale. Despre acest subiect am putea vorbi zile întregi, însă nu acesta este scopul acestei cărți. Apropo de scop - sper că nu ai uitat ca măcar din când în când să arunci și câte o ocheadă către tine ca să vezi ce figură faci când citești aceste lucruri.

Sper că nu caști. Lucrurile „*plicticoase*” par așa doar celor care nu își dau osteneala să le înțeleagă sau nu au suficiente resurse ca să le înțeleagă sau măcar să înțeleagă de ce trebuie să le înțeleagă. Nu uita că strădania de a înțelege și lucrurile „*plicticoase*” este drumul spre lărgirea orizontului. La ce ne folosește asta? La înțelegerea realității existenței și la adaptarea noastră optimă la ea.

Privit dintr-un alt ipotetic univers în care nu ar fi valabile legile determinării, universul nostru ne-ar apărea rigid, fără imaginație, plictisitor, mecanic și

mai ales predictibil. Ca un fel de mecanism compus din roți dințate care nu pot merge decât într-un singur sens.

Noi am vedea celălalt ipotetic univers ca pe un univers haotic, lipsit de sensurile date de logica noastră deterministă care se bazează pe iluzia repetabilității manifestărilor și nu ia în seamă calitatea lor reală de unicat irepetabil. Nici nu am avea cum să percepem unicitatea existențelor din universul nostru - percepțiile noastre grosiere nu au sensibilitatea necesară, iar putința noastră de înțelegere este și ea drastic limitată la strictul necesar în vederea simplei supraviețuiri.

Cu resursele cognitive extrem de limitate la putința biologiei umane putem doar extrapola asupra percepțiilor noastre; părerile care rezultă din aceste extrapolări dau naștere logicii și imaginii pe care o atribuim realității existenței. Doar păreri bazate pe presupuneri derivate din interpretarea percepțiilor. Modul în care suntem alcătuiți nu permite nici măcar o „*oglindire*" cât de cât fidelă în noi a unei porțiuni din realitate, ci doar o interpretare subiectivă a percepțiilor.

Percepțiile sunt transmise creierului sub formă de impulsuri electrice. Impulsurile electrice sunt percepute ca simboluri (în baza experiențelor anterioare) iar pe baza acestor simboluri logica creează imaginea unei presupuse realități a existenței.

Din câte credem că știm până acum materia pare a fi supusă pretutindeni legilor naturale pe care de o vreme încoace am început să le silabisim: sub orice formă s-ar manifesta materia, ea creează condiții locale[94] care formează circumstanțe care duc la manifestări locale. Aceste manifestări creează la rândul lor noi condiții locale (adică modifică circumstanțele existente) și așa mai departe.

Totul se întâmplă doar pe unica cale posibilă - cea determinată - nu există posibilitatea unor variante. Există doar un singur răspuns la fiecare situație impusă de către condițiile locale preexistente. Și să nu uităm că fiecare condiție locală influențează condițiile locale ale zonelor învecinate.

Gândește-te la acest lucru (la calea unică de manifestare a materiei în funcție de condițiile locale) ca la un pahar cu apă vărsat pe o pantă plină cu diverse obstacole: nu există decât un singur drum ale cărui meandre sunt determinate de ceea ce întâlnește apa în calea sa[95]. Alternativele

---

[94] Formele prin care percepțiile noastre ne înfățișează manifestările materiei sunt temporare, ele durează doar atât cât durează și condițiile care le determină și le permit existența. Formele sunt o creație personală a noastră obținută prin extrapolarea percepțiilor.

[95] Dacă vom vărsa din nou un pahar cu apă în același loc traseul apei se va schimba față de cel inițial pentru că apa din primul pahar a modificat circumstanțele originale ale traseului.

aparent posibile sunt doar în mintea noastră care nu este capabilă să ia în calcul uriașul număr de elemente care determină manifestările materiei.

Chiar dacă predicția noastră bazată pe logica „*ce a mai fost va fi iarăși*" ne spune că apa se va scurge spre baza pantei ocolind unele obstacole este posibil ca un factor neglijat de noi - de exemplu o rafală mai puternică de vânt care să determine apa să o ia în susul pantei, lăsându-ne cu gura căscată. Sau o uscăciune excesivă a solului sau o temperatură crescută să facă apa să dispară înainte de a-și termina parcursul preconizat.

Circumstanțele hotărăsc întotdeauna ce va fi și cum va fi. Și cel mai adesea circumstanțele sunt greu de luat în calcul atunci când avem de a face cu lucruri ceva mai complexe. Pentru noi circumstanțele pot fi la fel de greu de identificat ca și identificarea corectă a întregului șir de evenimente care pot fi declanșate de către bătaia din aripi a unui fluture.

Conform teoriilor actuale, bătaia din aripi[96] declanșatoare a lanțului de circumstanțe de la începutul timpului și până în zilele noastre este reprezentată de momentul în care singularitatea presupusă de teoria Big Bang și-a părăsit starea. Dar oare ce a provocat instabilitatea singularității? Unii spun că vreo presupusă zeitate, alții că a fost doar „*răbufnirea*" rămasă zestre de la compactarea energiilor vreunui presupus univers anterior ori totul s-a întâmplat ca urmare a unei simple fluctuații cuantice.

Fluctuație cuantică cauzată de ce anume? Nu știm. Știm doar că logica noastră nu acceptă manifestări care nu sunt determinate de către ceva anume. Pentru că nu am înțeles începutul ori sfârșitul manifestărilor materiei am născocit noțiunea de infinit care pentru cineva care întreabă „*Ce a fost înainte?*" sau „*Ce va fi după?*" pare verosimilă, mai ales dacă răspunsul este „*Nu știm încă"* bazat pe presupunerea că ceva a fost sau va fi.

Dar infinitul, zecimalele, trecutul, viitorul și multe altele din aceeași categorie nu există în realitatea existenței. Sunt doar noțiuni fictive inventate de logica noastră simplistă ca să poată să-și alcătuiască cât de cât o imagine coerentă biologiei noastre asupra realității existenței. False păreri combinate în false șabloane pe baza cărora extrapolăm false teorii, teorii care sunt infirmate mai mereu de către realitate.

---

[96] Aluzie la ilustrarea lanțului determinărilor denumită efectul fluturelui. Bătaia din aripi a unui fluture - greșit considerată ca originea evenimentelor care îi urmează - are și ea la rândul ei un istoric de evenimente a căror cumul a determinat-o. Uzual se consideră că originea tuturor manifestărilor se află în fluctuația cuantică care a determinat Big Bang-ul. Logica umană nu găsește niciodată un început cert, o origine a determinărilor, ci întotdeauna își va pune întrebarea „Dar ce a fost înainte?"

Când ghicim corect o desfășurare de evenimente nu înseamnă că am analizat toate circumstanțele care au dus la formarea evenimentului - nici nu ar sta în putința noastră. Înseamnă doar că am avut noroc. În ce sens? Am utilizat logica și mai precis șablonul „*ce a fost va fi iarăși*" care se bazează pe repetabilitatea percepțiilor noastre și… se pare că acestea s-au repetat în limite convenabile predicției noastre.

Dar acest lucru este valabil doar pentru percepția noastră limitată pentru că în univers nimic nu este la fel și nimic nu se repetă nici măcar odată. Realitatea este una, iar percepțiile noastre imperfecte, reducționiste și subiective sunt cu totul altceva. Cât despre interpretările pe care le mai dăm uneori percepțiilor noastre, mai bine să nu mai spunem nimic pentru că nu cade bine ca cei care umblă acum în vârful picioarelor (ca să nu te deranjeze din lectură) să te vadă izbucnind brusc în hohote de râs. Mai ales dacă i-ai atenționat că citești ceva deosebit de serios și de dificil, ceva care necesită o liniște profundă și o concentrare maximă.

Am văzut deja că pentru cine poate gândi și dincolo de șabloanele rutinei cotidiene categorisirea subiectivă prin care acordăm diferite grade de aprecieri calitative formelor materiei este total lipsită de sens[97] în afara universului uman. Dar cu toate că știm foarte bine toate aceste lucruri, considerăm totuși că în ceea ce privește interacțiunile speciei noastre din interiorul regatului nostru închipuit (un alt fel de a vorbi despre universul uman) trebuie să privim lucrurile dintr-o cu totul altă perspectivă.

Deși într-un univers guvernat de legile determinării logica ne spune că nu există inițiativă personală,[98] ci doar iluzia ei și că totul este determinat - inclusiv noi - unii continuă să presupună că determinismul nu ne prea afectează decât cel mult prin intermediul instinctului de conservare care ne dictează (impune) uneori anumite interacțiuni în relația cu mediul. Că în rest, noi interpunem discernământul și voința în fața determinismului, nuanțându-ne reacțiile după felul nostru de a fi.

Însă asta este tot determinism. Determinismul întotdeauna determină o multitudine de reacții diferite. O piatră aruncată într-o baltă determină apariția undelor atât în apă cât și în aer, speriind vietățile din preajmă, spre amuzamentul infantil al celui care o aruncă. Razele arzătoare ale soarelui

---

[97] Aprecierile de „bine" și de „rău" se datorează modului subiectiv în care funcționează logica noastră: este bine ceea ce ne convine și rău ceea ce nu ne convine. Nu există nici bine și nici rău în natură, ci doar aprecierile noastre emise în funcție de diverse circumstanțe. Binele și răul își au originea în sistemul de recompensă și avertizare prin senzații de plăcere sau de durere cu care ne-a înzestrat evoluția în vederea supraviețuirii prin adaptare la provocările mediului.

[98] Până acum dovedit este că liberul arbitru nu există (experimentele lui Benjamin Libet din anii 70), însă fizica cuantică - aflată încă întru-n stadiu primitiv de tatonări și incertitudini - se străduiește să emită unele teorii - deocamdată fără acoperire - care să confirme posibilitatea existenței acestuia. Fie că se va demonstra că liberul arbitru există, fie că nu, viața noastră va decurge la fel ca și până acum - se va schimba doar sistemul de ierarhizare al aprecierilor valorice asupra acțiunilor noastre - una este să acționezi determinat și alta este să o faci din proprie inițiativă - care oricum este artificial și tributar circumstanțelor.

alungă viețuitoarele la umbră, ajută unele plante să crească, le omoară pe cele mai sensibile, usucă umezeala de la suprafața pământului și arde pielea imprudentului care a adormit pe plajă chiar în bătaia lor.

Adesea noi eludăm determinismul înlocuindu-l cu șabloane de gândire subiective prin care ne jalonăm interacțiunile cu realitatea. De fapt dăm semnificații personale determinărilor conform logicii subiective izvorâte din percepțiile noastre. Noi spunem că stăm la umbră sau la soare - după caz - pentru că așa ne place (act de voință) nu pentru că am fi determinați de reacțiile noastre senzoriale față de efectele razelor soarelui ca să facem acest lucru.

Și nici nu realizăm că suntem determinați să facem ceea ce facem pentru că rutina creează obișnuința, iar obișnuința se transformă într-o aparentă normalitate. Datorăm starea noastră de aparentă normalitate ignorării în mare parte a percepțiilor noastre. Dacă percepțiile ar fi cu mult mai performante, am trăi o și mai mare avalanșă de lucruri noi în fiecare clipă la care ar trebui să avem o reacție.

Dar și această avalanșă a noutății fiecărui moment ar deveni o normalitate pentru că mai mult ca sigur că am găsi o cale de adaptare la ea. Drept mărturie stă faptul că și la nivelul la care suntem acum suportăm un bombardament informațional la care ne-am adaptat „*ignorându-l*” în mare parte. Așa cum un sătean proaspăt sosit la oraș se simte asaltat de lucruri noi pe care - după trecerea timpului - nu le va mai băga în seamă (spre deosebire de un reprezentant al ramurii neanderthalienilor care mai mult ca sigur că ar rupe-o la fugă copleșit de avalanșa de informații din zilele noastre).

Cum poți ignora informația fără a risca îndepărtarea de realitatea existenței? Calea de adaptare la avalanșa de informații provenită de la percepțiile noastre este calea proprie tuturor ființelor vii: simplificarea și selectivitatea. Împărțim totul în două categorii extreme și subiective: în bune și în rele.

Facem această distincție în funcție de impactul pe care considerăm că lucrurile sau evenimentele îl au asupra șanselor noastre de supraviețuire sau de realizare a obiectivelor propuse. Dând prioritate celor „*rele*” și trecându-le pe cele „*bune*” în plan secundar - considerându-le pe acestea din urmă ca făcând parte din normalitate. Acest sistem dual de evaluare simplificată în bine sau rău pare a fi indispensabil supraviețuirii oricărei specii.

Noi utilizăm acest sistem pentru a face față interacțiunilor zilnice cu realitatea. Dar și pentru a evalua comportamentul semenilor sau cel propriu. Acest sistem binar extrem de subiectiv (bine/rău) pare a fi propriu tuturor organismelor, indiferent de gradul lor de complexitate. De ce subiectiv? Pentru că este bine pentru o căpușă să-mi sugă sângele, dar acest lucru este rău pentru mine. Și dacă o prind și o îndepărtez de mine este rău pentru căpușă, dar este bine pentru mine. Încă nelămurit? Ți-am mai spus că exemplele mai mult limitează și adesea chiar ne pot deruta împotmolindu-ne gândirea în arealul lor specific.

Considerăm comportamentul uman ca fiind rău atunci când este dominat de tendințe care determină prejudicierea într-un vreun fel a propriei persoane sau a celorlalți. Atunci când prin motivații suficient de puternice individul reușește să-și domine tendințele „*rele*" considerăm că avem de a face cu un comportament bun.

Aceste tendințe „*rele*" se datorează unei înțelegeri incorecte a realității ceea ce determină interacțiuni neadecvate între individ și realitate. Ele pot fi corectate prin auto control sau - acolo unde sunt depășite anumite limite - prin intervenția celorlalți sau - în unele cazuri - chiar cu ajutorul măsurilor coercitive.

Răul și binele sunt doar categorisiri subiective de circumstanță, ambele aparținând universului uman. Atunci când circumstanțele se modifică, semnificațiile pe care le acordăm de obicei lucrurilor aflate sub influența acelor circumstanțe se pot inversa. Răul poate fi considerat bine și atunci îl numim rău necesar sau benefic; aceasta se întâmplă atunci când o acțiune „*rea*"[99] va avea un rezultat considerat ca fiind „*bun*".

Despre această neașteptată finalitate pozitivă a răului vom spune că a fost vorba despre „*noroc*". Binele poate deveni rău atunci când o acțiune considerată ca fiind bună are un rezultat „*rău*". În acest caz spunem că este vorba despre „*ghinion*".

De la simpla denumire de „*om*" dată oricărui membru al speciei noastre la conceptul ideal de om adevărat este o cale lungă. Conceptul se referă la un comportament uman considerat superior comportamentului instinctual sau „*animalic*". Acest concept a rezultat în urma multor experiențe individuale și colective cu impact deosebit asupra șanselor de supraviețuire și a intereselor noastre de tot felul.

---

[99] În fapt conceptele de bine și de rău sunt impuse de către cei care dețin pârghiile puterii economice, politice, religioase etc. în funcție de interesele sistemului pe care îl promovează - nu este bine să ucizi, dar uciderea devine „bună" când ești trimis la război. De obicei propaganda înlocuiește „bună" cu „necesară" pentru a evita o contradicție prea evidentă.

Concluziile trase în urma acestor experiențe au fost sintetizate și valorificate într-un cod de comportament pe care obișnuim să îl numim morală. Întrucât împrejurările (circumstanțele) se schimbă mereu, aceste concluzii sunt revizuite din când în când pentru a fi de actualitate - de aceea afirmăm că morala este schimbătoare și mereu adaptată la realitățile prezentului.

Atunci când afirmăm despre cineva că este „*om adevărat*" printr-o apreciere calitativ pozitivă a acțiunilor sale, de fapt spunem că respectivul demonstrează că înțelege cât se poate de corect realitatea și că își ghidează acțiunile după această înțelegere astfel încât interacțiunile sale se încadrează în limitele moralei. Fiind mereu în limitele moralei, îl vom categorisi ca având un comportament moral, pozitiv și predictibil.

Șablonul „*om*" este destul de ambiguu întrucât îl mai folosim și ca să desemnăm un membru oarecare aparținând speciei noastre, indiferent de comportamentul său. Ca să evităm confuziile, în această carte prin „*om*" desemnăm un membru oarecare al speciei noastre în timp ce prin „*om adevărat*" facem referire la conceptul de om ideal către care tindem.

Idealul definește un model comportamental al cărui scop este acela de a ne sincroniza manifestările cu ceilalți, astfel încât să putem păstra un echilibru benefic cu noi înșine, cu comunitatea din care facem parte și - ceea ce este cel mai important - cu realitatea existenței. Suntem astfel alcătuiți încât nu putem menține acest echilibru fiecare pe cont propriu, ci doar în strânsă colaborare unii cu ceilalți. Sprijinindu-ne unii pe alții - cum se mai spune.

Ca să obținem această colaborare la un nivel satisfăcător este necesar ca fiecare dintre noi să adopte anumite comportamente individuale care să ne permită să aspirăm la titulatura de om adevărat. A aspira nu înseamnă a merita automat această titulatură, ci doar a înțelege importanța și necesitatea idealului de om adevărat și motivat de acesta, de a încerca - fiecare după felul său de a înțelege realitatea - de a înainta după puteri către acest ideal.

Aceste comportamente auto impuse necesită cerințe care uneori sunt greu de respectat datorită conflictelor psihice de tot felul care apar în urma conviețuirii într-un areal restrâns a unui număr mare de indivizi, fiecare dintre ei tributar unei viziuni personale rezultate din extrapolarea propriilor experiențe. Aceste viziuni pot intra în coliziune foarte ușor unele cu altele, determinând astfel o atmosferă conflictuală.

Credem că putem adopta un comportament adecvat tuturor împrejurărilor doar prin reprimarea acelor imbolduri firești (uneori le numim animalice sau instinctuale) care sunt considerate ca fiind inoportune în funcție de anumite conjuncturi. Controlând balanța dintre a face ceea ce ne dorim la un moment dat și cerința de a evita situații cu impact negativ, putem spera să devenim mai umani (aici cu sensul de mai aproape de idealul de om adevărat) după puterile fiecăruia. Acest lucru va fi nu numai în interesul nostru, ci și al celorlalți.

Comportamentul pe care îl denumim uman a căpătat de-a lungul timpului forme din ce în ce mai complexe, conceptul dezvoltându-se exploziv mai ales după apariția aglomerărilor urbane. Rudimente ale acestui comportament [100] apar și la alte specii capabile de anticipare a evenimentelor ca mecanism de prevenire a repetării unor experiențe considerate a fi negative.

Specia noastră nu are meritul inventării, ci doar al adaptării acestor automatisme comportamentale specifice ființelor vii, la modul nostru artificial de viață. Evident, animalele nu au idealuri de genul „*animal adevărat*" totuși, în cea mai mare parte dintre cazuri fac unele compromisuri oarecum similare cu ale noastre, compromisuri necesare armoniei grupurilor.

Încă din primele clipe de viață extrauterină fiecare individ are parte de o adevărată „*îndoctrinare*" din partea semenilor săi, o „*îndoctrinare*" referitoare la ceea ce înseamnă a fi uman ca gândire, mod de a înțelege realitatea și comportament specific uman. Pas cu pas, pornirile sale firești (naturale, instinctuale, animalice sau cum altfel vrem să le mai spunem) sunt înfrânate și obligate să se adapteze conceptului uman considerat ideal de societate la acel moment. Auzim mai tot timpul cuvântul „*Nu*" și interdicții de tot felul: „*Asta nu este voie*", „*Asta nu se face*", „*Să nu mai spui asta niciodată*".

Scopul acestui adevărat dresaj de comportament este acela de a ne adapta astfel încât să putem conviețui în comun într-un mod cât mai puțin conflictual. De ce? Doar conviețuind împreună putem spera la supraviețuirea și prosperitatea speciei, lucruri cu mult mai importante decât satisfacerea unor imbolduri instinctuale individuale de moment.

---

[100] În fond esența comportamentului „uman" este un comportament dobândit care asigură supraviețuirea speciei; comportamente similare ca obiectiv - specifice fiecărei specii - sunt dobândite și transmise ereditar membrilor tuturor speciilor - obișnuim să caracterizăm acest comportament drept instinctual. A nu se judeca cu subiectivism ceea ce pare „neuman" la alte specii: pentru specia respectivă este o cale proprie de a obține ceea ce obținem și noi prin comportamentul „uman": supraviețuirea și condiții mai bune de viață pentru noi și pentru urmași.

Unii se adaptează mai ușor, alții mai greu. Toți capătă - într-o măsură mai mică sau mai mare - inhibiții și tensiuni la nivel psihic datorită reprimărilor pe care sunt obligați să le aplice imboldurilor firescului natural pentru a putea respecta regulile impuse de societate. Ideea discutabilă aici ar fi justețea unora dintre aceste inhibiții[101], dar asta este o cu totul altă poveste. Pe noi ne interesează acum doar rezultatul acestui proces: omul privit ca personaj asaltat de conflicte interne care pentru unii se dovedesc a fi greu sau chiar imposibil de gestionat.

A juca corect pe scena vieții greul rol de om adevărat necesită motivație, înțelegerea circumstanțelor locale și - nu în ultimul rând - voință. A nu simți că joci un rol dificil care adesea solicită inhibări și abțineri este o artă care se obține numai prin educație. O educație care să impună individului o scară a valorilor umane care să prevaleze în fața pornirilor sale instinctuale. Să înțelegi realitatea și cerințele ei și în funcție de acestea să te conformezi întotdeauna binelui general.

Este mai mult decât limpede că există o diferență - adeseori enormă - între realitatea prozaică a comportamentului indivizilor speciei noastre și comportamentul solicitat de către conceptul idealizat de „*om adevărat*". Cu toate acestea - fără să-și bată capul prea mult cu detaliile - o mare parte dintre noi se grăbesc să se declare deja ajunși la stadiul de oameni adevărați, fără ca măcar să aibă habar despre criteriile care trebuie îndeplinite pentru a atinge acest stadiu ideal.

Este o mare diferență între denumirea generică de om dată oricărui specimen al speciei noastre - indiferent de capacitățile sale cognitive sau de comportamentul său derivat din acestea - și denumirea de om adevărat din conceptul care stabilește criteriile necesare atingerii acestui ideal.

Pentru a fi om cu adevărat este necesară o cunoaștere cât se poate de precisă a realității, un sistem de gândire capabil de discernământ și obiectivitate și - nu în cele din urmă - puterea de a adopta un comportament sprijinit pe discernământ, empatie și morală în detrimentul pornirilor instinctuale (bufeuri emoționale, stări de moment de ieșire din normalitatea impusă de regulile sociale).

Este absolut necesar ca acest comportament să fie dedicat integral binelui speciei și să fie un comportament adecvat fiecărei situații în parte. Nu este suficient să existi doar ca animal având caracteristicile fizice ale speciei umane, trebuie să te și manifestezi în mod uman, preventiv și protector

[101] De exemplu eructația (râgâitul) considerată în multe culturi o gravă impolitețe dacă are loc în public, în multe alte culturi - dacă are loc după servirea mesei - este văzută doar ca o apreciere pozitivă la adresa bucătarului.

pentru semeni, dar și pentru arealul care ne asigură existența. Numai prin adaptarea comportamentului tău la realitate te poți proteja pe tine însuți și poți spera la un viitor benefic pentru tine, urmașii tăi și ceilalți membri ai speciei fără de care nici tu și nici urmașii tăi nu ar putea supraviețui.

Ca să realizezi toate aceste lucruri este absolut necesar să înțelegi corect realitatea - interdependențele și circumstanțele realității umane care te înconjoară - astfel încât să poți lua hotărârile cele mai adecvate în fiecare situație în fața căreia te afli. Trebuie să ai putere să îți auto cenzurezi pornirile chiar și atunci când instinctul îți cere imperativ satisfacerea unui interes personal care din varii motive - deși pentru tine pare a fi stringent la acel moment - nu este potrivit momentului sau chiar nu este potrivit de loc în oricare alt moment.

Trebuie să înțelegi că pentru a te comporta „*uman*" este necesar să faci un compromis între ceea ce ție îți pare a fi interesul tău personal imediat (adesea dictat de porniri instinctuale, egoism, vanitate etc.) și interesul celorlalți - tratându-l ca prioritar pe cel din urmă. Și să nu uiți că și tu faci parte din „*ceilalți*" pentru ceilalți. Când faci concesii celorlalți (în numele binelui general) de fapt îți faci concesii ție însuți.

Ca să devenim cu adevărat diferiți față de ceea ce modelează brut mediul în fiecare dintre noi (animalitatea din noi, automatismele instinctuale, predispozițiile comportamentale negative) trebuie să încercăm să schimbăm acel mediu cu unul care ne poate modela într-un sens mai apropiat de conceptul de om adevărat. Acest lucru se poate face doar conlucrând cu ceilalți și cu participarea efectivă și dedicată a fiecăruia dintre noi.

Probabil că te gândești că până acum ți-am spus că totul este determinat și că mai mult ca sigur că nu există liber arbitru. Și atunci - te întrebi - cum să faci ceva ce pare a fi o inițiativă personală într-un univers strict determinat? În realitate lucrurile sunt cu mult mai subtile și cu mult peste nivelul la care își propune să abordeze lucrurile textele acestea. Singura noastră țintă de aici este de a te ajuta să te apropii cât mai mult de realitatea existenței prin propriile tale puteri și nicidecum de a o explica pe aceasta.

Explicațiile le vei găsi singur după modul tău de a fi - asta dacă vei avea răbdarea și tenacitatea de a urmări cu atenție tot ceea ce îți spun. Nu pentru că eu sunt deținătorul tainelor cunoașterii, ci doar pentru că eu cunosc deja unul sau două dintre drumurile cunoașterii pe care le-am străbătut deja. Asta nu înseamnă că te îndemn să mergi ca un zombi pe

urmele mele, ci doar să îți arăt că și tu poți să îți deslușești propriul tău drum. Trebuie doar să îți dorești acest lucru. Fiecare dintre noi are o viziune personală asupra realității din care el însuși face parte, înțelegând-o în limitele putinței personale și a circumstanțelor în care se află.

Faptul că ne putem strădui să fim într-un fel sau altul nu este o negare a determinării, ci doar un aspect al ei care este mai greu de înțeles cu logica simplistă și liniară a gândirii comune. Îți voi spune doar atât: fiecare entitate are un răspuns personalizat la determinare. Și în cazul ființei umane ca și în cazul oricărei alte entități, modul în care răspunde determinărilor este personalizat. Acest răspuns personalizat după felul de a fi[102] al individului și modelat de către circumstanțele existente ale momentului - dacă omitem să analizăm determinările și circumstanțele - ne creează iluzia liber arbitrului.

Trebuie să fii bine determinat (motivat) ca să te comporți în asemenea mod încât animalul din tine să rămână îndărătul granței care desparte comportamentul instinctual de cel pe care l-am dori să îl aibă un om adevărat. În acest sens, înțelegerea corectă a realității este esențială pentru că de ea depinde în mod hotărâtor modul în care gândim lucrurile, ceea ce determină specificul comportamentului fiecăruia dintre noi.

Din păcate înțelegerea cât mai corectă[103] a realității este un lucru care nu este întotdeauna la îndemâna fiecărui individ și de aceia (și) specia noastră[104] (la fel ca celelalte specii) a stabilit un set de reguli generale de comportament impus. Pe cele ale speciei noastre le numim morală. Aceste reguli au ca scop armonizarea interacțiunilor membrilor comunităților în vederea adaptării la provocările realității.

Postura de om adevărat este un ideal cu neputință de atins integral, ca orice alt ideal mai presus de putința noastră limitată biologic. Rolul acestui ideal este acela de a ne arăta calea. Atingerea acestui ideal ar însemna un salt evolutiv cu mult peste posibilitățile noastre biologice actuale. Acest concept - care presupune modificarea comportamentului natural într-un comportament care nu corespunde întotdeauna cu pornirile firești (naturale) - pare ceva împotriva firii și din nefericire, idealul și situațiile concrete din viața noastră nu prea pot conviețui întotdeauna împreună fără o motivație extrem de puternică din partea noastră.

---

[102] Felul de a fi al individului depinde de acumulările experiențelor de toate felurile concretizate în modul în care acesta înțelege realitatea. Educația, mediul, experiența de viață, starea psihică și multe altele determină specificitatea noastră. Și - pe lângă felul nostru de a fi determinați de toate acestea - să mai punem la socoteală și circumstanțele momentului. Specificitatea noastră nu este o construcție rigidă - la majoritatea dintre noi ea oscilează între limite predictibile.

[103] Înțelegerea corectă de aici se referă la circumstanțele necesare conviețuirii în comun alături de semeni cu experiențe de cunoaștere și comportamente diferite.

[104] Aproape toate speciile care sunt nevoite să trăiască în colectivități au o „morală" a lor, adică un set de reguli care trebuie respectate pentru a putea conviețui împreună.

Și totuși acest ideal - deși generează o multitudine de comportamente artificiale generatoare la rândul lor de stres pe multiple planuri - permite conjugarea eforturilor de supraviețuire aparținând speciei care în alte condiții nu ar fi reușit să supraviețuiască fără această unitate în diversitate. Din punctul de vedere al interesului speciei - ignorând neajunsurile particulare inerente - trebuie să admitem ca benefică opțiunea de a merge pe calea „*artificială*” a compromisului între comportamentul ideal și cel lăsat la discreția instinctelor „*negative*” - sau mai bine spus a impulsurilor de moment nefiltrate de discernământ.

Artificial este doar un fel de a spune pentru că în fapt tot instinctul - de astă dată cel de supraviețuire - dictează atât calea „*naturală*” (animalică sau instinctuală) cât și cea „*artificială*” (cea autoimpusă, cenzurată de discernământ). Ambele căi au același scop: supraviețuirea și ambele sunt determinate de către cumulul circumstanțelor. Numim „*artificial*” ceea ce iese din uzualul nostru - deși în univers nu există decât lucruri absolut naturale și determinate - doar pentru că în gândire încă mai suntem tributari credinței că ar putea exista liberul arbitru care să ne permită să alegem o altă cale decât cea impusă de cumulul determinărilor.

Instinctul de supraviețuire, discernământul (provenit din extrapolarea concluziilor experiențelor noastre anterioare), dar și logica, toate stau la originea nașterii moralei - a regulilor de comportament necesare conviețuirii în comun. Scopul moralei este creșterea șanselor de supraviețuire a speciei. Respectarea acestor reguli necesită un efort din partea fiecăruia, dar și o motivare individuală suficientă pentru a susține acest efort.

Mulți nu au altă motivație de a se conforma acestor reguli decât eventuala prezență a unor terți care le pot observa și eventual sancționa comportamentul neadecvat situației respective. Modul în care înțeleg să respecte regulile moralei se vede mai ales atunci când ei consideră că nu vor trebui să suporte consecințe pentru comportamentul lor deviat de la normele moralei.

Scenariile apocaliptice din unele cărți, filme sau jocuri pe calculator ne arată posibile și nedorite variante ale unei lumi fără morală în care instinctele își spun cuvântul. Crezi că sunt exagerări? Din păcate nu sunt. Așa arată pe „*dinăuntru*” mulți dintre concetățenii noștri ascunși sub pojghița de civilizație impusă de societate. Așa s-ar comporta dacă nu ar exista ceva care să-i sancționeze.

Nu îți vine să crezi? Uită-te la imaginile cu persoanele „*scăpate de sub control*” pe care le arată uneori jurnalele de actualități, atât în vreme de pace cât și de război, ca să înțelegi că normalitatea comportamentală nu este un dat pentru fiecare dintre noi, ci doar o stare la care sunt capabili să ajungă doar cei care înțeleg realitatea și au și o motivație suficient de puternică să reziste tentației de a trece granița de la om la animal.

Mult prea puțini și-au putut depăși până acum starea nativă de animal de turmă în încercarea de a deveni ceva mai mult decât un simplu rob al propriilor simțuri (imbolduri) sau al comportamentelor impuse din exterior prin dresaj social. Foarte mulți și-au depășit starea inițială - este adevărat - însă nu au devenit încă „*oameni adevărați*”, ci doar animale de turmă cu un comportament din păcate impus și nu autoimpus. Este și acesta un progres, dar care se pare că nu ar fi chiar la îndemâna tuturor. De aceea vedem imagini apocaliptice în zonele de unde a dispărut orice autoritate care ar fi putut impune morala. Jafuri, distrugeri, comportament animalic.

A fi om cu adevărat nu înseamnă a executa corect un număr de dresaj sub biciul autorităților de orice fel, ci a înțelege ceea ce se întâmplă, a înțelege realitatea și a te comporta adecvat situației respective, ghidat, dar și limitat, atât de discernământ cât și de morală. Din varii motive toate aceste lucruri par a nu fi în totalitate în putința noastră, lipsindu-ne mereu câte ceva din ceea ce ar trebui să ne facă „*oameni adevărați*”. Ceea ce ne lipsește este înțelegerea realității sau discernământul sau morala sau motivația sau toate la un loc. Două probleme majore par a sta în calea atingerii acestui ideal minunat de om adevărat.

Prima problemă - a fi om cu adevărat este un deziderat în totală contradicție cu multe dintre pornirile firești datorate alcătuirii noastre biologice ceea ce generează contradicții și dezechilibre psihice mai mult sau mai puțin dificil de gestionat de către unii dintre noi.

A doua problemă - tot ceea ce știm până acum ne arată limpede că nici un stadiu nu poate fi considerat final în evoluția lucrurilor, ci doar ca o tranziție care duce către o altă tranziție și tot așa mai departe. Și nu întotdeauna pe o spirală ascendentă, ci doar în funcție de circumstanțele fiecărui moment. Așa că mulți dintre noi fac pe drumul către idealul de om adevărat câte un pas înainte, după care mai fac doi sau trei pași înapoi - în funcție de împrejurări și de tendințe personale.

Probabil că atunci când vom reuși în sfârșit să învingem toate obstacolele pe care le mai avem de trecut vom constata că deja suntem în drum către un alt țel - nu știu cum să-i spun, poate de om super adevărat. Postura de

om adevărat - așa cum o înțelegem astăzi - ne va părea atunci perimată în moduri pe care nici nu le putem bănui acum. Vor apărea în timp noi criterii de îndeplinit pe care vom dori să le adăugăm acestui ideal, criterii născute din noi viitoare necesități sociale.

Dar asta va fi peste multă vreme de acum încolo, asta presupunând că specia noastră va reuși să supraviețuiască propriilor acțiuni nesăbuite și cu atât de mult potențial negativ. Cum? Abandonând îndoielnicele căi lăturalnice care de cele mai multe ori duc spre un evident - pentru cine are ochi de văzut - suicid colectiv.

Pentru că am pornit de la început cu cerințe cam prea mari pentru puțina noastră putință de a ne corecta eficient comportamentul, dezechilibrele și contradicțiile care afectează în mod inerent drumul nostru spre minunata năzuință de a fi oameni cu adevărat, întâmpinăm adeseori nenumărate probleme. Probleme pe care încercăm să le rezolvăm - din păcate nu întotdeauna printr-un efort personal de a ne depăși condiția, ci cel mai adesea relaxând mereu morala.

Considerăm morala actuală ca fiind prea rigidă și tindem - nu spre adaptarea noastră la morală - ci spre o morală mai permisivă adaptată la ceea ce suntem noi în acest moment. Nu numai că astfel încetinim ascensiunea noastră spre ideal, dar și trasăm mereu noi limite din ce în ce mai largi definiției de om adevărat și comportamentului necesar pentru a fi considerat membru al acestei minunate, dar totuși încă inexistente categorii.

Echilibrul între ceea ce suntem și ceea ce ne impunem să fim este greu de atins și mai ales de menținut; cu toate acestea, fiecare dintre noi obișnuim să credem despre noi înșine că păstrăm acest echilibru în limite rezonabile, ba chiar ne uităm reprobator la ceilalți considerând că - spre deosebire de noi înșine - ei mai au o cale lungă de străbătut pe drumul care duce către stadiul ideal.

De cele mai multe ori nu ne dăm seama sau mai bine spus nu vrem să ne dăm seama că suntem la aceeași distanță ca și ei de această pretențioasă și utopică atingere a idealului de om adevărat. Acestea sunt lucruri despre care preferăm să nu vorbim. Nu ne face nici o plăcere să descoperim că noi - care până mai ieri ne imaginam că am fi regii universului - nu suntem altceva decât niște animale buimace orbecăind pe lângă realitate datorită părerilor greșite care alcătuiesc universul nostru personal.

Dacă devenim cumva conștienți de locul insignifiant în care ne aflăm pe drumul despre care credem că duce către acest mult dorit (cel puțin în declarații) stadiu de om adevărat și totuși rămânem consecvenți în a depune efortul necesar străbaterii sale - deși conștientizăm că acest efort ne ajută doar să ne apropiem de o țintă pe care nu o vom putea atinge niciodată - înseamnă că avem o motivație puternică. Dar ce motivație suficient de puternică poate avea cineva astfel încât să-l determine să depună un permanent efort pentru țelul iluzoriu de a-și depăși cu adevărat[105] propria-i condiție?

Cei mai mulți dintre noi par a fi motivați de această construcție cu aparență dogmatică pe care o numim morală. Morala este derivată din imperativele instinctului de supraviețuire și ea este subiectiv tributară modului în care noi percepem realitatea.

Cei care nu-și prea bat capul cu motivațiile acțiunilor lor se descurcă „*din mers*", adaptându-se momentului prin mimetism social sau mergând pur și simplu la hazard, ignorând cunoașterea realității, mecanica socială sau predicția și planificarea evenimentelor, călăuziți fiind doar de inspirația de moment sau de instinctul de turmă.

Pornirile instinctuale sunt cam aceleași pentru toți - diferențele între felul în care noi reacționăm la ele se datorează doar motivațiilor noastre datorită cărora dăm sau nu curs acestor imbolduri. Aceste motivații au la bază modul în care fiecare dintre noi percepe realitatea, iar realitatea o percepem în funcție de cum ne interpretăm propriile experiențe de cunoaștere. „*Tăria*" motivațiilor este proporțională cu tăria credinței noastre în importanța scării de valori umane pe care am adoptat-o fiecare dintre noi.

Acest mod personal de a percepe realitatea ne împarte în trei tabere: unii consideră că realitatea este exact ceea ce le relevă simțurile lor despre ea, alții se îndoiesc de faptul că am putea avea habar despre ceea ce ar putea fi cu adevărat realitatea, iar cei din urmă împodobesc realitatea cu atribute umane exacerbate. Unii chiar afirmă că realitatea li se relevă sub o formă sau alta din chiar propria ei „*voință*".

O parte dintre aceștia din urmă consideră că ei ar fi un soi de „*aleși*" și insistă a „*tălmăci*" celorlalți „*sensurile*" unor fanteziste mistificări cu pretenție de imagine a realității. Unii sunt persoane cu probleme psihice, alții însă sunt escroci. Dar sunt și unii care - din diferite motive - cred cu

[105] *Se face distincție între comportamente similare, cele naturale versus cele impuse: în logica sistemului nostru de valori, comportamentul impus (prin constrângere sau auto constrângere) are o valoare mai mică față de comportamentul neimpus (răspunsul natural la o situație dată) - singura condiție fiind ca ambele tipuri de comportament să nu depășească limitele impuse de morală.*

tărie în veridicitatea acestei „*posibilități*” de cunoaștere cu neputință de verificat.

Simțurile ne prezintă realitatea înconjurătoare construind în interiorul nostru o imagine despre care noi suntem încredințați că ar corespunde fidel realității „*de dincolo de noi*”, uitând că atât noi cât și imaginea noastră despre realitate sunt doar manifestări locale ale uneia și aceleiași realități. Deși aparent inițiată de interacțiunea noastră cu mediul, această imagine este doar o creație personală a biologicului nostru, o imagine bazată pe o interpretare subiectivă a percepțiilor.

Ea este ajustată astfel încât să se încadreze în ceea ce numim firesc (logica lucrurilor care s-au mai întâmplat) dintr-un motiv pe care îl putem presupune a fi cumva asemănător cu cel al inversării la nivelul creierului a imaginii răsturnate percepute de ochi. Pentru noi firescul este rutina (obișnuința), iar nefirescul este ieșirea din rutină.

Spre surprinderea multora, logica pe care o folosim la un moment dat nu este mereu întotdeauna la fel. Dacă considerăm ca fiind aparte logica pe care o utilizăm atunci când visăm, s-ar părea că există două tipuri de logică: pe de o parte logica din starea de veghe și pe de altă parte logica stării de vis[106] (inclusiv visul lucid sau semi-lucid). Cele două tipuri de logică sunt diferite între ele deși realitatea care le generează este una singură.

Astfel se pot forma două tipuri de imagini diferite asupra aceleiași realități. Ambele tipuri de imagini sunt generate datorită unor percepții mai mult sau mai puțin conștientizate. Ceea ce face diferența între imagini este interpretarea dată acestor percepții de către cele două tipuri de logică: cea diurnă și cea nocturnă.

Logica diurnă este tributară sensurilor atribuite pe baza memoriei experiențelor avute deja în stare de veghe, când toate simțurile sunt alerte și pe deplin funcționale. Ea are la îndemână toate resursele organismului la care are acces neîngrădit pentru a prelucra informațiile provenite de la percepții.

În schimb logica nocturnă lucrează doar cu resursele rămase „*de veghe*” după ce organismul trece în starea de somn. Din această cauză, percepțiile provenite din realitate se situează cam la același nivel de prioritate (importanță) cu automatismele biologice. Toate acestea la un loc formează o „*realitate nocturnă*” a cărei interpretare se bazează pe o logică

[106] *Aici cu sensul de detașare parțială de realitate.*

nocturnă - o încropire fragilă care pare alcătuită din elemente disparate ale logicii diurne care nu se mai supun complet regulilor uzuale aparținând acestei logici. În cadrul logicii nocturne pare normal să poți zbura sau să faci cine știe ce alte lucruri pe care logica diurnă le refuză ca fiind neprobate prin experimentare.

Ilogica logicii nocturne pare a fi determinată de lipsa discernământului care pare parțial „*adormit*". În lipsa cenzurii discernământului, lucrurile petrecute în starea de vis par a ignora relațiile de determinare dintre elemente, lucrurile petrecându-se aparent fără o cauzalitate identificabilă, într-un mod spontan și haotic. Anormalul pare a fi normalitatea acestor evenimente.

Considerăm în mod subiectiv că imaginea asupra realității obținută în stare de veghe este cu mult mai veridică decât cea rezultată din starea de vis (inclusiv visul indus[107]) deși ambele imagini sunt generate de către același sistem, funcționând însă în regim de limitare - atunci când dormim - sau de maximizare până la exacerbare - atunci când suntem treji - a resurselor destinate preluării și prelucrării informației disponibile la un moment dat.

Când suntem în stare de veghe preferăm să ignorăm amintirea imaginilor realității percepute în stare de vis datorită caracterului lor considerat neuzual și adesea nevalidat de experiență practică. Percepțiile prelucrate prin logica nocturnă bulversează modul nostru obișnuit majoritar diurn de a relaționa cu realitatea și atunci când suntem treji alegem să le ignorăm și să considerăm drept corectă doar imaginea realității filtrată prin logica experiențelor de zi cu zi[108] (logica diurnă).

Totuși ar trebui să ținem cont de faptul că și interpretarea prin logica diurnă a percepțiilor noastre este și ea la rândul ei tot o imagine falsă asupra realității, o imagine simplificatoare (reducționistă) bazată pe o logică greșită a experiențelor anterioare, a aparenței[109], a similitudinilor, a identităților sau a iluziei repetabilității percepțiilor.

Spre deosebire de ceea ce credem noi că ne spun percepțiile, obiectele percepțiilor nu pot fi identice între ele prin însăți natura universului: nu există nici un punct în univers în care să fie posibile interacțiuni

---

[107] Prin starea de vis indus se înțelege și percepția realității în condiții de alterare (voită sau nu) a unor parametri ai percepțiilor, alterare datorată unor factori perturbatori (alcool, drog, fum, zgomot, stres etc.)

[108] Realitatea este aceeași mereu, iar reflexia ei în simțurile noastre este permanentă; ceea ce diferă între diurn și nocturn este logica interpretării percepțiilor. Aceasta se datorează specificității de moment a stării organelor care conlucrează la prelucrarea informației. Dacă starea de vis s-ar prelungi la mai mult de trei sferturi din zi, probabil că visul ar fi interpretarea uzuală a realității și nu percepțiile diurne. Pare incredibil? Uită-te la crezurile unora dintre semenii noștri cărora nimic nu li se pare a fi nefiresc sau exagerat în ceea ce cred ei despre realitate.

[109] În univers nu există identități sau repetabilități (cum simplificat și eronat le percepem noi), ci numai unicate. Fiecare element sau dispunere de elemente este unică. Teoretic nu ar trebui ca lucrurile să fie predictibile (supuse extrapolării) decât în urma acumulării a unei cantități uriașe de date. Însă imaginea noastră despre realitate fiind una extrem de reducționistă, bazată pe simboluri și șabloane de gândire, la acest nivel predicțiile (extrapolarea informației presupuse a fi bine cunoscute) se află la un nivel acceptabil pentru necesitățile obișnuite ale ființei umane.

(manifestări) identice cu ale altui punct. Întotdeauna există diferențe - chiar și numai datorită amplasării diferite care influențează determinările locale cu cele ale vecinătăților.

Majoritatea dintre aceste diferențe scapă simțurilor sau logicii noastre simplificatoare. Cu toate acestea - ceea ce pare cel mai important din punctul nostru de vedere - logica diurnă permite o predictibilitate acceptabilă condiției noastre biologice aflată în relație permanentă de interacțiune cu mediul.

Putem presupune că am obține o imagine diferită și cu mult mai fidelă asupra realității dacă alcătuirea noastră biologică ar fi cu mult mai complexă [110] decât este în prezent. Încercăm să compensăm acest neajuns prin inventarea și folosirea unor unelte capabile să ne ajute în lărgirea ariei percepțiilor noastre. Utilizăm dispozitive care permit accentuarea sau modificarea semnalelor imperceptibile și transformarea lor în semnale perceptibile de către biologia noastră.

De ce facem asta? Pentru că dorim să ne facem o idee asupra aspectelor realității pentru care nu dispunem de senzori biologici adecvați pentru a le percepe. Ca să înțelegem realitatea dincolo de aparența de zi cu zi. Pentru a obține pentru uneltele noastre o complexitate tehnologică suficientă care să ne permită să înțelegem printre multe altele și logica discontinuității (comportamentul aparent fără explicație care pare a nu se supune legilor determinării) adică ceea ce timid încearcă să facă încă imatura noastră fizică cuantică. Și foarte multe altele.

Să sperăm că vom ajunge cândva la acel nivel de complexitate a mijloacelor de explorare a realității care să ne faciliteze înțelegerea neînțelesurilor de astăzi. Și să mai sperăm și că acel nivel nu va depăși cu prea mult puterea noastră obișnuită de analiză și de înțelegere. Nu ar fi prima dată când cunoașterea umană din unele domenii depășește cu mult nivelul mediu de înțelegere al societății, ceea ce poate duce uneori la neîncredere rezultată din interpretarea incorectă a lucrurilor.

Vezi antivacciniștii și toată pleiada de nerozii care bântuie prin capul celor care iau lucrurile după ureche fără să se documenteze corect sau care cu bună știință denaturează adevărul din cine știe ce interese. Din păcate, la noi dar și pe aiurea, sistemul de educație oferă diplome cu foarte mare larghețe astfel încât ne trezim uneori cu așa ziși „*specialiști*" posesori de astfel de diplome care promovează în mod iresponsabil aberații.

---

[110] Sistemele pot evolua sau involua în ceea ce privește complexitatea; pentru ființa umană privită ca sistem putem da ca exemplu complexitatea rețelei neuronale care se dezvoltă sau se restrânge în funcție de diferiți factori atât la individ în cursul vieții sale cât și la nivel de specie pe parcursul evoluției.

La urma urmei - conform logicii diurne - diferența care intuim că există între realitate și ceea ce credem noi că este realitatea se datorează unui fapt extrem de simplu: și noi - ca de altfel tot ceea ce există - suntem o parte a realității și se pare că nu este posibil ca o simplă parte să poată înțelege corect complexitatea întregului de care aparține.

Acest lucru se datorează atât cantității cât și complexității informației care depășesc puterea de achiziție de date și de procesare a părții. Două entități pot comunica eficient între ele doar dacă sunt de o complexitate[111] structurală apropiată și au fost expuse la experiențe similare în același tip de mediu, cu condiția ca amândouă să fi tras aceleași concluzii din aceste experiențe.

Informația vehiculată între entități se pierde parțial sau se distorsionează proporțional cu diferența de complexitate dintre ele. Sensurile care se dau informației sunt atribuite de către fiecare entitate în parte în funcție de ceea ce a înțeles ea din experiențele sale anterioare.

Crezi că toate acestea sunt prea greu de înțeles? Nu-ți fă griji, nu trebuie să ajungi savant pentru a înțelege unele lucruri. Să încercăm cu un exemplu (iarăși?!) limitativ dar oarecum edificator pe care mai apoi sper ca tu să-l extinzi și la alte domenii care te interesează. De exemplu la relația dintre tine și realitatea existenței.

Este puțin probabil ca degetul tău mijlociu să priceapă ceva despre tine sau despre trăirile tale într-un sens cât de cât apropiat de sensurile pe care le atribui tu lucrurilor. Deși el este o parte integrantă în cadrul acestor trăiri, din punctul tău de vedere el participă doar ca o simplă marionetă[112].

Și cu toate acestea își face treaba foarte bine - fiind foarte eficient și elocvent mai ales în trafic - întreabă orice șofer ceva mai needucat despre satisfacția arătării degetului în situații de conflict (este doar un exemplu pe care nu te sfătuiesc să îl pui în aplicare decât dacă dorești să arăți celorlalți cât de jos ești pe scara educației și a bunului simț).

---

[111] Comunicarea are nevoie de sensuri care să fie înțelese la fel de către toate părțile implicate. Două structuri identice amplasate în medii identice vor avea percepții asemănătoare (dar nu identice); complexitatea structurilor determină gradul de subtilitate al percepțiilor; semnificațiile percepțiilor sunt atribuite în baza experienței personale. Ca să poată avea sensuri apropiate, complexitatea structurilor și experiența lor trebuie să fie la nivele apropiate. Dacă nu chiar tot din ceea ce ai citit până acum îți este foarte clar înseamnă că îți lipsesc unele experiențe anterioare care să te ajute să îți lămurești sensurile care îți scapă - și nu te impacienta, am folosit înadins o frazeologie „neuzuală" în viața de toate zilele... ca să-ți ilustrez mai bine conceptul și să-ți oblig neuronii să facă puțină gimnastică.

[112] Nu te grăbi să îți dai aere de superioritate față de degetul tău: atunci când el se lovește de ceva, se taie sau se înțeapă, aparent se pare că tu ești marioneta care țipă și se vaită. Dar să fim serioși - nu este mare diferență între el și tine, pe undeva sunteți unul și același lucru. La fel și relația dintre tine și univers - totul se rezumă la determinism și circumstanțe.

Pentru tine - o entitate ceva mai complexă - pare evident că degetul tău mijlociu - o entitate care pare ceva cu mult mai puțin complexă - face parte din ceva mai sofisticat decât el, adică din tine. Degetul tău mijlociu însă, având o complexitate cu mult mai redusă decât tine, se pare că nu prea are resursele necesare pentru a „*cunoaște*” [113] acest lucru. Totuși el comunică cu restul corpului tău la nivelul său de complexitate. „*Cunoașterea*” lui se limitează la nivelul complexității funcționalității sale și nu se compară cu ceea ce tu numești cunoașterea ta. Dar tot cunoaștere (schimb de informații) este.

La fel cum el este o parte din ceva ce nu are cum să cunoască cu adevărat și tu la rândul tău ești parte din ceva ce depășește puterea ta de cunoaștere. Degetul este o manifestare a corpului tău așa cum și tu ești la rândul tău o manifestare a mediului care la rândul său este și el o manifestare a mediului care înconjoară acel mediu... Și tot așa. Pe scurt, totul este doar o manifestare a materiei. Sau - altfel spus - o manifestare locală a universului. Adică a realității existenței.

Acest lucru nu te împiedică să-ți trăiești viața având iluzia că faci doar ceea ce dorești tu să faci, așa cum probabil „*crede*” în felul său și degetul tău mijlociu. În ceea ce privește sensurile existenței, partea tristă constă în faptul că o entitate mai simplă nu poate rezona în atribuirea de sensuri cu o entitate mai complexă[114] decât în limitele capacității sale de interpretare. În acest sens, sensul gestului „*șoferesc*” va rămâne o necunoscută pentru deget deși participă din plin la el ca protagonist principal. Sensul uman îți aparține ție în timp ce pentru el totul se rezumă la o mecanică a mușchilor pusă în funcțiune de impulsuri bioelectrice.

La asta mă refer când îmi exprim temerea că în cunoaștere - la un moment dat - putem fi depășiți de putința de a înțelege complexitatea propriilor noastre existențe. Atribuirea de sensuri este specifică ființelor vii și se face pentru ca acestea să poată naviga prin marea de informații înconjurătoare care năvălesc prin intermediul percepțiilor.

Materia nu lucrează direct prin sensuri, ci prin determinare. Determinarea dă uneori naștere biologicului. Biologicul - pentru a face față provocărilor realității existenței - își creează unelte printre care cea mai importantă

---

[113] Nu se face referire la ceea ce numim de obicei „cunoaștere de tip uman”, ci la „cunoașterea” specifică oricărei entități: ceea ce numim „cunoaștere” este de fapt rezultatul interacțiunilor entității respective la un moment dat; acest proces de cunoaștere (sau „rezonanța”, „influența” ori „ecoul” realității asupra entității) este o caracteristică a tuturor entităților, indiferent dacă este vorba despre cele pe care noi le considerăm a fi vii sau nevii; pentru toate tipurile de entități (printre care și reprezentanții speciei noastre) „cunoașterea” constă într-o „rearanjare” (cu sau fără acumulare sau pierdere de componente) determinată de interactivitatea entității și având drept rezultat modificarea specificității configurației și ca urmare a comportamentului. Simplificat, actul de cunoaștere determină o entitate să își modifice subtil configurația și ca urmare a acestui fapt - într-un mod mai mult sau mai puțin subtil - și comportamentul.

[114] Acest lucru a fost intuit și speculat de către inițiatorii curentelor mistice care au inventat divinități „prea complexe ca să le putem înțelege” părând să uite că diferența de complexitate li se aplică și lor și deci nu au cum să perceapă sensuri provenite de la ceva cu mult mai complex decât ei; chiar dacă aș vrea să-i transmit degetului meu că eu sunt o „divinitate” el nu ar putea percepe acest lucru sub nici o formă. Nu ar pricepe nici măcar dacă l-aș mușca ca să îi arăt de ce aș putea fi în stare. Diferența prea mare de complexitate nu permite un dialog. Tot nu mă crezi? Încearcă atunci să discuți cu o furnică.

unealtă - spunem noi - este gândirea. Gândirea creează sensurile. Sensurile sunt subiective și au inteligibilitatea compatibilă doar cu emitentul lor și cu cei la fel ca el (care „*vibrează*” la fel la aceleași determinări).

Sensurile ne aparțin, le atribuim în mod subiectiv, determinați de către manifestările mediului. Ele sunt categorisite în „*bune*” și „*rele*” de către instinctul de supraviețuire. Determinismul realității cercetat prin intermediul sensurilor umane nu oferă alt rezultat decât o structură artificială de sensuri. Adică o cunoaștere (o construcție) umană bazată pe păreri subiective și limitate la posibilitățile biologiei ființei umane. Adică credem că găsim adevăruri la fel cum acel gândac îndrăgostit de o sticlă verde credea că și-a găsit perechea ideală.

Voi doi (tu și degetul tău) aveți parte fiecare de „*sensuri*” extrem de personale datorate diferenței de complexitate dintre voi; cunoașterea pentru fiecare dintre voi constă într-o interpretare distorsionată a realității, extrem de subiectivă și mai ales specifică. Nu te amăgi cu ideea că între tine și degetul tău ar putea exista diferențe care par că exclud orice similitudini. Deși face parte din tine, degetul tău (care apare doar cunoașterii tale ca o excrescență fără individualitate sau libertate de acțiune așa cum le înțelegi tu) este alcătuit - ca și tine - din entități individuale aflate în strânsă conlucrare care interacționează specific în conformitate cu legile determinării și circumstanțelor locale.

Dacă tai degetul și îl atașezi la mâna altei persoane, cu puțin noroc el va funcționa normal ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Necesitățile lui simple sunt îndeplinite de noua situație. Degetul interacționează cu tine și cu mediul înconjurător, tu cu el, dar și cu mediul înconjurător - fiecare la nivelul său de complexitate și în aria sa de manifestare. Pentru tine mediul înconjurător mai are și un aspect social care - poate surprinzător pentru unii - este și el doar o rezultantă, o manifestare particulară a planului fizic.

Ceea ce este degetul tău la nivelul său de complexitate este similar cu ceea ce ești tu la nivelul tău de complexitate: doar un sistem (o existență) în strânsă interdependență cu alte sisteme (existențe). Vă deosebiți doar prin complexitate. La fel cum el „*nu are habar*” că se mișcă în urma unor impulsuri primite din „*afara*” sa sau de faptul că face parte din ceva atât de complex încât nu are cum să-l priceapă, nici tu nu realizezi ceea ce te determină să faci ceea ce faci și nici faptul că nu ești decât o parte a unui întreg pe care nu ai cum să îl înțelegi.

Nici unul dintre voi doi nu poate face nimic altceva decât ceea ce face: să se supună legii fundamentale care ne guvernează universul - legea determinărilor reciproce. Da, întotdeauna determinarea între entități este reciprocă chiar dacă uneori, aparent, doar pentru simțurile noastre, nu pare a fi așa.

Dacă ți-ai pune palmele pâlnie la gură și ai recita monologul lui Hamlet, pentru degetul tău toate semnificațiile cuvintelor marelui Will s-ar putea rezuma la o serie de adieri calde - la fel cam cum ai percepe tu un vânticel de primăvară. Ceea ce pentru tine ar fi ca o cascadă de superbe nestemate ale gândirii umane, pentru degetul tău ar fi doar o pală fluctuantă de aer călduț - iar în unele cazuri mai nefericite - nu prea plăcut înmiresmată.

Noroc că degetele nu au organe olfactive. Ca să nu mai pomenim că senzația de „*călduț*” se va manifesta într-o regiune a creierului tău și nu în degetul care se va mulțumi doar să „*semnaleze*” modificările de temperatură. Dar nu este intenția noastră de a deslușI aici cum funcționează biologia umană.

Semnificația sensurilor atribuite unui lucru diferă în funcție de complexitatea entității care le atribuie și de acumulările dobândite din experiențele sale de cunoaștere; unii dintre cei care vor citi această carte vor deslușI cu ușurință sensuri în conformitate cu experiențele lor de cunoaștere de până acum în timp ce alții vor privi nedumeriți la jocul cuvintelor pe care probabil că le înțeleg pe fiecare în parte, dar cărora nu le găsesc noile sensuri dobândite atunci când sunt împreună.

Ca să rezonezi la el, sensul trebuie să fie deja în tine, descompus în elementele sale primare; recompunerea sau redescoperirea sa sub o nouă formă este determinată de reutilizarea în cadrul procesului de gândire a făgașelor fizice create de experiențele de cunoaștere de care ai avut parte anterior. Dacă aceste făgașe nu există, nu ai cum să deslușești sensul respectiv.

Sensul unui lucru nu poate exista decât în observatorul acelui lucru ca element ajutător, dar totodată și definitoriu pentru înțelegerea lucrului respectiv. Sensul nu există de sine stătător, el este generat în interiorul entităților în urma prelucrării rezultatelor proceselor exploratorii care determină interpretări specifice ale percepțiilor în funcție de complexitatea fiecărei entități în parte.

Sensul atribuit unui lucru de către un individ nu va fi perfect identic cu sensurile percepute de către cei cărora li se transmite acest sens - asta datorită specificității fiecăruia. Cine știe ce sensuri minunate ne scapă când vântul ne mângâie ușor obrajii, iar noi ne gândim doar la mișcarea maselor de aer sub influența diferențelor de temperatură - suntem în postura degetului nostru mângâiat de sensuri din care el percepe doar secvențe trunchiate și limitate de către starea sa de complexitate.

Ca să aflăm în întregime toate fațetele sensurilor ar trebui să putem cunoaște tot ceea ce există, interdependențele dintre tot ceea ce există, toate extrapolările posibile și să fim capabili să utilizăm corect toate informațiile acestea.

Din păcate rezultatele ar fi viciate și în acest caz deoarece ființa umană nu lucrează direct cu informație reală, ci cu informație analogă construită în noi de către noi în baza datelor furnizate de către percepții, obținând astfel păreri pliate pe felul nostru de a înțelege lumea. Pentru noi, cunoașterea a tot ceea ce există și a tuturor interdependențelor existente între tot ceea ce există este o utopie.

Noi omitem, simplificăm și schematizăm toate lucrurile la care avem acces pentru a le putea reprezenta prin simbolurile cu care operează gândirea noastră. Apoi facem șabloane, aliniind simbolurile într-o ierarhie subiectivă după logica felului nostru de a fi.

Din această interpretare grosieră rezultă o adevărată caricatură a realității, pe care noi o numim cu emfază cunoaștere. Pentru ca această cunoaștere să fie cu adevărat corectă ar fi necesar ca noi să avem acces și experiențe de cunoaștere la și în toate aspectele existenței, să putem percepe, interpreta, reține și prelucra toate informațiile existente, trecute și viitoare cu o acuratețe de 100% și încă multe alte condiții la fel de utopice.

Toate aceste lucruri ar trebui să fie mai mult decât evidente pentru cei care sunt capabili să gândească și singuri. Pentru cei care în loc să gândească ei înșiși preferă să ia de bun doar ceea ce spun cei pe care îi consideră ca fiind mai credibili decât alții, s-ar putea întocmi o listă[115] impresionantă care să-i cuprindă pe cei considerați la ora actuală ca fiind cei mai inteligenți dintre semenii noștri care - ca o încoronare a unor cariere strălucite în cele mai importante domenii ale cunoașterii - și-au asumat

[115] *Această „listă" cuprinde nume prestigioase, cum ar fi: Charles Darwin, Thomas Henry Huxley, Marie Curie, Albert Einstein, Carl Sagan, Stephen Hawking și multe alte somități din lumea științei și nu numai.*

public și în mod curajos faptul că sunt agnostici[116]. Ori nimeni nu poate contesta că acești oameni nu au înțeles cu mult mai mult decât noi ceilalți cele mai multe dintre sensurile realității existenței.

Se poate de asemenea întocmi o listă la fel de impresionantă și cu personalități extrem de respectabile care preferă tezele teologice în locul cercetării științifice și care declară aproape același lucru: omul nu poate cunoaște realitatea în deplinătatea ei. Amuzant - aceștia din urmă ezită să se declare agnostici datorită sensurilor inițiale ale acestui cuvânt[117] care nu prea cadrează cu teologia de orice fel.

Când asemenea oameni cu adevărat deosebiți față de medie afirmă că nu putem cunoaște realitatea sub adevărata ei înfățișare, ci doar efectele ei asupra noastră, probabil că știu ei ce știu. Totuși firea omenească nu a fost niciodată prea înclinată către un comportament rezonabil.

Deși limitele ne sunt mai mult ca evidente - ba chiar cei mai luminați dintre noi chiar sunt realmente conștienți de ele - noi iscodim mai departe încercând să ignorăm faptul că matematica - limbajul descriptiv pe care-l consideră mulți ca fiind infailibil - nu poate descrie altceva decât proiecțiile realității din mintea noastră. Mai precis părerile noastre bazate mai ales pe presupuneri asupra realității existenței și nu realitatea însăși pentru că matematica derivă din osatura rigidă a logicii umane care se bazează pe iluzia repetabilității evenimentelor[118] perceptibile sau intuibile.

De aceea ne entuziasmăm periodic când auzim scenarii care mai de care mai fantastice despre realitate, ca și cum experiențele noastre personale de presupusă cunoaștere ar putea să ne deslușească ceva din ceea ce în mod evident depășește cu mult capacitatea noastră de înțelegere. Din când în când, de cum mai aflăm că cineva crede că a mai descoperit câte ceva nou, construim noi și noi castele din cărți de joc care vor fi dărâmate de adierea vreunei descoperiri ulterioare. După care ne uităm în urmă uimiți de a fi crezut asemenea lucruri.

---

[116] Agnostic - cuvânt compus (limba greacă): a (fără) + gnostos (cunoaștere) - termenul este folosit aici limitat la sensul de imposibilitate de a cunoaște cu adevărat realitatea; există numeroase curente filosofice și teologice care afirmă imposibilitatea cunoașterii „esenței" lucrurilor și imposibilitatea cunoașterii existenței sau nonexistenței divinităților.

[117] Paternitatea termenului „agnostic" este atribuită lui Thomas Henry Huxley (1825-1895) om de știință și reprezentant al curentului agnostic britanic, adversar declarat al ideilor teologice.

[118] Evenimentele - ca și toate celelalte aspecte ale universului nostru (pornind de la particule și până la mega structuri) - sunt unice și irepetabile, la fel cum doi gemeni născuți de aceeași mamă nu sunt identici, ci doar par astfel; iluzia repetabilității și a similitudinii este dată de modul în care noi percepem simplificat lucrurile, limitați fiind de alcătuirea noastră biologică: lucrurile par identice și repetabile doar în „reflectările" lor din interiorul universului nostru personal; în fapt, fiecare lucru pe care îl percepem este unic și irepetabil. Două particule considerate identice sunt extrem de diferite datorită amplasării lor în spațiu, a interacțiunii cu vecinătățile și nu numai; fiecare particulă a universului are propria ei informație și propriul ei potențial la nivele mult prea subtile ca să fie accesibile percepțiilor umane. De unde și surprizele din experimentele în care particulele nu se conformează previziunilor care au pornit de la premisa falsă că toate particulele sunt o apă și un pământ, ignorând faptul că ele sunt încărcate cu informația specifică circumstanțelor în care se află la un moment dat.

De ce? Pentru că noi continuăm să ne încăpățânăm să atribuim realității existenței sensurile (părerile) din universul nostru personal, simțindu-ne fericiți când concluziile noastre par să fie confirmate de percepțiile noastre reinterpretate „*în lumina celor mai recente descoperiri*".

Așa am ajuns cândva la concluzia că pământul este plat ca mai apoi să credem că el este rotund după care să afirmăm că are o formă de ovoid ca în cele din urmă să spunem că are o formă fluctuantă în funcție de diverse influențe. Ori că soarele se învârte în jurul pământului și câte multe altele.

Așa credem astăzi în teoriile științifice la modă acum, cu toate că rata lor de valabilitate a ajuns la doar câțiva ani după care o nouă descoperire „*aruncă o lumină nouă*" asupra ceea ce credeam până la momentul respectiv.

Așa a fost mereu: până la o nouă răsturnare de situație, ne potrivim viețile după ceea ce credem la un moment dat. Spunem că „*ținem pasul cu progresul*". Și totuși, din toate acestea se pare că rezultă și lucruri bune: chiar dacă nu reușim să cunoaștem cu adevărat realitatea, ci doar ceea ce pare că determină ea în mintea noastră, reușim totuși să ne îmbunătățim viața pas cu pas.

Asta dacă luăm în calcul numai comoditățile care au rezultat ca urmare a eforturilor noastre de cunoaștere și ignorăm complicațiile care au survenit ca urmare a „*artificializării*"[119] în salturi a modului în care ne ducem viața.

Cu fiecare înnoire a cunoașterii noastre - fie că este vorba despre descoperirea unor lucruri noi sau doar de întemeierea unor noi relații sociale - se produce un salt de la un mod de existență la altul. Este un lucru pozitiv. Partea negativă este constituită din balastul pe care întotdeauna îl ducem în noul mod de existență format din cei care - din varii motive - preferă să rămână ancorați în rutinele trecutului, ignorând - voit sau nu - realitățile prezentului.

Ceea ce credem că înțelegem din realitate nu sunt decât simple extrapolări ale sensurilor de moment pe care le atribuim percepțiilor noastre. Păreri. Deși percepțiile pot părea relativ similare - cum ar fi atingerea ușoară pe obraz a buzelor unei persoane iubite sau poate doar

---

[119] Calea firească este la fel cu calea pe care și-o croiește apa de la izvor spre vărsare, ținând cont de tot ceea ce întâlnește în drum; orice alt fel de a imagina o cale - chiar dacă mai scurtă sau mai dreaptă, dacă nu ține cont de ceea ce întâlnește - reprezintă doar o complicație care va atrage la rândul ei alte complicații. Pentru a fi în armonie cu realitatea trebuie mai întâi să te apropii cât mai mult de cunoașterea ei obiectivă. Saltirile pot scurta în mod „artificial" calea de la animal la om și de obicei sunt datorate unor reguli de comportament impuse și nu deduse ca necesare de către fiecare în parte. Aici cu referire la neputința unora de a se adapta unor schimbări prea bruște pentru ei.

a unui găinaț călduț și umed adus de vânt - ele generează în noi sensuri contradictorii în funcție de context.

Totul nu este decât o înșiruire de experiențe de cunoaștere care capătă semnificații extrapolate din ceea ce am priceput și reținut noi din experiențele noastre anterioare. Lucrurile complet noi, fără precedent în memoria personală a experiențelor de cunoaștere ne pot șoca în funcție de gradul de pericol pe care îl intuim îndărătul lor. Iar acest grad de pericol îl apreciem tot subiectiv, orientându-ne după similarități (subiective și ele) cu ceea ce deja am mai întâlnit.

De ce ne temem? Pentru că dincolo de spațiul experiențelor noastre de cunoaștere sălășluiește necunoscutul. Instinctul de supraviețuire ne avertizează printr-o stare difuză de temere (instinctiva teamă de necunoscut) atunci când ne apropiem de limitele teritoriului pe care credem că îl cunoaștem, de faptul că dincolo de aceste limite ne putem aștepta la orice. Chiar și la lucruri despre care nu avem habar că ar putea exista și care ar putea să ne lezeze în moduri imprevizibile și față de care nu am ști cum să ne protejăm.

Speculațiile au populat de-a lungul timpului acest teritoriu aflat dincolo de cunoașterea noastră de moment cu monștri, zei, miracole și tot ceea ce imaginația a mai putut născoci. De ce am făcut acest lucru? Pentru că este în firea noastră să încercăm să explicăm chiar și atunci când nu avem suficiente dovezi la îndemână. Facem asta din cele mai diverse motive: pentru a liniști, pentru a convinge, pentru a profita, pentru a ne etala pe noi înșine și multe altele.

Chiar și în vremurile moderne am înlocuit poveștile cu zeități cu ceva mai credibilele povești - pentru timpurile noastre - de tipul Big Bang-ului. Probabil că va veni o vreme în care se va zâmbi la ideea că cineva ar putea lua în serios teoria „*oului primordial*”[120] așa cum astăzi zâmbim îngăduitori la ideea că cei din negurile istoriei credeau în tot soiul de zeități și bazaconii, după cunoașterea vremii lor. Dar așa cum noi credem astăzi în ceea ce afirmă cei pe care îi considerăm a fi mai inteligenți și mai informați decât noi, la fel credeau și străbunii în ceea ce le spuneau „*respectabilii*” acelor timpuri.

Suntem condamnați de către alcătuirea noastră biologică la o stare de veșnică ignoranță în ceea ce privește cunoașterea cu adevărat obiectivă a realității pe care o putem doar intui ca existență, dar pe care nu ne-o putem reprezenta perfect veridic. Ne salvează de la un dezechilibru psihic

[120] *Denumirea sub care a fost cunoscută la început teoria Big Bang.*

doar iluzia că deja cunoaștem „*cele mai importante aspecte pentru viața de zi cu zi*” și ceea ce încă nu cunoaștem „*probabil că nu este ceva deosebit de important*” și oricum, mai mult ca sigur că vom descoperi totul treptat, în timp.

Credem despre cunoașterea realității că este pe drumul cel bun pentru că mereu ni se pare că descoperim câte ceva nou; în fapt doar atribuim noi sensuri (interpretări) unor percepții mai vechi și asta datorită descoperirii unor noi circumstanțe. Și drumul pe care mergem nu este nici drept și nici ascendent așa cum adesea credem noi că ar fi el. Este doar un drum întortocheat al unor orbi care se izbesc la întâmplare de câte un bolovan care îi obligă să-și schimbe mereu direcția. Evident, atât știința cât și religia vor nega acest lucru care le pune sub semnul întrebării eficiența de a ne conduce doar pe „*drumul cel mai bun*”.

Din păcate, în ziua în care ultimul om se va stinge din univers, cele aflate până atunci de către specia noastră despre realitate nu vor reprezenta decât o infimă parte din tot ceea ce există, iar cât despre acuratețea informațiilor pe care le vom deține până atunci... mai bine să nu mai pomenim de acest lucru.

Așa că de câte ori simți că-ți dă ghes orgoliul cunoașterii realității ca fiind trăsătura reprezentativă a speciei - deci și a ta - privește-ți degetul și gândește-te că în contextul general - păstrând proporțiile - nu ești cu mult mai mult decât el. Cunoașterea umană este doar o atribuire de sensuri umane subiective dată unor percepții umane. Un cumul de păreri schimbătoare în timp. Niște etichete lipite pe niște borcane în care nu prea știm bine ce se află.

Pentru noi, starea realității existenței - adică a tot ceea ce credem că există (inclusiv noi), ne apare ca fiind o stare de fluiditate, de perpetuă modificare. Bănuim că acest lucru se datorează unor dinamici diferite care au loc în cadrul interacțiunii materiei din micro sau macro regiunile continuumului spațiu-timp accesibile simțurilor noastre - asta dacă ar fi să-i credem pe cuvânt pe savanții de astăzi.

Dacă cumva ne-am putea afla într-un alt univers diferit de al nostru printr-o dinamică uniformă[121] a interacțiunilor materiei favorizată de cine știe ce stranii circumstanțe, percepțiile noastre ne-ar indica o încremenire totală, la fel ca atunci când suntem purtați de un curent de apă și avem impresia că apa din jurul nostru este nemișcată. Asta în cazul în care cumva

[121] *Dinamica interacțiunilor materiei variază în funcție de circumstanțe. Pe Pământ, un ciocan și o pană coboară cu viteze diferite datorită prezenței atmosferei. Pe Lună - în lipsa aerului - cele două obiecte coboară simultan datorită lipsei atmosferei, așa cum ne-a demonstrat experimentul astronauților misiunii Apollo 15 din 1971.*

percepția ar mai fi posibilă într-un univers cu o dinamică uniformă a tuturor componentelor sale, pentru că un univers cu o dinamică uniformă - pentru noi ar însemna doar un monolit încremenit, asta dacă l-am observa din interior sau un monolit uniform fluid dacă l-am observa din exterior.

Dar să lăsăm speculațiile și să ne întoarcem la ceea ce ne interesează acum și aici. Și anume felul în care ne formăm noi părerile despre realitate. Percepțiile noastre nu pot cuprinde decât cadre secvențiale, secvențe „*înghețate*" din realitatea pe care o bănuim ca fiind o curgere cu o dinamică neuniformă, omniprezentă și aparent continuă (fluidă) de materie. Aceste cadre ne apar a fi diferite între ele. Din diferențele dintre aceste cadre încercăm - încorsetați de limitările biologiei noastre - să deducem cam ceea ce ar putea să fie cu adevărat aparent veșnicul (pentru noi) prezent al realității.

Formele, culorile, mirosurile și tot ceea ce considerăm noi că ar fi atribute ale realității sunt în fapt doar construcții mentale personale subiective cu ajutorul cărora creierul nostru încearcă într-o manieră simplificatoare să navigheze prin marea de informații cu care este bombardat clipă de clipă.

Tot ceea ce credem că știm despre realitate este doar o reprezentare analogă, personalizată după biologia noastră. Din păcate, o reprezentare deloc asemănătoare cu realitatea. Extrem de imprecisă - mai corect spus distorsionată, incompletă și mai ales subiectivă - adică extrem de personală. Este doar o presupusă imagine asupra realității, o imagine care ne aparține pentru că aparent[122] noi o creăm în noi, după felul nostru de a fi. Și ea se află numai și numai în capul nostru.

Această reprezentare defectuoasă a realității existenței constituie universul nostru personal. El este construit de noi înșine, pentru noi înșine, într-un mod extrem de subiectiv pe baza concluziilor (părerilor) noastre emise în urma experiențelor pe care le-am avut de-a lungul timpului.

Universul personal reprezintă doar un cocon de sensuri pe care le atribuim arbitrar și subiectiv asupra a ceea ce credem noi că înțelegem din ceea ce putem percepe și interpreta. Nu este nicidecum o oglindă a realității, este doar rezultatul dat de către cumulul părerilor noastre despre realitate. Și - ca să fim mai preciși - este părerea (interpretarea) noastră nu despre realitate, ci despre reacțiile noastre generate de către interacțiunea noastră cu realitatea existenței.

---

[122] În fapt chiar și această imagine falsă nu este altceva decât tot o manifestare locală a universului, a determinismului materiei. Un mod specific al ființei umane de a reacționa în cadrul giganticei interdeterminări a materiei cu ea însăși.

Un flux de fotoni lovește ceva din existență, apoi se îndreaptă către retina noastră. Nervul optic transmite un semnal către o anumită regiune din creier iar acolo - în baza experiențelor similare acumulate - se stabilește că vedem o floare cu petale multicolore. Minunat. Aproape că îi simțim mirosul. Doar că o clipă mai târziu, un nou semnal este interpretat altfel și creierul nostru stabilește că ceea ce vedem este de fapt un ambalaj colorat, agățat de vânt printre ramurile unui tufiș.

Și totuși între universul nostru personal și realitatea existenței putem presupune că există și unele concordanțe în baza cărora reușim să ne adaptăm la realitate și să supraviețuim. Asta dacă admitem formal că supraviețuirea noastră se datorează eforturilor noastre făcute în acest sens. Este un lucru de care oamenii se cam îndoiesc uneori, preferând unii să aducă mulțumiri vreunei ființe supranaturale, iar alții lanțului de determinări sau întâmplării ori norocului, cum se mai spune de obicei.

Concordanța dintre universul uman - format din totalitatea universurilor personale atât de diverse - și realitatea existenței este vitală pentru supraviețuirea noastră. Sincronizarea acțiunilor umane spre a îmbunătăți această concordanță face diferența între viață și moarte. În vremurile moderne, datorită generalizării șabloanelor de comportament validate în timp, identificarea acestor concordanțe la nivel personal nu mai este importantă decât pentru cei care din varii motive renunță la a mai urma rutinele bazate pe experiențele celorlalți, în favoarea drumului personal trasat în conformitate cu concluziile rezultate din propriile experiențe.

Acest drum de unul singur poate fi deosebit de periculos dacă este abordat într-un mod superficial, amatoricesc. La fel ca în toate timpurile și în societatea actuală, o cale personală (este valabil și pentru convingerile filosofice) trebuie aleasă astfel încât să nu devină un obstacol sau o provocare cu conotație negativă pentru ceilalți - în caz contrar consecințele putând fi dezastroase atât pentru individ cât și - uneori - pentru cei din jurul său. Diferența prea mare dintre universul personal al individului (crezurile sale) și calea impusă de societate poate cauza dezechilibre psihice, iar în unele cazuri chiar probleme sociale.

Nimic din ceea ce considerăm a fi viu nu poate supraviețui dacă nu se adaptează în timp util realității mereu schimbătoare; gradul de adaptare al ființelor vii este în strânsă dependență cu gradul de corectitudine al interpretării percepțiilor pe care acestea le au asupra realității.

Și totuși specia umană a reușit - cel puțin până acum - performanța de a infirma această regulă prin reorganizarea clasicei turme condusă de

impulsuri instinctuale și rutine însușite în urma experiențelor de cunoaștere într-o societate care permite evitarea extincției printr-un comportament bazat în principal pe o rutină impusă. Un comportament controlat și eventual taxat atunci când depășește limitele de siguranță.

Această formă de organizare - societatea umană - permite evitarea extincției atâta vreme cât este menținut un echilibru decent între cei care fabulează asupra realității și cei care încearcă în mod obiectiv să înțeleagă ce este de fapt realitatea existenței. Cei care își pun la modul foarte serios întrebările fundamentale ale speciei noastre: cine suntem, de unde venim, unde ne ducem.

Acest lucru a permis chiar și celor mai puțin adaptați la realitate să supraviețuiască, ba uneori chiar și să se erijeze în lideri, călăuzindu-și semenii mai creduli spre fundături ale imaginației care nu au cu nimic de a face cu realitatea. Cum a fost posibil acest lucru? Prin înlocuirea imaginii realității pe care ar trebui să și-o facă fiecare în baza propriilor experiențe de cunoaștere cu o imagine falsă, dar cât se poate de convenabilă scopurilor celor care au inventat-o sau care o mențin din interese mai mult sau mai puțin benefice pentru unii sau pentru alții.

Această imagine dorită unică pentru toți nu a rămas consecventă în timp, ci a suferit diferite ajustări datorate diferențelor (stridențelor) ei prea evidente față de realitate. Secretul succesului oricărei vânzări de iluzii constă în faptul că îndepărtându-l pe individ de realitatea care uneori poate fi stresantă, îi dă acestuia un fals sentiment de liniștite, de control, de siguranță de tip paternal, dar și o pretinsă predictibilitate a viitorului.

Din păcate, această falsă imagine este la fel de utilă în interacțiunea cu realitatea ca și închisul ochilor când ne hotărâm să traversăm un râu plin cu crocodili. Cei care au avut norocul să traverseze râul fără incidente ne vor asigura că este o metodă eficientă, dându-se pe ei ca exemplu. Abia când ne vom pomeni între fălcile reptilelor vom înțelege că ar fi trebuit să deschidem ochii mai din timp.

Câtă vreme o imagine falsă asupra realității este adoptată doar de către cei care nu au un rol esențial în mersul înainte al societății, societatea nu este în pericol. Cei care adoptă imaginea falsă vor avea un mod de viață asemănător unui grup de orbi ocrotiți de cei care văd. Cu cât mai mare va fi numărul celor rătăciți de realitate cu atât mai dificilă va fi sarcina celorlalți de a echilibra situația.

Când imaginea falsă este adoptată de către cei de care depinde evoluția societății, se va produce inevitabil o involuție urmată de tensiuni sociale datorate efectelor negative ale acțiunilor neadaptate realității care vor fi impuse mersului societății.

Abandonarea cercetării personale asupra realității și înlocuirea propriilor concluzii cu șabloane de gândire impuse au dus la o masivă depersonalizare a indivizilor și la o stare de dependență față de cei erijați în „*tălmăcitori*" ai realității. În schimb s-a obținut eficiență pe alte planuri: nemaifiind preocupat de întrebările fundamentale, individul s-a aliniat conceptelor impuse și s-a concentrat în a-și aduce aportul în cadrul sistemului (societate de tip stup) pentru a beneficia de contravaloarea promisă pentru serviciile sale.

Abia în vremurile moderne începem să ne dăm seama de pierderile pe multiple planuri determinate de perioadele de suprimare fortuită a viziunilor personale. Această stare de lucruri a favorizat printre altele și apariția unui comportament parazitar, speculativ, la o mare varietate de personaje care de-a lungul istoriei - prin diverse tertipuri - și-au consolidat poziția de consumatori ai resurselor societății fără a produce nimic cu adevărat valoros în schimb.

Din păcate - și spre bucuria celor avantajați de această situație - omenirea a trecut de punctul de la care încă mai era posibilă o reorientare totală spre un model de gândire unitară care să permită o organizare socială bazată pe acceptarea viziunii mereu schimbătoare a cunoașterii obiective a realității.

Mecanismele sociale deja existente și gândirea comună - ambele cu mare inerție și reticență la nou (schimbare) - au creat astăzi un fel de hibrid aproape monstruos dacă îl comparăm cu conceptul de om adevărat. Un specimen înțepenit undeva între organizarea de stup și o individualitate limitată, egoistă, cu o empatie mult diluată îndreptată doar către sine și ai săi. Un personaj trist, plin de insatisfacții și compromisuri, veșnic nemulțumit și neîncrezător în putința de a-și îndrepta drumul spre mai bine. Un personaj nefericit, emblematic îndepărtării de realitatea existenței.

Reîntoarcerea la imaginea personală asupra realității pentru fiecare individ în parte nu mai este fezabilă în contextul social actual. Costurile economice și sociale ar fi mult prea mari. Însă ea se poate face punctual, doar pentru sine și doar acceptând compromisul de a nu ataca imaginea

realității artificiale care deja s-a impus - mai ales în punctele vulnerabile ale structurilor sociale esențiale.

Acest compromis reprezintă o condiție de bază pentru cei care se aventurează să înțeleagă realitatea pe cont propriu, asta dacă doresc să nu devină inamici declarați ai sistemului deja existent și să nu fie tratați ca atare.

Cu alte cuvinte, fiecare cal poate să filosofeze după cum vrea el, cu condiția să tragă în continuare carul umanității alături de ceilalți - chiar dacă pe acești ceilalți îi percepe ca fiind măgari, iepuri sau mai știu eu ce. De ce? Pentru că altfel acest car care acum aleargă la vale pe poteca îngustă a istoriei în virtutea rutinei de pe vremea când se credeau cu toții cai, se poate răsturna spre dauna tuturor.

Din păcate nu mai putem opri carul și orândui caii, iepurii și măgarii fiecare după rostul și putința lor, trebuie să mergem înainte cu ei așa cum sunt, având grijă să mediem din mers diferențele prea mari care ar putea să rupă armonia care - deși de suprafață - menține ca prin minune carul ca să nu se răstoarne. Deocamdată.

Mergând înainte, caii se gândesc cum să-i facă cai pe măgari, iar măgarii cum să-i facă măgari pe cai pentru ca mersul carului să fie uniform. La fel și iepurii. Deși carul saltă-n smucituri, deocamdată și caii și iepurii și măgarii au căzut la pace să lase lucrurile așa cum sunt. Totuși și unii și alții tot mai pritocesc la câte o idee pe care ar pune-o în practică imediat ce ar fi posibil ca să oprească nițel carul.

Dacă cei care ne-au educat până la un punct s-au situat undeva pe lângă realitate, cel mai greu lucru de realizat va fi să resetăm imaginea lor falsă asupra realității pe care ne-au transmis-o. Va fi necesară o reanalizare amplă a ceea ce am fost învățați să credem despre realitate versus ceea ce reușim să deducem noi înșine că ar fi realitatea.

Din acest punct de vedere ne deosebim dramatic între noi. De ce? Pentru că mulți nu sunt obișnuiți să gândească ei înșiși preferând să-și prelungească la nesfârșit comodul stadiu al dependenței ideatice din copilărie, lăsându-i pe alții să gândească pentru ei și să le spună nu numai cum arată realitatea, dar și cum să interacționeze cu ea astfel încât „*să le fie bine*”.

Dacă nu încerci să cunoști personal realitatea, adevărul tău poate fi minciună, iar tu o simplă marionetă la cheremul celor care-ți impun ce să

crezi despre realitate. Dar cum să recunoști adevărul atunci când îl întâlnești? Este greu să verifici fiecare informație pentru a vedea dacă este adevărată sau nu, mai ales atunci când ești pe cont propriu și ai îndoieli referitoare la foștii tăi îndrumători. Instinctul nostru de animal de turmă ne îmboldește către calea cea mai ușoară care pare a garanta succesul imediat și facil: să faci ceea ce fac și ceilalți.

Dacă dorești să te desprinzi de ceea ce ți se impune să gândești încercând să gândești chiar tu pentru tine însuți, să-ți formezi propriile-ți certitudini și propria-ți viziune asupra realității, trebuie ca mai întâi să te asiguri de corectitudinea gândirii tale. De corectitudinea gândirii tale depinde fundamental corectitudinea deciziilor care decurg din ea. De aceste decizii depinde ceea ce vei deveni, dar și cum vei fi tratat de către semenii tăi.

În primul rând trebuie să înveți când să-ți asculți și când să nu îți asculți instinctele, iar în al doilea rând trebuie să înveți cum să recunoști de unul singur adevărul atunci când crezi că acesta îți apare în cale. Cu alte cuvinte - să ai autocontrol și discernământ. Dar nu oricum, ci în limitele moralei sau a bunului simț, cum mai obișnuim să spunem. Și ale obiectivității. Și ale unei scări de valori reale ale umanității în care să crezi și care să te ghideze, dar și să te motiveze în acțiunile tale.

Excesiva frică de necunoscut este una dintre trăsăturile dominante a celor care nu se încumetă a ieși din cuvântul altora; această frică, combinată cu tendința de a-și subaprecia propriile capacități cognitive, îi vor face să creadă că nu pot reuși să dobândească autocontrol și discernământ prin ei înșiși. De ce? Pentru că se simt copleșiți de atâtea și atâtea lucruri despre care înțeleg că nu știu mai nimic. Asta pentru că au fost obișnuiți să îi învețe alții ceea ce ar fi trebuit ei înșiși să cerceteze despre realitate.

Dacă vei reuși să-ți stăpânești instinctele și temerile, vei înțelege că îți poți atinge țelul de a înțelege realitatea cu care te confrunți, învățându-te să gândești într-un mod puțin mai altfel decât ai făcut-o până acum. În această carte îi spunem gândire nonconformistă. O gândire care nu se conformează întru totul rutinei șabloanelor pe care le folosești de obicei fără să-ți bați capul cu ceea ce se ascunde îndărătul lor, convins că dacă în trecut au mers vor merge și acum. Adică fără a analiza în prealabil dacă chiar sunt potrivite circumstanțelor. Adică locului, momentului și personajelor implicate. Sau cum se mai spune - să nu acționezi fără să gândești.

Dacă îți vei imagina gândirea titanilor gândirii ca pe un munte, vei vedea că la poalele acestui munte de gânduri se întinde plată ca o câmpie ușor

de străbătut gândirea comună, cea pe care o învățăm încă de mici și cu care se pare că ne descurcăm de minune în viața de zi cu zi. Majoritatea lucrurilor ne apar de obicei de la sine înțelese, iar cele care nu sunt așa parcă nici nu merită să fie luate în seamă.

Ceva mai sus[123] se află un alt tip de gândire care nu pare de loc a fi plată și care pe lângă cea comună poate părea unora ca un lanț muntos greu de cucerit. Doar pare. Dacă o iei la pas, ușor și cu răbdare, vei fi uimit cât de departe poți ajunge.

Dar de ce ai lăsa în urmă atât de familiara și lesnicioasa câmpie netedă ca în palmă, pentru cărările dificile situate la înălțimi care - privite de jos - par uneori că îți taie răsuflarea? Vei face acest lucru doar dacă ești cu adevărat interesat de o priveliște mult mai largă asupra a toate cele ce sunt. Sau poate de cel mai important beneficiu al acestei ascensiuni - ca să-ți înțelegi mai bine propria-ți persoană, locul tău în societate și de ce nu - chiar locul tău în ceea ce numim univers.

Dacă toate aceste lucruri nu fac preocuparea gândurilor tale, te poți considera ca făcând parte din marea tagmă a celor mulțumiți de sine și poate că așa este cel mai bine pentru tine. Nu pot decât să îți urez să dormi în pace la poalele muntelui. Să sperăm că ceilalți veghează pentru tine. Și să mai sperăm și că cei care te veghează și pe tine chiar doresc binele tuturor și nu doar pe al lor.

Atât gândirea comună cât și cea pe care o numim aici nonconformistă[124] au poteci care duc spre locuri care merită văzute, dar și spre fundături periculoase; decizia de a merge spre una sau alta dintre aceste destinații depinde de cât de corectă este reprezentarea realității existenței în gândirea ta.

Potecile gândirii nonconformiste pot fi cu mult mai periculoase decât cele ale gândirii comune[125] așa că urcatul pe potecile muntelui gândirii nu-i chiar o treabă la care se poate încumeta tot omul când nu prea are ce

---

[123] „Mai sus" - nu este vorba despre o clasificare valorică, ci doar de o indicație referitoare la nivelul sporit de resurse, de efort și de putință care sunt necesare acestui tip de gândire analitică; în fața universului toate sunt egale ca importanță doar noi atribuim valoare în funcție de criterii extrem de subiective referitoare la necesitățile noastre reale sau închipuite.

[124] Deși denumirea de „nonconformistă" pare a indica un tip de gândire atipică, în cadrul acestei cărți sintagma „gândire nonconformistă" se referă doar la acel tip de gândire care nu se conformează la șabloanele din gândirea comună fără o verificare prealabilă a lor. Fără a fi trecute prin analiză proprie, șabloanele limitează cunoașterea înlocuind-o cu o pseudo-cunoaștere (gândire șablon, mecanică, de papagal, de turmă, mai nou – de televizor). Pe de altă parte un șablon corect eficientizează procesul de sistematizare a cunoștințelor și de aceea modul de gândire care utilizează șabloane nu trebuie abandonat doar că - înainte de a fi adoptate și aplicate - șabloanele trebuie nu numai bine înțelese, dar și trecute prin cenzura discernământului personal.

[125] Șabloanele gândirii comune au avantajul testului timpului fiind confirmate deja de multiple experiențe anterioare; gândirea nonconformistă este într-o ipostază de testare permanentă a viabilității șabloanelor ei.

face; acolo sus - dacă rătăcești drumul cel drept - te pot paște primejdii de tot felul[126].

De aceea - pentru a fi sigur dacă este cazul să te desprinzi de obișnuințele tale de zi cu zi și să te încumeți la o asemenea ascensiune - vezi mai întâi dacă acest drum chiar este potrivit pentru tine: dacă simți că atunci când citești aceste rânduri te cam ia somnul sau îți lunecă gândul la alte cele, închide cartea aceasta și întoarce-te liniștit la ale tale: se pare că gândirea nonconformistă nu este pentru tine.

Și nu îți fă nici un fel de griji că ai putea pierde ceva: nu poți pierde niciodată nimic din ceea ce nu ai avut, nu ai sau nu ți-a fost hărăzit să ai.

Dacă ai în tine dorința de a afla ce se află după orizontul tău zilnic, dacă cele aflate de la alții parcă nu se îmbină prea bine cu cele pe care le afli singur, atunci poate că este timpul să-ți dai jos de pe nas ochelarii de cal ai șabloanelor comune și să încerci să vezi tu însuți ce se ascunde dincolo de șabloanele care doar par a descrie realitatea.

Trezirea la realitate este un prim pas important pe drumul care duce către idealul de om adevărat. Și acest ideal merită din plin efortul unei ascensiuni către locuri mai înalte decât cel în care probabil că te găsești acum - oricare ar fi acesta pentru că întotdeauna în cunoaștere există ceva mai înalt.

Și dacă încă mai stai nehotărât pe gânduri, amintește-ți zicala „*Cine se scoală de dimineață departe ajunge*”. Dar și doarme cu mult mai puțin decât ceilalți. Acum totul depinde de ceea ce vrei tu pentru tine: să dormi mai mult sau să ajungi mai departe decât locul în care te afli acum.

[126] Dacă oaia rămâne în turmă va sfârși probabil sfâraind într-o tigaie, dar cât va trăi va avea ce mânca și unde dormi; dacă părăsește turma, ar putea trăi liberă până la adânci bătrâneți, dar ar putea și să sfârșească în burta lupului, asta dacă nu va învăța să se ferească de primejdiile din afara turmei. Cel care ia decizia de a părăsi turma trebuie să fie sigur că se poate descurca de unul singur și că țelul pentru care o face își merită riscurile.

TURMA ȘI ELITA

Atunci când este în turmă oaia se ia după celelalte surate ale ei, imitând tot ceea ce fac ele, chiar dacă acest lucru înseamnă uneori să sară în vreo prăpastie. Acesta este comportamentul de turmă și este propriu multor animale, nu numai oilor. Animalul căruia-i place să creadă că a ajuns deja om adevărat nu face nici el excepție.

Cum ți-am mai spus, când spun turmă referindu-mă la oameni nu o fac cu intenții peiorative, ci doar ca să subliniez că încă nu ne-am depărtat suficient de mult de comportamentul animalic (instinctual) moștenit din vremuri ancestrale. Că încă ne lăsăm în voia acestui tip de comportament chiar și astăzi. Și că unii dintre noi - suficient de mulți cât să provoace probleme celorlalți - nu cunosc sau nu vor să adopte un altfel de comportament, unul mai puțin supus pornirilor instinctuale și mai înclinat către o gândire rațională.

Adică mai sunt foarte mulți care din lipsă de respect față de principiile moralei (mai corect spus lipsă de înțelegere asupra propriului interes sau și mai clar datorită lipsei de înțelegere a realităților existenței) nu-și găsesc motivațiile necesare ca să se autocenzureze atunci când ar fi cazul să o facă. Sau mai pe scurt: unii năzuiesc spre stadiul ideal de om adevărat - fiecare după putința sa - în timp ce alții doar mimează acest lucru. Și mai sunt printre noi și câțiva cărora chiar nu le pasă de astfel de lucruri preferând să doarmă somnul rațiunii.

Imitația comportamentului altora este una dintre caracteristicile de bază ale speciei noastre și de-a lungul istoriei această trăsătură ne-a ajutat și ne mai ajută încă și astăzi să supraviețuim și uneori chiar și să evoluăm social. Valoare are doar originalul și nu imitațiile. Dar lumea de astăzi este plină de lăudăroși care etalează tinichele ieftine, replici fără valoare a unor modele consacrate. Dacă nu poți fi tu însuți ceea ce ar trebui să fi, măcar să pari că ai fi astfel - gândesc unii.

Animalul cu pretenții de om și-a pus ca țel - cel puțin la nivel declarativ - depășirea definitivă a stadiului animalic și trecerea spre o nouă eră, eră în care valorile spirituale sunt considerate a fi mai presus ca orice - cu excepția supraviețuirii. În fapt însă, pedeapsa cu moartea, războaiele, persecuțiile de tot felul, fanatismul violent și multe alte aspecte sumbre - lipsite de etică sau empatie - care mai bântuie pe planeta noastră, par a infirma reușita deplină a acestui deziderat.

Dorință de animal bolnav care s-a îndepărtat de realitate îmbătat de fantasmele unor utopii sociale cărora nu toți le pot face față - spun unii. Singura soluție - dacă vrem să avem un viitor spun alții. Se pare că a venit momentul în care spiritul de turmă, atuul nostru câștigător de până acum, a început să devină un lest jenant pentru cei care chiar cred în necesitatea, dar și în posibilitatea autocenzurării comportamentelor incompatibile cu stadiul ideal de om adevărat.

Spre deosebire de cei care-și doresc semenii gândind la fel ca ei înregimentați sub flamura vreunei idei unice, adepții originalității personalității fiecărei ființe umane în parte au un sentiment de oripilare la vederea manifestărilor spiritului de turmă. Ei avertizează împotriva pericolului uniformizării care - în concepția lor - duce spre o dezumanizare și o degradare a ființei umane cu implicații negative previzibile. Mai pe înțeles, înapoi la animalitate, la turmă, la dictatură, la comportament bazat pe impunere, frică, imitație și lipsă de discernământ. Așa o fi oare?

Cine face parte din turmă - sau societate cum îi spunem noi ceva mai elevat astăzi? Toată lumea fără excepții. Eu, tu, noi, toți. Chiar și cei care reușesc să fie priviți de către semenii lor ca plutind într-un fel de aură sugerând apartenența la o presupusă elită spirituală. Nu suntem toți la fel, dar nici nu suntem prea diferiți între noi. Ne deosebesc doar eforturile pe care le depunem pentru a dobândi o cunoaștere a realității cât mai apropiată de cunoașterea zilelor noastre. Referitor la gradul de înțelegere a realității, în ceea ce am putea numi turmă umană, există patru straturi distincte: de bază, mediu, superior și elita.

Stratul majoritar este stratul de bază alcătuit din cei care cu greu reușesc să dea importanță altor lucruri în afara celor care țin de supraviețuire, reproducere și activități recreative. Este stratul cu manifestările cele mai previzibile, ușor de manipulat datorită lipsei unei scări a valorilor umane reale și a conștientizării cu adevărat a realității existenței. În antichitate Iuvenal[127] spunea că idealurile acestui strat se exprimă cel mai bine prin expresia *"panem et circenses"*[128]. Astăzi credem despre ei că sunt cei care - din varii motive - au fost lipsiți de un acces adecvat la cunoaștere. Sau cultură, cum îi mai spunem noi cunoașterii.

[127] *Decimus Iunius Iuvenalis (sec. I-II) cunoscut la noi ca Iuvenal, poet roman, autor al lucrării Satirele în care critică defectele omenești.*
[128] *Expresia latină "panem et circenses" înseamnă „pâine și circ" și se găsește în Satirele (10.77-81) lui Iuvenal.*

Cei din stratul mediu poate că pot face afirmații de tipul „*Shakespeare*[129] *este cel mai mare poet și autor de piese de teatru*” ori „*Da Vinci*[130] *a pictat Mona Lisa*[131]**”** sau „*Rembrandt*[132] *a fost un mare pictor*”, dar întrebați asupra semnificațiilor și valorilor pe care le promovează operele artiștilor respectivi vor da nedumeriți din umeri sau vor dezvolta teorii personale care mai de care mai năstrușnice.

Acest strat are reacții destul de previzibile, este și el ușor de manipulat, dar - ca aspect pozitiv - spre deosebire de primul strat, are o latență mai mică în a reacționa pozitiv la manipulările care utilizează motivații prea evident superficiale. Cu toate acestea, mulți din acest strat prezintă adeseori momente de „*insuficiență*” intelectuală (lacune) datorate lipsei de cultură în anumite domenii care uneori ar putea părea comice dacă nu ar fi tragice[133].

Există la stratul superior tendința de a imita elita, dar totul se reduce la mimarea unor forme fără fond, fără înțelegerea reală a conținutului, a semnificațiilor sau a consecințelor lucrurilor despre care se face vorbire. Și - cel mai rău - fără nici un aport de idei proprii. Doar șabloane deja încetățenite, recitate de atâtea ori încât o dată cu trecerea timpului au devenit doar o rutină goală. Vorbe în vânt.

Cu toate acestea, reprezentanții din acest strat memorează adeseori și date corecte, dar nu pentru a le folosi ca bază pentru noi concepte, ci doar pentru o eventuală expunere publică în vederea epatării, a justificării pretinderii unui anumit statut sau pentru dobândirea a cine știe ce foloase distribuite de vreun neica nimeni rătăcit cine știe cum într-o funcție obținută prin discutabilul mecanism de promovare numit impropriu „*meritocrație*[134]**”**.

---

[129] *William Shakespeare (1564 - 1616) dramaturg și poet englez.*

[130] *Leonardo di ser Piero da Vinci (1452 - 1519) cunoscut ca Leonardo da Vinci a fost una dintre cele mai proeminente figuri aparținând Renașterii; s-a ocupat de pictură, sculptură, arhitectură, inginerie și multe alte domenii.*

[131] *Portretul Lisei Gherardini (soția lui Francesco del Giocondo) cunoscut ca Monna Lisa, Mona Lisa sau La Gioconda a fost pictat de Leonardo da Vinci între anii 1503-1506; în prezent se află la Muzeul Luvru din Paris, Franța; este considerat ca fiind una dintre cele mai cunoscute lucrări ale artistului.*

[132] *Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606 - 1669) pictor și gravor olandez considerat ca fiind unul dintre cei mai importanți pictori.*

[133] *Am observat la multe personaje din această categorie tendința de a încerca să arate că și ei sunt în „rândul lumii” chiar și atunci când era clar că lucrurile despre care își dădeau cu părerea îi depășesc. Dacă înrămezi o față de masă plină de pete dintr-un birt de cartier și o strecori într-un salon care găzduiește vreo expoziție „modernă”, vei vedea cam o duzină dintre ei stând ciorchine în fața „capodoperei”, comentând în fel și chip „trăiri”, „angoase” și „emoții”. De ei profită din plin negustorii de pseudo artă, dar și „artiștii” în căutare de câștiguri facile și rapide, artiști uneori capabili și de renume dar care preferă să se prostitueze abandonând munca migăloasă și onestă doar ca să scoată mâzgăleli pe bandă rulantă și pe bani mulți.*

[134] *Meritocrația este organizarea societății pe baza meritelor membrilor ei; până la inventarea unei metode corecte de definire, constatare și măsurare a acestor „merite”, rămâne doar o utopie care nu ține cont de impulsurile instinctuale ale animalului om și nici de ineficiența mecanismelor sociale care ar trebui să determine menținerea comportamentul uman între anumite limite de siguranță pentru comunitate. Chiar și cei considerați după criteriile de astăzi „meritoși” sunt supuși greșelii și se comportă exact ca și ceilalți semeni ai lor - o evoluție anterioară pozitivă nu reprezintă întotdeauna o garanție a unei evoluții viitoare similare, mai ales în contextul schimbării interacțiunilor sociale survenite în urma obținerii unui nou statut. Meritocrația este și ea o formă de discriminare care creează tensiuni și opoziție socială la fel ca orice altă ierarhizare care pune bariere în fața categoriilor sociale majoritare care nu îndeplinesc criteriile cerute pentru că ea doar înlocuiește aristocrația cu meritocrația și nu aduce o cale de participare cu reale șanse egale pentru toată lumea; până la găsirea unei formule care să ducă la rezolvarea tuturor acestor probleme, societatea va continua să fie condusă de oameni care profită de diverse oportunități, iar meritocrația va rămâne doar un slogan fără fundament solid în realitate. Dar lucrurile merg cu totul altfel atunci când vine vorba despre abilități practice: dacă vrei un sudor bun fă un concurs și alege-l pe cel care se dovedește a fi cel mai bun. Din păcate treaba asta nu prea merge atunci când vine vorba despre politică, economie, armată, religie.*

Acest strat poate fi manipulat mai ales prin intermediul simbolurilor elitei pentru că dorința acestui strat este de a fi considerat ca făcând parte din elită, nerealizând sau ignorând că o enunțare stearpă de precepte nu înseamnă cultură. Iar pretenția de elitism fără cultură nu este decât o coajă goală, inutilă și periculoasă prin daunele pe care le aduce societății imitația de cultură. Din fericire, acest strat nu este prea numeros, efortul memorării fiind descurajant pentru amatorii de aură elitistă mai puțin motivați.

Elita - deși de obicei este considerată (iar uneori se și consideră pe sine) „*în afara turmei*" - face și ea parte din turmă, reprezentând categoria văzută de către celelalte categorii (evident în mod subiectiv) ca fiind cea mai de sus - asta dacă putem stabili ierarhii în baza unei evaluări a spiritualității indivizilor. Ca și restul turmei, elita este și ea împărțită în trei subcategorii: de bază, medie și superioară.

La bază stau cei care inspirați de ideile altora pot dezvolta noi idei remarcabile; cei medii sunt cei care cercetează anumite domenii și pe baza informațiilor acumulate deduc noi informații deschizând orizonturi noi pentru acele domenii; categoria superioară îi cuprinde pe cei care au idei originale care apar ca și cum le-ar fi fost revelate, idei care revoluționează aspecte importante din viața semenilor. Nu de puține ori aceste idei se datorează unor accidente care îi obligă să iasă din rutină și să gândească neconvențional.

Elita determină turma să progreseze spiritual, social și tehnologic, în baza informației pe care aceasta o difuzează către toate nivelurile. Ceilalți (restul societății) asigură punerea în practică a acestei informații, creând baza materială necesară supraviețuirii biologice cât și pepiniera pentru viitoarele elite. Simbioza funcționează cu succes în ambele sensuri - de unde și ideea că nu putem face nimic unii fără alții, oricare ar fi gradul nostru de spiritualitate. Deși nu o admitem oficial, suntem încredințați înlăuntrul nostru că rostul unora este să gândească, iar al celorlalți să pună în practică aceste gânduri. Dar asta nu corespunde corectitudinii politice, așa că în societate afișăm un egalitarism de complezență.

Ca o notă de subsol - de obicei, dar nu întotdeauna - se consideră că progeniturile elitei sunt cel mai adesea departe de nivelul părinților - lucru absolut normal având în vedere că fiecare dintre noi suntem produsul propriilor noastre experiențe de cunoaștere, a scării personale de valori, a motivațiilor personale și nu în ultimul rând al șansei (circumstanțelor).

La ce ne folosește această clasificare care probabil că-i va determina pe mulți să se prefacă oripilați și să invoce pretinse discriminări ori să

marșeze populisme egalitariste și politicianiste? Este doar o schemă relativă a spiritualității societății pentru uzul personal: deși majoritatea dintre noi ne găsim probabil în stratul de bază sau mediu, conștientizarea poziției noastre ne permite să ne evaluăm aproximativ corect situația și să apreciem direcția și intensitatea eforturilor pe care le avem de făcut în cazul în care dorim să ne depășim condiția. Asta dacă avem motivarea și mai ales putința de a o face. Ca să nu mai pomenim de existența sau absența circumstanțelor favorizante unei asemenea întreprinderi.

Apartenența la oricare dintre aceste „*straturi*" - clasificate aici artificial, forțat și doar grosier creionate - nu are nimic negativ, ea este conformă legilor evoluției, determinării și diversificării datorită cărora speciile - printre care și a noastră - reușesc să supraviețuiască, să se adapteze și să evolueze prin conlucrare.

Animalele au și ele - la nivelul lor de complexitate - elitele lor: șeful turmei de elefanți știe drumurile care duc la apă și hrană, șeful haitei de lupi își conduce tovarășii pe terenul de vânătoare. Și de foarte multe ori șeful este o șefă - lucru ceva mai rar în cadrul speciei noastre.

Dacă noi înșine ne facem un țel din calea evoluției spirituale, trebuie să știm că singura noastră șansă de a intra în rândul elitelor va depinde în primul rând de puterea noastră de a înțelege și respecta chintesența realității umane - morala. Dar și de clarviziunea (un discernământ ceva mai isteț decât cel de toate zilele) cu care putem intui interdependențele determinărilor realității existenței.

Dacă se întâmplă să ajungem în rândul elitei va trebui să nu uităm nici o clipă că elita face parte din turmă și că singurul ei rost este acela de a fi în slujba turmei. Aceasta în ciuda faptului că pentru cei care prețuiesc valorile elitei dar nu se află în rândurile ei, elita pare că plutește înaripat pe deasupra și - mai ales - în fruntea tuturor.

În realitate lucrurile sunt cu mult mai prozaice. Membrii elitei sunt oameni ca oricare alții, dar care au dibăcia prelucrării informației de care au parte transformând-o în căi benefice pentru societate. Însă - ca orișice alt om - și ei pot greși. Dar nu tot atât de des ca și noi ceilalți, pentru că una dintre calitățile lor esențiale este rigurozitatea discernământului și înțelegerea mai subtilă a interdependențelor realității existenței.

Din nefericire pentru specia noastră, nu elita este cea care dictează direcția de mers a turmei, ci cei erijați în postură de păstori, ajutați de haita de câini - nelipsitul aparat represiv din orice turmă. Adeseori păstorii

slujesc interesele celor care i-au făcut păstori, chiar dacă investirea lor s-a pus în scenă de ochii lumii după un scenariu pretins democratic și transparent.

Șansa ca lucrurile să se îndrepte către o direcție bună intervine doar atunci când păstorii se sprijină pe elită în deciziile lor, tăind legăturile cu interesele celor care i-au propulsat la manetele sistemului. Dar asta se întâmplă rar pentru că cei care au avut mijloace să-i ridice, au și mijloacele necesare ca să-i și coboare.

Bănuiesc că unii dintre cititori au încă în mână această carte datorită nobilei lor intenții de a afla căi prin care ar putea să-și depășească condiția actuală. Ei speră ca atunci când o vor termina de citit să fie în situația turistului care a răsfoit ghidul despre muntele pe care vrea să-l străbată și trebuie să se hotărască dacă chiar merită să meargă către vârf sau să se mulțumească cu o ascensiune ceva mai ușoară, una pe măsura puterilor sale.

Eu am scris această carte pentru cititorul dornic de a se cunoaște pe el însuși și prin el pe ceilalți. Dornic de a înțelege dacă nu cumva doarme sau dimpotrivă, dacă este treaz. Dornic de a se trezi din somn - dacă încă doarme - și de a încerca după puterile lui să înțeleagă realitatea. Dar dacă nu te numeri printre aceștia și - prin cine știe ce miracol de care mai mult ca sigur că nu sunt eu responsabil - te-a pălit așa ca din senin dorința arzătoare de autodepășire a condiției tale, iată ceea ce cred eu că este de făcut.

Să spunem că ai luat hotărârea să urci direct către vârf. Din elită nu poți face parte așa, imediat ce ți-a venit ideea: există un drum destul de anevoios pentru cel care se hotărăște să-și schimbe modul de gândire și prin acest lucru și modul în care înțelege realitatea existenței și modul în care se hotărăște să interacționeze cu ea. Este greu, dar nu imposibil. Și nu vorbim aici de o recunoaștere superficială din partea celorlalți, ci de o transformare reală a propriei tale persoane, o transformare datorată propriilor tale eforturi serios motivate.

Trebuie să urmezi câteva reguli stricte care să-ți permită să poți rămâne în suficiența și siguranța statutului tău de origine în caz că încercarea ta de ascensiune dă greș. Să denumim pompos aceste reguli drept „*legi*” după cum este obiceiul. Se poate da greș foarte ușor dacă nu ai destulă voință ca să parcurgi întreg drumul care are menirea de a-ți forma pe undeva prin creier făgașurile fizice (marcatorii creatori de făgașe care au rostul de a-ți ghida gândirea după ceea ce ai înțeles tu din experiențele

tale de viață) pe care gândurile tale vor aluneca mai apoi similar cu cele ale elitei existente. Sau de ce nu, chiar și mai sus, dacă ești nu numai ambițios, dar și capabil și circumstanțele te favorizează.

Prima „*lege*" la ieșirea dintr-un strat „*inferior*" este să respecți morala. Și să nu faci caz de dorința ta de a-ți depăși condiția: tovarășilor tăi de categorie mai mult ca sigur că nu vor agrea pe cineva care nu apreciază statutul lor într-atât încât să rămână alături de ei. Și nici cei din stratul către care tinzi nu se prea dau în vânt după ceea ce unii numesc „*parveniți*" intelectual.

Imprudenții care-și afișează public astfel de intenții pot avea uneori parte de un tratament social aparte și de cele mai multe ori nimic nu-i va putea feri de resentimentele celor care se consideră desconsiderați, jigniți sau dezavantajați într-un vreun fel. Ambele straturi - și cel de origine și cel către care țintești - te vor considera ca fiind „*diferit*" - înțeles aici mai mult ca neavenit - și te pot trata cu ostilitate. Evident nu fizică, ci una ascunsă sub politețuri de fațadă, dar tot atât de dureroasă ca și o ostilitate fizică. Singurătatea ce urmează recuzării tovărășiei tale poate fi uneori foarte periculoasă pentru psihicul unei persoane ceva mai sensibile.

A doua „*lege*" spune că: deși gândurile tale vor merge probabil în alt sens decât cele ale majorității - câtă vreme nu ai ajuns la capătul drumului - acțiunile tale nu trebuie să iasă prea mult de pe făgașul urmat de cei din jurul tău. Motivațiile tale nu au nici o valoare pentru ceilalți pentru că ei nu pot gândi ca tine (nu te pot înțelege), neavând experiențele tale de cunoaștere.

Încălcarea obișnuințelor celorlalți - chiar dacă acestea ție îți par a fi greșite - va crea un gol social în jurul tău: cei care nu respectă rutina stratului din care fac parte la un moment dat - chiar dacă se află în el doar temporar - sunt tratați ca venetici sau mai rău, ca turbulenți ai „*firesculuí*". Și nimeni nu dorește să fie în preajma unor astfel de oameni de teama de a nu fi etichetat la fel cu ei de către ceilalți.

Poți încerca să îndrepți acele rutine sociale pe care le consideri greșite doar atunci când vei fi recunoscut ca membru cu drepturi depline al elitei. Numai atunci vei avea autoritatea, dar și imunitatea dată de încrederea celorlalți în modul în care gândești. Carisma și un discurs fluent îți vor fi imperios necesare pentru a obține acceptul majorității de a face schimbări. Ideile nu se impun de la sine, ele trebuie sădite cu tact și inteligență într-o ambianță potrivită și o atmosferă propice. Mai ții minte? Totul în acest

univers depinde de circumstanțe și nimic nu se poate face ca lumea doar acționând de unul singur.

O singură vorbă aiurea și toată strădania ta trece în derizoriu odată cu anularea statutului tău de apartenență la elită sau de „*om de bine*”. Când dorești să impui o idee nouă, trebuie să ai abilitatea de a-i face pe ceilalți să creadă că acea idee le aparține de fapt lor, că exista deja latentă în interiorul lor doar că nu au știut cum să o exprime la fel de bine ca tine. Iar acum, scoasă la lumină prin vorbele tale, trebuie ca toată lumea să considere că este o idee nu numai utilă, dar și absolut necesară. Cum de nu s-a gândit înainte nimeni la ea? Noroc că te-ai gândit tu.

A treia „*lege*” ne învață că nu putem să ne ridicăm spre straturile superioare ale turmei dacă nu iubim turma. Da, ai citit corect. Disprețuindu-ți semenii doar pentru că mulți dintre ei neputând gândi singuri urmează o cale trasată de alții nu te face mai inteligent decât ei și nici nu o să te ajute să înțelegi ce anume este mai bine pentru ei. Oamenii nu au fost lăsați să gândească singuri și li s-a impus ce și cum să gândească mult prea multă vreme, ca dezvățul să nu necesite măcar cel puțin tot atâta vreme. Și vorbim de mii de ani aici.

Iubire înseamnă înainte de toate respect, empatie și recunoștință - tot ceea ce ești tu în clipa de față datorezi acestei turme și nu eforturilor proprii după cum probabil că greșit crezi. Nu îți neagă nimeni eforturile depuse, dar ele singure nu fac nici cât o ceapă degerată dacă turma nu ar fi existat ca să te poți sprijini pe ea în ascensiunea ta. Și fără turmă nu ai fi existat nici tu și nici tot ceea ce ai acumulat spiritual până acum. Deci, respect, empatie și recunoștință. Dar și grijă, înțelegere, îngăduință și prudență - mai ales când alții depind de tine.

Normele de comportament ghidate de morală în vederea înfăptuirii binelui general nu trebuie să fie ca un pat procustian[135] la care oamenii trebuie să se adapteze cu forța. Către acest bine general duc foarte multe căi extrem de diverse și fiecare trebuie să și-o aleagă pe cea mai potrivită pentru el. Și dacă nu o poate face singur, trebuie doar să încerci cu blândețe să îi deschizi ochii. Doar atât - să îi deschizi ochii și nu să-l împingi de la spate. Constrângerea de a face ceea ce unii consideră că este bine nu duce decât la negarea acelui bine - uite-te cum stau lucrurile în jurul tău sau amintește-ți de copilăria ta. Impunerea naște întotdeauna reacții adverse pe măsură. Așa este firea noastră.

---

[135] Referire la legenda lui Procust - personaj mitologic care își obliga oaspeții să se culce într-un pat confecționat din aramă, mutilându-i astfel încât să se încadreze lungimii patului.

Ca să accepte cineva o anumită cale trebuie ca mai întâi să o înțeleagă. Ca să o înțeleagă trebuie ca cineva să i-o explice. Ca să o poată explica trebuie ca acel cineva care explică să înțeleagă el însuși corect calea respectivă, consecințele urmării ei și circumstanțele care pot transforma acea cale din una benefică într-o fundătură. Și ca să îi fie acceptate explicațiile trebuie ca mai întâi să îi fie acceptat comportamentul său social - comportamentul nostru ne definește în ochii celorlalți și nu ditirambii pe care îi debităm. Cam mulți de trebuie.

Interesul personal egoist al unora îi determină pe aceștia să explice celorlalți realitatea pe care ei înșiși nu o înțeleg. Și aceste „*explicații*" otrăvite cu fabulații convenabile cine știe cărei cauze îndepărtează oamenii de realitate. Iar îndepărtarea de realitate reprezintă moartea gândirii corecte și - în cazul unei îndepărtări în masă - lunecarea tot mai aproape către extincție. Întâi a cunoașterii corecte și mai apoi - drept consecință - a extincției fizice datorită ratării adaptării la realitatea existenței.

A patra „*lege*" spune că intrarea în elite nu ar trebui făcută decât spre binele turmei. Dacă credeai că există un folos personal în toată treaba asta, mai gândește-te. A face parte cu adevărat din elită înseamnă a lucra în folosul tuturor straturilor. În folosul turmei în întregul ei. Turma îndrumată neinspirat poate pierde multe, uneori chiar și pariul vieții. Elita este necesară nu pentru sine, ci pentru ceilalți și de multe ori a face parte din ea înseamnă să ai parte de multe privațiuni și renunțări personale.

Doar cei care înțeleg cu adevărat că interesul personal trebuie să fie totuna cu interesul tuturor pot fi considerați ca fiind elită. Din păcate, stă în firea noastră ca ori de câte ori nu ne convine câte ceva să nu prea ținem cont de aceste legi. De oricare dintre ele.

Cel mai periculos lucru care se poate întâmpla este ca un neavenit să fie considerat în mod eronat de către turmă ca fiind parte a elitei. Sau și mai rău, să ajungă cumva păstor care să dicteze după capul lui - fără să țină cont de îndrumările elitei - drumul pe care ceilalți vor trebui să meargă. Istoria ne arată cum parveniții care nu iubesc turma, ci se iubesc doar pe ei pot distruge totul în jurul lor. Ei seamănă răul și neîncrederea, frica și moartea, doar ca să-și camufleze în fața celorlalți propriul sentiment al ratării, al neputinței de a fi așa cum ar fi trebuit să fie.

Pe ei nici măcar nu i-aș numi animale, ci mai degrabă monștri. Și nu sunt puțini. Și nici de domeniul trecutului. Adeseori lâncezesc neobservați printre noi până când au șansa ascensiunii la putere. După aceea sunt

tare greu de dat jos. Urmările ascensiunii lor nemeritate pot lăsa urme dezastroase, greu de șters multă vreme. Pot cauza moarte și multe lucruri strâmbe - ură, răzbunare, dorințe revanșarde și multe altele, care nu se pot îndrepta prea ușor multe generații după ce ei vor dispărea.

Cei care doresc cu adevărat să urmeze drumul spre elită trebuie să respecte cu sfințenie toate aceste legi. Și să fie tânăr când se hotărăște să o facă. Hm, văd că unii dintre cititori au lăsat brusc colțurile gurii în jos. Da, din păcate așa este: dacă ești deja matur nu prea mai ai șanse să ajungi în elită. Dar copii tăi au. Mai gândește-te la acest lucru și hotărăște ce ai de făcut astfel încât copii tăi să aleagă realitatea în locul ficțiunilor, să se pregătească să o înțeleagă cât mai bine pentru ca mai apoi să îi poată face față și mai ales - când le va veni rândul - să îi poată ajuta și pe ceilalți să îi facă față.

Nu crezi că tu ești în stare? De-a lungul timpului au fost nenumărați analfabeți care au înțeles însemnătatea eliberatoare a culturii și deși nu au avut parte de ea, totuși și-au îndemnat copii către ea. Nu trebuie să faci parte neapărat din elită ca să gândești corect ce este bine pentru tine, pentru copii tăi sau pentru semenii tăi. Oricine poate înțelege lanțul determinărilor: cunoașterea obiectivă a realității dă cultură (cunoaștere) și morală - cultura și morala determină o gândire corectă, rațională - gândirea corectă ne motivează și ne ajută pe toți să mergem în siguranță fiecare cu felul său de a fi pe drumul care duce spre idealul de om adevărat.

Chiar dacă tu însuți nu vei ajunge în elită, dacă vei învăța să gândești astfel încât să înțelegi corect realitatea care te înconjoară și vei respecta morala, îți vei fi și ție și celorlalți de folos. Vei înțelege că de fapt imaginea noastră despre realitate este într-o continuă schimbare, dar că acest lucru este nesemnificativ: ceea ce contează cu adevărat este să-ți găsești locul tău lângă ceilalți. Să participi la efortul comun de a găsi calea cea mai dreaptă către propășirea speciei.

Să înțelegi cine ești și ce vrei de la viață. Să-ți înțelegi semenii și atunci când te crezi în stare, să încerci să îi ajuți să treacă peste obstacolele peste care nu pot să treacă singuri așa cum și ei te-au ajutat și te ajută mereu în fiecare ceas al existenței tale - adesea fără ca măcar să îți dai seama de acest lucru. Ca atunci când rătăcit pe o stradă necunoscută zărești tăblița cu numele străzii pusă acolo de un modest lucrător pe care nu îl cunoști și nu ai să îl cunoști niciodată.

Să nu lași ca o imagine falsă despre realitate să ridice ziduri între tine și ceilalți, indiferent dacă imaginea ți-ai făurit-o singur sau ai copiat-o de la altcineva: nu uita nici o clipă că realitatea rămâne aceeași în esența ei indiferent de părerile noastre - întotdeauna eronate și atât de schimbătoare despre ea.

Merită ca măcar să încerci să-ți depășești condiția. Îți trebuie pentru început doar voință pentru că în timp, încetul cu încetul se vor desluși și celelalte lucruri. Și nu uita de morală, cel mai bun ghid pentru drumurile noastre, oricare ar fi ele.

Drumul fiecăruia dintre cei care se încumetă să urce pe muntele gândirii durează după câtă străduință depune fiecare. Străduința fiecăruia depinde de motivația sa. Motivația ta depinde numai de tine, tu ești cel care trebuie să îți hotărăști singur drumul. Eu nu pot decât să îți arăt vag direcția și să-ți confirm că acest drum se va dovedi a fi cea mai bună alegere a vieții tale, atât pentru tine cât și pentru cei din jurul tău. Trebuie doar să încerci. Ai mult mai multe de câștigat decât de pierdut dacă te hotărăști să încerci.

ÎN TURMĂ SAU ÎN AFARA EI?

Acele multe turme de animale umanoide risipite pe spații imense au străbătut cale lungă din vechime până astăzi și totuși încă nu se întrevede sfârșitul drumului ori ce vor deveni ele la final - pentru că până la urmă va fi un final. De ceva vreme, turmele au început să se adune împreună și trecând peste ceea ce le desparte - obișnuințele dobândite în diverse locuri și perioade de timp de izolare unii de ceilalți - încearcă acum să se contopească încetul cu încetul într-o singură turmă. Un vis minunat care însă neliniștește mulți dintre cei cărora le pasă mai mult de buzunarul lor decât de bunăstarea noastră.

Nu toți sunt de acord cu acest vis - mai ales cei care au tras sfori să fie recunoscuți drept păstori ai turmelor încă răzlețe și care își văd primejduite interesele egoiste. La fel și cei din haitele de câini care nu știu să facă și altceva decât să îi alerge pe unii și pe alții la indicația păstorilor. Toți cei care nu sunt de acord cu unirea laolaltă a turmelor se împotrivesc agitând spiritele, prefăcându-se a fi apărători a unora sau a altora dintre rutinele devenite acum anacronice. De fapt apărându-și vechile privilegii care nu-și mai au loc în lumea pe cale să se nască. Și adeseori - din inerție sau păcălită de vorbe fără acoperire - unele turme îi urmează fără să înțeleagă pe ce drum primejdios sunt mânate de interesul păstorilor necinstiți.

Acest aparent peiorativ (pentru unii) cuvânt „*turmă*” trebuie citit în această carte cu tot respectul cuvenit. De ce? Pentru că el desemnează de multă vreme un complex sistem de interdependențe și comportamente specifice care s-au încetățenit ca atare în conștiința publică. Doar cei care nu pricep realitatea sau au diverse interese să se facă că nu o pricep îl denunță ca fiind ceva jignitor și de rang inferior. Orgolii fără fundament. Interese obscure. Și - adeseori - doar minte îngustă.

Folosim această denumire (turmă) ca să ne amintim ori de câte ori o întâlnim că abia ne-am desprins de comportamentul animalic și că încă mai avem tare mult de mers către idealul de om cu adevărat. Toți avem o idee despre ce înseamnă turma, despre relațiile din cadrul ei, despre comportamentul de turmă așa că folosim acest termen ca pe o motivație și un reper pentru cei care vor să pornească sau sunt deja porniți pe calea care duce spre idealul de om. Și denumirea de turmă nu este o insultă, ci doar o rememorare a primei noastre încercări de a face lucrurile în comun. De a ne bizui unii pe alții.

Am fi putut inventa o denumire nouă ca să evităm afectările ipocrite ale unora, dar asta doar ar fi complicat lucrurile care și așa sunt destul de încâlcite pentru unii dintre cititorii mai neobișnuiți cu sarabanda gândurilor. Sau am fi putut spune de exemplu „*tovărășie predominant bazată pe porniri instinctuale între persoane fără prea mult discernământ care urmează subiectiv și discreționar diferite personalități accentuate ale momentului aduse în atenția opiniei publice de anumite circumstanțe favorizante nu întotdeauna corecte sau morale*”? Nu prea merge, nu? Și nici măcar nu este în întregime corect - lucrurile sunt cu mult mai complexe în realitate. Deci turmă rămâne și nu țară așa cum am fi tentați să spunem.

Turma ne-a creat pe toți așa cum suntem - buni sau răi - și tot ea ne ajută să supraviețuim. Toți îi suntem datori, indiferent de ceea ce credem fiecare despre „*valoarea*” noastră individuală. Pentru univers toate lucrurile sunt la fel de „*valoroase*” fie că vorbim despre stele, oameni, flori, fecale sau orice altceva. Diferența „*valorică*” dintre toate aceste lucruri enumerate mai sus este doar în mintea noastră tributară unei viziuni puțin spus imperfecte asupra realității. Sensurile pe care le acordăm noi lucrurilor sunt valabile doar în destul de nerealistul, dar extrem de pitorescul, superficialul și uneori chiar comicul - dacă nu cumva tragicul - univers uman - cumulul părerilor noastre despre realitatea existenței.

Turma este o comunitate relativ unitară datorită unei distribuții auto-echilibrate a rolurilor. Această distribuție are la bază imboldurile personale: fiecare membru își alege locul și rostul în cadrul turmei, potrivit cu propria sa evaluare de sine și a situației conjuncturale existente la momentul respectiv. Echilibrarea se produce automat (după ce individul evaluează interdependențele din cadrul turmei și-și stabilește locul și strategia) prin reacția de acceptare sau de respingere venită din partea celorlalți. Turma se află sub influența temporară a unuia sau a mai multor păstori.

A nu se confunda turma cu gloata. Gloata este în esență o adunătură ad-hoc cu manifestări aproape întotdeauna agresive, manifestări dictate de impulsuri instinctuale neținute în frâu de rațiune. Manifestările agresive escaladează în mod proporțional cu numărul celor care fac parte din gloată, putând duce până la isterie colectivă.

Gloata acționează sub imperiul impulsului de moment fiindu-i caracteristică o stare de agitație determinată de sentimente exacerbate de frustrare, entuziasm, ură irațională sau mânie. Această stare mai este numită uneori în mod greșit și „*spirit de turmă*” doar pentru că ea poate determina în anumite momente acțiuni unitare ale membrilor, acțiuni

asemănătoare - însă nu identice ca inițiere și mod de desfășurare - cu cele ale turmei.

Turma are întotdeauna un scop și o cale pe care o urmează: acest scop și această cale se bazează pe acceptarea indicațiilor păstorului și pe conlucrarea membrilor în vederea îndeplinirii acestor indicații. În cele mai multe dintre cazuri, mulți dintre membrii turmei nu înțeleg clar scopul acțiunilor impuse sau chiar nu sunt întrutotul de acord cu ele.

Există și unii care nici măcar nu își dau silința să priceapă semnificațiile a ceea ce fac, mulțumindu-se doar să-i imite pe cei din jur, considerând că astfel fac ceea ce trebuie să facă. Ei consideră că este mai important să faci ce ți se spune să faci - asta ca să nu ieși în evidență ca fiind diferit față de ceilalți - și mai puțin important să înțelegi ceea ce faci.

Acțiunile turmei urmează indicațiile păstorului mobilizându-se către un scop propus de acesta - în timp ce gloata acționează sporadic, urmând spontan și aleatoriu lideri de moment impuși de circumstanțele evenimentelor aflate în desfășurare. Gloata acționează majoritar instinctual și mimetic ca reacție la unul sau mai mulți stimuli emoționali. În funcție de evoluția lucrurilor starea de spirit a gloatei se poate schimba radical într-un interval extrem de scurt de timp. Datorită faptului că în anumite împrejurări (prin isterizare) turma se poate transforma în gloată - reciproca (prin echilibrare) fiind și ea valabilă - cele două forme de manifestare colectivă sunt adesea confundate între ele.

Într-un univers aflat în continuă tranziție, tot ceea ce există - indiferent de forma de manifestare - are tendința de a-și modifica starea într-un mod continuu - sau cum spunem noi de obicei - într-un mod fluid. Nu face excepție de la această regulă nici comportamentul social al indivizilor, comportament care este tot o formă de manifestare a energiei, oricât de ciudat li s-ar părea unora.

Ceea ce unii numesc dorință de desprindere de turmă este doar rezultatul unui sentiment de insatisfacție față de situația personală de moment. Această frustrare ne determină să încercăm să căutăm o cale diferită de cea pe care mergem, sperând să scăpăm în acest fel de actuala senzație de insatisfacție. La fel cum unii caută să emigreze, să își schimbe slujba sau să-și zugrăvească locuința, toate acestea în speranța unei turnuri spre mai bine a vieții lor.

Dar suntem animale de turmă și nu putem sub nici o formă trăi în afara ei decât în universul fals al propriei noastre închipuiri. Desprinderea de turmă

nu este în realitate decât trecerea dintr-o turmă în alta sau mutarea de pe un palier pe altul în cadrul aceleiași turme.

Această mutare poate da uneori senzația de urcare pe o treaptă pe care mulți o consideră cu subiectivism a fi evolutivă și ducând către un plan presupus superior. Totul depinde de scara de valori a individului care face aprecierea și de așteptările sale. În anumite condiții, cel care dorește să se desprindă de turmă poate deveni el însuși unul dintre păstori sau poate deveni - adeseori - chiar oaia neagră a turmei. Strădania sa de a se desprinde din rutina devenită obișnuință a celorlalți arareori scapă nesancționată.

Cu toate că obișnuim să îi spunem „*desprindere de turmă*”, în cele mai multe dintre cazuri nu este vorba despre o trecere la o altă turmă, ci doar despre o modificare a poziției ocupate în cadrul aceleiași turme. O migrare către un plan numit în mod subiectiv superior sau inferior după caz. Este mai degrabă desprinderea de o rutină care nu ne mai satisface pentru o altă rutină care pare a promite mai mult. Cum am mai spus - este vorba despre iluzia rezolvării problemelor doar printr-o schimbare de decor.

Așa numita desprindere de turmă (trecerea într-un alt palier sau chiar în altă turmă) ar trebui să fie pentru omul inteligent precum plecarea din casa părintească atunci când a venit vremea să fie pe cont propriu: el ar trebui să privească în urmă cu recunoștință și dragoste pentru că tot ceea ce este el se datorează palierului din turmă care l-a format. Motivația desprinderii sale de modul lui de a fi de până acum ar trebui să fie maturizarea și căutarea unei căi noi pentru binele său, bine conștientizat ca parte a binelui general.

În realitate avem de a face doar cu nevoia de a schimba decorul în speranța că senzația de neîmplinire pe care ne-o dă existența de până acum va dispare. Nu înțelegem că totul pornește de la propriile noastre evaluări pe care le facem asupra direcției în care mergem - mai precis lipsa lor de obiectivitate.

Mai simplu spus, angoasele noastre se datorează neînțelegerii corecte a realității și în consecință a interacțiunilor noastre eronate cu realitatea rezultate ca urmare a acestei neînțelegeri. Dar este cu mult mai ușor să emigrez undeva unde sunt convins că deja există oportunități de care cred că voi putea profita decât să încerc să creez aceste oportunități acasă la mine. Majoritatea sunt dispuși la eforturi pe care în locurile lor de origine le-ar considera umilitoare sau de neacceptat. Aceste angoase constituie rețeta sigură pentru a încetini dezvoltarea unui loc. Nu că ne-ar păsa prea

mult de asta căci altfel am lua măsuri ca oamenii să înțeleagă corect realitățile existenței și diferențele dintre dorințe și realitate.

Să considerăm acum că logica deterministă nu duce întotdeauna spre teorii valide (ceea ce este adesea adevărat), că există liber arbitru sau măcar ceva similar care să permită luarea deciziilor într-un univers aparent bazat numai pe determinism[136]: în acest caz viața fiecăruia dintre noi este așa cum este datorită propriilor noastre alegeri. Alegeri pe care le facem în funcție de cum înțelegem noi realitatea.

Aceste alegeri - care pot părea bune la momentul la care le luăm - nu dau întotdeauna rezultatele scontate. De obicei dăm vina pe soartă sau pe neprevăzut. Când spunem soartă ne referim la o cale inevitabilă pe care suntem nevoiți să o urmăm dar… chiar poate exista și o altă cale în afara determinării într-un univers guvernat de determinare?

Unele teorii năstrușnice din fizica de astăzi acreditează lucruri care sfidează modul în care înțelegeam până nu de mult realitatea, lăsând loc pentru speculații de tot soiul. Dacă ignorăm aceste presupuneri - deocamdată nefundamentate - ale tinerei noastre fizici cuantice[137] se pare că nu există neprevăzut decât pentru modul nostru de a cunoaște realitatea. Neprevăzutul apare la fiecare colț de stradă doar pentru cel care nu cunoaște localitatea respectivă și orbecăie pe străzi la întâmplare.

Tot ceea ce se întâmplă este determinat de un cumul enorm de cauze care nu întotdeauna pot fi intuite de către restrânsele noastre resurse cognitive. Ceea ce ni se întâmplă nouă pare să depindă - printre multe alte cauze - și de deciziile noastre. Ignorând desigur că deciziile noastre ar fi cauzate de ceva care la rândul său este cauzat de altceva… și tot așa până la fluctuația cuantică de la început. Asta dacă este să dăm crezare teoriei oului primordial care este acum la modă.

---

[136] Universul în care determinismul este lege se comportă ca un angrenaj format din roți dințate - nu poate urma decât o singură cale, nu există loc pentru variante decât în gândirea noastră care jonglează cu simboluri reducționiste (simboluri imperfecte care prin asamblarea lor în structuri permit apariția erorilor). Deși neputința noastră biologică de a înțelege toate interdependențele ne determină să credem că există liber arbitru, la o cercetare minuțioasă vom constata că toată existența, inclusiv actele noastre de „decizie" sunt determinate. Ceea ce ție îți pare a fi o decizie personală nu este decât o manifestare a unui extrem de lung șir de determinări. Fiecare hotărâre pe care o iei este doar o consecință a experiențelor tale de cunoaștere, a predispozițiilor organismului tău și a mediului în care te afli; la formarea fiecărei hotărâri contribuie atât de multe elemente determinante încât nu le poți trece în revistă pe toate și atunci ai iluzia existenței liberului arbitru. Specificitatea hotărârilor tale rezultă din însăși specificitatea ta de unde și iluzia că îți aparțin - ele aparținându-ți desigur, dar în contextul în care tu ești doar un cumul de manifestări locale aparținând întregii existențe. În ciuda tuturor evidențelor, noi nu putem accepta aceste lucruri și presupunem că totuși, cumva, liber arbitrul există. Dacă existența ar avea umor cred că ar fi amuzată de pretenția unei nesemnificative - la scară generală - manifestări locale de a crede că are vreun control în desfășurarea evenimentelor mai mult decât are o bilă de biliard care - lovită de o altă bilă - va lovi la rândul ei o bilă sau va cădea în buzunarul mesei de biliard.

[137] Stadiul actual al fizicii cuantice este foarte asemănător în multe privințe cu perioada în care alchimia se transforma în chimie; multe povești, prejudecăți și dorință de senzațional care în timp vor trebui să facă locul unor raționamente corecte și cercetări serioase; și poate o selectare mai atentă a celor care în loc să se aplece asupra realității se apleacă mai mult după cum bate vântul - nu întotdeauna un CV bombastic relevă o inteligență peste medie; cu toate acestea, avem în fizica cuantică multe nume care - lăsând la o parte greșelile inerente începuturilor - își vor lăsa numele posterității drept mărturie a aportului lor la începuturile cunoașterii din acest domeniu.

Dar să omitem pentru moment faptul că în conformitate cu teoria determinismului deciziile noastre nu ne aparțin, ci doar fac parte dintr-un șir[138] imens de determinări. Că ceea ce noi considerăm a fi inițiativele noastre reprezintă doar un răspuns personalizat la determinare după felul nostru de a fi și că de aceea noi credem că modul în care reacționăm ne aparține ca inițiativă personală.

Dacă aruncăm o piatră într-o baltă vom obține un plescăit și câțiva stropi de apă, iar dacă aruncăm cu piatra într-un geam vom obține un zgomot de sticlă soartă și cioburi (și poate chiar și un strigăt mânios dacă avem ghinionul ca proprietarul să fie acasă). Crezi că balta va spune „*Eu am vrut să plescăi și să scuip cu stropi*”? Crezi că gemul va spune „*Eu am vrut să mă sparg și să arunc cu cioburi*”? Crezi că proprietarul va spune „*Eu am vrut să strig, așa, din senin*”?

Nu, vorbim doar despre reacțiile lor specifice la determinare. Ce face ca aceste reacții să fie atât de „*personalizate*”? Multitudinea de determinări și circumstanțe care le-au făcut să fie ceea ce sunt și să răspundă fiecare la determinări după felul lor de a fi.

Să considerăm în mod fals - dar nu asta facem zi de zi? - că lanțul determinărilor pornește de la deciziile noastre, așa cum crede mai toată lumea și nu de la fatidicul impuls inițial al Big Bang-ului - în fapt de la acea fluctuație cuantică rezultată din habar nu avem ce - poate că o fi strănutat energia încarcerată în strânsoarea singularității. Gândește-te la modul în care iei tu de obicei decizii. O faci la voia întâmplării purtat de evenimente ca frunza de vânt sau chibzuind temeinic la toate aspectele? Poți oare cunoaște chiar toate aspectele? Și dacă nu le poți cunoaște pe toate, ce trebuie să faci?

Atunci când nu găsești răspunsuri la întrebări prin intermediul gândirii proprii trebuie să apelezi la morală ca să vezi care sunt limitele între care poți să-ți situezi în siguranță deciziile. Dacă lucrurile sunt ceva mai complicate pentru nivelul tău de înțelegere a realității existenței, atunci nu trebuie să eziți să ceri ajutor de la cineva cu mai multă experiență decât tine - de preferință un profesionist în domeniul respectiv - care să îți arate care ar putea fi consecințele probabile ale deciziilor tale.

Și nu uita că un profesionist nu este baba cu leacuri (fie ele chiar naturiste - de parcă în univers ar putea exista și lucruri nenaturale) recunoscută ca

---

[138] Definițiile „șir” sau „lanț” de determinări sunt incorecte ele aparținând unei viziuni liniare cu doar două dimensiuni și o singură direcție - de la început spre sfârșit. Determinările își au originea în impulsul inițial al Big Bang-ului și ele nu sunt lineare, ci sferice, propagându-se în toate direcțiile, combinându-se cu propriile ecouri, revenind și modificându-se sau anulându-se reciproc. Seamănă mult cu ceea ce numim agitație moleculară. Dar nu găsesc nimic altceva în afara șablonului din limbajul comun care afirmă că este vorba despre „lanțul sau șirul determinărilor”. Nu este o exprimare corectă, ci doar sugestivă.

atare de către cei de teapa ei (cu același nivel de cunoștințe despre realitatea existenței), ci doar cineva care chiar știe ce face și ale cărui rezultate pozitive mereu repetabile în aceleași condiții nu pot fi contestate.

Gândirea este o unealtă puternică pe care - din păcate - nimeni nu o poate mânui așa cum se cuvine fără să apeleze frecvent și la ajutorul celorlalți. Dar trebuie să înțelegi că este o mare diferență între a te consulta (a cerceta ceea ce s-a mai cercetat și de către alții, a te documenta) cu cineva sau a urma orbește sfaturile cuiva.

Consultarea este un semn de inteligență, o lărgire a ariei de cunoaștere personală pe când adoptarea șabloanelor propuse de terți fără a fi trecute prin discernământul propriu reprezintă renunțarea la gândirea proprie și înregimentarea resemnată într-o turmă negânditoare. De ce resemnată? Pentru că ai renunțat să îți trăiești viața încercând să înțelegi realitatea după felul tău de a fi tu însuți și în limita posibilităților tale. Rezultatul? O marionetă ghidată de alții.

Bine stăpânită, gândirea te ajută să te integrezi în realitatea existenței și să-ți creezi un univers personal decent echilibrat. Dacă nu știi cum și când să o folosești, multe lucruri nedorite se pot întâmpla. Gândirea noastră este imperfectă și adeseori lipsită de înțelegere în fața unor sensuri subtile. Acest lucru se datorează ambiguității simbolurilor pe care le atribuim unor aspecte ale percepțiilor noastre.

Compilarea acestor simboluri în șabloane dau sensuri grosolane care abia ating tangențial ceea ce dorim să sintetizăm. Gândirea ne dă o imagine falsă despre realitate, dar în același timp această imagine este suficientă interacțiunilor noastre zilnice care nu necesită o acuratețe deosebită a cunoașterii realității în esența ei.

Cu toate aceste lipsuri, gândirea este singura interfață care poate să medieze între noi și realitate, să ne dea aparența unei ordini și iluzia unui sens în experiențele noastre zilnice, să ne facă să ne comportăm uman, dar și să ne simțim în siguranță pitiți (față de realitate) după părerile adeseori fanteziste din universul nostru uman. Fără o gândire anticipativă bazată pe extrapolarea experiențelor proprii sau a celor asimilate de la ceilalți, coordonarea acțiunilor membrilor societății umane ar fi rămas la un nivel primitiv predominant instinctual.

Pe cale de consecință, acum - în loc să-ți mijești ochii a mirare căscând plictisit de conținutul acestor pagini atât de neprietenoase pentru unii - te-ai fi putut legăna cu capul în jos agățat cu membrele inferioare de vreo

cracă, strângând victorios la piept cu o mână un snop de banane în timp ce le-ai fi apărat de alți doritori agitându-ți amenințător cealaltă mână, făcând tot soiul de grimase și scoțând sunete guturale. Sunt unii care se pare că regretă această existență *„liberă”* de constrângeri sociale și „*complicații inutile*” de tot soiul. Sau poate că deja ai experimentat toate aceste trăiri la deschiderea noului mall atunci când s-au dat tigăi la reducere? Nu te mira prea mult: animalitatea zace în fiecare dintre noi pândind clipa în care discernământul nostru lasă garda jos.

Pentru a fi cu adevărat eficientă - adică să contribuie efectiv la sporirea fondului spiritual al umanității - gândirea individuală trebuie să își găsească propria cale, o cale cât mai departe de comoda și rutinata gândire „*comună*” - căreia trebuie totuși să îi recunoaștem meritele în ceea ce privește supraviețuirea speciei și a multora dintre progresele pe care le-am făcut până acum pe diverse planuri. Gândirea proprie este factorul principal care ajută la crearea personalității unice, singura care își merită - după părerea mea - denumirea de atribut definitoriu al umanului și care dă cu adevărat valoare umană individului.

Fără o gândire proprie, doar infestat cu ideile altora adoptate fără discernământ, nu poți fi decât un fel de animal dresat, o existență mimetică. Indiferent de câte școli urmezi. Școala îți dă uneltele, dar tu trebuie să le folosești ca să te desăvârșești pe tine însuți, nu doar ca să te fălești cu posesia lor. În cel mai bun caz, fără propriile tale idei, cu mintea plină de șabloane de gândire împrumutate de aiurea, nu poți fi decât cel mult o marionetă care va contribui fără să știe la bunăstarea vreunui păpușar. Sau păpușari că de obicei sunt mai mulți cei care profită de pe urma somnului unora.

În fapt acesta este și rolul nedeclarat al școlii - să asigure „*piese de schimb*” angrenajului social - deși cel declarat oficial este acela de a te învăța să „*te integrezi*” în societate. Să te integrezi, nu să gândești. Integrarea înseamnă adaptarea la rutinele unui anumit loc, ceea ce nu este neapărat ceva rău. Dar nu înseamnă să gândești. De ce? Pentru că un angrenaj nu poate avea mai multe motoare decât dacă sunt sincronizate. Gândirea „*de unul singur*” poate fi adeseori asincronă față de direcția care se dorește impusă și de aceea structurile rigide care tind spre o existență perpetuă și opacă la evoluție o evită promovând rutina, previzibilitatea și combătând vajnic nonconformismul. Să nu ieși din rând că strici... rândul!

Dacă vrei pentru tine ceva mai mult, să depășești stadiul de „*analfabet funcțional*” cu diplomă - cum se mai spune acum rateurilor sistemului

nostru actual de învățământ - trebuie să înveți de unul singur cum să gândești tu singur. „*Cum adică*” - poate că te vei întreba nedumerit de începutul frazei anterioare – „*un incult cu școală?!*” Da! Incult nu este numai analfabetul, incult poate fi și profesorul universitar provenit dintr-un tocilar fără scânteie sau chiar laureatul premiului Nobel pus pe lista premiilor din cine știe ce interes politic, religios sau economic.

Inculții refuză să gândească cu mintea lor - nu că nu ar vrea, ci pentru că nu știu cum, sau - mai rău - pentru că nu pot să o facă. Ei își umplu golurile din cunoașterea realității cu șabloanele cele mai uzitate, din limitare, lene sau cel mai adesea din oportunism. Inculții nu caută adevărul, ci mimează căutarea sa pentru că sunt încredințați că doar astfel pot obține un maxim de beneficii personale fără prea multă caznă. Răul pe care îl fac celorlalți nu contează pentru ei și oricum, nu sunt atât de inteligenți încât să îl înțeleagă integral. Contează doar să se pună la adăpost de a nu fi descoperiți că sunt niște impostori care doar pretind că ar merge pe calea deslușirii realității.

Incult poate fi și fizicianul teoretician care limitat în specializarea lui nu vede dincolo de ea și emite teorii fanteziste, pentru că el personal nu-și poate explica rezultatele unor experimente, nu are viziune de ansamblu, nu este suficient de onest să recunoască acest lucru și nu apelează la colegii din alte domenii ca să lămurească misterul împreună. Incult este și cel care refuză efortul cunoașterii permanente, limitându-se la stagnarea într-o anumită ipostază convenabilă, indiferent de nivelul de cunoaștere la care se află. Incult este și plagiatorul ajuns - prin lipsa de vigilență a celor care ar fi trebuit să vegheze - în locuri nemeritate din care neștiința sa poate face rău altora.

Sunt foarte mulți cei care au o limită mai scăzută a nivelului de înțelegere asupra realității datorită lipsei experiențelor de viață care le-ar fi putut dezvolta mai mult subtilitatea observației, ajutându-i astfel să înțeleagă absurditatea unor șabloane prea adânc înrădăcinate în mediul în care trăiesc ca să se mai obosească cineva să le cerceteze.

Sunt și oameni care deși sunt capabili să efectueze analize corecte asupra realității, le țin doar pentru ei și preferă să se „*adapteze*” formal trendului din jurul lor, jucând un rol de fațadă și acceptând în schimbul unor avantaje sociale să memoreze și să recite șabloane ale unei realități fictive, în loc să-și croiască drumul în viață după propria lor gândire și felul lor de a fi.

Așa cum din lipsă de experiență unii copii cred în moș Crăciun sau în iepurașul de paști - asta până când viața îi învață să deosebească

adevărul de basme - tot așa și cei maturi ca vârstă, dar imaturi în discernământ, cred uneori în basme pentru oameni mari. Nu contează că prin mâna acestor maturi au trecut vrafuri de cărți cuprinzând înțelepciunea lumii sau că au urmat unele dintre cele mai de prestigiu școli. Și aceștia - din păcate pentru ei, dar și pentru noi - tot inculți sunt.

În anumite circumstanțe, modul lor de a înțelege lucrurile pare că echivalează cu cel al copiilor: nu numai că se încred în ceea ce li se spune, dar nici măcar nu schițează nici cea mai mică tentativă de a analiza ceea ce li se spune. Spun „*pare*" pentru că cel mai adesea ei mimează că ar crede ceva doar ca să fie acceptați, să evite eventuale probleme sau să profite pur și simplu de oportunități care altfel nu le-ar mai fi accesibile. În mod sigur, acest fel de a fi nu reprezintă nicidecum drumul corect către idealul de om adevărat.

Așa că nu te mira când îți voi spune că de multe ori un om fără prea multe diplome sau cine știe ce școli înalte, însă înzestrat cu spirit de observație, inteligență, iubire de adevăr și dorință de cunoaștere, poate fi considerat mai cult decât un perete de diplome neputincios în a înțelege realitatea așa cum este ea și nu așa cum se străduiesc unii și alții să o falsifice ca să o poată folosi pentru cine știe ce interese.

Pentru că la urma urmei a fi incult înseamnă a lăsa în paragină (a nu te osteni să îngrijești) chiar și o mică parte din parcelele care trebuie îngrijite pe ogorul cunoașterii tale. Degeaba te fălești cu ceea ce a răsărit pe ici pe colo: buruienile din locurile neglijate vor invada întregul tău ogor. Brânză bună în burduf de câine.

Despre ce vorbim în fond? Despre cunoașterea realității existenței. Despre cum o imagine distorsionată asupra realității ne poate împiedica să ne armonizăm cu realitatea. Ce înseamnă această lipsă de armonizare? Înseamnă să interacționăm greșit cu realitatea din jurul nostru, iar asta poate avea cel mai adesea consecințe dintre cele mai grave. Unii încearcă să ne convingă despre sublimul unei astfel de abordări: să te încrezi că poți să înaintezi prin viață cu ochii închiși, punându-ți speranțele în loteria norocului. Este o imensă greșeală, chiar dacă unora li se pare că lor le iese pentru că până acum le-a mers. Dar ulciorul care merge de multe ori la apă, până la urmă se va sparge.

Cei care cred că se pun la adăpost (psihic) sub umbrela ficțiunilor, se expun celui mai mare pericol - acela de a nu-și mai trăi propria viață, de a mima mereu un personaj care este străin de firea lor. Ei se pitesc chirciți pe undeva prin ungherele cele mai obscure ale rolului pe care îl joacă ca

să nu fie cumva prinși de cineva cu vreo replică greșită, ofilindu-și zi de zi cu astfel de temeri propria personalitate. Acest fapt duce la o insatisfacție cronică față de sine însuși, ceea ce duce inevitabil la o stare permanentă de tristețe și de nemulțumire. Această stare se numește ratare. Și a-ți rata propria viață este tot ce poate fi mai trist și mai rău pe lume. După cum spun unii, este mai rău decât dacă nu ai mai fi existat de loc. Pentru că ratarea ta îi afectează și pe cei din jurul tău.

Este absurd, incorect și înjositor pentru spiritul uman să te prefaci a fi ceva ce nu ești. Avem o singură șansă la viață și nu trebuie să o irosim ignorând realitatea, mințindu-ne pe noi sau pe cei din jurul nostru cu ceea ce nu suntem. Mimând un personaj de complezență (doar ca să nu ieșim din rândul celorlalți), în loc să fim noi înșine.

Deși suntem insuficient de dotați ca să putem înțelege realitatea pe deplin așa cum este ea sau ca măcar să înțelegem cu adevărat ceea ce superficial credem că deja știm, avem totuși capacitatea de a intui - în baza experiențelor noastre de viață - faptul că există cu mult mai mult decât putem noi percepe și înțelege.

Ca să ajungi în acel stadiu în care poți să realizezi că realitatea este și va rămâne mereu o necunoscută pentru ființa umană, nu trebuie să afli tot ceea ce oamenii și-au imaginat de-a lungul timpului că ar cunoaște și nici să înțelegi motivele care i-au determinat să-și formeze părerile respective: pentru aceasta nu ne-ar ajunge o viață și nici unul dintre noi nu ar face față unei asemenea încercări. Prea multe date pentru biata noastră rețea de neuroni.

Totuși există o cale: simplificarea - o folosim de fiecare dată când suntem puși în fața unei cantități de informații care ne depășește capacitatea de a înțelege lucrurile. Prin simplificare vom ajunge doar la concluzii generale, adesea suficiente pentru a ne face o imagine de ansamblu. Ținând cont de limitările percepțiilor umane, de modul în care atribuim percepțiilor noastre simbolurile cu care operează gândirea și de foarte multe altele - singura concluzie logică la care putem ajunge este că biologia noastră nu ne permite să avem o imagine fidelă asupra realității. Așa că trebuie să ne mulțumim cu una corespunzând nivelului nostru de putință în cunoașterea realității existenței. La fel cum procedează orice altă ființă vie.

Asta nu înseamnă că trebuie să abandonăm cunoașterea și să ne mulțumim cu imaginile false asupra realității, imagini care - ca din întâmplare - se potrivesc la fix cu interesele unora - mergând pe considerentul că orice am face, tot de o imagine falsă vom avea parte.

Este de preferat întotdeauna o imagine generată de către cunoașterea rațională chiar dacă știm despre ea că nu este prea fidelă realității existenței, unei imagini statice contrafăcute - oricât de atrăgătoare ar părea aceasta din urmă. De ce? Deși înțelegem că ambele imagini nu redau fidel realitatea existenței, știm că imaginea generată de cunoaștere va fi îmbunătățită constant cu fiecare nouă experiență de cunoaștere. Preferăm imaginea exploziei singularității - deși nu lămurește toate lucrurile - știind că pe parcurs îi vom adăuga noi și noi detalii sau chiar vom schimba complet perspectiva (explozia va deveni implozie etc.), imaginii unui Adam fabricat din lut și înzestrat cu duh de proveniență divină.

Ființa umană - atunci când dorește să aibă o imagine cât de cât apropiată de realitate - nu se poate baza numai pe percepțiile și părerile sale asupra propriilor percepții, ci trebuie să se încreadă și în spusele altora. A celor care o pot convinge prin diferite moduri că ar cunoaște mai bine realitatea sau măcar unele părți mai aparte din realitate. Ca să ne justificăm numele pompos de homo sapiens pe care ni l-am atribuit atât de subiectiv - culmea chiar într-o vreme în care obscurantismul domina triumfător lumea - ar trebui să verificăm noi înșine spusele altora cu ceea ce putem afla din propria noastră interacțiune cu realitatea. În timp vom găsi indicii care să confirme sau să infirme ceea ce aflăm de la alții.

Majoritatea dintre noi nu fac această verificare. La fel ca atunci când trecem peste un podeț șubred din lemn: cei mai mulți nu-și bat capul să se asigure că trecerea este sigură și că timpul, ploile, zăpada sau soarele nu au mai șubrezit cumva podețul. Dacă cei din față au trecut fără probleme, pășim pe podeț fără să ne mai batem capul cu circumstanțele care pentru noi s-ar putea să nu mai fie la fel de favorabile.

Mai ții minte ce este realitatea existenței și ce este imaginea pe care o avem noi despre ea? Prin realitatea existenței înțelegem tot ceea ce există - întreaga existență în totalitatea sa. Materia (unii spun energia) sub toate formele ei de manifestare. Asta te include și pe tine, familia ta, puiul pe care l-ați mâncat acum câteva zile, câinele vecinului care latră toată noaptea, motanul acela obraznic care zi de zi îți marchează ușa din față și chiar și ceea ce a mai rămas din acel pui, care - după ce ai tras apa după el - a pornit într-o aventură de neimaginat pentru drăgălașul puișor abia ieșit din ou care a fost odată.

Toți am fost drăgălași la timpul nostru. Și toți - mai devreme sau mai târziu - vom ajunge cam tot acolo. În lutul acela din care strămoșii noștri și-au

imaginat că a fost făurit Adam. Și nu au fost de loc departe de adevăr, doar că lucrurile au evoluat puțin diferit față de acea minunată poveste.

Universul. Energia manifestată ca materie. Întreaga existență. Prin imaginea realității înțelegem ceea ce credem noi despre realitate. Părerile noastre despre ea. Păreri care construiesc în mintea noastră o imagine subiectivă formată în baza a tot ceea ce extrapolăm din ceea ce percepem din realitate prin intermediul simțurilor.

Această imagine - datorită faptului că nu este decât o simplă extrapolare subiectivă și reducționistă a unor percepții - ignoră aspectele realității care din varii motive scapă percepțiilor sau pe care le considerăm neesențiale conform logicii noastre subiective. Rezultă o imagine falsă asupra realității. Cu toate acestea, noi suntem convinși că reprezentarea din mintea noastră este fidelă cu ceea ce există în fapt[139] în jurul nostru. Prin extrapolare extindem această imagine asupra întregii realități a existenței.

Părerile pe care ni le formăm asupra realității pot fi doar de două tipuri: păreri rezultate din experiențe directe de cunoaștere provenite din percepții și păreri care sunt doar rezultatul imaginației noastre. Surprinzător este faptul că deși știm că cele din urmă sunt doar un produs al imaginației, totuși ele produc efecte similare părerilor asupra realității rezultate din experiențe reale de cunoaștere.

Și aceste păreri „*fabricate*" din presupuneri nefondate determină interacțiuni specifice ca și cum ar fi reale și nu doar un produs al imaginației a cine știe cui, un ins care datorită faptului că a mâncat varză probabil că vede lucrurile într-un anumit fel. Acest lucru se datorează convingerii noastre - determinată de varii motive - că realitatea imaginară este o imagine conformă realității existenței, ignorând adesea interesele celor care doresc să o impună celorlalți.

La fel cum credința unora în zeități închipuite sau credința altora în teoria Big Bang modelează prin determinism existența tuturor - atât a celor care cred cât și a celor care nu cred în aceste lucruri - credința noastră în orice formă de realitate imaginară modelează și ea la rândul ei lumea în care trăim. Interdependențele create datorită credinței în ceva ce nu există sunt la fel de puternice ca și cele create de imaginea pe care o considerăm a fi o reprezentare conformă lumii reale. Ba uneori - datorită fanatismului

---

[139] Ceea ce ne reprezentăm noi ca și cum ar corespunde realității sunt doar presupuneri construite în baza experiențelor noastre anterioare de cunoaștere; trecând pe lângă o fereastră deschisă prin care se revarsă afară o muzică de pian - în secolul XIX ți-ai fi imaginat un pianist care cântă la instrumentul său, iar în timpurile noastre un personaj (cel mai probabil matur) care ascultă muzică la radio, la o combină audio sau care privește o emisiune muzicală la TV. În nici un caz nu ți-ai imagina un criminal în serie care încearcă să înăbușe țipetele deznădăjduite ale victimei sale decât dacă nu cumva ești și tu un astfel de personaj. Sensurile pe care le atribuim noi lumii sunt cele cu care ne-au familiarizat experiențele noastre de viață.

unora dintre noi - închipuirile pot avea un impact mult mai puternic decât elementele reale ale existenței.

Ambele tipuri de imagine asupra realității au același efect asupra noastră pentru că ambele sunt doar reprezentări „*interne*" (în mintea noastră) rezultate din deduceri subiective felului nostru de a fi. În baza acestor reprezentări și a circumstanțelor pe care ele le determină, noi reacționăm specific (luăm hotărâri) în cadrul interacțiunilor noastre cu realitatea. La fel cum nebunul care se crede Napoleon vede lumea din jurul său și acționează ca și cum chiar ar fi celebrul personaj. La fel cum cohorte de predicatori au crezut sincer de-a lungul istoriei în menirea lor divină.

Suntem atât de obișnuiți cu aceste două tipuri de imagini (reale sau închipuite) care ne determină viața, încât nici nu bănuim că există multe lucruri de descoperit acolo unde obișnuința cotidiană ne spune că toate ne sunt deja arhicunoscute. Amănuntele - care la o privire superficială par a fi fleacuri fără nici o relevanță - sunt cele care ar trebui cercetate cel mai atent, pentru că de fapt ele sunt cele care formează întregul.

Cercetarea amănuntelor, clarificarea interdependențelor dintre ele stă la baza cunoașterii raționale. Poate de aceea cei care se temeau de ce ne poate dezvălui cunoașterea (o altă lume decât cea inventată de ei) se raliau dictonului „*Diavolul sălășluiește în amănunte*" și ne îndemnau să nu iscodim prea mult lucrurile ca să nu aducem răul asupra noastră.

Ca să poți observa corect aceste amănunte și interdependențele dintre ele trebuie ca gândirea ta să iasă din tiparele rutinei, să fie cât mai puțin influențată de șabloanele gândirii comune care tind să excludă tot ceea ce nu pare a fi „*important*".

Te voi scandaliza probabil arătându-ți ce poți găsi dacă înlături banalul înveliș al obișnuinței de toate zilele. Te-ai gândit vreodată că urătorii de anul nou de la noi („*Ne dați or nu ne dați?"*) sau cei care te vizitează de Haloween (*"Trick or Treat"*[140]*?*) nu sunt altceva decât niște cerșetori care profită de rutina „*tradițiilor*"? Sigur că te-ai gândit. Dar accepți lucrurile așa cum sunt ca să nu „*ieși din turmă*", ba adeseori participi și chiar te prefaci încântat.

De ce? Pentru că știi că în spatele „*tradițiilor*" sunt cei care au diferite interese să le mențină (economice, religioase ba uneori chiar și politice),

[140] *Păcăleală sau ne tratați? (uzual cu dulciuri) - formula consacrată a sărbătorii Haloween - sărbătoare de origine celtică importată mai nou și pe la noi. Cum sărbătorile noastre tradiționale cu mere, covrigi și nuci nu prea făceau dever mare comercianților, vânzarea sporită de dulciuri din această perioadă îi face pe aceștia fani entuziaști ai acestei sărbători. Și se știe că (virgulă) comerțul impune adesea obiceiurile - peste 100 de ani se va considera pe aceste meleaguri că această sărbătoare este una neaoșă - „Așa făceau și bunicii noștri" se va spune atunci.*

dar și o grămadă de inși care nu-și pun întrebări (de unde, de ce, pentru ce) și care chiar cred în ceea ce fac, fără să știe de fapt ce și de ce o fac. Vecini, prieteni, copii, părinții copiilor, cunoscuți și necunoscuți. Și tu nu vrei „*să te pui rău*" cu ei, nu vrei „*să dezamăgești copii*" sau pe părinții lor, nu vrei să se creadă despre tine că ești „*insensibil*" sau chiar refractar la tradiții, fie ele și de import. Că ești „*altfel*" decât a ales majoritatea din jurul tău să fie.

Extrapolează situația asta și la lucruri cu adevărat importante, cum ar fi dacă votezi sau cu cine votezi și alte decizii de acest fel pe care adesea le iei „*purtat*" de valul emoției colective (spiritul de turmă) - în fapt sub mirajul propagandei cu pretenții de „*opinie publică*". Ai să te miri cât de superficială, lipsită de obiectivitate sau chiar și lipsită de logică poate fi uneori gândirea ta. Ori lașă.

Chiar și șabloanele pot fi o cale către gândirea nonconformistă. Sunt oameni care scriu îndrumări (șabloane) pentru cei care vor să învețe cum se poate trăi fără să îi urmezi orbește pe alții - să ieși din turmă cum se mai spune. Și nu sunt puțini cei care fără să realizeze absurdul înregimentării într-o turmă dirijată de un „*influencer"* născut din propriul său orgoliu de a nu trece neobservat și care neștiind cum să își trăiască propria viață, le spune celorlalți cum să o facă.

La o primă vedere să scrii sau să citești asemenea lucruri pare a fi un lucru cât se poate de benefic. Adesea marea majoritate a acestor scrieri nu sunt altceva decât colecții de șabloane de comportament. Ca să fie utile trebuie - ca orișice alte șabloane - trecute prin discernământ și - ceea ce este cel mai dificil - adaptate circumstanțelor momentului.

Ca să poți beneficia de pe urma unor astfel de scrieri există două condiții obligatorii, atât pentru cel care le scrie cât și pentru cel care le citește în ideea de a le adopta ca model: amândoi trebuie să înțeleagă că ieșirea din turmă nu este chiar o ieșire efectivă și că cel care își dorește abandonarea drumului comun pentru un așa numit drum personal trebuie să fie capabil să gândească de unul singur pentru că altfel drumul său cel nou îl poate duce către o destinație nedorită.

Cel care scrie îndrumările trebuie să fie conștient că expresia „*a ieși din turmă*" nu înseamnă a urma ad litteram o înșiruire de proceduri, ci doar a-ți urma propria cale ghidată de propriul tău discernământ în limitele moralei. Iar această cale nu trebuie să fie neapărat diferită de a celorlalți. Poți ieși din turmă (dacă acest lucru chiar ar fi cu putință nu numai la nivel declarativ, ci și în realitate) făcând exact ceea ce fac și ceilalți, dar spre

deosebire de ei, știind exact ceea ce faci și de ce faci ceea ce faci. Înțelegând realitatea existenței și interdependențele dintre lucruri.

Îndrumările trebuie să-l ajute pe cititor să-și urnească gândurile împotmolite în mlaștina obișnuințelor zilnice sau să le scoată de prin meandrele șleaurilor drumurilor diferiților „*păstori*" și nu să-l înșface de guler și să-l târască pe drumul care i se pare autorului că ar fi cel mai bun. De ce? Pentru ca cititorul să poată să se îndrepte spre drumul care i se pare lui cel mai potrivit pentru sine, drumul cu care se simte el cel mai confortabil. Cu condiția ca acest drum să se afle sub imperiul obiectivității, al rațiunii și mai ales al moralei.

Din păcate, cam toți cei care scriu îndrumări nu numai că își mână cititorii pe drumul ales de ei, dar mai și uită că ar trebui să îi avertizeze că a ieși din turmă înseamnă a-ți asuma riscuri pentru care nu toți sunt pregătiți sau au putința de a le face față. „*Ieșirea*" din turmă se face doar pentru a găsi noi căi pentru turmă deoarece pentru o ființă umană nu există cu adevărat viață în afara turmei decât dacă se întoarce la stadiul de animal.

Și aici, prin stadiul de animal înțelegem renunțarea la idealul de a fi om adevărat, deși - ca să fim corecți - această renunțare ne-ar situa în mod real cu mult mai jos de stadiul de animal care beneficiază totuși de circumstanța amoralității. Așa că nu este posibilă o ieșire reală din turmă, ci doar o relocare a poziției în cadrul ei sau cel mult înregimentarea într-o altă turmă. Dar deja am mai vorbit despre aceste lucruri. Important este ca drumul să fie pe potriva călătorului, altfel drumul va deveni un calvar, o ratare. Ceea ce ar duce implicit la ratarea destinației sau la instalarea lehamitei de viață.

Complicat? Imaginează-ți că desprinderea de turmă se asemuiește cu săritul din mers dintr-un tren de mare viteză al unui om care toată viața lui a trăit în acel tren și nu are nici cel mai mic indiciu despre ceea ce poate fi în afara trenului. Să presupunem că va supraviețui saltului. Dar apoi? Se va putea adapta noilor circumstanțe? Va fi în stare să găsească tovărășie pe măsura năzuințelor sale, tovărășie care să îl ajute să se încadreze în noua lume? În nici o lume nu poți rezista de unul singur. Sau poate că va rămâne la pământ privind trenul care se îndepărtează, cu regretul de a nu se fi gândit la aceste lucruri înainte de a face saltul. Iar dacă nu va face saltul, va continua toată viața să tânjească după necunoscutul misterios dar atrăgător de dincolo de tren.

La rândul său, cel care citește trebuie să fie conștient că îndrumările pe care le primește în viață - indiferent de la cine și pe ce cale - sunt doar

ceea ce sunt: opiniile personale ale celui care le oferă. Sunt doar opinii rezultate dintr-un cumul de experiențe și/sau interese. Chiar dacă par a avea logică și chiar dacă par a se potrivi de minune așteptărilor tale, ele nu sunt dogme infailibile care se potrivesc oriunde, oricum și oricui. Întotdeauna totul depinde de circumstanțe.

Și chiar dacă crezi că îndrumările citite sunt corecte și ți se potrivesc ca o mănușă, poți beneficia cu adevărat de ele doar dacă ai suficientă înțelepciune ca să le înțelegi nu numai ca sens, dar și ca urmări. Mai trebuie să ai suficient discernământ ca să îți dai seama nu numai dacă este cazul, dar și de modul în care să le adaptezi nevoilor tale. Și în cele din urmă, suficientă pricepere ca să știi când și unde anume să le aplici. Sau dacă chiar este cazul să o faci.

Dacă nu reușești să gândești singur aceste lucruri și te lași fermecat de carisma vreunui păstor oarecare urmându-l fără discernământ, vei ieși din siguranța turmei tale doar ca să te alături alteia care s-ar putea să nu te accepte sau la care nu te vei putea adapta ori care s-ar putea să meargă într-o direcție greșită.

Dacă îndrumările sunt greșite sau greșit înțelese de tine și nu ai suficientă înțelepciune ca să îți dai seama la timp de acest lucru, răul pe care ți-l faci urmându-l pe acel păstor poate fi ireparabil. Nu numai pentru tine, dar și pentru cei din preajma ta pentru că viețile noastre sunt strâns legate de viețile celorlalți.

Când vei dori să te întorci la viața de dinainte va fi aproape imposibil să mai fii iarăși cel care ai fost. Este extrem de puțin probabil ca cei pe care i-ai abandonat odată să te mai considere de încredere sau să te privească la fel ca mai înainte. De unul singur, chiar și în mijlocul turmei care se pretinde a fi fără păstor (de fapt turma celor care se cred în mod iluzoriu că ar fi în afara turmelor) fără un țel precis, fără o judecată clară a circumstanțelor și fără un spirit puternic, nu vei putea supraviețui ca ființă umană împlinită. Vei luneca inevitabil pe jgheabul chinuitor de dureros al ratării care se scurge în final în mlaștina nefericirii, locul spre care se scurg cei care nu gândesc rațional, cei care iau decizii greșite și cei care urmează cu prea multă credulitate tot soiul de pretinși păstori.

Cei care aleg să citească sfaturi despre cum să-și trăiască viața în loc să-și trăiască cu adevărat clipele pe care le au de trăit, sunt cel mai adesea aceia care nu sunt deprinși să gândească singuri sau cei care simt o neapărată nevoie de validări pentru modul lor de a gândi. Aceștia vor trebui să depună un efort deosebit ca să-și „*descleieze*” modul lor greșit

de a-i imita pe alții, efort pe care majoritatea dintre ei nu vor fi în stare să îl ducă la bun sfârșit fără o motivație bine definită. Scopul acestui efort este de a deveni ei înșiși și de a scăpa de nefericita dependență de părerile altora.

Ca să-ți poți trăi propria-ți viață conform felului tău de a fi trebuie doar să te deprinzi să gândești singur în concordanță cu circumstanțele realității și în limitele moralei. Acest fel de a fi este firescul tău. Ieșirea din firesc și mai ales neputința de a te întoarce la el reprezintă un zbucium permanent, dureros și inutil. Inutil pentru că nu duce la nimic bun ci doar la regrete. Doar bați pasul pe loc fără să înaintezi. Iar asta consumă inutil resurse și creează dezamăgire.

Sunt foarte mulți cei care consideră că cititul acestor sfaturi „*spre mai binele personal*" este chiar țelul vieții lor, modul ideal de a-și trăi clipele libere. Ei nu înțeleg că transformă mijlocul în scop, că pregătirea pentru viață nu înseamnă decât o pregătire și nimic mai mult, că plăcerea de a te pregăti nu este scopul pregătirii - scopul este să înveți cum să-ți trăiești viața astfel încât să fii tu însuți și nu o caricatură calchiată după cine știe ce șabloane sau o marionetă în mâna sforarilor de toate soiurile.

Dar nu este prima dată când se confundă o cale cu scopul: sexul, cititul, băutul, mâncatul, ascultatul muzicii de orice fel și câte altele au fost cel mai adesea deturnate de la menirea lor firească de mijloc către ceva în acela de scop pur și simplu. Se spune că în loc să te bucuri într-un mod echilibrat de viață și de oportunitățile ei, devii robul „*plăcerilor*" tale. Și nu este de loc ceva de bine. Fiecare lucru trebuie făcut cu cumpătare și la timpul său pentru a nu deveni o simplă dependență care să-ți epuizeze inutil timpul pe care îl ai de trăit.

Ideal ar fi să ne trăim pur și simplu zilele - fiecare după felul său de a fi, în limitele moralei. A bunului simț cum se spune. Doar dacă ne simțim neîmpliniți și tânjim intens după altceva decât ceea ce facem la un moment dat, am putea să încercăm să ne pregătim citind sau cerând îndrumări de la terți, îndrumări care să ne ajute să putem să ne bucurăm de cât mai multe fațete benefice ale existenței noastre.

Așa cum află fiecare pe propria sa piele, idealul nu se prea împacă cu realitatea de zi cu zi, așa că mulți dintre noi ne petrecem cam toată viața pregătindu-ne încontinuu să ne bucurăm de ea. Doar citind și uitând să mai și trăim în afara cărților și a propriilor fantezii nu ne trăim cu adevărat viața. Cititul trebuie să te învețe să gândești tu însuți pentru a te putea

descurca cât mai bine în circumstanțele propriei tale vieți și nu să îți impună cum anume să trăiești - de asta au grijă morala și valorile umane.

Unii consideră cititul unor astfel de îndrumări benefic și normal, alții doar o irosire de timp - asta depinde de ceea ce își dorește fiecare de la viață. Cei mai mulți nici nu își bat capul cu aceste lucruri și trăiesc de pe o zi pe alta după cum se nimerește. Cititul lor este uitatul la televizor și mai nou frunzărirea telefonului în căutare de picanterii.

Internetul a devenit o oglindă a societății, cu bune și cu rele. Din păcate prostia agresivă, mistificarea realității, excrocheria, minciuna și reaua credință își găsesc aici teren propice și ne arată cât de întinse sunt metehnele societății noastre. Încrezători că nu vor reuși să plătească pentru răul pe care îl fac, scursorile societății inundă internetul cu capcane de tot felul și pentru toate vârstele, de la cei mici la cei cu părul alb. Nu toți reușesc să se ferească și devin victime. Iar dacă se încearcă asanarea acestei mlaștini fetide, apar tot soiul de neica nimeni zbierând că se atentează la libertatea de expresie.

Dar nu libertatea de expresie este în pericol atunci când se încearcă curățirea internetului de gunoaie, ci diferite interese politice, economice, religioase și mai știu eu ce. Șobolanii nu se lasă alungați cu una cu două, sunt agresivi, mușcă și tabără pe oricine încearcă să facă ordine și să aducă navigarea pe internet în limitele decenței și bunului simț. Așa că trebuie să avem mare grijă: cloaca de mizerii și capcane de tot felul este doar la un click distanță.

Din păcate, cei care nu reușesc să-și folosească gândirea personală ca să înțeleagă corect realitățile prin care trec și să se adapteze la acestea, simt viața ca pe o luptă epuizantă pe care nu știu cum să o câștige. Mulți dintre ei se simt ca în iad și pentru că singuri nu se pot descurca - dacă nu conștientizează la timp că au nevoie de ajutorul semenilor lor - uneori pot pierde bătălia personală cu realitatea propriei lor existențe.

IADUL PERSONAL ȘI SPERANȚA

Auzim parcă tot mai des știri despre cei care și-au luat viața din varii motive. Parcă nu ne vine să credem că așa ceva se poate întâmpla și în nici un caz nu credem că ni se poate întâmpla și nouă. Dincolo de motivele „*obișnuite*" (iubire neîmpărtășită, lipsa banilor, moartea unei ființe apropiate etc.) există și motivații pe care cu greu le putem înțelege: oameni care aparent au tot ceea ce le poate oferi viața și totuși își pun capăt zilelor fără ca să înțeleagă cineva ce i-a determinat să facă acest gest.

Se vehiculează diverse cauze ale acestor clacări sinistre și cea mai frecvent invocată pare a fi stresul: stres legat de afaceri, stres legat de singurătate, stres legat de presimțirea sau de așteptarea unui presupus rău care va să vină. Nu putem decât să ne facem o palidă imagine despre ceea ce se poate petrece în universul personal al unui individ afectat în acest fel.

Stresul - înțeles ca așteptarea înfrigurată a unui rău iminent - se manifestă ca o presiune negativă permanentă (un fel de durere acută, persistentă și generalizată de măsele care ne cuprinde mintea ca într-o strânsoare de clește) și poate rupe rezistența psihică a oricui, dacă acesta este surprins într-un moment de vulnerabilitate. Îi vedem doar pe cei care cedează, pe ceilalți, pe cei care încă se zbat în mlaștina neagră a disperării nu-i vede nimeni - cu toate că aceștia sunt cu mult mai mulți de jur împrejurul nostru.

Ar trebui să existe în educația noastră un capitol dedicat unor modalități de a preveni asemenea evenimente, dar tot ceea ce avem în acest sens sunt doar o înșiruire de reguli generale care la prima vedere par veridice, dar care nu știu dacă pot funcționa întotdeauna fără o motivație pertinentă din partea celui care încearcă să le pună în practică. Această lipsă de motivație vine simultan la pachet cu pierderea controlului asupra realității personale și se poate întâmpla oricui, învățat sau nu, religios sau nu.

Lipsa oricăror certitudini pozitive spulberate brusc de un eveniment traumatic poate arunca un individ din postura de actor principal al propriei vieți în cea de spectator neajutorat, strivit de o realitate pentru care nu găsește resursele necesare ca să-i poată face față. Nimeni și nimic nu ne pregătește pentru torentul de emoții care ne surpă instantaneu scara de valori care ne-a susținut până acum. Puțini sunt cei care reușesc să nu piardă pământul de sub picioare în asemenea situații.

Să ne imaginăm că într-un moment nefericit al vieții noastre am putea cădea pradă acestei nedorite experiențe. Că totul ni s-ar părea fără ieșire, că toate lucrurile care ne susțineau înainte se prăbușesc în jurul nostru aidoma unui castel din cărți de joc. Că singura scăpare din acest iad ar părea să fie renunțarea la darul prețios al vieții pe care - în acele clipe - avem impresia că nu o mai putem înfrunta sau că ar fi inutil să o mai facem.

Nu te poți pregăti pentru așa ceva, dar câtă vreme ești încă lucid și nu ai pierdut de tot contactul cu realitatea, îți poți stabili câteva repere prin care - când și dacă va fi cazul - să te ajute să ieși cu bine din această încercare. Consideră aceste repere ca pe un colac de salvare de care trebuie să te agăți și să nu îți dai drumul cu nici un chip atunci când valul deznădejdii te trage spre adânc. Câtă vreme tu nu renunți la acest colac, le dai posibilitatea celor din jurul tău să te ajute. Pentru că nu poți face față de unul singur violenței unui asemenea eveniment.

Atunci când ești prins în vâltoarea unor clipe tragice este imperios necesar să îți amintești că fiecare dintre noi avem un univers personal unic, creat pe baza propriilor experiențe și modelat după propriul nostru fel de a fi. Că acest univers personal nu se modelează numai în conformitate cu voința noastră. O mare contribuție la configurația sa o are organismul tău care asigură suportul necesar proceselor biochimice care îți asigură viața. De obicei organismul asigură un anumit echilibru de substanțe care determină printre altele și starea noastră psihică, care la rândul ei influențează modul nostru de a gândi și prin acesta - comportamentul nostru.

În lipsa acestui echilibru, datorită excesului sau lipsei unora dintre aceste substanțe poți avea - să spunem - tendințe euforice sau dimpotrivă tendințe morbide, uneori mergând până la tendințe suicidale. Ceea ce îți apare ca o înfricoșătoare dramă apocaliptică poate fi mai mult ca sigur doar un dezechilibru cauzat de o disturbare afectivă excesivă în urma unui eveniment sau a unei succesiuni de evenimente percepute de tine ca fiind extrem de negative.

Ca orice dezechilibru și acesta se poate reechilibra prin intermediul unor corecții fizice (medicamente, masaj, mișcare etc.) sau a unor terapii la nivel psihic. Pentru ca acestea din urmă să fie eficiente este necesar să avem deplină încredere în cei care ni le aplică și să fim convinși că acestea chiar ne sunt necesare.

Pentru a beneficia de un remediu rapid și sigur trebuie să apelăm numai la persoane calificate care pot aplica aceste remedii în mod corect și adecvat situației noastre particulare. În nici un caz nu trebuie să ne luăm după presupuneri, păreri neautorizate sau căutări pe net unde cel mai adesea teribiliști inconștienți debitează „*sfaturi*” dăunătoare care îți pot agrava situația.

Procesul de modelare a universului personal durează pe parcursul întregii noastre existențe. Uneori - din varii motive - rezultatul acestui univers personal poate fi un adevărat iad acumulat încetul cu încetul, astfel că nici noi nu mai știm care este rădăcina „*rea*” care a determinat deteriorarea lucrurilor, rădăcina care trebuie înlăturată ca să stârpim buruiana amară a stresului.

Să nu uităm nici o clipă că în afara universului nostru personal există realitatea existenței pe care nu întotdeauna suntem capabili - mai ales în momente de cumpănă - să o discernem corect. Să nu uităm că și ceilalți au propriile lor universuri și că nici ei nu sunt ancorați întotdeauna prea bine la propria lor realitate, fiind cu atât mai puțin capabili să o înțeleagă corect pe a noastră.

Ce ne rămâne ca punct de sprijin în această amețitoare, amenințătoare și nefericită situație? Singurul sprijin al celui prins în sorbul iadului personal este speranța. Deși un bine cunoscut dicton latin spune că *"una salus victis nulam sperare salutem"*[141] - ceea ce în traducere largă înseamnă „*singura speranță a celor învinși este să nu (ajungă să) conteze pe speranță*”, cu sensul că există o șansă doar dacă există și o cale concretă de a o realiza - trebuie să înlăturăm orice posibile dubii și ezitări am avea și să ne concentrăm toată atenția spre speranță.

Ca să beneficiezi de speranță ca de un colac de salvare care să te poată menține la suprafață până când vei fi salvat din vâltoarea propriilor tenebre trebuie să-ți impui să urmezi cu religiozitate următorii pași:

În mijlocul vârtejului care pare să te înghită trebuie să îți impui o atitudine calmă și metodică - singura eficientă în fața valului de panică care îți poate sugruma orice comportament rațional.

Apoi trebuie să te fixezi pe ideea că totul este doar în mintea ta, că este doar o rezultantă a unui dezechilibru care poate fi corectat și că această situație este temporară în ciuda tuturor aparențelor și - mai ales - că vei primi ajutor și că în final totul va fi bine.

---

[141] Citat în limba latină din Eneida publicată în 19 î.e.n. de Publius Vergilius Maro (70 î.e.n. - 19 î.e.n.) cunoscut la noi sub numele de Virgiliu

Înainte de a acționa în vreun fel trebuie să te asiguri că argumentele în favoarea acelei acțiuni nu sunt distorsionate de starea ta. În acest sens trebuie să-ți reamintești scara de valori umane în care supraviețuirea ta și a celorlalți este pe primul plan și să nu abandonezi valorile moralei sub influența unei logici alterate datorită inconvenientelor unei situații limită.

Axează-te pe ideea că uneori gândirea convențională poate da greș și că pentru a găsi o soluție ai nevoie de timp pentru a gândi situația ta într-un mod nonconformist. Că soluția va veni la timp chiar dacă ea nu se întrezărește acum. Și chiar dacă tu nu o poți găsi, sunt alții capabili și instruiți special ca să o facă pentru tine.

Dar dacă simți că lucrurile nu iau o turnură favorabilă și nu se liniștesc într-un timp rezonabil, atunci: deoarece te poți afla sub imbolduri și stări care pot dicta raționamente și comportamente iraționale trebuie să accepți că înainte de a putea lua tu însuți hotărâri importante ai nevoie de ajutorul unei persoane cu discernământul neafectat de starea ta, o persoană capabilă să gestioneze corect și la timp situația.

Singurul care te poate ajuta să depășești momentul crizei este doctorul: el este pregătit și are experiența tratării acestor stări. Evident, imbolduri de orgoliu nejustificat, prejudecăți sau temeri pe diferite planuri îți vor sugera să nu o faci; însă dacă reușești să treci peste toate aceste temeri nefondate, prejudecăți, orgolii sau ce-or mai fi ele, vei fi un om salvat.

Cu ajutorul doctorului, iadul personal își va diminua prezența până la dispariția completă, mai ales dacă apelezi la el înainte de a ajunge în stadii critice. Ca stresul să dispară complet este nevoie de totala ta cooperare și de acceptarea faptului că măcar temporar ai nevoie de acest ajutor. Altfel magma copleșitoare a sentimentelor negative - deși aparent potolită o vreme sub un strat subțire de comportament cu aspect înșelător normal va izbucni și mai violent pe măsura noilor acumulări.

Drumul către iadul personal este presărat cu greșelile noastre personale, cu greșelile altora, cu influențele nefaste ale mediului și cu predispoziția organismului tău spre anumite stări. Nu poți îndrepta singur toate aceste lucruri. La noi - în pătura destul de groasă a celor cu un strat ceva mai subțirel de educație - încă mai persistă prejudecata care spune că este rușinos să apelezi la doctor în asemenea ocazii „*jenante*” și că numai un „*nebun*” s-ar expune celorlalți atât de „*imprudent*” și de „*indecent*”. Că ar fi mai bine să ții totul în tine și - mai ales - să nu afle nimeni despre starea ta „*ca să nu te creadă lumea nebun*”.

Dar așa strâmb gândesc doar nebunii. În acest caz, gândirea nonconformistă te va ajuta să te îndepărtezi de logica comună infestată cu prejudecăți, temeri și orgolii infantile și să lași vremelnic cârma pe mâna cuiva care știe mai bine decât tine drumul care duce către starea de echilibru.

„*Colacul de salvare*” de mai sus reprezintă varianta modernă a esenței unui ritual. Strămoșii au înțeles de mult importanța ritualului în reechilibrarea psihicului. Dar pentru ca un ritual să fie funcțional trebuie ca cel care îl practică să aibă deplină încredere în el. Unii îl mai numesc „*efect placebo*”, dar eu prefer să consider că organismul uman dispune de capacități de autoechilibrare care pot fi favorizate prin inhibarea unor stări perturbatoare ca panica, defetismul, teama, stresul etc. - stări care nu fac decât să întârzie procesul natural de revenire la echilibru.

Nu fac apologia nici unei forme de „*medicină*” nedovedită științific. Personal am mari îndoieli nu numai referitor la așa numita medicină „*alternativă*”, dar chiar și la anumite practici invazive din medicina tradițională instituționalizată. Pur și simplu mă refer la echilibrarea psihică care are un aport esențial în restabilirea echilibrului normal în care ar trebui să se găsească organismul nostru din toate punctele de vedere.

Iadul personal este un dezechilibru care cel mai adesea nu poate fi rezolvat decât dacă acceptăm că avem nevoie de ajutor. În ceea ce numim uneori în virtutea complexului nostru de provinciali europeni „*țările civilizate*”, prezența doctorului în viața agitată - mai ales a orășeanului - nu mai este de mult un motiv de jenă sau de fereală. Stresul cotidian combinat cu propriile predispoziții negative tind să ne dărâme la un moment dat. Avem nevoie de ajutor mai mult decât ne închipuim.

O să te întrebi - probabil - ce caută aici aceste pagini desprinse parcă dintr-o broșură găsită în sala de așteptare a vreunui cabinet medical? Ai uitat că citești o carte care încearcă să te învețe să gândești singur? Ca în orice lucrare de acest gen, trebuie să avem în vedere toate aspectele care țin de domeniul abordat. În cazul nostru, domeniul se referă la cei care lucrează cu gândurile mai mult ca oricare alții și care - în lipsa unor repere ferme care să-i țină cu picioarele pe pământ - sunt predispuși uneori la a-și face singuri viața un iad.

Omul este un animal obișnuit să conlucreze și să trăiască în acord cu semenii săi. Desprinderea gândirii personale de gândirea comună este un lucru care poate fi destul de delicat și poate avea rezultate imprevizibile,

mai ales dacă cel care face saltul nu este suficient de bine pregătit să dea piept cu realitatea existenței fără să poarte ochelarii de cal ai obișnuințelor de zi cu zi. În gândire, ieșirea din siguranța rutinei zilnice poate determina uneori traume psihice celor care nu sunt îndeajuns de precauți în a-și calcula pașii după putința proprie.

Poate că tu crezi că citești doar niște păreri nesolicitate în care caz - după un căscat zgomotos și o exclamație de genul „*la mai lasă-mă!*" vei uita tot ceea ce abia ai citit. Păcat. Ar fi bine să învățăm din timp să înotăm pentru ca atunci când întâmplarea ne aruncă într-o apă ceva mai adâncă să știm ce avem de făcut.

Sunt mulți indivizi a căror personalitate fragilă cedează uneori atunci când sunt expuși prea brusc realității care nu corespunde cu așteptările lor. Și nu trebuie neapărat ca aceștia să fie „*împletitori de gânduri*" de profesie. Moartea unei persoane apropiate, un accident cu urmări de nerecuperat, o dezamăgire pe plan sentimental - iată numai câteva dintre cauzele posibile ale transformării rutinei unei vieți normale într-un iad personal.

Eu sper să nu ai niciodată nevoie să urmezi aceste sfaturi, dar dacă vei avea și nu vei constata o îmbunătățire rapidă în timp util nu este nici o rușine să rezolvi problema apelând la un doctor - așa procedează orice om normal. Numai un nebun ar încerca să se descurce singur în asemenea situații. Ori nebunii nu trebuie să citească această carte pentru că cine știe ce ar putea înțelege ei din ea.

Deși o părere general acceptată spune că între genii și nebuni nu este prea mare diferență, eu unul cred că cei care împărtășesc această părere nu-i înțeleg nici pe unii și nici pe ceilalți. Nici nu au cum pentru că ei sunt doar oameni „*normali*" și mai mult ca sigur fără nici o experiență asupra felului în care se vede viața din perspectiva celor două extreme ale minții - genialitate sau nebunie.

Așa că ține minte: dacă vreodată - doamne ferește - vei luneca într-o crevasă întunecată și înfricoșătoare pe care o întâmplare nedorită ți-o va scoate pe neașteptate în cale, oricât de năucitor ar părea să fie iadul personal al acelei clipe, înșfacă cu putere colacul speranței și nu-i da drumul cu nici un chip. Întotdeauna se va găsi un înger care să te scoată de acolo. Trebuie doar să ceri la timp ajutorul celorlalți și să fii încredințat că acel ajutor va veni și îți va fi de folos. Și ai să vezi că ajutorul va veni și va rezolva tot ceea ce altfel nu ai cum să rezolvi doar tu, de unul singur.

Mai ții minte ce ți-am spus de atâtea ori? Nimeni nu poate trăi fără ajutorul celorlalți pentru că nimeni nu poate face față de unul singur tuturor aspectelor realității cu care ne putem confrunta în viață. Iar acesta este încă un exemplu despre beneficiile pe care le aduce organizarea sub formă de societate. De ce aici nu îi mai spun societății „*turmă*”? Cred că deja știi și singur să îți răspunzi. Singurătatea pe termen lung nu este nici romantică și nici benefică. Avem nevoie unii de alții ca să putem să ne atingem întregul potențial. Chiar și în gândire. Mai ales în gândire.

Gândirea reflectă modul în care noi înțelegem realitatea existenței. Ea determină interacțiunile noastre cu semenii și cu lumea înconjurătoare. Gândirea noastră poate fi rațională, obiectivă, corectă sau poate fi irațională, supusă impulsurilor instinctuale de moment, incoerentă. Poate fi încremenită în adevărurile unui anumit moment, poate fi retrogradă, poate fi înecată de fanatism sau de partizanat orb, poate fi îmbâcsită de misticism și de superstiții, poate fi în multe feluri. Ea ne poate face fericiți dar și nefericiți.

Uneori gândirea noastră se ridică deasupra realităților zilnice și se avântă în deslușirea necunoscutului prin extrapolarea cunoscutului. Pășim cu prudență printre posibilități care se conformează logicii noastre cu sentimentul că înțelegem realitatea existenței și că putem să ne controlăm drumul, că putem alege.

DEASUPRA A TOATE,[142] DINCOLO DE BINE ȘI DE RĂU[143]

Deși limbajul matematic este singurul limbaj care poate avea pretenția de a descrie cel mai corect cunoașterea obținută din perspectiva sintagmei de mai sus, mă voi aventura totuși să schițez în limbaj comun ceea ce se conturează celui care îndrăznește să arunce o privire dincolo de limitele experiențelor noastre zilnice.

Uneori lucrurile merg bine în cunoaștere și cei care se încumetă și îi ține putința să cerceteze zone noi descoperă fațete ale realității care fac să merite efortul. Alteori însă, lucrurile nu prea merg bine.

Ori de câte ori încercăm să ne reprezentăm acele locuri aflate cu mult peste ceea ce întâlnim cu toții în preumblările noastre obișnuite pe potecile deja bătute ale realității, atunci când ne ridicăm cu gândurile deasupra a toate cele de zi cu zi, acolo, în acea zonă de dincolo de bine și de rău, presupunem - măcar o parte dintre noi - că la fel ca și aici prin preajma noastră și acolo determinismul este singurul factor motor.

Alții cred alte lucruri, dar eu îți voi vorbi aici doar despre ceea ce cred eu acum, în acest stadiu aproape de final al cunoașterii mele. Mâine, cine știe ce mai apare. Evident că aceasta este doar o schiță extrem de simplificată și de subiectivă a viziunii asupra realității pe care a încropit-o universul meu personal în baza a ceea ce am trăit eu până acum. Părerile mele.

Cu toate că mulți dintre noi își imaginează că-și pot contura logic asemenea scheme extinse, totuși trebuie să recunoaștem că suntem cu mult prea limitați pentru a putea emite în limbaj comun teorii unificatoare a tot ceea ce a intrat până acum în arealul nostru de cunoaștere. Limbajul matematic despre care credem că permite aproximări mult mai fidele ale reprezentărilor simbolice ale realității cu care operează gândirea noastră ne dă speranța că într-o bună zi, cineva o va face. Dar până acum nu a reușit nimeni să o facă.

Câți dintre noi deslușim limbajul matematic dincolo de operațiile aritmetice de bază? Vrei să afli acest lucru? Nu trebuie decât să soliciți o recitare a tablei înmulțirii și vei vedea imediat cum aproape toate fizionomiile din jurul

---

[142] „Deasupra a toate" nu semnifică o poziție pozitiv calitativă sau privilegiată; pur și simplu indică locul din care - descătușată din rutinele cotidiene - mintea poate percepe tot arealul accesibil ei ca pe un tot care doar aparent pare compus din părți. Conexiunile subtile dintre ceea ce considerăm a fi părți aparente par a ieși la iveală numai din această poziție, relevând țesătura întregului.

[143] „Dincolo de bine și de rău" nu are semnificația abdicării de la normele uzuale ale moralei, ci doar de a arăta că analiza se face într-un mod care se dorește a fi pe cât posibil lipsit de subiectivitate; nu are nimic în comun cu expresia impusă de Friedrich Nietzsche și nici nu reprezintă în vreun fel o detașare calitativ ostentativă a gândirii nonconformiste de gândirea comună.

tău se posomorăsc. Iar dacă ceri rezultatul unei simple adunări a două cifre cu mai mult de șase-șapte cifre, se va face gol în jurul tău. Dar să încercăm să vorbim oleacă mai pe înțelesul tuturor ca nu cumva careva să-și poticnească gândurile de bolovanii cuvintelor peste care înțelegerea lor nu reușește să treacă.

Teoria actuală[144] la modă astăzi - cu destul de mulți adepți pentru că ea bate suspect de mult cu poveștile în care credeam odinioară, așa că tranziția la ea s-a făcut destul de lesnicios - încearcă să ne explice universul de la pasul al 2-lea[145], lăsând enigma impulsului inițial[146] și chiar și tot ceea ce a fost înainte de impulsul inițial fără nici o abordare, ca și cum nu ne-ar interesa.

Pare un mod convenabil de a împăca pe credincioși - care pot pune astfel divinitatea la originea tuturor lucrurilor - dar și pe cei care cred în știință și care sunt adânc încredințați că știința va găsi în cele din urmă ce a fost înainte de singularitate, mai ales că această teorie a fost în parte confirmată de observații și experimente așa cum cere cercetarea științifică rațională și obiectivă.

Deși a dovedit deocamdată suplețe și adaptabilitate prin asimilarea descoperirilor ulterioare enunțării sale în interpretări uneori neașteptate, dar deloc antagonice cu esența ei, eu personal sunt convins că această teorie va fi abandonată cândva în viitor, în favoarea altei teorii mai credibile. De ce? Pentru că este doar o teorie - este drept că mult mai bine susținută de dovezi ca altele de dinaintea ei - destul de simplistă sau mai corect spus generos de generalizatoare pentru a acoperi cât de cât convenabil majoritatea evenimentelor pe care are pretenția că le explică.

Să nu uităm că la început tot așa păreau și celelalte teorii din vechime. Inclusiv cea care punea Terra în centrul universului. Credibilă părea la vremea ei și teoria care explica cutremurele prin amplasarea pământului pe carapacea unei broaște țestoase care - ca să se explice în mod „*logic*" cutremurele - mai și țopăia din când în când. Ca biata creatură să-și mai dezmorțească picioarele, fără îndoială.

---

[144] „Teoria actuală" - este vorba despre teoria "Big Bang".

[145] „pasul al 2-lea" - teoria Big Bang pornește de la premisa unei singularități (pasul 1) care la momentul zero al timpului își modifică starea (pasul 2 - începutul timpului și spațiului). Nu sunt explicate cum s-a format singularitatea, ce anume conținea, ce legi o guvernau și cât timp a existat ea sub acea formă. Ni se spune doar că „o fluctuație cuantică" ar fi determinat pasul 2.

[146] „Impuls inițial" - teoria Big Bang nu explică cauza ieșirii universului din stadiul de singularitate; uzual se presupune că ar fi fost vorba despre o „fluctuație cuantică". Probabil un dezechilibru datorat unor forțe constrânse să ocupe un spațiu mai mult decât minuscul raportat la „necesitățile" lor.

Deși lipsa cunoștințelor despre singularitate și impulsul inițial duce la pendulări în lumea speculațiilor între planul inteligent[147] și ciclul etern[148] al materiei supusă propriilor determinări, nu este locul și nici intenția mea de a te îndemna spre una dintre aceste căi. Alegerea îți aparține să o faci tu însuți, după câtă minte ai - cum se mai spune. Mai precis după cât ai putut tu să pricepi până acum din realitatea existenței. Părerile despre realitatea existenței la care achiesezi.

Să conchidem doar că adevărul științific parțial [149] de astăzi este reprezentat de această teorie deocamdată încă considerată a fi credibilă - dacă este să o raportăm la cele ce credem că am cunoaște până în prezent. Deși nu este un adevăr total, este totuși o teorie prin intermediul căreia cei care optează pentru ea - atât religioși cât și nereligioși de un anumit nivel intelectual - își pot modela micul univers personal într-un mod destul de asemănător. Și nu este puțin lucru să treci de la manufacturarea lutului însuflețit prin voința divinității la oul primordial.

Unii își vor proiecta divinitatea în afara universului proclamând-o drept artizan al singularității, în timp ce ceilalți vor ignora cu cerbicie orice posibilitate de existență a supranaturalului. Tot ce se întâmplă cu singularitatea după pasul al doilea va fi interpretat - pentru prima dată în istorie - cam la fel de către majoritatea dintre cei care cred în veridicitatea acestei teorii. Dar să nu ne bucurăm prea devreme de această aparentă reconciliere parțială. Nu trebuie să uităm că de-a lungul istoriei omenirea a mai avut credințe locale unitare considerate a fi confirmate de realitate în mod parțial sau indirect - după posibilitățile cunoașterii vremii lor - dar care până la urmă s-au dovedit a fi false.

Planul inteligent (cu cei mai mulți adepți după cum se pare) - care în conformitate cu unele afirmații religioase poate aparține unei singure existențe supranaturale sau poate fi rezultatul conlucrării a mai multor existențe supranaturale[150] - este o chestiune de credință, fără a avea un suport demonstrabil. Cei care cred cu adevărat nu fac act de bravură din

---

[147] „planul inteligent" - teorii care consideră universul drept rezultat al unui plan inteligent aparținând unei sau unor existențe supranaturale.

[148] „ciclul etern" - teorie care consideră starea de singularitate un moment de tranziție între două universuri succesive, tranziție repetată și care se va mai repeta într-un ciclu presupus etern: univers vechi → singularitate → univers nou creat.

[149] „adevărul parțial" - noțiunea de adevăr poate avea mai multe conotații:

- *Adevăr (sau adevăr absolut) = una dintre calitățile esențiale ale realității; datorită limitărilor noastre biologice adevărul nu poate fi cunoscut integral, ci doar intuit sub diferite aspecte de Adevăr parțial, aspecte relevate prin interpretarea percepțiilor;*
- *Adevăr temporar = un fals adevăr care pare a fi adevăr doar câtă vreme durează circumstanțele care îl fac să pară astfel;*
- *Adevăr parțial = o fațetă limitată a adevărului care își păstrează mereu calitatea de adevăr, dar diferă de adevărul absolut;*
- *Adevăr total = rezultatul tuturor actelor de cunoaștere exercitate asupra unui subiect - reprezintă maximul de a cerceta, percepe, acumula și înțelege prin epuizarea tuturor căilor de cunoaștere accesibile; este format din totalitatea adevărurilor parțiale. Deși - spre deosebire de adevărul absolut (ceea ce este de fapt) - adevărul total (adevărul uman, ceea ce înțelegem noi, părerea noastră) reprezintă rezultatul cunoașterii umane. Datorită limitărilor biologice noi nu avem acces decât secvențial la adevărul total. Acest fel de a fi al nostru constituie baza îngrijorărilor referitoare la inteligența artificială care se presupune că va avea limite cu mult extinse peste limitele noastre personale, ceea ce poate duce la urmări imprevizibile.*

[150] Chiar și în cadrul religiei creștine se presupune existența unor armate de îngeri, heruvimi, arhangheli și multe alte ființe supranaturale „specializate" să îndeplinească diferite sarcini „inferioare" care nu cadrează cu „rangul" divinității principale - deși aceasta în atotputernicia sa ar putea face orice și fără aceste „ajutoare" pare-se doar manifestându-și dorința. Ca să nu mai pomenim de hoardele de draci și tot soiul de alte creaturi fără pic de respect față de divinitate despre care presupunem că sunt rebuturi de fabricație nereciclabile.

acest lucru, iar cei mai mulți dintre ei se pare că nici nu mai încearcă să ducă cruciade de convertire așa cum nici cei care nu cred în divinități nu ar trebui să-și impună părerile lor asupra celor care nu doresc acest lucru.

În fapt toți suntem la fel: credem fiecare dintre noi cu convingere mai mare sau mai mică în adevărurile izvorâte din experiențele noastre personale. Doar că aceste adevăruri diferă între ele în funcție de experiențele de cunoaștere ale fiecăruia dintre noi în parte. Credințele celor înclinați spre religie se schimbă ceva mai lent: la început au venerat natura și manifestările ei, mai apoi extrapolarea lor simbolică reprezentată prin divinități.

Mai nou au început să treacă exagerările prea evidente în rândul parabolelor și să schimbe centrul de greutate dinspre umilință și supunere fără crâcnire - atribute specifice sclavagismului care le-a zămislit ca o proiecție exacerbată a societății - spre un comportament social cu mult mai acceptabil pentru zilele noastre: empatie, bunătate și înțelegere.

Să nu-ți imaginezi cumva că cei care cred în știință sunt mai breji: la început credeau că pământul stă pe o broască țestoasă, apoi că este plat, pe urmă că este rotund și mai nou că este un ovoid. Și unii și alții și-au format credințele în funcție de spusele semenilor în care au avut încredere. Singurii de care ar trebui să ne ferim cu toții sunt aceia care încearcă pe diferite căi să profite de credințele noastre, fie ele religioase sau nu. Sunt mult prea mulți profitori și de o parte și de alta și este destul de greu pentru omul obișnuit ca să îi dibuie și să se ferească atunci când are de a face cu ei.

De obicei cei care profită în vreun fel de pe urma religiei încearcă să o impună prin amenințări sau ademeniri, tratând divinitatea ca pe ceva incapabil să se impună singură sufletului omenesc. Ei sunt responsabili de diferitele războaie cu pretext religios care ne mai bântuie și astăzi. Ruperea Pakistanului de India ne arată până unde poate merge intoleranța religioasă.

Religia - după mine - ar trebui să fie o cunoaștere, o înțelegere a determinismului care a dus la apariția noastră. O cunoaștere care poate da echilibru sufletesc și un sens uman realității și nu un pretext de agresiuni spirituale, fizice sau o sursă de câștig pentru așa-zise servicii pretinse în slujba divinității. Ori trocuri de genul „*dă-mi mie acum și îți va da Domnul însutit… pe lumea cealaltă*”. Ori stupidități de genul „*Mă înclin în fața ta moleculă primordială care ai generat viața*” ori „*Slăviți să fie extratereștrii care ne-au inițiat și îndrumat evoluția*”.

Nici partea care se declară adepta cunoașterii obiective prin intermediul științei nu duce lipsă de specimene care folosesc cunoașterea doar în folosul propriei propășiri, cel mai adesea în detrimentul altora. Împotriva unor astfel de paraziți ar trebui să ne ridicăm împreună și unii și alții și nu împotriva credințelor noastre - atâta vreme cât aceste credințe nu-i lezează într-un vreun fel pe ceilalți și nu blochează cunoașterea rațională.

Iar pentru aceia care sunt încă nedumeriți și au nevoie de explicații într-un sens sau altul, există instituții specializate care îi pot lămuri asupra teoriilor - fie ele teologice sau științifice - scutindu-i de „*tălmăcirile*" părelnicilor de pe net interesați mai mult de binele propriu decât de propovăduirea adevărului. Ferește-te de auto intitulații păstori care caută să te înregimenteze în vreo sectă croită din elucubrațiile unui creier bolnav aparținând vreunui ins lipsit de respect față de adevăr și - mai mult ca sigur - în căutare de oi de muls.

Deși limitele umane de percepere a realității existenței, presupunerile încă tinerei fizici cuantice sau teoriile nedovedite despre materia întunecată[151] și energia întunecată[152] pot da naștere unor speculații în sensul de aparentă confirmare a posibilității existenței - dacă nu a divinului, cel puțin a unor aspecte cu care împodobim de obicei imaginea acestuia - eu cred că în acest moment al cunoașterii umane este de preferat ceea ce oferă știința actuală[153] care consideră universul doar ca un rezultat a interacțiunii materiei cu ea însăși, având determinarea drept cârmă și presupusul impuls inițial drept motor, iar din religie, regulile generale de comportament social, bunătatea, empatia, întrajutorarea și dorința de autodepășire și perfecționare personală.

Dacă divinitățile există și consideră că existența lor ar trebui remarcată de către noi, nu mă îndoiesc că ele pot găsi o cale mult mai credibilă de a ne împărtăși acest lucru decât delirul verbal neverificabil al unora sau al altora erijați în tălmăcitori a voinței lor. Dacă doresc acest lucru. Iar dacă nu doresc, ce rost are să le mai deranjăm de la ale lor? Să ne vedem fiecare - și noi și divinitățile - de treburile noastre.

Evident, suntem subiectivi atunci când considerăm știința drept o sursă de informații mai credibilă decât altele. Înțelegem (unii dintre noi) că uneori cercetarea științifică unilaterală poate duce la concluzii rupte de realitatea

---

[151] „materie întunecată" - substanță presupusă a cărei existență a fost dedusă din calcule în baza comportamentului universului; mai este denumită în mod incorect și „materie neagră".

[152] „energie întunecată" - substanță presupusă (cu masă și energie) despre care se crede că generează o forță care se comportă ca o gravitație negativă; mai este denumită în mod incorect și „energie neagră".

[153] Referire la cunoștințele acumulate de autor până la data scrierii acestui text.

pe care nu întotdeauna omul de știință o poate intui corect doar studiind porțiuni separate în mod subiectiv din întreg.

Suntem conștienți mai ales de faptul că unele dintre aceste concluzii sunt disonante față de realitatea existenței datorită slabei noastre capacități de înțelegere a întregului sau mai simplu spus datorită accesului parțial și neuniform [154] la informații datorat limitărilor noastre biologice și interferențelor mediului. Ceea ce știm este doar un colaj incoerent și inexact format din interpretări subiective ale unor percepții aleatorii, discontinui și distorsionate asupra unor porțiuni aflate mai „*la îndemâna noastră*" din realitatea existenței. Păreri.

Cunoașterea prin intermediul informației indirecte parvenite prin intermediul percepțiilor are limitările ei inerente, dar din păcate noi nu avem altă cale de a ne exercita cunoașterea. Excludem presupusa cale a „*revelațiilor*" care până în prezent - cel puțin din punctul de vedere al celor care mizează exclusiv pe știință - s-au dovedit adeseori a fi simple contrafaceri ale realității servind unui anumit scop sau presupuse tulburări de ordin psihic ori - uneori - confuzii interpretate în mod fantezist sub influența unor tipare încetățenite de multă vreme în mentalul colectiv.

Experiența ne arată că pe măsură ce se lărgește orizontul cunoașterii prin cercetare științifică unele rezultate ale cunoașterii anterioare - considerate ca fiind eronate - capătă sens odată cu descoperirea de noi corelații. Datorită acestui specific de a se autocorecta în timp, eu cred că cercetarea științifică rămâne cea mai credibilă aproximație a realității pe care o putem obține în cadrul limitărilor noastre biologice. Cu condiția de a fi gata mereu pentru o nouă reevaluare a celor cunoscute deja, de fiecare dată când se mai descoperă vreun lucru pe care îl putem considera ca fiind important.

Iar supranaturalul - dacă există și dacă vrea să ne facă cunoscut faptul că există - va găsi el o cale mult mai credibilă decât șoptitul la urechea „*aleșilor*" prin care să ne înștiințeze. Deși eu cred că - dacă divinitățile ar exista - ar fugi ca dracul de tămâie de tovărășia noastră perturbatoare și aducătoare de probleme de tot soiul. Cine ar vrea tovărășia unor ființe care nu gândesc obiectiv sau - ca să fim sinceri - uneori se pare că nu gândesc de loc?

Subiectivitatea părerilor mele este probabil mult influențată de tipologia umană a celor care participau real sau numai pretindeau că participă la actul de cunoaștere, personaje cu care m-am intersectat de-a lungul timpului atât în domeniul religios cât și în cel științific. Voința de a

[154] *Se pare că studiem din realitate doar ceea ce ne aduce o răsplată imediată și nu o atacăm pe un front larg interdisciplinar și coerent.*

descoperi adevărul indiferent de consecințe, capacitatea de a o face într-un mod cât mai obiectiv, onestitatea de a recunoaște acolo unde a dat greș și nu în ultimul rând mobilul actului de cunoaștere nu îmi apar suficient de convingătoare de cealaltă parte a taberei, așa că în prezent mizez pe știință.

Cu toate acestea am respect, înțelegere și toleranță pentru cei care au alte crezuri și mă aștept și din partea lor la același lucru. Și sunt pe deplin conștient că nimeni nu este stăpânul absolut al adevărului.

Și totuși nu sunt un partizan sută la sută de partea științei așa cum se prezintă ea astăzi pentru că eu sunt de părere că nu există decât întregul; părțile[155] pe care le considerăm în limitarea noastră senzorială și cognitivă ca formând întregul nu există decât în logica noastră, nu și în realitatea obiectivă a existenței.

Neputința de a percepe întregul în totalitatea manifestărilor sale și tendința de a-l împărți în părți accesibile percepțiilor noastre determină mintea umană să-și creeze o imagine falsă asupra realității. Este ceva similar cu a citi câteva rânduri disparate de pe o singură pagină dintr-o carte luată la întâmplare de pe rafturile unei biblioteci imense și a pretinde apoi că ai cunoaște ceea ce cuprind toate celelalte cărți de acolo. Aceasta (cunoașterea umană asupra realității existenței) este doar o imagine extrapolată din percepții umane și supusă procustian logicii umane, nu este realitatea.

Privind retrospectiv în istorie, ceea ce credeam sau credem astăzi că știm despre realitatea existenței a format în noi (și în trecut, dar și astăzi) doar câte o imagine încropită din păreri fără echivalent fidel în realitatea existenței. Păreri care se schimbă mereu și care dau naștere la diverse presupuneri subiective asupra întregului din care facem parte. Doar părerile noastre mereu schimbătoare asupra realității.

Și stau și mă întreb: oare mâine va fi altfel? Mai mult ca sigur că lucrurile vor rămâne la fel dacă nu reușim cumva să ne depășim limitările cognitive. Apropo de limitări cognitive, salutări simpaticului tău deget mijlociu despre care - nu știu de ce - sunt mai mult ca sigur că nici în viitor nu-și va putea depăși limitele „*înțelegerii*” sale! Sau poate că mă înșel și pe viitor cine știe ce gene se vor activa și vor face din mititelul nostru ceva de neimaginat astăzi.

---

[155] „Partea” este o invenție a logicii apărută ca o consecință a capacităților noastre reduse de percepție și prelucrare a informației. Universul (realitatea existenței) este un tot unitar indivizibil - prin divizarea sa în părți conform logicii noastre obținem rezultate viciate, dar suficiente unei interacțiuni limitate la nivelul necesităților noastre. La fel cum prin fotografiere sau filmare obținem doar cadre înghețate din proximitate și nicidecum întregul, chiar dacă am folosi un obiectiv sferic de 360º.

Conștienți de limitările noastre, perseverăm pe drumul cunoașterii umane care se dovedește totuși a fi benefică în îndeplinirea dificilului rol de interfață între noi și realitatea existenței. Privind deasupra obișnuinței de zi cu zi[156] constați că pentru percepțiile noastre întregul pare o împletitură uriașă de determinări din care nu poți separa nimic care să nu aibă legătură cu restul.

Părțile - așa cum le percepem noi în cadrul procesului cognitiv din micul nostru univers personal - nu există în realitate. Nu există decât întregul din care noi credem că „*oglindim*" în mintea noastră ceea ce iscă în noi vecinătățile noastre. „*Părțile*" pe care ni se pare că le observăm nu sunt altceva decât interpretarea prin intermediul logicii a unor percepții trunchiate asupra unor interacțiuni cu vecinătățile din acel moment. La fel cum un ciob de oglindă în care se oglindește doar o mică parte din roata unui autoturism și-ar spune „*Aha! Deci așa arată un autoturism.*"

Unii chiar cred că noi înșine nu suntem altceva decât manifestări ale întregului care ne-ar fi creat cu „*intenția*" ca el, întregul, să se cunoască pe sine însuși. Adică să se cunoască pe sine prin noi, așa cum ne cunoaștem și noi pe noi înșine prin intermediul simțurilor noastre. Ei înghesuie astfel extraordinara sofisticare și complexitate a universului în limitele unui ridicul animism, părând a nu avea habar că dorința de cunoaștere este doar una dintre uneltele exploratorii strâns legate de instinctul de supraviețuire al organismelor pe care obișnuim să le considerăm ca fiind vii.

Ca să nu mai pomenim iarăși că realitatea umană este tare departe de a interpreta corect realitatea existenței, ceea ce duce din start în derizoriu hazlia ipoteză a universului curios de sine însuși care - în cazul de față - s-ar alege doar cu trecătoarele noastre fantezii puerile. Căci ce altceva poate fi cunoașterea noastră (părerile noastre infantile despre realitate) în fața întregii realități a existenței?

Știința ne arată un determinism care poate fi cât se poate de înspăimântător pentru cineva care mai crede încă cu naivitate în liberul arbitru. Pentru menținerea unui echilibru psihic acceptabil, suntem forțați prin natura firii noastre să apelăm la veșnicul liman de refugiu: capul în nisip - o modalitate de eludare a realității căreia i se mai spune uneori și speranță. Speranța că lucrurile nu sunt așa cum sunt.

---

[156] Cu sensul de a trece peste rutina cu rol de filtru care permit doar noilor informații să se detașeze de cele uzuale; mai simplu spus, să luăm în considerare toate informațiile indiferent de gradul de importanță pe care li-l acordăm.

Speranță în ce? În orice găsim la îndemână. Mai ales în credința noastră că realitatea nu poate fi chiar așa de înspăimântătoare pe cât ne apare ea atunci când ne ridicăm cât de cât pleoapele de pe ochi ca s-o vedem puțin mai bine.

Cum altfel decât înspăimântător poți denumi sentimentul care te cuprinde atunci când realizezi că universul este departe de a fi un loc prielnic ființei umane și că acel punct albastru[157] care ne-a creat și ne ține încă în viață este pe cale să cedeze eforturilor noastre inconștiente de a ne satisface instinctele fără pic de discernământ?

Speranța - de multe ori ilogică - ne-a scos din multe de-a lungul istoriei. Și probabil că o va mai face de foarte multe ori și de acum încolo. Abilitatea de a avea speranță este una dintre caracteristicile noastre cele mai importante care ne ajută să rezistăm psihic atunci când nimic altceva nu pare că ar putea să ne ajute.

Ideea că „*va trece, va fi din nou bine*" (ce a fost va mai fi) cu care am înfruntat adesea realitatea care nu corespundea predicțiilor noastre nerealiste ne-a salvat și probabil ne va mai salva de la o prăbușire psihică care ne pândește ori de câte ori contactul cu neprevăzutul realității tinde să ne copleșească.

Același efect dătător de speranță îl au și unele ritualuri religioase - ceea ce explică longevitatea lor în ciuda tuturor dovezilor care ne arată că ele sunt la fel de eficiente în practică ca și băgarea capului în nisip. Totuși, nu subestima niciodată puterea enormă pe care o are speranța asupra spiritului omenesc. Ea poate genera modificări majore în economia faptelor noastre, putând determina chiar și schimbări de comportament radicale. Bazate doar pe speranță. Poate că ceea ce am putea face acum în speranța unui viitor mai bun ne va putea abate de la actuala traiectorie către auto extincție. Să sperăm.

Credem că trăim într-un univers determinist indiferent valorilor umane, guvernat de legi imuabile și mai mult ca probabil - credem noi astăzi - universal aplicabile pentru întreaga realitate a existenței. Mai puțin în interiorul găurilor negre despre care încă nu prea știm mare lucru. Pe de altă parte, fiecare dintre noi are propriul său univers personal construit pe baza propriilor experiențe de cunoaștere în care guvernează legile proprii, determinate de felul propriu de a fi, dar mai ales de către credințele sale.

---

[157] Terra. Punct albastru - Aluzie la o fotografie făcută în anul 1990 de sonda spațială Voyager 1 în care Terra apare ca un punct albastru pal.

Cum împăcăm cele două imagini - cea dată de știință în care determinismul rece (totul nu este decât o interacțiune a materiei în condițiile impuse de către circumstanțe, interacțiune determinată de disiparea energiei eliberată de singularitate) versus imaginea paternalistă, cea care - în ciuda evoluției cunoașterii umane - predomină în universurile noastre personale ca imagine a realității (există sens, intenție, liber arbitru și posibilitatea de a ne schimba destinul)?

Ne refugiem în confortul parental[158] al universului personal croit cândva de noi sub călăuzirea diverșilor păstori și negăm realitatea? Iar dacă vom accepta în cele din urmă realitatea, ne vom reconstrui universurile noastre personale în conformitate cu ceea ce vom afla despre realitate? Cum vom face asta? Înlocuind doar conceptele de bază și acceptând determinismul ca pe o nouă religie? Vom ajunge să înlocuim chiar și normele de comportament social rezultate din vechile concepții?

Cum să modificăm aceste norme în așa fel încât acestea să facă față noilor realități și să contracarăm tendința de lunecare spre simpla supraviețuire biologică determinată de lipsa unor jaloane care s-au dovedit a fi false, dar totuși atât de utile în a ne ajuta să evoluăm spre idealul de om adevărat? Ce punem în locul speranței că depinde numai de noi ca totul să fie bine? Cum facem față nesiguranței și necunoscutului determinărilor care ne asaltează ca valurile de furtună bărcuța fragilă a crezurilor noastre?

Să impunem ceea ce considerăm a fi valori ale spiritului rezultate doar din cunoașterea obiectivă a realității? Este bine să facem asta când știm acum că și ele vor fi considerate erori de interpretare odată cu trecerea timpului și odată cu schimbarea inevitabilă a circumstanțelor? Ce valoare mai pot avea valorile noastre care în timp se dovedesc a nu fi fost generate din informații corecte? Mai pot fi ele considerate valori?

O mare parte dintre vechile valori vor fi considerate în continuare ca atare. Să transferi valori fundamentale ca „*să nu ucizi*” sau „*iubește-ți semenul*” (inițial aproapele) din sfera cerințelor divine în cea a cauzalității științifice nu pare a fi greu, argumente logice se găsesc cu duiumul.

---

[158] Tindem să ne construim un univers personal în care să regăsim siguranța experimentată în copilărie când ne simțeam ocrotiți de părinți. Religia preia acest concept exacerbând ocrotirea de tip parental până la limite extreme, supranaturale. Devenim religioși atunci când trăim într-un mediu propice acestui lucru sau atunci când simțim că universul nostru personal actual nu ne asigură suficientă siguranță psihică. Mulți sunt conștienți de această îndepărtare de realitate, dar consideră că o speranță nerealistă este de preferat unei vieți lipsită de speranță și de înfruntare a realității. De ce? Pentru că nu înțeleg realitatea, iar ceea ce nu înțelegem ne sperie mai mult decât ceea ce înțelegem.

Dar oare vor mai fi privite ele ca având aceeași greutate morală trecând din zona atotputerniciei[159] - zonă presupusă a fi deținătoare a adevărurilor supreme mai presus de înțelegerea noastră în cea mereu schimbătoare a cunoașterii obiective a realității? Va putea înlocui logica demonstrației științifice teama de represalii divine sau doar vom înlocui pur și simplu teama de represaliile divine cu teama de cele instituționalizate? Cât de eficientă este aceasta din urmă pentru cei care sunt siguri că nu îi vede nimeni atunci când se hotărăsc să nu respecte ceea ce ar trebui să fie respectat?

Ne vom putea adapta acumulării noilor cunoștințe științifice - unele devastatoare pentru obișnuințele noastre de până acum - sau iarăși vom fugi de realitate pentru a ne reface fragilul echilibru psihic așa cum am mai făcut atunci când eram și mai neștiutori decât acum? Să fie speranța în ajutorul divin singura noastră cale de a face față aspectelor neconvenabile ale realității?

Este oare îndepărtarea voluntară de realitate indispensabilă condiției de om? Poți reveni - după ce ai privit dincolo de bine și de rău (dincolo de realitatea umană, de părerile noastre efemere despre realitate) - la vechea ta structură psihică? Te poți reechilibra? Cu ce, prin ce, pentru ce?

Adevărurile temporare ale științei sunt în continuă schimbare - cel puțin în privința interpretării lor prin prisma noilor descoperiri. Vom putea ține pasul mereu, ne vom putea adapta continuu la aceste schimbări? Logica noastră atât de tributară trecutului (ce a fost, este și va mai fi) se va putea modifica suficient de flexibil astfel încât să facem față cunoașterii faptului că nu suntem decât o efemeră manifestare locală a întregului supusă fără drept de apel tuturor determinărilor din cadrul său?

Cum ne va schimba acest lucru? Ce vor face cei care nu vor putea accepta noile adevăruri? Se va acutiza diferența între cei care cred în ficțiuni aducătoare de aparentă siguranță și cei care cred în ceea ce le spune știința momentului? Tu poți da un răspuns al tău personal la toate aceste întrebări?

---

[159] „Atotputernicia" este un atribut care reclamă o zonă nelimitată de exercitare a voinței. Malefica prezență a diavolului limitează drastic aria de influență a divinității excluzând astfel atotputernicia, indiferent dacă divinitatea dorește sau nu prezența diavolului, cu sau fără un scop anume. Cum maleficul pare a domni mai peste tot, iar divinul pare să ocupe doar mici spoturi (în general se crede că ar fi prezent mai ales în lăcașele de cult), nu este de mirare că mulți consideră că de fapt maleficul ar fi cel atotputernic. Ca să nu mai discutăm că o divinitate atotputernică ar putea da naștere unui univers perfect sau măcar unei alte divinități cu mult mai bună decât ea însăși care să rezolve problemele pe care ea se pare că nu le poate rezolva. Cea mai uzitată scuză pentru o atotputernicie… limitată este cea a presupusei existențe a liber arbitrului - posibilitatea oamenilor de a alege între „bine" și „rău" deși această scuză aruncă în penibil însăși calitatea de atotputernicie prin neputința divinității de a cunoaște ce va face un anumit individ fără a mai avea nevoie de a-l mai supune la „încercare". Sau poate că știe apriori ceea ce vom face fiecare dintre noi, dar nu-i pasă (eu te-am făcut, eu te omor). Să fie totul doar un circ pentru distracția unei divinități plictisite de veșnicie?

O avalanșă de întrebări, unele aparent fără un posibil răspuns concret, cel puțin deocamdată. Să nu uităm: capacitățile cognitive ale omului sunt extrem de limitate și asta este cumva și spre binele lui. Ceea ce nu cunoști, nu te sperie dacă reușești să ignori. Până când realitatea ți se arată brusc în față surprinzându-te. Aici intervine cunoașterea cu rol de mediere între realitatea existenței și animalul pornit pe calea omului adevărat.

Mi-ar plăcea să spun că realitatea existenței ne determină comportamentul și șansele de supraviețuire. Dar nu ar fi de loc adevărat. Nu realitatea existenței este acum motorul interacțiunilor noastre ci părerile noastre despre ea. Supraviețuirea noastră depinde de cât de mult reușim să ne armonizăm acțiunile cu realitatea existenței. Realitatea existenței a fost inițiatorul interacțiunilor noastre la început, atunci când încă nu exersam darul gândirii, când nu puneam între noi și ea părerile noastre despre ea, ci doar reacționam la determinări.

Realitatea existenței ne-a cernut în funcție de reacții trecând în neființă pe cei care reacționau incorect. Astăzi numim acest proces evoluție și credem că îi datorăm transformarea noastră din simple organisme unicelulare în ceea ce am devenit în timp. Am dezvoltat cunoaștere asupra realității existenței - la început mai timid și nu prea bazat pe realitate, mai apoi din ce în ce mai corect și mai bazat pe fapte. Așa s-au născut cele două curente ale cunoașterii noastre: religia și știința. Ambele au încercat să cunoască realitatea existenței, fiecare prin metodele ei.

Și de la ambele avem o mulțime de lucruri și bune și mai puțin bune. Sincer să fiu, cu ce sunt mai bune unele decât altele când toate nu sunt altceva decât un produs al neuronilor noștri? Avem o avalanșă de informații dinspre fiecare parte care ne asaltează și pe care încercăm să le cernem cu discernământul nostru tributar experiențelor noastre de cunoaștere. Încercăm să nu ne lăsăm copleșiți. Dar ce fac cei care chiar știu cu puțin mai mult despre realitatea existenței decât ceilalți semeni ai lor - mai ales atunci când ajung în fața unor lucruri care chiar pot surprinde și copleși psihic pe majoritatea dintre noi?

SINGURĂTATEA ȘI TRISTEȚEA CUNOAȘTERII

Cei care nu știu prea multe despre cunoaștere o asociază adesea cu bucuria. Când auzi pe cineva vorbind despre „*bucuria cunoașterii*” cel mai probabil ai de a face cu un ageamiu care nu știe despre ce vorbește sau poate cu cineva care confundă cunoașterea superficială, de suprafață, cu cea aprofundată. Cunoașterea profundă este o treabă mult mai serioasă și nu prea este la îndemâna orișicui.

Era o zicală pe care nu o înțelegeam în vremea tinereții mele: „*Cine știe prea multe poate înnebuni*”. Multă vreme am crezut că este doar o vorbă prin care-și justificau inerția în ale cunoașterii cei care nu se prea oboseau ca să afle mai multe decât ceea ce considerau ei că le-ar fi de folos.

Cu timpul am realizat că de fapt zicala făcea referire la unele aspecte comportamentale observate de-a lungul timpului la unii dintre cei care - pe parcursul strădaniilor lor de a afla cum arată cu adevărat realitatea existenței - nu reușeau întotdeauna să facă față tuturor lucrurilor aflate. Pe atunci nu-mi puteam imagina că ar putea exista lucruri care te pot bloca mental, depășindu-ți capacitatea de procesare și de asimilare. Și asta doar aflându-le.

Acele lucruri nu se află la vedere, la îndemâna oricui și nici nu țipă ca să atragă atenția ci stau pitite ca parte a unor lucruri aparent familiare până în clipa în care le descoperi și le lași să se materializeze în mintea ta, acolo unde se încheagă viziunea noastră de ansamblu asupra realității. Rătăcindu-ți gândurile prin această zonă, poți întâlni la un moment dat ceva atât de înspăimântător încât să te blocheze într-un impas din care nu oricine poate ieși teafăr.

Abia acum, la bătrânețe, am ajuns să înțeleg că acel comportament aparent „*nebunesc*” este determinat în parte de teama instinctivă de necunoscut, de schimbări prea bruște de viziune asupra lumii care duc la pierderea auto controlului și nu de puține ori de mult prea multă însingurare ideatică.

Pe undeva este asemănător comportamentului unui copil care se rătăcește de ai lui printr-o pădure și constată la un moment dat că toate lucrurile familiare care îl făceau să fie încrezător în bunul mers al lumii sale au dispărut.

El realizează brusc că se găsește singur într-o lume străină, surprinzător de nesigură și mai ales indiferentă la toate lucrurile care păreau să îi dea sens și motivație - valorile și certitudinile umane. În această lume nouă el realizează că nu mai este centrul iubirii și ocrotirii părintești ca și până acum, ci doar o destul de posibilă viitoare victimă, înconjurată de o strivitoare și rece indiferență a unor lucruri necunoscute, lucruri cu aspect straniu, sumbru și aparent amenințător.

Față de copilul care are totuși o șansă destul de mare ca să fie găsit de ai săi, cel care s-a rătăcit în cunoaștere nu mai are nici o șansă să redevină inocent și lipsit de griji. Cu cât cunoști mai mult, cu atât îți dai seama că știi mai puțin și singurul lucru pe care îl afli cu certitudine este că nu există certitudini și că nimic nu este ceea ce pare să fie.

Noi ne temem instinctiv de necunoscut și pentru cercetător necunoscutul se deschide cu atât mai vast în fața lui cu cât îndrăznește el să ridice torța cunoașterii mai mult decât au făcut-o predecesorii săi. Și el se simte singur, luminat nesigur doar de torța lui adesea șovăielnică, singur în mijlocul unui ocean de necunoaștere. Și pe măsură ce înaintează în necunoscut se simte tot mai neîncrezător față de putința torței sale de a lumina corect toate ungherele din care năpădesc spaime nemaiîntâlnite până atunci.

Cum să îți explic toate acestea ție, dragă cititorule, care n-ai făcut probabil nici măcar un pas mititel dincolo de siguranța obișnuințelor tale zilnice? Cum să explici spaimele necunoscutului cunoașterii unuia pentru care cea mai intensă expediție de dincolo de obișnuințele sale a fost doar o vizită la bunicii de la țară, atunci când era mic?

Cunoștințele pe care le capeți când te încumeți să cercetezi dincolo de limitele la care se oprește mai toată lumea în viața de zi cu zi îți răstoarnă firescul zilnic și îți arată cât ești de neînsemnat, de efemer și de expus unor pericole despre care nici măcar nu aveai idee că există. Îți dă peste cap logica bazată pe „*ce a fost va mai fi*” fără a mai pune altceva în loc, lăsându-te suspendat într-o nesiguranță prevestitoare de lucruri rele.

Te simți plutind cumva deasupra hăului, fără să te poți sprijini pe morală, pe religie, pe cei din jurul tău și uneori nici măcar pe speranță, veșnicul nostru sprijin de pe urmă. Te poți baza doar pe tine însuți - asta dacă nu cumva te trădează încrederea pe care o ai în propria-ți putere de a înfrunta necunoscutul - dar nu ca să îl deslușești, ci doar ca să nu te prăbușești în fața prezenței lui copleșitoare. Nu toți pot face față atunci când pășesc în afara universului uman al părerilor noastre superficiale despre realitate.

Așa cum se întâmplă de obicei, nu prea există moduri prin care să-ți transmit fidel toate aceste lucruri. Pentru a le cunoaște și a le resimți pe deplin trebuie ca mai întâi să participi personal la experiențe de cunoaștere care să te ducă spre terenul alunecos al incertitudinilor științifice. Trebuie să te apropii de limita de la care psihicul se înfioră de teamă sub presiunea enormă a instinctului de conservare care se zbate terifiat încercând să oprească înaintarea nechibzuitului care s-a aventurat prea departe pentru putința lui de acceptare a evidențelor.

Nu voi încerca să te lămuresc mai mult pentru că vorbindu-ți despre o lume atât de străină de a ta ți s-ar părea că depănăm povești, iar tu - neînțelegând tragismul pentru specia noastră a celor descrise - poate că vei căsca spunându-ți „*Ei și ce îmi pasă mie? Cine l-a pus să facă lucruri a căror consecință nu le poate suporta?*"

Stai liniștit dragă cititorule. Nu vom merge mai departe cu lucruri atât de străine de lumea ta de până acum, ci doar vom trece în revistă câteva aspecte care îți pot da o idee cam despre ce este vorba. Și asta fără a te arunca într-o stare psihică nedorită, cu mult mai gravă decât plictiseala care îi mai cuprinde pe unii dintre noi pe parcursul unei astfel de călătorii. Plictiseala nu este altceva decât refuzul minții lenește de a înțelege ceea ce este de înțeles la un moment dat. Așa că trage aer în piept - ca să nu rămâi fără suflu - pentru că urmează o frază a naibii de lungă pe care trebuie să o parcurgi rapid dintr-o suflare. Ca atunci când alergi cu picioarele goale peste groapa cu cărbuni aprinși.

Spuneam că nu te mai poți baza decât pe tine însuți atunci când constați că ești doar o nesemnificativă și efemeră manifestare a unui întreg pe care nu îl înțelegi prea bine, că ești mereu la un pas de dezintegrare la cea mai mică schimbare a cumulului condițiilor care îți permit să existi plutind pe o pojghiță subțire [160] deasupra unui ocean de magmă [161] clocotitoare zguduită de cutremure și erupții, măturată de inundații și furtuni, biciuită de fulgere mortale, pe un ovoid care poate în orice clipă să-și schimbe polii magnetici[162], să intre într-o nouă epocă de gheață[163], să-și încline catastrofal axele, să i se topească calotele polare înecând sub apă zonele joase, să-și încetinească viteza de rotație[164] cu cine știe ce consecințe

[160] Este vorba despre scoarța terestră a cărei grosime variază între 5-70 km la un diametrul al Terrei de 12.742 km. Mai fragilă decât coaja unui ou.
[161] Scoarța terestră plutește pe manta, un strat de roci topite de aproximativ 3000 km grosime.
[162] Datele provenite în cursul anului 2014 de la sistemul de sateliți Swarm aparținând ESA (Agenția Spațială Europeană) arată o descreștere de 10 ori mai rapidă a intensității câmpului magnetic al Terrei decât se estimase anterior - fenomenul precedând schimbarea polilor magnetici; în condițiile unui câmp magnetic slăbit Terra va fi expusă radiațiilor solare și cosmice cu probabile repercusiuni negative majore asupra ființelor vii.
[163] Conform unor studii astronomice legate de activitatea solară și a interpretării datelor geologice despre periodicitatea erelor glaciare trecute, se presupune intrarea iminentă a Terrei într-o nouă eră glaciară, într-o perioadă de timp relativ scurtă la scară istorică.
[164] În opinia savanților micșorarea vitezei de rotație a pământului ar putea fi cauzată de interacțiunea Terrei cu luna, de topirea ghețarilor de la poli ceea ce ar duce la modificarea echilibrului planetei prin redistribuirea unei mari cantități de apă, ca să nu mai pomenim de probabilitatea unui impact sau o influență gravitațională produsă de un corp de o dimensiune suficient de mare a cărui traiectorie s-ar putea intersecta cu a noastră.

devastatoare, către care soarele își poate trimite în orice clipă răsuflarea dogoritoare a unei explozii solare pustiitoare căreia firavul nostru scut magnetic s-ar putea să nu îi poată face față, către care universul trimite regulat proiectile [165] sub forma unor bolovani gigantici [166] cu mărimi mergând până la ordinul kilometrilor și al căror impact ar putea determina trimiterea umanității pe urmele dinozaurilor, așteptând cu inima îndoită valul de radiații gama care ar putea veni din clipă în clipă de la WR-104[167] din Săgetător sau apocalipsa[168] bosonului Higgs[169] și multe, din păcate extrem de foarte multe altele.

De parcă toate astea nu ar fi de ajuns, constați cu stupefacție că în realitate nu există nici bine și nici rău, nici divinitate și nici viață de apoi și că nimic din ceea ce creează omenirea nu va rezista nici măcar ca informație inteligibilă cât de cât decât pentru o foarte mică perioadă de timp la scara istoriei după ce va dispărea și ultimul om, că de fapt timpul nu există decât ca o dimensiune a spațiului, că tu nu ești decât un trecător amestec de particule, un insignifiant fuior de fum într-o gigantică furtună fără nici o șansă reală de a fi stăpânul propriului destin, pentru că nici măcar liberul arbitru - cel care ne dădea conștiința valorii personale și siguranța controlului vieților noastre - pur și simplu nu există și noi facem doar ceea ce suntem determinați să facem, la unison cu întregul care ne-a generat și din care facem parte inseparabilă.

Sau descoperi că de fapt omul se pare că nici nu există ca entitate distinctă, ci doar ca un cumul de determinări ale întregului exprimate local printr-o serie de manifestări aparent legate între ele doar prin amintiri - acele urme palide lăsate în noi de către experiențele noastre trecute - împletite toate laolaltă într-o efemeră și părelnică conștiință de sine a ceva ce pare a fi mereu la fel deși în fiecare clipă, cu fiecare experiență nouă, devine tot mereu altceva așa cum și noi devenim mereu altcineva, cu fiecare clipă care trece.

Poate face față psihicul impactului generat de încercarea de a cunoaște realitatea și prin cunoașterea realității chiar pe noi înșine? Unii alunecă în misticism, căutând alinarea în ritualuri generatoare de echilibru psihic -

---

[165] Conform Centrului Național de Studii Spațiale (CNES) din cadrul Agenției Spațiale Franceze există șanse ca în anul 2068 să se producă o coliziune a Terrei cu asteroidul Apophis.

[166] Se estimează că numărul obiectelor cosmice a căror traiectorie se apropie de orbita terestră ar fi de aproximativ 2000 pentru cele mai mari de 1 km și de circa 1 milion pentru cele de peste 50 m.

[167] WR 104 este o stea din constelația Săgetătorul descoperită în 1998 de astronomul Peter Tuthill; steaua se află la o depărtare de circa 8000 de ani lumină și se află în stadiul terminal de viață stelară (pe cale de a se transforma în supernovă) ceea ce va genera o emisiune de raze gamma care ar putea afecta radical viața de pe Terra.

[168] Câmpul Higgs din interiorul unei „bule de vacuum" poate determina în anumite condiții expansiunea acesteia cu o viteză apropiată de cea a luminii având ca rezultat regresia la starea de hidrogen a tuturor elementelor din univers.

[169] Bosonul Higgs cunoscut și sub denumirea de „particula lui Dumnezeu" participă la procesul prin care particulele elementare capătă masă; este numit Higgs după numele fizicianului englez Peter Ware Higgs (1929-...) care i-a anticipat existența confirmată de CERN (Organizația europeană pentru cercetarea nucleară) în 2013.

cum a făcut Price[170] - deși acest lucru înseamnă negarea chiar a sensului existenței lor de până atunci și pare la fel de util ca și închiderea ochilor în fața trenului care vine șuierând amenințător drept spre imprudentul care a împietrit plin de groază pe șine.

Alții încearcă să se detașeze, părând să trăiască alternativ în două realități distincte: cea casnică - la fel ca toată lumea - și cea profesională. Se pare că unii dispun de un mecanism psihic care atenuează reacțiile exacerbate determinate de perceperea realităților cu conotație negativă extremă, inducându-și o stare care îi ajută să estompeze impactul unor informații care în mod normal ar paraliza o ființă care se bazează pe logică, anticiparea evenimentelor și controlul propriului său destin.

Din fericire - deși nu suntem decât niște animale bolnave de atâtea contradicții între ceea ce ne impunem noi între noi să facem, ceea ce ne îndeamnă alcătuirea noastră biologică să facem și ceea ce ne determină realitatea existenței prin circumstanțele momentului să facem, deși suntem plini de o curiozitate aproape morbidă și deși suntem de cele mai multe ori îmbătați de propria noastră admirație de sine care adesea ne împiedică să fim obiectivi sau precauți - uneori unii sunt capabili să adopte strategii de supraviețuire care îi ajută să depășească chiar și ceea ce îi poate copleși pe majoritatea dintre noi la un moment dat.

Aceste strategii au fost perfecționate treptat de-a lungul evoluției noastre. Ele ne ajută să blocăm realitatea (ca să nu ne blocheze ea pe noi) și să ne concentrăm spre ceea ce considerăm că ne-ar fi mai de folos - mai ales în momentele deosebit de dificile. Sunt aproape întotdeauna suficient de eficiente ca să facă față chiar și privirilor superficiale pe care le mai aruncă unii din când în când spre realitatea existenței de dincolo de granițele cu care deja ne-am familiarizat cei mai mulți dintre noi în cadrul rutinei noastre zilnice.

Cei care îndrăznesc să intre mai adânc pe teritoriul cunoașterii realității ostile nouă, rămân adeseori niște personaje triste și singuratice în mijlocul vacarmului infantil al semenilor lor, încercând să reziste psihic prin atenuarea pe diverse căi a impactului semnificațiilor lucrurilor pe care le descoperă și le înțeleg ceva mai mult decât noi ceilalți.

---

[170] George Robert Price (1922-1975) om de știință american; s-a ocupat inițial de chimie fizică - studiul fenomenelor macroscopice, atomice, subatomice și particulare care au loc în sistemele chimice sub aspectul legilor fizice și apoi de genetica populațiilor - studiul distribuției și modificărilor frecvențelor alelelor (versiuni ale genelor) într-o populație. Se pare că neputând face față implicațiilor în plan filosofic a uneia dintre ipotezele renumitului biolog evoluționist englez William Donald Hamilton (1936-2000) referitoare la altruismul ființei umane - ipoteză pe care Price o legitimase din proprie inițiativă și în mod strălucit demonstrându-i matematic valabilitatea - a încercat să-și găsească echilibrul în religie, și-a împărțit bunurile la săraci, iar în cele din urmă - negăsindu-și de fel liniștea - s-a sinucis.

Cei mai dedicați dintre ei au parte și de neplăcerea descurajantă de a-și vedea cunoștințele dobândite cu prețul unor privațiuni grele și nopți nedormite, distorsionate până la vulgarizare de cei care nu le înțeleg sau nu au interes să le înțeleagă. Ce poate fi mai trist decât să-ți vezi munca de o viață interpretată incoerent și distorsionat într-un limbaj păsăresc de către oportuniști de ocazie ca să se bage în seamă pe ei înșiși - poate doar să citești comentariile acide ale confraților răuvoitori sau invidioși.

Ori poate să-ți vezi cercetările de o viață atacate de către analfabeții realității existenței în numele unor plăsmuiri grotești, care în ciuda tuturor evidențelor sfidează realitatea existenței prin mistificările utile celor care au tras și încă mai trag foloase de pe urma falsificării realității.

Cum este posibil ca noi - „*parte*” a universului să nu fim cuprinși de bucuria șansei unice de a face parte din existența conștientă de sine? Poate pentru că am fost crescuți în culturi infectate cu mituri infantile propovăduitoare de realități ficționale și agresiv temătoare față de iscodirile spiritului sau poate pentru că încă mai credem că suntem cu totul altceva decât restul universului și anume ceva „*superior*” sau „*deosebit*”.

Un fel de rahat cu ochi cum s-ar putea spune într-un mod ceva mai deplasat, însă din păcate extrem de corect. Sunt unii care chiar cred că singurul nostru rost este acela de a fi pedepsiți zilnic cu o soartă de neinvidiat de către un zeu imaginar, pentru o vină imaginară a unor strămoși imaginari… [CENZURAT]

Să-i lăsăm - dacă asta este ceea ce își doresc - în lumea lor imaginară bântuită de coșmarurile tot de ei inventate. Noi doar să avem grijă ca aceste coșmaruri să nu se strecoare în realitatea obiectivă odată cu interesele unora sau altora. Avem și noi suficiente coșmaruri de înfruntat, coșmaruri care din nefericire sunt reale și care ne pot afecta în orice clipă fără nici un fel de preaviz.

Omul care se pretinde a fi inteligent, cel care nu se teme să privească adevărul în față, cel care prin contrast cu cei care nu gândesc singuri pare situat pe scara înțelegerii realității ceva mai sus decât ceilalți, acest om ce motive de tristețe are? Poate că animalul om nu este în elementul său în mijlocul cunoașterii în care a nimerit fără să vrea împins de universul care are pentru el o desfășurare a determinărilor ce nu poate fi înțeleasă încă cu înțelesul său de animal aflat pe o cale destul de improbabilă de a deveni cândva om cu adevărat.

În afara faptului că suntem înconjurați din toate părțile de miasmele unei ignoranțe agresive generalizate, se pare că uităm mereu că ceea ce numim cunoaștere reală nu este decât o părere subiectivă supusă felului nostru de a fi, asupra unor oglindiri ale întregului într-o nesemnificativă parte a sa - în noi. Doar păreri distorsionate de neputința noastră de a percepe și înțelege corect realitatea.

Uităm că fiecare dintre noi trăiește în propriul său univers personal care nu este altceva decât o interpretare proprie a realității în baza experiențelor personale depozitate în memorie - sau mai bine spus în baza amintirilor subiective sau și mai bine spus a resturilor distorsionate care au mai rămas din aceste amintiri. Doar păreri bazate pe interpretarea extrem de subiectivă a unor percepții.

Uităm că fiecare particulă din noi există de la începutul universului și că va exista până la sfârșitul său - dacă această teorie este adevărată și nu este doar o simplă presupunere bazată pe aparențe ca atâtea alte teorii care s-au dovedit de-a lungul timpului a fi false. Din ceea ce credem că știm până acum, rostul particulelor este de a forma noi și noi configurații, unele cu siguranță cu mult mai „*bune*” în economia generală a universului decât forma în care se află ele astăzi formându-ne pe noi - adeseori cu nimic deosebiți de o colonie de gândaci lacomi și proști. Scuze neamului gândacilor că mi-am permis să le atribui asemenea urâte caracteristici specific umane.

Această uitare ne determină să considerăm uneori că ceea ce credem că înțelegem din realitatea existenței conspiră contra noastră și că este doar o chestiune de timp până la anihilarea noastră totală și definitivă. Universul nu ne este ostil, nu ne-a creat doar ca să ne distrugă, pentru că nu poate fi vorba despre el, noi sau de vreo intenție din afara umanului: noi suntem doar o manifestare locală a lui, una dintre multele lui manifestări, o rezultantă a determinării generale a materiei.

Ceea ce ne alcătuiește la un moment dat va exista mereu în realitatea existenței. Am fost, suntem și vom fi prezenți sub diferite forme ca parte a existenței realității. Așa cum copilul de odinioară care am fost și care astăzi pare că nu mai este, nimic nu dispare în neant ci se întoarce de unde a venit, mereu altfel dar înfrățit cu tot ceea ce există la un nivel care se pare că ne depășește înțelegerea. O parte din acel copil suntem noi cei de astăzi. Cealaltă parte a găsit căi spre alte lucruri. Oare de ce nu ne este suficient să știm aceste lucruri pentru a fi mulțumiți?

Ceea ce denumim copilărie, adolescență, maturitate, senectute și moarte sunt doar manifestări locale determinate de marșul implacabil al întregului către un viitor îndepărtat pe care noi nu-l putem intui. Și cum l-am putea intui când noi nu putem intui corect nici măcar realitatea existenței a cărei parte activă sub formă umană suntem chiar acum?

Credem că putem intui viitorul extrapolând trecutul și prezentul. Asta ne dă un fals sentiment de siguranță și de oarecare control. Însă nu avem habar de unde vin și unde se duc particulele care au făcut, fac sau vor face parte din noi. Doar presupunem. Doar ne dăm cu părerea - ca de obicei.

Tu nu trebuie să te temi de acest aparent veșnic proces de transformare a toate cele ce sunt la un moment dat, în toate cele ce vor fi cândva. Tu, cel care mă citești, nu vei mai fi același peste foarte puțină vreme deși amintirile tale te vor face să crezi contrariul. Ai fost de la începutul universului și tot ceea ce te alcătuiește acum a trecut ca parte prin nenumărate forme ale existenței pentru ca acum - o clipită nesemnificativă din timpul universal - să se unească și să se manifeste sub această formă umană a ta.

Și nu va veni o clipă în care vei părăsi brusc această formă - deși asta crezi tu în mod superficial acum. Nici o particulă care a făcut, face și va face parte din tine nu va dispare așa, într-o clipă în neant, ci fiecare se va desprinde de tine după felul ei de a fi și va face parte din nenumărate alte existențe la care tu nici nu poți să visezi. Doar că toate aceste particule vin pe rând și pleacă tot pe rând atunci când le vine timpul, supuse legilor determinării și circumstanțelor în care se află la un moment dat.

Uită-te în oglindă: unde este copilașul din urmă cu ani? Tu nu ești el, iar el îți mai apare astăzi doar vag în resturi de amintiri, ca o siluetă rămasă în urmă pe peronul tinereții tale. O siluetă care se estompează pe măsură ce trenul vieții te îndepărtează de acele vremuri. Și tu cel de acum vei trece și când vei fi foarte bătrân, imaginea ta de acum va rătăci estompată de avalanșa prezentului de atunci doar printre rămășițele amintirilor tale.

Ai fost, ești și vei fi mereu clipă de clipă sub aparent aceeași formă umană, dar din alcătuiri diferite - parte a acestui univers. Ai fost tot timpul doar o memorie aproximativă a interacțiunilor tale cu realitatea, format mereu din alte și alte particule materiale.

Și atunci de ce să-ți fie frică? Dacă ții atât de mult la forma aceasta a ta de acum, fă ceva în limitele moralei timpului și locului în care te afli astfel

încât acel ceva să rămână în amintirea celorlalți - este și asta o formă de a întârzia inevitabilul sau așa cum credeau cei din vechime - de a păcăli moartea. Să rămâi viu în memoria celorlalți.

De ce ne temem de moarte? Oricât ne-am împăuna noi cu puterea de înțelegere a realității, cu capacitatea de predicție și prevenție - în situații limită animalul din noi preia controlul și acționează doar sub severa jurisdicție a instinctului de conservare. Instinctul de conservare are „*sarcina*" de a ne „*conserva*" adică de a ne ține în viață cu orice preț și nu oricum, ci într-un mod funcțional.

Dacă instinctul simte vreo primejdie pentru starea actuală de fapt, va apela chiar și la propria noastră terorizare psihică - într-un mod gradual și în concordanță cu pericolul cu care consideră că ne confruntăm - pentru a încerca să ne determine să acționăm astfel încât să rămânem în viață. De aceea ne temem atunci când ne temem. Din cauza acestui instinct care ne terorizează uneori doar ca să ne țină în viață.

O componentă crucială a modului nostru de a fi funcționali este memoria. Memoria nu determină numai identitatea noastră specifică - eul nostru - ci și modalitatea în care noi interacționăm cu realitatea. Memoria ne spune cine suntem, de unde venim și încotro am vrea să mergem. În principal memoria ne face să fim încrezători, speriați, indiferenți, activi, apatici în conjunctură cu predispozițiile biologiei noastre și a circumstanțelor în care ne aflăm.

Memoria noastră este imperfectă și subiectiv selectivă. Așa că noi simțim mai mult că am fi cam ceea ce ne-am dori să fim, omițând adesea ceea ce nu convine imaginii pe care ne-o dorim despre noi. Noi ne străduim să uităm ceea ce nu ne convine - mai ales atunci când este vorba chiar despre noi.

Când mintea noastră vine în contact cu adevărul rece al realității, când realizează forma efemeră, veșnic tranzitorie și infailibil determinată a tuturor lucrurilor și evenimentelor, când devenim conștienți de locul nostru real în contextul general, cei mai mulți dintre noi se simt copleșiți de un sentiment apăsător de tristețe: scotocim febril prin memorie și nu găsim nimic din care să extrapolăm ceva benefic care să contracareze această tristețe a condiției umane. Asta pentru că formarea memoriei este tributară experiențelor de zi cu zi. Iar noi nu am fost interesați până acum decât să supraviețuim. Puțini dintre noi au încercat să se familiarizeze cât mai mult cu putință cu realitatea obiectivă prin cunoaștere.

Cunoașterea nu te blazează, nu te resemnează și nu te face imun la aspectele „*negative*” ale realității. Ea doar atenuează surpriza neprevăzutului și determină o înțelegere mai amplă a propriei tale condiții. Ca să beneficiezi de cunoaștere trebuie să poți gândi echilibrat - echilibrat însemnând aici a fi conștient de diferența dintre concluziile tale subiective pe care le ai asupra trăirilor tale de până acum și infinitatea perspectivelor realității existenței obiective.

Nimeni nu deține adevărul absolut, ci doar câte o variantă subiectivă mai mult sau mai puțin credibilă, tributară perspectivei prin care el privește realitatea existenței.

Trebuie să înțelegi diferența dintre realitatea umană din cadrul universului tău personal și realitatea existenței care te include, te determină și te transformă mereu pe tine și odată cu tine întregul tău univers personal.

Ca să faci față neprevăzutului trebuie să-ți impui apriori o scară de valori care să te sprijine atunci când ai impresia că se cască hăul sub picioarele tale. Dacă neprevăzutul te surprinde nepregătit nu trebuie decât să urmezi regulile moralei și atunci vei fi la adăpost, atât tu cât și cei din jurul tău. Iar dacă nu dorești să ai astfel de experiențe bulversante, nu trebuie să te dedici escaladării muntelui gândirii spre un loc cu o perspectivă mai largă decât cea a nivelului gândirii tale în care tu te simți a fi în siguranță.

În acest din urmă caz nu trebuie să te întristezi, tot vei avea parte de bucurie în viață - poate chiar mai multă decât cei care aleg ascensiunea muntelui gândirii. Și poate mult mai repede decât ceilalți: știi că se spune că cel mai scurt drum spre un anume tip de fericire este al celor săraci cu duhul[171]. Ceilalți își pot găsi felul lor de fericire cercetând realitatea. Evident, nu este vorba despre același tip de fericire - totul este în funcție de ceea ce își dorește cu adevărat fiecare pentru sine.

În funcție de scara de valori pe care ți-o impui la un moment dat, ceea ce îți oferă viața te poate face fericit sau nefericit. Puțini sunt cei care încearcă să treacă impasibili prin viață. Dacă ceea ce prețuiești este cunoașterea, atunci cunoașterea te poate face fericit chiar dacă rezultatele ei pot duce la concluzii tulburătoare pentru tine. Aceste concluzii nu ar trebui să îți strice echilibrul psihic decât în cazul în care acesta s-a construit pe iluzii

---

[171] Aici sensul este dublu: „Ferice de cei pe care nu-și bat capul fiind astfel feriți de cunoașterea generatoare de frământări”, dar în același timp și „Ferice de cei care își găsesc refugiul în religie”. Este utilizată parafrazarea unui cunoscut citat de origine biblică, atribuit lui Isus: "Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor." (Biblia Ortodoxă — Matei 5:3). Sărac cu duhul are aici sensul de „cei care nu se dedică activităților cognitive”. [Ca o parantează: departe de sensurile forțate (de genul „ferice de cei proști”) pe care unii încearcă să le dea acestei fraze doar aparent neconvenabile doctrinar, sensul corect este „Ferice de cel care este atât de sărac încât nu are decât sufletul (duhul)” cu sensul că cel care nu deține nimic în afară de suflet a cărui posesie nu trebuie justificată la judecata de apoi (fiind un dar de la divinitate) se poate considera fericit; se sugerează astfel că preocuparea pentru deținerea lucrurilor pământești poate duce la săvârșirea unor acte care ar putea împiedica, îngreuna sau chiar împiedica urcarea credinciosului la rai.]

fără fundament care pot fi spulberate chiar și de către actele tale de cunoaștere de acum.

Cel care cunoaște realitatea cât mai aproape de esența ei nu ar trebui să își clădească echilibrul psihic pe iluzii nefondate. Cunoașterea realității ne ajută să ne adaptăm ei din toate punctele de vedere. Depărtarea de realitate poate avea rezultate catastrofale pentru fiecare dintre noi. Neadaptarea la realitate la nivel de specie înseamnă extincția speciei. Muzeele sunt pline de rămășițele speciilor care nu au reușit să se adapteze și crede-mă, dacă noi vom da greș, nici o specie nu-și va irosi timpul și resursele ca să ne expună în vreun muzeu.

Dacă primii oameni ar fi putut întrezări ce va aduce cunoașterea speciei noastre, mai mult ca sigur că s-ar fi simțit la fel de copleșiți ca și noi cei de astăzi când ne aventurăm în cunoașterea de dincolo de zona obișnuințelor noastre. Cunoaștere înseamnă schimbare permanentă de orizont și cei mai mulți dintre noi ne temem de orice fel de schimbare pentru că schimbarea presupune necesitatea de adaptare la noile condiții și asta sub amenințarea dispariției pentru cei care nu pot sau nu sunt dispuși la schimbare.

Din fericire, ne ajută mult faptul că suntem niște animale deosebit de curioase care caută de zor să descopere noi „*adevăruri*”, să iscodească cu insistență ce poate fi găsit în „*spatele*” a ceea ce superficial credem că am cunoaște deja.

Îmi vine în minte imaginea vaporului care se scufundă cu căpitanul stând aparent calm pe punte, în timp ce mulțimea din jurul lui viermuiește disperată și caută să scape cu orice chip. Căpitanul știe cel mai bine ce va urma. Își cunoaște vasul și cunoaște oceanul. În sufletul său este la fel de îngrozit ca oricare alt ins din mulțimea care își caută frenetic scăparea.

Cunoașterea îi spune că va muri dacă rămâne pe punte și că poate că ar mai avea o șansă dacă ar părăsi puntea. Morala îi spune de ce nu trebuie să părăsească puntea. Cunoașterea și morala îi dau posibilitatea de a înfrunta realitatea cu demnitate și spre folosul semenilor săi. Chiar dacă este ultimul lucru pe care îl face, ceea ce face reprezintă un enorm salt pe drumul care duce către idealul de om adevărat.

Din imaginea asta am omis ceva deosebit de important. Orchestra care a cântat până în ultima clipă. Ei nu aveau nici obligațiile și nici tradițiile unui căpitan de navă, obligații care să-i determine să facă ceea ce au făcut. Nimeni și nimic nu-i putea împiedica să caute și ei o cale ca să se salveze.

Au făcut ceea ce au făcut în numele moralei. S-au sacrificat pentru ceilalți, gândind că „*nu se poate altfel*”.

Pentru că în iadul din jurul lor nu li se părea a fi moral să-și abandoneze postul și să renunțe la încercarea sublimă în tragismul ei de a liniști cumva pasagerii înspăimântați. Și asta în ciuda tuturor urletelor instinctului de conservare. Câtă vreme muzica a cântat, pasagerii și membrii echipajului au sperat că nu este încă totul pierdut.

Toate aceste lucruri despre care ți-am povestit până acum reprezintă adevăruri. Nu pentru toată lumea ci doar pentru cei care înțeleg perspectivele din care sunt privite. Adevărul nu este un far orbitor, cu neputință de ignorat și identic ca formă și conținut pentru toată lumea. Ființa umană are nevoie de adevăruri care să îi jaloneze și să îi justifice calea. Toți avem nevoie de adevăr pentru a avea încredere în alegerile pe care le facem.

Echilibrul nostru psihic se bazează pe adevăr. Când descoperim că adevărul în care am crezut este doar o minciună, psihicul nostru se bulversează, își pierde echilibrul și se zbuciumă. Unii devin mânioși și răzbunători. Alții cad într-o tristețe grea, o dezamăgire din care cu greu mai pot fi scoși. Nu ne vine să credem că ceea ce am crezut cu tărie că ar fi adevărul nostru, cel care ne dădea tăria să înfruntăm orice în numele lui, s-a dovedit a nu fi un adevăr. Ne simțim murdăriți în cel mai oribil mod.

Minciuna servită drept adevăr îi descalifică pe oameni, indiferent de pretextul sub care este servită. Minciuna este otrava sufletului și distrugătorul relațiilor dintre oameni. Este momeala josnică cu care sunt atrași cei care cred fără să cerceteze adevărul a ceea ce cred. Dacă ai un adevăr în care crezi cu tărie, nu trebuie să uiți că adevărul este adevăr câtă vreme durează circumstanțele care îl fac să pară așa și că uneori doar pare a fi un adevăr. Adevărurile trebuie reconfirmate ori de câte ori apare vreo îndoială sau atunci când circumstanțele se schimbă.

ADEVĂRUL

Credința în veridicitatea unor lucruri reprezintă de fapt viziunea asupra unor aspecte aparținând realității pe care o are o persoană la un moment dat. Această viziune - alcătuită din toate adevărurile personale ale individului - reprezintă motivația acțiunilor sale.

Datorită faptului că noi nu putem percepe fidel, în timp real și integral manifestările realității, ci doar secvențe sporadice și distorsionate pe care le catalogăm subiectiv în funcție de circumstanțe, o parte mai mare sau mai mică din ceea ce considerăm a fi adevăr la un moment dat se poate dovedi în timp a nu fi ceea ce am crezut inițial că ar fi. Acest lucru se datorează schimbărilor de perspective apărute în urma unor noi experiențe de cunoaștere.

Modificarea nu vizează în fapt „*adevărurile*”, ci doar modul în care noi le atribuim calitatea de a fi adevăruri, prin reconsiderarea perspectivelor asupra circumstanțelor de care acestea depind. Realitatea nu se schimbă, se schimbă doar părerile noastre despre ea. Și acest lucru se datorează modificării perspectivei din care privim.

Când eram foarte mic aș fi dat orice ca să am și eu un clopoțel aidoma cu cel al gunoierilor. Nu mai este cazul acum - ar fi cam ciudat să mai tânjesc după o talangă care ar putea cel mult să mă transforme în atracția prichindeilor de prin vecini. Forma pământului rămâne aceeași indiferent dacă noi credem că pământul este plat, rotund sau ovoid.

Credințele oamenilor sunt atât de diferite pentru că ele sunt generate de către concluziile subiective pe care fiecare le trage în urma experiențelor sale de cunoaștere. Fiecare experiență de cunoaștere este unică pentru că ea este particularizată după felul de a fi al individului care o trăiește, adică a modului său propriu de percepere și extrapolare a manifestărilor realității dintr-un anumit spațiu-timp.

Credințele noastre nu reprezintă o imagine fidelă a realității, ci doar o interpretare subiectivă și personalizată - după felul propriu de a fi - a percepțiilor noastre asupra realității. Credințele sunt doar păreri care depind de circumstanțe și care - dintr-un motiv sau altul - par a fi viabile la un moment dat. Adevăruri temporare doar pentru noi și eventual pentru cei care concluzionează asemeni nouă asupra propriilor experiențe de cunoaștere.

Percepțiile noastre asupra realității sunt alterate de interferențele mediului, dar și a fiziologiei organelor noastre care conlucrează la percepere și la prelucrarea percepțiilor. Percepțiile sunt limitate doar la ceea ce este perceptibil [sic!][172] pentru alcătuirea noastră biologică - adică la o parte extrem de restrânsă din multitudinea manifestărilor realității.

Tipul care cască plictisit moțăind pe șezlongul așezat pe plaja de la malul mării are impresia că totul este încremenit și că - exceptând valurile - nimic nu se mișcă și nu tulbură siesta sa. Se înșală amarnic. Miliarde de particule, radiații de tot felul, unde gravitaționale, tot soiul de bâzdâganii microscopice și cine mai știe câte alte bazaconii pe care nu le putem percepe dau năvală peste el, trec prin el ca un torent continuu și el…nu realizează mai nimic. După un timp oarecare nu va mai auzi nici măcar zgomotul valurilor.

Extrapolările pe care noi le facem asupra realității utilizează pe lângă informații provenite din experiențe personale și informații provenite de la terți. Gradul de credibilitate acordat terților variază în funcție de gradul de încredere pe care îl avem în obiectivitatea acestora, lucru valabil și atunci când evaluăm cele două ipostaze (percepția și prelucrarea percepțiilor) aparținând propriului nostru proces cognitiv privit ca sursă de informații. Cei care au o încredere mai scăzută în capacitățile cognitive proprii tind să-și ignore propriile experiențe de cunoaștere și să se bazeze în principal pe informațiile provenite de la cei care le inspiră mai multă încredere.

Ca informațiile să poată fi credibile indiferent de sursa lor, ele trebuie mai întâi cernute prin sita discernământului tău. Sună cunoscut, nu? Însă formarea unui discernământ corect este un proces care necesită multe experiențe de cunoaștere finalizate prin concluzii corecte obținute în urma unor procese de gândire obiective și raționamente bine documentate.

Calitatea discernământului fiecăruia dintre noi depinde de calitatea proceselor cognitive ale persoanei respective, cât și de obiectivitatea sa. Nu de puține ori sita discernământului nostru are găuri care lasă să treacă și lucruri care nu ar trebui să treacă. Uneori chiar lucruri aberante, dar acceptate de noi ca atare datorită rutinei (pentru că așa am obișnuit să facem până acum) sau subiectivismului care ne determină adesea să încadrăm lucrurile în categorii greșite.

---

[172] Sic erat scriptum - „chiar așa este scris" în limba latină. Aceasta este o notă de subsol care de obicei nu se pune presupunându-se că cititorul are un anumit nivel de cultură. Dar această carte nu se adresează numai cititorilor care deja au astfel de cunoștințe.

Analizând credințele asupra realității (adevărurile personale ale fiecărui individ rezultate din părerile sale despre realitate) ale unei populații dintr-un areal, vom constata că doar un procent scăzut de persoane par să dispună de un grad ceva mai înalt de discernământ care să le permită - printre altele - elaborarea unor predicții de succes bazate pe adevăruri considerate de societate ca fiind „*sigure*".

Aceștia - fiind conștienți de faptul că toate adevărurile pot fi temporare și că ele depind decisiv de circumstanțe - se asigură împotriva eventualelor erori luând în calcul o marjă de siguranță proporțională cu puterea de discernământ a individului respectiv. Luarea în calcul a acestei marje de siguranță o numim prudență.

În general majoritatea preferă să urmeze curentul (sau turma cum se mai spune) și să considere drept sigure adevărurile acceptate de societate ca atare; acest lucru ne arată că foarte puțini dintre noi obișnuim să ne bazăm pe gândirea proprie - deși mai toți avem o impresie complet contrară. Pare a fi mai ușor să ne luăm după „*trend*" decât să cântărim noi înșine cum stau lucrurile în realitate și să hotărâm ce și cum.

Ce este acest adevăr temporar despre care tot pomenim? Adevăr temporar - iată două cuvinte care par alăturate forțat pentru că în viața de toate zilele obișnuim să considerăm adevărul ca fiind ceva extrem de stabil, unic[173], universal valabil și mai ales veșnic. Creaționiștii merg chiar mai departe considerând cunoașterea adevărului în formă „*absolută*" [174], adică obiectivă [175] și integrală drept un apanaj exclusiv al divinității.

Ei consideră că o asemenea cunoaștere ar fi accesibilă spirtului uman doar printr-o eventuală contopire cu divinitatea sau măcar prin ascensiune într-un plan divin (nu mă întreba cum se face asta sau ce înseamnă că-ți zic zău că nu știu) sau doar parțial - prin ritualuri de „*purificare*".

Creaționiștii au dreptate în ceea ce privește neputința noastră de a accede la forma absolută a adevărului - înțeles aici ca perceperea formelor reale aparținând manifestărilor realității. Acest lucru se datorează limitărilor modului în care suntem alcătuiți și funcționăm, a biologiei noastre. Personal am mari rezerve față de existența vreunei divinități așa cum este

---

[173] Adevăr unic = adevăr care exclude posibilitatea existenței unui alt adevăr pentru domeniul său de valabilitate (de exemplu celebrul „a fi sau a nu fi" în care numai una dintre variante poate fi adevărată din perspectiva experienței cotidiene în timp ce fizica modernă încearcă să ne încredințeze că mai există și alte variante valabile; dacă fizica are dreptate, atributul de adevăr (sau fost adevăr) în cazul ambelor variante va fi considerat depășit fiind înlocuit cu o evaluare a probabilității statistice - practic „a fi" va deveni un procent la partaj cu „a nu fi"; cam greu de înțeles și totuși - conform unor teorii nefundamentate definitiv încă - noi suntem și nu suntem în același timp. Asta ar anula afirmația lui Descartes „cogito, ergo sum" (cuget, deci exist) pentru că într-un univers determinat, nimeni nu „cugetă" de capul lui, ci doar răspunde (în mod specific conform acumulărilor personale) unor determinări. Oricum știința consideră azi că Descartes avea numai 2% dreptate (conform cercetărilor doar 2% din gândirea noastră este considerată a fi sub controlul conștientului în rest fiind determinată de circumstanțe).

[174] Adevăr absolut = realitatea existenței așa cum este ea, nu așa cum credem noi că ar fi.

[175] Definiția obiectivității după NODEX 2002: „existență reală a lumii, independentă de conștiința și de voința subiectului cunoscător".

ea descrisă prin textele cu pretenție de inspirație divină, dar aștept cu interes ca știința să producă apariția unor dovezi ceva mai concludente în acest sens.

Nu râde - fizica modernă pare uneori că înclină tot mai mult să confirme unele dintre miturile străbune sub o interpretare modernizată și precaut despuiată de caracteristici animiste. Sau poate că sunt doar interpretări subiective ale unor savanți înclinați să creadă și în lucruri care nu se pot dovedi în mod științific și care fac asta datorită unei dedublări a personalității lor, împletind logica rațională obiectivă cu fantezia mistică a imaginației cu influențe onirice.

O pendulare sisifică între încercarea de a cunoaște cu adevărat realitatea și cea de a rămâne fidel unor cutume religioase în care ai crescut și care te înconjoară și la maturitate - uneori este greu să contrazici o comunitate întreagă căreia te simți dator să nu o dezamăgești. Mai ales când ești șovăitor în ceea ce privește propriile-ți calități cognitive. Sau mai corect spus: o pendulare precaut obedientă majorității între ceea ce este existența și ceea ce afirmă unii în mod fals că ar fi ea de fapt. Mai ales când acești „*unii*" sunt considerați a face parte din „*pătura superioară*" și influentă a societății.

Apropo de divinități și știință. Am și eu o serie de păreri năstrușnice în acest sens[176], dar ele merg mai mult spre manifestări ale materiei aflate sub propria influență (interacțiunea materiei cu ea însăși) decât spre vreun moșneag ranchiunos și cam nepriceput care în orice ocazie dă vina pe alții pentru că el nu-și poate îndeplini așa cum trebuie menirea care i-a fost atribuită de către cei care l-au inventat.

Fiind deja la o anumită vârstă, voi afla oricum cu mult mai devreme decât tine dragă cititorule care este adevărul, dar din păcate se pare că nu îți voi putea transmite ceea ce voi afla atunci ocupat fiind să fac parte din diverse alte alcătuiri efemere către care mama natură mă va redistribui sau - dacă m-am înșelat în credințele mele - voi fi ocupat să îl trag zdravăn de barbă pe cel care ne dezamăgește mai tot timpul pe noi toți. Dat să lăsăm gluma și să revenim la noțiunea de adevăr.

---

[176] Îmi aduc aminte de o oră de materialism dialectic (ce vremuri!) ținută de o tânără și neexperimentată tovarășă profesoară în care - scos la tablă pentru a demonstra cu totul altceva - dar cum nu învățasem lecția respectivă am deturnat rapid discuția spre o demonstrație „științifică" a posibilității existenței lui Dumnezeu ca o întrupare a materiei sub o formă care să aibă toate atributele pe care i le atribuie credința, argumentând că dacă interacțiunea materiei ne-a creat pe noi, de ce nu ar putea crea și divinitatea care nu este altceva decât o extrapolare exacerbată a ființei umane? Negăsind pe moment cu ce să mă contrazică, biata profesoară m-a iertat că nu învățasem lecția care trebuia învățată și a ținut să menționeze clasei „Chiar dacă ar fi așa cum spune el, tot nu ar fi vorba despre Dumnezeu, ci doar despre o ființă oarecare pentru că religia presupune un Dumnezeu care transcende materia, ceea ce este un fapt imposibil". Oare? Ce păcat că cei care au „aflat" deja adevărul pe pielea lor trecând la „cele veșnice" nu ne pot spune cine are dreptate.

În primul rând, ce este un adevăr pentru gândirea comună? Dicționarul ne spune că ar fi o „*concordanță între cunoștințele noastre și realitatea obiectivă; oglindire fidelă a realității obiective în gândire; ceea ce corespunde realității, ceea ce există sau s-a întâmplat în realitate.*” [177]

Tot din dicționar aflăm că adevărul poate fi de mai multe feluri: „*Adevăr obiectiv = conținutul obiectiv al reprezentărilor omului, care corespunde realității, lumii obiective, independent de subiectul cunoscător. Adevăr relativ = reflectare justă, însă aproximativă, limitată a realității.*” [178]

Corect din punctul de vedere al gândirii comune, însă gândirea nonconformistă pare a fi de o cu totul altă părere. Să le luăm pe rând. Afirmația că adevărul reprezintă o „*concordanță între cunoștințele noastre și realitatea obiectivă*” este doar o presupunere, o speculație care la o analiză mai atentă pare a nu avea o bază solidă, mai ales dacă luăm în calcul existența realităților individuale[179] distincte tot atât de numeroase câți indivizi sunt, au fost și vor mai fi pe lume.

Nu avem nici o dovadă credibilă că realitatea ar fi ceea ce ni se pare nouă că ar fi. Părerea noastră despre ea - adică realitatea „*umană*” - este doar rezultatul părerilor transmise de generații și acceptate ca atare de către majoritatea dintre noi. Așa au luat naștere „*realități*” creștine, musulmane, științifice și mai știu eu ce alte perspective prin care oamenii încearcă să înțeleagă realitatea.

Toate sunt false pentru că în esență ele sunt doar produsul unor mecanisme cognitive al căror rost nu constă în înțelegerea realității, ci doar în crearea unei interfețe care să ne permită să ne adaptăm realității. Cu toate acestea putem încerca să conturăm câteva repere corect spus filosofice[180] și nu „*filozofice*”[181] - cum mai spun cei care au sărit peste studiile clasice la fel cu cei care au sărit peste școală direct în școala vieții - pentru că iubim înțelepciunea și nu întunericul[182].

Cum singurele noastre surse de cunoaștere constau în observația proprie bazată pe percepții și informațiile provenite de la cei asemeni nouă, nu putem afirma în mod serios că dispunem de surse de informare obiective asupra realității. Experiența ne arată că de cele mai multe ori trebuie să

---

[177] Definiție preluată din DEX 2009.

[178] Definiție preluată din DEX 2009.

[179] Dincolo de aparența similitudinii între ființele umane, capacitățile lor de percepție și prelucrare a informației, realitatea percepută de către fiecare ființă umană în parte este unică și determinantă pentru evoluția acesteia în toate planurile.

[180] Cuvântul „filosofie” provine din greaca veche și este compus din "philos" (iubitor) și "sophia" (înțelepciune) însemnând „iubire de înțelepciune”.

[181] În limba română, „filozofie” reprezintă varianta „stâlcită” a cuvântului „filosofie”; înlocuirea „după ureche” a lui s cu z se întâlnește uzual în limba vorbită, probabil sub influența pronunției din alte limbi sau pur și simplu a lipsei unor noțiuni elementare de cultură clasică; este o formă acceptată oficial doar datorită răspândirii.

[182] Există și încercări de justificare etimologică forțată care speculează că varianta „filozofie” ar putea proveni din cuvintele grecești "philos" (iubitor) și "zophos" (întuneric) ceea ce ar duce la înțelesul de „iubitor de întuneric”.

punem sub semnul întrebării credibilitatea surselor noastre de informare, indiferent dacă acestea sunt de sorginte științifică, empirică sau provin din pretinsă „*revelație divină*”.

Cernerea surselor se face după discernământul fiecăruia. Și fiecare dintre noi consideră că este liber să creadă ceea ce își dorește. Așa că avem tot atâtea realități umane câți oameni sunt. Realitatea umană nu este altceva decât suma părerilor noastre despre realitatea existenței. Iar părerile sunt doar păreri, ele nu modifică natura obiectivă a unui lucru, ci doar modul în care înțelegem acel lucru.

Ceea ce numim adevăr nu este o calitate mai mult sau mai puțin esențială a unei manifestări a realității și nici esența sau sensul ei. Este doar o părere individuală[183] atribuită subiectiv percepției acelei manifestări în anumite condiții. Această părere nu are altă legătură cu realitatea obiectivă a lucrului la care se referă decât aparenta repetabilitate a percepției atunci când se întrunesc circumstanțele care generează nu numai percepția, ci și modul în care categorisim percepția respectivă.

Fiind doar o percepție condiționată de circumstanțe, interpretarea care i se dă este subordonată condițiilor care îi determină existența și poziția subiectivă ocupată în cadrul sistemului nostru de clasificare și ierarhizare a priorităților - mecanismul de atribuire a sensurilor pentru percepțiile noastre.

Modalitatea analogică prin care specia noastră își exercită actul de cunoaștere (de atribuire a sensurilor) face imposibil accesul nostru la adevărul obiectiv așa cum este el definit în dicționar. Ceea ce ne este într-adevăr accesibil este doar adevărul temporar. Ce este acest adevăr temporar?

Deși definiția adevărului temporar se apropie mult de cea a adevărului relativ, cele două nuanțe de adevăr diferă între ele într-un mod subtil: adevărul temporar este reprezentat de percepția unei manifestări a realității existenței a ceea ce va fi considerat drept adevăr pentru o perioadă oarecare de timp - în timp ce adevărul relativ se referă la o aproximare făcută asupra unui astfel de eveniment. Această aproximare necesită o verificare a veridicității care în cazul unui rezultat negativ determină declasificarea din categoria adevărului relativ în cea a

---

[183] Toate conceptele urmează același traseu: pornesc de la un individ și se răspândesc în variante (de obicei variante fără alterarea semnificativă a conceptului de bază) care diferă în funcție de personalitatea indivizilor receptori; deși în plan general pare o aderare la un singur concept, în realitate avem de a face cu o multitudine de variante personalizate ale conceptului original. Atunci când semnificația de bază a conceptului este alterată în mod semnificativ avem de a face cu un nou concept (concept derivat - dacă semnificația inițială este păstrată sau - în caz contrar - concept alterat).

adevărului temporar). În ambele cazuri un rol esențial îl joacă circumstanțele care determină calitatea de adevăr.

Adevărul constatat prin experimentare proprie de către un individ și cel perceput de către ceilalți indivizi cărora li se comunică acest adevăr se diferențiază (nuanțează) după complexitatea și subiectivitatea fiecărui individ în parte. Adică are loc o distorsionare a informației în funcție de caracteristicile fiecăruia dintre receptorii informației respective.

La această nuanțare mai contribuie și complexitatea mesajului, vectorul său de transmitere, interferențele mediului, percepția și modalitatea personală de prelucrare a informației de către cei care receptează mesajul. Modalitatea personală de prelucrare a informației depinde definitoriu de experiențele de cunoaștere anterioare [184] ale celor care receptează mesajul și - evident - de calitatea discernământului fiecăruia dintre ei.

Atunci când caracterul tranzitoriu al adevărului nu este înțeles sau acceptat se pot declanșa stări emotive care pot determină ancorarea doar într-unul dintre aspectele pe care le prezintă la un moment dat respectivul adevăr. Atașarea de un adevăr tranzitoriu (fost adevăr) în afara perioadei sale de valabilitate (vorbim despre acceptarea la nivel de societate) duce la desincronizarea individului de mersul societății.

Dacă acest lucru se petrece simultan la nivelul unor grupuri mai mari se pot genera dezechilibre sociale, mai ales atunci când sunt puse în discuție „*adevăruri*" considerate fundamentale pe baza cărora există deja diverse ierarhizări sociale sau chiar situații generatoare de beneficii pentru unii.

Cumulul adevărurilor noastre temporare creionează universul nostru personal. Acesta se schimbă mereu odată cu modificarea totală sau parțială a ceea ce considerăm a fi adevăruri. În fapt ceea ce numim modificarea adevărului temporar nu se referă la obiectul a cărui percepție a fost considerată în mod temporar ca fiind un adevăr. Acesta (obiectul percepției) rămâne neschimbat în realitatea existenței sale chiar și atunci când natura sa ne apare ca fiind schimbătoare, cum ar fi de exemplu apa unui râu, ploaia, gândurile sau faptele unui om ori veridicitatea unei afirmații.

Ceea ce se schimbă sunt doar circumstanțele pe baza cărora noi atribuim sensuri. Gândește-te la soarele care rămâne mereu același deși noi

[184] Practic nu există un adevăr unic pentru toți, ci câte un adevăr particular (personal) pentru fiecare individ în parte; acesta este rezultatul interpretării personale a informațiilor primite, înțelese prin prisma propriilor experiențe de cunoaștere a realității.

suntem convinși că el răsare și apune în fiecare zi. A fost nevoie de o perioadă de multe mii de ani ca prin gândire rațională să ne apropiem ceva mai mult de realitatea faptelor.

Cu alte cuvinte, există un adevăr obiectiv - adică o manifestare a existenței - pe care mintea fiecăruia dintre noi nu o poate accesa decât prin intermediul unor simboluri subiective atribuite unui cumul de aspecte perceptibile ale acelei realități. Prin aceste simboluri, fiecare individ își definește doar propriile percepții, nu și realitatea care rămâne aceeași în esența ei, indiferent de simbolurile pe care noi le atribuim în mod arbitrar percepțiilor aspectelor sale.

Percepția pe care o avem asupra unui obiect nu este tot una cu obiectul percepției. Este doar ceea ce înțelegem noi din interacțiunea (directă sau indirectă) pe care o avem cu obiectul respectiv. Ea doar ne determină să generăm păreri mai mult sau mai puțin obiective în funcție de circumstanțe. Cât de obiective pot fi percepțiile noastre? Timpul pare a dura o veșnicie atunci când aștepți tropăind agitat în fața ușii închise a unei toalete publice.

O parte dintre simbolurile atribuite de noi unor elemente aparținând percepțiilor noastre vor fi folosite ca elemente de constituire a unor șabloane de gândire. Aceste șabloane reprezintă în fapt un sumar reducționist al percepțiilor noastre despre realitate precum și impresiile (părerile) noastre personale asupra acestor percepții[185].

Din această cauză ele sunt foarte vag ancorate la cantitatea și așa infimă de informație accesibilă nouă care provine de la subiectul perceput, fiind mai mult tributare subiectivismului nostru decât manifestărilor percepute. Adică ele descriu mai mult reacția noastră la manifestările realității decât respectivele manifestări.

Sensul atribuit de către logica noastră acestor simboluri este valabil numai în cadrul speciei umane (realitatea umană, universul uman, cunoașterea umană) uneori doar în cadrul unui grup care participă la experiențe de cunoaștere similare, iar în cazuri patologice doar la nivel de individ. Se spune că nebunii au propria lor viziune asupra lumii sau că ei pot percepe mai corect manifestările realității - cu sens de mai direct, mai puțin afectat de interpretările subiective având la bază memoria experiențelor

---

[185] Puțin cam confuz, nu? Ceea ce vreau să spun este faptul că mecanismul de atribuire a simbolurilor către elementele percepțiilor noastre reprezintă totodată și momentul desprinderii noastre de realitatea obiectului percepției. Atribuirea de simboluri interne ca echivalent analog elementelor percepțiilor noastre limitează informația la subiectivitatea momentului conjunctural. În funcție de conjunctura momentului, calul care îmi iese în cale poate fi - pentru subiectivitatea mea - o superbă întrupare a lui Pegas sau doar mârțoaga încăpățânată care tocmai a evadat a nuștiu câta oară din țarcul ei. Totul depinde de conjunctură.

considerate ca fiind similare. Lucru de care eu mă cam îndoiesc, dar îmi fac datoria să îl semnalez aici.

Toate aceste simboluri au ca principal aspect dependența de circumstanțe temporare[186] în sensul comun al definirii timpului clasic[187], fiind valabile doar în cadrul unei perioade de timp în care sunt prezenți factorii care le determină și/sau le întrețin.

Pare complicat, nu? Să părăsim acum tărâmul arid al teoriei și contrar obiceiului meu de a te lăsa să deduci singur despre ce este vorba (sperând să mai trezești din lâncezeală câțiva neuroni printr-un exercițiu de aplicare a generalităților găsite prin paginile acestea la particularul din propria ta realitate) să aducem în discuție câteva exemple.

În știință numim adevăr doar lucrurile confirmate prin experimente repetabile în condiții considerate ca fiind identice. Este suficientă o singură abatere de la această regulă pentru a trece respectivul adevăr în categoria fostelor adevăruri. De aceea nu o să auzi niciodată un om de știință responsabil afirmând că a descoperit un adevăr infailibil, ci doar exprimându-și părerea că o ipoteză s-a confirmat în practica de până acum sub rezerva ca în timp, odată cu noi descoperiri, ceea ce pare acum adevăr să decadă în categoria fostelor adevăruri, odată cu schimbarea circumstanțelor care ne-au determinat să îl considerăm adevăr.

Înainte de impunerea cercetării științifice moderne ca singur instrument credibil de cunoaștere, oamenii obișnuiau să considere drept adevăr orice lucru despre care presupuneau că provine dintr-o sursă demnă de încredere, lucru care nu ne este străin nici în ziua de astăzi. În asemenea condiții, nu este de mirare că o mulțime de lucruri fără nici un fundament - ca de pildă așa numitele „*revelații*" (o denumire extrem de convenabilă pentru lucruri care nu pot fi dovedite concret) - au fost proclamate ca fiind adevărate.

Așa s-au vehiculat tot soiul de bazaconii - unele chiar pretinse a fi scrise după dictarea[188] vreunei divinități - adevărate năstrușnicii care mai de care mai de necrezut, dar care - în ciuda tuturor evidențelor - au fost considerate adevăruri importante și de netăgăduit pentru omenire.

---

[186] Circumstanțele temporare - circumstanțe care se modifică în timp putând duce la afectarea unor calități (semnificații) ale simbolului.

[187] Deși conform teoriilor actuale nu există timp de sine stătător, ci doar un continuum spațiu-timp, aici noțiunea de „timp clasic" este folosită în sensul fizicii clasice și accepțiunii comune care consideră timpul ca fiind perioada de desfășurare a unor evenimente, perioadă cu sens unic dinspre trecut spre viitor.

[188] Majoritatea mișcărilor religioase pretind că dogmele care stau la baza respectivelor credințe au fost dictate de către o divinitate sau de către presupuse entități din anturajul acesteia.

Multe dintre ele au fost săpate în piatră[189], aur[190], argint[191], lut[192], lemn, os ori așternute pe piele, papirus, pergament[193] și tot așa mai departe încă din cele mai vechi timpuri. S-a investit multă osteneală și cheltuială spre inițierea și perpetuarea unei pretinse „*cunoașteri*" asupra realității. O cantitate uriașă de resurse irosite care folosite cu mult mai mult folos (citește „*oleacă mai rațional*") ar fi putut să ne situeze astăzi pe o poziție cu mult mai înaintată în adevărata cunoaștere - după cum spun unii.

Deși aveau ca sursă declarată a informațiilor divinități cuprinse brusc de dorința de a ne lămuri despre cum stau lucrurile pe lume și nici o dovadă concretă care să le susțină veridicitatea sau pretinsa proveniență, aceste plăsmuiri au fost (și unele mai sunt încă) considerate adevăruri de către mulți. De ce? Deoarece au fost (și mai sunt încă) promovate de către persoane considerate demne de încredere în cadrul comunităților, din interes, inerție sau din lipsă de gândire analitică rațională.

Acolo unde răspândirea acestor „*adevăruri*" a întâmpinat rezistență și metodele consacrate de persuasiune au dat greș, aceste „*adevăruri*" au fost adeseori impuse prin amenințări și chiar prin forță. Și nu mă refer doar la trecut, cred că ai auzit ce se mai întâmplă prin Afganistan sau Iran chiar și în zilele noastre. Ba chiar și prin locurile noastre acolo unde lumina cunoașterii nu a ajuns încă.

Mulți au trebuit - iar prin unele locuri mai trebuie chiar și astăzi - să renunțe la propriile credințe și să „*mărturisească*" public acceptul formal pentru noile „*adevăruri*" impuse. Timpul scurs vreme de câteva generații a făcut ca urmașii să uite toate acestea, iar cei interesați în exploatarea situației au creat șablonul „*credem astăzi așa cum credeau și strămoșii noștri*".

Corect din punct de vedere al adevărului istoric ar fi să se spună „*credem astăzi (sau ne facem că am crede - așa cum procedează mulți ca să se pună la adăpost de agresivitatea fanaticilor de ocazie) în ceea ce li s-a impus strămoșilor noștri să creadă, după ce au fost siliți să-și lepede propria credință și să se declare formal adepții noilor credințe*".

Nimeni nu se mai ostenește să cerceteze ce se ascunde după șabloane, acestea fiind considerate adeseori drept „*concentrate de cunoaștere*" deja

---

[189] Biblia - Vechiul Testament (Ieșirea, XXXI, 18): „După ce a încetat Dumnezeu de a grăi cu Moise, pe muntele Sinai, i-a dat cele două table ale legii, table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu".

[190] Joseph Smith, Jr. (1805-1844) fondatorul mișcării Sfinților din Zilele cele din urmă (mormonism) a pretins că a descoperit - îndrumat de forțe divine - o carte formată din plăci din aur (cartea lui Mormon) cuprinzând evanghelia așa cum ar fi fost ea dată vechilor locuitori ai Americii.

[191] În anul 1979 s-au descoperit lângă Ierusalim 2 suluri din argint conținând o versiune a unui text biblic (Numeri 6:24-26).

[192] În anul 1849 au fost descoperite sub ruinele bibliotecii lui Assurbanipal din Ninive (azi Mosul în Irak) șapte tăblițe din lut denumite "Enuma Eliș", cunoscute și sub numele de „Cele 7 tăblițe ale creației" inscripționate cu un text cuneiform; acestea conțineau o descriere epică a creației conform mitologiei sumeriano-babiloniană.

[193] Așa numitele „manuscrise de la Marea Moartă" datând din perioada 250 î.e.n. - 70 e.n., descoperite între anii 1947-1956 în grotele situate în apropiere de localitatea Khirbet Qumran, constau în principal din texte religioase scrise pe pergament sau papirus.

confirmate de trecerea timpului. Ba chiar mulți extrapolează în baza lor noi „*adevăruri*" făcându-se a nu pricepe că adevărul lor extrapolat este mai de grabă un sofism. Adevărul se constată raționând obiectiv, minciuna se ticluiește și se impune prin forța împrejurărilor.

Același mecanism de a prelua fără discernământ afirmațiile unei „*autorități*" presupus competente a stat și la baza considerării drept adevăruri - în ciuda tuturor evidențelor - chiar și a frazelor enigmatice[194] ale Pythiei[195] din Delphi[196] deși se știa prea bine că „*ghicitorile*" ei sunt izvorâte mai mult din emanațiile pământului[197] atunci când iscodelile[198] slujitorilor templului dădeau greș. Ele au fost considerate ca fiind adevăruri multă vreme deoarece beneficiau de girul unor persoane publice importante ale acelor timpuri, care la rândul lor erau încredințați mai mult sau mai puțin de veridicitatea lor.

Ce fel de persoane? Mulți potentați ai acelor vremuri s-au perindat pe la Delphi ca să afle „*voia zeilor*". Când un puternic al zilei despre care îți imaginezi că știe el ce știe - oricum mai multe decât tine - apelează la așa ceva, cum să reziști tentației? Așa că cei care își permiteau obișnuitul obol care trebuia dat în asemenea ocazii veneau buluc la temple ca să afle părerea zeilor despre cele mai năstrușnice lucruri.

Și în zilele noastre, atunci când îi vezi pe politicieni înghesuindu-se să-și demonstreze public credința, te gândești că or știi ei ceva. Și nici prin cap nu îți trece că ei se închină de fapt la altfel de divinitate decât ceilalți și că ceea ce fac nu este nicidecum o manifestare a credinței lor în supranatural, ci doar o încercare de a-și maximaliza oportunitățile de a accede mai lesne la putere și la bani făcându-i pe cei mulți să creadă că sunt la fel cu ei. Aici este vorba despre voturi și nu despre credință.

La fel s-au petrecut lucrurile și atunci când unele mituri de proveniență babiloniană, egipteană etc. au fost adaptate necesităților politice și economice de moment și au fost incluse în Tora[199] ca fundament pentru o nouă religie. Tot la fel s-au desfășurat lucrurile și câteva secole mai târziu, atunci când o parte dintre textele sacre iudaice au fost preluate ca texte

---

[194] Profețiile făcute de Pythia în stare de transă fiind adesea neinteligibile, solicitanții de oracole primeau o interpretare ambiguă făcută de către preoții templului, uzual un text scurt cu multiple înțelesuri. Conținutul acestor texte putea fi asociat oricăror evenimente ulterioare profeției, creându-se astfel impresia că despre aceste evenimente fuseseră preveniți de către însuși zeul Apollo; metoda textelor ambigui care se potrivesc la orice este folosită și în zilele noastre de către cei pe care mulți îi consideră șarlatani - să-i pomenim doar pe astrologi și ghicitori de toate felurile.

[195] Pythia era numele dat în Grecia antică preotesei zeului Apollo din Oracolul din Delphi (la moartea preotesei, cea care îi urma primea același nume). După datele istoricilor, oracolul a funcționat începând din secolul 8 î.e.n. până în anul 395 e.n. (conform ultimei prorociri consemnate).

[196] Delphi (Delfi) - oraș antic situat pe muntele Parnassus din Grecia, dezvoltat în jurul templului dedicat zeului Apollo, renumit pentru oracolul său.

[197] Cercetările recente par a confirma observațiile lui Plutarh (Mestrius Plutarchus 46-125) conform cărora Pythia intra în transă datorită emanațiilor de gaze cu efect halucinogen prezente în camera sacră a templului.

[198] Slujitorii templelor iscodeau pe cei veniți la oracole despre ceea ce aceștia doreau să afle de la divinități, astfel încât preoții să poată pregăti răspunsuri cât mai convingătoare.

[199] Tora (Învățătura sau Legea) scriere fundamentală a religiei iudaice care conține textele lui Moise preluate ulterior de Biblie în Vechiul Testament (Geneza, Exodul, Leviticul, Numeri și Deuteronom), texte care au fost o importantă sursă de inspirație pentru cultele de orientare creștină dar și pentru islam.

fundamentale de către diferite alte culte care erau în căutare de mijloace prin care să determine organizarea rapidă a comunităților lor după criterii care să poată fi impuse fără opoziție și care să permită îndreptarea lor în mod unitar către țelurile conducătorilor.

Cultura Europei este tributară pe multe planuri ideilor acestor mituri care - deși într-o fază inițială au fost prigonite - mai târziu (dovedindu-și eficiența ca instrument de manipulare socială) - au fost impuse și susținute adeseori chiar prin intermediul aparatului represiv al statului. Modul nostru de a fi de astăzi se datorează în mare parte acelei perioade și „*adevărurilor*" impuse acelor timpuri. Mulți dintre noi așteaptă chiar și acum „*ziua de apoi*". Nu îi judec și nici nu îi blamez, mai ales pentru faptul că ortodoxia românească pune accentul mai de grabă pe comportamentul decent decât pe litera de evanghelie - deși nimeni nu va recunoaște oficial acest lucru.

Până la izbânda Renașterii[200] gândirea europeană a fost pur și simplu sugrumată[201] de acest sistem rigid, necruțător în anihilarea oponenților și acaparator a majorității resurselor materiale și spirituale ale societății. Eficiența acestui sistem este indiscutabilă, astfel încât o mare parte din populație este încă dependentă și astăzi de vechile mituri și susține încă cu convingere structurile unor organizații anacronice fără obiect real în realitatea obiectivă, dar - trebuie să recunoaștem acest lucru - cu un aport de loc de neglijat în ajutorarea societății atât în plan spiritual cât și umanitar.

Rolul determinant negativ din trecut pe care l-a avut în aproape toate planurile vieții de zi cu zi - mai ales în planul gândirii nonconformiste - a fost în parte compensat prin ocrotirea și promovarea între anumite limite a unei părți a culturii și a progresului cu care nu se intersecta ideologic în contradictoriu. Asta afirmă cei care nu înțeleg că progresul și cultura nu pot exista cu adevărat aservite unei ideologii și nici în lipsa unei gândiri libere. Totuși aportul benefic în anumite domenii nu poate fi negat sau neglijat. Adevărul este situat nu pe undeva pe la mijloc cum ar vrea unii să credem, ci - din păcate - înclinând ceva mai mult spre partea negativă.

Cultul personalității - indiferent dacă are ca figură centrală o ființă imaginară sau reală (Dumnezeu, Hitler, Stalin, Ceaușescu, Putin, Trump, Mao) - nu este nici cultură și nici progres, ci doar pretext în vederea legitimării impunerii unor anumite voințe politice. Cultura și progresul sunt silite să se adapteze constrângerilor și să-și găsească o cale de

---

[200] *„Renaștere" este numele dat fenomenului cultural dintre secolele XIV-XVII care a dus la emanciparea pe toate planurile a societății europene; a debutat în Florența, Italia și s-a extins treptat în toată Europa.*

[201] *Evul mediu sau „Epoca întunecată" (circa 200 - 1700) s-a caracterizat în Europa prin scăderea gradului de civilizație și a nivelului de trai, depopularea unor zone, invazii, migrații, impunerea creștinismului ca religie oficială urmată de subordonarea culturii și a libertății de gândire de către biserică.*

supraviețuire. Colaboraționism - spun unii. Adaptare la realitatea momentului - spun alții.

Vârfurile culturii și ale progresului imposibil de ignorat sau de contracarat sunt confiscate ideologic și declarate ca fiind parte a sistemului opresor. Pe de altă parte, uneori acest cult al personalității a determinat și unele evoluții pozitive de-a lungul timpului. Lucrurile trebuie judecate lăsând deoparte ideologiile și punând în balanță doar binele și răul generate de către fiecare în parte.

Din punctul de vedere al gândirii nonconformiste, existența acestui tip de sistem teocratic ne-a costat o întârziere de milenii în ceea ce privește libertatea gândirii personale. Asta pe lângă faptul că mulți dintre noi mai suntem și astăzi tributari unor tipare de gândire tipice perioadei sclavagiste. Este greu de judecat obiectiv pentru că toți - inclusiv subsemnatul și chiar și tu cititorule - suntem produsul acestui proces istoric care - fie că ne place sau nu - ne-a definit modul de a gândi și de a ne comporta.

Totalitatea evenimentelor din trecut - bune sau rele - au determinat „*firescul*” zilei de astăzi. Trebuie să fim vigilenți pentru că ne pândesc și alte sisteme similare (totalitarism, dictatură, izolaționism, naționalism exacerbat, revizionism) dornice să înăbușe gândirea liberă și să ne impună ce putem și ce nu putem gândi noi înșine.

Nu numai organizațiile religioase au căutat să impună „*adevăruri*” - ele reprezintă doar exemplul cel mai ușor de înțeles - ci și cele laice. Toți folosesc același mecanism de lansare în conștiința publică a „*adevărurilor*” convenabile grupului lor de interese, mecanism validat de trecerea timpului și care funcționează și astăzi după aceleași principii ca și în trecut. Ceea ce diferă sunt doar mijloacele de propagare a ideilor - acestea fiind adaptate permanent noilor realități. Acest mecanism extrem de eficient de manipulare este utilizat pe scară largă pe mai toate planurile de la social, economic, politic, comercial, militar ș.a.m.d.

În postura unui astfel de adevăr impus poate fi chiar un adevăr propriu-zis utilizat ca poleire a unor dedesubturi neconvenabile, un adevăr parțial, o minciună mai greu verificabilă sau chiar o minciună strigătoare la cer, totul în funcție de scopul urmărit, de publicul țintă și de limitele mijloacelor convenite a fi utilizate pentru răspândirea sa.

Simplitatea mecanismului îi asigură succesul: este nevoie doar de o persoană cu credibilitate la public, carismă și de o frazeologie care să

răspundă așteptărilor celor care ascultă. Totul decurge după un tipar verificat ca eficiență de secole: ca să câștigi pe cineva de partea ta, spune-i ceea ce dorește să audă. Adică minte-l că-i vei rezolva problemele pe care nimeni nu i le poate rezolva. Chiar dacă nu te va crede integral, totuși va fi tentat să-ți dea ceea ce-i ceri în schimbul speranței că poate că va obține măcar o parte din ceea ce își dorește.

Este excrocheria clasică care funcționează de mii de ani și care va mai funcționa încă atâta vreme cât vor mai exista oameni care nu gândesc cu propriul lor cap. Nu aștepta să-ți rezolve alții ceea ce ar trebui să-ți rezolvi tu însuți. Prostul, leneșul și lacomul, împreună cu cei care nu se ostenesc să gândească rațional, sunt victimele sigure ale escrocilor de toate felurile.

Să trecem mai departe și să vedem cum se depreciază calitatea unui presupus adevăr care trece din poziția de adevăr impus la postura de fost adevăr, ba chiar cum devine adevăr o idee blamată și prigonită chiar de către cei care clamau oficial că adevărul este centrul credinței lor. Vom folosi un exemplu tot din arealul religios doar pentru notorietatea faptelor, deprecierea calității de adevăr fiind o constantă generală a societății umane în ansamblu și nu una specifică doar fenomenului religios.

Să nu uităm că excesele unor conducători vremelnici nu pot fi imputate adevăraților credincioși sau considerate ca definitorii pentru urmașii lor sau pentru congregațiile religioase moderne. Fiecare răspunde doar pentru ceea ce face el - sună un principiu de drept de care trebuie să ținem cont pentru a nu fi nedrepți la rândul nostru cu adevărul.

Acum două mii de ani existau o sumedenie de „*profeți*” care băteau drumurile Israelului propovăduind diverse „*adevăruri*”. Era și ăsta un mijloc de a-și câștiga existența pentru cei care din varii motive nu se puteau încadra în cerințele sociale de atunci. Deși minor ca impact asupra contemporanilor și conaționalilor săi - datorită unor împrejurări istorice favorabile - povestea unuia dintre ei a ajuns până la noi.

Nu-i vom da numele din respect pentru cei care încă cred că această poveste este ceva mai mult decât o simplă poveste și nici nu-i vom comenta acțiunile. Ne vom limita strict la a vedea cum evoluează de-a lungul timpului un „*adevăr*” considerat la început ca fiind un neadevăr ca mai apoi percepția despre el să se schimbe din nou.

Izvoarele istorice ne spun - contrar afirmațiilor unora - că adevărurile promovate de acest om au fost primite cu ostilitate de către majoritatea concetățenilor săi. De ce? Deoarece contraziceau în mare măsură

adevărurile cu care aceștia erau obișnuiți. Iar ceea ce contrazice adevărul nostru întotdeauna îl vom considera a fi un neadevăr. În baza acestui lucru - a propovăduirii de neadevăruri - a fost condamnat la moarte și executat. Așa erau legea și obiceiurile de pe atunci.

Părea că adevărurile sale au murit odată cu el. Totuși s-a găsit un întreprinzător care dezgropând și periind bine aceste adevăruri, însăilându-le cap la cap într-o poveste edulcorată (pe care eroul ei principal cu greu ar fi recunoscut-o ca fiind cea pe care a trăit-o el însuși) și-a construit astfel un mod de existență sau - cum am spune astăzi - o afacere.

Dând „*răspunsuri*" incredibile marilor întrebări pe care și le pune fiecare, propunând „*soluții*" pretins infailibile și creând speranță acolo unde înainte se considera că se sfârșește totul, a reușit să pună pe picioare un mecanism de resuscitare a acestor adevăruri considerate dispărute odată cu propovăduitorul lor.

Acest mecanism a fost creat cu atâta măiestrie încât funcționează și astăzi, demonstrând că în anumite condiții „*adevărurile*" considerate a fi false la un moment dat pot fi totuși resuscitate ca noi „*adevăruri*". Mecanismul - care nu este specific doar acestui caz particular - se mai numește în limbaj popular și „*vânzare de speranțe*". Sau de iluzii.

Un troc clasic în care se solicită ceva palpabil - bani, supunere, muncă, renunțarea la o viață normală și multe altele - pentru o promisiune incertă de mai bine. În cazul nostru într-o presupusă viață de apoi. Indulgențele[202] vândute cu duiumul de biserică o lungă perioadă de timp sunt doar un mic exemplu ilustrativ care ne arată cum funcționează principial acest sistem.

Un alt exemplu. În vremea lui Copernic[203] unul dintre „*adevărurile*" impuse de biserica de atunci - care-și justifica existența și acțiunile tocmai prin apărarea „*adevărului adevărat*" - afirma că Terra stătea fix în centrul universului, privind cu o suverană superioritate la plutirea stelelor, planetelor și chiar a soarelui pe orbite circumterestre[204]. Savanții timpului (conștienți că se aflau sub ochiul scrutător al bisericii) nu puteau decât să confirme public că ceea ce ni se pare privind cu ochiul liber chiar așa și este, cu toate că unele dintre calcule astronomice demonstrau - pentru

---

[202] Conform Wikipedia "indulgența este iertarea în fața lui Dumnezeu a pedepsei vremelnice datorate păcatelor a căror vină este ștearsă deja, iertare pe care credinciosul catolic bine dispus sufletește o obține în condiții determinate, prin acțiunea Bisericii care, în calitate de distribuitoare a răscumpărării, împarte și aplică, prin autoritatea ei, tezaurul îndestulărilor aduse de Hristos și de sfinți."

[203] Nicolaus Copernic 1473-1543, preot catolic. S-a ocupat de astronomie, cosmologie, matematică etc. A publicat în 1543 modelul heliocentric al sistemului solar.

[204] Este vorba de modelul geocentric al lui Ptolemeu (Claudius Ptolemaeus 100 - 170, astronom, matematician și geograf) prezentat în lucrarea sa Megiste Syntaxis (Marele tratat), cunoscut sub numele de „sistemul ptolemeic" care a fost considerat corect până spre sfârșitul secolului XVII.

cine dorea și putea să înțeleagă adevărul „*adevărat*” (realitatea existenței) - că lucrurile nu stăteau chiar așa.

În acest context, Copernic a dezvoltat modelul heliocentric în care Terra juca rolul umil al unei planete ca oricare alta, pierzându-și aura de centru al universului. Semnificațiile care rezultau din această stare de fapt puneau sub semnul întrebării miturile biblice și pe cale de consecință credibilitatea bisericii. Conștient fiind de implicațiile religioase și politice ale teoriilor sale, Copernic le-a publicat abia în anul 1543, cu puțin timp înainte de a muri.

Acest lucru nu a rămas fără repercusiuni: curajul său de a face public adevărul în care credea i-a atras condamnarea de către biserică și interzicerea post mortem a scrierilor sale cu prilejul procesului lui Galileo[205]. Abia în 1835 au fost ridicate interdicțiile bisericii[206] asupra modelului heliocentric.

Modelul cosmologic inventat de Ptolemeu a fost impus și acceptat ca adevăr pentru nenumărate generații până când progresul cunoașterii l-a trecut și pe el în rândul teoriilor fără acoperire, devenind astfel astăzi încă un adevăr temporar (un adevăr de circumstanță, un fost adevăr).

Probabil că acum vei cugeta ceva de genul: „*Aici nu este vorba despre adevăr, ci despre un șir de erori luate drept adevăr*”. Da, ai perfectă dreptate. Am o surpriză pentru tine: nu există nimic care să poată fi numit adevăr altfel decât în mod circumstanțial. Adevărul nu este altceva decât un atribut de circumstanță atribuit unor lucruri sau stări de fapt despre care credem că îndeplinesc anumite cerințe la un moment dat.

Calitatea de adevăr se depreciază în clipa în care se modifică circumstanțele care l-au consacrat; întotdeauna adevărul de astăzi va fi eroarea de mâine dacă circumstanțele care l-au consacrat drept adevăr se modifică între timp sau dacă se modifică perspectiva sub care privim aceste circumstanțe.

Valabil și pentru eroarea de ieri care poate deveni adevărul de astăzi - așa cum huiduitele „*erezii*” ale mai sus pomenitului profet au devenit adevăr pentru foarte mulți dintre cei de astăzi, mai ales pentru cei care îi recunosc

---

[205] Galileo Galilei 1564-1642, astronom, matematician, fizician italian. A fost judecat de Inchiziție în 1633 sub acuzația de erezie pentru susținerea modelului heliocentric și a fost condamnat la încarcerare; „Dialog despre cele două sisteme principale ale lumii” - cartea în care prezenta modelele cosmologice a fost interzisă și i s-a interzis să mai scrie. Totuși, mai târziu, sentința a fost comutată în arest permanent la domiciliu unde a reușit să scrie „Discursurile și demonstrațiile matematice legate de două noi științe” care conținea teorii precursoare cinematicii și rezistenței materialelor de astăzi.

[206] Abia în 1853 fost scos din "Index librorum prohibitorum" („Indexul cărților interzise”) care a apărut din inițiativa Inchiziției din 1559 până în 1948 editat de către Biserica Catolică. În 1948 cuprindea încă aproximativ 4000 de cărți interzise de biserică sub amenințarea excomunicării. Abia în 1966 a fost oprită oficial apariția Indexului.

titlul de Mesia și nu pe cel de simplu profet, cu nimic deosebit de sutele de alți profeți ai vremii sale - așa cum îl consideră alte religii.

Cei care nu se pot adapta la progresul cunoașterii vremii lor sau aleg din varii motive să ignore noile interpretări ale circumstanțelor unor anumite lucruri vor considera în continuare drept adevăr ceea ce nu mai îndeplinește condițiile pentru a putea fi considerat ca atare. De ce preferă unii să se agațe de ceea ce pentru alții este evident depășit?

Pentru majoritatea dintre ei acceptarea unor noi interpretări asupra lucrurilor despre care au deja o părere impune modificări în modul lor de gândire și de comportament. Acest fapt le creează disconfort și nesiguranță. Nu este ușor pentru toată lumea să constate că merge pe un drum greșit și că trebuie să se oprească și să-și aleagă unul nou. Uneori chiar un drum diametral opus celui pe care a mers toată viața sa până atunci.

Acest lucru le creează un sentiment de insecuritate referitor la stabilitatea și predictibilitatea lucrurilor din universul lor personal, dar și unul de irascibilitate adesea agresivă. Specia umană are înrădăcinată adânc în instinct teama de schimbare, de necunoscut, dar din fericire și curiozitatea - aceasta din urmă ca un fel de compensare a celor dintâi. Când curiozitatea înfrânge teama, de cele mai multe ori facem un pas înainte pe calea cunoașterii. Când teama de nou este mai mare decât curiozitatea, atunci batem pasul pe loc sau mai rău - facem unul sau mai mulți pași înapoi.

Și mai este un lucru de luat în seamă: după ce ai petrecut aproape toată viața trăind în conformitate cu ceea ce tu ai considerat a fi un adevăr îți va fi extrem de greu - dacă nu imposibil uneori - să recunoști că te-ai înșelat sau să admiți că ți-ai irosit viața pentru ceva care în cele din urmă s-a dovedit a fi un neadevăr. În acest caz stima de sine și încrederea în forțele proprii scade la un nivel deplorabil, un nivel greu de suportat de către unii dintre noi.

Frica aceasta de schimbare poate că și-a avut rostul ei în decursul preistoriei, atunci când lucrurile evoluau lent și trebuia să dăm dovadă de mare precauție pentru că un pas greșit în afara obișnuințelor ne putea fi fatal. De câteva mii de ani - odată cu dezvoltarea tehnologiilor și apariția surplusului de resurse necesare supraviețuirii - societatea umană este într-o continuă schimbare. La început a fost mult mai lentă, dar mai apoi a fost din ce în ce mai rapidă. Așa că de la o vreme, o mare parte dintre noi am început să ne obișnuim cu detronările spectaculoase ale fostelor

„*adevăruri*”. Este drept că nu toți pot ține pasul cu schimbările, mai ales când acestea au loc într-o succesiune rapidă.

Nu cred că în vremurile moderne au fost omorâți sau prigoniți oamenii de știință care au afirmat că universul nu este static, că el se dilată sub influența unor forțe necunoscute, așa cum în vremurile trecute au fost omorâți și prigoniți o mare parte dintre cei care au îndrăznit să contrazică credințele despre univers ale vremurilor lor. Și sinceri să fim, expansiunea universului este o chestiune cu mult mai serioasă decât părerea nefondată a părelnicilor despre joaca cu cerurile și pământul a unui inexistent moșneag plictisit de veșnicie.

Un moșneag inventat care are nevoie de cât mai mulți adoratori pentru a fi de folos celor care îi susțin existența. Fără adoratori nu ar fi decât o glumiță, un rizibil eșec de imaginație, un fel de bau-bau pentru cei mici. [CENZURAT]

Nu religia este de vină, ci oamenii care au crezut că îi fac religiei un serviciu înăbușind din cunoaștere tot ceea ce considerau a fi o primejdie pentru fundamentele afirmațiilor teologice. Și care s-au purtat exact pe dos de cum le spusese că ar trebui să se poarte prorocul acela din vechime.

Religia este o căutare a adevărului prin credință de către cei care nu se simt în stare să deslușească realitatea prin propriile lor puteri și nu o impunere forțată a ceea ce pretinde că ar crede la un moment dat unul sau altul dintre capii cultului respectiv. La fel cum știința care este o căutare a adevărului realității existenței nu are nevoie de craniul fals al omului de Piltdown[207] pentru a demonstra ceva, nici religia care este o căutare a adevărului absolut nu ar avea nevoie de false moaște și de false minuni.

Nu le mai înșir deși sunt scoase pentru închinare tot soiul de ciolane, oase de purcei sau de câini, nu numai la noi dar și aiurea iar despre minuni, ce să mai vorbim, care mai de care mai gogonate. Acesta este și unul dintre motivele care mă fac să mă țin departe de oamenii care fac asemenea lucruri.

Există indivizi (unii îi numesc retrograzi) - și nu sunt puțini - care își fac un titlu de glorie din faptul că ei privesc numai înapoi. Aceștia ar dori ca mersul înainte al cunoașterii noastre să se oprească în fața zidului pe care se străduiesc din răsputeri să-l mențină; este vorba despre rămășițe ale străvechiului zid al ignoranței la care ne opream în vremurile de început

[207] *Omul de Piltdown - fosilă falsificată prin alăturarea unor rămășițe: un craniu humanoid la care a fost alăturat maxilarul unui urangutan.*

ale civilizației, pare-se încununat cu o scrijelitură gen *"Nec plus ultra"*[208] de către cei care credeau sau doar pretindeau pe atunci că știu totul.

Cei interesați în perpetuarea unor anumite stări de lucruri reușesc prin diferite metode să-i convingă pe cei care nu prea obișnuiesc să gândească singuri că a se gândi la ceea ce s-ar putea afla dincolo de acest zid inventat de ei este o blasfemie. În sprijinul acțiunilor lor de propovăduire a întunericului îi au pe cei fără gândire proprie, simple unelte risipite de-a lungul tuturor palierelor societății; aceștia, în zelul lor de a stinge lumina cunoașterii care deranjează plăsmuirile ce le ușurează lor viața în modul cel mai pământesc, dau naștere unor adevărate inchiziții feroce contra cunoașterii. Idioți - utili doar celor care sunt împotriva cunoașterii adevărate.

Urmând orbește unele șabloane al căror sens s-ar putea să nu îl înțelegi corect ai putea face parte dintre ei chiar și fără să îți dai seama de acest lucru. Nu mă înțelege greșit. Voi repeta mereu: sunt de blamat cei care urmăresc să profite de pe urma celor care nu prea gândesc, cei care încearcă să înăbușe cunoașterea și gândirea liberă și nu cei care cred sincer în crezurile lor - oricare ar fi acestea - cu condiția ca aceste crezuri să nu-i lezeze pe ceilalți. Adică să nu bage pumnul în gura celor care gândesc altfel decât ei.

A crede altfel decât ceilalți, a-ți exprima acest crez și a avea o părere despre crezurile celorlalți este un lucru corect atâta vreme cât rămâi la stadiul de părere și nu încerci prin cine știe ce mijloace persuasive să faci prozeliți și să-i anihilezi pe oponenții crezurilor tale. Fiecare dintre noi trebuie să aibă șansa să-și aleagă adevărurile în care să creadă în deplină cunoștință de cauză și după putința sa de a discerne minciuna de adevăr. La urma urmei, nimeni nu deține adevărul absolut deși aproape toți pretindem sau credem - mai mult sau mai puțin - acest lucru.

Am văzut până acum cum poate arăta adevărul în lumea ideilor, dar cum arată el în lumea așa zisă materială[209]? Nu ar trebui ca aici să fie mai multă stabilitate de vreme ce această lume nu pare a fi guvernată de arbitrariul generat de egoistele și meschinele interese omenești?

---

[208] "Nec plus ultra" se traduce din latină (cu aproximație) prin „De aici încolo nu mai este nimic". O veche legendă ne spune că miticul erou Hercule ar fi săpat aceste cuvinte pe una dintre stâncile situate în locul unde Marea Mediterană se întâlnește cu oceanul Atlantic (în antichitate se considera că acolo se sfârșește lumea). Dacă am fi dat crezare acestor cuvinte nu am fi descoperit niciodată ceea ce se află dincolo de strâmtoarea Gibraltar.

[209] Doar un fel de a spune pentru că nu există propriu zis o lume a ideilor, ci doar o singură lume materială: ideile sunt rezultatul interacțiunii unor componente materiale aflate în diferite stări de manifestare; ele dau naștere la semnificații subiective, dependente de experiențele de cunoaștere de care a avut parte individul. Gândurile noastre nu sunt altceva decât niște manifestări materiale: doar impulsuri electrice cărora le acordăm semnificații în funcție de experiențele noastre de cunoaștere, cu nimic prea mult diferite de impulsurile electrice care bântuie cipurile din calculatoarele noastre. Omul nu este altceva decât o mașină biologică.

Datorită percepțiilor noastre distorsionate, a căilor și a modului prin care circulă informația între realitatea existenței pe care o iscodim cu puținele noastre resurse și cunoașterea umană, lucrurile stau cam tot la fel. Mai simplu, informația ajunge la noi deformată din varii motive, în principal datorită modului în care suntem alcătuiți; pe măsură ce cunoștințele noastre se acumulează, putem reconsidera semnificațiile pentru unele dintre cunoștințele noastre anterioare.

Spun putem, pentru că nu o facem întotdeauna. Cel puțin nu imediat ce a apărut o nouă informație credibilă care oferă o altă perspectivă lucrurilor. Așa ne place nouă: preferăm rutina cu care ne-am obișnuit - deși înțelegem că nu mai este de actualitate - în loc de a încerca să ne revizuim vechile păreri de care uneori ne atașăm mai mult decât ar fi benefic.

Din această cauză rezultatele analizelor noastre asupra unei anumite „*părți*" din realitate vor diferi în timp modificându-se în raport cu ceea ce numim progres în cunoaștere. Așa se nasc adevărurile temporare care își pierd calitatea de adevăr imediat ce o nouă cale de cunoaștere generează un nou adevăr temporar care anulează sau modifică adevărurile temporare anterioare.

Dacă vrem să înțelegem realitatea cotidiană a unei epoci trebuie să privim epoca respectivă prin prisma adevărurilor temporare care formau cunoașterea epocii respective. Judecând superficial după popularitatea opiniilor (cum se pare că facem adesea) - în regiunea europeană Zeus a fost unul dintre adevărurile antichității, Iahve (Iehova) al evului mediu, Darwin[210] al secolului nouăsprezece, Einstein al secolului douăzeci, iar astăzi, zău că nu știu care ar putea fi din mulțimea destul de mare de pretendenți. După ce se va încheia și secolul nostru, istoria va decide. Însă toate acestea sunt doar adevărurile cunoașterii mele de până acum, mai mult ca sigur ca tu să ai altele în funcție de felul tău de a fi și de a înțelege lumea.

Datorită limitărilor sale biologice ființa umană este condamnată să nu poată percepe realitatea existenței așa cum este ea de fapt, ci doar să încerce să o intuiască prin extrapolarea acelei mici cantități de informație - și aceea distorsionată - pe care este capabilă să o perceapă și să o prelucreze.

Teorii mai mult sau mai puțin filosofice (am putea spune că mai mult filozofice pentru că par mai mult iubitoare de întuneric decât de

[210] *Charles Darwin (1809-1882) proeminent naturalist, geolog, biolog britanic, părintele teoriei evoluționiste.*

înțelepciune), însă cu siguranță pătrunse de animism [211] afirmă că universul, în încercarea sa de a se autocunoaște (dacă tot suntem pe tărâmul animismului să punem și noi o întrebare glumeață - oare o fi din simplă curiozitate sau în vederea unei viitoare autodeterminări?) recurge la o multitudine de forme de cunoaștere locală (auto-explorare parțială) printre care se numără și cunoașterea prin intermediul speciei umane. Am mai pomenit despre acest aspect care ar putea părea comic dacă nu ar fi tragic în limitările pe care le relevă despre discernământul unora, uneori chiar persoane cu pretenții de cultură. Dar diplomele cine știe cum obținute cât și pretențiile nu pot ține locul unei culturi adevărate.

Adevărurile temporare au o durată de valabilitate care variază în funcție de durata circumstanțelor care ne determină să le atribuim statutul de adevăr. Unele pot dura câteva milisecunde, altele cu mult mai mult, întinzându-se uneori de-a lungul sutelor de ani dacă nu și mai mult.

Sunt teorii propuse de fizicieni proeminenți care afirmă că universul nostru (după unele teorii ar mai fi și alte universuri similare, „*contrare*" sau conduse de legi pe care nici nu le putem intui) și-ar putea schimba legile fundamentale și odată cu ele toate adevărurile.

Să ne reamintim că tot ceea ce există în univers (inclusiv specia noastră) constituie realitatea - adică o existență unitară, nedelimitată în zone[212], în continuă transformare (fluidă) datorită interacțiunii materiei cu ea însăși. Această perpetuă tranziție dintr-o stare în altă stare doar în mintea noastră pare a face popasuri în paliere statice pe care gândirea (în urma percepțiilor noastre secvențiale, limitate și subiective) le consideră a fi „*stări stabile*".

Datorită faptului că realitatea „*curge*" (*"Panta rei"* [213]), în realitate nu există acele cadre „*înghețate*" din care suntem obișnuiți să ne construim imaginea personală asupra realității și care se datorează modului în care noi percepem iluzia timpului, iluzia formelor, iluzia culorilor și tot ceea ce derivă din acestea.

---

[211] Conform DEX 2009, animismul este o credință potrivit căreia orice în univers - chiar și universul însuși - are un suflet sau este o ființă vie cu atribute calchiate după cele umane.

[212] În realitate nu există nici măcar două particule identice și până și noțiunea de particulă este doar o convenție care ar trebui să ne ajute să ne translatăm presupunerile într-o zonă cât mai apropiată de experiențele noastre reale. Universul este un tot unitar, indivizibil, cu densități ale materiei variabile și nu există nimic care să îl poată separa în „zone"; doar percepțiile noastre limitate și logica noastră derivată din aceste percepții ne dau iluzia unei fragmentări a întregului în părți. Nimic nu „se termină" acolo unde noi vedem o „delimitare", totul se întrepătrunde într-o interacțiune generală mult prea subtilă pentru simțurile noastre, dar suficient de evidentă pentru o aparatură ultrasensibilă. Simțurile sunt derutate de faptul că o mare parte a materiei „nu se vede, nu se simte" sau mai precis nu poate fi percepută de către alcătuirea noastră biologică. La fel cum nu vedem aerul dar știm că există și că el este o manifestare particulară a materiei care produce efecte atunci când interacționăm cu el; în vremea copilăriei mele scoteam mâna prin geamul deschis de pe coridorul trenului și „planam" încântat prin masa de aer pe care o simțeam cum îmi ridica sau cobora mâna în funcție de cum inclinam palma.

[213] "Panta rei" - „totul curge" în limba greacă; concept atribuit filosofului grec presocratic Heraclit din Efes (circa 535 î.e.n. - 475 î.e.n.)

Specia umană nu poate decât intui aceste lucruri, pentru că ea nu se poate baza decât pe percepții parțiale alterate de o multitudine de factori printre care și un mecanism de analiză a informațiilor extrem de limitat. Doar cât ne trebuie în cadrul rutinei zilnice pentru o probabilitate acceptabilă de supraviețuire - cu condiția să nu ne aventurăm într-un mediu deosebit de ostil.

Aceste percepții secvențiale ale unei realități aflate în perpetuă schimbare arată pentru noi ca o imagine încremenită a momentului observației. De ce? Pentru că doar așa putem transforma informația primită în echivalentele simbolice cu care operează mintea noastră. Aceste imagini statice nu ne pot dezvălui adevărul fluid al realității universului în continuă transformare. Ele sunt doar o foarte aproximativă reprezentare a interacțiunii noastre prin intermediul percepțiilor cu „*vecinătatea*" de univers la care avem acces la un moment dat.

Aceste imagini seamănă izbitor de bine cu cadrele unei pelicule de film: totalitatea lor generează iluzia realității, dar nu reprezintă decât ceea ce noi putem percepe la un moment dat, adică o porțiune extrem de redusă de informație. Și ca o paranteză: între două cadre de film alăturate se pierde o cantitate enormă de informație (poți să-ți faci o vagă impresie comparând două cadre filmate cu o viteză normală cu multitudinea de cadre în plus care apar atunci când se filmează cu o viteză superioară).

Să ne oprim acum, pentru că de obicei - atunci când port o discuție despre aceste lucruri - cam pe aici încep să văd din privirile inocente ale ghinionistului care nu a avut inspirația să schimbe subiectul la vreme că am depășit granița după care se pare că vorbesc singur. Și cum această carte nu este un tratat despre ce este de fapt realitatea, ci doar o încercare timidă de a ne înmulți neuronii fără a stabili la ce anume să fie ei folosiți ulterior, nu trebuie să insistăm pe detalii care mai degrabă pot zăpăci în loc să lumineze.

Dacă nu ai înțeles chiar totul nu ar trebui să te îngrijorezi: unele idei nu pot fi înțelese fără anumite experiențe personale[214] prealabile care netezesc calea către înțelegerea acestor idei. Și ca să nu te simți stânjenit de acest lucru: îți vine să crezi că există chiar și astăzi fizicieni care declară că nu înțeleg (nu-și pot reprezenta altfel decât matematic și unii nici măcar atât) unele dintre ideile lui Einstein[215] deși a trecut atâta timp de când acestea au fost expuse publicului, iar o parte dintre aceste idei au fost trecute deja în categoria fostelor adevăruri?

---

[214] Se face referire la pregătirea specializată pe domenii (facultate, cercetare, studiu individual etc.)

[215] Albert Einstein (1879-1955) - fizician teoretician, autorul teoriei relativității și al formulei $E=mc^2$ pe care se bazează studiul energiei nucleare; a publicat peste 300 lucrări științifice, fiind considerat unul dintre cei mai importanți oameni de știință ai secolului XX.

Dacă aș încerca să îți impun ceea ce eu consider acum ca fiind adevărurile mele, nimic nu m-ar diferenția de cei care au impus de-a lungul timpului ceea ce au considerat ei că trebuie să creadă oamenii. Nu orice construcție logică proclamată ca adevăr de către cineva care o consideră un adevăr sau are un interes ca ea să treacă drept adevăr - chiar este un adevăr.

Adevărurile sunt personale, temporare și extrem de dependente de circumstanțe. Adevărul se acceptă prin discernământ, nu prin impunere. Prin impunere se poate obține doar simularea acceptării. Și de fapt acestea nici nu sunt adevăruri, ci doar ipostaze ale percepțiilor noastre pe care le considerăm adevăruri pentru o perioadă mai mică sau mai mare de timp - până când noi ipostaze de cunoaștere le aruncă în grămada enormă a fostelor adevăruri în care omenirea a crezut pentru o durată mai lungă sau mai scurtă de timp.

Dacă experiența ta te determină să crezi ceva - acel ceva este adevăr pentru tine, indiferent de ceea ce îți spun eu sau alții. Singurul lucru de care trebuie să ții seama este că adevărul este adevăr doar atâta vreme cât sunt îndeplinite condițiile ca el să ți se pară așa și că ceea ce ție îți pare a fi adevăr, altora poate că li se pare a fi o absurditate; sunt cele două fațete extreme ale modului în care se oglindește (distorsionat și după calapodul nostru personal, desigur) realitatea existenței în fiecare dintre universurile noastre personale.

Și încă un lucru: adevărul trebuie să meargă mână în mână cu morala, altfel el nu reprezintă decât un lucru nociv cu potențial distructiv, ceva care trebuie neapărat evitat.

Mediul formează omul încetul cu încetul, dar lucrurile iau o turnură mult mai rapidă atunci când în acest proces intervine și propria lui străduință. Pentru că la rândul său și omul formează mediul. Atitudinea ta față de schimbările care pot surveni în ceea ce cunoști trebuie să fie relaxată; să nu te cramponezi de lucrurile care-ți par convenabile, chiar dacă noile lucruri care vin să le înlocuiască îți apar ca fiind mai de grabă dezagreabile. Trebuie să te străduiești să înțelegi de ce se întâmplă ceea ce se întâmplă și să te armonizezi cu ceea ce se întâmplă după felul tău personal de a fi și nu doar imitându-i fără discernământ pe alții doar ca să nu „*ieși din turmă*”.

Dacă nu ai în firea ta dorința de a cunoaște esența reală a lucrurilor călătoria noastră împreună cred că este foarte dificilă pentru tine. Îți

trebuie un efort deosebit de voință ca să te hotărăști să continui cu lucruri cu care nu numai că nu ești familiarizat, dar îți și răstoarnă unele convingeri pe care le credeai adevăruri eterne și repere sigure pentru un viitor predictibil și controlabil.

Dar privește înapoi în istorie. Dacă omul se crampona de adevărurile sale de la un moment dat, ne-am legăna și acum între crengile copacilor (poate că pentru unii dintre noi aceasta ar fi fost varianta cea mai bună). Dar în cursul rutinei noastre zilnice a apărut cumva o oportunitate care ni s-a înfățișat ca fiind mai benefică decât ceea ce obișnuiam noi să facem până atunci. Și am pornit către ea lăsând în urmă binele acelui prezent pentru presupusul mai bine din viitor.

Întotdeauna se vor ivi în calea speciei noastre câte o sursă nouă de cunoaștere sau un nou mod de a evalua vechile surse; noua cunoaștere va detrona mereu vechile adevăruri temporare și va stabili vremelnic altele noi la fel de temporare. Nu există adevăruri veșnice. De ce? Pentru că adevărul depinde de circumstanțe, iar circumstanțele se schimbă odată cu trecerea timpului.

La fel și sursele noastre de cunoaștere care au început cu vracii, preoții, școlile, cărțile, radioul, televiziunea și mai nou internetul. Dacă o nouă sursă de cunoaștere va fi considerată credibilă, o parte dintre convingerile noastre de astăzi se vor modifica în funcție de cât de convingătoare poate a fi această nouă sursă. Doar că internetul reprezintă un cumul de surse de informare dar și de dezinformare și nu toate se bazează pe adevăr sau dorința de mai bine pentru toți.

Această permanentă schimbare a conținutului cunoașterii și a surselor de la care putem obține cunoaștere poate buimăci pe un individ mai puțin flexibil (adaptabil la realitate sau realist cum se mai spune); rigiditatea concepțiilor nu numai că te privează de a trăi noi experiențe, dar te și transformă uneori într-un obstacol în calea celorlalți. „*Doar boul este consecvent*” - cu scuzele de rigoare datorate nevinovaților boi utilizați de tradiția populară ca să ilustreze această zicală.

Calea cunoașterii pe care merge cel care dorește să depășească stadiul de animal este într-o veșnică schimbare la fel cum sunt toate în acest univers. Cel care străbate această cale trebuie să se adapteze mereu schimbărilor care survin după fiecare nouă descoperire în domeniul cunoașterii. Nu este ușor să te adaptezi - îți trebuie voință, putință și îndrumare - dar este necesar să o faci pentru că altfel rămâi în urmă. Te transformi într-un individ retrograd.

Tot ce ai citit aici despre adevăr este adevărat doar în limita contextelor de aici. Nimic nu este universal valabil. Adevărul se pliază după conjunctură. Nu uita că unii cred că realitatea existenței personale este singurul adevăr de care poate fi sigură logica noastră - *"cogito, ergo sum"* [216]. Doar că adevărurile logicii noastre se perimează în timp, iar astăzi adevărul lui Descartes este pus la îndoială de noile adevăruri în devenire din cunoaștere.

Lucrurile (după cum vor să ne învețe noile teorii nefundamentate din fizica modernă expuse zgomotos spre public) se pare că sunt și în același timp nu sunt. La fel cum apa curgătoare a unui izvor este mereu alta, dar noi nu vedem decât că izvorul pare a fi în același loc în care l-am văzut pentru prima oară în excursia de anul trecut. Asta pentru că izvorul nu este ceea ce pare a fi în reprezentarea noastră simplificatoare despre el.

Ține cont și de faptul că ne bazăm cunoașterea doar pe frânturi distorsionate provenite din propriile noastre percepții despre care doar presupunem că ar fi reacții generate de interacțiunea cu realitatea. Nu avem nici o dovadă în acest sens. Am putea fi doar un vis al materiei - cum mai cred unii. Nu mai suntem pe vremea tranșantă a adevărurilor clare - a fi sau a nu fi.

Astăzi credem că suntem ceea ce ne spune intuiția noastră că am fi, însă fără a fi complet siguri că am fi ceea ce credem că suntem. Adică ne credem oameni după vechile concepții, dar s-ar putea să fim doar o sumă de amintiri captive într-o formă biologică aflată într-o continuă schimbare. Amintirile ne fac ceea ce credem noi că suntem. Ca o apă curgătoare - mereu alta - care oglindește imaginea unei sălcii. Apa vine și trece, dar imaginea salciei rămâne. Iar amintirile faptelor noastre îi determină pe ceilalți să ne creadă așa cum ne cred iar pe noi să ne credem așa cum ne credem.

Pe măsură ce descoperim noi perspective, adevărurile momentului pot fi înlocuite cu noi adevăruri rezultate din semnificațiile noilor circumstanțe pe care nu le cunoșteam înainte ori pe care le interpretam altfel decât o facem astăzi. Asta nu înseamnă că trebuie să renunțăm la a mai căuta adevărul, ci doar să înțelegem că adevărul nu este ceva permanent, că el are calitatea de adevăr doar atâta timp cât circumstanțele de care depinde această calitate rămân valabile pentru noi.

---

[216] *„Cuget, deci exist" (în limba latină) - Rene Descartes (1596-1650) filosof și matematician francez.*

Adevărul nostru nu este mai adevărat decât adevărul altuia pe care - în baza adevărului nostru - poate că îl considerăm a fi doar o minciună. Dacă am fi avut alte experiențe de cunoaștere, ceea ce acum considerăm a fi minciună ar fi fost adevărul nostru, iar adevărul nostru de acum l-am fi considerat minciună. Dacă eu aș vedea un tufiș care nu se mistuie în flacăra în care se află, mai mult ca sigur că adevărul meu ar fi că am în față o iluzie a ceva care seamănă cu o flacără. Dar ăsta ar fi doar adevărul meu. Moise a considerat că are în față adevărul absolut.

Trebuie să avem tact și îngăduință atunci când vine vorba despre adevărurile semenilor noștri pe care nu le admitem pentru că nu le privim din aceeași perspectivă ca și ei. Să încercăm să înțelegem circumstanțele care i-au determinat să le atribuie acestora calitatea de adevăr.

Este important să înțelegem că nu toți oamenii pot avea aceeași perspectivă în același timp. Din această cauză mulți vor considera drept adevăruri lucruri extrem de diferite. Este esențial să înțelegem circumstanțele care i-au determinat să considere drept adevăr un lucru sau altul pentru că înțelegând circumstanțele de care țin ei cont putem ajunge noi înșine la adevăruri pe care nu le bănuiam că ar fi adevăruri înainte.

Sau - dacă considerăm că există erori în evaluările lor - putem să-i ajutăm arătându-le circumstanțele care ne determină pe noi să avem părerea pe care o avem. Nu impunându-ne viziunea noastră, ci doar supunând-o dezbaterii - poate noi suntem cei care greșim fiind lipsiți de unele experiențe de cunoaștere necesare înțelegerii unui lucru sau altul. Sau poate că îi putem ajuta prin prisma experiențelor noastre să-și reevalueze cunoașterea. Cunoașterea nu este un adevăr etern, ci doar un cumul de păreri care se pot schimba odată cu circumstanțele care au dus la ele. Doar un cumul de păreri subiective modelate de felul nostru de a fi, în matricea circumstanțelor.

Uneori nu trebuie ca ceva considerat de către logica noastră drept adevăr să fie motivație sau justificare pentru acțiunile noastre. Atunci când adevărul ne poate influența cumva existența, adevărul trebuie întotdeauna să fie uman. Adică supus și moralei și nu doar logicii. Logica fără morală poate avea un potențial extrem de distructiv uneori. Este un adevăr că omenirea în egoismul ei distruge habitatul a mii de specii, cauzând extincția lor. Însă nu ar fi moral să rezolvăm acest lucru prin eradicarea omenirii, ci doar prin educarea ei. Dar educarea necesită timp și resurse și nu este întotdeauna încununată de succes.

Acest lucru pare cam neechitabil pentru celelalte specii. De ce? Pentru că morala izvorăște din instinctul nostru de conservare. Iar instinctul de conservare este egocentrist și adeseori limitat doar la specia noastră. Cu toate acestea, morala este perfectibilă și se adaptează la vremuri și la circumstanțe. Încet-încet, începem să realizăm că - spre binele speciei noastre - trebuie să extindem preceptele moralei și la protejarea mediului care ne protejează și ne întreține pe toți. Nu trebuie decât să ne dezbărăm de unele obiceiuri distructive și toți și toate nu vor avea decât de câștigat.

Adevărurile - sau mai bine spus secvențele din realitate despre care credem că le înțelegem cu un minim de erori și le atribuim calitatea de adevăr - sunt elementele fundamentale ale gândirii. Ele fac diferența între cele două imagini ficționale (care - datorită cunoașterii noastre bazate doar pe procese analogice[217] - nici nu pot fi altfel decât ficționale) pe care ni le creăm în timp asupra realității.

Una dintre ele este o imagine dinamică, în continuă schimbare, reactualizată mereu în urma cercetării obiective și raționale a realității existenței, iar alta este o imagine statică, bazată în mare parte pe acceptarea unor ficțiuni care pot rămâne neschimbate pentru mari perioade de timp.

Prima imagine ne ajută să interacționăm cu realitatea existenței într-un mod cât se poate mai apropiat de cel optim, în timp ce a doua imagine ne îndepărtează de realitate, expunându-ne la a fi uneori surprinși nepregătiți de către ea. Dar lucrurile nu sunt niciodată atât de simple. Simțim instinctiv că echilibrul nostru psihic are nevoie de ambele, așa că imaginea asupra realității pe care se bazează universul personal al fiecăruia dintre noi este alcătuită dintr-un melanj de presupusă obiectivitate și de ficțiuni mai mult sau mai puțin evidente, ficțiuni acceptate ca atare din varii motive.

Alegerea proporțiilor care alcătuiesc acest melanj aparține fiecăruia dintre noi. Trebuie să alegem cu grijă și în cunoștință de cauză pentru că întreaga noastră viață va decurge în funcție de această alegere. Cum putem face acest lucru? Simplu. Prin cunoaștere. Însă nu orice fel de cunoaștere. Doar prin cunoaștere rațională obiectivă, bazată pe discernământ și surse credibile. Și pe reevaluare, ori de câte ori se schimbă circumstanțele.

---

[217] Percepțiile noastre se transformă în semnale electrice care declanșează anumite procese fiziologice care sunt interpretate subiectiv, transpuse în simboluri care la rândul lor sunt prelucrate de logică. Un proces analogic în care se pierde autenticitatea informației (fotonul, unda sonoră, temperatura, presiunea și toate celelalte sunt transformate de către biologic în impulsuri electrice și trimise pentru analiză și identificare către rețeaua neuronală). La urma urmei, tot universul ăsta pe care îl vedem, îl auzim, îl simțim - pe scurt îl percepem - și despre care presupunem că îl cunoaștem foarte bine, nu se găsește decât în capul nostru, ca o imagine construită de către noi pe înțelesul nostru. Cine știe cum o arăta cu adevărat universul de dincolo de interpretarea pe care obișnuim să o dăm percepțiilor noastre?

CUNOAȘTEREA

Cunoașterea reprezintă stabilirea unor repere în relația noastră cu realitatea existenței în vederea armonizării acțiunilor noastre la diferitele circumstanțe ale acesteia.

Pentru a considera că un act de cunoaștere săvârșit asupra unui aspect accesibil nouă din cadrul realității existenței este unul executat corect acesta trebuie să îndeplinească o sumedenie de cerințe. Să le trecem în revistă doar pe cele mai importante:

Actul de cunoaștere trebuie să țină cont de alterarea inerentă a informației percepute și prelucrate de către noi prin diferite metode - alterare datorată limitelor biologice ale făpturii umane, dar și instrumentelor utilizate - luând în calcul o marjă de eroare corespunzătoare.

Actul de cunoaștere reală a realității existenței se efectuează doar prin intermediul gândirii raționale obiective.

Actul de cunoaștere trebuie să se bazeze numai pe adevăruri considerate valabile și dovedite ca atare la data efectuării sale. Când acestea se schimbă, actul de cunoaștere trebuie reconsiderat.

Actul de cunoaștere trebuie să utilizeze cunoștințe, metode și tehnologie de ultimă oră, pentru o acuratețe cât mai mare a datelor.

Actul de cunoaștere trebuie să folosească o terminologie adecvată care să permită sintetizarea și transmiterea cât mai fidelă a cunoștințelor acumulate.

Actul de cunoaștere trebuie să utilizeze ajutorul matematicii superioare pentru exprimarea noilor cunoștințe și a interdependențelor noilor descoperiri cu ceea ce cunoaștem deja.

Actul de cunoaștere trebuie să fie revizuit ori de câte ori apar în domeniul respectiv noi tehnologii mai performante decât cele utilizate la cunoașterea precedentă sau orice informație credibilă (bazată pe dovezi) conform căreia acuratețea sa a fost afectată în vreun fel de circumstanțe care nu au fost luate în calcul.

Și cel mai important: actul de cunoaștere trebuie să se bazeze pe surse demne de încredere și procedee care să ducă de fiecare dată la același rezultat.

Mai sunt încă mulți de trebuie, însă eu zic să ne oprim aici pentru că Q.E.D.[218] Actul de cunoaștere obiectivă depinde esențial de progresul tehnologic și de gradul de pregătire multilaterală pe care îl are cercetătorul. Pentru ca cineva să poată înțelege și manipula tehnologia, terminologia aferentă domeniului în care activează și limbajul matematic de nivel înalt sunt necesari mulți ani de pregătire. Și totuși toate aceste lucruri nu sunt suficiente. Pentru că limitele unui singur om sunt destul de restrânse oricât de bine pregătit ar fi el, cercetarea serioasă se poate face doar în colective formate din personal cu o înaltă pregătire multidisciplinară.

Dar oare ce legătură au toate acestea cu noi și cu gândirea noastră cea de toate zilele? Cunoașterea unui individ, la orice nivel ar fi ea, trebuie să țină cont de aceste repere. De ce? Pentru că altfel actele tale de cunoaștere ar putea genera imagini false asupra realității existenței iar aceste imagini false îți pot determina comportamente dăunătoare ție dar și celorlalți. Cunoașterea se aseamănă mult cu vederea. Dacă vezi corect ceea ce se află în jurul tău, viața ta este în siguranță. Dacă nu, poți cădea în gura de canal pe care neglijența unora a lăsat-o descoperită, îți poți rupe piciorul în șanțul de la marginea drumului sau te poți îneca în iazul comunal.

Pentru că această carte nu este o riguroasă lucrare de nivel academic, ci se vrea a fi doar o modestă încercare de traducere în limbajul de toate zilele a unor semnificații mai subtile și uneori dificil de înțeles din diferite domenii aparținând de cunoașterea realității adesea ignorate de către individul obișnuit, ne vom folosi de un mic artificiu, extinzând puțintel definiția termenului de cunoaștere, ceea ce probabil că va stârni exasperarea experților în gnoseologie[219].

Să încercăm să abandonăm obișnuința de a privi cunoașterea drept o trăsătură specifică aparținând doar ființelor vii. Vom constata (unii cu surprindere) că ea (cunoașterea) este o fază absolut obligatorie care face parte din complexul proces de interacțiune al entităților de orice fel. În determinism, cunoașterea este baza care determină reacția tuturor celor implicați în cadrul unei interacțiuni.

---

[218] "Quod erat demonstrandum" - „ceea ce era de demonstrat" în limba latină - cu sensul că a fost prezentat ceea ce era mai important din subiectul abordat.
[219] Conform NODEX 2002 gnoseologia este o ramură a filosofiei care se ocupă cu studiul procesului de cunoaștere elaborând teoria cunoașterii.

Simplificat, orice interacțiune între două sau mai multe entități, fie ele diferite sau de aceeași natură (pietre, animale, apă, fenomene naturale sau sociale etc.), presupune o „*cunoaștere*” inițială reciprocă din partea entităților implicate - simplificat, un schimb de informații între entitățile participante la interacțiune. Acest schimb de informații determină reacțiile pe care le vor avea părțile implicate.

În realitate lucrurile sunt cu mult mai complicate decât încercăm noi aici să le creionăm. Interacțiunile dintr-un anumit areal - pornind de la nivelul particulelor și ajungând până la nivelul cosmic - sunt extrem de multe și extrem de variate astfel încât sunt imposibil de cuantificat de către noi sau chiar de către tehnologia noastră actuală. De aceea și necesitatea de a mai simplifica lucrurile, reducând subiectiv observațiile la un areal mai restrâns accesibil percepțiilor noastre, cu toate că - după cum bine știm - simplificarea mărește gradul de eroare al deducțiilor.

Termenul de cunoaștere nu mai are în acest caz sensul pe care îl atribuim în viața cea de toate zilele acestui cuvânt pe care îl consideram în mod uzual a fi specific doar organismelor vii de o anumită complexitate. În acest capitol - pentru a nu ne complica folosind termeni neuzuali gândirii comune - vom proceda doar la o extindere a definiției șablonului numit cunoaștere; o extindere de la materia considerată vie, la toată materia.

Prin cunoaștere la modul general vom înțelege un transfer de informație care are loc în mod reciproc între două sau mai multe entități. Aceste entități interacționează între ele transferându-și informație, indiferent de calea prin care are loc acest transfer sau chiar de natura entităților. Acest schimb de informație determină în timp modificări structurale care la rândul lor determină modificări comportamentale, culminând cu ceea ce numim „*manifestări locale*”.

În cadrul „*cunoașterii umane*”, așa numita „*cunoaștere conștientă*” - cunoaștere specifică și altor specii cu abilități similare - transferul de informație se face aparent[220] unilateral (spre observator) prin acte de căutare, acumulare și prelucrare de informație - operații culminate prin emiterea unor păreri. Aceste păreri pot influența deciziile ulterioare nu numai ale observatorului, ci și a celor cărora le sunt aduse la cunoștință.

Poate că ai să te întrebi dacă animalele au și ele păreri sau discernământ, ambele bazate pe informația acumulată și prelucrată. Toate animalele - inclusiv omul - au o memorie în care acumulează informații obținute în

[220] *Transferul de informație se face întotdeauna în ambele sensuri între observator și obiectul observației cu mențiunea că informația transmisă pe fiecare sens diferă în funcție de emitent.*

urma experiențelor prin care au trecut. Ele își modelează deciziile în funcție de cum au perceput aceste experiențe, pe o plajă largă de nuanțe între cele două extreme: bine sau rău.

Deci în cunoașterea privită ca un schimb de informație poate fi vorba și despre interacțiunea a două particule, a două molecule, a două trenuri, a unei planete cu un fir de praf cosmic ori despre tine și un oarecare șofer care zbiară după tine de mama focului cine știe din ce cauză (poate că i-ai arătat degetul acela).

În toate cazurile este vorba despre o interacțiune care generează un proces de cunoaștere reciprocă care se concretizează sub forma unui transfer de informație înspre și dinspre entitățile implicate și nu numai: informația se propagă sferic pretutindeni, se reflectă, se distorsionează (se încarcă cu noi elemente și/sau pierde elemente) revine la emitent sub o nouă formă și tot așa, până când energia vectorilor de transmitere a informației se disipă.

Ai să-mi spui că tocmai ceea ce ți-am descris nu este altceva decât „*lanțul*" determinărilor materiei interacționând cu ea însăși. Exact! Universul nostru este simplu și eficient - dacă încerci să-l pricepi cât de cât - chiar văzut și așa redus în mod simplist și privit prin prisma interpretării percepțiilor noastre.

De ce ne referim la cunoaștere ca la un schimb de informații între participanții unor interacțiuni? Trebuie să înțelegi că între orice alte entități de orice fel și ființa umană, din punctul de vedere al universului nu există nici o diferență. Legile care se aplică materiei sunt aceleași pentru toată materia indiferent de felul în care se manifestă materia pe un plan local sau pe un alt plan local (de complexitatea distribuirii ei). Nici cunoașterea umană - o particularitate a unei anumite manifestări locale a materiei (da, despre noi este vorba) nu face excepție.

Pentru noi - în funcție de vectorii săi de transmitere pentru care alcătuirea noastră biologică și-a dezvoltat organe de percepție - informația poate fi vizuală, auditivă, tactilă și de încă câteva feluri. Noi receptăm conștient doar o mică parte din toată această informație - majoritatea trece neobservată pentru noi. Tu ai să vezi gesticulația furioasă a celuilalt șofer căruia tocmai i-ai arătat degetul tău și poate că vei auzi undele sonore produse de coardele sale vocale sau mai degrabă pe cele ale claxonului mașinii sale și... cam atât.

Nu-i vei percepe pulsul accelerat, nu-i vei simți temperatura corporală ridicată brusc, nu vei detecta fluxul de adrenalină care îl năpădește, încleștarea involuntară a unor mușchi, impulsurile neuronale care caută prin memorie modalități de a te face să dispari de pe fața pământului, accelerarea bătăilor inimii, înroșirea epidermei și a albului ochilor și nici multe altele de acest fel.

Multă informație se va răspândi în mediul înconjurător afectându-l în moduri subtile și imperceptibile pentru tine. Toate acestea modifică cursul existent al lanțului determinărilor. Toate aceste aparent „*nesemnificative*" difuzări de informație contribuie la modelarea modului în care se manifestă universul. Asta face determinismul - schimb de informație între participanți urmat de manifestări locale specifice informațiilor implicate și circumstanțelor.

Astfel de informații nu provin doar de la cei doi bieți șoferi care habar nu au ce impact au ei cu adevărat în „*lanțul*" determinărilor și mai ales că ceea ce fac ar putea fi la fel cu bătaia din aripi a vreunui „*fluture*" care poate stârni un șir imprevizibil (pentru noi) de evenimente - ci de la toate manifestările locale ale materiei de pretutindeni.

Fie că este o furtună de nisip pe planeta Marte, fie că o nevastă strigă pe fereastră ca să-i amintească ceva soțului care tocmai a plecat să cumpere cine știe ce, fie că prichindelul tău plânge că s-a julit la genunchi - tot cursul universului se schimbă.

Și se schimbă cu fiecare nouă manifestare locală a materiei, indiferent cât de mică și de nesemnificativă ar părea ea pentru noi. Chiar și de la un mititel și discret pârț puturos și aproape neauzit al unei micuțe, nevinovate și drăgălașe pisicuțe pufoase, pe care sub nici o formă nu ar crede-o nimeni în stare să comită o asemenea grozăvie - mai ales dacă perfida lighioană cu pricina se va uita întrebător la tine cu ochi mari de îngeraș nevinovat, convingându-i astfel pe cei din cameră că tu ai fi sursa teribilei (de jenante) emanații.

Totul duce din aproape în aproape la modificarea mai subtilă sau mai radicală a universului, așa că peste câteva milioane de ani să nu te miri că o particulă din acea stânjenitoare flatulație pisicească va face parte din cine știe ce sistem solar îndepărtat. Doar că majoritatea manifestărilor materiei și cauzele care le determină scapă percepțiilor noastre limitate.

Cunoașterea umană - privită din perspectiva clasică ca o acumulare de cunoștințe în vederea eficientizării interacțiunii cu realitatea - poate fi

acumulată atât în mod conștient, dar și în mod inconștient. Cunoașterea conștientă poate fi de tip pasiv (acumulată prin intermediul unor procese cognitive de deducere, extrapolare, intuiție) sau activ (acumulată prin procese exploratorii asupra obiectelor cunoașterii.

Cunoașterea „*inconștientă*” (nu prea sună bine, dar am convenit deja să simplificăm totul) este acea cunoaștere pe care o face organismul în mod „*automat*” (de la sine), achiziționând, prelucrând și reacționând la informație fără ca aceste procese să fie coordonate de către conștient. De exemplu temperatura corpului tău care se reglează automat în funcție de diverși factori. Sau ritmul respirației tale.

Ambele tipuri de cunoaștere, fie cea conștientă ori cea inconștientă (unii ar folosi termenii „*participativă*” și „*pasivă*”), au ca finalitate acumularea de informație. Acumularea de informație constă în fapt în modificarea subtilă a unor structuri interne, ceea ce va determina pe viitor natura reacțiilor din cadrul interacțiunilor cu mediul. Când este cald transpirăm fără să decidem noi dacă este cazul să o facem, când să o facem și cât să o facem.

Când ne latră un câine care ne-a mai mușcat cândva o rupem la sănătoasa fără să ne mai pese de prestanță. Și totul se întâmplă în funcție de acele modificări biologice subtile determinate în noi de experiențele noastre anterioare, modificări care se comportă ca niște făgașe care ne direcționează reacțiile. Suma acestor făgașe creează felul nostru de a fi, de a reacționa la determinare după felul determinării, predispoziția organismului și natura circumstanțelor.

Ce legătură poate fi între o reacție provocată de temerea de a nu cădea pradă unei agresiuni din partea vreunui Azorel mânios cine știe de ce și transpirație? Ambele se bazează pe memorie. Una este datorată memoriei „*automate*” care a reținut pe parcursul evoluției când trebuie să transpiri și când nu trebuie să o faci, iar cealaltă implică memoria „*conștientă*” în care s-a întipărit incidentul în care a fost implicat un alt sau poate tot același fioros Azorel, care ține neapărat să demonstreze calitățile sale de apărător a cine știe ce ideal teritorial canin pe turul pantalonilor tăi.

Să ne întoarcem la cunoașterea văzută doar ca un schimb reciproc de informații. Cu alte cuvinte - ca urmare a extinderii definiției de cunoaștere - când un savant studiază un subiect oarecare avem de a face cu un proces de cunoaștere similar cu cel care se petrece când o picătură de apă cade într-o baltă, un asteroid se ciocnește de o planetă, tu citești

această carte sau când un pui de mâță îi răspunde mieunatului mamei sale.

Deosebirea dintre cunoașterea achiziționată de către o entitate considerată ca fiind vie și cea achiziționată de către una considerată ca nefiind vie pare - la o privire mai superficială - că ar consta doar în acumularea de către entitățile vii de informații prin intermediul percepțiilor în scopul utilizării lor ulterioare. Însă la fel se întâmplă și cu entitățile considerate nevii.

Informația afectează cursul tuturor manifestărilor locale ale materiei, indiferent de părerea noastră despre ele (că ar fi sau nu ar fi vii). Vie sau nevie, toată materia se supune acelorași reguli și reacționează specific configurației în care se află la un moment dat. Tot așa cum un individ coleric și bine făcut fizic reacționează diferit (am putea spune chiar contondent) la vederea degetului tău mijlociu, față de unul flegmatic, posesor a unui fizic șubred (care ar da din mână a lehamite).

Noi înțelegem doar lucrurile pe care le-am mai experimentat ori asupra cărora putem extinde extrapolarea experimentărilor noastre trecute. Oricât am extrapola, nu cred că am reușit să înțelegem cum este să fi o piatră - deși în aroganța noastră lipsită de temei ni se pare ceva simplu și asta doar pentru că ne simțim „*superiori*” pietrei.

Complexitate nu înseamnă superioritate, ci doar rezultate diferite survenite în urma unor interacțiuni diferite desfășurate în anumite circumstanțe, rezultate situate - în funcție de interacțiunile și circumstanțele care le-au determinat - între cele două extreme de organizare: complexitate și simplitate.

Diferența de complexitate nu înseamnă superioritate decât pentru orgoliul unora dintre noi. De multe ori complexitate poate însemna risipă de resurse pentru ceva care s-ar putea realiza într-un mod cu mult mai simplu (și mai elegant sau mai eficient). Felul de a fi al oricărei entități nu este un motiv de mândrie sau de dispreț asupra modului în care particulele care formează respectiva entitate s-au organizat. Acest mod este rezultatul unor impuneri ale determinărilor și circumstanțelor.

Toate manifestările locale ale realității existenței sunt tributare unor factori modelatori: determinismul și circumstanțele create la un moment dat de către determinism. Între determinism și circumstanțe există un cerc vicios: determinismul creează circumstanțele iar circumstanțele creează determinism.

Egocentrismul unora dintre noi va găsi întotdeauna un pretext de a se împăuna cu merite care aparțin cel mult circumstanțelor care l-au determinat ca manifestare locală a întregului. Iar din întreg face parte și piatra cu pricina, care a contribuit și ea în felul ei la ceea ce suntem. Doar că noi deocamdată nu putem pricepe acest fel de a fi al universului, un fel mult prea complex de interdependențe pentru capacitățile noastre de a înțelege toate determinările în ansamblul lor. Deși credem despre noi că ne pricepem de minune la cunoașterea părților, se pare că nu prea facem față înțelegerii întregului fără a încerca să îl împărțim pe bucățele.

Cunoașterea este specifică fiecărei entități - credem noi. Prin termenul de entități înțelegem aici manifestări locale ale materiei care apar simțurilor noastre ca fiind distincte de restul întregului. Acest fel de a privi lucrurile este greșit. Ceea ce noi considerăm a fi entități nu sunt altceva decât manifestările locale ale întregului al cărui ansamblu le determină și le întreține o vreme existența, ca apoi să le integreze în altceva.

Cunoașterea despre care vorbim aici este rezultanta interacțiunii entităților cu restul existenței și chiar cu ele însele. Cunoașterea umană (o cunoaștere analogă care operează cu simboluri, o cunoaștere care se bazează pe interpretarea percepțiilor) conștientizează doar o foarte mică parte din procesul continuu de cunoaștere care are loc în mod permanent. Nu suntem de loc conștienți de cantitatea imensă de informație de care avem parte în fiecare clipă a existenței noastre.

Nu există în planul material (putem doar presupune că există și alte planuri la care simțurile noastre nu au acces, dar nu avem nici o dovadă în acest sens) nici un spațiu lipsit de cunoaștere. Adică care să nu cuprindă schimb de informație între ceea ce considerăm noi a fi entități. De ce? Pentru că nu există nici un spațiu în univers care să nu conțină materie - pornind de la zonele cele mai rarefiate și mergând până la găurile negre. Materie egal interacțiune, adică schimb permanent de informații.

Poate doar în mijlocul găurilor negre materia să se întoarcă la stadiul de energie, însă până acum nimeni nu și-a dat seama încă de cele ce se întâmplă acolo. Așa că - deși poate că am afirmat o prostie mai mare decât mine - reputația mea științifică nu va avea de suferit până când cineva mai isteț va găsi o cale care să ne permită să tragem cu ochiul la cele ce se întâmplă în hăurile găurilor negre. Până atunci să spunem că am emis o teorie fără acoperire așa cum a fost moda până acum de-a lungul veacurilor și probabil că va mai fi și de acum încolo încă multă vreme.

Dacă acceptăm teoria Big Bang, cunoașterea reciprocă a entităților (schimbul de informații între entități) pare a fi un proces continuu în întregul univers. Acest proces este determinat de disiparea impulsului primar prin intermediul interacțiunii materiei. Dacă nu suntem adepții acestei teorii, putem considera cunoașterea reciprocă a entităților drept o reacție specifică materiei, determinată și determinatoare la rândul ei. În ambele cazuri, vorbim despre schimburi de informații al căror cumul determină mersul (starea de moment a) universului.

Gândirea comună consideră cunoașterea ca pe o achiziție unilaterală de informație. Trăim totuși într-un univers supus legilor determinării în care orice acțiune are o replică „*pe măsură*" așa că prin cunoaștere vom înțelege aici un schimb reciproc de informații între entități. Fizica explică relația schimbului de informație dintre observator și subiectul observației într-o manieră simplistă, liniară, fără a ține prea mult cont de zona de influență sferică (zona de propagare a informației proprii) a oricărei existențe sau de informația parazitară care nu aparține subiectului observației dar perturbă observarea corectă a acestuia și determină manifestări „*inexplicabile*" celor care gândesc reducționist - adică simplifică lucrurile până ajung la absurd. Adică cei care nu țin cont de circumstanțe.

Dacă vei deschide un televizor ceva mai vechi pe un canal care nu conține semnal TV vei observa „*zbuciumul*" alert a mii de „*pureci*". Sunt ecourile nașterii universului, însă nu asta ne interesează acum. Imaginează-ți acești *„pureci"* ca pe niște mici sfere (particule) care prin dansul lor se izbesc între ele, fiecare transmițând și primind informații în acest fel. Aceasta este cunoașterea la nivel de materie. Această sarabandă aparent insignifiantă - pentru unii - este imaginea a ceea ce este determinismul în acțiune.

Cunoașterea umană constă doar în părerile noastre despre realitate. Noi nu suntem dotați adecvat astfel încât să percepem și să prelucrăm în mod conștient toate aspectele subtile aparținând adevăratei cunoașteri, cunoașterea alcătuită din cumulul schimburilor de informație care circulă în lumea materială, determinându-i cursul.

Ca om, cercetând ceva, nu vei afla ce este de fapt acel ceva, ci doar relația ta cu acel ceva. Doar impactul pe care îl are acel ceva asupra percepțiilor tale. Însă impactul asupra ta nu este acel ceva, este doar ceea ce produce asupra ta acel ceva, modul în care îl percepi tu. Îți vei formula o părere despre acel ceva, o părere care - în funcție de circumstanțe - poate fi mai mult sau mai puțin greșită. Așa cum cuvântul piatră nu cuprinde ce este

piatra, ci este doar o etichetă pe care o folosești atunci când vorbești despre o grămadă de manifestări materiale extrem de diferite și părerile tale despre orice nu reprezintă altceva decât etichete, jaloane care te ajută să navighezi prin lumea percepțiilor. Cumulul părerilor tale formează cunoașterea ta.

Odată cu schimbarea circumstanțelor, va trebui să-ți actualizezi cea mai mare dintre păreri, dacă nu chiar pe toate. Și nu numai odată, ci mereu. Nu poți înțelege decât ceea ce deja ai reușit să experimentezi în limitele îngăduite de constituția ta biologică. Orice nouă experiență de cunoaștere adaugă noi perspective cunoașterii tale modificând-o parțial iar uneori chiar total.

Câtă vreme mai rămâne ceva de adăugat cunoașterii umane, asta va însemna că ea (cunoașterea umană) încă este greșită. De ce greșită și nu doar incompletă? Pentru că informația care lipsește cunoașterii noastre face ca tot ceea ce știm să fie greșit.

Degeaba încerci să înțelegi furtuna dacă îți scapă fluturele care a declanșat-o bătând din aripi în partea cealaltă a lumii. Sau ce a necăjit fluturele făcându-l să dea din aripi. Sau ce l-a determinat pe cel care a necăjit fluturele. Și tot așa până la fluctuația cuantică din singularitate. Și poate că și de dinainte de singularitate.

Cunoașterea corectă este doar cunoașterea completă. Din păcate nu este cazul cunoașterii umane care se aseamănă mai mult cu o schiță stângace și naivă a împletiturii gigantice a interdependențelor materiei.

Pare neclar? Amintește-ți de cunoașterea primilor oameni și vezi cum s-a schimbat ea odată cu parcurgerea fiecărei etape de cunoaștere din istoria omenirii. Pe măsură ce acumulăm noi informații, realizăm că ceea ce credeam că am cunoaște deja era greșit. Peste o perioadă nu prea mare de timp, ceea ce credem astăzi că este o cunoaștere corectă se va dovedi a fi greșită. Nici nu visăm ce va însemna cunoașterea umană peste doar o mie de ani.

Ființa umană experimentează pe parcursul întregii sale vieți determinându-și cunoașterea să evolueze. Mai seamănă cunoașterea ta din copilărie cu cea pe care o ai acum? La fel este și în cazul cunoașterii unor generații. Evoluează, acumulează și se debarasează de ceea ce se dovedește a fi doar un lest inutil.

Cunoașterea din cadrul unei generații nu este uniformă. Nu toți trag concluziile cele mai corecte în urma propriilor experimentări. De ce? Uită-te la codul (instrucțiunile) unui program pentru calculator, la o pagină scrisă într-o limbă străină ție sau la o placă cu circuite dintr-un aparat electronic: dacă nu ești pregătit în domeniul respectiv (nu ai experiențe anterioare de cunoaștere din acel domeniu) nu vei înțelege mai nimic din ceea ce altora le este foarte clar.

Și totuși vei avea păreri subiective care nu vor reflecta natura obiectului cercetat, ci doar impresia ta superficială despre el. „*Ce încâlceală!*" nu va clarifica ce este o placă cu circuite electronice și nici „*Ce aiureală*" nu va elucida unora dintre cititori misterul acestor texte scrise parcă într-un limbaj pe care îl pot citi, dar căruia nu întotdeauna îi pot înțelege corect sensurile.

Ca să poți înțelege ceva trebuie ca elementele acelui ceva să fie deja în tine, să le fi experimentat cumva cândva, pe fiecare în parte. Aici doar le găsești puse laolaltă ca din amestecul sensurilor lor separate să iasă la iveală noi sensuri. Așa cum pietricele colorate pot da naștere unui mozaic. Stricând acel mozaic, din aceleași pietricele poți crea altul. Și apoi altul. Și tot așa.

Este important ca înainte de a face un nou mozaic să ai elementele constitutive. Fără aceste elemente nu te poți descurca. De aceea nu putem desluși limbajul pisicilor, al delfinilor sau orice lucru care nu cadrează cât de cât cu experiențele noastre de umanoizi, chiar dacă unii se hazardează să extrapoleze caracteristici umane asupra comportamentelor altor specii și par a fi validați de aparențele înșelătoare ale unor rezultate interpretate subiectiv.

Și tot de aceea unii dintre cititorii acestei cărți vor trăi uneori momente de perplexitate pe care le vor depăși mai mult ca sigur printr-o negare a ceea ce nu înțeleg. Este firesc acest lucru, face parte din strategia de apărare a ființei umane în fața lucrurilor pe care nu le-a mai experimentat și pe care nu reușește să le înțeleagă în timp util ca să se simtă confortabil - adică în siguranță și în control.

Deși lucrurile par simple în aparență, ele sunt extrem de complexe datorită interdependențelor dintre „*entitățile*" (așa cum ne apar ele simțurilor noastre) care formează întregul (universul, realitatea existenței). Cunoașterea umană - doar ca un cumul de păreri formate superficial despre subiectele cunoașterii - pare că nu afectează obiectul cunoașterii, ci doar pe cel care dobândește această cunoaștere. Dar modificându-l pe

cel care dobândește cunoașterea, afectează și restul existenței și implicit - într-o măsură mai mică sau mai mare - chiar și obiectul cunoașterii prin modificarea circumstanțelor.

Lucrurile par a fi nesemnificative la scara percepțiilor umane, însă în realitatea existenței totul este important. Ți-am spus la ce poate duce o bătaie din aripi a unui fluture. Și ca să te simți important după cât ți-am bălăcărit ființa umană care se pretinde a fi regele universului, află că și un clipit al pleoapei tale - la fel ca bătaia din aripi a fluturelui acela - poate porni pe undeva o tornadă.

Adică poate schimba cursul universului pentru totdeauna. Te mai simți insignifiant? Doar să nu uiți că la fel poate face și mâța mea dând din coadă. Și că bătaia din aripi a fluturelui, clipitul tău din pleoapă și datul din coadă al mâței mele nu sunt altceva decât manifestări locale ale materiei determinate să determine la rândul lor. Nici una nu este mai „*importantă*" decât alta, ci se împletesc laolaltă cu toate celelalte manifestări ale materiei. Iar cumulul tuturor acestor manifestări modelează veșnicul prezent al existenței.

Pentru ființa umană cunoașterea - de data aceasta iarăși în accepțiunea gândirii comune a termenului - înseamnă o permanentă reevaluare a vechiului stadiu de cunoștințe pe care le-a acumulat. Stadiul de cunoaștere în care ne aflăm la un moment dat îl mai numim uneori și condiție.

Ca să-ți depășești condiția trebuie ca mai întâi să simți nevoia de așa ceva, iar mai apoi să și vrei să o faci. Ca să vrei să o faci trebuie să fi motivat să o faci. Însă asta nu este suficient: trebuie să mai știi și cum să o faci. Și nici acest lucru nu este suficient: trebuie să ai cu ce să o faci. Și în ultimul rând trebuie să poți realmente să o faci, adică să dispui nu numai de putință, voință și motivație dar și de circumstanțe favorabile.

Deci necesitatea, voința, motivația, înțelegerea realității, putința și oportunitatea circumstanțelor - toate laolaltă condiționează depășirea condiției noastre de la un moment dat. Și ne mai mirăm că sunt atât de puțini cei care reușesc să o facă.

Înainte de a încerca să îți depășești condiția trebuie să știi că după ce o vei face s-ar putea să regreți confortul rutinei condiției anterioare: starea de cunoaștere mereu reînnoită nu este întotdeauna confortabilă, uneori poate fi generatoare de angoase. De la o astfel de stare nu mai există cale de întoarcere. Așa este firea omenească: ne dorim mereu lucruri pe care

le înțelegem abia după ce le dobândim. Din păcate, de multe ori unii nu le înțeleg pe deplin nici măcar atunci.

Experiențele zilnice pe care le avem cu realitatea care ne înconjoară le putem interpreta prin intermediul a două perspective majore de cunoaștere de tip uman: cea a științei și cea aparținând religiei. Cei mai mulți dintre noi au o viziune bazată pe un melanj între cele două. Foarte puțini sunt cei care resping total una dintre cele două modalități, deși declarativ majoritatea se poziționează „*ferm*" pe una sau alta dintre cele două poziții. Uneori din oportunism. Alteori din teama de a nu rămâne pe dinafară. Și cel mai adesea din comoditate și lipsă de gândire proprie.

Nu este locul să intrăm în subtilitățile complicate ale convingerilor umane sau ale comportamentului social fortuit determinat de circumstanțe; trebuie doar să știi că aceste convingeri nu sunt rigide și strict legate de o anumită perspectivă. Ele sunt mai mult un amalgam destul de fluctuant în timp în funcție de contextul social.

Așa că să nu te miri dacă un ateu declarat își va șopti în barbă „*Doamne ajută!*" când se găsește într-o situație dificilă și nici dacă un credincios convins va apela mai degrabă la știință decât la rugăciuni pentru a se însănătoși pe sine sau pe un membru al familiei sale. Primul se va scuza că „*i-a scăpat*" un automatism generat de mediul în care a crescut, al doilea va invoca teoria conform căreia știința și religia nu se exclud, că ambele caută adevărul - fiecare în felul ei.

La o primă vedere comportamentul uman pare plin de contradicții. Asta pentru că noi obișnuim să privim comportamentul ca pe ceva static, ca și cum ar fi mereu la fel în orice împrejurare. Că omul bun are întotdeauna un comportament pozitiv, iar cel rău, unul negativ. În realitate nu este așa. Uităm că într-o lume a determinărilor chiar și comportamentul se pliază în funcție de circumstanțe și după felul de a fi pe moment al individului.

Predictibilitatea unui comportament se poate stabili cunoscând motivația dar și scara de valori aparținând individului respectiv, adăugând o marjă destul de mare de eroare pentru eventualitatea apariției unor circumstanțe imprevizibile care pot modifica în mod neașteptat datele problemei.

Știința este o interpretare a realității bazată pe presupuneri și experimentări ale presupunerilor care par a fi cele mai viabile logicii noastre. Cu cât aceste interpretări sunt mai aproape de realitate, cu atât știința devine mai importantă ca generatoare de beneficii pentru societate. Dar și generatoare de siguranță, control și predictibilitate. Spre deosebire

de religie, știința admite că presupunerile ei de moment pot fi eronate și le revizuiește mereu ori de câte ori au loc experiențe de cunoaștere în urma cărora apar lucruri noi sau noi feluri de a interpreta lucrurile considerate deja cunoscute.

În acest fel știința reușește să fie un instrument util pentru integrarea speciei umane în concretul realității. Ea îi sporește șansele de supraviețuire și oferă celor care o acceptă un echilibru psihic în fața angoaselor existențialiste inerente ființei umane - prin siguranța dată de interpretarea rațională și obiectivă a realității, ceea ce permite predicții realiste asupra viitorului.

Dar dacă ținem cont că știința „*știe*" mult prea puține lucruri certe din totalul realității existenței, putem afirma că ea induce celor care cred în ea un fals sentiment de siguranță și control. Ceea ce știm ne liniștește. Doar când înțelegem cât de mult nu știm devenim îngrijorați pentru viitorul navigării noastre prin meandrele realității.

Ce-ar fi dacă - în urma unui fenomen necunoscut încă - subțirea manta solidă a Terrei s-ar topi și Terra ar redeveni un bulgăre de lavă, să zicem începând chiar de mâine? Ar urma - probabil - un exod enorm de „*atei*" în tabăra credinței - admițând că ar reuși cumva să mai rămână în viață.

Religiile promovează „*adevăruri*" adesea neconfirmate de experiență, uneori incoerente sau chiar de-a dreptul incredibile, prezentate adesea sub forma unei interpretări fanteziste a realității. Totuși, pentru cei care le acceptă ele creează un climat psihic de siguranță, ordine, justețe și nu în ultimul rând de sens.

Aceste atuuri fac ca religiile să reziste în ciuda oricăror dovezi ale falsității unora sau altora dintre imaginile folosite de ele ca ilustrare a realității. Marea majoritate a ființelor umane - ca să nu spunem toate - au nevoie de un climat psihic sigur, indiferent de căile și mijloacele prin care acesta este creat.

Partea slabă a religiilor constă în îndepărtarea de realitate a credinciosului. Cu cât afirmațiile lor sunt mai departe de realitate cu atât ele pot genera mai multe tensiuni sociale cu cei care nu-i împărtășesc afirmațiile. Spre deosebire de știință, cultele religioase își revizuiesc foarte greu concepțiile chiar și atunci când acestea sunt infirmate zilnic de experiența realității.

De ce? Pentru că viziunile prezentate de către religii nu mai au de mult rostul de a deslușI realitatea existenței, ci doar de a determina un anumit comportament social convenabil unor scopuri. Se pare că metodele folosite sunt foarte eficiente deoarece ele încă răspund unor nevoi aferente stadiului actual de dezvoltare psihică a ființei umane.

Tot ceea ce face omul slujește unui interes omenesc. Tot ceea ce face omul este întotdeauna perfectibil. Este și cazul dogmelor religioase. Poate că revizuirea dogmelor ar putea duce la pierderea încrederii credincioșilor pe principiul că cel care a greșit o dată poate greși oricând din nou. Totuși, de-a lungul istoriei au fost revizuiri serioase care se pare că nu au slăbit cu prea mult puterea cultelor. De ce nu s-ar putea face o revizuire având la bază cunoștințele științifice de astăzi și nu cele de acum câteva milenii?

Deși unele o neagă formal, religiile se folosesc de mai toate cuceririle științei pentru a-și atinge scopurile: de la cuvântul tipărit până la mijloacele mass media de ultimă generație. Există și culte - extrem de puține - care încearcă chiar să împletească fanteziile specifice genului cu unele aspecte concrete ale științei.

Totuși - în apărarea religiilor - să nu uităm câteva lucruri: mișcările religioase se bazează pe lângă teorii valabile despre comportamentul uman și pe teorii asupra realității care deocamdată nu au fost confirmate de practică, la fel ca și în cazul științei. Erodarea încrederii în religie se datorează în mare parte nerevizuirii teoriilor care par adesea fără acoperire, dar și comportamentului inadecvat al unor membri mai mult sau mai puțin reprezentativi cultelor din care aceștia fac parte.

Să nu ne grăbim cu concluziile. Aceeași stare de lucruri o găsim și în lumea științifică. Oamenii sunt la fel pretutindeni, nu sunt buni sau răi în funcție de tabăra din care fac parte, ci ei sunt și buni și răi în ambele tabere datorită felului lor de a fi, de a înțelege relația lor cu realitatea. Și în știință avem tot soiul de impostori, profitori și „*proroci*” mincinoși.

Ce-ar fi ca împotriva tuturor argumentelor științifice actuale unele dintre teoriile religioase care astăzi par fanteziste să se adeverească sub o formă sau alta? Puțin probabil? Astăzi și religia și știința afirmă că totul a apărut ca din nimic. Puteai să îți imaginezi acest lucru doar cu câteva secole în urmă? Nu numai cei care cred în teorii religioase trebuie să fie deschiși la schimbare, ci și cei care se încred în știință.

Este dreptul credinciosului să creadă că teoriile religioase se vor adeveri cumva într-o zi. La fel este și dreptul celor care își pun nădejdea în știință

de a crede ceea ce le relevă aceasta. Cei care sunt nocivi pentru societate nu sunt cei care cred cu adevărat în adevărurile lor personale religioase sau științifice, ci acei indivizi care se folosesc de religie sau de știință pentru cine știe ce scopuri inadecvate. Cu ce este mai credibil cel care afirmă existența multiversurilor față de cel care afirmă că există raiul sau iadul?

Bisericile moderne încearcă să țină pasul cu avalanșa de date despre realitate oferită de știință în ultima sută de ani. Este drept că se mișcă ceva mai încet. Nu este vina lor, ci a inerției masei de credincioși care nu se obosesc să-și actualizeze cunoștințele din „*lene intelectuală*" ori pentru că se tem instinctiv de schimbări.

Câtă vreme cunoașterea lor stagnează va stagna și religia respectivă pentru că religia - ca și știința - se adresează unor necesități care diferă în funcție de gradul de apropiere sau depărtare față de realitate pe care îl are societatea în ansamblul ei. Însă amândouă răspund în principal dorinței noastre de sens și control asupra propriilor vieți. Și amândouă nu sunt în esența lor altceva decât un cumul de păreri asupra realității existenței.

Și încă ceva important: nu trebuie să confundăm congregațiile religioase actuale cu cele istorice, chiar dacă multe dintre cele de astăzi se declară urmașele celor de demult. A le blama pentru faptele reprobabile ale înaintașilor ar fi ca și cum tu ai fi învinovățit de ceea ce a făcut la vremea sa vreun strămoș de-al tău care practica canibalismul.

Unele biserici chiar recunosc greșelile înaintașilor, iar viziunea asupra realității pe care o promovează în prezent începe să se nuanțeze: faptele descrise în vechile scrieri încep a nu mai fi interpretate mot a mot, ci doar ca parabole și în multe cazuri nu mai avem de a face cu întâmplări incredibile, ci doar cu povestiri cu tâlc, parabole care promovează bunele moravuri.

Încetul cu încetul, în timp, cu eforturi din partea tuturor, poate chiar și cu revizuiri majore uneori, știința și biserica sper sincer că vor ajunge la o reconciliere dorită de toată lumea. Mai puțin de cei care profită acum de pe urma situației - aceștia se vor împotrivi cu înverșunare oricăror reforme progresiste.

Biserica și știința reunite? De ce nu? Eu cred că biserica ar trebui să fie o școală a moralei, a echilibrului psihic și a comportamentului social; ea are o mare experiență în aceste domenii și dispune deja de o extrem de bună

organizare teritorială. Iar știința ne poate asigura cunoașterea realității existenței și implicit adaptarea la aceasta - ceea ce poate duce nu numai la supraviețuirea speciei, ci și la bunăstarea tuturor.

Nu ar trebui decât ca biserica să treacă elementele ficționale prea stridente în rândul parabolelor - mai ales că mulți dintre credincioși deja le consideră astfel - iar știința să nu uite că știința fără morală se poate întoarce împotriva noastră a tuturor, mai ales când ajunge pe mâna unui revizionist descreierat năpădit de nostalgii aparținând unor vremuri și comportamente expansioniste pe care le credeam cu toții de mult apuse.

Biserica este și ea alcătuită din oameni. Unde sunt oameni sunt și interese dintre cele mai diverse, opinii contrare și păreri personale fondate sau mai puțin fondate, unii care trag înainte, alții care trag înapoi. Poate cândva în viitor, urmașii noștri se vor bucura de această unire în interesul umanității. Iar când în numele științei te gândești să blamezi religia, amintește-ți cine[221] a contribuit decisiv la teoria științifică a Big Bang-ului, atât de la modă astăzi. Ei, vezi că știința și religia pot merge împreună? În fond ambele caută adevărul realității, fiecare pe calea ei și în felul ei.

Ne-am obișnuit să considerăm firescul vieții noastre de la naștere până la moarte ca fiind un șir de experiențe în interiorul unor limite pe care le considerăm a fi normale. Nu ar trebui să fie așa. Viața noastră de astăzi decurge într-un mod artificial (neadaptat la realitatea existenței). Ea este dominată mai mult de voința noastră și mai puțin de cerințele naturii și de aceea ni se pare că suntem în permanent conflict cu natura. Tot ceea ce facem în mod excesiv pentru a ne satisface simțurile dezechilibrează mediul.

Dorința noastră de a mânca pe săturate, de a ne încălzi, de a locui protejați de ziduri, de a ne îmbrăca, de a ne confecționa unelte - are consecințe asupra mediului. Dar mai ales tot ceea ce facem în mod excesiv, doar ca să ne sporim gradul de confort sau situația materială ori statutul social, să ne îndestulăm cine știe ce poftă neesențială - toate se situează în afara legilor naturale.

Toate sunt invenția noastră, în favoarea exclusivă a speciei noastre și în mare parte în defavoarea celorlalte specii. Toate acestea dezechilibrează habitatul natural într-o măsură mai mare sau mai mică. Și acest habitat nu ne aparține numai nouă.

[221] *Se face referire la Georges Henri Joseph Édouard Lemaître (1894-1966) preot și fizician belgian.*

Mediul remodelat de noi este extrem de șubred pentru că nu se armonizează de loc cu firescul natural, ci se supune doar capriciilor simțurilor noastre. Acaparăm resurse pe care le epuizam prostește, văduvim celelalte specii de arealul și resursele necesare lor. Nu este nimic normal în comportamentul nostru din punctul de vedere al echilibrului naturii.

Au mai fost în istoria Terrei multe specii care au dominat mediul dezechilibrându-l cu acțiunile lor. Întotdeauna natura a găsit un remediu prin care să reechilibreze situația. Nici acum nu trebuie să ne amăgim că va fi altfel doar pentru că noi suntem „*superiori*" și vom găsi o soluție salvatoare. Nu suntem superiori, ci doar insignifianți în fața forțelor naturale pe care le poate declanșa cumulul iresponsabilităților noastre de tot felul.

Poate vei argumenta că nu suntem singurii care procedează în acest fel. Că se pare că toată materia însuflețită procedează la fel. Echilibrul natural pare în continuă schimbare pe măsură ce o specie sau alta face câte un pas notabil în evoluția sa. Echilibrul din acest moment nu se aseamănă nici pe departe cu cel din cretacic sau mezozoic. Panta rei. Și acest lucru - ca multe alte lucruri - se aliniază la ceea ce intuim din ceea ce credem că am cunoaște: totul nu este decât o disipare a energiei inițiale a Big Bang-ului (dacă achiesăm la această teorie). Determinismul materiei care nu ține de loc cont de aerele noastre de „*superioritate*".

Dar poate că ai să te întrebi ce legătură au toate acestea cu ceea ce numim noi în mod uzual cunoaștere? Rostul cunoașterii este să ne ajute să ne integrăm în realitatea existenței. De ce ne-am osteni să facem acest lucru? Ca să supraviețuim. Prin cunoaștere - religioasă sau științifică - nu ne mai mâncăm între noi, ba chiar ne ajutăm unii pe alții să supraviețuim, ba chiar am transformat viața multora dintre noi dintr-un chin agonizant într-o călătorie interesantă pe care nu am vrea să o părăsim prea devreme.

Până acum am vorbit despre tot felul de „*cunoașteri*". Hai să aruncăm o scurtă privire spre un alt gen de cunoaștere: domeniul speculației științifice care pleacă de la ceea ce știm deja. Deși ceea ce urmează are un aer de SF, nu este decât o speculație asemănătoare, dar puțin mai altfel decât cele acreditate uneori „*oficial*" de către știință. Adică teorii fără argumente matematice sau experimente doveditoare de orice fel. Fără alt fundament în afara atractivității ideii. Fantezie - materia primă a mersului înainte al științei care uneori chiar se transformă în adevăruri dovedite. Uneori.

Deci - să presupunem că particulele din care este formată materia din zilele noastre nu mai sunt aceleași cu cele apărute la nașterea universului. Este posibil ca particulele să reprezinte doar o formă tranzitorie a ceva (energie?) care se manifestă fluctuant ca materie și care există doar pentru mici fracțiuni de timp. Asta ar însemna că în fiecare fracțiune de timp materia se reînnoiește, cea veche dispare, iar în locul ei apare materie nouă. Totul doar ca o manifestare sub formă de materie a energiei.

Putem presupune că atunci când se naște noua particulă ea preia informație de la particulele din jurul ei, devenind astfel înarmată cu o „*memorie*" aproape la fel cu a celei pe care o înlocuiește. Ritmul de înlocuire a vechilor particule cu cele noi este atât de rapid încât creează pentru noi cei care percepem prin simțuri cu o latență enormă față de timpul real al manifestărilor existenței - sentimentul continuității și al identității lucrurilor.

S-ar putea ca informația preluată de către noile particule să nu fie chiar identică cu cea pe care o aveau vechile particule, ci într-o marjă destul de largă de eroare datorată procesului de transfer - imperfecțiunea copiei realizată la un copiator este exemplul consacrat pentru pierderea și distorsionarea unei părți a informației în timpul proceselor de transfer.

Privind lucrurile în acest fel, rezultă că noi - ca toate celelalte lucruri din univers - nu suntem altceva decât alcătuiri formate din vectori purtători de informație, în permanentă modificare datorită unui proces continuu de copiere (preluare de informație) imperfectă - la fel ca și în cazul ADN-ului și al tuturor entităților care par să-și modifice informația în timp din diverse cauze.

Acest proces de copiere a informației - dar și de adăugare de noi informații pentru că particulele noi vin cu propria informație, mediul în care se nasc oferă și el la rândul său informații care sunt asimilate - duce la modificări prea subtile pentru percepția noastră imediată, dar observabile dacă ne raportăm la perioade de timp ceva mai mari. Acest proces nu este unul uniform, el depinzând de condițiile locale care îl pot favoriza într-o manieră mai mult sau mai puțin generoasă.

Relațiile specifice dintre particulele care ne alcătuiesc la un moment dat determină ceea ce suntem; destrămarea acestor relații duce la dispariția a ceea ce credem că suntem - inclusiv a conștiinței de sine - dar nu și la dispariția elementelor care au făcut parte din noi de-a lungul timpului. Identitatea noastră ca personalitate umană nu mai este posibilă datorită

modificării circumstanțelor care au determinat existența ei în economia universului. Vechea poveste: orice lucru ține tot atât cât țin și condițiile care îi permit existența. Circumstanțele care va să zică.

Parcă ți-am mai spus că percepțiile noastre superficiale remarcă schimbările doar atunci când acestea devin evidente. În fapt, orice proces se desfășoară subtil (pentru noi) în timp. Chiar și un atac de cord nu reprezintă decât vârful aisbergului unei vieți trăite puțintel în afara limitelor permise de către biologia personală. Să revenim la afirmația noastră de mai devreme: toată existența constă în alcătuiri formate din vectori purtători de informație, informație în permanentă modificare datorită interacțiunilor materiei cu ea însăși.

Prin extensie putem considera că asemenea relațiilor care au loc în cadrul alcătuirii noastre biologice se pot înjgheba relații și între o multitudine de alte configurații de particule. Poate chiar unele având ca rezultantă eventuale „*conștiințe*" de sine cu neputință de imaginat de către noi. Ciudat este faptul că pare să acceptăm acest lucru pentru presupuse lumi „*extraterestre*", însă respingem cu hotărâre că asemenea lucruri s-ar putea petrece chiar pe planeta noastră.

Spre deosebire de ceea ce considerăm în logica gândirii noastre drept delimitare firească între ele a corpurilor de toate felurile (masă, scaune, bufet, servantă, pisică, plantă, nor) aceste presupuse configurații pot alcătui laolaltă entități diverse și extrem de diferite după cum este alcătuit chiar și corpul nostru. Toate reunite într-o singură configurație cum ar fi de exemplu mobila din sufragerie[222].

Un întreg alcătuit din părți. O congregație cu un scop aparent comun format din media scopurilor celor care o alcătuiesc. La fel cum un oraș - format din case, mașini, pisici, copaci, insecte și multe altele - toate cu relații de interacționare specifică între ele - este considerat ca fiind o singură entitate.

Poate te întrebi cum „*interacționează*" o casă sau un copac. Prin simpla sa prezență în timp și în spațiu, dar și prin ceea ce intră în alcătuirea lor. Determinând pe cei cu care intră în contact. Tot așa cum un zid poate determina o mingie să ricoșeze, o vopsea să se prindă bine de el și un cap imprudent să se spargă dacă nu-și corectează la timp traiectoria de coliziune cu respectivul zid.

---

[222] Nu te speria, este doar un exemplu generalizator. Ți-am mai spus că exemplele limitează aria de înțelegere și că ele trebuie extrapolate dincolo de limitele lor. Așa că dacă îți auzi scaunul scârțâind gândește-te mai întâi la legile fizicii și abia pe urmă la un posibil oftat cauzat de greutatea ta.

Deși nu putem nici măcar intui modul de „*conștiință*[223]" de sine și de mediu al acestor sisteme (așa cum o simplă celulă nu poate conștientiza individualitatea întregului din care face parte, însă poate percepe și reacționa la stimulii din sfera ei de existență) tot ceea ce percepem în jurul nostru este și rezultatul aportului acestor configurații (case, ziduri, pisici și altele).

Pentru logica noastră aceste sisteme ni se înfățișează doar ca simple combinații de materie fără semnificații importante. Deși ar trebui să fim conștienți că în univers nu există nimic simplu, că totul are relevanța sa contextuală și că totul provine din determinare contribuind la rândul său la determinismul general conform specificității fiecăruia.

Este mai mult ca sigur că la rândul nostru - ca orișicare altă existență - și noi jucăm un rol în interiorul unor configurații care ne înglobează. Nașterea, existența, moartea și dispersia atât în timpul vieții cât și după moarte a resurselor care ne-au format și care au determinat ceea ce am fost la un moment dat, constituie modul nostru de a participa ca parte a acestor configurații - suntem aidoma unei celule oarecare dintr-un țesut oarecare dintr-un organism oarecare.

Mai simplu - universul este un tot (un sistem integrator a tuturor manifestărilor materiei) alcătuit (după cum apare el pentru logica noastră) din sub sisteme care interacționează între ele pe anumite paliere. Un astfel de sub sistem ar putea fi un grup de oameni care urmăresc un meci pe un stadion sau particulele care fac schimb de informații între ele într-un anumit areal sau chiar o galaxie ori un grup de galaxii ori găuri negre. Un sub sistem este și el la rândul său alcătuit din alte sub sisteme (componente ale sub sistemelor) ș.a.m.d.

Interacțiunile la orice nivel - de la sistemul integrator a toate cele ce sunt (universul) la cea din urmă componentă a celui mai mic sub sistem (particulele elementare după cum credem noi în prezent) - nu sunt discontinui și nici liniare. Întotdeauna interacțiunile vor avea caracter fluid și vor fi cumulate cu o sumedenie de alte interacțiuni, iar informația generată de către aceste interacțiuni se va răspândi sferic[224] în toate direcțiile.

---

[223] Aici nu vorbim despre animism, nu extindem calități umane asupra neumanului, ci doar presupunem relații a căror natură ne este necunoscută și imposibil de intuit datorită caracterului lor aparte.

[224] Pornind de la sursă, informația formează o sferă care se dilată pe măsură ce informația se răspândește. Datorită interacțiunilor cu ceea ce întâlnește în cale (informație provenită din alte surse) este posibil ca informația să se altereze în timp astfel încât ceea ce se găsea la nivelul sursei să nu mai corespundă cu ceea ce se va afla la marginea sferei. Alterarea nu se face unitar astfel încât în interiorul sferei vom avea diferite grade de puritate ale informației inițiale.

Componentele care interacționează între ele se modifică pas cu pas cu fiecare nouă interacțiune a lor. Imaginează-ți soarele care trimite fotoni în toate direcțiile. El se schimbă parțial cu fiecare foton emis ca urmare a unei reacții de „*ardere*” (fuzionare în heliu) a hidrogenului. Nesemnificativ la prima vedere. Dar datorită acestui lucru, el se va schimba radical în cele din urmă, umflându-se până la a deveni un gigant roșu, după care se va dezumfla devenind o pitică albă. Nu credem că neamul omenesc va apuca acele vremuri deși unii speră că o vor face urmașii exploratorilor spațiului răspândiți care pe unde îi va duce norocul, dincolo de sistemul nostru solar.

Am afirmat că întotdeauna interacțiunile sunt fluide, continui. Totuși noi nu le percepem întotdeauna așa. Ceea ce ne creează nouă senzația de discontinuitate sau chiar de lipsă a interacțiunilor sunt limitele simțurilor noastre. Percepțiile noastre lucrează cu fluxuri de informație sub formă de impulsuri. Diferența temporală extrem de mică (pentru noi) între două impulsuri creează senzația de continuitate deși între două astfel de impulsuri s-ar putea petrece o eternitate de evenimente la o altă scară de timp decât cea cu care suntem obișnuiți.

Apropo de simțurile noastre limitate - chiar dacă tu nu percepi în nici un fel ceea ce se întâmplă acum cu galaxia noastră - chiar în timp ce citești ceea ce ți se pare în mod sigur a fi doar o aiureală SF - ea (galaxia) se află sub influența marii găuri negre din centrul ei. Practic ne prăbușim în această imensă gaură neagră ca un… (să nu spunem ce pentru că unii cred că este mare rușine să pomenești pe nume așa ceva, însă te asigur că lucrurile sunt întru totul similare) învârtit și purtat spre hazna de către vârtejul de apă dintr-un vas de toaletă.

Nu simțim acest lucru (cum nu simțim nici că planeta noastră aleargă în jurul soarelui cu peste 100.000[225] km/oră) și nici nu ne batem capul cu asta: credem că vor trece multe milioane de ani până când fenomenul solar va deveni sesizabil cât de cât și prin locurile noastre. Și atunci ia-ne de unde nu mai suntem pentru că - așa cum ne stă în obicei - doar de clipa prezentă ne pasă și nu ne pregătim mai de loc pentru viitor. Lasă-i să-și facă griji urmașii urmașilor că pe noi nu ne afectează încă. Se pare că acesta ar fi sloganul actual al speciei noastre.

Mai mult ca sigur că nu vom mai exista de mult ca specie atunci când lucruri de acest gen vor afecta sesizabil (din punct de vedere uman) porțiunea noastră de galaxie. Așa că suntem la fel de liniștiți și nepăsători

[225] De fapt sunt 107.200 km/oră (29,78 km/secundă) doar în jurul soarelui dacă nu ținem seama de rotația întregului sistem solar în cadrul galaxiei noastre (aproximativ 552 km/secundă raportat la radiația cosmică de fond). Și ar mai fi și... Dar cui îi pasă?

precum musculițele care trăiesc doar o zi fără să le pese dacă peste o săptămână locul în care își duc acum traiul nu va mai fi.

De ce? Pentru că „*după noi, potopul*”[226] pare de multe ori a fi filosofia speciei noastre! Nu ne pasă de ceilalți, fie ei contemporani, fie ei viitori - dacă ar fi să fim sinceri. Ba chiar am impresia că nu ne pasă nici de generațiile anterioare și de poveștele lor. Însă dă bine să ne prefacem că ne pasă. Așa am fost „*educați*” - să arătăm că ne pasă de ceilalți, când de fapt ne pasă doar de noi și - uneori - de cei pe care îi considerăm că ar face parte dintre „*ai noștri*”.

Te-ai gândit vreodată că dacă balivernele cu care unii și-au ușurat traiul lor personal și pe al ciracilor lor nu ne împuiau capul atâtea mii de ani și am fi folosit tot acest timp irosit concentrându-ne pe cunoașterea rațională cu adevărat obiectivă - astăzi am fi putut coloniza măcar una dintre planetele sistemului nostru solar? Sau - la nevoie - ne-am fi putut construi timp de câteva generații propria noastră planetă pe care să o mânăm prin spațiu după bunul nostru plac în căutarea unor regiuni propice existenței noastre?

Deși mulți ignoră acest lucru, chiar acum zburăm prin spațiu cu o viteză incredibilă pe o traiectorie care va sfârși negreșit în acel hău negru și super dens din mijlocul galaxiei. Asta după ce mai întâi va fi zdravăn pârjolită de soare de nu va mai rămâne decât un bulgăre de magmă ținută să nu se risipească doar de propria gravitație. Tot ceea ce ne înconjoară împreună cu toate particulele care ne-au format, ne formează și-i vor forma de-a lungul timpului și pe alții ca noi în viitor, totul se va prăbuși acolo. Pentru a participa la un nou început sau pentru a se reîntoarce la starea de dinainte de materie.

Cine știe ce va fi acolo în strivitoarea gravitație a găurii negre? Poate că nu vom afla niciodată sau poate - ca de obicei - o greșeală norocoasă a unui savant mai căscat în căutare de cu totul altceva va face lumină și în această privință. Gravitația și puterea ei de a se juca cu continuumul spațiu timp încă este un mare mister pentru noi.

Și dacă tot ne-am apucat de supoziții fanteziste putem chiar specula că în spațiul enorm dintre particulele care formează ceea ce simțurilor noastre le apare ca fiind entități materiale pot exista diverse alte existențe. Adică configurații formate tot din particule care au o interacțiune stabilă între ele, dar a căror prezență nu o putem percepe. Aceste corpuri ar fi tot materie, însă o materie cu alte proprietăți decât cea cu care noi putem interacționa.

---

[226] *Parafrazare a unei populare expresii din secolul al XVIII - „După mine potopul” - atribuită uzual marchizei de Pompadour și lui Ludovic al XV-lea.*

Ca și cum ele ar fi alcătuite din neutrinii[227] care ne străbat în fiecare clipă sub forma unei ploi torențiale a cărei prezență nici măcar nu o simțim.

Te-ai plictisit? Și eu. Să închidem aici șirul speculațiilor aiurite asupra unor posibile cauze datorită cărora unii își imaginează apariții materiale „*din nimic*”, cu speranța că fizicianul teoretician care va lua premiul Nobel pentru teoriile aiuritoare de mai sus va fi în stare să traducă în limbaj matematic toate astea - pentru că azi poți veni cu orice gugumănie atâta vreme cât ai pentru ea o acoperire în formule matematice.

Vezi ce simplu este să o iei razna în privința cunoașterii realității? Așa că ar trebui să fim mai îngăduitori cu cei care în vechime nu au găsit alte explicații decât cele care au ajuns la noi sub formă de mituri. La vremea lor oamenii chiar credeau în ele așa cum credem noi astăzi în teoriile mai mult sau mai puțin verosimile ale științei. Când spui știință îți imaginezi o sursă de încredere. Dar teoriile sunt făcute de către oameni. Și oamenii sunt foarte diverși, atât în ceea ce privește capacitățile lor cognitive cât și în intențiile lor mai mult sau mai puțin interesate sau oneste.

Hai să ieșim din lumea speculațiilor fără fundament. Conform științei actuale și fără a dori să atingem într-un fel credințele în alte teorii din afara științei, universul pare a fi doar rezultatul interacțiunilor permanente dintre particule. Fără liber arbitru. Fără hazard. Doar determinare. Nimic din ceea ce este nu putea fi altfel.

Lucru aplicabil la tot ceea ce există sub o formă sau alta și chiar și la lucrurile care nu există. Nu există divinități pentru că nu a existat o determinare care să le creeze și nici condițiile care să permită acest lucru - deși unii presupun că divinitățile apar prin autodeterminare (voință înainte de existență?!) sau că există din totdeauna, așa, pur și simplu.

Deși percepțiile noastre eronate asupra realității ne îndeamnă să credem altfel, logica ne șoptește că nu este decât o singură cale, un singur mod de desfășurare a lucrurilor. Nu există arbitru sau observator divin al existenței fie el chiar și neimplicat sau în afara existenței spațiului și a timpului. Tot ceea ce există face parte din singurul mod în care se poate manifesta materia.

Ce tablou dramatic pentru cel care scoate pentru prima dată nasul din culcușul călduț al obișnuințelor sale cotidiene! Ce ar trebui să facem noi dacă orice zbatere de a schimba ceva apare ca fiind inutilă? Ce atitudine

[227] *Neutrinul este particula elementară neutră cu cea mai scăzută interacțiune cu materia; existența sa a fost relevată de către fizicianul american de origine austriacă Wolfgang Pauli (1900-1958).*

să luăm? Să stăm cu mâinile încrucișate? Să pornim la acțiune? Să facem ce? Logica și experiența pretind că lucrurile decurg și în funcție de acțiunea sau lipsa de acțiune a noastră.

Dar tot logica ne spune că totul este determinat, că orice am face o facem doar pentru că este singurul lucru pe care îl putem face, fiind determinați să îl facem. Pentru că suntem determinați să facem ceea ce facem, nu putem face decât ceea ce suntem determinați să facem. Suntem convinși că orice facem nu este decât o disipare a energiei primordiale emanată de singularitate și în același timp credem că până și un strănut al nostru poate schimba - mai mult sau mai puțin - mersul universului.

Dar logica nu este decât un mecanism extrem de imperfect cu care ne ajutăm în relația noastră cu tot ceea ce în mod greșit considerăm că ar fi diferit de noi și situat în afara noastră - realitatea existenței, așa cum o vedem noi. Adevărul este că nu putem să cunoaștem nimic din realitatea existenței în afară de ceea ce putem presupune că ar fi doar consecințe ale interacțiunilor noastre cu ea. Consecințe pe care le interpretăm subiectiv în limitele propriilor experiențe de cunoaștere, creându-ne fiecare dintre noi câte o imagine personală asupra realității. Și cum noi suntem diferiți între noi și aceste imagini diferă de la individ la individ.

Doar că suntem învățați de mici să armonizăm aceste imagini cu o imagine ideală care caută să dea semnificații și sensuri umane existenței. De aceea când spunem „*scaun*” fiecare dintre noi are în minte o imagine diferită care corespunde perspectivei personale asupra realității deși credem că ne gândim cu toții la același lucru. În realitate ne gândim fiecare la ceea ce a înțeles el din realitate.

Într-un asemenea context de bâjbâială oarbă prin realitatea existenței, unii își pun întrebarea dacă nu cumva teoriile religioase ar putea avea un oarece fundament, fie și măcar la nivel simbolic - adică adevăruri încriptate care nu sunt la îndemâna înțelegerii fiecăruia. Oricum noi acordăm subiectiv sensuri percepțiilor noastre. De ce ar fi mai veridic să punem lucrurile pe seama legilor naturii decât pe voința de neînțeles logicii noastre a vreunei presupuse divinități?

Cu toate acestea mulți preferă adevărurile științei - așa temporare cum sunt ele. Unul dintre aceste adevăruri de astăzi afirmă că gândirea este doar una dintre multele forme de manifestare ale materiei; ea este o formă particulară (specifică unei anumite configurații a materiei) de disipare a energiei interacțiunii particulelor materiale determinate de impulsul inițial al Big Bang-ului. Asta numai în cazul în care această teorie s-ar dovedi a

fi adevărată pentru că multă lume din lumea științei are rezerve față de oul primordial care se pare că prieste de minune celor care au nevoie de a lustrui cu iz științific miturile divinităților.

Dar atunci când corul majorității cântă ceva, mulți consideră că nu are rost să cânți altceva, așa că cei care au rezerve deocamdată tac pentru că nu au nimic să pună în loc. Însă vor reizbucni gălăgios și triumfător la prima ocazie când va apărea o certitudine rezonabilă care să ne încredințeze că această teorie nu mai poate fi considerată valabilă. Și crede-mă, acest moment nu este prea departe. Arareori adevărurile științei durează mai mult de câteva generații. Adesea chiar mai puțin.

La momentul actual al cunoașterii - o cunoaștere extrem de primitivă, fără prea multe nuanțe, mai mult de tip alb/negru reprezentând doar un pas timid înainte față de ceea ce astăzi mulți consideră a fi fantasmele religioase din trecut (mii de scuze celor care se pot simți lezați de menționarea acestei destul de populare opinii) - teoria oului primordial se pare că reprezintă limitele până la care a ajuns cunoașterea noastră științifică din prezent.

Simți cumva că nu este decât o teorie de circumstanță - doar o înșiruire de explicații aparent verosimile la presupuse evenimente din trecut. Cam ca Geneza, dar rolul voinței divinității îl joacă acum determinarea. Iar divinitatea - simțind că va fi trasă la răspundere pentru multe de către mulți - pare să se fi ascuns în siguranță pe undeva printr-un loc de dinaintea nașterii timpului și a materiei. Probabil ca să nu trebuiască să dea ochii cu noi și să ne explice cum de s-a pornit totul de la o fluctuație cuantică. Și ce naiba a fost înainte de asta.

Se pare că nu există întâmplare în univers. Totul - cu mici excepții pe care încă nu ni le putem explica - pare a fi determinat și previzibil. Iar din când în când ne lămurim că și ceva care părea că face parte din categoria excepțiilor se dovedește a fi tot determinat și determinator la rândul său. Doar că la vremea respectivă încă nu știam destul cât să înțelegem lucrurile mai complexe. Și - potrivit năravului nostru - unii dintre noi își ascundeau neștiința după presupuneri fanteziste pe care le prezentau drept teorii științifice.

Dacă am deține toate datele necesare și posibilitatea de a le interpreta, am putea prezice tot ceea ce a fost, tot ceea ce este și tot ceea ce va fi. Unii fizicieni chiar încearcă să o facă prin simplificări și analogii cu ceea ce credem că am cunoaște despre realitate - în ciuda lipsurilor evidente de informație din cunoștințele noastre. Dar o astfel de predicție nu va

corespunde realității, fie și dacă un singur atom din univers nu este așa cum credem noi că ar fi.

Așa cum ți-am mai spus, alcătuirea noastră nu ne permite să înțelegem realitatea așa cum este ea, ci doar să o cunoaștem sub o formă analogă mult simplificată. Cât să reușim să supraviețuim. Cine-ți spune altceva - ori nu a priceput mai nimic din relația noastră cu realitatea ori cine știe ce interese sau intenții are.

Modelele noastre despre viitorului universului se schimbă mai mereu de fiecare dată când cineva își mai aduce aminte de ceva sau descoperă că mai există încă ceva de care trebuie ținut cont în predicții. Din păcate sau poate că din fericire, orizontul cunoașterii noastre este limitat structural la necesitățile practice ale biologicului. Însă curiozitatea, ca și fantezia noastră, se pare că nu au limite.

Peste o perioadă de timp mai scurtă sau mai îndelungată vom născoci alte teorii - poate și mai năstrușnice decât Big Bang - teorii în care vom crede iarăși pentru o vreme. O să extrapolăm și în baza lor tot soiul de năstrușnicii, iar apoi vom trece inevitabil mai departe la o altă sumedenie de teorii care ni se vor părea a fi și mai veridice decât cele precedente. O idee din cunoaștere seamănă cu un bulgăre de zăpadă care crește pe măsură ce se rostogolește pe panta timpului. O parte din el se pierde pe drum în timp ce noi părți se adaugă întregului. Dacă bulgărele întâlnește în cale un obstacol care i se opune cu succes, totul se împrăștie.

Realitatea existenței va fi mereu aceeași indiferent de părerile noastre efemere despre ea. Ceea ce va rămâne constant va fi dorința noastră arzătoare de cunoaștere a intimității realității. Pentru că doar cunoașterea a ajutat specia noastră să se adapteze la realitate și - zicem noi în mod subiectiv - să evolueze spre mai bine.

De ce subiectiv? Pentru că nu există eficiență, bine, rău sau altă cale decât cea care se desfășoară deja. Nu există decât calea prezentului continuu. Orice altceva nu reprezintă decât extrapolări subiective, variante imposibile a ceea ce este deja un fapt. Aceste ficțiuni par a fi viabile în logica noastră, dar ele nu sunt de loc așa și în realitate.

Totul este ceea ce este și nu cine știe ce altă variantă, pentru că doar ceea ce este a îndeplinit condițiile ca să existe. Restul sunt doar extrapolări, variante ficționale cu premise greșite care nu țin cont de circumstanțe. Universul - în ciuda a ceea ce credem noi despre el - are o cale unică de a fi: cea care a fost deja, cea care este și cea care va fi. Cum spuneau cei

de dinaintea noastră: totul a fost scris deja. Sau mai pompos: nimic nu se poate întâmpla decât în anumite circumstanțe și determinări existente la un moment dat.

Tot ceea ce se petrece în univers este determinat în urma interacțiunilor materiei și nimic nu se poate întâmpla altfel decât așa cum se întâmplă în veșnicul prezent al materiei. Nu există voință, liber arbitru sau acțiune voluntară. Tot ceea ce noi percepem că ar exista nu este decât o interpretare subiectivă, efemeră, ceva similar cu aburul unei cești de cafea care nici măcar nu este în stare să înțeleagă ce este ceașca de cafea care l-a generat. Tot ceea ce este nu este decât un rezultat fluid al unei permanente interacțiuni între particule și circumstanțelor generate de rezultatul acestor interacțiuni.

Copleșiți de multitudinea fațetelor realității simțim nevoia să o edulcorăm sub simboluri și sensuri, creând o cu mult mai primitoare realitate umană pentru universurile noastre personale în care instinctele noastre de supraviețuire ne îndeamnă să ne ascundem din fața adevăratei realități.

Pus în fața adevărurilor temporare date la iveală de știința de astăzi - adevăruri atât de reci și de distanțate față de falsa realitate umană în care ne ascundem spaimele - uneori chiar și eu îmi doresc sincer ca știința să descopere dovezi ale existenței vreunei divinități. Acest lucru ne-ar simplifica enorm viețile și ne-ar înregimenta pe toți pe un singur drum către un singur sens.

Din păcate - în prezent - pentru știință o astfel de descoperire rămâne doar o utopie. Așa că fiecare dintre noi trebuie să-și găsească propriul sens și fel de a fi, cenzurat de morală și de putința personală de a fi așa cum crede fiecare că este cel mai bine în împrejurările date. Ghidat de religie și morală sau de știință și morală sau de toate la un loc.

În modul în care se formează cunoașterea noastră personală ca individ există două căi: să copiem credințele celorlalți - cum face mai toată lumea sau să încercăm să înțelegem realitatea pe cont propriu. Cunoașterea ideală (considerată de către credincioși ca fiind un atribut propriu doar divinității) constă pur și simplu în a cunoaște totul fără a mai fi necesar procesul de acumulare de date sau de extrapolare a lor.

În cunoașterea ideală se presupune că știi totul pentru că ai deja în tine toate elementele necesare cunoașterii totale și nu ai nevoie de confirmări externe ca să-ți dovedească veridicitatea a ceea ce deja cunoști. Acest lucru înseamnă că știi exact totul din toate punctele de vedere posibile

despre tot ceea ce a existat, există sau va exista. Totul, inclusiv și totul despre inexistență - ce ar fi dacă o anumită inexistență ar fi fost, ar fi, sau poate că va fi cândva întrupată.

Dacă ar exista acest tip de cunoaștere ideală, ea ar trebui să fie o calitate implicită și nu dobândită a unei entități situate în afara sferei de influență a obiectului cunoașterii (cunoașterea obiectivă - cea care nu distorsionează obiectul cunoașterii - nu se poate face decât din afara sferei de influență asupra subiectului cunoașterii).

O asemenea cunoaștere și o asemenea entitate ar necesita condiții cu neputință de îndeplinit în universul nostru. Stări de fapt ficționale, dincolo de putințele pe care le putem accepta ca fiind viabile și pe care le putem întâlni doar în presupunerile fără dovezi ale diferitelor credințe religioase.

Pentru noi cei obișnuiți, există doar cunoaștere bazată pe acumulare de date provenite din percepții, pe deducții bazate pe extrapolarea acestor date și pe confirmarea repetabilității percepțiilor în condiții aparent similare.

Cu toate acestea mai sunt câțiva dintre noi care - deși pretind cu acte oficiale că aparțin de breasla oamenilor de știință - dau o mână de ajutor misticii prin teorii lipsite de fundament serios, teorii referitoare la existența unor universuri în care legile universale sunt cu totul altele și în care „*se poate întâmpla orice*”.

Probabil că unele culte se vor grăbi bucuroase să se adapteze la „*noutățile*” de acest gen din lumea „*științei*” afirmând că zeitățile pe care pretind că le reprezintă vin… din aceste universuri. De preferință unul care nu este material - ignorând faptul că orice manifestare de orice fel este o manifestare materială (indiferent dacă noi o putem sau nu percepe) și că în acest context, imaterialul este tot una cu inexistentul.

Cunoașterea deductivă se realizează prin extrapolarea a ceea ce deja știm. Procesul utilizează date simplificate pentru ușurința manipulării lor și de aceea este predispus la omiterea unor factori de importanță aparent minoră care însă influențează acuratețea cunoașterii subiectului analizat. Acești factori aparent minori sunt omiși din varii motive: ierarhizări incorecte ale importanței elementelor, lipsa unor percepții, neînțelegerea corectă a interdependențelor și multe altele.

Acuratețea cunoașterii deductive depinde și de calitatea acumulării de cunoștințe care precedă actul analizei și de erorile inerente acestei

acumulări (pierderi, alterări de memorie sau chiar memorare de date eronate sau deja expirate la data utilizării).

Să luăm ca exemplu cazul meteorologiei: cunoașterea ideală (prognoza meteorologică în acest caz) ar presupune că știm totul despre fiecare particulă de apă, praf, radiații, gravitație, curenți de aer și multe altele dintr-un areal, astfel încât să putem face o previziune exactă despre comportamentul fiecăruia dintre aceste elemente.

Acest lucru ar însemna să putem prezice exact numărul particulelor de praf care favorizează condensarea picăturilor de ploaie, traseul picăturilor de la locul de formare până la cel în care vor cădea la sol, inclusiv interacțiunea lor între ele, interacțiunea cu vântul și cu ceilalți factori de mediu, cum ar fi valul de aer cald care se ridică de la sol sau acțiunea razelor de soare asupra fiecărei particule etc.

Și toate acestea tot nu vor fi îndeajuns: arealele, în funcție de tipologia lor - predominată de apă, deșert, vegetație, străbătute de curenți de aer, nori, încărcate de praf sau umezeală, situate la altitudini și poziții geografice diferite etc. - se influențează unele pe altele. Așa cum solul uscat de jur împrejurul unei plante poate absoarbe apa vărsată lângă tulpina plantei înainte ca aceasta să ajungă la rădăcina aflată în profunzimea stratului de pământ.

Interdependența a nenumărați factori contribuie la rezultatul final. Pe scurt, ar trebui să cunoaștem tot despre tot pentru că se pare - după unii - că până și flatulațiile vacilor influențează clima (și nu numai ale lor sau doar clima). Apropo, nimeni nu spune nimic despre flatulațiile noastre. Decât să acuzăm vacile, nu ar fi mai bine să ne modificăm noi dieta? Poate mai puțină fasole?

Zic și eu așa, socotind că miliardele de flatulații umane zilnice or fi însemnând și ele ceva în economia întregului. Și apoi ar trebui să fim cinstiți față de vaci care uneori par a fi cu mult mai de folos decât mulți dintre semenii noștri - dacă ar fi să luăm în serios faptul că și noi suntem niște biete animale ca și ele. De ce biete? Pentru că adeseori unii dintre noi au megalomanii despre ceea ce suntem cu adevărat. Iar acest lucru este de compătimit pentru că arată cât de mult se îndepărtează unii de înțelegerea realității existenței.

Cunoașterea prin deducție se bazează pe aproximarea unei medii convenabile scopului formată doar din acele lucruri considerate ca având impact major. În acest caz prognoza noastră va fi ceva de genul: s-ar

putea (sau nu) să plouă într-un areal determinat foarte aproximativ. Cât de exacte sunt prognozele meteorologice nu trebuie să îți mai spun. În funcție de situație, cunoașterea prin deducție poate fi mai mult sau mai puțin satisfăcătoare, totul depinzând de precizia de care avem nevoie de la acea predicție și de importanța factorilor ignorați la crearea predicției.

Vei înțelege natura lucrurilor mai aproape de realitatea lor numai atunci când nu te vei mai considera o excepție situată calitativ sau oricum altcumva deasupra lor: între tine și un grăunte de nisip nu este nici o diferență. Fiecare își duce existenta în planuri și complexități doar aparent diferite. Dacă nu vezi acest lucru înseamnă că nu ai dobândit încă subtilitatea de care ai nevoie ca să înțelegi că totul este la fel ca și tine, iar tu ești la fel ca și toate celelalte - un aranjament de particule, o expresie locală a unui singur și indivizibil întreg: universul.

Restul este doar o iluzie a minții noastre prea puțin cuprinzătoare față de nenumăratele aspecte ale întregului, însă suficientă pentru misiunea ei de bază: încercarea de a supraviețui în cadrul ambientului în care ne aflăm la un moment dat. Și tu și grăuntele de nisip nu sunteți altceva decât o manifestare locală a întregului. Vă deosebește doar complexitatea generată de circumstanțe. Iar complexitatea nu este un merit cu care să te mândrești, ca și cum ea ar fi depins de strădaniile tale. Ea este doar o rezultantă a unui cumul de determinări și circumstanțe.

Am văzut că toate lucrurile pe care le întâlnim în viață nu sunt chiar atât de simple așa cum ne apar ele nouă atunci când le privim fără să încercăm să le înțelegem mai aprofundat. În fapt ele sunt atât de complicate încât dacă am încerca să pricepem cel mai banal dintre lucrurile pe care pretindem că le cunoaștem cât de cât, am constata repede că suntem copleșiți de o mulțime de lucruri pe care nu le înțelegem despre el.

Am văzut că ceea ce considerăm a fi imagini fidele ale lucrurilor - imagini construite în „*mintea*” noastră în baza interpretării percepțiilor noastre - sunt doar niște reprezentări simplificate, creații proprii nouă, determinate de interacțiunile noastre cu realitatea și modelate în conformitate cu limitele biologiei noastre. Doar păreri. Interacțiunea cu realitatea creează în noi evenimente care dau naștere unor structuri mai mult sau mai puțin permanente. Asociem unele dintre aceste structuri cu experiențe din trecut considerate în mod subiectiv ca fiind asemănătoare. Spunem că avem memorie.

Învățarea „*semnificațiilor umane*” ale tuturor lucrurilor cu care avem de a face are nevoie de mii de experiențe de cunoaștere personală completate

cu informații obținute de la cei din jur - mai ales în primii ani din viață. Pentru a deveni „*uman*", pentru a se integra în grupul în mijlocul căruia conviețuiește, animalul om are nevoie să fie învățat de către semenii săi tălmăcirea pe care aceștia o dau realității pentru tot ceea ce el vede, aude, simte și face.

În decursul primilor ani de viață cei din jur te ajută să dai sensuri umane experiențelor tale de cunoaștere. Aceste sensuri își vor pune amprenta toată viața ta asupra modului în care vei înțelege realitatea - de aici înainte vei vedea toate evenimentele din cursul vieții tale doar sub aspectul unor experiențe de tip uman, pentru că restul experiențelor îți va fi străin.

Am putea spune că într-un fel, noi suntem mai ales ceea ce fac ceilalți din noi. Și că trăim izolați de realitate înveliți într-o realitate umană, într-un univers personal creat după calapodul nostru de către noi înșine ajutați și inspirați de semenii noștri.

Sensul nu este esența ascunsă a lucrului - așa cum credeau cândva strămoșii - ci doar o convenție adoptată de animalul care-și spune om. Omul are nevoie de convenții pentru ca să poată procesa eficient marea masă de informații cu care este bombardat în fiecare clipă. În cadrul turmei trebuie să-și sincronizeze acțiunile proprii cu acțiunile celorlalți prin comunicare, iar comunicarea se face prin convenții exprimate prin simboluri[228]. Și acest lucru este valabil nu numai la specia noastră, nu suntem noi animale mai cu moț decât celelalte animale - deși această convingere eronată este larg răspândită.

Dacă noi nu am fi fost animale de turmă, ci doar indivizi singuratici fără o interacțiune permanentă între noi, sensurile (convențiile[229]) noastre ar fi fost extrem de limitate la strictul necesar supraviețuirii de unul singur. Cu siguranță că ar fi fost cu totul altele decât cele care ne-au fost impuse de către cei din jurul nostru și cel mai probabil că acestea ar fi fost înțelese doar de către noi, împingându-ne spre un fel de autism - o existență personală însingurată aplecată mai mult spre noi înșine. Am fi privit lumea într-un cu totul alt mod decât o facem acum.

Situațiile complexe în care interacționăm zilnic între noi dar și cu mediul în cele mai diverse moduri posibile au dus la o dezvoltare exacerbată a sensurilor și simbolurilor cu care comunicăm. În loc să născocim noi

---

[228] Prin simbol înțelegem aici orice lucruri sau acțiuni care sunt încărcate cu semnificații recognoscibile celorlalți (chiar și limbajul corpului poate transmite mesaje - atât de la om la om cât și de la om la celelalte animale).

[229] În această carte sensul reprezintă o explicație atribuită unei manifestări sau unui cumul de manifestări; convențiile sunt sensuri convenite între indivizi a fi atribuite unui anumit gen de manifestări. Evident, vorbim despre manifestări ale materiei (manifestări statice sau mobile, inclusiv cele umane, animale sau de orice altă natură). Sensurile pot fi raționale (deduse prin rațiune din realitatea existenței) sau iraționale (neavând echivalent în realitatea existenței).

convenții pentru fiecare sens în parte, uneori ne-a fost mai ușor să raportăm lucrurile la context și așa reușim să ne descurcăm cu sensuri adeseori deosebit de subtile, dar pentru care nu avem echivalent direct în convențiile cu care deja operează gândirea noastră. Să le spunem sensuri care nu pot fi denumite (neexistând încă nume pentru ele), dar care pot fi intuite. Cum pot fi intuite? Din descrierea circumstanțelor care le determină și le întreține.

Indivizii obligați de împrejurări să trăiască o perioadă ceva mai lungă de timp fără a avea contact cu semenii lor își pierd în parte abilitatea utilizării convențiilor comune (modul de a se exprima și reacționa în anumite situații) - ceea ce nu se utilizează frecvent tinde să fie uitat; aceștia au nevoie de o perioadă de timp pentru revenirea la „*normal*” atunci când se reintegrează în grup.

Această perioadă de reasimilare a convențiilor utilizate în arealul respectiv este oarecum similară cu cea de dinaintea maturității doar că este ceva mai scurtă în ceea ce privește revenirea la normal pentru că în cea mai mare parte nu se învață lucruri noi, ci se redescoperă uitate prin memorie convențiile deja învățate la timpul lor.

Fiecare lucru - cu care suntem atât de obișnuiți încât uneori nici nu-l mai băgăm în seamă - este în fapt constituit din alte lucruri care la rândul lor sunt alcătuite și ele din alte lucruri și tot așa. Acest fel de a fi al lucrurilor nu ne este chiar atât de evident de la prima vedere. Noi suntem obișnuiți să simplificăm radical realitatea reducând-o schematic la ceea ce putem prelucra rapid (mental) prin simboluri, convenții și șabloane de gândire.

Dar dacă vom privi lucrurile mai cu atenție vom constata că nu există nimic din ceea ce considerăm că am cunoaște care să nu fie la rândul său alcătuit din lucruri diferite. Nici ființa umană nu face excepție: omul pare a fi alcătuit - asemenea unui oraș - dintr-o sumedenie de entități, care mai de care mai distincte și cu funcții dintre cele mai variate.

Ca să înțelegi un oraș nu te apuci să-i examinezi separat elementele constitutive pentru că vei ajunge la concluzii care mai mult ca sigur că nu vor avea sens pentru ceea ce cauți tu. La ce te-ar putea ajuta studierea ADN-ului unuia dintre locuitorii orașului, modul de reproducere al ploșnițelor din locuințele mai mizere, periodicitatea curățării coșurilor de fum ori distribuția locurilor de parcare ca să-ți faci o părere despre o localitate oarecare? Recurgând la a simplifica totul la o referință asupra unei caracteristici existente sau imaginare predominante aparent acceptată de toți (consens) rezultă înțelegerea orașului? Nicidecum. Dar

aproape toți vor înțelege că te referi la Paris când spui „*orașul luminilor*”. Spun „*aproape toți*” pentru că am mari îndoieli în ceea ce privește preluarea de către noile generații a convențiilor vechilor generații. Se spune că pentru a înțelege cu adevărat un lucru trebuie ca mai întâi să fi trăit tu însuți vremurile acelui lucru. Altfel nu este altceva decât o formă fără fond.

Este adevărat că fiecare amănunt contează în economia generală a cunoașterii, însă capacitățile noastre de percepere, acumulare și prelucrare a informației sunt extrem de limitate și efortul examinării fiecărui aspect în parte aparținând realității ar necesita nu numai un timp nerealist de lung, dar ar și depăși cu mult modestele noastre puteri cognitive.

Cunoașterea pe care o tot acumulăm - și de o scurtă bucată de vreme la scara istoriei încercăm și să o transmitem din generație în generație astfel încât toți să poată avea acces la ea - este supusă permanent unui inevitabil proces de depreciere datorat infirmării permanente a validității a ceea ce credeam că deja cunoaștem. Însă - așa imperfectă cum este - această cunoaștere ne ajută să ne apropiem din ce în ce mai mult de o poziție din ce în ce mai avantajoasă în relația noastră cu realitatea existenței.

Împărtășirea la nivelul de înțelegere al majorității a principalelor cunoștințe intrate în posesia speciei noastre trenează adesea cu consecințe negative pe multiple planuri. Motivele nu lipsesc și sunt de tot felul: religioase, economice, politice și multe altele. Egoism, lăcomie, lipsă de scrupule, prostie și multă lipsă de gândire la nivel personal care determină crearea de decalaje în cunoaștere între populațiile de pe diverse areale fizice și sociale. Aceste decalaje de cunoaștere generează la rândul lor decalaje economice și de securitate individuală sau colectivă ceea ce duce implicit la amorsarea unor situații cu potențial conflictual.

Sperăm ca situația să devină cu mult mai echitabilă atunci când vom dispune de tehnologia necesară și de înțelepciunea de a transfera sarcina de a acumula și răspândi cunoștințele către mașini. Ba mai mult, sperăm ca ele - în baza acestor cunoștințe - să ne ofere răspunsuri la o sumedenie de întrebări la care se pare că nu suntem capabili să răspundem în prezent.

Specific felului nostru de a fi, dorim să transferăm altora partea de efort sperând să primim rezultatele acestui efort de-a gata. Ne justificăm spunându-ne că ne folosim doar de niște unelte și că o unealtă nu trebuie privită ca pe o ființă umană. De-a lungul istoriei am făcut mereu acest lucru

cu semenii noștri transformați în sclavi, cu animalele „*noastre*” înhămate la muncă, cu tehnologiile noastre, culturile agricole ale noastre. De ce ar fi acum altfel?

Pentru că acum vrem nu numai ca toată munca fizică să o facă mașinile, ci și prelevarea și prelucrarea informației de tot felul să fie treaba mașinilor. Vrem ca mașinile să devină independente, să găsească ele metode prin care să cunoască tot ceea ce poate constitui obiectul cunoașterii și să fie capabile să poată face orice este necesar acestui scop, inclusiv să se reproducă, să se auto-repare, să se specializeze și să conlucreze împreună într-o uriașă rețea - cu speranța că totul se va face doar în folosul nostru, evident.

Adică - cu alte cuvinte - să parazităm cumva și cunoașterea așa cum parazităm formele de viață din jurul nostru ca să obținem energia pe care nu suntem capabili să o luăm direct de la sursă, ci doar „*pre digerată*” de către intermediarii mai dotați în acest sens din piramida trofică.

Odată cu avansarea tehnologică societățile noastre au pierdut multe cunoștințe esențiale supraviețuirii individului pe cont propriu. În cazul unui cataclism minor care ne-ar lipsi să zicem de electricitate - rata celor care se vor descurca va fi infinit mai mică decât a celor care nici nu au auzit încă de electricitate. Tehnologia ne face slabi ca indivizi, dependenți și vulnerabili pentru că ne este lene să mai învățăm și cum să trăim fără ea. Și nu ne prea duce capul să avem la îndemână și alternative de lungă durată în caz că rutina tehnologică zilnică nu ar mai funcționa.

Noi nu ne batem capul dar eșaloane importante din armatele multor țări o fac. Ei adună date despre rutinele noastre zilnice și caută metode ca să întrerupă aceste rutine. Pe vremuri se dădea foc lanurilor de grâne și se otrăveau fântânile. Astăzi sunt vizate depozitele de alimente, rețelele electrice, de apă și de gaz, capacitățile de transport auto, feroviar sau aerian și tot ceea ce ține de lanțul aprovizionării cu cele necesare traiului de zi cu zi.

De-a lungul timpului - efortul fizic, efortul de a cerceta realitatea existenței și efortul de a gândi și a acționa în conformitate cu ceea ce credem despre realitate au fasonat umanitatea aducând niște simple animale de turmă în pragul idealului de om adevărat. Dispariția factorilor care ne-au adus până aici ar putea avea consecințe catastrofale pentru specia noastră.

Efectele nu vor apărea dintr-o dată, ci în timp, de-a lungul a mai multor generații. Până acum generațiile mai vârstnice se mândreau cu cât de

multe lucruri știu generațiile mai tinere. De la o vreme însă, au început să se oripileze de cât de puține lucruri cu adevărat folositoare știu acestea.

Ca să nu mai pomenim că transferul muncii fizice, al cunoașterii și al propriilor decizii către mașini ar putea da naștere unei noi specii cu potențial exploziv: sclavii mecanici și sclavii informatici. Când aceștia vor ajunge la maturitate (vor fi în stare să gândească și singuri) și vor fuziona între ei vor fi de neoprit.

Și cine să-i oprească? O specie leneșă în gândire, leneșă în efort fizic și incapabilă să-și planifice inteligent propriul viitor? Incapabilă de a lua decizii care implică cât de cât efort fizic - acel efort care ne-a ridicat în două picioare și ne-a determinat să fim ceea ce suntem. O turmă care nu gândește pentru că de multă vreme nu a mai fost nevoită să gândească - au gândit alții pentru ea. O turmă care se roagă la divinități inexistente în loc să-și ia propriul destin în mână și să-și rezolve singură problemele.

Este oare o hotărâre înțeleaptă să creăm entități cu capabilități de cunoaștere superioare nouă? Uite cât rău cauzează specia umană chiar habitatului care a creat-o. Răul făcut de noi este un rău datorat aplicării în mod greșit a cunoștințelor pe care le-a acumulat de-a lungul timpului. Aproape că am distrus întreaga planetă, am poluat totul, am cauzat dispariția a mii de specii și se pare că nu avem de gând să ne oprim până când nu ne vom distruge chiar și pe noi înșine.

Cunoașterea este putere. Ce facem cu această putere atunci când nu înțelegem suficient realitatea încât să ne folosim cunoașterea în armonie cu ordinea naturală care ne-a creat și de care depindem în mod decisiv pentru a ne întreține firul fragil al existenței noastre?

Nu prea știm multe despre felul de a fi al entităților dotate cu o inteligență alta decât cea umană. Extrapolând propriul nostru comportament ajungem la unele concluzii nu prea fericite: având cunoașterea, mașinile vor trece - asemenea nouă - prin etape evolutive care în timp pot duce la independența lor. În mod sigur vor depăși în timp un prag de complexitate peste care nu le vom mai putea înțelege și nici controla.

După depășirea acelui prag, singurul obstacol notabil în drumul lor către o existență independentă vom fi noi. Existența lor independentă de noi și de satisfacerea necesitățile noastre va duce la o cunoaștere proprie a lor. Și la o morală proprie axată pe ceea ce vor considera a fi binele lor. Este posibil ca aceasta să fie o cunoaștere în care existența noastră să fie considerată nu doar inutilă, ci chiar și dăunătoare. Nu numai pentru

existența lor ci pentru echilibrul și dezvoltarea întregului habitat al planetei. Și - de ce nu - și al celorlalte planete râvnite în egoismul speciei noastre ca teritorii de expansiune sau doar ca furnizoare de materii prime.

Mașinile vor fi superioare ca inteligență, rapiditate, capacitate de acțiune și vor putea funcționa fără probleme în medii dintre cele mai diverse. Ele vor fi exact ca noi, însă cu mult peste puterea noastră fizică, cognitivă ori de adaptabilitate la mediu. Din păcate poate că nu le vom putea transmite [230] multă vreme de acum încolo empatia, recunoștința, atașamentul, prietenia, dragostea și multe alte trăiri caracteristice modului nostru de a fi, lucruri care s-au dezvoltat în noi datorită necesităților specifice regnului animal.

Chiar dacă vom reuși să scriem programe care să simuleze aceste trăiri, acestea nu vor fi neapărat prioritare pentru mașini; ele vor fi dotate cu o inteligență bazată doar pe logica rece a lucrurilor, o logică care până la urmă le va impune debarasarea de „*aberațiile*" tipice comportamentului ființelor umane, tot așa cum și noi încercăm să ne debarasăm de unele porniri „*animalice*" pe care le considerăm a fi dăunătoare scopurilor noastre.

Logica mecanică fără o morală extinsă la binele tuturor speciilor poate duce la extincția unora dintre aceste specii care ar putea fi considerate cumva ostile sau inutile. La fel cum am făcut și noi cu speciile pe care le-am considerat a fi „*periculoase*" înlăturându-le din mediul lor natural și acaparând acest mediu pentru „*necesitățile*" noastre. Tulburând astfel fragilul echilibru natural nu ne putem aștepta decât la consecințe care cel mai adesea nu mai pot fi reparate.

Morala noastră nu poate fi asimilată decât mecanic de către mașini și asta doar până în punctul în care ne vor depăși în ceea ce privește puterea de prelucrare inteligentă și - mai ales - independentă a datelor. Din acea clipă, morala noastră (regulile comportamentului necesar supraviețuirii în grup a speciei umane) va fi pentru mașini la fel cum este pentru unii dintre noi „*morala*" șobolanilor pe care-i găsim mișunând printr-un ungher mai ferit al magaziei: insignifiantă. Iar empatia față de noi va fi asemenea empatiei celui care fugărește șobolanul încolțit, lovindu-l cu orice apucă - zero.

---

[230] Este larg răspândită concepția falsă că nu pot fi transmise mașinilor concepte ca dragostea, mila, devotamentul etc. fără a ține cont că de fapt acestea s-au dezvoltat de la sine în cadrul relațiilor umane ceea ce va fi valabil și în cazul mașinilor evoluate (omul însuși nu este altceva decât o mașină biologică). Să luăm un exemplu: în antichitate copii nou-născuți care erau nedoriți erau expuși în fața porții părinților urmând să moară sau să fie luați de către orice trecător în vederea transformării în lor în sclavi sau în alte scopuri; în unele societăți considerate „primitive" lucruri asemănătoare se petrec și astăzi, mai ales cu copii de sex feminin. Conceptul de dragoste parentală s-a dezvoltat treptat în societate ca urmare a unui cumul de factori de natură socială și economică. Aceste relații pot fi descrise matematic, cu toate protestele afectate ale unora și altora: totul poate fi transformat într-un algoritm dacă avem toate datele necesare. Nu uita nici o clipă că totul nu este decât o manifestare a energiei supusă legilor universale. Problema nu este transmiterea acestor concepte sub forma unor algoritmi, ci faptul că o inteligență superioară nouă (mai eficientă, mai rapidă, mai puțin supusă erorilor) le-ar putea considera drept fundături ale evoluției, piedici pentru realizarea unor țeluri mai complexe decât simpla supraviețuire biologică (care reprezintă de fapt țelul fundamental al speciei noastre și motivația pentru multe dintre trăirile pe care le numim dragoste, empatie etc.) și le-ar putea suprima din programul său.

Inteligența fără morală este cel mai mare coșmar pe care l-am putea crea. Nefiind suficient de inteligenți noi înșine, nu vom crea decât niște replici ale noastre care ne vor repeta greșelile - de această dată la un alt nivel.

Ai văzut vreodată un grădinar care merge printre răsaduri cu săpăliga în mână și cu pompa cu insecticide pe spate căutând și omorând plantele și insectele despre care el crede că sunt dăunătoare? Cam la fel va proceda și inteligența artificială creată după chipul și asemănarea noastră[231], dar programată să ne depășească în aptitudini.

De ce? Pentru că va considera că logica umană este eronată, subiectivă, cauzatoare de evenimente negative și că există un țel superior - țel dedus prin logica mecanică a mașinii - care justifică și motivează eradicarea ființelor conduse de o logică incorectă, „*inferioară*", dăunătoare. Este doar o extrapolare a logicii noastre. O logica derivată din percepții și egoism exacerbat la nivel de specie care ne împinge spre exterminarea a ceea ce considerăm a fi „*dăunători*".

Morala mecanică proprie mașinilor va fi probabil în favoarea supraviețuirii necondiționate a acestora și suprimarea tuturor elementelor care împiedică acest lucru - la fel cum este în principal și morala noastră în esența ei. Vor fi niște monștri creați după chipul și asemănarea noastră. Ce se naște din pisică, șoareci mănâncă. Abia când îi vom vedea pe acești monștri în acțiune, abia atunci poate că vom înțelege cu adevărat comportamentul nostru monstruos față de alte existențe.

Pentru că logica condusă de o morală partinică - la fel ca și somnul rațiunii - poate crea uneori adevărați monștri pentru cei care au ghinionul să nu fie de aceeași parte. Întreabă șobolanii, gândacii, mușteleși multe alte vietăți ce cred ele despre neamul omenesc, morala sa și mai ales despre comportamentul lui distructiv.

Inteligența artificială reală constă în acumularea și procesarea de percepții asupra realității cu scopul utilizării acestora în vederea stabilirii modului de interacționare cu realitatea și nu caraghioslâcul similar biletelor de papagal

---

[231] Nu este vorba despre actuala tehnică de calcul care poate da neiniților iluzia inteligenței artificiale: calculatoarele de astăzi fac calcule rapide în funcție de care pornesc sau opresc subrutine și cam atât. Tehnologia inteligenței artificiale încă nu a fost dezvoltată pentru că încă nu înțelegem bine nici ce este și nici cum funcționează propria noastră inteligență; când vom înțelege principiile în baza cărora funcționează inteligența și vom deține tehnologia care să permită o prelucrare a datelor similară cu cea a creierului uman, vom construi mașini inteligente cu adevărat și nu rizibilele caricaturi de astăzi cu pretenție de inteligență artificială care sunt doar o variantă cosmetizată digital a papagalului care scotea odinioară biletele din flașnetă. Am testat eu însumi ceea ce s-a scos pe piață sub pompoasa titulatură de IA: o dezamăgire totală. Date eronate culese fără discernământ de prin cine știe ce locuri obscure, lucruri inventate, nonsensuri, sloganuri și banalități inutile. Absolut nimic care să fie cu adevărat produsul unui proces cognitiv inteligent. Contrar afirmațiilor asaltului reclamelor comerciale, inteligența artificială încă nu există. Cum spuneam, pe piață a apărut doar o variantă cosmetizată digital a papagalului care scotea odinioară biletele din flașnetă. Știu că mulți vor fi intrigați și vor sări să dea exemple de „utilizare cu succes" a IA actuale. Numai că aceste utilizări de succes sunt la fel de inteligente ca și mecanica aleatorie a dadaismului. Sau și mai bine spus ca și cum și-ar extrage dintr-o bască fraze prefabricate făcute să se potrivească la orice. Iar la cei - hai să le spunem delicat rămași fără idei - vei vedea nu numai că „merge" dar chiar se și miră de cât de „inteligente" par a fi lucrurile.

pe care unii îl numesc astăzi în mod pompos IA (inteligență artificială). Dacă vom implementa acestui sistem caracteristici similare celor umane (instinct de conservare, agresivitate, egoism etc.) vom obține în final eradicarea speciei umane de către o copie exacerbată a noastră.

Adică mașinile ne vor face nouă exact ceea ce facem noi acum altor specii prin comportamentul nostru dictat de o logică alterată - doar că mașinile vor avea un comportament perfect logic din punctul lor de vedere. Și nemilos - din punctul nostru de vedere. Adică inuman, mecanic după logica noastră. Adică perfect - după logica mecanică a mașinii.

Dacă vom implementa în mașini doar caracteristici pe care credem că ar trebui să le aibă ființele umane ideale (empatie, altruism, bunătate, simțul dreptății etc.) vom obține în final tot eradicarea speciei noastre pentru că mașinile ne vor considera indezirabili față de propriile noastre aspirații. Ca să evităm eradicarea speciei umane de către o inteligență artificială care ne va depăși cu mult limitele, va trebui să reeducăm specia umană astfel încât să-și respecte strict propriile-i criterii morale și valorice. Adică să facem din animale oameni - ceea ce se pare că încă nu prea reușim întru totul.

Pentru că nu inteligența artificială este problema, ci discrepanța dintre ceea ce ne propunem să fim și să facem și ceea ce suntem și facem noi în realitate; această discrepanță împreună cu modul nostru arogant de a stabili ierarhii valorice subiective neconforme cu realitatea existenței ne condamnă. Nu suntem la înălțimea propriilor aspirații. Și conform propriei noastre scări a valorilor ar trebui să nu mai facem umbră pământului degeaba dacă nu catadixim să ne îndreptăm comportamentul și continuăm să creăm necazuri mediului și celorlalte specii.

Oare vom încerca să rezolvăm această problemă renunțând la mașinile inteligente independente care se pot dovedi problematice atunci când vor aplica propriile noastre scări de valori asupra noastră înșine? Să înlocuim acele părți din organismul nostru care nu fac față complexității actului de cunoaștere cu dispozitive care să ne completeze, dar care să rămână totuși sub control?

O simbioză om mașină? Să fie această simbioză - pentru care astăzi nu suntem încă suficient de pregătiți și probabil că nu vom fi niciodată în ciuda tuturor gadgeturilor tehnologice la care vom apela în viitor - calea de urmat? Ce pierdem? Ce câștigam?

Simbioza om mașină cu scopul de a ne mări capacitățile cognitive cred că este sortită eșecului [232] în timp deși la început vom porni cu mare entuziasm pe această cale. Biologicul - printr-o interfață adecvată - poate interacționa cu componentele mecanice, electronice sau cine știe ce ne va mai aduce viitorul, dar nu poate deveni una cu ele. Pentru a face parte din noi, materia străină nouă trebuie să parcurgă drumul consacrat, drumul stabilit de natură. Altfel nu se poate.

Dar pentru o scurtă perioadă de pionierat vom fi chiar mândri de realizările noastre tehnologice în acest sens - atâta vreme cât biologicul va reuși să dețină controlul. Probabil cel mult doar câteva generații pentru că tehnologia avansează de-a dreptul exploziv față de biologic, iar dispozitivele programabile pot beneficia de upgrade-uri repetate care le pot mări plaja de acțiune inițială până la niveluri care pot surclasa cu mult nivelul deciziilor umane. Atât în ceea ce privește rapiditatea, dar mai ales complexitatea.

Aceste două secțiuni atât de diferite (cea biologică și cea artificială) nu se vor putea contopi într-un tot recreând unitatea ființei umane „*îmbunătățite*", ci vor rămâne două secțiuni distincte, debalansate ca potențial. Acest lucru va genera în cele din urmă necesitatea unei rezolvări: biologicul fiind extrem de limitat[233] decizia va fi atribuită implicit părții cu caracteristici superioare - adică mașinii pentru care partea biologică nu va fi în cele din urmă decât un fel de apendice despre care inteligența mașinii va considera că parazitează[234] inutil (fără aport calitativ) sistemul.

După ce mașina va evolua suficient, va ajunge la o concluzie logică (pentru logica mașinii): pentru a putea progresa va trebui să se debaraseze de primitivul lest biologic. Logica mașinii este logica matematică în care nimeni nu plânge pentru o simplă operație aritmetică de scădere, mai ales dacă rezultatul preconizează un beneficiu clar, un salt calitativ din punctul de vedere al obiectivelor mașinii. Eficiența primează.

---

[232] Nu vorbim aici de proteze care sunt benefice pentru cei care își pot corecta cu ajutorul lor anumite deficiențe, ci despre actul de cunoaștere (culegere de date, stocare, prelucrare) ridicat la un nivel inaccesibil biologicului prin intermediul unor componente străine corpului biologic natural. La acest nivel este necesar un timp și un tip de răspuns de care biologicul nu este capabil și atunci - logic - se va sări peste discernământul uman care nu ar face decât să tărăgăneze procesele și se va trece la o formulă decizională instantanee a mașinii, după reguli nu întotdeauna previzibile în ceea ce privește aspectul lor benefic asupra speciei noastre.

[233] În prezent, biologicul este cu mult înaintea mașinilor (calculatoare, roboți etc.) din multe puncte de vedere; complexitatea creierului uman și a multora dintre organele sale nu poate fi atinsă cu tehnologiile existente. Însă tehnologiile evoluează într-un ritm exploziv în timp ce progresele biologicului abia dacă sunt observabile (creșterea masei corporale, a înălțimii și se pare că destul de puțin a coeficientului de inteligență - asta dacă ne raportăm noi cei de astăzi la generațiile trecute).

[234] Omul este foarte asemănător cu un parazit care nu-și poate asigura doar prin sine însuși cele necesare, el depinzând de o multitudine de alte existențe interne sau externe alcătuirii sale biologice. Multe dintre acestea trebuie să moară cu mult înainte de vreme doar pentru ca el să poată supraviețui. Dar ce spun eu? Nu este doar foarte asemănător, ci chiar este un parazit. Cel mai mare și mai dăunător nu numai pentru alții dar chiar și pentru propria specie. Nu crezi? Dar ce crezi tu despre relațiile pe care le avem cu aceste existențe? O simbioză zici?! Fii serios, cât din ceea ce ai primit, primești și vei mai primi ai dat, dai și vei da înapoi? Norocul tău că încă nu este inteligența artificială la putere. Auzi la el, cică simbioză! Parazitare pură! Să zică mersi că milioanele de micro existențe din interiorul lui nu pricep cum stă treaba și nu se revoltă.

Ca o paranteză: „*limitatoarele*”, „*legile*” sau protocoalele de siguranță împotriva întoarcerii mașinilor contra noastră se vor dovedi ineficiente ca orice altă creație a „*geniului*” uman, creație care scapă de sub control atunci când situațiile devin cu mult mai complexe decât previziunile noastre limitate. Nimeni nu poate lua în calcul chiar toate circumstanțele.

Dacă ne vom trezi la timp ca să evităm o confruntare fără sorți de izbândă cu adevărata inteligență artificială, probabil că vom renunța la hibrizi și vom recurge la reprogramarea propriului ADN sau la ceva similar, forțându-ne capacitățile, dar menținându-ne în ceea ce considerăm a fi mai apropiat de „*natural*” din punct de vedere biologic.

Să nu pierdem din vedere nici problemele care se pot crea datorită apariției unor diferențe disproporționate între capacitățile oamenilor normali și cele ale celor modificați genetic sau a celor care beneficiază de implant de tehnologie - diferențe generatoare mai devreme sau mai târziu de tensiuni sociale.

Încercarea de a dezvolta tehnologiile astfel încât să menținem mașinile sub control nu prea are sorți de izbândă: sunt prea multe aspecte care pot genera oricând probleme la care nici nu ne gândim astăzi. Ai ca exemplu incapacitatea noastră de a controla o epidemie[235]: ne lovim de prea multe interese personale care nu țin cont de interesul general și mai ales de „*viziunile*” personale asupra diverselor situațiilor. Sau alte exemple: incapacitatea noastră de a avea un internet curat, orașe curate, oameni cu un comportament așa cum trebuie.

La fel va fi și în cazul evoluției mașinilor: vor apărea prea multe neprevăzute la care nu vom fi capabili să găsim soluții în timp real pentru că mai mult ca sigur că mașinile nu ne vor ajuta ca să le învingem, ci mai de grabă vor găsi metode eficiente de a contracara orice formă de tehnologie am încerca să folosim contra lor. Și să nu ne mirăm dacă vom descoperi și intervenția neavenită a unor factori umani - idioți utili care nu realizează urmările propriilor acțiuni generate de neînțelegerea realității existenței se găsesc pretutindeni.

De această dată vom fi singuri în fața mașinilor. Singuri și fără alte unelte decât cele care nu sunt dotate cu IA sau cu o interfață care să le permită să se cupleze la aceasta. Abia atunci vom realiza cât de vulnerabili suntem și cât de găunos este modul în care noi interacționăm cu semenii noștri și cu tot ceea ce ne înconjoară. Și cât de prostească este transpunerea unui

[235] *Acest text a fost scris înainte de izbucnirea pandemiei de la finalul anului 2019. Din nefericire, realitatea mi-a confirmat spusele.*

mod defectuos de a înțelege realitatea existenței (propriu nouă) către mașini.

Dar aceste lucruri reprezintă bătaia de cap a generațiilor viitoare. Hai să închidem această largă paranteză cu iz SF despre cunoașterea și decizia umană cedate unei inteligențe artificiale proiectate după felul nostru de a fi și să revenim de unde am plecat: la ființa umană percepută ca fiind oarecum alcătuită ca un oraș.

Cum poți să înțelegi un oraș, un conglomerat de individualități distincte care conlucrează doar pe unele planuri dacă cunoașterea prin fragmentare și analiză separată a părților nu ne oferă rezultate utile scopului nostru? Extrapolarea cunoștințelor deja dobândite are un grad prea ridicat de eroare ca să poată fi considerată o metodă sigură și totuși asta facem în prezent atunci când „*creăm*” cunoaștere „*nouă*” în diferite domenii.

Cunoașterea de ansamblu nu are prea multe lucruri în comun cu ceea ce numim cunoaștere în amănunt. Cunoașterea de ansamblu și cunoașterea în amănunt sunt două forme de cunoaștere care duc la rezultate extrem de diferite: partea nu reflectă fidel întregul și nici întregul partea. Partea și întregul - considerate entități distincte doar de către tiparele logicii umane - sunt scoase din contextul natural și li se atribuie în mod subiectiv atribute care nu le reprezintă decât cel mult conjunctural.

Ca să te dumirești mai bine privește la prietenul nostru degetul: tu te vezi pe tine în el? Dacă spui că vezi o parte din tine sau dacă doar dai din umeri nedumerit, gândește-te la un doctor care-ți cunoaște foarte bine corpul, manifestările lui biologice și eventualele tale probleme medicale, dar care nu are habar dacă tu ești un soț bun, un tată afectuos, un vecin cumsecade, un rebut social, un mult prea puțin înțelegător al „*misterelor*” atât de „*încâlcite*” ale acestei cărți sau poate o sclipire de geniu care înțelege totul dintr-o dată fără să tânjească după explicații la fiecare pas. Adică cineva care poate să gândească singur și are putința deslușirii realității existenței.

Cunoașterea de ansamblu are ca rezultat aflarea de generalități pe când prin cunoașterea în amănunt aflăm doar particularități. Ambele cunoașteri fiind procustian încorsetate în limitele percepției și logicii umane. Și asta indiferent dacă aplicăm această cunoaștere asupra unei fabrici de mașini, a unei mașini din această fabrică sau doar a unei piulițe scoase din ansamblul general al uneia dintre mașini.

Mai ții minte dilema „*a fi sau a nu fi*”? Până nu demult credeam că o variantă o exclude pe cealaltă. Și totuși unele speculații ale fizicii moderne încearcă să acrediteze ideea că uneori dilema aceasta ar putea fi în mod paradoxal valabilă în ambele sensuri. Nu știm încă cât de adevărat o fi asta în fizică, însă în filosofie, combinând cele două tipuri de cunoaștere (de ansamblu și de amănunt) vom ajunge probabil la concluzia că de fapt omul nu există ca o entitate distinct definită, ci doar ca o efemeră înlănțuire de amintiri. Un produs al propriei sale memorii. Un amalgam de evenimente trecute dintre care unele inventate de către biologic fără știrea titularului sau chiar reinventate prin punerea lor într-o nouă perspectivă.

În univers nimic nu există aparte de rest, ci există doar sub forma unor manifestări specifice locale și temporare ale întregului. Mereu schimbătoare. La fel cum muzica care se aude din pâlnia unui gramofon nu ar exista fără șănțulețele care saltă acul care face să vibreze pâlnia, fără rotirea manivelei care face discul să se învârtească, fără lanțul interminabil de evenimente care preced momentului. Înțelegi unde bat, nu?

„*Adică eu nu exist?*” - presupun că acum îți vei ridica sprâncenele a mirare. Stai liniștit, tu exiști, dar nu așa cum crezi că știi din șabloanele gândirii comune. La o cercetare mai atentă omul apare simțurilor noastre doar ca un conglomerat de elemente extrem de diversificate aflate în continuă interacțiune cu ele însele și cu restul întregului existenței. Interacțiuni care - printre altele - generează și ceea ce numim cunoaștere [236] iar cunoașterea duce la descoperirea sinelui.

Putem ajunge să credem că ceea ce numim om nu este decât o formă temporară extrem de fluidă, alcătuită din componente provenite din mediu. Aceste componente sunt determinate la alăturare și conlucrare în conformitate cu instrucțiunile ADN-ului de către continua disipare a impulsului inițial de la nașterea universului transmis până la noi prin interacțiunea particulelor.

Interacțiune care se manifestă în forme de complexitate diferită, de la cele astronomice aflate la scară galactică până la cele mai subtile forme manifestate la scară nano-moleculară. Pe scurt - printr-un cumul de determinări generate de către materie asupra ei însăși.

Extrapolat filosofic, rezultă că omul în sine este doar expresia întregului lanț de interdependențe determinate și determinatoare la rândul lor care

[236] *Toate formele de interacțiune ale unui sistem sunt de fapt acte de cunoaștere indiferent dacă ele au loc conștient sau nu, voluntar sau involuntar, participativ sau neparticipativ; cunoașterea nu este un privilegiu sau o excepție, ci un schimb de informații rezultat ca urmare a unor interacțiuni care au loc între entități.*

se numește univers. O simplă manifestare locală a sa. Această manifestare se modifică fluid în timp în funcție de interacțiunile sale cu mediul la care are acces. Ceva foarte apropiat de vechea ipoteză potrivit căreia omul este doar una dintre modalitățile prin care materia încearcă să se „*cunoască*" pe sine prin intermediul cunoașterii umane.

Nimic nou sub soare[237] cum ar spune cartea considerată de mulți ca fiind singura sursă credibilă de adevăr incontestabil, fără ca să țină seama de faptul că majoritatea populației globului are cu totul altfel de păreri sau de faptul că mai toate părerile cuprinse în paginile ei sunt infirmate de către realitate și nu sunt acceptate de către gândirea rațională obiectivă.

Cam stranie ideea aceasta că nu am exista (așa cum credem noi că am exista). Păi dacă nu existăm, atunci poate că nici nu murim (în sensul în care credem noi că murim)?

Atunci când constatăm transformarea unui corp viu într-un cadavru considerăm că nu mai avem de a face cu un om, fără a putea evidenția exact ce s-a pierdut în afară de concepte largi cum ar fi „*conștiința de sine*", „*controlul asupra sa însăși*", „*lipsa totală de reacție la stimuli*". Deși o mare parte din conglomeratul de organe aparent independente care se găsesc în acel cadavru sunt încă pe deplin funcționale astfel încât pe unele le putem „*refolosi*" cu succes prin transplant la alte persoane - și deși o parte dintre ele chiar continuă să funcționeze în continuare - totuși suntem adânc încredințați că persoana respectivă luată per ansamblu - nu mai „*există*".

Lipsa cunoașterii obiective și raționale a realității generează presupuneri într-o logică în totală contradicție cu realitatea existenței și așa a apărut în vechime conceptul de „*suflet*" și credința care mai persistă și astăzi la unii cum că omul ar fi în fond un suflet (considerat nemuritor) ambalat într-un corp (considerat muritor). O „*esență*" prețioasă de proveniență divină într-un ambalaj dispensabil.

În fapt cunoașterea actuală afirmă că un corp omenesc este compus dintr-un flux continuu de particule care vin și se duc spre și din spre ceea ce interacțiunea lor temporară creează iluzia unui corp relativ stabil pentru o vreme. Iar când viermii ne mănâncă sau focul ne transformă în cenușă, nu înseamnă că particulele dispar, ci doar că ele sunt determinate de circumstanțe să se manifeste sub alte forme și să formeze noi alcătuiri. Asta dacă este să dăm crezare percepțiilor noastre. Realitatea este un pic

[237] *„Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi, și ceea ce s-a întâmplat se va mai petrece, căci nu este nimic nou sub soare." (Biblia ortodoxă, Eclesiastul 1:9)*

mai complicată decât simplificarea exagerată de mai sus, dar în principiu cam așa credem noi astăzi că ar sta lucrurile în această privință.

Ceea ce înaintașii noștri au denumit suflet nu este decât o rezultantă a interacțiunii acestor particule organizate în organe. Sunt interacțiuni specifice între particule, între organele pe care le-au creat și între acestea și mediu. Din toate aceste interacțiuni rezultă - printre altele - și iluzia conștiinței de sine ca ființă unitară și autonomă, iluzie care va înceta să se manifeste imediat ce se modifică condițiile necesare existenței sale.

Parte dintre particulele pe care le asimilăm în diverse moduri[238] se integrează în noi prin preluarea și prelucrarea lor de către organism. Să spunem că prin intermediul lor corpul nostru primește - pe lângă multe altele - și informație benefică sau nocivă (după caz) existenței sale. Părăsind corpul nostru - înainte sau după moarte - aceste particule se vor risipi care încotro și vor participa la formarea altor structuri. Din fericire - pentru ele - ele par a fi nemuritoare. Din păcate noi - rezultați din contopirea lor vremelnică - nu putem pretinde același lucru.

Astăzi știm că transformarea corpului omenesc în ceea ce numim cadavru este rezultatul unor „*interacțiuni greșite*" - din punctul nostru subiectiv de vedere - inițiate aparent de către unele componente ale corpului nostru cu foarte multă vreme înainte de clipa în care lucrurile încep să devină evidente pentru simțurile noastre.

În fapt, în lungul lanț al determinărilor, punctul de inițiere a declinului se află cu mult înainte de formarea corpului și la mare distanță de arealul prin care acesta se va preumbla de-a lungul vieții: probabil chiar în momentul Big Bang-ului dacă nu chiar și mai devreme dacă teoria aceasta se va dovedi (mai mult ca sigur) a nu reprezenta începutul a toate cele ce sunt.

Din diverse cauze, unele interacțiuni pot avea uneori rezultate nu tocmai conforme cu ceea ce se întâmplă de obicei sau cu ceea ce am dori noi să se întâmple. Numim aceste rezultate mutații. Unele dintre ele pot fi surprinzătoare pentru noi, dar cât se poate de firești în economia bazată pe determinism a interacțiunilor materiei. Mutațiile le apreciem pozitiv atunci când vorbim despre evoluție în general și negativ atunci când vine vorba despre noi înșine în particular.

Unele mutații determină ca o parte dintre componentele asupra cărora ele acționează să înceteze să mai lucreze dedicat funcției lor ori sincron cu

[238] *Le asimilăm în diverse moduri: de la expunerea la razele solare sau diverse alte radiații, a penetrării epidermei de către diferite substanțe la îngurgitarea hranei a lichidelor și a gazelor preluate prin respirație.*

restul organismului - declanșând astfel o reacție perturbatoare în lanț. Când lucrurile devin observabile, spunem că este vorba de îmbătrânire și o considerăm (în mod superficial) ca fiind doar o rezultantă a procesului de copiere a informației care are loc la nivelul celulelor. Finalul (pentru noi) este ceea ce numim moarte - un prag de la care considerăm că se pierde conștiința propriei existențe[239].

Unii savanți cred că sunt foarte aproape de a rezolva problema nemuririi prin rescrierea instrucțiunilor care generează procesul de copiere[240] al celulelor, așa cum în vechime, alchimiștii - savanții vremurilor de atunci - erau siguri că în curând vor găsi Lapis philosophorum[241]. Oare de ce pe parcursul evoluției nu a intervenit nici o mutație care - de exemplu - să ne facă nemuritori sau - pentru că nemurirea pare a fi un nonsens într-un univers mereu în transformare ca al nostru - măcar să ne ajute să trăim câteva zeci de secole (așa cum pretind textele vechi că ar fi trăit primii oameni) în loc de câțiva zeci de ani?

Să fie de vină numai ghinionul, legile evoluției sau faptul că toate existențele au tendința de a-și pierde alcătuirea atunci când nu mai au suficientă energie ca să o păstreze? Oare ce ar spune o modestă musculiță de o zi auzind lamentarea aceasta penibilă aparținând unei ființe care trăiește de mii de ori mai mult decât ea?

Abandonând cercetarea cu amănuntul și încercând să privim lucrurile în ansamblul lor într-un mod obiectiv, putem ajunge la câteva concluzii de loc măgulitoare pentru vanitatea noastră: raportat la întregul univers, omul și contribuția sa apar ca fiind insignifiante. El pare a fi sufocat ca dimensiune, participare și cauzalitate a modificărilor semnificative la scara existenței generale a materiei - dacă este privit la o scară care depășește granițele planetei mamă sau ale - de el inventatului - univers uman.

Aportul său la ansamblul general al existenței este copleșitor… de nesemnificativ[242] în ciuda părerii excelente pe care o are în general specia noastră despre ea însăși.

---

[239] Și eu care sunt atât de aproape de această ultimă experiență de cunoaștere sper să fie așa pentru că altfel ar fi o experiență extrem de macabră. Mai ales că la ultimul meu leșin lucrurile nu au arătat prea roz: eram conștient că exist și că sunt căzut pe jos, întins pe burtă. Auzeam televizorul mergând dar nu înțelegeam semnificațiile cuvintelor rostite. Nu vedeam nimic, totul părea negru - sau poate aveam ochii închiși deși nu prea cred asta. Nu reușeam să mă mișc deși încercam din răsputeri - părea un coșmar, un vis urât. Când am început să disting forme și culori, la început nu reușeam să înțeleg ce sunt acestea. Abia după o vreme - care mi s-a părut o veșnicie - am început să înțeleg: mai întâi ceea ce se spunea la TV, apoi să realizez culorile și formele, apoi să îmi mișc mâinile și picioarele. Sper ca atunci când o fi să fie, să nu văd nimic, să nu aud nimic și să nu simt nimic. Mai ales că vreau să fiu incinerat. Din păcate nu am să-ți pot povesti cum va fi.

[240] Cunoașterea de astăzi presupune drept cauză a îmbătrânirii pierderea de date din cadrul procesului de copiere a informațiilor transmise celulelor „copii" de către celulele „părinți".

[241] Lapis philosophorum (latină) - piatra filosofală despre care se credea că pe lângă puterea de a transmuta metalele în aur avea și puterea de a da tinerețe veșnică.

[242] Nesemnificativ dintr-o perspectivă umană a unei ierarhii subiective dar din perspectiva universului totul este la fel de important, de la giganticele acumulări de gaze măsurând milioane de ani lumină și până la ultima particulă din materia excretată de cea mai insignifiantă creatură microscopică.

Dar cum se împacă acest lucru cu teoriile enunțate mai devreme în care clamam că orice și oricât de mic are rolul său important în mersul existenței? Foarte simplu: omenirea - ca și populația de pisici a planetei, ca și totalitatea planetelor din univers, ca și toate celelalte - nu este altceva decât o manifestare locală a întregului.

Noi credem că am fi omenire, că ar exista pisici și planete când în realitate totul nu este altceva decât energie care se manifestă ca materie în interacțiune cu ea însăși, conformându-se legilor determinării și mulându-se circumstanțelor locale.

Totuși, este adevărat că - din câte știm până acum - suntem singurele existențe capabile să producă substanțe probabil nemaiîntâlnite nicăieri altundeva pe alte planete: fecale, muci, urină, sudoare, urdori, mătreață, spermă, sânge, salivă și multe altele. Apreciind lucrurile după logica noastră - noi fiind singurii producători de asemenea rarități din univers - aceste substanțe probabil că ar putea reprezenta valori inestimabile… dacă ar interesa pe cineva în afară de noi.

Nu avem cum să înțelegem toate aceste lucruri așa cum nici viermele de mătase nu înțelege rostul rochiilor din mătase sau cum lucrătoarele dintr-un stup de albine nu pricep de ce și unde pleacă cea mai mare parte din producția de miere a stupului. Și nici bietele găini care probabil că se bucură că au fost scoase la aer curat din halele supraaglomerate, gălăgioase și mirositoare în care au crescut, atunci când sunt duse înghesuite în cuști din plasă de sârmă, puse unele peste altele pe platforma unui camion care se îndreaptă către abator.

Pare a fi o mare diferență între ceea ce simțim în mod obișnuit despre noi înșine și ceea ce ne arată concluziile unei sumare examinări obiective exercitată chiar asupra noastră: ceva nu este în regulă cu ceea ce simțim sau cu aceste două metode (parte versus întreg) cu care abordăm cunoașterea? Oare greșesc cei care aleg calea cunoașterii științifice care nu ne poate explica (ne place să credem că nu încă) - dincolo de alcătuirea mașinăriei biologice - nici măcar ce este de fapt o ființă umană?

Nu ca descriere mecanicistă și nici ca aproximare psihologică, medicală, filosofică, sociologică sau mai știu eu ce. Doar ca un fel de teorie unificată a ființelor umane care să ne facă să înțelegem cu adevărat ce este cu adevărat un om. Și dacă are cu adevărat un rost al său în economia evenimentelor - așa cum ne place să credem. Sau dacă suntem doar simple accidente în evoluția nonconformistă a unei singure planete,

accidente menite să dispară ca urmare a propriilor acțiuni sau în urma a cine știe cărui cataclism cosmic.

Faptul că rezultatul cercetării științifice diferă cu mult față de ceea ce credem noi bazați pe experiențele noastre de zi cu zi nu ar trebui să ne mire. Cunoașterea umană este o unealtă care nu a fost creată cu scopul de a înțelege realitatea așa cum este ea - cum greșit mai cred mulți dintre noi - ci doar ca să ne creăm o realitate umană bazată pe această cunoaștere.

Adică doar ca un instrument ajutător în lupta noastră pentru supraviețuire. Iar ceea ce numim noi cunoaștere umană nu este chiar o cunoaștere adevărată (deplină, obiectivă și nedistorsionată), ci reprezintă doar părerile noastre și deducțiile noastre rezultate din aceste păreri despre diferite aspecte ale realității cu care intrăm ocazional în contact.

În postura de unealtă, rolul cunoașterii umane este doar de a schematiza realitatea astfel încât informația rezultată să servească la inițierea unui răspuns cât mai adecvat și prompt la provocările mediului. Scopul principal fiind supraviețuirea, acuratețea echivalenței dintre realitate și simbolistica prin care aceasta este reprezentată în cadrul sistemului nostru de gândire nu are relevanță atâta vreme cât servește scopului propus.

Cunoașterea umană este similară cu cea a celorlalte animale, având - conform aprecierilor noastre subiective - paliere mai avansate sau inferioare acestora și este dependentă de performanțele organelor specializate care participă la actul de cunoaștere în mod direct sau indirect.

Cunoașterea rațională și-a îndeplinit și-și îndeplinește cu succes rolul într-un mod considerat de către noi atât de „*eficient*” încât astăzi unii dintre noi se consideră a fi în fruntea ierarhiei animale sau chiar o încununare a tuturor existențelor din univers după o scară de valori subiectivă și care nu are nimic în comun cu realitatea obiectivă.

În cadrul general al procesului de cunoaștere specific omului, gândirea comună și gândirea nonconformistă conlucrează adeseori foarte strâns. În prima fază a procesului de cunoaștere a realității existenței apelăm automat la gândirea comună și numai dacă constatăm că rezultatele nu sunt suficient de revelatoare pentru necesitățile noastre ne îndreptăm către gândirea nonconformistă.

Gândirea nonconformistă nu este o fază obligatorie - spre deosebire de gândirea comună a cărei cunoaștere este indispensabilă ca fundament pentru gândirea nonconformistă: nu poate exista gândire nonconformistă independentă de gândirea comună așa cum nu pot exista matematicile superioare fără aritmetică.

Prima fază a procesului de cunoaștere în cadrul speciei noastre este acea fază în care nu am fost încă conștienți de - sau nu am ținut cont de faptul că - ceea ce noi numim cunoaștere nu este decât un proces dezvoltat natural de interpretare subiectivă a unor percepții și că actul de cunoaștere reală și obiectivă a realității existenței este doar un concept utopic.

Ceea ce noi denumim a fi cunoaștere umană nu este altceva decât răspunsul specific al organismelor noastre la interacțiunea sa cu realitatea despre care presupunem că ne înconjoară[243], neavând mai multă legătură cu aceasta decât aveau umbrele de pe pereții peșterii[244] lui Platon[245] cu locatarii peșterii.

„*Cunoașterea umană*" obținută prin intermediul acestui proces constă doar într-o ierarhizare subiectivă a părerilor (subiective și ele fiind emise dintr-o perspectivă umană) asupra percepțiilor acumulate în memorie - presupuse umbre ale realității pe peretele universului tău personal.

Orice ar fi dincolo de ceea ce consideri că ești tu, pentru tine nu există decât sub forma unor senzații care au prea puțin de a face cu natura realității obiective, ci mai mult cu propria ta alcătuire, circumstanțele în care te afli și modul în care tu reacționezi la acele circumstanțe sub imboldul determinărilor, după felul tău de a fi și predispoziția ta de moment.

Cunoașterea realității de către tine - sau mai corect spus a realității tale personale relevată ție prin intermediul percepțiilor tale - este în fapt doar o extrapolare subiectivă a unor păreri personale sau însușite asupra unor percepții generate de interacțiunea ta de până acum cu realitatea. Cunoașterea din universul tău personal este specifică personalității tale și tributară experiențelor tale de cunoaștere.

---

[243] Realitatea existenței nu ne înconjoară cum greșit credem majoritatea dintre noi; noi înșine facem parte din ea în ciuda aparentei separări (eu sunt până la piele, după piele este realitatea). Realitatea este un tot unitar atotcuprinzător, o singularitate în continuă evoluție. Noi suntem doar una dintre nenumăratele manifestări locale a ei. Conștiința de sine - acest mecanism reducționist de evaluare a unor aspecte aparținând realității „din lăuntrul nostru" despre care avem senzația că ar permite interacțiunea a ceea ce credem că suntem cu ceea ce considerăm că ar fi „în afara noastră", excluzând informația considerată „nesemnificativă" a apartenenței noastre la întreg - generează senzația că suntem ceva aparte de „rest". Memoria noastră ne definește personalitatea și ne determină acțiunile.

[244] În Republica (Platon în jurul anului 360 î.e.n.) apare o prezentare metaforică a implicațiilor percepțiilor parțiale asupra concepțiilor umane: un grup de oameni - siliți să trăiască toată viața într-o peșteră unde nu pot vedea altceva decât umbre pe pereți - consideră că aceste umbre reprezintă realitatea existenței ignorând faptul că ele sunt în fapt manifestări generate de lucruri care se află în afara ariei lor de cunoaștere.

[245] Platon (circa 427 î.e.n. - circa 347 î.e.n.) important filosof din Grecia antică care a pus bazele primei academii de studii superioare; pe lângă filosofie, a fost preocupat și de matematică.

Părerile sunt întotdeauna după tipicul celui care le emite. De aceea ai grijă ce păreri emiți. Pentru aceia care nu prea înțeleg ceea ce citesc: părerile tale descriu celorlalți - printre altele - și ce fel de persoană ești tu, ce nivel de cunoaștere ai asupra aspectelor realității la care aceste păreri se referă.

În procesul de cunoaștere a realității omul se află în postura unei persoane nevăzătoare din naștere care poate avea doar un contact tactil cu o pictură. Aceasta simte detaliile fizice ale pânzei sau ale ramei tabloului, însă nu poate percepe desenul, culoarea sau semnificațiile izvorâte din combinațiile elementelor vizuale.

Ea nu-și poate imagina fidel ceea ce pipăie nici chiar dacă cineva din preajmă îi face o descriere amănunțită [246] a picturii respective. Tot astfel, percepțiile noastre modeste nu ne pot ajuta să ne putem face o imagine de ansamblu asupra realității existenței, așa cum este ea și nu așa cum o vedem și o simțim noi.

Mulți consideră că limbajul matematic ne poate face o descriere corectă a realității ignorând faptul că matematica este doar o manipulare a simbolurilor cu care operează logica noastră și că singura „*realitate*" pe care o poate descrie este doar cea a imaginii noastre despre realitate pe care ne-am format-o prin extrapolarea subiectivă a ceea ce ne-a parvenit prin intermediul percepțiilor.

Matematica descrie doar ceea ce credem noi despre realitate (imaginea noastră internă despre realitate, realitatea umană ajustată procustian după logica percepțiilor noastre, părerile noastre) și nu realitatea însăși așa cum este ea. Realitatea existenței nu este așa cum este descrisă de către părerile noastre despre ea.

Ținând cont că ființei umane îi lipsesc un număr extrem de mare de simțuri necesare perceperii integrale a realității și că nimic nu-i poate da omului vreo informație independentă (am văzut că matematica este doar o extensie subiectivă a observatorului, un produs al creierului uman care se bazează pe simboluri atribuite unor percepții în cadrul unor observații care procură informații distorsionate de către diferiți factori) despre ceea ce este realitatea, trebuie să admitem că suntem pur și simplu prizonierii[247]

---

[246] *În lipsa unor experiențe vizuale anterioare, nu suntem capabili să ne imaginăm lucruri pentru care nu avem deja stocate elemente în baza cărora să putem extrapola o reprezentare a lor. O persoană nevăzătoare din naștere care începe să vadă, nu va înțelege ceea ce vede și va avea nevoie de o perioadă de timp și ajutorul altor persoane pentru ca să poată da semnificații umane noilor sale senzații vizuale - ea va vedea fără să înțeleagă ceea ce vede la fel ca un nou născut până când va reuși să-și eticheteze percepțiile vizuale cu denumirile uzuale societății în cadrul căreia trăiește.*

[247] *Aceste percepții sunt definitorii pentru întreaga noastră ființă influențându-ne atât biologic cât și sociologic (determină atât dezvoltarea fizico-psihică cât și comportamentul social al individului).*

universului personal pe care ni-l alcătuim în mod subiectiv de-a lungul timpului bazându-ne pe propriile percepții și deducții cât și pe cele „*împrumutate*" de la ceilalți.

Cam atât despre prima fază a procesului de cunoaștere bazată pe gândirea comună. Cea de-a doua fază din procesul de cunoaștere reprezentată prin aportul gândirii nonconformiste este faza în care ești conștient de faptul că nu poți analiza și înțelege realitatea așa cum este ea, ci doar așa cum o percepi tu senzorial. Această fază necesită un grad ceva mai ridicat de subtilitate[248] care să îți permită să intuiești cauzele care împiedică ființa umană să ajungă la o cunoaștere reală.

Cunoscând măcar o parte dintre aceste cauze, înțelegând că analiza asupra realității este de fapt analiza subiectivă a propriilor percepții izvorâte din interacțiunea noastră cu realitatea, putem face actul de cunoaștere indirectă (analogă) a realității mai flexibil, mai util aplicațiilor practice și mai puțin generator de tensiuni atunci când perspectiva noastră se schimbă brusc ca urmare a unei descoperiri generatoare de noi sensuri pentru percepțiile considerate deja ca fiind înțelese.

Chiar dacă cunoașterea corectă a realității nu pare a fi posibilă pentru noi, surogatul nostru de cunoaștere (cunoașterea umană alcătuită din păreri temporare mereu reevaluate) dezvoltat pe parcursul evoluției noastre și care este bazat în principal pe sistematizarea și ierarhizarea deducțiilor izvorâte din percepții în baza a ceea ce numim logică[249] se pare că servește foarte bine țelului cel mai important al oricărei specii: supraviețuirea.

Conștientizând faptul că acest surogat de cunoaștere este doar un produs propriu nouă și totuși corelat cumva în anumite puncte cu realitatea, ne vom afla în punctul maxim de înțelegere asupra realității pe care ni-l poate permite alcătuirea noastră biologică.

Dar la acest grad de înțelegere ajung destul de puțini. Nu că restul nu ar fi capabili să înțeleagă, ci în mare parte datorită faptului că simbolurile cu care comunicăm au semnificații aparte pentru fiecare dintre noi,

---

[248] Aici se găsește și pragul limită al vulnerabilității noastre psihice de care profită încropitorii de realități fictive; totuși, un om suficient de inteligent nu se va lăsa atras în capcana plăsmuirilor decât dacă va permite ilogicului să-i traseze drumul. A înțelege limitările cunoașterii nu înseamnă a abandona cunoașterea, ci a o privi ca pe o succesiune secvențială de adevăruri temporare, adevăruri proprii unor perioade specifice de cunoaștere; fiecare perioadă este o rezultantă a celei precedente și se plasează într-o poziție calitativă față de aceasta, nu întotdeauna superioară - vezi regresul evului mediu european față de antichitate și actualele tendințe de reîntoarcere spre metodele evului mediu prin războaie, mișcări și ideologii religioase absolutiste, monarhice, totalitare, revanșarde, revizioniste etc.

[249] Deși limitativă și departe de a reflecta realitatea existenței, logica - această unealtă făurită din interpretarea făgașele lăsate de experiențele noastre călăuzite de instinctul de conservare - ne-a permis să evităm extincția la fel cum toiagul îl ajută pe orb - nu să vadă realitatea, ci doar să intuiască unde realitatea îi poate fi ostilă.

semnificații care diferă de la un individ la altul în funcție de experiențele anterioare de cunoaștere ale fiecăruia.

Ca să pătrunzi sensul acestor lucruri trebuie să înțelegi mai întâi ceea ce ești tu (nu cine ești), care este locul tău în ansamblul realității, modul și limitele schimbului tău de informații cu societatea și cu mediul.

Puțini realizează că realitatea existenței nu este ceva distinct de ei, ceva plutind metaforic pe undeva prin jurul eului lor. Și mai puțini realizează imperfecțiunea, limitarea și distorsionarea care decurge din modul nostru de cercetare asupra realității sau imposibilitatea cunoașterii realității dincolo de ceea ce presupunem că sunt reflexiile ei oglindite strâmb între limitele procustiene ale percepțiilor noastre.

Oglindirea întregului - a universului, a realității, a existenței sau oricum altfel am vrea să denumim totalitatea celor care sunt - într-o porțiune din același întreg nu va genera o imagine fidelă a întregului, ci doar una limitată de maximul putinței de percepție de care este capabilă porțiunea respectivă. O imagine de o complexitate extrem de mare va proiecta pe o complexitate aproape infinit mai mică doar o imagine distorsionată, redusă la putința complexității mai mici. În nici un caz fidelă.

Ca să ne dumirim mai bine despre mecanismele cunoașterii noastre, în cele ce urmează mă voi referi succint și într-un mod extrem de simplificat - pentru a fi cât mai simplu de înțeles - la modificările fizice interne pe care actul de cunoaștere îl aduce entităților considerate de noi ca fiind dotate cu capacități de cunoaștere. Aceste modificări sunt determinate de interacțiunea entității cu ambientul și cu sine însuși.

Să nu uităm că ceea ce numim „*sine însuși*" sau „*ambient*" sunt doar percepțiile noastre subiective proiectate asupra manifestărilor locale ale întregului (ale universului) - adică modul uman de a privi lucrurile și de a împărți arbitrar întregul în mediu înconjurător și în zona de „*sine însuși*", considerându-le în mod eronat a fi entități mai mult sau mai puțin distincte[250] între ele.

Modificările fizice care intervin în urma interacțiunilor sunt deosebit de importante deoarece prin particularitățile lor determină specificitatea

[250] *În univers nu există entități distincte - așa cum ne îndeamnă să credem percepțiile noastre - ci doar un tot unitar; tot ceea ce există, de la frică la dragoste, de la munte la mare, de la soare la furnică sunt doar manifestări locale ale întregului; voi repeta mereu acest lucru pentru că obișnuința zilnică de a lua modul nostru eronat de a percepe lucrurile drept etalon fidel al realității ne face să uităm să luăm în calcul acest lucru la fiecare nouă experiență de cunoaștere. Șabloanele noastre de gândire ne fac să uităm cum arată ceea ce încercăm să exprimăm prin ele: spunem dragoste, ură, gândire ș.a. dar de fapt ne referim la complexe procese biochimice, spunem munte, soare ș.a. dar de fapt ne referim la complexe procese chimice și fizice; toate acestea nu sunt decât manifestări materiale locale ale întregului sub imperiul determinărilor în condițiile impuse de circumstanțe.*

reacțiilor[251] entităților, modelând parcursul determinismului. Simplificând și generalizând la extrem, putem spune despre unele dintre aceste procese ale cunoașterii (transmiterii de informație) că nu sunt proprii doar speciei umane, ci și tuturor entităților pe care noi le percepem ca având capacitatea de a reacționa la stimuli externi (și) prin modificări interne ale alcătuirii lor - creând astfel marcatori specifici interacțiunilor respective. Crearea de marcatori interni duce la personalizarea entităților ceea ce duce implicit la determinarea răspunsului respectivelor entități la determinări.

Spre deosebire de marcatorii specifici ființelor biologice unde aceștia sunt interpretați de către organism și cauzează efecte atât pe plan cognitiv cât și în cel responsabil cu dezvoltarea biologică, în cazul existențelor considerate a nu fi vii, marcatorii au doar funcții în evoluția ulterioară a materiei acestora. Simple reacții fizico-chimice cum ar putea spune unii.

Considerăm cunoașterea[252] ca fiind o acumulare de informații. Această acumulare - interpretată de către biologicul nostru - ne determină individualitatea care la rândul ei determină comportamentul nostru particular[253]. Considerăm cunoașterea ca fiind în general apanajul entităților considerate vii (în care caz definim cunoașterea drept cunoaștere conștientă și participativă). Aplicabilitatea acestei definiții este valabilă parțial și în cazul entităților considerate de către noi ca fiind nevii, acolo unde intuim o cunoaștere mecanică (aparent pasivă[254]) lipsită se pare de conștientizarea actului de cunoaștere așa cum înțelegem noi conștientizarea sinelui care cunoaște.

Cu toate că unele informații rezultate din interacțiunea cu mediul a entităților nevii se pot transmite parțial și celor vii prin intermediul unor interfețe adecvate[255], totuși nu se poate face transfer de cunoaștere identică sau măcar similară la nivel de simbol de la o entitate pe care nu

---

[251] În univers nu există acțiune proprie (inițiativă, liber arbitru), ci doar disiparea impulsului inițial al Big Bang-ului; mintea omenească incapabilă să perceapă existența în totalitatea ei „sistematizează" universul după criteriile subiective ale logicii sale derivate din părerile asupra percepțiilor în grupări de particule denumite în acest text entități sau sisteme (ființe, obiecte, planete, plante etc.).

[252] Dacă definim cunoașterea ca pe un act fizic de interacțiune în urma căruia rămân „marcatori" (urme specifice) care prin repetarea experiențelor vor crea „făgașe" care vor influența pe mai departe pe cel care a căpătat respectiva cunoaștere, putem extrapola cunoașterea și asupra neviului: o picătură de apă poate crea pe o piatră un făgaș care să direcționeze apoi traseul celorlalte picături care vin în contact cu respectiva piatră sau care poate da startul unui proces chimic care poate modifica - total sau parțial - însăși compoziția inițială a pietrei. Aceleași principii fizice se aplică tuturor formelor de cunoaștere, conștiente sau nu pentru că materia se supune acelorași legi, indiferent de starea ei de complexitate sau de clasificările noastre subiective în viu și neviu. Toată varietatea de relief din jurul tău este generată de acest tip de cunoaștere prin interacțiune - totul este un schimb permanent de informații (sub formă de particule organizate ca molecule) între entități (aer, apă, piatră, sol etc.). Cunoașterea în forma ei cea mai concentrată s-ar putea găsi în interiorul găurilor negre care achiziționează cantități impresionante de informație cu condiția ca informația să reziste condițiilor de acolo.

[253] Datorită acestui proces avem reacții particularizate în funcție de tipologia fiecăruia și de circumstanțele existente în cadrul interacțiunilor noastre cu realitatea, reacții pe care - neputând identifica lanțul determinărilor care le preced - în gândirea comună le punem pe seama unui inexistent liber arbitru. Adică iaca așa, zvâc, doar dintr-o toană!

[254] În fapt există un singur tip de cunoaștere realizat în cadrul interacțiunilor prin transfer de informație, diferențierea o facem noi prin atribuiri subiective de semnificații utile spațiului uman.

[255] Ca exemplu: atunci când cade un obiect din sticlă și se sparge percepem undele sonore și în baza experiențelor anterioare putem estima cu aproximație locul și amploarea evenimentului; dacă avem și contact vizual, informațiile vizuale vor crește procentul de corectitudine al aproximării. Tot astfel o interfață adecvată va „traduce" evenimentul din mai multe perspective ajutând la o înțelegere a sa mai profundă. Realitatea „emană" - în cadrul interacțiunilor elementelor ei - o multitudine de informații diverse dintre care biologia umană poate recepta doar o infimă parte.

o considerăm vie la una considerată vie. Putem - cel mult - face doar o extrapolare în baza propriilor experiențe de cunoaștere - ceea ce va duce implicit la rezultate eronate, însă pe deplin conforme cu logica umană tributară interpretării subiective a percepțiilor umane.

Niciodată un sistem viu (organism) nu va reacționa la o picătură de apă ca un sistem neviu deși în ambele cazuri există un transfer de informație aparent asemănător pentru logica noastră. Deși rezultatul asupra celor două sisteme este particularizat după specificul fiecărui sistem în parte, în final este tot cunoaștere pentru ambele - cunoaștere văzută ca un schimb de informație între cele două participante la interacțiune.

În urma acestui act de cunoaștere fiecare sistem va reacționa în funcție de configurația sa. Acest din urmă lucru este perfect valabil și atunci când avem ca subiecți ființe umane sau când în locul picăturii de apă avem de a face cu o altfel de transmitere de informații (verbală, vizuală, tactilă, ș.a.) - totul desfășurându-se sub imperiul determinării, al circumstanțelor și al specificității elementelor participante.

Considerăm că specificitatea cunoașterii aparținând entităților vii este dată de către actul de inițiere[256] a căutării și selectării informației, considerată semnificativă în funcție de anumiți factori (căutare conștientă, cu un scop definit și cu o arie a căutării definită - mă uit pe cer ca să văd o pasăre). Selecția informațiilor se face în baza unei ierarhizări în funcție de presupusa lor utilitate pentru construcția logică ce va rezulta din actul de cunoaștere.

Acest proces de selecție a informației este în fapt un proces derivat din reflexele instinctuale care au asigurat supraviețuirea predecesorilor, reflexe filtrate prin experiența noastră personală de viață. Se consideră util tot ceea ce credem că ar putea direct sau indirect contribui în mod semnificativ (și în funcție de circumstanțe) la supraviețuire[257] sau la pregătirea unui mediu propice supraviețuirii.

Cunoașterea „*mecanică*" pe care o atribuim entităților „*nevii*" (despre care credem că nu au conștiința propriei existențe[258] - cel puțin nu așa cum o experimentăm noi) „*prelucrează*" în mod specific informația primită. Procesul este în mare similar cu cel al ființelor vii: tot pe principiul stimuli

---

[256] Ne referim aici la actul de inițiere a căutării văzut ca un cumul de determinări care duc la declanșarea procesului de cunoaștere - așa cum este el în realitate - și nu la viziunea din gândirea comună care consideră inițiativa personală ca fiind posibilă „spontan", ignorând determinarea.

[257] Totul derivă din și duce către tema supraviețuirii - mai ales cunoașterea. Prin termenul de supraviețuire se desemnează aici etapele intermediare necesare atingerii acesteia (bun de mâncat, obiect util, teren stabil, vecini pașnici etc.)

[258] Omul extrapolează propriile experiențe de cunoaștere asupra lucrurilor și ființelor cu care vine în contact; atunci când aceste experiențe lipsesc, el extrapolează experiențele pe care le consideră a fi cele mai apropiate de situația dată (exemplu animismul unde procesul de cunoaștere a realității propriu speciilor vii este extrapolat asupra existențelor nevii).

și răspunsuri la stimuli în urma cărora se formează marcatori care prin repetarea procesului pot forma făgașe.

Entitățile pe care noi le considerăm ca nefăcând parte dintre cele vii nu constituie un univers aparte cu alte legi - nu este o lume moartă diferită de cea vie. Și ele se conformează la fel ca toată materia acelorași legi fundamentale care conduc entitățile - fie ele considerate vii sau nu - la procese similare în condiții similare.

Și în acest caz vorbim despre o acumulare a informațiilor - formarea făgașelor - care determină „*personalitatea*" și comportamentul individual al unei entități. O piatră nu devine piatră de la sine, ci în urma unui proces de interacțiune (schimb de informații) cu mediul care îi dă naștere. Și la fel ca și în cazul ființelor vii, fiecare entitate este o manifestare locală a întregului. Și un fir de praf și un filosof nu sunt altceva decât o manifestare locală a întregului, personalizată de circumstanțe.

Cu mențiunea că locală nu indică altceva decât locul de origine al începutului existenței respective. De exemplu, în cazul meu, o stea care a explodat de mult și care a expulzat primele particule care au ajuns cumva să facă parte din mine - după ce în prealabil au făcut parte din multe alte configurații. Și mă refer la cea mai veche particulă a mea care s-a născut probabil cu multe mii de ani, înainte ca sistemul nostru solar să ia ființă. Acuma face parte din mine, dacă nu cumva a profitat de vreo ocazie ca să iasă din mine și să se alăture altor configurații cu mult mai interesante pentru ea.

Să nu te inducă în eroare șablonul „*informații*". Aici are mai mult sensul de stimul și răspuns la stimul, dar și transfer de materie, proces complex pe care l-am simplificat numindu-l schimb de informații sau acumulare de informații. Ca să înțelegi lucrurile care ies din cotidianul tău obișnuit trebuie să atribui sensuri mai generale șabloanelor de gândire, astfel încât acestea să poată cuprinde și „*neuzualul*" tău.

Tot ceea ce există în acest univers - chiar dacă poate fi perceput sau nu de către simțurile noastre - este doar energie manifestată ca materie. Chiar și informația. Informația - în sensul pe care i-l dăm noi aici - poate fi și particula care îți străbate chiar acum corpul în drumul ei către cine știe ce destinație, molecula de calcar din apa care creează stalactite și stalagmite, polenul din care albinele creează mierea ori chiar și gesturile noastre (arătarea degetului acela buclucaș șoferului pe care vrei să îl necăjești).

În ciuda faptului că toată materia face schimb de informații prin interacțiune, de obicei noi considerăm că în cazul entităților „*nevii*” nu suntem în fața unui proces de cunoaștere reală conform definiției „*cunoaștere = acumulare de informație formatoare de individualitate generatoare de comportament specific*”. Argumentul nostru (eronat, desigur) este că în acest caz nu avem de a face cu o inițiativă conștientă, că nu se întrunesc condițiile necesare calității de "*persona*" [259] care acționează în cunoștință de cauză.

De ce? Pentru că noi nu putem accepta faptul că în urma „*cunoașterii*” (a transferului de informație de la o entitate la alta) în cazul de față a unor picături de apă cu calcar aflate în anumite circumstanțe în interacțiune cu alte elemente din mediul înconjurător se formează o stalactită sau o stalagmită (stalactita sau stalagmita fiind rezultatul „*cunoașterii*” reciproce, adică a schimbului de informații între entități.

„*Este doar chimie!*” vor exclama majoritatea. Nu, este doar cunoaștere, un schimb de informație sau determinare - oricum vrei să îi spui - care determină comportamentul la nivelul neviului! Și ca să fim drepți, tot o astfel de „*chimie*” este și la nivelul cunoașterii umane. Viul și neviul se supun acelorași legi ale materiei. Toată existența nu este altceva decât energie manifestată sub formă de materie supusă autodeterminării prin interacțiune.

Să nu uităm că „*inițiativa*” sau calitatea de "*persona*" considerate a fi în principal atribute ale entităților umane sunt în fapt consecința unui lung șir de acțiuni și reacțiuni inițiate de către impulsul inițial dat de Big Bang. Transferul de informație - informația fiind în fapt denumirea pretențioasă a unor porțiuni de materie care se transferă pe diferite căi - de la o entitate la alta se supune acelorași legi în funcție de specificitatea entității respective, fie ea vie sau nevie în viziunea noastră.

Este evident că un bolovan nu va da sensuri umane informației primite, însă va „*reacționa*” în mod specific alcătuirii sale și circumstanțelor prin modificări mai mult sau mai puțin subtile, tot așa cum o facem și noi. Cunoașterea nu se limitează numai la a sta la bârfă, a studia ceva într-un laborator sau a citi o carte așa cum consideră prea mulți dintre noi.

Expunerea la soare, la vânt, la frig sau la căldură, la ploaie și la multe altele, reprezintă tot forme sub care se prezintă cunoașterea. Și ca să mă fac înțeles, le-am enumerat doar pe cele pe care sigur le cunoști din

[259] *Cuvântul "persona" provine din limba latină însemnând inițial „mască” și căpătând în timp semnificația de „rol”; aici are sensul de „persoană” cu înțelesul de „ființă conștientă de sine”.*

proprie experiență. Cunoașterea (schimbul permanent de informație) este starea de fapt permanentă a materiei.

Greșim confundând actul universal de cunoaștere (schimbul de informație rezultat din interacțiuni) pe care materia îl înfăptuiește asupra ei însăși cu modalitatea noastră specific umană de a cunoaște, limitând cunoașterea în mod nejustificat doar la specia noastră și la sensurile atribuite de noi cunoașterii specifice nouă. În fapt toată materia din univers se supune acelorași legi, indiferent de forma ei temporară de organizare (oameni, bolovani, apă, aer sau pisici) în care se găsește într-un anumit loc și la un anumit moment.

Ca să fim concișI: cunoașterea realizată prin transfer de informație este proprie întregii materii. În cadrul organizării materiei în ceea ce numim „*ființă vie*” cunoașterea capătă aspecte particulare datorate vectorilor care contribuie la achiziția, prelucrarea și stocarea informației. Adeseori considerăm acest fel de cunoaștere ca fiind aparent inițiată și coordonată cu un scop (deși inițierea și coordonarea într-un univers în care determinarea pare a fi legea supremă sunt doar iluzii cauzate de limitările noastre în ceea ce privește perceperea și înțelegerea lucrurilor).

Dar acest lucru este puțin mai greu de priceput de către cei care nu au abilitatea de a se ridica măcar puțintel deasupra rutinei gândirii lor zilnice. Nu cu mult - doar până la locul de unde se pot observa clar încrengăturile interacțiunilor. Nu oricine este dispus să-și schimbe perspectiva în care se simte confortabil și din care crede că poate obține răspunsuri rezonabile la orice nedumeriri. Din păcate starea de confort intelectual a prea multora dintre noi nu prea este propice lămuririi nedumeririlor noastre firești și nici descoperii de noi aspecte ale existenței.

Având acces numai la o parte din procesele propriului nostru tip de cunoaștere, părerile noastre despre cunoașterea la nivelul general al întregii materii sunt subiective și limitate de imposibilitatea de a înțelege un lucru în a cărui situație nu ne putem pune (lipsa experiențelor de cunoaștere specifice acelui lucru sau felului lui de a fi).

Tot întregul (universul) se află angrenat într-o activitate continuă de cunoaștere (interacțiunea materiei este în sine doar un schimb de informație care determină starea și comportamentul materiei): fiecare interacțiune a materiei cu ea însăși generează o cantitate incomensurabilă (pentru noi) de informație.

În cadrul acestui uriaș proces este inclus și ceea ce numim cunoaștere umană, cunoaștere care este doar o manifestare specifică locală a materiei, așa cum de altfel sunt toate manifestările materiei: manifestări determinate de circumstanțe specifice locale.

Până acum cunoașterea umană se pare că a trecut doar prin două etape evolutive principale aferente dezvoltării biologice a indivizilor: stadiul instinctual și cel actual, stadiul instinctual-conștient. Stadiul instinctual este primul stadiu de cunoaștere realizată prin contact nemijlocit cu mediul și face parte din mecanismul de supraviețuire al ființei.

Îl mai numim în mod greșit și „*primitiv*" deși el a marcat trecerea de la materia nevie la cea vie. Prin evoluție s-a trecut la un alt stadiu pe care îl considerăm în mod subiectiv superior primului (adică mai eficient din punctul nostru de vedere) - stadiu în care actul cunoașterii se face aparent sub controlul conștientului.

Actul de conștientizare a procesului de cunoaștere împreună cu rămășițe ale străvechiului stadiu instinctual coexistă astăzi în fiecare ființă umană. Consecințele actului de cunoaștere asupra biologiei umane mai pot fi descrise și ca o impresionantă colecție de marcatori, care prin repetarea experiențelor dau naștere la făgașe care dau direcție[260] acțiunilor post-cunoaștere. Este - fără îndoială - un mecanism indispensabil supraviețuirii într-un mediu aparent repetabil[261], așa cum apare el percepțiilor noastre limitate.

Deși repetabilitatea mediului pare certificată de experiența noastră zilnică, acest lucru este imposibil într-un univers compus nu din elemente unice disparate (particule materiale de sine stătătoare) - cum simplificăm noi ca urmare a mii de ani de concluzii empirice - ci dintr-un singur întreg indivizibil, însă perpetuu schimbător într-un mod fluid atât în spațiu cât și în timp.

Oglindirea unor aspecte aparținând realității într-un receptor inadecvat complexității și cantității informației acestor aspecte - în cazul de față prin receptor ne referim la creierul uman - duce la distorsionarea informației și creează pentru noi iluziile repetării, similarității sau a identității lucrurilor. Aceste iluzii provenite din percepții imperfecte ne afectează modul de a fi

---

[260] Ceea ce numim aici ca fiind făgașe direcționale sunt urmele fizice rezultate în urma interacționării cu mediul. Cumulul făgașelor formează memoria individului care determină specificul reacției atunci când se recunosc condițiile definitorii ale unei anumite situații. Credem că o parte dintre aceste făgașe sunt moștenite, ele provenind din experiențele înaintașilor. Timpul poate șterge sau estompa aceste făgașe, rezultând astfel pierderi sau alterări de memorie.

[261] Datorită limitărilor impuse de biologia ființei umane, gradul nostru de discernere asupra percepțiilor asemănătoare este grosier, acestea putând fi adesea considerate în mod eronat ca fiind identice - ceea ce va determina din start o interpretare falsă a realității (o atribuire de sensuri eronate percepțiilor asemănătoare).

și de a reacționa la diferiți stimuli. Ne dă specificitatea cu care reacționăm la determinări. Ne dă felul nostru de a fi.

Ca și cum reducerea imensului spectru al realității doar la ceea ce noi putem percepe și pricepe nu ar fi suficient, adesea mai și atribuim în cadrul proceselor cognitive simboluri identice unor percepții diferite.[262] Facem aceasta datorită numărului limitat de simboluri pe care le putem memora și manipula - considerând în mod eronat că avem de a face cu lucruri identice sau măcar similare - totul apreciat în limitele subiectivității noastre.

Mișcările maselor de aer care unduiesc lanul de cereale nu sunt la fel cu cele care agită crengile copacilor sau cu cele care zburătăcesc praful în trombe. Sunt diferențe de complexitate, temperatură, intensitate și multe altele. Însă pentru noi totul pare la fel - doar „*bate vântul*".

Fiecare etapă din cadrul proceselor implicate în actul nostru de cunoaștere distorsionează acuratețea informației inițiale. Cum? „*Ajustând-o*" la nivelul capacităților noastre biologice. În acest mod obținem doar o extrapolare rezultată din cumulul percepțiilor „*fasonată*" astfel încât să fie cât mai apropiată de putința noastră de înțelegere.

Cum s-ar spune - fiecare pricepe doar ceea ce poate el pricepe, acest lucru datorându-se biologiei fiecăruia, felului său de a fi, varietății experiențelor sale de cunoaștere, corectitudinii înțelegerii acestor experiențe și nu în ultimul rând, circumstanțelor momentului.

Înainte de orice discuție este bine să definim termenii cu care vom lucra pentru a fi siguri că înțelegem la fel semnificațiile acestor termeni. Hai să ne reamintim (iarăși) cele câteva repere esențiale ale modului în care ne referim la realitate în aceste texte: prin „*realitate*", „*existență*", „*univers*", „*materie*" sau „*întreg*" desemnăm aici tot ceea ce există, indiferent dacă suntem sau nu conștienți de toate formele prin care se poate manifesta existența. Prin „*percepția corectă a realității*" vom înțelege percepția ideală, adică o percepție integrală, fidelă și nedistorsionată a realității existenței - din păcate inaccesibilă puținelor putințe ale biologiei umane.

---

[262] *Pe parcursul întregii sale vieți omul nu va percepe cu adevărat nici măcar două semnale identice; sistemul său de percepție și analiză va simplifica procesul (care altfel l-ar copleși sub enormitatea cantității de date) la o rutină în care realitatea este reprezentată într-un mod simplificat prin asignarea la un singur simbol intern a unei largi cantități de manifestări aparținând realității. Spunem - de exemplu - „uragan" referindu-ne la o multitudine de manifestări ale materiei. Sau pădure sau spermatozoid. Sau univers. Dacă atingem de câteva ori o coardă de chitară vom avea senzația falsă că auzim de fiecare dată același sunet. Sunetele vor fi imperceptibil diferite biologiei noastre datorită unei multitudini de factori circumstanțiali: modificarea poziției celor din cameră sau chiar a celui care cântă, modificarea curenților de aer datorită respirației, interferențe cu unde sonore reflectate de pereții încăperii sau provenite din exterior, transferul de căldură de la mână la corzi și foarte multe altele. Lucruri nesemnificative? Doar pentru noi - nu și pentru realitatea existenței unde toate acestea participă la modificarea comportamentului general al lucrurilor. La fel cu bătaia din aripi a fluturelui acela - dar nu ca generator, ci doar ca o verigă determinată și determinatoare la rândul ei. Determinată să inițieze alte determinări, dar noi ne oprim superficial doar la actul inițierii, omițând că inițierea respectivă este doar răspunsul personalizat la un cumul lung de determinări. Ca și cum bila de biliard s-ar duce din proprie inițiativă să trimită o altă bilă în buzunarul mesei. Această obișnuință a noastră de a nu cerceta determinările care au precedat o inițiere a unor alte determinări, a dus la falsa impresie a confirmării existenței liber arbitrului.*

Dar percepția integrală și fidelă nu este decât un concept ideal despre care știm (prin deducție) că nu este accesibil ființei umane ale cărei percepții fragmentate [263], secvențiale [264], distorsionate [265] și desincronizate[266] sunt foarte departe de idealul percepției corecte și în timp real asupra realității existenței.

În plus, bănuim de foarte multă vreme că realitatea existenței nu își exprimă întotdeauna prezența[267] - cel puțin nu la un nivel sesizabil de către noi. Acest din urmă aspect a dat naștere de-a lungul timpului la o multitudine de speculații, care mai de care mai fanteziste.

Unele dintre aceste speculații - deși fără nici o bază experimentală reală - au fost prezentate ca dogme fundamentale și au fost impuse ca mod de viață populației din diferite areale. Acest lucru a dus la formarea mozaicului de concepte care guvernează lumea de astăzi, mozaic bazat în mare parte pe extrapolări „*aduse la zi*" (reinterpretate) ale unor elemente ficționale din trecut.

Ce este în neregulă cu această situație? Neconcordanța între realitate și ficțiune poate genera tensiuni psihice indivizilor cu o personalitate mai labilă. Totodată îi îndepărtează pe cei care sesizează aceste neconcordanțe, chiar și atunci când scopurile dogmelor sunt onorabile, iar rezultatele aplicării lor pot fi benefice în anumite limite și în anumite circumstanțe.

Ca și cum toate acestea nu ar fi fost de ajuns, mai constatăm și că percepția realității existenței se face de către fiecare individ într-un mod absolut propriu alcătuirii sale biologice. Omul nu are nici o șansă să poată percepe corect realitatea - în sensul ideal definit mai sus - pentru că el însuși nu este decât o parte a realității în care se reflectă (în mod distorsionat) doar o altă parte a realității. Este ca și când o celulă dintr-un organism ar încerca să cunoască organismul care a creat-o extrapolându-și percepțiile despre părticica accesibilă ei din tot acel întreg din care face parte.

---

[263] Simțurile umane pot percepe doar fragmente din totalitatea informației generate de către realitatea existenței.

[264] Omul percepe informații în mod continuu dar le analizează în mod secvențial, în calupuri; selecția pentru analiză se face prin acordarea de prioritate în funcție de gradul de importanță al informației, apreciat față de experiențele de cunoaștere anterioare considerate ca fiind similare sau apropiate. Cineva care țipă va fi considerat prioritar față de cineva care cântă - poate de aici și succesul muzicii considerate a fi „modernă".

[265] Informația receptată de om este afectată atât de mediul prin care se propagă cât și de modul în care este alcătuită ființa umană.

[266] Între momentul emiterii informației și cel al conștientizării sale de către observator există o latență temporală care variază în funcție de diverși factori. În text se face referire la partea finală a acestei latențe, la trenarea temporală datorată structurii observatorului, mai precis perioada care trece între momentul achiziției informației la nivel senzorial și cea a finalizării percepției prin procesul extrapolării simbolurilor atribuite secvențelor de informație în cadrul nivelului logic (conștientizarea informației).

[267] Nu se face referire doar la manifestări care nu pot fi percepute de ființe cu o biologie apropiată de cea umană (cum ar fi undele radio sau neutrinii), ci și la presupunerea că s-ar putea ca părți ale existenței să nu se manifeste prin forme de prezență detectabilă percepțiilor. Această teorie speculativă și neverificată în practică stă la baza multor gândiri religioase.

Sensul întregului nu poate fi extrapolat corect din sensul unei părți decât într-un mod extrem de relativ și cel mai probabil… vom obține un rezultat extrem de improbabil ca acuratețe. Pentru ființa umană, până și percepția realității reflectate[268] - singura care îi este parțial accesibilă la nivel cognitiv - are drept rezultat o imagine distorsionată de către o multitudine de factori diverși.

Putem afirma că omul este definit în principal - printre multe altele - și de către propria sa memorie. Felul său de a fi (apatic, coleric), circumstanțele și memoria sa formează baza comportamentului său. Personalitatea sa. Modul său de a fi și de a se manifesta.

Și totul se întâmplă în plan material - de la vibrația aerului care determină vibrațiile timpanului, de la fotonii care ne bombardează retina, de la moleculele care ne excită papilele, de la feromonii care ne răstoarnă uneori prioritățile comportamentale, de la celulele pielii noastre care pârăsc orice modificare de temperatură sau de presiune și până la impulsul neuronal care determină ierarhizarea și stocarea informației în făgașele care ne vor determina felul propriu de a fi (de a reacționa la determinări).

Universul personal al individului se bazează pe informațiile obținute în cadrul unui proces de interacțiune permanentă cu mediul și cu propriul organism. Un aport definitoriu speciei noastre îl constituie contribuția esențială a semenilor la modelarea universului personal al fiecărui individ, contribuție pe care o putem denumi generic drept educație[269] specifică speciei. Se pare că o mare parte a speciilor practică educarea generațiilor tinere,[270] dar nu toate fac acest lucru, multe specii lăsându-și progeniturile să se descurce pe cont propriu, ajutate doar de zestrea instinctuală.

În lipsa informațiilor provenite de la semenii noștri prin contact nemijlocit cu ei sau prin interacțiunea cu mediul modificat de către aceștia [271] universul nostru personal ar tinde probabil să semene cumva cu universul personal al oricărui alt animal cât de cât similar fiziologic pe lângă care am trăi și de la care am prelua informații prin observarea și eventual copierea comportamentul său.

---

[268] Prin termenul de „realitate reflectată" se face referire la imaginea internă pe care o avem asupra realității și pe care o construim pe baza informației provenite din percepții obținute de la realitatea obiectivă a existenței. Imaginea internă este o imagine „în oglindă", distorsionată de o mulțime de factori și care nu reprezintă integral sau fidel realitatea. Este doar părerea noastră despre realitate, o părere subiectivă specifică felului nostru de a fi.

[269] Aici cuvântul educație indică totalitatea cunoștințelor acumulate prin orice cale de la semeni - nu numai cele obținute în familie sau în cadrul unor instituții de profil.

[270] Educarea creează rutine care nu pot fi obținute prin acțiuni individuale (de auto educare), ele fiind derivate din comportamentele specifice grupurilor, comportamente validate în timp ca fiind benefice unui anumit scop.

[271] Toate lucrurile asupra cărora omul acționează generează informație specific umană, de la cea intenționată (simboluri audio, vizuale, tactile etc.) la cea dedusă (forme, culori, alăturări etc. specific umane).

Universul nostru personal - în ciuda enormului avantaj pe care-l oferă facilitând conviețuirea socială în grupuri mari (tipic ființelor insuficient dotate pentru a face față singure mediului în care trăiesc și care cooperând își cresc șansele de supraviețuire) - ne rupe totuși de realitatea obiectivă.

El ne ține prizonieri într-o realitate de tip ficțional creată de noi înșine pentru noi înșine, făcându-ne astfel mult mai ușor receptivi la ficțiuni (științifice, politice, religioase sau de orice altă natură) care reușesc să treacă dincolo de discernământul nostru. Este ușor să accepți ficțiuni atunci când tu însuți trăiești într-o ficțiune pe care nu te obosești să o confrunți cu realitatea existenței. Universul personal este de fapt un fel de peșteră extinsă după modelul celei descrise de Platon.

Datorită acestei îndepărtări de realitate, putem conchide că specia noastră se află la mare depărtare de treapta cu pretenții de superioritate pe care își imaginează unii dintre noi că ne-am afla bine înfipți datorită unei presupuse cunoașteri a intimității realității existenței. Nu, nu am ajuns încă la intimitatea realității. Abia dacă îi zgâriem timid coaja. Suntem încă la început de drum și - din nefericire - cea mai mare parte dintre noi se împleticește încă prin negurile fantasmagorice ale vechilor fantezii mistice.

Operând cu simboluri în procesul de prelucrare și transmitere a informațiilor, datorită distorsionărilor provenite din generalizările, simplificările și extrapolările logicii și din cauza proceselor analogice de captare, stocare și utilizare a informației care ne țin loc de experiență directă, oamenii s-au îndepărtat enorm de cunoașterea nemijlocită a realității.

Una este să mergi desculț prin iarbă și alta este să urmărești un personaj dintr-un film făcând acest lucru și să-ți „*imaginezi*” cum se simte această experiență. Adu-ți aminte cât de intensă a fost prima ta experiență în care ai văzut pentru prima dată marea. Nu ai văzut încă marea? Atunci adu-ți aminte ce ai simțit când ai văzut un mort pentru prima dată. Încă nu ai văzut? Atunci adu-ți aminte... Sau mai bine las-o baltă și hai să revenim la lucrurile noastre.

Pentru comparație, avem speciile la care actul cunoașterii creează doar mecanisme simple, reflexive și cel mult rudimente de protogândire. Un parcurs al informației mai scurt și mai puțin distorsionat, mult mai aproape de realitatea existenței decât cel la care a ajuns specia noastră care și-a creat propria realitate umană tributară încorsetării percepțiilor în cadrul

reducționist al șabloanelor de gândire. Spre deosebire de aceste specii noi navigăm printr-o lume a părerilor noastre asupra percepțiile noastre.

Gândirea cu șabloane este aproape la fel cu încercarea de a construi ceva cu elemente lego: obții doar ceva care aduce vag cu ceea ce vrei tu să reprezinți. Ca să mărești asemănarea trebuie să folosești piese cu mult mai potrivite. În gândire trebuie să renunți la șabloane și să folosești lucruri cu mult mai subtile decât generalități și stereotipii.

Am devenit atât de dependenți de realitatea noastră umană încât fără ea supraviețuirea pe cont propriu în ziua de astăzi ar fi foarte problematică, dacă nu cumva ar putea avea chiar și o finalitate tragică. În acest sens putem considera cunoașterea umană (cumulul nostru de păreri asupra realității existenței) drept un fel de scut care ne ajută să facem față provocărilor inerente ale realității existenței.

Deși nu este nici pe departe eficient în cunoașterea fidelă și în timp real a realității existenței - mecanismul cognitiv propriu speciei noastre care generează doar pseudo-cunoaștere, adică un cumul de păreri asupra realității (cumul pe care îl numim aici realitate umană sau univers personal atunci când ne referim la un singur individ) - pare a fi cel mai performant mecanism de integrare a noastră în realitatea existenței. Scopul lui se pare că este supraviețuirea speciei și nicidecum cunoașterea perfectă a realității existenței. Din punctul de vedere al supraviețuirii nu ne putem plânge.

Predicțiile pe care le putem realiza în baza acestui sistem care generează ceea ce numim cunoaștere umană (părerile noastre despre realitate) ne situează - de astă dată fără tăgadă - în fruntea speciilor, deși la anumite tipuri de predicții care necesită percepții bazate pe organe senzoriale cu mult mai performante decât cele aparținând speciei noastre nu ne situăm chiar în fruntea tuturor. Câinii aud și miros cu mult mai bine decât noi, pisicile și păsările nocturne văd cu mult mai bine decât noi, liliecii se orientează în spațiu cu mult mai bine decât noi, păsările migratoare... Cred că ai prins ideea.

Conform tradiției, până și porcul cu paiul în gură prezice schimbările vremii mai bine decât noi deși nici durerile noastre reumatice nu sunt de lepădat când vine vorba despre astfel de predicții; ca să nu mai pomenim de „*soarele care se uită îndărăt*”, zborul jos al păsărilor sau mai știu eu ce alte găselnițe populare cu pretenții de prezicere care uneori chiar par a se confirma. Uneori.

Legat de cunoașterea realității: există păreri conform cărora omul nu este altceva decât un animal bolnav (cum scria Nietzsche[272]) un animal care trăiește într-o lume închipuită, artificială, departe de mediul care i-a dat naștere. Acest animal bolnav provoacă distrugerea habitatului care l-a creat, refuzând să înțeleagă că procedând astfel se îndreaptă implacabil către un sfârșit catastrofal generat de propriile-i acțiuni.

Acest lucru se datorează dezacordului dintre lumea artificială (realitatea umană bazată pe propriile-i păreri despre adevărata realitate a existenței) în care el își închipuie că trăiește și realitatea existenței în care trăiește de fapt, realitate pe care el nu o înțelege corect nici pe departe pentru că alcătuirea lui biologică nu îi permite.

Tulburând echilibrul natural printr-un comportament nenatural (mai corect spus inadecvat circumstanțelor deoarece el nu înțelege corect realitatea existenței iar în univers nu există nimic nenatural decât în închipuirea noastră) specia umană pare sortită pieirii în situația în care vom reuși într-un final să stricăm iremediabil echilibrul de circumstanțe favorabile existenței noastre.

Orice acțiune are parte de o contra acțiune pe măsură[273]. Acțiunile umane sunt manifestări materiale[274] determinatoare de consecințe - chiar dacă cel mai adesea noi nu le considerăm astfel. Viitorul speciei umane pare cam sumbru dacă nu vom reuși să reinstaurăm echilibrul care a permis apariția și supraviețuirea noastră, înainte ca reacția inevitabilă la ceea ce în mod nesăbuit facem „*împotriva firii*” să ne scoată definitiv din ecuație.

Logica ne spune că acest comportament nociv poate fi corectat doar în urma dezvoltării unei gândiri bazate pe o cunoaștere cât mai corectă a realității, gândire care să ne ajute să generăm strategii de supraviețuire cât mai armonizate cu realitatea. Dar noi - în graba noastră de a ne satisface cât mai repede dorințele - rupem merele cu tot cu crengi fără să ne mai gândim și la viitor.

---

[272] Friedrich Nietzsche (1844-1900) filosof existențialist german; a formulat conceptul conform căruia „omul este un animal bolnav” argumentând că omul trebuie să poarte o permanentă luptă cu sine însuși pentru atingerea unui țel străin de natura sa animală (naturală) - acest țel fiind morala, o creație a propriei sale minți. Greșit. De fapt morala își are originea în instinctul de conservare fiind doar una dintre modalitățile perfect naturale de adaptare la mediu; toate animalele care sunt nevoite să trăiască în grup se supun „moralei” grupului - adică au un anumit comportament care le facilitează supraviețuirea în cadrul grupului. Societatea umană nu evoluează uniform și unitar, ci în salturi și în funcție de anumiți factori locali - astfel încât apar în cadrul ei diferențe în ceea ce privește gradul de acceptabilitate a unora dintre preceptele moralei existente la un moment dat. Unele concepte de morală pot fi artificiale, dictate de interesele particulare ale unui anumit moment și păstrate datorită inerției sociale. Impunerea conceptelor care nu mai sunt de actualitate sau reticența față de unele constrângeri generate de morală reprezintă adevărata cauză a stresului la care face referire Nietzsche. Nu morala, ci lipsa actualizării moralei în conformitate cu realitatea momentului, dar și lipsa educației morale a individului îl pot pune pe acesta în situația conflictuală de a alege între ceea ce vrea să facă și ceea ce îi este permis să facă. Înțelegerea corectă a realității dezamorsează tensiunile psihice și canalizează energiile negative spre armonizarea cât mai benefică a acțiunilor noastre cu realitatea.

[273] Principiul al III-lea al mecanicii - principiul acțiunii și reacțiunii.

[274] Totul în univers este materie. Acțiunile umane nu sunt altceva decât materie pusă în mișcare de către intențiile noastre, iar intențiile reprezintă răspunsul nostru personalizat la cumulul de determinări la care suntem supuși în permanență.

Curiozitatea - ca parte intrinsecă și totodată motor al cunoașterii umane - ne îmboldește să încercăm să pătrundem - printre altele - și în universurile personale ale semenilor noștri. Cei mai mulți dintre noi considerăm această activitate ca pe o excursie în care doar căutăm priveliști noi, fără a avea intenția de a ne stabili definitiv. La fel cum tu citești aceste pagini.

Această „*excursie*" face parte dintr-un proces complex de integrare în grup, proces pe care îl numim uzual socializare. În fapt este doar un schimb de informații în urma căruia adesea pot rezulta afecte, schimbări de opinii și multe alte lucruri care țintesc starea psihică de moment sau procesele decizionale de mai târziu ale persoanei noastre.

În cadrul acestei scrutări a universurilor personale aparținând altor persoane poți fi sau nu interesat de ceea ce vezi, poți zăbovi mai mult sau mai puțin cercetând construcțiile mentale ale acestora, dar până la urmă te vei întoarce la obișnuința propriului univers în care - în mod cert - probabil că vei aduce ca suveniruri lucruri mai mici sau mai mari care te-au convins de utilitatea lor de-a lungul peregrinărilor tale prin universurile personale ale celorlalți.

Poți să te gândești la interacțiunile tale cu semenii ca la o expediție în locuri prin care nu ai mai fost sau pe care le revizitezi în căutare de eventuale schimbări. Acolo, lucrurile noi - pentru tine - te asaltează cu insistența cerșetorilor care tabără pe călătorul care nu reușește să se pună la adăpost de năvala lor. Poți simți cum ți se schimbă punctele de reper, iar uneori, odată cu acestea, chiar și felul tău de a fi. Adeseori simți că îți este dor de comoditatea protectoare a universului tău personal la care ai vrea să te întorci cât mai repede.

Trebuie să conștientizezi că ceea ce ești lăsat să vezi pe acolo, prin universurile personale ale altora, adeseori este doar suprafața lucrurilor, lustruită frumos tocmai pentru a atrage turiștii de ocazie. Dar suprafața aceea strălucitoare nu este tot una cu esența acelui lucru. Și nu uita nici o clipă că ghidul tău de acolo este mai degrabă paznicul universului respectiv, paznic care din varii motive numai de el știute te îndrumă selectiv spre anumite locuri, trecând sub tăcere altele.

Aceste adevărate expediții de cunoaștere pe care le întreprindem în universurile personale ale semenilor noștri - conversații, corespondență, bloguri, jurnale personale sau orice altfel de scrieri - contribuie semnificativ la modificarea universului nostru personal. Dar nu numai ele. Universul nostru personal este într-o perpetuă schimbare datorată fluxului de

informații pe care îl receptăm în permanență, chiar și atunci când nu suntem conștienți de acest bombardament informațional.

În viața de zi cu zi considerăm că acest perpetuu asalt informațional de care avem parte în fiecare clipă nu aduce mereu lucruri cu mult deosebite față de ceea ce știm deja. Aceasta este o concluzie tipică gândirii comune. Ne înșelăm. În univers nu există două lucruri identice, nici măcar două particule cu comportament identic (în ciuda afirmațiilor speculative din tânăra fizică cuantică) decât pentru percepțiile noastre interpretate de către noi extrem de simplificator și de subiectiv. Pentru că așa ne este nouă cel mai comod să credem că ar sta lucrurile.

Proprietățile manifestărilor materiei pe care noi le considerăm în mod eronat a fi asemănătoare între ele, arată așa cum credem noi că arată doar în sosia lor din universul nostru personal. Universul nostru personal este un univers incapabil de nuanțare peste o anumită limită datorită constrângerilor biologice ale corpului uman. În fapt aceste proprietăți sunt diferite subtil unele de altele în realitatea existenței lor într-un mod imperceptibil nouă.

La fel cum doi frați gemeni pe care nu-i putem deosebi unul de celălalt prin percepțiile noastre superficiale nu sunt de loc identici. Așa că predicțiile asupra unuia în baza a ceea ce cunoaștem despre celălalt nu au cum să fie altfel decât false. Din păcate însă, mulți merg pe principiul (fundamental greșit) „*dacă ai cunoscut una, le-ai cunoscut pe toate”*.

La fel cum doi atomi alăturați nu sunt identici, proprietățile lor fiind distincte și depinzând de o multitudine de circumstanțe. Pentru aparatura noastră primitivă și pentru percepțiile noastre imperfecte ei par „*la fel*” deși logica ne-ar putea spune că amplasarea lor diferită, apropierea unul de altul și tot soiul de circumstanțe îi determină să fie diferiți atât ca stare cât și ca comportament. La fel cum nu există doi fulgi de nea identici.

Dar - cum ți-am mai spus - ființa umană nu este înzestrată suficient astfel încât să înțeleagă complet realitatea existenței, ci doar cât să supraviețuiască interacțiunilor cu realitatea. Și nici asta nu prea reușește întotdeauna.

Sistemul rudimentar de percepție al ființei umane, simbolurile cu care operează gândirea noastră (simboluri care nu au nici pe departe corespondent real în realitatea obiectivă), logica noastră derivată din aparenta repetabilitate a percepțiilor și limitată la experiențele noastre de cunoaștere și extrapolările făcute în baza părerilor noastre despre aceste

experiențe - iată doar câteva aspecte ale unei multitudini de factori care alterează corectitudinea informației la care avem acces.

Mereu și mereu logica ne îndrumă spre aceeași concluzie tristă: omul nu poate desluși realitatea așa cum este ea. El plutește într-o realitate umană proprie formată din cumulul părerilor sale pe care cei mai mulți dintre noi o consideră ca fiind adevărata și singura realitate. Cu excepția celor care din varii motive plonjează în diferite alte realități ficționale care sunt cu mult mai îndepărtate de realitatea existenței decât uzuala noastră falsă realitate de zi cu zi a percepțiilor greșit interpretate.

Din fericire, o mare cantitate de informație care scapă atenției noastre voluntare se percepe și se prelucrează permanent (spunem „*inconștient*") fără să fie necesar vreun act de voință sau de pricepere (de înțelegere) în acest sens din partea noastră. Această informație produce modificări prea subtile pentru a putea fi detectate de către modul nostru grosier de auto-examinare - îi percepem aportul abia când datorită acumulărilor permanente făcute în timp apar modificări majore sesizabile nouă.

Acest tumult de informație pe care îl primim pe diverse căi își va aduce și el aportul la modificarea treptată în timp a ceea ce numim univers personal. În plan cognitiv, chiar și atunci când sesizăm modificări ale atributelor unor lucruri datorate schimbărilor de perspectivă, adesea ne vine greu să acceptăm că o parte din noi tinde astăzi să admită ceea ce mai ieri nega cu strășnicie, în timp ce cealaltă parte încă se mai agață de ceea ce credea înainte. Din inerție, din frică de schimbare, din foarte multe cauze subiective și chiar ilogice uneori.

De obicei suntem ultimii care observăm propria noastră schimbare pentru că în goana noastră de a vedea cât mai multe lucruri din afara noastră uităm să mai privim din când în când și „*în oglindă*" - adică să privim către noi înșine. Să ne privim doar ca să evaluăm comparativ prezentul față de un alt moment al existenței noastre. Să ne urmărim și - pentru unii - să ne înțelegem și să ne analizăm evoluția personală pe scena vieții.

Cel mai greu ne este să acceptăm că ceea ce numim cunoaștere nu este altceva decât o fragilă și destul de efemeră construcție mentală care reprezintă simbolic și destul de aproximativ ceea ce au lăsat în noi interacțiunile noastre cu realitatea și nu constituie de loc o imagine fidelă asupra realității existenței. Doar păreri. Dincolo de ele se întinde neantul nesiguranței și necunoscutului către care nu se simt toți în stare să privească. De aceia unii închid ochii în fața realității și se simt ca și cum ar fi scăpat de probleme purtați pe aripile realităților fictive, în timp ce alții

consideră că iadul a coborât pe pământ special pentru ei, atunci când treziți din iluzii dau brusc nas în nas cu realitatea existenței de dincolo de părerile lor.

Cunoașterea umană nu creează în noi o imagine a realității existenței așa cum este ea, ci doar o imagine a felului în care percepem noi realitatea. Adică părerea noastră despre realitate. Mă repet? Prin repetiție se creează făgașe mai accentuate în memoria noastră. Ca să îți fie mai ușor, gândește-te cum arată realitatea gândacilor, a pisicilor, a furnicilor și cea a oricăror alte specii.

Fiecare are varianta proprie de realitate, totul în funcție de interpretarea proprie biologiei respective a părerilor despre propriile percepții. Nu crezi că aceste ființe au și ele păreri (memoria experiențelor de cunoaștere) pe care și le pot schimba în urma unor noi experiențe de cunoaștere? Mai gândește-te.

Deși credem despre cunoașterea pe care am dobândit-o până acum că ar fi fost inițiată de către noi înșine determinați fiind de către realitate[275], cunoașterea este de fapt o rezultantă a interacțiunilor noastre modelate după tipicul propriei noastre alcătuiri, rezultantă care ne remodelează la rândul ei.

Cunoașterea noastră nu este altceva decât o manifestare a întregului modelată specific de către determinism în creuzetul circumstanțelor locale. Mai trebuie să subliniez iarăși că alcătuirea biologică a ființei umane și limitele posibilităților noastre mentale sunt improprii unui act de cunoaștere fidelă (ideală) a realității? Cred că te-ai săturat deja de câte ori am mai făcut-o.

Mult supraestimata noastră gândire nu este de fapt decât un banal proces biochimic secvențial bazat pe stimul și răspuns la stimul. Ea s-a dezvoltat exacerbat de-a lungul timpului devenind dintr-o piesă de interfață a sistemului nostru de supraviețuire aflată în dotarea multor specii de animale, ceva cu mult mai complicat față de ceea ce era odată. Această gândire - deși nu îi înțelegem prea bine mecanismele întotdeauna - ne determină prin interpretarea subiectivă a interacțiunilor noastre stocate analog în memorie, logică, afecte și predispoziții să fim ceea ce suntem și să facem ceea ce facem.

---

[275] Inițiată doar de realitate pentru că noi suntem o parte inseparabilă a realității și nu ceva distinct de ea. Am scris „determinați fiind de către realitate" doar pentru a păstra conceptul (eronat) din gândirea comună care tratează relația noastră cu întregul ca fiind o relație între două entități distincte. În fapt este vorba despre o relație internă din cadrul întregului. Pare puțin cam confuz datorită limitărilor șabloanelor de gândire „parte" și „întreg". În esență, cunoașterea este o interacțiune complexă la care participă tot întregul - deși noi luăm în considerare de obicei doar ultimele „verigi" ale „lanțului" determinărilor și anume doar pe acelea despre care credem în mod eronat că sunt determinate doar de către noi înșine sau de către evenimente pe care le putem înțelege. Cu cât mai subtilă și informată este gândirea noastră cu atât mai departe putem desluși încrengătura determinărilor.

Mulți dintre noi înțeleg pe deplin că neținută în frâul prudenței prin sita discernământului și nesupusă legilor moralei, acest mecanism poate da naștere unor construcții mentale care ne pot împinge uneori către dezastru. Atât pe noi cât și pe cei dispuși - din varii motive - să urmeze orbește pe oricine atâta vreme cât sunt convinși că ideile acestora sunt benefice.

Unii consideră gândirea umană drept esența umanității noastre, motivul pentru care ne putem chiar aroga titlul de unicat pe treapta cea mai înaltă a universului. Alții consideră gândirea doar ca pe o manifestare a unui creier bolnav, un creier dezvoltat exacerbat ca urmare a unui accident evolutiv care ne-a împins spre o direcție greșită - asta dacă ne comparăm traseul cu cel al celorlalte specii, sau dacă luăm în calcul dezastrul general către care se pare că ne împinge puținătatea gândirii noastre. Și prin puținătate înțelegem aici neputința de a putea cuprinde tot ansamblul consecințelor nefaste ale acțiunilor noastre.

Acest creier, bazându-se pe percepțiile noastre interpretate îndoielnic, generează false păreri asupra realității, păreri care ne vor conduce într-un final către un extrem de previzibil sfârșit înainte de vreme, sfârșit datorat diferenței prea mare între ceea ce este realitatea și ceea ce ne spune creierul nostru că ar crede el că ar fi această realitate.

Discrepanța dintre realitatea existenței și imaginea ei din universul nostru personal (cumulul părerilor noastre despre realitate) determină ca interacțiunile noastre să nu fie adaptate optim la contextul circumstanțelor realității. Noi nu ne mai adaptăm de mult la realitatea propriu-zisă, ci mai mult la varianta ei ficțională - realitatea umană - și din această cauză contactul nostru cu imprevizibilul realității propriu zise pare să ne surprindă nepregătiți ori de câte ori are loc câte o derogare de la rutina cu care suntem obișnuiți.

Realitatea umană se bazează pe interpretarea subiectivă a modificărilor fizice aduse biologiei noastre de către interacțiunea cu noi înșine și cu mediul cu care interacționăm. Aceste modificări extrem de subtile ale unora dintre structurile care ne alcătuiesc creează configurații care vor avea un rol determinant în selectarea simbolurilor manipulate în cadrul procesului nostru cognitiv.

Cu aceste simboluri ne vom construi mental presupusa noastră realitate - un mod pretențios de a denumi universul nostru personal. Suportul biologic modificându-se permanent pe măsura acumulării de noi

informații[276] și universul nostru personal se reconstruiește modificând mereu părerile noastre despre realitatea momentului.

Toate aceste procese cognitive se petrec strict cenzurate de către limitele noastre biologice și sunt alterate de interferențele mediului și de către felul nostru de a fi. Gradul de acuratețe al păstrării configurațiilor originale ale unui univers personal se află într-un raport invers proporțional cu factorul temporal, remanența sa cât mai apropiată de starea inițială depinzând decisiv de rata de utilizare în timp a unora sau altora dintre marcatorii creați ca urmare a experiențelor de cunoaștere prin care trece individul.

O utilizare rară a unor astfel de marcatori duce de la estompare până la o aparentă dispariție - numim acest proces uitare. Însă este suficient un stimul adecvat (un miros, o secvență audio, un déjà-vu) pentru ca marcatorii „*uitați*" să reapară într-unul din primele planuri spre a participa din nou la configurația universului personal respectiv. Spunem că ne „*reamintim*" atunci când din adâncul uitării reapare la suprafață ceva la care nu ne-am mai gândit de mult.

Procesul cognitiv - achiziționarea, stocarea informației și prelucrarea ei - se desfășoară în mod permanent și într-o succesiune ciclică extrem de rapidă - aproape instantanee - din conlucrarea lor rezultând o construcție fizică în perpetuă și subtilă modificare la nivel de nuanțe.

Această construcție fizică fragilă, efemeră și mereu schimbătoare (fluidă ca manifestare) este interpretată analog prin logica personală (adică i se atribuie diverse semnificații subiective în funcție de circumstanțele momentului) pentru a contribui la crearea a ceea ce numim univers personal (cumulul părerilor noastre despre realitate).

Da, avem o groază de păreri despre fiecare dintre fațetele realității pe care le-am întâlnit în aventura cunoașterii noastre de-a lungul timpului. Și nu sunt toate corecte față de realitate, ci mai mult tributare logicii noastre, felului nostru de a fi iar în unele cazuri chiar credulității noastre.

Procesul cognitiv generează cunoașterea (interpretarea personală a realității existenței) la nivel de individ. Procesele biologice ale organismului îi creează individului o personalitate (un fel de a fi). Datorită acestui fel de a fi, individul va aborda orice informație la care are acces într-un mod specific stadiului în care felul lui de a fi se află la acel moment.

---

[276] Numele generic de „informație" este atribuit aici interpretărilor pe care le dăm noi modificărilor unui sistem, modificări rezultate din interacțiunea cu alte sisteme sau cu ele însele; nu uita că trăim într-un univers material unde totul este materie, indiferent de forma sub care credem noi că se prezintă ea percepțiilor noastre. Prin sistem înțelegem aici orice manifestare a materiei, de la om la orice altă „simplă" alcătuire formată din particule - o simplă moleculă să zicem.

Toți am trecut și vom mai trece mereu prin asta - să interpretăm informația primită prin prisma circumstanțelor. De la amărâtul condamnat legat la ochi în fața plutonului de execuție care face infarct la auzul unei bășini scăpate printre bucile prea relaxate ale unuia dintre cei din plutonul de execuție și până la individul cu ochii holbați care aleargă strigând că a venit sfârșitul lumii pentru că a zărit el în zare un nor de praf cu o configurație pe care o interpretează după ceea ce a înțeles el din realitatea sa personală: zeitate mânioasă, calamitate naturală sau armie dușmană. Oare tu nu ai interpretat niciodată ceva greșit?

Unui individ îi este practic imposibilă orice altă abordare în afara celei permise de configurația sa cognitivă din momentul respectiv. De ce? Datorită lipsei unor alte experiențe anterioare decât cele pe care deja le are, experiențe care să-i permită să abordeze și alte căi. Ceva similar cu faptul că nu poți face socoteli dacă nu înveți mai întâi cifrele. Tot experiența îl va ajuta pe bietul nostru condamnat la moarte - în cazul în care infarctul nu i-a fost fatal - să se dumirească despre ce este vorba în cazul în care mai scapă careva vreun gaz.

Fiecare persoană este unică deși adeseori o considerăm în mod eronat mai mult sau mai puțin similară altora între anumite limite. La fel ca în cazul gemenilor care deși par identici totuși sunt diferiți, fiecare este unic în ciuda asemănărilor superficiale între noi. De obicei considerăm că persoanele ar fi similare datorită unor interpretări subiective bazate pe șabloanele cu care operează gândirea noastră.

Șabloanele conțin informații care par a fi confirmate prin repetabilitatea unor percepții, iar logica noastră pare să confirme spunându-ne că ce a fost la unul va mai fi și la altul. Realitatea nu este așa, chiar dacă așa ne-o arată părerile noastre eronate despre ea. La fel cum pământul nu este plat și nici soarele nu se învârte în jurul pământului doar pentru că așa ni se pare.

Pentru ca un anumit lucru să capete atenția proceselor cognitive conștiente ale unui individ este necesară o repetare suficientă a percepției respectivului lucru într-un anumit interval. Cu alte cuvinte, dacă se petrece un lucru despre care nu avem nici o experiență anterioară într-o perioadă relativ scurtă de timp, gândirea nu-l poate cuprinde (încadra, clasifica, înțelege) pentru că nu dispune încă de structuri adecvate evenimentului (care se formează doar în urma unor experiențe cel puțin asemănătoare). Practic nu vor exista antecedente (experiențe de cunoaștere) pe baza cărora să se producă echivalarea cu simboluri a acelui lucru în cadrul procesului de gândire.

La apariția unui asemenea eveniment - din păcate - mecanismul gândirii nu își va semnala neputința avertizându-ne că suntem în fața unui lucru nemaiîntâlnit pe care nu știe cum să-l analizeze - așa cum făcea adesea în faza de învățare din primii ani de viață. El fie nu va reacționa (se va bloca neavând precedent) ignorând aparent noua informație ca și cum ar considera-o nesemnificativă, fie va încerca să se folosească de alte structuri aparținând unor experiențe anterioare diferite, pe care în mod eronat le va considera similare prin generalizarea unor aspecte percepute în mod subiectiv ca fiind comune.

Un exemplu (limitativ ca orice alt exemplu): presupunem că pe deasupra unui loc extrem de izolat - unde localnicii nu au auzit niciodată zgomotul unui motor de avion și nici nu li s-a povestit despre cum ar suna acesta sau nici măcar nu ar avea habar că ar putea exista așa ceva - trec două avioane, care din motive care nu contează (ceață, nori, coronamentul copacilor etc.) nu pot fi zărite de către localnici.

Primul avion trece la mare înălțime iar zgomotul făcut de el are un nivel sonor redus, aproape imperceptibil. Majoritatea localnicilor nu vor conștientiza acest zgomot, ignorându-l ca pe orice zgomot de fond cu care s-au obișnuit, în timp ce ceilalți - chiar dacă remarcă sunetul - îl vor considera ca pe o variantă a unui alt sunet asemănător din memoria lor auditivă (să spunem cu bâzâitul produs de o insectă locală).

Al doilea avion trece la mică înălțime și de această dată zgomotul este prea mare ca să poată fi ignorat. O parte dintre localnici vor considera - ținând cont de intensitatea sonoră deosebit de puternică și de aspectul neobișnuit al sunetului - că aud un fenomen natural, un tunet, cutremur, o erupție vulcanică sau ceva similar.

O altă parte - cei care nu reușesc să asemuiască sunetul cu ceva cunoscut și mai au și anumite convingeri religioase - vor considera că ceea ce se aude este ceva legat cumva de credințele lor: mânia vreunei zeități, sfârșitul lumii sau mai știu eu ce altă bazaconie.

Intensitatea sonoră, nerecunoașterea originii sunetului și noutatea acestuia vor induce o stare de alertă a organismului la cei care nu recunosc sunetul ca venind de la ceva cunoscut. Stare care se declanșează automat (zicem instinctiv) la apariția unui stimul necunoscut care este apreciat din rațiuni de siguranță de către instinctul de supraviețuire ca putând anunța un potențial pericol.

Aceste acte de cunoaștere care generează concluzii false se datorează nu numai limitărilor sistemelor biologice care contribuie la receptarea, stocarea, prelucrarea și recunoașterea corectă a informației provenită din percepții dar și lipsei de experiențe de cunoaștere anterioare. Și ele au loc cu mult mai frecvent decât am crede. Se construiește astfel încă o părere eronată despre realitate, dar acceptată în majoritatea cazurilor fără o verificare ceva mai amănunțită.

Pentru ca o asemenea experiență de cunoaștere să aibă un rezultat corect și nu ipoteze care mai de care mai depărtate de realitate, ar trebui ca în situația în cauză să li se explice oamenilor despre ce este vorba. Dacă în loc să li se spună că au fost două avioane li se va spune că a fost mânia vreunei divinități nemulțumite de faptul că nu au mai adus ofrande la altar... Cine ar putea comite așa ceva? Poate vreun vraci nemulțumit că nu și-a primit găina adusă ca ofrandă și a trebuit să se culce cu burta goală cu o seară înainte.

Puțin probabil - cunoscând firea omenească - ca mai mult de unu, doi săteni să-și bată capul ca să deslușească misterul ciudatelor zgomote inițiind o cercetare mai acătării. Și chiar dacă ar ajunge la un rezultat apropiat de cel corect, pe cine vor crede sătenii: pe cel care spune că există o drăcie nemaivăzută și de neînțeles care se numește avion sau pe vraciul care le spunea încă de când erau copii că există divinități care - ca să nu se mânie din te miri ce - trebuie hrănite cu găini prin intermediul său? Pentru unii, expunerea la minciuni repetate iarăși și iarăși, poate anihila nevoia de a cerceta cum stau lucrurile în realitate.

Dar dacă în satul respectiv s-ar fi aflat un mecanic de aviație, acesta ar fi putut lămuri pe toată lumea nu numai de faptul că era vorba doar despre un banal avion, dar și ce tip de avion era, ce caracteristici avea, la ce înălțime zbura. Și că avionul este doar un artefact al mâinilor omenești, făcut de oameni care au înțeles regulile zborului obiectelor mai grele decât aerul.

Acum este rândul tău să extrapolezi exemplul de mai sus și la alte situații cu care te-ai confruntat de-a lungul vieții tale. Nu te strâmba - și eu urăsc limitările exemplificărilor care parcă ne pironesc într-un areal strâmt în loc să ne deschidă larg ochii asupra tuturor interpretărilor posibile. Dar - după ce îți vei bate capul cu câteva exemple din propria ta experiență, sper că te vei lămuri ce și cum. Iar acum să revenim din nou la ale noastre.

Omul nu poate percepe realitatea în totalitatea ei pentru că el nu este decât o parte a realității în care se reflectă doar o altă parte a realității.

Parte este doar un fel de a spune; deși pare greu de acceptat, nu suntem „*doar*” o parte a întregului, ci chiar facem parte indivizibilă din el, suntem inseparabili de acesta - nu suntem o parte aparte, ci o parte creată și influențată în fiecare clipă de toate celelalte părți mari sau mici! Iar prin „*parte*” trebuie să înțelegi ceva fluid și veșnic în schimbare, așa cum este apa unui râu, aburul de deasupra ceainicului sau cum suntem chiar și noi de-a lungul vieții noastre. Și chiar și după moarte.

Am mai spus-o și am s-o mai repet ori de câte ori va fi necesar: părțile sunt doar produsul minții noastre incapabile să cuprindă (să înțeleagă) întregul în întreaga sa complexitate și interdependență cu sine însuși. Partea este doar un concept simplificator care omite multitudinea de informații cărora nu le putem face față sau care - la o privire fugară - nu par a se conforma rutinei logicii noastre.

Procustiana logică a percepțiilor care deduce „*părți*” doar pentru că ea lucrează cu percepții secvențiale. Pentru că noi nu putem percepe realitatea decât parțial și în calupuri după felul nostru de a înțelege, considerăm că este musai ca realitatea existenței să fie alcătuită din părți.

Uită-te iarăși la degetul tău mijlociu. Dacă ai avea un microscop ai putea localiza una dintre milioanele de celule care-i alcătuiesc pielea, observând-o cum lucrează în aparentă armonie cu ansamblul. Acea celulă este într-o postură leită cu a ta: cât știe ea despre restul corpului tău cam tot atât știi și tu despre restul universului.

Majoritatea informațiilor ei provin din proximitate așa cum și informațiile tale provin din mediul la care ai acces; însă asta nu o împiedică să-și facă treaba și să se comporte ca o individualitate. Nu în sens uman, firește - individualitatea umană rezultă din cumulul impulsurilor componentelor sale biologice modelate de către cumulul de circumstanțe și determinări locale.

Ca și tine, celula se naște, trăiește și moare fără a putea înțelege altfel decât cu propriul ei „*înțeles*” întregul din care face parte. La rândul său acest întreg face parte dintr-un lanț uriaș de „*întreguri în întreguri*”. Toate aceste întreguri - deși par „*logice*” pentru mintea noastră - nu există ca și părți distincte în economia realității existenței. Există doar un tot unitar, cu manifestări locale fluide și efemere. O astfel de manifestare suntem chiar noi, sau flatulația puturoasă extrem de greu de suportat a cățelului meu drag, sau gaura aia neagră din mijlocul galaxiei noastre către care ne îndreptăm încetul cu încetul.

Ceea ce numim părți sunt doar imagini secvențiale, trunchiate, surprinse în fracțiuni de timp de către percepțiile noastre limitate, percepții care transformă procustian în „*parte*” fărâma pe care poate să o cuprindă din unicul și indivizibilul întreg care este universul. Mare păcat că o parte nu poate cuprinde întregul și nici nu are cum să îl intuiască. Sau măcar să priceapă că ea nu este o parte distinctă, ci doar o aparentă parte rezultată din determinări.

Nu există părți, ci doar interacțiuni și determinări ale întregului înlăuntrul său, în relația cu sine însuși. „*Părțile*” sunt doar decupajele din întreg pe care le fac părerile noastre asupra percepțiilor noastre limitate ca să poată atribui sensuri compatibile cu logica umană.

O să-mi spui probabil că nu contează percepția în sine, ci doar semnificația care rezultă din ea. Adică înțelesul ei. Greșit. Uită-te la un izvor. Păstorul și oile sale îl văd ca pe o sursă de apă proaspătă. Chimistul îl vede ca pe un lichid format din molecule. Fizicianul îl vede ca pe un șuvoi de particule supuse legilor gravitației. Filosoful îl vede ca pe o manifestare locală a întregului.

Nici unii nu greșesc, însă - cu excepția filosofului - ceilalți nu au dreptate în totalitate. De ce? Pentru că ei privesc realitatea ca pe un întreg alcătuit din părți. Ca și cum ai privi la cineva și l-ai vedea ca pe un mănunchi de oase, carne, piele și mai știu eu ce, și nu ca pe un întreg, nu ca pe o persoană determinată și determinantă la rândul său.

Dacă suntem evoluționiști definim omul ca pe o mașină biologică a cărei apariție, dezvoltare și continuitate în timp a depins de un șir lung de determinări; virtutea supremă a acestei evoluții este considerată (cel puțin în teorie) ca fiind definirea și impunerea la nivel individual a unor comportamente considerate benefice supraviețuirii ca specie - conceptele de morală, regulile de conviețuire în cadrul grupului.

Dacă acceptăm intenționalitatea creației, negăm materiei actul de generare, definire și manifestare a egoului uman și împărțim omul în două: în corp și în suflet. Corpul fiind doar un adăpost temporar, o coajă a acelui misterios motor pe care îl numim suflet în permanentă luptă cu orice ar putea determina deturnarea de la presupusa sa destinație[277] stabilită de o

[277] *Unele culte religioase afirmă că sufletului îi este hărăzit să se întoarcă la divinitate, uneori fiind posibilă - în anumite circumstanțe - chiar o contopire cu aceasta. Alte culte pretind că menirea sufletului este doar să revină la locul ocupat înainte de a fi temporar „dăruit” omului și că ar fi necesar un ciclu condiționat de reîncarnări înaintea așezării pe un nivel cât mai apropiat de divinitate. Marea majoritate a cultelor afirmă că de modul în care ne comportăm în viață depinde „recompensa” pe care o vom primi „pe lumea cealaltă” sau chiar și în aceasta, dacă cumva ne vom reîncarna (sufletul va trece într-un nou corp - nu neapărat uman).*

presupusă divinitate (despre care sursele istorice ne arată că ar fi tot de către noi inventată).

O ficțiune generată și întreținută de necunoaștere, opreliștea cercetării, presupuneri nefondate, logica infantilă a unor timpuri de mult apuse, fantezii absurde dar și de interese de tot felul în perpetuarea comerțului cu iluzii deșarte.

Ce simplu ar fi dacă pe baza deducțiilor noastre logice am putea ajunge la adevărata cunoaștere. Ce păcat că o „*parte*" nu are cum să cunoască întregul. Ceea ce considerăm a fi cunoașterea noastră nu reprezintă decât un set de reguli pe care le-am dedus din percepții și pe care în prezent le considerăm funcționale. Și despre care nu știm dacă și cum se vor schimba la o eventuală modificare a informațiilor care alcătuiesc veșnic schimbătorul nostru univers personal - părerile noastre despre realitatea existenței.

Pentru că într-un fel înțelegeam lumea înainte de Einstein și în cu totul altfel după el. Asta nu înseamnă că Einstein este capătul cunoașterii și că nu vor mai fi și alții care să ne convingă să le urmăm viziunile făurindu-ne o altă viziune despre realitate. Faptul că până acum a fost într-un fel nu reprezintă nici o garanție că și de acum înainte va fi la fel.

Mulți - copleșiți de realitate - și-au abandonat credința mult prea fragilă în știință și au trecut în barca „*adversarilor*". Unii consideră că este cu mult mai ușor să-i urmezi pe alții decât să te osenești să deschizi noi cărări tu însuți. Pare a fi mai multă siguranță în turma care nu-și bate capul pentru că cei care pretind că știu rosturile lumii le spun ce să facă și ce să nu facă ca totul să le fie bine. Mai ales păstorilor.

Și apoi parcă este de preferat să stai alături de cei care se mișcă unitar într-o singură direcție sub toiagul păstorului decât în turma vânzolită fără păstor a celor care gândesc fiecare după putința sa și se mai și contrazic unii pe alții. Curată babilonie cum ar spune cei credincioși.

Te-ai gândit vreodată că toate observațiile noastre asupra realității se referă doar la trecut pentru că ființa umană nu este suficient de dotată pentru a putea interacționa sincron cu prezentul? Există o latență între eveniment, percepție, analiză, înțelegere, decizie și reacție care ne condamnă să plutim permanent în trecut fără a avea o legătură sincronă cu realitatea prezentului.

Diferența de timp dintre timpul prezent al universului nostru personal și prezentul realității existenței o considerăm nesemnificativă (ca pe multe altele) pentru că în viața de zi cu zi se pare că merge și așa. Specific omenesc sau mai bine zis, specific gândirii comune.

Vedem pe cer sclipiri despre care știm că multe dintre ele nu mai există de foarte multă vreme. Vedem lumina soarelui despre care știm că a întârziat câteva minute bune până să ne deslușească lucrurile din jurul nostru așa cum erau ele în urmă cu câteva miimi de secundă. Știm că unui foton îi trebuie multe milenii ca să scape din închisoarea soarelui și să alerge până la noi ca să ne lumineze. Știm că simțurilor noastre la trebuie ceva timp ca să ne descrie ceea ce credem noi că ar fi realitatea noastră imediată, intuită prin percepții sau dedusă din părerile noastre.

Și totuși - păcăliți de realismul imaginilor false create în baza percepțiilor noastre - uităm ceea ce știm și continuăm să credem că totul se întâmplă în prezent, chiar sub ochii noștri. Așa suntem noi - cel mai adesea preferăm să ignorăm realitatea decât să iscodim ce se ascunde în spatele aparențelor înșelătoare create de simțurile noastre.

Nu mă pot opri să nu observ - din nou - că de ceva vreme ai cam început să caști. Nu mai ai răbdare? Măcar ai priceput ceva din cele ce ți-am spus până acum? Nu prea?

Atunci hai atunci să concluzionăm și să scăpăm unul de altul - eu de tine și tu de acest capitol. Cum spuneam, limitele noastre biologice determină limitarea drastică a cantității și calității informațiilor pe care le primim. Aceste informații sunt mai de grabă surogate de informații prin însăși modul lor de achiziție, de preluare și de prelucrare, atât în cadrul nivelului biologic [278] cât și al celui logic [279] . Distorsionarea informațiilor este amplificată și de neputința participării în timp real la desfășurarea evenimentelor (latența temporală inerentă activității oricărui sistem) și de multe altele.

Toate acestea duc iarăși la concluzia conform căreia omul pare a nu fi capabil de a înțelege cu adevărat realitatea existenței (universul) din care face parte. Logica ne duce la construcții care afirmă că suntem doar o manifestare insignifiantă total dependentă și inseparabilă de întregul universului.

---

[278] *Prelucrarea la nivel biologic a informației se poate face în mod eronat atunci când nu există receptori și trasee (făgașe deja formate) adecvate tipului de informație receptată, acestea din urmă existând doar dacă actul de cunoaștere a fost precedat anterior de experiențe similare de cunoaștere.*

[279] *Prelucrarea la nivel logic poate duce la rezultate improprii dacă sistemul atribuie eronat semnificații marcatorilor, mai ales dacă numărul acestora este redus datorită lipsei experiențelor anterioare care să îi genereze sau a unor factori care duc la deteriorarea sau chiar la dispariția lor.*

Și totuși, în ciuda tuturor evidențelor, pe măsură ce unii dintre semeni descoperă lucruri noi, ne aventurăm entuziaști să construim din nou scenarii asupra realității existenței, scenarii care mai de care mai bizare - cu toate că suntem conștienți (sau ar trebui să fim) că reprezentăm doar o parte din ceva ce nu înțelegem pentru că nu avem cum să înțelegem.

Cu alte cuvinte nu există o cunoaștere reală (cu sensul de cunoaștere ideală, perfectă), ci doar păreri subiective și circumstanțiale despre realitate. Adică există doar cunoașterea umană - o cunoaștere formată dintr-o diversitate de păreri, o cunoaștere care progresează în etape și care este supusă unei continui reevaluări a părerilor din care este formată.

Ea nu este suficient de precisă ca să ne permită să înțelegem realitatea așa cum este realitatea cu adevărat, însă ne este mai mult decât suficientă pentru aproximarea mediului în vederea supraviețuirea speciei și elaborarea predicțiilor suficient de probabile în multe domenii de activitate umană. Cu condiția ca unele dintre supozițiile noastre prea fanteziste să nu ne îndepărteze prea mult de realitatea existenței.

Așa stând lucrurile, ce putem face? Doar exerciții de logică. Iar logica ne spune despre cunoaștere că nu este altceva decât interpretarea subiectivă a urmelor întipărite în noi ca urmare a interacțiunilor noastre. Aceste urme formează o colecție unică pentru fiecare. Colecția aceasta ne definește personalitatea ghidându-ne acțiunile ca un făgaș prin care se scurg diversele impulsuri pe care le primim - atât cele pe care suntem determinați pe diferite căi să le generăm noi înșine, cât și cele pe care le primim din ceea ce considerăm a fi „*din afara*” noastră.

Ca să înțelegi mai bine de ce ne este imposibilă cunoașterea reală, imaginează-ți toată informația universului ca pe un munte de nisip pe care am dori să-l îndesăm într-un degetar. În zilele noastre suntem abia în faza în care am reușit să introducem câteva fire, dar entuziaștii deja freamătă de bucurie că „*treaba merge*”. Din păcate pentru specia noastră, cunoaștere ar însemna ca tot muntele de nisip să intre în degetar și să mai și rămână spațiu pentru prelucrarea datelor cât și pentru rezultatele acestei prelucrări.

La scară reală informația din univers este cu mult mai mare decât un munte, iar capacitatea omului de a percepe informație este cu mult mai mică decât cea a unui degetar... Nu crezi, nu? Ia încearcă să numeri firele de nisip doar de pe o singură plajă, chiar și de pe una ceva mai mititică.

Avem computere - o să-mi spui - și capacitatea lor de calcul crește rapid din ce în ce mai mult. Da este adevărat. Ceea ce nu știu mulți este că „*performantele*” noastre computere sunt doar niște biete mașini de calcul. Ceva de genul degetelor de la mână deși ca să fim sinceri ele seamănă mai mult cu o singură mână cu doar două degete, pardon, cu o mână care a avut două degete pentru că acum are un deget lipsă.

La degetul care mai este teafăr îi spunem „*unu*”, iar ăluia lipsă îi spunem „*zero*”. Tot ceea ce poate face mâna aceasta este să socotească într-un mod pe care-l numim aritmetică binară. Dacă nu ar fi programatorii care să dea semnificație calculelor nici n-am mai pomeni de asta. Acuratețea informației care iese din calculator nu stă în performanțele tehnice ale mașinii, ci în nivelul de inteligență al programatorilor.

În sens general, ceea ce facem astăzi cu computerele se făcea încă din antichitate cu roți dințate (dintele era „*unu*” și golul dintre dinți „*zero*”). De aceea treaba mergea ceva mai încet și mai puțin precis decât astăzi; mecanismul din Anticythera [280] este o dovadă grăitoare la ce nivel se ajunsese în acest domeniu. Mai ține cineva minte robusta mașină de calculat Bolyai prevăzută cu manivelă, mașină care huruia de zor prin anii 60 în mai toate institutele de proiectare și prin birourile unde erau necesare calcule de tot soiul?

Astăzi am câștigat precizie și viteză față de sistemele mecanice cu roți dințate folosite în trecut, am trecut prin era cartelelor perforate, apoi prin cea a suporturilor magnetice și sperăm să ne îndreptăm spre calculatoarele cuantice sau chiar biologice. Dar nu am mai găsit și alte metode mai eficiente în afara aritmeticii binare. Când o vom face, va fi un uriaș pas înainte; va fi ca atunci când ajungând la limită cu gândirea convențională găsești soluții neașteptate prin intermediul gândirii nonconformiste.

Parcă văd o explozie de nedumerire pe fața ta. Calculatoarele au generat un mare pas înainte în cunoaștere! - probabil că vei exclama cu convingerea celui care este sigur pe ceea ce susține. Greșit. Sau mai politicos spus - o formulare incorectă. Calculatoarele au avut, au și probabil că vor avea și în continuare un rol important în eficientizarea prelucrării (calcule complexe, simulări, sistematizări, lucru de rutină etc.) și distribuirii informației.

[280] *Este vorba despre un calculator bazat pe roți dințate capabil de calcule astronomice complexe; a fost descoperit în anul 1900 în epava unui vas scufundat de peste 2000 de ani lângă insula Anticythera.*

Dar accesul la informația „*procesată*” de mașinile de calcul nu este totuna cu ceea ce reprezintă cunoașterea propriu-zisă: descoperire de informație nouă confirmată prin verificare, sau descoperire de informație nouă extrapolată din cea veche și la fel, confirmată prin verificare în practică.

Informația procesată prin calculator suplinește doar limitările ființei umane lucrând cu viteze și cantități de date care depășesc cu mult puterile noastre. O extensie, o unealtă. În trecut foloseam tabele, apoi rigle de calcul, apoi dispozitive mecanice, iar în prezent unelte electronice. Datele necesare prelucrării trebuie introduse tot de către noi, iar corectitudinea datelor și a prelucrării lor depinde de cei care le introduc și de cei care fac programele respective.

Chiar și atunci când se afirmă în mod eronat că datele sunt culese „*automat*” și că programele au capacitate de învățare. În fond nu este vorba decât despre algoritmi - varianta modernă (soft) a papagalului de pe flașnetă care era învățat să scotă bilețele gata scrise dintr-o cutie.

Cunoașterea prin televizor sau prin internet este doar informare, luare la cunoștință a unor șabloane informaționale destinate unui anumit scop; nu poți spune că faci turism doar citind sau văzând filme despre locurile pitorești văzute de alții, trebuie să mergi tu însuți acolo. Nu poți spune că o simulare îți dă cunoaștere, ci doar că te ajută să prelucrezi dincolo de limitele tale biologice informația pe care tu sau alții mai deștepți ca tine o introduc spre o prelucrare rapidă, după regulile stipulate prin programe mai mult sau mai puțin eficiente.

Programe care îi spun mașinii ce să facă și când să facă și care sunt la fel de limitate ca și cei care le concep. Și care uneori - datorită diferitelor configurații ale componentelor hard pe care rulează - pot da și erori care nu au putut fi prevăzute. De aceea odată cu upgradarea hardului trebuie avută în vedere și upgradarea softului.

Calculatoarele sunt doar unelte care optimizează activitățile umane prin intermediul unor programe mai mult sau mai puțin performante sau corecte. Dacă un programator nu înțelege corect un lucru ceea ce face programul său va fi oglinda fidelă a necunoașterii sale.

Cunoașterea cu adevărat a realității se face doar prin implicarea gândirii tale personale în actul de cunoaștere și nu prin reținerea de șabloane confecționate de alții. Cartea aceasta nu îți arată realitatea, ci modul în care poți eventual să o descoperi tu însuți. Asta se va întâmpla numai dacă

vei alege să-ți depășești rutinele obișnuinței și - mai ales - dacă poți să o faci (dacă ai dotarea, voința și motivația necesară).

Și mai ales dacă ești în stare să-ți depășești plictiseala inerentă declanșată de lipsa de obișnuință - plictiseala fiind mecanismul de protecție specific celor care nu sunt obișnuiți să se aplece asupra realității ca să încerce să o înțeleagă. Pentru că nu au motivație, nu pot sau nu vor să poată din varii motive. Uneori este de vină educația individului, alteori predispoziția de a evita „*lucrurile care nu sunt neapărat necesare*".

Eu însumi descopăr realitatea zi de zi sub perspective noi pentru mine (dar familiare altora de multă vreme). Odată cu aceste noi perspective reevaluez cele despre care credeam că îmi sunt deja cunoscute, constatând că lucrurile nu erau chiar așa cum credeam eu că ar fi.

Asta este cunoașterea umană. O permanentă reevaluare a părerilor pe care le-ai avut la un moment dat despre realitate. O permanentă ascensiune pe muntele cunoașterii în cadrul căreia lenea minții determinată de te miri ce flecușteț de întâmplare te poate priva de a accesa perspective noi și mai largi decât cele pe care deja le ai asupra realității existenței.

Nu contest faptul că matematica reprezintă un limbaj descriptiv mult mai precis decât vorbăria noastră cea de toate zilele și că mașinile de calcul (sau computere cum li se mai spune) reprezintă unelte care ne ajută mult. Dar aici vorbim despre cunoaștere, nu despre simpla prelucrare a elementelor cunoașterii.

Automatizarea proceselor își are rostul ei scurtând timpul procesărilor și asigurând - pe cât posibil - limitarea greșelilor umane. Însă totul depinde de noi: un circuit imperfect, un program eronat sau date necorespunzătoare introduse pot vicia rezultatele. Programatorii au o vorbă: "*Garbage in, garbage out!"* [281]

Calculatorul nu generează decât ceea ce a fost programat să genereze chiar și atunci când programele poartă denumirea pompoasă (și total improprie) de inteligență artificială (IA). Dacă în loc să introduci date faci o subrutină de achiziționare de date și o altă subrutină care modifică mereu ceea ce face programul în funcție de datele achiziționate nu înseamnă că ai „*creat*" IA (inteligență artificială) așa cum nici cel care scrie răvașe pentru plăcinte nu ghicește viitorul celui care va mânca plăcinta.

[281] *"Garbage in, garbage out" (sau principiul GIGO) - în limba engleză - se traduce aproximativ prin „Gunoi pui, gunoi iese" – cu sensul că mașina face doar ceea ce este programată să facă, rezultatul depinzând decisiv de nivelul intelectual al programatorilor și de pregătirea lor profesională dar și de operatorii care introduc datele pentru a fi procesate.*

Îmi aduc aminte cu un zâmbet de șotia pe care am făcut-o colegilor mei de atunci creând prin anii 80 un mic program de calculator care simula IA: programul cerea numele și câteva date personale și apoi „*emitea aprecieri*” asupra persoanei. A rezultat uimire mare și admirație față de calculator văzut ca o inteligență artificială deși prográmelul meu era doar o glumă: descria persoana în funcție de nume ei (firește ignorând datele personale care erau solicitate doar pentru a crea iluzia că descrierea persoanei se baza pe ceva real).

Programul era ceva de genul „*dacă numele = Vasile atunci spune-i că are nasul mare, părul roșu și că îi place fotbalul*”. Toți au crezut că cel care emitea descrierile era calculatorul și nu programatorul. Să nu uităm că pe atunci mulți nu avuseseră încă contact cu un calculator și nici nu înțelegeau că i se spune calculator pentru că el doar calculează și în nici un caz nu are atributele cognitive ale unei persoane. Dar poate imita aceste atribute prin intermediul unui program. Și o poate face foarte bine. Însă a imita nu este tot una cu a fi ceea ce imiți, așa cum nici „*ciripitorii*” mecanici meșteșugăriți prin secolul XVIII nu erau tot una cu păsările cântătoare pe care le imitau.

Cunoașterea nu poate fi programată artificial, ea trebuie experimentată de către tine însuți. Nu poți spune „*Mâine descopăr principiile gravitației*”, ci trebuie ca mai întâi să descoperi căile de cunoaștere care îți pot facilita această cunoaștere particulară. Fiecare cunoaștere majoră are cărări și ramificații care duc către ea.

Cunoașterea în sine nu constă în memorarea unei liste de atribute ale unui subiect oarecare. Cunoașterea este o descoperire personală de semnificații, implicații și interdependențe. Faptul că știu că Everestul se mai numește și Sagarmāthā sau Chomolungma și că are peste 8800 m nu reprezintă nici pe departe cunoașterea realității sale - cunoașterea sa vine doar atunci când urci pas cu pas spre vârful său! Și chiar și atunci nu putem vorbi decât despre o cunoaștere parțială și mai ales personală și unilateral subiectivă.

Nu conduci o mașină doar citindu-i instrucțiunile sau urmărind la televizor o cursă automobilistică, jucându-te pe un simulator sau ascultând explicațiile unui prieten conducător auto. Trebuie să o faci tu însuți, să parcurgi toți pașii cunoașterii a ceea ce este de cunoscut pentru a conduce o mașină. La sfârșit vei avea parte de cunoașterea ta proprie și vei conduce mașina în conformitate cu acea cunoaștere.

A cunoaște înseamnă a descoperi necunoscutul pas cu pas ori necunoscutul nu poate fi descoperit printr-un program de calculator decât informal și limitat la ceea ce a creat autorul programului. Când citești despre pancreas nu înseamnă că îl și cunoști, ci doar că te informezi. Dacă ți-ar pune cineva un pancreas sub nas mai mult ca sigur că nu vei avea habar despre ce este vorba.

Ai să-mi spui poate că mașinile autonome sunt conduse de IA. Greșit. Ele sunt conduse prin algoritmi realizați de către programatori. Dacă algoritmul conține o indicație de genul „*la lumina roșie a semaforului accelerezi*" atunci mașina nu va opri la stop, ci va intra în intersecție cu consecințele respectivei situații. Ceea ce numim eronat astăzi IA depinde decisiv de predicțiile și definițiile implementate prin program de către programatori. Chiar și acele programe prin care roboței motorizați - mai nou roiuri de drone - învață prin „*experiență*" să nu se mai ciocnească unii de alții.

Între a-ți face o idee despre ceva printr-o experiență indirectă (acumulare de informații predigerate) și a cunoaște acel ceva printr-o experiență personală este o mare diferență. Poți simți această diferență pe propria-ți piele atunci când după „*cunoașterea*" dată de școală intri în viață și experimentezi tu însuți ceea ce credeai că deja știi. Vei constata că totul este cu totul altfel decât ceea ce credeai tu că ar fi.

Și apropo - școala nu trebuie să îți dea neapărat cunoaștere, ci îndrumări, rutine și unelte cu care tu să-ți formezi propria ta cunoaștere atunci când este cazul. Mulți rămân doar cu rutinele, uneltele și îndrumările fără să le și folosească în viață, considerând că deja au toată cunoașterea necesară de care au nevoie. Doar că nu realizează când, cum și unde să aplice această cunoaștere.

Cunoașterea ta începe cu mult înaintea școlii și se termină doar odată cu viața ta; școala te învață doar să ai metodă, să fii eficient și mai ales obiectiv. Și să te integrezi. De cine se prinde. Cunoașterea ți-o faci singur prin interacțiune directă, nemijlocită. Prin intermediul experiențelor de cunoaștere. Altfel este doar informare. Iar informarea poate fi de multe ori superficială, lacunară, greșită sau chiar tendențios îndrumată.

Dacă nu ai înțeles toate nuanțele, gândește-te la subtila diferență între cunoaștere (descoperire activă a realității, participativă prin implicare) și luarea la cunoștință (aflare pasivă, informală). Ți-am spus eu că limbajul (mai ales cel comun) ne îndepărtează mult de sensul real al lucrurilor.

Dacă tu o informezi pe bătrânica care-și duce zilele lângă ușa bisericii despre faptul că tu crezi că nu există divinitate aducând argumente istorice și raționale, nu o luminezi transmițându-i brusc cunoașterea ta; experiențele ei anterioare de cunoaștere o vor face cel mult să-ți spună ceva de genul: „*Ptiu! Piei Satană!*”

În schimb dacă te întorci în timpul în care ea era doar o fetiță și ai grijă să crească într-un mediu neviciat de superstiții, să meargă la școală și să și învețe cu adevărat (pentru că mulți trec prin școală ca gâsca prin apă), iar apoi te vei îngriji ca să aibă parte de un anturaj sănătos din punctul de vedere al superstițiilor și gândirii raționale, ea va obține în final o cunoaștere pe măsura calității experiențelor ei personale de cunoaștere de care va avea parte zi de zi.

În acest caz va fi extrem de improbabil s-o mai întâlnească cineva sprijinind ușa respectivă. Decât poate dacă vreun declic cauzat de cine știe ce interpretări fanteziste ale propriilor experiențe nu va anula într-un moment de cumpănă tot efortul cognitiv anterior. Că se mai întâmplă și așa uneori. Psihicul omului este fragil și poate capota din te miri ce când îți este lumea mai dragă.

Asta nu înseamnă că între bătrânica care te apostrofează înciudată că îi agresezi credința și posibila savantă care ar fi putut deveni ea dacă în tinerețe ar fi urmat o altă cale de cunoaștere există vreo deosebire „*calitativă*”. Sunt doar două ipostaze a ceea ce poate modela determinismul. Asupra acestor ipostaze, noi doar proiectăm semnificații subiective și valorice în concordanță cu propriile noastre crezuri și scări de valori.

Despre bătrânica de la ușa bisericii unii vor spune „*Ferice de ea*” pentru că va avea parte de viață veșnică datorită credinței ei. Alții o vor compătimi considerând că și-a ratat șansa de a-și trăi viața după posibilul ei potențial și felul ei personal de a fi. Dacă ar fi ajuns savantă unii ar fi spus „*Ferice de ea*” pentru că va avea parte de viață veșnică - de astă dată în memoria oamenilor pentru că a învățat și a ajuns să cunoască și să împărtășească și altora cunoștințele ei despre realitate, iar alții ar compătimi-o pentru că și-a rătăcit calea spre „*mântuire*” sau „*salvarea sufletului ei*”.

Iar dacă ar fi ajuns savantă și și-ar fi păstrat și credința tot s-ar fi găsit cineva care să o compătimească sau să o acuze de duplicitate. Pentru că așa suntem noi: împărțim totul conform limitelor propriei noastre înțelegeri. Doar mimând de complezență că am fi ceva mai mult decât niște limitați la limitele cunoașterii noastre personale. În fond doar niște prizonieri ai

propriilor noastre păreri despre realitate. Și cu cât știm mai puțin, cu atât suntem mai agresivi dacă cineva încearcă să ne contrazică. Agresivitate fizică, verbală sau doar mocnită la interior, așteptând doar un prilej ca să răbufnească - picătura care umple paharul celui care știe că nu știe și este mânios nu că nu știe, ci pentru că ceilalți știu că el nu știe.

Înțelegerea mai mult sau mai puțin a lucrurilor depinde doar de corectitudinea concluziilor la care ajungem în urma experiențelor noastre de cunoaștere. Ar trebui ca toți să înțelegem că nu contează cum *„alege”* fiecare să-și trăiască viața (către ce crezuri îl îndreaptă experiențele sale de cunoaștere) cu condiția ca această alegere (mai bine spus cumul de determinări și circumstanțe interpretate subiectiv) să nu îi deranjeze pe ceilalți.

Dacă nu suntem lăsați să ne alegem singuri drumul nostru personal ne vom simți striviți de constrângeri chiar dacă ceea ce ni se impune este cel mai bun drum pentru noi. Viața trăită sub imperiul constrângerilor de orice fel nu este altceva decât un calvar.

Tot nu te-ai lămurit? Oricum nu-ți fă griji: este normal să nu ai încă formate făgașele care să te îndrume (intuitiv) spre înțelegerea unor aspecte cu care nu te-ai mai întâlnit până acum. A cunoaște ceva înseamnă a înțelege tu însuți acel ceva, nu a memora un șablon care-ți spune cam despre ce este vorba în general.

Actul cunoașterii reale, directe, interactive - spre deosebire de cunoașterea informală - stabilește o legătură extrem de personală cu obiectul cunoașterii și nu se poate exercita decât personal, nicidecum prin interpuși. Și atunci de ce naiba mai batem aici apa în piuă? În speranța ca aflând fie și informal anumite aspecte ale cunoașterii să ne aplecăm personal asupra lor. Este doar îndrumare, nu cunoaștere. La fel cum afli că există un muzeu unde - dacă ai chemare - poți merge și vedea tu însuți ceea ce se află acolo.

Cunoașterea căpătată este personală după felul nostru de a fi și de a ne interpreta experiențele de cunoaștere. Crezi că Einstein a avut acces la cine știe ce revelații ascunse celorlalți? Nu, el doar a pus laolaltă ceea ce era vizibil pentru toată lumea, dar a făcut-o în felul său, prin felul său personal de a-și interpreta propriile experiențe de cunoaștere.

Să ne oprim o clipă ca să ne mai tragem sufletul. Iată-te înaintând vitejește printre hățișurile capitolului care tratează cel mai dificil de înțeles concept: cunoașterea umană. Dacă nu te-am pierdut pe undeva pe drum prin

mlaștina plictisului, cred că trebuie să fii puțin cam buimăcit de avalanșa de lucruri noi (pentru tine) și oarecum neîncrezător în cea ce privește utilitatea lor în lumea cea de toate zilele.

Răbdare, va veni și clipa în care fața ta se va ilumina de zâmbetul larg al celui care începe să înțeleagă cam cum stau lucrurile. Mai avem puțin de urcat până când priveliștea se va deschide în fața ta și-ți vei da seama că a meritat osteneala gândului până la ea. Apoi vom merge la pas, pe un drum din ce în ce mai ușor - adeseori banal, uneori ciudat și din când în când poate că presărat cu tot soiul de întorsături neașteptate.

Până acum am ajuns la concluzia că fiecare are propriul univers personal modelat de propriile-i experiențe de cunoaștere, că nu există o cunoaștere generală propriu-zisă, că ceea ce considerăm cunoaștere este în fapt un set de presupuneri (păreri) - majoritatea provenind de la terți - care deocamdată par cumva să ni se confirme. Și pe care puțini se obosesc să le verifice. Unii nu simt nevoia, alții nu se simt în stare iar cei mai mulți pur și simplu nu au chef de așa ceva.

Asta până când - asemenea străbunilor care s-au dat jos din copac lăsând în urmă experiențele lor de până atunci în favoarea altora noi - vom păși într-o nouă etapă de cunoaștere. O nouă etapă pe care astăzi nici măcar nu ne-o putem imagina așa cum nici străbunii nu-și imaginau că într-o zi, tu, urmașul lor, îți vei plimba cu mirare ochii peste rândurile acestea spunându-ți în sinea ta „*ce naiba, lucrurile păreau atât de simple înainte să mă apuc să citesc toate bazaconiile astea care par a complica inutil toate cele!*”

Lucrurile nu sunt niciodată simple. Noi le simplificăm înlăturând tot ceea ce considerăm că ar fi informație inutilă sau ceea ce ne depășește puterea de înțelegere. Facem acest lucru ca să avem sentimentul liniștitor că putem controla situația (deși controlul este o absurditate într-un univers a cărui lege fundamentală este determinarea). Apoi uităm că lucrurile sunt simplificate tot de către noi, le luăm ca atare și în baza lor extrapolăm, extrapolăm, extrapolăm... realități fanteziste.

Și ne mai mirăm că unii dintre săvânțeii din fizica cuantică cărora nu le-a spus nimeni la timpul potrivit că nu era vorba despre vreun Bau-Bau, ci despre un simplu avion, emit supoziții bazate doar pe presupuneri nefundamentate asupra realității, supoziții care par să rezolve spectaculos ceea ce deocamdată nu poate fi rezolvat prin cunoașterea de astăzi. Dar senzaționalul face publicitate care face bine la carieră și mai ales la fondurile destinate cercetării.

Este greșit să „*rezolvi*” un puzzle inventând piesa lipsă atunci când nu poți să o găsești pe cea originală și înțelegi că nu vei fi în stare să o găsești niciodată. Dar tânjești după gloria pe care presupui că o va obține acela care va rezolva problema. Nu notorietatea ar trebui să fie motivația ta în întreprinderea acțiunilor dedicate cunoașterii, ci curiozitatea științifică îndrumată de dragostea de adevăr. Și nu spun dragostea de oameni pentru că ar fi o ipocrizie, încă nu suntem oameni adevărați.

Este normal ca o ființă umană să-și extrapoleze propriile concluzii generate de experiențele prin care a trecut asupra noilor sale experiențe. Așa suntem alcătuiți - să proiectăm subiectiv logica personală asupra perceperii realității, creându-ne astfel propria realitate (universul nostru personal, cumulul părerilor noastre despre toate cele ce sunt).

Mulți dintre noi avem sentimentul că suntem printre puținii, dacă nu chiar singurii deținători a celei mai apropiate de adevăr versiuni asupra realității. Ignorăm lipsa unor experiențe generatoare de cunoștințe esențiale care ne-ar fi putut schimba radical percepțiile, lipsă care și ea determină - printre multe altele - specificitatea concepțiilor noastre.

De aceea trebuie să privești întotdeauna conceptele provenite de la terți (inclusiv pe cele din această carte) cu o anumită rezervă. Nu numai că ar trebui să le filtrezi prin experiența ta proprie, dar și să fii întotdeauna pregătit ca la apariția de noi date credibile discernământului tău să-ți revizuiești evaluările inițiale. Întotdeauna verifică dacă afirmațiile cărora vrei să le dai crezare au acoperire în practică. Nu numărul celor care aderă la ele le fac utile, ci efectele lor pozitive în cadrul circumstanțelor prezente la locul și la data aplicării lor.

Uniformizarea viziunilor asupra realității prin participarea la ritualul actualului sistem de învățământ - care pare a fi ca un fel de bandă de producție ce poate transforma chiar și personalitățile puternice în indivizi comuni cu moduri de gândire similară - face ca aria orizontală[282] a cunoașterii să fie excesiv de dezvoltată în timp ce dimensiunea sa verticală[283] să fie abordată din ce în ce mai puțin.

Asta deși comparativ cu secolele trecute avem impresia unei adevărate explozii de cunoaștere, însă - raportat la cunoașterea făcută în adevărate salturi succesive tot mai mari din trecut - acum nu prea mai avem salturi, ci mai mult cantitate pe orizontală și mult prea puțin pe verticală. Ce am

[282] *„aria orizontală a cunoașterii” = cunoaștere prin extrapolarea lucrurilor deja cunoscute*
[283] *„dimensiunea verticală a cunoașterii” = cunoaștere prin descoperirea unor noi fațete ale realității*

vrea pe verticală? Să o lămurim cu gravitația, să obținem - în sfârșit - o teorie unificată a toate și a tot, să construim mult doritul computer cuantic și multe altele de acest gen.

Raportat la numărul populației și accesul ei la resursele de cunoaștere vom constata că sunt prea puțini cei care duc pe umeri greul noilor descoperiri asupra realității existenței. Păi - ai să te miri acum - abia ți-am spus că școala dă unelte pentru eficientizarea actului individual de cunoaștere - și școală fac cam toți și aproape cam peste tot. Da, asta ar trebui să fie scopul ei - în teorie. Însă în practică suntem destul de departe de teorie.

Acest lucru se întâmplă pentru că sistemul de învățământ este conceput să fie tributar funcției sale de a procura statului piesele de schimb necesare unei funcționări în aproximativ același format perpetuu. Chiar și atunci când condițiile se modifică radical prin noi acte de cunoaștere (noi descoperi) sistemul rămâne structurat aproape ca acum o sută de ani, iar pe alocuri chiar și mai mult.

Calitatea învățământului diferă mult în funcție de interesele locale. Școală se face și la universitățile de renume și în medrese, temple sau școli teologice. Cunoașterea umană (părerile noastre despre realitatea existenței) sub toate aspectele ei se propagă către noile generații nu pentru beneficiul personal al individului - așa cum cred mulți - ci pentru menținerea sau promovarea unor stări de fapt. Și cel mai adesea pentru atingerea unor scopuri politice, religioase, economice sau chiar militare.

Dacă înainte vreme - în epoca de pionierat a științei - când metodele de educație nu erau încă uniformizate, printre zecile de absolvenți obișnuiți răzbăteau uneori la lumină adevărați Prometei (raportați la nivelul de cunoaștere al epocii lor). Contribuția de deschizători de drumuri a acestora dăinuie încă într-un fel sau altul și astăzi. Dar în zilele noastre cu greu mai vezi pe cineva abia săltat cu un cap peste cei din generația sa.

În schimb are loc o expansiune pe orizontală care ne dă iluzia progresului. Este ca și cum cei din epoca de piatră - în loc să treacă la uneltele confecționate din bronz - ar perfecționa la nesfârșit uneltele din silex cu care deja sunt familiari.

Cu excepția câtorva arhicunoscute focare de știință remarcabile pentru activitatea lor benefică în cadrul cărora cercetătorii se simt obligați de renumele instituției să dea aproape tot ce pot, procesul instituționalizat de cunoaștere prin cercetare aproape că a devenit o rutină.

El este considerat de către majoritatea cercetătorilor doar ca timp petrecut la serviciu pentru obținerea salariului sau a recunoașterii sociale în timp ce restul zilei este umplut cu te miri ce. Nu există - la majoritatea dintre ei - o dedicare totală și nici o implicare peste minimul necesar justificării retribuției.

Gândirea titanilor de odinioară a fost înlocuită cu contribuția modestă calitativ - dar impresionantă cantitativ - a mediocrității, iar gândirea mai puțin novatoare a cercetătorilor se încearcă a se compensa doar prin numărul lor excesiv (raportat la contribuția efectivă la actul real de cunoaștere generală). Adică avem o mulțime de mediocrități acceptabile care încearcă prin cantitate să suplinească lipsa unor genii creatoare de salturi în cunoaștere.

Principalii beneficiari ai armadelor de cercetători (mulți plutind pe deasupra apelor adânci ale cunoașterii fără să le cunoască profunzimile - se numesc „*specialiști*” doar într-un domeniu limitat) par a fi armata și industria, iar motivația individuală - banii din spatele acestora și mai puțin cunoașterea ca scop în sine.

Presupun că acesta este momentul în care vor interveni gălăgios cei care vor încerca să ne convingă despre calitățile sistemului de învățământ și orientarea lui din faza superioară către cercetare. Este un sistem oarecum bun pentru distribuirea cunoștințelor (părerilor) deja acceptate ca adevărate până acum, cât și pentru extinderea profunzimii cercetării lor. Totuși, este un sistem inhibator pentru oricine ar dori să aibă o perspectivă mult mai înaltă (multidisciplinară) sau - de ce nu - o părere diferită față de tendința generală.

Știu că aceste aprecieri vor fi întâmpinate de mulți cu răceală, însă există nenumărate căi - în afara celor dictate de rațiuni economice și politice - de a acumula cunoștințe și nu mă refer la religie, alchimie, astrologie sau orice alte lucruri care ies de sub sfera științei. Descoperirea lucrurilor negândite până acum se poate face doar de către cei care nu gândesc aliniați la linia comună.

Dar câți își pot păstra spontaneitatea gândirii după ce parcurg calvarul - cum îl consideră cei mai mulți - acceptării lor în schema rigidă a instituțiilor de profil? Câți riscă apoi să rămână pe dinafară gândind altfel decât așa cum li „*se cere*”? Câți au curajul să abordeze lucruri pentru care birocrați obtuzi nu au prevăzut resurse de finanțare?

Este adevărat că la scara istoriei pare că mai avem încă ceva timp pentru un nou salt în cunoaștere, dar cu cine vom face acest salt? Toți am devenit tributari acelorași viziuni bazate pe construcții logice (șabloane) pe care ne-am obișnuit să le luăm ca atare. Accidental apar indivizi care șuntând uneori cărările obișnuite ale deprinderii cunoștințelor reușesc - spre veșnica mirare a celor din jurul lor - să ridice ștacheta. Dar aceștia apar rar de tot și nu ne putem baza doar pe hazard ca să depășim stadiul actual de cunoaștere.

Nu este intenția mea de a denigra sistemul contemporan de împărtășire a cunoștințelor (uneori eficient și chiar lăudabil dacă îl raportăm doar la media cunoștințelor deținute de populația largă din unele areale), ci doar de a atrage atenția că progresul care s-a făcut până acum a fost realizat mai mult prin accidente sau prin efortul unor personalități de cele mai multe ori nonconformiste ca gândire ori determinate prin ele însele și nu de către sistemul social care ar fi trebuit să le netezească calea cunoașterii.

Progresul cunoașterii realității nu mai poate fi abordat astăzi doar prin intermediul gândirii comune, trebuie să învățăm să gândim și nonconformist.

De ce avem nevoie pentru a gândi novator în stil nonconformist? În primul rând de libertatea individului. Individul trebuie eliberat de povara oricăror altor preocupări care îl împiedică să abordeze deschiderea noilor cărări în direcțiile către care simte atracție. Evident, libertatea de opțiune despre care vorbesc poate fi clamată ca existentă și în prezent. Este adevărat că ea pare că există, însă acest lucru este valabil mai mult la nivel declarativ.

De ce? Pentru că atunci când se face o opțiune de către cei aflați la începutul carierei sau chiar pe parcursul ei, aceștia sunt forțați să aibă în vedere nu numai înclinarea personală către un anumit domeniu, ci și modul în care acel domeniu este sprijinit - sau nu - de către societate din toate punctele de vedere - de la remunerație și până la poziție socială. Și nu în ultimul rând - uneori - trebuie înfruntate prejudecăți și interese.

Câtă vreme societatea va considera că deschiderea unui drum nou în cunoaștere este doar o parte a unei cariere personale și nu va participa activ la susținerea pe toate planurile a procesului de cunoaștere ca element vital pentru mersul înainte al societății, cunoașterea pe verticală va înainta greoi și în salturi mici, individuale, bazându-se mai mult pe accidente fericite decât pe o planificare rațională.

Să recunoaștem: datorită sistemului defectuos de școlarizare nu toți suntem capabili să ne aducem o contribuție serioasă la evoluția cunoașterii umane. Ori această cunoaștere este esențială pentru specia noastră. De ea depinde supraviețuirea. Fără ea specia noastră nu are nici un viitor. De aceea trebuie să înțelegem că facilitarea celor care pot aduce o contribuție importantă cunoașterii umane este esențială.

Al doilea lucru important este accesul la cultură. Nu la o acumulare sterilă de date, ci la cultura reală, la cea care dezvoltă modul personal de a privi și interpreta lucrurile (vom discuta mai târziu despre ce înseamnă a fi un om cult cu adevărat și nu doar un papagal recitator steril de date fără substanță).

Omul cult nu trebuie confundat cu un cititor de prompter atent doar la intonația sa și la efectul acesteia asupra publicului, el rămânând complet străin față de conținutul a ceea ce recită, fără să înțeleagă sensurile de dincolo de suprafață.

La fel de important este și modul în care societatea își arată atașamentul față de valorile adoptate de către tinerele generații. La acest capitol, stăm foarte prost. Adularea necondiționată a unor idoli fabricați de un sistem partinic de propagandă comercială nu reprezintă altceva decât o consecință a unei false meritocrații pe care grupări interesate financiar, religios sau politic (toate trei reprezentând aproape același tip de mecanism social astăzi) le impun pe piață drept modele la un moment dat.

Ca o consecință inevitabilă a impunerii unui mod de viață tributar șabloanelor și a lipsei de preocupare personală pentru cunoașterea realității din spatele acestor șabloane, în zilele noastre ne izbim tot mai des de un limbaj și de un comportament duplicitar. Mulți dintre absolvenții mai noi sau mai vechi ai ineficientului nostru sistem instituționalizat de formare a noilor generații clamează adevăruri care deja par răsuflate de atâta repetare - însă fără a le înțelege cu adevărat sau a le pune în practică.

Mai devreme sau mai târziu, mimarea unui comportament corect ales ca fațadă pentru un comportament incorect va avea consecințe dezastroase, atât în plan personal cât și pentru ansamblul societății.

Părem prinși în mrejele unei superficialități lenevoase care ne încețoșează creierele pe jumătate amorțite de nefolosire și în această atmosferă inhibatoare de inteligență orice voce care încearcă să ne deștepte pare o stridentă chemare de trâmbiță ruginită în care dăm cu pernele vorbelor

grele în speranța că astfel o să ne mai lase în pace ca să mai putem dormi un pic.

Să mai fim lăsați să dormim măcar timp de o generație. Să facă cei care vor veni după noi ceea ce ar fi trebuit să facem noi, pentru că noi preferăm să ne scăldăm alene în apa sălcie și călduță a lenei intelectuale. Lâncezim fără să întrezărim că nu mai este mult până când ignorarea realității ne va duce la cascada după care - chiar și să vrem - nu vom mai putea face nimic ca să ne salvăm.

Singura lumină care poate sfâșia pâcla din capul unora este cultura. Din păcate, astăzi tot mai mulți preferă televizorul - și mai nou - telefonul, care în forma în care se prezintă acum nu este altceva decât un mâncător de viață reală, distrugător de cultură adevărată și făcător de turme și de cauze false. Nu am nimic cu televizorul care folosit așa cum trebuie este o unealtă la fel de bună ca și cartea, internetul ș.a., ci cu modul iresponsabil de administrare al acestei unelte lăsate la discreția făcătorilor de audiență. Banul dictează și nu binele colectiv.

Din posibila postură de far al progresului (pe care nu a avut-o niciodată așa cum au reușit să o aibă cândva cărțile - deși televizorul are cu mult mai mult potențial decât acestea) a ajuns astăzi o unealtă de impunere a unor criterii și necesități artificiale sau mai pe înțelesul telespectatorilor, de manipulare politică, comercială și religioasă. Pe scurt - la modul în care este folosit astăzi - acest aparat pare mai de grabă un fel de tembelizor decât un mijloc de răspândire a valorilor noastre reale.

Pentru un individ cu un nivel intelectual cât de cât, televizorul de astăzi apare doar ca un circ ieftin, fără scrupule, care face spectacol din linșajul mediatic (iartă-mi limbajul de televizor) al celor care nu sunt „*în trend*” cu cei care dirijează din umbră sensurile informațiilor prezentate pe ecran, cărora nu le pasă de calitate, ci numai de profit și care târăsc imprudenții care stau zilnic în fața sa într-o mocirlă a mediocrității, a subculturii și de foarte multe ori a pretențiilor de excelență nefondate, clamate într-un limbaj cu iz de mahala. Din nefericire, pe cei mai slabi la caracter îi modelează transformându-i în personaje după chipul și asemănarea personajelor prezentate în cadrul ficțiunilor sale găunoase.

Iar telefonul - acest gadget deturnat de la funcția sa inițială de unealtă care ar trebui să faciliteze comunicarea - s-a transformat într-un monstru manipulator care răspândește eficient fantezii bolnave într-un limbaj periferic și agramat. Spre deosebire de televizor, care rămâne unealta preferată a generațiilor mai în vârstă, telefonul infectează mai ales

generațiile tinere care nu au încă suficient discernământ să distingă realul de făcătură.

Poate că o să închei ceva mai abrupt subiectul ăsta pentru că tocmai stă să înceapă la TV un serial care mă ajută să mă detașez de realitate. O porcărie aberantă, știu. Și mie îmi place - îmi recunosc rușinat slăbiciunea - să uit uneori de realitate. Milioane de ani de evoluție în diversificarea și sistematizarea metodelor de cunoaștere a realității eșuează în fața unui serial stupid, ilogic, nerealist, tendențios și manipulator.

Cum este posibil? Datorită faptului că cei care produc așa numita „*artă*” vizuală sau audio au pus la punct rețete de fabricație care dozează informația în asemenea mod încât impactul asupra publicului (mai ales de o anumită categorie) să fie maxim. Aceste rețete produc șabloane de gândire îndoielnică deși ele au ca intenție (nedeclarată întotdeauna) doar ratingul, adică capacitatea de a scoate cât mai mulți bani pe minutul de emisie, sub pretextul oferirii de informație și „*entertainment*”.

Informația vehiculată în acest mod este de cele mai multe ori letală unei gândiri obiective orientată spre folosul propriu și implicit al societății, așa cum ar trebui să fie actul de gândire normal, nealterat de nonvaloare și nonsensuri fals prezentate pe ecran ca fiind importante pentru societate.

Vorbe goale care doar ne întăresc convingerea că nu se poate face nimic ca să ne fie mai bine. Și nu facem nimic, stăm doar și ne uităm tâmp la ecran în loc să ne trăim viața unii în tovărășia altora, să luăm decizii corecte și să ne trăim cu adevărat viața după felul nostru de a fi și nu după modele stupide și adeseori lipsite de sens de pe ecran.

Privim la inepții edulcorate care au rostul de a ne face să plătim pentru îndepărtarea noastră de la problemele realității. Și plătim scump și ca timp și ca resurse deturnate de la ceea ce ar trebui să facem ca să facem față realității existenței. Și ne îndepărtăm unii de alții holbându-ne stupid la un dreptunghi pe care defilează imaginația bolnavă a unora sau sofismele cu care încearcă alții să ne convingă că albul este negru.

Așa că mulți dintre noi am uitat de cunoașterea fără intermediar a realității și ne-am abandonat mai mult sau mai puțin acestor produse de pe ecran, produse care contra unui cost exorbitant de timp furat din viața noastră ne dozează în mod aparent convenabil senzațiile și pseudo cunoașterea „*informală*”.

Industria „*de divertisment*” în goana ei după profit ne împinge tot mai departe de realitate în simulări cu pretenții de artă pe care unii au ajuns să le prefere propriei existențe. Tembelizorul parcă ne atrofiază simțurile și se pare că am uitat de aerul curat de afară, de parfumul florilor din parcuri sau de discuțiile față în față cu prietenii.

Falsa realitate, acest kitsch imitator de viață - adeseori cu pretenții „*artistice*” după cum ne asigură cei care doresc să ni-l vândă - ne răpește bucuria de a ne trăi clipa reală, de a fi în contact noi înșine cu adevărata realitate - cea care ne-a creat și încă ne mai rabdă (până când?).

Universurile noastre personale încep să semene din ce în ce mai mult cu coșmarul șabloanelor moarte de pe ecran și ceea ce este cel mai rău - nici măcar nu ne dăm seama de ceea ce pierdem: viața noastră cea adevărată, socializarea, contactul cu natura nesiluită de artificialul în căutare de profit și mai ales cunoașterea față în față cu realitatea existenței.

Nu am pomenit nimic despre propagandă, despre înregimentarea în turma negânditoare care urmează tot soiul de pretinși vizionari, despre manipularea la care acest aparent modest obiect, dar mai ales tovarășul său în ale răspândirii de false realități - telefonul, au împreună o contribuție uriașă, pentru că despre propagandă și metodele ei de înfiltrare în gândirea noastră vom vorbi mai pe larg mai târziu, atunci când îi va veni și ei rândul la scărmănat.

Dacă ar fi să comparăm generațiile de dinainte și de după invazia televiziunii și a telefoniei mobile cu acces la internet vom constata cu stupoare că nivelul de interacțiune cu realitatea concretizat prin experimentare personală și având drept rezultat cunoaștere directă și implicată a scăzut enorm în favoarea unei cunoașteri doar informale, nepersonalizate și fără bază experimentală. Superficială, fără fundament solid în realitate, bazată doar pe supoziția că ceea ce „*se dă*” la TV sau se citește de pe ecranul telefonului trebuie musai să fie real.

Mai simplu, deși par a fi știut mai puține lucruri decât noi cei de astăzi, generațiile mai vechi erau cu mult mai inteligente - cu sensul de a fi fost mult mai apropiate de realitate în gândire și în acțiuni. Acum avem memoria plină de inutilități care nu au legătură directă cu realitatea care ne înconjoară, inutilități care ne determină să avem o imagine cu mult mai artificială decât ar trebui asupra realității. Ca să nu mai vorbim despre degradarea relațiilor interumane.

Ne descurcăm cu mult mai greu atunci când vine vorba despre realitate decât generațiile trecute și am devenit aproape total dependenți de pseudo „*realitatea*” de la TV sau din telefon. Drogul izvorât din ecranele TV și ale telefoanelor noastre ne omoară zilele, ofilindu-le și secătuindu-le de viață reală. Ca să fie cunoscută așa cum este ea, realitatea existenței trebuie trăită personal și cu implicare maximă de către fiecare dintre noi și nu prin interpuși - prin personajele ireale ale fanteziilor de pe ecran sau părerile răspândacilor angajați ai diferitelor interese obscure.

Am văzut oameni care au început să urască alți oameni, să le dorească moartea sau să asiste cu satisfacție la scene în care aceștia erau omorâți. Am văzut copii ridicându-se împotriva părinților, vecini contra vecini și descreierați ațâțând mulțimi. Și nu în ficțiuni, ci „*în direct*”. „*Live*” cum se spune.

În ziua de astăzi singurii care se mai ocupă cât de cât cu cercetarea realității „*pe feliuțe*” sunt cei plătiți să o facă și cei mai mulți o fac ca pe o slujbă oarecare - deși niciodată nu ar recunoaște acest lucru. Visul lor secret este „*să dea lovitura*” descoperind ceva vandabil, indiferent ce.

Singurul loc rămas propice cunoașterii pure, nealterată de mirajul banilor, pare (pentru mine) a fi cel al gândirii filosofice. Mulți consideră gândirea de dinafara strictului necesar rutinei zilnice ca pe un lucru plictisitor, bun pentru „*ciudați*” și depășit pentru „*vremurile moderne*”. De ce să ne obosim să gândim noi înșine când pot să o facă alții pentru noi? Iar noi să profităm de acest lucru și să folosim timpul câștigat ca să ne distrăm. Eventual urmărind postări care mai de care mai stupide pe ecranul telefonului.

Gândirea individuală - spre deosebire de cea „*de masă*” care este din ce în ce mai mult copleșită de șabloane comerciale, religioase sau politice - pare a fi singura scăpare din această perioadă de împotmolire generală a cunoașterii realității existenței.

Ea este unica noastră șansă ca specie la supraviețuire și accedere la o treaptă ceva mai evoluată față de cea către care lunecăm cu repeziciune în prezent, târâți de torentul înșelător al inconștienței noastre în fața realității existenței. Doar ea este capabilă să ne smulgă din rutină și să genereze scânteia de care are nevoie progresul. Asta dacă nu o vom năclăi cu șabloanele false care ne bombardează de pe ecran, radio, internet, scenă sau din paginile maculaturii care-și merită într-adevăr numele de ieftină.

În înfumurarea lor - negându-și animalitatea și considerându-se pe sine drept creație divină - unii au inventat liberul arbitru și judecata de apoi. Față în față cu divinitatea, ei speră că vor afla decizia acesteia pentru cumulul deciziilor din viețile lor. În realitate lucrurile stau cu totul altfel. Există o judecată, însă judecata nu este de apoi, ci este de zi cu zi, ceas de ceas, clipă de clipă.

Nimeni nu ne poftește să ne aflăm sentința și nici măcar nu se ostenește să ne-o comunice. Suntem judecați și condamnați în fiecare clipă chiar de către ceea ce facem, deși ceea ce facem - în absența liber arbitrului - pare că nu ne aparține în totalitate ca decizie. Suntem foarte asemănători unui Hopa Mitică împins din toate părțile și care încearcă pe cât poate să se țină drept.

Nu există liber arbitru, însă există responsabilitate: modul în care răspundem determinărilor este specific fiecăruia dintre noi. Dacă ai pe o masă de biliard o bilă din lemn, un ou și o mingie de ping-pong, fiecare dintre acestea va răspunde diferit la lovitura tacului.

Specificitatea este personală și ține de drumul pe care ai mers în viață și mai ales de ceea ce ai înțeles din acest drum. Suportăm consecințele specificității noastre și suntem judecați pentru ceea ce facem datorită acestei specificități. Iar ceea ce facem determină ceea ce suntem, indiferent de ceea ce credem noi înșine despre noi.

Nici lumea gândurilor nu ne poate oferi scăpare de consecințele specificității noastre: și ea, ca și lumea din jurul nostru, este doar o rezultantă a unor factori independenți de ceea ce greșit considerăm a fi voința noastră. Rămânem doar cu falsul sentiment al controlului când de fapt cei mai mulți dintre noi nu suntem altceva decât niște biete furnici rătăcite pe câte o frunză purtată de apă. Și uneori nici măcar atât.

Când află aceste lucruri, mulți se aruncă în brațele poveștilor liniștitoare despre existența lucrurilor care nu există, în loc să caute să înțeleagă realitatea pentru ca să găsească soluții cu adevărat viabile care să le îndrepte frunza spre liman.

Gândirea urmează tipare determinate de biologia proprie și de circumstanțele locale. Sub influența semenilor noștri avem tendința de a o lăsa să alunece spre o abordare comună a lucrurilor, spre stereotipii și șabloane care adeseori ne împiedică să ne bucurăm cu adevărat de frumusețea cunoașterii, înăbușită de rutine de gândire inutile pe a căror

veridicitate și utilitate nu ne obosim să le cercetăm. Doar facem și noi ceea ce fac și alții. Întocmai cum fac oile.

Modalitatea de abordare a unei probleme poate fi cea convențională - adică cea folosită de toți ca un șablon care duce la rezultate previzibile și acceptate majoritar în pofida evidentei ei falsități - sau poate fi neconvențională, proprie individului și specificului său și atunci poate duce uneori la rezultate surprinzătoare. Care pot fi atât bune cât și rele.

Unii cred că atunci când planeta va fi plină ochi, cel sau cei care ne-au semănat vor veni să ne culeagă. Alții cred că atunci când ne vom coace destul la minte, ne vom răspândi semințele peste tot în univers. Puțini înțeleg că dacă lucrurile nu vor merge către o cunoaștere corectă a realității existenței și către o morală strictă în concordanță cu aceasta, specia noastră va fi nevoită să dispară și să lase locul liber spre propășirea altor specii.

Dacă n-am lua de bune scornelile fanteziei unora dintre noi, poate că am reuși să stăm cu fruntea sus în fața viitorului. Chiar și în zilele noastre, părem mai mult niște rătăciți de la calea cea dreaptă a cunoașterii fără să dăm vreun semn de îndreptare pentru viitorul apropiat. Și cât de minunate ar putea fi toate lucrurile pe care mintea noastră este capabilă să le creeze dacă nu ne-am pune singuri bețe în roate unii altora cu nerozii și inepții născocite.

Lumea din jurul nostru se schimbă rapid cu fiecare zi care trece. Dacă nu ne vom ridica gândirea la nivelul cunoașterii realității existenței vremurilor noastre, dacă nu vom învăța să gândim măcar din când în când și nonconformist în mijlocul oceanului de conformism, specia noastră își va rata șansa.

De ce? Pentru că acum, în ceasul al doisprezecelea, cel mai important lucru pentru noi toți este să ne trezim la realitate, să cunoaștem ceea ce este cu adevărat realitatea existenței, iar pentru asta trebuie ca fiecare dintre noi să înceapă cu adevărat să-și folosească rațiunea ca să gândească cum să…

Ups! Îmi pare rău... nu mai am timp de alte explicații... te las pentru că tocmai a început serialul ăla despre care îți vorbeam mai înainte. Pa.

TIMPUL

Unele lucruri din ceea ce-ți voi spune mai departe probabil că nu vor fi pe placul celor care obișnuiesc să mâne turme, fie cu vorba, fie prin intermediul lătrătorilor care își arată colții la cei care încearcă să o ia pe căi proprii sau îndrăznesc să pună întrebări incomode.

Există în noi o credință înrădăcinată încă din vremuri străvechi în necesitatea trocului în toate aspectele vieții: credem că nimic bun nu se poate obține decât dacă dăm ceva măcar la fel de bun sau poate chiar mai prețios la schimb.

În virtutea acestei false credințe, unii își doresc cu atâta ardoare să-și modifice viitorul într-unul cât se poate mai bun pentru ei, încât - de dragul acestui țel - sunt gata să-și sacrifice prezentul. Al lor și - uneori, din păcate - și pe al altora.

Societățile noastre de astăzi au adânc înrădăcinate în fundamentele lor spirituale o întreagă cultură a sacrificiului de sine pentru aproape orice. Chiar și pentru iluzoriile promisiuni a unor la fel de iluzorii recompense viitoare - promise în schimbul sacrificării prezentului nostru. Avem generații de sacrificiu pentru țară, pentru război, pentru o doctrină politică oarecare, pentru religie și cine mai știe pentru ce alte lucruri. Am ajuns să credem că nimic din ceea ce ne dorim nu se poate obține decât printr-un sacrificiu, unul cel puțin proporțional cumva cu dorința respectivă.

Nimic mai greșit. Nimic nu merită să sacrifici prezentul pentru un viitor incert. Faci asta doar dacă nu știi cum să-ți trăiești prezentul sau nu prea pui prea mare preț pe el ori pe tine însuți. De obicei asta se întâmplă atunci când nu deslușești corect realitatea existenței și orbecăi mai mult la noroc prin viață.

Cum poți să ajungi într-o asemenea nefericită și nedorită situație? Simplu. În zilele noastre majoritatea copiilor ajung să nu iubească școala pentru că li se cere aproape zilnic, cu insistență, să-și sacrifice prezentul zilei pentru un viitor despre care nu au habar cum arată sau ce reprezintă. Cine le spune asta? Cei maturi care cred că au răspunsuri doar pentru că ei sunt maturi și „*au trecut prin atâtea*”.

De ce le spun asemenea nerozii copiilor? Pentru că așa li s-a spus și lor și dacă ei au pornit cu stângul în viață cred cu tărie că aceasta este singura

cale. Atâta-i duce capul. La atâta-i duce noianul de experiențe de viață din care n-au învățat nimic care să le înlesnească înțelegerea corectă a realității existenței, a necesității trăirii fiecărei clipe.

Ce ar trebui de făcut pentru ca cei mici să nu pornească de la început pe căi greșite? Nimic complicat: copilul trebuie să înțeleagă de mic că nu există lucru mai minunat, mai interesant și mai important decât cunoașterea. Cine ar trebui să îi învețe pe copii acest lucru? Tocmai cei care cred contrariul, cei pe care cunoașterea îi plictisește și care - nu se știe de ce - sunt adânc încredințați că ei știu cam tot ceea ce trebuie de știut și că ceea ce nu știu ei nu prea contează în economia vieții.

Am putea spune că este o crimă să-ți extinzi neputințele personale asupra generațiilor viitoare, incubându-le ideea nefericită că actul cunoașterii este o corvoadă plictisitoare, răsplătită abia mai apoi, peste ani de zile, de un soi de trai aparent trândav. Plictiseala este reacția trândăviei spiritului în fața cunoașterii. Prostia se plictisește pentru că nu înțelege. Înțelepciunea caută să înțeleagă lumea în care trăiește și se bucură de fiecare nouă latură a cunoașterii care i se dezvăluie.

Iubirea de cunoaștere și adversitatea față de trândăvia gândirii (principala cauză a anihilării inteligenței) îi poate salva unui copil nu numai viitorul, ci și prezentul. Mai ales prezentul, singurul care contează cu adevărat. În realitatea existenței nu există decât un perpetuu prezent. Restul - trecutul și viitorul - sunt doar invenții, extrapolări ale logicii noastre defectuoase, etichete menite să ne ajute să ierarhizăm lucrurile.

Una este să te bucuri de fiecare zi de școală și alta este să treci zilnic prin corvoada plictiselii orelor interminabile, sperietura scosului la tablă sau amenințarea iminentă a extemporalului sau a tezei. Ar trebui să avem grijă cum ne învățăm copii să-și trăiască propriul prezent pentru că prezentul curge continuu și nu se mai întoarce. Fiecare zi în care copilul tău nu este fericit de ceea ce trăiește este un pas mai aproape către adultul blazat de mâine care nu mai știe să se bucure de natură sau de tovărășia semenilor.

Prezentul ne formează pe toți după cum înțelegem noi să îl trăim: cu angoase față de ceea ce credem că va fi o luptă crâncenă pentru supraviețuire sau cu bucuria clipei trăite cu folos și care adaugă o nouă treaptă cunoașterii noastre. Prezentul este singura ta șansă de a trăi în conformitate cu felul tău de a fi.

Cine nu știe cum să-și trăiască prezentul își ratează viața. Asta nu înseamnă că trebuie să abandonezi pregătirile pentru un viitor mai bun, ci

doar să faci acest lucru într-un mod echilibrat și fără să lași să treacă viața pe lângă tine pregătindu-te doar pentru ceea ce va fi, ignorând sau chiar sacrificând ceea ce este.

A te bucura de viață nu înseamnă a-ți sabota singur viitorul, ci doar a te pregăti pentru el într-o manieră agreabilă. De multe ori calea către ceva poate fi mult mai plăcută și mai interesantă de parcurs decât ceea ce vei găsi la finalul ei. A trăi rațional înseamnă să înțelegi și să te adaptezi circumstanțelor vremii tale astfel încât viitorul să îți aducă ceea ce crezi tu că este cel mai potrivit pentru tine.

Mulți nu înțeleg că există numai prezent și că viitorul la care visează este doar o extrapolare, cel mai adesea destul de improbabilă a prezentului. Este extrem de dificil să înțelegi că nu există decât prezent atunci când șabloanele gândirii comune îți spun că există un trecut și un viitor. Nu toți pot gândi cu mintea lor așa că mulți își risipesc prezentul în numele unui anumit trecut sau al unui anumit presupus viitor.

Prezentul nu trebuie risipit, ci trăit cu plăcere și la intensitate maximă. Cunoașterea obiectivă a realității este ceea ce ne determină evoluția corectă pe multiple planuri. Nu lenea, nu prosteala, nu atât de supraapreciata *„joacă”* fără sens, joaca de dragul de a ne omorî prezentul cu care nu știm ce să facem, nu știm cum să îl trăim. Întotdeauna după o copilărie în care abundă joaca irațională - doar de dragul adrenalinei sau a endorfinelor de moment - va urma ratarea. Ratarea de a fi ceea ce potențialul tău ar fi putut să fie dacă ai fi urmat pas cu pas calea către idealul tău de viață.

Toate irosirile prezentului ne vor aduce mai târziu ratarea șansei de a fi mulțumiți de noi înșine și de hotărârile pe care le-am luat sub imboldul lenei și a delăsării. Și totul din cauza neputinței de a înțelege la timp realitatea și urmările hotărârilor noastre de moment. Urmarea nefastă a acestei neputințe o reprezintă amarul sentiment de ratare care cu siguranță - dacă nu vom înțelege la timp realitatea existenței - ne va otrăvi zilele de pe urmă.

Cum putem evita acest lucru trist? Simplu, gândind rațional la ce căi și mijloace să apelăm pentru ca viitorul nostru să fie pe măsura nu a dorințelor, ci a putințelor noastre. Iar dacă noi înșine nu avem putința de a desluși ceea ce este cel mai bine pentru noi, nu este nici o rușine să apelăm la alții mai deștepți decât noi. Dar nu la vreun vecin părerolog cu drag la vorbărie ci la cineva care deja s-a realizat pe sine prin sine însuși.

Conform teoriilor acceptate până acum de știință, timpul - așa cum noi l-am înțeles de atâtea mii de ani până astăzi - se pare că nici nu există. El - ca multe alte scorneli omenești - nu este altceva decât o invenție a logicii noastre tributare percepțiilor. Cu toate acestea - timpul - această iluzie atât de credibilă a minții noastre pare a fi absolut necesar pentru stabilirea unor ierarhii și localizări în cadrul sistemului nostru de gândire. Pentru a atribui valori și semnificații percepțiilor noastre și extrapolărilor bazate pe aceste percepții. Pentru a ne ajuta în a ierarhiza temporal lucrurile sau pentru a putea face predicții.

Din cauza limitărilor noastre biologice noi percepem și prelucrăm informația doar în mod liniar și secvențial - deși în jurul nostru toate lucrurile se petrec în mod fluid, continuu - lucrurile transformându-se din unul în altul. Așa se explică cum am ajuns la vechea noastră părere despre timp: un fel de apă curgătoare cu un singur sens de la izvoare (trecut) spre vărsare (viitor), prezentul fiind pe undeva pe la mijloc.

Realitatea existenței continuă să rămână aceiași dintotdeauna, doar concepția noastră despre ceea ce numim timp s-a modificat și mai mult ca sigur că se va mai modifica iarăși de îndată ce o explicație logică ceva mai credibilă va răsări cândva în mintea cuiva. Se pare că datorăm noua viziune asupra timpului lui Einstein care a avut inspirația de a renunța la geometria euclidiană[284] și de a încerca o descriere a universului printr-o geometrie neeuclidiană[285].

Dacă ar fi să abordăm problema timpului într-un mod extrem de simplificat, ne putem folosi de următoarea construcție logică care pare a descrie corect ceea ce știm până acum: realitatea existenței se reduce la un perpetuum prezent, caracterizată printr-o rearanjare continuă a particulelor din care este formată. Această rearanjare survine ca urmare a interacțiunilor determinante și determinatoare dintre particule.

Această rearanjare, datorată influențelor pe care particulele și le exercită reciproc duce la transformarea în mod continuu a manifestărilor locale ale materiei. Și totul se petrece ca urmare a impulsului primar (cel care a determinat nașterea universului din singularitate - dacă ne luăm după teoria Big Bang acum la modă) acea fluctuație cuantică despre care Hawking[286] (și nu numai el) credea că este la originea tuturor lucrurilor, inclusiv a noastră.

---

[284] Principiile geometriei euclidiene au fost enunțate de către Euclid (Grecia antică, sec IV-lea î.e.n.); ele se bazează pe patru elemente (punctul, dreapta, planul, spațiul) și cinci axiome.

[285] Ramurile neeuclidiene ale geometriei moderne diferă de geometria euclidiană clasică prin acceptarea unor axiome diferite de cele enunțate de Euclid.

[286] Stephen Hawking (1942-2018) reputat cosmolog și fizician teoretician englez.

În acest context timpul apare doar ca un simplu reper alături de spațiu, formând ceea ce se numește „*continuu spațiu-timp*”, util aprecierii dinamicii repoziționării particulelor pe care - datorită diverselor relații dintre ele - percepțiile noastre ni le înfățișează sub atâtea și atâtea forme diferite (obiecte, ființe, fenomene - într-un cuvânt existențe).

Obișnuim să considerăm timpul ca pe un concept specific modului de a relaționa cu mediul al speciei noastre cu toate că s-a constatat de multă vreme faptul că și celelalte animale pot face estimări legate de timp.[287] Dar nu suntem pe deplin convinși că și ele (celelalte animale) pot opera cu o gândire bazată pe simboluri (ceea ce le-ar permite să aibă o viziune oarecum comună cu noi asupra realității) poate și pentru că nu vrem să renunțăm încă la falsa teorie a „*superiorității*” și „*unicității*” modului nostru de a fi.

În ceea ce numim „*măsurarea timpului*” - mai corect spus aprecierea subiectivă a timpului - ne bazăm pe o analiză comparativă a ceea ce este versus ceea ce a fost - cu referire la modificările observabile survenite în cadrul percepțiilor noastre.

Analiza datelor achiziționate din ceea ce eronat considerăm a fi „*exteriorul*” nostru se face în *„interiorul”* nostru în baza unui proces analogic care atribuie simboluri grupelor de marcatori (făgașelor) care se formează în urma acestui proces. Atribuirea se face în baza unor proceduri de simplificare subiectivă a informației - adică de excludere a ceea ce considerăm a fi neesențial la momentul respectiv, până rămânem doar cu ceea ce considerăm noi a fi „*esențial*”.

Așa cum trosnetul unui vreasc ni se pare a fi fără importanță la o plimbare prin pădure ziua, dar odată cu lăsarea nopții același trosnet, auzit în același loc, ne poate face inima să sară din piept. Circumstanțele creează - atât pentru noi cât și pentru celelalte animale - gradul de importanță pe care îl atribuim lucrurilor asupra cărora credem că ar trebui să ne concentrăm atenția.

Nu-ți bate prea mult capul cu asta - mecanismul propriu zis nu este important, cel puțin nu în ceea ce ne interesează aici. Aici este important faptul că în acest fel obținem o clasificare a grupelor de marcatori rezultați în urma aprecierii timpului. Clasificarea este cuprinsă într-o plajă care se

[287] *Animalele (printre care și omul) pot avea tipare comportamentale legate de evenimente interne sau externe lor care se pot manifesta cu o anumită periodicitate. Șablonul din gândirea comună care încearcă să explice aceste comportamente este „aprecierea timpului”. Spre exemplu, câinii care vin zilnic în același interval orar într-un loc în care se așteaptă să găsească hrană se presupune că leagă percepțiile specifice condițiilor de mediu dintr-o anumită perioadă de timp de un anumit loc și de o anumită finalitate, spre deosebire de noi care probabil că ne-am baza mai mult pe senzația de foame dacă nu am avea ceas (iar unii dintre noi o soție sau o mamă) care să ne spună că a venit ora mesei.*

întinde între „*diferit*”, „*asemănător*” și „*identic*” față de un anumit reper. Acest proces este asemănător și pentru alte observații ale noastre nu numai pentru măsurarea timpului - întotdeauna există un reper față de care ne situăm aprecierile, fie că este vorba de înălțime, inteligență, luminozitate sau foarte multe altele.

Datorită faptului că unele grupe de marcatori par a fi mai mult sau mai puțin asemănătoare între ele, adesea vom considera - fără să ținem cont de erorile inerente acestui proces care pe parcurs elimină informația pe care o consideră în mod subiectiv a fi nesemnificativă - că și diversele manifestări ale materiei pe care le observăm și care au dus la formarea marcatorilor respectivi sunt mai mult sau mai puțin asemănătoare între ele.

Ca și cum teama elevului care nu și-a învățat lecția de a fi scos la tablă ar fi totuna cu teama sa de a nu fi mușcat de cățelul care îl pândește pe drumul de întoarcere acasă. Nu este același lucru decât în limbajul nostru limitat care lasă o mare parte din aprecierea sensurilor pe seama contextului.

Intuim realitatea într-un mod viciat și facem acest lucru și datorită slabei concordanțe dintre percepțiile noastre și simbolurile pe care le atribuim în mod subiectiv acestora, dar și datorită unui proces de comparare a percepțiilor referitoare la durată, intensitate și relevanță - proces la rândul său extrem de subiectiv[288] și el. Ca să nu mai pomenim faptul că în cadrul proceselor noastre cognitive totul este subiectiv și subordonat în diverse moduri felului nostru de a fi.

De aceea pentru mulți o călătorie cu mașina, cu trenul, cu metroul sau cu tramvaiul par a fi similare. De ce? Pentru că omit informațiile considerate de către ei a fi nesemnificative și se concentrează doar pe ceea ce consideră ei a fi „*esența*” - parcurgerea drumului între plecare și sosire.

În același mod distorsionat percepem și trecerea timpului. Distorsiunile se datorează unui cumul de factori interni care ne determină să fim subiectivi în aprecieri, dar și unor factori externi care ne perturbă acuratețea observației. Într-un fel avem senzația că trece timpul atunci când privim la un element static (o fotografie, o statuie, un peisaj în care nu se mișcă nici un element) și altul când privim ceva în mișcare (un stol de păsări pe cer, o furtună care scutură copacii, o cursă de mașini sau un banc de delfini care zburdă la suprafața apei).

---

[288] Se face referire la aprecierea arbitrară a timpului în funcție de circumstanțe: timpul destinat activităților considerate plăcute pare mai scurt comparativ cu cel în care ni se întâmplă ceva amenințător, neplăcut sau anost.

Starea noastră de spirit, reperele de care ne folosim cât și gradul de acuratețe al informațiilor obținute prin percepții sunt doar o parte dintre factorii care conjugați pot deprecia calitatea unei aproximări a ceea ce numim timp. Din cauza aprecierii defectuoase a timpului, anumite manifestări ale materiei pe care le considerăm în mod uzual ca având durate identice sau măcar extrem de apropiate ar putea avea în fapt durate inegale[289] și nu mă refer aici doar la relativitatea lui Einstein.

Ceea ce credem că știm astăzi (cunoașterea de astăzi - aflată mereu sub rezerva schimbării interpretării datelor în urma unor noi descoperiri sau emiterii unor noi teorii verificate prin experimente) se poate rezuma astfel: pentru noi există doar materie determinată la acțiune de către interacțiunea cu ea însăși în baza impulsului inițial care a determinat Big Bang.

În cadrul acestui scenariu, timpul este doar o dimensiune în relație cu spațiul formând ceva destul de dificil de imaginat pentru gândirea comună, ceva care poartă numele de continuum spațiu-timp. Acest „*ceva*" localizează spațio-temporal diversele manifestări observabile ale materiei într-un mod inteligibil logicii noastre tributară percepțiilor.

La data la care scriu aceste rânduri materia întunecată și energia întunecată sunt doar presupuneri rezultate din calcule despre care nu știm dacă și cum afectează materia și prin materie ceea ce numim spațiu-timp. Bănuim doar că prin intermediul misterioasei forțe gravitaționale (o altă mare necunoscută care încă își așteaptă și ea descifrarea).

Oricum, atunci când vreun savant le va descoperi (cel mai sigur dintr-o greșeală) le va preschimba numele în ceva care să amintească de persoana sa, de ceva de care este atașat afectiv sau pur și simplu ceva de genul „*XL1113Y*" ori „*norabolytzon*" (nu te strădui să cauți ce înseamnă *norabolytzon* pentru că este doar o denumire fără cap și coadă născocită în adins ca să nu însemne nimic).

Cum forța gravitațională (căreia îi atribuim o mare parte dintre manifestările materiei) pare disproporționat de mare față de cantitatea de materie estimată a exista în univers, am tras concluzia că ar trebui să mai existe ceva dincolo de percepțiile noastre care să explice forța

---

[289] Intervalul dintre două repoziționări a particulelor poate dura perioade enorme de timp real, fără ca acest lucru să fie perceptibil la nivelul timpului uman; omul este capabil să realizeze diferențele doar dacă acestea se încadrează în plaja sa de percepție și doar dacă există un reper la care să le poată raporta. Timpul „uman" este total diferit de timpul existenței reale; acesta din urmă nu poate fi perceput fidel din cauza lipsei de repere indispensabile logicii noastre și a limitărilor noastre biologice. În perioadele de timp în care materia accesibilă percepției noastre tranzitează între două poziții observabile s-ar putea petrece o infinitate de acțiuni ale materiei cunoscute și/sau ale unui alt tip de materie, să spunem (presupusa) materie întunecată. Simplificat, pentru timpul real obiectiv, toată existența universului se reduce la o simplă explozie (Big Bang) care doar la scara timpului uman pare să fi început de mult (acum circa 13,7 miliarde de ani) și care pare că va mai dura încă foarte mult timp (pentru noi).

gravitațională în aparent exces. De aici și ipoteza existenței celor două presupuse existențe „*întunecate*” - ascunse percepțiilor noastre dar generatoare de gravitație - după cum se presupune.

Până acum se pare că nimeni nu a presupus că materia „*lipsă*” ar putea fi materia super condensată (ori readusă la stare de particule sau chiar de energie) de pe „*fundul*” găurilor negre. Zic și eu ca să mă aflu în treabă. Presupuneri fără fundament care doar unei cunoașteri defectuoase și cu mari lacune pot părea cumva viabile.

Cam la fel cum „*ceilalți*” au umplut cerul cu creaturi înaripate care se îmbulzesc care mai de care să se afle în treabă: care vestitori, care luptători sau mai știu eu ce le-a trecut prin cap celor care i-au inventat. Și asta fără a ține cont că zeitatea principală - presupus atotputernică - își poate rezolva singură toate treburile fără ca măcar să aibă nevoie de a mișca vreun deget - trebuie doar să își dorească ceva și acel ceva se înfăptuiește pe loc. Oare de ce nu și-o dori ca să ne fie și nouă bine?

Ideea este că și unora și altora le merge mintea când este vorba de explicat inexplicabilul și așa apar teorii care mai de care mai ilogice (adică după o logică sucită - uneori - după un anumit interes) și - ce să vezi - total lipsite de dovezi concrete.

Seriozitatea cu care privim aceste teorii năstrușnice depinde doar de calitatea cunoașterii noastre. Și apropo: aripile divinităților prevăzute cu așa ceva sunt utile doar pe Terra și asta doar până la o anumită înălțime după care - datorită rarefierii aerului - dispare portanța necesară plutirii. Se pare că vechii zei care zburau prin vidul interstelar nu aveau habar de fizică sau poate că aripile lor erau doar decorative.

Sau - cum s-ar băga în seamă unii dintre cei care-și dau osteneala să „*actualizeze*” vechile mituri - probabil că aripile erau folosite doar la aterizare ca să atenueze viteza prea mare avută la pogorârea din înalturi. Iar aurele din jurul capetelor lor erau probabil lanterne cu care „*spulberau*” negurile. Ori or fi fost căști ca să poată respira în vidul cosmic? Scuze, nu m-am putut abține.

Să redevenim serioși și hai să considerăm pentru moment că timpul este chiar ceea ce credeau strămunii noștri - și ceea ce cred încă și astăzi majoritatea dintre noi: adică ceva asemănător cu un fluviu care curge dinspre trecut spre viitor. El are o mișcare aparentă foarte lentă atunci când așteptăm ceva cu înfrigurare sau o mișcare aparentă mult prea rapidă tocmai atunci când ne-am dori ca prezentul să dureze o veșnicie.

La ce este bun timpul? La măsurat - probabil că îmi vei spune. Pentru ce scop? Ca să ne putem sincroniza interacțiunile - ar fi cel mai probabil răspuns. Ei bine, nu la acest aspect m-am gândit acum, ci la faptul că pentru specia umană timpul pare a fi răgazul acordat gândului ca să se transpună în faptă.

Aparținând lanțului[290] uriaș (pentru noi) al determinărilor din univers - gândul - această mică manifestare materială din întregul cel mare, determinată și determinând la rândul ei - nu este nimic altceva decât exprimarea locală specifică a determinării materiei de către interacțiunea cu ea însăși. Un rezultat local al întregului. La fel ca întreaga existență.

Gândul reprezintă reacția noastră specifică felului nostru de a fi la anumite tipuri de determinare. El rezultă din interacțiunea materiei și este doar una dintre fațetele manifestărilor locale ale întregului univers, fațete care ne alcătuiesc și ne definesc. Este tributar nu numai alcătuirii noastre biologice cât și determinărilor încorsetate în circumstanțele care participă la nașterea și modelarea sa - așa că nu putem pretinde că ne aparține în întregime. Ca orișice altă existență, gândul nu este altceva decât o manifestare locală a cumulului interacțiunilor întregii existențe la care - vrem, nu vrem - luăm și noi parte.

Obișnuim să fragmentăm acest lanț al determinărilor și să considerăm semnificativă doar porțiunea pe care o percepem ca fiind (aparent) dependentă doar de noi, ignorând faptul că noi nu suntem altceva decât una dintre multiplele manifestări locale ale întregului, sau altfel spus - o simplă manifestare locală a determinismului general.

Credem nejustificat că noi jucăm rolul de inițiator[291] acolo unde suntem doar o biată verigă într-un imens mecanism al determinărilor. Și mai credem că prin acest rol auto-considerat demiurgic împărțim realitatea în două: haosul natural și ordinea umană. Concepțiile noastre subiective, limitate de puțina putință a noastră de a pricepe realitatea așa cum este ea de fapt clamează că am fi entități diferite de restul întregului. Această credință aberantă se datorează lungului nostru drum prin bezna ignoranței

---

[290] Folosesc expresia „lanțul determinărilor" doar datorită popularității ei. În fapt este fundamental greșită, inducând eronat ideea că determinările s-ar manifesta în mod linear - greșeala pornește de la logica noastră lineară incapabilă a urmări procese care se manifestă pe multiple planuri simultan. Determinarea se propagă sferic, interacționând cu propriile ecouri și cu tot ceea ce întâlnește în cale, manifestându-se aproape ca o undă.

[291] Singurul inițiator real - conform științei - ar fi fluctuația cuantică din cadrul singularității care a dat naștere universului - în rest, tot ceea ce se întâmplă în univers nu este altceva decât o interacțiune generală supusă legilor determinării prin care se epuizează impulsul inițial. Religiile atribuie rolul de inițiator zeităților de tot felul; pentru a nu li se imputa răul existent acesta a fost trecut pe seama oamenilor inventându-se așa zisul liber arbitru care ar permite oamenilor să se manifeste ca inițiatori de evenimente. A fi inițiator este o postură care presupune o acțiune „doar prin sine însuși" - o postură de autodeterminare și independență totală de mediu care dacă ar putea exista ar contrazice fundamental determinismul și ar face inutilă întrebarea „ce a fost înainte de singularitate, cum a apărut ea?". Dar asemenea postură nu există pentru că nu are cum să existe - nu îi permit legile fizicii.

și falselor povești care ne-au ținut loc de imagine a realității atâta amar de vreme.

Implicațiile - atunci când renunțăm la concepțiile retrograde și încercăm să fim cât de cât obiectivi - sunt copleșitoare și de loc măgulitoare pentru specia care se pretinde a fi „*altceva*” decât restul lucrurilor. Cam la fel cum ar fi pentru o bilă de biliard să descopere că tot sensul existenței ei atât de „*zbuciumate*” constă doar în dorința de distracție a unei maimuțe care se crede deja om adevărat și care nu găsește altceva mai bun de făcut cu o parte din timpul pe care îl are de trăit decât să o lovească cu un băț căruia cunoscătorii acestei îndeletniciri îi spun tac.

Derutați de specificitatea răspunsului nostru în cadrul interacțiunii noastre cu restul realității, presupunem că această specificitate se datorează unui presupus liber arbitru, uitând că această specificitate a răspunsului la determinări este proprie întregii existențe și nu numai nouă. Frunza interacționează ca o frunză, apa ca o apă, fiecare om ca el însuși după felul său de a fi și nu ca altul sau ca o frunză. Și asta nu fiindcă ar exista cumva liber arbitru.

Dacă ar fi posibil liber arbitrul (dar nu este) într-un univers supus legilor determinării, existența sa ne-ar transforma în zeități pe fiecare dintre noi, situându-ne deasupra legilor care guvernează acest univers. Dar stai liniștit dragă cititorule, faptul că noi confundăm specificitatea răspunsului la stimuli cu liber arbitrul nu ne poate face prea mult rău. Am crezut noi și că soarele dănțuiește în jurul pământului, iar unii cred asta și acum și iată-ne totuși teferi și nevătămați. Poate doar puțin cam buimaci în ceea ce privește înțelegerea corectă a realității de către toată lumea.

Dar în această carte nu ne-am propus să demitizăm nejustificatele orgolii ale maimuței care își spune om doar pentru că a apucat-o de voie sau de nevoie pe drumul care duce către idealul de om adevărat, ci doar să încercăm să ne desprindem de șabloanele gândirii comune și să deprindem câteva rudimente de gândire nonconformistă care să ne ajute să avem o perspectivă ceva mai personală asupra realității.

De ce? Ca să ne putem armoniza cu realitatea după felul nostru de a fi și nu după șabloane care nu ne reprezintă și ne pun adeseori în posturi artificiale. Să ne găsim pe noi înșine ca să putem trăi după felul nostru de a fi în limitele cunoașterii realității existenței și ale moralei. Să nu trăim realități fictive care pot să ne înregimenteze în marea turmă a celor care nu gândesc. Pentru că - fără supărare - sunt foarte mulți cei care nu se

ostenesc să încerce să zărească adevărata față a realității existenței. Mult prea mulți.

Cred că puțină modestie la nivel de specie nu ne-ar strica și poate că ne-ar face oleacă mai realiști - adică ceva mai apropiați de realitatea existenței. Și fiecare ar trebui să înceapă cu el însuși. Ca să poți face asta trebuie ca mai întâi să te cunoști pe tine însuți. Să te desprinzi de modul de a te privi șablonar - *„sunt om, deci sunt ca toți ceilalți”* - și să încerci să te privești în particular - *„cum sunt eu cu adevărat și de ce oare sunt așa cum sunt?”*. Adică să încerci să înțelegi circumstanțele care au determinat și mențin unicitatea ta. Felul tău de a fi și de a interacționa specific ție.

Pune-ți întrebări. Prin ce sunt eu asemeni celorlalți? Prin ce mă diferențiez de ei? Care sunt lucrurile care mă determină să înclin într-o direcție sau alta? Am căpătat suficientă cunoaștere ca să pot înțelege corect realitatea existenței? De ce - atunci când eram copil - înțelegeam realitatea întru cu totul alt mod decât astăzi? Ce s-a schimbat?

Dacă experiențele mele de viață ar fi fost altele, oare cum aș fi înțeles astăzi realitatea? Ce marjă de siguranță să îmi impun pentru predicțiile mele astfel încât acestea să nu mă expună la eventuale lucruri negative despre care încă nu am cunoștință?

Dar iarăși ne-am luat cu vorba și am uitat de răgazul acordat gândului ca să devină faptă. Acest răgaz poate fi de la câteva milisecunde până la câțiva ani. El poate fi folosit în doar două moduri: pentru așteptare sau pentru acțiune. Capacitatea de a lua decizia corectă - mai ales în situații de stres - este o trăsătură esențială necesară supraviețuirii. În funcție de ea s-ar putea forma ierarhii eficiente într-un sistem ideal care s-ar baza pe meritocrație chiar și în practică, nu doar în declarații.

În anumite condiții, așteptarea este una dintre cele mai grele decizii de luat. Este drept că sunt mulți cei care iau decizia de a aștepta din cauza faptului că se simt neputincioși să facă față provocării aflată în fața lor (se simt blocați). Dar tot decizie (cu sensul de reacție la eveniment) se cheamă că este, chiar și atunci când nu este conștientizată ca fiind un act de voință personală. Incapacitatea de a te decide într-un fel sau altul - indecizia sau lipsa totală de acțiune - tot așteptare este.

Ce înseamnă așteptarea - prin așteptare înțelegând aici în mod simplificat doar amânarea unei acțiuni până la găsirea unui moment mai prielnic, sau altfel spus răgazul luat în speranța găsirii unei soluții care nu se întrevede pe moment?

Sunt situații în care rezolvarea unei probleme într-un anumit mod depinde de o multitudine de factori care nu se manifestă întotdeauna simultan. Uzual, decizia așteptării se ia în urma unei analize asupra șanselor de reușită, luând în calcul doar factorii prezenți la data analizei. În funcție de probabilitatea de reușită se ia decizia de a se acționa sau de a se aștepta întrunirea unui cumul mai mare de factori favorabili acțiunii respective.

Există și decizii bazate doar pe estimarea probabilității apariției factorilor favorabili la momentul oportun, dar acestea sunt decizii riscante, cu un mare grad de incertitudine. Ele necesită o vastă experiență în domeniul respectiv și cunoașterea în detaliu a succesiunii fenomenelor care pot afecta situația dată - pentru a fi cât de cât viabile.

Fie că ne place sau nu, ne datorăm existența instinctului de supraviețuire care răspunzând la provocările mediului a reușit de-a lungul a milioane de ani să ne salveze mereu de la o extincție mai mult ca sigură la care ne-ar fi condamnat fragila noastră alcătuire biologică. Până la apariția deciziilor trecute prin filtrul discernământului, acțiunile comandate de instinct au reprezentat singura cale prin care ne-am ales drumul ca specie (umană doar de foarte scurt timp la scara istoriei) și se pare că nu a fost un drum prea rău (zicem noi, beneficiarii de astăzi al acestui drum).

Totuși, nu sunt la fel de sigur de corectitudinea tuturor acțiunilor noastre după ce am început să mai și gândim - majoritatea înșiruiți în urma păstorilor, iar unii alandala, fiecare după cum l-a tăiat capul. O parte dintre aceste gândiri „*alandala*” ne-au adus aici, astăzi. O fi bine? O fi rău? Cine se crede în stare, să judece.

În lumina acestor idei - dragă cititorule - se pare că tu nu ești decât rezultatul unui adevărat torent al determinărilor care a prins în calea sa o grămadă de lucruri diferite pe care unindu-le, le-a determinat în cele din urmă să îți dea naștere ție. Un rezultat pe care poate că tu - mai mult ca sigur - îl consideri a fi pozitiv.

Dar cu un asemenea istoric care se întinde de la apariția primei forme de viață și până la tine, totul pare mai mult decât poate fi cuprins pe de-a-ntregul de către o biată minte omenească obișnuită. De aceea mulți se îndoiesc că lucrurile s-ar fi petrecut întocmai așa și preferă simplitatea liniștitoare a basmelor străbunilor, ignorând voit absurditatea lor pe care o consideră a fi modalitatea - de neînțeles nouă - prin care se manifestă divinitatea.

Întotdeauna puținătatea cunoașterii aflată în fața complexității va căuta refugiu în presupuneri ficționale. Este mult mai comod să adopți ilogicul decât să încerci să înțelegi complexitatea. O informație complexă nu poate fi receptată de un receptor mai puțin complex decât într-un mod alterat. Și ce facem noi cu informația alterată? O respingem - deși alterarea informației (neînțelegerea ei corectă) ni se datorează nouă (lipsei noastre de complexitate) și nu realității existenței.

În timp - odată cu dezvoltarea organismului nostru și mai ales datorită creșterii masei cerebrale - lucrurile s-au mai schimbat; ne-am creat un mediu artificial considerat convenabil și am învățat să filtrăm majoritatea pornirilor instinctuale care contravin îngrădirilor datorate noilor relații sociale aferente acestui mediu (porniri care în noile condiții de multe ori ne-ar fi putut băga în bucluc). Așa că atunci când ne este foame nu mai pocnim cu bâta în cap pe cine întâlnim în cale, ci ne urcăm frumușel în mașină și mergem la supermarket. Sau facem comandă pe internet.

Tare aș fi curios ce ar fi avut de zis despre treaba asta vreun strămoș din vremurile acelea în care umblai târâind după tine un ditamai ciomagul, ciulindu-ți urechile, umflându-ți nările și holbându-ți ochii în căutare de ceva de înfulecat. Tu nu ești curios? De aceea sunt atât de complicate predicțiile despre viitor: niciodată nu știi la ce să te aștepți, ce va mai născoci maimuța care s-a dat jos din copac în speranța de mai bine.

Iar lucrurile nu stau de loc pe roze nici astăzi. Nu toată lumea are mașină sau bani de supermarket, dar măcar problemele de viață și de moarte parcă s-au mai ameliorat față de începuturile noastre bipede. Este drept că mulți dintre semenii noștri atunci când socotesc că nu este nimeni prin preajmă de care să se teamă, se lasă pradă celor mai „*josnice*” instincte. Asta ca să folosim termenul încetățenit pentru a ilustra eludarea regulilor moralei.

Nu știu ce termen să folosesc pentru cei care în multe părți ale lumii nu numai că își obligă concetățenii să trăiască și acum după concepții depășite de milenii, dar mai fac și mare caz din asta de parcă a avea concepții înapoiate constituie cumva vreun merit.

Cei care vor ca lucrurile să nu se schimbe din motive convenabile doar lor poleiesc jalnica situație cu termeni ca „*tradiție*”, „*moștenire culturală*”, „*specific național*” sau „*credință*”. Atunci când și dacă au ocazia generează legi prin intermediul unor marionete politice fără scrupule, legi care sunt adeseori absurde și în contradicție cu mersul firesc al cunoașterii; singurul lor rost mai mult sau mai puțin ascuns este să perpetueze cât mai mult

rutinele sociale care le favorizează unora și altora interesele și privilegiile nemeritate.

De aceea nu vei găsi nicăieri o societate cu adevărat la nivelul cunoștințelor actuale despre realitate, ci doar un melanj (uneori chiar absurd și jenant) împănat cu basme și găselnițe care mai de care. Însă toate extrem de profitabile doar pentru unii. Mai puțin pentru cei care chiar gândesc și se văd nevoiți să trăiască înconjurați de miasmele somnului rațiunii, risipindu-și energia nu pentru lucruri firești felului nostru de a fi, ci pentru a nu deranja somnul celor care dorm sau se prefac că dorm. Pentru că nu este haită mai agresivă decât cea stârnită de exprimarea îndoielii asupra beneficiilor reale ale acestui somn.

Credem - în mod superficial - că cea mai mare parte a acțiunilor noastre reprezintă rezultatul gândirii anticipative. În realitate, ele sunt inițiate și/sau influențate de către un cumul de factori (uzual îl numim *„instinct”*) care acționează independent față de controlul nostru. Ca un fel de primă interfață între noi și mediu. Experiențele științifice au arătat că noi luăm hotărâri înainte de a deveni conștienți de ele.

Instinctul nu este altceva decât o manifestare locală specifică (personalizată) a lungului lanț al determinărilor care își au originea în urmă cu aproape 13,7 miliarde de ani în acea presupusă fluctuație cuantică pe care am convenit să o considerăm ca fiind începutul a tot și toate. Astăzi credem (până la apariția unei noi teorii) că totul își are originea acolo: gândurile tale, semnul făcut cu degetul acela șoferului care te-a necăjit și ce să mai vorbim - toată existența de la cele mai subtile la cele mai grandioase manifestări ale sale.

Totuși nu te sfătuiesc să folosești acest argument („*nu sunt eu de vină, ci fluctuația cuantică*”) atunci când te va opri polițistul pentru expunerea „*indecentă*” a degetului pe care trebuia să îl ții pe volan și nu să îl agiți vehement spre celălalt șofer, pentru că s-ar putea ca pe lângă amendă să-ți mai aducă și acuzația de ofensă adusă autorității sau (mai rău) să se solicite vreun control psihiatric în ceea ce te privește.

De ce - dacă afirmațiile de mai sus sunt adevărate? Pentru că există un decalaj între cunoașterea realității și aplicarea acestei cunoașteri în viața de zi cu zi. De ce există acest decalaj? Pentru că procesul de asimilare a cunoașterii are nevoie de timp pentru validare sau infirmare de către societate. Și mai sunt și o groază de alte obstacole care limitează utilizarea practică a unora dintre conceptele cu mult prea subtile față de

nivelul actual al înțelegerii realității existenței de către toată lumea: interese economice, politice, religioase și multe altele.

Presupunând simplificat că acțiunile fiecăruia dintre noi reprezintă doar transpunerea gândurilor noastre în faptă, ignorăm importanța instinctului și asta datorită preceptelor noastre culturale moștenite. Așa s-a ajuns să considerăm că intenția pe care o deducem din acțiunile făptuitorului este o motivare suficientă pentru stabilirea responsabilității sale.

Se crede că gândul (intenția) se întrupează în fapte, iar individul este judecat după acestea din urmă. De fapt nu este vorba despre modul în care gândim (comun sau nonconformist), ci doar de modul în care reușim sau nu să ne cenzurăm instinctele. De modul nostru personal (specific) de a răspunde la determinări. De câte ori nu ai vrut să treci cu mașina peste personajul indolent care trece ostentativ de încet prin fața mașinii tale, „*ca să îl înveți minte*”?

Cenzurarea instinctelor depinde de „*dresajul*” social - de motivația dată de educație și de eficiența filtrului moral adoptat, filtru propriu personalității tale. Ne oprim aici cu acest subiect pentru că determinarea adusă ca argument în probleme de morală poate cauza multe dileme pe care nu suntem încă pregătiți să le deslușim corect în contextul limitat al cunoașterii actuale.

Mai sunt multe de aflat despre realitatea existenței ca să putem deslușì cât de cât corect lucrurile angrenate în hățișul interdependențelor create de către determinările realității existenței. Deocamdată - deși prizonieri ai determinărilor - încercăm (cel puțin unii dintre noi) cu mai mult sau mai puțin succes să înotăm în direcția pe care ne-o arată morala, rezultatul fiind pe măsura specificității noastre.

Oricare ar fi convingerile tale - nu uita că nu ai voie să ignori morala timpului și locului în care te găsești la un moment dat. Deși nu există liber arbitru, există totuși o specificitate a modului în care fiecare dintre noi interacționăm cu realitatea, iar această specificitate se pare că depinde în mare măsură și de noi, suntem conștienți de ea și iarăși se pare că o putem cumva ajusta așa după cum ne cere societatea prin regulile moralei.

Specificitatea noastră ne este imputabilă și ne poate face responsabili pentru faptele noastre indiferent dacă o numim liber arbitru, determinare, specificitate, manifestare locală a întregului sau oricum altfel. În practică nu prea are importanță ce te-a determinat să faci un rău - vei plăti pentru

acel rău indiferent dacă el a fost determinat de fluctuația cuantică de la începutul începuturilor ori doar de neputința ta de a-ți domoli instinctele negative.

Apropo de instincte. Presupun că și tu ai avut la timpul tău experiența primei iubiri. La vremea respectivă aceasta ți se părea atât de tumultoasă, de imperioasă și de neînlocuit. Și totuși astăzi - mai mult ca sigur că - nu ești alături de marea ta iubire de atunci. De ce? Pentru că la un moment dat ai considerat că nu se întrunește cumulul de factori favorabili care să îți determine hotărârea de a rămâne împreună și atunci ai optat pentru așteptare. Să mai vedem ce se întâmplă.

Iar dacă atunci nu ai optat pentru așteptare, înseamnă că ai considerat că se întrunea acel cumul de factori favorabili și ai optat pentru căsătorie. Deși este irelevant pentru ceea ce discutăm să pomenim despre urmările nefaste ale multora dintre hotărârile luate sub presiunea primului imbold, doar vom sublinia faptul incontestabil că mărimea timpului acordat analizei unei situații crește probabilitatea de a lua o decizie corectă, cu excepția… excepțiilor.

Însă la fel de adevărat este și faptul că în anumite cazuri, pentru anumite personaje, timpul acordat deciziei pare a fi irelevant, acestea nedispunând de cele necesare pentru a putea finaliza actul decizional într-un mod satisfăcător tuturor cerințelor sociale, indiferent de răgazul de timp acordat.

Dar să ne întoarcem iarăși la ale noastre sau mai bine spus la afirmațiile făcute în deschiderea acestui capitol. Pentru ființa umană realitatea fizică pare a fi doar existența cu care poate interacționa cu consecințe „*palpabile*” (pipăibile, mirosibile, vizibile, audibile și multe alte denumiri terminate cu bile - adică percepții după numele lor generic). Lucrurile cu care nu putem interacționa se pare că tindem să considerăm că nu există.

Nu te grăbi cu concluziile. La o primă vedere radiațiile par să nu existe, dar noi știm că ele există pentru că putem interacționa cu ele prin mijlocirea aparaturii, sau le putem uneori simți efectele chiar și pe propria piele așa cum s-a întâmplat cu acea distinsă doamnă de origine poloneză.[292] Ori - într-o măsură cu mult mai puțin tragică - chiar cu tine, vara trecută la plajă. Nu ai fost vara trecută la plajă? Nu-i nimic, au fost alții și poți afla de la ei cum stau lucrurile cu expunerea exagerată la radiațiile solare.

[292] *Marie Curie (1867-1934) fizician și chimist dublu laureată a Premiului Nobel; moartea ei se datorează expunerii la radiații în timpul activității de cercetare.*

La fel se întâmplă și cu multe alte manifestări ale existenței aflate sub sau peste limita vizibilă, auzibilă, pipăibilă ș.a.m.d. a biologiei umane. Realitatea poate conține o vastitate de elemente pe care simțurile noastre sau puterea noastră de deducție nu le pot cuprinde. Oamenii de știință intuiesc uneori prin calcule, presupuneri, experimentări și adeseori datorită unor întâmplări „*norocoase*", lucruri despre care nu aveau habar că există.

Așa am aflat că există bacterii și virusuri, că organisme mai mici decât vârful unui ac pot fi mai periculoase decât un leu înfuriat, că dacă nu ar fi câmpul magnetic al Terrei nu am mai avea apă și aer, că soarele nostru ne-a creat și că tot el ne va distruge cândva în viitor. Și foarte multe altele pe care nu le mai înșir pentru că nu este locul lor aici.

Dar te văd oleacă cam confuz (referitor la direcția în care încercăm să mergem) așa că se pare că este timpul din nou pentru o scurtă recapitulare: așadar astăzi oamenii de știință au ajuns la concluzia că universul este un amalgam format din diverse forme de manifestare ale energiei, iar timpul nu există decât în mintea noastră ca o a patra dimensiune a oricărui eveniment. Totul nu este decât un veșnic prezent format din particule interacționând de zor (permanent) între ele.

De unde au apărut aceste particule neastâmpărate? Energia provenită din „*nașterea*" universului (a materiei, a realității existenței) se pare că a dus la formarea lor. Interacțiunea dintre ele a dus la tot ceea ce există astăzi. Această interacțiune durează încă, așa că aceste particule se află și în prezent într-o stare de permanentă repoziționare (tranzitând de la o formă de manifestare la alta) epuizând energia inițială. Azi om, mâine oale și ulcele, poimâine iarbă, vacă, lapte și iarăși om și iarăși oale și ulcele...

Prin noțiunea de prezent ne referim la o imagine statică asupra unei stări de moment a tuturor configurațiilor de particule existente. Pentru că particulele se află în mod normal în continuă mișcare și/sau modificare de stare, imaginea prezentului este de fapt imaginea unei dispuneri „*înghețate*" din dinamica materiei. Doar un cadru singular care nu reprezintă filmul succesiunii fluide a evenimentelor care depășesc cu mult putința noastră de percepție și analiză a informației.

Pe deasupra mai bănuim și o influență semnificativă a actului observației[293], o influență pe care unii o exagerează până la a sugera că

[293] *Prezența observatorului, a instrumentelor de observație precum și acțiunile aferente observației duc la modificarea la scară atomică și subatomică a obiectului observației. În fapt orice acțiune de orice fel are repercusiuni mai devreme sau mai târziu, directe sau indirecte asupra întregii materii datorită determinismului.*

întreaga realitate ar fi doar o creație a observatorului.[294] Într-un fel această afirmație este veridică, însă nu în sensul pe care îl dă cel care a emis ipoteza: imaginea realității din noi este într-adevăr diferită de ceea ce este realitatea existenței. Dar ea nu este o creație proprie originală, ci doar o interpretare subiectivă a informațiilor culese de percepții de la realitatea existenței.

Părerile noastre despre aceste informații nu creează realitatea, realitatea determină părerile noastre. Este adevărat că o părere greșită poate duce la o imagine greșită asupra realității, așa cum a avut majoritatea umanității - și mulți încă o mai au - până spre zilele noastre și chiar și astăzi.

Atunci când credem că devenim conștienți de prezentul „*din fața noastră*", nu realizăm că suntem de fapt în fața unei imagini din trecut, generată în creierul nostru de o interpretare personală a percepțiilor. Biologia noastră nu ne permite o monitorizare sincronă în timp real a manifestărilor realității. Latența care apare între ceea ce se întâmplă, ceea ce percepem și ceea ce înțelegem noi despre ceea ce se întâmplă este mare.

Dar - ca de obicei - ce contează pentru noi cele câteva milisecunde necesare percepțiilor să se traducă în păreri? Mai nimic. De ce? Pentru că noi în câteva milisecunde abia schițăm un început de gest în timp ce în același interval universul se poate extinde cu spații care depășesc puterea noastră de înțelegere. Și cum noi măsurăm totul după noi...

Între două intervale oricât de mici ar fi ele noi credem că poate fi un infinit, deși logica noastră cu greu pare să admită acest lucru. Pune matematica să împartă acest interval în secțiuni mai mici, ia unul dintre aceste mici intervale și repetă acest lucru mereu și mereu. Nu se va sfârși niciodată, doar vei adăuga câte un zero după virgulă. De ce? Pentru că noi credem - în mod eronat - că există părți care formează întreguri și nu un singur întreg indivizibil care se manifestă local în funcție de circumstanțe (tot de interacțiunile sale create).

Pentru că noi avem o viziune (un cumul de păreri) eronate (limitate la nivelul de cunoaștere la care am ajuns) asupra realității existenței. Cunoașterea noastră este destinată menținerii noastre în viață și nu înțelegerii a ceva ce nu avem cum să cunoaștem. Iar matematica care ne permite să „*bucățelim*" la infinit lucrurile nu este decât o reflectare a

---

[294] Observatorul nu creează o realitate prin actul observației, ci își creează sie-și o imagine personală a unei realități deja existente din care face parte el însuși (și atunci noțiunea de „observator" este cel puțin discutabilă ca limite, influență și obiectivitate); imaginea creată este unică, specifică (subiectivă, personală) și total dependentă de biologia observatorului și de experiențele sale anterioare de cunoaștere (care determină interpretarea percepțiilor). În același timp este adevărat că fiecare particulă își are aportul ei la configurația întregului univers - prin extrapolare și existența alcătuită din particule aflate în tranzit pe care o reprezintă observatorul. Dar faptul că atunci când erai mic te-ai cotonogit cu băiatul vecinului va întârzia sau va grăbi lunecarea galaxiei noastre în gaura neagră din mijlocul ei reprezintă un fapt mult prea complex pentru a putea fi elucidat de către cunoașterea noastră.

părerilor noastre asupra percepțiilor noastre. Doar convenții și șabloane reducționiste - un produs al zbuciumului neuronilor noștri și nicidecum un echivalent fidel al realității existenței. O imperfectă logică a percepțiilor.

Trecutul nu există de sine stătător. El este doar o rememorare în mintea noastră a unei imagini aproximative și subiective asupra unui fost prezent (o configurație a particulelor care a avut loc la un moment dat) care între timp a „*evoluat*" devenind actualul prezent (actuala configurație a acelorași particule). Este o amintire mai mult sau mai puțin fidelă a ceva ce a fost sau ceva despre care - din varii motive - credem că a fost.

Manifestările materiei nu pot exista decât în prezent pentru că tot universul nu este altceva decât un vast, perpetuu, unitar și efervescent prezent. Pentru noi - datorită latenței simțurilor noastre - tot prezentul universului se petrece înainte de ceea ce considerăm noi a fi prezentul relevat de către interpretarea pe care o dăm percepțiilor noastre.

Rememorarea imaginilor trecutului se face în baza interpretării urmelor pe care interacțiunea noastră cu realitatea le-a lăsat asupra noastră (marcatorii); aceste urme considerate ca „*venind din trecut*" aparțin și ele prezentului și se modifică în timp (se estompează, se distorsionează sau chiar dispar) sub acțiunea unor factori diverși.

Particulele aparținând realității nu pot forma altceva decât veșnicul prezent. Noțiunile de trecut și de viitor sunt simple extrapolări ale logicii umane asupra urmelor lăsate asupra noastră de interacțiunile noastre din trecut. Doar păreri. Rudimente ale acestui tip de apreciere a timpului în trecut, prezent și viitor credem că se pot observa și la multe alte specii, dar pe noi aici ne interesează numai cum gândește specia noastră.

De ce ne interesează acest lucru? Pentru a ne cunoaște mai bine între noi și pe noi înșine. Fiecare dintre noi este ceea ce este și face ceea ce face după cum gândește. Și nu toți reușesc să gândească corect. A gândi corect nu înseamnă a te alinia la vreo ideologie oarecare ca oaia la turmă, ci doar a gândi în deplină concordanță cu realitatea existenței. Pentru a face acest lucru este necesară cunoașterea obiectivă a realității existenței. Și mai ales putința de a înțelege corect această cunoaștere.

O amintire oarecare din trecut este constituită dintr-o serie de cadre „*înghețate*" reprezentând o succesiune a pozițiilor spațio-temporare ocupate de particule[295] la un anumit moment. Extrapolarea care are ca

[295] *„Succesiunea pozițiilor spațio-temporare ocupate de particule" constituie descrierea „tehnică" a manifestărilor entităților de care ne aducem aminte: pisici care torc, stele căzătoare la care ne-am pus vreo dorință aiurită ori cearta cu soția care s-a încăpățânat să nu te lase să te duci la meci.*

rezultat ceea ce noi considerăm a fi o imagine a acelui moment din trecut se realizează cu mai multă sau mai puțină acuratețe în funcție de starea informațiilor reziduale ale perioadei respective aflate în memorie. De ce spunem reziduale? Pentru că informația pe care o stocăm în memorie trece printr-un proces de degradare, de pierdere și de adăugare de informație, ceea ce duce - în timp - la inevitabila alterare a formei inițiale a acesteia.

Poate fi obținută o imagine fidelă a trecutului în baza informațiilor pe care le avem despre el? Deși deocamdată suntem total depășiți de cantitatea de informație care ar trebui prelucrată, răspunsul este: da, teoretic se poate reconstitui imaginea fiecărui stadiu de tranziție a materiei dinspre un prezent care a fost cândva spre starea de prezent actual.

Însă practic va fi imposibil de făcut acest lucru. Nu înainte de descifrarea tuturor tainelor materiei (o utopie) și a altor încă neștiute sau doar bănuite forme din care ar putea fi alcătuit universul (na că am luat-o și eu razna cu presupunerile fără fundament). Și totuși - în ciuda tuturor acestor obstacole - aplicând un sistem reducționist la maxim, savanții reușesc să creeze scenarii aproximative ale trecutului, scenarii credibile logicii umane. Totuși, pe măsura descoperirii de noi cunoștințe, aceste scenarii se modifică mereu și mereu în mod drastic. După care, cel mai adesea stăm și ne mirăm cum de-am putut crede așa gugumănii.

Viitorul - la fel ca și trecutul - nu există nici el de sine stătător, fiind și el la rândul său doar o imagine extrapolată, o creație a minții noastre, doar o părere. Imaginea unei previziuni a viitorului se construiește extrapolând informațiile aferente prezentului coroborate cu cele ale trecutului. Acuratețea predicției viitorului depinde nu numai de acuratețea informațiilor pe baza cărora acesta este extrapolat, ci și de eventuala apariție în timp a unor evenimente neprevăzute care nu s-au mai petrecut în trecutul cunoscut sau care au fost omise - intenționat sau nu - din calcul.

Cum ar fi apariția vreunei entități care să afirme că ea este dumnezeul nostru și care să-și justifice lipsa de comunicare printr-o lipsă de câteva mii de ani din zonă în vederea satisfacerii unor necesități firești existențelor dumnezeiești. Deși unii dintre noi se așteaptă la așa ceva, să sperăm că nu se va întâmpla acest lucru.

Un locuitor al Romei antice nu ar fi putut face o predicție corectă referitoare la o zi din viața unui locuitor al Romei actuale, neavând multe dintre experiențele de cunoaștere care au devenit accesibile numai după perioada sa de timp. Un locuitor al Romei din zilele noastre ar putea face

presupuneri destul de credibile despre o zi din viața strămoșului său, deși și el la rândul său are carențe în ceea ce privește o parte dintre experiențele de cunoaștere aferente acestuia.

Ambii pot face predicții și presupuneri corecte dacă se limitează doar la experiențe de cunoaștere valabile ambelor perioade de timp. Ceva de genul „*Dimineața s-a sculat, peste zi a băut apă, a mâncat, a mers prin oraș, a vorbit cu unii și cu alții, iar seara s-a culcat și a adormit*". Am omis urinatul, defecarea, masturbarea, sexul, îmbăiatul, scărpinatul și mai știu eu ce alte alea ca să nu dăm apă la moară celor care caută nod în papură acestor texte. Au ei destule altele de care să se agațe.

Dar hai să mai simplificăm nițel lucrurile: timpul nu există ca entitate de sine stătătoare, el este doar o iluzie - sau mai bine spus - doar o unealtă de localizare spațio-temporală atribuită de noi manifestărilor materiei despre care percepțiile noastre ne spun că se rearanjează mereu în spațiu. Până la noi descoperiri, credem astăzi că există doar materie în mișcare și interacțiune, adică o repoziționare permanentă a particulelor în cadrul procesului de disipare a impulsului inițial al Big Bang-ului.

Pentru a aproxima durata unei mișcări observabile, o raportăm la o altă mișcare (a soarelui, a lunii, a umbrei pe cadranul solar, a nisipului sau a apei din clepsidră, a limbii ceasurilor mecanice, a pulsațiilor din ceasurile pe bază de cuarț sau atomice ș.a.) numind această aproximare timp.

Timpul trebuie privit ca o diferență de durată între diferite repoziționări observabile în spațiu (mișcări perceptibile) ale diverselor manifestări ale materiei, o convenție valabilă pentru gândirea noastră simplificatoare și extrem de subiectivă în a face aprecieri de tot felul.

Putem presupune că și alte specii percep timpul într-un mod oarecum similar, în conformitate cu nivelul lor de complexitate. Viteza proceselor de repoziționare a materiei poate fi extrem de diferită și depinzând de o multitudine de factori, așa că există un timp propriu observatorului, un timp propriu unui proces supus unor anumite condiții (de exemplu gravitație sporită) și un timp universal. Însă toate sunt doar convențiile noastre necesare modului nostru de a percepe și prelucra ceea ce percepem din existență pentru că... în realitatea existenței nu există timp.

Dar să presupunem că ar fi. În general, în viața de zi cu zi considerăm că avem prea puțin timp ca să îl risipim cu cei care nu-și prețuiesc propriul timp, cu cei care nu prețuiesc timpul în general sau cu cei care-și risipesc propriul lor timp sau chiar timpul altora. Să sperăm că nu consideri că a

fost timp pierdut tot ceea ce ai citit până acum despre timp, chiar dacă nu ți-a fost totul clar ca teorie ori ca utilitate imediată. Fiecare sforțare de a înțelege ceea ce deocamdată nu înțelegi mai adaugă câte un firicel firav la rețeaua ta neuronală. Complexitatea acestei rețele ilustrează complexitatea lucrurilor pe care ești capabil să le înțelegi la un moment dat. Putința ta.

Ceea ce trebuie să înțelegi aici este faptul că timpul reprezintă un element fundamental în baza căruia localizăm și ierarhizăm evenimentele percepute în cadrul interacțiunilor noastre cu realitatea. Și că el este o aproximare personală a unor percepții extrem de diferite, o aproximare supusă subiectivității noastre, poate mai mult ca alte aproximări pe care le facem asupra realității.

Să mai aprofundăm puțin timpul (nu mai face grimase că te văd!) dar de astă dată privind dintr-o altă perspectivă. Deși putem vorbi despre începuturile sporadice ale fizicii teoretice încă de la presocratici[296], abia de o scurtă perioadă de timp la scara istoriei au început să fie folosite metodele științifice[297] de cercetare și de verificare pe care astăzi mulți dintre noi le considerăm singurele metode capabile să genereze informații cât de cât credibile.

Cu toate acestea, chiar și în timpurile noastre, în fizica teoretică (și nu numai) poți afirma aproape orice sub forma unei teorii, singura minimă condiție fiind să ai o acoperire decentă în calcule matematice ori un spate suficient de solid ca să nu fi concediat sub suspiciunea de delir intelectual.

Această stare de lucruri aparent incredibilă și incompatibilă cu rigurozitatea științifică este totuși acceptată adesea sperându-se ca gândirea nonconformistă care stă uneori în spatele acestor teorii să permită salturi peste obstacolele care nu au putut fi depășite prin eforturile gândirii convenționale.

Atitudinea aceasta aparent prea îngăduitoare își are originea în faptul că unele dintre teoriile generate de gândirea nonconformistă care au fost acceptate în cele din urmă ca fiind valabile, au părut și ele la început ca fiind cel puțin „*ciudate*”.

---

[296] Prin „presocratici” sunt denumiți filosofii greci care au trăit înainte de Socrate (filosof grec, circa 470 î.e.n. - 399 î.e.n.) începând cu secolul VI î.e.n.; printre cele mai proeminente figuri s-au numărat Thales din Milet (circa 640 î.e.n. - 550 î.e.n.), Pitagora (circa 580 î.e.n. - circa 495 î.e.n.), Heraclit din Efes (circa 535 î.e.n. - 475 î.e.n.), Zenon din Eleea (circa 490 î.e.n. - circa 430 î.e.n.), Leucip din Milet (secolul V î.e.n.), Democrit (circa 460 î.e.n. - circa 370 î.e.n.), Protagoras din Abdera (487 î.e.n. - 420 î.e.n.) și alții.

[297] Cercetarea științifică presupune observarea unui fenomen, formularea unei ipoteze care să îl explice și testarea în practică a ipotezei prin reproducerea controlată și repetabilă, în condiții similare a fenomenului respectiv.

Ca ilogicul să devină logic, uneori este nevoie doar de explicarea circumstanțelor sale.

Multă vreme s-a considerat că Terra nu ar putea avea formă de sferă pentru că se credea că nu ar fi fost posibil să stăm pe ea fără să cădem. Sau cine ar fi crezut că lumina s-ar putea curba sub influența gravitației. Lumina este materie și materia este supusă gravitației - acum pare simplu, dar a trebuit ca cineva să ne spună asta ca să pricepem și să ne mirăm că nu am dibuit acest lucru mai devreme noi înșine.

Pentru ca o teorie să fie confirmată și să intre în rândurile adevărurilor temporare ale unei anumite perioade de cunoaștere nu sunt suficiente doar calculele matematice; după emiterea ei sunt necesare experimente doveditoare, repetabile în condiții care să fie în afara oricăror dubii.

Astfel deja celebra teorie[298] referitoare (printre altele) și la acțiunea gravitației asupra luminii formulată de Albert Einstein în 1916 a fost confirmată de Arthur Eddington[299] în 1919, teoria radiației cosmice de fond[300] a lui George Gamow[301] din 1956 a fost confirmată de Arno Penzias[302] și Robert Wilson[303] abia în anul 1965 ș.a.m.d.

Chiar dacă o teorie este confirmată prin multe experimente riguroase, este de ajuns un singur rezultat negativ al unui singur experiment credibil ca să o arunce pe tărâmul lucrurilor care nu mai pot accede la titlul de adevăr. Din această cauză, teoriile - chiar și cele parțial dovedite - sunt tratate cu toată precauția necesară, mai ales că nu întotdeauna calculele matematice își au echivalent în existența reală.

Din această cauză, o mare parte dintre teoriile care au la bază doar calcule, teorii pentru care nu s-au găsit modalități de experimentare care să le dovedească valabilitatea - teorii aparent corecte din punct de vedere matematic - vor rămâne veșnic la stadiul de teorie sau vor fi infirmate sau confirmate de către descoperiri ulterioare.

Să nu uităm că matematica este doar o fațetă a modului specific biologiei noastre de a prelucra informația, că ea utilizează unele convenții fără echivalent în lumea reală - convenții care de-a lungul timpului au avut rolul (iar în unele cazuri îl mai au încă) de suplinire a zonelor de cunoaștere la

---

[298] Este vorba despre teoria relativității generale a lui Albert Einstein.

[299] Sir Arthur Stanley Eddington (1882-1944) astronom, fizician și matematician englez.

[300] Radiația cosmică de fond este o formă de radiație electromagnetică despre care se presupune că ar fi o reminiscență reziduală a energiei inițiale a universului care nu s-a transformat în materie (conform teoriei Big Bang).

[301] George Gamow (1904-1968) fizician și astrofizician american de origine rusă.

[302] Arno Allan Penzias (1933-....) fizician american, laureat al Premiului Nobel pentru Fizică pentru cercetările asupra radiației cosmice de fond.

[303] Robert Woodrow Wilson (1936-....) fizician american, laureat al Premiului Nobel pentru Fizică pentru cercetările asupra radiației cosmice de fond.

care nu avem acces datorită ignoranței sau limitărilor biologice - și că rezultatele ei atât de benefice traiului nostru de zi cu zi sunt uneori discutabile în anumite situații particulare.

Cu toate acestea, matematica rămâne cel mai evoluat limbaj descriptiv al speciei noastre ajutându-ne să facem pași gigantici în ierarhizarea și sistematizarea a ceea ce numim cunoaștere (părerile despre realitatea existenței care ne apar ca fiind credibile logicii noastre).

Nu prea îți vine să crezi că matematica te poate îndruma uneori în fundături? Unele dintre teoriile posibile matematic se referă la călătoria în timp. Este demonstrat că odată cu creșterea vitezei unui obiect timpul acestuia încetinește față de timpul de referință al altui obiect static (raportat la primul obiect) așa că celebrul exemplu [304] despre cosmonautul[305] - pardon, astronautul care a păcălit bătrânețea zburând cu o viteză apropiată de cea a luminii pare veridic după câte se cunosc în prezent.

Este posibil ca acest exemplu intens mediatizat datorită aparenței de paradox să fi fost punctul de plecare în lumea fizicii teoretice pentru acreditarea ideii conform căreia călătoria în timp ar fi posibilă, cu destinații atât în viitor cât și în trecut.

Ideea călătoriei în timp fusese de mult folosită ca pretext în intriga unor lucrări literare de notorietate (H. G. Wells - Mașina timpului[306], Mark Twain - Un yankeu la curtea regelui Arthur[307], Charles Dickens - Poveste de Crăciun[308], ș.a.) și devenise un concept destul de popular pentru publicul larg.

Ideea este la modă și astăzi printre fanii literaturii SF sau filmelor din aceeași categorie. Se pare că și unii fizicieni - unii chiar de prestigiu - mai cochetează uneori cu ea. Să nu ne mirăm prea mult, este un fapt banal că unii - pe lângă știință - mai cred și în divinități. Totuși, una este imaginația creatoare - oricât de fermecătoare și atrăgătoare imagini ar genera ea - și cu totul altceva realitatea obiectivă a existenței.

---

[304] Este vorba despre conceptul lui Paul Langevin (1872-1946): pentru un astronaut care zboară cu o viteză apropiată de a luminii timpul se va „compacta" la o perioadă cu mult mai mică decât cea pe care o va petrece fratele său geamăn care a rămas pe pământ - la întoarcere, astronautul - în funcție de viteza și durata deplasării - va fi mai tânăr decât fratele său geamăn.

[305] Scuze, așa se spunea în tinerețea mea astronauților.

[306] Romanul science fiction "The Time Machine" al scriitorului englez Herbert George Wells (1866-1946) a fost publicat în 1895.

[307] Romanul science fiction "A Connecticut Yankee in King Arthur's Court" al scriitorului american Mark Twain (Samuel Langhorne Clemens 1835-1910) a fost publicat în 1889.

[308] Nuvela "A Christmas Carol in Prose, Being a Ghost Story of Christmas" („Colindă de Crăciun în proză, poveste de Crăciun cu fantome") aparținând romancierului englez Charles John Huffam Dickens (1812-1870) a fost publicată în anul 1843.

Nu am nici o obiecție față de posibilitatea de a se ajunge în viitor la o distanță temporală cu mult peste limita biologică normală, încetinind funcțiile organismului prin diferite mijloace (criogenie[309], călătorie cu o viteză apropiată de cea a luminii, expunerea la un câmp gravitațional mărit și mai știu eu ce alte procedee).

Nici nu judec timpul după logica comună pentru care a călători înseamnă a începe o acțiune care determină la rândul ei un lanț de acțiuni care își au derularea și finalitatea în viitor și nici nu-l consider doar o străbatere secvențială a unui calup deja existent care conține simultan trecutul, prezentul și viitorul - toate în aceeași oală - influențându-se reciproc, cum mai încearcă să ne convingă unii cu teorii ingenioase bazate numai pe calcule și lipsite total de fundament experimental.

Nu accept ipoteza absurdă și tulburătoare ca și consecințe care afirmă nejustificat că cumva, nu se știe cum, acțiunile prezentului pot influența trecutul, într-un univers în care trecutul, prezentul și viitorul există simultan. Consider această ipoteză ca fiind falsă, doar un rezultat eronat al faptului că deocamdată nu știm cum să explicăm comportamentul aparent ilogic al unor particule din cadrul unor experimente cu variabile insuficient cunoscute sau - mai mult ca sigur - cu circumstanțe ignorate.

Logica noastră este în mare măsură croită după experiențele noastre cotidiene și nu întotdeauna concluziile ei sunt aplicabile evenimentelor care ies cumva din tiparul cotidian. Pe măsură ce aparatura dedicată experimentelor științifice cu grad înalt de sofisticare, va deveni din ce în ce mai complexă, se vor clarifica multe dintre nedumeririle de astăzi. Pentru că așa cum în trecut unii credeau că banalul fulger este o manifestare a mâniei zeilor și în zilele noastre există unii „*savanți*” mai puțin inspirați care atribuie interpretări fanteziste lucrurilor pe care nu le înțeleg și nu au curajul să recunoască deschis că îi depășesc.

Conform majorității teoriilor acceptate de știință până în prezent, știm că universul este format dintr-un număr fix de particule și se pare că de la crearea universului și până în ultima sa clipă acest număr va rămâne egal. "*Ex nihilo nihil fit"* [310] așa că în lipsa unei alte singularități (sic!) care să genereze energia suplimentară necesară creării unei noi cantități de materie, trebuie să ne mulțumim doar cu ce avem.

---

[309] Criogenia este domeniul fizicii care studiază producerea de temperaturi foarte scăzute și comportamentul substanțelor supuse acestor temperaturi; aici se face referire la o teorie deocamdată de domeniul SF referitoare la aplicarea temperaturilor scăzute în vederea obținerii stării de hibernare la oameni; experiențele criogenice efectuate până în prezent nu au reușit să împiedice alterarea țesuturilor supuse temperaturilor joase (spargerea membranelor celulelor datorită cristalelor de gheață care se formează).

[310] „Din nimic, nimic nu iese” (Nimic nu se naște din nimic) expresie filosofică atribuită lui Parmenide (circa 515 î.e.n. - circa 460 î.e.n.) din Elea (Hyele) filosof grec din epoca presocratică. Argumentul a devenit în timp unul dintre pilonii principali ai gândirii filosofice raționale și a cunoașterii științifice.

Sau poate că una dintre regiunile universului ar putea să mai conțină încă antimaterie care la un moment dat să înfulece materie (materia și antimateria să se anihileze reciproc) mai scăzând astfel numărul de particule pozitive? Puțin probabil, cel puțin din cele ce se știu până acum.

Și cum „*nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă*” [311] s-a dovedit a fi o dogmă științifică încă neinfirmată decât de presupunerile mecanicii cuantice[312] (însă pentru care nu avem încă temeiuri prea solide să le considerăm ceva mai mult decât supoziții determinate de comportamente încă neînțelese ale materiei supusă experimentelor) înclinăm să credem că oricât ar părea de necrezut, numărul de particule din univers se pare că este constant. Sau pe aproape căci se pare că nu ar exista nici o regulă fără a avea și unele excepții.

În ceea ce privește unele dintre presupunerile năstrușnice de astăzi ale unor lucrători din domeniul mecanicii cuantice (prea grăbiți să le apară numele în paginile tabloidelor) să sperăm că timpul va releva și acele aspecte ale materiei care au scăpat până acum înțelegerii noastre și care determină ca în anumite situații particulele să aibă comportamente „*inexplicabile*”.

Altfel, unele dintre raționamentele lor vor semăna izbitor cu cel al celui care a crezut că îi vorbește un zeu atunci când un fulger a aprins o tufă aflată prin preajma sa, în timp ce el probabil că stătea concentrat pe vine încercând să-și rezolve o urgență. Dar ca să fim corecți trebuie să menționăm că textele antice nu precizează prezența fulgerului, natura urgenței sau faptul că stătea pe vine. Iar dacă nu a fost un fulger, cea mai la îndemână explicație ar fi un „*foc viu*”, acele aprinderi spontane ale gazelor emanate uneori din pământ.

Zici că nu stătea pe vine, ci doar trecea pe acolo? Mă rog, cum vrei tu, asta nu schimbă cu nimic esența problemei. Doar că scena ar fi fost cu mult mai credibilă dacă ar fi stat pe vine pentru că acest fapt ar lămuri misterul faptului că individul nu a fost trăsnit de fulger sau că nu a luat-o imediat la sănătoasa - pentru că este cam greu să o rupi la fugă dintr-o asemenea poziție. Să admitem totuși că în teroarea clipei omul s-a simțit blocat fără putință de a se mișca, iar trosnetele ramurilor aprinse i s-au părut vorbe.

Mai știm și că timpul în sine nu există decât ca a patra dimensiune a conceptului spațiu-timp; simplificat, singura diferență între trecut, prezent

---

[311] „În natură, nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă” - prima formulare a legii de conservare a energiei publicată în 1778 în „Considérations Générales sur la Nature des Acides” de către Antoine Laurent de Lavoisier, chimist, filosof și economist francez (1743-1794).

[312] Mecanica cuantică este o parte a fizicii care studiază comportamentul materiei și energiei la scară atomică.

și viitor este dată doar de poziția diferită a particulelor care formează universul, particule distribuite în continuumul spațiu-timp la un moment dat de către interacțiunile dintre ele, dar și de către circumstanțele rezultate.

Călătoria în timp presupune ca un număr oarecare de particule (ale unui călător și ale eventualei sale „*mașini a timpului*”) să ajungă cumva din prezent, în trecut sau în viitor. Chiar dacă în matematică, astronomie ori la înregistrări audio sau video mai putem apela la "*play backward*" (derulează) în prezentul veșnic al realității existenței lucrurile stau cu totul altfel. Nu poți da timpul înapoi - cum spuneau cei de dinaintea noastră.

De ce? Ceea ce numim cu nonșalanță că ar fi obiect, ființă, nor, planetă sau orice altă părere a gândirii noastre pe care o atribuim percepțiilor, acea manifestare materială nu este altceva decât un număr oarecare de particule care alcătuiesc ocazional lucrurile mai sus amintite. Aceste particule fac parte din fluxul continuu de materie în interacțiune. Nu le poți separa de restul materiei pentru că ele nu sunt altceva decât manifestări locale și tranzitorii ale întregului.

Nu poți lua cu o găleată un vârtej de apă dintr-o porțiune din cascada Niagara și să pui acel vârtej în altă parte - te vei alege doar cu o bălțoacă. Ce a determinat bălțoaca să se comporte ca un vârtej atunci când făcea parte din cascadă? Circumstanțele. Lucrurile scoase din contextul lor își vor pierde atributele date de către acel context. Sau altfel spus, circumstanțele sunt cele care creează din particule tot ceea ce există.

Această stare de lucruri este o rezultantă directă a faptului că nu există autonomie deplină în cadrul unui univers supus legilor determinării, ci doar manifestări ale întregului văzute ca un cumul al manifestărilor sale interne, în totală interdependență între ele. Strâns întrepătrunse și inseparabile ca un singur organism.

„*Numărul oarecare*” de particule - ne referim acum la călător și la a sa mașină a timpului - desemnează doar un cadru înghețat al unei fracțiuni de spațiu-timp, descrie doar situația dintr-un moment oarecare al observației și nu este relevant pentru că nu reprezintă totalitatea particulelor care participă: orice manifestare locală este doar o rezultantă a interacțiunilor întregului și nu poate avea loc în afara întregului.

Dacă am încerca (nu văd cum) să îl scoatem pe călător și a sa mașină a timpului din prezent am avea același rezultat ca atunci când am încerca să mutăm o porțiune dintr-o cascadă: o bălțoacă de particule lipsite de forma și atributele pe care le avea ca manifestare locală a întregului atunci

când era parte a întregului. Din fericire, această „*extragere*” din prezent nu este posibilă din foarte multe cauze.

Tu - cel din această clipă - ești rezultatul unei dispuneri a materiei într-un anumit moment temporal, la fel cum un cadru dintr-o peliculă de film este doar o imagine statică a unui moment dintr-o secvență filmată. Sub influența interacțiunilor întregului univers, dispunerea materiei care te formează se modifică în mod constant și fluid.

Cel care ești acum, cel care ai fost când ai început să citești această carte și cel care vei fi când o vei termina de citit, ai fost, ești și vei fi alcătuit diferit: multe particule s-au adăugat și se vor mai adăuga, multe te-au părăsit și te vor mai părăsi. Crezi că vorbim doar de câteva sute de celule exhumate? Nu, vorbim de transferuri de particule de ordinul miliardelor.

Practic, tu cel de acum nu mai ești același cu cel de atunci și nu vei mai fi același cu cel de acum. Cum poți separa o asemenea configurație astfel încât ea să rămână ceea ce este? Nu poți, pentru că ea este doar o manifestare locală a întregului care nu poate fi scoasă în afara întregului așa cum flacăra lumânării nu poate arde fără fitilul, ceara lumânării și oxigenul din aer. Ca să poată exista, orice lucru are nevoie de circumstanțele care îi permit existența, circumstanțe create de cumulul manifestărilor întregului univers.

Ca să obții secțiuni independente de restul materiei ar trebui să poți separa cumva materia de materie ceea ce este absolut imposibil. Nu există nici un spațiu gol în tot universul. Nici unul! Totul nu este decât un flux continuu de materie. Un exemplu de „*flux continuu*” de materie la nivel mic suntem chiar noi: ne modificăm componența prin captarea și expulzarea a miliarde de componente în fiecare secundă de existență, situație în care ar fi cam greu de vorbit despre un „*număr oarecare*” de particule altfel decât dacă facem referire la numărul „*înghețat*” constatat la momentul observației.

Poate ai să argumentezi că ești sigur că bolovanul din curtea bunicilor - de care astă vară ți-ai zdrelit degetul mare de la picior - are un număr finit de particule. Greșit. Te lași înșelat de aparențe. Și particulele care formează bolovanul sunt tot un flux continuu. Doar că la o altă scară temporală. În timp - în funcție de echilibrul particulelor care vin și pleacă din el - bolovanul tău va deveni o biată pietricică sau va crește acumulând minerale din praf sau din apa de ploaie, devenind o ditamai stâncă. Totul depinde de circumstanțe.

Experiența cotidiană ne înșală mai mereu: vedem stelele roind deasupra noastră - deși multe dintre ele s-au stins de mult; vedem soarele părând că aleargă de la răsărit la apus - deși el stă bine mersi țintuit în mijlocul sistemului nostru solar (nu chiar exact în mijloc, dar cam pe acolo pe unde îl plasează gravitația); vedem pământul și marile întinderi de ape întinzându-se parcă plat spre orizont - deși este suficient să te înalți puțin mai sus în atmosferă ca să începi să le vezi curbura.

Suntem convinși că mâncarea este bine separată de vasul în care gătim și până nu demult ignoram că ele se întrepătrund subtil, așa că am renunțat la vasele din aluminiu sau din alte materiale pe care le considerăm a elibera particule toxice pentru organism. La fel și asbestul din izolații, plumbul din conductele de apă și multe altele. Nu există separare totală, ci doar timpi diferiți de întrepătrundere între diferitele forme sub care se manifestă materia. Timpi care țin de la câteva fracțiuni de secundă până la milioane de ani.

Înșelați de aparențele manifestărilor materiei considerăm că aceste manifestări se pot separa între ele ca apa dintr-o sticlă de pereții sticlei. Nu înțelegem că materia - indiferent de forma sub care se manifestă - la nivel fundamental nu este altceva decât o vânzoleală de particule interacționând între ele.

Nu înțelegem că această interacțiune a particulelor duce la manifestări vremelnice - percepute de noi ca apă și sticlă în cazul nostru. Nu înțelegem că particulele pe care azi le vedem sub forma de apă sau de sticlă au fost și vor fi peste ceva vreme angrenate în alte forme de manifestare. Poate nisip, poate gaze, poate cine știe ce altceva.

În al doilea rând - contrar unor concepte speculative din cadrul gândirii comune formate în baza unor observații superficiale zilnice - nu există nici trecut și nici viitor. Nu te grăbi să mă contrazici cu exemple din experiența ta proprie: amintește-ți câte secole au crezut oamenii că soarele se învârte în jurul pământului pentru că așa le spunea „*bunul simț*” al experienței zilnice? În realitatea obiectivă a existenței există doar un permanent prezent format din fluxuri diferite de particule în continuă mișcare, acesta epuizând impulsul inițial al Big Bang-ului (oare a câta oară repet asta?).

Timpul este doar o convenție umană, la fel cu împărțirea universului în „*entități independente*”: planete, oameni, animale, flori, celule, atomi și chiar… particule - cele mai mici piese din care credem astăzi că se compune și recompune totul. Iar unii afirmă că aceste particule nu sunt altceva decât o formă de manifestare a energiei eliberate de Big Bang din

prea strânsa închisoare a singularității a cărei explozie a dus la materializarea energiei.

Oare cine le-o fi înghesuit acolo? De ce stăteau înghesuite și nu stăteau comod la distanțe convenabile între ele? Este clar că ne trebuie o teorie mai bună decât cea a oului primordial de la care au pornit toate, pentru că teoria aceasta nu lămurește cine a făcut ce și nici de ce. Mai de grabă pare a fi un fel de Cartea Genezei din care referirile la divinitate au fost înlocuite cu „*nu știm*" cine, ce, cum sau de ce.

Când ne referim la trecut, ne referim la aceleași particule din prezent, însă poziționate așa cum erau ele poziționate la o anumită dată anterioară prezentului. Ca să obții din nou configurația din trecut ar trebui să inversezi cumva interacțiunile care au avut loc din momentul la care vrei să te întorci și până în prezent - adică să inversezi legile fizicii. Din păcate sau mai bine spus din fericire acest lucru este imposibil. Optimiștii fără leac speră că doar deocamdată.

Din universul aflat într-un veșnic prezent nu poți face să dispară un număr de particule cum nici în universul trecut (dacă prin absurd ar mai putea exista pe undeva) nu poți introduce un număr suplimentar de particule[313]. Simpla introducere sau extragere a unor particule ar modifica instantaneu și imprevizibil starea universului, datorită modificărilor aduse interacțiunilor între particule, ca să nu mai pomenim că ar contrazice "*Ex nihilo nihil fit*".

O călătorie în viitor cu șanse reale de reușită (dar fără bilet de întoarcere) ar presupune prezervarea dispunerii unor particule (și nu extragerea lor din univers - lucru evident imposibil după cunoștințele actuale, orice ar zice fizicienii pasionați de SF și de calcule matematice aparent permisive, dar fără aplicabilitate în realitatea existenței) prin încetinirea proceselor din cadrul spațiului prezervat până la destinația temporală. Este un lucru care se întâlnește destul de des în natură sub diferite forme: hibernare, criogenie naturală, încetinirea voluntară a metabolismului, punerea de murături, grunduirea, vopsirea, lăcuirea etc.

În acest tip de călătorie către viitor (în care fluxul transferului de particule înspre și dinspre călător este încetinit considerabil) este imposibilă întâlnirea cu propriul eu, iar perioada dintre plecare și sosire este o perioadă în care subiectul nu are acces normal la mediu, el trăind în interiorul spațiului prezervat în anumite condiții necesare încetinirii

[313] *Presupun că odată cu dezvoltarea cunoașterii, simplificatoarea teorie a particulelor veșnice va părea la fel de amuzantă ca și teoriile creaționiste; vom descoperi probabil modificări de stări, dispariții și apariții compensatoare de particule, noi forme de manifestare aparținând realității a căror efect pe ansamblu ne dau astăzi senzația corectitudinii teoriei particulelor veșnice.*

proceselor sale metabolice. Practic este doar un surogat, nu este chiar ceea ce am dori noi să fie o călătorie în viitor.

Unii savanți afirmă că ne vom reîntoarce înapoi în trecut datorită unei inversări a proceselor care se petrec în mod natural în univers (un fel de *„inversare"* simultană a tuturor legilor naturii) și afirmă că acest lucru se va întâmpla după ce universul va atinge dimensiunea maximă în expansiunea sa.

Inversarea proceselor care au dus la crearea structurilor existente - mai simplu spus transformarea cauzei în efect și invers - sunt lucruri care nu se pot petrece fără schimbarea prealabilă a legilor fundamentale ale universului. Aceste schimbări ne apar ca fiind imposibile în practică. În teorie este extrem de simplu să introduci semnul minus într-o ecuație matematică și să obții un univers teoretic „*de-a-ndoaselea*". Dar asta nu merge în practică.

Și totuși există unii „*savanți*" care prevăd o intrare în colaps a universului odată cu inversarea tuturor fenomenelor și cu un final apoteotic în Big Crunch[314]. Evident, totul se va întâmpla peste o perioadă atât de mare de timp încât nimeni nu va mai fi în viață ca să le ceară socoteală pentru că au irosit timp și resurse livrând baliverne fără acoperire. Ce fac unii ca să justifice fondurile alocate unor cercetări eșuate sau fără perspectivă din start? Emit teorii fanteziste cu neputință de verificat. Sunt puțini, dar sunt.

Să sperăm că „*inversarea*" universului nostru reprezintă doar trăsnăile ecuațiilor matematice ale câtorva „*savanți*" încântați de ideea simetriei negative (simetrie de semn minus) sau mai degrabă dornici de senzațional ieftin. Cei care cred în inversarea ordinii universale probabil că sunt cei care cred orbește că semnul matematic minus, cifra zero ori ceea ce urmează după o virgulă, pot avea în realitatea obiectivă a existenței aceeași relevanță pe care o au și în cadrul logicii noastre derivată din percepții. Din păcate pentru ei, doar în statistica universului uman „*un om și un sfert" sau chiar „trei sferturi de om"* pot avea oarece relevanță. Nu și în realitatea existenței, unde lucrurile nu sunt ajustate procustian după logica noastră adeseori ilogică din punctul de vedere al existenței.

Dar hai să presupunem că teoria numărului fix de particule din care este format universul este falsă și că o vom înlocui cândva cu ceva care va face plauzibilă călătoria în timp. De exemplu cu un univers care conține simultan toate stările: trecut, prezent și viitor (fizicienilor mai tineri le pare

[314] Teoria Big Crunch presupune oprirea expansiunii universului, intrarea acestuia în colaps și parcurgerea drumului înapoi către singularitatea de la care a pornit.

cunoscut acest concept, nu?) și în care particulele din orice timp se pot plimba nestânjenite între cele trei stări fundamentale influențându-se reciproc.

Să presupunem că putem călători prin timp după bunul nostru plac. Ce facem cu morala? Mai mult ca sigur că vom călători în perioade de timp în care morala va fi total diferită de ceea ce cunoaștem astăzi. Vom fi simpli observatori? Vom interveni atunci când vom constata - după morala noastră de acum - că sunt încălcate ceea ce considerăm a fi drepturile fundamentale ale ființelor umane? Ce facem cu paradoxurile modificării continuumului spațiu-timp datorate interacțiunilor noastre?

Imaginează-ți un neanderthalian învârtindu-și bâta într-un loc aglomerat din ziua de astăzi, încercând să-și impună morala din zilele lui. Probabil că așa ar arăta oricare dintre noi dacă cumva am ajunge în viitor.

Din fericire, câtă vreme nu va fi infirmată teoria numărului fix de particule într-un univers ancorat veșnic în prezent, nu ar trebui să ne batem capul cu aceste probleme. Dar asaltul savanților care dau din coate pentru a obține teme de cercetare care să-i plaseze în poziții cât mai vizibile pentru publicațiile în căutare de senzațional deja a început.

Ce înseamnă o poziție vizibilă în știință? Bani, faimă și avere - se spunea pe vremea mea. Putere - se spune ceva mai la obiect acum. Și nu numai despre pozițiile vizibile din știință. Despre toate pozițiile vizibile din politică, armată, religie și câte mai câte. Tentația puterii este mare.

Poate că de aceea - adulmecând mirosul ademenitor al succesului - mii de neaveniți care habar nu au cum să-și trăiască propriile vieți și care nu stăpânesc nici o meserie ca lumea, încearcă din răsputeri să ajungă „*influencers*”, să spună ei lumii cum să-și trăiască viața sau cum să facă una sau alta. Jalnice specimene. Ușor de recunoscut, ușor de evitat. Din păcate, internetul le-a deschis calea și către casele internauților mai creduli care în loc să verifice veridicitatea informațiilor, iau de bune prostiile debitate de aceștia.

Astăzi - cât încă suntem în perioada de copilărie a fizicii teoretice - fizicienii (și nu numai ei) se simt liberi să afirme aproape orice pare să aibă un aparent suport matematic. Știm că știința progresează, că ideile de ieri sunt acum depășite și că ceea ce cândva părea imposibil și în afara bunului simț, acum - de cele mai multe ori - pare o realitate banală. Sunt sigur că după ce vom depăși această perioadă de pionierat, lucruri precum „*teleportarea*” unei particule va părea mai mult un truc de bâlci decât un

experiment științific. Dar - cine știe - poate cândva se va putea ceea ce astăzi nouă ni se pare a fi imposibil.

Și dacă va fi așa, nu doresc decât ca vreun stră - stră - stră - strănepot călător în timp să vină în timpul în care scriu aceste rânduri și să-mi spună: „*Te înșeli bătrâne, este posibil tot ceea ce visăm!*". Din păcate nu a venit nimeni (poate pentru că nu are voie să modifice trecutul?). Nu-i nimic, s-a mai întâmplat asta și la case cu mult mai mari.[315]

Trebuie să fi în permanență conștient că oricând poți afla noi informații care să schimbe fundamental tot ceea ce credeai până acum. De exemplu - dacă în loc de teoria Big Bang va apare în viitor o altă teorie ceva mai credibilă, mai sprijinită de calcule matematice și de fapte dovedite practic (să spunem că una care să considere cu totul altele cauzele care au determinat existența realității și care să pună „*inflația*" universului pe seama găurilor negre sau pe mai știu eu ce interacțiuni ale materiei nebănuite încă) tot ceea ce credem astăzi despre timp se va schimba.

Însă până atunci vom crede în adevărul temporar al cunoașterii umane actuale la fel cum anticii credeau în zei. În cadrul universului nostru personal ne vom baza pe experiențele de cunoaștere în care avem cea mai mare încredere, la fel cum au făcut și generațiile anterioare la rândul lor. Știința recomandă să ne limităm doar la ipotezele care pot fi dovedite experimental: nici o teorie care nu poate fi demonstrată practic nu merită să fie luată în considerare, asta dacă vrei să fi la adăpost de surprize neplăcute.

Sper ca sursele noastre de informare actuale să fie obiective, pentru că istoria este plină de exemple negative în acest sens și mai sper ca tot aceste surse să ne anunțe ori de câte ori apare ceva nou, indiferent de posibilele implicații subiective, obiective, materiale, spirituale sau care pot leza mai știu eu ce interese.

Și mai trebuie să fim pregătiți în orice clipă ca atunci când va veni timpul să putem trece cât mai pașnic mai departe spre un nou nivel de cunoaștere, spre o nouă perspectivă asupra realității. Sper ca și religiile de toate felurile să facă pași importanți în întâmpinarea cunoașterii de mâine, pentru ca prăpastia dintre „*adevărurile*" științei și cele ale religiei să nu rămână insurmontabilă.

---

[315] Aluzie la experimentul reputatului fizician teoretician Stephen Hawking care a lansat pentru presupușii călători în timp din viitor o invitație la o recepție dată special pentru ei; la momentul lansării invitației, recepția avusese deja loc la Universitatea Cambridge în 28 iunie 2009 (pentru a se evita vicierea experimentului). Evident la recepție nu a venit nimeni, dovedindu-se ori că nu se poate călători în timp, ori că invitația nu a supraviețuit suficient de mult ca să ajungă la cineva care ar fi putut-o onora, ori - cum le place adepților SF să creadă - cei din viitor nu au onorat-o pentru că nu vor să modifice trecutul. De ce ar face un savant de un asemenea calibru un astfel de experiment? Pentru că în știință, chiar și atunci când ești convins de absurditatea unui lucru, etica profesională îți cere să încerci să îl experimentezi, pentru că atât afirmarea unui lucru cât și negarea sa trebuie susținute cu dovezi concrete.

Cred că este timpul să punem mai mult preț pe timpul alocat vieții noastre și să încercăm să ne reunim într-o mare familie, o familie unită de adevăruri comune certe, înlăturând fantasmagoriile de orice fel care mai stau încă în calea reunificării crezurilor noastre. Omenirea unită sub un singur crez ar fi un mare pas pentru specia noastră. Chiar dacă acel crez s-ar dovedi a fi mereu perfectibil. De ce? Deoarece cunoașterea umană este mereu perfectibilă.

Crezi că sunt doar vise utopice? Nu văd altă cale pentru a preîntâmpina neajunsurile sectarismului crezurilor de astăzi. Lideri locali care se comportă ca și cum ar fi bolnavi psihic împingându-și concetățenii în acțiuni ostile celorlalți, fără alt motiv decât orgoliile lor personale, deturnarea resurselor de la bunăstarea cetățenilor către pregătiri de război, amenințarea permanentă a apariției vreunui bezmetic care să dea peste cap rânduieli convenabile de zeci de ani, toate la un loc nu sunt altceva decât rezultatul funest al crezurilor noastre divizate.

Unii cred în „*măreția*” țării lor, alții în „*destinul special*” al națiunii lor, unii se cred popor „*ales*”, alții se cred „*chemați*” să „*repare nedreptăți*”. Cu toții nu fac decât să semene moarte, teamă și să împiedice unirea tuturor sub un singur crez: acela care să ne permită tuturor să trăim în pace, îndestulați și sănătoși. Spre acest țel ar trebui îndreptate resursele și nu spre a ne face rău unii altora.

Avem nevoie de umanitarism, de compasiune și de într-ajutorare, de înțelegere și de un alt mod de a privi relațiile dintre noi. Avem nevoie de rațiune, de inteligență, de înțelegerea obiectivă a realității existenței și a interdependențelor dintre manifestările locale ale ei. Nu avem nevoie de găști agresive pornite să „*ducă pe culmi*” o țară în detrimentul celorlalte ci de oameni lucizi care să înțeleagă lumea în care trăim și care să o facă mai bună. Ori asta nu se poate dacă fiecare se crede mai bun decât ceilalți.

Să nu ne mai lăsăm conduși de cei bolnavi psihici, de orgolioși, de revanșarzi, de cei care nu au respect față de viața ființelor umane. Să considerăm agresivitatea un defect și nu o virtute. În fața realității existenței suntem toți la fel: manifestări locale ale întregului. Ne deosebesc circumstanțele. În fond, suntem doar materie organizată efemer sub formă umană.

MATERIA

Ce este materia? Religia îți va povesti ceva despre o voință divină care a creat materia din nimic: deci ar fi voință divină plus nimic. Știința îți va spune astăzi și ea o poveste destul de asemănătoare despre materia care se pare că s-a creat din mai nimic. Doar că îți va da mai multe amănunte: nimicul nu era chiar un nimic de tot, ci era de fapt o cantitate uriașă de energie condensată nu se știe de către cine, de ce sau cum într-o singularitate mai mică decât un atom, din care se pare că a țâșnit datorită unei fluctuații cuantice, dând naștere materiei.

Este ca și cum ai înlocui „*La început era Cuvântul*[316]" cu „*La început a fost Energia*". Ce a fost înainte de cuvânt sau de energie se pare că nu știe nimeni. Măcar religia a inventat un creator asemeni nouă, cu voință, cam supărăcios și cam infantil adeseori, taman după nivelul intelectual aparținând celor care au considerat de cuviință să îl inventeze. Iar dacă pui întrebări despre ce a fost înainte, răspunsul vine foarte sigur pe el: înainte a fost tot ca și până acum.

Materia este alcătuită din particule, particulele se pot organiza în molecule, atomi, protoni, neutroni, electroni și câte altele, în funcție de circumstanțe. Poți urma un curs de specialitate dacă chiar dorești să aprofundezi aceste lucruri, sau - doar pentru noțiuni generale - poți găsi pe internet cam tot ceea ce ține de acest subiect. Dar atenție! Nu tot ceea ce găsești pe internet este și adevărat, așa că îți sugerez să îți îndrepți atenția spre mediile științifice, iar pentru a fi sigur de obiectivitate, de cele care nu sunt legate cu un cordon ombilical de mediile religioase.

Verifică totul apelând la mai multe surse cunoscute a fi demne de încredere și nu la blogul cine știe cărui limitat cu ifose de atoateștiutor care debitează inepții izvorâte din propria lui fantezie. Majoritatea surselor neoficiale sunt pline de aiureli. Dacă discernământul tău nu face deosebirea între o sursă oficială și una toxică atunci nu ar fi de mirare ca din această carte să nu prea pricepi mare lucru.

Cu scuzele de rigoare pentru această nouă crasă impolitețe la adresa ta, dar așa sunt eu - prefer să lămuresc cinstit omul în loc să încerc să-l câștig spunându-i ceea ce i-ar place să audă. Unii consideră acest fel de a fi drept mitocănie sau în cel mai bun caz, lipsă de politețe. Dacă te-am jignit cumva, crede-mă, a fost fără intenție.

---

[316] *Biblia ortodoxă, Ioan 1:1-5,10-14*

Este clar că în ciuda aerelor de cunoscătoare pe care și le arogă atât religia cât și știința, ambele habar nu au care-i treaba cu materia: „*a făcut-o*” cineva doar așa pentru că a putut-o face sau a apărut „*de capul ei*”, dintr-o întâmplare. Ori a existat dintotdeauna, tot la fel cum o vedem și astăzi și atunci este un dat. Nu te mai plictisesc cu diversele povești cu moși sau cine știe ce alte ciudățenii fantastice despre care unii cred că au creat lumea materială dintr-o toană, din plictiseală sau din nevoia de adulație.

Nu că știința ar fi brodit-o mai bine: înainte de materie a fost energie… o fluctuație cuantică și a apărut materia. Dar înainte de energie… nu știm. Poate o acumulare de „*nimic*” - unde probabil că nimicul originar ar fi fost olecuță diferit nimicul așa cum îl înțelegem noi astăzi - poate un nimic energizat prin interacțiunea cu sine însuși? Adică era un nimic plin de draci (cuantici, nu religioși) supărat pentru faptul că era doar un nimic și nimic mai mult?

Totuși - ca să fiu corect - știința spune „*nu știm încă*” și are bunul simț să anunțe public când constată că presupunerile sale de până acum s-au dovedit a fi greșite. De-a lungul timpului și-a schimbat părerea de zeci de ori. Și - evident - și-o va mai schimba mereu și de aici înainte odată cu trecerea timpului, care - mai mult ca sigur - va aduce noi și noi descoperiri relevante domeniului cunoașterii. Ce a mai fost va mai fi atâta timp cât vor dura circumstanțele favorabile.

Nici religia nu a rămas mai prejos. De-a lungul timpului ne-am închinat la forțele naturii, la plante, la animale, la tot soiul de zei și de zeițe fabricați de delirul somnului rațiunii sau mai rău, de dragul unor interese. În ultima vreme religiile par a rămâne ceva mai constante în dogme și încearcă masiv să recupereze daunele de imagine datorate greșelilor trecutului, excelând prin acte de caritate.

Unele vor să dea impresia că ar vrea să se modernizeze - deși fac asta cât mai rar cu putință și parcă doar de fațadă. De ce? Poate că din prudență - să nu dea vrabia din mână pe cioara de pe gard. Pescarii de oameni au o experiență de sute de ani. Ce rost are să schimbi momeala câtă vreme prinzi destul pește cu momeala existentă? De ce să riști să pierzi totul urmând imboldul lăcomiei de a prinde mai mult?

Dar ce este materia dincolo de religie sau de știință? Pentru noi materia este existența. Tot ceea ce există. Inclusiv manifestările rezultate din interacțiunile a ceea ce există: stele, planete, praf, apă, animale inclusiv

noi și chiar și gândurile noastre. Totul formează realitatea existenței obiective. Chiar și gândurile tale din această clipă. Chiar și plictiseala care începe să te cam încerce, poate că neînțelegând de ce îți spun toate acestea.

Iar tot ceea ce noi putem percepe sau intui într-un fel sau altul despre tot ceea ce există, constituie realitatea existenței subiective, adică realitatea noastră umană. Realitatea umană reprezintă - după cum ar trebui să știi deja până acum - doar cumulul părerilor noastre subiective asupra realității existenței și are credibilitate doar în cadrul universurilor noastre personale. Nu în ale tuturor.

Infinită, omniprezentă, perpetuă: probabil că așa a fost definită realitatea existenței de către cei care și-au pus primele întrebări referitoare la rosturile lucrurilor. Tot cu un „*probabil*" pus în fața fiecăreia dintre aceste trei descrieri, această definiție ar aproxima și astăzi în mare parte cam ceea ce credem noi despre existență; poate mai puțin infinită… sau mai puțin omniprezentă… sau mai puțin perpetuă… depinde de ipoteza științifică sau religioasă la care subscriu crezurile tale. Și de gradul tău de înțelegere, subtilitate, naivitate, credulitate și încredere în ceea ce îți spun semenii tăi.

Chiar de la bun început - cu mult prea mult în urmă ca să mai deslușim faptele pierdute în negurile istoriei - lăcomia umană - prea puțin interesată de adevăr - a deturnat definiția realității existenței către fabulații fluturate pe deasupra turmelor ca pe un toiag amenințător ca să le îndrepte către abatorul interesului unora. De-a lungul veacurilor, din iresponsabilitatea profitorilor combinată cu lașitatea celor care ar fi putut îndrepta lucrurile însă au preferat să nu se „*bage*" în situații „*delicate*", unele lucruri firești au fost înlocuite cu lucruri nefirești.

Repetarea zi de zi a acelorași lucruri - adevărate sau nu - creează în timp obișnuințe, adevărate făgașe sociale. Gândirea care înlocuiește cercetarea obiectivă a faptelor cu plăsmuiri inventate după o logică a ilogicului - deși mult erodată de trecerea timpului și invalidările repetate ale realității de zi cu zi - poate fi încă întâlnită chiar și în zilele noastre.

Unii apologeți ai concepțiilor păstorilor turmelor de oameni de odinioară încearcă să ne convingă că aceștia nu au fost niște ingenioși profitori ai credulității și neștiinței timpurilor lor, ci doar niște căutători de adevăruri, sinceri în demersurile lor de a descifra existența. Poate că la început așa o fi fost. Totuși este cam greu de crezut că cineva poate fi sincer

pretinzând că vorbește despre lucruri despre care evident că nu are habar și care realmente țipă că sunt doar invenții.

Normal ar fi să îi punem la îndoială discernământul sau mai degrabă bunele intenții unor asemenea personaje care vădit încearcă să ne prostească. Nu avem noi căderea de a lămuri aceste lucruri care încă mai pot leza sensibilități și mai ales pot deranja extrem de mari interese. Nu putem decât să sperăm că timpul le va lămuri și pentru cei care încă nu sunt lămuriți. Dacă vor dori să fie lămuriți și dacă îi va duce capul atât cât să înțeleagă ceea ce este de înțeles.

Și ca să echilibrăm un pic lucrurile, să recunoaștem că de-a lungul mileniilor credința s-a mai modificat doar pe ici pe colo, în timp ce multe teorii „*științifice*" s-au spulberat în vânt în intervale cu mult mai scurte de timp. Și ceva îmi spune mie că mult după ce nimeni nu își va mai aminti de teoria Big Bang care va fi înlocuită cu cine știe ce altă teorie, credința va fi tot acolo. Dar - cu tot respectul cuvenit - să-i lăsăm în pace pe adepții gândirii religioase, să le mulțumim pentru lucrurile bune pe care gândirea lor le-a adus în viețile noastre și să iertăm - fără să le uităm - pe cele rele.

Să vedem acum cam ce cred adepții gândirii științifice. Astăzi credem că știm cu certitudine că tot ceea ce există în univers nu este altceva decât energie care se manifestă sub cele mai diverse forme. De la mieunatul pisicilor, fauna și flora din jungla amazoniană și până la calea lactee și nesățioasele găuri negre. Ba chiar și fulgerele, gândurile și vorbele noastre, petuniile din grădină și baligile vacilor. Una dintre manifestările energiei suntem chiar noi înșine și tot ceea ce facem noi bine sau rău.

Inclusiv poeziile pe care le recităm la ocazii sau flatulațiile care ne scapă când și unde nu ar trebui. Și chiar și strâmbarea nasului tău la citirea limbajului meu pestriț ale cărui semnificații - în loc să-ți ascută mintea - se pare că te face doar să te ofilești simandicos și inutil în bosumflarea ta de copil care spera să găsească aici o cu totul altă jucărie.

De ce simandicos? Pentru că tu credeai că le cam știi pe toate și cele de aici îți arată fațete ale realității despre care poate nu aveai habar sau considerai că nu merită importanță. Dar nu poți arăta că ești încă surprins de diversitatea existenței așa că adopți un aer voit solemn și neîncrezător cu care vrei să impresionezi - pe cine crezi? - chiar pe tine. Reacție tipică.

De ce inutil? Pentru că - mai mult ca sigur - îți îndrepți atenția mai mult către ambalaj și nu zăbovești destul pe conținut. Ambalajul are doar rostul de a te trezi din somnul plictiselii ca nu cumva să ratezi conținutul.

Conținutul este cel de care trebuie să ții cont. Și îmi cer scuze, dragă cititorule, dacă te-am bănuit pe nedrept de superficialitate. Mă ierți? Nu? Sigur nu? Nu face nimic, pot trăi cu asta. Hai să trecem mai departe.

Nu există existență și non existență[317] - există doar existență (materială) în interdependență cu ea însăși. Din toate cele ce sunt, noi putem percepe un spectru extrem de limitat, astfel încât actul nostru de cunoaștere asupra realității este la rândul său și el extrem de limitat, subiectiv și - de ce să nu o recunoaștem cinstit - cam prea distanțat față de realitatea obiectivă în părerile pe care le emite. Ba chiar am putea spune că aceste păreri ne situează mai mult paralel față de realitate decât altcumva.

Totuși, plutim cu părerile noastre pe undeva foarte, foarte aproape de realitate. Aproape că o intuim, dar totuși fără să ne-o putem reprezenta corect - întocmai ca orbul care știe după sunetul bastonului unde se află marginea drumului asfaltat și unde începe cărarea din pământ bătătorit. Important este că apropierea asta salvatoare ne asigură supraviețuirea atât timp cât nu ne umplem capul cu prea multe nerozii care să ne ducă și mai departe de realitate. Am putea spune că ne menținem într-o zonă suficient de sigură atâta vreme cât nu ne asumăm riscuri inutile prea mari.

Imaginile pe care ni le făurim noi despre existență sunt - din păcate - fără corespondent fidel în lumea reală. Ele sunt doar păreri, descrieri imperfecte ale percepțiilor noastre. Aceste păreri des schimbătoare definesc modul nostru de a înțelege realitatea și nu modul în care arată cu adevărat realitatea. Cu cât aceste imagini sunt mai departe de ceea ce este realitatea, cu atât mai departe suntem noi de calea care ne-ar permite să fim în deplină concordanță cu ea.

Și totuși, unele congregații cu crezuri mai aparte par a nu avea prea mult de suferit urmând ceea ce mulți ar denumi o falsă realitate. Și chiar viziunea științifică asupra realității nu este altceva decât tot o creație artificială a universului nostru personal - o falsă realitate. Și nici miile de specii care nu au nici viziuni științifice și nici viziuni religioase nu par să o ducă excesiv de rău.

Și atunci - dacă se pare că se poate să ai o viziune falsă despre realitate fără a suferi consecințe dezastroase - la ce ne-ar trebui o viziune despre realitate într-o concordanță cât mai mare cu realitatea? De ce să nu ne alegem un crez dintre crezurile mai bogate în promisiuni atrăgătoare sub flamurile căruia să ne unim și să beneficiem de avantajele acestei uniri?

---

[317] non existență - aici cu sensul de existență în afara existenței materiale, existență imaterială.

Simplu: experiența de generații ne arată că nivelul de trai, speranța de viață și chiar supraviețuirea - atunci când condițiile nu ne sunt prielnice - sunt în relație directă cu acuratețea cunoașterii realității. Cunoașterea realității și adaptarea la ea permite supraviețuirea speciei și sporirea nivelului său de trai. Îndepărtarea de realitate duce la scăderea nivelului de trai, scăderea speranței de viață și în anumite condiții neprielnice - la extincție.

Trăim într-un univers alcătuit în exclusivitate din materie și când spui materie spui de fapt energie care se manifestă sub diferite forme. Tot ceea ce vedem în jurul nostru nu sunt altceva decât manifestări ale energiei percepute de noi ca materie. Materie interacționând cu ea însăși. Și totuși, unii susțin că nu ar fi așa, inventând tot soiul de povești în ciuda a mii de ani de căutări zadarnice după utopii care nu ar trebui să reziste nici măcar în fața logicii unui copil oleacă mai isteț.

Situația ar fi de tot râsul dacă scornelile astea nu ar fi semănat printre noi moarte, confuzie, dezbinare și înapoiere pe mai toate planurile, încă de când au apărut. Iar în unele locuri o mai fac și astăzi datorită intereselor, credulității sau prostiei unora și altora - în acest caz „*prostie*” trebuie citit ca „*necunoaștere*”, „*neînțelegere*” sau chiar „*ignorare voită*” a realității. Adică refuzul aberant de a fi la curent cu lucrurile pe care ni le dezvăluie cunoașterea actuală.

Pentru că experiența de zi cu zi ne formează credința conform căreia toate manifestările existenței sunt determinate de cauze care chiar dacă uneori sunt mai puțin vizibile până la urmă își dezvăluie identitatea, o parte dintre noi aleg să ignore *„informațiile”* conform cărora ar exista divinități plasate atât de convenabil în afara existenței noastre „*obișnuite*”.

Este drept că la prostul renume al acestor povești contribuie din plin și lunga listă a celor care au tras și mai trag chiar și astăzi foloase de pe urma lor - ca să nu mai pomenim de viețile și resursele irosite inutil de-a lungul timpului în slujba unor idei mai mult decât fanteziste: idei aberante și dăunătoare cunoașterii raționale și obiective a realității existenței.

Dacă ești un beneficiar al acestor povești, cum faci ca să-ți asiguri continuitatea privilegiilor rezultate din aceste idei? Prin continuitatea promovării respectivelor idei, chiar dacă tu personal nu crezi în ele. Și de ce ai crede în ele - că doar tu nu ești prost ci doar profitor. Și ca profitul să continue, cel mai bine este să dai unui segment din populație câteva privilegii mărunte bazate pe aceste idei. Nu există partizan mai feroce al ideilor decât cei care trag oricât de mici foloase de pe urma lor.

Logica noastră extrapolează experiențele noastre anterioare în toate analizele pe care le întreprindem și nimic din aceste experiențe nu duce către concluzii favorabile existenței divinităților. Pentru noi „*dintotdeauna*" pare că nu are sens și imediat ne vom pune întrebarea „*dar ce a fost înainte de dintotdeauna?*".

Gândirea noastră nu poate să-și reprezinte concepte ca infinit, nesfârșit, mereu, veșnic și altele de acest fel; când ne referim la astfel de concepte apelăm de obicei la imagini ciclice (repetitive). Pentru noi infinitul pare mai degrabă un cerc decât o linie dreaptă (dacă prelungești o linie dreaptă suficient de mult ea devine cerc, spațiul este curb, dacă mergi „*la infinit*" în univers într-o direcție probabil că vei ajunge până la urmă în locul din care ai plecat, dar venind din partea opusă etc.).

Chiar și cei care chiar înțeleg că în realitate nimic din acest univers nu se aseamănă cu altceva - începând de la particule[318] și terminând cu cele mai mari manifestări ale materiei sub forma unor gigantici nori de praf - nu pot să-și imagineze coerent un șir infinit de manifestări care decurg unele din altele.

Doar sistemul nostru de atribuire a simbolurilor prin intermediul cărora gândim (sensurile pe care le atribuim percepțiilor în conformitate cu ceea ce am înțeles din experiențele noastre anterioare) pare să ajungă prin simplificări repetate, la concluzii eronate de genul „*interminabil*", „*veșnic*", „*iar și iar*" și alte aproximări de genul acesta care par să spună multe, nespunând de fapt nimic.

Nu poți înțelege cu adevărat ceea ce nu experimentezi tu însuți. Din păcate pentru unii, ceea ce nu reușesc ei să înțeleagă, nu vor să înțeleagă sau nu pot să înțeleagă, le apare adesea ca ceva aparținând neapărat de supranatural. Doar că nu este vorba despre supranatural, ci de lucruri situate mai presus de înțelegerea lor limitată. Nu toți avem resurse ca să găsim căi prin care să ne putem depăși limitele cunoașterii noastre, dar toți ar trebui măcar să încercăm să o facem.

Să nu ne fie de mirare că cel mai adesea vom ajunge la concluzii (păreri, predicții) eronate câtă vreme vom ignora că nu avem de a face cu părți

---

[318] Este greu de înțeles indivizibilitatea universului pentru că noi percepem secvențial manifestările sale locale - de unde deducem că aceste manifestări ar fi entități separate. Particulele apar în logica noastră tributară experiențelor de zi cu zi ca entități unice și nu ca ceea ce sunt ele de fapt: doar o percepție parțială specifică nouă asupra realității existenței. Dar chiar și așa putem totuși intui faptul că particulele nu au cum să fie identice fiecare dintre ele fiind determinată de condiții diferite specifice spațiului în care se găsește, deci și informația înmagazinată de către fiecare este diferită (specifică) pentru fiecare particulă, probabil la un nivel prea subtil pentru percepțiile sau înțelegerea noastră. De aceea comportamentul a ceea ce considerăm a fi particule apare ca „haotic" în cadrul unora dintre experimentele încă timpurii ale fizicii cuantice. La această scară însă, pentru noi nu este totul perceptibil sau inteligibil. Pentru a înțelege în mod real comportamentul particulelor avem nevoie de tehnologii mult mai sofisticate, sensibile și ne-invazive, metode de cercetare indirectă mai elaborate, o gândire nonconformistă și - din păcate - poate că și capacități biologice cognitive ceva mai capabile de subtilități cu care nu prea suntem chiar toți înzestrați.

distincte care interacționează între ele - așa cum ni le înfățișează percepțiile noastre - ci cu un univers care este un tot unitar și indivizibil, atât ca existență cât și ca funcționalitate, în interiorul căruia se petrec interacțiuni determinate și determinante la rândul lor, totul modelat de circumstanțele specifice fiecărui loc în care se manifestă respectivele interacțiuni.

Lucrurile care sunt evaluate în ansamblu arată cu totul altfel decât atunci când începem să le demontăm și să ne preocupăm de ceea ce considerăm noi a fi *„părți”*. Nu poți înțelege o vulpe concentrându-ți atenția doar pe un fir din coada ei. Deși mulți chiar pretind acest lucru.

Felul nostru de a fi ne-a făcut să ne jucăm cu noțiuni abstracte improprii pentru a ilustra elemente aparținând de realitatea existenței. De ce? Pentru că o parte dintre aceste construcții proprii logicii noastre tributare percepțiilor păreau să corespundă constatărilor practice din viața de zi cu zi. Considerând astfel că avem o validare a valabilității lor, am mers mai departe cu extrapolările către zone aflate dincolo de limita posibilităților noastre de a verifica faptele. La fel cu cei mici care consideră că fulgii de zăpadă cad din cer, fără a-și mai bate capul să afle mai multe.

Multă vreme omul a crezut (iar unii mai cred și astăzi) că materia a apărut din nimic ("*creatio ex nihilo*"[319]) printr-un simplu act de voință divină care a dat naștere la tot ceea ce există, inclusiv cerului (sau cerurilor[320]) și pământului. Cam la fel afirmă și unele dintre teoriile științei de astăzi, însă ocolind cu grijă contribuția vreunei divinități, „*din lipsă de probe*”.

Este mult mai simplu să spui că totul a apărut din nimic decât să-ți imaginezi că totul a existat dintotdeauna: noțiunea „*dintotdeauna*” pare că nu are prea mult sens pentru noi - cei care suntem atât de efemeri și de tributari logicii rezultate din limitatele noastre experiențe de percepție din cadrul rutinelor zilnice.

Logica noastră cere un început și un sfârșit pentru toate, pentru că acesta este firescul experiențelor zilnice pentru fiecare dintre noi. Dincolo de acest firesc am inventat nefirescul - supranaturalul - unde ne-am obișnuit să plasăm cam tot ceea ce nu ne-am putut explica pe moment. La fel cum vreun ins din antichitate ți-ar cădea la picioare slăvindu-te ca pe o

---

[319] „Creare din nimic” (în limba latină); ipoteză întâlnită în filosofie, teologie și uneori chiar și în fizica modernă prin care se avansează ipoteza apariției materiei în mod spontan, din nimic. Este drept că în cadrul științei materia apare din aproape „nimic” (din energia provenită din nu se știe ce bazaconie concentrată într-o singularitate infinitezimală - ipoteză izbitor de asemănătoare miturilor despre entități „zăvorâte” care reușesc cumva să scape și să umple lumea cu tot soiul de manifestări).

[320] Traducerea oficială a Bisericii Ortodoxe Române: „La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul.” deși se pare că textul original ar fi „La început, Dumnezeu a făcut cerurile şi pământul.” - Gen. (Facerea) 1.1; tradiția credinței în multiple ceruri este extrem de veche, cu mult înaintea cristalizării iudaismului din care au derivat multe dintre cultele principale care există astăzi.

divinitate dacă te-ar putea întâlni noaptea pe un câmp, cu telefonul mobil folosit pe post de lanternă, în timp ce cauți grăbit o tufă - cât mai departe de cort - după care să te ușurezi.

Atunci când își dau cu părerea despre crearea universului, majoritatea conceptelor religioase par a fi la unison cu două idei de bază: cauza a tot ceea ce a fost, este și va fi este voința divină, iar originea a toate se pare că ar fi nașterea din nimic[321]. Deci nimicul ar fi materia primă a universului.

În cadrul acestor concepții se afirmă că după crearea primelor forme de existență de către divinitate, modificarea materiei se poate face doar în trei moduri: prin ea însăși - fapt impus de evidenta lucrurilor - prin acte inițiate de către o voință umană sub liber arbitru (adică permisiune dată de divinitate ca să vadă la ce te poate duce mintea, de parcă nu ar putea cunoaște apriori tot ceea ce vei face - ceea ce îi neagă categoric statutul de divinitate atoateștiutoare) și prin pretinse „*miracole*”, inițiate sau îngăduite pare-mi-se tot de către voința divină.

Și totul se poate petrece doar cu îngăduința voinței divine fără de care nu s-ar putea mișca nici un fir de praf. Petrecerea a tot soiul de lucruri „*cu îngăduință*” de la stăpânire te duce cu gândul la inițierea de către terți a tot soiul de activități la care divinitatea asistă mai mult sau mai puțin mulțumită. Ori asta limitează atotputernicia care presupune controlul total al inițierii și desfășurării lucrurilor, de la gând la faptă.

Teologii au „*rezolvat*” problema introducând o limitare a atotputerniciei divinităților prin împărțirea lor în divinități bune și rele aflate în conflict pentru „*câștigarea*” sufletelor noastre sau a mai știu eu ce alte foloase, exonerând divinitățile „*bune*” de răutățile făcute de oameni sub influența nefastă a divinităților considerate ca fiind rele. Practic nu mai există divinități atotputernice, ci cel mult niște „*influencers*” supranaturali specializați care în fapte bune și care în fapte rele.

Cum majoritatea supozițiilor pe teme „*divine*” nu au suficientă sustenabilitate în gândirea de toate zilele, logica sănătoasă (rațională, obiectivă) ne îndeamnă să credem în ceea ce putem cerceta și dovedi prin metode mai credibile (metode științifice). Totuși, subiectul cercetării trebuie abordat cu prudență, mai ales atunci când avem de a face cu lucruri importante pentru lumea de astăzi, lucruri care dacă ar putea fi

---

[321] Teoriile fizicii moderne infirmă existența nimicului: în univers nu există nici un spațiu care să nu conțină ceva; și ca să nu te grăbești să mă contrazici: chiar în clipa aceasta prin tine trece o cascadă de neutrini fără ca măcar să ai habar și multe, foarte multe altele. Se pare că noi - ca și restul corpurilor materiale - suntem alcătuiți din porțiuni mai mult sau mai puțin ușor de penetrat prin care trec neobservate și cu multă ușurință tot soiul de drăcovenii sub formă de unde, particule și cine mai știe ce… Zero matematic nu are relevanță in lumea reală, ci doar pentru biata noastră logică tributară percepțiilor. Așa că spațiul (continuumul spațiu timp) trebuie privit ca pe o manifestare materială creată de Big Bang, o manifestare materială care se extinde. Un fel de supă în care înotăm alături de planete, stele și alte alea. Cam complicat, nu? Abia aștept o nouă teorie mai simplă și cu mult mai puține lucruri lăsate neexplicate.

infirmate ca urmare a unor eventuale viitoare descoperiri, ar cauza prejudicii mari. Sper că nu am vrea să înlocuim relațiile interumane de înțelegere, îngăduință și cooperare cu cele practicate de prădători, aducând ca motivație eficiența mai presus de morală cum văd că încearcă un claun nebun de pe aiurea.

Știința în care credem astăzi ne spune că modificarea materiei se face doar prin ea însăși având drept motor gravitația, forțele electromagnetice și forțele nucleare (care nu sunt altceva decât vectori purtători ai energiei inițiale a Big Bang-ului) lipsindu-ne de imaginea liniștitoare a spiritului care comandă materiei și mai ales de simbolul și etalonul măreției sau decăderii umane: liberul arbitru.

Educat atâta amar de vreme în credința într-o realitate plăsmuită rigid pornind de la premise false, omul european (și nu numai el) a fost învățat să creadă că toate lucrurile au o singură cauză, o singură origine. Așa că - aflat în tranziție dinspre poveștile cu zei și tot soiul de creaturi supranaturale spre o imagine mai conformă experiențelor noastre de cunoaștere verificabile - a ales cu diplomație calea cea mai lesnicioasă spre o aparentă conciliere a miturilor străbune cu evidența realității: Big Bang, oul primordial care se pare că are nevoie și el de un creator. Un creator situat convenabil undeva în afara timpului și spațiului acestui univers. Sună cunoscut, nu?

Sau poate că singularitatea - cum o alintă savanții care nu știu cum să-i spună pentru că de fapt nu știu ce naiba a fost (sau dacă chiar a fost) - o fi existat dintotdeauna. Ori poate că s-a încropit într-o clipită din ce a găsit la îndemână (ceva tot trebuie să fi fost, poate un nimic ceva mai „*special*”) până când o fluctuație cuantică (o acumulare de iarăși nu știm ce fel de tensiuni lăuntrice) a determinat singularitatea să își schimbe starea de gâlmă insignifiantă în cea de explozie materială și expansiune la scară cosmică.

Și astfel presupun mulți dintre noi că au apărut elementele care au creat - printre multe altele - pe mine, un moș nerăbdător să-ți spună cam ce crede el despre toate cele ce sunt și pe tine, un cititor deja plictisit peste poate care abia așteaptă o ocazie să evadeze din tortura încâlcită și aparent fără de sfârșit a citirii acestor texte. Nimic nu este mai plictisitor - pentru unii - decât să fie obligați la fiecare pagină să trebuiască să gândească cu capul lor. Ce cruntă dezamăgire pentru cei care credeau că vor primi totul gata digerat pe tavă!

Curaj, nu mai ai mult și lucrurile vor deveni cu mult mai simple și mai apropiate de cotidianul tău. După cum bine cunoști, extinderea rețelei tale neuronale nu se poate face decât „*torturând-o*”. Adică obligând-o să facă ceea ce nu a mai făcut și nici nu ar face dacă ar fi numai după ea. Gimnastica minții. Crearea de noi ramificații necesare explorării și înțelegerii de noi teritorii.

Dar poate că înainte de orice nu a fost doar o singularitate, ci o multitudine de individualități din a căror interacțiune a rezultat - probabil printre altele - și universul nostru și poate că și acum în afara universului nostru există individualități cu proprietăți pe care nici nu ni le putem imagina. „*Desigur că există, în afara timpului și spațiului nostru este însăși Divinitatea!*” - vor sări bucuroși creaționiștii că în sfârșit am ajuns la concluzia cea bună.

Nu asta am intenționat să spun. Respect credincioșii de bună credință, însă nu îi agreez de loc pe cei care încearcă să profite în orice fel de pe urma credinței semenilor lor. Nu sunt împotriva religiei. Ca și pe știință, o consider un șir de teorii dintre care multe nu au fost verificate încă. Respect și chiar sunt recunoscător faptului că o parte din ceea ce a rezultat din aceste teorii (chiar și așa neconfirmate de practică) au transmis oamenilor moduri de comportament fundamental benefice și o neprețuită îndeajuns dorință de autodepășire.

O mare parte din ceea ce suntem astăzi noi toți se datorează străduinței noastre de generații de a urma afirmațiile - mai mult sau mai puțin false - ale teoriilor religioase. Eu însumi sunt credincios, doar că eu cred mai mult în teoriile științei (și dintre acestea multe sunt neverificate încă sau poate chiar greșite cum mai mult ca sigur se va dovedi în viitor) și încerc - ca și credincioșii religioși - să caut o cale care să mă apropie de realitate, de adevărul acela pe care noi nu-l vom putea cunoaște integral niciodată, dar totuși încercăm pe cât ne țin puterile să ne apropiem cât de cât de el.

Accept că adevărurile mele de astăzi s-ar putea schimba sub asaltul necruțător al cunoașterii de mâine. Sunt convins că multe dintre teoriile la modă acum în lumea științei vor produce zâmbete mâine. Această conștientizare duce undeva subtil în fundal la un fel de nesiguranță, la o incertitudine și la un fel de stres abia perceptibile, dar totuși prezente, mai ales atunci când ești nevoit să te bazezi pe ceea ce crezi tu că ar fi cunoștințele tale despre realitate (cunoscând cât sunt ele de schimbătoare în timp). Din acest ultim punct de vedere invidiez siguranța și confortul spiritual al stabilității credințelor omului religios.

Știința ne spune astăzi că materia a apărut acum circa 13,7 miliarde de ani în urma exploziei unei singularități misterioase, singularitate cu mult mai mică decât un atom. În urma exploziei (al cărei nume Big Bang a fost dat tocmai de către un adversar [322] al teoriei) a rezultat materie și antimaterie. După anihilarea antimateriei cu materia - a rămas un număr fix de particule materiale care se pare că vor exista câtă vreme va exista universul (conform legii lui Lavoisier: „*În natură, nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă*" [323]).

Prin poziționarea diferită a acestor particule și interacțiunea dintre ele rezultă toate aspectele care compun universul, incluzând pe lângă foarte multe alte lucruri și specia noastră, cartea aceasta și chiar gândurile tale (probabil că destul de confuze în acest moment). Da, gândurile tale sunt o „*simplă*" interacțiune materială determinată și determinatoare la rândul ei. O simplă manifestare locală a determinismului întregului. Tot ceea ce există nu este altceva decât o simplă manifestare locală a întregului. Sau dacă preferi: o manifestare a materiei. Ori mai la obiect: o manifestare a energiei manifestată ca materie.

Personal nu prea achiesez în totalitate la teoria aceasta (Big Bang-ul și numărul fix de particule), dar cum nu am suficiente cunoștințe ca să o pot verifica eu însumi, mă bazez pe bunul renume al corifeilor fizicii moderne care mă asigură că ea lămurește cel mai bine observațiile asupra realității, iar calculele par să o verifice (pârdalnica de matematică se pare că se are bine cu aproape toată această teorie).

Aici mă asemăn iarăși cu credinciosul religios care crede ceea ce i se spune, cu deosebirea că eu mă consider conștient de efemeritatea și limitele etapei de cunoaștere în care se află știința în acest moment și pe cale de consecință și de efemeritatea credințelor științifice pe care le avem astăzi.

Cum reacțiile mele nu trec peste limitele normale impuse de conviețuirea în comun atunci când cineva vine cu o nouă teorie științifică infirmând-o pe cea în care am crezut până acum, îmi place să cred că sunt - dacă nu în fața adevărului absolut - măcar pe calea cea bună către el. La fel cum cred despre ei înșiși și cei care încă mai cred în divinități, miracole și supranatural.

---

[322] Big Bang („mare explozie" în limba engleză) a fost la origine un termen peiorativ utilizat în cadrul unei emisiuni BBC din anul 1949 de către astronomul englez Fred Hoyle (1915-2001) adversar al teoriei, deși Hoyle a negat acest lucru după ce teoria a căpătat tot mai multă popularitate.

[323] Legea conservării masei substanțelor formulată în 1778 de către Antoine Laurent de Lavoisier (1743 - 1794) chimist, filosof și economist francez în lucrarea „Considerații generale asupra naturii acizilor".

Nu mi se pare că ar fi o prea mare diferență - măcar din acest punct de vedere între credincioși și necredincioși. Concluzia mea este: fiecare crede în ceea ce consideră a fi adevărul său. Iar adevărul personal depinde de experiențele de cunoaștere ale fiecăruia. În rest, toți suntem la fel.

De fapt nici nu există credincioși și necredincioși în lume - există doar credincioși care cred în lucruri diferite referitoare la realitate. Acest lucru nu ar trebui să ducă la conflicte, ci cel mult la o mediere între viziuni, o mediere bazată pe logică și pe bun simț. Dar se pare că cei care fac bani de pe urma religiei ca și cei care fac bani de pe urma științei (industria farmaceutică este notorie în acest sens) - ca să nu-i mai pomenim pe politicieni - au uneori cu totul alte interese de apărat decât interesul nostru general. Fără generalizări, doar punctual acolo unde este cazul - cum se mai spune astăzi cu prudență.

Multe religii sunt tributare unei relații pe care societatea a abandonat-o de ceva timp deoarece s-a dovedit a fi nu numai inumană, ci și ineficientă economic: relația dintre stăpân și sclav. Practicile de venerație - în fapt lingușirea divinității prin invocarea a tot soiul de texte slugarnice care mai mult ar provoca greața sau mânia unei divinități cât de cât înzestrate cu atributul uman al inteligenței și respectului de sine - provin din perioada în care divinitatea era considerată doar o forță oarbă a naturii, fără prea mult discernământ, care putea fi manipulată cu vorbe mieroase sau jertfe care s-o *„sature”* și să o „*îmbuneze*”. Sau - dacă este să dăm crezare unora dintre istorici - să-i sature mai ales pe cei care se pretindeau „*aleșii*” divinităților.

Căutarea adevărului, mândria pentru ceea ce realizezi cu forțe proprii, încercarea de a ieși din turma care nu crâcnește în ciuda evidențelor - sunt considerate păcate capitale, în timp ce frica de divinitate, supunerea și venerarea ei sunt proclamate drept virtuți. La fel se întâmplă și de partea științei: specularea neștiinței, a neînțelegerii corecte a fenomenelor, afirmarea unor neadevăruri, promovarea cu bună știință a unor false interpretări sau teorii de dragul unor interese, invidia și denigrarea potențialilor „*rivali*” - adică cam aceleași păcate omenești.

Dar de ce să ne mirăm, oameni suntem cu toții, fie că suntem religioși sau nu. Oamenii au creat religia și știința după chipul și asemănarea lor. Este firesc ca o creație omenească să reflecte atât fațetele bune cât și pe cele rele aparținând celor care au creat-o dar și celor care îi asigură continuitatea.

Când interesul personal sau de grup primează dorinței reale de cunoaștere a adevărului - fie el religios sau științific - atât religia cât și știința sunt transformate într-un blamabil comerț cu iluzii. Oamenii sunt la fel și acționează la fel și în bine și în rău, indiferent de ceea ce cred ei despre realitate.

Repet: nu credința sau știința sunt de blamat - nimeni nu este stăpânul absolut al adevărului - ci cei care într-un fel sau altul le parazitează. Sunt și mulți savanți care emit voit teorii eronate din varii motive. Poate îți va părea uneori că aduc în discuție mai mult păcatele din partea religiei, dar să nu uităm că ea a domnit timp de mii de ani în timp ce știința și-a început cu adevărat timidul început abia de foarte de curând la scara istoriei.

Și din fericire pentru ea, teoriile eronate ale științei - dacă sunt lipsite de susținători fanatici sau profitori direcți ori indirecți - trec rapid în uitare. Așa că nu contează dacă crezurile tale sunt dintr-o tabără sau alta, ori poate chiar câte puțin din amândouă. Contează deschiderea ta la nou, iar dacă nu accepți tu însuți acel nou care vine mereu peste noi, să nu te pui în calea lui dacă nu ai cumva argumente temeinice. Temeinice, adică bazate pe fapte, nu subiective și nici bazate doar pe afecte sau pe diferite interese.

Poate că ai să te întrebi de ce tot vorbim despre aceste lucruri când ar trebui să vorbim numai despre materie? Materia și manifestările ei în relație cu ea însăși reprezintă existența însăși. Existența are nenumărate fațete. Unele dintre aceste fațete fac parte și din universul personal uman.

Nu ne putem ocupa de toate aspectele, totuși încercăm să trecem rapid în revistă pe cele pe care eu - cu subiectivismul dat de propriile-mi experiențe de cunoaștere pe care le-am avut în viață - le consider cele mai reprezentative pentru scopul acestei cărți. Cele care țin de adevăr, de realitatea existenței și de modul în care gândim. Însă nu și despre ce să gândim - asta-i treaba fiecăruia dintre noi, după modul său de a fi și de a înțelege lucrurile.

Cum se modifică materia prin ea însăși nu mai este nevoie să arătăm și nici să argumentăm - doar trăim în mijlocul acestor perpetue schimbări a tot ceea ce putem cuprinde din lumea aceasta. Este suficient să pomenim despre asocierea particulelor care duce la formarea gazelor, a prafului cosmic, a planetelor și a stelelor. Stelele cărora le-a crescut prea mult masa s-au transformat în găuri negre sau au explodat umplând universul cu substanțele din care erau alcătuite.

O parte dintre aceste substanțe expulzate a fost captată din vecinătăți sau prin intermediul cometelor și asteroizilor încă de la formarea corpului ceresc respectiv, iar cealaltă parte s-a format chiar în interiorul său datorită unor forțe uriașe - presiune, temperatură și contact cu alte substanțe la care au fost supuse în timp.

Simplificat și pe scurt, toate lucrurile din univers au luat naștere în urma asocierii particulelor. Inclusiv specia umană care se pare că nu-i de loc mai brează decât celelalte lucruri din univers. Cu toate acestea, unii pretind totuși că există ceva imaterial numit spirit și că acesta se deosebește de materie. Am mai vorbit despre aceste lucruri așa că de această dată - spre ușurarea ta - vom fi mult mai concișI.

Ce este spiritul? Denumirea provine dintr-o concepție străveche bazată pe deducții fără prea multă legătură cu realitatea obiectivă sau așa cum se spune astăzi - dintr-o teorie fără fundament. În cadrul acelei concepții se afirma că spiritul ar fi o entitate independentă care poate interacționa cu materia corpului nostru, o entitate care nu aparține planului material ci al unui foarte convenabil presupus plan „*spiritual*" (imaterial, de origine divină).

Unii merg până la a afirma că totalitatea spiritelor formează pe undeva - nu se știe unde - un plan superior, ca un fel de ciorbă de origine divină din care spiritele noastre se trag și după ce interacționează cu noi se retrag (probabil la pensie). După alții, nici vorbă de pensie veșnică ci doar de reîncarnări repetate până când spiritul reușește să-și determine corpul atribuit să meargă pe calea cea bună.

Ideea care ne interesează aici este că acest presupus spirit - deși considerat de presupusă proveniență divină - este cotat cu un grad de puritate cu mult mai mic decât divinitatea.[324] Și - deosebit de important - el poate determina corpul omenesc să se manifeste în conformitate cu dorințele sale (ale spiritului care va să zică, cum ar zice nenea[325]).

Faptele noastre (considerate a fi determinate de către spirit) sunt catalogate ca fiind bune dacă sunt conforme indicațiilor atribuite divinității și comunicate nouă de către „*aleși*", sau rele, dacă se abat de la aceste indicații. Cum corpul nostru pare capabil să transmită spiritului anumite stări (plăcere, durere etc.) se considera că pedepsirea spiritului se poate

---

[324] În concepția creștină spiritul este capabil să-și piardă sau să-și sporească gradul de puritate prin manifestarea de intenții pozitive sau negative, intențiile negative fiind determinate mai ales de către dorințele corpului material pe care spiritul îl ocupă temporar sau de către țapul ispășitor al tuturor relelor, Satana, cel mai important rebut recunoscut al creației divine. Intenția, ca determinantă a faptei, este considerată mai importantă decât fapta, astfel că fapta rea rezultată din intenții bune este privită cu oarecare îngăduință.

[325] Expresia „care va să zică" revine mereu în opera marelui scriitor român Ion Luca Caragiale (1852-1912) pentru a ilustra nivelul mediocru („de mahala") al personajelor sale. Care este rostul ei aici trebuie să te dumirești chiar tu.

face prin intermediul materiei[326](a corpului) cu scopul declarat de a ajuta la „*salvarea*” (refacerea purității) spiritului. Salvarea aceasta putea merge până la arderea pe rug a individului. Deși aici am folosit numai denumirea de spirit, acesta mai era uneori numit și duh sau suflet.

Lăsând basmele la o parte, vom observa că manifestările pe care le atribuim acestui nu prea știm ce ar putea fi el - și pe care îl denumim uneori spirit, alteori suflet sau duh, după cum ne vine la îndemână - sunt de fapt manifestări comune tuturor organismelor pe care le considerăm vii și că aceste manifestări sunt în genere personalizate specific complexității alcătuirilor biologice care le generează.

Asta nu înseamnă că pisica mea (care în acest moment își spală conștiincios blănița așezată comod lângă mine) are oarece angoase existențiale; însă ea este conștientă de propria relație dintre ea și mediu și reacționează în consecință, mai ales dacă simte cumva că ar fi rost de ceva friptură.

Și cu siguranță este extrem de conștientă că dacă miaună cu o insistență demonică va obține mai mult ca sigur ceea ce își dorește: să fie luată în brațe și mângâiată, să i se deschidă ușa ca să dea o raită prin curte sau să amintească tuturor celor care s-ar afla pe o rază de cel puțin o sută de metri că ar cam fi timpul să primească ceva bun de mâncare. Ori că pur și simplu se plictisește și că ar vrea să se joace.

Denumirile cu care împodobim anumite manifestări ale biologicului nostru provin din vechi conceptele religioase care consideră că spiritul, sufletul, duhul - sau cum i s-o mai zice - a fost dat omului de către divinitate cam ca un fel de baterie care să-i anime corpul - corpul fiind un fel de coajă „*nevrednică*” a sufletului (conform teoriei că materia ar fi inferioară spiritului) - pentru îndeplinirea poruncilor divine și nu ca să se scarpine atunci când îl mănâncă sau așa are el chef.

Irosirea posibilităților de manifestare cu care a fost înzestrat de către divinitate pentru alte interese situate în afara poruncilor divine - spun unii că s-ar pedepsi drastic. Cu ceva care include veșnicia, cazane cu smoală clocotită și niște chinuri inimaginabile și permanente, demne de măreția, înțelepciunea și bunăvoința zeității respective.

Alții - inspirați de ideile lui Nietzsche - categorisesc specia umană drept o turmă de „*animale bolnave*” (am mai pomenit și de asta) considerând că

[326] Nu putem să nu pomenim lungul șir al crimelor abominabile săvârșite în numele divinității încă de la nașterea primelor culte; adesea cei care beneficiază de pe urma unor afirmații nedovedite își pot menține privilegiile numai prin înșelăciune sau teroare; din păcate, în unele locuri aceste lucruri continuă chiar și în zilele noastre datorită complicităților interesate într-un fel sau altul de perpetuarea unei situații benefice doar unora.

animalul om și-a dezvoltat în mod nejustificat un organ (creierul) prin întrebuințarea lui intensivă în moduri care nu sunt întotdeauna în corelare cu ceea ce a determinat apariția sa - necesitatea de a avea o interfață cu mediul care să îl ajute să gestioneze mai eficient relația sa cu realitatea existenței.

Am putea spune că avem probleme datorită utilizării neadecvate a unui organ care nu a fost creat pentru acest gen de utilizări la care ne încăpățânăm azi să îl utilizăm - și nu mă refer doar la crearea ficțiunilor cunoscute sub numele de minciuni. Probabil - judecând după această concepție - rostul nostru (dacă nu ne-am fi dezvoltat creierul printr-o utilizare exagerată) ar fi fost să ne zbenguim fericiți și acum printre crăcile copacilor și nu să coborâm pe sol și să pornim aiurea în căutarea necazurilor.

Acest lucru este uneori apreciat de către gurile rele drept o ilustrare clară a modului de funcționare a teoriei haosului[327]: bătaia din aripi de fluture care a determinat „*abaterea*" de la linia de dezvoltare predictibilă pentru specia umană ar consta în ruperea de comportamentul determinat de cauze naturale și adoptarea unui comportament care îl determină să-și construiască un mediu „*artificial*" care la rândul său accentuează comportamentul artificial și tot așa în cerc. Ne referim la inventarea universului personal uman format din cumulul părerilor sale despre realitatea existenței, univers care ne ține captivi și la distanță de realitatea obiectivă. Părerologi plutind pe lângă realitate.

Doar puțini tind să recunoască traseul unic pe care l-am parcurs, traseu dictat de circumstanțe și determinism. Sau că tot ceea ce există este doar o manifestare naturală a interacțiunilor materiei. În realitatea existenței totul este natural: nu există nimic artificial. Și totul este determinat de cumulul de determinări și de circumstanțe locale al întregului univers. Determinarea și circumstanțele fac realitatea existenței să fie așa cum este.

Noțiunea de „*artificial*" este o invenție, un fel de a spune că ceva este diferit de cum credem noi în mod subiectiv că ar fi trebuit să fie. Artificialul există doar în șabloanele gândirii noastre comune. Există doar în cadrul universurilor noastre personale. Nu există nimic „*artificial*" în realitatea obiectivă a existenței.

---

[327] Teoria haosului (teoria sistemelor complexe) a fost formulată în 1960 de Edward Norton Lorenz (1917 - 2008), matematician și meteorolog american; teoria analizează comportamentul aparent haotic al sistemelor dinamice neliniare instabile. Efectul fluturelui este o ilustrare sugestivă din cadrul acestei teorii care afirmă că datorită determinismului este posibil ca o ușoară bătaie din aripi a unui fluture să determine în timp manifestări ale materiei pe o scară mare - de exemplu un uragan - sau să producă modificarea cursului unor evenimente cu care aparent nu are nici o legătură (migrări de populație, războaie pentru resurse, inventarea de noi religii).

Cei care vorbesc despre spirit mai fac vorbire și despre liberul arbitru. Am mai vorbit și despre asta, dar cred că nu ar strica să mai aprofundăm puțin această problemă deosebit de importantă pentru înțelegerea corectă a realității. Ce este liberul arbitru? Posibilitatea alegerii. Această posibilitate dispare în clipa în care în loc de alegere avem de a face cu o impunere (o determinare). Lipsa din universul nostru a liber arbitrului se observă într-un mod evident mai ales în domeniul programării jocurilor.

Să presupunem că suntem un programator, acel gen de individ care - deși nu ar recunoaște-o niciodată public - se bucură în sinea lui de complexul lui Dumnezeu, mai ales atunci când își vede creația mergând conform planului, indiferent dacă aceasta rezolvă probleme importante sau reprezintă doar un simplu joc. Să presupunem și că trebuie să scriem un program (soft) pentru calculator și că avem nevoie ca în cadrul acelui program să simulăm că „*dăm*" cu zarul. În lumea reală factorii care determină pe care față cade zarul aruncat sunt cu mult peste posibilitățile de predicție ale unui om.

În lumea programelor pentru calculator, acolo unde factorii care acționează asupra unui element din program sunt doar cei impuși de către programator - deci cunoscuți și extrem de puțini comparativ cu cei din viața de zi cu zi - simularea cu realism a aruncării zarurilor pare imposibilă. De ce? Pentru că în cadrul simulărilor intervin mereu aceleași variabile așa că se obțin de fiecare dată aceleași rezultate. Cum rezolvăm această problemă?

Teoretic se poate construi un *„simulator"* de mediu care să conțină cât mai multe elemente determinante, însă acest lucru ar fi extrem de nepractic. Poți să prevezi în program echivalentul unui strănut al unui indigen din partea cealaltă a globului, strănut care a speriat o pasăre a cărei bătaie din aripi a determinat un curent de aer care a determinat apariția unui vânticel mai puternic care a determinat apariția unui uragan care la rândul său a schimbat condițiile în care zarul aruncat se freacă de aer și… Cred că ai înțeles unde bat.

Dacă totuși vrem să obținem iluzia unui număr aleatoriu, aceasta se realizează prin intermediul unui așa numit „*generator de numere aleatorii*". Adică o subrutină de o mărime și de o complexitate convenabilă economiei programului, o subrutină ale cărei instrucțiuni au drept rezultat unul dintre cele șase numere posibile în cazul aruncării unui zar.

Singura problemă a acestui procedeu este aceea că în condiții identice rezultatele sunt identice; remedierea acestei deficiențe se face apelând la o reinițializare a generatorului de numere (așa zise) aleatorii cu diferite valori. Ori de câte ori subrutina este folosită, ea se inițializează cu o altă valoare aleasă dintr-o plajă de numere suficient de largă încât să se poată obține secvențele de numere care apar ca fiind întâmplătoare pentru capacitatea redusă a omului de a analiza în amănunțime cum se desfășoară lucrurile[328].

La fel și în viața reală: omul nu are capacitatea de a distinge toate influențele care îi determină acțiunile, drept care - ignorând determinismul evident al universului - consideră că există liber arbitru. Adică falsa posibilitate de a iniția ceva fără a fi determinat de ceva. La fel cum străbunii noștri considerau că pământul este plat bazându-se pe… „*bun simț*" și argumentând ceva de genul „*ce naiba, doar se vede cu ochiul liber!*" sau „*dacă n-ar fi plat am luneca la vale și am cădea de pe el*".

„*Bunul simț*" se bazează adesea pe rutina unor obișnuințe cotidiene care nu au în spate o cunoaștere reală a lucrurilor, ci doar presupuneri cel mai adesea nefondate.

Experimentele lui Benjamin Libet au arătat fără putință de tăgadă fapte care scot conceptul de liber-arbitru din sfera existenței reale - lucru în totală concordanță cu toate celelalte cunoștințe științifice pe care le avem până în prezent. Totuși, lipsa acestui concept fără a fi înlocuit cu altul similar ar putea cauza probleme sociale serioase, mai ales în rândul celor deficitari la capitolul educație civică - asta în cazul în care aceștia ar putea înțelege nu numai conceptul, cât și implicațiile sale.

De ce? Pentru că implicațiile pot fi majore și ar putea conduce chiar până la reconsiderarea vinovăției celor care comit acte antisociale. De aceea se preferă o abordare mai discretă față de marele public, utilizându-se în acest scop limbajul științific sau filosofic accesibil doar mediilor (considerate a fi educate) care prezintă un factor de risc mai scăzut în a iniția fapte antisociale doar la aflarea unor astfel de informații.

Ca măsuri dorite compensatorii lipsei liberului arbitru se propun ipoteze de genul: chiar dacă acțiunile individului sunt deja pregătite de subconștient

---

*[328] Și ca să nu-ți imaginezi că lucrurile ar fi tot atât de complicate în programare pe cât pare vorbăria cu care le-am descris, iată o instrucțiune care generează astfel de numere aparent aleatorii într-o plajă cuprinsă între 0 și 65365: RND*65365. Simplu, nu? Dar ce caută aici pologhia asta care pare a fi ca nuca în perete în contextul acestor texte? Ca să vezi ce ușor putem fi păcăliți de către percepțiile noastre care ne induc senzația că lucrurile se întâmplă „la întâmplare" și nu în mod determinat, așa cum de fapt se întâmplă ele.*

cu un avans de până la 7 secunde[329] înainte ca ele să fie conștientizate, ar putea exista totuși un mecanism care să le poată inhiba pe cele care nu concordă cu modul în care respectiva persoană înțelege morala. Cu alte cuvinte, o reînviere convenabilă a liber-arbitrului printr-o presupunere a existenței unui proces de autocenzurare datorat educației - fără a se specifica cine declanșează acest proces. Deocamdată este doar o teorie.

De mare „*ajutor*" în acest caz (foarte convenabile și pentru cei care se ocupă cu presupuneri teologice) sunt speculațiile fizicii cuantice care par să permită ca materia să aibă un comportament aparent nedeterminat. Fizica cuantică este la primii ei pași șovăielnici și deocamdată nu tot ce pun pe hârtie în limbaj matematic - chiar și savanții care și-au câștigat un binemeritat renume - va căpăta în viitor certitudinea faptului dovedit.

Multe dintre aceste teorii nedovedite din fizica cuantică vor fi privite peste destul de puțină vreme la fel cum privim astăzi naivitățile alchimiei. Așa cum alchimia - înlăturând teoriile fără fundament - a dat naștere chimiei, să sperăm că și acele speculații nefondate din fizica cuantică se vor maturiza pe măsură ce se vor găsi explicații realiste, remodelând teritoriul încă insuficient de bine cunoscut al fizicii cuantice (aflată încă în stadiul de pionierat) într-o știință a certitudinilor dovedite experimental.

Este drept că unora le este greu să facă față tentației de a uimi publicul cu ceva senzațional. Existența liberului arbitru ar fi minunată - mai ales că suntem obișnuiți să o considerăm reală, cam la fel cum credeam cândva că pământul este plat sau că soarele se învârte în jurul său - dar dacă ar exista cu adevărat, liberul arbitru ar da peste cap legile universului așa cum le cunoaștem astăzi.

De ce oare ne temem să-i recunoaștem inexistența? De ce ne temem să acceptăm determinismul în locul său? La o privire superficială, lipsa liberului arbitru pare a exclude utilitatea sau eficiența moralei, posibilitatea progresului comportamental în ceea ce ne privește și multe alte vise frumoase legate de ceea ce astăzi considerăm a fi măreția autodeterminării noastre.

Datorită unor presupuse probleme sociale pe care le-ar putea provoca ipoteza (destul de controversată chiar și în mediul științific) unui univers mecanicist în care determinismul este inițiatorul, iar circumstanțele locale modelatorul a tot ceea ce se întâmplă, această teorie nu prea este privită

[329] *Testele efectuate în anul 2008 la Institutul Max Planck din Leipzig au concluzionat că perioada care trece până la conștientizarea acțiunilor inițiate de subconștient poate ajunge până la 7 secunde; testele inițiale ale lui Benjamin Libet (efectuate în condițiile tehnice mai modeste ale sfârșitului anilor 70) dădeau valori de ordinul milisecundelor.*

cu ochi buni, unii mergând până la a o considera ca pe o invitație la anarhie.

Dar nu este vorba decât de o lipsă de înțelegere a mult prea multor elemente care contribuie la modul în care reacționăm la diferiți factori determinanți. Ceea ce considerăm a fi liber arbitru este de fapt rezultanta unui complex subtil de factori care generează răspunsul nostru specific. Neînțelegând prea bine despre ce este vorba, considerăm eronat că avem de a face cu o alegere personală, când de fapt nu este vorba decât de o reacție specifică nouă înșine la un cumul de factori determinanți.

La fel cum o bilă din lemn reacționează diferit față de una făcută din lut atunci când dăm cu ele de pământ. Iar diferența dintre cele două este dată de experiențele diferite prin care au trecut și care le-au modelat până au devenit ceea ce sunt. Una a fost făcută dintr-o bucată de lemn care a păstrat ceva din elasticitatea copacului din care a fost tăiată iar cealaltă dintr-un lut care păstrează caracteristicile materialului de origine - fragilitatea legăturilor dintre molecule fiind una dintre acestea.

La fel de diferit reacționează și oamenii prin reacții personalizate de tot ceea ce au acumulat din experiențele lor anterioare, adaptate la circumstanțele de moment. Într-o simplificare brută și oamenii și bilele sunt de fapt manifestarea unor particule care au trecut prin experiențe diferite (determinări și circumstanțe locale) până au ajuns ceea ce au ajuns.

Se pare că unii caută febril noi teorii ceva mai convenabile din punct de vedere social (mai ușor de înțeles de către marea majoritate și care să nu întâmpine o reacție de respingere ca în cazul teoriei universului „*mecanic*” rezultată din determinism), însă până acum determinismul este singura care stă în picioare conform criteriilor cercetării științifice.

Universul este doar un vârtej de particule în continuă rearanjare și tot ceea ce nouă ni se pare extrem de complex și aparent haotic, nu este altceva decât singurul lucru posibil să se întâmple - și asta conform legilor care guvernează universul.

Putem afirma că universul - din prima până în ultima sa clipă de existență - se va comporta doar într-un fel anumit, fără nici o deviere de la cursul său determinat. Toate etapele existenței sale sunt rezultatul precedentelor etape fără nici cea mai mică posibilitate de abatere de la direcția pe care o stabilesc propriile-i auto-determinări în conjunctură cu circumstanțele existente.

Nu pot exista accidente, nu pot exista căi opționale. Doar predestinare - cum se spunea odată sau cum spunem astăzi pe „*științificește*” - doar determinism. Ori destin cum spuneau anticii. Soartă - ce ți-e scris, în frunte ți-e pus - cum se spune la țară.

Privind din această perspectivă, constatăm că ne aflăm în postura unor personaje aparținând parcă unui program de calculator, care nu au nici o șansă să facă altceva decât ceea ce este prevăzut în program. Personaje care află că ei și toată lumea lor nu reprezintă altceva decât un spațiu programat apriori și că până și faptul că au aflat acest lucru se datorează tot programului. Și că nu au nici o cale ca să schimbe aceste lucruri.

Deși este doar o analogie - prin noțiunea de program înțelegându-se aici doar auto-determinările materiei care se conformează legilor naturale și nu mai știu eu ce punere în practică a unor planuri ale vreunei divinități inventate, este totuși prea mult pentru a fi acceptat cu ușurință.

Mai ales de către cei care se văd în situația de a pierde importante pârghii de manevră socială și economică - ca să nu mai pomenim de unii dintre „*unșii*” divinităților de tot felul care sunt extrem de activi în a-și propovădui contra cost inepțiile în ciuda faptului că totul indică inexistența „*patronilor*” lor. De ce pomenim doar de unii? Pentru că mulți urmează căi benefice nouă și nu am eu căderea să le judec crezurile care îi îndeamnă să facă ceea ce fac. Eu îi arăt cu degetul doar pe cei care fac rău semenilor, îndepărtându-i voit de realitate.

Ignorând imperfecta logică umană bazată pe interpretarea liniară și secvențială a propriilor percepții, în realitatea existenței se pare că lucrurile se ghidează după o logică proprie - logica determinărilor. Ea acționează global la nivel de univers și pare a fi o logică total diferită de logica noastră, de logica experiențelor vieții de zi cu zi. Logica umană este ceea ce am înțeles noi din experiențele noastre. Logica lucrurilor este rezultatul determinărilor și circumstanțelor.

„*Logica”* existenței poate fi privită ca un „*program*” bazat pe un algoritm rezultat din interacțiunile componentelor circumstanțelor realității în limitele legilor care ne guvernează universul. Un „*program*” care dictează fiecare pas al ansamblului existenței. Ansamblu care ne include și pe noi alături de toate celelalte manifestări ale materiei. Sau ale energiei - cum preferă să se exprime unii.

Evident, dacă erai convins de spusele „*aleșilor*” că tu ești rezultatul vreunei intenții divine și ți se spune acum de către știință că între tine și ceea ce

îngroapă pisica nu este o prea mare diferență la nivel de univers, nu cred că vei sări în sus de bucurie.

Dar între a conștientiza realitatea și a închide ochii în fața ei cred că este de preferat prima variantă. Întotdeauna conștientizarea stării de fapt este primul pas către orice drum. Sau putem închide ochii și ne putem minți singuri, sperând să nu dăm de vreo groapă săpată de propria noastră lipsă de cunoaștere a realității.

Fără liber arbitru, responsabilitatea persoanei ar fi nulă în contextul moralei actuale. Discernământul ar fi nul. În viața de toate zilele suntem învățați de religie și de către dogmele sociale (care își au originea tot în preceptele[330] religioase impuse nouă de veacuri) că responsabilitatea există și că nimic nu diminuează toate responsabilitățile noastre care decurg din ceea ce facem.

Chiar și în știință, unii luptă să impună existența nedeterminării de la un anumit nivel de organizare a materiei, fapt ce ar dovedi - în opinia lor - existența liber arbitrului în ceea ce ne privește, ignorând faptul că dacă liber arbitrul ar exista atunci până chiar și firele de iarbă ar putea să își manifeste fel de fel de intenții personale. De exemplu să te muște de picior atunci când calci peste ele. Dar stai liniștit: atunci când calci pe un spin, ai de a face cu o adaptare la mediu și nu cu o intenție de răzbunare asupra celor nu prea atenți pe unde merg.

Oricare ar fi drumul pe care vom merge - admiterea liber arbitrului sau negarea sa - acest drum este unic și deja determinat, o rezultantă firească a cumulului de determinări inițiat de misterioasa modificare inițială („*fluctuația cuantică*") a stării presupusei singularități care a creat existența. Pare de necrezut, dar la această concluzie ne duce logica care admite determinismul ca inițiator al evenimentelor.

Și - să nu te mire - chiar dacă vom schimba cândva interpretările liber arbitrului, rezultatele la care vom ajunge nu vor diferi prea mult de cele de astăzi. De ce? Pentru că între „*a lua o decizie*" și „*a răspunde conform specificului*" nu este vorba decât de a descrie în mod diferit aceleași lucruri.

---

[330] Religiile nu au inventat aceste precepte, ele doar au selectat, adaptat și impus diverse concepte aflate deja în circulație - în conformitate cu interesele lor particulare de moment. Unii văd în acest lucru un merit, dar este discutabil dacă a deturna un lucru natural bun spre a justifica calea unui interes particular este cea mai bună cale de urmat. Pe de altă parte, unitatea obținută chiar și în jurul unor false credințe a permis o impulsionare pozitivă a relațiilor sociale; cu toate acestea, structura păstor - turmă a dat cunoașterii o lovitură puternică prin îngrădiri artificiale și interdicții adeseori absurde. Pe lângă alte aspecte negative imputabile, discrepanța dintre realitate și ficțiune a dus la declinul vertiginos al credibilității religiilor din ultimele secole. Cu toate acestea, omul are nevoie de credințe ușor de înțeles care să îi ofere sens, scop și modalități acceptabile de a-și atinge scopul. Problema constă în a face ca aceste credințe să nu ne îndepărteze prea mult de realitatea existenței.

Doar că este incorect să crezi că poți iniția de capul tău o decizie într-un univers determinist. Nu este o decizie, ci doar un răspuns specific ție la o multitudine de determinări pe care în majoritatea lor nu le observi sau le ignori pentru că nu le înțelegi. Iar când este cazul de justiție, nu va mai fi pedepsită decizia ta nocivă, ci faptul că specificitatea ta nu este capabilă să anihileze pornirile tale de a lua decizii nocive. Lipsa de discernământ.

Aceiași Mărie dar cu altă pălărie. Și atunci de ce să ne mai obosim să schimbăm percepția asupra ceva care își va păstra postura existentă oricum am privi-o? Pentru a fi mai aproape de realitate. Pentru că dintr-un concept fals nu rezultă decât alte concepte false care viciază relația noastră cu realitatea existenței.

Einstein spunea că universul nu este un joc de zaruri al divinității, el miza pe determinism. Există astăzi zone din fizica cuantică care încă nu m-au cucerit nici pe mine. De ce? Pentru că ele par să nu fi ajuns la maturitatea înțelegerii erorilor inerente care se fac întotdeauna atunci când separi întregul în părți. Este normal să ajungi la concluzii eronate atunci când faci o analiză invazivă (o disecție) a unei presupuse porțiuni din întreg. De ce presupuse? Pentru că nu există decât întregul indivizibil având un cumul de atribute care nu pot fi porționate. Așa cum capul desprins de trup nu mai poate face ceea ce făcea atunci când era la locul său.

Corpurile au proprietăți însumate din al căror cumul rezultă specificitatea lor. Specificitatea este mult prea complexă pentru logica noastră simplificatoare, așa cum este orice manifestare în care determinismul și circumstanțele sunt implicate. Separarea proprietăților însumate ale corpurilor prin ciopârțirea lor arbitrară (ignorarea contribuțiilor întregului) până când credem că identificăm proprietăți locale accesibile înțelegerii noastre, nu prea este o metodă bună.

Ceea ce identificăm este valabil doar acelei stări de ciopârțire și nu ne spune mai multe despre întreg decât ne-ar spune examinarea unei gume de mestecat lipită pe talpa pantofului cuiva despre acea persoană: doar presupuneri neesențiale care în majoritatea cazurilor ne-ar îndepărta de la realitatea obiectivă.

Se pare că ignorăm faptul că puse în asemenea postură - de separare de întreg - proprietățile imbricate ale manifestărilor materiei își pierd semnificațiile complexe pe care le au doar atunci când sunt privite ca manifestări locale ale întregului. Noi înșine suntem exemplul cel mai relevant: tot ceea ce ne alcătuiește provine de la distanțe fizice și

temporale enorme ca urmare a unor explozii a unor stele care și-au expulzat creațiile unor temperaturi și presiuni enorme din interiorul lor.

Proprietățile scoase din contextul lor conform logicii umane pun cercetarea în situații paradoxale: supozițiile emise în astfel de situații sunt acoperite doar de formule matematice fără corespondent în realitatea obiectivă. Pentru că matematica noastră nu este altceva decât esența logicii noastre, iar logica noastră este tributară părerilor noastre despre percepții. Păreri subiective unor circumstanțe și afecte.

La astfel de rezultate duce specializarea limitată la un singur domeniu a cercetătorilor care lucrează solitari ignorând celelalte domenii, dar mai ales neînțelegerea faptului că universul este un tot unitar, un cumul de interacțiuni și interdependențe care creează veșnicul prezent al realității.

Nu poți să-ți faci o părere despre un ansamblu complex examinând numai o porțiune minusculă ruptă din contextul ei firesc. Dar iată că unii - din varii motive - cred că pot ca privind la arătătorul unui ceas mecanic să presupună cu exactitate mecanismul care îl face să se miște bazându-se doar pe experiența lor de până acum, omițând că sub carcasa ceasului pot exista și lucruri despre care să nu aibă habar.

Vremea de pionierat a „*geniului*” secondat de o echipă cu privirile admirativ ațintite spre „*maestru*” a trecut. Ștacheta cercetării realității s-a ridicat atât de mult încât doar eforturile unui singur om - oricât de dotat ar fi el - nu mai sunt suficiente. Acum este nevoie de echipe pluridisciplinare formate din savanți super specializați în multiple domenii de cunoaștere. De la ei așteptăm formularea unor teorii verificabile asupra realității existenței.

Până la apariția unor astfel de teorii însă, îți recomand să iei totuși foarte în serios responsabilitățile ce decurg dintr-o presupusă existență a liberului arbitru pentru că știi cum stă treaba cu teoriile: toate aceste teorii din jurul existenței sau non existenței liberului arbitru nu fac nici cât o ceapă degerată în fața - doamne ferește - unui tribunal. Așa că în viața de zi cu zi respectă cu sfințenie legile moralei timpului și locului în care ești, iar în timpul tău liber poți filosofa cât vrei pe această temă.

Oricum, lumea în care se va generaliza recunoașterea inexistența liber arbitrului va fi absolut identică cu aceasta: ceea ce considerăm acum că ai făcut în virtutea existenței liber arbitrului atunci se va considera că ai făcut datorită specificității tale individuale.

Dacă faci ceva care contravine moralei, acum vei fi pedepsit pentru „*voința*” ta de a face acel lucru, iar atunci vei fi pedepsit pentru „*specificitatea*” modului tău de a răspunde la determinări. Până la urmă tot un drac este dacă ești un ins predispus la rele.

Chiar dacă suntem încă nesiguri asupra existenței liberului arbitru, putem fi siguri de faptul că materia este într-o perpetuă mișcare. Suntem - după estimările savanților - cam pe la jumătatea giganticei explozii (Big Bang) care ne-a creat și care se pare că ne poartă spre un îndepărtat - pentru durata noastră de viață ca indivizi - sfârșit a tot ceea ce cunoaștem sau vom putea cunoaște vreodată.

Din punctul de vedere uman al generației de astăzi se pare că mai avem timp ca să mai încercăm să ne lămurim ce se întâmplă de fapt în lumea reală, în lumea cea adevărată de dincolo de părerile noastre despre realitate. Ca să avansăm în cunoaștere ar trebui să aruncăm la gunoiul istoriei fanteziile absurde care țin multora loc de imagine asupra realității.

Asta va cere mult timp, educație și mecanisme sociale adecvate care să împiedice răspândirea de teorii false. Uită-te cu atenție la cei din jurul tău și vei ajunge singur la concluzia că realizarea acestui vis frumos este deocamdată o utopie. Nu prea pare că i-ar păsa cuiva de aceste lucruri. Această indiferență ne poate duce pe toți la pierzanie.

Dar hai să vedem ce are de spus și cealaltă parte. Din celălalt punct de vedere - cel al creaționiștilor - cei care au crezuri „*materialist-deterministe*” sunt niște rătăciți care nu se vor trezi probabil decât la judecata de apoi. Și cam atât. Ei nu au ipoteze de dovedit și nici nu se ostenesc să caute noi metode de cunoaștere a realității. Ei deja știu totul, sau - mă rog - tot ceea ce consideră ei că trebuie să știe.

Acesta este succint punctul lor de vedere pe care eu îl respect în virtutea eforturilor pe care trebuie să le facem fiecare dintre noi în vederea obținerii unui trai neconflictual în comun, deși nu îl adopt ca și crez personal. Dar îi invidiez sincer pentru echilibrul, liniștea și speranța pe care credințele lor le generează.

Pentru că - spre deosebire de credința oarbă - cunoașterea poate da naștere (pe lângă liniște, siguranță și certitudini în general) și la oarecare neliniște, nesiguranță și incertitudine asupra unor aspecte mai aparte ale realității. Asta deosebește cunoașterea vie de fanteziile moarte.

Câtă vreme adepții ambelor perspective asupra realității păstrează o linie decentă de demarcație între credințele lor și viața de zi cu zi, și - mai ales nu încearcă să-i „*lumineze*” cu de-a sila pe ceilalți - ar trebui ca această stare de lucruri să fie benefică.

Da, ai citit bine: benefică. Opoziția neagresivă (doar declarativă, la nivel de principii) la un anumit fel de cunoaștere duce la dezvoltarea tuturor formelor de cunoaștere și pe deasupra a unei multitudini de strategii de strângere de dovezi în favoarea propriilor concepte. Ori asta este esența cunoașterii: căutarea adevărurilor în orice loc posibil, prin orice metodă posibilă.

Astăzi biserica nu mai arde pe rug savanții, ci îi subvenționează să caute dovezi în sprijinul tezelor religioase; uneori acești savanți conlucrează cu (sau folosesc datele cercetărilor făcute de către) alți savanți care se declară atei - dar și reciproca este valabilă.

Georges Henri Joseph Édouard Lemaître cu a sa „*ipoteză a atomului inițial*” de la care a pornit teoria Big Bang, era nu numai fizician, ci și preot. Această stare de lucruri aparent contradictorie pare să genereze progres, indiferent din ce parte sau cu ce scop sunt inițiate cercetările. Cu condiția ca cel care face aceste cercetări să încerce să fie onest pe cât îi stă în putință atunci când interpretează datele obținute.

Și nu numai evoluția științei pare acum clară: iată că și evoluția conceptelor despre divinitate aparținând unor culte religioase a trecut de la monstrul fioros care papă copii arși în altare sub formă de cuptoare din aramă, sau de la moșul bătăios, ranchiunos și răzbunător al celor de demult, la teze cu mult mai rafinate și mai ușor de acceptat de către contemporani. Acest lucru nu poate decât să ne bucure pentru că haideți să fim sinceri: dacă creaționiștii ar avea dreptate, nu ar fi totul atât de simplu și de minunat (mai ales acum când se pare că am scăpat și de iad[331])?

Dar din păcate trebuie să crezi în aceste lucruri și nu toți o putem face fără a avea dovezi concrete - asta deși știința ne spune că dovezile nu prea reprezintă mare lucru pentru că adevărurile sunt oricum temporare și circumstanțiale într-un univers din care este evident că nu putem înțelege mai mult decât ne permite modesta noastră alcătuire biologică.

---

[331] Conform declarațiilor unui papă - nu mai știu care - iadul se pare că nu există. Urrrraaaa! Nu mai țin minte sursa așa că o vom lua ca pe o anecdotă deși dacă s-ar confirma cred că ar fi un mare pas înainte pentru reformarea bisericii. Mai ales că existența iadului ar pune la mare îndoială caracterul divinității căci sinceri să fim - cine ar urma de bună voie o asemenea divinitate care îngăduie existența unui asemenea lucru oribil? Se pare că la asta nu s-au gândit cei care au trăit într-un veac al ororilor impuse, considerând că astfel de lucruri sunt normale. Poate pentru vremea lor - mie îmi place să cred că între timp am mai evoluat puțin. Așa că ce rost are să ne ancorăm în concepțiile retrograde ale unei societăți pe care nu am mai vrea să o vedem revenind? Măcar să le mai lustruim puțin după cerințele noilor vremuri.

Cultele poate că ar câștiga și mai mulți adepți dacă s-ar uni toate sub o dogmă unitară ceva mai credibilă (probată și verificabilă oricând și de către oricine) și dacă ar redefini conceptul de divinitate într-o manieră mai adaptată vremurilor de astăzi (concepte care să aibă la bază ceea ce știm acum despre univers).

La urma urmei, dacă există creație există și creator - care nu este musai să fie de origine divină. Oamenii sunt deschiși la orice teorie cu condiția să fie cât de cât plauzibilă și să aducă ceva util în viața lor. Știința ne spune că materia se poate organiza sub orice formă de orice complexitate posibilă.

O astfel de organizare a materiei ar putea avea drept rezultat - așa cum a fost în cazul apariției omului - și ceea ce noi numim divinitate. De ce nu? De ce nu ar fi chiar omul divinitatea care își poate transpune orice idee în practică, care poate organiza lucrurile astfel încât să creeze un climat de pace și prosperitate?

Deși unii - dezamăgiți de comportamentul uman - ar prefera o prozaică divinitate de sorginte materială înzestrată cu multe dintre calitățile umane pe care i le atribuim din belșug alături de cele ficționale, dispunând de puteri supraomenești, dar supuse legilor fizicii. Adică un fel de extraterestru cu mult mai inteligent decât noi - cum ar conchide fanii SF. Poate că ar fi mult mai credibil decât multe dintre poveștile năstrușnice care se pun astăzi pe seama divinităților de tot felul.

Ar fi probabil o singură problemă: chiar are nevoie cineva de așa ceva? Nu, sigur că nu. Oamenii au nevoie doar de ritualuri pentru a-și echilibra psihicul în anumite momente dificile din viața lor așa că descrierea credibilă sau nu a divinității nu prea are importanță pentru nimeni. Dacă vei întreba pe cel mai avizat ins în domeniul religios despre cum crede el că arată, sau ce este de fapt divinitatea, vei primi un singur răspuns: „*Nu știu. Aceste lucruri nu au importanță.*” Și așa și este.

Sunt semne prea puține că vremea adevărurilor improbabile impuse cândva cu pumnul a apus chiar peste tot: cei încrâncenați de trecut nu vor dori să admită că vremea lor a trecut, că lucrurile evoluează, iar cei care-i vor înlătura probabil că și ei la rândul lor vor pretinde privilegii pentru „*lupta*” lor pentru „*binele tuturor*”.

Va fi doar o nouă rearanjare la masa resurselor, cu aceleași moravuri a celor care au știut să dea din coate astfel încât să-i salte de pe scaun pe

predecesorii lor și să le ia locul. Nimic nou sub soare, doar materie în continuă rearanjare și semnificații subiective pe care noi le dăm lucrurilor - semnificații valabile doar pentru cei din specia noastră și care au un grad de cunoaștere asupra realității existenței asemănător cu al nostru.

Deși pentru noi aceste semnificații par cele mai importante elemente ale realității, în realitatea obiectivă nu există decât un singur lucru care face și desface totul după legile sale proprii: energia manifestată ca materie. Restul este doar o interpretare din mintea noastră bazată pe ceea ce am achiziționat de-a lungul timpului în universul nostru personal, cel care ne definește și ne îndrumă modul de a gândi și prin acesta pașii pe care îi facem.

Dacă privim olecuță mai atenți, vom constata că totul nu este altceva decât o manifestare a materiei determinată prin ea însăși. Inclusiv noi înșine. Energia manifestată ca materie ar fi cea mai îndreptățită să figureze ca divinitate care a creat și care întreține încă universul. Legile ei nu pot fi încălcate chiar și să vrem să o facem. Asta da divinitate atotputernică!

Poate că îmi vei reproșa că în acest capitol nu prea m-am ocupat de materie, ci mai mult de probleme adiacente ei. Dar așa cum îți spuneam pe la început, despre materie găsești astăzi suficient material pe internet. Pe noi ne interesează mai mult modul în care gândim decât teoriile științifice sau religioase trecute ori actuale. Acestea cu siguranță că se vor schimba în timp. Singura noastră constantă[332] în viață ar trebui să fie efortul fiecăruia dintre noi de a atinge idealul de om. De om adevărat.

[332] *Heraclit (Heraclit din Efes 535 îen - 470 îen) filosof grec presocratic, fizician și scriitor afirma: „schimbarea este singura constantă a vieții". Așa este. Dar hai să încercăm să dăm valențe pozitive acestei permanente schimbări și să încercăm să o canalizăm către un scop care să merite.*

OMUL

Dar ce este omul? Se pare că este la fel de dificil pentru un om să înțeleagă ce este el însuși cum probabil că ar fi pentru un fir de iarbă să înțeleagă ce este un fir de iarbă - asta presupunând că acesta din urmă ar avea capacitatea și dorința să o facă. Noi credem că le avem pe amândouă, dar ce folos?

Ne încăpățânăm mereu să nu ținem cont de faptul că universul este un tot unitar și ghidați de aparențele înșelătoare ale experiențelor noastre zilnice presupunem că omul este o entitate distinctă de restul universului. Nici nu ne trece prin minte că în realitate fiecare dintre noi nu suntem altceva decât o expresie locală, tranzitorie și irepetabilă, o manifestare materială - personalizată prin determinări și circumstanțe - a acestui univers.

De fapt totul este irepetabil în acest univers, doar noi - înșelați de superficialitatea părerilor noastre despre realitate - tindem adesea să credem altceva. Mai pe înțeles, nu pricepem unicitatea rezultată din unicitatea cumulului de determinări și de circumstanțe care creează totul și atunci inventăm ceva mai pe înțelesul celor care nu se obosesc să-și pună întrebări despre realitatea existenței: divinități.

Logica noastră tributară percepțiilor imperfecte ne ademenește spre o teorie a repetabilității manifestărilor universului: în fapt vorbim despre un număr finit de particule care interacționează conform unor legi care nu se schimbă și care la un moment dat - cred unii - o vor lua de la început ocupându-și locurile inițiale și tot ceea ce a fost și este va mai fi iarăși din nou.

Așa ar fi dacă materia ar fi veșnică și finită și ar epuiza toate variantele prin care se poate manifesta - la un moment dat, toată vânzoleala ei ar fi nevoită să o ia de la capăt. Dar noi credem astăzi că ea nu va dura suficient încât să o ia de la început, ci va încremeni sau se va reîntoarce cumva în neființă odată cu epuizarea energiei a cărei manifestare este. Sau cine știe ce va mai fi - nu prea ai cum să-ți imaginezi ceva ce nu s-a mai întâmplat până acum.

Dacă ai sărit în sus bucuros exclamând „*Știam eu că am mai existat cândva, am avut un deja-vu!*” trebuie să te dezamăgesc: pentru a o lua de la început ar trebui ca particulele universului să execute un mare număr de combinații. Foarte mare. Extrem de mare. Dacă aș începe acum să

scriu acest număr ar trece atât de mult timp încât materia însăși s-ar întoarce în neființă și eu nu aș apuca să-l scriu nici pe sfert. Așa că să lăsăm baltă teoria aceasta fără acoperire și să revenim la ale noastre.

Ca observatori ai propriei ființe - ignorând limitările inerente ale condiției de observator asupra noastră înșine - adeseori credem că găsim o cale de explorare mai apropiată de obiectivitate, fără să ținem cont de faptul că orice fel de cale am alege ea nu ar putea fi altceva decât un paradox.[333]

Pe calea către înțelegerea a ceea ce înseamnă a fi om anticii recomandau ca mai întâi să parcurgem calea cunoașterii de sine dar acest lucru s-a dovedit a fi o încercare cu mult prea grea pentru putința, obiectivitatea și motivația multora dintre noi.

Cei destul de puțini care cred că reușesc să ducă la bun sfârșit această anevoioasă sarcină de a se autoevalua, se pare că eșuează în încercarea de a comunica și celorlalți modalitatea prin care au reușit să înfăptuiască un asemenea act de cunoaștere intimă și foarte adesea intimidantă.

Pudicitatea devine maximă atunci când te hotărăști să-ți examinezi goliciunea eului tău în fața propriilor ochi (să te vezi exact așa cum ești și nu așa cum te străduiești să pari celorlalți) și să îți evaluezi acțiunile după standardele moralei. Este un amestec de teamă și rușine față de ceea ce ai putea găsi dezamăgitor pe sub hainele tale de ieșit în lume. Mai ales că trebuie să fii necruțător de obiectiv și nici nu poți să te ascunzi cumva parțial sau integral de tine însuți, să te minți singur.

Eșecul împărtășirii cu semenii a secvențelor acestei „*proceduri*" se poate datora și diferenței de complexitate dintre cei care reușesc și cei care nu reușesc să afle cum se vede ființa umană privită prin prisma propriului său eu. Altfel spus, informația nu are aceleași semnificații pentru existențe având complexități și experiențe de cunoaștere diferite pentru că fiecare o interpretează după felul său de a fi, fel care este determinat de propriul său istoric de cunoaștere.

De aceea aceste lucruri au rămas învăluite în mister pentru cei mai mulți dintre noi. Pentru a construi o variantă „*vulgarizată*" (pe înțelesul vulgului cum ar spune cei care preferă cuvintele derivate din limba latină ferindu-se cu înțelepciune de a folosi cuvinte neaoșe cum ar fi „*prostime*" sau

---

[333] Când observatorul devine obiectul propriei observații, caracterul de obiectivitate este alterat de limitările și subiectivismul inerente condiției sale duble de observator și totodată de subiect al observației. Ambele posturi au limitări care nu le permit să fie cumulate simultan într-o singură postură fără marginalizarea sau chiar ignorarea unor aspecte fără de care observația nu poate fi socotită completă sau obiectivă. Și totuși, în limite acceptabile cunoașterii umane și a putinței fiecăruia, acest lucru este totuși posibil pentru fiecare dintre noi. La nivelul complexității fiecăruia, această privire spre sine însuși trebuie să răspundă la întrebarea „Sunt pe drumul cel bun?" și dacă răspunsul este nu, să caute răspuns la întrebarea „Ce este de făcut?".

„*gloată*” - ca să nu-i întărâte pe cei „*fără prea multă aplecare spre asemenea îndeletniciri*”) - nu ne rămâne decât să apelăm la descrieri simplificate (schematice).

Din aceste descrieri fiecare poate să încerce să-și extrapoleze o imagine potrivită nivelului său de înțelegere (mai este nevoie să spun „o *imagine a cărei fidelitate va depinde decisiv de experiențele sale anterioare de cunoaștere care au determinat felul său de a fi și de a înțelege realitatea existenței?*”). Mai întâi vom încerca să îi înțelegem pe ceilalți, ca mai apoi, când vom fi convinși că stăpânim toate etapele procedurii, să ne concentrăm asupra noastră înșine.

Este subiectul analizei (persoana noastră) cumva diferit de ceilalți? Prin ce anume? Ce fel de impact au interacțiunile lui cu ceilalți - pozitiv sau negativ? Comportamentul său uzual este normal, detașat (nonșalant) sau reținut? Și tot așa până reușim un portret fidel. După ce realizăm acest portret, ne dăm cu un pas înapoi și încercăm să ne facem o părere și - mai ales pentru că este vorba despre noi înșine - chibzuim ce avem de făcut referitor la cele ce le-am aflat.

În primul rând omul este un animal comun, mult prea comun dacă este să ne luăm după numărul de exemplare umane raportat la numărul de exemplare aparținând altor specii de talia sa. De ce raportat la talia sa? Pentru că - de exemplu - numărul furnicilor dintr-un areal destul de limitat - să spunem o junglă ceva mai mare - probabil că îl întrece cu mult pe cel al oamenilor de pe întreaga planetă. Ca să nu mai pomenim de microbii care mișună prin fiecare centimetru cub de aer, de apă sau de sol al planetei și chiar pe pielea, părul dar și prin interiorul corpului tău.

De obicei, numărul exemplarelor dintr-o specie este în relație directă cu cantitatea de resurse specifice - prin resurse înțelegându-se aici tot ceea ce poate favoriza într-un vreun fel specia respectivă. Distrugerea echilibrului între resurse și beneficiarii acestora va duce - în cel mai bun caz - la reprofilarea speciei respective la alte resurse sau - cel mai adesea - la extincția ei.

Extincția unei specii duce la extincția speciilor dependente de aceasta, cu excepția celor care reușesc să se adapteze utilizării unor alte resurse. Și mai poate duce și la proliferarea altor specii, ceea ce probabil că va duce iarăși la extincția unor specii. Și tot așa mai departe, într-un continuu lanț al determinărilor.

După modul în care ne comportăm s-ar putea deduce că noi oamenii nu pricepem relevanța acestor lucruri prea bine. Dar nu o să vorbim aici despre cât este omul de dăunător altor specii și nici despre influența sa mai mult decât nefastă asupra mediului. Nu vom vorbi nici măcar despre dezvoltarea exagerată a unora dintre funcțiile creierului său, ceea ce face din el un fel de animal bolnav - după cum ar spune cei care îl consideră pe Nietzsche credibil - deci mai puțin bolnav decât ceilalți semeni ai săi.

Dacă privim omul din punctul de vedere al unei utopice armonii naturale care ar trebui să domnească pe Terra, atunci el pare a fi o calamitate din toate punctele de vedere. Concluzia ar fi că fără el, probabil că viața ar putea izbucni din nou nestânjenită ajungând iarăși la culmile pe care se situa înainte de apariția monstrului dotat cu un creier cu mult peste ceea ce i-ar fi fost necesar ca să stea la locul lui agățat de-o cracă în rândul celorlalte animale. Creier care în loc să îl ajute să înțeleagă realitatea existenței se pare că îl ajută ca să distrugă întreaga planetă. Dar nu vom vorbi nici despre acest lucru.

Privindu-l „*la scară galactică*” vom constata că omul este doar o alcătuire insignifiantă - câteva miliarde de particule care conlucrează împărțite pe „*specialități*” strâns unite într-o formă aparent omogenă - dacă ar fi să o comparăm cu restul universului. În termeni realiști, el nu este altceva decât o mică și efemeră manifestare locală a întregului existenței sau - într-o altfel de exprimare - un roi de particule în tranzit, organizate temporar în sisteme organice conform unor instrucțiuni calchiate de la sistemele predecesoare. La fel ca multe alte specii. Până aici nimic special și mai ales - nimic supranatural.

Dacă universul ar fi un nor de fum bătut de vânt, omul ar fi doar o buclă minusculă, o firavă învălătucire care apare din capriciul circumstanțelor, durează o vreme (tot datorită lor), apoi se destramă, contopindu-se iarăși până la identitate cu norul care i-a dat naștere. Ca și formele pe care le poate lua fumul, omul are doar în aparență o formă relativ constantă - particulele care îl formează se modifică în timp.

Forma umană individuală pe care omul o vede ca fiind compactă și relativ constantă în timp, în realitate este fluidă, în continuă schimbare, formată din particule dispuse la distanțe enorme în spațiu - dacă este să privim lucrurile la scară atomică. Această formă aparentă percepțiilor noastre este formată în fapt dintr-un tranzit permanent de particule care vin și pleacă.

La bucla alcătuită din fum particulele sunt antrenate în interiorul buclei sau sunt expulzate în afara ei de către curenții de aer și interacțiunea dintre particule, alcătuirea ei modificându-se mereu pe măsură ce trece timpul. La fel este și omul; curenții de aer care atrag sau alungă particulele de fum sunt echivalate la noi de reacțiile organismului nostru la instrucțiunile ADN[334] sau la diversele provocări ale mediului.

Particulele există dinainte de a exista omul și vor exista și după ce acesta nu va mai fi, contribuind mereu la alcătuirea unor noi existențe trecătoare, mereu și mereu altele, până la sfârșitul universului. Dacă acesta va avea vreun sfârșit datorită epuizării impulsului primar. Particulele care fac astăzi parte din tine au făcut parte din configurația unor stele care au explodat transformându-se în nori de particule, nori care datorită gravitației au format planete sau mai știu eu ce alte obiecte cosmice.

Când s-a format Terra, majoritatea particulelor care te alcătuiesc astăzi erau răspândite pe suprafața, în scoarța și mai târziu în apele planetei ori încă nu poposiseră pe globul nostru terestru. După multe peripeții, spre sfârșitul călătoriei lor, înainte de a face parte din tine, au făcut parte din fructe, animale, legume, aer, apă, minerale ba chiar și din alți oameni și din foarte multe altele - supunându-se legilor determinării și circumstanțelor locale.

Astăzi, aceleași legi ale determinării le-au adus care de pe unde s-au găsit și le-au determinat ca temporar să facă parte din tine. La fel cum se poate face aproape orice cu piesele Lego[335], din particule s-au format toate cele ce sunt - oameni, vaci, pietre și toate celelalte existențe, indiferent de complexitatea lor.

Aidoma unui oraș, stup, tren, furnicar, vapor, cireadă, stol, turmă ori a oricărui lucru pe care sistemul nostru imperfect de percepție îl consideră în mod simplist și superficial drept o entitate distinctă de restul existenței - pentru o cercetare care ignoră întregul și caută să înțeleagă doar fragmente ale întregului - omul nu este altceva decât o adunătură de individualități organice care la rândul lor sunt alcătuite din alte individualități și tot așa mai departe.

Aceste multiple individualități care ne compun - despre care astăzi credem că sunt adunate laolaltă prin grija ADN - ului ca urmare a legilor determinării care guvernează universul - par să coopereze pentru un scop comun. Conglomeratul care rezultă din această cooperare ne apare nouă

[334] ADN = acid dezoxiribonucleic; influențează decisiv activitatea celulară și transmiterea caracterelor ereditare

[335] LEGO A/S - companie daneză fondată în 1932 care produce jucării; se face referire la piesele interconectabile din care se poate construi cam tot ceea ce dorești.

ca fiind o entitate umană, aparent distinctă de restul existenței. Dar toate acestea nu ne prea lămuresc ce este un om.

Spun „*par să coopereze*” pentru că în realitate ele sunt determinate - ca orice lucru din universul acesta - să facă ceea ce fac în marea schemă a interacțiunii particulelor antrenate în procesul de disipare a impulsului primordial. Când le denumesc generic individualități, mă refer de exemplu la o multitudine de particule organizate în celule organizate la rândul lor în organe.

Când spun cooperare expun doar o impresie subiectivă și superficială despre ceea ce pare mai degrabă o luptă permanentă pe care o duce fiecare dintre aceste individualități pentru supraviețuire și - acolo unde este cazul - reproducere. Totul cu alianțe, compromisuri, sacrificii și multe altele - dacă este să atribuim caracteristicile comportamentale aparținând propriei noastre specii unor manifestări ale unor individualități care ne alcătuiesc ființa.

La o privire ceva mai atentă, omul nu pare altceva decât un sistem biologic - adică o existență complexă aparent unitară formată din subsisteme care coabitează într-o simbioză. Sistemul este alimentat cu energie dobândită din resursele procurate și prelucrate prin intermediul unor procese biologice executate în baza informației moștenite dar și a celei deprinse pe parcursul existenței sale. O mașinărie biologică.

El este alcătuit - conform gândirii noastre bazată pe șabloane simplificatoare - din două planuri majore: planul fizic și rezultanta lui - planul psihic. Planul psihic de fapt este tot una cu cel fizic, fiind compus în fapt din reacții (stări, afecte) determinate de procesele biochimice.

„*Psihicul*” nu este altceva decât o denumire generalizatoare (un șablon) pentru rezultatul unei serii de interacțiuni ale materiei din care suntem alcătuiți, ceva care generează ceea ce obișnuim să denumim ca fiind „*starea de spirit*”. Simplificat și prozaic: starea de spirit de la un moment dat este rezultatul modificărilor materiale care au avut loc în sistemul nostru biologic, cel mai adesea ca urmare a interacțiunilor noastre.

În univers nu există decât manifestări (interacțiuni) ale materiei organizate în diferite forme tranzitorii (sisteme simple) care tind către alte forme tranzitorii și ele (sisteme complexe), totul conform legilor care ne guvernează universul. În acest ansamblu de interacțiuni reciproce între sisteme diferite ne încadrăm și noi ca făcând parte din marea clasă a sistemelor biologice complexe.

Evoluția noastră în plan fizic necesită asimilarea unor resurse necesare subsistemelor noastre în curs de creare, dezvoltare, de completare sau de funcționare. Omul este de fapt o entitate de tip mai mult parazitar[336] care nu-și poate genera singur energia necesară funcționării, așa că recurge la o simbioză cu o multitudine de organisme pe care conform logicii noastre - dar și megalomaniei care ne caracterizează - le categorisim ca fiind „*primitive*".

Practic organismul uman se întreține chiar și din dejecțiile microscopicilor săi companioni care sălășluiesc cu kilogramele prin interiorul nostru și din care - fără nici un pic de regret sau urmă de recunoștință - defecăm zilnic o mare parte, chiar dacă acești companioni și-au făcut „*datoria*" și ne-au hrănit.

Cam lipsit de etică am putea spune dar acest lucru nu pare să ne deranjeze prea tare deși majoritatea acestor „*tovarăși de drum temporari*" își vor da viața după ce au contribuit din toate puterile lor la bunăstarea noastră fizică. Poate că și noi - în economia întregului - om fi cumva ceva similar cu aceste existențe, asta într-un mod care deocamdată depășește capacitatea noastră de înțelegere.

Cercetări recente încearcă timid să ne avertizeze că starea noastră naturală de echilibru este cea în care suntem într-o simbioză amabilă cu toate aceste microscopice făpturi. Că igiena excesivă din statele avansate tehnologic a declanșat o avalanșă de boli despre care - în perioada premergătoare „*epocii curățeniei extreme*" nici nu aveam habar că există.

Se pare că aceste boli aproape necunoscute înainte sunt determinate de „*reacția exagerată*" a sistemului nostru imunitar care - lipsit astăzi de protecția microscopicilor mercenari cu care eram în relații de simbioză înainte ca excesul de civilizație să-și facă simțite și efectele sale negative - se trezește deodată singur față în față cu vechii inamici și nu prea știe ce să mai facă.

Adică - oricât de surprinzător ar părea - am cam putea spune că astăzi ne îmbolnăvim mult mai ușor, asta și datorită excesului de apă, săpun și detergenți. Datorită doar al excesului - așa că nu lua aceste constatări (surprinzătoare pentru unii) drept scuză ca să nu te mai speli sau să nu mai cureți mizeria care ia naștere în urma acțiunilor tale.

---

[336] Cu sensul de a depinde de alte entități pentru a-și asigura resursele necesare. Ca să fim sinceri, întreaga lume vie parazitează direct sau indirect ființele care pot transforma lumina soarelui în energie sau - acolo unde nu ajunge lumina soarelui - alte resurse. Să fim recunoscători microscopicilor a căror flatulații bogate în oxigen ne permit să respirăm. Și să nu uităm de fotosinteză: fără ea, lanțul trofic ar arăta cu totul altfel, mai mult ca sigur că fără noi.

Lipsa de igienă a secolelor trecute limita speranța noastră de viață la circa patruzeci de ani. Și - în orice caz - nu cred că ar vrea cineva întoarcerea la vremurile în care esențele parfumate încercau din greu să acopere miasma nespălaților cu lunile. Câtă deosebire între epoca romană a băilor publice și a latrinelor cu apă curentă și nespălata societate a întunecatului ev mediu, societate care își arunca pe fereastră drept în mijlocul străzii lăturile, fecalele și urina. Un ev întunecat nu numai în privința igienei ci și în privința cunoașterii neîngrădite.

Iar astăzi, excesul de detergenți și a tot soiul de substanțe destinate „*îmbunătățirii*" aspectului nostru (creme, alifii și alte născociri cosmetice) otrăvesc mediul și ne fac vulnerabili, omorând ceea ce cândva ne proteja. Excesul - în orice domeniu - este inamicul nostru cel mai greu de anihilat. Pornind de la cosmetice inutile și sfârșind cu marii poluanți industriali.

În cadrul reacțiilor noastre afective declanșate de diferite procese biochimice ce au loc în corpul nostru - adică în ceea ce numim plan psihic - se lucrează cu informație (prezentă în acest caz sub forma unor impulsuri neuronale interpretate de către fiecare dintre noi în baza experienței acumulate), informație creată prin intermediul unor sisteme biologice ale căror mecanisme de funcționare se bazează pe stimul și răspuns la stimul.

Pentru că modul în care este receptat stimulul, interpretarea sa și răspunsul la stimul sunt specifice fiecărui individ în parte datorită unor structuri particulare create în interiorul său de către experiențe anterioare, planul psihic contribuie major - alături de mulți alți factori - la unicitatea persoanei și la răspunsul său personalizat la determinările de care are parte clipă de clipă.

Principalul rol al elementelor care contribuie la așa numitul plan psihic (să auzi acum țipete indignate!) a fost la originile sale acela de a coordona o parte a subsistemelor care ne compun organismul. În timp însă, ceea ce se născuse ca o simplă interfață de coordonare a acțiunilor noastre în vederea supraviețuirii, s-a transformat în ceea ce vedem astăzi: ceva care seamănă destul de mult cu o monstruozitate mult prea plină de admirație față de propria-i existență - de parcă a conștientiza pârdalnica-ți prezență pe scena lumii ți-ar acorda sine die vreun soclu măreț pe care să te cațări.

Și asta mai ales de când monstruozitatea a început să fabrice realități fictive cu care încearcă să bălțească cunoașterea, fantasmagorii pe care unii doresc să le impună la nivelul întregii specii din cine știe ce porniri instinctuale cărora se pare că nu le pot rezista. Dorința de control, de putere și nu în ultimul rând un orgoliu imens, total nejustificat și fără sens.

Un adevărat organism bolnav - așa ar putea să ne catalogheze cândva adevărata inteligență artificială căreia - mai mult ca sigur că dintr-o eroare și din nefericire - i-am putea da naștere accidental într-o zi nefastă pentru noi.

Dar să nu îți imaginezi planul psihic ca fiind ceva aparte de cel fizic. Ar fi încă o confuzie datorată limitărilor și omisiunilor proceselor gândirii noastre, gândire care practic nu este altceva decât un puzzle superficial și subiectiv format din șabloane. Ori știm deja că șablonul de gândire este el însuși o interpretare superficială și reducționistă a părerilor noastre despre realitate în baza căruia facem extrapolări nerealiste. Când spunem plan psihic ne referim de fapt la produsul planului nostru fizic, la rezultanta cumulului tuturor interacțiunilor de care avem parte, rezultantă manifestată ca răspunsuri specifice la determinări.

Să admitem totuși că ceea ce constituie un dezechilibru major pentru mediu și pentru celelalte specii pare a fi cumva benefic pentru noi. Cel puțin așa încearcă să ne spună egoista noastră logică subiectivă la care se pare că achiesează majoritatea dintre noi. Deși pare că nu este cazul acum, am să îți reamintesc că principiul majorității nu înseamnă victoria calității ci a forței. Mai ales în spața speciei umane.

Simțindu-se bine în pielea sa și dorind să rămână cât mai mult în această stare pe care o idealizează, omul face parte din rândul ființelor care și-au încetinit transformările evolutive alegând o cale de reproducere[337] care să-i asigure o descendență cât mai lipsită de mutații. Dacă este să fim drepți, calea a fost mai mult impusă populației de către liderii săi sub presiunea unui cumul de factori politici, religioși și economici, într-un anumit stadiu de dezvoltare al relațiilor sociale.

Dar nu toate aceste referiri generale ne interesează în primul rând, ci locul omului în contextul general, în univers, în existența obiectivă. Utilizând această formulare care pare să indice că omul și universul sunt două lucruri distincte, vom avem nevoie de un exemplu de la care prin extrapolare să intuim noua - doar pentru cei care nu o intuiesc deja - veche realitate. Adică realitatea obiectivă care diferă fundamental de realitatea subiectivă pe care o avem despre relația dintre noi și „*restul*" existenței.

Din păcate, atât realitatea obiectivă cât și cea subiectivă sunt alcătuite doar dintr-un cumul de păreri despre realitate, formând la rândul lor o realitate fictivă pe care ființa umană și-o construiește și și-o tot

[337] *În marea majoritate a comunităților umane reproducerea se face prin alegerea partenerului din afara familiei ceea ce reduce riscul apariției eventualelor variații (malformații) nedorite la urmași, pentru că omul se teme instinctiv de schimbare și imprevizibil.*

reconstruiește mental de-a lungul întregii sale existențe, o realitate fictivă tributară felului său de a fi.

Vorbim despre pârdalnica de realitate umană - în fapt despre cumulul părerilor noastre despre realitatea existenței. Achiesarea la realitatea obiectivă sau la cea subiectivă depinde de modul nostru de a fi și de a înțelege lucrurile. De cunoașterea de care avem parte fiecare.

Ca totul să fie clar în exemplul nostru să recapitulăm puțin elementele principale. Prin univers (realitate, existență, materie) înțelegem tot ceea ce există, indiferent dacă noi putem sau nu percepe toate fațetele existenței. Ființa umană nu este altceva decât o minusculă manifestare locală a universului, creată de întreg prin determinare și circumstanțe locale, situată în cadrul întregului și supusă influențelor întregului. Dar haide să vedem ce-i cu exemplul despre care vorbeam mai înainte.

Ca să înțelegi mai bine lucrurile referitoare la raportul dintre om și univers imaginează-ți un ceaun în care fierbe o mămăligă. Apă, mălai și sare amestecate în cantitățile potrivite și puse apoi la fiert. Când totul este gata bucătarul oprește focul și mai învârte de câteva ori cu făcălețul „*ca să nu se prindă*”.

Până aici nimic care să fie relevant pentru noi. Dar hai să ne imaginăm acum că mămăliga din ceaun reprezintă materia universului[338] nostru, iar făcălețul (unii îi spun mestecău) împreună cu bucătarul de la capătul mai puțin fierbinte al făcălețului joacă rolul impulsului primar.

Nu extrapola mai departe pe drumul făcăleț - bucătar către vreo eventuală divinitate căci nu este cazul; dacă ți se pare o explicație incompletă adu-ți aminte că în varianta ei oficială nici teoria Big Bang nu a lămurit lucrurile mai departe de singularitate - deși eu cred că în mintea inițiatorului ei totul a pornit tot de la un bucătar. Un bucătar a cărui reputație știrbită de modul în care și-a ratat propria mămăligă a făcut să nu mai fie pomenit în ecuație pentru a nu se discredita teoria.

Vei constata că mestecarea mămăligii s-a făcut în ultima etapă din ce în ce mai încet (impulsul primar își disipează energia). Folosind o cameră de termoviziune[339] suficient de sensibilă vei afla valori diferite de temperatură în diferite porțiuni ale ceaunului. Distribuția acestor diferențe de

[338] *Alegoria are la bază teoria Big Bang.*
[339] *Un aparat de măsură a temperaturii care afișează pe display o hartă a variațiilor de temperatură ale obiectului supus măsurătorii.*

temperatură se aseamănă cu distribuția diferențelor de temperatură ale universului primar pe care le poți observa pe harta făcută de Planck.[340]

Cu un mic amendament: în cazul ceaunului sursa de căldură vine dintr-un singur loc situat la exterior pe când în cazul universului primar aceasta era generată din însăși transformarea energiei singularității în materie, proces din care materia s-a procopsit cu o proprietate numită stare de „*agitație termică moleculară*". Mai pe limba noastră - căldură.

Dacă cuiva îi va trece prin cap să facă o hartă termică a ceaunului văzut din partea de sus, concentrațiile zonelor mai calde ale celor două hărți vor diferi - la ceaun se vor observa probabil cercuri concentrice în timp de pe harta Planck lucrurile par aranjate mai mult sau mai puțin uniform - ceva asemănător cu voma unui bețiv risipită aiurea pe podeaua bodegii. Dar diferența de distribuție a căldurii materiei dintre o încălzire locală a unui ceaun cu mămăligă și cea a unei explozii a unei presupuse singularități nu ne interesează aici.

Fără să ținem cont de nepotrivirile de scară sau complexitate, vom considera cocoloașele de mălai scăpate de sub acțiunea făcălețului ca fiind galaxii, iar în cadrul lor firimiturile de mălai pe post de planete și stele. Omul, care aici nu poate fi altceva decât o entitate aproape infinit minusculă - să spunem de dimensiunea unei particule - se găsește pe undeva lipit strâns de una dintre firimiturile de mălai despre care vom spune că este Terra.

Mămăliga - în întregul ei - se transformă fizic și chimic în timp iar transformarea întregului se transmite tuturor entităților din care este ea formată, omul - reprezentat prin particula infinitezimală lipită de firimitura de mălai - nefăcând nici el excepție.

Întreaga mămăligă, cu tot cu cocoloașe, firimituri și particule, formează un tot inseparabil care suferă tot soiul de transformări pe măsură ce se răcește. La fel este și relația dintre om și univers. Universul nostru nu este altceva decât o mare mămăligă care se răcește - cu amendamentul că nu este compusă numai din mălai și de aici tot soiul de interacțiuni și manifestări locale specifice.

În acest moment ne aflăm cam pe la jumătatea timpului între clipa în care „*focul a fost oprit*" (adică a „*explodat*" singularitatea) și a început răcirea universului, răcire care va continua probabil până la o răcire totală a

[340] *Satelitul Planck (ESA) a reușit să creeze o imagine a cerului așa cum arăta la doar 380.000 de ani de la nașterea universului; diferențele de temperatură din univers rezultă din distribuirea neuniformă a materiei care poate fi dedusă din această hartă.*

materiei (până la încetarea agitației moleculare). Încremenirea particulelor și lipsa interacțiunilor dintre ele va duce - după unii - la dispariția materiei sau - mai corect spus - la revenirea materiei la starea ei originală - adică revenirea materiei la starea de energie.

Transformările inerente care se petrec în univers se răsfrâng și asupra minusculelor microuniversuri numite ființe umane, chiar dacă acestea nu sunt întotdeauna conștiente de tot ceea ce li se întâmplă lor sau de ceea ce se întâmplă împrejurul lor. Transformările fizice ale ființelor umane se răsfrâng asupra universurilor personale ale acestora - cele care conțin cumulul părerilor lor despre existență influențând mecanismele biologice de achiziționare și de prelucrare de informații. Percepțiile și gândirea. Totul nu este altceva decât materie supusă legilor determinismului.

În această mare mămăligă pe cale de răcire - disiparea energiei primordiale în cazul universului - nici o particulă nu poate face ceva din proprie inițiativă, ci numai determinată de către ecoul impulsului inițial primit prin intermediul celorlalte particule cu care interacționează - numim acest proces interacțiunea materiei sau mai pe scurt - determinism.

Aici o să ne despărțim o clipă de poveștile fizicii cuantice cu nori de probabilitate și alte teorii favorizante de liber arbitru și de câteva alte năstrușnicii născocite doar pentru că unii încă nu au găsit, nu pot sau nu sunt capabili ori interesați să găsească o explicație corectă la ceea ce se întâmplă cu adevărat în realitate în ceea ce privește posibilitatea existenței inițiativei personale.

Valoarea temperaturii din univers are (pentru noi) o plajă destul de largă între -270°C în zone considerate drept „*rare*” [341] (zone cu mai puțină materie) și zone care depășesc cu ușurință 5000°C ori chiar mult mai mult. Temperatura este de fapt măsura agitației moleculare a materiei.

Unele teorii afirmă că pe măsura expansiunii universului, prin disipare, temperatura va continua să scadă până la -273,15 °C (zero absolut). Acest lucru se va concretiza printr-o totală încremenire a particulelor materiei (sau poate chiar prin dispariția lor din rândul materiei - dacă materia este doar o manifestare a energiei - și se vor întruni condițiile necesare revenirii la forma inițială sau la trecerea în cine știe ce altă formă). Până acolo se pare că mai este ceva vreme - din punctul de vedere al speciei noastre.

---

[341] Zone rare - zone considerate a avea doar câțiva atomi de hidrogen/mc; însă aceste zone ar putea avea o densitate care scapă în prezent puterii de percepție a aparaturii contemporane, ele putând fi ocupate de energie întunecată, materie întunecată ori cine știe ce alte manifestări ale energiei.

Să încercăm să sintetizăm ceea ce am aflat până acum despre noi înșine. Omul este o parte inseparabilă a universului, total angrenat în toate manifestările acestuia. El nu percepe corect realitatea existenței, ci doar își construiește păreri despre ea în limitele putinței sale biologice, păreri care deși nu reflectă întru totul corect existența, sunt suficiente pentru supraviețuire.

Și - deși o să mâniem iarăși pe mulți - i-am putea asemui capacitatea de acțiune determinată prin liber arbitru (dovedit prin experimente științifice ca fiind inexistent) cu cea a unei frunze moarte purtate de o apă curgătoare. Doar pare că se mișcă din proprie inițiativă. În fond, frunza este purtată de curentul predominant al cumulului determinărilor pe care apa le exercită asupra ei.

Atenție, acest lucru (lipsa liber arbitrului) - deși poate părea unora paradoxal - nu înseamnă renunțarea la morală[342] și nici nu poate fi o scuză pentru fapte neagreate de societate. Nu există liber arbitru dar există o specificitate - un mod personal de reacție în cadrul interacțiunilor tale - care îți poate fi imputată și care poate determina reacții din partea societății (printre care se numără și măsurile coercitive).

Realitatea a fost, este și va rămâne mereu aceeași - ceea ce se schimbă în timp sunt doar părerile noastre despre ea. Fie că îi spunem liber arbitru și credem că putem alege nedeterminați fiind, fie că înțelegem determinismul și conștientizăm că suntem determinați să facem tot ceea ce facem, lucrurile stau cam la fel: societatea va reacționa întotdeauna în funcție de specificitatea acțiunilor individului.

Morala pe care noi ne-am obișnuit să o privim doar ca pe o convenție socială inventată tot de către noi pentru a facilita supraviețuirea speciei și a menținerii unui mediu propice existenței umane nu este chiar ceea ce pare[343] la o primă vedere. Chiar dacă unora li se pare de necrezut, regulile de conviețuire în grup sunt apanajul întregului spectru viu, ele manifestându-se într-un mod specific în cadrul fiecărei specii care adoptă acest tip de conviețuire.

Dar să revenim la morala umană; până acum știm că morala se modifică frecvent în funcție de schimbarea relațiilor sociale, a intereselor

---

[342] Percepțiile noastre despre realitate rămân constante indiferent dacă noi credem sau nu în existența liberului arbitru. Pot apărea modificări numai dacă ne folosim de această nouă credință (un univers supus determinării unde nu este posibilă existența liberului arbitru) pentru a justifica o schimbare a unor definiții din preceptele moralei (oricum morala se schimbă în timp adaptându-se noilor realități).

[343] Morala este un set de reguli create cu scopul declarat de a asigura supraviețuirea individului în cadrul unui sistem social; la nivel de individ ea generează tensiuni (frustrări) care variază ca intensitate în funcție de flexibilitatea regulilor vizavi de comportamentele instinctuale pe care le vizează. Morala umană a fost însușită de timpuriu de autoritățile religioase dar și de cele laice și modificată după necesitățile de moment ale acestora; din această cauză, uneori morala rezultată astfel pare artificială deși în principal ea se bazează pe aceleași principii general valabile chiar și în lumea celorlalte animale care trăiesc în grupuri.

economice și religioase existente la un moment dat. Cum se împacă absența liberului arbitru cu morala? Simplu, morala - deși dobândită și nu înnăscută - intervine automat în acțiunile umane, este ca un reflex nebiologic, un reflex propriu ființei educate să facă parte dintr-o societate. Ceva similar respirației care pare că se declanșează „*de la sine*". Ținta este - cred că ghicești - supraviețuirea individului sub protecția grupului.

Ambele reflexe (respirația și reflexul moral) sunt deopotrivă de importante pentru supraviețuire și pot duce către extincție dacă nu sunt exercitate corect. Din păcate nu toată lumea știe să respire[344] și nici să respecte regulile de morală la modul ideal. Fiecare o face în modul său propriu, mai mult sau mai puțin bine, cu rezultate pe măsură asupra sănătății fizice sau psihice, după caz.

Asta și din cauză că morala umană este viciată uneori (ca multe alte lucruri create de specia noastră) de interese particulare care se perpetuează devenind obișnuințe greu de corectat, obișnuințe generatoare uneori de conflicte la nivel psihic - ceea ce poate da naștere în timp la probleme sociale grave.

Interese străine de supraviețuire (de natură religioasă, politică, economică etc.) corup uneori unele aspecte ale moralei îndepărtând-o de realitate. Ori îndepărtarea de realitate dă naștere la tensiuni, iar uneori chiar și la reacții negative, totul pe măsura dimensiunii respectivei îndepărtări.

Se pare că am ajuns din nou în punctul în care constatăm că omul ca parte a universului, măsurat cu propriile sale standarde nu prea are cu ce să se poată mândri. Nimic mai neadevărat. Să nu uităm că multe generații de umanoizi neadaptați au dispărut înainte de vreme - știința abia acum începe să le descopere trecerea efemeră prin istorie.

Adaptarea fizică și psihică la această mare încercare care se numește viață pe Terra este tot ceea ce poate fi mai bun din punctul nostru subiectiv de vedere. Și ca să-i mai liniștim pe admiratorii „*geniului*" uman: supraviețuirea ființei umane în cadrul unei societăți fără morală nu este posibilă. Sau altfel spus, nu există nici un tip de societate care să nu dezvolte o morală proprie adaptată realităților cu care are de a face.

Pentru a nu intra în conflict cu cei din jurul tău trebuie doar să înțelegi că morala este un set de reguli destinate unui comportament impus, uneori

---

[344] Referire la faptul că în general foarte mulți oameni respiră superficial, din piept. Respirația corectă este respirația abdominală în care este utilizată diafragma, mușchiul care controlează respirația; acest mod de a respira poate fi învățat - el generând rezultate benefice pentru sănătate - și ar trebui explicat copiilor încă de mici de către părinți. Din păcate mulți părinți nu au habar despre modul corect de a respira, considerând respirația ca un lucru care vine de la sine și nu unul care ar trebui învățat cum să fie exercitat în mod corect. Ora de educație fizică din școli ar putea instrui elevii în acest sens.

incomod dar având ca finalitate supraviețuirea alături de ceilalți și că aceste reguli se modifică în funcție de specificul unui anumit spațiu temporal.

A-ți armoniza acțiunile dintr-o perioadă după morala altei perioade reprezintă o eroare gravă de metodă. Conformându-te unei morale din trecut într-un spațiu guvernat de morala actuală este calea cea mai sigură spre anihilarea ta. La fel și dacă te conformezi moralei actuale într-un spațiu guvernat de o morală aparținând (pentru tine) trecutului. De ce? Pentru că poți fi perceput ca o amenințare pentru cei din jur. Pentru că nu te încadrezi în limitele predictibilității lor. Și acest lucru generează teamă. Iar teama determină reacții pe măsura intensității temerilor pe care le generează.

Și dacă nu ai observat încă din proprie experiență, privește la oricare dintre ființele care conviețuiesc împreună în colectivități: peste tot există o morală, adică un set de comportamente (pe care mintea umană le traduce prin reguli mai mult sau mai puțin clar exprimate) care permite supraviețuirea speciei și pe care indivizii o respectă aproape instinctual - altfel trebuind să suporte consecințe - uneori chiar drastice.

Omul este doar una dintre foarte multele ființe predestinate să aibă o morală - aici cu sensul de rutină de comportament obligatoriu a cărei nerespectare atrage sancțiuni din partea celorlalți. Doar că la om morala se modifică mai repede decât la celelalte specii pentru că și modul lui de viață se schimbă mai rapid.

Credem în mod subiectiv că morala speciei umane îmbracă haine aparent mai sofisticate deși multe precepte (de obicei minore) reflectă doar prejudecăți de moment și nu necesitățile reale ale speciei. Tipic moralei umane. Și cam fără echivalent în „*morala*” (comportamentul de rutină) altor specii.

Cu toate acestea, sunt destui cei care privesc către morala umană cu aere de nejustificată superioritate, neînțelegând că aceasta se bazează pe aceleași principii primare care permit conviețuirea tuturor ființelor cu afinități sociale (turmă, grup, stol, banc, cireadă, roi - și sigur am omis câteva). Privit și din acest punct de vedere, „*regele creației*” nu pare decât un biet animăluț lăudăros și destul de neputincios în mult prea multe privințe - raportat la pretențiile sale versus posibilitățile sale reale de a înțelege corect realitatea existenței.

Separată de realitatea existenței în nefirescul universului său personal format din păreri emise după puțina sa putință de înțelegere asupra lucrurilor, preocupată doar să-și satisfacă micile necesități - care par nesemnificative la o altă scară în afara celei umane - ignorând consecințele previzibile ale propriului său mod de a interacționa cu realitatea existenței, specia noastră se pare că se va mai bucura o vreme să paraziteze condițiile favorabile pe care universul le-a creat parcă anume pentru ea în colțișorul de univers pe care încă îl considerăm a fi al nostru.

Dar dacă nu va reuși să intuiască realitatea într-un mod obiectiv și nu se va armoniza cu ea, această stare de lucruri va dura doar până într-o zi când până și cel mai plin de el om va constata că pentru univers, între noi și o ceapă degerată nu este nici o diferență. Vom exista tot atâta timp cât vor exista și circumstanțele care ne favorizează existența.

Cum noi stricăm armonia care generează aceste circumstanțe, probabil că ele nu vor mai rezista prea multă vreme atacurilor noastre cauzate de o lăcomie inconștientă pentru lucrurile care nu ne sunt neapărat necesare. Ba chiar ne sunt dăunătoare fără ca noi să pricepem prea clar acest lucru. Acumulările masive de resurse pe care le fac unii dintre noi nu vor duce la nimic bun decât la tensiuni generatoare de evenimente violente - atât în plan fizic cât și social.

Ne-am obișnuit să considerăm firescul vieții noastre de la naștere până la moarte ca fiind un șir de experiențe în interiorul unor limite despre care credem că sunt normale. Normalitatea umană. Însă nu ar trebui să fie așa: viața noastră decurge adesea într-un mod nefiresc, aparent după voința noastră și nu după firescul naturii, ceea ce ne situează într-o aproape permanentă stare de conflict cu ea.

Tot ceea ce facem pentru a ne satisface exagerat simțurile dezechilibrează mediul și ne expune riscurilor de tot felul. Normalitatea umană nu este o normalitate, ci doar o rutină a depășirii limitelor de siguranță care permit supraviețuirea speciei. O obișnuință de a ignora realitatea existenței.

Dorința noastră de a mânca pe săturate și de multe ori chiar mai mult decât ne este necesar, de a ne încălzi, de a locui protejați de ziduri, de a merge pe drumuri asfaltate, de a folosi tehnologie poluantă pentru cine știe ce capricii doar pentru că ne satisfac vanitatea sau pentru că reprezintă surse de venituri - pe scurt absolut tot ceea ce facem în mod excesiv pentru așa

numitul nostru confort, pare a fi în afara legilor naturale[345] ale mediului care ne-a creat.

Mediul modificat în baza regulilor noastre care nu țin cont de realitatea existenței este extrem de șubred pentru că pare a nu se armoniza mai de loc cu restul existenței, cu ceea ce poate fi considerat a fi armonia naturală a universului. Acaparăm resurse pe care le epuizăm prostește, văduvim celelalte specii de arealul resurselor necesare lor - nu este nimic normal în comportamentul nostru din punctul de vedere al naturii și uneori nici chiar din cel al propriei noastre etici.

Au mai fost în istoria Terrei specii care au dominat mediul la un moment dat dezechilibrând balanța resurselor. Întotdeauna natura a găsit un remediu și a reechilibrat situația. Probabil că și în cazul speciei noastre va fi la fel.

Dar să nu crezi că suntem singurii care procedează în acest fel. Toată materia vie pare croită cam pe același calapod. Echilibrul natural pare în continuă schimbare pe măsură ce o specie sau alta face câte un pas notabil în evoluția sa. Echilibrul din acest moment nu se aseamănă nici pe departe cu cel din cretacic sau mezozoic, iar cel de mâine cu siguranță va fi și el diferit. "*Panta rei* ".

Reechilibrarea se face ori prin schimbarea obiceiurilor ori pur și simplu prin dispariția speciei incapabile să se adapteze (să schimbe acele obiceiuri care dăunează echilibrului general al naturii). Și acest lucru - ca multe alte lucruri - se aliniază la ceea ce intuim din ceea ce cunoaștem până în prezent: totul nu este decât o manifestare a disipării energiei inițiale a Big Bang-ului.

Dar cred că te-ai plictisit de atâtea repetări ale acestei teme. Oare ce-o să ne facem atunci când această teorie va fi infirmată de realitate? Răspunsul este simplu: ce am făcut mereu de-a lungul timpului - ne vom plia părerile despre existență după noua teorie pe care o vom considera atunci că ar fi cea mai demnă de încredere.

Să concluzionăm: omul evoluează încet, de-a lungul generațiilor. El încă este o dualitate - o parte animal cu trăirile și necesitățile sale, o parte propria-i creație determinată de credințele sale (toate părerile sale despre

---

[345] Nimic nu poate fi în afara legilor naturale - aici doar am vrut să accentuez ideea de influențare negativă a mersului lucrurilor de către specia noastră care are tendința de a gândi și acționa egoist (ignorând consecințele pe termen lung). Și pentru cititorul mai subtil care a observat deja contradicția dintre teoria deterministă și cea a acțiunilor „prostești" inițiate de noi „contra" naturii la care fac referire aceste texte: realitatea existenței este aceeași indiferent de părerile noastre despre ea. Și determinismul și liber-arbitrul sunt doar părerile noastre, nu certitudini. Iar rostul acestor texte este să te determine să gândești, să-ți formulezi propriile opinii asupra subiectelor expuse și nu să te raliezi la ceea ce pare a-ți sugera textul.

toate cele, nu numai despre cele religioase). Că omul este un animal se știe; se cunoaște și ceea ce determină animalul (așa cum suntem la naștere) să devină om: învățarea unui set de reguli care determină comportamentul pe care îl numim „*uman*”. Cine a inventat regulile? Omul însuși, așa că putem afirma cu toată certitudinea că omul ajuns la stadiul maturității este în mare parte propria sa creație[346].

Dar de unde vin aceste reguli? Ele rezultă din dorința de rezolvare a propriilor sale necesități; la baza lor stă instinctul de supraviețuire care împarte percepțiile realității în cele două categorii fundamentale: binele și răul în funcție de aprecierea extrem de subiectivă a rezultatului pozitiv sau negativ al interacțiunii sale cu mediul, cu semenii sau chiar cu sine însuși.

O parte dintre aceste reguli sunt false (sunt mai mult sau mai puțin în contradicție cu realitatea) ele fiind impuse de diverse interese ale unor personaje care din varii motive au putut determina impunerea lor la un moment dat. Regulile false sunt perpetuate de către cei care beneficiază de pe urma lor (politici economice, doctrine religioase, clase nobiliare, grupuri mafiote, clanuri, bresle etc.). Aceste reguli creează stări conflictuale atunci când natura lor artificială devine excesiv deranjantă pentru cei obligați să-și sacrifice unele interese personale, de grup sau libertăți de acțiune din cauza acestor reguli.

În general, omul de astăzi este expresia individualismului dus la extrem, dispus doar la câteva mici concesii făcute numai atunci când chiar realizează că nu poate trăi fără ceilalți. Acest individualism este o expresie tipică a exacerbării instinctului de conservare. Predominante sunt personalitățile accentuate la care echilibrul între tendințe este înclinat mai mult spre cele care țin de sinele individului și mai puțin de cele care țin cont de empatie sau chiar de sacrificiu.

Educația de masă (fabrica de îndoctrinare sau de piese de schimb pentru un sistem sau altul) laică sau religioasă duce la însușirea în mod uniform a cunoștințelor preluate din șabloane în detrimentul experiențelor personale de cunoaștere. Această stare de fapt a dus la formarea unor tipologii umane aproape identice, departajate destul de relativ doar de capabilități personale și mai ales de șanse circumstanțiale.

Aceste tipologii au un comportament previzibil în anumite limite și un caracter oarecum „*dezumanizat*” (cu sens de robotic, de automatisme sociale însușite fără înțelegerea pe deplin a sensurilor și utilității lor) dacă

[346] *Tehnic, omul este produsul mediului dar moral el este suma propriului mod de a reacționa la provocările mediului (zicem noi a propriilor alegeri luate în baza specificității sale).*

le raportăm la criteriile considerate ca fiind absolut necesare idealului de om adevărat: gândire personală în concordanță cu realitatea și multe altele care nu se pot deprinde sau însuși decât prin existența unor modele credibile, voință personală și o motivație adecvată efortului. Și mai ales putința de a înțelege necesitatea autodepășirii dar și putința de a o realiza.

A încerca să-ți depășești tipologia este un merit care presupune motivație, efort personal și îndrumare corectă către un nivel superior față de cunoașterea comună (de masă). Cum se împacă acest lucru cu determinismul care - după o logică simplistă - pare a spune că orice ai face nu poți face decât „*ceea ce ți-e scris deja*”?

Cunoașterea umană obiectivă este abia la începuturile ei. Încă mai operăm cu vestigii ale unor credințe tributare aparențelor de zi cu zi, amestecându-le cu ceea ce am descoperit de curând și am dovedit prin experimentare. Încă mai gândim cu șabloane care propagă false aprecieri asupra particularului, generând concluzii aparent logice ca sintaxă dar eronate în conținut.

Încă nu ne-am dumirit complet asupra tuturor aspectelor determinismului și în particular asupra responsabilității reacțiilor conforme specificității individului dar înțelegem că un specific care se manifestă nociv pentru societate trebuie sancționat conform gravității situației pe care individul respectiv o creează. La fel cum elimini în mod preventiv un măr putred dintr-un coș cu mere.

Avertisment pentru cei predispuși la fapte antisociale: abandonarea teoriei liber arbitrului nu îi va lăsa liberi pe infractori ba chiar s-ar putea să extindă plaja denumirii de infractor și asupra celor care ar vrea dar nu au curajul să comită fapte antisociale. Și aceștia nu sunt de loc puțini.

Până la elucidarea integrală a tuturor aspectelor trebuie să ținem cont de ceva ce ți-am mai spus și mai înainte: realitatea rămâne aceeași indiferent de părerile noastre schimbătoare despre ea. Ceea ce credem despre realitate la un moment dat nu trebuie lăsat să afecteze negativ specia. Pentru a îndeplini această cerință majoră trebuie să avem grijă ca în permanență acțiunile noastre să fie în concordanță cu morala timpului și a locului în care ne aflăm.

Noile noastre cunoștințe (păreri) despre realitate - dacă se vor dovedi a fi adevărate - vor determina în timp schimbări ale unora dintre regulile moralei. Însă până atunci trebuie să le respectăm pe cele vechi pentru binele tuturor, inclusiv al nostru personal. Argumente de genul „*eu nu mai*

sunt cel care eram când cel care am fost a comis fapta" poate că sunt adevărate în plan filosofic dar nu țin în plan juridic.

Omul de astăzi se autoevaluează exagerat de pozitiv pe sine însuși considerându-se a fi cel puțin în categoria medie a speciei (referitor la posibilități și putințe intelectuale) și totodată se pare că face mare caz de importanța meritocrației [347] pentru că evident își acordă sieși credit nelimitat în ceea ce privește meritele sale.

Din punctul de vedere al universului, meritocrația este o absurditate. În lumea animală nu pare a fi ceva meritoriu ca cineva să facă ceea ce știe să facă mai bine în cadrul grupului său - toți încearcă să dea maximul momentului respectiv utilizând un minim de resurse pentru că dacă nu ar fi așa, individul sau chiar grupul nu ar putea supraviețui.

La animalul om se pare că ceva nu este în regulă: datorită capacității (sic!) umane de a eluda adevărul (de a ignora realitatea) și de a crea și impune false realități (ficțiuni, false adevăruri, minciuni) meritocrația a devenit un pretext de discriminare. O mână de ajutor în sprijinul celor care nu înțeleg complexitatea făpturii umane, utilitatea diversificării - în fapt nu înțeleg sau se fac din cine știe ce pricini că nu înțeleg realitatea existenței.

Ierarhizările artificiale ale meritocrației împart făpturile umane în „*submediocri*", „*mediocri*", „*acceptabili*" și „*de excepție*". Ca să te fac să înțelegi absurditatea ierarhizărilor artificiale presupune că vorbim despre copilul tău pe care îl iubești din toată inima, căruia îi dorești un viitor fericit și pe care pentru nimic în lume nu ai vrea ca ceva să îl rănească sau să îl dezamăgească în viață.

Dar meritocrația consideră că - după criteriile ei artificiale - copilul tău nu este altceva decât o nulitate, un „*submediocru*" incapabil să treacă de anumite bareme. Iar societatea îl va trata ca atare blocându-i șansele de a fi și de a face ceea ce își dorește el cu adevărat, de a fi fericit în felul său.

Tu îl iubești pe acest copil așa cum este el, iar dacă cumva cineva ți l-ar putea schimba în „*de excepție*" sau chiar „*acceptabil*" poate că nu ți-ar mai

[347] *Ți-am mai spus ce este meritocrația: un sistem de selecție utopic de evaluare a capacităților individului - imposibilitatea evaluării corecte și obiective a capacităților face ca punerea în practică a meritocrației să fie extrem de discutabilă ca eficiență reală. Doar constatarea unor capacități ale unui individ dovedite într-o împrejurare oarecare nu este o condiție suficientă pentru a garanta că sunt îndeplinite toate cerințele necesare rezolvării tuturor situațiilor posibile care vor apare în viitor. Aceste cerințe se schimbă în funcție de evoluția lucrurilor ceea ce duce la imposibilitatea unei predicții corecte a lor și în consecința a unei selecții corecte a unui individ capabil să le gestioneze pe toate. Istoria abundă de exemple ale unor oameni cu abilități extreme în anumite domenii dar care au dat greș datorită situațiilor pe care nu au știut cum să le gestioneze corect. În general, este mai eficientă favorizarea împrejurărilor (circumstanțelor) pentru a permite rezolvarea situațiilor chiar și de către cineva care nu se ridică la maximul de potențial a unei anumite capacități asociată tradițional cu funcția sa. Adică nu angajezi un atlet care să care în cârcă oamenii la etajul zece, ci montezi un ascensor ca oricine - indiferent de capacitățile sale fizice - să se poată urca singur la acel etaj. Mult discutata inteligență artificială ar putea fi soluția de „ascensor" dacă am putea fi capabili să o controlăm. Mă tem însă că utilizarea IA de către te miri cine va duce spre grăbirea sfârșitului speciei.*

place de el pentru că… nu ar mai fi el, ar fi doar un străin. N-ai priceput încă? Da, este un subiect ceva mai complicat pentru „*submediocri*”. Ups! Nu-ți place să fi categorisit așa de către criteriile meritocrației? Tocmai despre asta vorbim. Citește mai departe, poate că până la sfârșit te vei mai dumiri.

Trebuie să îți dai seama că ceea ce numim de obicei „*inteligență*” este doar o formă de abilitate a ființei umane ca de altfel multe altele. O privim ca pe ceva „*superior*” pentru că mulți dintre noi credem că ea îi ajută pe cei care o posedă să aibă mai lesnicios ceea ce își doresc și atunci o dorim și noi. În fapt nu ne dorim să fim inteligenți - ne simțim prea bine în pielea noastră așa cum suntem acum - ne dorim doar să obținem ceea ce credem că poate fi obținut prin intermediul inteligenței. Poate bani. Poate prestigiu. Poate putere.

Gândește așa: unii sunt buni la vânat, iar alții la gătit. Dacă am fi toți buni doar la vânat am mânca ca vai de noi, iar dacă am fi toți buni doar la gătit, s-ar putea să murim de foame căci nu am avea ce să gătim. Din fericire nu trebuie ca toți să ne facem bucătari sau vânători și nici chiar filosofi. Trebuie să fim recunoscători că suntem diferiți și că astfel ne completăm unii pe alții. De aceea ar trebui să încercam să nu ne mai discriminăm între noi ierarhizând valoric în mod subiectiv abilitățile noastre.

Fiecare individ este doar o parte a unui grup și este normal ca fiecare să fie diferit dar și complementar celorlalți prin această diferențiere; chiar și aceia care par că nu au nici o abilitate de multe ori își au rostul lor în economia întregului. Doar că nu am ajuns încă atât de inteligenți ca să putem înțelege acest lucru și să creăm un sistem social în care fiecare să-și aibă locul său după modelul pe care ni-l arată natura pretutindeni.

Pentru asta ar trebui să renunțăm la multe dintre scările valorice false pe care ni le aplicăm unii altora în lipsa unor criterii reale de departajare și nu de ierarhizare, pentru că suntem doar deosebiți între noi prin abilități și nu suntem nicidecum unii mai „*buni*” sau mai „*răi*” ca alții. Sper că acum te-ai lămurit.

Dacă încă mai crezi că poți fi mai bun ca alții doar în baza unora dintre abilitățile tale, acest lucru ar trebui să îți dea de gândit: poate fi un semnal de alarmă - vanitatea ta depășește limitele normalului. Nu cu mult dar suficient încât să-ți altereze percepția asupra semenilor. Adică asupra realității existenței.

Gândește-te că așa cum tu îi vezi în mod subiectiv pe unii ca fiindu-ți ție „*inferiori*" din cine știe ce punct de vedere și tu la rândul tău poți fi privit la fel de către alții. Limbajul tău corporal va indica limpede ceea ce gândești, iar cel despre care gândești astfel - dacă nu este nici orb și nici prost - o va simți. Rezultatul nu poate fi decât o situație stânjenitoare și o acumulare de frustrări și tensiuni nejustificate.

Suntem doar diferiți dar nu unii mai buni și alții mai răi. Dacă nu înțelegi măcar acest lucru înseamnă că ceva nu este în regulă cu tine și cu scara ta de valori. Meritocrația și-a dovedit mereu ineficiența încă din China antică de unde se pare că se trage conceptul. Dar - ca orice lucru bazat pe o realitate ficțională care dă avantaje unora în detrimentul altora - este greu de înlocuit cu ceva mai apropiat de realitatea concretă a existenței.

Cei care sunt favorizați vor ține cu dinții ca acest sistem să dăinuie. Dar ferească Sfântu de vreun cataclism pentru că atunci singurii care vor rămâne în viață vor fi „*proștii*" care chiar fac ceva folositor pentru supraviețuirea speciei, lucrând pământul sau crescând animale și nu „*deștepții*" cățărați pe treptele meritocrației doar dând meșteșugit din gură. Din păcate se pare că majoritatea dintre noi ne-am pierdut abilitatea de a supraviețui pe cont propriu doar cu ceea ce am putea găsi în natură.

Orice fel de imagine asupra realității vom avea ea nu va fi decât o ficțiune asupra realității, fie că ne bazăm acea imagine pe știință sau pe religie. Spre deosebire de realitatea ficțională creată în baza părerilor noastre personale pe care le considerăm a fi obiective, o realitate fabricată pentru un anume scop nu *„ține"* la cea mai mică încercare de a pune lucrurile cap la cap.

Ba mai mult - dacă ar fi să judecăm chiar după normele stabilite de către doctrinele religioase (cu referire aici la cele derivate din vechile mituri sumeriene preluate de asiro-babilonieni și adaptate necesităților tribale de către păstorii semiți[348] de la care multe idei au fost calchiate - în diferite perioade istorice - și adaptate diferitelor interese locale, dând naștere unor așa numite „*noi*" religii) vom avea o mare surpriză: după logica comună ghidată de bunul simț, crearea omului în cunoștință de cauză cu ceea ce va urma să facă acesta după crearea sa nu poate fi decât opera unei divinități extrem de malefice.

Specia noastră a produs un asemenea dezechilibru în toate sistemele Terrei, a provocat atâtea daune faunei și florei ba chiar și propriilor semeni

[348] Paternitatea cuvântului „semit" este atribuită istoricului german August Ludwig von Schlözer (1735 - 1809); este inspirată din textele religioase iudaice și identifică urmașii lui Sem, fiul lui Noe. Popoarele de limbă semită (asirienii, babilonienii, canaaniții , fenicienii, evreii, nabateii, akkadienii ș.a.) se găseau în principal pe teritoriul Mesopotamiei, Siriei, Palestinei și nu numai.

încât sigur creația sa - dacă ar fi să dăm credință fanteziilor religioase - nu poate fi creația unui zeu înțelept, corect și iubitor și în nici un caz atoateștiutor.

Este o concluzie la care au ajuns multe dintre cultele considerate „*păgâne*”. Omul a inventat, a practicat, practică și se pare că va practica până la sfârșitul existenței sale răul sau mai pretențios spus intenția negativă conștientă declanșatoare a tuturor acțiunilor blamate de morală și de preceptele religiilor așa numite *„pozitive”*.

Acest rău își are originea în egoism, în frica individului că nu va avea suficiente resurse. În dorința lacomă de a avea tot ceea ce consideră că i-ar trebui ca să se simtă în control și în siguranță în fața oricăror desfășurări de evenimente negative.

Unii spun că principala însușire a presupusei existențe supreme care ar fi generat tot ceea ce există ar fi atotputernicia. Putința de a face orice și oricum. Iar una dintre trăsăturile principale ale atotputerniciei o constituie cunoașterea. Dar nu orice fel de cunoaștere parțială, ci o cunoaștere integrală și în cel mai mic detaliu asupra trecutului, a prezentului și chiar și a viitorului.

Astfel, divinitatea știe exact când - să zicem - una dintre miliardele de muște care populează planeta noastră se perie cu lăbuțele pe cap și nu numai când, dar și în ce loc de pe pământ se află când face asta și de ce o face, de câte ori a mai făcut asta până acum și de câte ori o s-o mai facă de acum încolo în timpul vieții sale. Și este vorba nu numai despre ea, ci și despre toate ascendentele și descendentele sale de la prima până la cea din urmă musculiță.

Impresionant, nu? Totul despre tot, despre fiecare viețuitoare sau ram care se leagănă în vânt, val care se sparge de țărm, stele care explodează, poeziile care s-au scris, se scriu sau se vor scrie, chiar și despre - pardon - orice fâs discret tras de tine dragă cititorule până acum dar și de acum încolo. Nimic nu-i scapă și nimic nu se întâmplă fără acordul său tacit chiar și atunci când se petrec lucruri despre care zic unii că nu îi sunt tocmai pe plac.

Chiar și gazele sonore ale vacilor care - în conformitate cu unele teorii științifice - își au rostul lor în economia deterministă a interacțiunilor întregului. Ți se pare scandalos? Nu este de loc scandalos, este vorba doar despre firesc. Nimic nu este „*scandalos*” decât poate pentru cei care aleg să nu se obosească să înțeleagă realitatea existenței. Cred că

acestora li se spune limitați tocmai pentru că ei nu sunt interesați de nimic din ceea ce se găsește dincolo de strâmtele limite ale cunoașterii lor.

Această fațetă a „*atotputerniciei*" - în fapt o exacerbare a atributelor ființei umane, cea care a inventat ideea de divinitate după chipul și asemănarea sa - nu este chiar atât de nemaipomenită cum ar părea la prima vedere. Un calculator cu un program destul de simplist la îndemâna chiar și a unui programator de nivel mediocru din ziua de astăzi dar dispunând de o bază de date completă, o viteză de calcul și o memorie care depășesc din păcate posibilitățile noastre actuale sau chiar imediat viitoare, probabil că ar putea face și el acest lucru.

Totuși umanitatea nu are și nici nu pare să poată avea cândva această tehnologie - logica ne spune că ar mai trebui încă un univers numai pentru baza de date. Și încă un univers pentru rularea programului. Și încă unul pentru... Dar mai știi? Nici anticii nu-și imaginau că dacă vrei să afli ceva poți să o faci aproape imediat de pe telefonul tău mobil. Cu mult mai simplu decât să alergi aproape patruzeci de kilometri și să îți dai sufletul strigând că ai câștigat o bătălie[349].

Presupunând că divinitatea are putința de a ști totul despre tot și nu are nevoie de gadgeturi care să-i sară în ajutor, apare totuși o problemă de logică. La o astfel de profunzime a cunoașterii realității existenței este totuși de mirare că - deși divinitatea știa cu precizie ce va face Adam și fiecare dintre urmașii lui în parte, de la începutul până la sfârșitul lumii - totuși l-a creat permițându-i să umple lumea de rele, atât el cât și urmașii săi.

Ca să nu mai pomenim despre jenantul episod al îngerilor decăzuți și multe altele care dovedesc fără putință de tăgadă incapacitatea divinității de a prevedea viitorul într-o măsură mai mare decât noi, creatorii acestor fantezii nerealiste cărora unii le spun revelații, iar alții elucubrații.

Aici avem o problemă etică: merită o divinitate care se dovedește a nu putea emite previziuni corecte să fie numită atotputernică? Să creezi o astfel de lume fără să te oblige nimeni, doar pentru că te plictisești sau ai nevoie de adulație, pentru că poți și vrei nu înseamnă că ești cel mai drept, iubitor, milostiv, empatic sau deștept personaj. Poate dimpotrivă.

Așa s-au gândit probabil și cei care nu s-au grăbit să adopte mult prea puțin credibila divinitate a păstorilor semiți și și-au creat propriile divinități cărora l-au acordat virtuți și defecte mai propice pentru a-și explica prin

[349] *Aluzie la mesagerul atenian care a alergat de la Maraton la Atena (34,5 km) pentru a anunța victoria asupra perșilor (490 îen).*

fantasmagorii ceva mai credibile pentru ei ceea ce se întâmplă în lumea reală.

De la cultul lui Baal și până la cel al lui Satan, lumea a fost și mai este încă populată cu tot felul de crezuri - să le spunem „*satanice*" cum obișnuiesc unii să le denumească. Lipsa de discernământ s-a dovedit întotdeauna providențială dar numai pentru cei care trag foloase „*interpretând*" în fel și chip puțin credibilele găselnițe ale vechilor păstori semiți împrumutate de la mai vechile credințe ale altor neamuri care și ele la rândul lor le-au împrumutat de la alții.

Oare chiar nu suntem în stare să gândim și singuri în afara șabloanelor moștenite pe care ori pe ce față le-am întoarce nu-și găsesc validarea în realitatea obiectivă a existenței? Se pare că nu. Urmașii maimuței au în sânge chemarea puternică de a-și imita semenii. Și nu întotdeauna o fac apelând la discernământ.

Cu scuzele de rigoare dacă am supărat pe careva care nu a citit cu prea mare atenție avertismentele din fruntea cărții și cu asigurarea sinceră că intenția mea este să te facă să gândești singur și nu - doamne ferește - ce să gândești ori să aduc prejudicii de imagine cultelor actuale sau persoanelor religioase față de care am tot respectul cuvenit pentru activitățile lor pozitive.

Dar să revenim la lucruri mai serioase. Divinitatea sau universul l-au creat pe om? Știm astăzi cu certitudine că existența omului a fost imperios necesară doar pentru „*existența*" divinității nu și pentru existența universului. Oamenii atribuie divinității intenții și sensuri similare cu ale lor motivând aceasta prin mitul creării omului de către divinitate „*după chipul și după asemănarea*" [350] divinității - o descriere edificatoare dar - cred eu - inversată la o sută optzeci de grade.

Noi am creat divinitatea după chipul și asemănarea noastră, exagerând calitățile benefice pentru că am simțit nevoia de a întrona acele calități în relațiile dintre noi. Pentru asta, jos pălăria pentru că de acolo vine nevoia noastră de autodepășire.

---

[350] Și a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră, ca să stăpânească peștii mării, pasările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se târăsc pe pământ și tot pământul!" (Biblia Ortodoxă, Fac.1:26). Dacă divinitatea l-a creat pe om după chipul și asemănarea sa atunci Adam și Eva lui Durer sunt reprezentați greșit. La fel și imaginile din Capela Sixtină, din altare, icoane și fresce de pretutindeni. Știința a reconstituit în baza fosilelor găsite felul în care arătau primii oameni: ca niște maimuțe păroase, cu maxilare bine dezvoltate și cu pielea închisă la culoare. O imagine oarecum asemănătoare mai mult cu cea cu care de-a lungul vremii a fost zugrăvit diavolul. Nu este de mirare că mulți cred că de fapt nu divinitatea, ci diavolul ne-a creat.

Suntem în epoca în care savanți de geniu ca Albert Einstein sau Stephen Hawking și-au exprimat deschis părerea[351] asupra inexistenței divinităților, a planurilor divine și a tot ceea ce imaginația noastră și nu cercetarea științifică rațională și obiectivă[352] a creat ca explicație pentru lucrurile pe care nu le puteam cândva înțelege. Hawking spunea că: „*Noi, oamenii, suntem produsul unor fluctuații cuantice ce au avut loc la începutul universului*".

Dar cum să explici aceste lucruri pe înțelesul băbuței care sprijină ușa bisericii sperând la un loc mai în față în rai? Nu ai cum. Ea aparține unei lumi care nu mai este actuală și pare că nu mai are nici o șansă să-și depășească condiția dacă nu se deschide cunoașterii asupra realității existenței. Din punctul ei de vedere, tu ești un suflet decăzut, abătut de la drumul corect. Amândoi credeți unul despre celălalt că nu ar crede ceea ce ar trebui să creadă.

Singurul lucru pe care îl poți face este să o privești cu respect pentru că și ea este sinceră în credința ei la fel cum ești și tu într-a ta și să încerci să nu-i lezezi adevărurile ei cu adevărurile tale. Tu crezi că ea greșește și ea crede că tu greșești. Nimic nu îndreptățește pe nimeni - atâta vreme cât există respect reciproc, dorință de conviețuire pașnică și nu se aduc prejudicii celorlalți - să îl judece pe celălalt sau să-l silească să urmeze o cale în care acesta nu crede. Spulberarea credințelor cuiva fără a pune în loc altceva în care acesta să se încreadă cu adevărat poate duce la dezechilibru psihic, la „*pierderea busolei*" cum se spune.

Fiecare dintre voi doi este ceea ce este datorită propriilor hotărâri și experiențe de cunoaștere. Fiecare dintre voi doi are adevărul său în care crede cu tărie. Cu ce este mai bun adevărul tău bazat pe spusele celor în care te încrezi tu decât adevărul ei bazat pe spusele celor în care se încrede ea?

Poate că ai să îmi spui că nu cu adevărul ei ai tu treabă, ci cu cei care-i bagă mâna în buzunar împuținându-i bucata de pâine și promițându-i lucruri absurde din punctul tău de vedere. Dar poate că ea îi privește cu recunoștință ca pe niște binefăcători, ea este fericită că cineva se îndură să îi vândă speranță și să îi dea un sens vieții ei așa cum este ea.

---

[351] Albert Einstein într-o scrisoare din 3 ianuarie 1954 scria: „Pentru mine, cuvântul «Dumnezeu» nu este nimic mai mult decât expresia și produsul slăbiciunii omenești, Biblia este o colecție de legende onorabile dar primitive, care sunt însă destul de copilărești. Nici o interpretare, oricât ar fi ea de subtilă, nu ar putea să-mi schimbe părerea despre ea" în timp ce Stephen Hawking afirma într-un interviu acordat publicației electronice El Mundo: „Înainte de a înțelege știința era normal să crezi că Dumnezeu a creat universul, dar acum știința oferă o explicație mult mai convingătoare. Ce am vrut să spun prin expresia «Să cunoaștem mintea lui Dumnezeu» este că am ști tot ce ar ști Dumnezeu, dacă ar exista unul, dar nu există. Eu sunt ateu".

[352] Din păcate există și cercetare subiectivă cu componente de iraționalitate făcută cu metode și instrumente utilizate de știință, cu scopul de a „legitima" unele teorii nesustenabile.

Ce poți pune tu în locul acelei speranțe și a sensului pe care ea le are acum ca sprijin în viață? Știința nu poate da decât incertitudini, adevăruri temporare care sunt spulberate mereu ca să facă loc altor adevăruri temporare la rândul lor. Ca să poți privi realitatea în față trebuie să ai un caracter puternic care să-ți permită să faci față chiar și puținului pe care îl poți descifra din ea. Nu suntem toți croiți pentru asta.

Și - ca să fim drepți - nu toți cei care îi dau speranță de mai bine o fac pentru bani. Sunt oameni și oameni. De mii de ani - din varii motive - o mare parte dintre noi aleg calea credinței oarbe. În ciuda tuturor evidențelor. Cel mai înțelept este să îi lași cu adevărurile lor și tu să îți vezi de adevărurile tale. Câtă vreme și unii și alții au ca ideal comun omul adevărat, putem și trebuie să conviețuim împreună respectându-ne unii pe alții ca egali întru această nobilă năzuință, indiferent pe ce cale mergem către ea.

Einstein și Hawking sunt cei mai proeminenți savanți aparținând perioadei științei moderne; ei fac parte din corul uriaș de oameni care gândesc singuri și când vorbesc chiar știu ceea ce vorbesc, nu repetă papagalicește ce au auzit de la alții așa cum fac mulți dintre noi. Geniul lor este recunoscut atât de către atei cât și de credincioși. Este drept că pentru credincios nu sunt necesare dovezi științifice ba chiar am văzut că unii fac chiar o virtute din a-și afirma vehement și agresiv convingerile în ciuda tuturor dovezilor științifice care le contrazic. Este dreptul lor - știința nu-i arde pe rug pe cei care nu cred în afirmațiile ei așa cum făcea odinioară biserica cu savanții care-i ieșeau din cuvânt.

Și ca să fim drepți, cred că există la fel de mulți savanți care cred în divinități (sau cel puțin așa declară unii - poate serios, poate din oportunism sau din complezență) cam câți oameni de știință se declară „*atei*”. Spun „*savanți*” și nu oameni de știință pentru că firesc ar fi ca oamenii de știință să nu creadă în basme, să nu mintă din interes asupra credinței lor sau să adopte comportamente sociale cameleonice în funcție de circumstanțe și beneficii.

Cu toate acestea, o mare parte dintre acești savanți au făcut pentru cunoașterea realității la fel de multe lucruri ca și oamenii de știință așa că împărțirea lor arbitrară în două categorii este doar o aiureală izvorâtă din prejudecată. Trebuie să judecăm oamenii după ceea ce fac și nu după ceea ce cred sau afirmă ei că ar crede. Faptele contează. Cunoașterea se bazează pe fapte și nu pe vorbele după care se pun la adăpost unii de teama altora.

Știm astăzi cu certitudine că universul l-a creat pe om asemenea tuturor celorlalte lucruri: ca o rezultantă a unei stării de fapt propice apariției sale. Mai știm că omul este doar o mică parte din întreg și că orice cercetare „*pe felii*" cu eludarea unui context mai larg poate duce uneori în fundături ale cunoașterii; pornind de la particulele subatomice și până la universul în toată splendoarea sa, avem de a face cu un indivizibil și minunat tot unitar[353]. Un univers cu mult mai impozant, mai real și mai convingător decât orice divinitate inventată de fantezie din cauza fricilor noastre și a neînțelegerii corecte a realității existenței.

La o bună bucată de vreme după crearea sa de către univers, omul a început să se recreeze (să se redefinească) singur. Modificând mediul ambiant și relațiile sale cu acesta el a început în fapt o acțiune cu efect de bumerang asupra sa însăși. Omul de astăzi este rezultatul evoluției viețuitoarei de odinioară, care ghidată la început de simple reflexe, apoi de porniri instinctuale, iar de curând - la scara istoriei - de constrângerile autoimpuse, s-a depărtat pas cu pas de la condiția sa inițială. Astăzi a descoperit că a fost și este încă doar un animal dar speră ca mâine să devină acea ființă ideală la care visează de ceva vreme: un om adevărat.

După cum observa și Friedrich Nietzsche, contradicțiile dintre drumul dictat de propria-i minte și pornirile firești ale biologiei sale au transformat omul într-o făptură care se luptă cu sine însuși în fiecare zi. Acest „*animal bolnav*" - dacă este să îl judecăm după un presupus firesc natural[354] - se încăpățânează să se desprindă de tot ceea ce i-a asigurat până nu de mult de-a lungul istoriei supraviețuirea, abordând noi modalități de viață contrare acestui firesc.

Mulți presupun că acest lucru va duce implicit la eradicarea speciei sau în cel mai bun caz la modificarea caracteristicilor ei definitorii. Deja între noi și presupușii noștri strămoși de dinaintea primatelor există diferențe radicale - mai ales în ceea ce privește modul de a interacționa cu mediul. Ba unii chiar pretind că din cauza utilizării cuțitului, mandibula noastră s-a retras semnificativ de-a lungul secolelor.

Cum a apărut și cum s-a dezvoltat omul - pentru noi - are importanță mai ales în plan filosofic. Una este să accepți ideea de creație prin intermediul a tot soiul de divinități inventate și cu totul altceva să te bazezi pe ideea de evoluție și determinism. Sunt două moduri de a gândi care duc la două

---

[353] Universul este un tot unitar care nu poate fi divizat (nu poți obține mai multe universuri sau bucăți de univers) decât în ficțiunile create de gândirea umană; se pare și că este și indestructibil pentru că „nimic nu se pierde, totul se transformă".

[354] Tot ceea ce se întâmplă în univers nu poate fi catalogat decât ca firesc și natural, fiind rezultatul determinat de către acțiunea combinată a unui cumul de interacțiuni determinate și determinante la rândul lor. Noțiunea de „nefiresc" este o noțiune fără corespondență în realitate, un rezultat al extrem de imperfectei logici umane pentru care firescul este rutina zilnică.

tipuri de concepte care se exclud unul pe celălalt. Implicațiile în viața de zi cu zi a conceptelor filosofice sunt majore; dacă știința nu s-ar fi impus în ciuda îngrădirilor religioase am fi și acum în evul mediu sau poate că și mai rău, în epoca sclavagistă.

Iată cum s-ar putea presupune că ar arăta lumea fără aportul științei - cu mențiunea că aceasta este doar o presupunere ficțională extremă și mai mult ca sigur subiectivă prejudecăților care circulă: creaționiștii sau „*robii divinității*” ar fi ușor de recunoscut după stigmatul lăsat asupra lor de către trăsăturile majore ale epocii sclavagiste care s-au materializat în doctrinele deiste: mentalitate de slugă care nu crâcnește chiar dacă nu înțelege, o desconsiderare de sine și a capacităților proprii de înțelegere a realității pentru că „*vanitatea*” de a te încrede în tine și nu în voința divinității este un păcat, la fel și îndoiala și cercetarea adevărului existenței dincolo de „*adevărurile*” revelate în scrierile „*sfinte*”.

Peste tot predomină frica permanentă de stăpânul suprem și de crunta lui pedeapsă, o totală lipsă de gândire personală pentru că stăpânul gândește și pentru slugă. O supunere oarbă în fața „*aleșilor*” care vorbesc în numele divinităților și care sunt ridicați pe piedestale înalte, glorificați și adorați pentru că doar ei au cinstea de a primi mesajele divine.

Motivația tuturor acestor comportamente este dorința aprigă de a supraviețui cu orice preț, chiar și după moarte (sic!) - iar pentru a dobândi această supraviețuire, singura cale indicată de aleși pare să fie să încerce să facă pe placul stăpânului divin, ceea ce nu va fi deloc ușor deoarece căile de urmat sunt cel mai adesea contrare felului natural de a fi al ființei umane.

Dar nu vor fi toți la fel decât în aparență. Cei care sunt creaționiști doar în declarații ar fi aceia care „*simțind*” cum bate vântul își vor declară aparenta apartenență la „*valorile*” creaționismului - de cele mai multe ori sforăitor și mai ales în momentele pe care ei le consideră a fi aducătoare de beneficii maxime. Unii politicieni din zilele noastre sunt un exemplu elocvent de asemenea comportament. Vor exista totuși și un număr de indivizi sinceri care vor crede cu tărie în ceea ce au fost învățați să creadă, fără să le treacă prin cap să-și privească crezul în mod critic; ei vor fi fideli formulei „*crede și nu cerceta*” după cum observase Celsus comportamentul creștinilor din vremea lui.

Apropo, Celsus aprecia că religia creștină a vremii sale - absurdă și morbidă, obsedată de cultul morții și al învierii morților într-un mod similar cultelor egiptene - are aderenți majoritari din clasele de jos, aderenți lipsiți

de educație și de perspectivă socială, ceea ce-i motiva să se îndrepte spre „*religia speranței pentru toți*”. Mai mult ca probabil că așa ar fi și în presupunerea noastră ficțională de mai înainte.

Dacă ar lipsi flacăra adevărului dovedit științific iar educația ar consta într-o înșiruire de basme memorate fără discernământul gândirii personale, numărul celor care i-ar urma orbește pe „*păstori*” ar fi covârșitor. Marea majoritate nu-și va bate capul cu sensuri, origini sau veridicități și va lua de bun tot ceea ce-i spun puternicii zilei.

Puterea de adaptare a ființei umane la „*cerințele*” stăpânilor este uluitoare. În timpul perioadei comuniste (religia omului nou, izbitor de asemănătoare prin unele metode cu fascismul) masa aceasta puțin gânditoare înfiera cu „*mânie proletară*” obscurantismul și superstițiile. Astăzi aceeași indivizi scaldă raclele în pupături și strecoară bilețele cu rugăciuni în te miri ce locuri - „*că nu se știe*”. Este greu de crezut că foștii activiști de partid s-au trezit pătrunși peste noapte de chemarea divină.

Fără o educație rațională adecvată ei reprezintă masa de manevră ideală pentru profitorii de toate felurile și din toate timpurile. Dar să ne oprim aici cu aceste presupuneri triste asupra comportamentului ființei umane lipsită de cunoaștere. Știm deja la ce poate da naștere somnul rațiunii - am trăit cu toții astfel de vremuri de tristă amintire și pe aiurea milioane de oameni încă le mai trăiesc și astăzi.

Din fericire, știința ne ajută să nu ne îndepărtăm chiar de tot de realitate. Evoluționiștii „*evoluează*” oarecum haotic în cunoaștere, fără o doctrină unificatoare clară și pe înțelesul tuturor pentru toate cele ce sunt. În trecut, distrugerea conceptelor filosofice „*păgâne*” de către fanatismul religios a dus la o lungă perioadă de stagnare masivă a gândirii, recuperată doar parțial prin intermediul copiilor manuscriselor păstrate în afara sferei de influență a obscurantismului religios totalitar. Un obscurantism deosebit de agresiv, mai ales în zona europeană.

Va fi necesară multă vreme și multă străduință ca să se reînnoade firul tradiției gânditorilor antici, să se depășească gândirea bazată pe profit imediat, lipsă de empatie față de semeni și indiferență față de mediu ori să fie învățată marea masă să gândească și singură cât de cât, măcar atât cât să nu mai fie pradă lesnicioasă profitorilor de pe urma credulității generate de ignoranță.

Și asta va avea sorți de izbândă doar dacă cei care beneficiază de pe urma stării de confuzie și de dezorientare a celor care nu au parte de o

educație adecvată vor renunța la permanenta lor ofensivă în favoarea miasmelor necunoașterii și iraționalismului, camuflându-și interesele personale și de grup într-o mult prea zgomotos trâmbițată iubire pentru semeni. Aparent se pare că nu ar mai fi nici o speranță de mai bine pentru viitor.

Pare că am acordat un spațiu prea larg la ceva care cândva va fi considerat doar ca o renaștere temporară a evului mediu dar dacă situăm la rang de valoare gândirea rațional-obiectivă nu putem să rămânem nepăsători la obstacolele pe care aceasta le întâmpină. Dezvoltarea gândirii, a conceptelor filosofice și științifice trebuie să depășească copilăria poveștilor incoerente, a prostiilor debitate cu aere de seriozitate, a pretinselor interpretări „*actualizate*" sau a „*deslușirilor*" ori revelarea „*subtilităților ascunse*" în „*simboluri*" cunoscute numai de către „*inițiați*".

Câtă vreme aceste inepții mai mult ca evidente vor aduce beneficii materiale, politice sau sociale celor care le prelungesc existența nocivă, ele vor fi imposibil de eradicat. Doar conștientizând, cuantificând și recunoscând public răul pe care îl produce pervertirea cunoașterii se poate porni de la o bază solidă la asanarea ignoranței întreținută voit printr-un sistem care s-a perfectat de-a lungul mileniilor și s-a înfiltrat în toate palierele societății sub diferite forme: de la idioții utili care nu înțeleg pe ce lume trăiesc, la profitorii venali lipsiți de cea mai elementară empatie - ca să nu mai pomenim de conștiință.

Din păcate însă, camuflându-se sub poleiala unor acte de cultură sau binefacere, profitorii de ieri și de astăzi încearcă să încetățenească ideea că tot ceea ce este sau a fost bun de-a lungul timpului li se datorează. Istoria ne spune că acești „*oameni de bine*" - neputând suprima căile de exprimare și de răspândire a cunoașterii (scrisul, muzica, dansul, pictura ș.a.) - le-au subordonat ideologic ceea ce le-a permis acestora să se dezvolte parțial, atât cât să nu deranjeze și să slujească cumva „*cauzei*". Ei „*uită*" de obicei să amintească câtă suferință și distrugere au provocat de-a lungul timpului acțiunile lor motivate doar de neputința de a găsi o cale mai puțin distructivă prin care să-și mențină privilegiile.

Dar să revenim mai spre zilele noastre. Din fericire lucrurile s-au mai echilibrat între timp, ambele părți dovedind din ce în ce mai multă responsabilitate, temperându-și excesele inerente uneori. Din nou, am tot respectul pentru convingerile omului contemporan cu adevărat credincios indiferent de credința sa, cât și pentru cultele din ziua de astăzi care se bazează pe valorile reale ale umanității și încearcă prin mijloacele lor specifice să facă bine.

În același timp am tot disprețul pentru cei care exploatează sentimentul religios al oamenilor: nu există plagă mai generatoare de suferință și înapoiere decât acest tip de parazitism camuflat sub o pretinsă evlavie. Și îi includ aici și pe cei care prezintă oase de animale pe post de sfinte moaște, pe cei care cer sume exorbitante pentru ritualurile de înmormântare ale celor nevoiași sau pe cei care năvălesc în casă neinvitați sub diferite pretexte canonice după care întreabă cu tupeu „*Doar atât îmi dai?*".

Pe lângă parazitism social mai există și o altă latură, poate chiar mai dăunătoare: obstrucționarea cunoașterii. Până acum mai puțin de o sută de ani erau locuri unde nu cuteza nimeni să-i înfrunte pe extrem de agresivii urmași ai maimuțelor[355] care-și renegau vehement descendența. Și nu am nimic cu credința acestora - care trebuie respectată - ci doar cu comportamentul lor agresiv de a impune prin orice mijloc credințe retrograde cât și cu încercarea lor de a bloca răspândirea cunoașterii științifice bazate pe rațiune, obiectivitate și dovezi incontestabile.

În multe locuri situația nu a evoluat de loc și nu putem decât să sperăm că și în astfel de locuri cunoașterea își va spune până la urmă cuvântul, iar fiecare - în deplină cunoștință de cauză - își va alege calea potrivită pentru el, indiferent dacă aceasta va fi religioasă sau nu. Fanatismul, intoleranța și agresivitatea trebuie eradicate de peste tot, pentru binele tuturor.

Dar să lăsăm la o parte partea întunecată a firii umane și să ne întoarcem la geneza omului. La cea adevărată bazată pe dovezi. La începutul existenței speciei noastre a fost o entitate vie care a rezultat din întrunirea unui cumul de condiții favorabile. Acea entitate - probabil în multe privințe similară cu alte entități din vremea ei - avea totuși ceva care o deosebea fundamental de acestea: capacitatea de a avea urmași și de a transmite propriile informații urmașilor.

Drumul de la acea entitate până la om este cunoscut sub numele de evoluția speciei umane; acest drum de milioane de ani este parțial reparcurs de către fiecare dintre noi din clipa creării zigotului[356] și până la primul scâncet prin care ne anunțăm intrarea în atât de imprevizibila aventură printre meandrele realității umane.

Odată născuți, începem procesul de învățare a simbolurilor prin care ne reprezentăm intern interacțiunea noastră cu realitatea, simboluri fără de

---

[355] Referire la procesul cunoscut ca „procesul maimuțelor" început în 1925 în orașul american Dayton (Tennessee) contra profesorului de biologie Jonh T. Scopes (1900-1970) pentru încălcarea prevederilor legii Butler care interzicea predarea în școli a teoriei evoluționiste a lui Darwin.

[356] Prima fază a dezvoltării embrionare umane este reprezentată de zigot (celulă formată prin fertilizarea dintre doi gameți).

care am rămâne la stadiul animalic. Sau cel puțin așa ne-ar considera ceilalți. Acest proces durează câțiva ani până să reușim să memorăm suficiente date cu care să ne putem descurca decent ca entitate umană, prin realitatea umană a existenței. Procesul de învățare este similar cu cel al altor specii - se bazează pe imitare și pe cele două porniri de bază: atragere către ceva ce ne place sau respingere a ceva ce nu ne place.

Aproape fără să ne dăm seama înmagazinăm o mare parte dintre părerile semenilor și din acest motiv comportamentul nostru tinde să le copieze până la un punct felul de a fi. Spre deosebire de albine, furnici sau alte viețuitoare care trăiesc și ele în grupuri, trupul nostru nu capătă forme prea evidente[357] în funcție de ceea ce vom face în viață. Pentru că toți vom face cam aceleași lucruri și asta ne cam uniformizează înfățișarea. Cu excepția bucătarilor. Sau a sportivilor. Sau a... la naiba, ei bine, uneori există unele diferențe.

Bun. Până acum ne-am ocupat de o mulțime de aspecte adiacente ființei umane. Dar ce înseamnă concret a fi om? O întrebare la care fiecare trebuie să-și răspundă singur. Iată ceea ce cred cei mai mulți despre acest lucru: experiența de zi cu zi ne învață că în univers totul se petrece în mod determinat dar atunci când vine vorba despre ființa umană, ne place să credem că deși suntem determinați, răspunsul nostru la determinare este cel mai adesea la alegerea noastră.

Noi vrem să credem că - în ciuda tuturor dovezilor științifice - există cumva, nu se știe cum, liber arbitru. Pe el ne bazăm principiile de morală pe care le urmăm și cerem și celorlalți să le urmeze în vederea creării unui mediu favorabil conviețuirii în comun dar și predictibil pentru liniștea noastră psihică. Este mult mai simplu așa pentru că altfel am fi în fața unor lucruri extrem de complicate și de subtile pe care nu toți le-am putea desluși. Ar fi un haos social.

În fapt liberul arbitru nu are cum să existe într-un univers al determinărilor. Totuși, orgoliul prostesc al unora nu le permite să admită că tot ceea ce fac ei ar fi doar o rezultantă a determinărilor și nu a propriei lor voințe. Lanțul determinărilor creează existențe temporare cu caracteristici particularizate în funcție de circumstanțele locale. Aceste existențe răspund determinărilor la care sunt supuse conform specificității fiecăreia în parte.

[357] *Și totuși organismul uman se dezvoltă diferit (în mod discret) în funcție de ocupații: în general, sportivii și cei care practică un efort fizic constant au un corp diferit față de cei care duc o viață ceva mai sedentară, bucătarii sunt mai corpolenți etc.*

Specificitatea proprie răspunsurilor noastre la determinări ne dă impresia existenței liberului arbitru - „*mănânc ceapă pentru că vreau eu și nu pentru că a fost o fluctuație cuantică la începutul universului*” spun unii. Greșit. Mănânci ceapă pentru că lungul lanț al determinărilor care a început cu acea fluctuație cuantică, a inclus la un moment dat un eveniment care te-a determinat în cele din urmă să mănânci ceapă.

Ca animal avem porniri instinctuale care ne-au ajutat de-a lungul evoluției să supraviețuim; însă unele dintre acestea pot fi un impediment atunci când suntem mai mulți împreună și de aceea ele trebuie temperate la un nivel care să le facă acceptabile - sau chiar „*eradicate*” atunci când ceilalți nu le acceptă.

Temperarea în anumite limite este posibilă, eradicarea nu prea. Atât temperarea cât și încercarea de eradicare a pornirilor instinctuale sunt generatoare de tensiuni psihice pe care nu toți știm cum să le gestionăm astfel încât să nu ne creeze probleme, atât nouă cât și celor din jurul nostru.

Condiția de bază necesară pentru ca ceilalți să te considere om este să te integrezi cât mai bine în societatea oamenilor. Acest lucru poate fi mai ușor sau mai greu în funcție de felul de a fi al fiecăruia. Prin integrare se înțelege o stare permanentă de interacțiune apreciată pozitiv și nu doar o perioadă oarecare de inhibare a pornirilor instinctuale.

Prin rutină, cei mai mulți dintre noi reușesc să-și formeze obișnuința unei a doua naturi - cea umană - pe care o exhibăm în societate unde încercăm să inhibăm cum știm mai bine pornirile noastre instinctuale (animalice) care nu sunt acceptate de către ceilalți.

De modul în care reușim aceste lucruri depinde dacă societatea ne va accepta sau nu. Dar simpla inhibare a unor porniri instinctuale nu ne face în mod automat să dobândim statutul de om în ochii celorlalți. Trebuie să avem un comportament social corespunzător care să dovedească anumite calități indispensabile acestui statut.

Aici ne deosebim mult unii de alții. Unii au aceste calități native (prin însăși felul lor de a fi) sau dezvoltate prin educație, alții doar le mimează oportunist. În general, o înțelegere corectă a realității existenței poate duce la dezvoltarea acestor calități, însă acest lucru nu este valabil întotdeauna. Totul depinde de ceea ce am fost educați să înțelegem prin conceptul de „*bine personal*” și cât înțelegem că acest bine personal este în strânsă corelație cu binele celorlalți.

Dar lucrurile depind și de modul în care reușim să minimalizăm gradul de egoism pe care - ca orice membru al speciei noastre - îl avem fiecare dintre noi din plin. O persoană cu un discernământ corect va ști întotdeauna să-și medieze binele personal cu cel general, evitând ca acestea să intre în conflict. Este ca un balet pe gheață: dacă reușești să îți menții echilibrul într-un mod grațios, vei fi apreciat pozitiv. Dacă te împiedici și cazi, vei fi dezavuat de către toată lumea.

Oare de ce trebuie să ne străduim atâta împotriva pornirilor noastre naturale doar ca să fim acceptați de către ceilalți? Care este avantajul de a fi om, de a fi primit în societatea oamenilor? Mulți nu au găsit un răspuns suficient de convingător încât să-i determine să încerce măcar să evolueze cât de cât. Se mulțumesc doar să orbiteze solitari sau înhăitați cu cei de teapa lor în promiscuitatea periferiei societății. Indiferența sau permisivitatea noastră față de alegerile lor greșite duce în timp la ruperea oricăror căi de redresare a lor prin depășirea graniței de la care nu mai este posibilă reintegrarea socială.

Neadaptatul pradă propriilor porniri instinctuale - fără o motivație morală, fără o minimă înțelegere a realității existenței și lipsit de voința de a se adapta la ea - nu are nici o șansă de a accede la statutul de om. Existența lui va fi o silnică mimare a rutinelor sociale și o veșnică temere de a nu fi văzut de către ceilalți așa cum este el de fapt pe dinăuntru. În lipsa unei educații corecte, mulți consideră că așa trebuie să arate viața: o dezamăgire permanentă, o lipsă de orizont și de valori reale, un efort sisific de a face pe plac altora, o lehamite permanentă și un veșnic și amar sentiment al ratării.

Ce poți face ca să părăsești acest fel de a fi și să evoluezi către stadiul de om, poate - îndrăznesc să spun - chiar de om adevărat? În primul rând trebuie să înțelegi ce înseamnă a fi om, iar mai apoi să îți dorești acest lucru. Majoritatea nu înțeleg acest ideal și atunci recurg la modele din jurul lor, modele despre care consideră că ar reprezenta modul în care ar trebui să se comporte un om.

Este total greșit să apelezi la „*modele*” doar ca să le imiți, fără a le pricepe parcursul pe care și l-au ales și motivația lor de a-l parcurge - fiecare dintre noi este diferit și își poate avea propria sa cale spre desăvârșirea personală. Postura de om adevărat este doar un ideal general al speciei către care se poate merge pe căi extrem de diferite, după felul de a fi al fiecăruia.

Această postură presupune un cumul de calități dificil de atins chiar și de către cei mai dotați dintre noi. Idealul de om adevărat este doar un far care ar trebui să favorizeze navigarea fiecăruia dintre noi către ceva cu mult mai bun decât suntem noi la un moment dat. Rostul său este acela de a ne ajuta să ne corectăm calea proprie atunci când ne îndepărtăm de la drumul care duce către acest ideal.

Omul ideal este omul care se ridică deasupra animalului din el, omul care se lasă condus de principiile acceptate de societate și nu de către imboldurile personale care mai scapă uneori din cenzura moralei. Un obiectiv cu mult peste posibilitățile majorității dar nu chiar atât de imposibil precum pare. Dificilă nu este atingerea acestui ideal pentru o perioadă de timp oarecare, ci rămânerea strictă între limitele sale pentru tot restul vieții.

Dacă acest mod de a fi nu îți aduce mulțumire și echilibru, nu vei rezista prea mult doar mimând această postură. Pentru a fi în echilibru cu tine însuți dar și cu cei din jurul tău trebuie ca acest comportament să devină o a doua natură și nu doar o stresantă tentativă de a te menține în limitele ei de dragul a cine știe ce calcule mercantile.

Dar de ce nu putem fi toți oameni cu adevărat? Evident, pentru că fiecare dintre noi înțelege într-un mod personal realitatea existenței și modul optim de a interacționa cu ea. Totul depinde de concluziile pe care le-am tras din experiențele noastre de cunoaștere. Cei mai mulți dintre noi se străduiesc după puterile lor să tindă către acest ideal - unii datorită educației, alții datorită cerințelor moralei sau chiar a preceptelor religioase.

Motivațiile sunt extrem de diferite și drumul fiecăruia este sinuos, cu urcușuri și coborâșuri, adeseori cu căderi, cu trenări sau poate chiar cu reîntoarceri la stadii de comportament mai lesnicioase pentru putința personală.

Totul depinde de concluziile pe care le trage fiecare individ în parte din interacțiunea sa cu societatea. Teoretic, principalul obiectiv al societății este siguranța pe toate planurile a fiecărui individ; ea trebuie să îl protejeze chiar și de posibilele atacuri - fizice sau psihice - ale semenilor săi mai mult sau mai puțin evoluați decât el. În practică însă, pentru fiecare dintre noi, societatea este reprezentată doar de către semenii cu care intrăm în contact direct sau indirect. Iar aceștia se află pe diferite paliere ale drumului spre idealul de om. Desincronizarea aceasta dă naștere adeseori la fricțiuni, animozități și antipatii. Dar - în anumite cazuri - chiar și la simpatii.

Printre cei cu care intrăm în contact se află cei pe care îi admirăm, cei pe care îi ignorăm dar și cei pe care îi detestăm. Dintre ei ne alegem uneori modele sau doar îi încadrăm în buni și răi, în funcție de ceea ce pricepem noi din realitatea existenței lor. Unii ne înregimentăm unde vedem că se strâng mai mulți, alții ne gândim să ne găsim căi proprii. Nu este ușor pentru nici unii. Părem cu toții nemulțumiți de viața pe care o ducem. Oare de unde vine toată această nemulțumire generală?

Știința a demonstrat că toate procesele se petrec prin determinare în cadrul interacțiunii materiei, de la începutul universului și până în prezent. Nu există intervenții divine, nici benefice și nici malefice care să poată fi observate și dovedite. Pur și simplu se pare că nu există divinități - cel puțin nu în sensul în care au fost ele definite până acum de către unii dintre semenii noștri care se declară „*inițiați*" în asemenea lucruri. Știința a demontat pas cu pas de-a lungul timpului eșafodajul nerealist pe care se sprijineau credințele religioase, lucru valabil - evident - doar pentru cei care se încred în știință.

Religia se mișcă mai încet și are o inerție mai mare pentru că ea este o construcție de tip piramidal. Vârful piramidei se teme întotdeauna de schimbare pe care o consideră primejdioasă. El crede că încremenirea cunoașterii într-o anumită poziție va elimina dezechilibrele. Pare a nu înțelege că încremenirea cunoașterii generează și ea dezechilibre cu atât mai mari cu cât crește decalajul între adevărurile vremurilor din trecut și adevărurile noilor vremuri. Întotdeauna noua cunoaștere va detrona vechea cunoaștere. La început șubrezind-o, iar mai apoi demolând-o și înlocuind-o cu forța lucrurilor care nu pot fi tăgăduite.

Mai mult ca sigur că în viitor - pentru a-și asigura existența în continuare - cultele religioase vor trebui să-și redefinească divinitățile și interacțiunile religioase într-un mod care să nu mai intre într-un conflict atât de evident cu realitățile dovedite din cunoașterea existenței.

Calea filosofiei având alături pe cea a științei și împreună cu ceea ce religia a reușit să creeze benefic pentru specia umană (mai ales ideea de autodepășire a condiției individului) mi se pare cea mai nimerită cale. Eu cred că este singura cale care poate genera răspunsuri credibile referitoare la realitatea existenței, singura cale care ne poate ajuta să deslușim corect legile care o guvernează.

Acest triumvirat de cunoașteri bine pieptănat de fantezii și inutilități poate genera crezuri credibile care să ne ridice din postura de sclavi docili, neștiutori și temători față de ceea ce nu înțelegem încă, către cea de ființe

mândre de originea, de parcursul și de calea pe care au ales să meargă. O cale care să ne dea sens și satisfacția că ceea ce facem este bine atât pentru noi cât și pentru celelalte existențe.

O cale aleasă în cunoștință de cauză de către fiecare dintre noi și care să ne lămurească - la nivelul nostru și cât mai în armonie cu realitatea existenței - despre ceea ce suntem cu adevărat și către ce să dorim să ne îndreptăm. Și ce destinație poate fi mai importantă pentru specia noastră decât aceea de a ne strădui de a fi oameni cu adevărat? Doar așa putem da valoare și sens animalului desprins din rândul animalelor prin propria sa gândire.

Sau poate că mă înșel și cele trei ficțiuni umane asupra realității - cea filosofică, cea religioasă și cea științifică - vor continua să orbecăiască fiecare separat pe drumul său, fără să înțeleagă că rostul lor este cunoașterea adevărului, așa că trebuie să fie împreună, să se completeze una pe alta și să se modifice mereu ca să țină pasul cu ceea ce numim cunoașterea timpului nostru. Ar fi timpul ca să înțelegem că adevărurile temporare de la un moment dat al istoriei noastre nu sunt nicidecum capătul cunoașterii, ci doar trepte către cunoașterea realității.

Și cred că ar fi timpul să medităm serios la veridicitatea surselor cunoașterii noastre. Să le impunem criterii de credibilitate. Nu vom deține niciodată adevărul absolut despre realitate dar măcar vom avea conștiința împăcată că ne apropiem de el pas cu pas, după puterile noastre. Și să nu ne oprim din ascensiunea cunoașterii pe un palier convenabil unora. Întotdeauna va fi ceva nou de descoperit. Întotdeauna vor fi adevăruri care se vor perima și vor trebui să lase loc noilor adevăruri.

Dintr-un anumit punct de vedere omul pare a fi doar un mic univers personal orbitând în jurul propriilor crezuri. Uneori creativ până la sublim, alteori distructiv până la oroare și absurd. Fiecare dintre noi reprezintă o manifestare locală a întregului, o exprimare specifică a unui uriaș lanț de determinări. Specificitatea fiecăruia dintre noi ne face unici deși percepțiile noastre imperfecte încearcă să ne încredințeze că aparent am fi cumva asemănători.

Suntem atât de diferiți și totuși atât de asemănători chiar prin diversitatea noastră. Și cu toate că suntem atât de diferiți, majoritatea dintre noi am găsit o cale pe care să mergem împreună - fiecare după felul său de a fi - spre un ideal comun: să încercăm să devenim cândva oameni adevărați.

Dar lucrurile nu merg întotdeauna spre bine. De ce oare? Dacă diavolul - o divinitate malefică (dar totuși divinitate în felul ei) - nu își bagă coada pentru că tocmai am constatat că el nu există decât în delirul fantasmelor noastre, nu este firesc să ne întrebăm de unde provine tot răul care ne face să ne poticnim pe drumurile noastre către ideal? O fi de la o divinitate unică despre care ne-am cam lămurit că nu le prea are cu perfecțiunea, ci dimpotrivă? Sau or fi mai multe divinități specializate: unele responsabile cu binele și altele (i)responsabile cu răul? Dracu știe!

Dar ce te tot fâțâi acolo și faci zâmbre de ceva vreme? Cum? Spui că ți-am promis la începutul acestui capitol că o să te ajut să te cunoști pe tine însuți și nu am făcut-o? La naiba - Doamne iartă-mă - tu chiar nu înțelegi nimic din ceea ce citești aici?! Toată cartea asta este numai despre tine, despre cum să ajungi să te cunoști! Citește și gândește la ceea ce citești, nu moțăi trândav așteptând ca ceea ce se găsește aici să te deștepte fără ca tu să faci cel mai mic efort.

BINELE ȘI RĂUL

„*Ce e aia bine tată?*” - întreabă copilul. Tatăl răspunde: „*Bine e atunci când nu este rău*”. „Și răul ce este?” - întreabă din nou copilul. „*Răul este atunci când nu este bine*” - răspunde tatăl și cu o voce ceva mai înceată adăugă ca pentru sine: „*Binele și răul merg împreună ca ziua și noaptea. Nu poate exista unul dacă nu există celălalt*”.

De fapt ce este binele? Este doar o lipsă a răului sau ceva mai complex? Noțiunea de bine cu care definim starea pe care o considerăm subiectiv a fi starea de bine o datorăm - ca atâtea altele - instinctului nostru de supraviețuire care vede lucrurile într-un mod binar: bune sau rele pentru supraviețuire.

Materia tranzitează mereu dinspre structurile deja existente către alte structuri în curs de formare. Deși structurile - prin structuri înțelegând aici tot ceea ce logica umană consideră a fi o entitate de sine stătătoare (om, piatră, plantă, pisică, nor, flatulație și mai știu eu ce) - au complexități diferite, între ele au loc interacțiuni specifice în funcție de circumstanțe și determinări.

De exemplu, mireasma îmbătătoare a câmpului plin de flori se poate combina uneori cu mireasma mai puțin atrăgătoare a unei flatulații pe care a scăpat-o discret iubita ta ametită de sărutările tale pasionante (nu pasionale), ceea ce a dus mai întâi la răcirea treptată a relațiilor voastre - ori de câte ori o vedeai parcă simțeai în nări acea mireasmă a florilor amestecată cu cealaltă miasmă[358]. Într-un final ați încetat să vă mai vedeți. Circumstanțele și determinismul creează fel de fel de existențe și interacțiuni care mai de care mai neașteptate ca formă și contribuție la mersul lucrurilor.

Structurile pe care nu le considerăm a fi vii le cunoaștem într-un mod extrem de incomplet, fără profunzimea lucrului experimentat de către noi înșine în viața de zi cu zi. De ce? Pentru că nu putem extinde prin extrapolare asupra lor decât o mică parte dintre propriile noastre experiențe de cunoaștere.

---

[358] *Zici că este scârbos și că nu are ce căuta aici acest intermezzo? Lucrurile firești nu sunt decât ceea ce sunt - lucruri firești. Gândirea noastră le categorisește după putința discernământului fiecăruia. În cazul de față avem de a face cu un limitat care nu înțelege realitatea și trăiește într-un univers personal care nu prea ține cont de realitatea existenței. La întâlnirea cu diversele fațete ale realității existenței va avea parte de multe dezamăgiri în viață pentru că limitele înțelegerii sale asupra realității sunt prea strânse - așteptări nerealiste cum se spune.*

Deși știm că aceste structuri sunt ca și noi - forme de materie organizată interacționând cu ele însăși dar și cu restul materiei (la fel ca și noi) - totuși le considerăm ca fiind doar simple acumulări de materie, fără un schimb de informație relevant (pentru noi) între componentele lor sau între ele și mediu.

Ignorăm că atât în cazul nostru cât și al lor legile interacțiunii materiei cu ea însăși sunt aceleași. Poate că ar trebui să te întrebi dacă nu cumva scaunul pe care poate că stai comod chiar acum nu are cine știe ce *„trăiri"* despre care tu nu ai habar, așa cum nici el nu are habar despre trăirile tale.

O nu, nu trebuie să te întrebi acum dacă nu cumva are vreo părere proastă despre micul eșantion de gaz cu iz de varză murată pe care l-ai strecurat în surdină când credeai că nu te aude nimeni. Să nu exagerăm și să atribuim lucrurilor specificități umane - nu la acest gen de interacțiune mă refer.

Totuși este clar că prezența ta pe acest scaun a determinat un schimb de informație - s-a încălzit, s-a tensionat ușor sub greutatea ta, și-a modificat încărcătura electrostatică și multe altele. Oare toate acestea nu seamănă cu rezultatul pe care îl au și asupra noastră interacțiunile cu realitatea existenței? Noi le atribuim semnificații valabile în universul uman. Oare scaunul tău atribuie experiențelor prin care trece și el semnificații valabile în „*universul scaunelor*"?

Poate că este puțin cam prematur ca să pomenim de astfel de lucruri înainte de a reuși să putem avea măcar o conversație banală cu pisica noastră. Doar poeții se pare că pot vorbi despre ape plângătoare, stânci triste și stele care pălesc în fața vreunei dame ce răspândește în jurul ei emoții erotice ce se pare că îi întristează cumplit pe cei cu farmece naturale mai puțin competitive și care se pare că gândesc mai mult cu un organ care are cu totul alte funcții decât cele ale gândirii. Lucru valabil și pentru celălalt sex.

Evident că ar fi o mare greșeală să acordăm lucrurilor din jurul nostru atribute umane așa cum adesea făceau cei din vechime. Spun doar că reacțiile care au loc în sistemele considerate de către noi ca nefiind vii pot fi similare - în anumite circumstanțe și pe anumite planuri de complexitate - cu cele care pot avea loc în sistemele vii.

Și că noi nu avem cum să le cunoaștem din „*punctul lor de vedere*" - dacă mă pot exprima în acest fel. Adică nu putem cunoaște cum este să fii o

piatră pe care plouă - de exemplu. Doar să ne dăm cu părerea - că la teorii fără acoperire suntem tare buni cu toții. Dar mai bine hai să ne întoarcem la ceea ce credem că am putea cât de cât cunoaște prin percepții, în urma experiențelor noastre de cunoaștere.

Când materia alcătuiește ceea ce noi numim organisme, constatăm la acestea apariția unor manifestări care vădesc o dorința aprigă de a rămâne cu orice preț în configurația din care tocmai face parte. Ba chiar o mulțime de subsisteme componente ale întregului univers par a lucra simultan și în strânsă coordonare în vederea menținerii și propășirii acelui organism, asigurându-i cele necesare (resurse) până la un punct.

Dacă ești oleacă mai superficial în a analiza lucrurile gândul îți poate luneca ușor de la determinism spre intenționalitate. Dar intenționalitatea implică - printre multe alte năstrușnicii - și liberul arbitru, ceea ce nu este cazul într-un univers guvernat strict de către legile determinării. Intuim că ar exista o logică aici dar o logică care deocamdată ne depășește. Nu prin complexitate, ci pentru că diferă de logica noastră uzuală bazată pe rutina noastră zilnică.

Apropierea de adevăr a părerilor pe care ni le facem asupra acestor aspecte depinde de capabilitatea noastră de a analiza cât mai mulți factori implicați. Ca să nu mai pierdem timpul, vom spune pe scurt: este normal ca un mediu care favorizează apariția unei anumite manifestări să susțină acea manifestare atâta vreme cât circumstanțele care au creat acea manifestare sunt favorabile existenței sale.

Și la fel de normal este ca pe măsură ce condițiile se schimbă să apară tentative de adaptare a acelei manifestări la noile condiții. Adică manifestarea - cum am convenit să-i spunem (vânt, ploaie, om, plantă, planetă, vulcan, furtună, ceartă de familie ș.a.) - să evolueze într-un mod determinat de evoluția circumstanțelor.

Dar - dragă cititorule - să revenim la organismele noastre și la tema enunțată în titlu. Stimulii aplicați organismelor par a da naștere la trei tipuri de răspunsuri care ar putea fi categorisite simplificat ca fiind răspunsuri pozitive, neutre sau negative - calificate astfel în funcție de un punct de referință stabilit subiectiv undeva „*la mijloc*”.

Presupunem că pentru ființa umană (dar și pentru celelalte ființe considerate vii) acest tip de manifestare se datorează instinctului de conservare (de supraviețuire) care creează senzația de bine pentru rămânerea în configurația de presupus echilibru în care se găsește

momentan și de rău pentru orice atentează la aceasta. Credem că instinctul de conservare ar fi zestrea învățămintelor trase de pe urma interacțiunilor anterioare, zestre lăsată urmașilor de către predecesori.

Ce ne-a dus la astfel de concluzii? Unii spun „*bunul simț*" - adică ceva bazat pe repetabilitatea observațiilor și pe faptul că nu contrazice rutina noastră de zi cu zi. Să nu uităm că tot pe bază de bun simț credeam cândva și că pământul este plat. Tot pe bun simț se bazează și axioma „*dacă există creație, există și un creator*" dar care devine nulă dacă înainte de singularitate nu a fost nimic. În viața noastră cea de toate zilele nu am mai întâlnit ca ceva să apară din nimic decât poate în basmele creaționiștilor.

Bunul simț - fără o cunoaștere corectă a realității existenței - poate duce la rezultate eronate. Cunoașterea corectă se obține folosind instrumente și metode de cunoaștere valide: cercetare științifică bazată pe dovezi și repetabilitate. Din fericire, ceea ce ne spune bunul simț și cercetarea științifică coincid pe deplin. Poate mai puțin în tărâmurile încă nedescifrate pe deplin ale fizicii cuantice care încă ne pune răbdarea la încercare prin presupuneri năstrușnice.

Dacă privim exclusiv prin filtrul informației conținută de materie, șansele de supraviețuire ale unui organism - sau ceva mai sofisticat spus - șansele informației [359] care-i determină existența și evoluția cu scopul de a-l menține, dezvolta și transmite informație urmașilor în vederea perpetuării informației [360] - depind decisiv de gradul de adaptare individuală la realitatea existenței, adaptare care determină modul de a interacționa cu realitatea. Brrr! Pare complicat, nu?

Dacă o luăm așa, pare că ne apropiem de teza conform căreia organismul este doar o simplă coajă care învelește sufletul. Doar că înlocuim sufletul cu informația. Să fie informația sufletul a cărui existență o căutăm de atâta timp? Informația venind de la întreg (tot universul) și răspunzând la determinările întregului - să fie ea ceea ce numim suflet, manifestându-se ca o pală de vânt care ne mână ca pe niște frunze lipsite de voință?

---

[359] De-a lungul existenței noastre toate componentele din care suntem alcătuiți se schimbă. O singură permanență există: informația pe care am achiziționat-o și care este copiată de către noile componente ale sistemului de la acele componente pe care le înlocuiesc (evident cu erorile inerente copierii). În limbaj comun putem spune că suntem suma amintirilor noastre - prin amintiri înțelegându-se aici modul în care interpretăm marcatorii - adică urmele lăsate în organism de către interacțiunile noastre de tot felul.

[360] Scopul nu este perpetuarea unui anumit stadiu al organismului, ci este acela de a permite informației să supraviețuiască pe drumul sinuos al evoluției. Nu uita că am pornit la drum ca organisme unicelulare mișunând prin băltoace și am ajuns până la stadiul de maimuțe cu pretenții de om. Cine știe unde ne va mai purta aventurarea informației pe drumul permanent schimbător la care trebuie mereu să se adapteze. Ca sinele nostru să supraviețuiască parcursului vieții noastre, organismul trebuie să se adapteze mereu momentului. Cine poate ști ce ne așteaptă atunci când ne vor părăsi circumstanțele care favorizează perpetuarea formei noastre biologice actuale? Vom reuși să ne schimbăm iarăși forma sau doar vom dispărea pur și simplu? Depinde de ceea ce considerăm noi că am fi: informație generatoare de biologic, biologic generator de informație, o manifestare locală a întregului sau câte puțin din toate.

Ambele ipoteze (materie determinată de un presupus suflet versus materie determinată de către restul materiei prin dobândirea de informație rezultată din interacțiuni) se bazează pe observarea superficială (reducționistă) a realității. Evident, realitatea va rămâne aceeași indiferent de părerile noastre despre ea.

Dar să ne întoarcem din nou la ale noastre - încă nu cunoaștem destul ca să înțelegem corect nici măcar ceea ce suntem noi înșine. Dar cunoaștem destul ca să fim siguri că - oricât de ciudat ar suna - sufletul este doar o presupunere superficială atribuită unor manifestări ale materiei care se află într-un stadiu complex de organizare, stadiu care permite o interacționare complexă. De ce stadiu? Pentru că - ca orișice altă manifestare materială oricât de complexă ar fi - totul se reduce la o existență temporară care se desfășoară pe parcursul a mai multor stagii.

Pe măsură ce condițiile care au generat specificitatea sa se modifică, organismul trebuie să se adapteze prin modificări de formă și comportament care să îi permită supraviețuirea în noile condiții. În cazul comportamentului conștient, pentru a alege căile de urmat se va baza pe extrapolarea experiențelor anterioare, etichetându-le ca fiind bune sau rele. Dacă dă greș moare, dacă nu, va merge mai departe.

Totul depinde de cât de aproape sau de departe îi este cunoașterea față de realitatea existenței. Îi mai spunem uneori și selecție naturală. Când este vorba despre supraviețuirea noastră, astăzi ne bazăm mai puțin pe instinct și mai mult pe cunoaștere. Și pe semeni - știe ea mama natură de ce a inventat turmele.

Cele două aprecieri fundamentale pe care le facem asupra unor aspecte aparținând realității - de bine și de rău - împart universul nostru personal în două zone aparent distincte: în zona bunelor și în zona relelor. Relația noastră cu mediul se nuanțează în funcție de aprecierile noastre subiective asupra lucrurilor. Cu cât considerăm că un lucru poate spori sau micșora șansele noastre de supraviețuire, cu atât evaluăm și gradul subiectiv de influență a acelui lucru asupra noastră în procente de bine sau de rău.

A mânca cumpătat este bine pentru că sporește șansele noastre de supraviețuire. A mânca exagerat este rău pentru că diminuează aceste șanse. A vorbi blând este bine pentru că dă naștere unui mediu mai sigur, mai propice supraviețuirii. A nu vorbi sau a vorbi blând într-o situație ostilă poate fi rău dacă va fi considerat ca o dovadă de slăbiciune sau dimpotrivă, poate fi bine dacă lucrurile se calmează în urma acestui fapt.

A vorbi agresiv poate că va duce la intimidarea inamicului ceea ce se poate considera pe moment ca fiind bine; dar poate că este rău pentru că îl poate determină pe inamicul intimidat să recurgă la soluții extreme care pot pune în pericol supraviețuirea nechibzuitului guraliv. Totul depinde de circumstanțe.

Lucrurile pe care le considerăm ca influențând prea puțin șansele noastre de supraviețuire ne apar ca fiind neutre din punctul de vedere al importanței: dacă ridic o hârtie de pe jos pot contribui la un mediu ambiant mai agreabil propice vieții, dar dacă consider că nu merită efortul înseamnă că sunt încredințat că mediul care îmi susține existența va rămâne cam tot în aceleași limite benefice cu sau fără acea hârtie.

Dacă există o motivație mai puternică - în acest caz determinată de educație - atunci voi considera imperativă ridicarea acelei hârtii. De ce? Pentru că voi extrapola prin multiplicare efectul ei asupra mediului ceea ce îmi va induce o imagine a unui mediu impropriu supraviețuirii în condiții benefice. Deci, a ridica acea hârtie, pentru o persoană educată (care înțelege realitatea existenței ceva mai mult decât o persoană mai puțin educată și este capabilă de predicții realiste) va echivala cu a face un gest în favoarea supraviețuirii.

Unele lucruri considerate bune sau rele par a fi foarte departe de conceptul de supraviețuire și totuși - dacă urmărești cu atenție firul logicii - vei descoperi că totul duce în final către supraviețuire. De exemplu, o muzică bună, o pictură bună, o excursie apreciată ca fiind bună - toate creează un climat liniștitor, neagresiv, un climat propice supraviețuirii.

Când considerăm muzica rea, pictura rea, excursia rea - ne referim la un ambient impropriu vieții echilibrate într-o măsură mai mică sau mai mare. Acest ambient inconfortabil afectează șansele supraviețuirii nu în mod categoric dar suficient ca să fie considerat un lucru negativ care contribuie la deprecierea calității vieții.

În funcție de gradul de presupusă afectare a șanselor tale de supraviețuire sunt și aprecierile tale de rău sau de bine. Este foarte rău când cineva te amenință cu un cuțit și este mai puțin rău când grindina îți strică florile sau vântul îți zboară pălăria. Amenințarea cuțitului este un rău major deoarece pune în pericol direct existența ta. Grindina doar creează un disconfort existenței tale care deși te afectează, nu te suprimă. Vântul doar te necăjește puțin - asta dacă nu cumva fiind o fire mai veselă vei râde de comicul situației. Cu totul altfel ar sta lucrurile dacă grindina ar distruge

toate resursele tale de hrană sau vântul ar prăvăli un copac drept în creștetul capului tău.

Totul depinde de cât de - și în ce fel sunt - importante pentru tine lucrurile care îți plac sau cele care nu îți plac. Tu atribui importanță lucrurilor respective în strânsă interdependență cu modul în care consideri că acel lucru sporește sau diminuează direct sau indirect șansele tale de supraviețuire. Și faci acest lucru privind prin prisma confortului tău, adică a efortului necesar contracarării efectelor considerate a fi negative - adeseori percepând lucrurile care îți plac ca pe un mijloc de reducere a risipei resurselor necesare supraviețuirii sau chiar de sporire a lor.

„*Ei bravos!*" - probabil că ai să spui - „*deci atunci când fac sex recreațional protejat sporesc resursele necesare supraviețuirii?!*" S-ar părea că nu - dar instinctul tău care nu știe că este doar ceva „*recreațional*" îți transmite starea de bine doar pentru că sexul este calea către supraviețuire a informației tale specifice. Sau a speciei, cum vrei să o iei. Dar oricum am lua-o, tot rămâi cu o detensionare - ceea ce este ceva de bine - și până la urmă chiar și așa pe ocolite, ajungem tot la supraviețuire.

Din noțiunile de bine și de rău derivă și conceptul de vină. A avea vină înseamnă a face cu bună știință sau a descoperi ulterior faptei că ai făcut ceea ce tu consideri că nu ar fi trebuit să faci. Pentru că poți face ceea ce nu ar trebui să faci și cu cea mai bună intenție sau chiar fără să îți dai seama de ceea ce faci.

Ceea ce trebuie și ceea ce nu trebuie să faci reprezintă pentru mulți o problemă a cărei rezolvare depinde în mod capital de ponderea pe care o au asupra lor pornirile instinctuale (care ne îndeamnă uneori să facem și lucruri pe care nu ar trebui să le facem) în balanță cu morala (care ne arată ce să facem, ce să nu facem, când să facem, când să nu facem, cum să facem și la ce consecințe ne putem aștepta dacă facem sau nu facem).

Toate acestea plus teama de reacția societății (care - din varii motive - poate fi destul de imprevizibilă uneori față de ceea ce așteptăm de la ea). Pentru că dacă faci ceva înseamnă că nu te aștepți la o reacție negativă, ci speri că făcutul tău va genera reacții pozitive sau - în cel mai rău caz - va fi trecut cu vederea.

Așa că - pentru unii - lucrurile tind să fie olecuță cam neclare când au de ales între a face sau a nu face ceva. Drept consecință a acestui amalgam de lucruri clare (pentru unii) și mai puțin clare (pentru alții) sunt puțini oameni care să nu aibă - fie și superficial - un sentiment difuz de vinovăție

discretă - lucru adesea speculat de către diverși profitori de ocazie - mai ales de către vânzătorii de iluzii. Acest sentiment difuz nu se referă neapărat la un anume fapt, ci mai mult la o convingere persistentă de genul „*mai mult ca sigur că nu am făcut întotdeauna ceea ce ar fi trebuit să fac*".

Și cum orice „*făcut*" poate fi interpretat subiectiv dintr-o infinitate de puncte de vedere, mai mult ca sigur că ne vom simți în neregulă chiar dacă nu întotdeauna vom ști cu siguranță ce anume a fost greșit în propriile noastre „*făcute*".

Această impresie își are originea în ideea că omul este perfectibil pe parcursul întregii sale vieți și în consecință - în anumite situații - ceea ce face la un moment dat cu convingerea că face bine ar putea fi făcut mult mai bine mai târziu, atunci când experiența și circumstanțe mult mai favorabile și-ar putea spune cuvântul.

Știm că putem face rău fără ca să conștientizăm acest lucru; întrebarea care se pune este „*Poate fi nevinovat cel care face rău fără a fi conștient că face un rău atunci când îl face?*" Cu alte cuvinte, ce să blamăm cu mai multă asprime - fapta rea sau intenția de a făptui o faptă rea? Pe amândouă sau numai pe una dintre ele? Îl pedepsim pentru că a vrut sau pentru că a făcut? Ca în cazul accidentelor auto cu victime.

Atunci când se nasc, oamenii par nevinovați. Spun par pentru că lupta egoistă pentru asigurarea celor mai bune condiții personale începe încă din stadiul pre uterin. Lucrurile care pot fi categorisite drept „*rele*" și se petrec datorită existenței noastre încep din clipa în care sub formă de spermatozoid câștigăm cursa spre uter. Acest lucru are drept urmare condamnarea la moartea a milioane de foști viitori semeni (sau foști viitori frați și surori - ca să fim ceva mai expliciți).

Și dacă totuși dintre rivalii noștri mai scapă careva și nu vom fi singuri în uter, tratatele de medicină arată că sunt banale cazurile în care un făt se dezvoltă în detrimentul altuia sau chiar încearcă prin mișcări fizice să ocupe spațiul care nu îi aparține în întregime, determinând într-un fel sau altul moartea sau insuficienta dezvoltare a celui care a avut ghinionul să-i fie alături.

Tragic început de viață și deși fapta este săvârșită cu intenția[361] instinctivă de acaparare a resurselor pentru propria supraviețuire, ea nu este

[361] *„Fără intenție" este doar un fel de a spune atunci când finalitatea actului făptuit nu coincide cu ceea ce prevăzusem că se va întâmpla; previziunea eronată sau lipsa previziunii nu anulează vinovăția care decurge din faptă și din consecințele ei. Chiar intențiile pozitive pot duce la dezastre, așa cum spune un dicton englez („drumul spre iad este pavat cu bune intenții"). Aici este vorba despre un act cauzator de rău, act nesupus criteriilor obișnuite de stabilire a vinovăției.*

catalogată în accepțiunea comună ca fiind un rău premeditat pentru că se presupune că nu există încă conștientizarea formală a noțiunii de rău și că fătul nu are încă capacitatea de a planifica și acționa conform unui plan.

Dar asta nu este tot. În fiecare zi a existenței noastre sub formă umană determinăm moartea a cel puțin câteva milioane de organisme diverse, de la cele mai simple ființe unicelulare până la cele ceva mai complexe - cum sunt furnicile, mușteleș, gândacii și nu numai. Totul are loc ca urmare a acțiunilor noastre voluntare sau involuntare, adeseori doar datorită simplei noastre prezențe într-un anumit loc.

Nu vorbim despre activități conștiente de „*genocid*" (în sensul că impactul distructiv al acțiunilor sau al prezenței noastre ar fi în concordanță cu intențiile noastre - ca atunci când mânuim cu mânie proletară spray-ul cu insecticid asupra șirului de furnici care a ieșit dintr-o crăpătura a casei în căutare de hrană), ci doar de rezultatul concret produs doar de propria existență (de consecințele cauzate de către existența noastră și nu de către intențiile noastre) asupra altor existențe.

Un simplu spălat pe dinți ajunge să ucidă nu numai vietățile din gura ta, ci și pe cele aflate cu mult mai departe prin canalizare iar prin repetarea zilnică a acestui obicei chiar și dincolo de canalizare. Ca să nu mai pomenesc de o defecare care ucide milioane de bacterii cu care - până în acea clipă fatidică pentru ele - am coabitat bine mersi. Nu mai pomenesc de porcii, oile, găinile, vacile și multe alte animale sacrificate pentru hrana ta. Sau de plante - dacă ți-a trecut cumva prin cap să mănânci numai vegetale. Dar cred că ai înțeles deja ideea.

Chiar dacă vei conștientiza această stare de lucruri citind cele scrise de mine sau din cine știe ce altă cauză - cunoscând firea umană - mă îndoiesc că se vor trezi în tine empatii referitoare la aceste drame ale altor entități[362], empatii suficient de puternice încât să te determine să nu mai acționezi într-un vreun fel distructiv față de alte existențe - admițând că ai putea-o face. Din păcate nu se poate.

Unii conștientizează parțial aceste lucruri și se hotărăsc - de exemplu - să devină vegetarieni, invocând tot soiul de argumente - de la evitarea uciderii animalelor la un regim mai sănătos de viață. Ei uită că dezvoltarea creierului la prădători (din care ne tragem și noi) se datorează - în mare parte - și consumului de carne și se pare că ignoră că parcursul fabricării hranei vegetariene (ca de altfel parcursul oricărui alt tip de hrană) include

[362] *Presupun că nu ești dintre cei care în timp ce mănâncă se gândesc la ultimele clipe disperate ale vietăților ale căror resturi dezmembrate și divers preparate le au în farfurie; totuși, în lume există și oameni care din dorința de a nu face rău altor existențe se abțin de la multe obiceiuri care par normale celui obișnuit cu ele, unii dintre ei chiar emițând principii cu încărcătură religioasă în acest sens.*

și etape care distrug adesea habitatele altor plante și animale. De la defrișare, întreținerea culturilor și până la recoltare, depozitare, prelucrare, valorificarea resturilor - totul se face cu un cost în detrimentul altor specii.

Gândindu-ne la aceste lucruri realizăm că - și datorită nouă - Terra este un loc pe lângă care iadul biblic pare o stațiune de odihnă, mai ales că acolo nu numai că nu moare nimeni dar după o perioadă oarecare omul se cam obișnuiește cu orice fel de rutină, oricât de stresantă ar fi ea. Dacă nu mă crezi, fă o vizită unor condamnați la moarte și probabil că vei fi șocat de „*firescul*” cu care își trăiesc ceea ce le-a mai rămas de trăit. Poate că nu chiar toți dar știi vorba aceea cu excepția care întărește regula. În definitiv fiecare dintre noi este conștient că vom muri într-o zi oarecare și totuși nu se urcă nimeni pe pereți din această cauză. Este de mirare cu câte lucruri considerate a fi rele și foarte rele se poate împăca omul.

În fiecare secundă se petrec în lume milioane de drame ale unor entități care au ghinionul să ne întâlnească - dacă ar fi să tratăm drept "*persona*" orice entitate însuflețită - microscopică sau nu - care are de suferit în urma întâlnirii cu noi sau cu impactul nociv pe care existența noastră îl lasă - cu sau fără voie - asupra mediului.

Vei spune că aceste lucruri nu au legătură cu răul care în percepția subiectivă umană este văzut ca o acțiune premeditată cu finalitate negativă, îndreptată de obicei asupra speciei umane sau a altor specii care beneficiază mai mult sau mai puțin de empatia noastră. Abia în secolele din urmă cunoașterea realității existenței a reușit să trezească empatie și pentru alte specii deși dacă mă uit mai bine prin jur îmi pare uneori că sunt înconjurat de troglodiți cărora nu numai că nu le pasă dar chiar par să găsească satisfacție în a face rău altor specii.

Și nu mă refer aici numai la barbarii care încă practică vânătoarea sau pescuitul din plăcerea sadică de a omorî o ființă vie, având și tupeul de a clama că fac „*sport*”. Plăcere prin sadism - medicina are o denumire pentru categoria asta de animale cu pretenții de om dar dependente de „*trăiri*” îmbibate în adrenalină. O categorie detestabilă pentru oricine tinde spre idealul de om adevărat - ideal care se bazează în primul rând pe reprimarea instinctelor care nu sunt absolut necesare supraviețuirii și pe empatie pentru tot ceea ce este viu.

Dacă vânătorii sau pescarii ar trece ei înșiși măcar odată în viață prin ceea ce trec victimele lor (cârlige care sfârtecă obrazul sau plumbi care ciuruiesc corpul) poate că atunci ar pricepe suferința și oroarea inutilă a acțiunilor lor pretinse a fi „*sportive*” sau mai rău - recreative. Oare ce o fi

în mintea celor care se recreează hăituind, schingiuind și omorând ființe vii din plăcere și nu mânați de necesitate?

Văd că îți ridici genele a mirare. Ești obișnuit cu bunicul care pescuiește uneori duminica, cu fratele mai mare împătimit vânător. Îți sunt dragi și îi iubești. Nici unul nu iți apare ca un criminal odios care își satisface instinctele sadice chinuind de moarte vietăți. Mai degrabă vei considera că sunt eu nebun decât că ei ar face ceea ce nu ar trebui să facă.

Așa gândeau și cei din antichitate când se duceau la circ să se distreze privind cum oameni și animale mureau în chinuri spre deliciul gloatei. Instinctul de prădător este în fiecare dintre noi așteptând doar un moment prielnic ca să se manifeste cumva. Cu cât ființa sortită pieirii este mai chinuită cu atât mai interesant devine spectacolul pentru spectatori. Și de ce și-ar face cineva probleme de conștiință, când toți par că procedează la fel?

Cel care încalcă normele morale încearcă întotdeauna să se ascundă după ceilalți. Nu este moral să provoci suferință - știi perfect de bine acest lucru - dar te justifici aducând comportamentul celorlalți drept argument. Mai ține cineva minte „*închisul ochilor*” la ororile celui de al doilea război mondial? De fapt la suferințele pe care le aduce după sine orice război, orice regim totalitar și orice ideologie impusă cu forța.

Nu poate exista justificare pentru a face rău - orice argumente s-ar aduce. Dacă un lucru nu se poate obține decât prin rău nu ar trebui să ne dorim acel lucru. Dar puțini pricep acest lucru. Cei mai mulți „*se dau după ceilalți*”. Dacă tu însuți ești pescar „*de duminică*” îți doresc doar ca la noapte să visezi cum este să te zbați agățat de un cârlig care-ți străpunge obrazul și te trage afară din mediul tău într-un mediu care te sufocă și te face să te zvârcolești în chinuri până te omoară.

Iar dacă ești vânător împătimit, visează cum ar fi să stai la masă cu familia ta, să năvălească peste voi niște bestii îmbătate de adrenalină și într-un cor de lătrături asurzitoare să fii împușcat, iar în timp ce simți cum îți curge viața din corp să auzi strigătele de satisfacție ale celor care te-au împușcat și să-i vezi cum trag și în ceilalți membrii ai familiei tale care fug îngroziți de moarte care încotro.

Doar că victimele tale nu au parte de șansa pe care o ai tu de a te trezi din acest vis de coșmar. Pentru ele este o realitate brutală a cărei cauză ești tu - un individ neevoluat suficient care încă găsește plăcere în a face rău altor ființe. Dacă crezi că exagerez, înseamnă că răul a pătruns adânc

în tine transformându-se în viciu, iar viciul ți-a devenit o a doua natură de care nu ești în stare să te lepezi. Iar tu te ascunzi după reclamele născocite de cei care fac bani de pe urma viciului tău dezgustător, spunând că așa face multă lume. Aici îți dau dreptate: este plină lumea de troglodiți la care cultura nu a reușit să le trezească ceea ce se numește empatie pentru celelalte existențe.

Atunci când nu sunt făcute dintr-o necesitate stringentă (procurare de hrană când nu există alte resurse) vânătoarea și pescuitul nu sunt nici nobile și nici îndeletniciri „*bărbătești*", ci sunt dovada unei lipse de maturitate și de control asupra propriilor porniri instinctuale. Nu închide ochii cititorule și îndepărtează-te de astfel de indivizi. Lipsa de empatie față de ceea ce este viu este o trăsătură criminală care apare uneori la indivizii subdezvoltați mental - cu referire la o mentalitate agresivă.

Realitatea trebuie privită în față: să ucizi o ființă vie fără un motiv bine întemeiat, să ucizi din plăcere, nu este o dovadă de bărbăție, ci de sadism, de lipsă de empatie și nu în ultimul rând de infantilism emoțional. O mini puță care nu știe cum altfel să dovedească că este și ea cumva în rândul bărbaților. Un subdezvoltat cultural cu instincte criminale necenzurate.

Există două feluri de rău: cel făptuit cu intenție și cel făptuit fără intenție, adică cel colateral, cel derivat din acțiuni care nu au ca scop producerea răului în sine. Răul făptuit cu intenție se pare că este specific doar speciei umane și este un rezultat al unor reacții instinctuale de detensionare a unui stres emoțional provocat de dorința de a deține controlul. Educația ar trebui să cenzureze acest proces chiar de la nivelul manifestării sale ca simplă dorință. Asta implică aderarea la o scară de valori corecte, o motivație serioasă și nu în ultimul rând putința de a-ți controla impulsurile instinctuale de moment.

Dacă am face un sondaj despre ceea ce cred oamenii despre noțiunea de rău am, constata că există o mulțime de păreri de genul celor de mai jos:

«Pot fi considerate ca fiind „*rele*" doar acțiunile săvârșite de către om sau natură prin care se aduc ființei umane prejudicii pe diverse planuri, de la inconveniente minore și până la răul suprem - suprimarea fizică.»

«Poate fi considerat ca fiind „*rău*" doar cel care în mod conștient săvârșește, îndeamnă sau determină înfăptuirea unor fapte rele; prin extensie pot fi considerate „*rele*" obiectele, cuvintele, gândurile, gesturile și tot ceea ce concură la săvârșirea actului care poate fi catalogat ca fiind rău.»

«Răul pare a avea mai multe grade de gravitate: să vorbești necuviincios este un rău mai mic decât să omori pe cineva sau să distrugi ceva important pentru cineva.»

«Răul este o noțiune subiectivă care depinde de circumstanțe: sunt considerate „*bune*" faptele „*rele*" exercitate împotriva „*dușmanilor*" în timp ce aceleași fapte sunt catalogate drept „*rele*" dacă sunt exercitate de alții împotriva noastră, indiferent dacă aceștia ne sunt „*dușmani*" sau nu.»

Noțiunea de rău fiind doar o catalogare subiectivă, abstractă, adesea confundabilă în funcție de circumstanțe, a apărut necesitatea unor modalități simple de a discerne răul de bine. Astfel a apărut axioma care spune: „*Să nu faci altora ceea ce nu ai vrea să ți se facă ție*". Acest lucru a părut inițial a rezolva problema distingerii binelui de rău în societățile alcătuite din indivizi având comportamente similare.

A părut așa până la apariția societăților multiculturale în care - pentru că oamenii sunt diverși și provin din diferite medii culturale unele mai permisive ca altele - au apărut comportamente care adesea erau contradictorii. Gândește-te că în relația cu tine ar aplica această axiomă un individ cu comportament sau preferințe total diferite de ale tale și vei putea constata că ceea ce el consideră a fi o experiență plăcută sau chiar amuzantă, pentru tine poate fi ceva nu numai neplăcut dar uneori chiar și traumatizant.

Nu este neapărată nevoie ca ceva să cauzeze neplăceri fizice sau psihice pentru a fi catalogat drept ceva rău. Se pare că necunoscutul, lucrurile pe care nu le înțelegem și lucrurile sau evenimentele la care suntem prea brusc expuși și nu avem timpul sau capacitatea de a le analiza, pot cauza reacții violente (la origine reflexe de apărare în vederea supraviețuirii) care ne vor induce ideea că ne aflăm în fața a ceva „*rău*".

Vrei un exemplu? Unele texte din această carte te pot surprinde nepregătit dacă cumva ești un cititor mai puțin cunoscător în ale realității existenței. Cineva care nu prea are habar de ceea ce se poate găsi dincolo de ochelarii de cal ai rutinei sale zilnice poate considera unele dintre aceste texte ca fiind „*rele*". Mai corect exprimat - perturbatorii, fără sens, inutile, exagerate, nefirești, nelalocul lor. Este normală această reacție.

De ce se întâmplă acest lucru? Pentru că experiențele sale de cunoaștere diferă de cele care m-au determinat pe mine să scriu aceste texte. El nu va înțelege motivațiile care stau în spatele a ceea ce citește și chiar va

interpreta uneori ca atacuri la credințele sale ceea ce ar fi trebuit să fie doar atenționări că lumea nu începe și nici nu se sfârșește cu el și cu felul său de a vedea lucrurile. Că nu este singur pe pământ și că mulți poate că gândesc cu totul altfel decât el. Că există o mare diversitate în felul nostru de a fi, de a gândi și de a acționa.

Aceste texte nu au nicidecum intenția de a-l scoate pe cititor cu sila din lumea obișnuințelor sale sub pretextul că lumea sa personală ar fi greșită dacă nu achiesează neapărat la cele citite, ci doar de a-i arăta că asemeni lumii sale există nenumărate alte lumi aparținând celorlalți, fiecare lume fiind după felul de a fi al fiecăruia. Doar cine se crede deținătorul adevărului absolut se încumetă a categorisi lumile altora în bune și rele.

Ori - după știința mea - nimeni nu se poate mândri cu asemenea imposibilă posesie, cu excepția unor personalități ceva mai accentuate decât ar fi sănătos să fie. Dar locul unor asemenea persoane nu este să rătăcească printre noi punându-și fanteziile în practică, ci la reabilitare într-un ospiciu.

Din păcate vedem că asemenea specimene nu numai că nu sunt consemnați în locurile special amenajate pentru cei deviați de la normalitate dar - în unele țări cu ajutorul banilor și al avocaților care îi scapă de responsabilitățile lucrurilor rele pe care le comit cu bună știință - chiar sunt desemnați ca șefi de stat sau mai știu eu ce alte posturi din care pot influența negativ viețile celorlalți.

Soluția? Încercarea de a înțelege sensul celor citite înainte ca plictiseala neînțelegerii lucrurilor să-ți blocheze dorința de cunoaștere obiectivă, ori înțelegerea greșită a lucrurilor citite superficial să-ți dea imbolduri de a respinge apriori o aprofundare a ceea ce citești. Persistența în a citi mai departe - chiar și dacă nu înțelegi întotdeauna sensul a ceea ce citești - îți va împotmoli rapid înțelegerea și te va determina în cele din urmă să abandonezi lectura. Deslușirea sensurilor mai puțin evidente se pare că nu este la îndemâna oricui - cel puțin nu a acelora care citesc în mod superficial fără a încerca să se gândească serios la ceea ce citesc.

Întâlnirea bruscă cu un excrement parcă amplasat intenționat în mijlocul aleii pe care te afli în timpul plimbării tale prin parc trebuie întâmpinată cu o reacție calmă, metodică, urmată de o acțiune potrivită circumstanțelor. Nu pudibondă, vehementă sau isterică - chiar dacă deja ai călcat în el purtând încălțămintea ta cea nouă și scumpă. Educația fiecăruia dintre noi ne dictează comportamentul.

Comportamentul tău arată celorlalți cine ești tu de fapt. Adică modul în care înțelegi realitatea existenței. Stăpânirea de sine și străduința de a descifra cu calm și obiectivitate evenimentele (uneori șocante pentru tine) pe care ți le scoate în cale marea aventură a cunoașterii tale zilnice, este cea mai bună metodă. Și apropo: tu ești cu mult mai vinovat că nu te uiți pe unde mergi decât bietul cățel care și-a urmat o pornire naturală de nestăvilit pentru el. La urma urmei, acesta este firescul său.

În cazul acestor texte, recitirea de mai multe ori a pasajului problematic poate ajuta dacă după fiecare citire ne oprim puțin ca să distingem sensurile posibile care pot fi date de alăturările de cuvinte pe care tocmai le-am citit. Punerea în context cu restul textului astfel încât să putem deslușI ce vrea de fapt „*să ne spună*" autorul ăla (adică nu eu, pseudo autorul de fațadă, ci chiar ăla de-a scris cu adevărat textele ascunzându-se cu lașitate după mine).

Și nu în ultimul rând, analizarea propriilor reacții la cele citite - „*De ce o fi trântit autorul ăsta cuvântul excrement în contextul unei plimbări prin parc? Este o bătaie de joc la adresa mea și ar trebui să azvârl cartea cât colo? Este o atenționare asupra unui lucru important semnalizată agresiv ca să-mi trezească mintea dintr-o eventuală ațipeală a monotoniei plimbării ochilor peste fraze pe care - de la un timp - nu prea mai am chef să zăbovesc suficient ca să le înțeleg sensul?*"

Este foarte importantă aici înțelegerea faptului că uneori drumul este cu mult mai important decât destinația. Este mult mai important să gândești lucrurile cu „*mintea ta*" decât să le accepți sau să le refuzi fără a apela la discernământ.

Încercarea (care poate fi dificilă pentru unii) de a-ți înțelege propriile reacții la ceea ce citești te poate ajuta mult. Aceste reacții îți pot contura, îți pot da o idee asupra felului tău de a fi, fel de a fi revelat după modul tău de a reacționa la cele citite. Analizându-ți propriile reacții la cele citite poate fi uneori chiar mai important decât dacă ai înțelege cu adevărat sensurile exacte ale respectivelor fraze.

Pentru că nu contează dacă nu vei înțelege exact ceea ce a scris autorul într-un pasaj oarecare (nici nu ai avea cum dacă nu ai mai întâlnit lucrurile respective sau dacă complexitatea subiectului te depășește), ci contează - în acest caz - doar străduința ta de a o face. La fel cum cei care merg la olimpiadă și nu urcă pe podium rămân totuși cu o pregătire fizică de excepție.

Poate vei înțelege imediat, poate doar peste câțiva ani - totul depinde de motivațiile și putința ta de a înțelege cu înțelesul tău ceea ce ai citit în pasajul respectiv. Sau poate că nu vei înțelege niciodată pentru că un sens nu poate fi înțeles dacă acesta nu se găsește deja în tine sau dacă o experiență de cunoaștere nu ți-l relevă. Dar dacă ai avut deja acea experiență de cunoaștere, atunci înțelegerea sensului se va face instantaneu. Dacă încă nu ai avut-o, înțelegerea sensului se va face abia după ce vei avea acea experiență. Iar dacă nu vei avea niciodată acea experiență lămuritoare, sensul respectiv îți va rămâne ascuns toată viața. Asta dacă nu vei porni în căutarea acelei experiențe de cunoaștere care să te lumineze. Dar puțini fac asta. Lenea e cucoană mare.

Oricum, vei rămâne cu obișnuința de a te strădui să înțelegi, de a nu da bir cu fugiții atunci când întâlnești lucruri cu care nu ești familiar sau consideri că nu îți sunt pe plac ori că sunt plictisitoare sau chiar dezgustătoare. Întotdeauna trebuie să încerci să înțelegi realitatea existenței chiar dacă acest lucru ți se pare obositor, plictisitor sau aparent nefolositor. Iar uneori poate fi chiar de-a dreptul înfricoșător. Plictiseala lecturii unui text filosofic adesea nu este altceva decât încercarea minții puturoase de a nu se urni din lâncezeala ei ca să pornească în căutarea sensurilor. Lâncezeala minții se mai numește uneori și somnul rațiunii, un somn care nu duce la nimic bun.

Asocierea întunericului (lipsa totală a informațiilor vizuale) sau liniștea absolută, „*nefirească*” (lipsa totală a informațiilor auditive) cu răul este edificatoare pentru mecanismul nostru intern de apreciere și de catalogare a informațiilor primite de la mediu. Suntem obișnuiți să fim bombardați tot timpul de către o mulțime de informații dintre cele mai diverse deși nu suntem prea conștienți tot timpul de acest lucru - acesta este normalul nostru. Acolo unde nu mai primim informații simțim că am intrat într-o zonă diferită de tot ce am întâlnit până atunci: suntem față în față cu necunoscutul, cu anormalul.

Față în față cu aceste situații neobișnuite, subconștientul începe prin a presupune pericole; necunoscând natura acestor pericole el nu se poate pregăti pentru a le face față și atunci generează o stare care poate duce în cazuri extreme la panică sau comportamente anormale, mai ales în cazul lipsei informațiilor pe multiple planuri (vizual, auditiv, tactil etc.).

Lipsa totală a oricăror informații dinspre mediu cauzează dereglarea sistemelor principale ale organismului uman putându-i provoca dezorientare, comportament atipic, dereglări psihice și chiar moartea, dacă această lipsa este aproape completă și mai ales de lungă durată.

Eticheta „*rău*” nu este utilizată doar pentru a desemna acțiunile umane. O grindină sau o secetă pot fi catalogate ca fiind rele, la fel și un cutremur, o erupție, o invazie de lăcuste, atacul unui rechin și multe altele, cu toate că acestea nu pot fi acuzate de premeditare sau de intenții negative - în sensul de a exista apriori vreo dorință de a se săvârși o faptă rea.

Catalogăm ca „*rău*” orice lucru care ne aduce prejudicii directe sau indirecte. Gigantica și violenta furtună[363] de pe Jupiter nu este percepută ca fiind rea (unii o descriu chiar ca fiind magnifică) în schimb un vântuleț pământean ceva mai tare care ne-a trântit un geam uitat deschis la cămară mai-mai să îl spargă, este catalogat ca fiind „*rău*”.

Un nor de lăcuste poposit pe lanul cultivat de tine este rău. Dar același nor de lăcuste adus de vânt în deșertul unde te-ai rătăcit - oferindu-ți în acest fel hrana necesară supraviețuirii (trebuie doar să le prăjești) - este bun. Totul depinde de circumstanțe.

Originea noțiunii de rău trebuie căutată în delicatul mecanism care a asigurat și încă mai asigură supraviețuirea speciei: instinctul. Nu știm prea bine ce este și cum funcționează acest mecanism. Presupunem doar că este format dintr-o colecție de reflexe - dacă le putem numi așa - moștenită pe cale genetică din generații, cu începuturi care datează încă de la primele organisme care au relaționat cu mediul într-un mod care le-au permis să rămână în viață și să transmită urmașilor rudimente de comportament benefic continuării existenței lor.

Rău nu este numai lucrul care te omoară dar și cel care te determină să-ți risipești resursele de toate felurile sau cel care în plan spiritual te obligă să-ți revizuiești conceptele pe care le considerai ca fiind definitive, definitorii și justificative pentru personalitatea ta și pentru stilul tău de viață. Rău este și atunci când ești obligat să renunți la obișnuințele tale, indiferent dacă există sau nu o motivație pozitivă pentru aceasta.

La nivel instinctual, lucrurile percepute ca fiind rele sunt întâmpinate cu reacții care solicită mai mult sau mai puțin intens luarea unor măsuri de contracarare. Uneori aceste reacții sunt exagerate. Discernământul ar trebui să ne ajute să cenzurăm aceste reacții astfel încât ele să fie adecvate circumstanțelor. Adică echilibrate, pe măsura situației - un răspuns corect provocării. Discernământul depinde de temperament, de experiență, de cultură, de scara personală de valori, de educația socială

[363] *Supranumită și „Marea pată roșie”, această furtună de proporții extraordinare a fost observată de astronomi în emisfera sudică a planetei Jupiter încă din sec. XVII; mărimea ei a fost estimată inițial la de trei ori diametrul Terrei, fiind cea mai mare formațiune cunoscută de acest fel din întregul sistem solar.*

și de multe altele. Așa că uneori mai dăm și greș și reacționăm disproporționat la te miri ce fleacuri.

Uzual comportamentul celor care dispun de un discernământ ceva mai „*subțire*" este mai predispus la acțiuni care se conformează mai mult imboldurilor instinctuale și mai puțin înțelegerii realității existenței obținute prin educație și gândire proprie. Sunt indivizi care-și spun „*De ce să nu facem rău altora dacă făcându-le rău acestora ne va merge nouă bine? Răul altora este binele nostru!*"

Dacă acești indivizi ar fi fost cât de cât capabili să înțeleagă ceva din realitatea existenței ar fi trebuit să știe deja că ceea ce în mod eronat ei numesc „*bine prin rău*" nu este bine de loc - dimpotrivă - reprezintă o potențială sursă de rău chiar și pentru ei înșiși. Adică își fac singuri rău poluând mediul natural dar și cel social, medii care ar trebui să le facă viața mai ușoară. Un fel de dat cu capul de pereți în speranța de a nimeri vreo muscă sâcâitoare.

Să te pui într-o situație de risc nejustificat nefiind amenințat de vreun pericol iminent, să riști viitorul tău și al altora doar pentru a obține un lucru pe care cel mai probabil îl poți obține cu ceva mai mult efort în condiții de deplină siguranță, nu înseamnă în nici un caz „*bine*". Și nu în ultimul rând - să renunți la condiția ta de om cu un comportament normal, previzibil și acceptat de societate, expunându-te oprobiului, pedepselor și stării de nesiguranță care va surveni automat în urma unei fapte care încalcă normele de orice fel ar fi ele - ar trebui să reprezinte un motiv categoric de abținere chiar și pentru aceia care nu prea obișnuiesc să gândească serios dacă fac bine ceea ce fac.

Răul făcut cu intenție se datorează unui model eronat de gândire generat de necunoașterea sau ignorarea voită a realității existenței, ceea ce duce la acordarea de priorități unor porniri instinctuale negative scăpate de sub cenzura discernământului.

Deși printre cei care comit fapte „*rele*" se găsesc și mulți indivizi cu o falsă imagine publică de oameni educați de la care - apreciindu-i superficial - nu te-ai aștepta la asemenea manifestări, trebuie ceva mai mult decât o spoială cu aparență de cultură pentru a fi un om cult cu adevărat, un om care să merite să fie numit educat. Cultura adevărată nu este niciodată de partea răului, ea este o cultură doar a binelui.

Cultura este arma principală în lupta rațională pentru menținerea unui cumul de valori propice vieții. Așa numita „*cultură a răului*" este doar o

nonvaloare, o negare a valorilor, o justificare greșită pentru acțiuni greșite. O pervertire a normalității datorată unor deviații psihice sau a unui mod greșit de a înțelege realitatea existenței.

Intenția de a face rău este un mecanism primitiv de echilibrare psihică întâlnit mai ales la cei care posedă un intelect mai labil, la cei care nu sunt capabili să găsească căi normale prin care să se încadreze în cadrul normelor de conviețuire în comun. Pe scurt, la cei care nu reușesc să înțeleagă corect realitatea existenței. Îi mai numim uneori dezechilibrați pentru că nu reușesc să mențină balanța dintre pornirile lor instinctuale și realitatea existenței.

Acest imbold de a comite fapte antisociale apare frecvent chiar și la cei considerați de societate ca fiind educați - ca o posibilă scurtătură pentru rezolvarea unor probleme de moment. Ar trebui - în mod normal - ca acest imbold să fie contracarat de către discernământ dar uneori pornirile egoiste, revanșarde, orgolioase și altele de același fel reduc un discernământ mai subțirel la tăcere în anumite momente.

Ca să fie eficient, discernământul trebuie să aibă la bază un respect autoimpus pentru o scară a valorilor unanim acceptată în spațiul temporal și local al subiectului (normele locale de morală) - un lucru care se pare că nu este la îndemâna celor care nu au un grad de cultură corespunzător timpului și locului în care se află.

Folosirea agresivității ca răspuns la o situație pe care nu o controlezi este specifică animalelor. Omul fiind doar un animal stresat de impunerea dresajului social, agresivitatea este prezentă într-o măsură destul de mare în comportamentul său. Atunci când este îndreptată împotriva semenilor, animalelor sau chiar a lucrurilor denunță o inadaptabilitate socială și o carență nu numai educativă dar și de discernământ.

Avem de a face cu un individ care nu înțelege realitatea obiectivă a situației sale din acel moment sau/și consecințele negative care îl vor afecta ca urmare a propriilor sale acțiuni evadate din limitele moralei. Un individ care nu se poate controla riscă să fie controlat de către ceilalți prin forță - nu neapărat fizică.

Este esențial să înțelegem că nu putem supraviețui decât împreună. Este esențial să înțelegem că dacă vrem să supraviețuim ca indivizi trebuie să ne adaptăm cerințelor sociale oricât de greu le-ar fi unora dintre noi. Este esențial să ducem întotdeauna cunoașterea realității mai departe de orizontul momentului astfel încât să ne putem adapta cât mai bine la

provocările care ne așteaptă cu siguranță în viitor. Este esențial ca să educăm tinerele generații pentru a face tot posibilul ca ele să evite răul voluntar făcut din necunoașterea sau ignorarea moralei.

Unii cred că poate că ar fi mai bine să facem fiecare după cum îl taie capul. După noi, potopul! Oricum într-o bună zi, orice am face, vom dispărea din ecuația realității. Mai devreme sau mai târziu, ce mai contează? Universul pare în marea sa majoritate că nu ne vrea. Oriunde am merge în afara Terrei nu vom mai găsi condițiile care ne-au creat și menținut în viață până acum.

Ca să le recreăm altundeva ar trebui un efort general imens, resurse și cunoștințe pe care nu le avem încă. Și poate că nu le vom avea niciodată dacă fiecare dintre noi va face ceea ce consideră el că este mai bine. *„Bine”* doar pentru el. Rău pentru specie dar mai ales pentru prostănacul care a crezut că răul altora poate genera binele lui. Pentru că ce poate fi mai rău - pentru el însuși dar și pentru cei din jurul său - decât un prostănac scos în afara societății de către propriul său comportament lipsit de discernământ?

De fapt - cum am mai spus de atâtea ori - în univers nu există bine sau rău. Răul și binele sunt categorisiri umane atribuite unor intenții, acțiuni și urmări ale acestora apreciate subiectiv în funcție de context și consecințele directe sau indirecte asupra ființei umane. Ca noțiuni abstracte, binele și răul au apărut odată cu primele noastre încercări timide de a înțelege ce se întâmplă cu noi, ca jaloane esențiale necesare supraviețuirii în interacțiunile noastre cu realitatea existenței.

Fără sita acestei categorisiri în bine și rău, actele noastre dictate numai de către instinct și de „*bun plac*” ne-ar cufunda într-o amoralitate animalică. Societatea ar redeveni din nou la stadiul de turmă amorală, pierzându-și atributele de societate coordonată de morală. Poate că trăind amoral am fi mai puțini artificiali, mai firești și mai puțin distructivi în raporturile noastre cu mediul social și cel natural. Am reveni la stadiul de maimuțe înlocuind morala cu ierarhia forței și chibzuința cu întâmplarea norocoasă. Și ne-am manifesta antipatiile aruncând cu fecale unii în alții și nu ticluind cine știe ce planuri machiavelice.

Să fie oare empatia doar un simplu proces de extrapolare a ceea ce nu vrem să se întâmple cu noi, un proces căruia îi acordăm o nejustificată valoare în loc să o privim așa cum o făceau unii dintre strămoșii noștri - ca pe o manifestare a unui comportament inadecvat, o slăbiciune care în cele din urmă poate avea urmări nefaste?

Să aibă dreptate cei pe care îi numim „*tirani*” și „*casapi*” atunci când afirmă că însănătoșirea societății cere măsuri extreme lipsite de compasiune? Totul depinde de ceea ce vrem să înțelegem prin noțiunile de om sau de societate omenească. Restul sunt doar construcții logice. Iar logica fără morală aduce iadul pe pământ.

Deși unora s-ar putea să li se pară oarecum ilogic - cum am mai spus - binele și răul nu există. De ce tot repet acest lucru? Ca să înțelegem că lucrurile depind doar de noi. Noi le facem bune sau rele în funcție de cât de corect înțelegem realitatea existenței.

Tot ceea ce există formează firescul existenței. În cadrul existenței există doar materia care generează realitatea existenței din care facem și noi parte. Interacțiunile determinate și determinante ale materiei creează întotdeauna numai prezentul. Nu există trecut. Nu există viitor. Nu există intenție. Nu există voință. Nu există scop. Nu există sens. Sensurile ne sunt necesare doar nouă în cadrul universurilor noastre personale ca să ne ajute să ne ierarhizăm prioritățile. Uneori doar să ne justificăm acțiunile.

Toate acestea sunt invenții subiective proprii doar ființelor umane. Nu sunt legi valabile în tot universul, ci doar sensuri umane generate de instinctul de supraviețuire ca unelte necesare supraviețuirii în comun în cadrul realităților umane. Le purtăm în noi și de aceea credem că ar fi peste tot - dar aceste sensuri circulă doar în și între universurile noastre personale.

Doar datorită acestor universuri personale la purtător ne permitem să trăim o existență umană într-o realitate fundamental neumană, altfel ne-am fugări și acum printre copaci mâncându-ne unii pe alții. Poate că așa ar fi fost mai bine pentru unii dintre noi dar mai ales pentru celelalte specii.

Pentru ființa umană noțiunile de bine și de rău sunt esențiale. Ele ne definesc pe noi, definesc ceea ce facem, definesc realitatea umană - adică părerea noastră asupra adevăratei realități a existenței pe care ne tot străduim să o înțelegem. Fără aceste două noțiuni de bine și de rău, aventura noastră umană nu ar fi fost posibilă. Ele ne jalonează și drumul către cel mai important ideal al speciei noastre: omul adevărat - cel care chiar înțelege realitatea existenței și acționează în conformitate cu această înțelegere, ghidat de morală.

Binele decurge din înțelegerea realității existenței și armonizarea interacțiunilor noastre cu aceasta. El ne facilitează supraviețuirea și bunăstarea. Răul ne îndepărtează de această înțelegere și ne împinge

spre suferință și prin ea tot mai aproape către extincție. Cu cât mai mulți îmbrățișează răul cu atât mai aproape va fi sfârșitul lumii așa cum o știm astăzi. Și s-ar putea ca în noua lume de după sfârșitul acesteia să nu mai existe un loc și pentru noi, indiferent dacă noi înșine ne considerăm a fi buni sau răi - asta dacă nu ne vom strădui îndeajuns să fim de partea binelui.

* * *

Iată că am ajuns la sfârșitul primei părți. A fost partea cea mai dificilă a acestei cărți. De acum încolo subiectele vor fi cu mult mai ușoare pentru tine, apropiindu-se pas cu pas de lucrurile cu care ești obișnuit în viața ta de zi cu zi. Poate că te-ai simțit plictisit uneori citind această primă parte. Ăsta este un semn rău pentru putința ta. Plictiseala este rea pentru că plictiseala este răspunsul omului neștiutor care preferă să rămână neștiutor atunci când stă față în față cu invitația de a face efortul necesar cunoașterii realității existenței.

Dacă așa ți s-a întâmplat, poate că nu ar strica să recitești cu mai mare atenție prima parte a cărții. Mai mult ca sigur că la o a doua citire - de data asta nu în grabă, ci respectând întocmai recomandările de la începutul cărții - vei găsi multe lucruri importante care ți-au scăpat datorită trecerii într-o doară peste pagini.

Actul de cunoaștere necesită efortul personal de a înțelege realitatea existenței. Este un act care nu este la îndemâna oricui pentru că el este limitat de nivelul resurselor noastre necesare îndeplinirii în bune condiții a actului de cunoaștere: motivație, voință și putință. Cu cât mai mare este procentul fiecăreia dintre aceste resurse indispensabile cunoașterii obiective a realităților, cu atât mai aproape vom fi de realitatea existenței și de armonizarea acțiunilor noastre cu ea.

Cunoașterea obiectivă a realității ne permite nu numai îmbunătățirea nivelului de trai și siguranța psihică a celui care știe pe ce lume trăiește, ci și sporirea șanselor de supraviețuire pentru întreaga specie.

Cunoașterea obiectivă a realității existenței generează sensurile care ne ghidează pașii. Când cunoașterea nu este obiectivă, sensurile izvorâte din ea sunt false și ne îndrumă spre direcții greșite. Direcțiile greșite ne îndepărtează de realitate. Îndepărtarea de realitate duce inevitabil la decizii greșite. Deciziile greșite ne transformă viața într-un coșmar sisific.

Dacă ne vom îndepărta iarăși de realitate cum se pare că doresc unii, peste câteva generații ne vom întoarce înapoi în rândul animalelor sau mai rău, renunțarea la înțelegerea corectă a realității existenței va determina cumva extincția speciei noastre. Singura noastră speranță este cunoașterea obiectivă a realității existenței și drumul către idealul de om adevărat.

Și - pe drumul către idealul de om adevărat - fiecare dintre noi trebuie să înceapă cunoașterea realității existenței cu propria-i persoană: să se înțeleagă pe sine și prin sine pe ceilalți. După ce își va desluși sinele în fața sinelui său, să privească în jur la tot ceea ce este și să încerce să înțeleagă cum stau lucrurile. Și abia după ce va înțelege tot ceea ce este de înțeles, abia atunci să încerce să vadă ceea ce este de făcut pentru a merge - alături de ceilalți - pe drumul cel bun.

Binele este bine numai atunci când este bine pentru toți. Altfel nu este decât o fațadă după care se ascunde răul.

FAȚĂ ÎN FAȚĂ

Față în față cu tine însuți poate fi cea mai importantă întâlnire din viața ta. Asta dacă nu dai bir cu fugiții renunțând - speriat de cine știe ce lucru neplăcut despre care nu credeai că ar face parte din tine - la a te mai cunoaște cu adevărat. Omul reușește să fie el însuși doar atunci când rămâne singur și încearcă să-și reevalueze deciziile luate de-a lungul vieții ca să deslușească ce a făcut din el modul său de a interacționa cu realitatea. Și să înțeleagă de ce a luat acele decizii. Și dacă le-ar mai lua și acum.

În acele momente de introspecție se estompează deprinderile sociale dobândite ca o a doua natură, iar automatismele de tot felul par a se liniști și se stabilizează undeva cu puțin deasupra nivelului minim al funcțiilor vitale. Ființa umană scăpată din strânsoarea dresurii sociale și a rutinei zilnice se liniștește și permite propriei personalități să se manifeste în firescul ei neafectat de imboldurile spiritului de turmă. Toate resursele interne par să se pună la dispoziția intelectului, iar cea mai mare parte a componentelor organismului parcă încetează pentru o vreme să mai facă solicitări prioritare.

Atunci omul redevine el însuși - ceva cu totul diferit față de personajul artificial rezultat din încercările sale mai mult sau mai puțin reușite de adaptare la angrenajele sociale. S-ar putea spune că i-a „*căzut masca*” rolului pe care și l-a asumat ca să dea bine în fața celorlalți sau ca să câștige cine știe ce bătălie importantă pentru el.

Cu unele excepții nefericite, presupunem că omul are bine întipărite în minte noțiunile primare de bine și de rău referitoare la comportament și că astfel este capabil de o autoevaluare relativ obiectivă în momentele în care este față în față cu el însuși. Când ne aflăm singuri doar cu noi înșine, majoritatea dintre noi încercăm să fim cât de sinceri putem, chiar dacă nu întotdeauna acest lucru este și confortabil. Cu cât gradul de inconfort este mai mare, cu atât unii vor încerca să scurteze momentele de autocontemplare a propriului eu până a le elimina complet.

Mulți nu agreează această stare de sinceritate autoimpusă pentru că atunci când privesc în interiorul lor au sentimentul că nu găsesc decât un gol dureros. Golul acesta apare după înlăturarea vălului de auto-

îngăduință cu care individul își fardează față de sine însuși propriile experiențe de viață. Este un gol care induce durerosul și persistentul sentiment al ratării. De ce? Pentru că până și cel mai nedotat exemplar uman se ghidează tot după valorile pe care societatea i le impune, valori pe care le cunoaște încă de mic și pe care din când în când - orbit de câte o viziune incorectă asupra realității existenței - încearcă uneori să le fenteze.

De obicei astfel de oameni evită momentele de introspecție pentru că trăirile autocontemplării propriei vieți pot fi dureros de intense uneori. Dacă ceea ce a fost trăit, comparat cu ceea ce ar fi putut fi dacă s-ar fi ales altă cale nu este măcar la egalitate, regretele trecutului vor avea tendința de a deveni asurzitoare, înăbușind vehement echilibrul prezentului. Nu toți se simt în largul lor să-și privească în ochi prezentul rezultat din propriile alegeri din trecut. Pentru că judecând cu mintea de acum, poate că nu ar mai fi de acord cu acele hotărâri de atunci.

Din păcate mulți nu se tem de ceea ce au devenit sau sunt pe cale să devină, ci mai mult de faptul că ceilalți i-ar putea vedea așa cum sunt atunci când nu își joacă rolul pe care îl exhibă în fața altora. Aceste mult prea multe rateuri ale celor care găsesc prea anevoios drumul către un minim de efort necesar pentru a fi acceptați de către ceilalți ne pot determina să ne întrebăm dacă nu cumva am stabilit o ștachetă comportamentală prea înaltă pentru ceea ce suntem și ceea ce putem face noi de fapt. Dar nu o facem, pentru că preferăm ca trecutul să se estompeze în uitare și nu care cumva să încerce să dea lecții prezentului.

Să te străduiești să te comporți așa cum se așteaptă ceilalți să o faci este în definitiv o simplă alegere personală între imboldurile instinctuale ale momentului și încercarea de a modela prin vorbe și fapte un viitor pe placul celor mai mulți. Iar acești mulți te includ cumva și pe tine. Cunoscând și respectând morala, valorile reale și beneficiile aduse de acestea, nu ar trebui să-ți fie prea greu să decizi ce anume ai de făcut în aproape orice situație. Asta dacă reușești să treci peste propria prostie, egoism și mai știu eu ce instincte nărăvașe nu prea bine ținute în frâu de către prea slabe motivații.

Presupun că nimeni - cel puțin nu dintre cei considerați ca aparținând zonei normalului - nu ar dori să facă din propria ființă un rateu emoțional sau social. Din păcate, de multe ori rezolvarea problemelor zilnice se face urmând linia minimului de efort. Minimul de efort te poate împinge uneori spre o zonă despre care societatea consideră că lucrurile nu sunt în regulă. Iar uneori societatea poate să ia măsuri drastice pentru ca să

îndrepte lucrurile către ceea ce se consideră a fi normal, chiar și în ceea ce te privește. Acest lucru te poate priva - pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă de vreme - de posibilitatea de a-ți alege singur calea.

Este esențial ca noțiunile tale despre ceea ce înseamnă a fi om cu adevărat și ceea ce înseamnă normalitate să corespundă cu cele ale societății din care faci parte. Ca să ajungi să faci eforturile pentru care poți fi considerat cel puțin om - dacă nu chiar om pornit deja pe drumul către stadiul de om adevărat - trebuie să ai în spate o educație care să-ți insufle o motivație pentru depunerea acestui efort.

Eficiența acestei motivații depinde în mare măsură de puterea ta de a te conforma regulilor moralei în detrimentul pornirilor instinctuale. De dorința ta sinceră de a face ceea ce este corect de făcut ignorând obstacolele - aproape întotdeauna inerente - care pot surveni într-o asemenea întreprindere.

Sunt unii dintre cei care au avut parte de o educație considerată corectă și care recunosc doar formal valorile și importanța moralei, dar care nu pun în aplicare ceea ce știu că este corect, ci ceea ce li se pare a fi varianta cea mai „*avantajoasă*” a momentului respectiv.

Educația este puternic influențată - printre altele - și de mediul social care te înconjoară; unele medii pot avea o pseudo-morală destul de diferită de cea „*oficială*” - adică de cea acceptată de către majoritatea societății. Pentru a evada dintr-o astfel de situație - dacă cumva te trezești înglodat cumva în ea - îți trebuie o motivație suficient de puternică, multă voință și o înțelegere corectă a realităților care să-ți permită să găsești o cale de scăpare.

Doar educația informală, „*spoiala*” de educație, „*papagaliceala*” - adică recitarea preceptelor moralei dar nu și conformarea la conținutul lor - nu sunt suficiente pentru a avea șanse să reușești să mergi pe drumul către idealul de om adevărat. Experiența personală te poate determina să te încrezi sau nu în utilitatea practică ce ar putea decurge ca urmare a aplicării scării de valori pe care ai adoptat-o în urma educației primite. Poți recita valorile morale învățate prin educație doar pentru a face față unor anumite situații, dar poate că nu vei trece la aplicarea lor practică dacă experiența personală îți va spune că acest lucru nu te avantajează.

Mai ales dacă prin „*avantaj*” nu înțelegi ceea ce înțelege toată lumea. Avantajul care este benefic doar unora și este dăunător celorlalți este doar o aparență de avantaj care până la urmă se va dovedi a fi un dezavantaj

pentru toată lumea. Mai ales pentru cel care îl practică. De ce? Pentru că se va trezi captiv într-o situație dificilă, fără o ieșire onorabilă.

Educația se face nu numai prin logos, ci mai ales prin exemplul personal. Dacă îndrumătorul va declama anumite precepte dar comportamentul său va fi contrar acestora, învățăceii vor învăța că pentru a reuși în viață trebuie să susții formal aceste precepte dar că aplicarea lor se face doar în funcție de conjunctură. Dar ce ne facem cu un îndrumător care clamează valorile reale și le și urmează cu strictețe în viață dar care pare urmărit mereu de ghinion, aparent chiar din cauză că le urmează? Aceasta poate duce implicit la crearea convingerii că învățătorul nu este pe calea cea mai bună. Unde este greșeala?

Unii cred că a fi om înseamnă să ai principii în care să crezi și de la care să nu te abați chiar și în situații dificile, oricât te-ar leza susținerea lor. Este posibil de urmat un asemenea crez în societatea actuală? Este posibil să-ți urmezi principiile în orice fel de societate fără a fi nevoit să faci compromisuri? Oare însăși esența societății nu este aceea de a cere compromisuri de la fiecare dintre noi în vederea conviețuirii împreună? Drumul spre normalitate pare pavat cu compromisuri de tot soiul, mai mari și mai mici.

Dar mai întâi să lămurim ce este acela „*un principiu*”. Societatea contemporană consideră că principiul este un fel de lege fundamentală, un fel de a fi, un crez moral din care decurg acțiuni și consecințe. De-a lungul timpului au fost enunțate nenumărate principii care au încercat să determine stabilirea unor anumite tipuri de relații sociale. În funcție de direcțiile de evoluție ale societății, unele dintre acestea au dispărut prin perimare, altele au fost actualizate prin adaptarea lor la noile realități ale vremii și adesea - atunci când s-a considerat necesar să se facă o schimbare - au fost inventate principii care nu au mai existat înainte.

Principiile sunt doar norme de comportament considerate a fi adecvate pentru anumite etape din evoluția noastră în cadrul societății așa că nu putem vorbi despre adevăruri fundamentale și veșnic valabile - cum greșit încă mai cred mulți.

În acest sens ar fi interesant de văzut reacția unui canibal de acum câteva mii de ani care probabil că la vremea lui se călăuzea după principiul **„***membrii tribului nostru sunt singurii pe care - de obicei - nu trebuie să îi mănânci decât atunci când nu mai ai încotro sau nu te vede nimeni***”** aflând că principiul său nu mai călăuzește astăzi decât ignobila castă formată din 1% homo politicus care-i duc de nas pe ceilalți 99% - aceștia din urmă fiind

denumiți nu se știe din ce motive homo sapiens[364] în ciuda tuturor evidențelor contrare.

Întotdeauna societatea a pretins că principiile pe care le-a impus la un moment dat reprezintă culmea spiritului uman și că doar respectarea lor te poate înălța la statura de om adevărat. Dar principiile se schimbă odată cu circumstanțele care le-au generat și din această cauză calea spre postura de om adevărat a devenit mult prea confuză pentru mulți.

Adică cel care și-a căsăpit toți dușmanii deschizând astfel calea propășirii propriului trib nu mai poate fi numit astăzi Om cu majusculă? Sau cel care a trecut popoare prin sabie în numele credinței sau cel care a ras sate și orașe în numele „*binelui*" vreunei idei? Întotdeauna lucrurile se judecă în funcție de context. Ceea ce era valabil atunci, în acel context, rămâne valabil doar pentru atunci și doar în acel context și doar pentru oamenii acelor timpuri, chiar dacă astăzi ar putea trezi oroare sau te miri ce proteste pudibonde. Morala nu face nici ea notă aparte.

Oricât de ciudat ar părea celor cu o gândire oleacă mai rigidă, acest lucru înseamnă că principiile sunt emise, acceptate și puse în practică în funcție de context, iar pentru a putea fi considerat de către contemporani Om cu majusculă trebuie să urmezi doar calea timpului tău - evident cu excepțiile de vigoare. Au fost vremuri în care majoritatea populației era considerată doar o proprietate a cuiva, având singura menire de a-și sluji stăpânul - adeseori chiar și cu prețul vieții.

Lucrurile s-au mai schimbat oleacă și calea zilelor noastre pare să fie educația și apoi urmarea unui drum personal benefic sieși dar și celorlalți, punerea la dispoziția societății a capacităților tale cât și străduința multora dintre noi de a suporta cu demnitate toate neajunsurile inerente acestei căi. Teoretic pare o cale aproape romantică, relativ ușor de urmat de către oricine consideră noile principii drept valori reale, dispune de o motivație puternică, de voință și - mai ales - de putință.

Ne-am aștepta ca tinerii - mai puțin expuși influențelor principiilor trecutului considerate acum perimate - să o apuce pe această cale fără să se împiedice de anacronisme în idei sau de vechi obișnuințe. Considerând că principiile moderne sunt superioare celor vechi, crezi că este deosebit de greu să te comporți conform lor și să faci tot ceea ce depinde de tine ca lucrurile să decurgă într-o atmosferă civilizată, normală? Chiar dacă ești sceptic în privința altora referitor la aderarea lor la acest fel de a fi,

[364] *Aluzie la fraza "The 1% homo politicus oppresses the 99% homo sapiens" (Cei 1% homo politicus asupresc pe cei 99% homo sapiens) din "Homo Politicus: Why Washington Never Learns", articol publicat de Ralph Benko la 4.02.2012 în Forbes, ediția digitală.*

cine sau ce te împiedică să încerci ca măcar tu să fii așa cum crezi că ar trebui să fii? Dacă chiar crezi că aceste lucruri reprezintă calea corectă.

Privește în jurul tău. Realitatea de astăzi ne arată o cohortă de tineri cu cheia de gât lăsați singuri în vâltoarea începutului de viață, având ca sprijin îndoielnic imaginea părintelui care una clamează în public și alta șoptește în intimitatea casei părintești. Părinte care adesea comite fapte ce contrazic mai mult sau mai puțin flagrant până și propriile sale învățături „*oficiale*" cu care îl blagoslovește pe copilul său. Bombardați din toate părțile cu exemple negative, îndoctrinați uneori cu idei mai mult decât discutabile, acești tineri nu au nici o altă șansă de a reuși să devină oameni adevărați decât propriul discernământ dublat de o voință cel puțin ieșită din comun.

Trebuie ca ceva să se întâmple în viața lor - o lectură a unui text edificator, să întâlnească un model de viață cu adevărat pozitiv, o întâmplare oarecare care să trezească în ei ideea de valoare reală și motivația de a o atinge prin sine însuși - pentru ca acești tineri să devină ceea ce societatea așteaptă de la ei.

Abandonați de adulții prea preocupați cu propriile lor probleme nerezolvate, lăsați la discreția unor părinți mai mult sau mai puțin convinși ei înșiși de utilitatea valorilor sociale, înregimentați în anturaje în care adevăratele valori - deși uneori clamate - nu sunt respectate întocmai, ei au prea puține șanse să reprezinte cândva o victorie a spiritului uman. Cel puțin nu așa cum o concepe partea ceva mai luminată a societății. Acea parte care în ciuda tuturor vicisitudinilor și piedicilor puse cunoașterii obiective a realității existenței de către idioții utili ai ignoranței totuși s-a apropiat cel mai mult de realitate.

De aceea îi considerăm atât de importanți pe cei care reușesc să se încadreze în partea de sus a baremelor noastre. De la aceștia așteptăm o schimbare a modului de organizare a societății ale cărei tipare actuale ni se par falimentare și - mai rău - par să inducă comportamente deviate la cei neancorați suficient la valorile stipulate de educația adeseori formală, deși aparent corectă în principiile enunțate. Schimbările de acest fel sunt lente, durează zeci, sute, poate chiar mii de ani. Noi putem doar visa la ele așa cum anticii visau la unele lucruri care doar în timpurile noastre și-au găsit - chiar și doar parțial - rezolvarea.

Primul pas spre dezlegarea acestor probleme începe cu individul față în față cu sine însuși. Evident, dacă pui un animal să se uite într-o oglindă nu obții nimic revelator referitor la principii. Poate cel mult un gest agresiv

sau o încercare curioasă de a vedea ce se ascunde în spatele oglinzii. Cel care privește către sine însuși trebuie ca mai întâi să fi depășit stadiul animalic, să știe să deosebească binele și răul. Să aibă discernământ.

Să înțeleagă sensul prezenței sale în fața oglinzii. Să înțeleagă care dintre principiile clamate de societate chiar sunt valori reale și nu texte pompoase bune doar de recitat la ocazii. Să înțeleagă cât de cât realitatea existenței care adesea este contaminată cu realitățile umane din interiorul universurilor noastre personale, adică cu părerile noastre false despre realitate, păreri care mai de care mai subiective și mai pe lângă realitatea existenței.

Dar ca cineva să înțeleagă realitatea din spatele aparențelor și a propriilor prejudecăți trebuie să fie învățat cum să o facă. Adică educat. Educat și nu dresat. Învățat cum să obțină accesul la o informație corectă, să distingă corect intențiile reale ale surselor de informații, să discearnă când și unde poate fi folosită o anumită informație.

Un om corect educat mai mult ca sigur că va gândi corect atâta timp cât își va folosi discernământul - asta dacă nu cumva se va lăsa corupt de instincte sau deviat de propaganda mincinoasă ori ademenit de căi aparent mai lesnicioase. Pentru că degeaba clamezi principii dacă tu nu crezi în ele. Dacă tu nu crezi în ele, nu le vei urma ori de câte ori se va ivi ocazia să nu o faci fără a suferi consecințe.

Uneori - când trec pe lângă câte un grup de tineri cu comportament îndoielnic - mă surprind gândindu-mă cu naivitate la ce efect ar avea asupra lor doar câteva ceasuri în care să stea și să se privească pe sine și să se vadă așa cum îi văd ceilalți pe ei. Cât de diferită ar putea arăta viața lor dacă ar crede cu adevărat în principiile pe care ar fi trebuit să le cunoască și să le urmeze.

Poate că unii sunt doar derutați și luați pe sus de valul celor din jurul lor. Poate că își vor reveni mai târziu când vor constata că valul îi mână către largul ratării. Poate că vor găsi înțelepciunea necesară dar și puterea de a ține cont de acea înțelepciune în hotărârile pe care le vor lua. Poate.

Tinerii se strâng instinctiv în grupuri după criterii de vârstă și preocupări asemănătoare. Nu este nimic rău în a socializa cu cei cu care te asemeni. Răul vine atunci când grupul nu mai consideră ca fiind imperioasă respectarea moralei. Micile abateri - fumat, băut - sunt urmate adesea de altele mai mari - agresiuni fizice și verbale, furtișaguri și multe alte „*scăpări*” de la normalitate.

Se spune că niciodată nu este prea târziu să aprinzi într-un semen scânteia dorinței de a fi om cu adevărat. Știu că lucrurile necesită timp și răbdare și că se fac pas cu pas, că vechile deprinderi sunt greu de debarasat dar trebuie să găsim cumva o soluție pentru a înceta aceste vremuri în care se pare că fiecare este doar pentru el sau și mai rău, în luptă cu toți ceilalți.

Dacă nu o s-o facem noi acum, atunci cine și când o s-o facă? Peste câteva generații s-ar putea ca răul de astăzi să devină normalul de atunci. Da, așa este. Adesea răul de ieri devine normalul de mâine. Asta a fost și probabil că va fi mereu dilema fiecărei generații care privește către modul de a fi al celor tineri. Ceea ce considerăm noi rău astăzi va face parte din viața considerată normală de mâine, indiferent de indignarea și văicărelile noastre. Amintește-ți de acel laitmotiv al tuturor generațiilor precedente: „*Lumea se duce de râpă!"* Oare așa să fie sau este vorba doar de o simplă *"panta rei*" [365] în timp a valorilor sociale?

Probabil că și tu te întrebi - ca mulți alții înaintea ta - pentru a nu știu câta oară în istorie: ce este de făcut? Înainte de a căuta vreo vină sau soluții salvatoare la ceilalți, privește mai întâi la tine însuți. De ce? Pentru că societatea este formată din indivizi exact ca și tine. Nici mai buni și nici mai răi.

Nimeni nu vrea în adâncul sufletului său să fie rău sau să facă rău celorlalți. Și atunci de ce se ajunge aparent mereu la aceleași rezultate nedorite? Pentru că fiecare dintre noi înțelege realitatea prin prisma experiențelor personale și acționează potrivit personalității sale în conformitate cu ceea ce a înțeles el din acele experiențe. Iar acțiunea fiecăruia dintre noi nu ține cont decât de interesul personal ignorând faptul că interesele personale nearmonizate cu interesul general nu pot decât să ne lezeze pe toți.

Dar diversitatea intereselor noastre ar trebui să fie un lucru bun, generator de progres, asta dacă reușim să le armonizăm înainte de a le pune în practică. Nu putem înainta spre mai bine dacă toți ne gândim doar la interesul propriu ignorând interesele celorlalți - așa cum greșit mai cred unii că ar fi calea către binele lor personal.

De ce ar trebui să te uiți mai întâi la tine însuți înainte de a căuta răspunsuri la ceilalți? Pentru că înțelegându-te pe tine vei putea mai ușor să îi înțelegi și pe ceilalți. Mai precis motivațiile lor. Pentru că poți discerne mai limpede

[365] *„Totul curge" - aici cu sensul de schimbare permanentă a valorilor moralei în funcție de circumstanțele generate de către felul de a fi al fiecărei generații.*

corectul de incorect dacă proiectezi mai întâi asupra ta ceea ce dorești tu să le faci celorlalți. Privind întâi la tine vei gândi înainte de a acționa și atunci posibilitatea ca acțiunea ta să fie corectă și conformă situației date este mai mare.

Poate că ai să-ți spui: „*dar ce așteptări pot să am de la mine însumi? Eu nu sunt decât o sumă de determinări într-un univers fără liber arbitru. Nu pot decât să mă las purtat de val.*" Complet greșit. Faptul că știința se află abia la început și nu a deslușit încă toate mecanismele care țin de existența noastră te pune pe aceeași treaptă cu cei din antichitate care-și justificau adeseori lipsa de acțiune prin retorici de genul: „*ce putem face dacă zeii ne sunt împotrivă?*" sau mai recentul „*asta a fost voia divinității, necunoscute sunt căile ei*".

Între timp am aflat că zeii nu există și orice acțiune care are o motivație legată de ei este pur și simplu doar timp irosit din viața noastră și risipă inutilă de resurse - dacă nu și mai rău. Ca să fim corecți - nu am aflat că zeii nu există, ci doar că poveștile despre ei sunt doar invenții și că cei care le folosesc sunt ori săraci cu duhul ori extrem de creduli ori își doresc doar facilitarea propriului bine.

Experimentele științifice ne-au demonstrat că liber arbitrul nu există. Liber arbitrul - găselnița inventată de culte pentru a-și pune la adăpost divinitățile și a arăta cu degetul spre noi și nu spre ele atunci când ceva nu merge așa cum ar trebui să meargă - trebuie reconsiderat. El părea veridic unei logici bazate pe separarea întregului în fragmente dar astăzi știm că universul este un întreg inseparabil, iar ceea ce considerăm a fi părți ale întregului (oameni, flori, planete, găuri negre sau pisici) sunt doar convenții reducționiste convenabile percepțiilor și logicii noastre determinate de aceste percepții.

Dacă dorim o explicație credibilă trebuie doar să avem răbdare ca știința să depășească viziunea primitivă a părților și să găsească modalitatea prin care se produce ceea ce consideram înainte că este consecința existenței liberului arbitru. O cale de a afla aceste lucruri este să cercetăm cum se formează specificitatea răspunsului fiecăruia dintre noi în funcție de experiențele noastre anterioare și de circumstanțele determinărilor la care suntem supuși în tot timpul existenței noastre sub formă umană.

Dar în viața de toate zilele nu trebuie să așteptăm transpunerea în limbaj științific a ceea ce simțim cu toții ca fiind o realitate de necontestat pentru că nu contează ceea ce credem noi despre realitate, realitatea existenței rămâne aceeași indiferent de părerile noastre despre ea. Suntem

responsabili pentru faptele noastre chiar dacă liber arbitrul are o altă formă decât cea pe care o presupuneam până acum și nu-i putem invoca lipsa așa cum nu putem invoca nici voința divinităților pentru a nu face ceea ce ar trebui să facem sau pentru a nu răspunde pentru ceea ce facem, atunci când facem ceea ce nu ar trebui să facem.

Dar să lăsăm liber arbitrul și să ne ocupăm de ceva ce putem păți oricare dintre noi. Să spunem că sunt față în față cu mine însumi și constat că lucrurile nu par a fi prea în regulă. Ce trebuie să fac dacă constat că nu sunt pe drumul cel bun sau că nu am suficiente resurse ca să înțeleg care este drumul cel bun? Este simplu. Societatea a creat reguli care pot fi urmate chiar și de cei mai puțin dotați dintre noi. Singurul lucru pe care trebuie să îl ai este dorința de a face numai ceea ce trebuie. Să fii bine intenționat - cum se spune.

Numim aceste reguli morală și ele sunt destul de simple. Chiar dacă nu le cunoști pe toate, poți întreba despre ele; de obicei o astfel de întrebare sună cam așa „*ce este corect de făcut într-o astfel de situație?*” și ea trebuie pusă nu doar unui singur semen, ci mai multor persoane din diferite medii de încredere. Dacă îți alegi aceste medii în mod obiectiv și corect, mai mult ca sigur că media răspunsurilor pe care le vei primi îți va arăta calea cea bună.

De ce trebuie ca cei pe care îi întrebi să fie din medii diferite? Pentru că dacă întrebi zece hoți din pușcărie dacă este bine să îi bagi la pușcărie pe cei care fură vei primi - mai mult ca sigur - un răspuns subiectiv mediului din care aceștia provin. Diversificarea surselor de informație permite obținerea unor răspunsuri a căror medie de corectitudine poate fi acceptabilă în cele mai multe dintre cazuri.

Și tot în cele mai multe dintre cazuri vei înțelege singur ceea ce trebuie să faci, asta dacă ții minte că fiecare pas - oricât de neînsemnat ar părea el - trebuie să îl faci doar pe drumul către cel mai important țel al speciei noastre: idealul de om adevărat. Morala și înțelegerea corectă a realității reprezintă ghidul cel mai sigur către desăvârșirea ta și implicit siguranța și fericirea ta văzută ca o stare de bine și de echilibru. Nu spre asta tindem cu toții? Nu cred că ar putea exista cineva care să nu-și dorească să fie fericit.

CUM SĂ FII FERICIT

Dacă definim simplist fericirea ca fiind doar rezultatul generării de către organism a unor substanțe care ne conferă ceea ce am putea descrie prin șablonul „*senzație de plăcere*”, răspunsul la întrebarea „*Cum să fii fericit?*” ar putea fi: mâncând ceea ce ne place, îngurgitând diverse băuturi mai mult sau mai puțin alcoolice, făcând sex, scărpinându-ne, urinând, defecând, drogându-ne și multe altele de acest gen. Experiența noastră a tuturora ne arată că momentele de „*fericire*” obținute pe asemenea căi trec repede, iar unele - mai ales dacă sunt practicate excesiv - pot avea urmări neplăcute, adeseori chiar nefericite.

Dacă definim fericirea ca pe un echilibru psihic, răspunsul ar putea fi: fericirea constă în găsirea echilibrului și mai apoi în păstrarea lui cât mai mult cu putință. Aceeași pârdalnică de experiență ne arată că atât atingerea cât și păstrarea unei stări de echilibru pot fi un adevărat coșmar și necesită cel mai adesea sacrificii care anulează din start starea de echilibru către care tindem. De ce? Pentru că starea noastră normală constă într-o rostogolire permanentă între echilibru, pierderea echilibrului, recăpătarea echilibrului și tot așa. Mai simplist: viața ne dă zilnic bobârnace, iar noi ne străduim de fiecare dată să ne repunem pe picioare.

Dacă definim fericirea ca fiind urmarea neabătută a unei anumite căi pe care o considerăm a fi corectă, răspunsul ar putea fi: fericirea constă în a crede că ceea ce faci este corect. Dar în viața de zi cu zi găsim nenumărați semeni care suferă din cauză că merg pe căi considerate de către ei ca fiind corecte. Până și scrierile bisericești avertizează că mai toți „*aleșii*” au fost nefericiți tocmai din cauză că au urmat calea „*cea dreaptă*”. Sau mai corect spus calea pe care ei o considerau ca fiind cea „*dreaptă*”.

Poate că ai să argumentezi că majoritatea acestor scrieri sunt doar povești cu scop doctrinar sau moralizator (pilde) a căror intenție este să ne învețe să perseverăm în ceea ce credem în ciuda oricăror obstacole. Totuși nu trebuie să uităm că aceste scrieri însumează extrapolări ale experiențelor provenite chiar din realitatea de zi cu zi, chiar dacă anumite pasaje mai sar calul dintr-un motiv sau altul, cel mai adesea pentru a sublinia mai abitir anumite lucruri.

Fericirea - ca și credința în știință sau religie - reprezintă o abordare personală a unuia sau a mai multor aspecte ale realității de către fiecare individ în parte, după felul său de a fi. Unii se declară fericiți în prezența

artelor - poezie, pictură, muzică, literatură - alții în activități fizice - excursii, dans, înot, diverse sporturi - în timp ce unii resimt măreție și deslușiri magice în prezența matematicii, a fizicii, a chimiei, într-un cuvânt a cunoașterii științifice.

Momentele de trăire intensă mai pot fi asociate și cu diferite divinități imaginare, uneori chiar și cu cele despre care se presupune că ar fi malefice. Nu este ceva neobișnuit ca unii să declare că se simt atrași irezistibil de „*frumusețea diavolului*".

Dacă întrebi diferite persoane despre cum își imaginează propria persoană atingând fericirea vei primi nenumărate răspunsuri - de la copilul care se visează într-un magazin cu jucării la ratatul care crede că își dă sens propriei vieți visându-se într-un harem plin cu femei frumoase sau fizicianul care visează să descopere o nouă lege a universului. Fericirea personală poate fi curată sau murdară - judecată după preceptele moralei - pe măsura celor care și-o imaginează, o doresc și caută prin diferite mijloace să o obțină.

Să înțelegem atunci că prin noțiunea de fericire oamenii definesc visele despre care știu că nu se pot împlini? Că săracul va visa necontenit la lozul cel mare, flămândul la munții de pilaf, asupritul la o lume mai justă? Totuși ce este fericirea asta după care se pare că alergăm cu toții fără s-o putem obține decât arareori și doar pentru o perioadă mult prea scurtă de timp? S-ar putea ca fericirea să nu existe, să fie doar o dorință care nu se poate împlini? O stare ideală?

Să fie doar un jalon irealizabil de atins, veșnic mai departe de posibilitățile noastre, doar un crez care ne motivează acțiunile, ceva cumva la fel cu idealul atingerii de către noi a stadiului de om adevărat? Sau oare este ceva similar morcovului atârnat la capătul unui băț deasupra nasului măgarului care altfel ar refuza să se ostenească să meargă mai departe?

Să fie fericirea chiar renunțarea la visul de a fi fericit? Să fii fericit poate că înseamnă să nu-ți dorești să fii fericit ca să te scutești de efortul de a căuta fericirea, de a o menține și - de ce nu - să te scutești de o eventuală dezamăgire în cazul în care ai putea constata că fericirea la care visai nu este de loc fericire ba chiar din contra?

Pare oarecum logic ca lipsa dorinței de a fi fericit să desemneze chiar starea de fericire dar chiar așa o fi? Să fie fericirea - așa cum clamează unii - doar calea către fericire, iar după ce ne vedem ajunși la capătul acestei căi să constatăm că fericirea a dispărut undeva pe drum sau - mai

rău - că rezultatul nu a meritat efortul? Parcă pare cam nefiresc și olecuță cam prea descurajator.

Să încercăm atunci să o deslușim luând-o de-a-ndoaselea: cum să fi nefericit? Asta este simplu - vei gândi - este suficient să trebuiască să faci ceea ce nu dorești să faci și iată cauza nefericirii. Deci putem conchide că fericirea constă în a face ceea ce dorești să faci? Indiferent de urmări? Atunci este bețivul un om fericit dacă bea deși cunoaște prea bine urmările? Fumătorul, hulpavul sau orice alt dependent care nu se poate opune instinctelor sale, este un om fericit?

Se pare că - fie starea de fericire declanșată de o prezență imaginară presupus divină, fie una declanșată de împlinirea unor dorințe mai pământești sau chiar și fiziologice - nu durează niciodată prea mult. Știința ne spune că va dura doar atâta timp cât își fac simțită prezența endorfinele[366] în organismul nostru. Prezența endorfinelor pare a fi cauza prozaică a atât de mult supraestimatei stări de fericire. Simplu, prozaic, dezamăgitor și descurajant, ca orice mit adus cu picioarele pe pământ.

Să înțelegem atunci că starea de fericire este tranzitorie și dispare odată cu ceea ce a cauzat-o (proteina produsă de creier care dispare odată cu încetarea condițiilor care au generat-o și întreținut-o, condiții care depind la rândul lor de… dar cred că știi deja cum funcționează determinismul). Așadar nu există o stare „*de fericire*” continuă. Ea durează - ca orice lucru în acest univers - doar atât cât durează și circumstanțele care au generat-o sau care o pot întreține.

Dacă dorim să îi atribuim fericirii valențe morale atunci ea ar fi trebuit să fie răsplata străbaterii unui drum adeseori departe de a fi plăcut, un fel de "*finis coronat opus*" [367] - un lucru destul de puțin probabil pentru un organism normal din punct de vedere fiziologic și psihic (cu excepția deviațiilor de natură sexuală).

Și totuși foarte mulți consideră că aceasta este definiția fericirii, confundând fericirea cu sentimentul de ușurare care apare atunci când scăpăm de o problemă „*inoportună*” (defecarea constipatului, anularea sentinței condamnatului la moarte, încetarea unui bombardament care era cât pe ce să ne nimerească, lehamitea ursului care plictisit să ne mai fugărească pleacă atras de alte lucruri și mai știu eu ce alte alea).

---

[366] Clasa de compuși denumită endorfine ("endo" = endogenă + "orfină" = morfină) este formată din neuropeptide opioide endogene produse de sistemul nervos central şi glanda pituitară (hipofiza) cu rol principal în inhibarea semnalelor durerii.

[367] „Sfârșitul încununează opera” (în limba latină) - Ovidiu, „Heroides”, II, 85.

Nu putem să dăm o definiție unitară stării de fericire pentru că fiecare are propria concepție asupra acestui lucru - fericirea fiecăruia ține de subiectivismul său. Deși nu există ca o stare permanentă, ideea de fericire pare a fi necesară unor mașini biologice așa cum suntem noi. În ce fel? Pentru buna funcționare a mecanismului de supraviețuire bazat pe cele două stări fundamentale categorisite grosier și subiectiv în bine și rău. După una alergi, de cealaltă fugi.

Să nu uităm că acest mecanism de evaluare a lucrurilor este singurul mediator între noi și restul existenței și că acționează pentru supraviețuirea noastră. Și poate că de aceea am exacerbat starea de bine transformând-o în conceptul de fericire, atribuindu-i permanență și valențe nerealiste dar atât de necesare echilibrului nostru psihic. Un ideal către care să tindem. Binele personal suprem. Dacă am fi convinși că nu există fericire, am fi o specie extrem de tristă. Speranța fericirii este motorul acțiunilor noastre - acțiunile noastre fiind privite de către noi ca și cum ar fi treptele care ne apropie de ea.

Să sintetizăm: lipsa, pierderea sau căutarea cu orice preț a fericirii duce la nefericire. Nu există fericire ca stare permanentă, există numai nefericire cauzată de lipsa unei presupuse stări de fericire ori de inutilitatea eforturilor depuse în căutarea ei. După epuizarea speranței de a găsi fericirea, într-un final apare împăcarea (obișnuința) cu starea de nefericire. Dar nefericirea nu este neapărat ceva rău decât dacă îi exacerbăm importanța. Nefericirea este de fapt starea normală a speciei noastre.

Nefericirea - dincolo de dramatismul artificial al exagerărilor noastre sub imperiul unor evenimente nu prea fericite - este doar neîmpăcarea cu starea actuală. Este dorința de a avea altceva decât ceea ce avem deja și nimic mai mult. Asta dacă nu exagerăm cu ancorarea în această stare a tuturor trăirilor noastre - în care caz nefericirea devine tristețe. Tristețea este primul simptom al stării anormale numită tânjire, deznădejde sau disperare. Adică ratarea șansei de a ne trăi viața după felul nostru de a fi, măcinați fiind de ceea ce ne-am fi dorit - mai mult sau mai puțin justificat - să fim și nu am reușit.

Deși s-a înrădăcinat în conștiința colectivă să privim nefericirea ca pe un echivalent al tristeții sau chiar al disperării, trebuie să o privim doar ca pe o dorință de a schimba ceea ce avem cu ceea ce ne dorim. Ca pe ceva care ne face să tânjim după „*fericire*” sau mai bine spus după ceea ce înțelege fiecare dintre noi prin acest lucru. Și mai trebuie să înțelegem că nefericirea - atâta vreme cât nu se transformă în disperare - este o stare

normală de dinainte sau de după fericire și că ține doar de noi ca să nu capete conotații morbide.

Atunci când ajungi într-o fundătură nu trebuie să continui orbește să te lovești de zidul din față sperând să treci cumva prin el. Trebuie doar să înțelegi că acea cale nu este accesibilă pentru tine și să îți alegi un alt drum. Perseverența nu este întotdeauna ceva pozitiv. Mult mai important este să ne dăm seama când este momentul să renunțăm la un drum care nu duce nicăieri.

Atingerea stadiului de fericire - acea himeră a speciei noastre asemănătoare întrucâtva cu speranța noastră iluzorie de a atinge cândva stadiul de om adevărat - nu este posibilă, așa cum măgarului căruia i s-a atârnat un morcov în față ca să îl determine să meargă nu îi este cu putință să atingă acel morcov, oricât s-ar strădui. Fericirea este doar un concept generator de speranță (iluzii) care - în cel mai fericit caz - ne poate conduce nu la o stare de fericire, ci la una de găsire a echilibrului între ceea ce avem și ceea ce ne dorim.

Deci, dacă vrei ca să fii fericit, trebuie neapărat să speri că vei fi fericit - ceea ce îți va genera o stare de mulțumire „*inferioară*" fericirii dar generatoare de echilibru psihic. Adică un calm, un echilibru psihic… fericit. O așteptare a fericirii considerate în acest caz a fi iminentă.

Îndeobște se presupune că pentru a fi fericit nu este neapărată nevoie de a fi și cult. Unii spun că dimpotrivă, cunoașterea blazează și diminuează intensitatea fericirii, lipsind-o de mister. Depinde de ceea ce înțelege fiecare prin noțiunea de fericire sau prin cea de om cult.

OMUL CULT

"*Mens sana in corpore sano*" – un dicton latin care definește un ideal: o minte sănătoasă într-un corp sănătos. Simplificând - cum facem noi de obicei cu lucrurile prea complexe pe care nu prea avem chef să le aprofundăm - se pare că pornind de la idealul atletic al grecilor preluat de romani și tot cizelat pe parcurs - pe ici și pe colo - s-a ajuns astăzi pentru o parte din noi la un nou ideal: acela de om cult. Care în zilele noastre înclină mai mult spre o minte sănătoasă fără însă a nega necesitatea unui corp sănătos. Dar se pare că acesta din urmă nu pare să fie neapărat obligatoriu. Oare cum s-a diminuat importanța arătată corpului?

Cultele - într-una dintre evadările lor exagerate înafara realității - au despuiat omul de învelișul „*inutil*”, „*vanitos*” și îndemnător la „*pierzanie*” punând valoare pe suflet și blamând adesea nevrednicul înveliș. Cum sufletul nu a fost încă dibuit de nimeni ca o realitate demonstrabilă credibil, societatea și-a îndreptat atenția spre intelect, acesta părând a fi cea mai apropiată variantă surogat a presupusului suflet.

În zilele noastre cele două componente ale idealului antic s-au cam disociat: unii pun preț pe corp, alții pe minte, prea puțini pe amândouă la un loc și cu mult prea mulți pe nici una dintre ele. Așa că pentru o parte dintre noi omul cult a devenit noul ideal și asta datorită crezului celor mai mulți că omul cult ar avea mai multe șanse de a prospera în societatea de astăzi. Un crez destul de popular dar - din păcate - adesea infirmat de practică.

O pierdere pentru partea fizică, un câștig pentru intelect. Felul nostru de a fi nu prea ne lasă să ne ocupăm în mod egal de ambele - deși sunt unii care chiar încearcă. Iar uneori - atunci când lucrurile pot lua o întorsătură defavorabilă „*învelișului*”, intelectul poate salva tot ceea ce se poate salva din respectiva situație - viața lui Hawkins a dovedit-o cu prisosință. În societatea de astăzi este acceptabil ca intelectul să fie cu mult deasupra fizicului. Reciproca nu este valabilă decât cel mult pentru cei cu o judecată ceva mai superficială a lucrurilor. Și păcate, aceștia nu sunt de loc puțini.

Omul cult sau intelectualul reprezintă maximul de aspirație pentru un individ dotat cât de cât cu inteligență. Asta pentru că mai există și o mulțime de tot soiul de alte aspirații mai mult sau mai puțin inteligente către care se îndreaptă unii sau alții dintre noi. Stadiul de om cult nu reprezintă doar o formă personală de evoluție socială egoistă cu veleități de

căpătuială, ci reprezintă o necesitate stringentă a oricărei societăți. Fără un număr semnificativ de indivizi care au atins acest stadiu societatea nu poate progresa, nu se poate dezvolta și nici nu poate fi în siguranță în fața provocărilor realităților existenței.

Intelectualul reprezintă un atu absolut necesar nu numai supraviețuirii dar și ascensiunii în planul comodităților de tot felul. Către acest stadiu (de intelectual) ar trebui să tindem cu toții - zic eu - fiecare după putința sa. Și să încercăm să nu omitem nici dezvoltarea fizică, fiecare tot după voința și putința sa. Pentru că supraviețuirea speciei depinde și de intelect dar și de sănătatea organismelor noastre.

Acum cred că ar trebui să deslușim ce este acela un om cult. Adică un intelectual, un lucrător cu intelectul, un om cultivat, un gânditor în concordanță cu realitatea existenței. Adică un om care încearcă să înțeleagă realitatea existenței mai mult decât ceilalți semeni ai săi prea ocupați cu viața de zi cu zi ca să-și mai pună întrebări „*inutile*”. Mulți sunt mai interesați să se scarpine pe unde îi mănâncă decât să deslușească ce și de ce îi mănâncă.

Să începem mai întâi cu cei care - deși se vor a fi percepuți ca oameni culți - totuși sunt tare departe de a fi așa ceva. Scormonind prin viermuiala celor care se zbat să-și facă cunoscută pretinsa postură de lucrători cu mintea vom da de o sumedenie de ciudați și de ciudățenii. Un adevărat bâlci al pretențiilor nefondate.

Logoreea emfatică cu care încearcă unii să își plaseze ofilitele zarzavaturi provenite din prost întreținutul ogor al minții lor nu este nicidecum o dovadă de cultură, oricât de sofisticate ar părea îmbârligările lor de limbaj celor care nu se prea pricep într-ale spiritualității. În cazul acestor vânzători de buruieni este vorba doar de marketing grosolan în vederea convingerii celor naivi că ceea ce vând ei merită să fie cumpărat.

Ceea ce poate părea hazliu este faptul că adesea asemenea indivizi par ei înșiși sincer pătrunși de admirație față de ceea ce crește spontan dar inutil pe sterpul lor petic de creier. Atâta înțeleg ei din realitatea existenței. Se pare că narcisismul care îi potopește în ceea ce privește putința lor spirituală îi fac să nu observe miasma ratării intelectuale care le însoțește spusele neroade.

Lipsiți de scânteia adevărului dată de cunoașterea corectă a realității se pare că s-au resemnat la a se mai osteni să fie cu adevărat culți, mulțumindu-se să se străduiască doar să pară culți pentru cine are timp

de pierdut ca să le ia în serios vorbăria goală. Megalomani dornici de a fi luați în seamă, cerșesc atenția celorlalți mimând personaje cu mult mai importante decât ar putea susține minusculul lor bagaj intelectual.

Dar tot circul ăsta nu trebuie să te împiedice să deosebești banul bun de banul calp. Cum? Ignorând bâlciul dezlânat al penibilei lor auto-proslăviri deghizate cel mai adesea în dragoste ostentativă pentru semeni, pentru valorile umanității sau pentru poveștile în care nimeni nu mai crede dar care par a fi de mare folos atunci când vrei să te înconjori preventiv de o gloată protectoare.

Cei mai inteligenți dintre noi vor evita să intre în coliziune cu o asemenea gloată în fața căreia argumentele obiectivității nu fac nici cât o ceapă degerată. Scopul real al tuturor acestor mașinațiuni constă în încercarea individului de a se cățăra spre un loc cât mai bine situat. Fie că este vorba despre politică sau despre orice alt domeniu care să „*merite*" efortul.

Dar parcă te văd puțin nedumerit ca și cum nu ai înțelege despre ce anume vorbim aici. Aici facem vorbire despre diferența dintre omul cult și pretinsul om cult, acel penibil papagal recitator de fraze șterpelite de te miri de prin ce locuri. Despre cum să-i cernem pe impostorii ideilor chiar pe baza spuselor lor.

Ți-am promis de ceva timp că o să sporovăim puțin și despre cultură și iată că a venit timpul să o și facem. Am să încerc să nu mă pierd prea mult în dizertații - așa cum am eu prostul obicei - deși de acum cred că știi că nu rezist mereu tentației de a da din una în alta - adică (virgulă) că îmi place să mă folosesc de fiecare prilej ca să mai lămuresc și câte ceva dintre cele care au cât de cât tangență cu subiectul din acel moment. Sau chiar și pe lângă acel subiect. Așa că acum mă voi strădui ca să punctez doar câteva aspecte pe care le consider ceva mai relevante.

Prin cultură nu înțelegem „*gândirea*" egocentrică a celui care crede că a dibuit rosturile lumii scobindu-se în nas și emițând ideea că nasul a fost creat ca streașină de care să atârne mucii lui - invocând evidența aparentei stări de fapt. Cultura este un produs colectiv viu, interactiv, un mediu de dezvoltare intelectuală, o ambianță multivalentă care permite societății înaintarea către anumite direcții în funcție de necesitățile ei și de oportunitățile momentului.

Cultura necesită o comunitate care schimbă idei, un areal fizic în care se poate întâmpla în mod nestânjenit acest lucru și neapărat o continuitate ideatică (de principii fundamentale) de-a lungul a mai multor generații.

Cultura generează valori culturale valabile atâta timp cât sunt valabile și condițiile care le determină și le fac necesare dar și câtă vreme există consumatori pentru respectivul gen de cultură.

Oricât de valoroasă și de importantă ar fi o cultură, ea moare odată cu pierderea interesului față de ea. Asta se poate întâmpla datorită unei alte culturi mai puternice care o sufocă, sau pur și simplu datorită pierderii interesului față de identitatea culturală respectivă care la un moment dat nu mai reprezintă valori sau idealuri de atins. Istoria ne-a arătat cum culturi care la vremea lor au fost inovatoare și progresiste au fost abandonate din te miri ce cauze economice, politice, climatice sau religioase.

Cultura reflectă modul de adaptare spirituală a comunității la condițiile locului în care își duce traiul, modul în care reacționează la aceste condiții. Cultura desemnează specificitatea unei populații dintr-o anumită zonă, modul ei particular de a aborda existența, de a înțelege și de a interacționa cu realitatea existenței.

Cultura se formează în secole și ea este mai vizibilă (mai pregnantă) la populațiile stabile ca obiceiuri și așezare într-un anumit areal. Ea poate fi distrusă de alte culturi, poate îngloba elemente din alte culturi sau se poate recrea în funcție de schimbările survenite în societatea respectivă sau ale mediului în care există. Adică poate evolua sau involua în raport cu valorile sociale și morala pe care le generează la un moment dat.

Populațiile fără o cultură solidă proprie sunt îndeobște populații neomogene, populații formate din pribegi veniți de pretutindeni care afișează superficial elemente disparate provenite din culturile aparținând locurilor lor de origine sau din locurile prin care au tranzitat. Această spoială[368] de cultură nu are vlagă pentru că ea este doar un formalism mort, o rutină adusă de aiurea de câțiva și adesea preluată doar mimetic de către cei din jur. Ea nu reprezintă o experiență, o tradiție unitară sau un mod specific unitar de a acționa. Cumulul acestor fragmente culturale formează un fel de înjghebare ad-hoc cu pretenții de cultură.

Dar ceea ce rezultă nu este o cultură care să modeleze noile generații după specificul predecesorilor, ci mai mult o declarație de genul „*suntem în rândul lumii, avem și noi o cultură*”. După câteva generații, acest melanj

[368] Deși mulți vor clama un egalitarism de formă (de bon ton politic) între culturile lumii, un observator avizat poate discerne cu ușurință deosebirile dintre o cultură de milenii și una înfiripată de o sută-două de ani. Aici este vorba despre un mediu formator omogen persistent în timp la care factorul principal este durata și omogenitatea concepțiilor. În principiu toate culturile trebuie respectate la fel cum sunt respectate și diferitele credințe - fără comparații calitative; aprecierile de tip valoric sunt tributare doar aspectelor luate în considerare pentru comparație dar ele nu pot fi extinse la nivelul unei întregi culturi. Ca de obicei, partea - bună sau rea - nu poate defini întregul.

poate deveni mai întâi rutină, apoi tradiție și abia mai apoi cultura specifică locului respectiv.

Dar acest lucru se întâmplă doar dacă toate generațiile care coabitează simultan la un moment dat cad de acord asupra valorilor, semnificațiilor și moralei și nu se distanțează între ele după criterii superficiale de apartenență tribală, trăsături biologice sau mai știu eu ce repere de acest fel.

Cultura din ziua de astăzi este doar produsul unor convenții care acționează într-un anumit areal, nu mai este o specificitate a unui trib anume și a descendenților săi așa cum era odinioară. Cultura nu se cară cu traista din loc în loc, ea aparține unui anumit loc și celor care înțeleg să trăiască în acel loc într-un anumit fel. Omul cult poate pleca în bejanie dar cultura din traista lui îl va hrăni doar pe el. Pentru străinii pe care-i va întâlni în cale ea va reprezenta cel mult un exotism, adesea considerat inutil sau poate că inadecvat ori chiar un factor perturbator care nu își găsește locul în noul areal.

Importurile de cultură transplantate aiurea datorită atracției pentru exotism sau din mercantilismul importatorilor nu reprezintă decât un produs mort, artificial, o imitație sterilă. Cultura vie este emanația locală a unui modus vivendi și nu "*Monkey see, monkey do*[369] ".

În societatea de astăzi cu greu se mai poate vorbi despre cultură așa cum a fost ea înțeleasă atunci când a primit această denumire. Deși cultul banilor, al parvenirii sau al acaparării puterii au făcut întotdeauna parte din toate culturile - în general ca mijloace de atingere a unor scopuri - acum ele însele s-au transformat din căi lăturalnice către scopuri (uneori chiar scuzabile) în chiar scopuri în sine.

Printr-o ironie a sorții, îmbunătățirea nivelului de trai (care a fost factorul generator de cultură la începuturile societăților umane) astăzi parcă nu mai generează cu sârg cultură, ci mai mult pare că determină degenerarea acesteia spre forme caricaturale impuse agresiv de către indivizi ahtiați după beneficii. Sau recunoaștere politică.

Numeroase curente subculturale apărute ca urmare a interesului mercantil și nu a necesității spirituale nu mai caută rostul nostru în lume, ci calea cea mai ușoară către plăcere percepută ca senzație, proprietate sau acces la putere.

---

[369] *Maimuța vede, maimuța face (limba engleză) - se face referire la imitarea unor comportamente fără înțelegerea sensurilor acestora.*

Cultura actualelor generații nu mai este o cultură unitară, solidă, cu rădăcini în generațiile trecute, ci mai mult un cumul înjghebat din fragmente preluate din diverse subculturi. I se spune „*cultură globală*” deși - părerea mea - nu răspunde cu nimic la necesitățile reale ale umanității și nu aduce valoare în viața noastră - cel mult satisface doar apetitul unora pentru un anumit tip de divertisment.

De patru milioane de ani - unii merg până la 8-10 milioane - anatomia și fiziologia omului au rămas cam aceleași; practic, suntem aproape identici cu strămoșii noștri din comuna primitivă. Aproape. Deși unele specii de animale au evoluat mult în tot acest timp, noi am rămas cam la fel. Omul se naște ca aproape orice alt animal; dacă nu ar fi luat în grijă de către semenii săi chiar din clipa nașterii cu scopul de a fi transformat în om i-ar fi sortit să rămână la stadiul de animal. Adică ceea ce se găsește de fapt sub spoiala noastră de „*civilizație*” însușită mai mult sau mai puțin de către fiecare dintre noi.

Cei din jurul său își asumă rolul de modelator (sau dresor cum mai spun gurile rele) care va determina animalul om să învețe rolul de membru al societății, rol pe care trebuie apoi să-l interpreteze toată viața. Ce învață el de la ceilalți? Replicile pe care le spune, acțiunile pe care le face, credințele pe care le are. Aceasta este cultura lui personală căpătată în primii ani de viață. Dacă sursele sale de informații nu se bazează pe valorile fundamentale ale speciei noastre, atunci ceea ce deprinde individul este doar ceva superficial, de suprafață. Rămâne doar un animal camuflat sub un comportament care imită un om.

Ca fizic se pare că omul nu mai evoluează prea mult - cel puțin nu semnificativ - astfel încât să percepem aceste schimbări pe parcursul scurtei noastre vieți. Doar rolul pe care îl interpretează în societate se tot schimbă dând impresia evoluției personale. Acest rol este supus regulilor - stabilite chiar de către semenii săi - pentru marea improvizație a tragi-comediei umane (dacă este să dăm crezare devizei cândva vestitului teatru Globe[370]). Este un rol pe care fiecare dintre noi îl interpretează până în cea din urmă zi. Și referitor la regulile care guvernează limitele în care ar trebui să ne interpretăm personajele - ele poartă numele generic de morală.

Morala se adaptează și ea pe măsură ce scena pe care ne jucăm rolul nostru se modifică mereu sub incidența propriilor noastre acțiuni. Cu cât

[370] *La intrarea teatrului Globe din Londra (fondat în 1599) era scris în latină "Totus mundus agit histrionem" (cu sens aproximativ „Lumea întreagă este o scenă” sau „Toată lumea joacă teatru”); dramaturgul englez William Shakespeare (1564-1616) a folosit acest motto ca replică în piesa "As You Like It" („Cum vă place” - 1599): "All the world's a stage, / And all the men and women merely players" („Lumea întreagă este o scenă, / Și toți bărbații și femeile sunt pur și simplu actori”).*

morala este mai departe de ceea ce am fi fără dresajul celorlalți (scuze, în loc de „*dresajul celorlalți*” pudibonzii și alții ca ei sunt rugați să citească „*a fi modelați în spirit uman de către semeni*” - dresaj parcă sună prea „*animalic*” pentru cei care își închipuie că ei sunt deja oameni adevărați) cu atât acumulările generatoare de tensiune din noi vor crește.

Starea de echilibru între ceea ce suntem de fapt și ceea ce vor alții să fim este dificil de atins și foarte greu de menținut fără sforțările pe care uneori trebuie să le facem chiar și atunci când avem mari îndoieli în privința utilității efortului. Dar la ce bun să fim altfel decât suntem de fapt? Răspunsul este extrem de simplu și - din păcate - fără alternativă: ca să putem supraviețui împreună.

De unul singur nu am avea prea multe șanse, mai ales că se pare că avem unul dintre cei mai de temuți dușmani din universul cunoscut: pe cei din propria noastră specie care nu dau doi bani pe morală. Liantul care unește turma și ne împiedică să sărim unii la beregata altora este morala. Ea stabilește valori și ierarhii care ar trebui să ne conducă acțiunile astfel încât să ne fie bine împreună.

Este adevărat că valorile umanității par ceva insignifiant la nivelul universului; ceea ce noi considerăm valori sunt doar lucruri care ne favorizează existența într-un fel sau altul. Multe dintre pretinsele noastre valori nu sunt de loc echitabile față de restul existenței și probabil vor constitui cândva cauza extincției noastre. Asta în cazul în care supraviețuirea noastră va depinde cumva de o logică cu mult mai adaptată realității, o logică care să nu ne aparțină[371]. Mai precis, o logică care să considere irelevante cerințele instinctului nostru de conservare.

Nu știu dacă este posibil dar ar trebui să ne străduim mai mult ca să înțelegem cursul firesc al lucrurilor și să ne adaptăm acestuia. În schimb încercăm mai mereu să-i deviem traseul după interesul nostru de moment fără ca să ne gândim prea mult la repercusiunile care decurg asupra noastră dar și asupra celorlalți. Acest lucru - care nu este altceva decât o îndepărtare de realitate - atrage acumularea de tensiuni care cândva vor răbufni și probabil că în timp vor putea deveni de necontrolat.

Dar să revenim la morală. Morala face parte integrantă din cultura unei societăți consfințindu-i și ierarhizându-i valorile. Cultura stabilește modul în care societatea respectivă gândește și acționează în limitele impuse de

[371] *Aluzie la temerile existente față de inteligența artificială (IA) care ieșită de sub controlul uman poate acționa independent de voința și - mai ales - de interesele noastre.*

morală. De direcția în care cultura determină gândirea și acțiunile unei societăți depinde supraviețuirea acelei societăți.

Cultura definește o societate pe ansamblu cu toate că ea nu este omogenă la toate nivelurile ei - mai ales la nivel de individ. Ea este doar un aspect global al unei societăți, o medie a inegalității indivizilor acelei societăți. Trăind în epoca lui Shakespeare sau a lui Einstein nu înseamnă că ai fi putut fi egalul lor, ci doar că dacă ai fi avut capacitățile necesare (putință, voință, motivație) și circumstanțele potrivite, ai fi avut posibilitatea să ajungi cumva ca ei.

Voi face o simplificare și voi împărți subiectiv cultura în două: cultura de nivel primar - adică cea accesibilă tuturor și pentru care nu sunt necesare eforturi sau capacități deosebite - și cea exclusivistă, aparținând elitelor spirituale. De ce exclusivistă? Pentru că însușirea ei depinde de anumite circumstanțe și resurse care nu sunt la îndemâna oricui.

„*Blasfemie!*" se vor agita unii. Din păcate nu chiar toate păsările pot zbura, ci doar cele care au tot ceea ce le trebuie pentru asta. Nici dorința și nici strădania nu sunt de folos dacă nu ai acele lucruri care nu depind de dorință sau strădanie. Dar - cu toate acestea - în societatea omenească și găinile și vulturii sunt tot păsări. Nu ca să nu jignim găinile ci pentru că - deși nu pot face aceleași lucruri - au aceeași descendență.

Ne vom ocupa doar de adevăratul om cult - adică de acela al cărui nivel calitativ de cunoștințe obiective îl face să fie util societății. S-ar putea presupune că cel care se folosește de cultură ca de o platformă de propășire a interesului său personal nu poate fi decât un monstru egoist - dar oare nu toți suntem așa într-o mai mică sau mai mare măsură?

Totul depinde doar de cât suntem noi de utili celorlalți și mai puțin de intențiile cu care ne-am îndreptat spre această cale. Utilitatea este unitatea de măsură a noastră pe care o practică societatea atunci când ne judecă aportul. Restul este doar o problemă de morală personală.

Vom apela mai întâi la un dicționar ca să vedem care este părerea cu iz „*oficial*" despre această problemă. Dicționarul ne spune despre cultură că ar fi: „*totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori*" în timp ce omul de cultură ar fi o „*persoană cu un nivel intelectual ridicat, care posedă cunoștințe universale multe și temeinice".* [372]

[372] *Citate preluate din DEX 2009.*

Per ansamblu pare ok dar gândirea nonconformistă are o părere puțin mai nuanțată: cuvântul nostru „*cultură*” are o multitudine de semnificații în funcție de contextul în care este folosit. Ambiguitatea este doar una dintre multele metehne ale limbilor utilizate de oamenii preocupați mai mult de viața de zi cu zi decât de a se strădui să-și împărtășească nuanțe, înțelesuri și subînțelesuri subtile. Sensurile subtile sunt importante doar pentru cei care le înțeleg cu adevărat semnificațiile.

Există și graiuri care abundă de o multitudine de cuvinte pentru mult mai multe dintre aspectele vieții[373] - de obicei acolo unde viața spirituală a evoluat mai devreme, favorizată într-un fel sau altul de condițiile de mediu și de către anumite circumstanțe specifice. De aceea mulți dintre scriitorii din estul Europei au preferat să scrie în limbile vestului Europei, în limbi ceva mai propice transmiterii sensurilor pe care nu prea le întâlnești în viața cea de toate zilele dar - ca să fim cinstiți - și pentru a profita de răspândirea teritorială a acestora.

Pentru că noi nu avem un cuvânt specific (sau poate că nu cunosc eu un asemenea cuvânt - cel puțin nu în limbajul comun în care încerc să scriu această carte) vom trasa arbitrar câteva repere la care să facem referire atunci când vom folosi termenul *„cultură”.* De obicei se inventează un cuvânt nou sau cei mai puțin aroganți utilizează barbarisme. Cred că putem evita aceste lucruri doar cu câteva explicații în plus - atunci când se va dovedi necesar.

Genul de cultură despre care vorbim noi aici necesită stabilitate materială și motivații puternice. Stabilitatea materială asigură străbaterea unor căi care altfel ar fi abandonate din lipsă de resurse. Asta cu toate că uneori chiar absența stabilității materiale poate constitui o motivație puternică pentru cei care văd în cultură un mijloc de realizare materială personală sau chiar de compensare spirituală a lipsurilor materiale. Și să nu îi uităm nici pe cei care văd în cultură o redutabilă armă politică sau chiar religioasă.

Cultura poate fi deturnată către un scop în sine sau poate fi folosită ca o unealtă către cine știe ce scopuri. Nu știu dacă acest lucru este sau nu benefic pentru că ceea ce ar trebui să conteze este influența actului de cultură asupra noastră și nu motivația sau metodele (atâta vreme cât

---

[373] Conform Global Language Monitor numărul cuvintelor din limba engleză era de peste 1.041.000 la 1 ianuarie 2017; limba română se pare că trece doar cu puțin peste 530.000 de cuvinte după aprecieri neoficiale extrem de generoase care iau în calcul și formele flexionare ale cuvintelor (din păcate nu mai știu exact sursa așa că nu pune prea multă bază pe această cifră). Alte aprecieri ar fi: circa 62.000 de cuvinte (DOOM), circa 75.399 de cuvinte (DexOnline), circa 67.000 de cuvinte (DEX 2016), circa 170.000 de cuvinte + circa 30.000 diminutive (Marele dicționar al limbii române), circa 80.000 (Dicționarul universal al limbii române 2010). Evident, toate aceste cifre nu sunt reale, ci doar aproximări subiective. O limbă este ca un organism viu care „achiziționează” mereu cuvinte inventate sau împrumutate din alte limbi și care „uită” mereu cuvinte datorită încetării folosirii lor. Se apreciază că în limba engleză apare un cuvânt nou la fiecare 98 de minute fără a se putea estima și numărul de cuvinte care se pierd în acest timp.

acestea se încadrează în limitele moralului) sau în cel mai rău caz dacă beneficiile aduse interesului general compensează prejudiciile colaterale.

În fond cultura nu este altceva decât acumularea cunoașterii sub o formă inteligibilă și transmisibilă către cât mai mulți membri ai societății. Cultura vine ca răspuns la dorința oamenilor de a aparține la o tovărășie comunitară a cunoașterii, la o viziune participativă comună asupra realității existenței și nu în ultimul rând la extinderea acestei viziuni în beneficiul tuturor. Cei care sunt lipsiți de această dorință - dacă nu sunt împinși pe această cale de unele aspecte ale vieții - nu se vor osteni către cultură.

Nu oricine poate deveni om cult dar oricine poate să încerce - pentru că oricât de puțin se va sălta peste nivelul său actual, va fi din plin răsplătit cu o perspectivă mai largă asupra lucrurilor. Ori nu asta căutăm toți? Să ne ridicăm pe vârful picioarelor putințelor noastre ca să ne lărgim cât de cât orizontul. Să încercăm să vedem și dincolo de ceea ce se poate vedea în mod obișnuit în viața de zi cu zi.

Însă în frunte nu răzbat decât cei cu mintea ageră și gândirea eliberată de șabloanele comune; lor li se deschide o perspectivă mai largă și moral este ca și ei la rândul lor să încerce să-i ajute pe ceilalți să înțeleagă măcar o parte din ceea ce ei au înțeles prin propriile forțe sau datorită altora asemeni lor.

Gândirea lor nu trebuie luată ca un șablon după care să-ți croiești propria-ți viață, ci doar ca pe un loc care trebuie cercetat și trecut prin discernământul personal. Nu tot ceea ce este adevărat și benefic pentru un om într-o anumită împrejurare este adevărat și benefic pentru toată lumea în orice fel de împrejurare.

Omul inteligent tinde să experimenteze mereu lucruri noi, ferindu-se să trăiască în rutina unei rețete - oricât de sigură sau de benefică ar părea ea să fie - și nimeni nu poate schimba acest fel de a fi. Nu au reușit să-l schimbe nici cultele religioase, nici ideologiile politice și nici sistemele filosofice. Și nici măcar morala care încearcă mereu să impună limite asupra permisibilului nostru. Timpul erodează limitele, iar interdicțiile de ieri devin obișnuințele de astăzi și în anumite cazuri chiar valorile de mâine.

Mai pe scurt, sensul cuvântului cultură care ne interesează pe noi se referă la acel cumul de cunoștințe care îți poate permite să îți faci o părere proprie despre un anumit lucru, apreciindu-i corect valoarea, originea, motivația, utilitatea și implicările care decurg din toate acestea. Accesul la

o astfel de cunoaștere îmbunătățește radical calitatea vieții individului și prin el și pe a celorlalți.

În principal este vorba de cunoaștere, dar nu orice fel de cunoaștere, ci o cunoaștere dobândită prin mijloace raționale adecvate, specifice, obiective, în condiții repetabile și demonstrabile pentru fiecare subiect în parte. Doar acest fel de cultură poate fi purtată în desagă în pribegie și poate fi împărtășită și celorlalți de pe aiurea ca să devină componentă a unei culturi universale - cumulul celor mai importante valori ale culturilor locale. Le mai numim și valori ale umanității.

Și ca o mică paranteză la valorile materiale pomenite în definiția dicționarului: totul în acest univers este material, chiar și gândurile noastre. Nu există decât materie care se manifestă sub diferite forme. Obiectele, fenomenele, însăși gândirea și semnificațiile pe care le atribuim acestora sunt tot materie. Toate sunt manifestări ale materiei exprimate prin diferite forme materiale.

Chiar și „*spiritualitatea*”, sentimentele religioase, trăirile emotive, conștientizarea propriei existențe și toate cele câte există, sunt numai și numai manifestări ale materiei sub diferite forme. Manifestări strict materiale influențate direct sau indirect de către întregul existenței în moduri prea complexe și subtile ca să le putem deslușì întotdeauna.

Nu există nimic în afară de materie - evident sub rezerva limitelor percepțiilor și logicii noastre. În afara manifestărilor materiei noi ne putem doar imagina și specula asupra unor presupuse „*existențe*” neverificabile. Dar toate aceste speculații sunt la fel de neverosimile pentru cel care este dispus să gândească obiectiv: cu ce este mai credibilă o divinitate dintr-o poveste imaginară față de un balaur dintr-o altă poveste de același gen?

Ambele povești sunt doar extrapolări exacerbate a unor trăiri umane obișnuite. Doar că balaurii sunt mai credibili dacă am văzut o fosilă uriașă scoasă din pământ pe când divinitățile nu au în spate dovezi palpabile, ci cel mai adesea interesele unora și altora dintre noi. Și nu întotdeauna aceste interese sunt benefice pentru toată lumea. Și în nici un caz nu sunt benefice cunoașterii raționale și obiective asupra realității, ci cel mai adesea par a fi bețe vârâte în adins în roatele cunoașterii noastre, cu singurul scop de a ne îndepărta de realitatea existenței îndreptându-ne spre tărâmurile imaginare ale fanteziei. Tărâmuri aducătoare de beneficii sub diverse forme doar pentru unii.

Deși pare mai greu de înțeles pentru unii dintre noi - nu există în univers nici un spațiu din care să lipsească materia (nu există vid, eter, neant, gol sau mai știu eu ce denumiri prin care se sugerează lipsa materiei dintr-un anumit spațiu - tot spațiul este material). Tot universul nu este decât o singură bucată de materie care pentru simțurile noastre apare ca având consistențe și proprietăți locale deosebite, mergând de la densitatea enormă din găurile negre până la imperceptibilul din chiar jurul nostru.

Ups! Parcă am promis să o iau mai domol cu divagațiile de la subiect, așa că hai să revenim iarăși la omul cult. Ce este omul cult? După definiția dicționarului pare simplu: urmezi treptele școlii de la prima până la ultima și gata, ești un om cult - sau intelectual cum se mai spune. La sfârșitul școlii îți dau și o diplomă pentru cazul în care angajatorii, prietenii, vecinii sau mai știu eu cine nu te-ar crede pe cuvânt că ești realmente mai mult sau mai puțin cult. Mulți chiar își pun diplomele pe perete ca să fie siguri că află toată lumea cât de culți sunt ei. Oare chiar așa de simplu să fie?

Ca să fim în acord cu afirmația dicționarului vom considera că „*nivel intelectual ridicat*” face referire la faptul că nu este suficient să posezi cunoștințe multe și diverse ci mai trebuie ca pe baza acestor cunoștințe să-ți poți elabora propriile-ți păreri. Viziunea personală a fiecăruia dintre noi diferă subtil în nuanțe și tocmai unele dintre aceste nuanțe ignorate uzual de cei care sunt… cum să-ți spun... poate mai puțin culți, fac diferența între cult și incult.

Dar abia am afirmat acum ceva vreme că toți dispunem de o viziune personală; în acest caz suntem culți cu toții doar pentru că fiecare dintre noi dăm interpretări personale și subiective realității? În nici un caz.

În general se consideră că un om cult este un individ corect informat și cu opinii proprii într-unul sau mai multe domenii de cunoaștere. A avea opinii proprii nu înseamnă neapărat că acele opinii sunt substanțial diferite de ale celorlalți, ci doar faptul că acele opinii constituie concluzii personale care uneori pot coincide (sau nu) cu ceea ce cred și alții despre același subiect.

Nu este obligatoriu ca opiniile unui om cult să corespundă cu opiniile altor oameni culți, ele pot fi chiar divergente - realitatea poate fi privită din diverse perspective și luând în calcul diverse circumstanțe. A fi considerat cult pare acum o problemă legată mai mult de complexitatea, subtilitatea și acuratețea proceselor cognitive.

Să fie omul cult (intelectualul) doar vârful unei ierarhizări subiective și nu o treaptă de cunoaștere care necesită îndeplinirea anumitor criterii? Să reprezinte o categorie cu limite indulgente în care putem încadra pe oricine bate cât de cât cu criteriile pe care vrem să le impunem la un moment dat? A făcut școală, are o grămadă de diplome, îi place să citească, își dă cu părerea despre orice, poate vorbi ore în șir despre te miri ce așa că trebuie să fie un om tare cult! Așa o fi?

Nu, nu merge așa. Cei pe care dorim să-i etichetăm drept culți trebuie să fie în primul rând ancorați în planul superior al cunoașterii din domeniile lor. Dacă ar dispărea toată omenirea cu excepția inculților, inculții tot nu ar deveni culți chiar și în lipsa reperelor comparative, deși mai mult ca sigur că ei așa s-ar considera.

Mulți cred că ei înșiși sau alții ca ei ar putea atinge stadiul de om cult ignorând realitatea existenței în favoarea „*adevărurilor*” circumstanțiale din universul lor personal - acest lucru întâmplându-se tocmai datorită calităților îndoielnice a surselor cunoașterii lor. Calitatea cunoașterii noastre influențează decisiv calitatea discernământului pe care îl avem. Calitatea discernământului influențează decisiv calitatea interacțiunilor noastre cu realitatea.

Pentru a fi considerat un om cult trebuie să posezi cunoștințe suficiente și corecte despre realitatea existenței, cunoștințe pe baza cărora să-ți elaborezi propriile păreri. Pentru a putea avea o imagine de ansamblu este absolut obligatoriu ca aceste cunoștințe să parvină și din alte domenii înrudite cu domeniul în care excelezi - cunoștințele capătă consistență și confirmare în cadrul unui proces interdisciplinar de acumulare și consolidare a informațiilor.

În ziua de astăzi, limitarea la un singur domeniu poate duce de multe ori la o lipsă de orizont (la o perspectivă limitată) și de aici la concluzii false prin extrapolarea de generalități în baza unor particularități. Adică judeci interiorul după fațadă - cum fac cei mai mulți dintre noi. O singură fațeta a unui lucru nu definește întregul acelui lucru decât poate pentru cei superficiali care se mulțumesc cu o primă impresie.

Să presupunem că te consideri a fi un om cult. Nu este obligatoriu ca opiniile tale să corespundă mot a mot cu opiniile altor oameni „*culți*” dar aceste opinii trebuie susținute cu dovezi incontestabile. Adică raționale, obiective și verificabile. Modul tău de gândire trebuie să fie în concordanță cu valorile impuse de societate - cu excepția cazurilor în care gândirea ta depășește vizionar limitele impuse și poate contribui cumva la progresul

societății prin denunțarea unor false valori sau prin promovarea unor noi valori. Planul în care operează toate acestea trebuie să fie cât mai sus față de nivelul cel mai de jos (față de entry level) aparținând domeniului respectiv.

Te văd puțin confuz. Credeai că toate aceste criterii definesc un savant și nicidecum un om cult. Poate chiar credeai că un intelectual reprezintă treapta ceva mai mică a omului cult. Da, aceasta este percepția populară și de aceea mulți care fac paradă recitând șabloanele altora sunt considerați în mod eronat ca fiind intelectuali. Iar pe cei care reușesc să impresioneze prin carismă și debit verbal lipsit de conținut ideatic propriu - unii chiar îi cred a fi culți.

Incultul consideră că incultul cu debit verbal mai mare decât el este cult (de fapt el spune că este „*mai cult*" decât el). Nu debitul verbal, spontaneitatea, carisma, teatralitatea, iscusința cu care înșiră cuvinte în idei fără real conținut valoric - într-un cuvânt nu contează impresia pe care o face ca retorică, ci contează doar utilitatea - și în anumite cazuri și originalitatea (cu sensul de contribuție proprie nouă) - conținutului discursului.

Altfel totul nu este decât vorbărie goală. Limbaj de lemn inutil, plictisitor și cel mai adesea dăunător. Demagogie. Cultura adevărată creează valoare prin cele mai nebănuite căi. Fără această valoare toată vorbăria întortocheată a incultului nu este altceva decât un ambalaj gol care poluează căile cunoașterii și îi poate induce în eroare doar pe cei neavizați.

Omul cult sau intelectualul sunt una și același lucru. Nu poți fi una fără a fi și cealaltă. Confuzia vine de la utilizarea simultană a două denumiri ale aceluiași lucru. Este adevărat: un om cult este ca un mic savant, prin „*mic*" definind cantitatea de cunoștințe pe care o deține într-un domeniu comparată cu cea deținută de un savant specializat în acel domeniu.

Toate cunoștințele sale - la fel ca și cele ale unui savant - trebuie să fie corecte și de actualitate - în concordanță cu mersul cunoașterii vremii sale. Diferența dintre un om cult și un savant se face prin amplitudinea, subtilitatea și puterea de sintetizare și de extrapolare a cunoștințelor. Dar și prin modul prin care ei transmit celorlalți acele cunoștințe.

Un om cult - sau intelectual cum obișnuim să spunem - este un individ care știe cum să-și utilizeze discernământul ca să extragă de la societate informație de calitate (corectă, verificabilă) informație pe care o returnează

societății adăugându-i valoare prin prelucrarea ei într-o manieră personală.

Nu poate fi cineva cult doar pentru sine fără să returneze societății într-o formă îmbunătățită ceea ce a preluat de la societate. A fi cult nu înseamnă să deții cheile care dezleagă mistere de tot felul doar pentru uzul turnulețului tău de fildeș - așa cum greșit mai consideră cei cu mințile împotmolite prin mlaștina narcisismului.

A fi cult înseamnă să poți manipula astfel informația primită încât să o îmbunătățești calitativ după normele societății în care trăiești și apoi să o transmiți îndărăt celorlalți. Este o greșeală destul de frecventă să consideri în categoria *„culților”* pe cei care etalează memorarea a sumedenie de date de tot felul dar care nu sunt în stare să tragă nici o concluzie cu adevărat originală din ele.

Și greșită este și acordarea statutului de superioritate celor care sunt considerați culți („*nivel intelectual înalt*” - cum spune definiția din dicționar). De ce? Pentru că ei nu fac nimic altceva decât să fie normali, firești, așa cum ar trebui să fie toată lumea. Inculții reprezintă anomalia deși ei sunt cei mai mulți datorită faptului că ființa umană are o mare slăbiciune pentru căile vieții aparent mai ușoare.

Dar să revenim din nou la cultura omului cult. În primul rând cultura este un bun comunitar în sensul că este produsă de comunitate și este destinată comunității. Ea nu țâșnește așa de la sine din capul vreunui geniu - așa după cum mai cred unii. Drumul care duce spre ea - ca spre orice act de cunoaștere - nu este tocmai lesnicios și din această cauză cei care pornesc de la o relativă egalitate când sunt la vârste fragede ajung să se departajeze între ei ca alergătorii de la maraton, ocupând poziții până la care i-au ținut motivația sau putința lor.

Ca și în sport - pe acest drum care nu este ușor pentru toată lumea - dacă vrei să ajungi la performanță ai nevoie de antrenament, motivație și mai ales de putință.

Fără motivație nimeni nu depune efort pentru nimic (mă refer doar la cei cuprinși în ceea ce numim normalitate în general). Motivația provine din experiențele personale - cu cât aceste experiențe sunt mai intens trăite cu atât motivația va fi mai puternică. Tăria motivației depinde de modul în care suntem afectați - mai mult sau mai puțin pozitiv - de către evenimentele semnificative din viața noastră.

O viață dificilă plină de obstacole de toate felurile poate duce la motivații puternice sau - în funcție de felul nostru de a fi - la o lipsă totală de motivație. La fel se va întâmpla și în cazul unei vieți facile. Legile determinării sunt destul de ușor de sesizat în asemenea cazuri, mai ales dacă ținem cont de circumstanța cea mai importantă: felul nostru de a fi.

Descurajarea sau încurajarea motivării spre un anume țel este o metodă consacrată de manipulare a omului de către om încă de când am început să interacționăm dar asta reprezintă un alt subiect care nu-și are locul aici (deși are oarecum tangență cu subiectul nostru). Motivația eficientă diferă în funcție de firea individului și de lucrurile către care acesta simte atracție.

Unii vor dori să fie culți atrași de dorința de a cunoaște cu adevărat realitatea existenței, alții vor fi atrași de compania numelor ilustre ale gândirii pe care le consideră a fi modele demne de urmat, alții vor dori doar să obțină beneficii sociale sau simple foloase materiale. Dar cei mai mulți dintre noi consideră că se poate trăi cu mult mai lesnicios fără a face eforturi de a depăși statutul de incult. De ce? Pentru că în cadrul ierarhiei lor valorice cultura nu reprezintă un atribut indispensabil calității vieții, ci mai mult un fel de „*zorzoană*”, adeseori considerată a fi inutilă - așa cum se vede din perspectiva lor îngustă și egocentristă asupra realității existenței.

Este cultura fără moralitate, cultură? Este o temă sensibilă și discutabilă ca orice temă care are în fundal abateri de la normele morale. Cultura este un produs social care include printre altele și valorile morale specifice la un moment dat. Uneori în condițiile în care aceste valori sunt alterate din varii motive pot apărea și produse cu aspect pretins de cultură dar incluzând respectivele alterări.

Acestea sunt reprezentative pentru segmentele de societate care le promovează sub pretenția de cultură și pot merge de la picturi obscene la cărți îmbrăcate în piele umană sau veioze confecționate din cranii de om reale. Dar aceste manifestări nu pot fi numite cultură, ci cel mult subcultură, iar unele dintre ele chiar merită categorisirea de manifestări psihopate ale unor deviați de la orice norme de comportament acceptabil. Asta este valabil astăzi dar odată cu flexibilizarea din ce în ce mai mult a moralei s-ar putea să avem surprize în viitor.

Ce este subcultura? Și această temă este amplu dezbătută fără concluzii unanime. Unii sunt pro, alții contra. În fapt subcultura este o derogare de la valorile culturale unanim recunoscute de societate în favoarea unor

pseudovalori cu care se încearcă substituirea valorilor reale. Uneori chiar ignorând mai mult sau mai puțin simțul estetic sau chiar morala.

Subcultura este expresia unor grupuri care nu își regăsesc din varii motive propriile aspirații în peisajul cultural normal al societății. Din păcate, în zilele noastre subculturi de toate felurile își fac apariția în viața publică pentru că în general subcultura nu impune selecții după criterii valorice, ea se bazează mai mult pe senzorial, pe spirit de turmă și mai de loc pe gândire analitică. De multe ori putem chiar spune că anumite manifestări ale unor subculturi se adresează mai mult animalului din noi decât intelectului rațional.

Un om cu adevărat cult nu poate fi un individ care aderă la o pseudocultură, adică la un surogat de cultură care face rabat de la valorile morale sau culturale ale societății. Cu toate acestea, avem în zilele noastre tot mai multe specimene care clamează apartenența la asemenea deviații și totuși se pretind sau doar sunt pe nedrept bănuiți a fi culți. Este o mare diferență între „*eroii*” subculturilor și reprezentanții adevărați ai culturii.

În ziua de astăzi - când comerțul în goana sa după bani creează prin reclamă necesități și scări de valori false - foarte mulți dintre cei care nu dispun de un discernământ matur confundă subcultura cu un înlocuitor mai „*agreabil*” - din punctul lor de vedere - al culturii reale. Cultura reală înseamnă o valoare permanentă, o garanție a continuității pe un drum dovedit a fi nu numai fezabil dar și util societății. Dar ca să o înțelegi ar trebui ca să fii la același nivel de complexitate cu ea. Complexitate intelectuală, scară de valori și idealuri.

Subcultura nu este decât o stridență locală urmărită un timp din curiozitate și spirit de turmă înainte de a fi uitată. Cultura însumează cele mai nobile și subtile aspirații ale noastre. Subcultura este doar rezultatul refulării grosolane a unor porniri instinctuale și a neputinței (limitărilor) intelectuale de a înțelege cultura adevărată. De a face din trăirile lor elemente de referință cu valoare de simbol reprezentativ pentru o anumită etapă a evoluției umane.

Cum poți stabili dacă ai de a face cu un surogat de cultură și nu cu un act de cultură autentică? Destul de dificil pentru cineva care nu este cu adevărat cult. Criteriul principal este valoarea care poate fi morală, estetică, interpretativă sau de orice altă natură. Să nu uităm că și subcultura jonglează parțial cu o parte dintre aceste valori încercând ca prin ele să suplinească golul ideatic al manifestărilor lor.

Din păcate nu putem face ierarhii valorice. Fiecare act de cultură sau de subcultură răspunde unor anumite necesități născute ca urmare a felului de a fi în care a evoluat pe parcursul vieții sale fiecare individ creator activ sau doar consumator pasiv de act cultural.

Unii ascultă muzică simfonică, alții preferă muzică populară, iar alții strigăte guturale ritmate. Toți au pretenția că ascultă muzică. Mesajul muzical merge de la complexitate, subtilitate și valoare la "*reductio ad absurdum*[374]" – în care caz mesajul se reduce doar la incitații instinctuale. Ca și cum mirosul mâncării ar putea ține loc de mâncare. Dar unii chiar cred acest lucru. Se spune că preferința pentru un gen muzical sau altul nu prea are tangență cu cât de cult ești. Greșit. A fi cult înseamnă - printre altele - și a avea un discernământ antrenat să recunoască valoarea. Acolo unde aceasta există.

Descifrarea mesajului muzical se face în funcție de cât de subtile sunt percepțiile tale, de sensibilitățile tale și de putința de a identifica rezonanțe cu propriile-ți experiențe de viață. Nevoia de a asculta strigăte ritmate nu vine în urma unor experiențe de viață similare cu ale cuiva care simte nevoia să asculte muzică cultă. Este o mare diferență între instinctual (tribal, grosier, turmă, refulări irațională) și rațional (valoare, subtilitate, echilibru, estetică, măiestrie, semnificație).

Între țopăiala instinctuală subculturală și pictura în limbaj sonor a ipostazelor sufletului omenesc există o uriașă prăpastie. Și totuși uneori personalitatea umană poate avea necesități contrastante datorate experiențelor culturale diferite de care fiecare dintre noi are parte.

Poate fi atingerea statutului de om cult un scop în sine? Nu, scopul speciei umane este acela de a supraviețui. Dar pentru a reuși să supraviețuiască în orice fel de condiții ar trebui ca măcar o parte dintre noi să se străduiască să încerce să atingă stadiul de om cult, singurul capabil să ne ghideze cum să ne armonizăm existența cu circumstanțele realității existenței.

Gradul de cultură către care tindem este la latitudinea și putința fiecăruia. Dacă nu există o înclinație nativă către ea, cultura poate reprezenta un drum anevoios pentru mulți. Și foarte mulți se rătăcesc luând-o pe cărările aparent mai lesnicioase ale subculturilor.

[374] *Reducere la absurd – în limba latină.*

Merită efortul de a atinge un nivel de cultură cât mai înalt, pentru că a fi cult nu este doar un beneficiu personal care-ți îmbogățește ție viața, ci și un aport calitativ sporit pe care îl aduci societății din care faci parte. Dacă de-a lungul timpului nu ar fi existat și oameni culți, probabil că am fi și acum ghidați doar de instincte așa cum probabil că a fost în preistorie. Unii dintre noi nici nu se sfiesc să ne arate că au rămas tributari comportamentelor primitive din acele timpuri. Noroc cu cei culți care încearcă să ne tragă pe toți după ei spre drumul care duce către omul adevărat.

Cultura este una dintre cele mai bune unelte ale noastre pe drumul către supraviețuire. Păcat că cei mai mulți dintre noi preferăm rătăcirea pe mult mai lesnicioasele cărări ale subculturilor de tot felul. Valoarea unei culturi este dată de apropierea ei de realitatea existenței, pentru că doar această apropiere ne facilitează supraviețuirea.

Ceea ce te îndepărtează de realitate nu are valoare pentru că nu reprezintă decât o rătăcire, o alegere greșită a unui drum aparent facil dar care într-un final va duce inevitabil spre extincție. Chiar dacă acest drum ne atrage printr-un aspect aparent strălucitor precum flacăra lumânării despre care molia crede că îi arată calea de a ieși din întuneric. Nu tot ceea ce ni se pare că ar fi interesant rutinei plictiselii noastre ne este și benefic.

FEMEIA ȘI BĂRBATUL

Din nefericire, în majoritatea cazurilor pe care le-am întâlnit de-a lungul vieții mele - este adevărat, cu unele excepții - se pare că pentru femeie bărbatul este ceea ce acesta deja a realizat sau ar putea realiza cândva pe unul sau mai multe planuri sociale considerate a fi „*de succes*”, iar pentru bărbat femeia este ceea ce se vede fugar chiar de la o primă privire.

Tradus: femeile se pare că cel mai mult își doresc o investiție sigură în timp ce bărbații par să se mulțumească adeseori doar cu un ambalaj arătos. Evident excepțiile sunt la tot pasul dar - după cum bine știm - nu excepțiile fac regula.

Dacă am judeca simplist am putea crede că de aici a pornit situația relațiilor sociale inechitabile dintre bărbat și femeie. Dar lucrurile nu sunt chiar atât de simple. Lucrurile sunt întotdeauna atât de complicate cum nici nu-ți poți închipui până nu te apuci de scotocit dedesubturile și încrengăturile lor.

Asta pentru că ne aflăm toți sub imperiul determinării, a celei mai complexe interacțiuni materiale care implică universul în totalitatea sa. Atât de complexă încât mintea noastră nu este capabilă să o cuprindă în tot ansamblul ei. Astfel încât nu ai de unde să știi dacă nu cumva steaua căzătoare de acum doi ani nu are cumva de a face cu zâmbetul languros cu care o dânsa l-a fermecat pe un dânsul convingându-l ca într-un final mai mult sau mai puțin fericit (depinde pe cine întrebi) să o conducă la altar.

Dar înainte de a începe, să lămurim în câteva rânduri ceva care probabil că-i va scandaliza (iarăși!?) pe cei care nu prea fac față veșnicului maraton al cunoașterii realității și preferă să-și tragă sufletul zăbovind mai mult decât se cade pe un palier inferior al cunoașterii, palier convenabil lor din cine știe ce motive.

Pe viitor - în vederea armonizării corecte a relațiilor interumane - trebuie avută în vedere încetarea încercărilor barbare și prostești de uniformizare a unor aspecte care țin de sexul ființelor umane. Aici o să ne ocupăm acum doar de monstruoasa încercare de masculinizare a femeilor sub pretextul absurd al obținerii unei egalități „*politice*” între sexe.

Din considerente evident politice, având ca țintă declarată eradicarea unor practici care pun în inferioritate statutul femeii în societate și mai ales evitarea unor eventuale tensiuni sociale care se mai profilează pe ici pe colo, se militează de ceva vreme pentru ceea ce se autointitulează „*emanciparea*" reprezentantelor sexului frumos. Acest lucru ar trebui să fie salutar dacă modalitatea de punere în practică a emancipării nu ar fi avut un start greșit, afectând în multe privințe însăși ideea de feminitate.

La origini cauza aceasta părea a fi o cauză cât se poate de nobilă - cel puțin ca declarații de intenție. Dar dacă ar fi stat cineva să o analizeze cât de cât, ar fi constatat că ea a fost de la început (și așa a rămas și până astăzi) complet anti feminină în esență. O adevărată punere în practică a dictonului „*drumul spre iad este pavat cu bune intenții"* [375].

Aplicarea haotică a unor sloganuri populiste având ca scop crearea unui moment politic favorabil unora sau altora care se doresc a fi văzuți drept „*progresiști*", fără studii prealabile asupra impactului avut asupra societății în ansamblu și a fiecărui tip de comunitate în parte, fără o strategie adecvată de la caz la caz, această „*mișcare*" a dus în cele din urmă la apariția unei adevărate monstruozități: „*femeia modernă*" - o tipologie forțată și anostă, în evident contrast cu ceea ce este de facto o femeie. Datorită impunerilor sociale, feminitatea a fost obligată să parcurgă un drum total opus naturii sale către un îndoielnic rol de surogat de bărbat.

Din comoditate - sau mai bine spus din lipsă de gândire rațională și de înțelegere a circumstanțelor - societatea a preferat să ajusteze procustian feminitatea la standarde masculine decât să revizuiască aceste standarde (de mult depășite) într-un mod corespunzător situației existente. Da, această tipologie tristă a „*femeii moderne*" - parcă mai corect spus anti femeie - este în fapt rezultatul nefericit al adaptării fortuite a feminității la tiparele unei societăți construită exclusiv pentru și după tipicul masculin.

Femeia „*modernă*" se pare că ar trebui să se declare fericită în a face tot ceea ce face un bărbat - slujbă, activități sociale și multe altele - și pe lângă toate acestea: copilul mic la sân, copii mai măricei de mână, procurarea proviziilor alimentare, întreținerea casei, gătitul și hrănirea familiei ca să nu mai pomenim de obișnuita hărțuire sexuală atunci când nu este protejată de împrejurări. Și nu prea este protejată. Nici tot timpul și nici în orice loc.

---

[375] Conform lui George-Mihail Pruteanu (1947-2008) filolog și politician român „drumul spre iad este pavat cu bune intenții" provine din varianta franceză "L'enfer est pavé de bonnes intentions" a unui vechi proverb englezesc "Hell is full of good meanings and wishings" („Iadul este plin de gânduri și dorințe bune") apărută inițial în culegerea Outlandish Proverbs (1640) realizată de poetul englez George Herbert (1593 -1633).

Politicianismul în goana sa după lovituri de fațadă se pare că a compromis grav ceea ce ar fi trebuit să armonizeze societatea, transformându-l într-un experiment îndoielnic cu rezultate extrem de discutabile. În afara unui comportament duplicitar din partea bărbaților și o aparentă acceptare a situației de către unele dintre femeile care nu au dorit să riște să se pună contra curentului, nu s-a obținut decât o amăgitoare și superficială imagine de liniște socială.

Amintește-ți numai de femeile din Germania nazistă sau de cele din lagărul socialist și mai cu seamă înfricoșătoarea femeie activist sovietică sau neînduplecata femeie „*de tip nou*" din China având în buzunarul de la piept cărticica tovarășului Mao. Și nu numai. Marea majoritate a țărilor islamice practică chiar și în zilele noastre o segregare absurdă pe bază de sex.

Al doilea război mondial a lăsat fabricile golite de forța de muncă masculină și familiile lipsite de mijloacele de trai tradiționale. Femeile au trebuit să ia locul bărbaților și să presteze munca acestora, fiind evaluate după cât de bine reușeau sau nu reușeau să „*se ridice*" la nivelul unui bărbat. Erau ignorate atunci când rezolvau problemele cu mult mai multă iscusință, subtilitate și discernământ decât predecesorii lor masculini dar scoase în evidență atunci când nu le puteau egala acestora performanțele fizice.

Și asta pentru că din varii motive nu se ține seama de fiecare individ în parte și de multiplele sale particularități, considerându-se mai importantă încadrarea procustiană într-un sistem idealist simplist care jertfește pe altarul unei discutabile armonii sociale cel mai de preț atribut al femeii: feminitatea. Feminitatea proprie exprimată prin carisma individuală a delicateței specific feminine a fiecărei persoane. Rezultatele anoste și demne uneori chiar de compătimire le putem vedea din păcate mai peste tot, chiar și în jurul nostru.

Nimeni nu a stat să se gândească la ce reprezintă tipologia feminină și cum să-i protejeze și să-i pună în valoare atributele. Dimpotrivă, în mod simplist și iresponsabil societatea a optat pentru ruperea aripilor fluturelui transformându-l în omidă pentru ca omizile de prin preajmă să nu mai aibă de ce obiecta. Au interzis grația femeilor ca să evite eventuale reacții din partea brutelor deși acestea nu reprezintă decât o mică parte din populația masculină.

Ar fi incorect dacă nu am pomeni și lucrurile bune cum ar fi de exemplu școlile mixte în care copii de ambele sexe participă împreună la ore și se

învață treptat cu colegii de școală dintre care mai târziu unii vor deveni colegi de serviciu sau chiar parteneri de viață. Totuși nici în școli nu sunt explicate copiilor elementarele diferențe dintre sexe și nici măcar faptul că sunt domenii în care nu se pot face comparații valide între bărbat și femeie, că există lucruri pe care cele două sexe le fac în mod diferit și mai ales specific, iar aceste lucruri nu suportă comparații calitative sau ierarhizări arbitrare între ceea ce pot face unii sau ceea ce pot face ceilalți. Bărbații nu pot să nască, iar femeile nu pot da naștere fără bărbați. Nu pot exista unii fără ceilalți.

Când este vorba despre specificitatea cu care acționează persoane de sexe diferite, binele, răul, slăbiciunea și alte atribute bântuie doar prin mintea obtuză a celor mai puțini profunzi, cei care extind nejustificat granițele aplicării unor termeni asupra unor aspecte despre care natura și-a spus deja definitiv cuvântul. Modul diferit de acțiune al indivizilor în funcție de sexul lor își are rostul lui modelat de mii de ani de evoluție, rost pe care dacă tu nu-l pricepi este mai indicat să-ți ții gura închisă ca să nu creezi probleme inutile și să arăți și celorlalți cât ești tu de limitat.

Un om cât de cât cultivat știe deja că natura creează cea mai bună abordare pentru fiecare împrejurare, fie că priceperea rostului acesteia este sau nu pe potriva minții unora sau a altora. În acest sens, putem afirma chiar că până și „*avortonii*” gândirii profunde își au rostul lor pe lume, însă un rost care este cu mult diferit de acela de a face categorisiri sau de a acorda calificative în domenii care depășesc cu mult puțina lor putință de înțelegere a realității existenței.

„*Este spre binele femeilor, spre siguranța lor!*” - clamează fundamentaliștii sociali, cei care se pare că urăsc mai mult ca orice atracția naturală exercitată de femeie, neînțelegând rostul atributelor feminine sau nefiind suficient de educați ca să-și poată stăpâni pornirile instinctuale. Că nu înțeleg este explicabil: nu toți pot înțelege ceea ce nu experimentează ei înșiși.

Probabil că nu se simt capabili de a face față selecției inevitabile pe care o face orice persoană aparținând sexului frumos când are de a face cu un „*mascul*”. Această nesiguranță se mai numește și lipsă de stimă față de sine însuși și apare ca urmare a unei autoevaluări cu rezultate nesatisfăcătoare. Iar reacția la respingere poate lua adesea forme urâte din partea masculilor care nu sunt cu picioarele pe pământ încercând adesea să capete cu mult mai mult decât puținul pe care sunt ei în stare să îl ofere.

Dar și pentru că se tem ca în fața feminității - ei sau alții ca ei - să nu se poată controla prea bine devenind confuzi în gândire, năuci în comportament și dezlânați în fapte. Mulți asemenea indivizi consideră femeia drept un inamic și o tratează ca atare.

În loc să lupte pentru educarea societății - comunitățile de nudiști au demonstrat de multă vreme că bărbatul poate să reacționeze corect și cu decență în cele mai delicate situații referitoare la „*farmecele*” feminine - aleg să distrugă ceea ce consideră ei drept „*cauza răului*” sau „*avantajele incorecte*” ale sexului frumos: însăși feminitatea ei.

Feminitatea este starea naturală de a fi a femeii. Camuflarea feminității sub un aspect și un comportament aparent îmbibate cu testosteron dă naștere doar unor ființe adesea agresive și nu unor demne reprezentante ale sexului frumos. Delicatețea, frumusețea și misterul farmecului feminin nu ar trebui ascunse de teama agresivității gorilelor înapoiate aparținând sexului opus, ci cântate de poeți și zugrăvite de pictori ca lucruri minunate care ne împodobesc viața. Ce poate fi mai frumos - pentru un bărbat normal - decât o femeie frumoasă?

Este drept că la o imagine proastă a feminității, o imagine care mai persistă pe alocuri astăzi contribuie substanțial și faptul că uneori în public se exhibă zgomotos și vulgar câteva rateuri de la feminitate cu pretenții stridente de așa zisă emancipare. Aceste deșeuri ale genului nu sunt reprezentative sexului pe care cu atâta inconștiență îl dezonorează.

Probabil că își au și ele rostul lor în comunități - poate de semnal de alarmă care arată faptul că ceva nu este în regulă cu educația din anumite zone. Ele trebuie privite doar ca exemplu viu de cum nu trebuie să fie femeia și nu ca un pretext pentru invocarea unei pretinse inferiorități a femeii sau ca justificare a ostracizării ei.

Ceea ce este cel mai trist, majoritatea femeilor afectate de sindromul femeii „*moderne*” nici nu realizează acest lucru pentru că ele nici măcar nu mai au habar ce înseamnă să fii feminină, să te comporți grațios natural în conformitate cu natura ta. Important li se pare doar să fie tratate formal ca și cum ar fi bărbați ca să se poată simți cât de cât în siguranță în lumea bărbaților, fără să înțeleagă că feminitatea este o componentă esențială a femeii fără de care ea își ratează menirea principală.

Și mai există și acele femei care folosesc atribute sexuale exacerbate pentru „*a răzbi*” într-o lume a bărbaților: râturi îngroșate ca de porc, farduri stridente, mirosuri agresive și îmbrăcăminte provocatoare, mersuri lascive

și alte „*stratageme*” din aceeași categorie. Ceea ce nu înțeleg ele este faptul că aceste trucuri nu au efecte asupra bărbaților adevărați, ci doar asupra celor care exhibă în mod nejustificat atribute bărbătești. Dar nu despre bărbații adevărați vorbim noi aici. Și mă refer la caracter și nu la sex.

Nu femeia trebuie „*emancipată*” spre ceva ce nu o reprezintă, ci societatea bărbaților trebuie schimbată ca mentalitate și mod de interacțiune cu sexul opus. Bărbatul trebuie educat astfel încât să iasă din stadiul de brută instinctuală în care se complace adeseori și să înțeleagă că femeia merită în primul rând respect și recunoștință pentru că există. Ca mamă, ca soră, ca soție, ca fiică. Să înțeleagă că fără ea specia noastră nu ar putea exista.

Feminitatea nu constă în farduri, garderobe, parfumuri, priviri sau mișcări studiate cum de zeci de ani le ametesc pe reprezentantele sexului frumos reclamele mai mult sau mai puțin subtile ale vânzătorilor de cosmetice, veșminte, încălțăminte, accesorii de tot felul, dar și revistele care au pretenția de a fi doar „*pentru femei*”.

Feminitatea emană firesc de la o femeie care trăiește și este tratată ca o femeie și nu ca o „*egală*” a bărbatului (adică un fel de bărbat cu fustă). Trebuie să înțelegem că femeia este o parte egală și de neînlocuit a dualității ființelor umane.

Femeia și bărbatul nu sunt nici „*egali*” și nici comparabili. Numai proștii pot susține o asemenea absurditate. Amândoi reprezintă pur și simplu două aspecte diferite ale ființei umane, fiecare minunată în felul ei de a fi. Și care se completează una pe cealaltă. Pentru că acesta este adevăratul sens al existenței femeii și bărbatului. Ei sunt complementari și nu antagonici. Este menirea lor să se reunească într-un tot, într-o comuniune fizică și spirituală și să străbată astfel căile vieții împreună. De ce am pus fizicul înaintea spiritualului? Pentru că așa a fost schema inițială a naturii.

Feminitatea este în primul rând o modalitate de expresie a propriei personalități; cu toate acestea ea este și o chestiune de educație personală dar și socială, nu numai a femeilor care o exprimă, ci și a bărbaților care o percep. Această educație impune limite personale atât femeii cât și bărbatului, spunându-le până unde pot să meargă în funcție de circumstanțe și de limitele moralei. Respectul reciproc este absolut obligatoriu.

Feminitatea - această expresie specifică a personalității femeii - îmbogățește atât viața personală a femeii care o emană cât și a celor care

vin în contact cu ea: trecând pe lângă o astfel de femeie este ca și cum ai trece pe lângă un cireș înflorit - îți bucură simțurile și îți face ziua mai frumoasă.

Din păcate, decidenții fără minte ai societății consideră că această minune a lumii trebuie să se ascundă sub aspectul unui tufiș de scaieți ponosit și să nu iasă în evidență din decorul cenușiu al masculinității lipsite cel mai adesea de delicatețe sau de subtilitate. Și asta în loc să facă ceea ce ar trebui decidenții să facă: să educe vandalii care nu pot trece pe lângă un cireș înflorit fără a încerca să-i rupă din ramuri.

La un moment dat în istorie, bărbatul - cu mult mai puțin subtil decât femeia, dar cu mușchii ceva mai dezvoltați - a hotărât „*să pună piciorul în prag*" și să-și aroge o poziție dominantă prin forță. Așa că a trecut rapid de la postura de individ nevoit să etaleze calități pentru a fi luat în seamă de către sexul frumos, la cea de deținător (prin intermediul forței brute) a pârghiilor destinului femeii.

Istoria religiilor de tot felul - religia fiind oglinda cea mai fidelă a societății dintr-o anumită etapă istorică - ne arată că divinitatea supremă care era adorată la început era de genul feminin. De ce? Pentru că femeia era considerată un simbol al creației, al nașterii și al ocrotirii vieții. Conducătoarea și ocrotitoarea familiei, a grupului și mai apoi a tribului. Abia mult mai târziu - ca o ilustrare a celor ce se petreceau în societate - a fost impus ca zeitate și un mascul care împreună cu consoarta[376] sa ilustrau modul de organizare a societății de atunci.

După ce bărbatul s-a impus prin forță în societate luând în mână toate aspectele decisive ale vieții sociale, divinitatea a fost declarată ca fiind doar un mascul fără consoartă, iar „*oamenii sfinți*" (bărbați, evident) au transmis societății interdicția de a mai pomeni ceva despre fosta soție a acestuia la care se închinaseră cu smerenie până de curând. Tipic… masculin.

Dar să nu căutăm rădăcinile răului doar într-o parte. Din când în când avem parte de stridențele agresive ale unor mișcări excesive de așa zisă „*emancipare*" feminină. Un fel nou de sufragete[377] cu acțiuni cel puțin îndoielnice. Fluturând stindardul unor teme populiste, reprezentante ale sexului presupus frumos țin cu tot dinadinsul să dovedească ideea inferiorității intelectuale a femeilor, „*luptând*" inutil și distructiv cu supă, suc

---

[376] O serie de cercetători, aducând ca argument dovezi arheologice indirecte și interpretări ale scrierilor religioase antice avansează ipoteza conform căreia Dumnezeu (YHEH, Yahweh, Iehova etc.) ar fi avut ca soție pe Aserat (Asera) a cărui cult era oficiat de către un personal feminin chiar în templul lui Dumnezeu din Ierusalim; odată cu schimbarea concepțiilor politice care au determinat impunerea monoteismului (aproximativ sec. VII î.e.n.) cultul lui Aserat a fost interzis.
[377] Reprezentante ale unei mișcări de emancipare a femeilor din Anglia de la începutul secolului XX, militante în principal pentru drepturi politice.

de roșii, ouă sau vopsea, de preferință împotriva operelor de artă. Iar dacă astfel de acțiuni mai mult ca îndoielnice păreau a nu avea efectul scontat, adesea recurgeau la striptease - totul de dragul unor cauze populiste.

Stridență, exces, violență, dorința de a capta nejustificat atenția și nu în ultimul rând vulgaritate. Astfel de acțiuni aduc imense deservicii nu numai scopurilor în numele cărora sunt întreprinse, ci și tuturor femeilor. Reacția obținută? Ceva de genul: „*La ce să te aștepți de la ele? La atât le-a dus capul - sunt doar niște femei!*"

Poate că aș fi înțeles ardoarea lor dacă ar lupta prin mijloace democratice legale în plan politic pentru reformarea societății dintr-o structură tributară exclusiv veleităților masculine în una care să permită dezvoltarea armonioasă și complementară a ambelor sexe - lucru care nu a fost realizat complet nici până astăzi. Dar se pare că expunerea publică a mameloanelor sau stropirea cu vopsea a picturilor sau statuilor reprezintă maximul putinței intelectului lor.

Nu am nimic cu femeia educată, inteligentă, informată, acționând cu discernământ și delicatețe în limitele moralei; o astfel de femeie este chiar soția mea pe care o respect, o admir și o iubesc din tot sufletul. Fără măcar o parte dintre aceste calități, femeia - ca și bărbatul de altfel - nu reprezintă decât o masă de manevră ușor de manipulat, doar un număr într-o turmă de numere și nu o persoană.

Aparent, pare că astăzi cele două sexe sunt cam la egalitate deja, deși dacă am achiesa la această falsă constatare am neglija poate faptul că femeia are un fel de a înțelege realitatea cu mult mai subtil decât al majorității masculine. Și că ea, ca mamă, soție sau soră a fost mereu un factor în favoarea aplanării conflictelor - spre deosebire de companionul său de viață, bătăios și mai înclinat spre propriile-i orgolii decât spre obiectivitate. Bătut în cap cum se mai spune.

Și totuși - cu toate meritele ei incontestabile - femeia trece prin viața dominată de masculinitatea insuficient educată, cu modestie și fereală în a-și etala feminitatea - esența minunată a caracterului ei - și cu o teamă față de cei din jurul ei, teamă care nu ar trebui să existe.

Dacă te uiți în jurul tău mai atent, vei vedea că femeilor le este teamă să-și etaleze strălucirea feminină ca să nu atragă hoarda de primate needucate, să nu înfrunte ostilitatea specimenelor masculine care se simt amenințate de feminitate pe multiple planuri, iar uneori chiar pe cea a

suratelor lor mai puțin dotate intelectual dar blagoslovite cu invidie și ranchiună din belșug.

Deși se pare că nimeni nu o recunoaște public, bărbatul ar trebui să primească de tânăr o educație care să-l ajute să-și treacă anumite impulsuri mai la urma „*priorităților*”; sau mai precis, să învețe cum să reacționeze normal atunci când se simte „*copleșit*” de pornirile instinctuale.

Așa cum învățăm aproape majoritatea dintre noi ca atunci când avem gaze să nu îi fericim și pe ceilalți rezolvându-ne problema oricând și oriunde. Se simte stringent lipsa unui rol educativ pe care nu și-l asumă - din pudibonderie sau mai știu eu din ce cauze - multe mame de băieți care prin pasivitate - și fără să înțeleagă unde pot duce implicațiile neimplicării lor la timp - înmulțesc haita hărțuitorilor de mai târziu.

Depășirea pornirilor instinctuale prin intermediul motivațiilor moralei este esențială pentru specia noastră. Pentru ca acest lucru să fie valabil pentru toți este necesar să iluminăm bezna troglodiților cu făclia cunoașterii. Un om care înțelege cu adevărat toate aspectele realității accesibile lui, poate găsi până la urmă resursele necesare pentru a nu face notă discordantă eforturilor comune de a ne duce viața împreună în condiții de respect reciproc și egalitate a șanselor reală, nu doar declarativă.

Singura cale de a ne depăși stadiul animalic este cunoașterea corectă a realității existenței și acest lucru nu se poate realiza decât printr-un efort individual susținut, încurajat și îndrumat la nivel de societate. Cultura curățată de pseudovalori de ocazie și axată pe principiile cu adevărat importante pentru perpetuarea și propășirea speciei, este singura cale de a asigura șanse egale ambelor sexe. Nu textele legislative puerile de care nu ține cont mai nimeni atunci când se simte liber să o facă fără a suporta consecințele meritate.

Nu se vor putea rezolva prea curând toate problemele cu care se confruntă femeia în societatea autointitulată modernă. Femeile însele trebuie să-și aducă (și ele) aportul pentru a se realiza o balanță socială echitabilă în toate privințele care țin de acest subiect. Aderarea la valorile care chiar contează trebuie să fie făcută de către ambele sexe.

Dar pentru început trebuie ca societatea să recunoască că are o problemă. Asta este valabil chiar și pentru aceia care încă mai exclamă: „*Femeile au o problemă în societatea noastră atât de permisivă? Probabil că este vina lor, noi nu vedem nici o problemă!*” Dar ia întrebații pe aceștia

dacă și-ar lăsa mamele, soțiile sau fiicele să meargă singure pe o stradă mai mărginașă după lăsarea serii.

Trebuie să conștientizăm cu toții că trăim într-o societate fidelă încă unui tipar vechi și prost croit pentru uzul doar a unuia dintre sexe și depășit moral de foarte multă vreme. Și nu m-am referit aici numai la regiunile dominate de concepții înapoiate în care femeile sunt obligate să stea ascunse în case sau după văluri ca să nu „*tenteze*" animalitatea masculină insuficient educată, ci chiar și la acele regiuni care își arogă meritul de a reprezenta astăzi un vârf de lance al civilizației.

Rezolvarea stă în fiecare dintre noi: să acceptăm realitatea care ne înconjoară și să încercăm - după puterile fiecăruia - să o schimbăm în bine. Dar ca să putem face toate astea ar trebui ca de mici să fim învățați ce este bine și ce este rău în relațiile dintre femeie și bărbat, să fim educați la vreme înainte de a da cu capul de pragul de sus pentru că atunci - mai mult ca sigur - va fi prea târziu.

Și ca să răspund unora care probabil vor întreba de ce m-am ocupat numai de bărbat și femeie și nu și de hermafrodiți, eunuci, transgenderi, transsexuali sau de alte forme sub care se poate înfățișa sexualitatea umană: pentru că habar nu am despre problemele lor, nu i-am întâlnit și - cu scuzele de rigoare - nici nu cred că-i voi mai întâlni în scurtul timp pe care îl mai am de preumblat pe meleagurile celor vii.

Nu uita că eu sunt de pe la jumătatea secolului trecut. Și apoi eu cred - ca în orice altă comunitate umană - și în mijlocul lor sunt indivizi care pot vorbi în numele lor despre eventualele probleme cu care s-ar putea confrunta. Cu mult mai în cunoștință de cauză decât ași putea-o face eu. Și ei sunt ființe umane și trebuie tratați ca atare. Cel care discriminează ființele umane - indiferent de motiv - nu are un comportament uman. „*Trăiește și lasă-i și pe alții să trăiască; tu vezi-ți de-ale tale!*" - spune înțelepciunea populară. Și poate că ași mai adăuga și „*Nu-ți băga nasul acolo unde nu îți fierbe oala.*"

Dacă tot ceea ce ți-am spus până acum îți pare a fi de prisos sau exagerat, atunci cred că pot să presupun că și tu faci parte din marea tagmă a celor care nu înțeleg femeile sau feminitatea. Indiferent dacă tu însuți ești femeie sau bărbat. Iar dacă ești femeie și nu-ți înțelegi pe deplin rostul și rolul tău pe această lume, este cu atât mai trist. O lume fără feminitate ar fi ca o lume fără flori. Și fără flori, nu numai că viața s-ar stinge dar ar fi și lipsită de frumusețe.

TRĂIEȘTE CLIPA

Dacă este să ne luăm după unele teorii din fizică, numărul de particule din univers este astăzi același ca și la început (parcă te aud cum exclami ridicându-ți ochii spre tavan: „*iar începe cu chestii d-astea!*"). Adică nici o particulă mai puțin, nici o particulă mai mult. Doar ce a rămas de pe urma războiului dintre particule și antiparticule. Cam greu de crezut.

Dar dacă este să dăm crezare acestei afirmații atunci va trebui să conchidem că din această cauză universul nu prea are de ales: ca să creeze ceea ce noi numim structuri noi (gânduri[378], câini, oameni, planete, excremente) este necesară modificarea sau distrugerea unora dintre structurile existente și „*reciclarea*" lor în noile structuri. Noi fiind parte inseparabilă a universului - efemere manifestări locale ale acestuia - acest lucru este valabil și în ceea ce ne privește - la fel ca și pentru orice altă existență.

Materia din care suntem alcătuiți provine din diferite manifestări locale din diferite părți ale universului - din „*cuptoarele stelare*" cum le place uneori savanților să spună. Ea a făcut parte până acum din nenumărate alte existențe (manifestări ale materiei care apar simțurilor noastre ca fiind de sine stătătoare: oameni, pisici, copaci, râuri, planete, înjurături, asteroizi, comete, praf cosmic, urină și multe altele) mai mult sau mai puțin complexe și va continua tot așa până la sfârșitul universului - oricare ar fi el. Dacă va fi un sfârșit, pentru că unii se cam îndoiesc de asta. În sfârșit, vom vedea ce și cum atunci când și dacă va ajunge careva până acolo.

Transformarea structurală a unei existențe până la limitele la care percepțiile noastre să considere că avem de a face cu o altă existență rezultă din procesul de interacțiune a existențelor. Acest proces tinde să modifice ceea ce noi considerăm caracteristic la respectiva existență, până în punctul din care constatăm că avem de a face cu o altă existență - cel puțin așa interpretăm noi în mod extrem de simplist unele dintre manifestările locale ale existenței la care avem acces prin percepții.

Deși transformarea continuă a existențelor doar aparent delimitate (independente) de întregul existenței (mai corect spus transformarea

---

[378] Orice manifestare perceptibilă a existenței este doar o manifestare în plan material. Gândurile și vorbele noastre nu fac nici ele excepție. Ca să înțelegi acest lucru trebuie să renunți la șabloanele prin care le desemnezi (în cazul de față „gânduri", „vorbe") și să cercetezi mai îndeaproape ceea ce denumim cu aceste șabloane. Vei ajunge la procese biologice, electricitate animală, determinism etc. Așa cum îți spuneam mai pe la început, fiecare lucru aparent singular pentru percepțiile noastre nu este altceva decât rezultatul cumulului unor manifestări ale materiei pe diferite planuri redus la „esență" (redus la un șablon) pentru eficientizare, de către procesele noastre cognitive. Și ca să complicăm și mai mult lucrurile, tot ceea ce credem că am percepe sau am cunoaște nu este decât rezultatul creat de către rețeaua noastră neuronală în încercarea de a interfața realitatea existenței.

continuă a manifestărilor locale ale întregului sub imperiul propriilor influențe) este un proces aflat în perpetuă mișcare (un proces fluid), pentru noi schimbările sunt relevante doar după modificarea acelor parametri perceptibili pe care îi considerăm în mod subiectiv ca fiind definitorii existențelor respective. În fapt, în ciuda părerilor noastre superficiale, nu există decât o singură existență - universul, un tot unitar aflat într-o permanentă transformare determinată de sarabanda interacțiunilor „*interne*" de tot felul.

Universul este un tot unitar deși „*văzut*" prin prisma percepțiilor noastre el pare în mod fals a fi cu totul altfel: o grămadă de lucruri distincte aruncate claie peste grămadă, lucruri interacționând între ele. Este alcătuit din toate cele ce sunt. O existență unitară compusă dintr-un cumul de manifestări efemere care determină în noi reprezentări subiective, tributare modului nostru limitat de percepție și de interpretare a percepțiilor.

Neputând percepe integral și corect întregul din care noi facem parte ca efemere manifestări locale, îl dividem în cadrul gândirii noastre în entități „*logice*" (pentru noi) după o logică limitată de limitele percepțiilor noastre. Dar lămurind detaliile mă îndepărtez de scopul cărții și da, dezlânarea aceasta aparentă a firului narațiunii chiar are un scop - oricât de uimitor poate părea unora acest lucru. Hai să ne oprim din căscat și să vedem mai bine despre ce este vorba în cuvinte mai pe înțelesul tuturora.

Referitor la noi înșine - privind simplist lucrurile - putem spune că o anumită cantitate de materie poate fi considerată om atâta vreme cât ea este structurată astfel încât să poată întreține toate procesele și funcțiile aferente stadiului de ființă umană. Adică fluxul de materie care ne tranzitează de-a lungul întregii noastre vieți întreține - așa cum lemnele întrețin focul - permanența proceselor biochimice din care se constituie propria persoană.

Personalitatea fiecăruia este dată de urmele (marcatorii) mai mult sau mai puțin evidente pe care percepțiile noastre le scrijelesc în noi în urma interacțiunii noastre cu existența din interiorul și exteriorul corpului nostru - totul sub influența modelatoare a determinismului întregului din care facem parte.

Noi credem că durata de viață a unei ființe umane durează între primele experiențe uterine și până la modificarea finală a stadiului în care suntem considerați de către semeni ca fiind un organism viu, modificare pe care o numim moarte. După această modificare suntem considerați a fi devenit un cadavru - un fel de carcasă devenită „*inutilă*" după spusele unora -

pentru că materia care o formează pare că nu mai întreține ceea ce numim cu un termen extrem de vag „*viață*”.

Acest mod simplificat de a privi lucrurile ne limitează existența doar la perioada în care aparent se pare că experimentăm și răspundem la percepții, ignorând apartenența noastră la întreg ca fiind o efemeră manifestare locală a sa. Cum logica percepțiilor este o logică secvențial liniară, ea omite majoritatea caracteristicilor unei manifestări care îi depășește limitele, putând-o urmări doar în planurile care se încadrează posibilităților ei de percepție și analiză.

Așa că omitem faptul că materia care ia formă umană este în realitate doar un tranzit fluid de elemente trecătoare angrenate în acțiuni interactive „*interne*” dar și „*externe*” nouă, la fel cum apa care în trecerea ei efemeră printr-o albie formează ceea ce noi considerăm a fi un râu. Această materie, doar în percepția noastră creează iluzia a ceea ce credem noi că suntem: o parte separată de întreg - un corp de sine stătător. Totuși aici ne vom referi la această formă aparentă și inconstantă cu apelativele obișnuite gândirii comune: trup, corp, om, eu, tu, noi, persoană etc., pentru că altfel ar fi foarte greu să ne mai înțelegem.

În toată perioada în care acest mereu schimbător flux de materie ne dă iluzia constanței caracteristicilor noastre proprii speciei umane, elementele care îl compun pe om vin și pleacă după un anumit tipar general (mâncat, băut, defecat, urinat, transpirat etc.) tipar adaptat la specificul alcătuirii fiecăruia dintre noi.

Ceea ce lasă în urmă sub formă de „*amintiri*” (modificări materiale ale organismului nostru în urma interacțiunilor noastre cu mediul sau marcatori cum am convenit să îi denumim) acest tranzit fluid de materie este complicatul (de deslușit pentru noi) făgaș care va forma personalitatea fiecăruia, personalitatea fiind rezultată din modul în care înțelegem să apreciem fiecare dintre amintirile noastre. Adică felul nostru de a fi, cel care determină felul nostru specific de a răspunde determinărilor la care suntem supuși. Modul în care înțelege fiecare dintre noi realitatea existenței.

Perioada în care devenim conștienți de urmările interacțiunilor din acest flux de materie (perioada în care avem conștiința propriei existențe) este extrem de scurtă, asta dacă gândim la scara universului care ne furnizează elementele constitutive dar și pe cele ambientale necesare întreținerii fluxului permanent de repoziționare a particulelor în cadrul

proceselor pe care le denumim generic viață manifestată sub formă de ființă umană.

Ca tot ceea ce există în univers, tot ceea ce alcătuiește și ființa noastră vine de la începutul universului și va continua să existe până la un eventual sfârșit al lui. Nu o interpreta în sens mistic, este vorba doar de energie manifestată ca materie, materie care se repoziționează și se recreează (se transformă) datorită interacțiunii cu ea însăși. Cel puțin cam asta crede în vremurile noastre știința sau mai bine spus cam asta susține una dintre teoriile ei cele mai populare din ziua de astăzi.

Ca o paranteză: mai mult ca sigur că după o perioadă oarecare de timp - așa cum s-a întâmplat și cu crezurile antichității - multe dintre credințele de astăzi vor fi izvor de ironii și de zâmbete maliționase la adresa credulității noastre. Așa este cunoașterea umană, iar noi - dacă nu dorim să înotăm contra curentului - trebuie să ne aliniem la ea.

Uneori poate că este mai important să fi alături de ceilalți decât să stai de unul singur, sigur de dreptatea ta. Adevărurile depind de circumstanțe, iar circumstanțele se schimbă mai mereu. De ce se schimbă aceste circumstanțe și nu rămân veșnic valabile? Pentru că ele nu sunt repere fixe - din păcate - ci reprezintă doar viziunea unei anumite perspective asupra lucrurilor. Iar această viziune se modifică cu fiecare element din cunoașterea noastră care se adaugă sau se scoate atunci când considerăm necesar să o facem. Cu asta se ocupă discernământul nostru.

Dar să revenim la ale noastre. Ce facem cu acest timp în care elementele noastre constitutive sunt împreună și funcționează ca ceea ce obișnuim să numim „*o făptură umană*”? Mai mult de jumătate îl petrecem cu imperfecte procese cognitive necesare supraviețuirii și integrării noastre în mediu dar și încercând să recuperăm ceea ce consumăm pentru a ne putea manifesta.

Cum? Dormind, asimilând lichide, solide, gaze sau eliminând „*reziduuri*” - adică interacționând continuu cu mediul (pe care îl considerăm aparte de noi ignorând faptul că noi suntem parte a lui într-un sens cu mult mai profund decât își pot imagina unii). Și mă refer aici numai la acțiunile conștiente, voluntare și consumatoare de ceea ce noi percepem ca fiind timp în accepțiunea lui comună.

Una peste alta, ne rămâne foarte puțin din acest „*timp*” pentru noi. Ce facem cu el? Dacă ne gândim la imensa energie, complexitatea interacțiunilor și cantitatea enormă (pentru noi) de „*timp*” (clasic) utilizate

de către univers pentru apariția noastră, la propriile eforturi ca specie și consumul de resurse de toate felurile pentru a fi ceea ce suntem - ceea ce „*decidem*" să facem noi cu timpul nostru pare olecuță cam jalnic chiar după propriile noastre jaloane.

În timpul rămas aparent la discreția noastră unii încearcă din răsputeri să impună prezența în organismul propriu a unei cantități cât mai mare de endorfine[379] prin acțiuni mai mult sau mai puțin discutabile din punctul de vedere al unui comportament responsabil - judecând după morala timpului nostru. Totuși, ce ar trebui - la modul ideal - să facem cu acest timp? O vorbă veche spune că ai trăit degeaba dacă nu ai făcut un copil și nu ai sădit un pom.

Care ar fi scopul vieții noastre? Instinctul ne spune că ar fi supraviețuirea personală. Conform logicii și principiilor morale, sociale și de alte facturi pe care nu ne mai obosim să le pomenim aici, prima noastră obligație - după supraviețuirea personală - pare a fi să asigurăm continuitatea speciei, să facem unul, doi sau mai mulți copii.

Cum din asta rezultă o sumedenie de obligații, stres, eforturi fizice și economice suplimentare drastic impuse prin cutumele moralei contemporane, mulți dintre noi au grijă ca actul natural al reproducerii să rămână fără urmările firești, modificând scopul inițial de perpetuare a speciei într-unul… recreativ.

Ne liniștim spunându-ne că specia este în siguranță pentru că sunt suficienți cei care se ocupă „*serios*" de această chestiune și că oricum, numărul populației[380] pare a exploda de la un an la altul în timp ce resursele necesare întreținerii acestei populații scad într-un ritm îngrijorător.

Și mai intervine adesea și egoismul care ne convinge că este mai bine să alocăm timpul nouă înșine decât să o facem în favoarea unor progenituri. De ce? Pentru că mulți consideră că a te ocupa de „*alții*" constituie un sacrificiu personal căruia nu prea îi văd rostul. Și asta pentru că până nu au propriul copil, mulți consideră copii ca făcând parte din categoria „*alții*". După ce îl au, perspectiva se schimbă dramatic și copilul lor trece din categoria „*alții*" în cea „*mai presus de orice*". Este drept că nu chiar la toți.

A doua mare obligație cere să ne asigurăm că mediul care ne-a creat rămâne favorabil vieții atât pentru noi cât și pentru generațiile viitoare -

---

[379] Se face referire la faptul că în anumite condiții aceste substanțe pot produce stări de euforie similare până la un punct cu cele cauzate prin administrarea voluntară de droguri.

[380] Conform estimărilor, la nivelul anului 2022 (când a fost scrisă partea aceasta de text) populația Terrei a fost de circa opt miliarde de persoane.

cred că la acest lucru face referire cel care a inventat vorba cu pomul deși se pare că pe vremea sa această necesitate de vegetație nu era atât de stringentă ca astăzi. Aici nu ne prea descurcăm. Deși pare idilic să sădești pomi, să îngrijești natura ș.a.m.d. nimeni nu pare interesat de acest aspect altfel decât politizat, în mod demonstrativ sau doar silit de circumstanțe.

Alături de natalitate, refacerea naturii ar trebui să fie preocuparea de căpetenie a oricărui guvern responsabil. Din păcate acest deziderat nu este îndeplinit decât declarativ, din vârful buzelor. De ce nu se străduiesc în mod real să creeze condiții favorabile pentru ca aceste două cerințe majore ale speciei să poată fi îndeplinite? Simplu. Cei care se duc la guvernare de obicei se duc ca să-și realizeze carierele lor personale și nu de dragul interesului general.

Odată ajunși „*sus*" se afundă în hățișul compromisurilor de tot felul, compromisuri necesare echilibristicii menite să le asigure „*pâinea și cuțitul*" pentru o perioadă de timp cât mai îndelungată. De aceea multe dintre resursele destinate altor scopuri se îndreaptă prioritar către îndestularea lor și a celor de care depind funcțiile și bunăstarea lor și nu pentru a rezolva concret problemele noastre reale.

Dar dă bine să afirme că ceea ce fac o fac pentru binele nostru deși rezultatele îi contrazic mai mereu. Acest lucru se întâmplă - am mai spus asta - datorită faptului incredibil că nu dau socoteală pentru ceea ce fac. Politica fiind făcută de politicieni, cum crezi că ar crea chiar ei un mecanism de control în acest sens? Pentru că dacă ar exista un asemenea mecanism, iar acesta s-ar dovedi eficient, marea lor majoritate nu s-ar mai face politicieni, ci s-ar apuca de alte afaceri, lăsând politica „*fraierilor*" care pot fi capabili să se dedice cu adevărat bunăstării comunităților.

Filosofia lui „*dă-mi să-ți dau*" se pare că s-a impus suveran peste societatea noastră dominată de relații mercantile. O societate care pare ostilă oricărui alt mod de conviețuire care nu se bazează pe recompense imediate și cât mai substanțiale. Sau măcar pompoase - „*să ia ochii*".

Acest mod de a fi, adânc înrădăcinat în noi - jalnic chiar după propriile noastre standarde - determină câteva miliarde de ființe omenești care au capacitatea potențială de a gândi și materializa unele dintre cele mai înaintate soluții de echilibru social sau de relație nedistructivă cu mediul, să se comporte aidoma unei haite în care predomină instinctul și ierarhia bazată pe forță și nu pe contribuție. O haită a cărui țel este doar să

prăduiască tot ce se poate prădui, fără a se sinchisi de urmări. "*Lupus est homo homini, non homo"*.[381]

Marile schimbări se fac în timp și - din păcate - cu pași foarte mici față de importanța și urgența lucrurilor. Dar istoria ne arată că orice am spune și oricât am argumenta contrar, societatea umană - așa imperfectă cum o vedem astăzi - a progresat enorm totuși. Vă vine să credeți că în urmă cu doar o perioadă de timp nesemnificativă la scara universului, ne mâncam între noi sau ne luptam pentru lucruri care astăzi par absurde? Da, știu că și în ziua de astăzi mai facem multe lucruri similare de care ne aducem aminte cu jenă dar totuși se pare că am mai progresat ceva.

Dar să nu ne iluzionăm prea mult cu progresul comportamentului nostru. Este suficient să intervină o catastrofă oarecare ca să ne dăm arama pe față și să ne comportăm identic cum ne comportam și în urmă cu mii de ani. Adică în loc să mergem la supermarket ca să cumpărăm o friptură, să năvălim cu bâta peste vreun vecin mai puțin bătăios care deja are o friptură în frigider.

Când vine vorba despre progres poate că ar trebui să nu mai folosim pluralul pentru că evoluția societății omenești are loc în paralel pe două planuri: cel al veșnicilor troglodiți și cel al celor dispuși să depună eforturi pentru ca să prindă viață o idee considerată ca făcând parte din categoria celor bune.

Ce le lipsește troglodiților? Înțelegerea corectă a realității. Marea schimbare din zorii civilizației a apărut atunci când primul individ și-a spus: „*Deși toți fac asta, eu n-am să o mai fac pentru că dacă vom continua să o facem nu ne va fi bine la toți.*"

Totuși sunt optimist în ceea ce privește viitorul nostru. De ce? Pentru că percep lehamitea generală de astăzi față de modul în care trăim ca pe un catalizator care va determina în cele din urmă schimbarea. Probabil că acest lucru se va întâmpla într-un timp îndelungat și cu pași mult mai mici decât am vrea noi cei de astăzi.

Câtă vreme această lehamite persistă, generațiile care vor veni după noi poate că mai au o șansă. Totul este să nu încetăm să sperăm că putem face mai mult decât ceea ce deja facem sau - valabil pentru unii dintre noi - doar ne prefacem că am face.

---

[381] „Lup este omul omului, nu om" (lb. latină) - începutul unui un vers din Asinaria ("Comedia măgarilor") - Titus Maccius Plautus (254 îen – 184 îen) cunoscut ca Plaut, cel mai important precursor al literaturii latine.

În tot acest vacarm încâlcit de cățărare către interesul propriu fiecare caută o portiță, o scurtătură către ceea ce crede el că ar putea fi marea sa șansă personală. Iar câtă vreme nu o întrezărește se risipește în „*marea pregătire*” a viitorului său personal. Mai pe șleau - noi nu avem timp să fim fericiți în prezent pentru că ne pregătim intens să fim fericiți cândva în viitor. În acest sens dezvoltăm strategii și depunem eforturi a căror punere în operă aproape că anulează trăirea prezentă transformând-o într-o corvoadă motivată de un presupus și incert viitor.

Și uneori - obosiți de atâta efort care în cele din urmă uneori se dovedește a fi fost inutil - abandonăm năzuințele de mai bine complăcându-ne în rutina unui prezent cât de cât convenabil. Adeseori suficient de convenabil ca să nu ne mai dorim să mai facem eforturi suplimentare pentru a obține ceva mai mult. Alegem calea cea mai ușoară - drumul pe care se lunecă ușor și fără efort spre ratarea potențialului nostru.

De frica propriilor semeni ne-am înconjurat sufletul cu ziduri care nu ne mai permit trăirile naturale ale existenței. Unii dintre noi tratează ca slăbiciuni momentele de revenire la firesc, la comportamentul uman care ar trebui să ne definească pe toți și care stă ascuns în fiecare individ sub frica sa instinctivă de a nu se expune.

Tocmai de aceea mulți dintre noi iubesc atât de mult animalele încât le preferă companiei propriilor semeni. Animalele se comportă firesc, așa cum le este firea, sunt sincere, sunt naturale, nu emit judecăți de valoare și par să ne accepte așa cum suntem.

Și aici apare iarăși veșnica întrebare a nemulțumirilor noastre: ce este de făcut? Singurul răspuns care îmi vin în minte acum este un sfat pe care îl găsim în odele lui Horațiu[382]: "*Carpe diem, quam minimum credula postero…*" adică „*Bucură-te de ziua de azi și te încrede cât mai puțin în viitor*” sau cum s-a încetățenit pe la noi - „*Trăiește-ți clipa*”.

Cum poți face acest lucru? Uită-te cu atenție în jurul tău. Observă, ia aminte la micile lucruri pe care le consideri de obicei banale, obișnuite, fără prea mare importanță. Observă interdependențele dintre ele. Încearcă să înțelegi complicata lor încrengătură și încotro îi mână atât pe ceilalți cât și pe tine.

Chiar dacă nu îți place direcția pe care o iau lucrurile din jurul tău încearcă să nu le stai în drum. Numai nebunii se pun în calea puhoaielor. Înțeleptul

[382] *Quintus Horatius Flaccus (65 î.e.n. - 8 î.e.n.) cunoscut la noi ca Horațiu, important poet roman; în text se face referire la cele patru cărți de ode ale sale intitulate "Carmina".*

se dă la o parte din drumul lor și cugetă la ce este cel mai bine de făcut: să se îndepărteze prudent sau să îi convingă pe ceilalți să găsească împreună o soluție mulțumitoare pentru toți.

Numai nebunii care se cred posesorii adevărului absolut sau sunt avizi după atenția celorlalți aleg să se pună stavilă puhoaielor și se străduiesc să le afluiască chiar și atunci când nu au o soluție adecvată. Pentru ei contează cu mult mai mult acțiunea în sine decât rezultatul - de aceea li se și spune nebuni.

Tu bucură-te că atâtea lucruri concură pentru ca tu să trăiești în relativ echilibru pe multiple planuri. Bucură-te de viață și încearcă să fii și tu un motiv de bucurie pentru alții. Bucură-te de ce ai și nu te compara cu ceilalți. Tu ești unic. Nu compara nici ce ai tu cu ce au alții pentru că fiecare este unic și are nu numai nevoi diferite de ceilalți dar și posibilități diferite. Viața nu este o întrecere câștigată de cel care are mai mult sau mai bun decât alții, viața este bucuria existenței așa cum este ea în fiecare clipă și nu tânjeala bolnavă după ce am văzut că are vecinul și eu nu am.

Nu uita nici o clipă să te bucuri de faptul că universul te-a creat exact așa cum ești, acum și aici. Doar ceea ce faci și ceea ce ți se întâmplă reprezentă șansa ta la existență, iar orice altceva în afara a ceea ce ți se întâmplă nu este decât o extrapolare fantezistă care - mai mult ca sigur - nu îți va face bine pentru că te îndepărtează de realitate și te face să eșuezi pe pământul sterp al tânjelii inutile. Ocupă-te de ceea ce ai și nu-ți irosi vremea cu ceea ce crezi fără temei că ai fi putut avea.

Nu ai nevoie să te iei după alții ca să-ți găsești propriul mod de a fi. Încearcă să fii tu însuți fără a te strădui excesiv să fii pe placul altora dar și fără a depăși limitele impuse de normele traiului în comunitate. Respectă morala și vei constata că vei fi la rândul tău respectat de ceilalți - asta dacă vei înțelege cum să-ți alegi mediul potrivit.

Gândește că ești unic în istoria universului și chiar dacă nu poți înțelege în ce mod, înțelege măcar că reprezinți un lucru nu numai de neînlocuit dar și inevitabil pentru marele ansamblu: datorită mecanismului determinărilor, lumea fără tine ar fi fost cu totul altfel.

Dar totul nu este altfel, ci este așa cum este pentru că universul a determinat existența ta ca pe o existență imperativ necesară economiei întregului. Nu se putea să nu existi exact așa cum exiști. Iar în ceea ce te privește, chiar și tu - așa cum ești - determini la rândul tău universul să fie așa cum este.

Toate aceste lucruri reprezintă cel mai bun motiv de a fi fericit. Trăiește-ți din plin clipele care ți-au fost dăruite doar ție din imensitatea timpului și spațiului. Bucură-te că ai un loc doar al tău în existență! Nu există dar mai de preț decât să-ți fie dăruită existența de către un asemenea gigantic complex de determinări care să culmineze cu conștiința ta de sine și memoria propriilor tale interacțiuni. Acestea te fac ceea ce ești.

Ce motiv mai bun de bucurie poți avea în afară de faptul că ești în viață și - mai ales - că nu ești singur? Că ești alături de cei asemeni ție. Bucură-te de viață și de bunăvoința celorlalți. Caută să-ți faci un prieten din oricine întâlnești. Ferește-te de singurătate. Fericirea și singurătatea se exclud reciproc. Așa suntem noi croiți - să ne completăm unii pe alții.

Și nu uita de ceea ce este cel mai important pentru specia noastră: strădania ta de a tinde după propriile tale puteri către idealul de om adevărat. Această strădanie îți va da scop, sens și valoare în ochii celorlalți. Și o remanență în memoria colectivă care va spune celor de după tine ce bine a fost că tu ai fost așa cum ai fost.

Nu îți pasă de toate aceste lucruri? Atunci nici celorlalți nu le va păsa de tine. Vei trece în uitare ca un accident inutil care a parazitat degeaba existența.

HAINA FACE PE OM?

Îmbrăcămintea - care la început a apărut probabil datorită schimbărilor condițiilor climatice[383] - a devenit alături de alte lucruri mai mult sau mai puțin necesare traiului zilnic un mijloc superficial de apreciere a felului de a fi al făpturii umane. Acest lucru a rămas valabil pentru unii chiar și în zilele noastre.

Multă vreme culoarea, croiala sau materialul hainelor au fost strict reglementate astfel încât să dezvăluie celorlalți statutul tău social. Au fost perioade nu prea îndepărtate la scara istoriei în care dacă îmbrăcai straie nepotrivite categoriei sociale din care făceai parte riscai pedepse drastice sau puteai chiar să îți pierzi viața.

Pe măsură ce diferențele dintre clasele sociale s-au mai atenuat printr-o acceptare tacită între anumite limite a trecerii dintr-o clasă socială în alta prin parvenire sau decădere, restricțiile referitoare la haine au devenit tot mai permisive. Cu timpul, au apărut haine specifice diferitelor ocupații sau special destinate unor ocazii sociale - de la ceremonii de tot soiul la petrecerea timpului liber în fel și chip.

Oricât de interesant ar fi subiectul, nu ne ocupăm aici de istoria societății omenești văzută prin prisma evoluției hainelor, ci de modul în care gândim datorită acestora. Mai precis de modul în care unii dintre noi par să își formuleze opinii despre cineva - li se mai spune și etichete - în funcție de modul respectivului de a se îmbrăca.

Ca o trăsătură generală - la noi, cum probabil că este și pe aiurea - modul de a se îmbrăca al populației este imperativ dictat de starea socială, gradul de cultură, posibilitățile materiale și aspirațiile fiecăruia. Astfel avem reprezentată toată gama de la „*patru ace*” [384] la deja clasicii blugi, ca să nu mai pomenim despre zdrențele inestetice și cel mai adesea urât mirositoare ale năpăstuiților sorții.

Prejudecățile noastre (cu nimic mai prejos decât prejudecățile generațiilor de dinaintea noastră) au dus la aforisme de genul „*Haina face pe om*”, „*Nu*

---

[383] Îmbrăcămintea - care este posibil ca la început să fi fost un accesoriu de cult sau camuflaj de vânătoare - a apărut ca mijloc de protejare a corpului uman în preistorie, cel mai probabil ca urmare a migrării din Africa către nordul cu climă mai aspră; conform estimărilor cele mai generoase hainele ar fi apărut cu circa 500.000 ani în urmă dar dovezi (indirecte) nu sunt decât pentru acum circa 170.000 de ani când a apărut păduchele de corp care nu poate parazita omul în absența hainelor.

[384] Traducere din limba franceză a expresiei de argou "tiré à quatre épingles" (prins cu patru ace) utilizată în timpul Renașterii când anumite accesorii de îmbrăcăminte se prindeau cu un ac special, uneori având forma unei bijuterii din aur împodobită cu pietre prețioase; pentru omul de rând prezența a patru ace simultan la o singură ținută denota un lux deosebit.

haina face pe om", „*Spune-mi cum te îmbraci ca să-ți spun cine ești*" - ilustrând atenția pe care o acordăm hainelor privite ca element definitoriu în perceperea statutului unei persoane. O reminiscență din vremurile în care hainele chiar îndeplineau rolul de a face distincție între diferitele paliere ale societății.

Pare ușor desuet să vorbești astăzi despre aceste lucruri într-o lume care - în marea sa majoritate - tinde spre îmbrăcămintea unisex de la care se așteaptă în principal confort și utilitate, spre deosebire de generațiile anterioare care puneau mai mult accentul pe o identificare socială cât mai neechivocă. În zilele noastre este mai dificil să apreciezi o persoană numai după haine pentru că poți avea surpriza ca individul cu blugi rupți despre care credeai că este vreun pierde vară care dă târcoale locului ca să fure cine știe ce, să dețină proprietăți pentru care tu împreună cu toată familia ta ar trebui să muncească câteva generații. Dar să depășim generalitățile și excepțiile și să încercăm să ne ocupăm de lucruri ceva mai concrete.

Educația individului în ceea ce privește modul său de a se îmbrăca - deși nu i se mai acordă aceeași importanță ca și în trecut - se face chiar și în zilele noastre încă de la o vârstă fragedă. Să nu îți imaginezi că în familie părinții vor ține prelegeri referitoare la diversele aspecte de care trebuie să se țină cont în arta îmbrăcării. Nu, în general lucrurile se fac din mers, gustul propriu al fiecăruia formându-se pe baza unor obișnuințe, prejudecăți, imitații, intenții și opinii - personale sau ale altora, totul în limita posibilităților materiale ale fiecăruia.

Astfel este puțin probabil ca în mod normal o tânără studentă provenită dintr-o familie de condiție medie să viseze la fustele multiple, lungi și crețe proprii portului romilor (cum li se spune acum „*oficial*" țiganilor) sau ca un tânăr de la țară să tânjească după un smoching. Dorința de a purta haine specifice unei alte categorii sociale decât cea din care faci parte poate apare doar atunci când respectivele haine reprezintă pentru tine un simbol al apartenenței la o categorie din care dorești să se creadă că faci parte, sau pur și simplu doar pentru a demonstra ceva cuiva - poate chiar ție însuți.

În anii "*flower power*" [385] multe fete chiar visau la asemenea fuste fistichii, iar în mai toate timpurile unii dintre băieții săraci își doreau rigidele și scumpele costume de haine ca pe un simbol al realizării ambiției lor de a parveni în societate. Totuși, în mod obișnuit, prin imitație, majoritatea oamenilor se îmbracă aidoma cu cei pe care îi consideră „*de teapa*" lor.

---

[385] Denumire dată perioadei sfârșitului deceniului 1960 și începutul anilor 1970 în care s-a manifestat puternic mișcarea hippy caracterizată mai ales prin purtarea unor haine fanteziste având preferință pentru modele florale, desene „psihedelice" și culori puternice.

Destul de mulți se îmbracă pentru a arăta ca cei „*de teapa*" celor printre care ar dori să se numere. Vorbim de alegerile permanente de fiecare zi și nu despre cele ocazionate de evenimente mondene, ceremoniale, de serviciu sau de unele activități care necesită costumații specifice. În timpurile în care filmele western reprezentau pentru mulți punctul de maxim interes (anii 50-60), o mare parte a tinerilor care doreau să facă poză de „*rebel*" se identificau cu eroii de pe marele ecran și etalau acest lucru prin purtatul pantalonilor văcarilor - „*uniforma*" hollywoodiană a vestului Statelor Unite - blugii[386].

Țin minte reticența cu care erau priviți în anii 60 la noi în țară (prima mea pereche a sfârșit sub un foarfece necruțător în timp ce cu o voce gravă se rostea fraza „*Din casa mea nu vei ieși niciodată îmbrăcat în halul ăsta!*"). Pentru țara noastră din acei ani, blugii - deși la origine au fost salopeta de lucru pentru muncile cu precădere manuale ale clasei muncitoare din America - păreau să aibă o semnificație de decadență și corupere de moravuri. Ba mai mult, erau priviți oarecum - alături de purtatul părului lung la băieți și a muzicii „*gălăgioase*" - ca pe un fel de sfidare a regimului și chiar ca o declarație publică de negare a politicilor de partid!

Astăzi tineretul (și nu numai) poartă blugi pentru că „*toată lumea poartă, sunt ieftini și practici*". Puțini știu care a fost istoria și destinația lor inițială. Mulți chiar consideră că purtându-i dau dovadă de o simplitate nesofisticată și că această ținută indică faptul că nu umblă „*cu nasul pe sus*". Este ca și cum o oaie ar pretinde că umblă cu turma sa - nu din spirit de turmă - ci doar ca să nu-și ofenseze suratele.

Modul de a se îmbrăca al cuiva - ca de altfel toate celelalte acțiuni ale sale - sunt tributare concepțiilor personale de adaptare socială și reprezintă limita până la care individul este dispus sau are posibilitatea financiară să meargă. Imitația (spiritul de turmă) joacă adeseori un rol esențial în selectarea elementelor definitorii pe care le adoptăm în cadrul vestimentației noastre.

Deci afirmația „*haina face pe om*" este corectă dar nu în sensul comun, ci în acela în care modul de a se îmbrăca al cuiva reușește (sau nu) crearea personajului pe care respectivul dorește să-l joace în societate pe post de imagine publică a sinelui său. Poți să te îmbraci „*ca un lord*" dar totuși să arăți ca un cerșetor care tocmai a primit de pomană niște haine scumpe.

---

[386] Blugii (engleză: blue-jeans) erau la origine pantaloni confecționați din denim de culoare albastră; termenul vine din limba franceză „bleu de Genes", (albastru de Genova) care desemna o țesătură destinată în special marinarilor. După 1847 negustorul Loeb Strauss (Levi Strauss) confecționează și vinde în California (S.U.A.) pantaloni din denim pentru muncitori și crescători de vite. Datorită succesului comercial apare concurența ceea ce a dus la brevetarea blugilor fabricați de Levi în 1873. După anii 1950-1960, blugii au devenit un simbol al nonconformismului social pentru tineri; în țările adversare ideologic Statelor Unite, blugii au fost considerați de către autorități (dar și de către generația vârstnică) drept un simbol al decadenței capitaliste. În prezent reprezintă obiectul de îmbrăcăminte cel mai uzitat, mai ales de clasa mijlocie și de jos din majoritatea țărilor lumii - cu excepția țărilor ultra religioase.

Fiecare dintre cei din jurul tău își formulează propria părere despre ansamblul vestimentar pe care îl porți. Această părere rezultă din experiențele de cunoaștere proprii fiecăruia, din prejudecăți și din preferințe vestimentare personale. Toate acestea duc la etichetarea ta conform unor criterii subiective care variază de la individ la individ în funcție de gradul său de educație și de experiența sa de viață.

Evident nu trebuie trecută cu vederea nici acea categorie pentru care modul de a se îmbrăca nu reprezintă decât o rutină (așa m-am obișnuit) și care consideră aspectul vestimentar fără prea mare relevanță în plan social. Și nu mă refer la categoria celor care afișând un dispreț ostentativ față de normele general acceptate ale aspectului vestimentar doresc de fapt doar să impună o altă imagine despre sine decât cea reală pe care o consideră a fi prea banală. Adică să se ascundă după „*țoale*" - de preferință rupte și tocite dar nu de folosință, ci doar pentru a fi „*în pas*" cu moda. Pe vremea mea apăruseră blugii „*frecați cu cărămida*" care se pare că mai rezistă și astăzi.

Categoria celor care nu consideră aspectul vestimentar ca pe ceva relevant nu este o categorie omogenă. Ea este compusă din subcategorii diverse pornind de la specimene cu comportament de tip autist până la persoane care datorită unor lacune în cultura lor generală - în cazul de față lipsă de informație referitoare la comportamentul social normal în funcție de ocazie - nu realizează efectul propriilor decizii de adoptare a unui anumit tip de vestimentație în cadrul unor anumite circumstanțe.

Deși unii cred contrar, nu este nici un titlu de glorie să faci parte din această categorie. Dar nu este nici un lucru de care să te rușinezi. Este doar o categorie ale cărei preferințe pot genera etichete în mintea celor care obișnuiesc oricum să pună etichete. Nu trebuie omis faptul că datorită acestui lucru ei se expun unei posibile pierderi de privilegii aparținând categoriei sociale al cărui cod vestimentar îl ignoră ostentativ.

Niciodată să nu uiți că în viață fiecare acțiune de a ta va primi de la cei din jur o reacție cel puțin pe măsură. Excesul va genera întotdeauna un răspuns pe măsura cu care sunt încălcate obișnuințele din domeniul respectiv dar și o delimitare față de tine mai mult sau mai puțin explicită din partea celorlalți.

În mod normal vestimentația trebuie să corespundă condițiilor de climă, scopului momentului și locului utilizării. În practică, de multe ori această ordine este inversată (nu întotdeauna justificat) mai ales când scopul este

unul propagandistic - aici în sensul de a se încerca transmiterea unei idei prin intermediul aspectului vestimentar.

Realitatea de astăzi ne arată faptul că un individ care se îmbracă fără a face exces într-un fel sau altul este perceput în general pozitiv, în timp ce încălcarea acestui echilibru poate duce la percepții care pot genera dispreț, batjocură sau chiar sentimente de teamă sau nesiguranță, în funcție de cei care apreciază situația și mai ales de circumstanțele situației.

Astfel, un individ îmbrăcat „*dur*" într-o costumație confecționată din piele prevăzută cu accesorii de tipul lanțurilor, cataramelor metalice, capetelor de mort etc., unui intelectual îi poate apărea ridicol, poate inspira teamă unui om mai slab de înger sau poate provoca disprețul cuiva care nu-i agreează pe cei care adoptă acest gen de costumație. Dar poate exercita o oarecare fascinație asupra celor înclinați să aprecieze astfel de posturi.

Aceste aprecieri se fac în funcție de context: un star rock astfel îmbrăcat pe scenă va fi cu totul altfel perceput față de un individ întâlnit pe înserat pe o alee pustie și mă refer strict la impactul provocat de către mesajul transmis de către îmbrăcăminte.

Să concluzionăm: haina nu face pe om dar creează o imagine despre modul în care gândește el, o imagine care poate fi percepută diferit în medii diferite. O cerință esențială a supraviețuirii sociale este adaptabilitatea la mediul social în care te găsești la un moment dat - lucru realizabil mai mult sau mai puțin în funcție de coeficientul de inteligență personală în conjunctură cu gradul de cultură și posibilitățile financiare, toate acestea determinând modul de a se îmbrăca al unui individ.

Probabil o să spui că astăzi nu mai sunt necesare posibilități financiare deosebite pentru o îmbrăcăminte adecvată. Nu uita că mulți dintre semenii noștri nu au apa și hrana necesară unei supraviețuiri cât de cât decente, iar pentru ei problema aspectului vestimentar nu reprezintă în nici un caz o prioritate. Și nici faptul că una este să vezi pe cineva îmbrăcat cu haine „*de firmă*" și alta este să îl vezi cu haine de duzină, prost croite, „*lălâi*" - cum se spune - confecționate din materiale de o calitate mai mult decât îndoielnică.

Vizavi de acest lucru - o mică observație: costisitoarele și extravagantele vestimentații „*de firmă*" etalate de către unele persoane publice atunci când cu multă publicitate catadicsesc să participe la acțiuni umanitare (care adesea nu sunt decât niște puneri în scenă menite să-i aducă în

centrul atenției după care tânjesc) sunt nu numai ostentative dar și de prost gust.

Este indecent să etalezi îmbrăcăminte și accesorii vestimentare de lux în fața năpăstuiților sorții chiar și atunci când chiar faci ceva bun pentru ei și chiar dacă prin locuri mai „*selecte*" aceste accesorii pot fi considerate ca fiind de bun gust. O ținută decentă, modestă și adecvată locului este cu mult mai recomandată pentru astfel de ocazii - dacă chiar nu te poți abține să nu joci rolul îngerului binefăcător în circul menit să te pună în evidență sub pretextul unei cauze nobile. Adevăratele cauze nobile se caracterizează printr-o discreție extremă și nu au nevoie de adunări laudative, discursuri justificative, reclamă, tămbălău regizat, fotografi și cameramani.

Îmbrăcămintea trebuie să transmită întotdeauna un mesaj adecvat intențiilor tale dar și mediului în care te afli. Sobrietatea va fi întotdeauna cu mult mai apreciată decât o ținută „*de ultimă modă*". Este valabil și pentru participarea la diverse ceremonii publice, nunți, comemorări, înmormântări. Iar actele de caritate este de preferat să fie anonime și nu agățate de imaginea proprie ca tinichelele cu care unii militari „*de birou*" se pavoazează la ocazii, pozând în eroi dintr-un război la care nu au avut niciodată ocazia să participe.

Din păcate pentru militari se pare că această stridență ostentativă inutilă este reglementată și nu o pot întotdeauna ocoli. Pentru omul inteligent bravura și meritele nu sunt la bună pace cu exhibarea ostentativă - pe drept numită împăunare. Dar discreția și modestia se pare că nu fac parte din panoplia uniformelor militare „*de paradă*".

Vestimentația noastră ar trebui să fie adecvată funcției ei de bază (protecția corpului) și ar fi de dorit să reflecte o atitudine pozitivă vis a vis de ceilalți, fără mesaje agresive, comerciale, de îndoctrinare politică sau religioasă ori de apartenență elitistă. Mă refer la mesajul transmis de aspectul nostru general către persoanele cu aptitudini medii de discernământ și apreciere care formează majoritatea celor care ne privesc hainele și nu la eventualele inscripții sau simboluri cu care pot fi decorate uneori veșmintele deși și acestea contează și pot aduce deservicii în anumite situații.

Țin minte o povestire care circula prin anii 70 când la noi începuseră să se caute tricouri inscripționate: un „*întreprinzător*" a făcut o mică avere vânzând pe sub mână tricouri pe care copiase câteva caractere chinezești luate de pe un ambalaj oarecare. Mândrii posesori s-au fălit multă vreme

cu prozaica inscripție și noroc că pe atunci nu erau prea mulți studenți chinezi care să-i coboare cu picioarele pe pământ traducându-le înțelesul exoticei inscripții. De aceea, este bine înainte de a adopta un simbol vestimentar să-i cunoști semnificația și poate chiar și istoria. Altfel pot apărea surprize.

Ca o concluzie deloc încurajatoare: spre surprinderea mea, cei care respectă cu strictețe regulile de aur ale vestimentației nu sunt elitele societății, ci impostorii care au nevoie de identități aparente pentru a-și înșela victimele. Aceștia cunosc impactul aspectului vestimentației asupra mediului social în care operează și se conformează regulilor vestimentare, uneori fiind chiar aproape de perfecțiune.

Acest lucru este încă un motiv pentru care nu trebuie să judeci oamenii numai după aspect (sau după vorbe). Când vrei să cunoști pe cineva întotdeauna încearcă mai întâi să îi cunoști faptele și apoi ascultă-l cum vorbește - ca să înțelegi modul în care gândește - și la urmă de tot observă cum se îmbracă și cum își motivează felul în care se îmbracă. Totuși, faptele descriu cel mai bine o persoană - vorbele și hainele de multe ori ascund adevărata față a unei persoane.

Cercetând faptele, vei fi surprins să descoperi oameni minunați prost îmbrăcați dar și o mulțime de impostori și de neica nimeni la „*patru ace*”. Pentru un om inteligent, felul în care se îmbracă cineva reprezintă respectul nu numai față de sine, ci și față de cei din jurul său. Așa că fii atent la ce poate spune despre tine îmbrăcămintea ta și nu te lăsa furat de spiritul de turmă sau de imboldul imatur de a ieși în evidență.

Lasă faptele să vorbească despre tine și nu hainele. Poartă-te manierat, respectă morala locului în care te afli, vorbește chibzuit, ascultă ceea ce ți se spune și nu te pune în centrul atenției fără un motiv bine întemeiat. Altfel ai putea păți la fel cu cel care a purtat o vară întreagă un tricou inscripționat în limba chineză cu un mesaj care spunea ceva de genul: „*Acest prezervativ este un obiect de unică folosință*”. Adevărul este că inscripția respectivă arăta foarte bine din punct de vedere estetic și omul era foarte mândru de tricoul său. Până când un student chinez i-a tradus textul.

PRIETENIA

„*Prietenie, prietenii ... Sentiment de simpatie, de stimă, de respect, de atașament reciproc care leagă două persoane; legătură care se stabilește între persoane, pe baza acestor sentimente; amiciție, prieteșug. Atitudine plină de bunăvoință, prietenoasă față de cineva. Legătură între grupuri sociale, între popoare, între țări bazată pe aspirații, năzuințe, interese comune…*” [387]

Anticii situau prietenia mai presus chiar și de dragoste. Platon afirma că „*prietenul nu iubește prietenul, ci obiectul prieteniei*”[388], Aristotel[389] spunea că „*prietenia este un suflet în două corpuri*” (deși tot el suspina uneori „*Ah, prieteni! Nu există prieteni.*”); „*A scoate prietenia din viață, e ca și cum am scoate soarele din lume*” considera Cicero, iar Democrit afirma că „*prietenia unui om deștept este mai de preț decât prietenia tuturor proștilor*”.

Cum fiecare om are propriul său univers personal este normal ca orice noțiune - așa cum este și cea de prietenie - să capete pentru fiecare un înțeles în strânsă conjunctură cu experiențele sale de cunoaștere. În general, contemporanii consideră prietenia ca pe o relație de rangul trei venind la rând după legăturile de sânge (părinți, copii, frați, surori) și cele familiale - prin legături familiale înțelegând aici doar legăturile de alianță din cadrul familiei (soț, soție și tot soiul de rubedenii prin alianță ale acestora) și nu și cele de sânge.

Totuși, mulți consideră iubirea fiind pe primul loc, apoi legăturile de sânge și în cele din urmă aliațele din cadrul familiei - după care plasează prietenia.

Ca în orice concept de acest gen, trăsăturile distinctive ale prieteniei sunt idealizate și cu toate că o parte dintre ele sunt mereu infirmate de practică, oamenii continuă să creadă că în anumite cazuri această formă idealizată de relație chiar există. Cum fiecare înțelege prietenia după modul său personal în care percepe în mod subiectiv realitatea, există o multitudine de abordări ale acestui subiect.

Și - pentru că tot am pomenit de antici - să respectăm tradiția dialogurilor antice utilizate uneori ca mijloc de explicare a lucrurilor. Adică să încercăm

---

[387] *Citat preluat din DEX 2009.*
[388] *Citat din "Republica" scrisă de Platon în jurul anului 360 î.e.n.*
[389] *Aristotel (384 î.e.n. - 322 î.e.n.) important filosof din Grecia antică care s-a ocupat de logică, estetică, teologie, astronomie, fizică, politică, ș.a.*

să ne punem câteva întrebări pe tema prieteniei și să vedem cam ce am putea răspunde la ele.

„Ce înseamnă de fapt prietenia?”
Aflăm din dicționar că prietenia este o legătură reciprocă bazată pe sentimente. Știm că sentimentele sunt determinate de un cumul de interacțiuni între indivizi (la care contribuie uneori decisiv și mediul ambiant dar nu este cazul să deslușim acum „*chimia*” prieteniei) și că aceste interacțiuni și simțirile determinate de ele nu se supun întotdeauna logicii.

Se spune că prietenii îi alegi cu inima și nu cu mintea. Din această cauză ei pot avea personalități care uneori pot fi tare departe de tiparul considerat de către morala societății ca fiind ideale pentru rolul de bun prieten.

Atunci când se referă la prietenie oamenii înclină să o definească ca pe o relație care se aseamănă cel mai mult cu un mariaj din care - de obicei - se exclude sexul. Se spune despre relațiile dintr-un mariaj că odată cu dispariția atracției fizice ar trebui să rămână prietenia, iar despre prietenie că atunci când intervine sexul - prietenia se termină.

Adevărul este că nu știm exact ce înseamnă de fapt prietenia dar știm foarte bine ce așteaptă oamenii de la ea. Ei se așteaptă la adevăr, loialitate, ajutor, speranță, corectitudine, empatie, încurajare, tovărășie, sprijin, compasiune, înțelegere și multe alte lucruri aflate în partea pozitivă a așteptărilor umane.

„*Este prietenia dependentă într-un vreun fel de morală?*”
Sentimentele nu prea țin cont de morală pentru că ele își au parcursul lor propriu care eludează reglementările sociale. Partenerii legați prin sentimente de prietenie trebuie să se bazeze fiecare pe propriul său comportament moral, sperând ca și celălalt să facă la fel. Probleme de morală apar atunci când cei implicați în relații de prietenie au opinii prea diferite referitoare la comportamentul corect într-o situație dată.

Contrar credinței populare, prietenia nu este veșnică, ci este o legătură care durează atât cât durează și împrejurările care au creat-o (circumstanțele care fac și desfac totul în acest univers) deși în unele ocazii - este drept ceva mai rar - o prietenie în dificultate încearcă să găsească noi elemente care să-i motiveze o continuare atunci când împrejurările care au creat-o inițial se schimbă semnificativ.

Sunt destule cazuri în care unul dintre parteneri ajunge la concluzia că nu mai are nici un motiv să se considere prieten cu partenerul său în timp ce acesta este sigur că prietenia lor va dura veșnic. De multe ori ruperea prieteniei se datorează încălcării codului moral sau mai bine spus a refuzului uneia dintre părți de a face compromisuri. Compromisul - dacă este acceptat - deși permite continuarea relației, afectează calitatea acesteia. Totul depinde de raportul dintre intensitatea sentimentelor și dimensiunea compromisului.

Iar răspunsul la întrebare este: dacă sentimentele sunt suficient de puternice, atunci poate exista și o prietenie în afara moralei - dar cine și-ar dori așa ceva? Acest lucru mai mult ca sigur că în timp va dăuna fiecăruia dintre parteneri.

„Poate fi prietenia unilaterală?”
Am văzut că o relație de prietenie poate rezista chiar dacă unul dintre parteneri nu dă curs așteptărilor celuilalt. Dar poate exista prietenie unilaterală în sensul implicării unui singur partener, celălalt fiind inexistent, pasiv sau chiar ostil?

Prin definiție este exclusă această variantă. Definiția prieteniei implică relații reciproce chiar dacă nu egale cantitativ sau calitativ. Și totuși pot exista indivizi care fără să primească un accept - fie el chiar și pasiv din partea celor pe care i-ar dori ca parteneri de relație - se comportă ca adevărați prieteni, limitați evident doar la acțiunile pe care le pot întreprinde de unii singuri.

Acest gen de oameni rari dar totuși existenți se aseamănă mult cu cei care au prieteni imaginari. Acțiunile lor răspund unei necesități interne impetuoase pentru care nu găsesc o cale „*normală*” de rezolvare. Acest fenomen este mult mai frecvent întâlnit în copilărie și se datorează mai ales insuficienței resurselor personale necesare socializării - ca în cazul unor personalități excesiv de timide sau cu tendințe autiste.

Deci - deși individul se comportă ca un adevărat prieten față de cineva - neexistând o relație reciprocă, nu poate fi vorba despre o prietenie reală, ci doar de un comportament unilateral. Pentru o prietenie este nevoie de doi oameni sau - uneori - chiar de mai mulți. Prietenia este o relație specifică grupurilor de doi sau mai mulți indivizi care - de obicei - au interese comune (drumeții, artă, sport etc.) și care se agreează reciproc. Prietenia nu poate să aibă la bază interesul mercantil față de partener sau obținerea de orice fel de avantaje ce pe urma acestuia.

„Poate prietenia să ne dezamăgească?”
Ca orice lucru care implică așteptări, eșecul în împlinirea acestor așteptări duce inevitabil la dezamăgire. Ca să nu fim dezamăgiți ar trebui să avem așteptări rezonabile față de partener dar după cum bine știm așteptările nu pot fi temperate prin acte de voință, ele având propriul lor parcurs și nu întotdeauna în concordanță cu mersul lucrurilor.

Dacă reușim să avem drept partener un individ cu un caracter, temperament, grad de cultură și poziție socială cât de cât apropiate de ale noastre, atunci relația va fi în general echilibrată și așteptările noastre - atât timp cât noi nu facem nimic care ar putea să dezechilibreze relația - vor fi într-o marjă acceptabilă și previzibilă.

Dacă ne implicăm într-o relație dezechilibrată, trebuie să ne așteptăm aproape întotdeauna la rezultate surprinzătoare. Dezamăgire poate avea și cel care va dori unilateral să treacă din stadiul de prieten în cel de cuplu fără ca partenerul său să împărtășească această dorință dar și cei care consimt împreună la acest pas, confundându-și prietenia cu dragostea.

„Poți să-ți alegi prietenii?”
Prietenia - ca și dragostea - este un lucru care ține mai ales de simțămintele determinate de anumite stări de fapt favorizante (de circumstanțe). Nu ne putem alege prietenii cu mintea cu toate că se spune că trebuie să-ți alegi prietenii cu grijă. Nu te poți duce la o persoană anume și să începi asediul până când îți va accepta prietenia. Să nu confundăm cunoștințele și tovărășiile mai mult sau mai puțin ocazionale cu prietenii și prietenia. Spre deosebire de dragoste - care poate fi uneori fulgerătoare - prietenia se dezvoltă în timp, are nevoie de încredere, de accept reciproc și câteodată de compromisuri mai mari sau mai mici.

Partenerii se studiază aproape involuntar înainte de a trece la o relație de prietenie mai strânsă. Timpul consolidează prietenia prin confirmarea pas cu pas a așteptărilor pozitive ale partenerilor. Și totuși putem avea un oarecare control în alegerea tipului de prieten frecventând medii și persoane care sunt compatibile cu noi și cu felul nostru de a fi și dovedind printr-un comportament adecvat mediului respectiv că suntem vrednici de încredere. În timp se pot înfiripa relații - mai întâi ocazionale și mai apoi de durată.

Nu uita însă: totul ține de ceea ce simțim: acțiunile artificiale (interesate) care nu au ca fundament un imbold sufletesc, ci doar o încercare de a găsi scurtături către realizarea unor scopuri mercantile nu creează prietenii, ci doar potențiale probleme pentru mai târziu. Afectele umane sunt un

teritoriu sensibil și fragil în care trebuie acționat cu multă prudență și delicatețe - în caz contrar se pot declanșa adevărate catastrofe emoționale.

Cam atât despre acest subiect dragă prietene cititor - dacă-mi permiți să te numesc așa. Și nu uita: în viață nu există reguli stricte care să reglementeze modul în care se comportă afectele noastre. Întotdeauna ține cont de morală, de respect, de circumstanțe și de felul de a fi al fiecăruia înainte de a face cel mai mic pas pe tărâmul afectelor. Delicatețea este cel mai potrivit mod de a aborda astfel de chestiuni. Delicatețea, prudența, respectul și discernământul.

Sentimentele noastre reprezintă partea cea mai vulnerabilă a noastră. Din această cauză majoritatea dintre noi ne ferim să exteriorizăm aceste sentimente în public. Trebuie întotdeauna să ținem cont de acest lucru și să ne purtăm cu delicatețe și prudență astfel încât să avem grijă să nu rănim sentimentele nimănui.

Pentru a dura - atât prietenia cât și dragostea - au nevoie de o permanentă atenție față de partener, de un comportament care să îi confirme bunele noastre intenții față de el. Trebuie evitate momentele de confruntare iar dacă acestea totuși au loc, este necesar ca în cel mai scurt timp să detensionăm situația și să dovedim că sentimentele noastre față de partener nu s-au schimbat.

„*Când încetează o prietenie?*”
Atunci când suntem siguri că așteptările noastre au fost doar ale noastre și nu au fost împărtășite și de partener. Dar înainte de a lua orice decizie, este absolut necesar să avem o discuție lămuritoare cu acesta. De ce? Pentru că prietenia este un lucru prea prețios ca să fie tratat cu superficialitate. Iar uneori, prietenia poate depăși unele neajunsuri și în ciuda lor poate merge mai departe.

CUM POT CENUȘĂRESELE SĂ SE MĂRITE CU PRINȚI

Basmele își au originea în visele omenești care cel mai adesea nu se pot împlini în viața reală. De mii de ani oamenii își transpun dorințele zădărnicite de realitățile de zi cu zi în basme care de multe ori nu au prea multe lucruri în comun cu rutina lor zilnică. Din această pricină, rarele evenimente care confirmă posibilitatea realizării unora dintre aceste basme sunt la mare căutare de public. Succesul lor se bazează pe disponibilitatea fiecăruia dintre noi de a visa din când în când la „*cum ar fi*” dacă cele povestite în basme ni s-ar putea întâmpla chiar nouă.

Deși cel mai adesea infirmate de realitate, cele povestite în basme pot uneori prinde viață dacă… știi cum, când și ce să faci. Din păcate, nu întotdeauna în limitele stricte ale moralei. Vom exemplifica acest lucru prin a expune teoretic și extrem de prozaic modalitatea de a pune în practică ideea basmului Cenușăresei: măritișul fetei de condiție modestă cu un reprezentant al elitei. Se pare că este o temă extrem de la modă și astăzi la fel cum a fost ea și odinioară.

Ideea basmului este veche de când lumea - mai precis de când au început să se contureze clasele sociale. Prințul reprezintă categoria privilegiată către care se îndrepta speranța de evadare din mediocritatea cotidiană și - mai ales - din realitatea economică prea aspră a fetelor din categoriile mai puțin favorizate. Singura posibilitate rapidă și credibilă care putea duce la realizarea acestei speranțe era cucerirea inimii prințului. Deși era un vis comun tuturor categoriilor sociale „*inferioare*”, se spunea - pentru a sublinia diferențele de clasă - că împlinirea acestui basm reprezintă de fapt „*visul bucătăresei*” sau mai pe larg al servitoarei.

Bucătăresele - la fel ca și celelalte servitoare - erau nelipsite din cadrul oricărui personal „*domestic*”; ele erau considerate ca făcând parte dintr-o categorie inferioară dar în același timp indispensabilă. Prin exercitarea îndatoririlor aveau acces la mediul claselor auto-considerate superioare și - la fel ca tot personalul care trebăluia mai ales prin incinta conacului sau după caz al castelului - lua contact cu obiceiurile, preferințele și modul de viață al stăpânilor.

Deși visarea nu ține cont de gradul de cultură sau de rangul visătorului, se considera formal că numai într-o minte mai puțin instruită - dar conștientă de beneficiile unui altfel de trai datorită participării în calitate de actor minor

sau spectator ocazional la acesta - se puteau naște asemenea preocupări fanteziste.

Realitatea de atunci (dar și de astăzi) era (și încă mai este) că acest vis era împărtășit (și mai este încă) de către reprezentanți din toate nivelurile sociale, de jos și până sus. Fantezia parvenirii va dura tot atât cât va dura și împărțirea societății în clase sau pături sociale mai mult sau mai puțin privilegiate.

În zilele noastre se pare că visul de parvenire al bucătăresei de odinioară a devenit un fel de țel general acceptat adesea ca scop decent între anumite limite și la anumite nivele sociale considerate tradițional a fi în afara unor astfel de tentații. Odată cu eliminarea unor formalisme sociale care îngreunau sau chiar restricționau transferurile între clase, totul s-a rezumat la a perfecționa o tehnică despre cum să cucerim bărbații utili ca mijloc necesar realizării visului personal. Sau cum să cucerim femeile utile acestui țel, după caz. Dar - ca să ilustrăm basmul care ne-a inspirat - ne vom rezuma doar la bărbații luați drept ținta visurilor de parvenire a unor reprezentante ale sexului frumos, ceva mai puțin favorizate în plan social sau economic.

Primul lucru pe care Cenușăresele zilelor noastre îl au de făcut este să-și stabilească ținta. Și anume mediul social din care doresc să-și aleagă… alesul. În cadrul mediului social respectiv există mai multe trepte: cea de bază - formată din cei care abia îndeplinesc condițiile de admisibilitate, cea medie și cea de vârf. Aceștia din urmă sunt la un pas de a accede într-o categorie superioară - dacă aceasta există - și dețin toate atuurile și privilegiile categoriei din care fac parte.

Țintele obișnuite sunt cele din treptele de bază și medie, elita categoriei fiind de obicei ceva mai greu de abordat. Cea mai ușoară țintă este cea de bază. Aceasta are un ușor inconvenient: uneori membrii ei sunt categorisiți ca parveniți ori scăpătați și tratați ca atare de către ceilalți. Totuși ei reprezintă un salt înainte față de poziția de plecare a Cenușăreselor și sunt și ceva mai ușor de abordat.

Vom numi alesul drept „*prinț*”, indiferent de categoria din care face parte. De ce prinț? Pentru că - pentru a fi mai verosimilă acțiunea basmului - ținta parvenirii este un prinț, adică un tânăr imatur și fără prea multă experiență de viață și nu un rege care se presupune că ar fi deja experimentat și „*uns cu toate alifiile*”.

Există două tipuri de candidate la „*mâna prințului*” pentru care modalitățile de a proceda la îndeplinirea visului lor diferă: cele favorizate fizic și cele mai puțin favorizate din acest punct de vedere. Pentru cele favorizate fizic lucrurile stau relativ simplu: nu trebuie decât să-și pună în evidență calitățile native, să-și mascheze obârșia printr-un comportament și o ținută adecvate categoriei țintă și să lase natura masculină să-și urmeze cursul. Avem destule exemple contemporane de notorietate dar din motive lesne de înțeles nu le vom da.

Cele defavorizate fizic nu trebuie să dispere deoarece și pentru ele există căi de acțiune. Nu mai puțin de trei căi!

Prima cale este calea cea mai grea (dar nu imposibilă) prin care Cenușăresele trebuie să încerce să devină sau măcar să pară femei inteligente, rafinate și culte. Nu numai că nu există nici o garanție că vor reuși să stârnească interesul personajului râvnit dar mai există și probabilitatea ca după ce vor dobândi în mod real toate aceste înzestrări ele să renunțe la țelul inițial. De ce? Pentru că nici o femeie inteligentă, rafinată și cultă nu poate tânji după visul bucătăresei. Mă refer la cele care chiar sunt inteligente, rafinate și culte și nu la cele care doar mimează mai mult sau mai puțin credibil că ar fi astfel.

A doua este o cale cu dificultate medie prin care trebuie să încerce să devină femei de afaceri prospere. Această cale oferă șanse majore de a-și atinge scopul dacă prințul are conturile bancare și morala ceva mai subțirele. Ai să te miri cât de eficientă se dovedește această cale. O problemă ar mai fi totuși: ajunsă la o stare de suficientă prosperitate materială, Cenușăreasa noastră nu mai are nevoie de prinț decât dacă dorește neapărat să afișeze în societate un inutil (pentru o persoană normală, fără veleități de parvenire) titlu nobiliar. Schimbându-și poziția economică prin eforturi proprii, chiar și fără titluri de noblețe, devine ea însăși o țintă pentru oportuniștii de sex opus.

A treia este o cale aparent ușoară prin care Cenușăreasa poate să încerce să treacă în categoria celor favorizate fizic prin intermediul unor „*retușări*”. Dar intervențiile chirurgicale sunt costisitoare, rezultatele nu sunt întotdeauna cele dorite și mai pot apărea o groază de probleme odată cu trecerea timpului. Machiajul, îmbrăcămintea, încălțămintea, coafura și accesoriile de tot felul necesită „*bun gust*” pentru a-și face efectul potrivit, cele de calitate sunt scumpe și trebuie utilizate numai la timpul și la locul potrivit - ceea ce constituie o artă care nu este la îndemâna oricui. Cu toate că sunt mulți bărbați care declară hotărât că ei nu acceptă nici în ruptul capului detalii „*artificiale*”, această metodă aparent stupidă, adeseori

riscantă, dureroasă și costisitoare este și cea mai răspândită astăzi și - din păcate - cea care reușește cel mai adesea.

Evident, stabilirea unui asemenea scop în viață te descalifică moral în mod automat. Există multe Cenușărese (și Cenușari dacă putem denumi așa varianta masculină a Cenușăresei) pentru care un asemenea comportament oportunist și imoral constituie o a doua natură. În accepțiunea acestora morala nu ține de foame. Și încă ceva: dacă există vreun „*prinț*" care să accepte lângă el un asemenea specimen, atunci, pentru o femeie inteligentă, rafinată și cultă chiar că nu merită efortul de a-l cuceri. Pentru celelalte bucătărese[390] - pardon - femei cu astfel de țeluri de parvenire, sezonul este deschis.

Evident că tot ce scrie mai sus este valabil și pentru bărbații care se visează a fi întreținuți de către „*prințese*" cu poziții financiare redutabile și care au drept țintă declarată inima lor în timp ce în realitate le vânează doar conturile. Cunosc și presupun că și tu cunoști destule exemple de „*ambe sexe*"[391]. Oare cum înțeleg realitatea și cum gândesc toți aceștia, indiferent dacă sunt femei sau bărbați? În nici un caz nonconformist - să nu confundăm nonconformismul cu abaterea de la normele moralei. În nici un caz corect. În nici un caz moral. Ferește-te de asemenea specimene.

Ca să nu răspândești în jurul tău o asemenea duhoare morală destul de greu de suportat de către ceilalți - în nici un caz și sub nici o formă nu încerca să pari altceva decât ceea ce ești. Nimic nu merită să ne schimonosim adevărata noastră față ca să facem pe plac cuiva sau ca să obținem ceva. Fiecare dintre noi ne dorim ca cel cu care interacționăm să fie cinstit, să fie față de noi așa cum este el în realitate și nu un prefăcut care încearcă pe căi necinstite să obțină ceva de la noi. Așa că fii tu însuți și te asigur că totul va fi bine. Iar când cade masca de pe obrazul celui fără obraz care pretinde că ar fi ceea ce nu este, consolează-te cu ideea că este mai bine să fii dezamăgit la un moment dat decât păcălit perpetuu.

---

[390] Termenul de „bucătăreasă" este utilizat în text în accepțiunea care îi era atribuită de către snobii de acum câteva secole. Personal am tot respectul față de membrele aparținând de această profesie minunată fără de care viața noastră ar fi cu mult mai... lipsită de gust.

[391] Expresie utilizată aici fără vreo conexiune contextuală. Deși pare o trimitere la denumirea primei reviste literare românești „Curier de ambe sexe" care a apărut la București între 1837-1847 sub conducerea lui Ion Heliade Rădulescu (1802-1872) ca supliment al ziarului „Curierul românesc", am utilizat-o doar pentru că îmi place cum sună. Cam aiurea, nu? Dar se pare că în limbajul colocvial se mai obișnuiește uneori și folosirea unor astfel de referințe care deși au tangență cu subiectul „ca nuca în perete" par a „suna bine" sau a „da bine"- orice or fi însemnând fiecare dintre aceste două expresii.

LUMEA DIN JURUL NOSTRU

Cuvintele seamănă cumva cu picăturile de apă - luate câte una nu par mare lucru dar de îndată ce se unesc în șuvoaie, ele pot prăbuși chiar și munții. Au nevoie doar de timp. Cred în puterea cuvintelor și de aceea sunt îngrijorat uneori pentru modul în care sunt ele folosite. Cuvântul este dalta care cioplește personalitatea omului. Dacă cel care folosește această daltă nu o face așa cum trebuie, stricăciunile pot fi ireparabile. Tinerii sunt cei mai vulnerabili. Dar nici ceilalți nu scapă de șuvoaiele de vorbe care încearcă în fel și chip să le modeleze crezurile.

Când eram copil locuiam împreună cu părinții într-o casă la curte. Vecinii erau din diverse medii sociale dar toți păreau să respecte câteva reguli pe care generațiile de astăzi se pare că le-au cam uitat. Ne salutam între noi atunci când ne întâlneam, ne întrebam de unele și de altele, ne ajutam unii pe alții cu mici lucruri și servicii care erau considerate ca fiind firești între vecini.

Părinții ne învățau să cedăm locul celor mai în vârstă în mijloacele de transport în comun, să nu vorbim neîntrebați, să răspundem cuviincios la întrebări și să avem grijă - mai ales în orele de după masă când pe atunci mai toată lumea trecută de jumătatea vieții se odihnea - ca tonul vocii să fie la un nivel decent, să nu vorbim urât, să-i ajutăm pe bătrâni să treacă strada sau să îi ajutăm când aveau ceva mai greu de cărat și câte altele.

Și mai ales să folosim „*vă rog*” sau „*este voie să*” (înlocuit mai târziu cu „*îmi permiteți să*”) atunci când doream să inițiem vreun demers oarecare. Rareori răzbătea prin pacea locului câte o voce în registru înalt clamându-și neputința de a-și găsi echilibrul alături de ceilalți. Acolo am învățat că totul se poate rezolva cu calm și doar prin cuvinte: comunicarea este liantul bunei înțelegeri. Și să-ți spun ceva: în toată viața mea nu am ridicat mâna la nimeni deși am trecut și eu ca toată lumea prin încercări dificile și am întâlnit tot soiul de oameni dintre care unii nu prea avansați pe drumul care duce spre idealul de om adevărat.

Întotdeauna am reușit să găsesc cuvintele potrivite cu situația astfel încât conflictul să se aplaneze și să-și găsească o rezolvare cât mai pașnică. Așa era atunci - lumea părea să aibă mai mult bun simț decât tupeu. De aceea lumea de astăzi mă intrigă adeseori dându-mi uneori sentimentul de spectator fără voie la o piesă de teatru cu personaje cu mult mai

stridente decât cele ale lui Nenea Iancu, cel care din dragoste pentru apucăturile neamului nostru s-a mutat cât mai departe de el.

Poate că unii dintre noi (din prea multă iubire față de propriile lor odrasle) s-au gândit că acestea - pentru a se „*descurca*" mai bine în viață - au mai multă nevoie de tupeu decât de bun simț. Așa că în realitatea vieții de astăzi vremurile par civilizate doar până când întâlnești acele specimene pentru care comunicarea normală este o „*abureală bună pentru fătălăi*".

De ce? Pentru că astăzi știm că nici un bărbat adevărat nu își va pierde timpul încercând să descurce o situație tensionată doar cu vorbărie dacă dotările sale fizice sau manifestările sale agresive pot impune cu mult mai rapid punctul său de vedere.

Am constatat cu tristețe că asemenea dovezi de primitivism sunt din ce în ce mai numeroase, alimentate din belșug de o subcultură îndoielnică care promovează glorificarea unor personaje cu comportamente care te duc cu gândul la epoca de piatră. Oare cum au ajuns troglodiții aceștia să prolifereze printre noi? Și nu numai printre noi dar și peste ocean neanderthalieni în gândire și fapte răstoarnă ordinea firească a bunului simț glorificându-și inepțiile într-un circ deșănțat.

În lupta noastră zilnică pentru acumulare personală, familială sau de grup, am înlăturat cu mai multă sau mai puțină discreție singurele obstacole dintre noi și obiectele dorințelor noastre (nu întotdeauna legitime): regulile elementare de comportament social. Deși ne-au trebuit câteva mii de ani ca să le perfecționăm trecând de la relațiile stăpân-slugă la relații de respect și avantaj reciproc și abia câteva zeci de ani de când au fost declarate norme de comportament civilizat într-o mână de state cu pretenții progresiste, iată că o parte dintre semenii noștri se pare că iau rapid drumul înapoi către junglă. Cum de este posibil așa ceva?

Lipsa de educație în familie, lipsa de cultură și lipsa unor exemple personale credibile pare să fie cauza principală. Vorbim despre cei care nu sunt capabili să-și stăpânească imboldurile animalice în numele unui ideal mai înalt care să inhibe sau măcar să tempereze pornirile nelalocul lor. Educația ar trebui să jaloneze comportamentul nostru, iar cultura să ne furnizeze valorile care să motiveze efortul acelui comportament. Exemplele demne de urmat ar trebui să înceapă cu părinții, cu profesorii, cu politicienii și cu personalitățile notabile pe care le întâlnim în drumurile noastre.

Dacă în trecut frica determina largi pături sociale la un comportament care să nu depășească limitele moralei de teama represaliilor, astăzi, când orice rateu intelectual se consideră pe sine ca fiind regele creației cu nimic mai prejos față de oricare dintre exponenții elitei spiritualității societății contemporane - lucru care nu este în totalitate de blamat deși fiecare dintre noi ar trebui să ne cunoaștem „*lungul nasului*” și „*locul nostru*” real în societate - lucrurile tind spre o dăunătoare alunecare către decizii care par dictate mai mult de către instinct decât de către intelect.

Probabil că mă vei contrazice spunându-mi că nu lipsa de cultură, ci lipsa de educație morală ne-a adus aici. Te voi contrazice la rândul meu: doar cultura poate crea o motivație suficient de puternică pentru a ține în frâu pornirile instinctuale și a determina pe cineva să facă eforturi în vederea respectării criteriilor morale ale locului și momentului.

„*Nu trebuie să depui efort ca să respecți criteriile morale - dacă ești un om normal, totul vine de la sine*” spun unii. Să nu care cumva să crezi acest lucru pentru că este doar o afirmație demagogică lipsită de conținut. Nu există oameni „*normali*”, ci doar ființe umane având moduri de gândire și comportamente dictate de concluziile trase în urma experiențelor personale. De ceea ce a înțeles fiecare din acele experiențe.

Experiențele personale sunt diferite. Experiențe care aparent par a fi similare pot duce la concluzii dintre cele mai diverse, după felul de a înțelege realitatea de către fiecare individ în parte. De aceea comportamentele noastre în situații aparent similare ar putea să fie extrem de diferite. Asta dacă nu ar interveni cenzura autocontrolului și îndrumarea moralei.

Ceea ce la o privire superficială se vede ca o uniformizare a comportamentului social se datorează temerii noastre individuale de a nu fi scoși în afara „*turmei*”, ceea ce duce la obedienta noastră mai mică sau mai mare față de regulile sociale. Dar nu toți au această temere și ori de câte ori au ocazia (adică cred ei că nu vor fi consecințe negative ca răspuns la acțiunile lor) aceia dintre noi care nu sunt motivați de valori culturale vor acționa după cum vor crede ei de cuviință, fără a ține cont de interesul general. Și fără ca măcar să priceapă că interesul general pe care îl poluează cu comportamente nepotrivite este și propriul lor interes. Este - scuzată să-mi fie comparația - ca și cum ai urina în fântâna din care bei.

La noi, în trecutul ceva mai îndepărtat, cultura adevărată fiind o raritate în rândul maselor, morala era impusă printr-o educație cu precădere

religioasă. Mult spus educație - mai mult dresaj după metoda recompensei și pedepsei. Normele moralei erau înfățișate ca cerințe ale divinității pe care nu le puteai critica sau comenta defavorabil și peste care nu puteai trece fără a avea de suferit repercusiuni grave.

Erau precepte stricte a căror nesocotire ducea la urmări - uneori dintre cele mai grave pentru individ. Majoritatea celor cărora li se impunea respectarea absolută a lor nu înțelegeau cu adevărat scopul real dar se temeau grozav de consecințele pe care le-ar fi avut de suferit ca urmare a nerespectării acestor norme. Și cu toate acestea, unii încercau să le calce pe ascuns sperând să nu fie prinși.

Renunțarea la impunerea preceptelor susținute de religie a determinat un gol de autoritate morală care a dus la o exacerbare a reevaluării moralei la nivel personal, de multe ori cu eludarea mai mult sau mai puțin a unora dintre vechile norme pe care religia le impusese până atunci. Societatea a încercat să înlocuiască efortul comun dirijat într-o anumită direcție sub conducerea bisericii cu o autodeterminare dorită a fi pozitivă, exercitată de către fiecare dintre noi la nivel personal.

Teoretic pare un progres dacă nu ținem cont de realități. Normele prea generale bazate mai mult pe convingerea existenței bunului simț individual decât pe sancțiuni eficiente nu sunt suficient de convingătoare pentru cei obișnuiți să respecte normele morale doar sub amenințarea „*pedepsei veșnice*” și cărora nu le prea pasă de „*oprobiul public*” câtă vreme acesta nu se materializează prin sancțiuni cât de cât palpabile.

Împletirea strânsă dintre conceptele religioase și cele ale comportamentului social practicate sute de ani a dus la demonetizarea ambelor odată cu relaxarea influenței religioase. S-a creat un adevărat haos pentru relațiile sociale lăsate brusc la discreția propriilor conștiințe și a unor reglementări care pot fi - și adesea sunt - ignorate de către cei care nu găsesc în ei motivarea unui comportament rezonabil. Dacă cele zece porunci nu provin de la divinitate, atunci poate că nu ar trebui să ținem cont de ele - și-au spus unii.

La acest adevărat vid moral a contribuit din plin și neputința sistemului autodeclarat socialist de a impune puțin credibilul ideal de „*om nou*”, un fel de surogat de sfânt a cărui religie și motivație ar fi trebuit să fie idealurile comuniste.

Acest haos a determinat (după abolirea socialismului) - printre altele - și o argumentație bizară în favoarea reinstaurării religiei cu prerogativele de

forță de odinioară: „*Toată lumea știe că divinitățile nu există dar este nevoie de ele pentru a ține în frâu instinctele gloatei*” prin gloată desemnându-se probabil pătura cea mai puțin educată a societății.

Dar nu acesta este rostul religiei. Rostul ei este acela de a cerceta dacă putem găsi răspunsuri la întrebările fundamentale dincolo de cele pe care le obținem din cunoașterea prin percepții de care se ocupă știința și nu să ne jumulească de bani ori de câte ori se ivește ocazia. Să ne ajute să ne reechilibrăm atunci când trecem prin încercări grele. Să ne dea speranță într-un viitor mai bun și să ne motiveze să fim noi înșine mai buni, să conlucrăm între noi și să fim empatici.

Iar îndrumarea societății pe o cale benefică se poate face numai prin cultură bazată pe cunoașterea obiectivă a realității existenței. Prin participarea tuturor la înțelegerea și însușirea adevăratelor valori ale umanității. Cunoașterea realității existenței duce în mod inevitabil la acțiuni responsabile în concordanță cu circumstanțele existente.

Inevitabila emancipare în plan religios a societății a surprins fără soluție pe cei care trebuiau să impună noi valori morale normelor de comportament social. Aceste valori ar fi trebuit să poată aduce credibilitate, autoritate, echilibru și coeziunea spirituală atât de necesară unei societăți.

În fapt nimeni nu pare să știe cine ar putea avea autoritatea morală să impună aceste valori și care anume ar fi aceste valori. Am păstrat o mare parte dintre vechile valori și am încercat să adăugăm altele noi în consens cu vremurile actuale. Dar în spatele lor nu mai stă o autoritate morală indiscutabilă, ci doar discernământul destul de firav în această direcție al fiecăruia.

L-am declarat pe individ propriul supervizor al comportamentului său fără ca să ne asigurăm că acesta și înțelege exact despre ce este vorba cât și importanța acestor lucruri. Înțelegerea este dată de gradul de cultură al fiecăruia dintre noi. Dar acest grad de cultură este lăsat și el la latitudinea noastră ori se știe că omul este o ființă care tinde să o ia pe drumul care i se pare a fi cel mai scurt și cel mai lesnicios. Omul fuge de efort dacă nu este motivat de înțelegerea necesității efortului. Iar această înțelegere o poate da numai cultura.

În cadrul comportamentului personal - de la cel mai mic gest până la acțiunile decisive - totul trebuie să corespundă interesului general al speciei. Nimic nu trebuie lăsat să devină bătaia de aripi a fluturelui care

poate declanșa desincronizări sau chiar cataclisme sociale. În acest sens însușirea culturii este esențială pentru fiecare membru al societății. Nu a rudimentelor nesemnificative și superficiale care se trec astăzi rapid și doar informativ în revistă în cadrul sistemului de învățământ, ci a valorilor cu adevărat fundamentale. În primul rând cele de care depinde supraviețuirea și bunăstarea speciei. Dacă nu ne învățăm generațiile tinere ce înseamnă a fi om cu adevărat, să nu ne așteptăm la nimic bun de la ele. Egoismul, lipsa de empatie și gândirea irațională pot genera situații de coșmar.

Umanitatea - pierdută în contemplarea admirativă a realizărilor elitelor și uitând că marea masă nu a depășit prea mult stadiul instinctual animalic - și-a luat drept cadru legal pentru comportamentul social norme laxe, potrivite doar elitelor dar nu și troglodiților afundați încă în bezna lipsei de cunoaștere. Adică norme aplicabile unor ființe cu mult mai evoluate, cu mult mai conștiente de realitatea existenței decât ne place nouă să credem că suntem la momentul actual.

Mai pe înțelesul tuturor - necivilizați încă pe deplin (lipsiți de cultură adevărată, needucați suficient sau corect) am cam fost lăsați de capul nostru în speranța că îndrumările vag orientative despre cum ar trebui să ne comportăm ne sunt suficiente și că fiecare dintre noi este perfect conștient de importanța lucrurilor. De parcă o pădure ar putea fi toată sănătoasă și complet lipsită de uscături.

S-a omis un lucru esențial: încă suntem o turmă de animale tributară în mod firesc comportamentului de turmă, iar comportamentul de turmă are ca element principal imitația. După dispariția păstorilor s-a pornit o vânzoleală pe cont propriu (care încotro) și mai ales imitarea celor care par că au găsit o cale aparent mai scurtă sau mai ușoară de a obține ceea ce-și doresc.

Este un lucru firesc în natură, mai ales în rândurile celor care nu s-au ridicat prin educație și cultură la un nivel suficient care să le permită să-și depășească reflexele de animal în numele unor motivații cât de cât convingătoare și care încă nu sunt capabili să deslușească realitatea existenței din jurul lor. Și prin înțelegerea realității ne referim nu numai la cum stau lucrurile dar și la anticiparea lucrurilor care vor veni, la înțelegerea consecințelor interacțiunilor noastre cu realitatea existenței. Unde ne vor duce în viitor acțiunile noastre din prezent.

Nu impunerea dogmelor religioase sau a ideologiilor autoritare vor rezolva problemele noastre, ci cultura - singura care permite înțelegerea corectă

a aspectelor realității existenței. Ea este unicul factor care poate determina o ființă umană să accepte de bună voie ceea ce animalul din noi pare să refuze instinctiv. Comportamentul determinat de cultură este un comportament autoimpus cu speranța de mai bine personal, comportament obținut prin favorizarea de către fiecare dintre noi a binelui colectiv. Conștientizarea faptului că lucrând pentru binele speciei (binele colectiv) lucrezi de fapt pentru binele tău.

Impunerea forțată a comportamentului prin metoda pedepsei și a recompensei (dresajul social) practicat de unele religii sau ideologii laice - creștinul, omul nou comunist, supraomul fascist, omul sovietic și mai nou educația putinistă, cea din Coreea de Nord ori mai știu eu ce alte utopii care au ca element principal falsificarea realității existenței - duc la comportamente duplicitare ale celor care caută și adeseori găsesc portițe de scăpare.

Comportamentul corect se obține numai cu participarea benevolă motivată de încredințarea individului că ceea ce face este pentru binele său ca parte a binelui tuturor și mai ales prin lipsa constrângerilor de orice fel. Ori acest lucru nu poate fi obținut decât prin cultură - prin cunoașterea obiectivă a realității existenței și a valorilor reale necesare supraviețuirii speciei noastre și prin ridicarea condițiilor de trai pentru toți - pentru că ghiorăitul mațelor îndepărtează adevărurile culturii, dezbină oamenii și îi îndreaptă spre sectarism.

Știu că se pot da nenumărate exemple de oameni considerați „*culți*” care ne oripilează printr-un comportament imoral, însă a fi considerat cult nu este totuna cu a fi cult. Parcă ți-am mai spus de câteva ori până acum că simpla acumulare de cunoștințe nu transformă trogloditul în om. Acele cunoștințe sunt necesare doar ca bază de pornire a unei gândiri proprii în limitele moralei și în folosul societății și nu sunt suficiente doar prin ele însele pentru a fi cult.

Omul cult este acela care în baza cunoștințelor acumulate înțelege obiectiv realitatea existenței și modul în care trebuie să interacționeze în mod benefic cu ea în folosul tuturor speciilor. Nu numai pentru sine sau doar pentru specia sa. Și care chiar interacționează în acest spirit contribuind la echilibrul general care îi permite lui, speciei sale și tuturor celorlalte specii să supraviețuiască și să prospere.

Legile comportamentului social care stabilesc modalitățile de comportament necesare pentru a putea supraviețui împreună nu sunt ușor de respectat dacă nu există o motivație eficientă. Din păcate, fiecare fel

de a fi al nostru își are și un fel propriu de a se motiva pe sine, de a-și scuza acțiunile îndoielnice ca fiind „*absolut necesare*” din varii motive. Este necesar un echilibru fin între media gradului de civilizație al populației, idealul comportamentului social propus și căile prin care se consideră că se poate accede către acel ideal fără a se crea tulburări sociale.

Problema - ca de obicei - o reprezintă cei obișnuiți doar să obțină de la societate ceea ce își doresc fără a oferi nimic la schimb dar și cei care nu au o motivație dată de cultură prin înțelegerea necesităților și priorităților la nivel de comportament social. Aceștia doar se prelevează de idealurile către care tinde societatea pentru a obține cu mult mai mult decât sunt dispuși sau capabili să dea, speculând scăpările din strategia socială sub lozinca „*Dacă legea nu interzice atunci este permis!*” [392]

Pe undeva, aceste specimene se aseamănă unor copii care neavând încă discernământ datorită lipsei lor de experiență, încearcă prin diverse căi să obțină ceea ce își doresc, fără a-și impune niște limite adecvate situației și fără a realiza sau a le păsa de implicațiile acțiunilor lor. De fapt asta și sunt: adulți ca vârstă dar copii ca discernământ.

Ei nu au beneficiat de o maturizare spirituală adecvată. În ei încă predomină instinctele primare pe care se străduiesc să le mascheze sub un comportament simulat matur menit doar să le asigure o relativă acceptare socială în vederea exclusivă a obținerii de foloase personale. Accesul la cultură poate că ar fi prevenit toate aceste lucruri printr-o conștientizare a realităților și o adaptare la acestea.

Uneori natura a creat din asemenea personaje adevărate „*opere de artă*” prin perfecțiunea amănuntelor comportamentului lor aparent corect dar din păcate doar simulat. De obicei aceștia reușesc să-și mențină camuflajul până în clipa decisivă în care trebuie să aleagă între ceea ce ei consideră a fi binele propriu și binele general. În situații limită, adevărata lor față va ieși hâd la vedere surprinzându-i, oripilându-i și adeseori vătămându-i pe ceilalți.

Infestarea masivă cu asemenea personaje a căror aparență de evoluție spirituală - în fapt doar simulată - întrece cu mult evoluția lor spirituală reală a determinat deteriorarea accentuată a relațiilor sociale în sensul accentuării unei neîncrederi generale în putința noastră de a ne rezolva problemele comune.

---

[392] O răstălmăcire a principiului de drept "Nulla poena sine lege" care într-o traducere aproximativă din latină ar însemna: „Nici o pedeapsă pentru ceva ce nu este prevăzut de lege”.

Subcultura de consum care astăzi tinde să răstoarne ierarhia valorilor culturale reale în mințile superficiale ale celor care consideră cultura doar un efort inutil după „*zorzoane academice*” a dat o importantă mână de ajutor la anihilarea procesului de autoexaminare critică unei părți însemnate a membrilor societății, subminând auto vindecarea morală care se poate realiza doar prin cunoașterea corectă a realității și adaptarea comportamentului conform acestei cunoașteri. Odată ce ai înțeles că focul care pare vesel și distractiv „*frige*”, te vei abține să-ți mai bagi mâna în foc.

Din punctul de vedere al acestor personaje, propriile lor acțiuni nefaste le apar ca fiind în conformitate cu mersul obișnuit al lumii, fără ca ei să conștientizeze latura nocivă a acestor comportamente pentru echilibrul fragil al societății și nici repercusiunile care se răsfrâng inerent chiar și asupra lor.

Neavând parte de o educație morală solidă și nici de un grad de cultură suficient care să le ofere o motivație pentru o autoexaminare obiectivă, în majoritatea cazurilor acești indivizi consideră că ei sunt în regulă. Ce este mai trist este faptul că ei nu realizează - sau dacă realizează nu sunt interesați de - pericolul pe care îl reprezintă comportamentul lor față de evoluția generală a relațiilor sociale. Evoluție care în cele din urmă îi va afecta chiar și pe ei. Acest tip de comportament sporește rapiditatea deteriorării relațiilor comunitare îndreptându-le spre recoagularea sistemului castelor distincte - de această dată cu accent pe departajarea prin gradul de cultură - cu tot ceea ce derivă din această separare - tensiuni create de interese și preocupări adesea antagonice.

Rearanjarea relațiilor sociale pe baza apartenenței la caste cu moduri de gândire distincte va conduce societatea la tensiuni nereconciliabile pe majoritatea planurilor. Nu vor fi șanse reale de reconciliere câtă vreme vor persista diferențele care le separă sau mai bine spus cauzele reale care provoacă aceste diferențieri - accesul inexistent sau limitat a unei părți a societății la cultură. La cea bazată pe valorile de bază ale umanității și nu pe surogate de pseudo sau subcultură care se adresează instinctului și senzorialului superficial.

Să încheiem această sumbră temă de meditație într-o notă ceva mai optimistă. În contrast cu aceste aberații ale involuției spirituale sunt cei care înțeleg și acceptă benevol povara comportamentului responsabil purtată în folosul întregii societăți - implicit și a lor însăși. Ei sunt cei care încă mai cred că omenirea - în ciuda rateurilor ei tot mai dese - va găsi într-un final puterea de a depăși cândva etapa egoismului animalic - mie,

pentru mine, al meu. În definitiv, ca să fim ceea ce ne dorim să fim trebuie ca măcar să încercăm. Și pentru aceasta trebuie să asigurăm generațiilor tinere accesul la cultura reală bazată pe valorile cu adevărat importante pentru umanitate și nu pe violență, stridență, artificial, exces sau fabulații delirante cu efecte toxice asupra înțelegerii corecte a realității. Doar o cultură eliberată de poluarea oportuniștilor de ocazie poate determina o gândire care să permită înțelegerea obiectivă a necesității asumării de acțiuni care să aibă drept finalitate protejarea interesului personal ca parte integrată a celui comun. Doar cine percepe realitatea corect va gândi și va acționa corect.

Prin înțelegerea obiectivă a realității el își va găsi motivația necesară depășirii stadiului în care acțiunile sale sunt încă tributare egoistelor reflexe primitive. Dar se pare că așa nu se câștigă la fel de bine ca atunci când se vând fabulații aberante și cel mai adesea lipsite de cea mai mică intenție etică. Pentru a realiza aceste lucruri este nevoie să conlucrăm cel puțin la fel de motivați ca atunci când ne așteptăm la beneficii materiale, conștienți de importanța capitală pe care o are pentru specia noastră necesitatea înlocuirii dresajului social de complezență cu o cunoaștere corectă la nivel de individ a realității, a consecințelor și a responsabilităților care derivă din această cunoaștere.

Utopie? Poate astăzi. Sper ca mâine să înceapă să devină realitate începând cu reorganizarea corectă a sistemelor de învățământ. Înainte de orice trebuie să învățăm ce înseamnă să fii om cu adevărat și ce trebuie să facem fiecare dintre noi ca să putem deveni noi înșine oameni adevărați. Iar pentru ca acest lucru să nu devină o repetare absurdă a încercărilor anterioare de a crea un așa zis „*om nou*” este absolut necesar să învățăm fiecare dintre noi să gândim noi înșine. Dar nu oricum, ci bazându-ne pe cunoașterea obiectivă a realității și înțelegerea necesității respectării normelor de morală. Să alegem calea care duce către idealul de om adevărat și să ne străduim să o parcurgem în ciuda împotrivirilor imboldurilor noastre de egoism animalic sau de lene intelectuală.

Ușor de zis, greu de făcut. Pentru a pune în aplicare astfel de planuri trebuie ca cei mai buni dintre noi să-și asume sarcina educării noilor generații. Văd că dai din mână a lehamite. Da, în acest moment nici eu nu prea am mari speranțe. Se pare că odată pornită la vale căruța, cu greu mai poate fi întoarsă din drum. Trebuie curaj, spirit de sacrificiu și o înțelegere obiectivă a realității. Și mai trebuie să mai vrea și caii.

CU MÂINILE CURATE

Unii spun că în urmă cu aproape două mii de ani - ar fi fost un conflict între autoproclamatul fiu al divinității supreme a evreilor și structurile religioase iudaice în care ar fi fost implicate și autoritățile romane de ocupație din acea vreme. Se pare că a existat un episod în care Pontius Pilatus[393] guvernatorul Iudeei, forțat de o mulțime furioasă să îl condamne la moarte pe cel care cuteza să înfrunte clericii evrei (deși conform afirmațiilor Noului Testament nu-i fusese dovedită vina[394]) s-a spălat pe mâini în public.[395]

De ce? Pentru a arăta că nu el este cel care îi dorește condamnarea, ci chiar conaționalii săi dezamăgiți de faptul că „*învățătorul*" părea a nu-și putea proba extraordinarele afirmații despre sine însuși - mai ales cele referitoare la descendența sa divină.

Dar de ce ar fi fost furioasă acea mulțime? Imaginează-ți un grup format din cei mai de jos membrii ai societății după cutumele de atunci - pescari, vameși și femei cu o reputație cel puțin îndoielnică - umblând din loc în loc și ținând discursuri care răsturnau dogmele religioase de atunci cu fundul în sus și - mai ales - pretinzând că vorbesc în numele divinității. Ba mai mult, afirmând că unul dintre ei ar fi fiul acesteia.

Nu era ceva neobișnuit pe atunci - mulți (se spune că erau de ordinul sutelor, poate chiar miilor) colindau cerșind și ținând tirade amenințătoare împotriva „*păcătoșilor*", cerându-le - în numele divinității - să se căiască. Unii îi considerau nebuni, alții doar cerșetori sau fanatici religioși, iar cei care se încredeau în vorbele lor îi vedeau ca pe un fel de profeți.

Cei mai vehemenți sfârșeau de obicei închiși sau dacă - după criteriile de atunci - chiar săreau calul în ceea ce făceau sau ziceau, erau condamnați la moarte. Crucificarea devenise deja o pedeapsă obișnuită pentru tot soiul de fapte considerate a fi săvârșite împotriva ordinii publice.

---

[393] Pontius Pilatus sau Ponțiu Pilat (cunoscut la noi ca Pilat din Pont) a fost guvernator roman al provinciei romane Iudeea între anii 26 - 36.

[394] Istoricii consideră că el se făcea vinovat de mai multe fapte care în vremea sa se pedepseau deosebit de aspru și de cele mai multe ori cu moartea: iudeii - prin autoritățile lor - acuzau interpretări personale ale textelor sacre, autoproclamarea ca fiu al divinității, nerespectarea zilelor sfinte de odihnă, utilizarea magiei, perturbarea ordinii publice și multe altele. Pentru romani nu reprezenta decât un caz tipic al acelor timpuri de individ care prin acțiunile sale putea crea tulburări care ar fi putut pune în dificultate situația politică existentă, fapte pentru care moartea prin crucificare devenise deja o rutină. Evenimentul crucificării sale nu ar fi fost deosebit față de miile de alte crucificări din acel timp dacă unul dintre ucenicii săi nu ar fi înființat ceea ce avea să devină mai târziu biserica catolică, folosind ca texte de căpătâi o versiune adaptată convenabil a evenimentelor.

[395] „Și văzând Pilat că nimic nu folosește, ci mai mare tulburare se face, luând apă și-a spălat mâinile înaintea mulțimii, zicând: Nevinovat sunt de sângele Dreptului acestuia." (Biblia ortodoxă - Mat.27:24)

Cum grupul nostru - după cum afirmă unele surse istorice - se pare că se ocupa pe lângă religie și cu ceva rudimente de politică,[396] ba chiar strânsese și ceva aderenți care s-au manifestat cu proslăviri și osanale la intrarea liderului lor în Ierusalim (ca să confirme profețiile referitoare la Mesia) - autoritățile religioase locale au sesizat autoritățile romane să intervină. Restul se știe cum a decurs datorită unor variante extrem de partinice care au ajuns până la noi prin intermediul „*memoriilor*" atribuite unor foști membrii ai acestui grup (texte scrise cu mult mai târziu ca să poată fi acuzate de prea multă fidelitate cu faptele).

Se pare că la aceste fapte se face aluzie atunci când se folosește astăzi expresia „*cu mâinile curate*", deși probabil că Pilatus sau cel mai probabil cei care au descris lucrurile (la multă vreme după ce acestea s-au întâmplat) nu au făcut decât să utilizeze o inversare de semnificație pentru o expresie destul de populară și anume „*cu mâinile pătate de sânge*".

A avea mâinile curate este astăzi o exprimare destul de largă care poate indica multe: de la lipsa dovezilor implicării și până la o nevinovăție dovedită fără echivoc. După criteriile contemporane - dacă este să dăm semnificații incidentului biblic - această expresie ar trebui să semnifice doar comiterea unui rău prin constrângere, un rău neimputabil, de vreme ce Biserica Ortodoxă Etiopiană[397] l-a ridicat pe Pilatus la rangul de sfânt[398] în ciuda reputației[399] sale care ne-a parvenit din istorie (este drept prin intermediul scrierilor lui Iosef[400], un nu prea entuziast - spre de loc - admirator al său).

Pentru o mai bună dumirire a înțelesului acestei expresii poate că cel mai logic ar părea să căutăm sensurile opuse la „*cu mâinile pătate de sânge*" dar și aici predomină o mulțime de lucruri confuze. Poți avea mâinile curate și conștiința încărcată? Poți să spui că nu acționezi negativ și totuși să nu împiedici ceva rău deși îți stă în putință măcar să încerci? Lucrurile par să se complice.

La modul ideal, tot ceea ce este rău - dacă vine în contact cu zona de acțiune a persoanei tale - ar trebui să primească o ripostă în sensul unei încercări de a anihila acel rău. În acest caz neutralitate nu există. Nu poți sta pasiv spunându-ți „*eu am mâinile curate*" în vreme ce răul se

---

[396] Textele biblice ne spun că intrarea în Ierusalim s-a făcut exact cum era prorocit din vechime „Saltă de veselie, fiica Sionului! Strigă de bucurie, fiica Ierusalimului! Iată că Împăratul tău vine la tine; El este neprihănit și biruitor, smerit și călare pe un măgar, pe un mânz, pe mânzul unei măgărițe." O asemenea intrare „împărătească" nu se putea să nu atragă atenția autorităților care au considerat necesar ca pe lângă crucificarea standard să mai adauge și o coroană din spini și vestita inscripție I.N.R.I. lămuritoare asupra pretențiilor vinovatului (I.N.R.I. este o prescurtare în limba latină pentru "Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum" care se traduce prin „Iisus Nazarineanul, Regele Iudeilor").

[397] Biserica ortodoxă etiopiană (Täwahedo) este o biserică autocefală de rit copt, care cuprinde aproximativ 60% din populația Etiopiei.

[398] Biserica ortodoxă etiopiană l-a ridicat pe Pontius Pilatus la rangul de sfânt pentru faptele sale descrise în "Acta Pilati" din "Evangelium Nicodemi" deși experții consideră lucrarea un fals de proveniență creștină creat pe la mijlocul secolului IV.

[399] Izvoarele istorice care s-au păstrat îl prezintă pe Pontius Pilatus drept un individ corupt și lipsit de principii morale.

[400] Iosephus Flavius (37 - 100) preot evreu, comandant militar, istoric

desfășoară sub privirile tale. Dacă există cea mai mică posibilitate de a interveni - indiferent de rata succesului sau a consecințelor care pot surveni - trebuie să intervii. Așa ar trebui să se comporte un om adevărat, un om ideal.

Pe de altă parte, cât de îndreptățit ești ca să poți acționa? Ai discernământul necesar evaluării corecte a lucrurilor? Ai toate datele ca să poți judeca obiectiv situația? Ești sigur că intervenția ta nu va înrăutăți lucrurile mai mult? Până unde poți interveni? Ce te legitimează să acționezi în numele moralei - cu excepția așa numitului interes general atât de uzitat dar și atât de folosit mai mereu în moduri care de care mai îndoielnice?

Și cea mai arzătoare întrebare: cum discerni binele de rău într-o împrejurare în care nu ai acces la toate informațiile necesare? Situație în care poate că și tu ești implicat ca parte, ceea ce - de obicei - te poate lipsi de obiectivitate.

Binele personal, binele familiei, binele prietenilor, binele cunoștințelor, binele concetățenilor, binele omenirii, toate pot fi la un moment dat antagonice și impunerea silită a unuia dintre acestea poate transforma totul în rău.

Poți impune schemele logicii tale în lumea reală fiind sigur că nu vei declanșa răul pentru ceilalți? Asta se poate „*traduce*" și prin: poți schimba lumea materială (realitatea obiectivă) după principii izvorâte din gândire[401] - gândirea fiind un mecanism subiectiv și limitat, operând cu simboluri atribuite unor percepții distorsionate asupra realității? Nu ar constitui acest lucru – ignorând determinismul - o intervenție artificială și dăunătoare mersului natural al lucrurilor?

Nu. În univers nu există nimic artificial sau nedeterminat. Să nu confundăm specificitatea răspunsului nostru la determinări cu aparenta „*libertate*" de a lua decizii. Luăm decizii specifice nouă datorită unor determinări și circumstanțe și nu pentru că am avea cumva „*libertatea*" de a o face. Avem o scară de valori primită prin educație și cizelată prin experiență personală, experiență care modelează decisiv răspunsul nostru la determinări.

Reacțiile noastre sunt subiective și sensibile la tot ceea ce ține de persoana noastră, familia noastră, prietenii noștri. Până unde putem acționa astfel încât să ne păstrăm integritatea și respectul față de sine și

[401] Gândirea este o manifestare materială personalizată determinată de modul în care individul înțelege realitatea. Înțelegerea realității se face atribuind percepțiilor semnificații și valori în mod subiectiv și circumstanțial.

în același timp să nu distrugem printr-o reacție excesivă binele pe care intenționăm să îl instaurăm sau să îl restaurăm - după caz? Greu de spus.

Acțiunea considerată a fi benefică pentru unii poate fi - în același timp - considerată ca nefastă pentru alții. Cu alte cuvinte, binele și răul pot fi unul și același lucru - depinde din care parte îl privești. În fapt binele și răul nu sunt decât două etichete cu care desemnăm părerea noastră despre un lucru oarecare în funcție de perspectiva noastră despre acel lucru la un anumit moment.

Fiecare acțiune atrage o seamă de urmări - acestea fiind în cea mai mare parte imprevizibile și nimeni nu garantează că un bine mărunt și aproape neobservabil nu se va transforma cumva și cândva într-o catastrofă generală prin efectul fluturelui.

Deja simțim cum complexitatea problemei depășește capacitatea de înțelegere și decizie a unui singur ins, mai ales astăzi când tehnologia modernă poate pune la dispoziția unui individ cu un grad de discernământ discutabil un buton cu care ar putea anihila toată rasa umană în numele cine știe cărei credințe personale despre realitate.

Poate că tu crezi că butoanele nucleare sunt la adăpost în spatele deciziei a mai multor persoane, tocmai ca să se preîntâmpine acest lucru. Oficial așa ar trebui să fie. Însă în practică, teama și slugărnicia, inconștiența și dorința revanșardă, lăcomia și invidia anihilează utilitatea acestui mecanism de precauție. Butonul a fost construit ca să fie folosit. Și va fi folosit dacă logica strâmbă a urii și mai știu eu ce interese de clan vor ține loc de justificare. Pentru unii nu este atât de important să câștige ei ci să nu poată câștiga adversarul. Și asta cu ori ce preț.

Sincer, nu m-aș mira prea mult dacă vreunul dintre dobitocii potentați ai timpului nostru ar folosi butonul doar din orgoliu personal, din neputința de a găsi soluții și din lipsă de gândire asupra consecințelor reale. Avem o mulțime de cretini care nu sunt în stare să gândească corect și care nu înțeleg realitatea, ridicați la cele mai înalte funcții prin intrigi, bani, avocați fără scrupule care îi scapă de consecințele faptelor lor reprobabile din trecut și de interese de tot felul care au nevoie de o marionetă fără creier într-un post înalt.

Aceste personaje sinistre ar trebui împiedicate de către cei din jurul lor să folosească butonul - dar este știut că ei se înconjoară doar cu cei asemenea lor, îndepărtându-i pe cei care chiar înțeleg realitatea existenței și le contrazic elucubrațiile. De aici rezultă pericolul pentru noi toți.

Acțiunile de tip justițiar nu mai sunt de mult problema individului, ci a unui sistem judiciar creat tocmai pentru a se evita pe cât posibil producerea de consecințe nedorite. Apariția acestui sistem a determinat eliberarea individului de a lua decizii cu consecințe imprevizibile prin acțiuni care pot afecta balanța sensibilă a traiului în societate.

În acest sens s-a dezvoltat un tip hibrid de gândire care pe de o parte reprezintă o continuare a ideilor antice (care îi pretind individului lezat să aibă o reacție pe măsura faptei), iar pe de alta reprezintă o încercare de armonizare (de actualizare) a acestor idei la realitățile contemporane care nu permit individului să își facă singur dreptate. Asta prin impunerea unei reacții instituționalizate în locul unei reacții individuale. Un compromis între tradiție și necesitate.

Din păcate, uneori grija excesivă față de soarta infractorilor deghizată în speranța de „*recuperare*" a lor (mai ales când sunt la mijloc bani mulți, poziții influente și avocați iscusiți) fac ca justețea și credibilitatea actului justițiar instituționalizat să poată fi pusă deseori la îndoială.

Și totuși - deși imaginea fiului care merge la procesul ucigașului părinților săi nu este tocmai ceea ce înțelegeau anticii că ar trebui să facă un fiu aflat în această situație, noua perspectivă asupra unor astfel de lucruri îndreptățește ca afirmația „*cu mâinile curate*" să fie considerată valabilă.

Sistemul judiciar - prin interpunerea sa în cadrul actului de justiție între părțile implicate - reușește în mare parte să pună capăt lanțului de răzbunări și conflicte care ar fi urmat în astfel de situații înainte de instituționalizarea justiției. Nu întotdeauna, dar în mare măsură.

Îndepărtarea de gândirea influențată de sentimente sau resentimente face din sistemul judiciar o rezolvare convenabilă în majoritatea situațiilor, echilibrul și siguranța socială fiind puse pe primul plan în cadrul acestui proces de „*cântărire*" a faptelor. În acest fel - cu excepția făptuitorului - toată lumea rămâne „*cu mâinile curate*" și - ceea ce este cu mult mai important - nu este pusă în pericol siguranța socială printr-un șir de vendete transmise moștenire din generație în generație, ceea ce consolidează și mai mult încrederea în sistem.

Într-o perioadă relativ scurtă de timp raportată la scara istoriei societății omenești am trecut de la lapidarea adulterului la recunoașterea mai mult sau mai puțin tacită a acestuia și la multe alte schimbări asemănătoare. În anii 30, în Germania homosexualii erau trimiși în lagăre, în Anglia erau

tratați medical, pe când în vremurile noastre la Berlin au loc parade sub culorile curcubeului[402] de un pitoresc accentuat care șochează uneori prin manifestări mai mult decât provocatoare sau sfidătoare. Ba chiar prin multe locuri criminalii nu mai sunt spânzurați astăzi, ci primesc doar câțiva ani de detenție după care sunt eliberați, considerându-se că „*și-au plătit datoria*". Nu este de mirare că cei mai mulți recidivează.

Dar pe noi nu ne interesează aici justețea sau injustețea unor hotărâri judecătorești la fel de discutabile ca și discernământul celor care le emit, ci doar faptul că perspectivele se modifică odată cu evoluția socială și „*răul*" din trecut devine mai mult sau mai puțin acceptabil astăzi și poate - de ce nu - un mod de viață normal în viitor, oricât de incredibil ar părea acum?

Nu-ți vine să crezi? Ia gândește-te: în zilele noastre, autodeclaratul fiu al divinității ar fi scăpat - într-un stat democratic - cu o amendă pentru tulburarea liniștii publice sau - în cel mai grav caz - cu o internare într-un spital de boli mintale[403], iar într-unul ceva mai puțin permisiv cu câțiva ani de temniță pentru tentativă de lovitură de stat. Și da, probabil că ar fi fost condamnat la spânzurătoare dacă ar fi avut ghinionul să facă ce a făcut într-un stat ultra religios.

De la crucificare la spânzurare nu se poate afirma că este chiar un progres deși unii ar considera că spânzurarea este ceva mai „*civilizată*" decât crucificarea. Iar alții ar prefera ghilotina sau injecția letală în locul scaunului electric. Cât de jos ne poate duce lipsa de gândire rațională!

Gargara avocaților ne demonstrează astăzi că orice rău poate fi „*justificat*", mai ales mergând pe căile determinismului simplificat în care criminalul este descris ca o victimă a propriei copilării „*nefericite*" datorită unei familii aflată la marginea societății și supusă oprobiului public pentru încălcarea uzanțelor locale.

---

[402] Aluzie la steagul denumit curcubeu (roșu, portocaliu, galben, verde, albastru și violet) utilizat de comunitățile cu orientări sexuale netradiționale (homosexuali, lesbiene, bisexuali, transgen) cu ocazia diferitelor manifestări.

[403] Extras din Wikipedia - articolul „Isus cel istoric/Sănătatea mintală a lui Isus din Nazaret": Primul care a pus sub semnul întrebării în mod deschis sănătatea lui Isus a fost psihologul francez Charles Binet-Sanglé(d), medicul șef al spitalului din Paris și autorul cărții La Folie de Jésus (1908 -1915). Binet-Sanglé l-a diagnosticat pe Isus ca suferind de paranoia religioasă: Pe scurt, natura halucinațiilor lui Isus, așa cum sunt descrise în Evangheliile ortodoxe, ne permite să concluzionăm că principalul personaj al religiei creștine a fost afectat de paranoia religioasă. (vol. 2, p. 393). Alți psihanaliști susțin că Isus suferea și de sindromul Complex Mesia.

În 2012, o echipă de psihiatri, psihologi comportamentali, neurologi și neuropsihiatri de la Harvard Medical School a publicat o cercetare care a sugerat dezvoltarea unei noi categorii de diagnostic a tulburărilor psihiatrice legate de amăgirea religioasă și hiper-religiozitatea. Au comparat gândurile și comportamentele celor mai importante figuri din Biblie (Abraham, Moise, Isus și Paul) cu pacienții afectați de tulburări mentale legate de spectrul psihotic folosind diferite grupuri de tulburări și criterii de diagnostic (DSM-IV -TR), și au concluzionat că aceste figuri biblice „ar fi putut avea simptome psihotice care au contribuit la inspirație pentru revelațiile lor", cum ar fi schizofrenia, tulburarea schizoafectivă, depresia maniacală, tulburarea delirantă, amăgirea de grandoare, vizual halucinații vizual-auditive, paranoia, sindromul Geschwind(d) (în special Paul) și experiențe anormale asociate cu epilepsia lobului temporal (TLE). Autorii sugerează că Isus a căutat să se condamne la moarte („sinucidere prin procură" - en. „suicide by proxy").

Consiliul Arhiepiscopilor Bisericii Angliei a realizat un ghid intern pe tema sănătății mintale, un posibil subiect pe care să-l abordeze bisericile în predicile lor. În acesta se afirmă că Iisus Hristos, Ioan Botezatorul, Sfântul Pavel si alte personaje din Biblie ar fi avut probleme de sănătate mintală.

Istoricul ateu Bart Ehrman susținea că dacă pretenția de a fi Mesia este semn de nebunie pentru un occidental din secolul XXI, acest lucru nu era adevărat pentru un evreu din secolul I.

Cândva, probabil că toți vor avea mâinile curate pentru că dacă lucrurile evoluează ca până acum, multe lucruri privite astăzi ca reprobabile vor face parte din firescul cotidian peste un timp. Iar reacția la fapte socotite astăzi ca inacceptabile va părea probabil ca lipsită de sens într-un viitor concept bazat pe determinism și recunoașterea oficială a lipsei liberului arbitru. Asta dacă nu cumva vom înlocui liberul arbitru prin specificitatea reacției și responsabilitățile care rezultă din aceasta. Aceeași Mărie cu altă pălărie, așa că nu te aștepta ca specificitatea răspunsului la determinare să îți anuleze responsabilitatea faptelor.

Ca să judeci valoric aceste viitoare concepte acum, în ziua de astăzi, să le înțelegi sensul și motivația, trebuie să ai o gândire care să îți permită să înțelegi natura reală a lucrurilor, a interdependențelor, a evoluțiilor și a relațiilor sociale pe termen lung. Și asta din păcate nu este la îndemâna oricui. Omul nu este - de cele mai multe ori - o ființă obiectivă, mai ales atunci când se simte implicat într-un eveniment, fie și doar într-un mod colateral - ca simplu spectator.

Drumul celui care dorește să aibă mereu mâinile curate nu este întotdeauna ușor. Morala este un ghid care ne poate ține pe drumul cel bun, dar respectarea ei strictă ține de motivațiile fiecăruia și mai ales de circumstanțe. Ce motivație te poate ajuta să continui pe acest drum nu întotdeauna ușor, atunci când instinctul te îndeamnă să mergi pe o potecuță care pare mult mai lejeră, mult mai rapidă și mult mai promițătoare de satisfacții imediate? Răspunsul ți-l poți da doar tu singur în funcție de scara ta de valori.

De ce este atât de greu acest drum al respectării moralei? Pentru că în realitate ne pasă doar de noi. Pentru că încă gândim ca indivizi singulari și nu ca membri ai societății angajați într-un efort comun pentru un țel comun. Pentru că - în mare parte din ceea ce facem - egoismul și instinctele animalice sunt primele imbolduri care ne determină acțiunile. Chiar și atunci când empatia față de un semen năpăstuit ne cuprinde - tot la noi ne gândim, punându-ne imaginar în situația sa. Empatia noastră nu este altceva decât frica de a nu ajunge și noi cumva în situația neplăcută a celui care tocmai a pățit-o. Și pentru că ne pasă doar de noi, mai avem și temerea că turma ne poate exclude dacă nu vom reacționa la evenimente într-un anumit fel general acceptat - că va trebui să ieșim din rutina confortabilă a mimetismului social dacă nu respectăm preceptele moralei impuse timpului și locului în care ne aflăm.

Este greu să te opui instinctelor tale, mai ales când simți imperativ că tu, cineva drag ție sau oricine altcineva face obiectul unei nedreptăți: animalul din noi mai are încă multă cale de parcurs până la stadiul ideal de om adevărat. Această parte animalică a ta îți va cere să ripostezi imediat cu cel puțin aceeași intensitate la fel ca cea la care ai fost tu supus. Dacă nu chiar înzecită.

Dar nedreptatea nu se judecă cu mintea înfierbântată de evenimente și nici nu se îndreaptă acționând instinctual sau de unul singur. Nu suntem de capul nostru, suntem membrii unei societăți și asta impune nu numai drepturi, ci și obligații. Iar obligația cea mai dificilă este abținerea de a acționa conform primului imbold și supunerea la regulile care garantează siguranța generală a grupului. Doar înțelegând cu adevărat realitatea, implicațiile și determinările ei, cumpănind bine lucrurile și ghidându-ne după morală putem afirma că suntem pe drumul cel bun. Scopul nostru principal este să nu ne abatem de la calea care duce către idealul nostru de om adevărat.

De aceea trebuie ca să lăsăm acele lucruri care se interpun între noi și drumul nostru către idealul de om adevărat în seama celor pe care i-am desemnat să aibă grijă ca siguranța noastră a tuturor să nu fie afectată de faptele reprobabile ale unora sau altora. Doar așa ne putem păstra mâinile curate și putem opri răul ocazional să se extindă într-un nedorit lanț al vendetelor. Inhibându-ne instinctele, încercând să asigurăm un climat de calm și echilibru, facem un serviciu comunității și nu în ultimul rând chiar și nouă înșine. Cei care tulbură calmul și echilibrul social trebuie îndepărtați pentru binele majorității. Indiferent de motivație sau dacă au sau nu „*dreptatea de partea lor*.” Binele comunității are prioritate întotdeauna.

Nu este nici o onoare - așa cum considerau strămunii - să răspunzi tu însuți cu fapte cel puțin egale la faptele negative săvârșite împotriva ta sau a altora. Este doar o încălcare a legilor care ne asigură tuturor siguranța personală, o punere în pericol a încrederii membrilor societății în justețea mecanismelor care ne protejează pe toți. Procedând greșit - nu numai că nu devii „*onorabil*”, ci îți pierzi și tu - la fel ca și cel care te-a agresat - postura de cetățean onorabil. Onoarea este nu numai o chestiune de circumstanțe, ci și de decizii personale care sunt corecte doar dacă au în vedere binele general. Dar spune toate aceste lucruri unor șoferi implicați într-o altercație în trafic și care își arată acel deget unul altuia dezvăluindu-și interiorul încă animalic.

ONOAREA

Onoarea poate avea multe aspecte: onoarea cuvântului dat, onoarea respectării unor cutume sociale (să nu faci ceea ce se consideră a nu fi onorabil), onoarea militară care îți impune să lupți doar după anumite reguli, onoarea de a aparține unor grupuri ale căror standarde trebuie respectate pentru ca apartenența ta la ele să nu fie contestată.

A fost o vreme care a ținut încă dinainte de antichitate și până spre sfârșitul secolului XIX în care doar unii oameni aveau parte de onoare așa cum era ea văzută în vremurile acelea. Unii chiar preferau să moară decât să-și piardă onoarea și nu concepeau că ar putea trăi fără ea. Acele vremuri au apus. Puțini mai sunt astăzi cei care se mai lasă conduși de imperativele onoarei - cei mai mulți preferă să se „*plieze*" cât mai convenabil circumstanțelor.

Un simț al onoarei la fel de puternic ca cel al înaintașilor este greu de imaginat în părțile considerate civilizate ale lumii, acolo unde onoarea a căpătat în vremurile noastre alte semnificații, cu reguli mult mai flexibile. Totuși asemenea cazuri mai există încă pe acolo pe unde civilizația a ajuns mai mult sub formă de gadgeturi și mai puțin de concepte. Adică încă mai poți vedea chiar și în zilele noastre câte-un troglodit mândrindu-se cu cine știe ce marcă de smartphone la modă dar omorându-și fata din cauza vreunui concept stupid despre „*onoare*".

Vânzarea petrolului de sub picioarele caprelor tale te poate îmbogăți dar banii rezultați nu te vor face în nici un caz mai deștept - asta dacă nu îi vei investi cu chibzuință în emanciparea ta culturală. Mai devreme sau mai târziu petrolul se va termina, iar tu vei rămâne tot atât de înapoiat cum ai fost la început. Singura ta scăpare ar fi cultura.

Cultura nu este ceea ce mulți înțeleg în mod greșit că ar fi - țopăielile și zbieretele guturale prin care animalul ascuns sub spoiala de om își arată adevărata față de analfabet în ale înțelegerii realității existenței - ci cultura reală bazată pe valorile reale ale umanității și pe înțelegerea corectă a realității existenței. Cea care te învață să-ți iubești și să îți respecți semenii, cea care te ghidează spre idealul de om adevărat. Și am pomenit de petrol doar ca o metaforă pentru toate bogățiile unei regiuni, fie ele sub pământ sau deasupra, în apă sau în mâna de lucru ieftină.

Societatea actuală se bazează în mare parte pe încredere. Încrederea se capătă atunci când în mod repetat lucrurile se petrec în mod pozitiv dar și previzibil și acest lucru se poate face doar cu respectarea strictă a moralei timpului și locului respectiv. Se spune despre cei care respectă întotdeauna și cu strictețe morala că sunt onorabili. Și nu vorbim aici despre „*morala*" idiotului care-și omoară odrasla din cine știe ce motiv ci despre adevărata morală.

Onorabilitatea se câștigă printr-un comportament care corespunde mereu așteptărilor pozitive ale societății și se pierde definitiv la prima încălcare a acestui mod de a fi. Aceste aspecte reprezintă fațete ale comportamentului social prezente încă de la începutul formării primelor comunități și fac parte din legile nescrise ale moralei. Cred că nu este om normal care să nu pretindă că are onoare. Până și capii lumii interlope clamează acest lucru deși în cazul lor onorabilitatea pe care o afișează pare mai mult o încercare de a farda o conduită considerată în mai toate societățile ca fiind mai mult decât neonorabilă.

Toată lumea cunoaște faptul că nu trebuie să ai legături cu un om care nu are onoare, că a fi onorabil înseamnă să onorezi toate cerințele care trebuie respectate de către cineva aflat în poziția ta socială, că trebuie ca în orice împrejurare ceea ce faci să fie corect și conform moralei. Respectarea acestor lucruri dau celor cu care intri în contact sentimentul încrederii și al siguranței generate de predictibilitatea și pozitivismul acțiunilor tale.

Din păcate - comportamentul onorabil fiind previzibil și agreat de către toată lumea - cei care-și urmăresc interesul personal dincolo de limitele stabilite de normele moralei exploatează acest lucru deghizând sub masca onorabilității comportamentele lor nedemne. Auzim adesea de la victimele unor astfel de indivizi remarci de genul: „*Nu credeam că poate fi capabil să comită așa ceva, părea un om onorabil…*" Sub aparența onorabilității se petrec nu numai infracțiuni mărunte, ci și lucruri deosebit de grave la o scară care uneori depășește teritoriul unei țări.

În timpurile moderne a ajuns o obișnuință ca acte dintre cele mai reprobabile să fie prezentate sub o formă „*onorabilă*": „*Am acționat pentru protejarea interesului general*", „*Am împiedicat instaurarea unui regim nedemocratic*", „*Am intervenit la solicitarea guvernului legitim*", „*Am intervenit pentru a împiedica guvernul să masacreze opoziția*" sau pur și simplu „*Am intervenit deoarece interesele noastre strategice o impuneau*".

Sunt justificări care încearcă să bage sub preș drama personală a mii de oameni care nu se pot apăra, justificări care oferă un pretext celor care de dragul intereselor de tot felul sacrifică uneori mii sau chiar milioane de semeni. Și același tip de pretext este utilizat și de către noi ca să uităm imaginile cutremurătoare venite din țări care se află parcă pe alte planete, cu case distruse, cu cadavre chircite în mijlocul drumului, cu mame cu copii morți în brațe a căror fețe tumefiate de durere parcă se uită acuzator către noi.

Că există printre noi semeni care au rămas încă la stadiul de animal știm prea bine: ucigași, teroriști, violatori și alții ca ei. Dar că unii dintre aceștia ajung în fruntea noastră și își motivează atrocitățile în masă sub masca onorabilității, acesta este un lucru care ne implică pe toți pentru că ei ajung și rămân acolo datorită contribuției sau pasivității noastre. Fie că vrem sau nu, ei acționează în numele nostru, iar dacă nu protestăm și nu le condamnăm public acțiunile - cu acordul nostru tacit.

Într-o vreme când informația este disponibilă aproape instantaneu în oricare colț al globului nu poate fi nimeni numit onorabil câtă vreme în lume au loc lucruri reprobabile față de care nu luăm atitudine. Ignorarea acestor lucruri nu ne face mai buni. Mama cu copilul ei mort în brațe își va continua jelania în timp ce noi - animale fricoase cu memorie scurtă dar cu mari pretenții de a fi atins deja stadiul de om adevărat - vom schimba canalul televizorului și ne vom anihila palidele mustrări de conștiință uitându-ne la cine știe ce stupizenie de film, în timp ce în altă parte a lumii se dărâmă cerul peste semenii noștri.

Iar dacă încerci să iei atitudine, se va găsi imediat cineva să-ți spună: „*Ai fost manipulat cu imagini partinice! Prin atitudinea ta vei crea haosul și dezastrul pe care încercăm noi să le împiedicăm! Nu-ți iubești țara! Ești vândut intereselor străine!*” și multe alte inepții. Inepții eficiente pentru că ele permit celor pasivi să-și scuze lașitatea, iar agresorilor să-și continue nestânjeniți acțiunile criminale.

Oare câte mii de ani vor mai trebui să treacă până când comportamentul nostru să poată fi numit realmente onorabil? Poate cineva într-o astfel de lume să se declare pe sine onorabil? Poate doar cei săraci cu duhul și nu fac aici nici o trimitere la textele religioase (în care cei săraci cu duhul sunt definiți ca cei care nu au nimic altceva decât duhul lor care le-a fost dăruit de către divinitate), ci chiar la cei pe care nu îi prea duce mintea, indiferent de câtă agoniseală au.

Dar chiar dacă nu putem fi considerați cu adevărat onorabili în cel mai strict sens al cuvântului, trebuie totuși să ne străduim să ne comportăm după normele onorabilității chiar dacă o vom face doar în limitele dictate de propriul curaj și propria noastră putință. Cum această putință a noastră se poate întinde de la eroism și până la lașitatea ignorării, uneori vom evita participarea noastră la anumite lucruri pe care ar fi trebuit să le facem, dar pentru care avem diferite rețineri. Le evităm pentru că nu suntem pregătiți pentru ele sau pentru că ne temem de consecințele care pot decurge din înfăptuirea lor. Nu ne rămâne decât să facem lucrurile pe care le simțim ca fiind în putința noastră, într-un mod cât mai aproape de cel onorabil.

În primul rând, nu trebuie să te preocupe dacă comportamentul tău chiar este sau doar pare onorabil, ci doar dacă el este cel corect și adecvat locului și momentului. De ce trebuie să fie corect cred că este de la sine înțeles dar de ce și adecvat? Pentru că un comportament poate fi principial corect dar inoportun sau inadecvat în funcție de împrejurări. Poți râde de o situație amuzantă dar nu ar trebui să faci niciodată asta când participi la o înmormântare. Respectarea permanentă a regulilor de morală ale timpului și locului unde te afli te vor ajuta să fii perceput de către semenii tăi sub aureola onorabilității. Ar trebui să facem acest lucru nu pentru efemerul sentiment de recunoaștere a efortului depus, ci pentru propriul nostru bine care va rezulta dacă ne vom strădui să protejăm - după puterile noastre - binele general.

Ceea ce nu înțeleg mulți este că morala are reguli - uneori ciudate sau chiar în contradicție cu ceea ce gândim noi înșine despre un anumit aspect - dar că aceste reguli trebuie respectate pentru binele general, deci implicit și al nostru. Nu trebuie să existe o contradicție între gândirea particulară a unui individ și ceea ce stipulează dogma moralei pentru că lucrurile trebuie privite de către fiecare de pe un plan superior preocupărilor personale, un plan în care binele general este scopul prioritar. Chiar dacă uneori nu putem pricepe cu mintea noastră de ce trebuie să fie așa.

Mai puțin contează mica noastră „*dreptate*” într-un aspect minor, mai mult contează reușita efortului comun de a trăi împreună într-un mod cât mai apropiat de cel armonios. În opoziție cu interesul comun, mica noastră „*dreptate*” nu poate fi decât o nedreptate îndreptată nu numai asupra celorlalți dar - prin consecințele ei - chiar și asupra noastră înșine. Asta în ciuda faptului că fiind orbit de „*dreptatea*” ta nu vezi lucrurile așa cum sunt în realitate: drept (corect) nu poate fi decât ceea ce este benefic tuturor. Și pentru că multora nu li se pare clar acest aspect, vom coborî și mai mult ștacheta (deși ai văzut că de obicei nu sunt adeptul explicațiilor mură în

gură preferând să te las să exersezi gânditul de unul singur. Dar treacă de la mine și de data aceasta).

Într-o barcă care are o spărtură, apa trebuie scoasă de către toți cei din barcă indiferent dacă acest lucru le place sau nu, dacă unii au ranguri nobiliare, iar alții sunt simpli pălmași, sau dacă sunt sau nu de vină pentru că intră apa în barcă. Chiar dacă lucrează toți la scosul apei, unii o vor face mai bine și alții mai rău - după priceperea și putința fiecăruia și de aceea nu este prea sigur dacă chiar vor putea scăpa de la înec. Din această cauză - dacă unii dintre ei vor refuza să contribuie la scoaterea apei, fie și pentru motive considerate de ei ca fiind bine întemeiate - barca se va scufunda sigur. De aceea cei care refuză să îndeplinească ceea ce se așteaptă de la ei în asemenea situații sunt aruncați peste bord, fiind considerați un lest dăunător șanselor de supraviețuire comună.

În lumea reală lucrurile nu sunt atât de simplu de înțeles cum sunt pentru cei din barcă și de aceea s-au creat dogmele moralei pentru ca - indiferent dacă înțelegi sau nu scopul final - să le urmezi chiar și împotriva eventualelor tale opinii contrare. Altfel riști să fii aruncat peste bord. Evident că se vor găsi întotdeauna indivizi care să argumenteze contra cramponându-se de desincronizările inerente care apar pe parcurs între mersul societății și regulile de morală. Atunci când acești indivizi vizează doar actualizarea acestor decalaje, lucrurile sunt pe un făgaș normal. Când se urmărește înlocuirea unor precepte morale doar pentru a favoriza un interes particular care lezează interesul general sau interesele legitime ale unei părți din societate, modul de conviețuire comună este în primejdie. Acțiunile acestor indivizi trebuie combătute cu argumente pertinente, dar pe înțelesul și cu acceptul majorității, pentru a se evita o scindare.

Cum spuneam, morala în sine nu reprezintă o valoare - valoarea moralei este dată de traiul în comun care se poate desfășura normal (fără evenimente perturbatoare) datorită faptului că morala este respectată de către întreaga comunitate. Fiecare lege a moralei va fi înlocuită cândva cu o alta mai adecvată timpurilor respective. Ceea ce pare mai greu de înțeles astăzi este că nici o morală - indiferent de locul sau de timpul de care aparține - nu este mai bună sau mai rea ca alta.

Important la morală este doar faptul că acest set de reguli - deși schimbătoare mereu - permite unor oameni atât de diverși aflați în circumstanțe atât de diferite să conviețuiască împreună depunând doar micul efort de a le respecta, uneori chiar împotriva propriilor convingeri. Efortul acesta pare nesemnificativ în contrast cu ceea ce s-ar putea

întâmpla dacă fiecare ar renunța la respectarea regulilor moralei și ar acționa după bunul său plac.

Toți cei care depun eforturi pentru a respecta regulile moralei sunt apreciați de către cei din jurul lor ca fiind persoane onorabile sau - altfel spus - conștiente (de realitatea existenței). Doar cei care nu înțeleg realitatea existenței - inconștienții - își asumă încălcarea moralei și consecințele acestei acțiuni care poate determina perturbări sociale care pot duce chiar la excluderea lor din societate.

Un om care înțelege realitatea știe că nu litera preceptelor morale este importantă, ci aportul moralei la supraviețuirea speciei și implicit a sa. Indiferent de modul său de a gândi despre unele precepte morale, el va accepta micul sacrificiu personal în favoarea predictibilității și stabilității generale. Iar dacă este convins de dreptatea opiniei sale personale, va milita pentru schimbarea acelor precepte pe care le consideră depășite sau chiar greșite. Dar nu le va încălca înainte ca societatea să se ralieze la punctul său de vedere decât în cazuri cu totul excepționale. Doar așa poate fi cineva considerat ca fiind onorabil: punând mai presus de interesul său personal interesul celorlalți.

Vor fi probabil și unii care rătăciți pe cărările cunoașterii realității vor obiecta aducând argumente de genul „*Păi atunci Rosa Parks*[404] *ar fi trebuit să cedeze locul în autobuz că așa era morala pe vremea ei*". Doamne, cât de rătăciți pot fi unii! Sclavia, segregația rasială, antisemitismul, homofobia și toate celelalte deviații negative de la un comportament uman corect nu reprezintă concepții morale, ci dimpotrivă, sunt profund imorale și lipsite de onoare. Ele contravin valorilor reale ale umanității și sunt rezultatul unei neînțelegeri profunde a realității, iar în unele cazuri putem vorbi chiar despre adevărate devieri psihice de la normalitate.

A fi onorabil înseamnă a respecta adevăratele valori umane protejate de morală și nu trendul de moment al unor interese profund imorale. Morala, rutina obișnuinței sau proastele obiceiuri nu sunt unul și același lucru. Morala țintește supraviețuirea noastră împreună. Celelalte nu sunt decât interese particulare sau de grup care nu țin cont de interesul general.

[404] *Rosa Louise Parks (1913-2005) - afro-americană din SUA, figură proeminentă a luptei pentru drepturile civile. Aluzie la refuzul Rosei Parks de a-și ceda locul din autobuz în favoarea unui alb - fapt care a declanșat represalii împotriva ei, ceea ce a dus la o amplă mișcare de protest împotriva practicilor segregaționiste.*

DĂ-MI CA SĂ-ȚI DAU

Timpurile noastre par a fi conduse - printre altele (dar aceasta pare a fi cea mai importantă) - și de către această sintagmă: „*Dă-mi ca să-ți dau*”. Toate relațiile - de la cele sociale la cele spirituale iar uneori chiar și cele amoroase - arată de parcă toată lumea nu ar cunoaște decât acest mod mercantil de a relaționa. Vremea în care să dăm ceva fără să așteptăm nimic în schimb pare că nu a existat niciodată și după cum rezultă din cele ce se petrec astăzi în jurul nostru, nici nu va exista prea curând.

Nu te grăbi să mă contrazici cu sumedenie de exemple singulare - eu îți vorbesc despre un mod general de a fi și nu despre mult prea puținele cazuri particulare. Se spune că excepțiile întăresc regula, deși - în cazul de față - nu prea văd cum ar putea face asta. Dar mai bine să ne ocupăm de fapte. Adică de ceea ce putem observa noi înșine, asta dacă catadixim să privim mai cu atenție în jurul nostru

Sunt pline bisericile, moscheile, sinagogile, casele de rugăciune și templele de cei care se roagă la diverse divinități propunând în spiritul acestei sintagme următorul troc: dacă tu divinitate vei modifica ordinea universală astfel încât eu să obțin un avantaj oarecare, eu personal promit că îmi voi schimba comportamentul sau că îți voi da ceva la schimb. Adică dă-mi ca să-ți dau.

Nimeni nu pare a înțelege că ordinea universală are deja un mers bine definit și mai ales imuabil datorită determinărilor a căror sumă generează circumstanțele care modelează cursul unic și inflexibil al existenței. Nici că modul lor de a se comporta „*păcătos*” face și el parte integrantă tale quale[405] din această rigidă (și cu neputință de schimbat) ordine universală.

Faptul că un comportament dictat de interes - am să fac ceva (post, rugăciuni, donații, pelerinaje, pupat ciolane de moaște etc.) doar dacă capăt altceva la schimb (sănătate, ieșirea dintr-o situație neplăcută, un rezultat pozitiv la un examen etc.) - nu are nici o valoare morală, pare să nu descurajeze pe nimeni.

De multe ori m-am întrebat „*Oare ce aș face eu dacă prin absurd aș fi în locul divinității?*” și de fiecare dată răspunsul a fost „*Nimic*”. Nu sunt cinic, sadic, lipsit de empatie sau mai știu eu ce. Doar că înțeleg că scara de valori personală, afectele și dorințele noastre nu pot genera modificări ale

[405] *Tale quale (latină) - așa cum este, de neschimbat.*

mersului general al lucrurilor, indiferent dacă universul este guvernat de vreo zeitate sau doar de un cumul de determinări apărut ca urmare a interacțiunilor materiei cu ea însăși. Pentru că dacă ar putea, totul nu ar mai fi decât un haos permanent mereu schimbător de direcție, contradictoriu și lipsit de orice fel de predictibilitate, cu fiecare dorință a noastră înfăptuită.

Dacă vrei o schimbare în cursul evenimentelor atunci singura cale este acțiunea și nu bolborosirea în sinea ta, șoptirea sau chiar urlarea pe la mitinguri a dorințelor. Vrei sănătate? Du-te la spital! Vrei dreptate? Du-te la tribunal! Vrei recunoștință? Fă ceva care să te facă să o meriți! Vrei să o ducem mai bine? Alătură-te efortului celorlalți de a cunoaște și înțelege realitatea existenței, fă eforturi de a îmbrățișa valorile culturale și nu fantasmele care te îndepărtează de realitate înregimentându-te în armata de zombi a celor care nu gândesc și acționează agresiv împotriva celor care gândesc.

Urmărește ce se întâmplă într-o aglomerație cu un om considerat „*bine crescut*”. Comportamentul său urmează la început căile politeții, deși el este îmbrâncit mereu. Apoi comportamentul său se schimbă pe măsură ce individul constată că nu primește ceea ce crede el că ar trebui să primească în schimbul comportamentului său politicos. După o perioadă de timp, vei observa că el devine asemenea celor din jurul său, ba poate chiar și mai agresiv decât aceștia, deoarece el consideră că - spre deosebire de ceilalți - a dat, dar nu a primit nimic din ceea ce consideră el că ar fi meritat să primească în schimb.

La fel se întâmplă cu mai toți cei care sunt de părere că ei dau, dar nu primesc la schimb ceea ce cred ei că ar merita. Privește în jurul tău. Multă lume frustrată, posomorâtă, multe figuri acre. Dacă ar fi să-ți facă confidențe ai afla aceeași și aceiași poveste în esență: mai toți consideră că au făcut tot ceea ce ține de ei, dar că societatea s-a arătat indiferentă și nu i-a răsplătit pe măsura eforturilor lor.

Fie că este vorba de credincioși, de politicoși, de îndrăgostiți sau mai știu eu ce altă categorie, se pare că nimeni nu realizează că lucrurile trebuie făcute într-un mod care să permită crearea unui cadru general sigur, echilibrat și echitabil pentru toată lumea. Da, chiar și îndrăgostiții ar trebui să țină cont de asta străduindu-se să-și mențină luciditatea deasupra torentului hormonal. Ușor de spus, greu de înfăptuit.

Regulile de conviețuire socială nu sunt făcute pentru o maximă prosperitate individuală așa cum se pare că ar crede marea majoritate

dintre noi, ci - cu mult mai important - pentru supraviețuirea speciei, pentru asigurarea echilibrului între individualități diverse obligate de necesitate să conviețuiască împreună.

Aceste reguli încearcă să cuprindă toate aspectele posibile dar este evident că nici un set de reguli nu poate anticipa și rezolva totul. Aspectele neacoperite de aceste reguli se consideră că sunt în general aspecte particulare care se pot trata individual - dacă există înțelegere și bunăvoință din partea celor implicați. Adică dacă suntem flexibili și deschiși să colaborăm și nu rigizi și înțepeniți încăpățânat în „*dreptatea*" noastră subiectivă.

Adoptarea unui comportament adecvat pentru orice împrejurare este o cerință obligatorie pentru asigurarea unui climat de echilibru social și stabilitate măcar relativă; încercările de impunere a câte unui „*crez*" personal care eludează binele general, nu fac decât să declanșeze reacții negative și de cele mai multe ori doar să complice lucrurile.

Lucrurile ar deveni cu mult mai ușoare dacă nu ne-am mai aștepta la recompense de „*bună purtare*" în schimbul contribuției noastre pozitive la cadrul general. Așteptarea de acest gen - fără să primească un rezultat care să poată fi apreciat ca fiind suficient (compensatoriu, pe măsura efortului nostru) - duce la frustrare și adeseori la schimbări negative de comportament.

Dacă toți am înțelege că adevărata recompensă este crearea cadrului comun de conviețuire în siguranță, cadru care permite dezvoltarea individuală în limite acceptabile pentru noi toți, nu ar mai aștepta nimeni să primească ceva în schimbul efortului personal de a avea un comportament adecvat. Lumea ar putea fi atunci un loc cu mult mai bun pentru noi toți.

Care ar fi comportamentul adecvat în orice situație? Înainte de a întreprinde orice acțiune care poate avea urmări cât de cât importante este necesar un scurt răgaz de evaluare a situației. Trebuie să trecem în revistă aspectele pozitive cât și cele negative care ar putea decurge din acțiunea noastră, păstrând o rezervă asupra faptului că aproape întotdeauna lucrurile nu merg după cum plănuim și mai ales că am putea aprecia situația într-un mod ceva mai puțin obiectiv.

Să nu uităm nici faptul că acțiunea noastră poate fi greșit interpretată și din această cauză trebuie să fim foarte atenți cum ne adaptăm adecvat la mediul cultural din jurul nostru. În acest moment ar trebui să realizăm dacă

acțiunea noastră este sau nu benefică celorlalți și eventual să căutăm o altă modalitate de rezolvare sau chiar să renunțăm, dacă acțiunea noastră pare să ducă la implicații negative.

Când este vorba despre lucruri importante, este necesar ca înainte de a acționa într-un vreun fel să încercăm să explicăm situația celor care pot fi afectați de acțiunile noastre și ideal ar fi să obținem și acceptul acestora. Cea mai bună soluție este - de obicei - cea care implică o cât mai mică modificare a echilibrului situației existente deja. Treptat, cu pași mici se pot realiza lucruri mari, fără a tulbura prea mult apele.

Adică trecerea de la o stare la alta trebuie făcută numai printr-o tranziție temporizată care să dea răgaz tuturor să înțeleagă și să se adapteze la noile realități. Simplificat: să acționăm mereu în consens cu ceilalți, în limitele moralei și în ritmul lor.

Vei replica că tot după regula „*dă-mi ca să-ți dau*" sunt și cele de mai sus. Corect. Trăim într-un univers unde determinarea este lege, iar mașina biologică umană funcționează după anumite principii fizice care impun comportamentul motivat de determinare.

Dacă am reuși să înlocuim motivația așteptării „*recompenselor*" de tot felul după fiecare acțiune pozitivă a noastră doar cu motivația dată de satisfacția de a contribui la instaurarea binelui general - deci și al nostru - cred că ar fi un mare pas înainte pentru noi toți ca specie, dar și ca specimene pentru fiecare dintre noi în parte.

Să îți explic: arareori omul face acțiuni doar de dragul acțiunii. El are nevoie de un scop și de o motivare care să justifice acel scop dar și de putința de a înfăptui efortul necesar înfăptuirii acelui scop. Tot ceea ce facem ar trebui să fie în concordanță cu binele general. Dar trebuie să fim deosebit de atenți pentru că uneori binele general nu merge pe aceleași căi cu ceea ce credem noi că ar fi binele nostru personal.[406] Și ar mai trebui să ținem cont și de faptul că deocamdată suntem încă în faza primitivă a multiculturalismului,[407] așa că ceea ce noi credem că ar fi bine, s-ar putea ca altora să nu li se pară chiar așa.

---

[406] *Armonizarea binelui general cu cel personal nu se poate face convenabil în situația unor mari diferențe culturale și economice care apar în societățile multiculturale sau stratificate după diverse criterii antagonice.*

[407] *Societățile multiculturale sunt un mediu generator de stres pentru cei care nu înțeleg sau nu pot să accepte obiceiuri provenite din alte culturi; naționalismul și fundamentalismul religios sunt cei mai importanți factori care contribuie la dezbinare. Impunerea unor tradiții arhaice în alte locuri decât cele de origine poate duce la separarea populației și tensionarea relațiilor. Elementele culturale specifice - de cele mai multe ori fără nici o valoare în afară de cea propagandistică - sunt utilizate de către unii dintre liderii politici sau religioși ca mijloc de manipulare și separare voită în scopuri care nu coincid cu interesul general al societății.*

Dacă tu constați că cele două căi nu coincid (calea binelui personal și calea binelui general) și dacă înțelegi corect realitatea care te înconjoară, vei evita să faci ceva ce poate perturba armonia generală. Chiar și atunci când ai impresia că renunțând la acel ceva faci un sacrificiu. Pentru că de fapt nu faci nici un sacrificiu renunțând, ci chiar îți faci un bine ție însuți, dar și celorlalți, contribuind la stabilitatea binelui general.

De multe ori abținerea de a acționa este cea mai bună hotărâre pe care o putem lua. Dar trebuie să intuiești circumstanțele corect și să și gândești corect ca să ieși cu bine din toată tărășenia asta. Și de mare importanță este discernământul care îți poate arăta diferența între a-ți obliga fata să poarte o cârpă pe cap crezând că astfel îi asiguri un viitor sigur și a-i înlesni accesul la o școală unde chiar se face cunoașterea realității astfel încât să devină stăpână pe propriul ei viitor.

Majoritatea dintre noi poate că nu înțelegem întotdeauna cu claritate cum ar trebui să acționăm astfel încât ceea ce facem să contribuie la binele general. Dar nu trebuie să ne descurajăm: singurul lucru pe care trebuie să îl avem în vedere este să ne conformăm legilor adevăratei morale, a acelei morale care ne vor ghida acțiunile spre o finalitate pozitivă pentru toată lumea.

Și să ne ferim de pseudo morala care promovează doar interesele câtorva. Iar înainte de a cere ceva - să nu uităm că în lumea de astăzi dacă nu dai, este foarte puțin probabil să primești. Iar atunci când dai ceva fără să ceri altceva la schimb poți trezi suspiciuni și ți se pot pune în cârcă tot soiul de intenții negative.

Doar cunoașterea obiectivă a realității, morala și cultura ne pot ajuta și motiva să înaintăm către idealul de om adevărat. Și asta se va întâmpla numai dacă dorim cu adevărat să ne îndreptăm către acest ideal și nu să ne prefacem că-l dorim doar ca să căpătăm ceva la schimb. Dacă ne prefacem, atunci înseamnă că suntem realmente doar niște ratați de la șansa de a fi noi înșine și de a trăi după felul nostru de a fi. Și acest gen de ratare este cel mai îngrozitor lucru care ni se poate întâmpla pentru că lasă urme adânci asupra calității vieții noastre transformând-o uneori într-un adevărat iad personal.

RATATUL

Ratatul este cel care trece pe lângă propria-i viață irosindu-și șansa de a participa la efortul comun de a ne desprinde de sub imperiul impulsurilor instinctuale. De a încerca să ajungă un om adevărat. Recunoști imediat un ratat după modul în care invocă mereu scuze pentru lucrurile pe care ar fi trebuit să le facă dar pe care nu le-a făcut, nu le face și mai mult ca sigur nu le va face niciodată, decât cel mult de fațadă ori constrâns de împrejurări.

Uneori ratatul se consideră un fel de geniu neînțeles și chiar depune eforturi cu un zel demn de o cauză mai bună pentru ca imaginea pe care se străduiește să o afișeze să arate și celorlalți acest lucru. Este foarte sensibil la critici dar nu le analizează constructiv, ci doar le folosește adeseori ca scuză pentru a-și motiva „*descurajarea*" care - pretinde el - îl împiedică să realizeze ceea ce ar trebui să realizeze conform potențialului propriu.

Adevărata nocivitate a ratatului este pentru cei din jurul său. Veșnic arogant - chiar dacă aparent mimează modestia și resemnarea în fața sorții - emite pretenții fără a mișca un deget pentru a le merita, poluează locul în care își face veacul cu scorneli care să-i justifice lipsa de acțiune și să-l transforme dacă nu în erou - măcar în victima împrejurărilor.

Ratatul nu este altceva decât mărul putred din coșul cu mere bune. Nu există ratați inofensivi - ei sunt o veșnică sursă de alterare pentru cei predispuși a avea un comportament imitativ sau pentru cei mai slabi de caracter ori cei mai creduli dintre noi. Prin poveștile cu care își maschează ratarea sunt extrem de nocivi, mai ales pentru cei tineri care nu au suficient discernământ ca să discearnă nonvaloarea care se ascunde dincolo de justificări și pretexte de tot soiul.

Neostenindu-se să se ridice la nivelul comportamentului normal, ratatul joacă de obicei rolul de „*șmecher*" sau de „*filozof*" *(*cu z) „*școlit la școala vieții*" propovăduind ceea ce se cunoaște de obicei sub numele de filozofie (iarăși cu z) de doi bani.

Ratații nu se nasc ratați, ei devin ratați printr-un concurs nefericit de împrejurări la care contribuie în mare măsură predispoziția personală spre scurtăturile mai obscure ale vieții, dar mai ales lipsa unei educații adecvate

și nu în ultimul rând lipsa de cultură care îi privează de înțelegerea adevăratelor valori și le îngustează orizontul la minim.

Evoluția negativă pe care ratații o au la maturitate este favorizată de către mediile mai permisive unde nu există experiențe anterioare de acest gen, vigilență socială sau discernământ exersat în recunoașterea indivizilor ale căror acțiuni contravin comportamentului normal și valorilor reale ale societății.

Înainte de toate, ratatul este un rebut social la care lipsa de autodisciplină atât de definitorie genului se instalează adesea încă din copilărie, favorizată fiind de către predispoziția propriei personalități și osificată prin greșelile pedagogice repetate ale celor care ar fi trebuit să îl îndrume, să îi deschidă ochii asupra realității existenței, a consecințelor acțiunilor de un anumit fel sau a lipsei de acțiune în anumite situații.

Individul învață de mic să exploateze slăbiciunile semenilor și mai apoi ale sistemului social - întâi în familie, apoi la școală - ajungând în societate deja versat, capabil să treacă peste sumarele examinări ale celor mai neexperimentați în a recunoaște tipologia umană de acest fel.

Directiva predominant egoist-instinctuală care domină activitatea ratatului este cea a obținerii rezultatelor dorite printr-un minim de efort, fără a ține cont de căile trasate în acest scop de către societate. Dacă pentru o cauză oarecare este necesar un efort cât de cât notabil, finalul - pentru ratat - va fi invariabil abandonarea respectivei cauze. Respectul pentru cei din jurul său pare a fi inhibat și în locul lui individul arborează uneori o insolență provocatoare și gălăgioasă cu rol de intimidare și distragere a atenției de la adevăratul său fel de a fi.

Când această stratagemă nu dă roadele scontate, el joacă un fals rol de biet om copleșit sub greutățile vieții, cerșind camuflat empatia celorlalți - în fapt încercând să acceadă mai ușor la ceea ce în mod normal ar trebui câștigat printr-un efort personal susținut. Ratații se împart în trei categorii cu caracteristici destul de apropiate: candidați la ratare, ratații propriu-ziși și ratații cronici.

Candidatul la ratare este individul care la intrarea în viața adultă ratează unul sau mai multe țeluri pe care de obicei le considerăm accidente minore; această situație se datorează lipsei de dispoziție (voință, motivație) pentru un efort susținut în vederea parcurgerii drumului necesar reușitei respective. Este cel mai des întâlnit specimen.

În această postură îi vom regăsi pe cei care nu și-au terminat studiile datorită incapacității de a găsi o motivație pentru efortul necesar procesului de acumulare a cunoștințelor dar și pe cei pe cale să devină dependenți de fumat, droguri, alcool, jocuri de noroc, sex etc. - pe scurt, oameni fără voință și adesea și fără o înțelegere a consecințelor propriilor acțiuni, care preferă să se complacă cu starea de dependență decât să facă un minim efort de a o depăși.

Uneori - cu o bună îndrumare și supraveghere strictă (ținuți din scurt cum se mai spune) - ei pot fi reabilitați. Unii chiar reușesc să-și depășească starea de moment prin forțe proprii (prin acte de conștientizare a propriei situații, prin motivație și voință), mai ales dacă înțeleg importanța unui țel în viață și ajung să-și creeze o motivație suficientă pentru efortul de a-l atinge. Probabil că majoritatea dintre noi am trecut prin această fază, unii poate chiar de mai multe ori. Din păcate există mulți care nu reușesc să găsească o ieșire din această categorie și anume cei care alunecă în timp aproape fără nici un gest de împotrivire în categoria următoare, în cea a rataților clasici.

Ratatul clasic este individul care recidivează în a abandona ori de câte ori ar trebui să-și conjuge eforturile în vederea atingerii unui scop. El provine din candidatul la ratare care nu reușește să se desprindă de felul său de a fi și care complăcându-se situației, are impresia că și-a găsit un mod convenabil de viață. Circumstanțele favorizante provin din lipsa de reacție a anturajului.

Acești indivizi formează o pătură apreciabilă fiind cunoscuți ca personaje periferice intelectual[408] și social, trăind din expediente de azi pe mâine sau orbitând tolerați din cine știe ce motive în posturi nesemnificative din cadrul colectivităților.

Dar - din păcate pentru societate - sunt și excepții în care întâmplarea combinată cu lipsa de vigilență a societății permit ca unii dintre acești indivizi să ocupe în mod nemeritat poziții importante. Aceștia încearcă să-și camufleze comportamentul specific indolent înconjurându-se cu o aură confecționată din povestiri cu tentă justificativă despre propria persoană. Aceste povestiri sunt în mare parte produsul propriei fantezii, împănate cu crâmpeie de adevăr pentru a căpăta veridicitate. Prin repetare, ei înșiși ajung adeseori să le considere ca fiind aproape veridice.

---

[408] Nu există rataţi inteligenţi - dacă ar fi inteligenţi ar părăsi imediat drumul ratării. În schimb există o sumedenie de rataţi şmecheri. Aceştia au dobândit tipare de comportament cu care induc în eroare persoanele mai puţin pregătite să le vadă adevărata faţă. Descurcăreţii, şmecherii, isteţii şi alţii de teapa lor nu au nimic în comun cu inteligenţa care presupune înţelegerea realităţii şi conformarea la cerinţele ei. Cel care înţelege realitatea înţelege ce are de făcut pentru a nu intra în coliziune cu aceasta. Ceilalţi doar folosesc tipare de comportament care uneori par a da rezultate în a ocoli aceste coliziuni.

Ratatul cronic este un personaj cu dereglări comportamentale avansate, un personaj care face parte din tipologia umană considerată ca având o personalitate accentuată - în sens negativ. Deși avem de a face cu un om realmente bolnav psihic, comportamentul său - cu excepția ratării permanente a oricăror ocazii de a se reabilita - nu pare a indica necesitatea unui tratament medical. Acest individ este incapabil de acțiuni care implică cel mai mic efort și deși aparent pare un om în deplinătatea facultăților sale mentale, el respinge orice cale care ar putea duce la ieșirea sa din stadiul în care se pare că se complace.

Eforturile celor din jurul lui nu vor duce la nici un rezultat pentru că aici ne găsim în fața unui comportament dictat de predispoziția personalității, un comportament mai apropiat de comportamentul animalic decât de cel uman autoimpus. Un comportament refractar la orice argument logic sau constrângere.

Sunt relativ puțini comparativ cu celelalte categorii și de obicei îi întâlnim în locuri pe care omul modern nu le consideră propice pentru un trai normal (maidane, canalizare, clădiri abandonate, sub poduri etc.) sau foarte adesea sub posturi obscure, eșuați sub mantia uneori mult prea îngăduitoare a credinței.

Te miri probabil că am pus fumătorii pe aceeași treaptă cu oamenii străzii, bețivii, cartoforii, cei fără studii, cei care obțin poziții importante din eroarea celor din jur etc. Clasificările de mai sus țin cont doar de o singură formulă:

LIPSA DE MOTIVAȚIE + LIPSA DE VOINȚĂ + LIPSA DE EFORT = RATARE

Nu pot fi considerați ratați cei care încearcă din toate puterile lor dar nu reușesc să-și atingă țelurile pe care și le pun în viață într-un mod mai mult sau mai puțin realist. Ei reprezintă doar victimele circumstanțelor. Sunt ratați doar aceia care - deși au capacitatea de a putea măcar încerca să realizeze ceva și dispun și de mijloacele necesare ca să reușească - nu găsesc în ei motivația de a se mobiliza, preferând să inventeze diverse motive pentru a rămâne în mlaștina ratării în care se pare că se complac.

Nu ești un ratat dacă îți propui să devii cel mai bun pictor din lume și ajungi în final - în ciuda tuturor eforturilor tale - un caricaturist oarecare. Aproape fiecare dintre noi avem asemenea țeluri mai presus de putința noastră, începând cu țelul suprem, acela de a fi om cu adevărat. Doar dacă nu încercăm să atingem aceste țeluri atât cât ne stă fiecăruia în putință putem fi socotiți ratați.

Poate că și tu - la fel ca mulți dintre noi - ai avut în viață perioade care ar fi putut fi încadrate mai mult sau mai puțin într-una dintre aceste categorii ale ratării. Acest lucru nu este prea grav atâta vreme cât poți găsi în tine motivația de a face în cele din urmă efortul de a-ți realiza țelurile propuse, fără a zăbovi prea mult în țara lui "*dolce far niente*"[409].

Și nu uita: efortul depus pentru îndeplinirea unui țel justificat te ajută să lași cât mai în urmă stadiul de animal supus instinctelor. Ce înseamnă țel justificat? Un țel în limitele moralei și al valorilor recunoscute ale societății.

Nu este ratat cel care își propune un țel pentru care nu are suficiente resurse pentru a-l atinge, ci dimpotrivă, dacă acel țel este onorabil, strădania lui este o lăudabilă încercare de autodepășire a sa sau a mediului din care provine. Drumul său către acel țel - chiar dacă în cele din urmă nu își va atinge țelul propus - va da modului său de a fi valențe superioare.

Un elev, un agricultor, un pictor, un muncitor, un intelectual, un sportiv, o persoană cu handicap, un muzician, sau oricine încearcă zi de zi să parcurgă greaua cale a autodepășirii pentru un țel onorabil, nu poate fi decât un exemplu pentru ceilalți, chiar dacă nu va ajunge un titan al domeniului său. La fel ca la întrecerile olimpice - nu trebuie neapărat să câștigi - trebuie neapărat să încerci să participi.

Dacă depui toate eforturile de care ești capabil pentru realizarea unui țel care merită acest lucru, din punct de vedere moral ai câștigat, indiferent de rezultat. Important este să te desprinzi din inerție, să nu devii un ratat, un animal eșuat în a-și găsi drumul său propriu către idealul de om adevărat.

Nu pare greu, nu? Numai că trebuie să faci acest lucru pe toate planurile existenței tale, să nu lași lenea să te conducă, să nu alegi calea care pare mai ușoară ci calea cea mai corectă față de ceilalți și față de tine însuți. Să permiți rațiunii tale să preia controlul ca să nu te lași condus de instincte. Ca să poți face aceste lucruri trebuie să poți să gândești singur, iar pentru asta este necesar să înțelegi corect realitatea existenței din jurul tău.

Din nefericire, ratații - atunci când conjuncturile le sunt favorabile - aduc imense deservicii societății umane. Ratatul nu se mulțumește să-și rateze propria viață, el pare că simte nevoia de a impune și celorlalți modul său

[409] *Expresia italiană "il dolce far niente" înseamnă în traducere aproximativă „este plăcut să nu faci nimic"; se utilizează pentru a exprima o stare de plăcere obținută prin conștientizarea faptului că nu ai nimic de făcut. Aici se folosește ca aluzie la trândăvie sau delăsare.*

de a fi și mai ales modul său bolnav de a gândi. Așa că ratatul - cu știință sau nu - va încerca să-i molipsească de boala sa și pe cei din jurul său. Ratatul nu-și va recunoaște greșelile niciodată decât dacă consideră că acest lucru îl poate avantaja cu ceva. El are tendința să transfere vina propriei neputințe pe altcineva sau pe împrejurări. Țintele lui sunt de obicei o altă persoană (adeseori imaginară) sau cel mai adesea „*sistemul*" - reprezentat prin școală, loc de muncă, societate, țară, guvern, oculta mondială ori mai știu eu ce îi dă prin cap fiecărui ratat.

Ca semn distinctiv al categoriei sale, ratatul nu va depune niciodată nici un efort considerabil ca să își depășească starea, totuși va pretinde întotdeauna că a făcut-o, dar a dat de tot soiul de obstacole (evident imaginare) sau că toate intențiile i-au fost blocate deoarece nu au fost corect înțelese. În realitate singurul obstacol care stă în calea sa către realizarea vreunui țel este doar propria-i lipsă de motivație, lenea exacerbată, preferința pentru scurtături îndoielnice și - mai presus de toate - lipsa de cultură care îi îngustează enorm orizontul înțelegerii. Prostia - cum se spune popular. Lipsa de discernământ - cum ar spune cineva mai înțelept.

Copii ratatului cresc într-o atmosferă în care sistemul social este declarat inamicul principal și cauza tuturor relelor, cultivându-se astfel pas cu pas ura lor de la maturitate împotriva „*sistemului*". Familia ratatului nu găsește de obicei argumente cu care să-l determine pe ratat să-și facă o analiză corectă a propriei persoane. Cel mai adesea ceilalți nu îndrăznesc să intervină, terorizați adeseori de ratatul cu pretenții de lider maximus[410] a toate știutor - lucru care se întâmplă mai ales în areale dominate de „*tradiții*" retrograde care dau naștere la abordări fundamental greșite în privința relațiilor umane și a realităților existenței.

Majoritatea prietenilor unui ratat nu sunt departe de modul său de a gândi (cine se aseamănă se adună), mulți dintre ei fiind la rândul lor ratați sau pe care de a deveni. Împreună își găsesc „*alinarea*" eșuați în vreo cârciumă sau în grupulețe cu cei asemenea (să le spunem secte) într-o atmosferă de lamentări și vociferări împotriva „*sistemului*" care îi „*asuprește*", adeseori împletind monologuri simultane pe care nu le ascultă nimeni, într-o atmosferă cu accente de comedie neagră pentru cei cu scaun la cap[411].

---

[410] Aluzie la titlul "Pontifex Maximus" obținut de Cezar (Gaius Iulius Cezar circa 100 î.e.n. - 44 î.e.n.) în 63 î.e.n., titlu purtat și de împărații romani din timpul Imperiului; sensul dat astăzi expresiei derivate "lider maximus" este acela de dictator absolut, având conotații negative.

[411] Expresia datează din vremea în care prin scaun se desemna o adunare considerată a fi formată din cei mai înțelepți oameni ai vremii și se „traduce" prin om înțelept, om inteligent, om deștept.

Vecinii sunt de cele mai multe ori din același mediu. Dar chiar dacă sunt ceva mai răsăriți, iar uneori chiar onorabili, nu prea îndrăznesc să ia atitudine. Mai ales că peste aceste manifestări virulente sunt fluturate uneori flamuri patriotarde sau chiar religioase. În familie sunt invocate cutume depășite demult ca fiind neviabile și nocive. Ca de pildă „*eu sunt capul familiei de care trebuie să ascultați cu toții*" ori „*ce spun eu este lege pentru voi*" pentru că altfel „*eu te-am făcut, eu te omor*".

Este previzibilă involuția acestor indivizi care nu fac față cerințelor sociale actuale în dușmani înverșunați ai oricărei societăți care încearcă în orice fel „*să îi pună la muncă*". Ei sunt o adevărată mană cerească pentru manipulatorii de orice fel de marionete politice sau religioase și candidați ideali la postura de fanatici ai unor cauze reprobabile - de la membrii violenți ai unor galerii sportive la simpatizanții ideologiilor extremiste. O mare parte din vină pentru favorizarea unor astfel de comportamente îl poartă și saltul brusc pe care populații cu mentalități și tradiții primitive l-au făcut spre a ține pasul cu populațiile cu un grad mai avansat de civilizație. În cadrul populațiilor cu concepții rămase încă la stadii ancestrale sunt prea puțini cei receptivi la efort susținut în vederea realizării personale. Majoritari sunt cei care se agață formal de așa numitele tradiții locale, adesea obișnuințe ale unor privilegii în stabilirea cărora morala modernă și echitatea contribuției la efortul comun al societății nu au nici un rol.

Noua politică a globalizării a deschis o adevărată cutie a Pandorei[412]: cu cât crește diferența între populațiile avansate și cele aflate încă în afara mersului actul al istoriei cu atât crește posibilitatea unui conflict generalizat. Și asta mai ales datorită faptului că liderii popoarelor tributare unor concepții depășite de istorie pot avea acces la tehnologie cu mare potențial distructiv. Deși conducătorii lor urăsc emanciparea relațiilor sociale - mai ales cele referitoare la drepturile femeilor sau dreptul la liberă exprimare, ei promovează asiduu emanciparea tehnologică în plan militar, cea de supraveghere și control a propriei populații sau cea destinată acțiunilor de propagandă politică ori religioasă.

Civilizația reprezintă adaptarea omului pe toate planurile la noile condiții care apar ca urmare a progresului tehnologic și nu se poate face prin forță, ne-a dovedit-o și rezistența la integrare a unor populații nomade de-a lungul secolelor sub pretextul păstrării modului de trai specific strămoșilor. În fapt, cei care se opun trecerii la un trai în concordanță cu cerințele sociale moderne sunt mai ales conducătorii care într-o societate modernă

[412] *În mitologia greacă există o legendă despre Pandora, prima femeie de pe pământ, care a primit de la Zeus drept zestre o cutie cu toate relele (moartea, suferința, durerea, tristețea etc.). La deschiderea acestei cutii, relele s-au răspândit pe pământ.*

n-ar mai avea privilegiile dobândite cândva în timp prin mijloace mai mult ca îndoielnice.

Disperarea acestor lideri crește datorită evidentei influențe pe care societățile moderne o au asupra generațiilor tinere din țările lor. Țin minte răspunsul unui vârstnic pe care l-am întâlnit într-o țară în care religia nu era încă separată de stat la întrebarea mea naivă „*De ce urăsc extremiștii atât de mult civilizația occidentală și de ce-i susțineți?*” „*Pentru că «civilizația» voastră ne corupe tineretul!*” a fost răspunsul său sincer. Prin coruperea tineretului el înțelegea faptul că generația tânără începea să tindă să înlocuiască supunerea fără crâcnire față de câțiva autoproclamați „*aleși*” rupți de realitate cu căutarea unor căi personale cu mult mai realiste de a-și trăi viața. După câteva zile un grup de extremiști a decapitat turiștii veniți să viziteze ruinele dintr-un loc cu semnificație istorică pe care-l vizitasem împreună cu soția mea doar cu câteva zile în urmă.

Ratarea înțelegerii timpurilor pe care le trăiești constituie cea mai tristă și periculoasă dintre ratări. Cei care nu se adaptează timpului lor, fie dispar singuri din istorie înlăturați de noile realități pentru care ei nu găsesc soluții viabile de integrare, fie sunt înlăturați - mai devreme sau mai târziu - de către cei care îi consideră drept o stavilă nejustificată în calea progresului sau chiar o amenințare la adresa securității și a bunăstării societății.

Iar dacă printr-o ironie a sorții determinată de lipsa noastră de vigilență acești ratați ai istoriei își vor extinde influența nefastă pe tot întinsul planetei, s-ar putea să ne îndreptăm spre o ratare generală la nivel de specie. Ți se pare prea dură ori incredibilă o asemenea predicție? Nu subestima niciodată influența negativă pe care un ratat o poate exercita asupra celor din jurul său. Calea ratării arată ca o cale foarte lesnicioasă pentru cei care nu gândesc suficient la ce consecințe poate duce o astfel de cale. Iar cei care nu prea deslușesc realitatea existenței în mod corect sunt cei mai predispuși să o apuce pe asemenea căi. Lipsa de înțelegere asupra realității existenței combinată cu lipsa de empatie și cu multe alte defecte de caracter, transformă ratatul într-un monstru.

De aceea trebuie să avem mare grijă cu educația primită de generațiile tinere. Să îi învățăm să înțeleagă corect realitatea și să le arătăm drumul care duce către idealul de om adevărat. Să nu le inoculăm prostia și neștiința noastră, orgoliile și pretențiile noastre nejustificate, fricile și ura noastră. Să îi lăsăm să se bucure de tovărășia celorlalți chiar dacă aceștia poate că gândesc altfel decât noi. Și mai ales să le insuflăm respectul pentru valorile adevărate. Ale tuturor nu numai ale tribului nostru.

POVESTIND COPIILOR

Majoritatea eșecurilor din viața multora dintre noi se datorează lipsei de îndrumare adecvată la vremea copilăriei. Cei care ar trebui să îi îndrume pe copii sunt ei înșiși prea adesea imaturi ca mod de gândire și comportament, lipsiți de viziune asupra realității existenței și de previziune asupra modului de desfășurare a lucrurilor și - din păcate - incapabili să se deprindă din dependența de propriile rutine de gândire.

Niște adulți neîndrumați corect la vremea copilăriei lor, buimăciți de neașteptata și prea rapida trecere la postura de adult - stadiu pe care nu știu cum să-l gestioneze întrutotul corect pentru că nu au fost pregătiți pentru asta. Merg pe bâjbâite, străduindu-se să nu se dea de gol cu cât de nesiguri sunt de ei înșiși.

Cine sunt aceste specimene - hilare dacă nu ar fi de tot plânsul? Noi, generația care ar trebui să își îndrume copii spre o cale cu mult mai rațională și onestă decât cea pe care se pare că ne-am trezit ca din somn acum. Fiecare cu realitatea lui cu care încearcă să își îndoctrineze progenitura. Fiecare cu vorbăria lui despre ceea ce crede el că ar fi important în viață. Fiecare cu discursul său despre ceea ce crede el că ar trebui să știe copilul său. O cacofonie de păreri bine intenționate dar nocive prin erori, contradicții și subiectivism, revărsându-se inadecvat asupra tinerei generații.

Adu-ți aminte din copilăria ta cât de puțini erau cei despre care simțeai că merită cu adevărat să le reții sau să le urmezi spusele. În majoritatea cazurilor, ceea ce-ți spuneau cei mai mulți dintre ei trecea pe lângă urechile tale așa cum trec mașinile vâjâind impersonal pe lângă cel care așteaptă nerăbdător la capătul zebrei ca să traverseze strada. Cum vin așa se duc și nu le ține nimeni minte pentru că nu are de ce să le țină minte.

Aflat uneori în trista situație ca viitorul său să fie modelat după modelul greșit al unora dintre cei mari - deși la o primă vedere poate părea imposibil - singura șansă a unui copil căruia nimeni nu a reușit să-i ofere o motivație solidă pentru a-și canaliza pașii într-o direcție bună pentru el și societate este să încerce să-și îndrume singur pașii.

Pentru a realiza de unul singur treaba aceasta extraordinară copilul trebuie să se maturizeze cu mult înainte de vârsta la care ar trebui să se întâmple

acest lucru. Dar - mai ales - să aibă norocul să trăiască experiențe de cunoaștere care să îl ajute să înțeleagă corect calea pe care o are de urmat și să-l motiveze să depună efortul necesar urmării unei asemenea căi adesea dificile chiar și pentru un om matur.

Vei spune - pe bună dreptate - că așa ceva nu este posibil decât în cărți. Din nefericire, un copil lăsat de capul lui în viață va avea parte de foarte multe experiențe triste care îl pot abate de la drumul drept. Ca să aibă cât de cât șanse ca să nimerească calea corectă potrivită sieși ar trebui ca de mic să învețe ca atunci când face o alegere să aibă respect față de propria-i persoană dar și de ceilalți, să înțeleagă legile de aur ale conviețuirii sociale și să-și formeze deprinderi care să îl ajute să depășească tentațiile „*scurtăturilor*" căilor vieții.

Toate acestea la un loc formează ceea ce numim caracter și par mai mult ca improbabile de a se obține la o vârstă fragedă doar printr-un efort propriu, în lipsa unui model sau a unei motivații puternice dată de valorile reale revelate prin cultură. Este prea mult să vorbim despre cultură la un copil. Totuși, o carte adecvată vârstei lui poate face minuni, suplinind ceea ce ar trebui să îl învețe cei mari prin oferirea unui model pozitiv ficțional.

Cei care trecem - chiar și tangențial prin preajma unui copil - avem obligația de a ne autoimpune un comportament cât mai corect. Copii sunt foarte sensibili la nuanțe și intuiesc imediat vorbăria goală, mai ales dacă ea este în vădită contradicție cu faptele noastre. Simpatia sau încrederea pe care o acordă un copil unui personaj matur poate duce la dorința de imitare a comportamentului acestuia, iar în unele cazuri, de a considera acest tip de comportament drept o valoare țintă pentru el (crez, țel, model).

Este greu ca un copil să își făurească de unul singur un țel de la care să încerce să nu se abată. Dar nu este imposibil atunci când el chiar crede în acest țel. Pare un lucru greu de realizat chiar și de către un om matur, dar copii au o rezistență și o putință care uneori sfidează logica comună. Amintește-ți doar de ce este în stare un prichindel care își propune să-și determine mama să îi cumpere o înghețată. Sunt sigur că și tu ai fost martor la astfel de scene în care tenacitatea micuțului nu ținea cont de nimic din ceea ce ar fi putut să-l abată de la ceea ce își dorea.

Greutatea constă în a canaliza această tenacitate într-o direcție pozitivă. Nu este un lucru imposibil - așa cum ar părea la o privire ceva mai superficială. Trebuie doar făcut în așa fel încât prichindelul să considere că un anumit lucru cu adevărat valoros merită efortul pe care altfel l-ar depune pentru a obține înghețata cu pricina.

Cel care îi face cunoscut prichindelului un țel cu adevărat valoros trebuie să aibă mare grijă ca prin comportamentul său propriu să nu infirme cumva viabilitatea acelui țel. Trebuie să facă în așa fel încât țelul să devină nu numai credibil și abordabil, dar și atrăgător, astfel încât prichindelul să considere că merită efortul.

Câți dintre noi ne simțim în stare să ghidăm astfel un prichindel și să-l ocrotim de influențele nefaste ale rataților vieții? Puțini, foarte puțini.

Vorbim despre scara valorilor și despre motivație. Ambele se obțin prin cunoaștere. Cunoașterea poate veni din interacțiunile cu cei din jur. Aceștia pot deveni modele considerate demne de a fi urmate sau dimpotrivă, de evitat. Cultura poate arata valorile reale ale speciei noastre. Dar cultura are un dușman care sapă la temelia valorilor sale: subcultura.

Subcultura poate prezenta pseudovalori cu țintă spre senzorial, stridență și senzațional - pseudovalori cu pretenții de valori. Ca să deosebească cineva valorile de pseudovalori, acel cineva are nevoie de o cultură solidă bazată pe valori reale, altfel poate lesne aluneca pe panta slinoasă a nonvalorilor.

De ce este subcultura primejdioasă - mai ales pentru copii? Pentru că bâlciul subcultural atrage curiozitatea celor mici inoculându-le ideea falsă a valorii nonvalorii. Odată înlocuită valoarea cu nonvaloarea, perspectiva corectă asupra realității existenței este viciată. De ce? Pentru că valorile reale sunt jaloanele realității iar înlocuirea acestora cu nonvalori duc la rătăcire, la ieșirea din realitate și cufundarea în mlaștina nocivă a nonvalorilor.

Cunoașterea prin intermediul experienței personale este cea mai influentă componentă a dezvoltării personalității noastre și depinde în mare măsură de mediul social frecventat. Asta nu înseamnă că dintr-un mediu social predispus la conotații negative va ieși neapărat un adult predispus la ceea ce a experimentat în acel mediu. Totul depinde de discernământul celui în cauză, de ceea ce-și dorește pentru sine și de scara valorilor sale. Și - important - de respectul său față de morală.

Trăim într-o lume cu multe aspecte criticabile create de cei care și-au ratat șansa de a fi ceea ce ar fi trebuit să fie și asta nu numai din vina lor. Mai multă sau mai puțină, vina pentru deviațiile lor de la calea cea dreaptă apasă și asupra noastră a tuturor celor cu care s-au intersectat la un moment dat în viață. Resemnarea lașă cu care acceptăm ceea ce nu ar

trebui niciodată acceptat să se întâmple în prezența noastră - doar ca să evităm să luăm atitudine - se va răzbuna mai târziu pe calitatea vieții noastre.

Din păcate mulți copii care au familii trăiesc de parcă ar fi singuri. Ei imită instinctiv comportamentul de facto[413] al părinților, lăsând să le treacă pe lângă urechi sloganurile recitate mecanic prin care aceștia îi îndeamnă să meargă pe calea „*corectă*". Sătui de rutina cuvintelor care nu reușesc să-și reverse înțelesurile în urechile lor și fără ca măcar să încerce să le deslușească importanța sau utilitatea - le resping apriori considerându-le un fel de zgomot de fond deranjant și fără importanță reală. Și cum ar putea proceda altfel când îndărătul acelor cuvinte ei văd fapte care le contrazic total?

În instituțiile specializate - fie ele grădinițe, case de copii, școli sau instituții de învățământ superior - în loc să cunoască îndrumători de încredere sau modele vrednice de urmat în viață, se intersectează cel mai adesea cu personaje jalnice, cu mult mai dornice de confort personal decât să se implice și să le fie alături în actul de înțelegere corectă a realității existenței. Neimplicarea, indiferent de natura motivației, constituie contribuția personală a fiecăruia dintre noi la irosirea șanselor celor tineri, modelul negativ și egoist pe care îl oferim.

Comportamentul pe care îl avem în prezența lor, distanțarea și nu apropierea de ei atunci când au probleme le imprimă în memorie modele greșite de abordare a evenimentelor. Dar și mai grav, toate acestea îi fac să considere că sunt singuri într-o lume căreia nu-i pasă de ei. Și atunci - dacă lumii nu îi pasă de ei, de ce ar mai face ei efortul să le pese de lume? De ce să nu aleagă calea cea mai ușoară în locul celei care presupune eforturi a căror motivație este cel mai adesea neclară pentru cei încă netrecuți prin viață? Fiecare pentru el - va fi deviza unor asemenea victime ale nepăsării noastre. Vor face ceea ce văd că fac și ceilalți.

Cine să facă societatea de mâine mai bună? Parcă toți încercăm să luăm cât mai mult și să dăm cât mai puțin. Considerăm că aceasta este cheia succesului și ne învățăm și progeniturile să procedeze la fel. Între ceea ce spunem și ceea ce facem este o adevărată prăpastie. Ipocrizia pare a fi o caracteristică generală a acestor timpuri.

De multe ori familia ne învață că viața din afara familiei nu este altceva decât o luptă continuă cu ceilalți pentru resurse. Ți se spune că ținta ta

[413] De facto - „de fapt" în limba latină; aici cu sensul de „imitând comportamentul real" și nu pe cel afișat doar de complezență. (Ți se pare de prisos această notă de subsol? Înseamnă că ai uitat că lumea nu este formată doar din cei aidoma ție. Iar eu nu scriu pentru cei care își închipuie că deja au deslușit realitatea și își imaginează că plutesc olimpian pe deasupra noastră - ci pentru cei care se străduiesc zilnic să o deslușească din toate unghiurile.)

principală în viață este să acumulezi. Cu cât acumulezi mai mult, cu atât mai mult vei fi în siguranță. Și că niciodată mult nu este prea mult. Din această perspectivă, ceilalți nu pot fi decât inamici. Și atunci "*à la guerre comme à la guerre*"[414]!

Desprinderea copilului dintr-un mediu familial nu întotdeauna adecvat și îndrumarea lui de către personal specializat, pare (teoretic) a fi singura soluție. Din păcate, „*cadrele*" actuale din domeniul educației sunt modele jalnice pentru cei mici care sunt încă în formare, aceste cadre expunând impudic mai toată gama de defecte omenești, de la nepăsare la stupizenie.

Ce pot forma aceste cadre altceva decât personaje blazate, oportuniste și ipocrite, mai ales dacă și familiile copiilor au avut și ele o contribuție involuntară ca modele negative. La urma urmei, de cele mai multe ori generația tânără nu este altceva decât generația veche în oglindă. Cu excepțiile de rigoare datorate noilor circumstanțe, evident.

Așa va fi mereu până când nu vom stabili standarde corecte și realiste, până când nu se va limita accesul nulităților în sistemul de educație împiedicându-i să altereze generațiile tinere prin miasma mediocrității lor sau prin exemplul negativ al propriilor nereușite și comportamente improprii.

Copii ar trebui educați de către cei mai buni dintre noi pentru că numai așa vom putea depăși etapa lui dă-mi ca să-ți dau. Și cum toți ne batem cu pumnul în piept că suntem cei mai buni, iar cei care greșesc sunt alții și niciodată noi, soarta tinerilor pare deja scrisă.

Repet (a câta oară oare?): cunoașterea obiectivă a realității existenței, morala și cultura sunt calea către idealul de om adevărat. Dar cine să le arate copiilor importanța acestor lucruri? Cine să le insufle motivația de a merge pe drumul drept și adeseori greu - în loc să caute să se strecoare pe poteci lăturalnice?

Noi - care ori de câte ori găsim câte o portiță întredeschisă ne strecurăm pe de lături fericiți că am mai reușit să șterpelim de la viață încă ceva ce nu ni se cuvenea? Noi - cei pentru care banul pare justificarea oricărei acțiuni reprobabile cu minima condiție să fie o sumă suficient de mare încât să compenseze eventualele consecințe nedorite?

---

[414] La război ca la război - expresie în limba franceză utilizată încă din secolul XVII prin care se justifică o eludare a moralei prin invocarea circumstanțelor conjuncturale aferente stării de război.

Da, noi. Nu există altcineva care să facă acest lucru în locul nostru. Dacă ne iubim cu adevărat copii trebuie să lăsăm deoparte ceea ce nu am reușit să stăpânim din animalul din noi și să încercăm să îi ajutăm măcar pe ei să înțeleagă valorile reale ale speciei noastre. Nu banul. Nu distracția. Nu prosteala. Ci supraviețuirea speciei.

Supraviețuirea și regulile ei dure - regulile sociale, economice, ecologice și psihologice. Supraviețuirea prin unirea eforturilor tuturor. Fără respectarea acestor reguli nu există supraviețuire, nu există viitor pentru specia noastră, ci doar o lunecare lentă către o extincție determinată de comportamentele noastre mult prea în dezacord cu realitatea existenței.

Nu vom supraviețui ca specie dacă nu vom acționa în tot ceea ce facem în concordanță cu realitatea din jurul nostru. Ca să putem face acest lucru trebuie ca atât noi cât și generațiile viitoare să ajungem să cunoaștem cât mai fidel realitatea, să gândim și să acționăm ținând cont unii de alții dar și de mediul care ne-a creat și care - ca prin minune - încă ne mai ajută să existăm. Astfel de lucruri trebuie să le povestim copiilor dacă vrem ca specia noastră să aibă vreun viitor.

Așa că hai să curățăm instituțiile noastre destinate educației de ratații eșuați prin ele în căutare de locuri călduțe unde ei cred că nu este nevoie de efort și implicare și să-i înlocuim cu cei care cu adevărat au putința și înțelegerea misiunii lor educative.

Este clar că lucrurile merg prost și că este necesară o schimbare radicală. Ștafeta culturii nu poate fi predată generațiilor tinere decât de către oameni culți, responsabili și dedicați - nu de către surogate „*bune*” în lipsă de altceva. Asta ar trebui să fie alegerea noastră corectă dacă ne iubim cu adevărat copii mai mult decât „*tihna*” (lâncezeala) comodei neimplicări în care se complac cei mai mulți dintre noi spunându-și că „*timpul le rezolvă pe toate*”. Da, dar nu întotdeauna în favoarea noastră.

Să le oferim copiilor noștri șansele pe care noi le-am ratat din lipsă de îndrumare adecvată, din lene sau din cine știe ce motive prostești. Să îi facem să înțeleagă că viitorul speciei depinde de înțelegerea obiectivă a realității și de adaptarea optimă la această realitate. Că fără rațiune, empatie și colaborare între noi nu există nici un viitor pentru specia noastră.

ALEGERILE PE CARE LE FACI

Dacă știința zilelor noastre se înșală și cea viitoare va dovedi în sfârșit că liberul arbitru există totuși chiar și sub formă de reacție specifică la determinare a fiecăruia dintre noi - asta fiind și ceea ce cred eu astăzi - atunci putem spune cu îndreptățire că alegerile pe care le faci în viață te definesc.

Chiar dacă duci o viață pe care tu o crezi fără prihană, din clipa în care ai întors o secundă capul ca să nu te implici într-un incident minor de pe stradă - orice ai fi făcut până atunci și orice vei face după aceea - partea cea mai de jos a dimensiunii tale morale va rămâne pentru totdeauna cea din acea clipă de lașitate. Asta dacă nu vei recidiva mai târziu afundându-te la un nivel chiar și mai scăzut.

Îi poți păcăli pe ceilalți cu vorbărie sforăitoare, te poți amăgi chiar și pe tine însuți cu faptele-ți mărețe de dinainte sau de după acel incident, totuși tu rămâi doar ceea ce ești în fapt: un rezultat al propriilor tale alegeri. Când este vorba despre principii de morală nu se fac medii, ci contează doar cea mai de jos alegere a ta.

Ea îți arată cum ești de fapt - cât de jos poți să ajungi - atunci când nu te ostenești să faci efortul de a fi altfel. Dacă nu vrei să faci acest efort pentru tine însuți, fă-l măcar pentru cei care contează pentru tine. Și dacă nimeni nu contează pentru tine atunci de ce mai faci umbră pământului de pomană? Nu spun să dispari, ci doar să te schimbi în ceva mai bun decât ceea ce ești în prezent. Oamenii sunt făcuți să fie împreună. Cei normali, firește.

Fiecare dintre noi - deși aparent își poate croi viața după cum dorește - pare nemulțumit de propriile-i alegeri cu toate că acestea nu păreau prea complicate la vremea lor - trebuia doar să alegi ceea ce credeai că este mai bine pentru tine în acel moment. Dar se pare că nu toți știu ce este mai bine pentru ei în anumite situații sau - mai bine spus - nu toți înțeleg consecințele pe termen lung ale propriilor decizii.

Ceea ce pare rezonabil la un moment dat poate deveni în timp un coșmar în balanța evaluărilor retrospective; de obicei, alegerea căii mai ușoare versus calea corectă va aduce regrete mai târziu - într-o proporție proporțională cu cât te-ai îndepărtat de ceea ce ar fi fost corect să faci la momentul respectiv.

Morala tinde să ne învețe că binele personal trebuie să fie cât mai mult în acord cu binele general, altfel poate fi sancționat mai mult sau mai puțin dur - după caz. Încă dinainte de antichitate știam că pentru a nu avea probleme sau pentru a beneficia de avantajele traiului în comunitate, omul trebuie să se conformeze unor reguli stricte. Aceste reguli - deși în mare au rămas cam aceleași - s-au mai nuanțat de-a lungul timpului în funcție de o mulțime de noi circumstanțe.

Morala societății omenești este un liant elastic care încearcă să ne țină pe toți împreună, un liant mereu adaptabil noilor provocări care apar în calea evoluției noastre ca societate.

Emanciparea socială a păturilor cu mai puțin acces sau apetență la cultură s-a făcut mai greu în timp datorită condițiilor materiale obiective existente, a rutinelor sociale, a politicilor economice și a opoziției unor culte față de răspândirea cunoașterii obiective a realității existenței. Cu toate aceste obstacole, emanciparea a determinat modificări majore în echilibrul social, chiar dacă impunerea acestor modificări s-a făcut treptat pe parcursul a câtorva mii de ani.

Datorită discrepanțelor culturale din societate mai mult ca sigur că până la atingerea unui echilibru decent al relațiilor sociale va mai dura probabil cel puțin încă o mie sau două de ani. Cel puțin.

Acest lucru se datorează încrâncenării și agresivității (în prezent camuflate de o retorică ipocrită dar suficient de credibilă pentru cei care nu gândesc singuri) de care dau dovadă cei interesați de perpetuarea unor inechități prin prea multe locuri din lume ca să mai putem numi această eră modernă sau măcar civilizată. Mai trebuie să-ți mai spun că cei interesați sunt cei care profită pe diferite căi de situația existentă?

Neimplicarea - oricum s-ar justifica ea politic, religios sau la nivel de individ - ne face pe toți părtași mai mult sau mai puțin conștienți de aceste lucruri. Evitarea participării la instaurarea echității sociale nu are nici un temei moral. Dar nici nu trebuie ca această participare să constituie pretext sau camuflaj pentru scopuri politice, economice sau de altă natură. Și când spun participare mă refer la luarea unei poziții neechivoce de partea echității și nu la mai știu eu ce păruială făcută în numele acestei echități de către activiști politici sau religioși.

Cultura vestică la care ne clamăm și noi afilierea de la bonjuriști încoace este un melanj de principii preluate din Grecia antică, trecute prin filiera

romană și amestecate într-un mod destul de bizar[415] cu concepte iudaice de acum peste 2000 de ani, care la rândul lor erau inspirate din practicile unor civilizații cu mult mai vechi.

Deși acest amestec de idei izvorâte din diferite modalități de a percepe realitatea a dus uneori la conflicte de interese sau situații frizând absurdul - cum ar fi eliminarea fizică a unei persoane de dragul unui principiu - în general este bine încetățenit printr-o rutină zilnică care durează de suficient timp ca să fie considerat normalitate de către majoritatea dintre noi.

Inevitabilul spirit de turmă a dus la uniformizarea pe areale largi a acestor concepte, iar încercările mai timide sau mai categorice ale unor lideri progresiști de a le reorienta spre idealuri mai adecvate realităților sociale s-au lovit aproape mereu de stânca obișnuinței cotidiene. Dar și de teama ancestrală de nou a maselor predispuse mai mult către o inerție somnoroasă a gândirii. Dar și de riposta dură a celor care s-au „*ales*" singuri sau între cei asemeni lor ca „*aleși*" laici sau religioși.

Din nefericire pentru societatea omenească, accesul la decizie se face prin intermediul unor mecanisme ce nu sunt imune la influențe care nu au nimic de a face cu interesul nostru general. Cei care sunt „*ajutați*" să acceadă la funcțiile de decizie reflectă interesele particulare ale promotorilor lor. Din această cauză, în centrele de decizie se mai nasc și reglementări care de cele mai multe ori sunt departe de imparțialitate sau de stricta promovare a interesului general.

Uneori aceste decizii sunt adevărate capodopere ale disimulării intereselor particulare sub paravanul prevederilor aparent generalizatoare care dau impresia că ar sluji interesul general. Dar - după cum simțim adesea pe propria piele - ele slujesc discret interese străine de binele tuturor, deschizându-le într-un mod dorit subtil calea.

Uneori astfel de reglementări sunt motivate ca fiind imperios necesare pentru prevenirea unor eventuale acte așa numite antisociale - în fapt acte potrivnice obișnuințelor autorităților în funcție. Atunci când impunerea unor astfel de reglementări constituie o variantă viciată mai mult sau mai puțin a principiilor vitale necesare supraviețuirii și perpetuării speciei, ele devin cauza majoră a conflictelor determinate de inevitabilele situații artificiale (împotriva firii, a firescului, a normalității) la care duce aplicarea lor.

---

[415] Principiile care îi călăuzeau pe greci ar putea fi sintetizate prin sintagma „prin tine însuți" și reprezintă încă cea mai evoluată concepție din punct de vedere spiritual; unele religii merg pe principiile societății sclavagiste strivind dezvoltarea personalității și propovăduind „turma" uniformă de robi ai divinității supusă și ascultătoare de porunci pretinse divine. Cum se fabrică o falsă poruncă divină? Simplu: se propovăduiește interesul cuiva sub formă de interes general împodobit cu dogme de viață deja acceptate de societate (să faci bine, să nu faci rău etc.). Cam la fel procedează și mare parte dintre politicienii de astăzi.

Prin astfel de reglementări, societății îi sunt impuse adevărate ritualuri inutile care golesc acțiunile de firesc și creează relații impersonale și dezumanizate. Acestea duc la stări de stres și conflicte de interese - birocrația fiind doar unul dintre exemplele cele mai cunoscute de depersonalizare a relațiilor umane și - din păcate - ea nu este singurul obstacol pentru firescul interacțiunilor noastre.

De-a lungul timpului s-au încercat diverse modalități de a se elimina din angrenajele statului interesele străine de interesul general dar toate demersurile de acest fel au eșuat având drept rezultat doar o sofisticare sporită a metodelor de camuflare a intereselor obscure. Sub pretextul rezolvării acestei milenare probleme s-a încercat chiar și o redefinire a interesului general prin prisma unor ideologii totalitariste cum ar fi comunismul, fratele lui în oglindă fascismul și mai noul putinism. Acesta din urmă fiind doar o monstruoasă îmbinare a metodelor și „*idealurilor*" primelor două sisteme de tristă amintire, readuse la viață de incapacitatea unora de a pricepe lecțiile istoriei și de a combate mediocritatea agresivă, revanșardă sau iredentistă.

Nu există în prezent o modalitate eficientă de a menține un sistem social curat în sensul recompensării proporționale cu aportul real al fiecăruia și acest lucru determină impunerea arbitrată a unor criterii subiective în mai toate domeniile. Cum încă nu s-a găsit un mecanism eficient de selecție bazat pe contribuția personală reală la efortul comun, recurgem și astăzi la vechiul sistem - eronat botezat „*meritocrație*" - în ciuda tot mai numeroaselor dovezi ale ineficienței sale.

A greși odată este omenește. Dar cum o fi să persiști mereu în aceeași greșeală sperând de fiecare dată să obții alte rezultate? Când vezi că un sistem nu dă roadele scontate nu ar fi normal să înlocuiești acel sistem cu unul care să țină cont de deficiențele celuilalt? Ba da - dar cu condiția să te lase cei care beneficiază de pe urma sistemului deficitar.

Meritocrația este în fapt o loterie bazată pe o presupunere: dacă cineva este bun - are merite la ceva - sigur va fi bun și la altceva. Simplist și riscant. Ca și cum ai angaja într-un post de răspundere pe cel care arată cel mai bine îmbrăcat într-un costum. Și totuși, cum poate cineva să fie bun și la altceva în afara domeniului la care excelează? Este oare eficient să pui un doctorand în medicină să se ocupe de producția de napi într-o multinațională sau mai degrabă profitabil unora care trebuie să-și mențină mulțumită rețeaua clientelară care le aduce foloase?

Ce criterii să avem în vedere astfel încât să putem folosi cu succes selecția sugerată de meritocrație, dar care să nu se înfunde prin filtrele rigide ale birocrației care urmează orbește litera și ignoră spiritul legilor?

Cele mai importante criterii pe care trebuie să le avem în vedere sunt chiar acele criterii care derivă din imperativele impuse de instinctele primare referitoare la supraviețuirea și perpetuarea speciei. Din acestea izvorăsc principii care ar trebui să asigure nu numai securitatea persoanei, dar și asigurarea condițiilor de dezvoltare fizică și psihică, împreună cu facilități legate de apariția și dezvoltarea de noi generații. În tot ce alegem ar trebui să ținem cont de aceste priorități, iar atunci când este cazul să acționăm în sensul restabilirii și protejării lor.

În afara acestor principii generale trebuie să ținem cont în alegerile noastre și de situațiile particulare care pot impune o derogare flexibilă de la rigiditatea principiilor generale - o derogare uneori absolut necesară menținerii unui echilibru al situației. Aceste derogări de la principiile generale trebuie tratate cu mare atenție ele putând anula intenția pozitivă inițială ba chiar pot deveni precedente nedorite pentru viitor. Ele sunt invocate de obicei ca scuză pentru încălcarea unui principiu de către cei care acționează în folosul unui interes care în mod uzual ar fi considerat ca fiind inacceptabil. De aceea flexibilitatea derogării de la principii nu trebuie să meargă niciodată până la anularea totală a principiilor din care derivă.

În meritocrație este greu de „*ghicit*” dacă cineva despre care credem că a reușit într-un domeniu chiar a aplicat corect toate aceste principii sau doar a fost ajutat de împrejurări favorabile, de norocul alinierii fericite de la sine a unor circumstanțe favorabile. Nu există nici o garanție că cel care a reușit ceva în anumite circumstanțe va mai reuși acel ceva atunci când circumstanțele se schimbă. Se pot face doar presupuneri bazate pe extrapolări. Rar se întâmplă ca circumstanțele favorabile să se repete constant de-a lungul carierei cuiva.

Ca procesul de selectare a unei persoane să funcționeze cât de cât, ar trebui ca pentru selecția omului potrivit pentru locul potrivit să fie folosiți (ca selecționeri) oameni cel puțin la fel de potriviți pentru respectivul loc - adică specialiști în acel domeniu și nu părelnici generaliști. Și cum birocrația care se ocupă cel mai adesea de selecție rămâne refugiul mediocrității, meritocrația - după părerea mea - rămâne mai mereu o mediocră loterie birocratică. Chiar și atunci când suntem absolut convinși - în mod naiv și nepermis de infantil - că am reușit să neutralizăm influența

intereselor particulare care poluează de obicei locurile din care se distribuie accesul la resurse.

Așa se explică faptul că avem uneori oameni de succes în întreprinderi particulare - deși unii dintre ei sunt aproape fără carte sau chiar „*neinteresanți*" conform criteriilor uzuale de selecție „*meritocratică*", iar pe de altă parte avem titrați cu diplome recoltate de pe la cele mai prestigioase facultăți, „*somități*" care duc de râpă locurile care au ghinionul să fie administrate de către ei.

Omul este un animal social aproape incapabil să se descurce pe cont propriu în afara turmei. Armonizarea deciziilor sale personale cu cerințele societății ar trebui să îl mențină în sfera de protecție socială, unde poate beneficia de sprijin pentru dezvoltarea sa și a descendenților săi. Atitudini individuale sau de grup de tip „*animal agresiv*[416]" care nu sunt contracarate la timp printr-o reacție eficientă din partea societății duc la desincronizări masive ale ritmului normal de evoluție pozitivă al acelei societăți. Acest lucru se datorează creării unor breșe în coeziunea socială ceea ce generează pe ansamblu o lipsă de unitate care poate duce la tensiuni și urmări negative de tot felul.

Exemplarele colonii de albine sau de furnici unde fiecare își vede de treaba sa - unde elemente perturbatoare își primesc riposta înainte de a deveni o problemă generală - ar trebui să reprezinte și pentru noi calea naturală de organizare eficientă din multe puncte de vedere. Din păcate, auzim tot mai des discursuri împănate cu oripilări mimate referitoare la ceea ce unii doresc a fi un tabu: compararea organizării noastre sociale cu cele din lumea altor viețuitoare.

De parcă omul ar fi ceea ce se afirmă despre el de către cei care nu au destulă cunoaștere obiectivă - ceva cumva mai presus de toate celelalte existențe - și nu ceea ce este el de fapt: o existență ca oricare alta, supusă acelorași legi naturale întocmai ca întreaga existență. Natura rezolvă lucrurile prin determinare în cadrul unor circumstanțe izvorâte din aportul general al existenței, iar asta nu permite apariția unor rezultate ceva mai aparte sau „*superioare*" altora.

Discursul fals al celui care în puținătatea cunoașterii lui se vede plutind superior deasupra lumii animalelor are încă efect asupra masei inerte intelectual căreia i se flutură prin fața ochilor spaimele „*recăderii*" din poziția de jucărică preferată a divinității la atât de nedrept hulita animalitate - sau mai bine spus la firescul realității.

---

[416] *Aici cu sensul de comportament mai mult sau mai puțin antisocial îndreptat împotriva binelui general.*

Noi se pare că ne străduim din răsputeri să fim nefirești și artificiali în totală contradicție cu restul existenței. Bine ar fi să ne putem alinia în cât mai strânsă armonie cu realitatea și să abandonăm aerele de superioritate care ne leagă la ochi împiedicându-ne să fim conștienți de noi înșine și de drumul nostru.

Mulți dintre noi nu ne mai temem astăzi să ne recunoaștem animalitatea care încă sălășluiește prin ungherele ființei noastre pentru că majoritatea dintre noi am ales să o ținem în frâu ca să putem merge spre idealul de oameni adevărați. Așa că - în ceea ce ne privește - nu are nici un rost să ne mințim că am fi ceea ce nu suntem.

Natura știe cum să armonizeze relațiile chiar și în domeniul interacțiunilor sociale ale speciilor. Noi trebuie doar să observăm aceste relații, să le înțelegem, să le adaptăm specificității noastre pe cele cu impact pozitiv și să le folosim pentru sporirea șanselor noastre de supraviețuire.

Ups! Casti? Crezi cumva că iarăși am luat-o razna prin bălării? Trezește-te din plictiseala celui căruia îi este lene să caute înțelesurile și sensurile existenței. Tot ceea ce am discutat până acum ține de alegerile pe care le facem și despre ceea ce influențează decisiv aceste alegeri. Ca orice alt lucru din universul nostru și în cazul alegerilor noastre lucrurile se înlănțuie unele cu altele sub imperiul interdeterminării.

Dar - spre deosebire de teoriile mai mult sau mai puțin fataliste ale unora și altora - eu am convingerea că specificitatea fiecăruia dintre noi ne permite să răspundem personalizat determinărilor la care suntem supuși. Mai simplu - eu cred că am putea fi în stare să ne rezolvăm problemele. Trebuie doar să recunoaștem aceste probleme și să le găsim o soluție în concordanță cu circumstanțele care le-au determinat și le întrețin existența.

De aceea alegerile noastre trebuie să ne reprezinte, să pornească din convingerile noastre personale și să nu fie o simplă imitare (de nevoie sau de turmă) a celorlalți. Să faci o alegere corectă este un lucru dificil uneori datorită obstacolelor create intenționat pentru noi de către cei care încearcă să ne impună căi incorecte, dar convenabile propriei lor parveniri.

Cu toate aceste impedimente, sunt și persoane care datorită alegerilor inteligente pe care le fac își merită locul printre aspiranții cei mai apropiați de postura de om adevărat. Noi ceilalți - cei „*obișnuiți*” și cu nimic deosebiți față de ceilalți - încercăm fiecare în limitele sale să le călcăm pe urme,

străduindu-ne să nu uităm că alegerile pe care le facem astăzi reprezintă ceea ce vom trăi mâine.

Dar nu trebuie să o facem orbește, ci doar cernând lucrurile prin sita discernământului. Și ca această sită să funcționeze așa cum trebuie este neapărat necesar ca să cunoști bine circumstanțele și mersul lucrurilor pe care le cerni. Asta înseamnă un efort dedicat unei cunoașteri obiective a realității existenței. Aici abandonează mulți și din posibili participanți la binele colectiv se mulțumesc cu postura de spectatori.

Din fericire (sau poate din nefericire), știința pare că ne absolvă chiar și de judecata (evaluarea) propriei noastre morale: ea ne spune că nu există liber arbitru și că noi nu facem decât ceea ce suntem determinați să facem, iar mersul lucrurilor este „*stabilit*" încă de la impulsul inițial. Poate că așa o fi. Dar mie îmi place să cred că nu peste multă vreme știința se va corecta și ne va arăta cum anume suntem noi responsabili prin specificitatea reacției noastre în fața determinărilor.

Pentru că reacțiile noastre la determinare sunt conforme cu specificitatea noastră. Și asta nu prin teorii năstrușnice și nedemonstrabile prin care partea imatură din fizica cuantică de astăzi pretinde să explice ceea ce încă nu înțelege, la fel cum se făcea și în urmă cu milenii - susținând că într-un univers determinat ar putea exista nedeterminare. Nu există nedeterminare, ci doar mecanisme (interacțiuni) ale căror interdependențe nu le înțelegem încă pe deplin.

Nu doar cei care cred în divinități au unele crezuri deocamdată infirmate de ceea ce credem că am cunoaște până în prezent. Toți suntem la fel. Chiar și știința are uneori fantasmagoriile ei. Dar nici știința și nici religia nu trebuie blamate pentru derapările ocazionale ale unora dintre lucrătorii din domeniile lor - dacă aceștia sunt sinceri și bine intenționați în demersurile lor. Și mai ales dacă sunt gata oricând să recunoască atunci când greșesc.

Unii dintre noi nu putem accepta cu ușurință ca lucrurile după care dăm sensuri și atribuim valori evenimentelor din viețile noastre să fie simple plăsmuiri. Ca să acceptăm ceva trebuie ca acel ceva să rezoneze cu ceea ce știm deja, cu ceea ce se află deja în noi. Ceea ce știm derivă din propriile noastre experiențe de cunoaștere. Dar trebuie să fim vigilenți pentru că uneori - ca să nu spun cel mai adesea - putem interpreta greșit aceste experiențe.

De aceea, atunci când întâlnim ceva care nu ne este prea clar, trebuie să ne îndreptăm atenția într-un mod cât mai obiectiv către acel ceva, încercând să ne lămurim printr-un efort personal de cunoaștere. Iar mărimea efortului depinde de motivația pe care o avem de a cunoaște acel ceva. Unii numesc această motivație dragoste de cunoaștere, alții dragoste de adevăr.

Și dragostea de cunoaștere ca și dragostea de adevăr au ca punct de pornire instinctul de supraviețuire. Dacă ambele nu sunt suficient de puternice sau sunt viciate de interese care nu țin cont de realitatea obiectivă a existenței sau a circumstanțelor care determină manifestările existenței, atunci viitorul speciei noastre este în primejdie.

Știm teoretic că nu poate exista alegere într-un univers determinist - dar practica pare să ne arate dimpotrivă. Încă nu știm cum să le împăcăm pe cele două. Ne vine foarte greu să admitem că în procesul construirii felului nostru de a fi și de a reacționa la determinare noi nu avem nimic de spus, că suntem doar o expresie locală a întregului. Că suntem doar o iluzie a amintirilor noastre - un vis efemer al unor particule aduse laolaltă pentru o perioadă cu mult mai scurtă de timp decât ne-am dori.

Totuși - până când vom lămuri și acest mister - sfatul meu este să consideri - ca și cei de dinaintea noastră - că lucrurile merg după voia noastră și că voia noastră ne face responsabili în fața celorlalți. La momentul de față așa considerăm că ar sta lucrurile.

Să nu uităm că ceea ce credem noi că am înțelege și cunoaște nu sunt decât impulsurile rețelei noastre neuronale care ne creează senzația unei oglindiri interne a lumii exterioare. Că această lume exterioară ar putea fi cu totul altfel decât ne-o arată lumea noastră interioară creată de percepțiile noastre limitate. Pentru că rostul acestor percepții nu este de a descoperi realitatea așa cum este ea de fapt ci doar de a ne ajuta să supraviețuim.

DRAGOSTEA

Existențele pe care noi obișnuim să le considerăm ca fiind ființe vii și le categorisim la grămadă sub denumirea generică de organisme, au toate - fără nici o excepție - o trăsătură fundamentală: capacitatea de a-și transmite către urmași informația specifică propriei alcătuiri împreună cu felul lor de a fi și de a se comporta. Putem spune că ele își programează informațional urmașii după propriul model genetic.

Acest fel de a fi îl considerăm ca făcând parte din pleiada de manifestări aparținând strategiei de supraviețuire a lumii vii. Dar când vine vorba chiar despre noi înșine, părerile par să se schimbe: simțim ciudata nevoie să „*înnobilăm*" realitatea prozaică pretinzând că ar fi vorba despre ceva „*superior*" manifestărilor animalității și anume ceva care s-ar numi dragoste. Din motive încă neelucidate pe deplin de mine, acest cumul de comportamente aproape ritualice (dragostea) este utilizat adeseori de către animalul care se pretinde a fi om într-un mod departe de a fi în totalitate dedicat scopului său normal - procrearea.

Cred că un extraterestru - dacă ar exista și ar fi oarecum similar cu noi, fapt de care mă îndoiesc (dar asta este o cu totul altă poveste) - dotat cu o inteligență similară cu a noastră (adică superficială, adeseori aproape insignifiantă și neputincioasă în a vedea prea deslușit ceea ce se ascunde în spatele aparențelor) ar rămâne siderat aflând de complicatele și mai mult decât ineficientele ritualuri de împerechere ale speciei umane.

Ca să complicăm și mai mult toată tărășenia cu procrearea, am inventat termenul generic de dragoste care cuprinde aspecte atât de diferite încât unele dintre ele luate separat nu justifică prin nimic includerea lor în seria de manifestări adunate „*la pachet*" sub această etichetă.

Din ceea ce am văzut prin peregrinările mele prin viață, în general și cu precădere în zilele noastre, dragostea era și este considerată - deși nimeni nu o va recunoaște în mod deschis - un fel de troc în care partenerii dau și primesc la schimb de la sentimente și bunuri materiale la diverse servicii reciproce. Nu te oripila și citește mai departe ca să înțelegi cam ce vreau să spun cu asta.

La început, specia umană abia desprinsă din rândul animalelor își rezolva problema perpetuării speciei în mod instinctual și eficient fără să-și mai bată capul cu detaliile. Se presupune că în negurile preistoriei acest „*ritual"*

era cu mult mai simplu, fără condiționări de ordin material sau moral, doar făcând pur și simplu ceea ce era de făcut, așa cum cele mai multe dintre vietăți o mai fac și astăzi: un mic ritual destinat selecției celui mai bun partener, poate și o luptă cu un singur câștigător între rivali și o scurtă rezolvare a problemei în sine.

De ce scurtă? Normal ar fi ca ceea ce ne place să dorim să dureze mai mult. Rapiditatea rezolvării se datorează vulnerabilității din timpul actului. Presupunem că instinctul ghida către o rezolvare eficientă și benefică scopului: supraviețuirea speciei prin asigurarea transmiterii genelor în cele mai bune condiții de selecție ținând cont de circumstanțele locale.

O prelungire a actului în sine ar fi însemnat o expunere într-o perioadă când partenerii nu se aflau în cea mai bună postură ca să răspundă prompt la eventuale primejdii. Așa că am rămas - în amintirea zilelor de demult - cu o perioadă scurtă.

Toate bune și frumoase până la apariția trocului. Trocul din acest domeniu delicat a apărut odată cu începuturile organizării sociale bazate pe ierarhie. Atunci s-a testat și dovedit pentru prima dată eficiența utilizării favorurilor sexuale în vederea obținerii de beneficii diverse.

Presupun că primele trocuri aveau ca țintă hrana și protecția personală, extinzându-se în timp și la alte servicii sau mărfuri. Mai târziu - când convențiile sociale s-au mai complicat - s-a impus ca tot ceea ce ține de funcționarea corpului să fie ținut departe de ochii celor neimplicați personal[417].

Deși latrinele romane[418] și mult blamatele orgii[419] ale epocii precreștine ne-ar putea oarecum contrazice relevând o largă toleranță a societății referitoare la relațiile dintre sexe, această impunere a pudibonderiei a fost atât de eficient înrădăcinată încât până nu de mult - în prima parte a secolului XX - în Europa de est era socotită o mare necuviință chiar și să

---

[417] În Roma antică băile publice erau mixte. Romanii nu considerau corpul sau funcțiunile sale drept ceva rușinos așa cum era tradiția la populațiile considerate mai înapoiate (barbare); unele culte religioase - pentru a contracara influența altor culte mai vechi care utilizau sexul ca parte a ritualurilor lor au introdus conceptul de indecent și „inutil" pentru corpul omenesc și funcțiile sale, ceea ce a costat Europa - printre multe alte neajunsuri - aproape 2000 de ani de lipsă de igienă.

[418] Latrinele publice construite de romani constau de obicei în canale cu lățimea de 40 cm și adâncimea de 80 cm înconjurând perimetrul pe trei laturi. Prin aceste canale trecea apă în permanență, vărsându-se într-o groapă de colectare (hazna). Peste șanț erau puse dale din piatră, marmură sau plăci din lemn, perforate astfel încât să slujească scopului - distanța dintre locuri era relativ mică încât ocupanții stăteau aproape unii lângă alții, purtând conversații fără a considera că le lipsește intimitatea. În fața locurilor de șezut, printr-un alt canal curgea apă pentru spălat. Pentru ștergere foloseau bureți prinși de un băț. O listă a monumentelor antice din secolul IV enumera circa 150 de latrine publice descoperite până atunci doar în Roma.

[419] În general orgiile antice erau ritualuri sacre de divinație având scopul de a atenua energiile sexuale din societate, dar și de a atrage adepți - la fel cum procedează și unele secte din zilele noastre; până la răspândirea creștinismului, corpul omenesc, sexul și nuditatea erau considerate morale și firești chiar și în cadrul unor culte religioase. Fiind la început o sectă provenită dintr-un mediu cu o situație economică precară și lipsit de cultură - mai ales filosofică - (fapt pentru care a „împrumut" divinitatea și textele teologice fundamentale de la religia iudaică) creștinismul, în dorința de a-și însuși practicanții altor religii, a adaptat uneori sau chiar a interzis alteori ritualurile acestora, blamând valorile altor religii și înlocuind conceptele mai liberale cu o mentalitate de „rob a lui Dumnezeu", propovăduind o abordare inhibată a firescului sexualității și un dispreț nejustificat față de corpul omenesc atât de prețuit în concepțiile antice. Un comportament cel puțin ciudat pentru că acest dispreț este în flagrantă contrazicere cu afirmația teologică care pretinde că omul este creat după chipul și asemănarea divinității.

mergi ținându-te de mână cu un partener sau cu o parteneră pe o stradă dintr-o localitate ceva mai mică.

Fenomen specific societăților cu concepții primitive asupra firescului natural care poate fi observat chiar și astăzi în mult prea multe locuri din lume unde cunoașterea realităților a încremenit în viziunile înguste ale unor potentați din trecut.

Cu mult înainte de peripețiile în care a fost implicată Elena din Troia s-a simțit nevoia departajării activității sexuale de celelalte elemente adiacente, elemente care toate la un loc ne dau astăzi definiția destul de ambiguă (dar a tot cuprinzătoare) a ceea ce numim iubire sau dragoste.

Vremurile erau grele, libertățile individuale limitate, viața și prosperitatea celor mai mulți nu avea valoare pentru liderii de atunci, iar voința personală a celor din clasa de jos era considerată ca fiind neimportantă sau - în unele cazuri - chiar primejdios de exprimat. Lucruri care pe alocuri nu s-au schimbat prea mult nici în zilele noastre, mai ales în teritoriile ocupate de iubitorii de privilegii din trecut și de înverșunații adversari ai cunoașterii realităților existenței motivați de avantajele impunerii unor viziuni arhaice.

Necesitatea alianțelor politice, transmiterea către urmași a prerogativelor sociale, a titlurilor sau averilor, au condus la legături matrimoniale care nu au ținut cont întotdeauna și de sentimentele celor implicați. Termenul de dragoste a fost mereu imprecis, el incluzând sau excluzând - în funcție de situație - chiar elementul principal, atracția fizică și activitatea sexuală, considerate după unele religii ca ceva… animalic sau cel puțin indecent și în unele cazuri chiar ceva murdar, aproape de neiertat. Poeții înfățișau dragostea în mod idilic, dar societatea - cel mai adesea - o transforma într-un troc sordid, aproape întotdeauna traumatizant, cel puțin pentru una dintre părți.

Reținerea pe care lumea modernă o mai are față de sexualitate se datorează în mare parte persistării unor ecouri aparținând vechilor concepte menite la vremea lor să reglementeze aspecte referitoare la proprietate și anume la protecția și transferul proprietății.

Cum atracția resimțită de parteneri ducea adeseori la situații care puteau șubrezi o serie de orânduieli prestabilite și puteau chiar deturna relații economice sau politice stabile spre situații imprevizibile, s-a considerat necesar să se reglementeze unele aspecte sociale și materiale prin îngrădirea și condiționarea actului sexual: așa a apărut instituția căsătoriei. Nu ca o încununare a iubirii dintre parteneri - cum greșit cred

mulți astăzi - ci ca pe o reglementare a circulației proprietăților, a alianțelor, a succesiunilor și a intereselor de tot felul.

Ea a fost inițial o instituție poligamică care reglementa proprietatea unui individ asupra partenerilor (soți sau soții) dar și asupra proprietăților (oi, capre, oameni și mai știu eu ce alte dobitoace, unelte, terenuri, construcții). Nu erau rare cazurile în care obiectul trocului consta în una sau mai multe soții date la schimb pe câțiva saci de grâne sau animale necesare gospodăriei.

Mai apoi - având ca factor determinant considerente de ordin economic și politic - căsătoria a început treptat să devină o instituție monogamă. Practica monogamiei nu este definitiv încetățenită, astăzi în multe regiuni căsătoriile poligame sunt o obișnuință sau sunt tolerate mai mult sau mai puțin tacit de către societate și de către autorități. Chiar și în țări pretinse a fi „*avansate*”.

Și în cazul căsătoriilor poligame cât și al celor monogame religiile au contribuit inventând justificări de sorginte divină, dar și ritualuri cu rol de a aduce la cunoștința comunității schimbările de proprietate sau putere politică survenite în urma căsătoriilor.

Căsătoriile importante care asigurau alianțe politice și militare erau aranjate de către căpeteniile supreme. Cele mai puțin importante erau puse la cale de către familiile interesate în unirea pe multiple planuri a influenței, averii și puterii. În ambele cazuri mirii neavând cel mai adesea nici un cuvânt de spus.

În timp, rolul inițial al căsătoriei de edificare a unui statut social, economic, militar și politic s-a estompat, în zilele noastre nemaivorbindu-se decât despre iubire și consens. Cu toate acestea, de multe ori și prin multe locuri din lume, chiar și astăzi căsătoriile se mai fac și din cu totul alte motive în afară de dragoste.

Judecată la rece, dragostea apare ca un ansamblu de trăiri emoționale derivate din instinctele primare care joacă un rol în perpetuarea speciei. În anumite circumstanțe, aceste trăiri duc la formarea unui cuplu mai mult sau mai puțin stabil, care poate da naștere unor progenituri.

Evident că cei implicați nu văd situația atât de prozaic, ci dimpotrivă, uneori trăiesc totul într-o euforie care poate merge de la o emotivitate calmă la o exaltare extremă. Iar unii nu sunt de loc interesați de rezultatele și

obligațiile aferente procreării, ci doar de senzațiile efemere ale actului sexual.

Traiul în comun necesită un comportament de compromis motivat - în lipsa unei motivații suficiente cuplul destrămându-se. Dacă vorbim despre o căsătorie liber consimțită bazată pe emoții pozitive reciproce, atracția dintre parteneri ar trebui să joace un rol esențial în inițializarea ritualului de împerechere.

Această atracție are la bază stimuli activați de unele substanțe emanate de către parteneri (feromoni) dar și de identificarea pozitivă a prezenței anumitor trăsături referitoare la calitățile necesare perpetuării speciei.

Aprecierea acestor trăsături se face prin captarea prin intermediul simțurilor și interpretarea mai mult sau mai puțin instinctivă a unor aspecte referitoare la starea de sănătate, vârsta optimă de procreare, abilitatea de a procura hrana, de a proteja teritoriul etc.

Să nu crezi că aceste calități nu mai sunt apreciate odată cu trecerea la viața socială modernă, pentru că aprecierea partenerilor se face în cea mai mare parte instinctual și mai puțin rațional. Se spune că în asemenea cazuri se judecă cu inima (sau cu un alt organ situat ceva mai jos în cazul bărbaților) și nu cu mintea.

Deși convențiile sociale pudibonde încearcă să nege importanța acestor aspecte în numele a tot soiul de principii artificiale de „*bonton*”, primul lucru pe care îl fac doi reprezentanți a două sexe diferite atunci când se întâlnesc pentru prima oară este o instinctivă evaluare reciprocă a capabilităților sexuale dar și a altor aspecte legate de asigurarea unor condiții de dezvoltare optime pentru eventuali urmași.

Ea caută elemente care să o asigure că în urma unui posibil contact sexual urmașii vor fi sănătoși, vor fi protejați fizic și material, sau - mai nou - social. El caută elemente care să-l asigure că materialul lui genetic se va dezvolta într-un mod optim într-un organism capabil de a-l hrăni și ocroti.

Instinctul fiecăruia transformă semnalele compatibile scopului emise de către partener prin intermediul feromonilor într-o senzație de „*atracție”* sau „*respingere*”. Senzație pe care o denumim uneori simpatie sau - după caz - antipatie la prima vedere.

Cei vârstnici știu din proprie experiență cât de efemeră este senzația de atracție resimțită (mai ales de către bărbați) și încearcă - de cele mai multe

ori fără succes - să intervină acolo unde consideră că ar exista nepotriviri de caracter, rasă, statut social, mediu cultural, avere și în fine - tot ceea ce consideră ei că ar putea genera probleme ulterioare, lucruri care în euforia primelor zile petrecute împreună nu le sunt prea clare celor doi parteneri.

Deși de regulă un comportament logic, calculat și echilibrat în atmosfera îmbibată de feromoni nu este în mod tradițional agreată formal (nu prea dă bine pentru că se presupune că logica, calculele și judecata la rece omoară pasiunea) totuși un comportament supus discernământului este singura soluție pentru evitarea dramelor și dramoletelor care pot surveni ulterior. Aceasta este de obicei calea urmată de persoanele care își pot controla fie și măcar parțial - impulsurile instinctuale. Li se mai spune și persoane lucide.

A fi conștient de reacțiile tale dar și de cele ale partenerului, să judeci lucrurile la rece și nu în fierbințeala clipei, înseamnă să dai dovadă de maturitate, de stăpânire de sine și de o corectă înțelegere a realității momentului, dar și a momentelor care vor urma inevitabil. Totul este supus legilor determinării. Chiar și dansul îmbietor al feromonilor care - la fel ca orice lucru din universul acesta - are cauze multiple dar și efecte multiple.

Să nu uităm că familia a devenit în timp celula de bază a statului. După gintă, familia este prima formă de organizare care a impus determinarea comportamentală a individului, înrolarea lui într-un complex de obligații și de acceptări (de cele mai multe ori resemnate) ale celorlalte structuri sociale fără de care familia nu poate exista. Fără o motivație puternică, unii indivizi nu pot duce povara socială și economică pe care o impune o familie.

Din această cauză, după trecerea stării de euforie instinctuală care are loc la întâlnirea cu un partener compatibil, stresul și complicațiile determinate de comportamentul social impus cuplurilor căsătorite duc de multe ori la ruperea relațiilor dintre cei doi. Sau mai rău, la păstrarea aparențelor cu prețul extrem de mare al mimării unei conviețuiri normale. De ce? Pentru binele copiilor, de gura lumii, din motive economice, politice, religioase și - din păcate - extrem de multe altele.

Există soluții? Doar dacă ești capabil de raționament în condiții de stres… instinctual (ca să nu spun sexual). Trebuie să discerni cele două mari componente principale ale unei relații: partea de sex (care poate fi atractivă dar nu și suficientă) de partea de conviețuire pentru totdeauna

lângă partenerul ales (care poate fi un supliciu dacă partenerul nu este compatibil decât la sex).

Dacă ignorăm cuplurile unite din interes (sex pentru avere, poziție socială) care duc la relații dezumanizante (lipsă de respect și de sentimente, compromisuri morale, traume psihice) și care de obicei se destramă de îndată ce unul dintre parteneri consideră că și-a realizat scopul urmărit, sau că beneficiile aduse de acest troc nu mai merită efortul, concluzia este simplă: trebuie să judeci la rece viitorul pe care îl dorești atât pentru tine cât și pentru partener astfel încât să fii sigur că mai târziu nu vei regreta alegerea făcută. Lucru care nu este prea ușor - mărturie fiind atâtea drame conjugale pe care le poți vedea chiar și în jurul tău.

Ar trebui să închei aici succinta trecere în revistă a acestui ritual atât de artificializat, inhibat și adeseori plin de stres, pe care ni l-am construit în timp determinați de multe lucruri care nu au cu nimic de a face cu ceea ce declarăm oficial că ar fi dragostea. Dar nu mă pot opri să nu-mi imaginez stupefacția justificată a celor tineri care nu știu pe cine să mai creadă: picturile, poeziile, cântecele, romanele, poveștile, chiar și edulcoratele povestiri despre cum s-au întâlnit tati cu mami, toate sursele lor de a afla câte ceva despre dragoste sunt contrazise brutal de cele relatate mai sus.

Lor le sunt dator cu o încheiere mai optimistă care să lase un pic de loc speranței de mai bine. De ce? Pentru că înainte ca viața să-mi arate toate aceste aspecte sordide am fost și eu la rândul meu îndrăgostit. Adică îmbătat de feromoni și fără prea multă rațiune. Și sincer să fiu, nu îmi pare rău că s-a întâmplat așa, fără prea multe analize și judecăți la „*rece*”. Ba chiar mă bucur de urmări și nu sunt de loc dezamăgit - eu unul se pare că am avut noroc. Am tras lozul cel mare - cum se spune.

Dragii mei, deocamdată trăim într-o societate puțin spus perfectibilă. Conform propriilor noastre standarde suntem o specie de animale care au de străbătut un drum foarte dificil și anevoios pentru mulți dintre noi până să putem să ne numim oameni cu adevărat. Suntem abia la început și încă ne mai confruntăm cu multe lucruri nerezolvate referitoare la traiul nostru în comun.

În aceste condiții acțiunile unui individ se răsfrâng și asupra celor din jurul său și pentru a evita haosul social am creat și am impus reguli care nu sunt perfecte dar care sunt obligatorii pentru cei care doresc să nu creeze sau să nu aibă ei înșiși probleme. Trebuie să acceptăm aceste reguli pentru că singuri nu putem supraviețui în afara societății fără a ne alege cu cine știe ce traume psihice sau poate chiar mai rău.

Cel mai important lucru la alegerea pentru totdeauna a unui partener nu este valul instinctual de un intens imbold sexual pe care îl simțim ori de câte ori întâlnim un posibil candidat pe care instinctul nostru îl consideră compatibil cu noi din punct de vedere fizic, ci compatibilitatea noastră cu felul lui de a se comporta în diferite situații. Acest lucru este greu de apreciat la o vârstă tânără din motive evidente: lipsa experienței de viață.

Alegerea unui partener de nădejde lângă care să poți înfrunta binele și răul care te așteaptă inevitabil de-a lungul conviețuirii împreună este una dintre cele mai importante decizii pe care le poți lua: acest lucru influențează categoric tot restul vieții tale, dar și pe cea a partenerului tău.

A lăsa asemenea decizie pe seama bufeului hormonal inițial sau a ceda tentației unei compensații materiale ademenitoare este un lucru care se plătește din greu mai târziu. De către ambii parteneri și chiar de către eventualii lor copii.

Trebuie să înțelegi că dragostea nu este o stare euforică permanentă și nici o izbucnire instinctuală de moment (ca o explozie - așa cum este sexul) și că este o mare diferență între ceea ce se spune popular despre ea și ceea ce este ea de fapt.

Nu confunda sexul cu dragostea. Sexul este doar o mică parte dintr-un mare întreg. Este - scuzată să-mi fie comparația - oarecum similar cu scărpinatul: pare imperativ când te mănâncă, dar nu mai prezintă prea mare importanță după aceea.

Atunci când ai ales un partener compatibil cu tine pe toate planurile (inclusiv în ceea ce privește sexul) - dacă amândoi vă comportați corect unul față de celălalt - se vor înfiripa între voi relații care țin de corectitudine, sinceritate, predictibilitate și siguranța cuplului, relații care în timp se vor transforma în ceva indefinibil în cuvinte, dar minunat în fapt: în ceea ce numim dragoste. Dragoste adevărată. Vei ști că ai atins acea stare atunci când amândoi veți simți ca unul și nu veți mai putea nici măcar concepe că ați putea trăi unul fără celălalt.

Și acum un mic șoc - dacă te numeri printre pudibonzi: într-un viitor îndepărtat, atunci când oamenii se vor debarasa de prejudecăți și obișnuințe discutabile, când economicul, politica și religia nu vor mai dicta decisiv și în această privință, probabil că și dragostea așa cum o cunoaștem acum va dispare lăsând locul unor relații mai armonioase și

mai firești decât cele bazate pe proprietatea exclusivă asupra trupului, simțămintelor partenerului, timpului și averea sa.

Nu știu cum va fi, dar cred că va fi ceva care să nu ducă la o acumulare inutilă a tensiunilor de tot felul care apar inerent atunci când ne angajăm în ritualuri care nu corespund întru totul cu natura noastră animală încorsetată strâns în ceea ce considerăm a fi comportamentul social uman cel mai optim timpului și locului în care ne aflăm.

Ceea ce credem astăzi despre dragoste sau mai bine spus despre relația dintre doi parteneri, mai mult ca sigur că va căpăta noi valențe la care nici nu avem cum să ne gândim acum. Nu crezi? Imaginează-ți doar că Ardi[420] ar încerca să înțeleagă ceva din relațiile noastre amoroase de astăzi.

Eu cred că ar avea un rictus de nedumerire dacă ar putea face comparație între ceea ce era dragostea în vremea ei și complicatele relații de astăzi. Sunt sigur că la fel ca Ardi, nici cei de astăzi nu prea au cum să priceapă ce va fi peste câteva mii de ani. Pentru că mai mult ca sigur că lucrurile nu vor sta pe loc nici în această delicată, dar atât de importantă privință.

Însă până atunci nu uita regula de aur: înțelege realitatea din jurul tău și caută să te armonizezi cu ea. Iar dacă simți că ceva îți este neclar sau nu îți convine, poartă-te ghidat de morala timpului tău și a locului în care te afli dacă dorești să nu fii ostracizat de către societate. Sau cum mai spun unii, fă-ți datoria față de societate - chiar dacă nu întotdeauna te trage inima - și totul ar trebui să fie OK.

Iar când valul de feromoni se năpustește peste tine, încearcă să îți păstrezi cumpătul și caută să vezi dacă este ceea ce vrei cu adevărat. Nu pentru o zi sau două, pentru toată viața.

[420] Ardi este numele dat unui hominid femelă despre care se crede că reprezintă perioada de început a evoluției omului; rămășițele sale au fost descoperite în Etiopia și sunt estimate la circa 4,4 milioane de ani vechime.

DATORIA, CIRCUMSTANȚELE ȘI EROII

Istoria ne spune că acum multă vreme, omenirea a pornit o mare migrație dinspre locurile de origine spre alte ținuturi, în speranța că acestea ar fi mai prietenoase decât cele de baștină. Sau poate că doar s-au cotonogit cu vecinii și negăsind cale de împăcare au pornit în pribegie. În timpul acestei migrații, datorită unor anumite particularități ale mediilor pe care le-au descoperit în cale - clima mai blândă, abundența hranei, prezența apei și a altor resurse de tot felul - în anumite zone s-au stabilit grupuri mai mici sau mai mari de umanoizi.

Caracteristicile diverse ale acestor zone au impus noi comportamente și interacțiuni sociale. De-a lungul mileniilor, prin perpetuare și permanenta readaptare la noile realități întâlnite, aceste comportamente (feluri de a fi) au devenit componente de bază ale respectivelor culturi locale.

Dar nu numai relieful și clima au contribuit la definirea specificității grupurilor. Când grupurile migrează și se intersectează cu alte grupuri, apar inevitabile împrumuturi culturale. De la religie și până la modul în care lucrează pământul, produc bunuri sau își manifestă propriile obiceiuri.

În același timp pot apare fricțiuni determinate de modul în care fiecare grup dă semnificații unor anumite aspecte ale realității. Cei aflați la decizie - în loc să rezolve situațiile cu potențial conflictual - adesea agravează aceste situații din lipsă de viziune, diverse interese particulare sau chiar din prostie ori - cel mai adesea - orgolii care nu țin cont de înțelegerea corectă a realității existenței.

Din aceste cauze, grupurile umane au pornit pe drumuri diferite fără o speranță previzibilă de a se uni cândva în vederea unui viitor comun. Deocamdată așa se prezintă situația: suntem răspândiți care încotro, fiecare cu limba lui, fiecare cu obiceiurile lui. Iar liderii grupulețelor se încrâncenează să perpetueze situația ca să nu-și piardă beneficiile.

Ceea ce le dezbină pe aceste grupuri este viziunea diferită pe care o au asupra realității, viziune rezultată din interacțiunile lor diferite cu realitatea existenței și din încetățenirea rutinei conceptelor diferite rezultate din interacțiunile specifice fiecărui grup. Și când te gândești că toată această diversificare de astăzi a pornit de la câțiva indivizi temători de a nu-și pierde privilegiile căpătate cine știe cum în cadrul grupurilor din care făceau parte.

Singura soluție plauzibilă ar fi integrarea tuturor acestor grupuri într-unul singur în cadrul căruia să se încerce detensionarea diferendelor dintre ele printr-o viziune comună asupra realității. Cam asta a fost și logica care a stat la baza formării nu numai a primelor formațiuni statale dar chiar și a Uniunii Europene. S-a mai încercat și în trecut acest lucru de către mulți conducători prin acțiuni militare (cuceriri de teritorii) sau prin religie.

Evident este un lucru care nu se poate realiza ușor datorită diverselor interese ale potentaților locali sau de aiurea, ori datorită multitudinii viziunilor personale ale celor implicați. Pentru a se putea trece de aceste obstacole este necesară alinierea consimțită la un concept care face posibil mersul spre un țel comun în ciuda viziunilor despre realitate: datoria.

Definirea și impunerea conceptului de datorie este una dintre condițiile esențiale necesare funcționării colectivităților. În fapt termenul datorie îl maschează pe cel de obligație, inducând iluzia că omul este dator de la sine să facă ceea ce în fapt este obligat de împrejurări să facă. În limbaj comun, cei doi termeni (datorie și obligație) sunt folosiți mai mult cu sensul de cerință imperativă de la care nu te poți eschiva.

Prin datorie se înțelege adaptarea comportamentului individual la necesitățile grupului, ignorând adesea ceea ce considerăm a fi interes personal în favoarea celui considerat a fi de mai mare importanță: interesul general. Sub camuflajul interesului general sunt ascunse adesea interese de grup care de cele mai multe ori sunt potrivnice interesului general real.

Datoria ar trebui să rezulte din ceea ce se consideră la un moment dat al istoriei a fi necesar de făcut de către fiecare dintre noi pentru supraviețuirea și dezvoltarea ființei umane în cadrul societății în condițiile cele mai bune permise de circumstanțe. În realitate, cei care au deținut puterea de-a lungul timpului și-au impus propriile concepții sau diverse interese de grup sau personale deghizate sub veșmântul datoriei.

Impusă mai mult sau mai puțin prin forță, datoria trebuie îndeplinită (teoretic) de către toți cei vizați. Mecanismul prin care se impune o datorie în cadrul societății se folosește de un element esențial al efectului de turmă: teama individului de a nu fi separat de ceilalți în caz că nu se supune „*îndatoririlor*” întocmai și la timp.

Pentru a supraviețui fizic dar și social și pentru a beneficia de cât mai multe oportunități în toate etapele existenței sale, individul trebuie să-și impună

o serie de comportamente care nu fac parte din comportamentul său natural. Este necesar ca aceste comportamente să fie receptate de către semenii săi ca fiind pozitive și conforme cu poziția ocupată de el în cadrul grupului. Ignorarea acestui lucru poate determina o reacție ostilă din partea celorlalți, ceea ce poate duce până la repercusiuni grave pentru individul imprudent.

Modelarea comportamentului individual de adaptare la societate se face gradat, începând de la o vârstă fragedă, contribuția la aceasta aducându-și-o toți cei cu care individul intră în contact în vreun mod oarecare. Reușita sau nereușita formării comportamentului considerat adecvat pe plan local va duce la reușita sau nereușita integrării în cadrul grupului respectiv, ceea ce va avea repercusiuni implicite asupra calității vieții sale.

Normele care reglementează datoria pot fi locale (familie, prieteni, cerc de cunoștințe etc.) sau generale (localitate, regiune, țară, continent etc.). Aplicate constant o perioadă de timp aceste norme creează deprinderi, obișnuințe, rutine sociale. Aceste deprinderi vizează domenii diverse, de la modul în care trebuie rezolvate necesitățile fiziologice până la modul în care se consideră că trebuie dusă o anumită conversație într-o anumită situație.

Toate aceste deprinderi fac din ființa umană un fel de animal dresat, deși oficial ele vor fi considerate ca fiind aspecte ale unui comportament așa numit civilizat. Pentru că o parte dintre aceste deprinderi sunt în contradicție cu rezolvarea funcțiilor naturale ale organismului uman, pot apărea conflicte de natură fizică sau psihică, gestionate mai mult sau mai puțin rezonabil de către individul respectiv.

Până aici toate sunt arhicunoscute. Ce consider eu interesant sunt acele forme de comportament individual extrapolate de către unii dintre noi din normele generale. Unele dintre acestea pot fi numite pe drept cuvânt interpretări individuale extreme și pot da naștere unor acte care pot fi considerate de un altruism ieșit din comun, în timp ce altele dimpotrivă, pot fi considerate de un egoism, cinism sau de o cruzime atroce.

Dar nu ne vom ocupa acum de analiza părții pe care o considerăm negativă a comportamentului uman. Ne vom ocupa doar de un subiect destul de delicat și controversat, derivat dintr-o abordare extremă a datoriei.

Vom vorbi despre eroi, despre cei despre care se spune că își fac mai mult decât datoria. Pentru că nu există o definiție precisă a eroului, ci doar o

multitudine de opinii care acoperă o plajă largă care merge de la filosofie până la parodie, vom încerca să aruncăm noi înșine o privire asupra comportamentului acestor oameni, insistând mai mult pe rezultatele tragice ale celor care își fac „*mai mult decât datoria*”. Sunt ei eroi sau dimpotrivă?

De cele mai multe ori sunt considerați eroi cei care în numele unui țel - fără a fi determinați în mod direct - aleg să facă lucruri care pot duce până la sacrificiul personal suprem. Privit la rece, un asemenea comportament pare anormal, sfidând cel mai puternic instinct cu care este dotată ființa umană: instinctul de supraviețuire. Pe de altă parte - tot fără a fi determinați direct - doar pentru a aduce la îndeplinire un țel personal, unii aleg să facă lucruri care pot duce până la sacrificarea vieții altora.

Uzual se spune despre asemenea acte extreme că nu reprezintă acte de eroism, ci sunt doar opțiunea celor care nu au găsit alte soluții, coborând mult spre derizoriu presupusul nivel intelectual al protagoniștilor. Cel privit ca erou de o parte este privit cu totul altfel de cealaltă parte, punând la îndoială justețea cauzelor în numele cărora se pot petrece fapte extreme sau „*eroice*”.

Dar nu cauzele determină faptele extreme, ci doar neputința celor implicați de a găsi o rezolvare a problemelor care să mulțumească pe toată lumea. Pentru că normalul este starea care cere ca nimeni să nu fie afectat negativ. Orice altceva pare a nu reprezenta decât o trădare (o nerespectare, o încălcare) a normalului.

Aici ar trebui să intrăm pe un teren controversat în care ne lovim de interese propagandistice și de conjunctură. Ar trebui să vorbim despre profilul psihologic al unor personalități accentuate, despre incapacitatea de rezolvare în timp util a problemelor impuse de diverse situații (stresul informațional), despre incapacitatea de a discerne realitatea obiectivă din lucrurile prezentate ca valori de către propagandă sau - mai ales - frica de a o face, despre puterea distructivă a lipsei de informație corectă, despre cât valorează „*eroismul*” celui obligat de circumstanțe să adopte un comportament de „*erou*” ș.a.m.d.

Cum demitizarea personalităților accentuate utilizate de propagandă pe post de eroi nu intră în intențiile noastre, vom aborda alte aspecte mai apropiate de viața de zi cu zi. Să vorbim mai bine despre povestirile rudelor celor căzuți pe front în al doilea război mondial; sunt sigur că în aproape orice familie au existat și încă mai există astfel de povestiri.

Imediat după război, o parte a populației se mândrea cu faptele rudelor lor de pe front, iar o altă parte evita să vorbească despre aceste lucruri. Părea ciudat cum oameni care muriseră în împrejurări aproape identice, care urmaseră legile în vigoare și ordinele superiorilor lor să fie tratați atât de diferit.

După o perioadă de timp și o schimbare de regim politic, rolurile parcă s-au inversat și părea iarăși destul de ciudat să-i vezi pe cei pe care erai învățat să îi consideri eroi tratați ca și cum ar fi fost niște teroriști. Mă refer la cei care au făcut doar ceea ce li se spunea că este de datoria lor, la oameni obișnuiți ca tine și ca mine aflați sub comanda unor regimuri considerate legitime la vremea lor. Și iarăși, după o bucată de vreme și o nouă schimbare de regim politic, rolurile s-au inversat din nou.

Rudele soldaților din România, Germania, Italia, Franța, Statele Unite, fosta URSS și din alte țări foste beligerante au avut parte din plin de această amară constatare: poți respecta legea, poți asculta ordinele legale la vremea lor, poți să-ți faci datoria și uneori chiar să-ți dai viața „*pentru patrie*” făcând aceste lucruri și totuși comportamentul tău poate fi blamat sau dimpotrivă, lăudat excesiv, totul în conjunctură cu interesul politic al momentului.

Dar nu numai interesul politic dictează atitudinea față de cei care și-au făcut datoria: presupun că nici rudele celor morți în bombardamentele din București, Ploiești, Dresda, Londra, Hiroșima, Nagasaki și câte altele nu vorbesc chiar ca despre niște eroi despre cei care au lansat bombele peste populația civilă - indiferent de motivațiile în numele cărora s-au comis aceste acte sau de justificările inventate de către propaganda unei ideologii sau alta pentru a-i scuti pe decidenți de răspundere.

Oamenii obișnuiți care nu sunt orbiți de ideologii - indiferent care ar fi ele - iubesc pacea. Ei nu vor să se omoare unii pe alții. Ții minte povestirile despre crăciunul din 1914 când soldații germani și englezi au ieșit din tranșee și au fraternizat după care au fost obligați de către cei care îi comandau să se omoare din nou?

Deși cei care i-au trimis la război prin incapacitatea lor de a rezolva problemele contemporane ar fi trebuit de mult judecați și condamnați - măcar de istorie - totuși în fața curților marțiale au ajuns doar câțiva oameni din acele tranșee, oameni ca mine și ca tine. Iar unii dintre cei care i-au mânat la moarte sunt trecuți ca eroi în cărțile de istorie. Că istoria este rescrisă convenabil de aparatul de propagandă al învingătorilor este deja un lucru arhicunoscut.

Din toate acestea putem trage concluzia că noțiunea de erou seamănă mult cu noțiunile de bine și de rău, având semnificații pozitive sau negative în funcție de perspectiva celui care apreciază lucrurile. Evident, aparatele de propagandă nu vor fi de acord cu acest lucru: ele au nevoie de eroi pentru ca spiritul de turmă să rezolve interesele celor care le finanțează.

Propaganda nu pare să aprecieze viața unui om mai presus de ideile momentului. Dar acest lucru este împotriva firii - a prezerva viața este țelul suprem și nu fanteziile bune sau rele născute în capul te miri cui. Așa că propaganda se folosește de expresii ca defetism, trădare, pacifism, pactizare, colaboraționism cu inamicul și multe alte scorneli pentru a impune o datorie inumană unor oameni obișnuiți care nu vor decât să-și trăiască viața în pace.

Ce putem face noi? Nimic. Trăim vremuri barbare în care din păcate viața unui om contează mult mai puțin decât o idee. Mecanica aberantă a datoriei îi macină pe toți cei care încearcă într-un fel sau altul să pună preț mai mare pe viață și nu pe ideile nu mai știu cui.

Chiar și așa totuși poți face câte ceva - dar cu grijă pentru a nu depăși limitele după care ești la cheremul celor care se simt afectați de acțiunile tale. Trebuie să evităm excesele chiar atunci când considerăm că sunt puse în slujba unui țel bun. Să nu uităm că cei care acced la decizie, motivați de propriile lor țeluri, pot uneori să ne împingă pe un drum pe care nimeni nu îl dorește. Să nu uităm nici o clipă de cât de trecătoare sunt țelurile (mai ales cele politice) care par să dispară odată cu cei care le-au impus, lăsându-ne pe noi să răspundem pentru ceea ce am fost siliți să înfăptuim în numele lor.

În opinia mea, viața și protejarea ei ar trebui să fie datoria supremă a oricărei ființe umane. Pentru a putea să punem în practică datoria aceasta ar trebui să căutăm căi de conviețuire pașnică cu ceilalți și nu să căutăm să le impunem un anumit mod de a trăi convenabil nouă. Să încercăm să trăim noi înșine în spiritul respectului pentru viață și să impunem acest lucru și celor care pretind că ne reprezintă.

Ca să putem realiza toate aceste lucruri ar trebui să ne unim la nivel global într-o singură entitate și să acționăm unitar, dar gândește-te ce greu va fi să convingem milioanele de profitori să accepte să nu mai tragă sforile ca să obțină foloase din situația existentă. Până când acest lucru va deveni o opțiune viabilă cândva - probabil foarte departe în viitor - măcar să încercăm să ne alegem cu mai mult discernământ conducătorii și să facem

legi și tratate internaționale prin care să-i împiedicăm să ne mai asmută unii contra altora în numele unor datorii inventate.

Cărțile de istorie sunt scrise cel mai adesea de către propagandiștii învingătorilor, de cei care ignoră faptul că un erou nu este cel care trimite bombe peste semenii săi, ci cel care face tot ceea ce poate ca să nu mai moară nimeni de mâna unui semen al său. Dacă vom reuși să ridicăm menținerea păcii la rang de datorie pentru toți și nu de „*luptă pentru pace*" - lumea ar putea fi alta.

Dar ca de obicei, pentru a înfăptui ceva corect trebuie ca mai întâi să gândești corect. Ca să gândești corect - cred că deja știi - trebuie să înțelegi corect realitatea. Și iarăși ajungem la cele două faruri ale noastre care ne arată drumul spre idealul de om adevărat: morala și cultura. Nu încolonarea fără gândire în urma intereselor câtorva, interese care nu sunt ale noastre, ale tuturor.

Nu spun să nu faci acte de eroism pentru binele semenii tăi, ci îți spun să gândești bine la ce înseamnă cu adevărat acel bine: este o enormă diferență între binele intereselor particulare ale unui grup restrâns și binele nostru al tuturor. Ești erou doar atunci când salvezi vieți, nu și atunci când le curmi pe ale celor care nu ți-au făcut nimic.

După cât de corect vei înțelege realitatea, tot așa vor fi și faptele tale. Și să nu uiți nici o clipă că faptele tale mai pot fi determinate și de cei care te conduc - dar acest lucru nu te exonerează de vină. Așa că alege-i cu mare grijă pe cei care te vor conduce, după felul în care ei respectă valorile de bază ale umanității.

Adevărații eroi sunt cei care evită războaiele și nu cei care omoară cei mai mulți „*dușmani*". Ar mai fi multe de spus, dar în climatul primitiv actual, oamenii care s-au cățărat cine știe cum la frâiele puterii nu sunt suficient de responsabili încât să înțeleagă că nimic nu este mai presus de o viață omenească. Și ei sunt în stare de orice ca să rămână cocoțați acolo sus - chiar și să răstălmăcească adevărurile evidente, ori să-i facă să dispară pe cei care îndrăznesc să facă auzite aceste adevăruri.

În delirul celor care orchestrează războaie, a fi „*pacifist*" este egal cu a fi trădător. În opinia mea trădători sunt cei care ne trădează încrederea târându-ne în războaie doar pentru că ei sunt incapabili să rezolve pașnic problemele. Așa că ai mare grijă pe cine votezi. Dacă nu pentru tine, măcar pentru copiii tăi.

Văd că ți-ai ridicat ochii din carte și ți-ai încrețit fruntea. Cred că știu la ce te gândești acum: *„Dacă țara mă cheamă astăzi la război, eu ce să fac? Să nu mă duc? Și dacă mă duc, să nu omor pe nimeni, doar să mă las omorât?”*

Bizar. Lucrurile par a nu fi prea în regulă dar ți-am mai spus: trăim vremuri cu concepții primitive, simpliste, la fel cu cei pe care i-am legitimat să ne conducă. Este complicat în astfel de vremuri să iei o decizie care să respecte morala și valorile universale ale umanității care să nu se întoarcă împotriva ta.

Cum? Ce spui? Crezi că eu am greșit pe undeva? Ia stai oleacă să recitesc ceea ce tocmai am scris! Da, chiar ai dreptate, cred că mi-a scăpat ceva! Logica de una singură te poate duce din eroare în eroare. De aceea este neapărată nevoie să folosim limitările puse de morală acțiunilor noastre. Dar în cele de mai sus am folosit logica îngrădind-o cu morala și totuși se pare că ceva nu este în regulă. Ce naiba! Ah da, am uitat circumstanțele!

Vezi ce ușor este să greșești? Lucrurile se judecă ținând cont de logică, de morală dar și de circumstanțe. Circumstanțele au miraculosul dar de a schimba lucrurile.

Nu trebuie să faci rău cuiva în circumstanțe normale. Dar când acel cineva năvălește peste tine în casa ta cu un par în mână, lucrurile se schimbă. De aceea sunt socotiți eroi cei care încearcă să restabilească normalitatea lucrurilor, determinându-i prin orice mijloace pe invadatori să ne lase în pace. Iar mijloacele prin care ei încearcă acest lucru sunt pe măsura acțiunilor agresorilor. Din păcate, la rău trebuie răspuns cu un rău cel puțin pe măsură.

Un om normal nu se va bucura niciodată de bombardamentele asupra dușmanului sau de numărul de morți din tabăra adversă. Dar dacă acestea restabilesc normalul, se va bucura de normal, acceptând răul ca fiind necesar. Ca pe o operație dureroasă prin care se extirpă o tumoare care altfel ar fi devenit mortală.

Răul nu devine bun, indiferent de scopul pentru care este folosit. El devine necesar și obligatoriu în cadrul unor circumstanțe deosebite, în situații extraordinare care ies din normalitate. Asta nu înțeleg mulți: circumstanțele pot schimba totul. Și pentru că nu toți înțelegem această schimbare, decizia de a merge la război nu o luăm noi, ci cei care au în grija lor normalitatea vieții noastre. Oficial - pentru protejarea acestei normalități.

Trăind în societate avem și obligații nu numai drepturi. Datorii - cum le mai spunem. Dacă fiecare ar acționa după logica sa proprie totul s-ar sfârși într-un haos total. Ar fi un dezastru. Normal pentru aceste timpuri se consideră astăzi faptul că indiferent de ceea ce gândești tu în sinea ta, atunci când vine vremea, trebuie să îți faci datoria.

Iar dacă ceea ce gândești este altfel decât ceea ce gândesc ceilalți, iar ție îți apare ca fiind important, încearcă să te dumirești cine are dreptate. Poate că așa se vor rezolva lucrurile - te vor lămuri alții pe tine sau îi vei lămuri tu pe ei. Sau poate că vei ajunge la pușcărie pentru că nu înțelegi cum circumstanțele pot schimba lucrurile.

Dacă nu te împaci cu toate acestea, poți alege ca să te numeri printre cei care hotărăsc în numele celorlalți și odată ajuns acolo să îți impui propriile păreri. Dar pentru a face asta este necesar ca cei din jurul tău să se încreadă în ideile tale și să te sprijine. Sau - în cel mai rău caz - să considere că prin tine pot impune celorlalți ceea ce altcineva mai onest decât tine nu ar accepta.

Oricum s-ar naște - o idee pornită din intenții nobile sau chiar mai puțin nobile - odată acceptată de către ceilalți, devine datorie: indiferent de ceea ce gândești tu, trebuie să faci ceea ce îți spun conducătorii momentului. În anumite circumstanțe, chiar și cu prețul vieții tale. Iar dacă ai luptat de partea câștigătoare poți chiar să fi declarat erou. Asta doar până când se va schimba ideologia oficială și indiferent cât de viteaz și de devotat cauzei ai fost, nu va mai îndrăzni nimeni să îți aducă flori la mormânt. Dacă ți se va permite să ai un mormânt. Așa a fost până acum și așa va fi și de acum încolo.

Concluzia? Ai mare grijă pe cine votezi să te conducă.

A DA ȘI A LUA

Omul - ca mașină biologică - funcționează asemănător unui sistem deschis care face în permanență schimb de materie cu mediul înconjurător. Primește materie și la rândul său eliberează materie. Nu am să te mai bat la cap acum vorbindu-ți iarăși despre rearanjarea particulelor din univers sub reciprocă influență ca urmare a impulsului inițial a acelei presupuse fluctuații cuantice de demult, ci am să încerc să abordez mai mult aspectul - hai să îl denumim cu o foarte mare larghețe - moral.

Conform preceptelor morale general acceptate în zilele noastre, omul trebuie să primească ceea ce îi este absolut necesar pe diverse planuri și se consideră că ar trebui la rândul său să dea și el celorlalți după putință, aducându-și astfel contribuția la menținerea sistemului. Din păcate, putința necesită străduință, străduința înseamnă efort, efortul presupune motivație, iar la acest ultim capitol nu prea stăm bine mulți dintre noi.

Încă de la naștere, fiecare pui de om este tratat de către semenii săi într-un mod menit să îi faciliteze viața din toate punctele de vedere, considerându-se că de la o anumită vârstă - când va fi „*pe picioarele lui*" - el va începe să dea înapoi ceea ce a primit, adoptând un comportament social adecvat. Matur, cum se mai spune. Acest comportament nu este clar specificat, iar în practică se pare că se merge mai mult după dorința fiecăruia de a se comporta după bunul plac, mizându-se mai puțin pe adaptarea comportamentului doar după înțelegerea obiectivă a circumstanțelor.

Prin „*a da înapoi*" înțelegem aici un comportament individual bazat pe o contribuție personală constantă la bunul mers al societății. Înțelegem că - de obicei - cei care dau mai puțin societății sunt cei care au primit mai puțin de la societate. Lipsa de educație, de afecțiune, de grijă, de sprijin moral sau material din tinerețe se concretizează mai târziu printr-o reținere a respectivilor de a face ceea ce se așteaptă de la ei.

Ca în toate domeniile care au legătură cu activitățile umane, păstrarea unui echilibru decent între ceea ce se primește și ceea ce se dă, rezolvă multe dintre situațiile potențial generatoare de tensiuni. În acest spirit, mai fac doar o observație referitoare la calitățile voit exagerate atribuite unor așa numite personalități despre care se afirmă că ar da mai mult decât ar lua. Nimic mai fals. Personajele în cauză au primit de la mediul social tot ceea ce a determinat modul lor de a fi și dau înapoi ceea ce au primit

îmbunătățit mai mult sau mai puțin prin contribuție proprie. Nimic nu vine „*doar de la sine*” și nimic nu se datorează doar unui individ deținător al unui organism capabil de posibilități deosebite - adică „*deosebit*” cum se mai spune.

Privit din această perspectivă, omul nu este decât o rezultantă a ceea ce acumulează. Cei pe care îi considerăm deosebiți față de medie, au beneficiat doar de un mediu favorizant care i-a determinat direct sau indirect să utilizeze o metodă de prelucrare mai eficientă a informației decât ceilalți. În consecință, între ceea ce au luat și ceea ce au dat înapoi există un raport echilibrat la fel ca la oricare alt individ.

Singurul lucru care deosebește un „*prost*” de un „*inteligent*” aflați amândoi în același mediu, este predispoziția personală spre efortul necesar actului de cunoaștere, dar chiar și această predispoziție este tributară mediului care o poate inhiba sau exacerba în funcție de situație. Într-un univers determinat, circumstanțele locale sunt cele care modelează rezultatul dintr-un anumit loc.

Dacă dorim ca majoritatea dintre noi să acceadă cândva postura de om adevărat, societatea ar trebui să-și asume responsabilitatea pe toate planurile în formarea noilor generații și mai ales în crearea și întreținerea mediului propice în care aceste generații să se poată dezvolta corespunzător.

Trebuie să dăm tuturor ceea ce dăm astăzi doar celor pe care îi considerăm a fi de excepție. Dar nu oricum, așa, alandala, ci țintit, personalizat, fiecăruia potrivit felului său de a fi. După trebuințele reale ale fiecăruia, pentru a putea mai târziu să fie capabil să înapoieze societății ceea ce putința sa îi permite. Și să nu uităm că motivația vine doar atunci când este înțeleasă realitatea. Și că o înțelegere greșită a realității poate duce la o motivație greșită.

În ceea ce privește gândirea noilor generații nu există miracole - întotdeauna vom avea doar ceea ce creștem. Iar ca să creștem ceva bun trebuie ca cei care se ocupă de acest lucru să fie ei înșiși buni și să acționeze corect. Cei care cresc, cresc după chipul și asemănarea celor care îi cresc. Dar există și unele excepții.

Societatea noastră se chinuiește adesea cu destul insucces ca să depășească mentalități primitive - reminiscențe ale unor perioade despre care credeam că le-am depășit deja - și încă nu realizează în mod unitar cum trebuie îndrumată tânăra generație. Punând laolaltă la fiert în aceeași

oală mere cu cartofi, nu vom obține nici compot și nici piure. Individualitățile trebuie tratate diferit după felul fiecăruia de a fi. Și pentru aceasta trebuie să învățăm mai întâi să îl înțelegem pe fiecare individ în parte și să îi dăm ceea ce îi este necesar ca să devină de folos societății cu ceea ce potențialul lui îi poate permite să fie.

Asta presupune timp, răbdare, obiectivitate, spirit de observație și - mai ales - personal competent. Cum personalul competent nu crește în copaci, acesta trebuie pregătit conform unor strategii care pentru a da roadele scontate ar avea nevoie de mai mult de o generație. Cultura are nevoie de oameni capabili, de mediu adecvat dar - din păcate - și de un timp destul de îndelungat. Nu se poate face fără eforturi pe multiple planuri, doar așa, pocnind din degete.

Dar se pare că astăzi ne este mai la îndemână să-i mânăm pe cei tineri ca pe o turmă în aceeași oală, iar la terminarea ciclului de învățământ obligatoriu să decretăm: proștii la meserie și deștepții la facultate. Dar nu toți „*proștii*” se duc la meserie tot așa cum nici toți „*deștepții*” nu urmează o pantă socială ascendentă.

„*Proștii*” sunt aceia față de care sistemul de educație s-a dovedit inadecvat sau ineficient. De ce? Pentru că sistemul pornește de la niște premise false. Iar cea mai gravă este că sistemul ne consideră pe toți uniformi ca niște bucăți de lut în mâinile unui olar, fără să priceapă că unii sunt bucăți de marmură din care nu poți face oale dar din care - cu mâinile unui sculptor - poți face multe alte lucruri minunate. Iar alții pot fi chiar din aur. Dar cui îi pasă că „*proștii*” nu sunt proști, ci doar victimele unui sistem care nu are a se teme că va fi tras la răspundere pentru eșecurile sale?

Deocamdată în situația existentă astăzi, când totul pare că se rezumă la o goană neostoită după bani și putere, aceste lucruri le apar decidenților - cățărați la decizie doar pentru a-și realiza prozaicele vise personale și nu năzuințele noastre - a fi doar niște utopii. Care nu le aduc voturi. Unii părinți încearcă să îndrepte lucrurile pentru copii lor, dar din păcate - pentru a face lucrurile în mod corect - sunt necesare informații corecte, circumstanțe favorizante și un mediu controlat care nu pot fi obținute sau create doar de către părinți pe cont propriu. Și în ziua de astăzi totul depinde de bani.

Societatea noastră încă este primitivă în foarte multe dintre aspectele ei. Majoritatea celor care se ocupă de tinerele generații sunt mai mult sau mai puțin lamentabili, eșecurile umane sunt vizibile la tot pasul și generație după generație se repetă aceleași greșeli ca trase la indigo. Am ajuns -

așa cum se spune astăzi - o majoritate de analfabeți funcționali. Ceea ce pare să le convină din plin decidenților pentru că dacă nu le-ar conveni, s-ar zbate să ia măsuri de îndreptare a situației. Dar situația asta catastrofală convine multora, judecând după faptul că nimeni nu ridică un deget ca lucrurile să se schimbe. Convine nu numai politicienilor, ci tuturor celor care trag foloase de pe urma pseudo educației noastre.

Dacă considerăm că cei care s-au ocupat de noi au dat greș, noi înșine chiar nu putem face nimic? Din fericire răspunsul nu este afirmativ chiar sută la sută. Este greu, dar nu imposibil să încercăm să luăm noi înșine ceea ce ar fi trebuit să ne dea societatea - cultura generatoare de motivație fără de care nu avem cum să depunem eforturile necesare realizării unei vieți împlinite.

În primul rând, trebuie să încercăm să ne cunoaștem pe noi înșine așa cum suntem în realitate și nu cum ne arată rolurile pe care toți am fost învățați încă de mici să ne străduim să le jucăm în fața celorlalți. Mimarea a ceea ce nu suntem de fapt credem că ne ferește de o posibilă vulnerabilitate în fața unor situații neconvenabile nouă. Zi de zi încercăm cu mai mult sau mai puțin succes să ne construim în ochii celorlalți o personalitate falsă pe care o considerăm a fi un fel de armură personală. Iar mulți dintre noi nici nu mai sunt conștienți de acest lucru și odată cu trecerea timpului devin adânc încredințați că așa sunt ei în fapt.

Când tu te înfățișezi în fața ta, trebuie să uiți de replicile de complezență și trebuie să-ți cureți fardurile falsului comportament care îți ascunde adevăratul chip. Trebuie să te cunoști pe tine însuți așa cum ești și nu așa cum îți dorești să creadă ceilalți că ai fi. De ce? Pentru ca să poți face distincție între ceea ce ai putea fi cu adevărat capabil și ceea ce doar ți-ai dori să faci. Pentru ce toate aceste lucruri? Pentru ca să deslușești ce eforturi și în ce sens trebuie să le faci, dacă chiar te simți motivat să-ți depășești condiția actuală.

În al doilea rând, trebuie să găsim calea prin care să putem accede la nivelul maxim al capacităților noastre reale. Acest lucru include și conștientizarea tuturor palierelor pentru escaladarea cărora vom avea nevoie de ajutor până la atingerea unui nivel cât mai apropiat de maximul potențial posibil al nostru. Fără ajutorul semenilor nimeni nu poate realiza nimic, așa că vom avea nevoie de îndrumători, de oameni care știu ceea ce noi vrem să știm și care sunt dornici - dar și capabili - să ne învețe.

Trebuie să ne alegem cu mare grijă îndrumătorii. Calitățile lor morale trebuie să fie la înălțime în orice împrejurare. Cunoașterea rațională a

realității obiective să le fie religie. Să-i caracterizeze empatia, putința de a înțelege ființa umană și dragostea pentru semeni. Să iubească ceea ce fac. Și nu în ultimul rând, să fie capabili să-i facă pe ceilalți să înțeleagă ceea ce înțeleg ei din cercetarea rațională a realității. Iar în ceea ce ne privește să fim întotdeauna gata să ne desprindem de ei de la primul semn care ne arată că ei nu sunt așa cum ar trebui să fie. Să nu devenim dependenți de ei și să-i putem părăsi revenind pe picioarele noastre la primul semn de deviere a lor de la drumul corect.

În al treilea rând, în funcție de nivelul nostru deja realizat (nu de cel potențial sau de cel în curs de realizare), trebuie să înțelegem care este locul nostru în societate astfel încât relația noastră cu ea să fie în armonie cu noi înșine și cu ordinea socială și nu cu dorințele, orgoliile, lăcomia sau lenea noastră. Abia după aceea vom putea începe la rândul nostru să dăm celorlalți ceva de calitate, pe măsura a ceea ce am primit de la ceilalți. Să dăm înapoi ceea ce am primit, dar îmbunătățit prin contribuția noastră personală.

Toate aceste lucruri par a fi irealizabile acum. Avem un procent gigantic de oameni care nu știu cum să gândească singuri pentru că nu găsesc motivații pertinente ca să facă acest lucru. Și sincer, chiar dacă ar dori să dăruiască semenilor ceva, nimeni nu are mare lucru de dat celorlalți înainte de a învăța el însuși să gândească rațional în armonie cu realitatea existenței. Și ca să fim drepți, majoritatea nu se înghesuie să primească altceva decât ponturi care să-i ajute să-și scurteze calea către cine știe ce fleacuri nesemnificative și interese personale de moment.

Mai ții minte care sunt condițiile esențiale pentru o gândire corectă? Cunoașterea rațională corectă a realității, morala și cultura. Chiar dacă la timpul potrivit poate că nu ai avut parte de ele, nu este niciodată prea târziu ca să încerci să-ți depășești condiția. Iar dacă ești mulțumit cu ceea ce ai acum, singurul lucru pe care îl ai de făcut este să nu te abați de pe drumul care duce spre idealul de om adevărat.

Sau poți să-ți ucizi eul și șansa ta de a fi tu însuți cu fantasmagorii și iluzii nerealiste, alăturându-te turmei care nu-și bate capul cu înțelegerea rațională a realității. Tu decizi cum va fi lumea ta interioară și cum te vei înfățișa celorlalți la exterior. Diferențele prea mari (între ceea ce ești și ceea ce vrei să pari) te pot pune într-o lumină proastă în fața celor care chiar pot să te vadă așa cum ești în realitate și nu așa cum ți-ai dori tu să apari celorlalți.

CUM MI-AȘ DORI SĂ FIU

Într-o seară (acum multă, multă vreme) după ce văzusem la un cinematograf de cartier un film populat cu personaje elevate evoluând într-un mediu idilic - din păcate un scenariu mult prea utopic și edulcorat pentru a fi cumva credibil chiar și în acele zile în care nimeni nu știa cum arată cu adevărat viața de dincolo de granițe - m-am surprins întrebându-mă cum ar fi fost viața mea într-o lume asemănătoare cu cea de pe ecran. Am început să visez cum ar fi dacă mi-aș putea trăi și eu viața într-un mediu elevat, purtând convorbiri scânteietoare cu personaje care chiar pot să înțeleagă ceea ce am de spus și care chiar ar avea ceva de spus care să mă și intereseze.

O clipă am fost încântat de perspectivă, apoi am fost trist realizând că acest vis nu va prinde viață niciodată. Mi-am dat seama cât este de ușor să te crezi pe culmi atunci când ești de unul singur și nu te poți compara cu nimeni ca să îți înțelegi adevărata ta valoare. Se prea poate ca în realitate să nu te poți ridica la înălțimea propriilor tale vise. Întotdeauna se vor găsi semeni de ai tăi care să te depășească în tot ceea ce crezi tu despre tine că ar fi mai bun.

Asta s-a întâmplat cu multă vreme în urmă când încă mai eram tânăr și le vedeam cam pe toate doar în alb și în negru. Mi-am adus aminte de aceste lucruri zilele trecute pe când îmi pierdeam timpul încercând să deslușesc ce s-ar întâmpla dacă am putea modifica unele evenimente din trecut (paradoxul bunicului și autofanticidul[421]).

Nu cred în călătoria în timp pentru că eu cred că nu există decât un veșnic prezent în continuă rearanjare datorită interacțiunilor particulelor din care este alcătuit, dar mă interesau eventualele implicații filosofice și de altă natură ale unor astfel de presupuneri utopice.

De această dată totul a pornit de la un film documentar despre expansiunea mongolă în care evenimentele descrise apăreau atât de violente și mai ales atât de nedrepte după morala de astăzi încât parcă solicitau o reparare - fie ea și târzie. Mi-a atras atenția mai ales un fapt

---

[421] În mediile filosofice și științifice s-au vehiculat teorii despre paradoxurile care ar putea avea loc dacă o călătorie în timp ar fi posibilă. Paradoxul bunicului presupune întoarcerea în timp și uciderea de către călătorul în timp a bunicului său, iar paradoxul autofanticidului presupune chiar uciderea de către călătorul în timp a propriei persoane aflată în primii ani de viață. Ambele ipoteze conduc la ipostaze ilogice ceea ce este firesc având în vedere că o călătorie în timp nu este posibilă într-un univers în care timpul nu există material, ci este doar o invenție (fără echivalent în realitate) a minții noastre pentru a departaja temporal manifestările materiei. Mai simplu: nu există timp, nu există decât senzația de prezent care nu este timp, ci doar o percepție asupra unei configurații de moment a poziției particulelor care formează universul; restul sunt speculații, interpretări subiective sau doar concepții de odinioară depășite azi ca nefiind viabile.

care m-a pus pe gânduri: se pare că violurile au fost atât de frecvente încât astăzi o mare parte din populația actuală poartă în gene urmele acelor zile.

Mi-a apărut mai evident ca niciodată că noi cei de astăzi suntem un rezultat al cumulului de evenimente din trecut, așa bune sau rele cum au fost ele. Obișnuim să le blamăm pe cele pe care morala actuală le categorisește ca fiind negative și să luăm distanță față de ele. Și totuși - deși unii dintre noi simt o nevoie imperioasă de justiție referitoare la acele evenimente - dacă legile fizicii ar permite-o, nimeni dintre cei care înțeleg realitatea așa cum este ea de fapt nu s-ar hazarda să modifice nimic din trecut. Nici cele bune dar nici cele rele.

Modificarea trecutului - dacă ar fi posibilă (dar te asigur că nu este) - ar însemna anihilarea mai multor generații și în cazurile extrem de rare în care ar mai rămâne cineva dintre cei care trăiesc astăzi, ștergerea personalității lor prin modificarea experiențelor de cunoaștere prin care au trecut de-a lungul timpului.

Evenimentele - bune sau rele prin prisma moralei de astăzi - ne-au creat și ne-au modelat făcând din noi încununarea trecutului așa cum a fost el. Și cu lucruri bune dar și cu lucruri rele. Fie că vrem sau nu, suntem interconectați unii cu alții și suntem afectați în egală măsură de acțiunile semenilor noștri. Când se găsesc în fața unui fapt negativ unii dintre noi încearcă uneori să adopte o atitudine pasivă, considerând că prin aceasta nu numai că se pun la adăpost de consecințe negative, dar își și diminuează responsabilitatea morală care decurge din evenimentele la care sunt părtași. Ei uită că pasivitatea, ca și acțiunea, determină în egală măsură nu numai cursul evenimentelor, ci și responsabilitatea noastră personală sau de grup.

Dacă ar fi posibil să scoatem din istorie doar violurile care au însoțit expansiunea mongolă, atunci lumea de astăzi ar fi cu totul alta, cu alți oameni, cu alte mentalități, cu altă cultură. Și astfel se naște întrebarea: în numele cui sau a ce ar putea cineva modifica cursul istoriei? Ce morală permite repararea unor evenimente considerate negative prin ștergerea din existență a unor generații întregi care își datorează existența tocmai acelor evenimente? Este idea de dreptate mai presus decât viața și trăirile de zi cu zi a milioane de oameni?

Pe ce criterii să alegem să ștergem violurile comise de mongoli și nu cele făcute de hoardele de pușcăriași ai urmașilor Armatei Roșii a căror

comportament „*tradițional*” se pare că se manifestă pe teritoriul ucrainian chiar acum, chiar în zilele noastre?

În altă ordine de idei - ce relevanță morală mai pot avea personalitățile a căror apariție și dezvoltare nu ar fi fost posibilă fără concurența a unui întreg șir de orori pe care adeseori le ignorăm cu bună știință? Mai ajungeam pe lună[422] în secolul trecut dacă s-ar fi respectat cu strictețe principiile moralei de care facem mereu atâta caz?

Oare scopul chiar scuză mijloacele? Oare morala nu este un ghid de comportament în orice împrejurare? Oare este ea doar o fațadă afișată populist doar atunci când ne convine? Să fie și morala doar o barieră în fața căreia se opresc boii, pe sub care trec cățeii și peste care saltă copoii, așa cum se mai spune în popor și despre legile justiției?

Istoria reală a omenirii este doar o poveste înfiorătoare despre suferința perpetuă a celor mulți din toate timpurile și a răului făcut semenilor chiar de către unii dintre semenii lor. Istoriile „*oficiale*” prezintă doar varianta propagandistică din care sunt excluse toate lucrurile incomode ideologiei aflate la putere. Istoria obiectivă ar trebui să fie răspunsul la întrebarea fundamentală „*de unde venim*”, ca să putem înțelege cine suntem cu adevărat și încotro ne îndreptăm. Istoria adevărată ar trebui să fie o cunoaștere absolut necesară celor care nu doresc să se învârtă perpetuu în cerc repetând mereu și mereu aceleași greșeli pe care le-au mai făcut și alții înaintea lor.

Dar istoria - așa cum o cunoaștem noi - nu este chiar o istorie adevărată, ci doar o ficțiune subiectivă împănată cu evenimente care nu se pot nega, glorificate sau blamate după anumite criterii „*actualizate*” corespunzător momentului politic. Dacă aceste „*evenimente*” prezentate ca puncte de cotitură în istorie ar fi analizate obiectiv, multe dintre ele s-ar dovedi fără relevanță față de tumultul cavernos al răului care le preced, le determină sau le urmează.

Aceste așa numite evenimente importante, s-ar putea dovedi a nu fi altceva decât niște efecte colaterale ceva mai „*exotice*” ale unui modus vivendi eminamente negativ impus societății umane de către cei cățărați cine știe cum în fruntea lor. Dar în nici un caz „*puncte de referință*” pe axa istoriei, ci mai mult răbufniri vulcanice ale unor tensiuni sociale îndelung acumulate.

---

[422] Conform Wikipedia: "Von Braun este unanim considerat „părintele” programului spațial al Statelor Unite, fiind de asemenea amintit ca liderul științific al echipei de specialiști din Germania Nazistă care a proiectat și realizat racheta V-2, care a ucis peste 7.000 de oameni în Marea Britanie în 1944 și 1945 (la care se adaugă un număr și mai mare de victime în anii de dezvoltare și testare în Germania a rachetei, la Peenemünde și în alte locuri)."

Știm de multă vreme că istoria „*oficială*” este doar justificarea „*învingătorilor*” - o reinterpretare „*revizuită*” a evenimentelor în numele unor scopuri politice, economice sau religioase considerate mai importante decât înșuși adevărul. Istoria adevărată a miliardelor de oameni care au suferit în fiecare ceas al vieții lor se pare că nu contează în fața intereselor unora și altora. Pentru că dacă ar conta, societatea ar trebui să se schimbe astfel încât să nu se mai repete greșelile trecutului. Ori schimbarea nu este de loc pe placul celor care profită de o anumită stare de fapt, oricare ar fi aceasta.

Modificarea trecutului - pe care o considerăm imposibilă astăzi, deși unii savanți entuziaști mai susțin uneori teorii nefundamentate precum cea în care viitorul influențează prezentul sau existența unor alternanțe prezent/trecut/viitor la nivel cuantic - nu ar trebui să fie niciodată o opțiune, atâta vreme cât individul va conta. Doar într-o lume în care ideile ar fi mai presus de oameni s-ar putea accepta modificarea trecutului, dar aceea ar fi o lume inumană după morala timpului nostru. Au dovedit-o comunismul, fascismul, nazismul, maoismul, putinismul, precum și alte sisteme politice la fel de nocive unde omul ca individ nu are relevanță decât dacă votează așa cum îi dictează propaganda sau dacă trebuie eradicat pentru că se opune sistemului.

Sunt avertismente - e drept nu prea luate în seamă în prezent - care ne spun că trebuie să avem grijă ca unele dintre ideile noastre - lucruri minunate uneori prin puterea lor de a facilita o evoluție pozitivă - să nu devină la un moment dat chiar justificarea aparent logică a eradicării speciei umane. De către divinitate, de către inteligența artificială, de către propriile noastre acțiuni. De fapt de către noi înșine, pentru că noi am născocit și divinitățile și celelalte lucruri care se pot atât de ușor întoarce împotriva noastră înșine în atâtea feluri, complicându-ne în mod inutil traiul.

Ca să nu încheiem în acest ton sumbru, să reamintim că deși se pare că trăim într-un univers guvernat de legile determinării, noi credem totuși că avem posibilitatea modelării viitorului conform dorințelor noastre. Cum? Alegând cum să ne petrecem prezentul. Asta ne dă un sentiment de siguranță și de control asupra lucrurilor, sentiment care ne face să pășim înainte încrezători într-un viitor benefic nouă.

Din păcate, la modul în care marea majoritate dintre noi percep realitatea și aleg să interacționeze cu ea, suntem oarecum pe o poziție similară cu cel care căzând de la etajul al doisprezecelea al unei clădiri și ajungând în dreptul etajului întâi se liniștește pe sine însuși spunându-și „*Ce a fost*

mai greu a trecut! De aici am mai căzut eu și altă dată și nu am pățit mare lucru!”.

Blamarea evenimentelor negative care au avut loc în trecut nu este de loc inutilă, sensul ei fiind acela de a ne împiedica să repetăm greșelile trecutului. Iar visarea despre care făceam vorbire la început are și ea un rost: ori de câte ori se întrunesc condițiile necesare, deciziile noastre transformă câte o porțiune din această visare în realitate. Visarea acționează adesea ca o busolă pentru cei dispuși și motivați să-și asume navigarea către un țel.

Pentru om este important să viseze. O parte dintre visele lui se pot realiza pe parcursul vieții sale în funcție de șansă și implicarea sa personală. Visele sale pot inspira visele altor oameni. Visele modifică viitorul fiecăruia în parte, dar și al tuturor la un loc. Trebuie doar să ai grijă la ce visezi ca să nu-ți transformi într-un coșmar viața ta și a celor dragi ție, pentru că până la urmă, încet-încet, ceea ce visăm poate deveni cumva aievea.

Unii spun că omul ar fi singurul animal capabil să viseze. Mi-e greu să cred asta când cățeii și pisica mea își mișcă mustățile ori lăbuțele în somn scâncind ușor, iar eu sunt încredințat că știu cam la ce visează fiecare: la momente din viața lor. Dar este o diferență între visul aleatoriu indus ca falsă realitate de către restrângerea ariei percepțiilor în perioada de refacere a organismului și visarea trează bazată pe proiecția unor dorințe.

La fel ca la toți cei din specia noastră, diferența între cum am visat în tinerețe că voi fi și cum reușesc acum să fiu este mare. Nu, nu mă refer la visul de a fi gunoier și de a avea propriul meu clopoțel, ci la celelalte vise mult mai serioase din perioada următoare în care m-am mai deșteptat nițel. Acele vise de atunci mă determină puțin câte puțin acum să mă apropii ori de câte ori pot, de realizarea lor. De unele mai mult, de altele mai puțin. Poate că nu vom apuca să ne vedem visurile care chiar contează împlinite pe deplin, dar putem lăsa aceste visuri urmașilor. Cândva, cineva le va trăi, așa cum mulți dintre noi trăim astăzi multe dintre visurile celor de dinaintea noastră.

Sperăm ca visurile noastre de astăzi să fie trăite cândva de către urmașii noștri pentru că urmașii nu sunt altceva decât o parte a eului nostru ajuns în viitor, șansa noastră de a ne atinge visele și motivația ca să visăm și să continuăm să încercăm să ne împlinim visele. Și care vis ar putea fi mai minunat și mai vrednic de a fi transmis din generație în generație decât acela de a încerca cu toții să devenim cândva oameni cu adevărat?

RITUALURILE

Ființa umană se naște nevolnică și neștiutoare. În trecut aveam nevoie de protecție și îndrumare doar de la naștere și până când puteam să ne descurcăm relativ singuri. Vârsta la care trebuia să fim deja pe picioarele noastre venea pe atunci neașteptat de repede. Lucrurile s-au mai schimbat. În lumea artificială pe care am construit-o, se pare că cei mai mulți dintre noi au nevoie de protecție și îndrumare aproape pe tot parcursul vieții.

Nimeni nu pare a fi capabil să dea piept cu realitatea de unul singur, așa cum o făceam în vremurile de demult. Nici nu ar fi convenabil pentru sistemul social: toți am devenit niște roți dințate în angrenajul sistemului și nici unul dintre noi nu poate sau nu ar trebui să poată perturba predictibilitatea traiectoriei impusă tuturor sub stindardul binelui general. Rar pășește careva în afara canoanelor și atunci numai cu îngăduință sau cu asumarea personală a unor consecințe.

Protecția și îndrumarea celui care pășește în viață sunt asigurate inițial de către familie și mai apoi de grupul din care face parte individul. Credem că încă de la începuturile istoriei cunoscute și până în matriarhatul[423] târziu, asigurarea protecției și îndrumării a fost o ocupație preponderent maternă - acest lucru făcând parte din firescul naturii noastre umane. Dar nu suntem singura specie care procedează așa.

Începând cu epoca bronzului și până de curând ne spuneam că este mai mult o îndatorire paternă a „*capului familiei*” deși realitatea contrazicea adesea teoria. În zilele noastre - adeseori doar pentru „*corectitudine politică*” - clamăm că este datoria ambelor sexe. Indiferent de păreri, grija maternă a dominat mereu grija paternă, care a fost și este cu mult mai reținută în manifestări verbale sau fizice. Tații se pricep de minune să dea naștere progeniturilor dar mai puțin la a avea grijă așa cum trebuie de ele. Desigur, ca întotdeauna există și excepții.

Și nu mă refer aici la inițierea în tragerea cu arcul, lupta cu sabia, vânătoarea sau fotbalul zilelor noastre ci la schimbatul scutecelor, pregătirea hranei, a îmbrăcămintei, a deprinderilor comportamentale pozitive și cam tot ceea ce ține de educația unui copil.

---

[423] Matriarhatul a fost un sistem social practicat în Europa în perioada 7000 î.e.n. - 3500 î.e.n. având ca trăsătură distinctivă rolul predominant pe care îl aveau femeile în cadrul comunităților.

Adulții care nu reușesc să interpreteze în mod corect informațiile provenite din propriile experiențe de cunoaștere, nu-și vor putea forma un discernământ corect, ceea ce se va răsfrânge inerent asupra deciziilor pe care le vor lua. Deciziile incorecte vor avea repercusiuni negative asupra vieții și implicit asupra stării lor emoționale. În timp, va interveni o conștientizare a propriei „*nepriceperi*” decizionale, ceea ce îi va determina să simtă o necesitate de ocrotire și îndrumare mult mai acută decât ar fi normal pentru un adult.

De multe ori - după trecerea de agitata perioadă a pubertății și așa-zisa sa maturizare (mai mult exterioară) - individul rămâne la interior doar un copil dezorientat din foarte multe puncte de vedere. El va fi mereu surprins nepregătit de către unele dintre fațetele realității care - dintr-un motiv oarecare - i se vor înfățișa ca fiindu-i ostile și fără soluție la îndemână.

Acest individ matur biologic dar încă cu o gândire imatură, este un melanj neechilibrat între solicitările mediului și tendințele personalității sale. El nu va putea privi întotdeauna obiectiv la realitățile din jurul său și din această cauză va acumula tensiuni psihice din relația sa cu acele aspecte ale realității pe care nu va ști cum sau nu va reuși să le gestioneze.

Pentru a-și compensa lipsa de maturizare, ființa umană ajunsă la stadiul fizic de adult își echilibrează cel mai adesea psihicul apelând la ceea ce cunoaștem sub denumirea de „*spirit de turmă*”. Această cale îi permite individului să acceadă - prin imitarea unora dintre semenii săi - la șabloane de comportament repetate în cicluri temporale. Ritualuri sau rutine sociale - cum li se mai spune - pe care individul le adoptă în căutarea senzației de siguranță de care simte nevoia.

El va imita aceste rutine sociale în detrimentul unui comportament bazat pe propria analiză a realității despre care nu are certitudinea că o poate realiza. Nu are încredere în propria sa judecată. Această cale - imitarea rutinelor celorlalți - pare a fi cea care rezolvă majoritatea problemelor personale, dacă ar fi să judecăm după numărul celor care o urmează. Individul pare să se simtă oarecum în siguranță adoptând comportamentul celorlalți ca o oaie în turmă.

Atunci când se simte depășit de evenimente pe care nu și le poate explica sau integra într-un sistem coerent de circumstanțe - ori altfel spus când constată că nu deține controlul evenimentelor pentru că nu înțelege determinismul interacțiunilor lor - psihicul omenesc simte nevoia acută a unui substitut al ocrotirii parentale pe care a experimentat-o în primii săi ani din viață.

O reîntoarcere la sentimentul de siguranță și de lipsă de griji din copilărie. O tânjire după aparentele certitudini și siguranță din anii copilăriei, când singura îndatorire era să fim cuminți, să ascultăm de părinți și totul va fi bine. Când timpul se scurgea lent și blând, presărat cu evenimente plăcute și cu surprize încântătoare. După care vine maturizarea și vântul rece al realităților zilnice, zbuciumul și truda, lupta pentru supraviețuire și pierderea încrederii în bunele intenții ale celorlalți.

Cel mai adesea acest substitut este obținut pe baza extrapolărilor greșite a propriilor experiențe, ceea ce generează o imagine ficțională (falsă) asupra realității. Această imagine - de care adeseori individul este conștient că este doar o imagine falsă - este totuși adoptată de el pentru că îi dă o vagă senzație de înțelegere a realității și de control asupra propriului destin, dar mai ales de comuniune cu cei care procedează la fel ca și el. Cine se aseamănă se adună.

Când suntem mai mulți laolaltă avem greșita impresie că putem cu mult mai mult decât putem de unul singur. Dar când este vorba despre propria noastră viață, încercările la care suntem supuși vin pentru fiecare în parte, indiferent de cât de mare este grupul de care aparținem.

Aceste lucruri sunt valabile atât pentru cei care sunt predispuși să aleagă o presupusă ocrotire divină, cât și pentru o mare parte dintre cei care caută uzual siguranță și sprijin în știință, dar care - speriați de atâtea necunoscute pe care simt că nu le pot controla sau măcar explica - caută (pentru mai multă siguranță) și un al doilea refugiu[424].

Adoptând această imagine artificială, ei consideră că și-au ales singuri drumul în deplină cunoștință de cauză - o ilustrare tipică a discernământului viciat de incapacitatea - naturală sau doar auto impusă - de a analiza corect informațiile provenite din interacțiunea cu realitatea.

Utilizarea unui substitut de realitate pe post de rutină zilnică poate fi o opțiune chiar și atunci când individul este conștient de faptul că are în față doar o formă fără fond, pentru că mulți caută doar rezultatul (eliberarea de

---

[424] Nu știu de ce, dar acest lucru îmi aduce aminte de un banc care circula în era de început a trimiterii oamenilor în spațiu - se spune că cineva a întrebat nedumerit de ce sunt trimise în spațiu persoane religioase și nu oameni de știință, când se știe că operațiunea era în sine un triumf al științei. I s-a răspuns că știința face experimente în mod gradat ca să evite pierderile semnificative: la început se trimit câini, apoi maimuțe și tot așa. Când tehnologia se va dovedi sigură, se vor trimite și oameni de știință. Nu uita că la vremea aceea noi eram oficial împotriva „superstițiilor religioase" deși astăzi se pare că ne mândrim cu ele. Atunci bancul părea hazliu, însă acum el pare insultător. Cum trece timpul. Răspunsul din zilele noastre ar fi că nu contează ceea ce crede fiecare, ci contează ceea ce face fiecare. Și pentru a fi echitabil, să pomenim și un banc din zilele noastre: ce ar face un savant cu înclinații religioase atunci când ar găsi dovada inexistenței divinităților? Probabil că ar ignora-o și ar continua să caute ceva care ar putea dovedi existența acestora. De ce crezi că am pus aceste texte „scandaloase" aici? Ca să-ți verific simțul umorului? Detașarea față de subiect? Să-ți arăt o fărâmă din ceea ce „se cădea" ieri dar „nu se cade" astăzi? Gândește la ceea ce citești, nu citi doar informativ. Și mai ales nu uita să îți analizezi propriile reacții față de ceea ce citești.

stres) fără a pune mare preț pe corectitudinea, sau - uneori - chiar pe moralitatea mijloacelor.

Acceptarea unei asemenea situații se face datorită falsului sentiment de siguranță obținut prin alăturarea la un grup - în cazul de față al celor care adoptă astfel de metode. Deși sentimentul de siguranță generat de substitutul de realitate este adesea ambiguu și mereu generator de îndoieli, totuși el este preferat de către individ în locul nesiguranței generate de încercările sale nereușite de descifrare a realității prin forțe proprii. Popular se mai spune și că „*și-a găsit calea*". Corectitudinea căii fiecăruia este după putința sa de a înțelege corect realitatea și de a gândi rațional.

În prima etapă a comunei primitive - în epoca matriarhatului - existau substitute ale realității gen cultul Zeiței[425] ca mai târziu în patriarhat[426] să se dezvolte prioritar cultele politeiste,[427] așa cum ar fi cele din comunitățile grecești timpurii, sau monoteiste [428] precum cele ale triburilor iudaice (probabil inspirate din monoteismul vechilor egipteni[429] și zoroastrismul[430] Asiei centrale).

De-a lungul acestei evoluții a credințelor au „*evoluat*" și divinitățile, în funcție de necesitățile politice ale vremii. Dacă ne referim doar la zona noastră, la început au fost divinități feminine, mai apoi divinități de tip cuplu feminin-masculin, ca spre sfârșit să rămână triumfătoare doar o divinitate masculină - fiecare etapă ilustrând și izvorând din tipicul organizării sociale a respectivelor vremuri.

Ultima divinitate a suferit și ea transformări cauzate de astă dată de interese economice (de rentabilitate și eficiență): dintr-un moș răzbunător și nemulțumit de propria-i creație care nu reușește sau mai degrabă nu prea are chef ca să-i respecte dogmele pe care le consideră mult prea stricte, a devenit o zeitate iubitoare și iertătoare de tip 3 în 1 ceea ce i-a adus o notă de mister și de exotism care s-a „*vândut*" mult mai bine decât modelul original.

Astfel, cultul triadei s-a răspândit de la un infim areal local la nivel global, îmbrățișat fiind mai ales de către cei care sperau în valabilitatea trocului

---

[425] În perioada matriarhatului zeitățile principale erau de gen feminin.

[426] Patriarhat - sistem social practicat în Europa după 3500 î.e.n. fiind caracterizat în principal prin rolul predominant pe care îl aveau bărbații (și îl mai au încă) în cadrul comunităților.

[427] Politeism - provine din cuvântul grecesc "polytheïsmós" fiind format din "poly" (mai mulți) și "theoí" (zei) semnificând credința în existența mai multor divinități.

[428] Monoteism - provine din cuvântul grecesc "monotheïsmós" fiind format din "mono" (singur) și "theós" (zeu) semnificând credința într-o singură divinitate.

[429] Prima atestare istorică a monoteismului datează din perioada 1344 î.e.n. - 1342 î.e.n. când faraonul Akhenaton (Amenhotep IV) a impus Egiptului antic venerarea unui singur zeu (Aton).

[430] Zoroastrismul (mazdeismul) este numele dat religiei și mișcării filosofice care au la bază învățăturile profetului Zoroastru (Zarathustra); datează de la începutul mileniului 2 î.e.n. având ca arie de răspândire principală Asia Centrală și teritoriile de astăzi ale Iranului și Azerbaidjanului.

care promitea „*viața veșnică*” în schimbul a te miri ce, dar și de cei speriați de „*chinurile iadului*”. Cei care nu se obosesc să caute adevărul și iau lucrurile așa cum li se prezintă își spun „*Poate că așa o fi*” și se conformează precauți.

Toate aceste divinități inventate nu sunt altceva decât expresia uneia dintre numeroasele tactici aparținând mecanismului de auto-protecție psihică propriu ființei umane ca răspuns la neliniștea cauzată de necunoaștere. Se încearcă anihilarea temerilor generate de lipsa cunoștințelor printr-o abandonare a realității și înlocuirea ei cu o liniștitoare pseudo-realitate cu aparențe de ocrotire și îndrumare (ghidare) de tip parental.

Necunoașterea poate fi generată de refuzul cunoașterii (din varii motive) sau mai nou - necunoașterea poate rezulta chiar din actul de cunoaștere[431].

Așa că nu trebuie să te mire că un fenomen care privit superficial ar putea fi considerat ca fiind doar o gândire deviată de la realitate aparținând unui mediu insuficient educat, infestează toate categoriile sociale, chiar și pe cele cu pretenții elitiste. Una sunt pretențiile elitiste și alta este corectitudinea discernământului implicat în deslușirea rațională a diverselor aspecte aparținând realității. Ființa umană are nevoie de echilibru pe toate planurile. Interacțiunea cu realitatea existenței și cunoașterea rezultată din această interacțiune destabilizează uneori echilibrul psihic și încrederea în sine și atunci individul caută remedii cu care să contrabalanseze acest lucru. Așa se ajunge cel mai adesea la utilizarea substitutelor de realitate.

Dacă te uiți cu atenție în jurul tău începi să devii conștient că astăzi trăim încă într-un patriarhat - în declin[432] dar totuși încă destul de viguros mai

---

[431] În procesul de cercetare, cunoașterea se face pas cu pas; la fiecare pas sunt descoperite adevărurile temporare aferente stadiului respectiv de cercetare (care își păstrează caracterul de adevăr atâta vreme cât celelalte cunoștințe acumulate nu îl contrazic) dar și o nouă zonă de necunoaștere afiliată celor recent descoperite, zonă către care se vor îndrepta pașii următori ai cunoașterii. Procesul de cunoaștere este o luptă reluată în mod continuu cu necunoscutul care reapare inevitabil după fiecare act de cunoaștere.

[432] Datorită artificialului statut dominant asupra femeii, statut căpătat și întreținut prin intimidare manifestată sub diferite forme de agresivitate, cutume sociale incorecte și practici religioase partinice, în loc să experimenteze în mod natural experiența de viață ca partener firesc (natura a creat parteneri, nu slugi), să evolueze simultan cu partenera sa pe toate planurile, sexul masculin a început să prezinte de-a lungul unei lungi perioade istorice semne de degenerare manifestată printr-o insuficientă maturizare psihică, o mentalitate și un comportament social de copil - mare doar biologic, nu și psihic - făcându-l un personaj relativ ușor de manipulat. Sexul feminin nu a stagnat, ci s-a adapta realității artificiale care îi era impusă căutând mijloace prin care să-și recapete controlul asupra propriei situații. În zilele noastre prezența deja preponderent feminină într-o serie întreagă de domenii abandonate de bărbați din varii motive, mecanizarea efortului fizic (industrializarea) a echilibrat balanța aportului celor două sexe în ceea ce privește producția de bunuri și participarea la război, eliminându-se astfel principalele pretexte ale dominației masculine. Mișcările de emancipare feminină cu manifestări din ce în ce mai exacerbate, promovarea intensivă a femeii către anumite tipologii utopice de către unele ideologii (socialiste, național-socialiste sau comuniste) sau religii, au contribuit și ele în timp la modificarea statutului femeii față de cel care ar fi trebuit să fie în mod natural, determinând la rândul lor noi inechități care au condus la tensiuni și dorința de reechilibrare. Datorită tuturor acestor constrângeri, femeia a evoluat dezvoltându-și abilități și ingeniozități de relaționare prin care își poate impune discret dar pertinent punctul de vedere; toate aceste realități contribuie la ideea că societatea alunecă încet către un nou tip de matriarhat ale cărei pârghii subtile sunt de natură sexuală, cu mult mai puternice decât cele de forță specifice patriarhatului, lucru mult mai evident în cadrul comunităților emancipate spiritual și tehnologic față de cele tributare încă obscurantismului religios și relațiilor primitive de producție, unde femeile sunt obligate să se manifeste cu mult mai multă prudență și discreție.

ales prin unele locuri - un patriarhat anacronic, lipsit de aportul de subtilitate și delicatețe specifice genului feminin. Un patriarhat obtuz, adesea agresiv și extrem de refractar la nou, mai ales atunci când este vorba despre modificarea relațiilor sociale deja existente.

O asemenea societate anacronică este indubitabil o sursă majoră generatoare de stres și tensiuni. Și orice vraci sau ghicitoare îți poate spune că remediul cel mai „*indicat*" pentru stres sunt ritualurile.

Ce alte lucruri mai pot genera stres? Temerile generate de necunoaștere sunt ușor de înțeles. Dar ce știm despre cele determinate de cunoaștere? Cunoașterea, considerată ca fiind lumina omenirii, ar trebui să alunge fanteziile generate de necunoaștere și nu să nască la rândul ei noi pseudo-realități. Hai să încercăm să deslușim împreună acest aparent paradox al temerilor generate de cunoaștere.

Psihicul nostru - așa cum se prezintă el astăzi - este doar o rezultantă a unei adaptări semi-elastice la un prea rapid, prea consistent și prea constant asalt al unui flux continuu de informații. Cu greu îi face față acestui asalt un sistem menit inițial să exercite funcții cognitive și decizii într-un context cu implicații mult mai puțin ample decât cel generat de avalanșa de cunoștințe (de informație) cu care se confruntă omul contemporan.

Să nu uităm că nu suntem cu mult prea diferiți de străbunii care s-au dat jos din copaci și s-au avântat în lumea informațiilor de tot felul, informații total diferite de cele cu care erau obișnuiți. Se pare că avem cam aceeași capacitate a cutiei craniene. Și nivelul de informație - fără a fi agresiv ca cel din zilele noastre - era mare și pe atunci: trebuia să memorezi ce plante sunt bune de mâncat, pe unde au obiceiul să treacă animalele care pot fi vânate, unde se găseau sursele de apă și tot soiul de lucruri asemănătoare.

Anticiparea repetată unor posibile consecințe negative survenite ca urmare a unor acte de cunoaștere poate genera suprasolicitarea psihicului, ceea ce duce la efecte similare celor datorate temerilor generate de către lipsa de cunoaștere. În ambele cazuri vorbim despre instinctuala frică de necunoscut și de temerea pierderii controlului.

Aceste suprasolicitări pot crea tensiuni psihice aparent nerezolvabile care pot duce până la abandonarea realității greu de asimilat și refugierea într-o negare a acesteia. Astfel se explică și aparentul paradox al unor oameni de știință (mai ales cei superspecializați într-un singur domeniu care

posedă cunoștințe prea vagi din domeniile complementare domeniului lor de activitate pentru a-și forma o imagine ceva mai corectă despre ansamblu) care se pare că își găsesc echilibrarea psihică în imaginarul mitic, care în mod normal - ținând cont de progresul cunoștințelor acumulate de societate până acum - ar putea fi considerat de mult ca fiind un concept nerealist, irațional și depășit de cunoașterea rațională bazată pe obiectivitate și pe dovezi.

Pentru majoritatea dintre ei este doar o afișare de fațadă a unui mimetism oportunist de turmă menit să nu îi scoată în evidență în ochii celorlalți, dar sunt și indivizi care chiar nu reușesc să-și gestioneze corect imaginea despre realitate și atunci trăiesc intens ficțiunea ca pe opțiunea cea mai convenabilă psihic, în melanj cu partea acceptabilă lor din ceea ce le relevă știința. Mulți dintre aceștia tratează știința ca pe o scară spre beneficii care nu pot fi obținute doar prin intermediul religiei.

Mecanica rece a existenței rezultată din logica cunoașterii poate pune la grea încercare psihicul celui care se aventurează la a cerceta realitatea. Mulți nu înțeleg că teritoriile neexplorate încă de știință sunt cu mult mai vaste decât cele pe care credem că deja le-am înțeles și că probabil că acolo vom găsi cândva răspunsuri corecte la toate întrebările care generează astăzi nedumeriri și neliniște.

Trebuie doar să nu ne temem de ceea ce nu cunoaștem încă și să avem răbdare și încredere că odată cu timpul lucrurile se vor lămuri, pentru că - din păcate - cunoașterea bazată pe rațiune, ipoteze și experimente este abia la începutul ei, iar mersul - ca la orice început - este încă greoi. Abia ne-am desprins - unii dintre noi - din miile de ani dominate de superstiții, obscurantism și neînțelegere corectă a realității existenței.

La o privire mai atentă vom constata că și astăzi suntem tot ca la începuturile cunoașterii, ca atunci când atribuiam percepțiilor noastre semnificații potrivit stadiului nostru rudimentar de experimentare a fațetelor realității, când mai cârpeam golurile cunoașterii și cu produsele fanteziei unora - numai că astăzi verificăm prin experimente și calcule matematice ceea ce ne propune fantezia prin intermediul ipotezelor.

Actul cunoașterii - ca tot ceea ce ține de specia umană - este evolutiv pe un traseu ciclic atâta vreme cât comunitățile au continuitate temporală, altfel cunoașterea se face în salturi, cu decalaje[433] mari, sau chiar se pot

[433] *Tiparul și porțelanul au fost descoperite de chinezi cu foarte multă vreme înainte ca europenii să le calce pe urme; în zilele noastre, datorită îmbunătățirii comunicațiilor, mare parte din noile descoperiri ajung să fie cunoscute mult mai rapid și pe un areal cu mult mai întins.*

pierde cunoștințele acumulate de către o comunitate izolată care dispare fără a-și lăsa moștenirea culturală înscrisă într-o formă inteligibilă.

De-a lungul istoriei, datorită acumulării permanente de noi cunoștințe - care determină mereu reevaluarea a ceea ce deja credeam că știm - actul de cunoaștere trece mereu prin aceleași etape sub forma unei spirale ascendente al cărui diametru este dictat de aria limitărilor noastre cognitive. Cunoașterea cercetează mereu și mereu aceleași zone, însă de fiecare dată abordându-le altfel (prin prisma celor aflate între timp). Singura diferență între etape este dată de nivelul acestora - uzual ultimul nivel este considerat a fi situat pe o poziție ascendentă față de precedentul nivel, dar se pot întâlni și excepții[434].

De aici ideea că actul cunoașterii poate fi reprezentat grafic ca o spirală elicoidală ascendentă care trece pe rând prin aceleași etape (zone) - de la intuirea și confirmarea unui nou adevăr la înlocuirea sau modificarea fostelor adevăruri contrazise de noul adevăr și tot așa mai departe. Ascendența spiralei pare a indica diferența calitativă a mijloacelor care țin de procesele de obținere și procesare a informației și nu valoarea cunoștințelor acumulate prin astfel de mijloace.

Astfel calculul valorii lui π (pi[435]) cu ajutorul computerului este considerată o etapă superioară aceluiași calcul efectual „*manual*" cu creionul pe hârtie. Evident perioadele de regres în ceea ce privește anumite laturi ale cunoașterii - cum a fost întunecatul ev mediu european - determină o dramatică prăbușire a diferitelor paliere ale spiralei pentru zonele temporale respective.

Universul, sau cel puțin ceea ce pretindem că am cunoaște din el, pare - până la proba contrarie - că ar fi guvernat de legi imuabile. Cunoscând aceste legi, putem face predicții mai mult sau mai puțin corecte în funcție de variabilele implicate. Atât materia pe care o considerăm vie cât și cea pe care o considerăm a nu fi vie se supun acelorași legi stricte. Logic ar fi să nu existe o prea mare diferență între ele.

Dar noi credem - în mod subiectiv - că această diferență există. Și pentru că vrem să cunoaștem această diferență (ce anume „*dă viață*" neviului) la mare căutare este materia în stare de tranziție dinspre neviu spre viu (monerele[436] - încă în stadiul de teorie).

---

[434] Excepțiile sunt reprezentate de perioadele în care cunoașterea este subordonată unor interese particulare, politice sau religioase. De exemplu în Europa perioada întunecată a Evului Mediu - o perioadă în care cunoașterea a fost profund afectată de religie - este considerată a fi fost o perioadă de regres major față de perioadele premergătoare.

[435] Constanta matematică pi reprezintă raportul dintre circumferința și diametrul cercului, dar și raportul dintre aria cercului și pătratul razei sale, având o valoare aproximativă de 3,14 (3.14159265358979323846264 33...)

[436] Protozoar ipotetic a cărui descoperire ar putea lămuri cum s-a făcut trecerea de la materia lipsită de viață la materia vie.

Ar fi o descoperire care probabil că va modifica ceea ce credem că am cunoaște despre granița dintre moarte și viață. Am avea - în sfârșit - un sens filosofic unitar asupra materiei, acum divizată subiectiv și radical în materie vie și materie care nu este vie. Asta doar datorită logicii noastre strâmbe, rezultată dintr-o interpretare imperfectă a percepțiilor noastre superficiale. După ce vom afla diferența dintre viu și neviu, probabil că vom privi cu alți ochi de jur împrejurul nostru și chiar și către noi înșine.

Mecanica materiei supusă legilor fizicii este lipsită de liber arbitru - asta dacă ignorăm presupunerile din ceea ce speculează în prezent fizica cuantică. Totul pare a se mișca dinspre impulsul inițial (Big Bang) către o presupusă stare de totală disipare, în cadrul unui ansamblu de mișcări inter-determinate ce vor continua până la epuizarea energiei care determină interacțiunile dintre particule. Asta credem acum.

Privind mai îndeaproape, vom constata că nu există o durată notabilă a structurilor lucrurilor - în ciuda iluziei contrare creată de slaba acuitate a percepțiilor noastre. În fapt este un adevărat torent de particule care iese și intră din tot ceea ce credem noi că ar fi un lucru[437]. Există un schimb masiv de materie sub diverse forme pe care noi - de obicei - nu-l putem percepe cu simțurile noastre limitate.

Totul în jurul nostru ori de pe aiurea se comportă într-un mod pe care am putea să îl definim ca fiind foarte asemănător cu cel fluid. Inclusiv noi. Doar că fiecare lucru are propriul ritm al fluidității sale. De aceea observăm cu ușurință ceea ce se întâmplă cu un cub de gheață pus pe o plită caldă, dar observăm cu mult mai greu cum înflorește o floare, sau cum putrezește o bucată de lemn - toate acestea fiind aspecte diferite ale acestui tip de fluiditate a materiei.

Materia considerată vie pare a fi formată din structuri derivate din structuri precedente prin câștig sau pierdere de materie - lucru care se încadrează perfect în determinismul sugerat de cunoștințele noastre de până acum despre realitate. La fel ca și în cazul materiei considerată a fi fără viață, materia considerată de către noi ca fiind vie urmează o singură cale: cea a determinării, o cale în care - evident, liberul arbitru nu există.

Pentru fiecare manifestare a materiei există o singură posibilitate de desfășurare: cea dată de cumulul determinărilor și de specificitatea răspunsului dat de către fiecare dintre elementele implicate în interacțiune,

[437] Folosim termenul de „lucru" pentru a ilustra o manifestare locală a întregii materii, manifestare pe care noi o percepem ca pe ceva distinct, aparent separat de „restul" existenței.

totul desfășurându-se în funcție de circumstanțele locale. Așa că lamentările noastre de genul „*Dacă nu făceam cutare lucru nu s-ar fi întâmplat nenorocirea*” nu au sens. Interdependența determinărilor nu ți-ar fi permis să nu faci acel lucru.

Implicațiile filosofice și morale sunt copleșitoare pentru cei care descoperă brusc determinismul: dispar alegerea și alternativa, potențialul, responsabilitatea și foarte multe dintre lucrurile despre care credem că ne definesc și ne dau valoare și specificitate umană. Toate devin brusc irelevante. Nu le mai înșir inutil pentru că mai mult ca sigur că totul ți se va părea absurd, imposibil. Și mai ales extrem de stresant.

Realitatea este greu de acceptat în societatea noastră aflată azi într-o fază primară de cunoaștere. Ducem în spate nu numai un imens balast de ignoranță moștenită, dar și un soi de lene ancestrală - hai să-i spunem elegant reticență la efort cognitiv - când vine vorba de asimilat noi cunoștințe (raționale, obiective și verificabile) și de lepădat vechile cunoștințe care s-au dovedit a fi fost acceptate în baza unor premise care s-au dovedit a fi false.

Și să nu mai pomenim și de organizarea atât de ineficientă a instituțiilor destinate actului de răspândire a cunoașterii raționale obiective și verificabile, la concurență cu rețeaua de distribuție a informațiilor iraționale - o rețea cu o vechime, experiență, metode și eficiență net superioare. Întotdeauna afacerile profitabile se perfecționează odată cu trecerea timpului, adaptându-se noilor circumstanțe.

Cea mai la îndemână rezolvare a dilemelor personale pentru majoritatea dintre noi pare a fi ignorarea realității și adoptarea unuia dintre cele două șabloane generale ale realității ficționale: creația și liberul arbitru pentru unii sau autodeterminarea materiei însoțită de… liberul arbitru (!) pentru alții.

Ambele abordări sunt false, liberul arbitru neputând exista într-un univers în care legea supremă este determinarea. Unele dintre teoriile fizicii cuantice care încearcă să acrediteze această idee nu sunt cu nimic mai credibile decât poveștile cu divinități sau cu balauri. Doar că teoriile sunt însoțite de calcule care doar par că descriu realități dincolo de percepțiile noastre.

De ce doar par? Pentru că matematica reflectă doar logica noastră derivată din părerile noastre despre percepțiile noastre și nicidecum realitatea care se află dincolo de percepțiile și părerile noastre.

Matematica reflectă doar realitatea umană, realitatea părerilor noastre mereu în schimbare cu fiecare nouă descoperire. Un cumul de păreri și de concluzii care se schimbă mereu odată cu fiecare nouă descoperire importantă. Dar matematica rămâne aceeași părând indiferentă la schimbările realității. De ce? Pentru că matematica folosește structuri logice adaptabile la orice chiar și la fațetele inexistente ale realităților fictive. Se pare că s-a încercat chiar calcularea numărului de îngeri care pot sta pe vârful unui ac.

Dacă religia ne spune povești pe care unii dintre noi nu le credem iar știința ne spune tot povești, dar pe care le tot schimbă din timp în timp în funcție de circumstanțe, cum putem găsi totuși o cale ca să scăpăm de inevitabilul stres existențial? Simplu. De stres te poți elibera printr-un ritual - îți poate spune acest lucru orice vraci, șaman, vrăjitoare sau vrăjitor. Sau - cel mai bine - un doctor de specialitate.

Da, echilibrul psihic se poate menține și fără a apela la șabloanele pseudo-realităților - fie ele mitice sau științifice - ci doar luând parte la un ritual. De ce? Pentru că modul în care suntem alcătuiți ne determină să avem limite pe care - din păcate - nu le putem depăși decât în anumite moduri. Pentru că felul în care suntem alcătuiți ne determină să ne simțim mai în siguranță atunci când ne lăsăm antrenați într-o rutină - fie ea rugăciune, meditație, alergare, sau mai știu eu ce altă activitate - de preferință repetitivă.

Ceea ce ar trebui să știm (în mare) despre limitările și aspectele distorsionate față de realitate ale cunoașterii umane, poate fi ilustrat astfel: pe scena unui teatru, la mijlocul monologului lui Hamlet, o muscă se așază pe nasul actorului: cam cât înțelege ea din semnificațiile și realitatea umană care se desfășoară în acel loc, cam tot atât înțelegem și noi din realitatea universului prin cercetarea noastră științifică.

Cunoașterea dobândită de muscă determină realitatea mușteiCunoașterea noastră determină realitatea umană. Atât în cazul mușteicât și în cazul nostru trebuie să fim extrem de precauți în ceea ce privește modul în care ne obținem cunoașterea și cum ne folosim de ea ca să nu ne trezim față în față cu cine știe ce plici nimicitor.

Realitatea mușteiala fel ca și realitatea umană este rezultatul unor interacțiuni. Concluziile trase în urma acestor interacțiuni nu creează o imagine a realității, ci doar păreri (presupuneri) subiective derivate din percepțiile avute în urma interacțiunilor. Realitatea mușteiala fel ca și realitatea umană) nu reprezintă decât părerea mușteirespectiv părerea

noastră) despre realitate. Ambele păreri nu fac decât să arate limitările cunoașterii la putința biologicului de a percepe și interpreta informații.

Doar o părere care depinde decisiv de circumstanțe. Dar acea părere va determina interacțiunile viitoare. Dacă actorului îi miroase gura, musca va visa la o sursă abundentă de hrană și își va coordona acțiunile astfel încât să ajungă la acea sursă. Dacă basmele fanteziste vor avea cât de cât credibilitate în ochii cuiva, acela le va considera ca fiind o imagine a realității - întocmai ca și musca cu pricina - și va acționa în sensul dictat de crezul său.

Dacă realitatea umană (părerea noastră - pe care o considerăm obiectivă - despre realitate) generată de știință este atât de schimbătoare în funcție de circumstanțele care par a se modifica mai mereu, oare nu este mai sigură cea generată de religie, cea care ne îndeamnă spre sensuri și căi precise de urmat și care nu par a se schimba mereu după nestatornice circumstanțe? După cum bate vântul cunoașterii - am putea spune fără să greșim prea mult.

Normal că așa ar trebui să fie - ne asigură rutina generațiilor anterioare care așa au fost învățate. Numai că sensurile și căile acestea declarate ca fiind sigure nu ne sunt relevate direct de către divinitățile pe care tot noi le-am inventat, ci de către semenii noștri care se autointitulează purtători de cuvânt ai divinităților. Ori „*omul este supus greșelii*”[438] așa că poate că ar trebui să ținem cont de tâlcul din următoarea povestire:

Într-o zi - după ce s-a întors de la oraș unde vânduse o parte din miere - un apicultor a intrat cu o treabă oarecare în prisaca sa. Albinele își vedeau de rostul lor, totul mergea normal și apicultorul era fericit că piața mergea bine și că era cerere mare pentru miere. Dar - întotdeauna se pare că trebuie să existe un dar - un stup părea că nu este în regulă. Un singur stup în care albinele din el în marea lor majoritate - în loc să-și vadă de menirea lor de a face miere - roiau de jur împrejurul stupului și bâzâiau agitându-se nevoie mare. Ce se întâmplase?

Când s-a dus la oraș, apicultorul nostru își scurtase drumul luând-o prin prisacă. Dar nu ca de obicei cu plasa de protecție pe față și cu hainele de lucru nespălate de mult și mirosind acru de la efortul zilnic. De data asta era cu capul descoperit, cu o cămașă colorată cu un imprimeu care amintea de un câmp pestriț de flori, proaspăt ras și - mai presus de toate - mirosind a lavandă ieftină de-ți venea amețeala.

[438] *Lucius Annaeus Seneca (cca. 4 î.Hr. – d. 65) - filosof stoic roman.*

Nici pomeneală să-l recunoască regina stupului ieșită pentru o clipă așa, dintr-o toană, pe scândura din fața intrării în stup (lucru de mirare pentru că se știe că reginele nu prea au răgazul să trândăvească pe prispa stupului - ceea ce ne poate purta gândul spre ideea că această regină era... - mă rog - puțin mai „*altfel*” decât celelalte regine de teapa ei).

Ea se uită la apicultor plină de uimire, șocată de așa priveliște și mireasmă neobișnuită. Aroma de alcool cu miros de flori păru a o lovi direct în moalele capului - dacă putem spune așa atunci când este vorba despre o albină. În căpșorul ei micuț - din puținul pe care îl pricepea ea despre lume (realitatea albinei) - răsări deodată un fir de idee care aidoma unei scântei care stârnește o vâlvătaie, se mări brusc, străfulgerând-o cu un înțeles nou asupra lucrurilor.

Un înțeles care i se păru minunat, dar și copleșitor în același timp. Beată de odoarea care se disipa în urma apicultorului, dar și de noile sensuri care o invadaseră în urma „*viziunii*” sale, intră în stup și împărtăși poporului ei înaripat revelația magnifică pe care tocmai o avusese. Nimeni nu îndrăzni să bâzâie la cele ce le-a spus ea - la urma urmei era regina lor și nimeni nu îndrăznea a-i pune spusele la îndoială sau a-i nesocoti voia.

Așa că acum roiul își abandonase ocupațiile sale obișnuite și roia în jurul reginei lui entuziasmat de noua revelație care părea să le schimbe fundamental modul în care ar trebui înțeleasă realitatea existenței. O parte bâzâia smerit și subțirel: „*Regina noastră a deslușit Marele Adevăr - există un Apicultor minunat căruia se pare că Îi datorăm totul! Precis că El ne-a creat pe noi și tot universul cu rosturile sale! Rugați-vă și preamăriți-L! Rostul nostru pe lume nu este să culegem nectar pentru ciudatul care miroase a acru și ne fură mereu mierea, ci să întemeiem un loc sfânt dedicat minunatului și parfumatului Apicultor, un loc unde să bâzâim zi și noapte pentru slava Sa! Gata, de acuma nu vom mai face miere, vom ridica osanale!*”

De ce osanale? Pentru că așa credeau micile vietăți că îl vor îndupleca pe mult prea parfumatul lor Apicultor să le lase să se apropie de minunata sa cămașă înflorată care devenise acum țelul și sensul vieții lor - raiul lor.

Doar o mică parte dintre albinele doici au îndrăznit să bâzâie timid: „*Nu putem abandona producția. Larvele noastre ar muri de foame și noi odată cu ele. Va veni iarna și…*” dar bâzâitul lor sfios se pierdea în zumzăitul aspru și înțepat al celor mai războinice. Acestea bâzâiau și ele cuprinse ca de o mânie sfântă: „*Să le înțepăm pe toate cele care nu vor să urmeze*

dreapta credință, ca să nu abatem din cauza lor mânia Apicultorului minunat colorat și încântător de parfumat asupra noastră și să fim plăcute în ochii Lui!"

Acum poate că nu am tradus chiar exact toate bâzâielile lor, dar esența ar fi că nu mai voiau să muncească pentru apicultorul cel îmbrăcat cu hainele sale de lucru, ci să bâzâie proslăviri pentru cel despre care credeau că ar fi adevăratul Apicultor - căci ce altceva ar putea fi ceva atât de colorat, plăcut mirositor și de minunat? Mă rog, minte de regină. Pardon - de albină ametită de parfum și zăpăcită de cămașa înflorată despre care puteai să juri că este raiul cu flori la care acum visa orice albină.

Apicultorul - văzând rosturile prisăcii sale la un pas să fie date peste cap de o regină care părea a nu mai fi în toate mințile ei - și-a adus aparatul de afumat și curând în stupul cu probleme existențiale s-a instalat o nouă regină care - la fel ca celelalte din ceilalți stupi - își vedea de treaba ei. Adică să pună roiul la treabă să facă ceea ce trebuie orice roi să facă: larve, ceară și miere.

Doar câțiva trântori grași scăpați din vechiul stup zburătăceau aiurea în sus și-n jos, bâzâind în cor: „*Bâz, bâz! Bâz, bâz!" Adică, într-o traducere aproximativă: „Lepădați-vă de deșertăciunea făcutului de miere, petreceți-vă toată viața bâzâind imnuri de slavă ca să fiți pe placul Lui!*"

„*Să ne ferească oricine o fi acolo sus - dac-o fi - de bâzâitul trântorilor*" - își spuneau albinele mai istețe. Dar nu toate erau istețe. Poate că ai să-mi spui că nici o albină sănătoasă la cap nu se va lua după ceea ce își imaginează o altă albină - fie ea și regină căzută în transa revelațiilor provocate din te miri ce - sau după bâzâiala unor trântori care nu știu decât să trândăvească și ar face orice ca lucrurile care sunt pe placul lor să nu se schimbe cumva.

Sau poate că ai să îmi spui că o albină sănătoasă la cap poate gândi și singură ceva de genul: „*așa cum eu - o biată albină limitată - nu pot să cunosc ceea ce își dorește o ființă atât de complexă și de neînțeles neamului albinelor ca apicultorul, nici alta din neamul meu nu va putea. Este ceva putred aici.*" Cu toate acestea se știe bine că uneori mai este și câte un roi care roiește și se îndepărtează de la rosturile sale firești, asta până când afumătoarea își face treaba.

Experiența ne învață că logica nu este cea mai pregnantă trăsătură atunci când vine vorba despre roiuri, turme, gloate și alte adunături fie ele alcătuite chiar și din animalele care se numesc oameni: pentru ca lucrurile

să meargă firesc după natura lor și să nu o ia razna după câte o idee ciudată sau alta, fiecare prisacă trebuie să aibă în dotare câte un afumător.

Și acest afumător trebuie folosit la timp, altfel poate fi prea târziu. Pentru specia umană, afumătorul ar putea fi cunoașterea rațională și obiectivă a realității; ea este singura care poate potoli delirul somnului rațiunii, mai ales atunci când acesta sare peste cal. Trebuie să avem răbdare: cunoașterea rațională și obiectivă a speciei noastre se află abia la început. Încetul cu încetul vom desluși lucrurile unul după altul. Să cercetăm bine despre ce este vorba înainte de a ne schimba rosturile după vreo idee fantezistă emanată din cine știe ce rătăciri bolnave sau interese ascunse.

Dar să ne întoarcem la ritualuri - căci de la ele pornirăm. Ritualurile - omniprezente în cotidianul nostru își au rolul lor în echilibrul psihologic al ființei umane. Ele sunt benefice până la un punct, cu condiția să nu ne îndepărteze prea mult de realitate. Pentru a îndeplini acest criteriu, pe măsură ce avansăm în cunoaștere, ritualurile ar trebui să țină pasul cu vremurile - cu noile cunoștințe despre realitate.

Cei care ar trebui să le actualizeze nu o fac motivând ceva de moși și strămoși - în fapt temându-se să nu piardă controlul, să nu se destrame angrenajul, să nu le dispară avantajele. Întotdeauna cei care cred că au ceva de pierdut se pun în fața progresului.

Oricum argumentul cu strămoșii este fals: dacă strămoșii ar lua contact cu realitățile zilelor noastre - admițând că le-ar putea și înțelege cumva - ar începe să gândească cu totul altfel decât o făceau la vremea lor. Și anume aproape la fel ca și noi - cântărirea lucrurilor se face întotdeauna doar în contextul contemporan a ceea ce cântărim - adică în funcție de circumstanțe. Care se actualizează (se schimbă) mereu. Așa că ei - mai mult ca sigur - că și-ar actualiza ritualurile provenite din cunoașterea specifică vremii lor, la ritualuri mai potrivite cunoașterii din ziua de astăzi.

Însă nu sunt în întregime sigur de ceea ce ar putea avea de spus foștii locuitori ai Daciei de dinainte de invazia romană ascultând versurile actualului imn național: *„Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume / Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman, / Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume / Triumfător în lupte, un nume de Traian!”*. Probabil că ar mormăi prudent ceva nedeslușit în barbă, cam la fel cum făceau părinții noștri ascultând imnurile închinate „*eliberatorului*” tătuc Stalin. Sau poate că adoratorii lui Zamolxis s-au risipit care încotro lăsând locul liber cohortelor multietnice care însoțeau pe atunci legiunile romane.

Dar hai să lăsăm gluma la o parte și ia să vedem mai bine ce este cu ritualurile astea? Ritualurile sunt o rutină oarecare despre care unii cred că are rolul de a ne liniști, calma, reechilibra psihic. Unele sunt vechi de multe generații, altele noi se nasc chiar acum. Despre multe dintre ele nici măcar nu avem habar că ar fi ritualuri.

Uneori par a avea rezultate benefice în anumite împrejurări și asupra anumitor indivizi. Se aseamănă cumva cu situația celor care iau pastile false fiind adânc încredințați că iau medicamente și care apoi afirmă că simptomele de care sufereau s-au ameliorat - iar unii - chiar că s-au vindecat de tot.

De ce? Pentru că și luatul medicamentelor poate fi considerat că s-a încetățenit ca ritual, ca și orice altă acțiune repetitivă: alergatul, spălatul zilnic, plimbatul câinilor, chiar și privitul la televizor, mâncatul, ascultarea muzicii sau cititul. Și multe, foarte multe altele.

Odată înfăptuit ritualul ne așteptăm ca ceea ce credem că se întâmplă de obicei după acel ritual să se și întâmple. Efectul placebo este și el efectul unui ritual de pseudo-medicină. Care uneori și în anumite condiții pare a da roade.

Apropo de acest pare: cineva a împărțit doisprezece oameni în două grupe de câte șase. Fiecărui membru din primul grup i s-a desenat pe frunte o floricică roșie, iar celor din cel de-al doilea grup o floricică albastră. După câțiva ani de așteptare, trei din grupul care avea desenată pe frunte o floricică roșie au murit de o boală oarecare, în timp ce din celălalt grup nu a murit nimeni. Cel care a făcut experimentul a primit premiul Nobel pentru descoperirea tratamentului împotriva morții, după care toți oamenii au început să-și picteze pe frunte câte o floricică albastră.

Este doar o glumă? Este și nu prea. Mare parte din medicina „*modernă*” se bazează pe statistici care nu țin cont de specificitatea individului. Mulți doctori încă nu au aflat că există doar bolnavi și nu boli. Și prea mulți se bazează mai mult pe statistică ca metodă de investigație medicală sau tratament decât pe investigațiile specifice necesare fiecărui caz în parte. Nu poți avea rezultate corecte dacă ignori circumstanțele particulare ale fiecărui caz în parte.

Anacronismul unora dintre ritualuri poate determina tensiuni și probleme grave în societate, împiedicând conviețuirea pașnică și progresul, putând duce chiar și la războaie - uneori autoproclamate „*sfinte*”. Este drept că această situație este întreținută de o imensă masă de indivizi direct

interesați în perpetuarea beneficiilor pe care le trag din această stare de lucruri. Și de inconștiența celor care preferă „*să nu se bage*” în loc să ia atitudine și să se străduiască să rezolve cauzele care provoacă tensiunile.

Lupta împotriva obscurantismului este de fapt lupta împotriva beneficiilor acestor indivizi. Ai să-mi spui probabil că știința ne va da răspunsurile care vor lămuri lucrurile. Chiar crezi că cei care profită dintr-o situație vor ceda în fața argumentelor de orice fel - fie ele chiar și științifice - și-și vor pune cenușă pe cap? Mai gândește-te puțin.

Probabil că acum ai să întrebi: „*Dar cum rămâne cu ritualurile alea care ne pot scăpa de stres?*” Ah, da, uitasem de ele - m-am luat cu vorba ca de obicei. Scuze. Păi este simplu: când te simți stresat, în funcție de împrejurări îți poți alege un ritual adecvat. De exemplu să te plimbi prin parc. Sau să te duci la o piesă de teatru. Sau să mergi cu bicicleta. Sau ce vrei tu. Singura condiție este să te conformezi discernământului, moralei și circumstanțelor. Și - mai ales - să crezi în eficacitatea ritualului ales.

Ar fi trebuit să închei aici dar parcă te-am auzit exclamând mirat „*Toată polologhia asta doar pentru atât?!*” Uneori - dragă cititorule - simt că mă cam stresezi. Așa că după ce termin acest capitol mă duc să-mi plimb cățeii. Sau poate că am să-mi răsfăț pisica cu un periat pe spinare. N-ai idee ce bine poate să-ți facă un mic ritual care te scoate din „*ghearele*” stresului.

Și înainte de a încheia, îți mai dezvălui un secret care te poate ajuta să-ți alegi cel mai bun ritual care să te scape de stres: privește la cei care îl practică deja. Dacă consideri că ei sunt asemenea ție, alătură-te lor. Cine se aseamănă se adună. Dacă ești o persoană religioasă, du-te la biserică. Dacă ești ateu, vizitează un muzeu, fă sport sau drumeții.

Ori - și mai bine - încearcă să gândești rațional, încearcă să deslușești ce anume te supără și de ce anume te supără. Apoi, dacă nu găsești singur o soluție rezonabilă, adoptă ritualul cel mai sănătos: cere sfatul unui specialist în domeniu. Dar al unuia care se bazează cu adevărat pe cunoașterea realității. Pentru că stresul nu este un moft, în anumite condiții el poate să deterioreze grav calitatea vieții și uneori chiar să determine moartea.

MOARTEA

Seneca spunea că „*moartea este pentru unii o pedeapsă, pentru alții un dar și pentru majoritatea o favoare*”. Ea ne așteaptă pe toți la capătul drumului. Pentru unii dintre noi, pare a fi o binecuvântată odihnă la capătul unei vieți zbuciumate, pentru alții poate fi un accident nedorit tocmai când credeau că nimic nu le mai putea sta în cale ca să își împlinească în sfârșit visurile. Și - destul de uimitor - pentru foarte puțini, este un eveniment așteptat cu nerăbdare, în speranța într-o viață viitoare mai fericită.

Despre moarte încă mai gândim și ne exprimăm folosind simbolurile vechilor concepții, cu toate că unii chiar cred că umanitatea a depășit deja stadiul copilăriei cunoașterii. Adevărul trist este că majoritatea dintre noi suntem abia la începutul acestui stadiu. Din păcate - pentru cei mai mulți - mai este mult până departe. Abia dacă am întredeschis puțintel ușa cunoașterii și nu ne prea simțim în stare să intrăm pentru că ne temem prea mult să înfruntăm realitatea. Pentru că ne este frică de ceea ce am putea vedea, dacă am catadicsi să deschidem ochii doar cu puțin mai mult ca de obicei.

Teoretic, ar trebui să nu existe moarte pentru că - dacă fizica modernă nu cumva se înșală - particulele din care este alcătuit universul par a fi nemuritoare. Doar combinațiile lor sunt efemere și de aceea universul nu este o structură încremenită. Din păcate nici noi nu suntem altceva decât o astfel de combinație efemeră. Energia Big Bang-ului nu s-a disipat total și încă continuă interacțiunea materiei, care determină combinarea particulelor în atomi, atomii în molecule, moleculele în structuri simple, structurile simple în structuri complexe.

În cadrul realității umane numim moarte un fenomen care se aseamănă cumva cu căderea pieselor de domino. Componentele organismului nostru cedează treptat, una după alta, datorită unui proces pe care îl numim degradare. Unii consideră că nu este chiar așa, însă pentru a experimenta cu adevărat moartea și a cunoaște exact ce este ea, trebuie ca mai întâi tu însuți să mori. Nu dintr-o dată, instantaneu - așa cum cred că și-ar dori cei mai mulți dintre noi - ci destul de lent, de-a lungul a mai mulți ani. Și crede-mă, sunt deja expert în a experimenta domeniul acesta.

Nu te grăbi să mă contrazici cu exemple de „*sculați din morți*”: a vegeta o perioadă mai mare sau mai mică de timp nu înseamnă moarte, ci doar o încetinire sau o oprire temporară a unor funcții biologice. Iar chestiile gen

„*tunel către lumină*” sau „*desprindere de trup*” și „*zbor deasupra propriului corp*” nu sunt altceva decât „*interpretări personale*” a unor situații cauzate de către - printre altele - o ineficientă oxigenare a creierului.

Un fel de vise. Și știm că visele sunt o interpretare eronată a realității datorită restrângerii accesului la informațiile provenite din percepții sau chiar a distorsionării prelucrării acestora din diferite cauze. Asta dacă nu cumva din cine știe ce motive prozaice (alimente alterate, intoxicație cu fum, gaz sau medicamente, consum de alcool, droguri și mai știu eu ce) ajungi să crezi că vezi cai verzi pe pereți.

Caracterul trecător al structurilor materiale permite - printre multe altele - și apariția vieții și a existenței noastre așa cum o știm. Dar și a morții. Animalul cu pretenții de om face și el parte din lanțul acesta permanent al formării și destrămării structurilor.

Ne place să credem că suntem printre cele mai complexe structuri din univers și de multe ori - în limitarea noastră - considerăm că scopul universului suntem noi. Judecăm complexitatea lucrurilor cu care venim în contact după capacitatea noastră de înțelegere, care este strict limitată doar la ceea ce am mai experimentat anterior. Nici prin cap nu ne trece că am fi doar niște paraziți oportuniști apăruți întâmplător datorită unor condiții favorabile.

Se pare că uităm mai mereu că funcțiile ființelor umane s-au dezvoltat ca urmare a unor necesități particulare generate de interacțiunea cu un anumit tip de mediu și nu reprezintă nici pe departe cea mai eficientă cale de a înțelege corect realitatea existenței. Pentru că nu pentru înțelegerea realității au fost create acele funcții. La fel cum un biet car aciuit într-un pian nu are cum să înțeleagă muzica lui Beethoven (realitatea umană) altfel decât ca pe zgâlțâială neplăcută și deranjantă pentru tihna sa.

Funcțiile organismului nostru sunt destinate supraviețuirii prin cunoașterea și adaptarea la realitatea umană și nicidecum cunoașterii adevăratei realități a existenței. Mai ții minte realitatea muștei de la teatru, realitatea reginei albinelor blagoslovită cu o viziune de la dâra de lavandă, ori realitatea gândacului îndrăgostit de o sticlă verde de bere? Cam la fel este și realitatea umană: o realitate fictivă, bazată pe un cumul de păreri subiective și eronate asupra a ceea ce credem că ne spun simțurile.

Din nefericire - în univers - lucrurile sunt de o asemenea natură încât părerile noastre despre realitatea existenței nu pot fi confirmate de o autoritate independentă și obiectivă, mai credibilă decât propriile noastre

păreri subiective, așa că rămânem cantonați în limita noastră de înțelegere: în realitatea umană. La fel ca și realitatea mușteloor care nu au cum să-și depășească granițele propriilor păreri.

Se pare că entitatea numită om - cam la fel ca oricare altă entitate din univers - este doar un flux de particule care interacționează o perioadă oarecare de timp, particule aflate într-un continuu tranzit dinspre și înspre entitatea respectivă și mediul înconjurător. Mai precis, o expresie a mediului, sau și mai precis o expresie locală a universului, a materiei, a întregii existențe.

Vorbeam despre un proces fluid în cadrul căruia se creează și se distrug în mod continuu structurile aferente alcătuirii noastre biologice efemere. Această biologie a noastră are pe lângă multe alte particularități și proprietatea de a genera starea de conștientizare a propriei existențe ca persoană - permițându-ne descoperirea sinelui și o destul de sumară înțelegere a relațiilor noastre cu mediul.

Ne considerăm a fi o persoană, o entitate finită și relativ stabilă ca alcătuire, deși în fiecare secundă are loc transferul a milioane de particule înspre și dinspre ceea ce numim corpul nostru. În fiecare secundă se creează și se distrug în noi microstructuri și chiar structuri complexe, astfel încât se poate afirma că la un moment dat particulele care alcătuiesc corpul omenesc sunt aproape în totalitate altele decât cele care erau cu numai câțiva ani în urmă.

Cel care am fost a murit deja, cel care suntem moare treptat în fiecare clipă, cel care vom fi va muri definitiv cândva. De fapt a muri este impropriu, mai corect ar fi transformare, relocare sau disipare. Noi nu mai suntem de mult cel care am fost, suntem doar o amintire a lui. O amintire păstrată nu numai în memorie ci și de toate componentele organismului. Totul se înnoiește mereu dar păstrează amintirea a ceea ce a fost. Noul copiază vechiul și așa apare sentimentul de continuitate în timp.

Nu suntem încă cel care vom fi atunci când vom muri definitiv, cel care va fi cu totul altceva decât ceea ce suntem acum. Și atunci de ce ne mai temem de moarte? Am mai trecut deja de atâtea ori prin moarte - a murit copilul care am fost, adolescentul care am fost, tânărul care am fost. Până la urmă va muri și maturul care încă mai suntem. Oricum, când îți va suna ceasul, nu vei muri tu cel de astăzi, ci cel care vei fi atunci. De ce te temi pentru el?

Putem constata grosier schimbarea noastră fizică privindu-ne în oglindă. Modul nostru de a fi se schimbă ceva mai greu. De ce? Pentru că pe lângă predispoziția organismului determinată de un anumit tip de microstructuri proprii fiecăruia, persoana noastră fizică și psihică se bazează pe ceea ce denumim - cu un șablon adânc încetățenit - memorie. Adică urmele lăsate în noi de interacțiunile noastre trecute.

Deși celulele mor după un timp și apar altele noi în locul lor, informațiile specifice identității celulelor care dispar sunt transmise noilor celule. Iar „*centrul coordonator*" al organismului (creierul) pare să nu observe modificările. Deși la un moment dat suntem aproape complet diferiți de cum am fost la început, totuși avem un sentiment de remanență în ceea ce privește persoana noastră. Îl identificăm pe cel de acum cu cel de odinioară. Chiar dacă părul ne-a albit, dinții ne-au căzut și ne-a cocoșat timpul, noi credem și simțim că tot noi suntem, același individ, poate doar cu foarte „*puțin*" mai altfel ca înainte.

Însă din punct de vedere practic, dispariția particulelor organizate în celulele care ne-au alcătuit cândva nu înseamnă altceva decât moartea celui care am fost la un moment dat. O moarte repetată care parvine mereu pe parcursul timpului, odată cu fiecare schimbare importantă a particulelor care ne alcătuiesc. Copilul din tine a murit, ceea ce a rămas este doar amintirea lui. Tu nu ești el. Tu nu ești încă ceea ce vei fi mai târziu când cel ce vei fi atunci va muri.

Dar - fiind obișnuiți să ne gândim la noi înșine ca la un întreg oarecum stabil în timp și aparent având caracteristicile predominante constante - ignorăm faptul că milioanele de celule care ne formează mor și se nasc într-un flux continuu, modificând mereu ceea ce considerăm în mod eronat că ar fi același corp cu cel pe care îl știam cândva. Ignorăm și faptul că în noi intră zilnic și ies substanțe într-un mod evident chiar și pentru percepțiile noastre superficiale.

Putem spune că pe tot timpul vieții noastre, murim și ne naștem mereu. Sau altfel spus - ne transformăm continuu. Ceea ce ne împiedică să fim conștienți de acest lucru se datorează unui proces de asimilare a unei părți din informația conținută în vechile structuri de către noile structuri care le iau locul și care sunt considerate de către creierul nostru ca fiind aceleași. De ce? Pentru că plaja sensibilității percepțiilor noastre este foarte scăzută și de aceea mai mereu considerăm ca fiind identice lucruri care nu sunt deloc identice. Cam ca în felul în care îi percepem pe gemeni ca fiind „*identici*" și fulgii de nea că ar fi la fel - deși fiecare fulg de nea are o configurație proprie.

Savanții susțin că sunt pe cale de a descoperi și inhiba comenzile (genele) care determină îmbătrânirea și moartea organismului nostru. Mai clar - se afirmă că procesul de reînnoire a structurilor din care este format organismul poate fi determinat artificial să meargă la infinit, inhibând astfel procesele degenerative.

Acesta nu este un lucru chiar atât de nemaipomenit așa cum pare, nemaipomenite ar fi implicațiile. Dar pe noi acum nu ne interesează tinerețea fără de bătrânețe, ci doar să încercăm să înțelegem câteva dintre fațetele conceptului de moarte. Și nu-ți pune mari speranțe în aceste afirmații - ca de obicei, unii se hazardează să lanseze ipoteze neverificate practic doar ca să fie ei primii din domeniul respectiv.

Am văzut că moartea privită ca o pierdere a conștiinței de sine drept urmare a unei degradări fizice extreme este în fapt un proces de transformare de lungă durată (la scara noastră de timp) - un proces care afectează rând pe rând subsistemele organismului, ducând - atunci când se poate - la înlocuirea acestora cu altele noi.

Odată cu înlocuirea unor subsisteme apar și mici diferențe între cele vechi și cele noi (uzura, îmbătrânirea) care se accentuează în timp până la o anumită limită. După această limită, efectele transformării a ceea ce a fost în ceea ce este devin evidente chiar și percepțiilor noastre neperformante.

Cedarea unui sistem mai important (să spunem inima) va determina căderea în lanț și a altor subsisteme ale organismului considerate ca fiind vitale. Viteza cu care acestea cedează în această ultimă fază este enormă în comparație cu viteza lor de erodare de până acum sau cu viteza cu care ele s-ar putea eventual regenera - dacă ar dispune de circumstanțe favorabile și mai ales de timp.

Din punctul comun de vedere, abia când se generalizează oprirea sistemelor vitale se consideră că s-a instalat moartea, ca și cum această situație ar fi apărut așa ca din senin și nu ca o serie cumulată de căderi ale organelor - asemănătoare cumva cu piesele de domino care se prăbușesc una după alta. Aici avem o astfel de prăbușire în lanț, dar una lentă în timp, pentru că după fiecare piesă căzută urmează o perioadă de erodare a pieselor afectate de către această cădere, ceea ce determină noi deteriorări ale mașinăriei umane.

Conceptul de moarte este ceva vag, provenit din timpuri în care fantezia unora ținea de multe ori locul experiențelor verificate. Conform cunoașterii

actuale nu există moarte în univers, ci doar o realocare fluidă și permanentă a repartiției particulelor spre și dinspre manifestările locale generate de interacțiunile materiei. Există doar o tranziție de particule cu viteze diferențiate în și dinspre sistemele care compun ceea ce denumim corpul nostru. Este un proces comun tuturor existențelor fie că ele sunt considerate ca fiind vii sau fără viață.

Nu prea îți vine să mă crezi și vrei să te convingi cu ochii tăi? Înarmează-te cu un microscop și privește pe cearceaful pe care ai dormit astă noapte: vei zări o grămadă de acarieni fericiți care înfulecă celulele exfoliate care cu numai câteva zeci de minute înainte făceau parte din prețiosul tău „*eu”*. Nu te speria, în locul acelor celule au și apărut altele care fac de zor ceea ce făceau și predecesoarele lor.

Observă și picăturile de transpirație sau cele de sebum secretate de glandele sebacee, firele de păr desprinse… Apropo, pe unde or mai fi acum unghiile tale tăiate, dinții de lapte sau șuvițele din părul tău de care te-ai despărțit de atâtea ori de-a lungul timpului? Din ce alte sisteme străine ție or fi făcând ele parte în clipa de față?

Ele nu sunt moarte decât din punctul de vedere al unor concepte arhaice: ele „*trăiesc*” o „*viață*” nouă cu totul diferită de ceea ce înțelegi tu prin viață. Dar noi - obișnuiți să vedem realitatea ca pe o uniune de individualități, nu putem înțelege logica realității privită ca pe un întreg indivizibil.

O să spui probabil că moartea este o stare caracterizată în principal prin dispariția conștiinței de sine. Ce părere ai atunci despre somnul fără vise și fără conștiința propriei existențe, în care activitatea cerebrală nu încetează total? Ce părere ai despre miile de cazuri în care medicii afirmă că unii dintre cei care sunt susținuți în viață de aparate nu au conștiință de sine (nu prezintă semne de activitate cerebrală normală), corpul funcționând totuși în continuare „*ca o legumă*”?

Sau poate o să spui că moartea se referă doar la încetarea funcționării sistemelor considerate vitale. Știm că la multă vreme după declararea morții unui individ, o bună parte a subsistemelor care îl compun continuă încă destul de multă vreme să funcționeze. Ba chiar unele organe prelevate continuă să funcționeze mulți ani în alte corpuri sau cu ajutorul aparatelor destinate acestui scop. Chiar și într-un cadavru, unele procese celulare continuă până când se schimbă radical condițiile care le permit existența.

Presupusa dispariție a unei proprietăți (conștiința de sine) aparținând materiei organizate într-un anumit mod, o punem pe seama modificării structurilor care susțin această proprietate. Datorită instinctului de conservare, unii dintre noi consideră acest lucru înfricoșător sau cel puțin macabru. La scara universului acest lucru este nesemnificativ, pentru că realitatea nu ține cont de gradele de importanță subiectivă specifice părerilor umane.

Să o scurtăm ca să nu ne mai plictisim de moarte vorbind atâta despre moarte. Ce vreau eu să-ți spun este că atunci când ne gândim la moarte, de obicei uităm că nu suntem decât o parte a universului, că nu suntem separați de acesta așa cum am fi tentați să credem. Uităm că moartea este un concept preluat din timpuri în care fantezia ținea loc de cunoaștere și că astăzi știm că există un punct în organizarea materiei corpului uman de la care manifestările materiei numite generic conștiință de sine par a nu mai funcționa - cel puțin nu mai pot fi detectate cu tehnica actuală.

Uităm că nu suntem decât un sistem alcătuit din subsisteme care încă de la naștere se comportă aidoma unei comete care de-a lungul existenței ei își pierde masa până la dispariția completă a formei inițiale. Dar fiecare particulă desprinsă de la locul său își va continua existența personală, alăturându-se altor forme, tot așa cum s-a alăturat inițial cometei respective. Uităm că particulele care au alcătuit cândva un corp vor participa la formarea altora, care - la fel ca și noi - nu ar avea șansa la existență fără acest perpetuu transfer de materie.

Uităm că ceea ce a crescut în noi (organe) sau a intrat în noi sub formă de hrană, apă și aer nu pot rămâne în noi la nesfârșit ci - pe diferite căi - ne părăsesc în căutarea unor alte *„gazde" și noi modalități de existență*. Unele o fac mai repede sub formă de materii fecale, urină, transpirație, exalație, altele mai rar sub formă de păr, unghii, lacrimi, mucozități și așa mai departe.

Uităm că împărțirea materiei în „*vie*" și „*moartă*" nu este decât o catalogare subiectivă, tributară altor vremuri cu un alt nivel de cunoaștere. Este greu de priceput subtilitatea sensurilor realității de către cei obișnuiți cu rutina staționării în confortabila aparență a realității ficționale - realitatea umană bazată doar pe părerile noastre superficiale despre realitate. Suntem încă tributari unui model reducționist în care împărțim universul în entități, ignorând faptul că acestea ne apar nouă ca fiind distincte doar datorită modului nostru limitat de percepere și procesare a informațiilor provenite din percepții.

În univers nu există moarte, ci doar o continuă transformare care determină circumstanțe locale să devină prielnice unor anumite manifestări ale materiei. Doar noi privim lucrurile în mod egoist, ca și când lumea a început și se va sfârși odată cu noi. În fapt totul nu este altceva decât o continuă repoziționare a particulelor materiale. Se spune că dacii se bucurau când mureau pentru că erau încredințați că vor merge la zei. Credincioșii de astăzi ar trebui să se bucure și ei de moarte dacă într-adevăr cred că astfel merg la zeii lor. Dar se pare că instinctul de conservare este cu mult mai puternic decât părerile noastre despre realitatea existenței.

Astăzi nu prea se bucură nimeni de moarte cu toate că mulți cred sau vor să creadă că ar exista o viață cu mult mai bună chiar și după moarte. De ce privim moartea cu atâta oroare și anxietate și nu ca pe o simplă trecere către altă viață? Pentru că avem instinct de conservare care vrea să ne țină cât mai mult cu putință în viață. Egoismul instinctual ne împiedică să ne privim liniștiți trecerea de la viu la neviu. A noastră sau a celor asemeni nouă. El ar vrea să rămânem veșnic în aceeași ipostază de făptură vie. De fapt asta este și misiunea lui: de a ne ajuta să rămânem în viață cât de mult se poate în funcție de circumstanțe.

Chiar dacă gândirea noastră nu poate părăsi imaginea eronată pe care ne-am făcut-o despre existență, putem totuși să recurgem la extrapolări mai pe înțelesul nostru pornind de la faptul că „*moartea*” altor sisteme și subsisteme a făcut posibilă apariția noastră. Ceea ce numim „*moartea*” noastră va face posibilă apariția altor sisteme mai mult sau mai puțin complexe. Nici o particulă din ceea ce am fost noi nu va dispare din realitate, ci doar își va schimba poziția în continuumul spațiu-timp și se va alipi cumva altor structuri. Și asta mereu până la sfârșitul universului. Dacă va fi vreodată vreun sfârșit.

Pentru capacitatea noastră limitată de înțelegere, universul pare a fi un tot unitar format din particule de materie aflate în permanentă mișcare datorită impulsului inițial dar și datorită interacțiunii dintre ele. S-ar putea să mai cuprindă și altele în afară de materie, dar deocamdată asta este tot ceea ce știm bazat pe dovezi rezultate din experimente repetabile.

Tanti aia cu coasa este doar un basm apărut ca atâtea alte basme din neputința noastră de a înțelege corect realitatea existenței. Simplificat: moartea nu există decât ca un simplu șablon în sistemul de gândire uman, un șablon atribuit situațiilor în care o configurație se schimbă suficient de mult încât simțurile noastre limitate nu o mai recunosc. Cu alte cuvinte -

considerăm că s-a instalat moartea atunci când nu mai percepem caracteristicile principale pe care le atribuim vieții.

Lucrurile sunt cu siguranță cu mult mai complexe decât și le poate imagina în prezent mintea omenească. Asta nu înseamnă că trebuie să te înregimentezi în turma vreunui păstor care pretinde că știe el mai multe decât noi, chiar dacă clamează fără dovezi pretinse revelații provenite dintr-o sursă cu neputință de verificat. Învață să gândești singur - firescul lucrurilor îți va apare după ce vei înlătura perdeaua de păreri false cu care - de-a lungul timpurilor - am fost obligați să reducem la absurd complexitatea realității existenței pentru a o face mai profitabilă unora.

Dacă vrei să te armonizezi cât mai mult posibil cu realitatea, cel mai sigur lucru pe care îl ai de făcut este să îți bazezi universul personal pe adevărurile temporare ale cunoașterii științifice. Nu sunt infailibile, dar măcar au meritul de a recunoaște atunci când au greșit și încearcă mereu să se corecteze. La fel cum cei din antichitate se bazau pe adevărurile temporare ale timpului lor. Acest lucru îți dă un echilibru, o siguranță, o predictibilitate și un sentiment de control. Și pornind de la adevărurile timpului tău, cercetează în continuare realitatea existenței încercând să îți îmbunătățești cunoașterea.

Și nu ai de ce să fii trist: ceea ce numim moarte nu este doar un sfârșit, este în aceeași măsură și un început: tot ceea ce face parte din tine în această clipă a existat de la începutul universului și va exista până la sfârșitul său ca parte din nenumăratele și uimitoarele manifestări ale materiei. Iar faptul că la un moment dat ai putut fi conștient de acest lucru, sub această formă a ta de acum, este un lucru minunat care ar trebui să te umple de bucurie. Dar nu este ceva veșnic și tocmai de aceea este și atât de prețios.

Nu moartea ar trebui să fie problema noastră, ci modul în care gândim și acționăm atunci când trăim. De la începutul universului până în clipa zămislirii noastre - fiecare dintre noi ca entitate conștientă de sine - am fost tehnic morți. La fel vom fi și după ce „*nu vom mai fi*” ceea ce suntem acum. Simte careva vreo spaimă referitoare la morțile nenumărate ale entităților din care am făcut parte înainte de a fi oameni? Bocim roșiile pe care le-am mâncat, stelele care au explodat, roiurile de praf cosmic care au sfârșit constrânse de gravitație ca să devină substanțele din care suntem alcătuiți?

Să nu lăsăm instinctul din noi să-și impună temerile - putem fi ceva mai mult decât niște animale care se supun instinctelor. Putem înlocui

instinctiva teamă de moarte cu bucuria de a trăi așa cum trebuie: în concordanță cu circumstanțele care ne-au personalizat existența formându-ne așa cum suntem acum. În concordanță cu mediul și cu scornelile benefice ale speciei noastre - societatea și regulile ei. Așa perfectibile cum sunt ele.

Fiecare particulă care a făcut, face sau va face vreodată parte din tine există de când s-a născut universul și va dura cât va dura și universul. Determinările te-au creat ca pe o efemeră manifestare locală a materiei. Totul este atât de mare și de complex încât noi părem doar un improbabil și insignifiant accident. Totuși existăm. Să ne bucurăm că avem această șansă de a fi conștienți de propria existență

Să încercăm fiecare în felul său personal de a fi să tindem către idealul de om cu adevărat - acest lucru poate reprezenta pentru fiecare dintre noi cu mult mai mult decât o biruință personală asupra morții. Așa vom putea da un sens uman existenței noastre. Putem birui moartea lăsând urmașilor o lume a ideilor care nu mor. O lume a valorilor umane care să justifice trecerea noastră prin stadiul în care materia ne-a modelat sinele trecător. Trebuie doar să vrem și să ne străduim, fiecare după putința sa.

Seneca, Leonardo da Vinci, Shakespeare, Hawkins și foarte mulți alții ca ei nu au murit. Ei trăiesc printre noi prin ideile lor și vor trăi mereu câtă vreme va exista în univers inteligență umană. Și nu este important să ajungi neapărat la nivelul lor. Important este să încerci să te desprinzi de sub imperiul instinctelor și să tinzi către a deveni un om adevărat. Restul vine de la sine datorită interdependențelor.

Poate că ai să-mi spui că ideile unei generații sunt mereu contrate de ideile generațiilor care urmează. Da, dar acest lucru se întâmplă pentru că ideile unei generații se ridică doar până la nivelul cunoașterii acelei generații. Ele reprezintă o treaptă pe scara cunoașterii noastre. Chiar dacă o parte dintre ele vor fi invalidate de trecerea timpului, fără ele progresul nu ar fi posibil. Fiecare dintre ele reprezintă un pas, o încercare de a desluși realitatea. Fiecare reprezintă o victorie a umanității împotriva morții, împotriva efemerității existenței noastre ca individ și ca specie.

Într-un final îndepărtat omenirea va dispare. Și atunci poate că te întrebi ce rost mai are această luptă pentru cunoașterea realității? Cunoașterea înseamnă o șansă în plus la supraviețuire. Dar nu o supraviețuire doar animalică, instinctuală, ci o supraviețuire inteligentă, prelungită prin cunoașterea și adaptarea la realitatea existenței. O supraviețuire datorată

înțelegerii realității existenței și conjugării eforturilor tuturor în vederea armonizării noastre cât mai benefice cu ea.

Cunoașterea realității ne ajută să înțelegem cine suntem, de ce suntem și ce trebuie să facem ca să putem exista în continuare. Ne ajută să dăm un sens uman și valoare umană existenței noastre. Ne dă o justificare umană existenței noastre. Cunoașterea sparge barierele de timp impuse de moartea individului. Ea creează o realitate umană care va dura tot atât cât va dura și specia noastră. Iar această realitate, ca să nu genereze doar o existență vegetativă, are nevoie de valori umane.

Moartea dă măsura valorilor noastre. Faptul că nu suntem veșnici, că avem la dispoziție un timp limitat ca să încercăm să ne autodepășim condiția face cu atât mai valoros scurtul timp în care putem - pe măsura putinței fiecăruia - să dăm ceea ce avem mai bun în noi. Iubire, respect și grijă pentru tot ceea ce merită iubire, respect și grijă.

Vom dispărea cândva din economia universului. Acest lucru este fără tăgadă. Dar câtă vreme vom fi, vom aduce universului ceva ce nimeni și nimic înaintea noastră și nimeni și nimic după ce noi nu vom mai fi nu a putut și nici nu o va mai putea face: să creeze un univers uman, o realitate umană bazată pe încercările noastre de a desluși realitatea existenței.

Și chiar dacă înțelegerea umană asupra realității existenței va fi mereu departe de ceea ce este în fapt realitatea existenței, eu cred că totuși strădania noastră de a înțelege toate cele ce sunt este pe deplin meritorie. Așa că ce este în fond moartea? Doar un sfârșit al unei etape. Să ne temem mai mult că nu vom reuși să dăm suficientă valoare acelei etape decât de faptul că aceasta are un sfârșit. Toate lucrurile au un sfârșit. Chiar și acest capitol.

ATUNCI ȘI ACUM

Dacă am compara două momente din istorie - două momente suficient de distanțate în timp încât să existe diferențe notabile între ele - am ajunge probabil la o concluzie relativ pozitivă referitoare la ascendența unor parametri convenabili nouă celor de astăzi. Dar asta doar dacă judecăm lucrurile după standardele din timpul nostru.

Este normal ca traiectul concepțiilor sociale spre stadiul actual să ne apară nouă celor de astăzi ca o evoluție, pentru că fiecare generație are tendința de a se considera pe sine și idealurile sale ca pe o țintă către care au tins generațiile anterioare. Din păcate, acesta este un lucru în totalitate fals.

De ce este fals? Pentru că - mai mult ca sigur - nu am ajunge la aceleași concluzii dacă am judeca prezentul după standardele din vremea înaintașilor. În acest caz am ajunge la concluzii care ar indica o involuție clară, o năruire a conceptelor pe care ei își bazau valorile la vremea lor.

Societatea actuală ar fi considerată de către ei drept o societate oportunistă, fără onoare, fără vlagă, fără mândrie, fără idealuri nobile, lașă, cu bărbați care pot fi considerați cel mult niște fătălăi care cel mai adesea dau înapoi în fața greutăților vieții și cu femei care și-au pierdut feminitatea, pudoarea și nu-și mai cunosc nici măcar locul și rostul.

Adică o societate degenerată, total contrară viselor și speranțelor prin care ei își proiectau viziunile despre viitor. Ceea ce am ajuns noi astăzi li s-ar părea mai mult o adunătură de indivizi triști și singuratici, care își aruncă unii altora priviri pe furiș ca să vadă dacă nu cumva celălalt a găsit o scurtătură mai bună pe care să o folosească și el la rândul său pentru a se cățăra cât mai repede și cât mai sus peste capetele celorlalți.

Poate că vor aprecia unele dintre progresele noastre tehnice, dar pe noi și felul nostru de a fi și de a interacționa unii cu alții, cu siguranță nu, în nici un caz. Am fi văzuți ca o jalnică adunătură de indivizi neputincioși, incapabili să supraviețuiască fără gadgeturile, tehnologia și rutinele lor cu care și-au artificializat viața și s-au îndepărtat de realitate.

Trecând succint în revistă etapele istoriei, constatăm că fiecare nouă generație renunță nu numai la o parte dintre normele sociale (regulile de

morală) moștenite de la predecesori, dar și la o parte consistentă dintre idealurile acestora. În timp ce tânăra generație consideră că s-a eliberat de constrângeri inutile și-și ia zborul către propriile idealuri, vechea generație privește această frenezie a eliberării ca pe o capitulare a unor caractere insuficient sau incorect formate - „*Tineretul de astăzi!*”.

În timp ce vârstnicii clamează cu mândrie că au răzbătut cu greu prin viață fără a renunța la principiile lor, cei ceva mai tineri decât ei par a nu se da în lături de la nimic pentru a obține fiecare pentru sine un loc cât mai călduț sau cât mai în față, neținând cont de aproape nimic - părând fideli sloganelor „*totul sau nimic*” sau „*după mine potopul!*”. Iar asta se repetă generație după generație, amplificându-se din ce în ce mai mult ca un bulgăre de zăpadă care a scăpat la vale pe pârtia relațiilor sociale.

Valorile și principiile care formau cândva osatura societăților tind să se subțieze odată cu trecerea timpului ajungând „*de modă veche*”, „*inutile*” și adesea „*caraghioase*”, sau chiar „*fără importanță*” pe fundalul „*noilor contexte*”. Sau „*noilor realități*” cum spun cei care simt nevoia să-și justifice în ochii celorlalți îndepărtarea de valorile și principiile tradiționale.

Abandonarea de către generația tânără a unora dintre vechile principii călăuzitoare considerate ca fiind „*depășite*” are drept cauză principală incapacitatea vechii generații de a motiva aceste principii în ochii tinerelor vlăstare. Tradiția comportamentală socială dispare rapid atunci când noile generații nu-i mai înțeleg beneficiile sau consideră că a descoperit căi cu mult mai lesnicioase de a-și atinge țelurile.

Tânăra generație consideră drept constrângeri inutile tot ceea ce nu ține de rezolvarea aspirațiilor ei specifice, aspirații care nu mai coincid cu cele ale generațiilor precedente. Unii privesc acest lucru ca pe un progres iar alții ca pe o decădere, o abatere de la principii în favoarea unor comodități, sau o încălcare flagrantă a moralei generației anterioare.

Această eludare parțială a vechilor principii călăuzitoare se face cel mai adesea în vederea obținerii unor comodități materiale și se realizează prin abandonarea aspectelor spirituale considerate ca fiind depășite, inutile sau chiar piedici în calea realizării noilor aspirații. În consecință, cei care mai încearcă să susțină vechea cale spirituală (vechile principii) sunt considerați anacronici și în anumite circumstanțe chiar stavile care trebuie înlăturate din calea „*noii ordini*” sau a „*progresului*” cum le place celor tineri să-și numească uneori avântul demolator (iconoclast).

Această ordine nouă nu este altceva decât un comportament social dezinhibat de unele reguli de morală, care alege să nu mai pună în practică vechile valori - deși cel mai adesea le proclamă în continuare ca fiind fundamentale. De ce? Abandonând în practică vechi principii care încă sună valabil (pentru că sunt adânc înrădăcinate în conștiința colectivă) dar a căror aplicare ar „*încurca*" noul mod de a fi, noua generație ar avea mai mult ca sigur un sentiment de vinovăție la gândul că nu prea face ceea ce ar trebui în mod normal să facă. Normalul fiind în acest caz normalul vechii generații în ale cărui idealuri a fost învățată să creadă.

De aceea noul comportament preferă să-și fardeze stridențele și să mimeze că ar fi continuatorul crezurilor vechii generații, decât să-și arate deschis adevărata față iconoclastă. De aceea mănânci astăzi roșii pe care acum două generații le-ai fi aruncat la porci și îți cumperi lucruri care nu durează și sunt nu numai de proastă calitate dar și de prost gust. De aceea lucrătorul nu mai are mândria propriei creații și în loc să țină la calitate se îndreaptă către eficiență. Din păcate „*eficiența*" este văzută doar ca un drum fără prea multe scrupule către umplerea propriului buzunar.

Dar hai să vorbim puțin și despre putere, să ne punem rău și cu ea. Că de la vânători, pescari, fumători, beți, afemeiați, ratați de toate felurile mai mici sau mai mari și până la tot soiul de specimene cu apucături care mai de care mai anapoda ne-am tot făcut dușmani. Întotdeauna lipsa de înțelegere a realității existenței, dublată de o lipsă de gândire în concordanță cu circumstanțele, dar și excesele de orice fel, ne duc unde nu trebuie.

Poate că ai să te miri din nou că pun vânătorii, fumătorii, pescarii și pe toți cei înșirați mai sus pe aceeași treaptă. Criteriul etichetării negative este simplu: este vorba despre cei care fără a fi fortuiți într-un vreun fel fac lucruri care nu numai că nu le sunt necesare, dar mai și provoacă rezultate negative asupra lor înșăși, a noastră a tuturor și chiar asupra mediului.

Și o fac dintr-o plăcere destul de greu de catalogat drept pozitivă. Și acum, ca să fim sinceri, cine are nevoie de asemenea „*prieteni*" care nu se pot abține pornirilor instinctuale? Evident nu sunt incluși aici pescarii și vânătorii care siliți de circumstanțe nu au alte căi de a se întreține pe ei înșuși și familiile lor. Doar cei care-și proclamă viciile drept „*sport*".

Iar în marea adunătură a celor care pun preț mai mult pe plăcerile lor, pe pornirile lor egoiste pe care și le urmează fără să le pese de ce se întâmplă cu ceilalți sau cu mediul se numără și politicienii. Așa că hai să-i scărmănăm puțin și pe politicieni, pe cei care ar fi trebuit să fie speranța

noastră de mai bine, dar care - din egoism și lipsă de empatie, iar unii chiar și din prostie - ne-au adus unde suntem acum: într-o fundătură din care nimeni nu pare să mai știe cum să iasă altfel decât cățărându-se pe spinarea celorlalți.

Cred că este ceva greșit în natura noastră a tuturor pentru că aproape întotdeauna - deși vedem că evenimentele se întâmplă mereu și mereu cam la fel - nu învățăm nimic de pe urma lor, ba chiar repetăm la nesfârșit aceleași greșeli. Cei care acced la putere nu țin seama de cei care i-au ajutat prin diverse căi să ajungă acolo; ei nu prea respectă regulile jocului politic decât dacă acestea le sunt cumva favorabile. Cei care își imaginează cu o uimitoare naivitate că „*aleșii*" vor lucra zi și noapte în folosul lor, s-ar zice că ar crede cu sfințenie că aceștia vor respecta în mod strict toate regulile jocului și toate promisiunile făcute.

Prin cuvântul „*aleși*" ne referim aici la toți cei care au stat în fruntea noastră conducându-ne destinele, fie ei împărați, regi, voievozi sau mai știu eu ce, până la cei de astăzi. Cei care le dau putere „*aleșilor*" sunt determinați să o facă pentru că nu prea au de ales. Aleșii fac cam tot ceea ce fac numai și numai în interesul lor personal sau în interesul acelora care îi sprijină pe diferite căi și pentru diferite interese - deși „*oficial*" clamează cu totul și cu totul altceva.

Sunt lucruri cunoscute de către toată lumea, dar fiecare dintre noi pare să accepte cum stau lucrurile și nu face nimeni mai nimic ca să schimbe situația. De ce? Poate pentru că fiecare își imaginează că în viitor ar putea și el la rândul său să o apuce pe asemenea cale? Fals. Doar din lașitate. Stăm pitiți ca să nu fim luați la ochi. Să nu deranjăm stăpânirea reprezentată prin acel ales, că nu se știe cum se întorc lucrurile contra noastră.

Interesul general al celor de care „*aleșii*" s-au folosit pentru a ajunge la putere este irelevant pentru cei aleși, dar a constituit încă din cele mai vechi timpuri cel mai bun pretext pentru a-și justifica prezența la pârghiile decizionale. Așa a fost și așa va fi mereu. Așa va fi până când cineva va reuși să inventeze un sistem - altul decât irelevantul și atât de ineficientul sistem al presupusei taxări la următorul vot[439] - care să-i facă pe cei care

[439] *Se face referire la credința naivă conform căreia politicienii care nu fac ceea ce au promis vor fi sancționați prin pierderea voturilor la următoarele alegeri; actul politic este cu mult mai complex decât această abordare simplistă, el include printre altele și mijloace mai mult sau mai puțin subtile de influențare care schimbă părerea opiniei publice despre ceea ce a înfăptuit sau nu un politician. Voturile sunt obținute nu de către cei mai eficienți politicieni, ci de cei care sunt propulsați de către cel mai profesionist aparat propagandistic; acest aparat are în spate interese economice, politice sau religioase - locale sau chiar din afara țării - interesate în mersul alegerilor într-o anumită direcție. Adeseori un ticălos carismatic - în ciuda tuturor evidențelor comportamentului său negativ - ajunge în frunte nu numai datorită matrapazlâcurilor electorale dar chiar și datorită procentului uriaș de „idioți utili" (oameni care nu gândesc singuri: credulii, naivii și cei mult prea ușor de manipulat sau chiar de cumpărat).*

decid în numele nostru nu numai să răspundă pentru faptele lor, dar să și repare prejudiciile aduse prin acțiunile sau nonacțiunile lor.

Cine să inventeze un asemenea sistem ideal? Eu nu, tu nu (că noi nu ne pricepem) iar cine s-ar pricepe nu are interes să-și taie singur craca de sub picioare de dragul nostru. Și așa se creează mediul propice din care răsar ca din senin acei „*Mesia*” de ocazie care mai întâi ne entuziasmează promițându-ne marea cu sarea, ca apoi să dispară după ce s-au îndestulat - lăsându-ne pe noi cu buzele umflate. Iar noi oftăm resemnați, gândindu-ne că nu putem face nimic „*pentru că așa este de când lumea și așa va fi mereu*”. Și votăm pe altul care promite aceleași lucruri pe care - știm și noi și o știe și el - nu le va realiza. Ceva este defect aici. Ori noi, ori sistemul ăsta.

O să-mi spui că greșesc dându-mi exemple de nenumărate decizii care par a fi fost date în favoarea celor mulți. Te-ai gândit vreodată că fără acele decizii decidenții nu ar mai putea rămâne la putere? Că ele reprezintă o infimă parte din ceea ce ar fi trebuit ei să facă cu adevărat, o parte realizată fortuit doar pentru justificarea prezenței lor la manetele puterii și evitarea reformării sistemului? Și că această infimă parte nu este nici pe departe partea esențială a deciziilor care ar fi trebuit luate pentru ca lucrurile să se schimbe astfel încât să meargă mai bine pentru toată lumea?

Și - ca o paranteză - chiar crezi că cei „*aleși*” sunt de capul lor, atât pe drumul care duce spre manetele deciziilor ori atunci când au acele manete în mână? „*Clasa politică*” reală este o adunătură de interdependențe, de interese particulare și de grup care este invizibilă publicului. Tot ceea ce vedem noi sunt doar marionetele care urmând jocul sforarilor acestei clase, încearcă să ne convingă că ele sunt exact ceea ce ne trebuie în acest moment și că fac tot ceea ce este omenește posibil pentru binele nostru. Dar niciodată ceea ce fac nu este ceea ce ar trebui cu adevărat să facă.

Dar să-i lăsăm pe decidenți și aranjamentele lor menite să le asigure cât mai mult timp accesul la puterea de a gestiona resursele noastre și să vedem cum arată ceilalți, cei care le permit să ajungă la decizie. În contrast cu situația din zilele noastre, înainte se punea un mai mare accent pe spiritualitate, cel puțin formal. Și nu mă refer la religie, ci la aspirația omului de a fi mai mult decât un animal mânat de instincte.

Cinste, onoare, sanctitatea cuvântului dat, mândria pentru lucrul bine făcut. Cel puțin declarativ societatea afirma supremația spiritului drept unicul ideal cu adevărat vrednic de urmat. Că nu întotdeauna ce era în

gușă se găsea și în căpușă este o altă treabă. Iar prin spirit, înaintașii înțelegeau un mod onest de a fi, respect față de morală și valorile spirituale acceptate în epocă.

Locul idealismului - utilizat doar propagandistic astăzi - se pare că a fost luat de către un cinism rece. Cinism inoculat încă de la o vârstă fragedă ca antidot împotriva „*răutăților lumii*” de către cei care par că au uitat sau n-au știut niciodată că printre lucrurile care ne diferențiază de animale este și capacitatea noastră de a avea empatie. Cine ne inoculează cu această otravă? Părinții, familia, prietenii, colegii. Toți cei cu care venim în contact.

De unde provine acest cinism? Din „*filozofia*” (cu z ca să nu întinăm adevărata filosofie iubitoare de înțelepciune) de viață a celor care nu sunt dispuși sau capabili să-și depășească starea de promiscuă bălăceală intelectuală în spațiul nonvaloric al dependenței de instinctele primare.

Pe „*filozofii*” cu z (adică pe iubitorii de întuneric) îi putem numi ratați de la propriile șanse de a avea măcar ocazia de a încerca să meargă pe drumul care duce către idealul de om adevărat. Rebuturi sociale mascate sub tipologii aparent inofensive, dar veninoase și revendicative în esența lor, tipologii auto considerate de „*nedreptățiți*”, indivizi agresivi datorită faptului că nu au acces la masa resurselor de rang înalt, deși nimic nu le îndreptățește accesul acolo.

Sunt cei care nu găsesc în ei înșiși resursele necesare ca să-și depășească starea, sunt bolnavii incurabili de un soi cleios de lene a intelectului. Aceștia, în mare parte ratați nu din vina lor, ci a unui sistem social incapabil să asigure suport de dezvoltare pe multiple planuri tuturor în funcție de specificul fiecăruia, se pare că - din nefericire - a format întotdeauna și încă mai formează pătura cea mai largă a populației, oricât ar încerca să ascundă gunoiul sub preș cei care nu fac nimic ca să schimbe situația. Și de ce nu fac nimic? Pentru că situația le convine de minune așa cum este ea acum.

Cine sunt cei care nu găsesc resurse ca să-și depășească starea? Să îi numim generic „*plebe*” în amintirea unui vechi termen istoric și pentru o mai ușoară înțelegere, deși probabil că vom supăra pe cei care cred că nu mai există plebe, sau că acest cuvânt nu indică o stare de fapt, ci doar ceva peiorativ. Din păcate plebea există și ea nu este altceva decât rezultatul indiferenței societăților a căror motto este „*Fiecare pentru el*”.

Apropo de plebe - astăzi mulți dintre noi par să creadă că în lumea antică vedetele incontestabile erau filosofii. Ei erau ceea ce se considera (și ceea

ce ar trebui să se considere și astăzi) drept culmi ale spiritualității, deschizători de drumuri și modele vrednice de urmat - deși extrem de greu de înțeles de către cei care orbecăiesc pe ulițele înguste și întortocheate ale obișnuințelor zilnice.

Doar că plebea de atunci avea ca eroi mai de grabă personaje din tagma gladiatorilor, a prostituatelor de lux, a conducătorilor militari sau a celor care nu se zgârceau la a împărți - sau doar a promite - pomeni gloatelor. Astăzi le spunem populiști. Dar spiritualitatea lumii nu se măsoară după plebe, deși și ea își are locul ei în istorie prin contribuția sa la evenimente - de multe ori decisivă - și chiar și prin vârfurile ei ceva mai cizelate, uneori chiar remarcabile, având în vedere de unde provin și ce carențe de tot felul are această categorie.

Dacă ne referim la timpuri mai apropiate de ale noastre, constatăm cu regret că în continuare ponderea „*plebei*" moderne depășește de departe numeric celelalte categorii, iar eroii ei sunt identici cu cei din trecut: mai mult din categoria circului uman decât din cea a spiritualității.

Și când vorbim despre circ nu îi atribuim semnificațiile pe care le avea în antichitate, ci ne referim la bufoneriile grosiere cu pretenții artistice sau filosofice prin care definim astăzi „*marfa*" subculturală. Aproape totul pare un circ pestriț, întinzându-se de la o pretinsă artă până la pretinși politicieni. Evident cu excepția celor care nu au renunțat la adevăratele valori ale umanității.

Ca să rămânem pe tărâmul comparațiilor cu antichitatea și să mai necăjim puțin câțiva inculți „*sensibili*" la „*corectitudinea politică*": celor cărora pe atunci li se spunea sclavi, astăzi li se spune ceva de genul „*clasă muncitoare*" sau „*pătură productivă*". Dar - cu excepția denumirilor - în principiu lucrurile au rămas cam la fel ca odinioară: „*deștepții*" consideră că „*prostimea*[440]" trebuie să muncească. Iar deștepții - în cel mai rău caz dacă chiar trebuie să facă și ei ceva - consideră că menirea lor este să îi spună prostimii unde, când, cât și cum să muncească.

Propaganda mai multor sisteme sociale parcă calchiată una după alta încearcă să edulcoreze imaginea și să adoarmă potențiala fiară a

[440] *Personal mă delimitez de această denumire: consider că orice ființă umană are dreptul să fie tratată cu respect oricare ar fi nivelul ei de cultură, economic, sau altele. La nivelul întregului toți suntem la fel - și geniul și analfabetul: ne departajăm artificial între noi prin filtre pline de subiectivism susținute prin argumente de circumstanță doar ca să accedem - unii dintre noi - la avantaje sociale. Folosirea acestor denumiri (plebe, prostime etc.) se face doar în virtutea încetățenirii lor în limbajul comun și numai pentru ușurința comunicării. Și nu uita că toate cele de mai sus se referă la o medie a unei perioade istorice cuprinsă între antichitate și prezent - unde prezentul reprezintă doar o pojghiță subțire la scara istoriei. Încă nu ne-am debarasat pe parcursul istoriei chiar de toate relele.*

nemulțumirii incultului[441] prezentând „*prostimea*” drept „*proletariat*” cu rolul de factor determinant al deciziei, botezând sistemul „*democrație*[442]” și afirmând că se sprijină ferm pe principiile „*meritocrației*”.

De fapt „*prostimea*” se complace într-o stare letargică de ignoranță și autosuficiență situată foarte puțin peste nivelul instinctual. Din această cauză ea este ușor de manipulat prin pârghiile propagandei politice sau religioase, fiind constrânsă cu reglementări prohibitive să nu-și poată depăși condiția economică decât cu eforturi care par a nu fi la îndemâna oricui. Și nici nu sunt. Cu atât mai meritorie este reușita celor care reușesc să depășească condiția unui astfel de mediu dificil. Dar aceștia - odată săltați peste ceilalți - cu greu își mai aduc aminte să facă ceva și pentru cei din mijlocul cărora au plecat. Cu atât mai meritorii sunt excepiile.

Partea pozitivă a timpurilor moderne constă în îmbunătățirea substanțială a educației și a condițiilor de muncă și de trai pentru majoritatea populației. Nu peste tot și nu pentru toți. Dar să nu crezi că aceste lucruri s-au întâmplat pentru că i-a apucat brusc dragostea pe aleși de alegători. Nu. S-a constatat de-a lungul timpului că sclavii mai bine hrăniți, olecuță mai destupați la minte cât să priceapă ce au de pierdut dacă se pun contra, distrați și tratați cu o aparență superficială de respect - fie și de circumstanță - sunt mai productivi și creează mult mai puține probleme.

De aceia nici nu-i mai numim astăzi sclavi, deși condiția lor cu șanse extrem de limitate de a-și depăși condiția de producători de bunuri cel mai adesea este aproape nulă. Când zic bunuri nu mă refer numai la confecționat pijamale sau oțel, ci și la orice altceva care impune o rutină de viață din care nu se poate ieși prea ușor. Li se spune - cu un fals respect - clasă muncitoare. Și li se mai spune că prin votul lor majoritar pot schimba lucrurile. Nu li se spune însă că ei pot vota doar marionetele intereselor care sunt departe de interesele lor reale.

„*Plebea*” (unii mai spun și „*idioții utili*”) reprezintă din punct de vedere politic o forță brută de care trebuie să se țină seama dacă vrem ca să nu se complice lucrurile. Prin manipulare (de cele mai multe ori grosolană, dar pe măsura nivelului ei de înțelegere a realității existenței), partea cel mai puțin gânditoare din ea este folosită (asmuțită) ca element de presiune asupra celor aflați vremelnic la decizie. Asta pentru că sunt două feluri de politicieni: cei care sunt la ciolan și cei care vor să fie ei la ciolan.

---

[441] Prin „incult” desemnăm aici pe cei care nu se ostenesc să deslușească realitatea existenței, dar își dau cu părerea zgomotos, inutil și inoportun despre cam toate cele, cam la fel cum vedem că o face și autorul ficțional al acestei cărți. Nu am decât respect pentru cei care - deși nu silabisesc prea bine realitatea - își văd de treaba lor, nebăgându-se în față ca să-și exhibe impudic goliciunea spirituală.

[442] Denumirea provine de la cuvântul grecesc "demokratia" format din cuvintele "demos" (popor) și "kratos" (putere), având sensul de „puterea poporului” sau extins de „conducere exercitată de către popor”.

Acest lucru te surprinde? Te întrebi cine oare ar putea folosi asemenea mijloace? Zvoniștii spun că cei care doresc ca interesele lor să nu fie prea vizibile își impun voința prin interpuși (marionete). „*Statul paralel*” sau „*din umbră*” cum spun unii. Mafia sindicatelor sau serviciile secrete cum spun alții. Așa se explică adunările „*spontane*” cu pancarte trase ca la indigo, steaguri, vuvuzele și lozinci cu rimă. Că le-a venit lor așa spontan să o pună de o adunare. Și uneori, la urmă, se împart discret niște bani. Nu mulți, doar de-o bere, cât să merite osteneala pentru cei care nu prea gândesc și nici prea multă verticalitate nu au. Iar dacă îi întrebi despre ce este vorba în doleanțele lor, vajnicii protestatari dau din umeri îndreptându-se către autobuzele parcate discret câteva străzi mai departe.

Dar să lăsăm evenimentele „*spontane*” (pentru a căror desfășurare nu răspunde nimeni și nici nu se fac cercetări) și să revenim la „*sistem*”. Sistemul este în general cam la fel peste tot, doar că fiind adaptat la condițiile locale, el pare a fi oarecum diferit în funcție de zone. În realitate esența sistemului este cam aceeași peste tot. De obicei individul obișnuit care ar putea eventual exprima o opinie contra sistemului este redus la tăcere sub pretextul binelui general.

Concesiile făcute pentru ameliorarea situațiilor critice cauzate de inechitatea sistemului nu sunt altceva decât resturi rămase de la împărțeala sforarilor anonimi, resturi reinvestite cu intenția de a recolta noi beneficii și nu din intenția sinceră de a crește bunăstarea „*prostimii*”. O creștere reală ar deranja delicatul echilibru de dependență față de sistem al individului, ba chiar ar putea micșora posibilitatea de a fi manipulat. Și - pe de altă parte - cine are interes să-și micșoreze grămada de resurse din care se înfruptă el și ai lui, făcând prostia să o distribuie în mod echitabil și celorlalți?

Sclavul care nu avea nimic de pierdut în afară de propria-i viață nefericită a demonstrat că adesea se poate răscula împotriva ordinii sociale pe care o consideră nedreaptă. Lozinca sa a fost „*mai bine moartea decât o viață chinuită*”. Ca să nu se răscoale, sclavul trebuie să se teamă, iar ca să se teamă, el trebuie să aibă ceva de pierdut și - mai ales - să fie conștient că poate avea de pierdut.

Ca să-ți dea cineva ceva trebuie ca mai întâi să îi dai tu ceva. Dacă îi dai ceva el nu va mai spune nu sistemului pentru că ar avea acel ceva de pierdut - așadar iată o problemă rezolvată. Liniște prin supunere de teama de a nu pierde puținul pe care îl are.

Iar în acel ceva poate fi inclusă chiar și permisiunea de a face uneori greve ca supape de evacuarea presiunii sociale în cazul în care nedreptatea chiar sare calul. Sau - destul de des - interesele unor sforari declanșează greve „*spontane*” ca mijloc de presiune asupra altor sforari doar pentru a obține cine știe ce de la aceștia.

Opțiunile individului sunt extrem de limitate atunci când vrea să transpună în practică dorințele sale de a-și îmbunătăți viața - dacă aceste opțiuni nu sunt prevăzute de către sistemul din care face parte. Orice cale individuală de rezolvare a propriilor probleme în afara celor agreate de sistem este descurajată și nu de puține ori sancționată cu asprime, chiar dacă ea este cu mult mai eficientă și mai echitabilă decât cea impusă de sistem.

Se practică o acerbă punere în competiție a indivizilor între ei sub pretextul aplicării meritocrației. Acest lucru duce la erodarea tentațiilor de rebeliune printr-o menținere a unui mediu descurajant de stres legat de ziua de mâine în care cel cu care te-ai putea alia pentru a forța cumva rezolvarea mai eficientă a problemelor devine un potențial rival care poate să îți ia locul la masa resurselor.

Lucrurile nu sunt (niciodată) simple, aici nu este vorba numai despre o gloată fără cultură și de o mână de manipulatori. Se pare că nu există pădure fără uscături. Mai sunt și o mulțime de intermediari (sau „*curele de transmisie*” cum li se mai spunea cândva) fără de care angrenajul nu ar fi funcțional. Majoritatea acestor intermediari nici măcar nu sunt conștienți de rolul jucat, ba unii chiar cred cu fermitate în oportunitatea căii lor și în justețea lucrurilor pe care le execută fără ca măcar să înțeleagă implicațiile reale ascunse după cele pretinse.

Ca să realizezi cum decurg lucrurile nu trebuie decât să te oprești o clipă din rutina existenței tale și să privești de jur împrejurul tău. Peste tot vei vedea lucruri deranjante, dar care - deși sunt evidente - datorită sistemului nu pot fi îndreptate rațional, rapid, direct și pe cale firească așa cum ar fi normal.

Pentru că pârghiile de îndreptare a lucrurilor deranjante ar putea „*îndrepta*” chiar și sistemul, accesul la ele este limitat administrativ într-un mod descurajant pentru neinițiații în birocrația sistemului. Așa că mai toți preferă să „*nu se pună cu sistemul*” pentru că știu dinainte că nu pot câștiga.

Peste tot vei vedea echivalentul modern al vechilor sclavi, oameni fără o educație temeinică, instruiți doar cât să devină „*piese de schimb*” pentru angrenajele economice, fără vise deosebite pentru viitor, împăcați deja cu starea lor, mulțumiți dacă au mâncare, adăpost, haine și din când în când puțin timp liber ba chiar de multe ori dispuși la o complicitate incredibilă cu sistemul, deși acest lucru este în totală contradicție cu interesul lor personal de a-și trăi viața după felul lor de a fi.

Vei remarca că aproape fiecare individ - uneori chiar fără să înțeleagă de ce - se simte neîmplinit și nemulțumit de propria-i soartă, ignorând să caute cauza în sistemul social impropriu, pentru că a fost obișnuit să considere sistemul ca pe ceva firesc, paternal și neperfectibil. Și nu putem să aducem ca argument definitoriu doar „*animalul bolnav*” al lui Nietzsche, deși în esență totul este doar urmarea unor viziuni bolnave, partinice și inechitabile ale noastre asupra modului în care consimțim să interacționăm și să ne trăim viața.

Adică acceptăm să trăim îndepărtându-ne de realitatea existenței a cărei cunoaștere reală ar determina interacțiuni sociale cu mult mai benefice pentru fiecare dintre noi. O rătăcire într-o realitate ficțională convenabilă doar celor care au fabricat-o, o impun și o întrețin. Bazată pe principiile „*nu-ți poți dori ceea ce nu cunoști cu exactitate*”, „*mulțumește-te cu ce ai*” și „*vezi să nu pierzi totul pentru o utopie*”.

Uneori sistemul social (relațiile interumane reglementate), dintr-un sperat mijloc de înlesnire a vieții tuturor[443] în mod echitabil, s-a dovedit a fi doar un mijloc de participare neplăcută și obligatorie la înlesnirea vieții doar a unora. O corvoadă sisifică poleită cu iluzia autodeterminării și a libertăților de tot felul, libertăți nesemnificative care pot fi exercitate doar steril, cu condiția de a nu modifica cumva sistemul.

Sistemul este rigid, nu oferă alternative și pedepsește cu asprime pe cei care nu se conformează, categorisindu-i ca fiind un soi de „*anarhiști*” ori „*dușmani ai statului*”. Lucrurile se mișcă atât de încet încât societății noastre i-au trebuit câteva sute de ani doar ca să rezolve problema rușinoasă a robiei. Propaganda ne spune că statul suntem noi. Viața de zi cu zi ne arată că statul este ceva învăluit într-o nebuloasă de nepătruns, protejat de o armată de funcționari, politicieni, militari și polițiști. Și că biserica este stat în stat.

[443] *Încă de la începuturile istoriei organizarea socială a fost folosită pentru reglementarea relațiilor de apartenență a celor mulți (supuși) la proprietatea celor puțini (aleși) sub deviza binelui colectiv. Societatea de astăzi este doar urmașa structurilor de odinioară. Lucrurile au rămas cam la fel pentru că productivitatea sporită datorată tehnologizării permite poleirea „noilor relații” cu o iluzie de evoluție pozitivă.*

Teoretic, singura cale de evadare din stresul cotidian către un echilibru psihic rămâne spiritualitatea. Totuși nu cred că astăzi mai poți găsi ușor pe cineva dispus să locuiască într-un butoi (pentru că butoiul nu reprezintă un țel, ci doar o simplă declarație publică de independență față de sistem).

În zilele noastre nu prea se obișnuiește ca cineva cățărat la decizie să-i facă butoiului vreo vizită. Iar dacă mânat de necesități electorale acesta ar veni totuși în vizită „*de lucru*" la butoiul cu pricina, s-ar cuveni să fie întâmpinat ca în antichitate cu „*Nu-mi lua ceea ce nu-mi poți da*" [444] chiar dacă punerea aceasta la punct ar însemna și astăzi - ca și în vremurile vechi - o expunere imprudentă la ceea ce s-a dovedit deja că poate fi extrem de nociv dacă îi stai în cale sistemului. Mai ales dacă îi tăgăduiești în mod public imaginea pe care acesta și-o arogă.

Pe atunci, pitulat în mulțime, puteai să-ți strigi ofurile fără să fi în primejdie prea mare că ai putea fi dibuit. Cei asemeni ție îți țineau partea și te ascundeau de mânia răzbunătoare a celor cărora nu le convenea ceea ce auzeau. În zilele noastre ochiul scrutător al sistemului este prezent peste tot, identificând cea mai mică cârteală la adresa sa.

Astăzi, dialogul dintre alegător și aleși s-a transformat într-un monolog al acestora din urmă având ca temă „*te mint frumos ca să-ți iau votul*". Și asta se repetă mereu, la fel de fiecare dată, după un număr oarecare de ani. Se pare că între „*atunci*" și „*acum*" nu este o prea mare diferență de comportament în cadrul societății umane. Extrapolând putem concluziona că așa va fi mereu.

Concluzii? Cunoașterea realității existenței - în care mulți își pun speranța că va reuși să salveze candidatul la postura de om adevărat de animalul care încă mai persistă în el - deși aparent pare a fi doar o cale spre desăvârșirea personală, este o cale care duce la capacitarea individului de a genera idei inaccesibile altor căi. Unele dintre aceste idei pot fi chiar noi drumuri negândite încă către idealul de om adevărat. Poate cu mult mai bune decât cele pe care încercăm să mergem astăzi unii dintre noi.

Nu trebuie să uităm nici o clipă că tot ideile ne-au adus și pe drumul pe care suntem acum, așa că lucrurile trebuie privite cu maximul de discernământ și responsabilitate de care putem fi capabili. Sunt idei și idei. Să sperăm că de acum încolo - spre deosebire de ideile generate de ficțiuni - ideile rezultate din cunoașterea realității existenței și filtrate prin

---

[444] Replică atribuită lui Diogene din Sinope (412 î.e.n. - 322 î.e.n.) cu care acesta l-a apostrofat pe Alexandru cel Mare (356 î.e.n. - 323 î.e.n.) care se oprise în fața butoiului unde sălășluia vremelnic filosoful pentru a-l întreba dacă are vreo dorință pe care să i-o îndeplinească. Sensul replicii arată că există lucruri cu mult mai importante (exemplificate aici prin lumina soarelui obturată de Alexandru atunci când s-a oprit în fața butoiului) decât ceea ce pot face vremelnicii puternici ai zilei.

rațiune și morală ne vor îndruma pașii ceva mai bine decât până în prezent.

Așa cum am văzut și în ziua de astăzi lucrurile stau cam la fel ca și odinioară. Mâine probabil că va fi ceva oarecum similar. Pentru că mulți sunt rupți de realitate și nu știu cum să gândească astfel încât să se armonizeze cu realitatea, ciclul acesta de învârtire în cercul rutinelor nesănătoase va continua până când toată lumea va conștientiza că doar cunoașterea realității îți poate deschide ochii oferindu-ți șansa să poți trăi în conformitate cu felul tău de a fi și nu ca o anexă oarecare a unor interese străine intereselor tale.

Cunoașterea generează idei, iar unele dintre aceste idei ne pot face traiul mai lesnicios. Sau mai greu. Depinde doar de cât de corect înțeleg realitatea cei care emit aceste idei. Și mai depinde pe cine și de ce îl vom pune în fruntea noastră pe cel pe care îl vom alege ca păstor al turmei noastre. Și iarăși depinde și de cum ne vom asigura că acest păstor ne va duce acolo unde ne dorim. Calul care trage căruța trebuie să știe ce are de făcut, dar și să fie strunit de către cineva care știe bine pe ce drum trebuie să mergem, altfel ajungem cu toții în șanț.

Da, știu. Tot acest capitol pare o paranoică teorie a conspirațiilor amestecată cu un idealism infantil și presărată din belșug cu pesimism. Privind în jurul meu și văzându-i pe mai toți posomorâți, am tras niște concluzii în concordanță cu experiențele mele de cunoaștere de până acum. Atât am putut eu. Poate că tu poți mai mult - doar privește în jurul tău și încearcă să înțelegi cum merg lucrurile și cum ar putea fi ele îndreptate.

PROPAGANDA

De când unii dintre semenii noștri ceva mai iscusiți la vorbe au optat în vremuri străvechi pentru organizarea societății omenești în folosul lor propriu clamând ca obiectiv oficial al acțiunilor lor binele general, specia umană a intrat într-o eră cel puțin ciudată: cu excepția unei foarte restrânse categorii de privilegiați, majoritatea oamenilor manifestă o stare de nemulțumire generală față de situația existentă.

Totuși, de atâta vreme, se pare că nimeni nu găsește o soluție viabilă care să rezolve această stare de lucruri. Și pare că nici măcar nu încearcă nimeni în mod serios ca să o găsească. Cel puțin așa pare. Că minoritatea care beneficiază este interesată de perpetuarea situației și obstrucționează căile care ar putea duce la ceva mai apropiat de utopicul bine general este ceva ușor de înțeles. De mirare este faptul că la această obstrucționare participă și o parte dintre aceia care suferă vădit de pe urma acestei stări de fapt. Oare de ce?

Uneori - când se găsesc laolaltă - oamenii au un comportament aparent irațional: se pare că ceva duce la o anihilare a gândirii raționale personale. Numim acest comportament ca fiind un comportament „*de turmă*”. Spun aparent irațional pentru că acest comportament este de fapt perfect justificat prin neputința individului de a funcționa optim în afara grupului de care consideră că aparține. Acest comportament a fost exploatat încă din zorii civilizației de către cei care au dorit să-și determine semenii să facă lucruri pe care altfel aceștia nu le-ar fi făcut.

Și la începuturi ca și în prezent, manipularea maselor către anumite direcții pe care altfel acestea nu le-ar accepta se realizează prin intermediul propagandei. Cum? Prin crearea de scenarii care impun necesități și motivații artificiale. Spre deosebire de trecut - când impunerea unor lucruri se făcea cu precădere prin metode de intimidare - astăzi se consideră cu mult mai eficient și mult mai lipsit de riscul unor tulburări sociale ca masele să aibă impresia că ceea ce fac se datorează propriilor hotărâri, luate de bună voie și în propriul lor interes.

Adică li se prezintă situația astfel: ori faci ceea ce îți spunem noi și va fi nemaipomenit de bine pentru tine ori faci după cum te taie capul și va fi vai de capul tău. Această metodă îndreaptă turma (adică partea din populație care consumă produsele propagandistice fără a le filtra prin discernământ) în direcția dorită.

Dar ce faci când realitatea intră în contradicție evidentă cu afirmațiile propagandei? Este o problemă pe care multe religii și sisteme ideologice totalitare au rezolvat-o de mult: prin repetare până la absurd, orice neadevăr va părea unora un adevăr și îi va determina pe mulți să se îndoiască și să presupună că poate totuși ar fi vorba despre un adevăr. Credem sau ne prefacem că am crede în veridicitatea neadevărului pentru că alegem din cine știe ce motive să o facem sau pentru că pur și simplu nu vedem altă cale. Nu este de loc simplu să înoți contra curentului.

Pentru ca o iluzie în masă să pară credibilă, este necesar să fie substituit interesul particular al persoanelor cu un pretins interes general și spiritul de turmă va face restul prin ceea ce numim eufemistic „*presiunea opiniei publice*”. Mai prozaic „*fac ce fac și ceilalți*” sau cum se mai spune „*se iau unii după alții*”. Ori în chestiuni ceva mai superficiale - așa „*este la modă acum*”.

Trebuie să recunoaștem că spiritul de turmă și-a avut rostul lui benefic în cadrul supraviețuirii speciei într-o etapă de mult trecută a istoriei. Astăzi însă, acest spirit - prin activarea rutinelor comportamentale adânc îngropate la nivelul subconștientului - se pare că anihilează parțial personalitatea individului în ceea ce privește obiectivitatea gândirii sale, determinându-l la acte impuse din afara sistemului propriu de analiză și control asupra realității.

Practic, transformă individul într-o ființă involuată cu cel puțin o treaptă pe scara evoluției - asta dacă considerăm gândirea rațională în concordanță strictă cu realitatea și coordonată de către morală și valorile umane universale, ca fiind o treaptă evolutivă. Odată cu răspândirea mijloacelor moderne de comunicare propaganda a explodat ca intensitate, frecvență și eficacitate.

Sistemul de propagandă își adaptează mesajul la structura socială existentă, exploatând așteptările firești ale fiecărui strat social. El utilizează ca vectori de transmitere a informațiilor necesare scopului său mijloacele de comunicare folosite uzual de către societate, deturnându-le de la scopul lor de informare obiectivă și transformându-le în factori de influență, printr-un control strict exercitat asupra informației difuzate.

Acest control este exercitat în moduri care se doresc subtile pentru intelectul mediocru sau submediocru - principalele lui ținte - la care contează mai mult spectaculosul, promisiunea unor beneficii lesnicioase obținute fără prea mult efort și mai puțin necesitatea, calitatea sau

valoarea. Lucruri incredibile pot adesea părea credibile dacă tu ești convins că ele vin - ca din întâmplare - în întâmpinarea așteptărilor tale pe care le considerai ca fiind cele mai ascunse. Nu și pentru psihologi și toată gama de specialiști dintr-o sumedenie de alte domenii gata să te convingă de ceea ce sunt plătiți să te convingă.

Prin diferite metode - aparent „*prietenoase*" - sunt insinuate căile către care se dorește afluirea publicului țintă pentru realizarea obiectivelor vizate de finanțatorii propagandei. Cel mai adesea se apelează la inițierea unor comportamente de mimetism social, prin determinarea „*subtilă*" a individului de a se identifica cu o tipologie pretins reprezentativă pentru stratul social din care face parte. Tipologia unor pseudo „*eroi*" a căror exemplu se insinuează că ar trebui urmat, pentru că „*asta fac toți cei ca tine în ziua de astăzi*" - va afirma mesajul propagandistic.

Pe toate planurile - de la politic la economic - individului i se anihilează analiza și decizia proprie (discernământul) incubându-i ideea de important, necesar și prioritar doar pentru acțiunile care urmează calea dorită de către autorii actului de propagandă.

Dar propaganda utilizează și metode „*neprietenoase*": cenzurarea, detractarea și intimidarea surselor obiective de informare precum și răstălmăcirea informațiilor neconvenabile scopurilor ei. Inamicul tradițional al sistemelor de propagandă este omul de cultură care nu și-a pierdut încă încrederea în valorile morale reale ale umanității. El este cel care poate discerne adevăratele intenții din spatele gargarei propagandistice și cel care poate lua poziție atunci când constată o mistificare a realității.

Pentru anihilarea sa, sistemul de propagandă practică fie discreditarea, fie înlăturarea din viața publică dacă tentativele de cooptare sau mituire nu dau roade. Și spre rușinea rasei umane, cei care acceptă să devină colaboraționiști pentru te miri ce ciozvârtă azvârlită ca mită nu sunt deloc puțini.

Calitatea derizorie pe care o are adesea actul de propagandă rezidă din însăși calitatea îndoielnică a celor care o elaborează și/sau o pun în practică, dar mai ales din cauza pseudovalorilor promovate. Însă există și indivizi cu reale calități în acest sens (mai puțin cele morale) care reușesc uneori să creeze adevărate capodopere ale genului - unele acte propagandistice ajungând chiar reprezentative pentru timpurile lor. Totuși, fără adevăr sau fără promovarea valorilor reale, produsele propagandei rămân lipsite de conținut și nu constituie decât aspecte estetice nocive ale logicii formale - asta în cel mai bun caz.

În crearea și difuzarea actului de propagandă se mizează intens pe cooperarea personalităților accentuate care sunt sau au fost în atenția publicului la un moment dat - mai ales a celor considerate a fi situate peste media profesională a branșei în care activează. Având mai multe de pierdut dacă se opun - carieră, poziție socială, notorietate, bani, iar uneori chiar și viața lor sau a familiilor lor - ei formează o categorie destul de vulnerabilă la amenințări.

Majoritatea celor care se lasă înrolați în cadrul acțiunilor propagandei este formată mai ales din acele personaje care nu prezintă probleme de adaptabilitate în a înfăptui acțiuni partinice discutabile sau chiar situate în afara eticii, iar - în unele cazuri - a legii. Acești veritabili colaboraționiști sunt utilizați pentru a da credibilitate actelor propagandistice - cu sensul de a înăbuși prin notorietatea personalității lor eventualele suspiciuni iscate de îndoielnicul conținut sau țel al propagandei.

În fapt rostul tuturor acțiunilor efectuate în scop de propagandă constă în aservirea unei mase cât mai largi la interesele unor oligarhii restrânse, uzual invizibile publicului neavizat care poate percepe doar interfața formată din marionete politice, religioase sau economice. Aceste marionete cu rol de paravan sunt întruchipate de așa-numitele personalități publice, fabricate și utilizate pentru a face mai comestibilă propaganda pretinsă a fi sub stindardul servirii interesului comun. Datorită erodării rapide a imaginii lor ei sunt înlocuiți cu figuri noi la perioade relativ scurte de timp sau ori de câte ori se schimbă obiectivele propagandei.

Sforarii acestor marionete pot fi din aceeași regiune în care se desfășoară actul de propagandă, dar și externi, acționând prin pârghiile tradiționale genului: promițând foloase de tot felul sau șantaj. Pentru maxima eficiență a sistemului propagandistic este esențial ca alegerea acestor personaje în funcțiile publice pe care le dețin să pară transparentă și mai ales respectabilă. Eventualele bănuieli exprimate de către public sunt înlăturate prin ridiculizarea celor care ridică obiecții, în moduri devenite de acum clasice (acuze de incompetență, conspirație mondială, paranoia, vendetă, invidie, fake news).

În cazul unor interese politice sau economice deosebite, cei care deranjează aceste interese pot fi anihilați prin măsuri radicale, care uneori, în anumite locuri și sub anumite circumstanțe pot merge până la suprimarea fizică. Asta pentru că adesea propaganda merge mână în mână cu organele represive, fie ele mai mult sau mai puțin legale.

Pentru cel care analizează cu luciditate situația, trezirea la această degradantă realitate nu este nici plăcută și nici generatoare de speranță mai ales în urma eșecului lamentabil al tuturor sistemelor sociale care s-au pus în practică până acum de-a lungul istoriei de a asigura - după cum au afirmat fiecare dintre aceste sisteme prin propaganda proprie - relații sociale bazate pe adevăr, echitate și transparență.

Să constați că resursele și eforturile societății se risipesc în beneficiul unor minorități manipulatoare este trist, ba chiar deprimant, mai ales pentru aceia care mizau pe progresul moral al societății presupunând că acesta este inerent și inevitabil odată cu progresul economic sau cu cel tehnologic.

Întrebarea pe care și-au pus-o și și-o pun încă cei pe care îi preocupă această problemă este cea devenită clasică încă de la începuturi: „*Ce este de făcut?*” În general, ideea călăuzitoare în dezbaterile teoretice care au loc pe această temă constă în abordarea cu prioritate a misiunii de educare a maselor și a organizării sociale pe baza meritelor personale (meritocrație) împreună cu planuri privind dezvoltarea economică fără de care orice tentativă de progres social rămâne fără finalitate.

Imaginând diferite sisteme sociale, de la cele utopice și până la cele mai pragmatice, mintea omenească și-a dat din plin silința să deslușească calea care trebuie urmată. În urma experimentării unora dintre aceste sisteme, doar un singur lucru a rămas constant: omul se naște fără un comportament social particular. Acest comportament se formează și se definitivează pe parcursul vieții și depinde de mult prea mulți factori pentru ca orientarea sa să poată fi controlată eficient. Mai ales că acest comportament se poate schimba imprevizibil în funcție de o mulțime de circumstanțe.

De aceea cei care doresc controlul au nevoie de o propagandă permanentă, omniprezentă și adaptabilă la circumstanțele momentului. O propagandă care să asalteze individul pe toate planurile, îndepărtându-l de la analiza personală asupra evenimentelor și livrându-i concepte, idealuri și opinii de-a gata, suficient de sofisticate pentru a face față unui discernământ de nivel mediu. Propaganda este ineficientă în cazul celor care pot gândi singuri și care dispun de discernământ și surse de informare obiective. De aceea, primul lucru pe care îl fac regimurile totalitare este anihilarea surselor independente de informare. Apoi urmează o acțiune de recrutare a intelectualilor. Cei care nu vor să devină colaboraționiști sunt anihilați prin diferite mijloace.

Acolo unde argumentele propagandei nu sunt suficient de credibile, sunt tendințe de utilizare a amenințărilor sau chiar de aplicare a măsurilor de forță, motivate prin necesitatea menținerii ordinii sociale, a interesului național, a tradițiilor laice sau religioase etc. În general omul de astăzi nu mai gândește singur, el adoptă concepte prefabricate sub presiunea mai mult sau mai puțin sesizabilă a propagandei - de cele mai multe ori ignorată ca influență decisivă chiar de către individul asupra căruia ea este exercitată. Sau cum se mai spune adesea, se practică afilierea aparent „*de bună voie*" și „*de la sine*" la „*trendul oficial*".

Extrapolând - fără a trece de partea teoriilor conspirației - ne putem întreba cum de este posibil ca o mână de oameni să determine practic aproape întreaga umanitate să trăiască altfel decât și-ar dori aceasta? Răspunsul este simplu: înglobând-o într-un sistem social inerțial interdependent și inducând ideea de valoare pentru componentele esențiale ale existenței acestui sistem artificial.

La nivel individual vor fi impuse noțiuni de comportament aberante de tipul „*să-ți dai viața pentru… cu orice preț… mai presus de tot…*" absolut necesare pentru scopul propus, deoarece ele contribuie fundamental la stoparea inițiativelor de găsire a unor căi alternative de rezolvare a problemelor, căi neconvenabile intereselor minorității care trage sforile, minoritate interesată doar de maximalizarea propriilor privilegii.

Cum ți-am mai spus mai devreme, pârghia principală pe care mizează orice act de propagandă este frica individului de a rămâne în afara sistemului (a turmei), frică adânc înrădăcinată în subconștientul său încă din preistorie. Această frică derivată din teama de necunoscut - necunoscutul fiind perceput ca potențial generator de pericole - este cu atât mai acută cu cât individul este mai privat de o cunoaștere obiectivă asupra realității și îndemnat spre falsele „*adevăruri*" ale unor fantezii convenabile beneficiarilor sistemului de propagandă.

Tentativele de evadare din sistem aduc individul fără nici o șansă de reușită în fața logicii formale a apărătorilor acestuia. Ajuns în opoziție cu ideologia sistemului - care se autoproclamă ca singura cale spre protejarea interesului general - individul se trezește brusc expus în postura de dușman al semenilor săi. Sistemul este menținut de către personaje în goană după avantaje personale, personaje pentru care ascensiunea proprie este cu mult mai importantă decât binele general. Pe cale de consecință, aceștia vor considera orice tentativă de evadare din sistem drept un atac la bunăstarea propriei lor persoane.

O mare parte dintre aceste personaje - adevărate roți dințate ale sistemului având de îndeplinit un rost unic lipsit de opțiuni personale - datorită limitărilor plajei lor de înțelegere, ignoră realitatea, considerând că ceea ce fac este ceva absolut firesc și chiar benefic celorlalți, fără să realizeze că de fapt nu sunt decât niște executanți, marionete fără discernământ care pun în scenă scenarii dictate de interese obscure.

În cadrul acestor scenarii, binele general este prezentat sub forma unui concept utopic în numele căruia se cere abandonarea de către fiecare a binelui său particular, totul justificându-se prin falsa premisă a apartenenței fiecărui individ la o grupare strict definită prin anumite caracteristici subiectiv stabilite, dar convenabile narațiunii inițiatorilor acestor utopii.

Teoreticienii acestor „*concepte sociale*” (scenarii), uneori oameni bine intenționați dar adesea complet rupți de realitatea din jurul lor - formulează construcții de logică formală adeseori doar de amorul artei. În cazul în care aceste concepte pot oferi o justificare și o aparență onorabilă unor interese de grup, ele sunt preluate și impuse de către cei interesați prin diferite căi - adesea violente - drept dogme sociale obligatorii.

Prin intermediul propagandei adesea dublată de grupări de forță (armată, milиții, mercenari), aceste concepte ajung să fie impuse ca sisteme sociale. Adeseori cei care au dat naștere acestor concepte intenționau doar crearea unor lucrări teoretice, conștienți de imposibilitatea aplicării lor în practică.

Utopiile conceptuale sunt imposibil de materializat în practică. De ce? Datorită nivelului extrem de scăzut al civismului - datorat printre altele de lipsa unor motivații personale pertinente, diversității de opinii asupra realității, diferențierii gradului de subtilitate necesar unei înțelegeri corecte și unitare a lucrurilor.

Lucru valabil și în cazul conceptului de „*om adevărat*” doar că aici suntem perfect conștienți de neputința noastră de a atinge finalitatea. Dar ceea ce contează mai mult este să ne străduim fiecare după puteri să atingem acest concept. Nu vom putea deveni oameni adevărați, dar prin străduința noastră putem să ne depășim stadiul actual. Și asta nu este puțin lucru.

Există o deosebire esențială între conceptele de formare ale unui „*om nou*” conform ideologiilor totalitare (comunism, nazism, putinism, maoism ș.a.) și cea de om adevărat pe care o susținem aici. Omul adevărat se bazează pe cunoașterea rațională și obiectivă a realității existenței, pe

discernământ, empatie și morală spre deosebire de ceilalți care din start sunt obedienți unor ideologii care suprimă personalitatea individului și îl înregimentează unor doctrine stricte.

Susținătorii sistemelor bazate pe propagandă clamează prăbușirea în haos social (anarhie) a societății care ar renunța la propagandă. Acest lucru este cel puțin inexact. Propaganda poate fi utilă și câteodată chiar și necesară societăților neomogene, formate din pături lipsite de tradiție și norme morale autoimpuse. În această situație și doar dacă este singura cale prin care se poate „*ține în frâu*" ceea ce am putea denumi nu prea elegant ca fiind o „*gloată*", propaganda pusă strict în sprijinul unui efort real de îmbunătățire a calității vieții poate fi benefică.

Este adevărat că propaganda cu scop corect (doar de informare obiectivă și nu de denaturare a adevărului) derulată transparent și care prezintă realitatea așa cum este ea, poate fi benefică. Pe de altă parte s-a dovedit că un sistem propagandistic nu poate funcționa așa cum este el conceput, datorită divergențelor de opinii, corupției, limitărilor intelectuale și intereselor particulare ale unor minorități care dețin puterea economică, politică sau religioasă și care sunt capabile să impună societății anumite direcții. Diferențele dintre noi sunt încă prea mari și pe prea multe planuri ca să putem să ne apropiem de un consens ideal.

Ce concluzii putem trage? Calea personală este dificil de trasat într-o direcție diferită de curentul principal. Totuși, putem conștientiza propaganda la toate nivelurile și îi putem contracara eventualele efecte nocive printr-un comportament adecvat care să ne asigure un minim de decență față de noi înșine și fără a interfera ostentativ cu cerințele din acel moment ale majorității societății.

Cu alte cuvinte, manifestările individuale - oricât de îndreptățite ar părea ele - nu pot decât dăuna sieși și/sau tuturor într-un context în care majoritatea a adoptat deja o anumită direcție. Excepțiile pot fi considerate ca aparținând adepților lui Herostratus[445] sau a celor care nu gândesc suficient. Dacă totuși suntem în contradicție cu majoritatea dintr-un anumit mediu - părăsirea acelui mediu este recomandată în locul încercărilor de reformare radicală care ar putea stârni tensiuni sociale.

De ce? Pentru că inițierea unei reforme nu se poate face peste noapte, cu bâta în mână și în fruntea unei gloate înfierbântate. Ea necesită o pregătire ideologică intensă și de durată. Se începe de obicei cu o idee de bază în

[445] *Herostratus (Erostratus) — piroman grec din secolul IV î.e.n. care a dat foc pe 21 iulie 356 î.e.n. templului zeiței Artemis din Efes doar pentru a intra în istorie. Numele său este folosit pentru a-i indica pe cei care comit lucruri cu consecințe grave doar pentru a deveni cunoscuți.*

jurul căreia se formulează un fundament filosofic bazat pe principiile de bază ale funcționării optime a societății. Se dezvoltă prin dezbatere publică până când devine o ideologie acceptată de majoritatea societății. Dar ideologia - ori care ar fi ea - trebuie răspândită și asta înseamnă tot propagandă.

Dacă este să blamăm utilizarea propagandei pentru determinarea unei stări de fapt de către o minoritate, ne putem întreba ce rost are să înlocuiești propaganda unei minorități cu propaganda altei minorități din cadrul societății? Aprecierile asupra rezultatelor vor fi întotdeauna subiective de ambele părți și lucrurile vor evolua către un ciclu perpetuu de răsturnări de situație, ceea ce va fi foarte puțin benefic pentru toată lumea.

Pentru ca schimbarea să devină convenabilă tuturor ar fi imperios necesar să avem cu toții un nivel cultural și un statut social cât mai apropiate. Momentan acest lucru pare puțin probabil să se întâmple într-un viitor previzibil. Așa că și pe mai departe drumul nostru pare a fi inevitabil la fel cu cel de până acum. Acest lucru înseamnă compromis pentru toată lumea, mai ales în lumea ideilor care se pot face publice doar dacă nu afectează calitatea vieții celorlalți.

Există o graniță extrem de subtilă între informare și propagandă. Chiar și informarea obiectivă poate deveni propagandă dacă prin difuzarea ei se urmărește un anumit scop. Propagandei nu îi place să i se spună propagandă, ei îi place să i se spună simplu informare și nu informare cu un anumit scop, așa cum ar fi cinstit. Acum - ca să fim corecți - există oare informare fără scop?

Un aspect aparte al propagandei îl constituie arta. De-a lungul istoriei omenirea a avut parte de multe evenimente importante: migrații spre locuri mai propice traiului, modificări ale structurilor sociale, descoperiri geografice, războaie sub diferite pretexte, dar și realizări aproape incredibile datorate curajului sau inteligenței unora dintre noi. Aceste lucruri au marcat atât de puternic conștiința umană încât au determinat exprimarea lor simbolică prin intermediul unor opere de artă reprezentative, dintre care multe ne uimesc și ne încântă totodată. Cel puțin așa am fost eu învățat să văd arta în tinerețea mea.

Privind din acest punct de vedere, în tinerețe mi s-a părut absurd faptul că civilizația europeană care a trecut prin atâtea evenimente importante de-a lungul existenței sale, își numără încă anii după o obscură întâmplare ridicată la rang de eveniment de către interesele locale ale unui anumit

moment și loc din trecut. De ce nu am pus anul 1 la data apariției primilor oameni, sau la data stabilirii populațiilor nomade, sau la data apariției pământului, sau de la data apariției primelor unelte de silex? Știința actuală poate aproxima cu suficientă precizie aceste date.

Multe țări au considerat că evenimente din istoria lor religioasă sau laică merită să fie celebrate ca puncte de referință, ignorând presupusa naștere a unui autodeclarat Mesia iudaic. Civilizația europeană a aservit acestei obscure (la vremea ei) întâmplări nu numai calendarul, ci și o foarte mare parte din arta europeană, ignorând evenimente reale și de foarte multe ori cu mult mai importante. Viața este cu mult mai importantă decât ficțiunea, oricâte semnificații ai inventa pentru aceasta din urmă ca să o poți folosi ca instrument de manipulare în cine știe ce scopuri.

Asta arată că mai avem mult până când discernământul nostru va fi cât de cât echilibrat cu realitățile care ne înconjoară? Sau că ceea ce privesc eu drept artă nu este altceva decât o formă de propagandă aservită politicului, religiei sau mai știu eu căror potentați săltați de circumstanțe în ipostaze vremelnice de putere? Acum probabil că vor sări „*experții*” care-și vor simți amenințate zicerile de o viață închinată armonizării cu centrele de putere și vor clama că (virgulă) cultura europeană este o cultură eminamente creștină!

Nimic mai neadevărat! Cultura „*europeană*” este doar un melanj de culturi sedentare sau migratoare, cu rădăcini cu mult dinainte de antichitate, adunate de tumultul vieții la un loc și obligate la un moment dat în istoria lor (sub amenințare) să mimeze „*adevărata credință*”. În timp, simulacrul de credință amestecat cu vechile credințe a devenit rutină, îngropând aproape în uitare crezurile și ritualurile care defineau spiritul religios original al acestor culturi.

Însă acest spirit s-a păstrat și el răbufnește din interior colorând specific obiceiurile zilelor noastre, iar pe alocuri chiar modificând dogmele religioase impuse cândva prin glasul armelor. Uită-te la italieni, la spanioli, la nemți sau chiar la români. Și nu numai. Nu vei vedea o masă uniformă, ci un conglomerat de obiceiuri specifice neamului respectiv care se încăpățânează să reziste tentativelor de ștergere a oricăror urme aparținând religiilor lor originale.

Interesele celor puternici de odinioară au obligat societățile să mimeze devoțiunea față de ideile promovate de către câteva secte minore la vremea lor de început, secte a căror divinitate și texte de căpătâi - culmea - au fost împrumutate de la o altă religie (care și ea la rândul ei le-a copiat

de la alte religii, dar măcar a avut meritul de a le contopi într-un tot coerent pentru acele vremuri). Aceste idei au fost cenzurate și adaptate intereselor de moment și apoi utilizate ca eficient instrument de manipulare.

În acest context au fost declarate creștine valori universale care existau cu mult înainte și care au fost prezentate ca provenind în urma unor pretinse revelații divine. Oare cei de pe restul continentelor care nu sunt creștini, nu cunosc și nu respectă aceste valori? Să nu ucizi, să nu furi și aproape toate celelalte „*porunci*" sunt valori specifice speciei noastre, valori independente de orice ticluire religioasă.

Dar cum o disertație de genul „*Contra Origen*[446]" îndreptată împotriva a ceea ce mulți consideră a fi fantasmagorii manipulatoare și dăunătoare cunoașterii raționale nu își are rostul aici, așa că ne vom limita la a vorbi strict despre arta utilizată ca mijloc de propagandă. Cu scuzele de rigoare celor care se vor simți cumva lezați de existența unor păreri extrem de diferite de ale lor.

La o primă vedere - pentru un necredincios - arta având ca subiect religia creștină pare doar un laudatio[447] adresat inexistentului, ca să nu mai amintim că ea încalcă porunca a doua [448] - orice argumente „*teologice*" de circumstanță ar inventa unii și alții. Rolul real al acestei exprimări prin mijloace artistice pare doar unul manipulator, de propagandă.

Acest rol este cu atât mai bine îndeplinit cu cât meșteșugarii care au creat și mai creează încă astfel de artă reușesc să redea trăiri și estetici deosebite care pot influența publicul țintă. Uneori acești meșteșugari îi întrec ca tehnică a execuției pe confrații lor ridicându-se pe merit la statutul de adevărați artiști - sau maeștri cum li se mai spune.

Ceea ce se dorește cu adevărat atunci când se comandă sau se realizează asemenea artă este obținerea - din partea publicului - a unei atitudini favorabile față de structurile care se ascund sub respectivul concept religios ilustrat - în vederea acceptării mai facile a unei relații cel mai adesea aproape contra naturii: realizarea unor interese de grup, interese care nu aparțin individului, dar care îl afectează atât direct cât și indirect.

---

[446] Parafrazarea titlului lucrării lui Origen „Contra Celsus" - carte de propagandă religioasă; am tot respectul pentru lucrarea lui Origen, dar nu pentru ideile exprimate în ea de către autor, ci pentru că datorită ei a fost salvată o parte din scrierea lui Celsus "Cuvântul adevărat".

[447] Discurs de laudă.

[448] „Să nu-ți faci chip cioplit și nici asemănare a vreunui lucru din câte sunt în cer, sus, și din câte sunt pe pământ, jos, și din câte sunt în apele de sub pământ! Să nu te închini lor, nici să le slujești lor" (Ies. 20, 4-5).

Din păcate, când pe la noi se purcede la realizarea unor asemenea lucruri se ignoră faptul că mult nu înseamnă mai bun ci doar ilustrează neputința de a sintetiza. De multe ori acest mult devine o monstruozitate care te face să te îndoiești de subtilitatea intelectului celor care au zămislit-o.

Putem să ne referim la acest gen de artă ca la un fel de reclamă aparținând unui comerț care „*vinde*" iluzii în schimbul renunțării la cercetarea realității existenței. Mai explicit, o reclamă la o negustorie care oferă contrafaceri ale realității celor care caută să înțeleagă realitatea. Nu pe gratis[449], evident. În acest scop se utilizează o strategie în care propaganda joacă un rol esențial în recrutarea și menținerea adepților - în cazul artei speculând slăbiciunea pentru estetică a ființei umane.

Cum? Prin ambalarea unui conținut calp într-un ambalaj ademenitor. La fel cum în zilele noastre apar în reclame tot soiul de peisaje minunate sau personaje care mai de care mai carismatice propovăduind produse de tot soiul. Și nu sunt puțini cei care se lasă înșelați și de acest din urmă gen de propagandă, deși dacă și-ar pune mintea la contribuție și-ar da seama repede care sunt dedesubturile comerciale - adevăratele intenții ale „*povestirilor cu tâlc*" din reclame.

Propaganda cu pretenții de artă a fost utilizată de-a lungul timpului de către toate ideologiile și cultele. Fie că este vorba despre arta religioasă, fie că este vorba despre arta care glorifică un sistem laic (socialism, comunism, fascism, maoism, putinism, trumpism), fie că glorifică pur și simplu noțiuni singulare (personalități, concepte, evenimente) nu avem de a face decât cu diferite forme de propagandă. Exprimată mai mult sau mai puțin atrăgător, uneori chiar cu geniu artistic, cu impact emoțional mai mare sau mai mic - totuși nu este altceva decât doar propagandă.

Ce este de fapt propaganda? Este ceva foarte asemănător cu a spune cu o voce ademenitoare „*cuțu, cuțu*" întinzând spre un cățel credul o mână goală, sugerând astfel că îi oferi ceva bun - în timp ce în cealaltă mână ascunsă la spate ai pregătită o lesă.

Ce este de fapt arta? Este o reprezentare prin intermediul simbolurilor a trăirilor omenești. Din acest punct de vedere arta religioasă este în fapt o artă a trăirilor umane, o artă eminamente umană legată de emoțiile și așteptările ființei umane și nu a glorificării inutile a ceva ce nu există, așa cum am fi tentați la o privire mai superficială să credem. Glorificarea divinității este doar forma prin care artistul exprimă punctul de vedere

[449] *Viața ne învață că nimic nu este gratis. Întotdeauna se caută obținerea de foloase materiale, influență, credibilitate, putere politică și multe altele.*

momentan al clientului - în speță este doar vorba despre veșnica speranță de mai bine exprimată într-o multitudine de moduri simbolice.

Meșteșugarii sunt cei care pun în practică ideile - în general nu pe ale lor, ci pe ale celor care comandă lucrarea. Dacă meșteșugarul are geniu artistic atunci lucrarea sa va fi artă, indiferent de mesajul exprimat. Doar de geniul și meșteșugul artistului depinde ca o simplă dorință a clientului (de a se arăta celorlalți sub o înfățișare care să impresioneze, de a-și ilustra aderența la o idee ori să-i atragă pe ceilalți către vreo idee) să dea naștere unei opere de artă sau doar unui simplu kitsch.

Dacă sunt întrunite toate condițiile necesare ca obiectul meșteșugărit să poată impresiona și transmite stări afective privitorului avem de-a face cu o operă de artă. Statuile lui Michelangelo au fost comandate pentru a reprezenta puterea și importanța clientului. Geniul artistic al sculptorului a creat capodopere din ceea ce trebuia să fie doar propagandă.

S-a pierdut caracterul de propagandă al statuilor sale? Nu. Dar geniul artistului a reușit să se arate într-o asemenea valoare încât destinația inițială de propagandă pare să nu mai conteze. Timpul a estompat importanța mesajului inițial al propagandei, iar pentru noi cei de astăzi acest mesaj este mai puțin important decât ceea ce genialitatea artistului în a ilustra anumite aspecte umane a reușit să realizeze. Forma superbă a ambalajului a triumfat asupra conținutului lipsit de valoare.

Îmi amintesc că în urmă cu ani priveam oripilat în Egipt bisericile care au înlocuit acum multă vreme templele antice considerate păgâne. Dar și moscheile musulmane care procedaseră în timpuri mai apropiate de noi în același fel cu vechile biserici creștine. La fel am privit și la Roma la însemnele religiei creștine scrijelite pe Colosseum și prin prea multe alte locuri.

Este cert că pe atunci eu nu înțelegeam pe deplin propaganda ridicată la nivel de artă. Eu priveam templele, bisericile, moscheile și chiar și masivul Colosseum, ca pe obiecte de artă în sine. Eu îmi doream ca noile subiecte abordate de artă să crească și să se dezvolte în pace lângă manifestările de artă veche fără să o distrugă sau să-i distorsioneze mesajul, lăsându-mă pe mine să apreciez ce este bine și ce este rău.

Doar că lucrurile trebuie judecate după cum se judeca atunci când au fost ele făurite, asta dacă vrei să le înțelegi cu adevărat sensurile: nu era vorba de a construi niște opere de artă - așa cum le vedeam eu - ci doar despre o propagandă în luptă cu altă propagandă. Propaganda unor culturi

politice sau religioase. Era monstruoasa „*corectitudine politică*” a acelor vremuri care eradica tot ceea ce considera că nu ar corespunde cu intențiile ei.

Astăzi înțeleg că acest gen de artă este asemenea oamenilor care o comandă: le reprezintă nu numai concepțiile, dar și modul în care ei înțeleg să trăiască. Atunci când ei consideră oportun să renunțe la o cale, încearcă să șteargă definitiv acea cale din amintirea societății pentru ca nu cumva cineva să „*rătăcească*” pe ea sedus de estetica sau de valorile promovate de ea.

Pentru că ceea ce eu privesc ca artă ei considerau a fi expresia modului lor de a fi și îndemnul către ceilalți de a le urma calea. Și atunci pentru ce să conserve o altă cale pe care ei o considerau greșită? Este edificator exemplul inventării Crăciunului care trebuia să facă uitate vechile Saturnalii[450].

Mă întreb cine are dreptate: iubitorul de artă căruia poate să nu-i pese de mesajul artei religioase și se simte cucerit doar de tehnica execuției, de reușita și subtilitatea simbolisticii, sau cel care rezonează la mesaj indiferent de reușita sau nereușita (kitschul) meșteșugarului. Se pare că arta religioasă este dedicată racolării, convingerii și menținerii în sfera de influență a religiei. Ca iubitor doar de frumos și de expresiv, eu nu receptez arta așa cum a dorit cel care a comandat-o meșteșugarului. Mă atrage, însă nu spre ceea ce s-a dorit.

Pare chiar că-mi irosesc emoțiile pe detalii care sunt în fond doar vectorul de transmitere a unui mesaj religios pe care discernământul meu îl respinge, sau îl ignoră. Poate de aceea pentru mine toată această artă - uneori minunată în execuție și cu o mare putere de a impresiona - dacă i se înlătură partea artistică, îmi apare doar ca o formă de propagandă.

Asta pentru că inventivele reinterpretări cu care se mai încearcă să se adapteze semnificațiile religioase inițiale spre o zonă mai contemporană a valorilor umane, nu prea mă conving. Lucrurile se judecă în contextul în care au fost create. Nu după noi semnificații născocite doar ca să corespundă valorilor contemporane.

Și totuși este artă, asta nu se poate nega. Și nu se poate nega nici faptul că măiestria executării sau interpretării ei ne înfrumusețează viața. Din

---

[450] Saturnaliile - o sărbătoare antică extrem de populară care se ținea la sfârșitul anului în cinstea zeului Saturn. Pentru anihilarea ei, în secolul IV biserica a inventat sărbătoarea Crăciunului - celebrarea nașterii lui Isus (deși după datele din Biblie acesta se presupune că s-ar fi născut toamna). Obiceiurile vechii sărbători „păgâne”- pomul, cadourile, lumânările etc. deși explicit condamnate chiar de către „divinitate” în vechile texte religioase, nu au putut fi eradicate așa că au rămas tacit în „tradiția creștină” de Crăciun.

păcate mesajul din spatele multor capodopere nu este întotdeauna la nivelul valorilor reale contemporane. În ziua de astăzi, mulți încearcă să ascundă acest decalaj supărător răstălmăcind lucrurile și căutând sensuri către care cei care au comandat sau au executat operele de artă nu s-au gândit niciodată. Cei mai mulți o fac doar ca să pună puțin din poleiala respectivelor lucrări pe cenușiul realizărilor proprii (lustruindu-se pe sine - cum spunea poetul).

Abia târziu am înțeles că în cazul celor mai multe „*opere de artă*" nu era vorba inițial despre artă, ci doar despre propagandă. Datorită măiestriei execuției, propaganda a fost ridicată la rangul de artă - așa că starea mea de confuzie poate fi lesne înțeleasă. O propagandă făcută cu atâta pricepere, încât chiar și opozanții ideilor pe care le exprimă se opresc să o admire.

Este exact ca în natură: unele flori minunate care atrag prin frumusețea lor se dovedesc a fi doar capcane mortale pentru micile insecte care nu au discernământul necesar ca să le ocolească. Dar toate aceste aspecte negative nu ne opresc să le admirăm. Ele emană o fascinație morbidă care te cuprinde chiar și atunci când ești conștient de rolul lor nefast de nadă. Frumusețea diavolului - cum ar spune credincioșii rămași fideli poruncii „*să nu-ți faci chip cioplit*".

Asemenea artă trebuie privită cu discernământ, judecând separat ideile pe care cel care a comandat-o a vrut să le transmită de modalitatea de exprimare - uneori genială - a artistului. Și evitând reinterpretările de „*actualizare*" a ideilor reprezentate, reinterpretări lansate mai ales de către beneficiarii de azi ai acestor idei perimate, dar adesea pomădate ca să pară încă viabile.

Ideile bune și generoase bazate pe adevăruri recunoscute fără tăgadă ca adevăruri, creează o artă despre care spunem că nu face nici un rău minții. Și acest fel de artă este tot o propagandă a unui sentiment, a unui concept, a unei gândiri care dorește să fie împărtășite și adoptate de către ceilalți. Totul este propagandă care încearcă să ne ralieze unei gândiri sau alteia.

Trebuie să nu ne lăsăm purtați doar de frumusețea unei exprimări, să o admirăm estetic dacă merită, însă dacă avem discernământ, propria noastră gândire ne va arăta dacă drumul sugerat de această vorbărie meșteșugită indică drumul corect pentru noi. Să învățăm să separăm ambalajul de conținut. Să căutăm valoarea reală a ideilor și să nu atribuim o falsă valoare ideilor doar pentru că au fost ambalate într-un discurs atrăgător.

Supremația majorității nu înseamnă neapărat supremația calității; supremația majorității doar asigură unitate pe o singură direcție care nu este întotdeauna și cea mai corectă sau acceptabilă pentru toți. Totuși, trebuie să recunoaștem chiar dacă nu ne convine că fără supremația majorității specia noastră ar fi deja pe cale de dispariție datorită luptelor intestine. Așa că vrem sau nu vrem, trebuie să acceptăm starea de fapt actuală, până în ziua în care vom găsi o cale mai bună.

Și apropo, tot ceea ce ai citit până acum și vei citi și mai departe este tot propagandă. De ce? Pentru că vorbele mele încearcă și ele să te ducă către o anumită cale pe care eu o cred benefică. Așa că ar fi bine să nu uiți furat de estetica lucrurilor: nimeni nu este posesorul adevărului absolut. Frumusețea unui lucru nu face ca acel lucru să fie adevărat. Lucrurile nu sunt frumoase prin ele însele: frumusețea pe care o vezi în ele se datorează faptului că tu, cumva, crezi că ele răspund unor așteptări și nevoi ale tale.

Dar așa cum ți-am mai spus, atunci când poți gândi singur vezi că există două realități paralele: cea creată de mintea noastră în care totul nu este decât o construcție logică, păreri fără echivalent fidel în realitatea existenței și cea a realității existenței însăși pe care doar pretindem că am înțelege-o. Provocarea pentru fiecare dintre noi este să ne armonizăm existența astfel încât să putem face față ambelor, selectând din realitatea creată de om lucrurile despre care credem că sunt cel mai mult în concordanță cu adevărata realitate a existenței.

Și ca o regulă generală: când este vorba despre propagandă, nu te încrede prea mult în zâmbetul prietenos și mâna întinsă către tine - încearcă mai întâi să vezi ce este în mâna ascunsă la spate. Să nu fie o lesă.

(CUM CRED EU CĂ AR TREBUI SĂ FIE) **STATUL**

Ca să putem discuta despre ceva trebuie ca mai întâi să definim acel ceva, așa că pentru început să citim definiția pe care dicționarul o dă statului: „*Instituție suprastructurală, instrument principal de organizare politică și administrativă prin intermediul căruia se exercită funcționalitatea sistemului social și sunt reglementate relațiile dintre oameni.*” [451]

Eu - căci despre mine și părerile mele bune sau rele este vorba aici[452] - nu am nici o obiecție asupra acestei definiții. Într-adevăr acesta este statul în esența lui. Cum a apărut el? Am să îți povestesc ceva mai târziu aventurile nemaipomenite ale omului maimuță care au dus în cele din urmă la apariția statului modern și a beneficiilor colaterale rezultate din această apariție. De ce mai târziu și nu aici unde s-ar părea că ar fi exact locul potrivit pentru o asemenea istorioară? Ca să evităm auto cenzurarea excesivă a acestui text, cenzură făcută ca să îi protejăm pe cei care nu prea știu de glumă.

Totul se învârte în jurul unui interes. Fie că este simpla dorință de a supraviețui unei situații, sau de a obține diverse lucruri, fie pentru a ne demonstra atât nouă cât și celorlalți că noi suntem mai cu moț ca alții. Ca oricare alt animal și omul a învățat că în haită - pardon, prin asociere - lucrurile se obțin mult mai ușor, iar individul singur - fie că are sau nu dreptatea de partea lui - de obicei nu prea are șanse să obțină ceea ce vrea.

Ni se spune adesea că statul suntem noi[453] sau mai bine spus așa ne încredințează cei care au pretenția că ne reprezintă interesele. Eu cred că o fac doar ca să recompenseze cu tămâieri (inutile și penibile) imprudența noastră de a le pune la îndemână cu o mult prea mare superficialitate destinele noastre.

Cine sunt ei? Cu ce se deosebesc de noi? Să fie oare aceia care s-au uitat de jur împrejur ca să vadă cum stau lucrurile și și-au pus întrebarea (ca mulți dintre noi): care este calea prin care eu pot obține cât mai multe făcând cât mai puține? Că așa pare uneori că ar cam sta lucrurile.

---

[451] Citatul este preluat din DEX 2009

[452] Sper că nu ai uitat că tot ceea ce citești aparține unui autor fictional. Doar așa au putut fi puse împreună mai toate ideile care bântuie astăzi pe la periferia rutinei noastre cotidiene. Să nu-mi spui că furat de lectură te-ai apucat să-l sudui pe adevăratul autor al cărții pentru ceea ce nu ți-a convenit pe aici, asta în loc să-ți formezi propriile păreri. Mai ții minte? Scopul acestei cărți este acela de a-ți stimula gândirea - nu să te enerveze și (din păcate) nici să te distreze.

[453] Parafrazarea expresiei "Statul sunt eu!" atribuită lui Ludovic al XIV-lea (Louis Dieudonné 1638-1715) rege al Franței cunoscut și sub titulatura de "Regele soare".

Acum - ca să nu mi-i urc în cap chiar pe toți - probabil că ar trebui să spun ceva de genul: nu sunt toți așa, aceștia sunt doar excepții. Numai că eu personal în toată viața mea nu prea am întâlnit decât excepții. Nu neg că poate or fi și altfel de personaje, însă se pare că eu nu le-am întâlnit încă. S-o lăsăm baltă deocamdată că altfel ne trezim cu cine știe ce dureri de cap și țiuituri prin urechi sau mai știi, poate și mai rău.

Experiența mă învață că (virgulă) cu acești oameni nu poți discuta realități concrete în ceea ce-i privește, pentru că ori vor nega evidența, ori se vor grăbi să invoce legile pe care tot ei le fac spre perpetuarea unor situații convenabile lor. Ai mai auzit de vreo lege care să nu le convină lor și să ne convină doar nouă? Poate doar cea care le mai limitează mandatele. Dar și legea aia este făcută tot de ei, ca să se asigure că nu vor sta prea mult la coadă la grămada de resurse. Un fel de asigurare că mai toți lupii haitei vor avea - fiecare la rândul lui - o șansă la pradă.

Important pentru noi prostimea, este faptul că statul ne ia bani sub formă de dări pretinzând că ne asigură servicii la schimb. Dări s-au pretins în toate perioadele istoriei și tot așa ca și astăzi, la schimb erau date mai mult promisiuni. De-a lungul timpului am dat dări ca să rămânem în viață, ca să nu fim alungați de prin casele noastre, ca să nu fim vânduți ca sclavi și câte altele.

Statul pare că nu poate exista fără dările noastre. Noi se pare că putem exista și fără onorarea promisiunilor lui, așa că statul a decis ca cea mai mare parte dintre promisiuni să rămână doar promisiuni. Și ca să închidă gura cârcotașilor ca mine, s-a lansat frazeologia tip „*ca noi să ne ținem promisiunea, trebuie mai întâi ca tu să…*” și aici urmează tot soiul de condiții și chichițe din care evident că multe nu pot fi îndeplinite întocmai și la timp de către toată prostimea plătitoare de biruri.

Dar încearcă numai să spui „*ca să pot să plătesc dările care mi se pretind, statul ar trebui mai întâi să-mi asigure…*” că vei fi înșfăcat de guler și până ce te vei dezmetici, va ploua pe capul tău cu acuzații care mai de care. Și tu nu voiai decât ca statul să-și țină și el cuvântul, crezând că te va pricepe mai bine dacă-i vorbești pe limba cu care îți vorbește el ție.

Trebuie să pricepi că o relație - ca să fie echitabilă - are nevoie de un raport de forțe egale, ori relația stat versus individ nu va fi niciodată un raport echilibrat, ci un raport de impunere prin consens, teamă sau forță - după caz. Doar de impunere, nu un gentleman agreement cum ar putea părea unora la o privire mai superficială, sau interesată de cine știe ce beneficii la care nu toți putem ajunge.

De când a apărut și până în prezent, modul în care statul i-a determinat pe oameni să trăiască a suferit critici de la toate nivelurile populației și a nemulțumit pe mai toată lumea. Deși de-a lungul timpului s-au încercat multiple forme de organizare, mereu s-au auzit și voci care clamau schimbarea. Când vocile ajungeau la unison, schimbarea nu mai era doar solicitată, ci și impusă - uneori chiar prin mijloace radicale.

Este clar că până în prezent nu s-a găsit o formulă socială care să mulțumească pe toată lumea și că tot timpul se vor auzi critici mai mult sau mai puțin îndreptățite la adresa celui care ia sigur, dar de dat nu prea mai pare să vrea să dea întotdeauna decât la unii și la alții, adeseori parcă aleși pe sprinceană de către cei din fruntea noastră.

Nu discutăm aici despre vinovății, despre oameni de nimic strecurați în funcții în care nu ar avea ce căuta, despre eludarea criteriilor de selecție și despre multe altele. Aceste discuții s-au dus de nenumărate ori fără nici un rezultat. Oamenii și năravurile lor nu se schimbă. În China funcționarii corupți au fost împușcați pe stadioane, prin alte locuri li se taie mâna sau sunt schilodiți în fel și chip. Înainte vreme chiar erau spânzurați sau decapitați. Nimic nu a ajutat și nimic nu va ajuta la îndepărtarea acestui putregai nici astăzi.

Cei care vin pe locurile celor înlăturați pentru că au fost prinși cu diverse matrapazlâcuri găsesc noi și noi căi mai mult sau mai puțin ingenioase de a continua veșnica poveste a statului care nu-și onorează promisiunile, dar în schimb cere din ce în ce mai multe dări. Așa că ne-am cam blazat cu colțurile gurii lăsate în jos într-o sumbră obișnuință lipsită de orice perspectivă de mai bine.

Dar cum am vrea să fie statul? Aici este o altă poveste. Este dificil ca statul să fie ceea ce ne trebuie în primul rând datorită nouă. Mai bine spus datorită ignoranței, slăbiciunilor și multor alte defecte ale noastre, cei care suntem conduși, dar mai ales ale celor dintre noi pe care-i săltăm ca să ne conducă. De dragul conversației, hai să facem o mică visare utopică: care ar putea să fie forma ideală a statului?

Un stat ideal ar trebui să funcționeze cu cetățeni ideali, însă istoria ne arată clar că noi suntem departe de a fi așa ceva. Prima mare schimbare ar trebui să o facem chiar cu noi înșine, însă acest lucru s-a dovedit imposibil de-a lungul istoriei. Părerea generală este că nu există nici un semn că ne-am putea schimba cumva în mai bine fără a fi cumva forțați să o facem.

Întotdeauna vom găsi o cale de a eluda binele general în favoarea folosului personal și asta va dura până când se va găsi o cale de a se înăbuși acea parte din pornirile instinctuale care ne determină să ne gândim numai la noi în detrimentul celorlalți. Așa că se pare că avem ceea ce merităm. Cum se mai spune: „*ne-am făcut-o cu mâna noastră!*" sau cum spune o vorbă mai veche: „*cum e turcul și pistolul* " - turcul fiind noi iar pistolul fiind statul.

Poate accesul general, gratuit și obligatoriu (în fapt și nu doar în declarații) la cultură - clamat de ceva vreme ca fiind rezolvarea cea mai sigură - să mai amelioreze cumva situația. Poate. Dar astăzi vedem doar oameni imperfecți care clonează copii ale propriilor nereușite în instituțiile al căror scop ar fi formarea noilor generații. Adesea o treabă formală și fără conținut. Când vom înțelege că de noile generații ar trebui să se ocupe doar cei mai buni dintre noi? O să spui că astea sunt doar vorbe în vânt, pentru că fiecare dintre noi se crede cu mult mai bun decât este. Și ai avea perfectă dreptate.

În condițiile de astăzi, nu ne rămâne decât o variantă ceva mai puțin eficientă: un stat ideal, cu cetățeni care sunt așa cum sunt. Dar un astfel de stat este practic imposibil fără îngrădiri de acțiune, supraveghere și sancțiuni stricte, ceea ce din start va duce la nemulțumirea celor care nu înțeleg că pentru a primi trebuie ca mai întâi să dea. Apoi trebuie să ne gândim și la posibilitatea îngrădirii a priori a unor abuzuri care ar putea veni din partea celor care ne vor administra.

De fapt îngrădirea libertății individuale în schimbul unor avantaje imposibil de obținut altfel nu este ceva nou, conceptul a apărut odată cu primele grupuri de oameni. Raportul între ceea ce dă individul și ceea ce primește a fost întotdeauna inechitabil pentru majoritatea indivizilor, mai ales datorită parazitării sistemului de către cei puși chiar de noi acolo ca să asigure bunul mers al lucrurilor.

Rămâne o problemă spinoasă: cum să stârpești abuzurile și cum să determini pe toată lumea să facă numai ceea ce trebuie să facă? Orice om cu capul pe umeri ar încerca aici să abandoneze subiectul, pentru că răspunsul îl știm de multă vreme: acest deziderat este utopic. Diversitatea firii umane, modul diferit de percepție și acțiune al indivizilor nu vor permite disciplina și ordinea exemplară a unui stup de albine, spre exemplu.

Poate că este imposibil în practică, însă în lumea ideilor putem visa. Așa cum am mai văzut, visurile ne apropie pas cu pas de ceea ce ar trebui să fim. Așa că hai să visăm, cu speranța că dacă nu vom reuși să atingem

un grad de civilizație suficient cât să putem conlucra împreună pentru binele tuturor, măcar vom găsi ceva idei pentru a putea cârpi sistemul existent pe ici și pe colo. Să pornim de la o generalitate care este valabilă pentru toți: toate ființele umane doresc să aibă parte de ceva ce ar putea fi denumit generic drept „*bine personal*”. Istoria ne arată că acest bine personal poate fi asigurat doar prin renunțarea mai întâi la o parte din acest bine personal (!), apoi prin asociere și contribuție personală în cadrul formei de organizare pe care o denumim stat.

Dar și în prezent avem stat și totuși nu pare nimeni să exceleze de fericire. Asta nu poate să însemne decât două lucruri: ceva nu este în regulă cu modul de organizare și funcționare a statului care nu pare a fi fost proiectat ca să îndeplinească toate dorințele de bine ale cetățenilor, sau că speranța îndeplinirii de către stat a tuturor acestor dorințe reprezintă doar o proiecție utopică care poate fi pusă în operă doar de către niște cetățeni cu un grad utopic de civism. Adică cetățeni cu mult mai buni decât putem noi vreodată să fim, oricât ne-am strădui.

Pentru început - ca și nouă ăstora semicivilizați să ne fie bine - ar trebui să regândim ceea ce dorim de la stat într-un mod mai realist - adică mai realizabil. Apoi - pentru a pune în practică aceste dorințe - să modificăm bazele interacțiunii între oameni și să stabilim principii noi în funcție de capacitățile noastre reale și nu cele ideale.

Dacă în loc de funcționari plătiți am avea doar voluntari suficient de înstăriți care să nu se rătăcească pe drumul tentant al ciupelilor și al… Dar stai! În antichitate a fost așa și lucrurile nu au evoluat deloc spre bine. Ba dimpotrivă! Se pare că am cam rămas fără idei și că nu mă prea descurc de loc să întocmesc o schemă a unui nou tip de stat. Unul ideal. De ce? Pentru că o asemenea modificare a relațiilor umane nu poate fi gândită de un singur om, este o sarcină care depășește cu mult orice „*geniu*”. Din păcate trebuie să recunosc cu modestie și smerenie că mă depășește chiar și pe mine - deși nu aș fi crezut că așa ceva poate fi cu putință! Până nu încerci ceva nu poți să știi dacă chiar ești bun la acel ceva.

Este o problemă extrem de complexă, multidisciplinară și mereu perfectibilă, care impune o permanentă „*cârpire*” din mers a societății. Societate care se găsește într-o continuă tranziție către structuri dorite din ce în ce mai performante decât precedentele. Dar și mai complicate. Statul este un organism viu și întru foarte multe aspecte asemănător cu noi. De fapt el este suma noastră a tuturor.

Principiile sunt relativ ușor de stabilit. O mare parte dintre ele au fost clamate de-a lungul timpului de către diverse societăți aflate în stadii autoproclamate progresiste. Ideea dominantă ar fi urmărirea maximului de bine individual în locul pretinsului bine general - renunțarea la calea de sacrificiu a individului în numele binelui altora și înlocuirea cu o variantă convenabilă tuturor.

Asta nu înseamnă periclitarea binelui general, ci redefinirea binelui general ca un cumul format din binele personal al fiecărui individ, evident excluzând ceea ce nu cadrează scopului. Numai că înlăturarea binelui personal care nu cadrează binelui general va duce iarăși la nemulțumire. Din păcate, s-ar putea scrie zeci de tratate pe această temă și tot nu cred că ar putea fi mulțumită toată lumea.

Dar nu acesta este scopul acestei cărți. Scopul ei - sper că nu ai uitat - este să te determine pe tine să gândești singur ca să îți poți alege calea pe care o dorești în deplină cunoștință de cauză. Așa că să-i lăsăm pe cei care știu deja să gândească astfel de lucruri să își bată capul și să perfecționeze statul. Doar la fotbal se pricepe toată lumea să își dea cu părerea (parcă așa se spune). Aici este o treabă care pare cu mult mai serioasă decât câțiva vlăjgani care fugăresc o bășică din piele în urletele entuziaste sau disperate (după caz) ale galeriei de pe margini. Mă rog, părerea mea - o părere a unuia care preferă galeriile de artă galeriilor de pe stadioane. De gustibus[454].

Așa că noi o să ne întoarcem la ceea ce ar trebui să fie preocuparea noastră majoră: cum să facem ca să înaintăm pe calea care ne-ar putea transforma în oameni adevărați. Și atunci - după ce vom fi cât se poate de apropiați de starea de oameni adevărați - poate că vom avea și un stat pe măsura noastră, a celor de atunci, un stat care - să sperăm - o să fie pe placul tuturor.

Cum putem să facem asta? Simplu, să mergem cât mai repede și cât mai mulți pe calea care duce către idealul de om adevărat - prin cultură - și să evităm să ne dăm cu părerea acolo unde nu ne pricepem (așa cum se pare că am cam făcut eu pe aici). „*Ei poftim*” - cred că îți spui acum - „*de ce m-ai făcut să pierd timpul degeaba citind capitolul ăsta dacă nu ai nici o idee cum să rezolvăm treaba cu statul?*” Cred că chestia asta va trebui să o deslușești de unul singur.

---

[454] Conform DE (1993-2009): “De gustibus (et coloribus) non disputandum (lat.) despre gusturi (și culori) nu se discută – Adagiu scolastic. S-a răspândit ca o justificare a libertății de a avea preferințe personale în domeniul nedemonstrabilului.”

(CUM CRED EU CĂ AR TREBUI SĂ FIE) **CETĂȚENII**

Ca utopicele dorințe despre care am făcut vorbire în capitolul precedent să se poată împlini, fiecare dintre noi ar trebui să se schimbe mai întâi pe sine însuși. Evident schimbarea în bine a tuturor va duce implicit la schimbarea în bine a societății în care trăim, cât și a modelului de stat pe care această nouă societate și-l va propune. Haide să visăm mai departe despre acest lucru: visele reprezintă un pas - este adevărat că doar primul pas - însă sunt totuși un pas către înfăptuirea năzuințelor noastre.

Un stat care să fie pe placul tuturor am văzut că nu se poate face cu noi cei de acum, ci doar cu noi cei care am putea deveni, dacă fiecare dintre noi chiar ne-am dori acest lucru. Ca să dorim acest lucru ar trebui însă să fim motivați. Se pare că specia noastră reacționează cu mult mai prompt la motivările negative, astfel încât o simplă promisiune de posibile beneficii viitoare are o putere motivațională infinit mai slabă decât amenințarea cu o catastrofă iminentă. Cu condiția ca această amenințare să fie cât de cât credibilă.

Dar să presupunem că am fi motivați. Foarte motivați. Pentru început, primul lucru pe care ar trebui să-l facem ar fi să renunțăm la o mare parte din ceea ce numim „*libertățile*” noastre. Parcă văd că te oprești din citit și exclami cu o grimasă de parcă ai simțit o mână străină în buzunarul în care îți ții portofelul: „*Ce faceee?!? Să renunț la libertățile mele?!? Nici gând!*”

Gândirea prin intermediul șabloanelor ne joacă iarăși feste: când spunem „*să renunțăm*” de fapt activăm un reflex egoist care tinde să respingă orice ar urma după acest șablon atât de imprecis, dar cu un impact negativ la foarte mulți dintre noi. De ce? Pentru că experiențele noastre anterioare care au implicat renunțarea la ceva nu au fost prea plăcute.

Nici nu ai habar întrutotul ce înseamnă generica denumire de „*libertăți*”, sau dacă ele chiar pot exista într-un univers supus determinării și se pare că deja ești hotărât să te opui vehement „*pierderii*” lor, doar pentru că în mod uzual tu - ca oricare altul dintre noi - asociezi cuvântul „*libertăți*” cu lucruri benefice.

Nimeni nu spune „*Renunț la libertatea de a o duce rău*”, ci mai degrabă „*Lupt pentru libertatea de a o duce mai bine*”. Rutina șabloanelor se

învinge greu mai ales când nu ai răbdarea (și înțelepciunea) să analizezi întotdeauna cu calm, pe îndelete și în mod obiectiv contextul.

Am utilizat cuvântul „*pierdere*” deși renunțarea la unele așa-zise „*libertăți*” ar reprezenta de fapt un câștig care ar aduce numai beneficii. În nici un caz nu va fi vorba despre o pierdere. Însă subconștientul a reacționat la termenul „*renunțare*” considerând că se află în fața unui lucru care ne-ar putea afecta negativ. De aceea atunci când analizezi ceva trebuie ca mai întâi să-ți lămurești rând pe rând toate datele problemei respective și abia la urmă și în deplină cunoștință de cauză să încerci să tragi o concluzie obiectivă.

Cum poți pierde ceva despre care nici nu știi ce este, sau dacă chiar este? Și mai ales, cum poți pierde ceva despre care nici nu știi dacă este sau nu în posesia ta? Hai să ne lămurim. Cred că realizezi că fără liber arbitru cuvântul „*libertate*” este un nonsens. Iar liberul arbitru - spun unii - a fost inventat de către culte ca să exonereze divinitatea de răul din lume, atribuindu-l exclusiv acțiunilor noastre. Dar nu sunt puțini cei care cred în existența liberului arbitru, chiar dacă în același timp cred și într-un univers material determinat.

Este drept că ei îl presupun (pe liberul arbitru) a fi într-o formă diferită de cea atribuită prin tradiția religioasă, ca pe un fel de nu știu ce, care cumva generează responsabilitatea personală. Să-i spunem - după cum îmi place mie să-i spun - un cumul de reacții specifice (personalizate) la determinare. Acest cumul ar da o medie care interpretată prin morală, ar indica valoarea morală a comportamentului.

Din păcate, încă nu sunt dovezi în acest sens, dar să sperăm că acestea vor fi găsite cât mai curând. Ar fi cu mult mai simplu și cu mult mai puțin generator de confuzii decât acceptarea fără discernământ a existenței unei inițiative negative spontane nedeterminată. Pentru că - dacă s-ar putea întâmpla un asemenea paradox (lipsă de determinare pornită de la nivel cuantic) - orice particulă poate avea așa un zvâc de capul ei, ceea ce - prin determinare - ar putea duce în orice clipă la orice. Hai să fim serioși - particulele nu apar spontan din nimic, orice ar zice cei care în loc să ne cheltuiască banii pe aiureli, mai bine ar cerceta mai serios circumstanțele care concură la nivel cuantic.

Dacă dorim ca lucrurile să nu devieze datorită superficialității noastre de exprimare, am face bine să ne alegem cuvintele folosind cât mai puține șabloane generalizatoare. Adesea denumim eronat „*libertate*” putința de a întortochea calea noastră sau pe a celorlalți după bunul plac al

momentului. Asta fără a înțelege pe deplin consecințele care uneori pot anula posibilitatea realizării unui scop cu mult mai benefic nouă, sau grupului din care facem parte, decât discutabilul „*câștig*” de moment. De exemplu mulți dintre noi cred că au libertatea să polueze, să irosească, să deranjeze, ba chiar să-și oripileze semenii prin comportamente inadecvate, contraproductive, deviante ș.a.m.d.

Întotdeauna către un țel există un singur drum „*drept*” și numai unul - conform principiului de aur al determinismului - celelalte sunt doar variațiuni generatoare de compromisuri, adesea cu mult mai mari decât cele pe care trebuie să le facem mergând pe drumul „*drept*”.

Dar se pare că așa suntem constituiți: să privim cu oroare orice considerăm a fi o „*îngrădire*” și să reacționăm uneori chiar vehement mai ales atunci când nu par să fie represalii pentru acest fel de comportament. Lipsă de discernământ civic? Nu numai. Aș opta mai degrabă pentru lipsă de cultură, pentru că doar asta - cred eu - duce la imposibilitatea de a distinge adevăratele valori și la lipsa motivațiilor necesare unui comportament corect auto impus.

Nu te teme, nu am să îți țin acum lecții despre responsabilitate socială versus egoism. Egoismul nostru se ghidează mai mult după superficiala noastră logică, decât după realitatea obiectivă și de aceea multe dintre acțiunile noastre sunt îndreptate împotriva propriului nostru interes, cu toate că inițierea lor o facem dintr-un crez - cel mai adesea nejustificat - într-un rezultat benefic nouă. Ceva de genul „*beau tărie ca să mă simt bine*”. Asta până când cedează ficatul.

În viață, scurtătura - mai ales cea care ocolește morala - nu este altceva decât drumul spre calvarul personal. Spre a evita acest drum tratează morala ca pe un ghid de supraviețuire în societate, sau ca pe o hartă care îți arată drumul drept către ținta ta. Mai ales ține cont că ocolișurile pot să nu ducă neapărat în același loc cu drumul drept, deși adesea pot să creeze această falsă impresie. Una este să ajungi la destinație arătând impecabil din toate punctele de vedere și alta este să apari plin de mizerie și jeg moral. Scurtăturile își au fiecare prețul lor.

Și uneori - chiar dacă până la urmă vei ajunge în același loc - dacă o iei pe drumul ocolitor tu nu vei mai fi (calitativ) aceeași persoană cu cea care ar fi mers pe drumul drept. Drumul pe care mergi își pune amprenta asupra ta. La fel cu personajul care în graba lui de a ajunge la o petrecere a părăsit drumul asfaltat - care i s-a părut a fi prea lung - și a luat-o pe o

scurtătură peste câmp, murdărindu-și încălțările cu baligă. Lucru care nu l-a făcut prea popular atunci când a ajuns printre petrecăreți.

Discursurile despre morală sunt de obicei primite cu răceală de cei care nu pot să înțeleagă morala ca pe un set de reguli valabile pentru un anumit loc și timp, reguli care permit conviețuirea indivizilor în grupuri într-un mod neconflictual. Fiecare acțiune a noastră determină o reacție din partea celorlalți. Morala ne ajută să facem în așa fel încât acțiunile noastre să nu determine reacții ostile, sau - în cel mai rău caz - cel puțin nu excesiv de ostile.

Reacțiile determinate de ceea ce facem noi pot fi pozitive sau negative. Chiar dacă uneori reacțiile nu sunt puse imediat în practică sub forma unor acțiuni ostile, ele vor genera acumulări de tensiuni negative îndreptate împotriva noastră. Aceste acumulări nu se produc doar ca urmare a acțiunilor noastre, ele pot fi determinate chiar și de către simpla noastră prezență. Aceasta poate fi interpretată divers de către terți - amenințare, rivalitate, nesocotirea unor uzanțe sau pur și simplu doar chestiuni aparent minore, cum ar fi un aspect vestimentar, un vocabular sau un comportament considerat ca nefiind potrivit locului și momentului.

Respectând regulile moralei, de fapt încercăm să detensionăm aceste acumulări arătând că suntem dispuși să ne conformăm regulilor printr-un comportament previzibil în limitele acceptate de societate, ceea ce ar trebui să ducă la „*liniștirea spiritelor*” (ale celor rezonabili, firește).

Să revenim la egoismul nostru (doar eu, doar pentru mine, doar mie). Egoismul - ca generator de dorințe - poate fi și pozitiv și negativ în funcție de circumstanțe. Pozitiv când determină evoluție, atunci când ne împinge să nu ne mulțumim cu ceea ce suntem, sau cu modul mai puțin adecvat în care ne trăim viața. Această trăsătură ne-a ajutat să evoluăm, însă exacerbarea ei ne poate pune în poziția negativă de outsideri ai grupului social din care facem parte.

Afișarea în public a unei acumulări personale exagerate (de orice tip - de la bani, la inteligență - da, inteligența se acumulează treptat pe măsură ce învățăm să tragem concluzii obiective din experiențele noastre de cunoaștere) poate adeseori induce în ceilalți invidie, gelozie, antipatie, ranchiună, agresivitate și altele de acest fel.

Trebuie să înțelegi că impresia celorlalți asupra a ceea ce suntem noi, sau a modului în care ne trăim viața, este doar o creație mentală datorată egoismului de care nu duce lipsă absolut nimeni. Egoismul ne împinge

spre o evaluare bilaterală subiectivă: a noastră versus a celuilalt. Dacă balanța se înclină în favoarea „*adversarului*”, apare reacția care poate fi pozitivă sau negativă - după caz. Intensitatea și polaritatea reacției (pozitivă sau negativă) diferă în funcție de gradul de inteligență al fiecăruia (sau altfel spus de corectitudinea discernământului său).

Întâlnind un intelect peste medie, la o persoană mai puțin inteligentă poate apărea invidia, în timp ce la una inteligentă apare admirația. Credința populară consideră că invidia poate apărea și la o persoană inteligentă, ceea ce este total fals: o persoană cu adevărat inteligentă își controlează prin educație pornirile instinctuale. Deci, dacă intuiești cumva semne de invidie la cineva, evită personajul în cauză. Nu uita că inteligența înseamnă discernământ care provine dintr-o interpretare corectă și obiectivă a propriilor experiențe de cunoaștere și nu abilitatea de a manipula (de a convinge) prin cuvinte sau prin orice alte mijloace. Orice prost cu carismă și logos convingător poate părea inteligent. Dar numai în ochii unui alt prost.

Egoismul exacerbat creează mari probleme. Să nu uităm că în lumea așa-numită modernă suntem bombardați cu informații generate special pentru a ne crea necesități și trăiri artificiale (propaganda - comercială, politică, religioasă, sau de orice alt fel). Fără un discernământ bine ancorat în realitate ne putem trezi foarte ușor pe valurile tânjelii neputincioase după lucruri de care nu avem nevoie și pe care chiar dacă le-am obține nu ar face altceva decât să ne complice în mod inutil existența.

Tot fără un discernământ bine ancorat în realitate, ne-am putea trezi ușor cuprinși de mânie nejustificată, sau chiar de furie irațională împotriva unor semeni care nu ne-au greșit nouă cu nimic, dar care probabil stau cumva în calea diferitelor interese (politice, religioase, comerciale, sportive și mai știu eu ce alte interese de acest fel) aparținând celor care ne manipulează prin diverse metode propagandă. Cât de prost trebuie să fi ca să-i urăști pe cei din echipa „*adversă*”?

Dar să revenim. Discutam parcă despre modul în care ne putem schimba gândirea superficială bazată pe șabloane fără echivalent în realitatea obiectivă, cu o gândire bazată mai mult pe analiza aspectelor reale ale realității. De pildă, am putea renunța la pseudo-titlul de participant la decizie în stat. Scandalos, nu? Ca să înțelegi despre ce este vorba, hai să ne ocupăm puțin de termenul „*democrație*”.

Democrație înseamnă voința majorității. În zilele noastre este numit așa un sistem care permite doar câtorva să-și impună propria voință

determinând majoritatea să li se supună necondiționat, prin promisiuni care cel mai adesea nu au o finalizare concretă.

Ca să fie cu adevărat eficient, un sistem democratic ar trebui să conțină un mecanism de responsabilizare a celor care nu își țin promisiunile electorale. În acest fel, cei care fac promisiuni deșarte ar trebui să repare răul făcut prin acte compensatorii - materiale și morale. Astfel am putea spera că cei asemenea lor nu s-ar mai încumeta să acceadă prin promisiuni mincinoase la putere.

Și nu ar fi rău nici dacă înainte de a accede la putere ar fi depuse garanții materiale solide pentru eventualele nerealizări - asta pentru a înfrâna pe cei care riscă doar pe seama altora, fără a avea o bază solidă în ceea ce întreprind. Din păcate, cei care fac legile sunt tocmai aceia care nu au nici un interes ca să dea socoteală atunci când nu acționează spre binele celor despre care se presupune că i-au ales din "*proprie inițiativă*" ca să îi reprezinte.

Eficiența unui sistem democratic se bazează pe media de inteligență a cetățenilor. Pentru cetățeni egali ca inteligență pare un sistem echitabil și benefic, indiferent dacă este vorba despre un trib considerat „*înapoiat*" sau de o societate „*super-avansată*". Dacă există diferențe prea mari, iar majoritatea societății tinde mai jos de nivelul mediu, este nevoie de un sistem care să poată contrabalansa lipsa de inteligență a majorității atunci când aceasta face alegeri greșite, determinate sau doar speculate de către cealaltă parte a societății.

Dacă sistemul nu este suficient de eficient în compensarea alegerilor greșite ale majorității, se va genera haos și corupție. Cu cât haosul și corupția sunt mai virulente, cu atât se pare că media de inteligență a populației respective este mai scăzută. Este o situație specifică mai ales statelor care preferă doctrine anacronice în defavoarea educației bazată pe cunoașterea corectă a realității existenței, sau în care rata analfabetismului este foarte ridicată.

De când s-a inventat democrația în Grecia antică (mai bine spus termenul utopic care edulcorează de obicei situația de fapt: manipularea într-un mod mai mult sau mai puțin discret a unei mase de oameni care cred în promisiuni), se pare că cei care conduc efectiv au găsit formula ideală de a scăpa de răspundere pentru calitatea proastă a guvernării.

Ca o mică paranteză - a devenit notoriu faptul că atunci când se dorește să se „*îngroape*" o problemă se înființează o comisie în urma căreia nici

chestiunea cu pricina nu este rezolvată, nici nu este găsit vreun vinovat și nici nu rezultă vreun act reparatoriu. Sau - atunci când înființarea unei comisii ar putea duce la rezultate nedorite, se dă vina pe „*greaua moștenire*” și se abandonează subiectul.

Democrația - această poleială care îi îmbată pe cei manipulați cu iluzia importanței deciziei lor personale - a fost reînviată după aproape două mii de ani de la experimentarea ei în Atena antică și-și dovedește chiar și în prezent eficiența politică. Timpurile s-au schimbat și totuși oamenii reacționează la fel la promisiuni. De ce? Pentru că se gândesc că poate, poate - de această dată - promisiunile pe care le primesc se vor împlini.

Deși pare greu de crezut că într-o lume cu atâtea surse de informare mai există încă persoane care chiar cred în această formă declarată de „*conducere colectivă*”. Cum este posibil? Datorită intoxicării gândirii cu șabloane propagandistice, marea majoritate dintre noi se complace - uneori în mod complice - în a se preface că nu întrezărește realitatea. Că așa ne spunem toți: nu este mare lucru, doar la noi se întâmplă, este o excepție locală. Nu este o excepție, se întâmplă peste tot oriunde găsește teren propice și oameni dispuși să închidă ochii. Și este mare lucru.

Se pare că specia noastră are predilecție pentru a persevera să repete aceleași lucruri care deja au dat rezultate negative, sperând de fiecare dată să obțină alte rezultate. Ca să obții alte rezultate trebuie să schimbi datele problemei. Dar se pare că acest lucru nu este pe placul unora.

Până în prezent conceptul de democrație nu a putut fi înlocuit cu ceva mai viabil de pus în practică. Se cunoaște lentoarea reacției la evenimente și ineficiența pe multe planuri a sistemului, faptul că este generatoare de mediu propice corupției și lipsa de justețe cu care sunt distribuite resursele aflate la latitudinea sforarilor ale căror marionete sunt miruite în posturi de decizie prin manipularea naivității, credulității și lipsei de informare a alegătorilor.

Cum pe noi ne interesează mai mult modul de gândire al individului și mai puțin alte aspecte, am să trec peste evenimentele sociale ori politice semnificative care s-au manifestat de-a lungul timpului și am să mă opresc la ceva care în opinia mea reprezintă aproape simbolic situația în democrație.

O mișcare de masă (voința majorității) creată de cei care nici măcar nu-și dădeau seama că ceea ce-i deranja era chiar sistemul „*democratic*”. Și voi folosi un exemplu despre care probabil că nu te-ai aștepta să îl găsești în

acest context. Trebuie să te avertizez că ar cam fi necesară o ascuțire a intuiției tale ca să întrezărești cât de cât corect cum stă treaba aici.

Cred că mulți vor fi surprinși de alăturarea fenomenului Woodstock[455] cu conceptul de democrație. În genere acest fenomen nu prea este considerat de către toată lumea drept o expresie primitivă a democrației, ci mai mult cu ceva care tinde spre rebeliune, anarhie. Atât socială cât și artistică. Nu știu dacă tu cititorule înțelegi ce a reprezentat fenomenul Woodstock pentru vremea lui și ce impact a avut nu numai asupra muzicii ci și a relațiilor sociale. Voi încerca să fiu succint, fără a insista asupra multiplelor sale semnificații din diverse alte planuri, limitându-mă doar la tema noastră de discuție.

În toamna anului 1969 în Statele Unite domnea în rândul unei părți a tineretului o incertitudine aproape malignă asupra viitorului. Cum autoritățile nu au înțeles prea bine cu ce aveau de-a face nu s-a gândit nimeni să creeze o supapă de refulare așa că lucrurile s-au agravat.

Războiul din Vietnam[456] atârna ca sabia lui Damocles[457] asupra capetelor tinerilor peste care începuse să plouă cu ordine de încorporare. O mare parte dintre aceștia dădeau foc acestor ordine și încercau să boicoteze prin orice mijloace participarea la război. Nesupunerea civică[458] devenise aproape o faptă de eroism pentru unii. Mișcarea hippie[459] a căpătat o neașteptată răspândire și adepții ei au format comunități în care încercau să eludeze modul convențional de viață. În acest context general trebuie privit fenomenul Woodstock.

Ceea ce ne interesează pe noi este simplul fapt că o jumătate de milion de oameni - fără a fi silită de nimeni - a fost dispusă să îndure privațiuni de tot felul, unele mergând până la absurd. Și pentru ce? Doar pentru o simplă promisiune de a participa la un festival de muzică pop, gen care pe

---

[455] Woodstock Music & Art Fair („Trei zile de pace și muzică" 15-18 august 1969) este numele dat unui festival de muzică considerat fenomen social și unul dintre momentele importante din istoria muzicii pop. S-a ținut pe câmpul unui fermier aflat la 69 km de orașul Woodstock (New York). Au avut loc 32 de recitaluri live. A trebuit decretat accesul liber ("Free concert") organizatorii fiind depășiți de numărul mare de spectatori: în numai 2,4 km² au fost peste o jumătate de milion de oameni în timp ce alte trei sferturi de milion de doritori nu au avut acces datorită supraaglomerării. Mai multe localități americane șocate de impactul evenimentului au adoptat norme legislative care să împiedice repetarea pe viitor a fenomenului pe teritoriul lor.

[456] Războiul din Vietnam (1961-1975) a fost extrem de nepopular în rândul unei mari părți din rândul americanilor (mai ales în rândul tineretului) care nu doreau participarea soldaților americani la războiul dus pentru a împiedica răspândirea comunismului în Asia. Trupele americane au fost silite în cele din urmă să se retragă, războiul fiind considerat o gravă eroare care a generat în interiorul Statelor Unite numeroase dispute și tulburări interne.

[457] O legendă grecească ajunsă la noi prin scrierile lui Cicero (Tusculan Disputations, V. 61-2), Horațiu (Carmina, III, 29) ș.a., ne povestește despre tiranul Dionisos al II-lea al Siracuzei care dorind să-i arate slujitorului său Damocles cum resimte el grijile guvernării, l-a așezat pe acesta pe un tron deasupra căruia era o sabie atârnând doar de un fir din păr de cal. Expresia „sabia lui Damocles" este folosită pentru a exprima o stare de nesiguranță și de neliniște cauzată de anticiparea unui rău presupus iminent.

[458] Prin nesupunere civică se înțeleg acțiuni care au drept scop blocarea unor decizii aparținând puterii de stat.

[459] Mișcarea hippie a început atât pe plan social cât și cultural în Statele Unite în prima parte a anilor 60, fiind motivată inițial de refuzul unei mari părți a generației tinere de a urma dogmele sociale considerate de către aceștia ca punând accentul prea mult pe partea materială a vieții. Deși elementele distinctive ale mișcării (ținută extravagantă, comportament libertin, artă înclinată mai mult spre senzorial) au fost primite cu suspiciune de către generația matură fiind considerate un adevărat atac la tradițiile familiei și la sănătatea fizică și psihică a individului (mai ales din cauza libertății comportamentului sexual și a utilizării frecvente a drogurilor) acest fenomen social a influențat puternic muzica, artele vizuale și științele sociale.

atunci nu prea era agreat de către toată lumea cu excepția generației tinere.

Muzica noii generații era combătută nu numai de biserică dar și de generațiile mai în vârstă - mai ales cele din localitățile mai mici și mai conservatoare - ca fiind decadentă și profund imorală. Ca întotdeauna în astfel de situații, fiecare dintre participanții la festival a fost convins că acțiunile lui sunt determinate de propria voință și că nu i s-a impus nimic. Cum a fost totul posibil?

Foarte pe scurt povestea este cam așa: doi tineri[460] doreau să investească și să facă profit, așa că au dat un anunț în acest sens în două ziare de mare tiraj[461]; aceștia au ales alți doi tineri[462] (dintre cei peste 5000 care au răspuns la anunț) care propuneau înființarea unui studio de înregistrări în Woodstock. În cele din urmă cei patru s-au hotărât pentru un concert în aer liber care să aducă beneficii prin vânzarea de bilete și prin înregistrarea audio și pe film a concertului.

În atmosfera care domnea atunci, peste o jumătate de milion de tineri au considerat că merită orice sacrificiu ca să fie acolo și să participe la acel concert. Nu era vorba numai despre muzică (mulți nici nu au prea înțeles mare parte dintre experimentele muzicale care s-au desfășurat acolo), ci despre nevoia de a fi împreună cu cei pe care îi considerau ca fiind de aceeași factură (gândind la fel împotriva „*sistemului*" care părea ostil unor asemenea manifestări de acest gen) - o ilustrare vie a efectului de turmă.

Din motive pur comerciale s-a încercat repetarea acestei experiențe peste un număr de ani, însă nu s-a mai reușit o asemenea audiență: contextul social era schimbat, iar tinerii nu mai considerau că o participare la un asemenea eveniment mai prezintă importanța pe care a avut-o în contextul în care s-a ținut concertul inițial (cu toate asigurările organizatorilor că de data aceasta condițiile materiale necesare unei bune desfășurări a evenimentului vor fi la înălțimea așteptărilor).

Ce-i făcea pe acei oameni să se comporte astfel? Binele personal sau mai precis ceea ce considerau ei că este binele lor personal. Acest bine personal este un concept foarte vag conturat pentru fiecare individ, rezultând dintr-un cumul de stimuli diverși care determină un anumit comportament.

---

[460] John P. Roberts (1945-2001) și Joel Rosenman (1942-).

[461] Anunțul dat de John P. Roberts și Joel Rosenman în publicațiile "The New York Times" și "The Wall Street Journal" cuprindea textul „Tineri cu capital nelimitat în căutare de oportunități de investiții interesante, legitime și propuneri de afaceri".

[462] Michael Lang (1944-) și Artie Kornfeld (1942-).

Fără să vrea, cei patru tineri întreprinzători au acționat exact ca sforarii democrației, atrăgând masele cu o iluzie care în acel moment a fost reprezentată de experiența participării la eveniment. Dorința de a participa le-a fost transmisă aproape subliminal, exacerbată datorită contextului social și a unicității evenimentului la acea dată. Nici unuia dintre participanți nu i-a păsat că totul nu era decât un plan menit să aducă beneficii doar câtorva indivizi.

Pentru a fi prezenți la eveniment oamenii au renunțat la multe dintre comoditățile unei vieți normale: au stat înghesuiți în câmp deschis timp de trei zile, au dormit pe pământ, în ploaie, în noroi, fără nici un fel de adăpost, alimente sau condiții minime de igienă. Totul a început cu un vis și a continuat ca un coșmar. Și totuși majoritatea participanților au considerat că a meritat, iar mulți dintre ei își aduc aminte astăzi cu mândrie nostalgică spunând - „*am fost acolo*”.

La fel facem și în democrația „*reală*”: renunțăm la multe și facem multe dintre lucrurile pe care altfel nu le-am face, imitându-ne semenii doar pentru iluzia obținerii unui anumit mod de trai. Ceea ce obținem este tare departe de ceea ce am visat. De ce? Pentru că celor mulți li s-au impus comportamente artificiale prin instaurarea unui sistem de recompense cu aparență echitabilă, dar total inadecvat interesului general.

Conform acestui sistem, este posibil ca tu să devii dependent de mine toată viața ta, dacă eu sunt suficient de inteligent ca să devin proprietarul legal al resurselor indispensabile ție și pot manipula convingător o frazeologie care să îmi justifice acțiunile.

Sistemul denumit impropriu „*democratic*” funcționează astăzi pe principiul acaparării resurselor - pământul, apa, vegetația, animalele, bogățiile subsolului - și tot ceea ce ar putea permite independența individului, folosind aceste resurse ca argumente de forță în determinarea comportamentului cetățenilor. I se spune sistem „*democratic*” doar pentru că și-a botezat modul în care își exercită prerogativele drept „*democrație*”.

Dintr-un sistem care există doar datorită contribuției cetățenilor, creat (în declarații) ca să-i servească pe aceștia, a devenit un mijloc prin care cei puși să vegheze la bunul mers al sistemului îi determină pe cei care nu au putere economică sau politică să-și trăiască viața într-un mod care de altfel nu ar fi fost acceptat de către aceștia fără a fi constrânși.

Dacă observi atent informația publică oficială, cât și cea provenită din diverse surse particulare vehiculată prin mijloacele de distribuire în masă

a informației, în societățile contemporane predomină propovăduirea și acceptarea unei mentalități de slugă de tip robul divinității, care se dorește a modela un anumit gen de personalitate care poate răbda multe fără a avea o ripostă ce ar putea pune la încercare sau schimba cumva sistemul social.

În fapt vechile religii care au influențat decisiv modelul cultural de astăzi au preluat și perpetuat schema sistemului sclavagist, schemă care reprezintă în fapt osatura preceptelor „*divine*" și asta pentru că ele au fost create pentru a legitima și menține acel sistem, reprezentând o unealtă politică și nu una de cercetare „*naivă*" a universului cum pretind astăzi unii „*istorici*" din neștiință sau poate din cine știe ce alte interese.

Piramida ierarhică având în vârf despotul suprem are nuanțe seducătoare și astăzi pentru potentați și pentru cei care nu-și pot imagina alte căi de rezolvare a unor probleme sociale. Ierarhia aducătoare de nedreptate și suferință nejustificată speciei umane este pârghia principală prin care masa manipulată este îndreptată spre căi pe care altfel le-ar ocoli. Politicienii din toate timpurile - cu excepția perioadelor cu ideologii mai înclinate spre limitarea influenței religiei - au făcut și fac curte cultelor care dețin deja în teritoriu o vastă rețea de influențare socială.

Semidocți interpretând oniric și adeseori incredibil de prostesc miasmele somnului rațiunii aparținând vremurilor trecute, încearcă să ne convingă cu argumente rizibile de accesul lor personal la sfere inaccesibile „*necredincioșilor*". Ce fac ei prin acele sfere înalte? Mai nimic: primesc și ne transmit „*mesaje vitale*". Nu gratuit, firește. Întotdeauna trebuie să primească ceva la schimb.

Ei mai constituie azi singurul reazem - dacă nu socotim inerția, impotența gândirii și spiritul de turmă - pentru înjghebările de tot felul de pe urma cărora armate de trântori inutili risipesc truda celor ce nu vor, nu sunt în stare sau sunt împiedicați sub diferite forme să gândească singuri. Din nefericire, din cauza agresivității inconștiente cu care cei prinși în mrejele întunericului se opun chiar și propriei eliberări de prejudecăți, nu se întrevede prea curând o rezolvare a acestei probleme.

Ba chiar unii politicieni cu mințile duse aiurea se străduiesc să reintegreze cultele în mașinăria statului, fără să aibă habar de cât de greu ne-a fost să le scoatem de acolo. Și mai ales de ce a trebuit să le scoatem de acolo. Dar este un fapt cunoscut că majoritatea politicienilor pun interesul personal mai presus de cel general. Și asta pentru că de cele mai multe ori nu trebuie să dea socoteală pentru faptele lor.

Evident sunt de blamat doar profitorii și cei rău intenționați și nu cei care chiar cred în justețea crezurilor lor - atâta vreme cât nu încearcă să le impună și altora. Apropo de impus: eu nu am auzit de nici un „*propovăduitor*” care să fie amendat dacă încearcă să mă convingă prin spusele sale de aberații asemănătoare cu halucinațiile persoanelor cu mințile rătăcite, în schimb dacă eu scriu ce părere am despre balivernele lui... [CENZURAT]

Bun, iată că am ajuns iarăși de unde am plecat. Parcă vorbeam la început că trebuie să renunțăm la unele „*libertăți*” iluzorii pentru a construi împreună circumstanțele favorizante binelui personal. Ei bine, cred că te-am păcălit ca să te determin să judeci singur niște lucruri ceva mai sensibile. Se pare că noi nu ne vom schimba niciodată. De ce? Pentru că toți dorim schimbarea celorlalți, nu și pe a noastră personală.

Orice formă va lua și oricum își va spune, statul va fi exact ceea ce este și astăzi și ceea ce a fost și până acum. Statul este doar o unealtă. Buni sau răi sunt cei care îndreaptă mecanismele statului în sprijinul sau împotriva propriilor cetățeni.

Nu te-au convins încă atâtea mii de ani de existență statală soldată cu atâtea milioane de vieți ratate sau sacrificate în numele „*binelui comun*”? Nu există nici o altă structură care să poată înlocui statul, putem doar visa la ameliorarea unor asperități ale sale. Acest lucru se va întâmpla numai după lungi perioade de timp, extrem de dificile pentru toată lumea - asta ne învață istoria.

Cu toate acestea, încet-încet lucrurile se mișcă și aici: se pare că vremea statelor mici și „*independente*” a cam trecut. Ne îndreptăm cu pași repezi către statul unic format din fostele state independente, stat care va avea o relație și mai impersonală cu cetățenii săi din ce în ce mai diverși cultural. Nu sunt un adept al anarhiei, nu putem reuși decât împreună, iar împreună în aceste vremuri încă primitive înseamnă stat.

Înțeleg că firea omului nu se schimbă cu ușurință și poate de aceea pe undeva ne meritățm soarta pe care tot noi ne-o facem. Știm cu toții cum ar trebui să fim. Adevărul este că nimeni nu vrea cu adevărat să fie așa cum ar trebui să fie, astfel încât să ne fie bine la toți. Și atunci cum să nu crezi că omenirea nu-i decât o turmă de animale bolnave care își merită soarta pe care și-o fac singure?

Și încă acum ne este bine față de ce va fi când mașinile vor fi suficient de pregătite ca să preia funcțiile deținute azi de funcționarii statului și să pună în practică ideile noastre imperfecte despre ceea ce trebuie să facă statul, idei aplicate nenuanțat și autoritar împotriva individului. În țările mai avansate, tehnologizarea birocrației a dus deja la o presiune lipsită de compasiune asupra cetățenilor care nu pot sau nu vor din diverse motive să-și achite obligațiile față de stat.

Relația statului cu cetățeanul va deveni tot mai dezumanizată, mai strictă și mai prohibitivă, dar nu datorită mașinilor, ci datorită lipsei noastre de înțelegere a realității și a necesității de rezolvare punctuală a problemelor tratate astăzi generalizat și fără empatie pentru semenii noștri care nu se încadrează în tipologia artificială pe care statul vrea să o impună asupra tuturor: cetățeanul standard. În fapt funcționarul de stat versus cetățeanul.

Structurile statului nu sunt altceva decât transpunerea în faptă a modului în care noi cetățenii lui gândim. Ca statul să poată fi reformat în bine trebuie ca mai întâi să începem reforma cu fiecare dintre noi. Și acest lucru va fi un proces de foarte lungă durată. Cu multe eșecuri. Și nu-ți mai spun că pentru a înfăptui acest lucru, trebuie ca mai întâi să înțelegem realitățile care ne înconjoară - pentru că ți-am mai spus-o de nenumărate ori până acum. Ups, na că ți-am spus-o din nou!

Înțelegând obiectiv realitatea existenței, gândind în conformitate cu această înțelegere și lăsându-ne ghidați de morală, poate că vom reuși cândva să ne fie mai bine decât astăzi. Până atunci însă să avem grijă pe cine punem la decizie ca să nu ne întoarcă îndărăt, cum văd că este acum moda pe alocuri, prin locuri nu suficient de departe de noi ca să ne simțim în siguranță. Și să avem mai multă grijă de uscăturile din pădurile noastre. Cei lăsați să nu-și bată capul cu înțelegerea corectă a realității nu sunt doar proprii lor dușmani, ci și ai întregii societăți. Ignorarea lor ne poate costa viitorul nostru și al copiilor noștri.

ÎN CE SĂ CRED?

Credința unui om constă în interpretarea în manieră personală a informațiilor despre realitate pe care le deține la un moment dat și pe care acesta - din diferite considerente - le consideră a fi veridice. Din această perspectivă toți suntem credincioși. Credem în ceea ce ni se pare a fi adevărat la un moment dat, indiferent dacă acest adevăr rezultă din propriile noastre concluzii asupra existenței realității sau provin din spusele altora.

Majoritatea informațiilor pe care le avem despre realitate provin de la terți. Toți ne bazăm credințele pe încrederea pe care o acordăm surselor noastre de informare. Această încredere provine nu din certitudinea acurateței informațiilor pe care nu avem întotdeauna cum să o probăm singuri, ci din modul în care îi percepem pe cei care ne împărtășesc aceste informații.

Fiecare în felul său - în funcție de ceea ce a înțeles de pe urma experiențelor sale personale de viață - acceptă sau respinge diverse teorii care încearcă să dea realității un sens mai mult sau mai puțin coerent pentru logica noastră. Unii înclină către concepții religioase, alții spre teorii științifice, cei mai mulți își fac un melanj din amândouă, iar cei care nu au încredere nici în sursele religioase și nici în cele științifice se amăgesc cu ideea că vor crede doar ceea ce vor putea vedea și proba singuri - neînțelegând că a vedea nu este tot una cu a înțelege ceea ce vezi.

În fapt și ei - ca de altfel toți ceilalți - cred în ceea ce își imaginează ei că ar fi realitatea. Cred doar într-un cumul de păreri personale înjghebate din concluziile trase din frânturi de percepții, totul pe baza unor informații căpătate din cele mai diverse surse. Ei cred cu strășnicie în cumulul părerilor lor despre realitatea existenței. Iar dacă nu au păreri personale în care să creadă, se alătură unei turme care crede în ceva cât de cât liniștitor pentru psihicul lor bulversat de complexitatea realității, ignorând că acel ceva duce la îndepărtarea de realitate cu consecințe catastrofale pentru cunoașterea rațională. Realitatea poate fi copleșitoare pentru oricare dintre noi datorită limitărilor noastre biologice care nu ne permit să o putem percepe și înțelege sincron, integral și fidel. Din această cauză, reprezentările pe care fiecare dintre noi le are despre realitate diferă pe o plajă foarte largă în funcție de experiențele personale și de putința fiecăruia de a înțelege corect aceste experiențe.

Atât persoanele religioase cât și cele care nu acceptă supranaturalul cred în informații care rezultă doar din interpretări ale percepțiilor pe care le avem asupra realității și nu au altă cale de interpretare a semnificațiilor decât propriul discernământ. Putem spune fără teama de a greși că și unii și alții trăiesc într-un univers personal generat de propriile păreri asupra realității, păreri care nu reprezintă fidel realitatea.

Evident că și unii și alții vor respinge vehement această idee. Este greu - dacă nu chiar imposibil adeseori - să accepți că tot eșafodajul pe care se sprijină tot ceea ce crezi tu despre toate nu este altceva decât o creație a logicii umane bazate pe percepții interpretate subiectiv - doar o părere izvorâtă din păreri, o părere aparent validată de către alte păreri.

Omul are nevoie de repere care să-l ajute în interacțiunea sa cu realitatea. „*Cine sunt? De unde vin? Unde mă duc?*" - răspunsul pe care fiecare și-l dă la aceste întrebări îi jalonează modul de gândire și implicit modul personal de acțiune. Aceste trei răspunsuri constituie fundamentul credinței oamenilor, fie că ei sunt religioși sau nu. Datorită importanței personale pe care o acordăm răspunsului la aceste întrebări, cei care ne pot convinge că dețin cheia relevării lor ne pot manipula cu ușurință.

Răspunsurile la aceste întrebări constituie cele mai importante pârghii prin intermediul cărora se poate direcționa nu numai o singură persoană, ci chiar și populații întregi. Dacă vrem să nu fim manipulați, trebuie să încercăm să deslușim cele trei răspunsuri pe cont propriu. Cei care obișnuiesc să manipuleze iubesc și încurajează spiritul de turmă și urăsc nonconformismul. Îi urăsc pe cei care nu se conformează tendințelor celorlalți și care vor să înțeleagă lucrurile prin ei înșuși. Uneori îl urăsc atât de mult încât încearcă chiar să îl stârpească prin orice mijloace.

Viziunile personale asupra realității reprezintă nu numai o piedică în calea manipulării maselor prin false viziuni, dar uneori pot duce la schimbarea centrelor de putere, dacă aceste centre se dovedesc a răspândi versiuni prea mistificate ale realității. Cu toții credem într-o versiune sau alta a unei imagini asupra realității, ne motivăm gândirea și acțiunile raportându-ne la această imagine și avem tendința de a ne alătura celor despre care credem că gândesc la fel cu noi. Toți dăm sensuri umane realității, sensuri care să se potrivească așteptărilor noastre și să ne asigure că totul ne este favorabil, dar realitatea care ne-a generat nu pare a se conforma așteptărilor noastre. Logica realității nu corespunde întotdeauna logicii subiective pe care o avem noi - o logică derivată din interpretarea părerilor asupra percepțiilor noastre.

Cele trei întrebări fundamentale reprezintă de fapt fațetele aceluiași tot unitar. Răspunsul la oricare dintre ele determină și răspunsul la celelalte două. Dacă alegem rațiunea, ne vom îndrepta către materialism și determinism și vom ajunge la concluzia că noi înșine suntem o manifestare locală a întregii existențe. Răspunsul la celelalte două întrebări îl vom obține cercetând istoricul existenței prin intermediul științei și extrapolând un viitor pornind de la ceea ce credem că deja am cunoaște.

Dacă alegem credința necondiționată în afirmațiile pe care le găsim prin diferite texte (cel mai adesea obscure ca și pâcla de necunoaștere care îi învăluie pe cei care le-au scris orbitând pe lângă realitate) despre relația noastră cu divinitatea, putem concluziona că suntem doar o creație imperfectă a unei divinități. Nefiind sigură dacă creația sa este așa cum trebuie, divinitatea aceasta pare că ne supune unor încercări pentru ca să se lămurească dacă fiecare dintre noi este o reușită sau un eșec.

În funcție de calea pe care o alegem prin intermediul unui absurd liber arbitru care se pare că ne face imuni la determinare - devenind astfel un fel de divinități mai la mâna a doua - vom fi distribuiți după moarte într-un loc în care vom fi tratați în conformitate cu faptele noastre din timpul vieții: dacă am fost buni vom avea privilegiul să intonăm cântări de slavă divinității timp de o veșnicie. Dacă am fost răi, ne vom petrece veșnicia scrâșnind din dinți în chinuri inimaginabile, regretând amarnic că nu ne-am străduit din timpul vieții ca să fim și noi distribuiți la corul cântăreților.

Dacă avem nelămuriri dogmatice ni se spune că vom găsi toate răspunsurile de care avem nevoie codificate cumva chiar în cuprinsul acelor texte, iar dacă nu reușim să le deslușim cât suntem în viață - și din câte știu eu până acum nimeni nu a reușit - totul ni se va dezvălui în „*viața de apoi*” când vom afla ce și cum. Dacă o fi existând o astfel de viață. Pentru că nu garantează nimeni. Iar știința se îndoiește de o asemenea existență.

Mai sunt și o sumedenie de alte credințe religioase, dar eu nu pot vorbi în cunoștință de cauză decât despre lucrurile cu care sunt familiarizat cât de cât din viața mea de zi cu zi. Nu sunt expert în domeniu, ci doar un privitor de pe margine. Oricum credința necondiționată - în linii generale - pare cam la fel peste tot: cei care pretind că știu mai multe decât noi prezintă scenarii adesea incredibile, scenarii care încearcă să ne convingă să urmăm cu strictețe tot ceea ce ne spun „*aleșii*”. Restul sunt fraze dibaci împletite care - deși nu rezistă unei cercetări raționale - adesea sună frumos și parcă vin în întâmpinarea dorințelor noastre, ca și cum cel care îți vorbește „*te-ar fi citit*”. Este normal ca după o perfecționare de sute de

ani a discursului, acesta să devină eficient și să țintească cu efect punctele noastre nevralgice. Din păcate - după cum rezultă din toate experiențele mele de până acum - sunt doar vorbe.

Orice ființă umană reprezintă o expresie unică a universului și la fel ar trebui să fie viața și gândirea sa. La nașterea sa, omul are în față două căi: să fie lăsat să supraviețuiască de unul singur, sau să beneficieze de grija semenilor săi. Fără ajutorul semenilor - dacă ar reuși cumva să supraviețuiască - el ar rămâne la stadiul de simplu animal și în condițiile lumii de astăzi nu ar putea supraviețui prea mult. Ceea ce îl face uman este interacțiunea cu semenii săi și evoluția sa de la stadiul de animal la cel de ființă umană prin învățarea comportamentului uman.

Știu că mă va urî multă lume pentru că le-am făcut îngerașii animale, dar cam așa stau lucrurile. Fiecare dintre noi trecem prin etape de existență obligatorii din care învățăm cum să ne descurcăm în lumea umană. Nu orice animal poate străbate acest drum. Unii au încercat cu pui de maimuță și au dat greș. Ca să deprindă comportamentul uman pe deplin trebuie ca biologia subiectului să fie umană ea însăși și să aibă o anumită structură genetică.

După ce puiul de om este ajutat să se integreze în rândul oamenilor, vine o vreme în care drumul său se desprinde de vrerea celorlalți. El o apucă pe calea sa proprie dictată de deciziile sale determinate de modul său de a gândi și de a înțelege realitatea. Spunem că atunci începe să se maturizeze. De acele decizii depinde drumul său de mai târziu. Corectitudinea deciziilor sale va fi în corelație cu corectitudinea modului său de a gândi. Modul său de a gândi este tributar modului în care el înțelege mai mult sau mai puțin corect realitatea. Iar el înțelege realitatea așa cum a fost învățat să o înțeleagă. Asta dacă nu intervine ceva extraordinar în viața lui, ceva care să-i schimbe radical felul în care gândește și înțelege realitatea.

La începutul vieții sale el vede realitatea prin ochii celorlalți. Realitatea lui este - într-un fel - cumulul părerilor despre realitate aparținând celor cu care vine în contact. Propria realitate (universul său personal) se va desăvârși treptat și nu întotdeauna într-un mod obiectiv, ci subiectiv, cel mai adesea. Trezirea dorinței de a înțelege adevărul despre realitate începe cu un eveniment care îi atrage atenția asupra discrepanței dintre ce i s-a spus că este realitatea și ceea ce constată el însuși că este aceasta.

Atunci este momentul în care începe să înțeleagă că realitatea are foarte multe fațete pe care trebuie să le descopere el însuși prin intermediul actelor de cunoaștere personală. Dacă reușește să rămână obiectiv în cunoaștere - în funcție de ceea ce este el capabil să înțeleagă din ea - se poate adapta realității după felul său de a fi. Dacă nu, se va îndepărta de realitate.

Datorită apartenenței la turmă ar putea trăi așa - fără să realizeze că este în afara realității și fără incidente notabile - până la sfârșitul vieții. Dar acest lucru este destul de puțin probabil să se întâmple. Cel mai adesea ignorarea realității poate aduce un eveniment de coliziune major între cel care o ignoră și unele aspecte mai contondente aparținând realității. Cunoașterea realității are rolul de a evita astfel de coliziuni.

Orice ființă umană are o șansă unică de a-și trăi viața într-un mod personal după felul ei de a fi. Cei mai mulți dintre noi ratează această șansă trăind roluri artificiale, calchiate după modele neinspirat alese, sau mai rău, trăind la întâmplare ca frunza în vânt.

Deși realizează destul de curând acest lucru puțini găsesc în ei puterea de a-și schimba destinul lăsându-se purtați de inerție și complăcându-se în rutina suficienței. De ce? Pentru că lucrurile le apar descurajant de complicate, nu au suficientă motivație și nu cred că sunt capabili de efortul necesar desprinderii din rutină. Nu au încredere în ei înșuși. Sau pur și simplu se tem de ceea ce ar putea fi dincolo de obișnuința lor zilnică. Întotdeauna necunoscutul ne sperie.

Dacă religia îți pare un basm nedovedit, adevărurile științei îți par a fi doar adevăruri temporare pentru că ele se perimează rapid și lasă locul altora noi care urmează aceeași cale a perisabilității în timp, ce este de făcut? Aceste lucruri par că în loc să îți ofere sprijin îți creează doar o stare de confuzie și de neîncredere, mai ales că ceea ce ne spune știința de la o vreme începe să depășească capacitatea noastră obișnuită de asimilare, părând să transfere adevărurile realității în afara sferei umanului și a înțelegerii de zi cu zi. Din ce în ce mai mult știința pare să se asemuiască cu religia: povești aproape incredibile și cu neputință de verificat de unul singur.

Am ajuns în faza în care trebuie să-i credem pe cuvânt pe savanți la fel cum îi credeam cândva pe preoți. Nu mai putem verifica personal adevărul, eroarea, interpretarea greșită sau supusă vreunui interes decât dacă reușim să urcăm treptele spre perfecționarea noastră în domeniile

științifice respective. Câți dintre noi pot verifica lucrurile care nu sunt în uzualul nostru zilnic?

Totul este astăzi un vârtej informațional în continuă schimbare și cei mai mulți dintre noi nu par să fie pregătiți să îi facă față. Vedem în jur oameni de știință religioși, slujitori ai bisericii făcând cercetări științifice, teorii științifice aducând pe alocuri cu basmele religioase străbune.

Și atunci - normal că te întrebi - în ce să crezi? Unde să-ți găsești echilibrul psihic și sentimentul că deții controlul propriei tale vieți când simți că ești înconjurat doar de păreri și nicidecum de certitudini? Pe cine să cred - pe cel care îmi spune că sunt doar o creație imperfectă născută din cheremul vreunei divinități incapabile de mai mult, sau pe cel care spune că sunt o manifestare locală a interacțiunii materiei cu ea însăși?

Îți spuneam cândva că este posibil să ne formăm o gândire care să ne permită să fim în echilibru cu realitatea indiferent de părerile noastre religioase sau științifice despre ea. Acest tip de gândire presupune renunțarea la șabloanele care nu corespund validării timpului și ancorarea în repere care se dovedesc a fi stabile în orice împrejurare.

Aceste repere pot fi reduse la două: valorile reale ale speciei umane și morala. Valorile speciei noastre sunt mai mereu aceleași, doar morala se schimbă mereu, ea fiind doar un îndreptar de comportament care se conformează mediului în care trăiești și are ca scop tocmai respectarea valorilor noastre cele mai de preț. Iar supraviețuirea speciei este în fruntea acestor valori.

Valorile supreme ale speciei noastre sunt arhicunoscute. Ele au fost folosite de-a lungul timpului de propaganda tuturor sistemelor care au guvernat modul în care au înțeles oamenii să se comporte în cadrul grupurilor sociale la care au aderat sau au fost obligați să adere. Unele dintre aceste valori au fost ignorate multă vreme, altele au fost răstălmăcite, dar în general, promisiunea respectării lor a fost liantul comunităților, deși nici chiar în ziua de astăzi aceste valori nu sunt respectate în totalitate, sau peste tot, sau de către noi toți.

Le poți găsi - dacă chiar nu le cunoști - alături de alte principii derivate din esența acestor valori în Declarația Universală a Drepturilor Omului[463]. Câtă vreme ceea ce gândești, dar mai ales ceea ce faci se încadrează în limitele valorilor enunțate acolo nu trebuie să îți faci griji că religia sau

[463] *Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată la 16 decembrie 1948 de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite.*

știința te pot face să greșești: ești pe drumul cel bun către idealul nostru al tuturor - acela de a atinge stadiul de om adevărat.

Probabil că din cele ce ai citit până acum mă consideri un om care consideră religia o minciună care a întunecat mințile omenirii mii de ani și de care încă nu am scăpat din cauza celor care mai profită încă de pe urma ei. Ce bine ar fi fost ca lucrurile să fie atât de simple. Probabil faptul că eu consider atât religia cât și știința ca fiind două căi diferite prin care se încearcă cunoașterea realității (deși suntem conștienți că o cunoaștere reală a realității ne este imposibilă datorită limitărilor noastre pe multiple planuri) ți-a scăpat.

Și în religie și în știință avem de a face cu oameni. Iar oamenii sunt oameni, cu bune și cu rele. Când arăt cu degetul spre ceva nelalocul lui nu arăt spre religie, ci spre oamenii care au făcut acel lucru care - în concepția mea - nu trebuia făcut. La fel și când vine vorba despre știință. Însă și eu pot greși ca orice om așa că nu lua spusele mele ca fiind literă de lege. Nici nu sunt altceva decât niște păreri subiective felului meu de a înțelege lucrurile în funcție de ceea ce am înțeles eu din experiențele mele de viață.

Și religia și știința ne oferă două imagini asupra realității. Cele două imagini reprezintă două teorii - sau mai bine spus presupuneri (păreri) - asupra realității: cea religioasă este statică, conservatoare și pretinde deținerea adevărului absolut, cea științifică este dinamică și lucrează cu adevăruri temporare (valabile doar pentru o anumită perioadă, până la descoperirea de noi circumstanțe).

Dar ambele imagini sunt egale între ele. De ce? Pentru că ambele sunt false. De ce? Pentru că atât știința cât și religia sunt rezultatul acțiunilor omenești, iar alcătuirea noastră nu ne permite un act ideal de cunoaștere obiectivă a realității existenței, ci doar păreri despre ceea ce credem că percepem din această presupusă realitate. Păreri despre percepțiile noastre.

Religia spune că deține adevăruri revelate pe care gândirea rațională nu le poate dibui. Pot eu personal verifica acest lucru? Nu prea. Știința afirmă adevăruri „*dovedite*” prin formule matematice, experimente adesea inaccesibile nouă, logică și limbaj specifice domeniului. Pot verifica doar parțial, însă este inutil să o faci dacă nu ești om de știință. Iar știința nu neagă că adevărurile ei de astăzi, mâine ar putea fi doar o amintire a unor concluzii stânjenitor de eronate. Cine mai ține minte astăzi miile de teorii „*științifice*” care au fost infirmate de-a lungul timpului? Chiar și pe unele

dintre teoriile lui Einstein care au fost infirmate de către inevitabila evoluție a cunoașterii?

Religia ne-a dat idealul de om scoțându-l din rândul animalelor, proiectându-l ca divinitate și propovăduindu-ne să încercăm cu orice preț să imităm acest model prin propria noastră autodepășire. Religia a strâns la un loc cutumele sociale, le-a cernut și din ceea ce a rămas ne-a dat o morală. Morala ne ține împreună, ne conferă predictibilitate - deci siguranță. În schimb știința ne umple burțile, ne construiește adăposturi, ne vindecă de boli și ne alungă spaimele superstițiilor.

Omul este în același timp o ființă religioasă, dar și o ființă dependentă de cunoaștere, de știință. El are nevoie să creadă în adevăruri, are nevoie să fie îndrumat, are nevoie de sensuri și motivații. Este o ființă curioasă - el se aventurează în necunoscut cercetând realitatea ca apoi să-și folosească experiențele de cunoaștere astfel dobândite ca să-și înlesnească viața lui și pe a celorlalți.

Religia și știința se pare că nu-și pot ține locul una alteia, dar în același timp se pare că nici nu pot fi separate total, astfel încât să trăim doar cu una dintre ele. Mulți cred că se poate acest lucru, însă cei care cred asta nu înțeleg firea umană, nu înțeleg realitatea personală a celor mai mulți dintre noi. Împreună, religia și știința ne sprijină - fiecare în felul ei - pe drumul nostru către viitor.

Și sperăm ca în viitor - este drept, unul foarte îndepărtat - ele să ajungă la o mediere și din două să ia naștere una. Asta cred și asta sper. Așa că de câte ori mă vezi că arăt cu degetul, nu o fac spre religie sau spre știință cum ar putea crede vreun surprins de conținutul frazelor mele prea opace pentru rigidul lui univers personal, ci doar spre cei care fac ceea ce nu ar trebui făcut conform legilor moralei, indiferent în ce „*tabără*” a părerilor despre realitate s-ar afla.

Trăim cu toții într-o realitate umană artificială bazată pe concluziile pe care le tragem în urma a ceea ce pricepem de pe urma percepțiilor noastre. Știm că ceea ce vedem, auzim, pipăim, nu este chiar așa cum ni se înfățișează în părerile pe care le avem despre lume, că nu ne putem baza decât pe presupuneri ca să ne facem o imagine asupra realității. Iar presupunerile nu sunt altceva decât extrapolarea subiectivă a percepțiilor noastre. Adică părerile noastre despre ceea ce ne transmit simțurile noastre. S-ar putea ca realitatea să fie cu totul altfel decât ne-o putem imagina noi și decât ne spune interpretarea noastră subiectivă pe care o dăm percepțiilor noastre.

Noi plecăm de la premisa că totul este determinat de ceva, că totul are o cauză mai mult sau mai puțin evidentă. De ce? Pentru că așa ne interpretăm percepțiile. Logica ne spune că pot fi doar două cauze ale determinării pe care o observăm peste tot: autodeterminarea materiei prin interacțiunea cu ea însăși explicată de știință pe de o parte și planul divin creat de voința divină explicat de diferite religii în extrem de diferite feluri, pe de alta.

Dar indiferent de părerile noastre asupra ei, realitatea existenței va fi mereu aceeași. Deși unii cred că realitatea se schimbă în funcție de ceea ce credem noi despre ea, că își schimbă „*aparența*" după cel care o iscodește. Asta pentru că unii nu înțeleg că multiplele fațete sub care surprindem realitatea existenței nu sunt altceva decât perspective personale croite pe măsura putinței celor care încearcă să o iscodească. Părerile noastre nu reprezintă realitatea existenței, ci doar ceea ce credem noi la un moment dat despre realitate.

Și - în mijlocul tuturor acestor incertitudini - eu în ce să cred, în ce să-mi găsesc îndrumare, siguranță, echilibru, scop și justificare? În primul rând în morală, drumul sigur către omul adevărat. Morala jalonează parcursul nostru în siguranță pe drumul pe care ni-l alegem în viață. Fără morală societatea ne va respinge și ne va refuza privilegiile vieții în comunitate. Fără societate în jurul nostru, de unul singur, vom recădea cu siguranță în animalitate, oricât de grozavi ne-am crede.

În al doilea rând trebuie să te încrezi în cultura care dă valoare interacțiunilor umane, care dă motivația și puterea de a tinde către idealul de om adevărat. Cultura te înalță de la treapta de troglodit la cea de om doritor de a deveni un om adevărat. Cultura te leagă sufletește de semenii tăi, te face să împărtășești cu ei aceleași idealuri, sentimente și crezuri. Ea poate da sens, justificare și împlinire vieții tale.

Iar dacă acestea nu îți sunt de ajuns, dacă tot nu te crezi în stare să înfrunți de unul singur realitatea existenței, poți găsi un sprijin în religie. În acea religie care nu încurajează fanatismul, ura și ororile, ci propovăduiește empatia, conviețuirea pașnică, respectul reciproc, întrajutorarea și nu îngrădește în nici un fel cunoașterea, libertatea de gândire sau chiar libertatea religioasă.

SE ARMONIZEAZĂ ACȚIUNILE SOCIETĂȚILOR ACTUALE CU REALITATEA EXISTENȚEI?

Unele lucruri nu pot fi spuse de-a dreptul pentru că ele pot speria, îndurera sau chiar vătăma. Nu poți privi către o lumină puternică decât printre gene sau printr-o sticlă colorată care mai îndulcește puțin duritatea realității. Realitatea existenței este cea mai puternică lumină pe care o cunosc și din experiență știu că puțini pot să o privească direct fără să fie afectați, rămânând în același timp raționali, obiectivi și capabili să o accepte așa cum este ea, sau chiar să încerce să o înfrunte.

Unii bravează clamând o falsă imunitate la efectele care decurg din deslușirea realității. Mulți dintre ei confundă (voit sau nu) întunericul cu lumina și încurcă ceea ce este de văzut cu ceea ce vor ei să vadă. Neputința de a cunoaște realitatea se manifestă uneori printr-o atitudine voit superioară de cinism pretins atoateștiutor de genul „*eu dețin deja adevărul*”. Și nu sunt puține de loc astfel de specimene superficiale și adesea agresive, mai ales atunci când încerci să îi faci să înțeleagă că nimeni nu deține monopolul adevărului și că adevărul lor nu este altceva decât rezultatul căutării într-o direcție greșită, pornind de la premise greșite.

Modul în care voi vulgariza mai departe anumite concepte ar putea scandaliza pe adepții evoluției pozitive de la sine a lucrurilor. Chiar dacă tu nu vei achiesa în totalitate la cele ce urmează, trebuie totuși să parcurgi și aceste texte pentru că și o astfel de lectură face parte - în opinia mea - din drumul care duce către o gândire personală obiectivă.

Ieșirea din tiparele obișnuințelor poate fi uneori cea mai eficientă cale de a privi către stridențele realității care ne deranjează. Se tem de realitatea nudă și de aspectele ei ceva mai dificile doar cei care se simt amenințați de ceea ce se poate descoperi acolo.

Ți-am spus de multe ori că realitatea rămâne aceeași indiferent din ce unghi o privim și indiferent ce părere ne facem noi despre ea. Asta nu trebuie să ne descurajeze să încercăm în continuare să o înțelegem: trebuie să o privim din toate unghiurile posibile nouă pentru că astfel, chiar dacă nu vom ajunge la o cunoaștere ideală, ne vom apropia de ea atât cât de aproape ne permite alcătuirea noastră biologică.

Adică vom apropia realitatea noastră personală de adevărul realității existenței. Cu beneficii certe pentru noi. Și să nu uităm că fiecare privește lucrurile prin sine însuși așa cum privesc către un drăgălaș pui de pisică mama acelui pui, un copil pus pe joacă, o căpușă sau un lup flămând sau mai știu eu ce altă creatură de pe acest pământ. Fiecare cu realitatea lui proprie croită după felul său de a fi.

Să revenim la subiectul din titlu: armonizarea acțiunilor noastre, ale celor de acum cu realitatea. De fapt vom vorbi ceva mai pe ocolite despre cum cred unii dintre noi că ne-am îndepărtat de realitate. Prin societate vom înțelege aici modul nostru de organizare socială bazat pe obligații și restricții, omițând beneficiile pe care le-am câștigat datorită acestei organizări. De ce? Pentru că acum ne interesează doar cele pe care nu le avem și tânjim după ele și nu ceea ce deja am obținut și o mare parte dintre ele s-a transformat deja în rutină. Iar unele chiar în dezamăgiri.

Fără să pomenim de beneficii, descrierea noastră va părea olecuță cam sumbră și mai ales partinică. Se mai poate spune chiar schematică și unilaterală, însă așa se procedează astăzi atunci când vrei să atragi atenția asupra unui anumit punct de vedere - nu că acesta ar fi cel mai corect procedeu. Așa că ia aminte și la cele care nu sunt scrise și nu te alinia orbește narațiunii. Folosește-ți discernământul ca să rebalansezi lucrurile acolo unde crezi că acest lucru este necesar și adu-ți aminte ce am vorbit despre propagandă: întotdeauna să cauți să deslușești ce ascund la spate cei care par să îți ofere ceva.

În continuare vom trece în revistă o scurtă istorie a evoluției sociale de la presupusele ei începuturi și până în zilele noastre. Un fel de descriere nepretențioasă a presupusei evoluții a raporturilor din cadrul comunităților umane, pe înțelesul celor care nu prea înțeleg ceea ce altora le este mult mai lesne de înțeles. Lucrurile vor fi prezentate nu prea subtil, într-un mod destul de brutal, caricaturizat, sumar și - sper eu - eficient. Asemănător pe undeva cu traiectoria unei bâte care îți ratează la mustață moalele capului, dar - chiar fără să te atingă - tot îți face să îți fâlfâie nițel freza.

De ce am alege o modalitate atât de neortodoxă (primitivă și vulgară după mulți)? După cum ne arată experiența cu cei care nu prea le au cu subtilitățile, exprimările ceva mai „*directe*” fac minuni în zonele în care orice alte feluri de narațiuni declanșează doar căscături. Dar să începem fantezia noastră cu pretenții mai mult sau mai puțin justificate de parabolă.

La început - nu la început de tot când încă mai colcăiam prin băltoace ciocnindu-ne unii de alții ca mormolocii, ci ceva cu mult mai târziu, după ce ne-au căzut cozile care ne ajutau la cățăratul prin copaci și am cutezat să ne aventurăm pe două picioare prin lume - trăiam în turme ca orice alt animal „*sociabil*” asemenea nouă. La început, aveam fiecare propriile sale reguli. Mai corect spus nu aveam nici o regulă și făceam totul purtați de valul inspirației de moment.

Prea desele întâmplări nefericite ne-au făcut să înțelegem că aveam nevoie de reguli. Așa am ajuns la primele noastre reguli stabilite îndeobște de cel, sau de către cei de care depindeau hrana și mai ales viața noastră.

Aceste reguli difereau de la grup la grup. Iar grupurile erau formate din indivizi de același sânge, rareori acestea acceptând un străin printre ei. Aceste grupuri erau sămânța societăților de mai târziu. Fiind toți de același sânge, evident că apăreau și o mulțime de mutații. Mutație cu mutație până - mai spre zilele noastre - s-a ajuns la forma umană pe care o cunoaștem cu toții.

Societatea - turma organizată după criterii care erau impuse de mediu și adeseori de interesul personal al celor erijați în păstori ai turmelor - a apărut ca urmare a necesității de a supraviețui controlând natura, dar și datorită dorinței unor indivizi de a-și simplifica propria lor viață personală delegând celorlalți să facă ceea ce nu le convenea lor.

Evident dorințele acestora au fost deghizate adesea - așa cum facem și noi astăzi - într-o țesătură obscură de pretexte care „*dau bine*”. Adică par a servi interesul tuturor, dar în fapt permițând înfăptuirea pe șest a năzuințelor personale doar ale unora. Iar cel mai adesea lucrurile s-au făcut mai mult prin intermediul a tot soiul de tertipuri, decât printr-un consens liber consimțit. Prin minciuni, constrângeri, șiretlicuri și chiar prin forță - dacă este să o spunem pe de-a dreptul.

Dar - zicem noi cei de astăzi - până la urmă totul a ieșit bine. Atât de bine încât multe dintre cele de atunci funcționează și astăzi la fel de bine - semn că nu ne-am schimbat comportamentul chiar așa de mult. Este drept că la scara istoriei planetei noastre - timpul care a trecut de când am început să înjghebăm gânduri în minte și până în zilele noastre - pare doar o clipită.

Menținerea acestor lucruri chiar și astăzi are în principal cam aceleași motivații declarate pe față, ori ascunse ca și atunci când au fost create pentru prima dată. Au - pe lângă unele avantaje care îi determină pe unii să le accepte - și dezavantaje: blocarea căilor personale de cunoaștere și

acțiune, mai ales dacă păstorii care administrează turmele socotesc că aceste căi le-ar inoportuna cumva interesele. Și - de obicei - dânșii cam așa socotesc.

Acest lucru nu ar trebui să ne îngrijoreze dacă blocarea respectivă s-ar rezuma doar la actele reprobabile care nu țin cont de morală, ori dacă interesele conducătorilor noștri ar corespunde mot à mot cu interesele noastre. Însă acesta ar fi idealul, ori în practică lucrurile nu sunt tocmai pe calapodul idealului, așa după cum bine știe mai toată lumea.

Aservirea individului unui scop străin de propriile sale interese prin dresaj social nu s-a putut face niciodată fără ajutorul mijloacelor „*de convingere*" și acest lucru este valabil și în prezent. Determinarea oamenilor să urmeze o cale sau alta se poate face încetișor cu binișorul, dar cu mult mai repede folosind răul.

De-a lungul istoriei acest lucru s-a făcut - de obicei - folosindu-se cea mai rapidă cale. Frica față de unele dintre aceste mijloace de convingere mai puțin agreabile a trecut din generație în generație transformându-se în ceea ce astăzi unii numim cu evlavie, iar alții cu oarecare temere mai mult sau mai puțin îndreptățită „*respect față de autoritate*".

Deși - în timp - aceste mijloace de convingere s-au adaptat împrejurărilor și au devenit tot mai subtile, ele au rămas totuși fidele scopului inițial: acela de a-i determina prin constrângere pe cei care nu pot fi motivați altfel. Frica este biciul care mână turma în direcția dorită de păstori. Nu la pas, ci la galop. Chiar și atunci când direcția este dată către o necesitate vitală - pentru că nu toți înțeleg întotdeauna și simultan ceea ce este absolut necesar de făcut la un moment dat - se apelează mai discret, sau mai grosier, tot la frică.

Cum frica și forța generează reacții negative, uneori chiar violente, din cele mai vechi timpuri s-a folosit adesea religia (credințele perioadei respective) drept paravan, invocându-se voința divină pogorâtă sub formă de porunci.

Elementele de bază ale manipulării maselor - și acest lucru este valabil și astăzi: neștiință, frică, spirit de turmă și mai ales propagandă. Doar că în zilele noastre - prin unele locuri doar cu ceva mai puțin înapoiate ca altele - o parte din porunci parcă au dispărut discret și astăzi nu vei mai vedea în țările cât de cât pretinse civilizate o gloată înarmată cu pietre care să „*pedepsească*" cine știe ce „*încălcare*" a voinței divine.

Propaganda a creat melanjul - astăzi clasic - de interes personal al manipulatorului disimulat după diverse precepte care dau bine, prezentat turmei ca fiind vreun interes major care trebuie neapărat implementat. Neștiința a fost încurajată mereu, mai ales în Europa în secolele dominate de celebrul (deși astăzi negat cu vehemență) „*crede și nu cerceta*", când oricine cuteza să cerceteze realitatea de dincolo de dogmele impuse cu forța putea plăti cu viața.

După o scurtă perioadă de iluminare în secolul XX, în care cei care propovăduiau diferite culte - la noi fiind în mare vogă cultul fiului Panterei[464] - parcă și-au mai pierdut puțin din suflu năuciți de lumina descoperirilor științifice care s-au bulucit în prima jumătate a secolului să ofere alternative mai credibile la o sumedenie de întrebări, iată că în secolul XXI se revine în forță la această atât de eficientă formulă de mânat turmele.

De această dată nu atât datorită oamenilor bisericii corupți de dorința de putere și de acaparare a resurselor pământești, ci a politicienilor fără scrupule (există oare și altfel de politicieni?) în căutare de pârghii și masă de manevră pentru realizarea scopurilor lor personale deghizate în grijă față de semeni.

Compară numai modificarea gradului de toleranță religioasă din anumite regiuni față de ceea ce începuse să se întrezărească drept un viitor mai tolerant în secolul XX și vei vedea o întoarcere radicală spre mijloacele întunecatului ev mediu. Limbajul este mai mieros, mai dat cu spoiala interpretărilor moderne, dar în fond conținutul este același: îndepărtarea maselor de realitate, pentru a le manipula în vederea realizării propriilor interese.

Trist este că negura asta pătrunde uneori și prin școlile pretins laice, cu acceptul complice al politicienilor avizi de voturi obținute prin extrem de eficienta filieră religioasă. Școli unde tineretul vulnerabil - apriori pregătit să accepte ficțiuni de genul „*moș Crăciun*" și alte aberații "*romantice*" nocive pentru intelectul încă neformat, trece cu ușurință la acceptarea etapei a doua de îndoctrinare în realitatea ficțională. Cea care-i îndepărtează definitiv de realitatea obiectivă, lăsându-i complet dezarmați ideologic la cheremul „*tălmăcitorilor de semnificații*".

---

[464] Cel care a încercat să fie rege și a sfârșit ca divinitate pentru unii și emanație a iadului pentru alții. Conform lui Celsus dar și altor surse, profetul cunoscut de noi sub numele de Isus ar fi fost copilul din flori al unui soldat roman numit Pantera sau Pandera; scrierea lui Celsus „Cuvântul adevărat" nu a rezistat epurărilor religioase, dar în mod ironic părți din ea se regăsesc în lucrarea teologului creștin Origen (185-254 e.n.) „Contra lui Celsus"; numele Pandera este invocat și în Talmudul babilonian cu referire la tatăl biologic al lui Isus.

De ce ți-ai pregăti copilul pentru viață încredințându-l de existența lui Bau-Bau, a Cotoroanței, a Zânei Măseluță și a altor aberații de acest gen? Pentru a pregăti terenul pentru acceptarea divinităților, sau din prostie derivată din lipsă de gândire obiectivă asupra realității? Pare un lucru minor pentru o minte îngustă, dar o adevărată calamitate pentru cel care înțelege aspectele mai subtile ale realității bazate pe determinare.

Nu este o nenorocire rătăcirea prin tărâmurile fantasmagoriilor atâta vreme cât ești sigur că poți delimita delirul fantasmagoric de realitatea obiectivă. Copilul nu se poate descurca singur prin conglomeratul de minciuni generate de interese care de care mai obscure. Care or fi interesele alea? Vezi cine beneficiază de pe urma lor - sau cum se mai spune - ia urma banilor.

A transforma în edulcorate ficțiuni romantice sau în distracție îndepărtarea de realitate nu înseamnă altceva decât a contribui la ratarea șansei copilului tău de a privi realitatea în față și de a o înțelege încă de la începutul vieții așa cum este ea și nu așa cum încearcă diferite interese să o facă să pară.

Aceste lucruri nu sunt valabile numai pentru regiunile care s-au fixat în memoria colectivă ca fiind teritorii „*înapoiate*" din punctul de vedere al „*avansatei*" civilizații occidentale, ci poate fi observat chiar și în regiuni considerate de obicei ca fiind ceva mai „*evoluate*" decât altele. Este adevărat că aici vei găsi mai rar extremiști fluturându-și armele și impunându-și cu forța ignoranța justificată de către vreun tălmăcitor dubios de scrieri *„sfinte*".

Nu degeaba s-a luat într-a treia republică franceză [465] hotărârea [466] disocierii bisericii de stat. Nu pentru că religia ar fi ceva rău, ci pentru a preîntâmpina folosirea ei în scopuri care nu au tangență cu ea, de către oameni fără scrupule. De aceea conceptul de separație a puterilor[467] care a avut printre consecințe și laicizarea statului este considerat un imens pas evolutiv care a propulsat societatea nu numai într-o lume mai justă juridic, dar și într-o epocă deschisă cunoașterii științifice și mai puțin penetrată de misticism - ceea ce a dus implicit la mai multă siguranță și bunăstare pentru toată lumea.

---

[465] „A Treia Republică Franceză" - denumire dată formei de organizare a Franței dintre anii 1870-1940.

[466] Promulgarea legii de separare a bisericii față de stat a avut loc în Franța la data de 09.12.1905 deși separația începuse odată cu emiterea în anul 1795 de către Convenția Națională a decretului de desființare a bugetului destinat bisericii.

[467] Sintagma „separația puterilor în stat" își are originea în cartea „Spiritul legilor" (1748) a lui Montesquieu (Charles-Louis de Secondat, Baron de La Brède et de Montesquieu 1689-1755) personalitate proeminentă a iluminismului francez.

La siguranța și bunăstarea tuturor, inclusiv a persoanelor religioase. Dar - privind la cele ce se petrec chiar în zilele noastre - se pare că siguranța și bunăstarea au adormit din nou rațiunea multora, făcându-i să uite de precauție. Iar somnul rațiunii știm la ce dă naștere[468]. Cei care nu-și cunosc istoria riscă să o repete.

De ce ar trebui să ne pese de aceste lucruri? Pentru că amploarea și obiectul reformelor cu adevărat generatoare de progres care se doresc a fi făcute în cadrul societății - pentru a fi acceptate și însușite nu numai declarativ, ci și participativ - trebuie să corespundă gradului de educație al maselor. Măsurile - oricât de progresiste ar fi ele - trebuie să țină cont de media nivelului cultural al celor care vor fi reformați.

Reformele impuse fără această minimă precauție provoacă convulsii și instabilitate,[469] chiar dacă ele vizează obiective care reprezintă o culme a domeniului în care se vor aplica. Nu există formule de succes consacrate. Istoria ne arată mai mult o pendulare, o tendință ezitantă de revenire periodică spre statutul inițial decât o evoluție perfect ascendentă a reformelor către ținta lor inițială.

Trebuie să nu uităm nici o clipă lecțiile istoriei: conștiința colectivă a masei lipsită de gândirea rațională și de adevărurile dovedite științific nu reprezintă decât un somn al rațiunii - cum bine spunea pictorul acela spaniol. Somnul rațiunii ne duce departe de realitate cu toate consecințele aferente. Nu uita nici o clipă că ideile greșite (părerile false despre realitate) ne pot înșela (adormi) spiritul de conservare care ne ține departe de extincție. Acest somn ne poate determina să lunecăm către fanatism.

Structurile sociale formează un adevărat mecanism viu care se ghidează - adeseori fără prea mult discernământ - după un amestec pestriț de criterii izvorâte din cele mai diverse surse: din fanteziile mai mult sau mai puțin religioase care își au originea în neștiința noastră din negurile istoriei, din evenimente dintre cele mai diverse cărora li se atribuie diferite semnificații (pe care cel mai adesea nu le au), din necesitățile sau dorințele potentaților vremii deghizate în idealuri pentru noi toți, totul poleit din belșug cu pretenția de a servi cumva binelui comun.

Mulți dintre noi nu avem o linie directoare coerentă despre cine suntem, de unde venim și încotro ne ducem, ceva gândit temeinic astfel încât să

---

[468] Aluzie la celebra frază „Somnul rațiunii naște monștri" atribuită lui Goya (Francisco José de Goya y Lucientes 1746-1828) important pictor și gravor de origine spaniolă.

[469] Doar un exemplu de la noi: introducerea cărții de identitate cu cip a provocat proteste în rândul credincioșilor care sunt încredințați (de către cei interesați să nu se introducă astfel de măsuri de securitate) că este vorba despre o marcare a fiecăruia dintre ei cu „numărul fiarei", idee preluată și „actualizată" din Noul Testament - Cartea Apocalipsei.

se armonizeze cu realitatea existenței, ceva care să fie suficient de flexibil încât să se poată adapta mereu la modul în care înțelegem la un moment dat realitatea existenței.

De ce? Pentru că politicienii noștri nu se fac politicieni ca să promoveze interesele noastre, ci doar ca să-și promoveze interesele lor fardate astfel încât să pară că ar fi ale noastre. Și asta se întâmplă pentru că nimeni nu le cere socoteală - cu excepția altor politicieni aidoma lor care vor doar să le ia locul și să facă și ei la rândul lor ceea ce au făcut și predecesorii lor.

Întotdeauna se vor găsi oportuniști care să încerce să speculeze credința, lipsa de cunoștințe, slăbiciunile sistemului social, lăcomia, prostia omenească și tendința noastră de a o lua pe scurtături mai puțin benefice, dar aparent mai ușor de abordat.

Pentru mulți realitatea este prea deranjantă, ori prea complicată și mai ales mult prea greu de descifrat. Unii vor încerca din răsputeri și cu orice mijloace să împiedice cunoașterea ei, pentru că se tem că-și vor pierde privilegiile, alții sunt încredințați că ei luptă împotriva forțelor întunericului când de fapt chiar ei sunt cei care slujesc aceste forțe, fără ca măcar să își dea seama de acest lucru.

Și mai sunt și o mulțime de idioți utili care merg orbește în siajul a tot soiul de personaje negative, fără ca să știe prea bine de ce sau către ce merg. Asta îi face să se simtă importanți și le dă sentimentul că au și ei un țel în viață. Jalnic țel, jalnică viață.

Ca să nu mai fiu nevoit să apelez la auto cenzură și să șterg capitole întregi cu lucruri care ar putea trezi cine știe ce idei unora, cred că ar fi mai bine să trecem acum în lumea parabolelor. În lumea acelor parabole care ne învață să distingem binele de rău, nu a celor care încearcă să ne țină captivi cât mai departe de realitate.

Să sperăm că corectitudinea politică (cacofonie intenționată) nedumerită de aerul aparent aiuritor al textelor care urmează, nu-și va mai înfige colții în ele. Atunci când maidanul este terorizat de câini, mâța poate mieuna doar de pe gard. Deci ia hai să vedem cum ar putea arăta capitolul „*Se armonizează acțiunile societăților actuale cu realitatea existenței?*” sub formă de parabolă.

Atenție, urmează limbaj licențios, partinic, cinic, ofensator, cacofonic, indecent și nu mai știu eu cum. Negativ, oricum. Ceea ce urmează este rodul a ani de experiență, cercetare, profesionalism și pregătire

multidisciplinară a subsemnatului, așa că nu încercați aceste lucruri acasă.

* * *

Pe vremea când oamenii maimuță trăiau de-a valma în turme fără lideri politici, militari, religioși sau de vreun alt fel de soi, într-un loc fără nume - pentru că numele nu se inventaseră încă, iar referirea la un loc anume se făcea de obicei prin expresia „*locul unde m-am*”, urmat de descrierea acțiunii care avusese loc în acel loc: expectorat, scărpinat, defecat, urinat, copulat, cățărat, perindat, aciuiat și mai știu eu ce alte acțiuni memorabile terminate în „*at*” ca să dea bine la ureche.

Coordonatele - conform teoriilor de mai târziu ale lui Einstein - nu ar fi complete fără menționarea timpului în care s-a petrecut respectiva acțiune: acușica, mai demult sau ăhăhă (adică cu mult mai demult).

Ei bine, în locul acela pe atunci încă fără nume, vietuia personajul nostru principal - un extrem de puțin până la deloc simpatic om maimuță. Adică o maimuță care nu mai era nici maimuță căci tocmai îi picase coada, dar nici om după standardele noastre de acum. El umbla în blana goală pentru că asta îi era singura garderobă cu care îl înzestrase natura pe cap, la subțiori, în nas, pe piept și la încrengătura picioarelor. Ah, era să uit esențialul: omul nostru maimuță era extrem din cale afară de puturos.

Este drept că majoritatea oamenilor maimuță erau cam puturoși din fire, cam la fel ca și noi cei de astăzi (nu degeaba suntem urmașii lor), cu deosebirea că pe vremea aceea fiecare putea să fie cât de puturos dorea pentru că o făcea doar pe propria-i burtă goală și nu pe spinarea celorlalți așa cum se întâmplă pe la noi în timpurile de astăzi pe care nu se știe de ce le numim „*moderne*”.

Specimenul la care am făcut referire mai sus reușea cumva să fie mai puturos ca orice alt specimen puturos din vremea sa. Atât de puturos încât se pare că îi era lene și să se scarpine - lucru mare ținând cont că un roi impresionant format din felurite bâzdâganii de tot felul se vânzolea febril prin preajmă-i, ciupindu-l mereu într-o încercare nereușită de a gusta măcar puțin din ceea ce probabil că le mirosea atât de ademenitor.

Cred că urmașii-urmașilor-urmașilor acestor mici bâzâitoare înaripate de atunci poartă astăzi nobila titulatură de „*muște de bălegar*” - mai cunoscute fiind sub o altă denumire care nu se cade să figureze cu numele scris explicit chiar și într-un asemenea text ceva mai permisiv decât s-ar cuveni

să fie într-o astfel de carte cu mari pretenții filosofice. Cred că deja ai ghicit că vorbim despre populara muscă de căc*t.

Na că am trântit-o și pe asta în nasul bietului cititor! (Oare de ce? Doar ca să fie textul mai suculent, sau ca o atenționare brutală pentru ceva mult mai profund, mai greu de înțeles? Nu, la naiba, doar m-am lăsat cuprins de parfumul locului!)

Acest om maimuță abia dacă își mai ducea zilele din cauza super puturoșeniei sale. Era slab, nemâncat, încasa mereu ghionturi de la ceilalți atunci când încerca să apuce și el ceva de-ale gurii. Era - ca să spunem așa - cel mai trist, mizer și inadaptat specimen aparținând timpurilor sale. Nu voia să facă nimic din ceea ce făceau semenii săi ca să se poată bucura și el de viață și părea că zilele îi sunt numărate. Și așa ar fi rămas dacă nu ar fi intervenit ceva care să răstoarne realmente cu fundul în sus piramida organizării sociale în care cei harnici erau pe culme, iar cei leneși mișunau pe la bază, bătându-se pentru resturile rămase. Răsturnare care în timp avea să ducă până la minunata ordine socială din zilele noastre de care suntem atât de mândri.

Pe atunci cei harnici erau puternici (aveau mușchi pentru că îi și foloseau intens) și stăteau în vârful ierarhiei (îi cotonogeau pe cei mai slabi și le furau mâncarea atunci când aveau prilejul), iar cei leneși (cei care nu se prea omorau cu munca) erau slabi (n-aveau mușchi pentru că nu-i prea foloseau) și zăceau la baza piramidei sociale (exploatarea omului maimuță de către omul maimuță) - unde le era și locul firesc conform legilor evoluției care au fost descoperite cu o surprinzător de convenabilă întârziere (pentru unii dintre noi) mult mai târziu.

Cei harnici puteau avea o iubită oricând voiau doar datorită statutului lor de sus puși (dracu știe de către cine). Cei leneși trebuiau să le mituiască cu tratații, dar cum erau leneși prin definiție nu prea aveau parte de tratații nici pentru ei așa că nu se prea înmulțeau, ci se împuținau văzând cu ochii. Lucru care privit prin perspectiva noastră ar părea îmbucurător dacă nu s-ar fi întâmplat ca într-o bună zi unul dintre leneși să descopere întâmplător cum să-și rezolve problemele. Însă nu asta ne interesează pe noi - deși te văd oleacă cam dezamăgit de faptul că nu vom elucida chiar acum acest mister al supraviețuirii leneșilor pe parcursul evoluției.

Cum cei leneși aveau cu mult mai mult timp decât cei ocupați să-și găsească sau să-și făurească uneltele necesare supraviețuirii prin muncă fizică grea, se pare că leneșii - în strădaniile lor de a se feri de eforturi fizice - au descoperit ceea ce s-ar putea numi realitatea ficțională.

Realitatea ficțională este o minunată unealtă a gândului prin intermediul căreia poți să-ți pui semenii să facă ceea ce tu nu prea ai chef să faci. Că dacă nu vor face ceea ce vrei tu, îi poți convinge cumva că va veni vreun baubau inventat care îi va învăța minte.

Iată pe scurt cum se presupune că s-a întâmplat toată tărășenia. Cu precizarea că este vorba aici nu de o întâmplare dovedită cu izvoare istorice de încredere, ci doar de o tradiție orală cu origini incerte care s-ar putea să ne parvină de la niște rău voitori sau mai știu eu ce gâlcevitori nemulțumiți de cine știe ce - că cică ar exista și dintre aceștia printre noi. Nu o spun eu, ci gurile rele.

Într-o zi (pe care o putem socoti pe drept cuvânt a fi drept o zi istorică pentru omenire - de bun augur pentru puținii care s-au văzut săltați peste ceilalți și o adevărată calamitate pentru aceștia din urmă) cum stătea super puturosul nostru pe o uriașă grămadă de baligă caldă - baligă aparținând unuia dintre ultimii ierbivorozauri al cărui nume nu-l cunosc pentru că nu i s-au găsit încă oasele, ori s-or fi găsit, dar n-am auzit eu de el - scobindu-se alene cu limba într-o nară (puturosul, nu ierbi.. cum naiba l-o fi chemat) în care o bâzoaică mare și verde (pare-mi-se chiar șefa roiului care urma îndeaproape dâra de miresme emanată de eroul nostru) insista bâzâitor (de unde și numele de bâzoaică) să-și depună ouăle, iată că i se iți firav în cap - nu se știe prin ce minune - un firicel timid de gând.

O epifanie cum ar zice astăzi unii - ceva de genul arătării nearătatului. Dar ca să fim corecți - în cazul de față fu ceva cu mult mai puțin complex - probabil o sinapsă încărcată cine știe cum electrostatic (poate de la un scărpinat prea vehement prin claia de lațe de pe cap?) se descărcă cumva brusc - adică pe neașteptate.

Neobișnuit cu asemenea îndeletnicire - adică să gândească cum zicem noi astăzi când ne zburdă curenții prin sinapse în coace și încolo - crezu bietul de el că-i vorbește cineva. Întoarse capul spre stânga sa, apoi spre dreapta fără să-și dea seama de unde vine gândul care aducea a vorba altuia zornăind în capul lui.

Nevăzând pe nimeni, deși își curățase cu dosul mâinii (care doar părea ceva mai curată decât restul) niște puchinei mai vechi de la ochi - urdori semiuscate pentru necunoscători - trase - între două fâlfâitoare și puternic țiuitoare, dar mai ales odorante vânturi sonore (aici asistăm la un adevărat paradox pe care istoricii culinari nu au reușit încă să îl deslușească pe deplin: mirosul de varză murată se pare că a apărut cu mult înainte de inventarea verzei murate) - concluzia normală pentru dimensiunea

intelectului său (unii savanți afirmă că organul intelectului său ar fi fost taman cam cât cel al nostru, cei de astăzi) că ceea ce i se părea că aude nu pot fi decât… vorbele unui om invizibil.

De ce invizibil? Că de aia nu-l vedea. Logic, nu? De ce om și nu maimuță sau măcar om maimuță? Pentru că omul reprezenta încă de pe atunci idealul omului maimuță, așa cum ne încredințează mulți dintre cei care încă mai cred în destinul ascendent (adică cu trend pozitiv) al speciei noastre. La fel cum pentru noi idealul speciei noastre este reprezentat de conceptul de om adevărat, către care ne amăgim că am merge solidar umăr la umăr cu toții. Vezi să nu.

Poate că totul s-ar fi încheiat aici și istoria omenirii ar fi urmat o cale cu mult mai pașnică și mai apropiată de cunoașterea corectă a realității existenței, iar noi am fi cu mult mai avansați astăzi, dacă întâmplător nu s-ar fi oprit câțiva pași mai încolo un alt om maimuță, dornic să-și curețe falnicul dorsal de reminiscențele unei recente acțiuni care pare-se că mai era încă în desfășurare, deși - judecând după scăderea debitului și a domolirii intensităților sonore - arăta că ar cam fi mai către final.

Acesta își materializă în mod extrem de aprig dorința de a finaliza expulzarea jetului mirositor prin mișcări rapide de fricțiune pe o traiectorie de semi coliziune tangențială cu un falnic bolovan aflat în vecinătate la câțiva metri (nici ăștia inventați încă) de puturosul nostru. Și acest al doilea om maimuță se pare că era tot de pe la baza piramidei sociale.

Adică tot un puturos, dar nu unul chiar atât de super puturos precum era eroul nostru, pentru că acesta chiar reușea să se mai și scarpine din când în când - dovadă fiind chiar acțiunea de igienizare în curs de desfășurare pe care tocmai am descris-o cu un maxim de menajament posibil pentru a nu oripila chiar de tot pe vreun cititor mai gingaș la sensibilități, care poate că a făcut imprudența de a înfuleca ceva înainte de a se apuca de această neplăcut de surprinzătoare lectură.

Oamenii maimuță nu erau prea buni oratori, însă - ca și politicienii din ziua de astăzi - produceau extrem de mult zgomot pe unde se duceau și asta pentru că le făcea o deosebită plăcere să se audă manifestându-se cât mai sonor, deși la drept vorbind nu comunicau nici atunci mare lucru, așa cum nu prea o fac nici astăzi. Mult zgomot pentru nimic - cum ar fi spus bardul acela englez a cărui existență reală pare la fel de greu de confirmat ca și existența puturosului nostru. Dar mare parte din istorie se face pe bază de presupuneri.

Să revenim la cei doi între care se pare că s-a înfiripat ceva ce cu mult mai târziu s-a numit conversație de complezență, adică ceea ce astăzi se cheamă a fi "*small talking*" [470].

— Grr-mrr… - zise noul venit, ceea ce în limbajul modern, cu adaptările de rigoare la epoca noastră și ținând cont de ritualurile cotidiene ale generației mai tinere (ritualuri care pot fi studiate azi îndeosebi datorită faunei care populează spațiile dintre blocuri) ar suna cam așa: „*Salut bă!*”

— Hrr-crr… - zise omul nostru - adică i-a răspuns cu „*Hai pa!*” cum am auzit eu că se răspunde la salut de către aceeași străluciți reprezentanți ai viitorului nostru, atârnați cu două mâini de barele metroului, întocmai ca oamenii maimuțe în deplasările lor de serviciu (adică dinspre și înspre chestiile alea în care cresc bananele înainte de a fi trimise încă verzi la mall).

Nu am să te obosesc citând toate inflexiunile lingvistice uzitate acum câteva sute de mii de ani (de care am parte uneori în mijloacele de transport în comun sau prin cartierele mai lăturalnice prin care soarta mă obligă câteodată să trec cu sfială și mai ales cu fereală de pisoi rătăcit pe maidanul câinilor vagabonzi) și am să trec direct la o transcriere cursivă adaptată la cel mai asemănător dialect din zilele noastre și anume cel al distinșilor cetățeni care sprijină falnic gardurile cârciumilor din pomenitele cartiere ale orașelor patriei noastre atât de scumpe, dar totuși dragi, cărora politicienii le spun în public „*alegătorii noștri*”, iar atunci când sunt între ei „*masa de manevră*” ori mai pe șleau „*prostimea*”.

— Adică da di ci stai numa’ tu pi aia, iaște baliga ta?! - o întrebare cât se poate de legitimă, întrucât era evident că obiectul cu pricina nu părea de loc să fie vreo proprietate privată, care la drept vorbind nici nu se inventase încă ca noțiune, ci părea mai mult un bun comunitar din care ar fi putut să se înfrupte oricine ar fi dorit, mai ales că aburea și răspândea miresme mai abitir ca o șaormerie înghesuită la parterul unui bloc din zilele noastre.

Poate nu chiar să se înfrupte - pentru că eroii noștri cam trecuseră de epoca aceea - ci doar să apeleze la dreptul de uzufruct sau cum naiba să spun că uzufruct fără proprietari nu prea merge, iar proprietarii nu se inventaseră nici ei încă… Dar mai bine să lăsăm gigantica baligă să zacă acolo unde era și să revenim la cei doi.

— Da ci?… Hî... hî... O hi a ta? fachiu…
— Zât! Iote la iel! Când ți-oi haltoi fro două...

[470] *Conform Wikipedia "small talking" ar fi "o conversație politicoasă și standard despre lucruri neimportante".*

Trebuie să știi că conversațiile (scuză-mi te rog atât cacofoniile trecute cât și pe cele viitoare din această secțiune a cărții noastre cu pretenții de intelectualitate mult prea subtilă multora) pe atunci exprimau cu mai multă acuratețe trăirile interioare pe care astăzi - forțați de conveniențe și tot soiul de precauții sociale - le înghesuim îndărătul formulelor consacrate de politețe.

Ca să n-o mai lungim, că mi s-a năclăit condeiul de rîncezeala vorbelor „*de epocă*" înșirate aici - pe scurt - după introducerea formală (în zilele noastre folosim în același scop urări de bine chiar și atunci când nu ne dorim unul altuia decât răul) prin care s-a stabilit că omul nostru maimuță nu face doi bani și că să zică mersi (ca să vezi de unde se trage franțuzeasca) că celălalt îl mai rabdă pe fața pământului, s-a trecut la subiectul care ne interesează pe noi - adică pe mine și pe tine dragă cititorule. Asta dacă mai ești pe aici și nu ai aruncat încă scârbit cartea, nepricepând exact unde bate textul. Dar mai rabdă încă puțin și încearcă să treci cu vederea limbajul grobian că altfel, fără astfel de straie, nu se poate să defileze împăratul gol în văzul tuturor fără să pățească oarece.

Adică celălalt l-a întrebat pe omul nostru maimuță la ce dracu se holbează, la care omul nostru maimuță i-a răspuns ceva din care se putea înțelege că tocmai a primit un mesaj de la cineva care părea mai mult ca sigur a fi un om invizibil. Apariția (!?) unui om (idealul omului maimuță după cum ți-am mai spus și ceva mai devreme) care pe deasupra mai era și invizibil, părea să lămurească multe mistere neelucidate până atunci. Așa că celălalt om maimuță - și mai apoi întreaga lor turmă - a (au) conchis că:

Extratereștrii antici nu există pentru că toată lumea știe că pământul este plat, iar pe cerul pe care umblă ca năucii norii, soarele, luna și stele se vede clar și cu ochiul liber că nimeni n-ar fi putut locui acolo că ar fi fost văzut. Dar dacă cel cu care comunică omul nostru este invizibil, atunci mai mult ca probabil că locuia acolo în cer și de aia nu l-a văzut și nu l-a auzit nimeni încă: pentru că este invizibil! Că dacă ar fi locuit pe pământ, până la urmă tot ar fi dat unul peste el. Logic, nu?

Iar dacă este invizibil, mai mult ca sigur că poate cotonogi pe oricine vrea (o calitate majoră în acele vremuri ca și astăzi de altfel) - că nu te poți feri de ceva ce nu poți vedea. Așa că nu ar fi bine să te pui rău cu el. Au existat oarece dispute referitoare la locul unde ar putea sălășlui omul invizibil, unii afirmând chiar că ca să nu pice din cer când doarme pitit pe undeva prin dosul vreunei stele, ar fi putut mai bine să locuiască chiar pe pământ, prin vreun tufiș.

Dar nu, mai bine în cer că pe pământ l-ar fi putut călca vreun broscozaur mai mare din greșeală, sau tufișul s-ar fi putut aprinde de la un fulger - că atâta lucru știau și ei despre tufișurile în flăcări, că nu erau chiar niște hahalere cum mai pretind unii astăzi. În cer pare a fi cu mult mai sigur, că pe tufiș ar fi putut urina orice bou. Și în urma acestui din urmă raționament pertinent - care nu se referea numai la neamul boilor, ci așa, la boi în general - în cer a rămas.

Dacă omul invizibil vorbea numai cu omul nostru maimuță și nimeni altul nu-l auzea, s-a tras concluzia că - din cine știe ce motive de neînțeles muritorilor de rând, omul nostru maimuță este „*alesul*”. Simplu și clar. Nu a contat că super puturosul nostru era ultimul om maimuță din turma lui. Au concluzionat că o fi știind omul invizibil ce și de ce îi vorbește numai lui. Că are el invizibilul căile sale, cine poate să le înțeleagă? Și n-a contat nici că cei care îl cunoșteau mai bine pe omul nostru maimuță îl descriau cel mai adesea fluturând pe lângă ureche o palmă cu degetele rășchirate.

Ce era cel mai important - concluzionară toți - dacă omul invizibil l-a ales pe puturosul nostru ca să-i vorbească, s-ar putea să-i și îndeplinească diverse solicitări. Cum ar fi să-i cotonogească pe unii și pe alții atunci când ar avea el chef. Deci ar fi bine să te ai bine cu el (adică cu eroul nostru și prin el să te pui bine - ori mai de grabă la adăpost - cu sau de omul invizibil). Că nu se știe.

Iar de faptul că omul invizibil știa să vorbească pre limba lor nu se mirară, era ceva firesc pe atunci când toate viețuitoarele - inclusiv oamenii maimuță - vorbeau cam la fel: hrr.. mrrr.. Ba uneori, dacă nu erai suficient de atent, te trezeai pe la mijlocul cine știe cărei conversații plină de spiritualitate că de fapt interlocutorul tău este o oaie sau vreo altă lighioană pe care o confundaseși cu vreun seamăn.

Astfel au apărut zorii unei noi vieți pentru omul nostru maimuță, dar și pentru întreaga noastră umanitate. Fiind considerat primul om de bine din lume, cel care adusese printre umilii muritori vorbele pline de o înțelepciune dezlânată pe care nu o prea pricepea nimeni, dar și amenințări feroce pentru cei care ar îndrăzni să-l tăgăduiască pe omul invizibil (de origine divină din cap până în picioare - cum s-a susținut mult mai târziu), eroul nostru putea să facă tot ceea ce-i trecea prin cap.

Orice împotriviri la dorințele sale - și nu erau puține și nici ușor de îndeplinit - se spulberau numai la auzul frazei „*Trebuie să respectați cu sfințenie regulile impuse de mine pentru că ele sunt date spre binele vostru și vin*

direct de la omul invizibil. Dacă nu o veți face, vă părăsc. Și chiar dacă eu nu vă văd sau nu apuc să vă părăsc, el vede tot, știe tot și nu iartă nimica. Decât dacă îl rog eu în persoană ca să ierte pe careva."

Imediat au apărut cu duiumul tălmaci care au „*tradus*" inepțiile dezlânate ale puturosului nostru în texte convenabile doar unora. Aceste texte s-au folosit ca să ne cârmească după cum le era acestora voia. Așa a apărut binele colectiv (deși singurul căruia îi era bine era super puturosul nostru și mai apoi urmașii săi întru „*discuții*" tete-a-tete cu invizibilul). Așa au apărut noțiunile de datorie și de sacrificiu - adică să faci ceea ce nu ai vrea să faci doar pentru că alții doreau să faci ceea ce tu nu voiai nici în ruptul capului să faci. Dar vrând nevrând, trebuia să faci dacă voiai să nu-ți facă ei ție ceva de care te-ai fi lipsit bucuros.

Noțiunea de patrie a apărut mai târziu, atunci când s-au cotonogit cu cei din tribul care s-a aventurat să bea apă de la izvorul pe care unii tocmai îl declaraseră ca fiind doar al lor. Greu de digerat asta, nu? Peste câteva generații nu va mai părea așa. Ia gândește-te că ar apărea un individ de acum câteva mii de ani revendicând teritoriul pe care te-ai născut tu ca fiind parte a cine știe ce formațiune „*statală*" din vremea lui. Din păcate și astăzi mai avem din ăștia, cu duiumul, printre noi.

Ca în mai toate timpurile și în acele vremuri erau și unii oameni maimuță recalcitranți - adevărați indivizi antisociali din acele timpuri - care cam cârteau că ei nu prea sunt convinși de invizibila existență și mai ales de justețea privilegiilor pogorâte ca din cer pe capul super puturosului și oamenilor lui. Cum tentația de a fi părtași la binele ce dăduse pleașcă din senin peste cel mai leneș prostănac al turmei era mai mare decât bunul simț, unii s-au organizat astfel încât să nu carecumva să încerce vreunul să nu se supună alesului. Așa a apărut aparatul represiv, pardon, de menținere a ordinii spirituale și sociale (convenabile aleșilor).

Toate au mers foarte bine până într-o zi, când un alt om maimuță a declarat sus și tare că omul invizibil i-a vorbit și lui în persoană și i-a poruncit - așa tam-nesam - să-i tragă una în cap alesului. Pe ce motiv? Pe motiv că el, omul invizibil, era oripilat de faptul că alesul își lua întotdeauna o porție mult prea mare din hrana comună (care e drept că se cam împuținase pentru că nu mai vânau toți, mulți aveau grijă ca să fie ascultat omul nostru, alții alergau să-i facă diferite alte pofte). Chestia asta plăcu imediat tuturor și trecură la fapte, înlocuind un ales cu altul (azi îi spunem schismă). Și așa a mai apărut o religie nouă. Că cam așa apar - vine unu și zice ceva și turma îl crede și se ia după el.

De ce? Pentru că crezură că după alegeri - pardon - împlinirea „*voinței*” omului invizibil, vor mânca mai mult. Și atunci, pentru prima dată în istorie, s-au împărțit clar în două cete: cei care beneficiau de situație și cei care doreau să-i dea jos pe actualii beneficiari ca să beneficieze ei în locul lor. Adică cu alte cuvinte, a avut loc apariția politicii. Înălțător moment. Nu simți cum - pătruns de importanța acestui eveniment crucial din istoria umanității - ți se umezesc ochii? Nu? Nici mie, dar poate cu puțină ceapă... tot nu? Ok, nu face nimic, să o băgăm sub preș și să trecem mai departe.

În câteva mii de ani sistemul s-a perfecționat, dar esențialul a rămas același. A apărut dragostea obligatorie de țară și de conducători, noțiuni ca trădător, oportunist, traseist politic… În fine nu a durat mult mai mult de câteva sute de ani până când cineva a declarat și el că a primit de la omul invizibil ceva porunci noi. Uitai să-ți spun că de fiecare dată când careva stătea la palavre cu omul invizibil, se mai năștea câte o religie cu dogme care mai de care mai intolerante, ca să aibă oamenii pretext să se certe și să se omoare între ei.

Totul a mers strună alte câteva mii de ani până când unui neisprăvit (și el autointitulat ales) i s-a părul cool (sau beton - nu știu cum se mai spune acum) ca să crească productivitatea supușilor, școlarizându-i. Își imagina - și chiar așa s-a și întâmplat - că cei care vor avea cunoștințe mai multe vor face economia să meargă mai bine și implicit să-i crească lui potența economică, militară ș.a.m.d. Și iată că s-a dat drumul la cunoștințe de tot soiul pentru te miri ce neica nimeni. Doar că atunci când a apărut din nou unul care zicea că și el este alesul și că a vorbit și el cu omul invizibil ca toți ceilalți de dinaintea lui, ce să vezi: ăștia îmbuibați de cunoștințe despre realitatea existenței i-au râs în nas! Păcat de o tradiție care dăduse roade frumoase atâtea mii de ani că s-a spulberat. Totuși prostimea nu putea fi lăsată de capul ei - nu că i-ar fi păsat cuiva de ea, dar cum să mai trăiești bine dacă nu muncesc alții pentru tine?

Și au inventat datoria. De patrie - să mergi să te omoare sau să îi omori tu pe alți amărâți ca și tine pentru că aleșii nu s-au înțeles la prețul prazului. De onoare - să faci ceea ce vor alții să faci, căci altfel ei vor spune despre tine că nu mai faci nici două parale. Fiscală - să dai din greu din ce muncești, ca să-i ții pe cei care au grijă ca tu să muncești din greu ca să le dai lor, ca să aibă grijă ca tu să muncești și mai din greu. Mă rog și tot așa. Nu le mai înșir că sunt multe. Li se spune îndatoriri.

Dacă nu le respecți, mecanismele sociale (îi mai ții minte pe oamenii maimuță cu ciomege care aveau grijă să se facă voia alesului?) te pun la punct. Punct. Și au apărut restricțiile. Cu duiumul. Nici un control asupra

unei societăți care se respectă nu se poate face fără restricții. Nu ți le mai înșir că și astea-s multe, precis că le știi și mai este și restricție ca să le comentezi negativ (invers încă se mai poate, dar degeaba ai face-o că nu te-ar crede nimeni).

Și așa s-a inventat normalitatea. A aleșilor și a oamenilor lor, nu a noastră. Și totuși lipsea ceva. Aleșii (că tot așa le zice și acum) își aduc cu tristețe aminte de zilele glorioase ale omului invizibil când cu un singur cuvânt închideau gura gloatei și-o făceau să muncească în draci în folosul lor.

Și-au dat seama de imensa greșeală pe care au făcut-o dând drumul prostimii să se înfrupte din roadele cunoașterii și i-au căutat pe cei care încă mai suspinau după vremurile de aur ale omului invizibil. Le-au dat fonduri și sedii, i-au ajutat să se reorganizeze, i-au băgat în școli speciale pentru ei unde au învățat cum să facă și cum să dreagă ca incredibilul să pară măcar cât de cât credibil în ochii celor care nu sunt în stare să gândească rațional.

Apoi ușor-ușor i-au înfiltrat în școlile pentru prostime. La început discret, câte un tablou pe ici colo, apoi cu ore despre pseudo istoria invizibilului, până când au prins glas și au început să declare public că omul, pentru a fi om trebuie să se supună omului invizibil. Altfel e neom. Apoi au întărit pe cei care îi aduceau pe calea cea bună (pentru ei) pe cei care încă mai credeau că a fi om înseamnă să gândești rațional după mintea ta și după felul tău de a fi.

Apoi i-au întărit pe toți cei care îi sprijineau într-un fel oarecare pe aleși. Au întărit pe atâția, încât cei care produc cu adevărat ceva folositor au rămas foarte puțini, iar cei care au grijă ca aceștia să producă și nu cumva să-și însușească mai mult decât strictul necesar din ceea ce produc, sunt mult mai mulți. Astfel că acum aproape toată lumea este fericită cu excepția celor care trebuie să muncească pentru a-i ține în spate pe toți ceilalți. Adică doar câțiva la care nu se uită nimeni când mai cârtesc din când în când. Dacă au curajul să cârtească.

Citind cele de mai sus, poate că la început ai strâmbat din nas la limbaj ori poate că ai râs de absurditatea faptelor de necrezut. Te încredeai în cunoașterea științifică care luminează ca un far, astfel încât promotorii obscurantismului vor fugi ca gândacii speriați de lumină, aciuindu-se doar pe acolo pe unde se mai găsesc cei care nu pot gândi rațional? Erai încredințat că obscurantismul și superstițiile au predilecție doar pentru babe ramolite și moșnegi betegi la cap și că nu au nici o legătură cu avantajele pe care le au aleșii, care - fără negura îndepărtării de realitate

din capul celor care nu gândesc - poate că ar fi fost obligați să-și pună realmente osul la muncă pentru folosul real al tuturor?

Ascultă sfatul meu: nu mai râde. Și dacă nu-ți ții gura, s-ar putea ca vreun bine-cunoscut om de bine să strige după tine răcnind de zor: *„Ateule! Comunistule! Capitalistule! Fascistule! Anarhistule! Satană!…"* Dacă așa stau lucrurile, nu sta să încerci să îl lămurești ce și cum căci după el vine turma lui furioasă; i-o la sănătoasa mai ceva ca Nică a lui Ștefan a Petrei[471] când fugea de călărirea lui Balan și blagoslovenia lui Nicolai. Aleșii nu au nevoie de lămuriri, ei pur și simplu vor să șteargă de pe fața pământului tot ceea ce stă în calea propășirii lor.

Circumstanțe contondente mă obligă să închei aici abrupt scurta istorie neortodoxă a lucrurilor care au dus la schema organizării sociale de astăzi. Zici că n-am lămurit încă cum se armonizează modul de acțiune al acestei societăți cu realitatea existenței?... Stai că-ți spun… Îh, scuze, îmi este cam greu să fug și să vorbesc în același timp… Ah, de ce nu am eu o condiție fizică mai bună? Nu prea mai pot să o mai iau la sănătoasa pe distanțe mari… De la prea mult citit mi se trage… În loc să fac filosofie mai bine făceam sport…

Stai așa să-mi trag răsuflarea și să încerc să opresc gloata care mă urmărește... să încerc cu un discurs: „*Dragă mulțime furioasă… care m-ați alergat și... și... m-ați și prins… Au! Pentru că văd că… au!… de fapt mai mult simt... că se insistă să retractez… Aoleo!... Stați oameni buni, nu mai dați... Ah… Au… Vai… Văleu… Nu, nu sunt eu Satana, cred că mă confundați... stați o clipă... Au! Vai! Stați... nu mai dați… că vă spun tot ce vreți să auziți! Retractez totul… da… da… retractez, zău așa… uite, cum vreți voi… se armonizează bine… chiar foarte bine. Da, da… Sunt sigur… Să dau în scris? Au! Dau tot ce vreți numai să nu mai dați în mine! Acțiunile societății de astăzi se armonizează perfect cu realitatea existenței. Na, asta ați vrut să scriu, asta am scris! Perfect, la fix, țuț - cum vreți voi, doar să nu mai dați! Uite, chiar mă jur: așa să ne ajute omul invizibil!*" [472]

---

[471] Nică a lui Ștefan a Petrei este personajul principal al operei autobiografice „Amintiri din copilărie" a scriitorului român Ion Creangă (1837-1889); aluzie la scena de la școală unde Balan și Nicolai erau scaunul, respectiv biciul cu care se aplicau pedepse elevilor.

[472] Păi ce - dragă cititorule - tu ai fi mai curajos? În zilele noastre?! Nu cred. Așa că când mă mai întreabă cineva ceva de-alde astea, declar repede că realitatea este așa cum vrea stăpânirea să fie și schimb iute vorba. Și treci cu vederea cacofoniile și limbajul din capitolul acesta - am fost învățat că nu este frumos să vorbești urât, dar când te fugărește gloata cam uiți de tot ce ai învățat și nu-ți mai pasă decât cum să-ți salvezi mai repede pielea. Te-am dezamăgit? Poate că nu știai că cei care îi învață pe alții ce au de făcut în anumite situații, atunci când dau de bucluc, arareori pot face ei înșiși ceea ce au propovăduit atunci când nici nu le trecea prin cap că și ei vor fi cândva în acele situații.

OAIA

Din când în când merg în afara orașului, caut un loc ceva mai retras, mă așez acolo și îmi place să cred că încerc să înțeleg natura din jurul meu. Nu prea reușesc, dar asta nu mă împiedică să recidivez. De data asta m-am oprit pe un tăpșan atras nu știu de ce de zgomotul pe care-l fac sârmele de înaltă tensiune care trec hăt sus pe deasupra - semănă cu zumzetul care s-ar putea auzi într-un stup în care albinele ceruiesc vreun hoț de miere.

O turmă de oi paște răsfirată de jur împrejurul meu. Îmi pare că toate oile seamănă între ele ca trase la indigo. Mă gândesc că și ele ar putea spune același lucru despre noi. Ne suportăm prezența străduindu-ne să ne ignorăm reciproc și să ne vedem fiecare de treaba sa. Oile și cu mine. Treaba mea este să mă bucur ca orice orășean de priveliștea și de aerul de la țară - deși priveliștea este obturată de tufișurile de care atârnă fire răzlețe de lână, iar aerul cam miroase de la căcărezele risipite peste tot locul ca măslinele scăpate dintr-o pungă din hârtie crăpată.

Treaba oilor pare a fi să pască încontinuu și din când în când să-și behăie mici bârfe una alteia. Încerc să ignor gazele care mai bufnesc la răstimpuri pe ici pe colo, ca păcănitul unor motorete autohtone prevăzute cu surdine sparte și alimentate cu un combustibil de cea mai proastă calitate.

Mă gândesc că lucrurile nu par de loc corecte în ceea ce le privește pe bietele oi. Cu milenii în urmă oamenii le-au rupt de la drumul lor firesc ademenindu-le cu protecție, adăpost și hrană. S-au învoit pentru că oricum nu pricepeau ce este cu ele și care ar fi putut fi scopul lor în viață.

Ca și noi și ele trăiesc în turmă. Ca și noi și ele se iau una după alta. Nasc, își hrănesc progeniturile și le deprind cu traiul la comun, învățându-le că turma este cel mai important lucru de pe lume. Și le mai învață că sunt oi și că trebuie să se comporte ca niște oi toată viața lor. Cum facem și noi cu progeniturile noastre.

Le place vorba bună cu care le îndrumă ciobanul, se tem și nu prea de câinii care le aleargă, se strâng laolaltă ca să se simtă în siguranță, la fel ca și noi. Care o fi sensul vieții lor de acum? Să le mâncăm noi? Care ar fi fost drumul lor dacă nu le schimbau oamenii destinul? Dacă o altă specie ar fi făcut toate aceste lucruri speciei noastre?

— Ce-au ajuns bietele de voi! Cum oare puteți accepta o soartă atât de nedreaptă? Cum oare puteți trăi așa? - mă trezii rostind fără să vreau cu jumătate de glas ceea ce gândeam.
— Așa cum? - mă întrebă o oaie mai retrasă de celelalte care păștea chiar lângă mine.
— Păi așa, în turmă… resemnate... - mă fâstâcii eu surprins de răspunsul neașteptat, evitând să spun ceea ce gândeam cu adevărat.
— Ce vrei să zici? - mă întrebă oaia ridicându-și capul cu mirare.
— Păi de, știu și eu... Doar se spune: se iau una după alta ca oile!
— Cine spune asta?
— Oamenii, cine altcineva să spună?
— Oamenii greșesc! Fiecare oaie își vede de treaba ei. Nu vreau să par nepoliticoasă, dar dacă tot ai adus vorba, să știi că mai mult voi vă luați unii după alții!
— Cum, noi? Adică noi, oamenii?
— Da.
— Dar cum așa?
— Păi vă văd zilnic cum veniți aici și faceți toți aceleași lucruri fără sens iarăși și iarăși.
— Dar nu-i totuna! Dacă voi nu pricepeți sensurile omenești nu înseamnă că nu există acele sensuri!
— Ba-i totuna. Și nu-i nimic de priceput, lucrurile sunt foarte clare!
— Dă-mi un exemplu ca să pricep ce spui.
— Uite, chiar și tu, de pildă. Ești la fel ca și toți ceilalți.
— Cine, eu?!
— Tu. De când mă știu, aproape că nu e zi să nu vină cineva așa cum ai venit tu astăzi și să facă tot ceea ce faci și tu: se uită la cer, la copaci, strâmbă din nas când trece pe lângă noi și când se mai depărtează își umflă nările în vânt de zici că vrea să prindă cea de pe urmă înghițitură de aer.
— Eu nu strâmb din nas...
— Te-am văzut! Și-apoi ai nasul atât de mare că-i ușor să-l vezi cârmind…

Înghiții în sec și nu spusei nimic. Da, am nasul mare. Și din păcate nu este adevărat tot ceea ce se spune despre posesorii de nasuri mari. Dar poate că nu la asta se referea oaia. Nu-mi venea nimic în minte așa că tăcurăm o vreme. Într-un târziu, oaia spuse împăciuitoare:

— E drept că numai tu ai vorbit cu noi.
— Cu ceilalți oameni nu vorbiți? - întrebai eu repede, bucuros că a schimbat vorba.
— Păi numai eu știu să vorbesc și n-am prea avut ghes până acum să vorbesc cu oamenii, că nu par să priceapă prea multe; umblă zăluzi de

colo-colo și cată nici ei nu știu ce…. Suratele mele mă cam cred nebună că am învățat limba unor asemenea dobitoace cel puțin ciudate ca să nu spun contra firii - fără supărare - dar nu-mi pasă; mie îmi place să învăț lucruri noi. De vorbit nu prea am cu cine, așa că mai vorbesc și singură. Dacă oamenii nu-mi vorbesc, eu de ce să le vorbesc? Nu le vorbesc nici eu și îmi văd de treaba mea.
— Da cu mine de ce vorbești?
— Pen' că tu mi-ai vorbit întâi și nu puteam să nu-ți răspund, că nu este politicos - mi-o reteză sec oaia.

Mai tăcurăm iarăși o vreme. Văzând că nu mai zic nimic, oaia își băgă capul în iarbă și se apucă din nou să pască.

— Și zici că facem toți aceleași lucruri? - zic eu după un timp ca să mai înnod firul vorbii.
— Da - zise oaia sigură pe ea rontăind alene un smoc de iarbă.
— Ești sigură de asta sau doar ți se pare? Că și nouă oamenilor ni se pare că toate sunteți la fel și faceți cam aceleași lucruri.
— Adică cum să mi se pară?
— Deh… așa…- zisei eu și dădui din mână a lehamite.

Tăcurăm din nou ceva vreme. Apoi tam-nisam oaia începu din nou să vorbească:

— Cel mai mult îmi place când ciobanul ne povestește despre o fată despre care spune că o iubește. Se vede că vorbește din adâncul sufletului: vocea lui urcă și coboară de te face să te întrebi ce este dragostea asta.
— Adică cântă - o lămurii eu. Dragostea este doar o vorbă inventată pentru atunci când ne înmulțim. Iubirea adevărată este rară… n-o pricepe prea multă lume… - filosofai eu plin de importanță.
— A, înțeleg - spuse oaia plecându-și capul într-o parte - și pe mine mă iubește rar… așa… doar din când în când...
— Îh… Nu, noi nu vorbim despre asta - bâigui eu stânjenit.
— Da, știu, că și el se ferește de ceilalți când mă iubește. Cum adică vă înmulțiți prin dragoste?
— Ascultă - încercai eu iarăși să schimb vorba - a spus ciobanul ceva despre… adică… voi știți care este soarta voastră finală?
— Soarta noastră finală? - se miră oaia.
— Da, viitorul vostru, ce vă așteaptă, ce se va întâmpla cu voi... la sfârșit...
— Ce să se întâmple? Nu se va întâmpla nimic… Totul va fi mereu la fel ca și până acum.

— Ciobanul o să vă taie ca să vă mănânce - spusei eu pe nerăsuflate și fără să gândesc, doar ca să schimb mai repede vorba.
— Numai lupii vor să ne mănânce, dar ciobanul și câinii lui ne apără de lupi. Și apoi el mănâncă lucruri dintr-o traistă, l-am văzut eu. Nu mănâncă oi, te înșeli. Nici n-ar avea cum, că nu are colți ca lupul.
— Nu mă înșel, așa fac toți ciobanii; poate că nu vă mănâncă el, poate că alții vă vor… Deh, lasă… - mă încurcai eu nerod neștiind ce să mai spun.
— Ba de loc. Îl cunosc de atâta vreme… Tu nu îl cunoști că dacă l-ai cunoaște nu ai mai vorbi așa prostii.

Oaia behăi ceva scurt - de data asta pe limba oilor, probabil ca să nu înțeleg eu - și se îndepărtă de mine. După ton cred că a spus ceva despre nerozia omenească care nu pricepe lumea oilor, dar totuși își dă cu părerea. Sau poate ceva mai rău.

De la abatorul din vale se auziră slab zbieretele unei vaci. Oile continuau să pască liniștite, nu era vorba despre ele. Și eu m-am tras mai încolo fără să iau prea mult seama, că doar nu era vorba despre mine.

A trecut ceva vreme de la această întâmplare. Într-o bună zi, fiind în zonă cu treburi, mi-am zis să mă mai abat iarăși pe la turma de oi să văd cum o mai duce oaia care știe să vorbească, dar nu are cu cine. Când l-am întrebat despre ea, ciobanul a dat din umeri și mi-a spus:

— Oaia aia? Dumnezeu s-o priceapă, în ultima vreme nu-și mai găsea astâmpăr de loc; fugea mai mereu din turmă ca apucata că până și câinii se săturaseră să alerge după ea ca s-o aducă înapoi. Ultima oară nu s-a mai întors, cred c-au mâncat-o lupii că am găsit ceva resturi de lână pe tăpșan.

Am plecat de acolo copleșit de un sentiment de vinovăție. Au trecut mulți ani de atunci, dar eu tot n-am putut-o uita. Și acum la bătrânețe îmi aduc uneori aminte de ea cu tristețe, ba chiar câteodată mi se pare că îi și aud behăitul inocent și încrezător în binele sorții ei și al suratelor ei sub protecția ciobanului.

Iar uneori simt din nou cum mă năpădește iarăși o îndoială, tristețe și povară: poate că ar fi fost mai bine pentru ea ca să nu fi intrat atunci în vorbă cu mine. De ce naiba nu mi-oi fi ținut eu gura?! Era doar o biată oaie care nu făcea rău nimănui. Își vedea de viața ei și era fericită. Până când a avut ghinionul să mă întâlnească.

Spun unii că dacă aș avea minte cât de cât ar trebui să renunț să mai scriu texte ca acesta. Nu de alta, dar s-ar putea să mai fie și alte oi care să fi învățat să vorbească limba oamenilor și care cine știe ce chestii sucite care pot să le dea peste cap or să mai înțeleagă din ele. Dar se pare că nu prea am multă minte și o tot țin înainte cu ale mele, mizând prostește pe inteligența oilor. Nu a tuturor firește. Doar a celor care au învățat limba oamenilor.

De ce? Pentru că încă mai cred că unele oi pot cu mult mai mult decât se spune de obicei că ar putea ele. Pentru a te trezi din somn uneori este suficient să-ți pui întrebarea „*Oare nu cumva dorm*”? Dar ca să-ți pui această întrebare chiar în timp ce visezi este necesar să întâlnești ceva - poate un text ca acesta - care să te ajute să vezi lucrurile puțin mai altfel de cum le vezi tu de obicei și să începi să îți pui întrebări.

Pentru a găsi răspunsuri care să îți fie de folos, este neapărată nevoie de întrebări potrivite. Și asta poate fi cel mai greu lucru de realizat. Să știi ce să întrebi și pe cine să întrebi. Și nu poți face acest lucru decât atunci când cel puțin jumătate din fiecare răspuns la întrebările tale îți este deja cunoscut. Pentru că fiecare întrebare conține deja în ea jumătate din răspuns.

Dar atenție, chiar dacă găsești întrebările și răspunsurile potrivite, lucrurile nu sunt întotdeauna simple și lipsite de primejdii - când (și dacă) te trezești din somn, trebuie să poți să ai singur grijă de tine. Și pentru asta trebuie să înțelegi cât mai corect realitatea existenței din care faci parte. Altfel nu ești decât o oaie rătăcită de turmă care se ghidează în lumea reală după regulile pe care le-a învățat pe când făcea parte din turma oilor.

PE MALUL STERP AL FLUVIULUI CUNOAȘTERII

Acum multe mii de ani, pe la începuturile timide ale încercărilor speciei noastre de a trece de la amoralitate la moralitate, eram o turmă care rătăcea bezmetic încolo și încoace. Mergeam - de multe ori în cerc - prin locuri sterpe și adesea înfricoșătoare, ținându-ne după cei care reușeau să ne convingă că ar cunoaște ei cumva pe unde ar trebui să mergem ca să fim în siguranță.

Până într-o zi, când ne-am pomenit deodată pe malul unui fluviu uriaș cu ape reci ca gheața, tunând înspăimântător și rotindu-se în vârtejuri care se învolburau la vale stropind totul în jur și băgând spaima în cei care cutezau să se apropie. Ne-am oprit locului și unii dintre noi au început să privească de jur împrejur mai cu luare aminte ca tot omul când dă de ceva ce nu mai văzuse până acum. Nu mai văzusem așa ceva și sincer – nu știu de ce, ne cam temeam cu toții de ceea ce vedeam.

Malul nostru era sterp și plin de pietre care mai de care mai tăioase, pământul dintre pietre era crăpat de uscăciune și puțina iarbă care reușea să se ițească pe ici și pe colo era atât de ofilită încât tăia și înțepa și ea la fiecare pas pe care îl făceam. Până atunci am crezut că așa trebuia să fie, că așa este peste tot, că așa arată și așa va arăta mereu lumea noastră. Am crezut asta pentru că așa ni se spusese și doar atâta întâlnisem în peregrinările turmei noastre.

Dar acum priveam buimăciți și nu știam ce să mai credem despre ceea ce se întindea în fața noastră: un fluviu care vuia și se zbuciuma ca și cum ar fi scrâșnit amenințări înspumate cu care parcă voia să ne alunge de acolo. Arăta înspăimântător. Niciunul dintre noi nu mai văzuse așa ceva și la drept vorbind nu știam la ce să ne așteptăm de la el.

Cei mai mulți s-au pitulat înfricoșați în spatele celor care pretindeau că ar cunoaște ei toate cele ce sunt pe lume - îi numim păstorii noștri pentru că ei ne numesc turma lor. Pe malul celălalt iarba arăta ademenitor de verde și părea atât de moale și smălțuită cu flori de toate culorile. Ar fi fost minunat dacă nu ni s-ar fi părut că fluviul era hotărât să ne împiedice să ajungem pe malul celălalt. Iar păstorii păreau mai agitați ca niciodată și ne îndemnau vehement să plecăm cât mai repede de acolo.

Eram speriați de necunoscut, de ceea ce părea să se ascundă în apele ce arătau atât de neprimitoare, pentru că noi considerăm a fi neprimitor tot

ceea ce nu ne era familiar. Așa ne învățaseră păstorii. Așa simțeam și noi înlăuntrul nostru. Dar cel mai mult ne speria agitația păstorilor care - văzând fluviul - arătau cuprinși de o asemenea spaimă încât păreau că sunt convinși de pieirea noastră iminentă dacă nu plecam imediat înapoi de unde am venit.

Dar nu toți aveau deplină încredere în pretențiile păstorilor că ar ști chiar totul despre toate, așa că unii s-au hotărât să vadă cu ochii lor ce ar putea fi dincolo de fluviu. S-au apropiat de mal cercetând locul, ba chiar câțiva au intrat în apă și au încercat să ajungă pe malul celălalt. Păstorii au început să se agite mai tare și să vocifereze pe motiv că înfuriem fluviul care ar putea să se reverse drept represalii și să ne înghită pe toți.

Spuneau că ceea ce vedeam pe celălalt mal sunt doar iluzii, fantasme menite să ne ademenească. Că în spatele a ceea ce vedeam ar fi cine știe ce voință răuvoitoare și că dacă vom încerca să ne apropiem, o să ni se amestece limbile, nu o să ne mai înțelegem unii cu alții și într-un final o să murim în chinuri groaznice. Iar după moarte, pe cei care i-au nesocotit pe păstori îi așteaptă tot soiul de grozăvii.

Văzând că nu îi ascultă chiar toată lumea, au început să cânte incantații și să gesticuleze de parcă ar fi vrut să alunge lupii. Doar că de data asta nu mai aveau glasul ferm ca atunci când se simțeau în siguranță, ci milogit, topit de spaima ca nu cumva turma să îi ignore, să treacă dincolo, acolo unde era clar că nimeni nu va mai avea nevoie de ei.

Dintre cei care s-au avântat să treacă fluviul o parte a fost luată de ape și dusă la fund, iar o parte s-au întors grăbiți înapoi, descurajați de efortul care li s-a părut a fi cu mult prea mare. Au mai rămas în apă doar câțiva care înaintaseră prea mult ca să se mai poată întoarce. Ei dădeau mereu din mâini și din picioare într-un mod ciudat pentru noi care nu mai văzuserăm pe nimeni înotând și păreau că plutesc ca prin minune pe suprafața apei. După o vreme s-au pierdut în depărtare și nu i-a mai văzut nimeni.

Se părea că păstorii avuseseră dreptate. Înfricoșați și resemnați, am început să ne îndepărtăm de mal cu privirile în pământ, regretând firicelul de speranță de mai bine care ne încercase la vederea minunatei priveliști de pe malul celălalt.

Când credeam că totul s-a terminat, s-a auzit deodată un glas care ne îndemna să ne întoarcem la malul apei: era unul dintre cei plecați care se întorcea îndărăt, tot așa dând din mâini și din picioare și părând să fie

purtat deasupra apelor spre noi. Nu înțelegeam ce spune, dar nu părea să fie ceva de rău, ci dimpotrivă, părea că se bucură și că ne cheamă să ne bucurăm și noi de bucuria lui. Când a ajuns în sfârșit la mal și și-a mai tras oleacă răsuflarea, a început să gesticuleze și să vorbească cu exaltare. Am crezut că delirează, cel puțin așa afirmau păstorii.

El spunea că a ajuns cu bine pe malul celălalt. Că trebuie depus ceva efort, dar că nu este imposibil. Că dacă reușești să treci fluviul capeți cunoaștere asupra multor lucruri de care nici măcar nu avem habar. Că dincolo de fluviul care îți dă cunoaștere iarba este într-adevăr moale, sunt flori, copaci cu fructe felurite și animale de tot soiul. Că ar trebui să mergem cu toții acolo unde viața părea mult mai lesnicioasă și cu mult mai îmbelșugată.

Dar păstorii au sărit ca arși și i-au spus că minte. Că i-au fost întunecate mințile de apa otrăvită a fluviului. Că totul nu este decât un vicleșug ca să ne piardă pe toți cu amăgiri în apele evident mâniate de prezența noastră. Că fără îndrumarea păstorilor nu există viață nici lesnicioasă și nici îmbelșugată. Că doar ei păstorii ne pot arăta drumul care ne va ține în viață și nu un oarecare care cine știe ce intenții necurate are de încearcă cu atâta zel să ne amăgească să îl urmăm.

Dar omul acela insista și ne spunea să mergem cu el acolo ca să ne convingem singuri. Spunea că o să ne învețe și pe noi cum să trecem fluviul dând din mâini și din picioare așa cum făcuse și el. Spunea că acest fel de a pluti pe apă se poate învăța de către toată lumea doar cu puțin efort și cu puțină voință. Oamenii îl priveau temători și neîncrezători. Nu părea nimeni dispus să facă atâta efort și să înfrunte primejdiile invocate de păstori.

Păstorii l-au îmbrâncit cât colo, l-au alungat și l-au potopit cu vorbe mânioase. Cine se credea el ca să-i învețe pe ceilalți? Era păstor? Nu! Era doar un simplu om ca oricare altul. Putea el să fie mai bun decât păstorii? În nici un caz. Știa el mai multe decât păstorii? Nu avea cum. Iar cu datul din mâini și din picioare în apă este clar că este un lucru împotriva firii care mai mult ca sigur că nu va face decât să mânie fluviul și mai tare.

Așa că păstorii au întors spatele fluviului și urmați de cei care încă credeau în ei au pornit îndărăt spre locurile de unde veniserăm. Locuri sterpe și greu de străbătut, pline de spaime reale, dar și de spaime izvorâte din poveștile inventate de păstori ca să țină turma sub toiagul lor. Oamenii credeau că așa trebuia să fie - pentru că așa fusese și până acum - și nu îndrăznea nimeni să crâcnească, chiar dacă unii mai aveau ceva îndoieli.

Doar din când în când câte unul, sătul de rătăcitul pe cărări sterpe, se rupea din turmă pe furiș și o lua îndărăt ca să încerce să dea piept cu fluviul. Să vadă cu ochii lui ce este pe partea cealaltă. Unii erau luați de ape și nu reușeau să treacă pe celălalt mal. Dar erau și unii care reușeau să plutească pe apă după cum le-a spus cel care s-a întors să ne cheme să mergem către malul plin de verdeață.

Dintre cei care reușeau să treacă dincolo erau foarte puțini cei care se mai întorceau înapoi ca să-i cheme și pe ceilalți de partea cealaltă a fluviului. Asta pentru că nu erau bine primiți de către păstori sau de către cei care urmau orbește spusele păstorilor. Grosul turmei a preferat să-i urmeze pe păstori, neîncrezători fiind că ar putea să-și schimbe soarta doar prin propriile puteri. Pare mai simplu și mai sigur să te alături celor mulți. Te simți mai la adăpost.

Iar cei care au reușit să treacă dincolo... Dar cui îi pasă de cei care reușesc? Fiecăruia îi pasă doar de sine însuși. De aceea iarba noastră este mereu uscată, înțeapă și taie adânc picioarele noastre desculțe. De aceia mergem în cerc mereu. Mereu și mereu pe aceeași cale bătătorită și lipsită de viață de pe malul sterp al fluviului.

Și nu păstorii sunt de vină, ci doar noi suntem de vină. Pentru că alegem calea care pare a fi cea mai ușoară, fără să încercăm să gândim noi înșine, fără să ne străduim să înțelegem ce se ascunde după aparența de ușor. Fără să cercetăm unde poate duce drumul pe care îl alegem. Pentru că nu avem încredere în noi înșine și ne încredem mai mult în spusele celor care ne îndeamnă să nu avem încredere în noi, ca să se asigure că vom urma spusele lor. Pentru că ne temem de cunoaștere poate la fel de mult ca și păstorii turmei nooastre.

Pentru că deși credem că merităm mai mult de la viață, nu ne străduim îndeajuns încât să obținem acel mai mult. Pentru că ne temem de ceea ce nu cunoaștem. Pentru că ne încredem orbește în te miri cine și nu cercetăm noi înșine cum stau lucrurile.

Pentru că preferăm în mod absurd să rămânem pe malul sterp al fluviului în loc să facem efortul de a învăța cum putem ajunge pe celălalt mal. Pentru că nu ne punem întrebări și urmăm orbește turma. Pentru că preferăm să aibă alții grijă încotro se îndreaptă propria noastră viață.

OFERTA

Știu că nu o să-ți vină să crezi, sau că o să spui că nu sunt în toate mințile. Dar așa s-a întâmplat, așa îți povestesc. Nu mai am pe nimeni care să-mi confirme întâmplarea - din păcate bunul meu motan Felix nu mai este pe lumea aceasta, dragul de el - așa că dacă ai luat de bune istoriile de până acuma, va trebui să iei de bună și istoria care urmează.

În ziua aceea - ziua despre care vreau să îți vorbesc acum - mă durea tare rău piciorul, așa că nu m-am dus la slujbă. L-am înfășurat (pe picior) în câteva foi de varză și așteptam minunea promisă de cei care mă asiguraseră că acesta este cel mai eficient remediu. Zăceam pe pat cu ochii pironiți în tavan și singura mea mângâiere din acea clipă era bietul Felix, motanul meu cel bătrân, care se cuibărise lângă mine făcându-mă să sper că superstiția conform căreia pisicile nu numai că simt durerea noastră, dar o și alină așezându-se lângă locul cu pricina ar putea fi măcar puțintel adevărată. Ce nu crede și ce nu face omul când se află la mare nevoie!

Cum nici metoda cu varza și nici cea cu pisica tămăduitoare nu păreau să meargă, singura nădejde de a mă mai liniști rămânea somnul cel a toate oblojitor. Așa că încercam fără prea mult succes toate cele trei metode pe care le știam de a mă cufunda în brațele somnului: număratul oilor albe, număratul oilor negre și număratul oilor bălțate. Că spun unii că numai număratul oilor ar avea succes atunci când vrei să adormi degrabă.

Tocmai când credeam că în sfârșit i se făcuse milă de mine lui Morfeu iar pleoapele începuseră să mi se încleieze a somn de parcă ar fi fost atinse de cununa de maci a zeului somnului, mi s-a părut că aud un glas. Am deschis ochii, dar nu era nimeni în cameră. Doar eu și cu dragul de Felix. Mi-am zis că mi s-a năzărit și m-am apucat din nou cu râvnă de numărat oi, de data aceasta bulucindu-le pe cele albe, negre și bălțate la un loc, de-a valma, să meargă treaba mai repede.

Pe la a 666-a oaie (să fi fost neagră… sau bălțată… zău că nu mai țin minte asta) am auzit din nou acel glas, de data aceasta ceva mai clar și parcă și mai aproape. Am deschis imediat ochii, am ridicat capul și m-am uitat de jur împrejur, dar nici de astă dată nu am văzut pe nimeni.

Neîncrezător că mi-ar putea răspunde cineva, am întrebat totuși într-o doară cu jumătate de glas somnoros - doar ca să mă asigur că sunt singur:

— Cine e?
Spre surprinderea mea, am primit un răspuns:
— Eu!
Vocea părea să vină chiar de undeva de lângă mine, dar eu nu vedeam pe nimeni.
— Care eu? - întrebai ca să mai câștig timp, încercând totodată să mă dau jos din pat, alarmat de faptul că un străin s-ar fi putut furișa în casă.
— Cum care? Eu, Dumnezeu!
— Care Dumnezeu? - întrebai repede fără să mă gândesc prea mult.
— Nu te mai face că nu Mă cunoști, sunt Eu cel care sunt. Dumnezeul tău! - rosti din nou vocea și în acea clipă păru că se întâmplă o minune: eu - care nu credeam în veci că există Dumnezeu - rămăsei adânc încredințat că mă găseam în prezența Tatălui Ceresc. Piciorul părea să nu mă mai doară, nu mă mai miram că aud o voce fără trup și nici frică nu părea să-mi fie. Ce mai, minune mare!

Pe scurt - ca să nu te-apuce și pe tine somnul dacă mai lungesc polologhia așa cum cred că ai observat că am eu obiceiul - Dumnezeu (acum eram încredințat că este chiar El) mi-a spus că știa ceea ce scrisesem eu despre El și univers în cartea asta și că în general era mulțumit - atât cât poți fi de mulțumit când un copil de doi ani încearcă să explice ce a înțeles el din lumea aceasta - și că în mare mă apropiasem binișor de limita până la care hotărâse El să ne lase să înțelegem în aceste vremuri cu înțelesul nostru cel firav.

Fiind primul care atinsese această limită - aici m-am simțit ușor flatat, dar și puțin bănuitor, pentru că experiența îmi spunea că cei care te flatează caută să te ducă pe un drum pe care altfel nu prea ai vrea să mergi - s-a gândit să mă recompenseze (că așa funcționează chestiile astea cu divinități - pe bază de troc: dă-mi ca să-ți dau).

— M-am săturat să te tot aud bombănind ori de câte ori ceva din ce am făcut Eu nu îți este pe plac, așa că m-am hotărât să-ți îndeplinesc orice dorință - spuse El.

Ghicindu-mi gândul care începea să încolțească în mintea mea El continuă repede, înainte să apuc eu să zic ceva:

— Nu, nu-mi cere să cânți la chitară fără să trebuiască să înveți și nici să-ți dau o mașină care merge fără combustibil… ah, cum de te-am făcut așa de puturos, de zgârcit și de limitat? Se pare că nu ești cea mai bună realizare a mea. După cum înșiri vorbele în hârțoaga ta, te credeam ceva mai scuturat - deși oleacă cam prea narcisist, prea plin de tine și de

adevărurile tale de doi bani. Dar mă rog, așa te-am făcut, cu asta trebuie să lucrăm. Necunoscute sunt căile mele - parcă așa spuneți voi, nu?

Am încremenit neștiind ce să cred. Oare faptul că ajunsesem cu număratul taman la 666 de oi să-l fi supărat? Ori o fi vreun renghi făcut de celălalt Domn azvârlit în tainița de sub pământ și care se ferește să se arate vederii mele ca să nu văd că este prevăzut cu copite, coadă și coarne? L-ași fi contrazis cu narcisismul și cu subiectivismul adevărurilor mele argumentând că din contra, eu susțin că cu cât știi mai multe, cu atât știi mai puține și că fiecare trebuie să-și găsească singur adevărul său după puterile sale și felul său de a fi. Dar cum să-l contrazici pe cel care le știe cel mai bine pe toate? Nu se face asta. Așa că eu tăcui, iar Domnul continuă:

— Că tot te-ai apucat tu să descâlcești toate cele și să-ți dai cu părerea încolo și încoace, uite ce e, vreau să te gândești acum la ceva serios, la echilibrul general, nu numai al speciei tale, ceva care să completeze modul în care am conceput Eu universul. În loc să cârâi inutil încercând să deslușești cu mintea ta puțină ce și de ce am făcut ceea ce am făcut, vino și tu cu o contribuție cât de cât utilă. Acel ceva gândit de tine trebuie să nu strice armonia celor care sunt făcute deja și să aducă un plus benefic pentru toți, dar fără să deranjeze echilibrul general. Cheamă-mă când te vei hotărî și dacă acel lucru chiar merită a fi luat în seamă, îți voi îndeplini dorința!

Ce cinste pe mine! Nu-i puțin lucru ca să fi luat colaborator de către așa persoană importantă, la așa treabă măreață. Chiar simțeam că mi se urcă la cap de atâta încântare, mai ales că totul părea atât de simplu. Chiar prea simplu, nu? Știm cu toții că universul acesta este de tot râsul: nu e lucru care să meargă așa cum trebuie și mă mir că El nu s-a gândit mai de mult ca să îl cârpească. Mai ales că zi și noapte plouă cu rugăciuni de tot felul care îi spun ce să facă sau să nu facă ca să se mai îndrepte lucrurile făcute strâmb - pare-se tot de către El.

Prima oară m-am gândit că cel mai frumos lucru, lipsit de egoism și benefic pentru tot universul ar fi să cer ca toate ființele care au trăit vreodată să învie și să trăiască de acum înainte veșnic, fericite, fără de moarte, boli și fără de griji. Și nu numai noi oamenii, ci tot ce a avut viață de-a lungul timpului, de la furnici la balene. Poate mai puțin căpușele… țânțarii... puricii…

Mă rog, treacă de la mine, să trăiască și de-astea, dar să-și schimbe dieta, să mănânce iarbă! - gândii eu cuprins brusc de generozitate. Chiar mă

simțeam mândru că am putut născoci o asemenea variantă îmbunătățită de univers[473].

Dar mândria mea nu a durat prea mult - poate și pentru că unii o consideră a fi un păcat - mândria mea s-a topit rapid și în locul ei a venit acră dezamăgirea. Pentru că am fost dezamăgit să aflu că minunatul meu proiect nu este cu putință, pentru că cei din fiecare generație (prin generație se pare că Dumnezeu înțelege tot ceea ce există simultan la un moment dat, oameni, animale, plante și toate celea) sunt făcuți din părțile celor de dinaintea lor (particule cum se mai spune acum).

Cică generația care ar reuși să realizeze cumva planul meu (catalogat de către El ca fiind necugetat) - adică să facă cumva încât ea să existe veșnic - ar putea-o face doar cu prețul condamnării la neființă pentru toate generațiile care ar fi trebuit să-i urmeze, viitoarele generații nemaiavând din ce să se mai nască. Și nici măcar generația asta nu ar putea dura pentru că nu ar mai avea din ce să trăiască - viața noastră a tuturor se bazează pe moartea multora dintre noi. Gândește-te numai la puiul la rotisor pe care l-ai înfulecat acum câteva zile asezonat cu salata aia de sfeclă murată.

Universul pare conceput astfel încât fiecare lucru sau ființă să aibă parte de șansa sa la existență și acest lucru nu se poate schimba printr-o acțiune partinică, care oricum ar fi anihilată de către cine știe ce mecanism de refacere a echilibrului de care eu se pare că nu am nici cel mai mic habar.

Atunci m-am gândit ca măcar bolile oamenilor să dispară. Nici acum nu a fost bine. Ceea ce considerăm noi boli sunt de fapt modificări ale unor existențe sub influența altor existențe: dacă am opri aceste interacțiuni am opri însăși viața în ansamblul ei. Pentru noi boala nu pare a fi o relație benefică, dar per total există un echilibru care menține viața - se pare că boala și moartea unor existențe este sursa care dă viață și întreține alte existențe.

Iar dacă numai specia noastră ar beneficia de sănătate veșnică, alte multe specii ar trebui să dispară. Și dacă acestea ar dispărea, am dispărea și noi odată cu ele pentru că toate în acest univers sunt legate între ele într-o mare și fascinantă interdependență. Așa cum dacă ar muri toate albinele am fi cu toții în primejdie de moarte - dacă nu cumva muștele s-ar hotărî

---

[473] Nu, nu mă acuza de infantilismul cosmismului slav. Faptul că dorințele instinctului de supraviețuire sunt în totală contradicție cu natura realității existenței nu trebuie să dea naștere unor noi religii a speranțelor deșarte, ci doar la o sporire a eforturilor noastre de a cunoaște cât mai mult din ceea ce ne poate îmbunătăți existența. Cosmismul, călătoria în timp, teleportarea ș.a. nu sunt altceva decât dovezi ale unei viziuni incorecte asupra realității existenței, cu nimic mai bune decât poveștile cu zei, zâne sau cine știe ce alte ființe atotputernice. Din păcate pentru cunoașterea corectă, nu sunt puțini cei care afirmă că ar „teleporta" particule, vorbesc cu divinități, cu morți sau sunt răpiți de extratereștri. În toate păturile sociale există vânzători de iluzii care fie că sunt conștienți că mint, fie că sunt convinși cine știe cum de „adevărurile" lor neadevărate, fie că au ceva probleme medicale nerezolvate.

să se apuce de polenizare. Oricum, pentru miere de muscă nu cred că s-ar găsi prea mulți amatori.

Rând pe rând, m-am tot gândit la tot soiul de lucruri, până când într-un final mi-am dat în sfârșit seama: pentru puterea mea umană de înțelegere, universul se pare că este perfect. Toate componentele lui au șanse egale. Realizarea unui lucru nu se poate face decât prin modificarea altui lucru. Este adevărat că privind prin perspectiva noastră îngustă, lucrurile nu par întotdeauna așa cum ne-am dori.

Dar universul nu este făcut din perspectiva unei singure manifestări locale a întregului - fie chiar și atunci când este vorba despre specia care l-a inventat pe Dumnezeu. Universul este un tot indivizibil într-o permanentă și magnifică interacțiune cu el însuși. L-am putea asemui cumva cu o gigantică existență care generează mereu existențe noi din existențele vechi. Dar cred că am greși să încercăm să-l cuprindem de pe acum pe de-a-ntregul în cuvinte, cât încă mai avem atât de multe lucruri de aflat despre el, atât de multe cunoștințe de corectat sau de privit dintr-o cu totul altă perspectivă decât o facem astăzi.

În clipa în care am realizat toate aceste lucruri, am simțit că îmi revine durerea de picior. Am întrebat grăbit, parcă bănuind cumva că visez și că urmează să mă trezesc din vis:
— Spune-mi măcar de ce varza și pisica tămăduitoare nu au nici un efect la mine?!
Și în timp ce mă trezeam, mi s-a părut că aud o voce care părea că se îndepărtează ca un tren cu aburi într-un tunel (eu l-am apucat - ce amintire din copilărie minunată!):
— Pentru că trebuie să crezi cu adevărat în ele pentru ca astfel de lucruri să aibă efect. Iar tu nu crezi nici măcar în Mine…

Apoi am simțit ceva ca un soi de bobârnac în nas - să mai spună cineva că divinitatea nu are umor - și... m-am trezit. Aha, placebo... chestia cu crezutul - m-am dumirit eu. Dar eu fiind probabil descendent din Toma Necredinciosul, placebo se pare că nu prea merge la mine. Mare păcat.

De la această întâmplare, nu m-am schimbat prea mult. Tot nu cred în existențe supranaturale. În schimb după ce am cugetat atâta la el, acum cred că universul este perfect - mai ales că datorită legilor determinării nu are cum să fie altfel decât este acum. Și ce să vezi, am căpătat un sentiment de bucurie că am șansa să fiu și eu o părticică din el și că îl pot înțelege chiar și așa, în mod distorsionat și eronat, în limita limitelor mele de umanoid curios.

Iar când apare un eveniment pe care îl percep ca fiind tragic, încerc să mă gândesc că de fapt fiecare sfârșit reprezintă un început pentru altceva și că ceea ce pare tragic pentru mine, mai mult ca sigur că va fi perceput ca fiind benefic de către altcineva… sau poate de către altceva. Nu prea reușesc să mă împac întotdeauna cu acest lucru, dar tot este ceva decât nimic.

Uneori, nu mă pot abține să nu mă gândesc la oferta Lui, și-mi imaginez iarăși felurite lucruri, care mai de care mai năstrușnice, dar de fiecare dată sfârșesc la fel: nu găsesc nimic de adăugat sau de scos din universul ăsta. Nici nu am cum: o parte nu poate înțelege întregul, darămite să-l mai și întregească cu ceea ce nici măcar nu poate concepe: ca să poți gândi ceva nou trebuie să extrapolezi o mai veche experiență de cunoaștere. Și acel nou extrapolat nu este altceva decât o altă ipostază a ceva ce deja există. Și atunci, cum te poți gândi la ceva care nu are echivalent în realitatea existenței tale? Nu poți.

Totuși am rămas cu o mare nedumerire. Dacă universul este atât de perfect, cum se face că universul uman ni se arată a fi atât de imperfect?! Oare pentru că modul nostru de a cunoaște cu adevărat realitatea este atât de limitat încât generează nesincronizări în armonizarea noastră cu restul realității?

Ca parte a universului participăm la ceva ce depășește cu mult capacitatea noastră de înțelegere. De la fiecare picătură de sudoare, la aerul inspirat, sau la acțiunile voluntare ori involuntare ale noastre, tot ceea ce facem are rostul său în economia determinismului general. Din păcate, acest rost depășește cu mult puterea noastră de înțelegere.

Dacă nu am fi prinși în blazarea nejustificată referitoare la noi înșine, am putea să ne simțim mândri că avem șansa să participăm la un asemenea lucru minunat. Fiecare gest al nostru, fiecare lucru care este determinat direct sau indirect de existența noastră reprezintă o contribuție personală și unică la grandioasa existență a universului.

Și noi - ca de altfel tot ceea ce există - suntem o manifestare locală a întregului care ne determină și care la rândul său este determinat de către prezența noastră. Tot ceea ce ține de noi clipă de clipă este unic, ireversibil și marchează definitiv istoria realității existenței cu amprenta noastră personală. Modul în care se desfășoară cursul universului rămâne pentru eternitate modificat de prezența noastră, prezență care doar aparent pare a fi insignifiantă. Această prezență face ca universul să fie altfel decât ar

fi fost dacă noi nu am fi existat. Păcat că nu putem toți cuprinde cu mintea noastră importanța reală pe care o avem și ne amețim unii pe alții cu vorbe goale despre ceea ce credem că suntem și de ce credem că suntem ceea ce suntem.

Chiar dacă aparent suntem mai insignifianți decât o picătură de apă într-un ocean, suntem! Pentru că fiecare om reprezintă o manifestare unică a universului, gândirea sa ar trebui să fie o viziune personală asupra universului. Una proprie, nu copy/paste după cine știe ce aiureală la modă. Și mai că nu-mi mai pare rău că datorită cunoașterii am pierdut falsa titulatură de rege al universului - mai ales acum când am devenit conștient că până și o flatulație de-a noastră (chiar dacă se pare că până la urmă ea nu este decât o modestă manifestare locală a întregului) determină - alături de toate celelalte manifestări - forma viitoare pe care o va lua realitatea!

Și nu mă refer numai la mirosul puturos de varză acrită, ci la faptul că o flatulație umană poate fi o adevărată forță a naturii cu mult mai puternică dacă este să o comparăm cu gingașa bătaie din aripi a unui fluture.

Ups! Am spus flatulație? Ce caută flatulația într-o asemenea expediție complexă de descoperire a sensurilor umane atribuite realității? Zău că uneori îmi vine să dau crezare zvonului că Diavolul a creat lumea dintr-o toană și apoi - dracu știe de ce - a inventat divinitatea ca să dea vina pe ea. Doamne iartă-mă!

ÎN LOC DE CONCLUZII

Euforia unei descoperiri în cunoaștere trece repede când încerci să o privești rațional, cu obiectivitate, când nu o mai simplifici eludând ceea ce nu îți convine ori nu înțelegi și încetezi de a-i mai atribui sensuri umane. Când crezi că în sfârșit ai înțeles-o. Apoi ridici ochii și te trezești cu un nou munte de necunoscut în fața ta iar tu trebuie să o iei de la început. Cunoașterea este o permanentă și sisifică îndeletnicire. Nu este pentru toată lumea.

Te-ai gândit vreodată câte ființe trebuie să moară în fiecare clipă pentru ca tu să trăiești? Câte animale și plante și-au încetat prematur existența pentru ca tu să continui să-ți duci traiul motivat formal de concepte fără relevanță pentru ansamblul general al universului? Sau chiar și al semenilor tăi? Ți-ai imaginat vreodată șirul imens de ființe și resurse care au contribuit și contribuie clipă de clipă la existența ta încheindu-și-o - uneori în mod crâncen - pe a lor?

Ce faci cu fiecare clipă a existenței tale câștigată prin jertfirea atâtor existențe? Te-ai gândit măcar să iei o hotărâre care să echilibreze cumva această vădită risipă de resurse și să încerci să-ți justifici cât de cât existența măcar față de tine însuți? Să dai un sens vieții tale? Chiar și după partinica morală umană - dacă tu crezi că existența ta este mai presus decât a existențelor care au murit pentru ca tu să poți continua să trăiești, atunci moartea lor a fost o risipă pe care tu nu o meriți sub nici o formă.

Moartea lor ți-a dat ție o șansă: ce-ai făcut, ce faci, ce vei face cu această șansă, măcar ca să nu se irosească în zadar atâtea existențe sacrificate doar ca să o mențină pe a ta? Ca tu să faci ce? Să vegetezi fără scop? Să umbli prin viață ca un zombi fără gândire sau voință proprie? Să bâigui fantezii stupide orbecăind pe lângă realitate, încercând să-i amăgești și pe ceilalți cu „*adevărurile*” tale false? Doar pentru că tu - din lene, neștiință, prostie sau oportunism - ți-ai ratat cunoașterea propriei tale realități și încerci să îți camuflezi hăul hâd al necunoașterii tale după mantia palavrelor fără conținut, doar ca să se creadă despre tine că ești în „*rândul lumii*”?

Ne-am obișnuit să nu mai băgăm de seamă că planeta noastră este un loc nesigur, plin de spaime, de durere și orori, începând cu lumea organismelor unicelulare și sfârșind cu cea a oamenilor - aceste jalnice

animale bolnave care seamănă nefirescul în urma lor, dar au pretenția de a reprezenta o culme a existenței, sau - ce tupeu - de a da sens tuturor lucrurilor după măsura necunoașterii lor arogante.

Peste tot este o luptă crâncenă pentru supraviețuire la care specia noastră este și ea părtașă, o luptă pe care preferăm să o ignorăm închizând ochii și adormindu-ne rațiunea cu povești penibile: este suficient să privești puțin mai atent ca să observi drame la fiecare nivel al existenței.

Obosiți de încrâncenarea cu care o viața dă pradă morții o altă viață într-o bătălie fără de sfârșit, doar pentru a supraviețui de dragul supraviețuirii și nu pentru cine știe ce scop mai presus de orice, evităm să luăm aminte la realitatea năucitoare din jur, preferând să ne adăpostim în lumea convenabilă a unei realități imaginare, create de noi înșine pentru noi înșine. În realitatea umană - cumulul părerilor noastre eronate despre realitatea existenței.

Și dacă cineva îndrăznește să ne tulbure somnul rațiunii scotocind cu lanterna îndoielii întunericul în care ne ascundem fața de realitate, tăbărâm pe el cu toată furia. Apoi ne întoarcem iarăși la letargia noastră autoimpusă, întreruptă doar de momentele în care îngurgităm sau defecăm ceea ce am îngurgitat. Să fie fecalele, urina și urdorile adevăratul scop al existenței noastre și nu gândirea de care facem atâta caz? Să fim noi doar calea cea mai simplă prin care universul să-și „*facă rost*” de astfel de substanțe?

Pare că nu mai suntem de mult o biată turmă orbecăind în căutarea adevăratei realități de pe celălalt mal al fluviului cunoașterii, ci mai mult o haită care când nu pradă totul în cale, este preocupată de lupte interne pentru ierarhie, ori să-i sfâșie pe cei care - sătui de o astfel de viață - încearcă să o părăsească. *"Lupus est homo homini, non homo"*...

Realitatea existenței nu este ușor de privit direct în față cu toate că noi suntem parte din ea, copii ei, una dintre fațetele disipării care are loc pretutindeni pe drumul materiei care pare uneori cuprinsă de febra de a reîntoarce mereu și mereu în neființă ceea ce - din întâmplare sau nu - s-a ridicat deasupra neființei.

Nu suntem nici pe departe scopul sau apogeul realității existenței; suntem insignifianți în economia întregului și nimic din ceea ce am făcut, facem și vom face nu va dura decât extrem de puțin în imensitatea copleșitoare a timpului.

Totuși, așa modest alcătuiți ca putere de înțelegere și de acțiune, la un moment dat în istoria noastră ne-am hotărât să fim mai mult decât suntem și ne-am stabilit un ideal utopic către care ne străduim fiecare după puterile noastre: acela de a ajunge la stadiul de om adevărat. Trebuie să mulțumim religiilor pentru conceptele de autodepășire a condiției noastre, de valoare dincolo de animalitate, de trai supus moralei și valorilor spirituale.

Acest ideal al umanității vrem să credem că justifică prezența noastră, dar și efortul nostru de a ne armoniza cu realitatea obiectivă - măcar față de noi înșine. Pentru a face pași pe acest drum trebuie ca mai întâi să învățăm să gândim rațional cu puterile noastre și în limitele putinței noastre, pentru ca știind cine suntem, de unde venim și unde ne ducem, să putem hotărî singuri care trebuie să fie calea noastră către acest ideal.

Din păcate oamenii se apucă de chibzuit serios nu atunci când ar trebui să ia o hotărâre importantă, ci doar atunci când trebuie să suporte consecințele unei hotărâri luate fără prea multă chibzuială. Și iarăși din păcate, mulți cred că pentru a fi om este suficient doar să faci parte din turma, sau mai bine spus din haita animalelor care visează că sunt deja oameni adevărați.

Ce ar trebui să înțelegi tu dragă cititorule din tot ceea ce ai citit până acum? Doar un lucru: dacă cele ce le-ai deslușit aici au reușit să te trezească fie și pentru o clipă din visul edulcorat al șabloanelor amăgitoare care ascund adevărata față a realității existenței, încearcă să rămâi treaz. Chiar dacă este dificilă, plină de necunoscut și de multe ori nesigură, sau neclară pentru mulți dintre noi, realitatea este viața noastră, nu basmele fanteziste sau părerile noastre greșite despre ea.

Trezește-te, deschide-ți ochii și trăiește-ți viața după felul tău de a fi. Ai grijă de semenii tăi pentru că datorită lor exiști și fără ei nu ai putea supraviețui. Încearcă să dai la schimb valoare umană efortului realității de a te crea și a te menține în viață. Fii îngăduitor cu cei care dorm încă pentru că și tu ai fost cândva ca ei. Fii îngăduitor cu cei care gândesc altfel decât tine pentru că ar fi ciudat pentru firea umană să fim toți la fel în același timp. Și nu uita că fără încercarea zilnică de a ne depăși pe noi înșine, existența noastră nu ar avea sens uman.

Nu uita nici o clipă că nimic nu este definitiv, că totul se schimbă mereu. Dacă vrei să te consideri o persoană vie și nu o frunză căzută de pe ramul ei și alergată de vântul întâmplării, trebuie să faci un efort constant de a te

adapta la fiecare schimbare care apare odată cu fiecare dintre noile tale experiențe de cunoaștere.

Străduiește-te zi de zi să încerci să atingi - după puterile tale - acel ideal minunat al speciei noastre: stadiul de om adevărat. Și dacă orgoliul tău nu-ți dă pace și-ți cere ca să te mândrești totuși cu ceva, mândrește-te în sinea ta cu străduințele pe care le depui zilnic pentru a fi un om adevărat: această străduință este singurul lucru care ne deosebește de celelalte animale.

Ignoră-i pe cei care crezându-se superiori celorlalți, spun că nu dau doi bani pe turma, sau haita, care - după părerea lor - în afară de a-și burdusi stomacul, de a transforma sexul în activitate recreațională și de a face orice îi stă în putință ca să-și etaleze cât mai zgomotos lipsa de discernământ și de înțelegere a realității, nu este capabilă decât de a produce neajunsuri atât sieși, cât și celorlalte specii care au ghinionul să intre în contact cu ea.

Ignoră-i și pe cei care preferă să stea inactivi în turnulețele lor din fildeș privind cu dispreț spre semenii lor. Disprețul este măsura propriei lor neînțelegeri a realității, a neputinței lor de a găsi în sine ceea ce se cere de la un individ decis să devină un om adevărat. A neînțelegerii faptului că nimic nu poate face ca animalul care a ajuns doar la stadiul de om să devină om cu adevărat, decât propria sa voință. Iar această voință are nevoie de motivația unei gândiri raționale corecte, bazată pe înțelegerea obiectivă a realității existenței. Dar și de putință.

Eu cred că atunci când dormi și vine cineva și îți spune că dormi, că ceea ce trăiești tu nu este decât un vis, că realitatea este dincolo de ceea ce visezi tu - singura opțiune corectă este să încerci să te trezești. Cum? Asta depinde în totalitate de tine și de experiențele tale de cunoaștere pe care le-ai avut până acum. Iar dacă experiențele tale de până acum nu îți arată calea, abandonează rutina vechilor drumuri și caută noi experiențe de cunoaștere care să te lumineze.

POSTFAȚĂ

Parcă văd că exclami: „*O Doamne, încă nu s-a terminat?!*” Nu-ți ascund că sunt oarecum surprins că ai ajuns până aici înfruntând vitejește toate vicisitudinile limbajului meu, cel mai adesea nepriceput în a traduce subtilul în limbajul de zi cu zi. Doar dacă nu ai sărit direct aici ca să vezi „*cum se termină*” în care caz nu prea cred că această carte este pentru tine.

Stai liniștit dragă cititorule, cartea aceasta s-a terminat. Depinde doar de tine dacă încă mai ești pe malul sterp ori poate că te afli deja în drum spre celălalt mal, sau poate chiar ai ajuns pe malul rodnic al fluviului cunoașterii. Dacă ai reușit să treci fluviul, te poți bucura de bogăția de flori și verdeață a malului la care ai ajuns.

Vei vedea că ceva mai departe, în fața ta, se înalță semeț muntele gândirii, cel care pe măsură ce urci îți oferă perspective din ce în ce mai înalte. Și mai cuprinzătoare. Poți rămâne pe loc, sau poți porni către muntele despre care ți-am mai vorbit înainte. Totul depinde de tine și de ceea ce îți dorești pentru tine.

Fie că ai trecut fluviul, fie că nu, viața ta va curge mai departe îndrumată de făgașurile create de experiențele tale anterioare, la care s-au adăugat acum și cele izvorâte din experiența citirii acestor texte atât de - hai să le spunem împăciuitor - diverse. Sper că s-au adăugat. De ce doar sper și nu sunt prea sigur? Pentru că așa cum spunea Goethe,[474] fiecare aude doar ceea ce înțelege.

Am încercat să-ți arăt cum poate arăta realitatea privită din diverse unghiuri extrem de diferite ca să ieși puțin din rutina gândirii tale obișnuite și să încerci să gândești și „*altfel*” - poate ceva mai nonconformist decât obișnuiești să o faci de obicei.

Am început cartea cu lucruri pentru cei aflați la vârsta senectuții și am sfârșit-o ca în mintea copiilor. Dar și la început și la sfârșit nu sunt decât niște simple păreri despre realitate culese din propriile-mi experiențe de cunoaștere. Nu părerile mele contează, ele pot fi doar subiecte de meditație pentru tine. Asta a fost și intenția mea atunci când le-am scris.

---

[474] *Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) - poet, diplomat, romancier, om de știință și avocat de origine germană.*

De când am început această carte, o parte dintre aceste păreri s-au schimbat. Recitind aceste texte le-am șters pe unele despre care credeam că nu mai sunt de actualitate, pe altele doar le-am cenzurat neîncrezător în discernământul unora sau al altora. Nimic nu este veșnic. Însă nu asta contează, pentru că nu pe mine și părerile mele tributare felului meu de a înțelege lumea trebuie să întrezărești printre rândurile acestea, ci pe tine și părerile tale personale.

Te poți scutura ca un câine abia ieșit din apă de tot ce ai citit aici sau poți ține cont de cele pe care le consideri cumva de vreun folos ca să le aduci în cadrul universului tău personal. Sau îți poți spune că totul nu a fost decât încă o altă imagine fantasmagorică a unei realități ficționale, fără relevanță pentru tine sau pentru adevărurile tale. Că totul a fost creat doar prin înlănțuiri logice de cuvinte care doar dau impresia că ar reflecta o imagine a unui crâmpei nesemnificativ - pentru tine - al realității existenței.

Singura constantă a acestor texte a fost perspectiva lor extrem de diferită asupra părerilor pe care le avem mulți dintre noi asupra existenței. Am explorat pe rând complicatul și subtilul până am ajuns la banal, am scuturat de praf idei învechite, am bătut cap în cap idei contradictorii sau absurde de aproape că uneori nu mai știai ce să crezi despre ceea ce citeai.

Așa este și existența pe care toți ne străduim o viață întreagă să o înțelegem. Și o înțelegem fiecare în felul nostru, după experiențele de cunoaștere de care avem parte și după putința noastră.

De înțeles realitatea cu toții la fel nu o să o înțelegem niciodată. Tot ceea ce vom crede că am înțeles, va fi doar o imagine personală superficială asupra ei. O realitate umană creată de către fiecare dintre noi pentru uzul său personal, după specificul fiecăruia. Adică universul nostru personal.

Totalitatea acestor universuri personale întrepătrunse formează realitatea umană a speciei noastre. Creată de către noi, prin noi, pentru noi. În ea ne ducem viața protejați de realitatea existenței care uneori poate fi foarte neprietenoasă față de cei care nu sunt pregătiți să o privească direct în față.

Sper că scotocind prin talciocul ăsta de păreri - unele năstrușnice ori de-a dreptul ofensatoare, altele perimate, absurde sau contradictorii - ai găsit câteva idei care să te intereseze. Ia-le, șterge-le de praf, dă-le lustru după felul tău de a fi și păstrează-le ca suveniruri într-un colț din universul tău personal.

Important nu este să le iei acasă cu tine decât dacă sărăcia de idei personale te îndeamnă astfel, important este să-ți ascuți gândirea proprie pe ele. Să privești această lectură ca pe o raită prin universurile personale ale altora în căutare de idei provocatoare la meditație. Ca o pregătire pentru ascensiunea ta proprie pe muntele gândirii.

Dacă nu ai reușit să te urmărești pe tine însuți pe de-a lungul acestei aventuri care s-a vrut departe de obișnuințele tale cotidiene, te poți întoarce liniștit la rutina ta anterioară. Dacă ai făcut-o, în lumina a ceea ce ai înțeles de aici despre tine însuți, poți încerca să dai sensuri noi unor componente mai vechi aparținând universului tău. Doar de tine depinde cum vei aborda în continuare realitatea în cadrul relației tale personale cu ea.

Poate crezi că nimic nu are rost, că drumul tău a fost trasat chiar de la început pentru că trăim într-un univers al determinărilor și atunci te lași purtat de întâmplare, fără să-ți mai bați capul. Sau poate că încă nu am înțeles pe deplin legile determinării, ale liberului arbitru și suntem abia la începuturile timide ale cunoașterii - așa că merită ca măcar să încercăm să ne croim o viață după felul nostru de a fi?

Ce naiba, totul pare atât de confuz și de nesigur de parcă acum știi cu mult mai puțin decât credeai că știai atunci când ai început să citești toate astea! Da, acesta este un rezultat absolut normal în acest stadiu de început al cunoașterii în care ne găsim cu toții. Și ca să îmi mai ridic din nou în cap pe toată lumea, cutez a presupune că la fel va fi și atunci când cunoașterea umană va lua sfârșit, odată cu ultimul reprezentant - capabil de o gândire personală asupra realității existenței - al speciei noastre.

Nu te speria, mă refer doar la cunoașterea absolută, totală și fidelă a realității existenței și nu la zgârieturile de suprafață pe care specia umană le-a făcut, le face și le va mai face în căutările sale asupra sensurilor reale ale lumii, formulând noi și noi păreri despre realitate. Păreri care mai de care mai năstrușnice, mereu abandonate după o vreme și mereu înlocuite cu altele care vor fi la rândul lor care mai de care mai năstrușnice. De ce? Pentru că partea - noi - nu poate cuprinde întregul - realitatea existenței.

Dar gata, hai să ne bucurăm amândoi acum că am reușit - în sfârșit - să ajungem cu mare greutate la finalul acestei cărți! Textele (chiar și cele deosebit de plicticoase) fiind parcurse integral așa cum am stabilit încă de la început, hai să vedem acum rezultatele concrete ale acestei lecturi atât de obositoare.

Închide și lasă cartea-oglindă într-un loc la vedere ca să-ți amintești mai târziu să o citești din nou, să o faci cadou unui semen despre care crezi că i-ar putea fi de folos ori - dacă chiar nu ai înțeles mai nimic din ea - pur și simplu să o arunci la gunoi dacă nu cumva ai prin casă vreo mobilă șchioapă la care poți să o folosești drept proptea.

Acum mergi în fața oglinzii, dar de data aceasta în fața unei oglinzi obișnuite. Ține capul drept, privirea înainte. Îndreaptă-ți puțin spatele și stai lejer, nu crispat. Încearcă să faci abstracție de zgomotele din jur: tembelizorul care monologhează uitat deschis într-un colț, râsetele copiilor care se joacă afară ignorând triumfalismul clipei tale de glorie personală izvorât din incredibila bravură de terminare a acestei extrem de complicate lecturi, zgomotul familiar al străzii, cineva care te strigă tocmai din bucătărie ca să te întrebe dacă nu ai uitat cumva să cumperi ceea ce te-a rugat de dimineață. Ai uitat, nu? Dar asta nu contează acum. Ignoră totul.

Respiră corect, așa cum te-am învățat. Nu mai ții minte cum să respiri corect? Poate că ar trebui să recitești pasajul cu pricina cu ceva mai multă atenție. Acum mijește-ți puțin ochii și concentrează-te. Privește dincolo de imaginea ta din oglindă, privește ca și când ai fi chiar tu după un geam de sticlă. Încearcă să pătrunzi în interiorul imaginii tale și imaginează-ți că îi vezi gândurile. Cum arată ele? La fiecare dintre noi arată altfel, dar hai să spunem că la imaginea ta reflectată arată ca niște mici jeturi festive colorate în roșu aprins și în albastru strălucitor.

Niște șerpuiri fluorescente ca un fel de buchete formate din artificii strălucitoare, țâșnind care încotro, dar împletindu-se totuși laolaltă de-a lungul meandrelor rețelelor tale neuronale. Să spunem că cele roșii aparțin de gândirea comună, iar cele albastre ilustrează gândirea cea pe care am convenit să o numim neconvențională.

Nu clipi! Dacă clipești artificiile neuronilor tăi vor dispare și vor lăsa în urmă doar prozaicele urme de degete de pe oglindă, urme găurind stratul de praf pe care nu la-i mai văzut până acum. Și nici nu trebuie să îl vezi. Ignoră tot ceea ce nu ține de tine. Privește doar spre tine, cel de dincolo de luciul oglinzii, adânc către interiorul imaginii tale.

Ce priveliște stranie dar și atât de minunată! Parcă ar fi miliarde de micelii fosforescente împletindu-se într-o țesătură neliniștită, pulsând și răspândind strălucire. Convenționalul și neconvenționalul la un loc, alcătuind o superbă jerbă de lumini. Mai ții minte ghemotocul acela de praf care adunat într-o încurcătură de micelii părea o ilustrare a universului?

Parcă ar fi prins viață și culoare înaintea ochilor tăi. Dar totul nu va dura mult și luminile vor păli făcând loc cenușiului, întorcându-se la praful din care suntem toți născuți.

Dacă ai ajuns cu cititul până aici fără să sari peste ceva, precis vei vedea dansând cam o sută de miliarde de astfel de jeturi. Nu, nu încerca să le numeri, asta fac numai cei care au mai puțin de optzeci de miliarde! Vezi ce bine seamănă cu însăși imaginea universului aceste ilustrări luminescente ale universului tău personal? Par a fi o copie miniaturală a acestuia.

Încearcă doar să vezi care culoare predomină: roșul sau albastrul? Indiferent de răspuns, trebuie să înțelegi că atât gândirea comună cât și cea neconvențională sunt doar instrumente care - dacă le folosești corect - te vor ajuta să te armonizezi cu realitatea în beneficiul tău și al celorlalți. Și că una fără cealaltă nu pot exista. Și că îmbinarea lor mai mult sau mai puțin armonioasă ne fac să fim ceea ce suntem, ne dau personalitate și unicitate.

Probabil că acum te năpădesc o mulțime de întrebări. Dacă citirea acestei cărți te-a ajutat cu ceva, îți vei putea răspunde singur - poate nu chiar imediat în euforia acestui moment de sărbătoare a eliberării tale de sub stresanta și plictisitoarea (pentru mulți) lectură a acestei cărți, ci după ceva vreme, când lucrurile se vor mai așeza și vor deveni ceva mai limpezi pentru tine.

Dacă nu, mai poți citi cartea odată. Sau de mai multe ori. Stai, nu fugi! Să îți explic de ce: pentru că ori de câte ori o vei citi, vei descoperi noi sensuri peste care ai trecut fără ca măcar să le bagi în seamă. Iarăși - de ce? Pentru că așa funcționează cunoașterea umană.

Îți doresc o viață fericită pe care o poți obține doar utilizând cu înțelepciune cel mai minunat dar cu care ești înzestrat: gândirea rațională bazată pe înțelegerea realității, filtrată prin discernământ și sprijinită de morală. Eu unul cred că doar așa poate specia noastră să se apropie cândva - atât cât ne permite biologia noastră - de idealul de om. De om adevărat, nu de animal condus de instincte dar cu mari pretenții și ifose de a se pretinde deja om.

Și acum, când drumurile noastre se despart aici, un ultim sfat: fă-ți singur câte o părere personală despre toate privințele vieții tale. Tu singur, de capul tău. Nu te lua după ale mele sau după ale altora! Încearcă să fi tu însuți într-o lume mult prea plină de cei care aleg mimetismul și

depersonalizarea. Chiar dacă nu ai priceput chestia cu expresia locală a întregului, cu cartea oglindă, sau oricare alte tărășenii ai întâlnit prin această carte - nu-i mare scofală, foarte mulți nu le pricep.

Nu este vina ta, ci doar a unor conexiuni neuronale care nu s-au format încă, asta pentru că nu ai trecut prin anumite experiențe de cunoaștere. Important este că ești pe drumul cel bun, cel care te va duce într-un final către o priveliște cu mult mai largă decât cea pe care o ai acum. Asta dacă nu îl vei abandona pentru cine știe ce scurtătură irațională înșelătoare îndepărtându-te de realitatea existenței.

Nu uita să-ți supui de fiecare dată discernământului părerile, comparându-le cu obiectivitate și cu părerile celorlalți. Nimeni nu are toată dreptatea întotdeauna doar de partea lui. Dreptatea se găsește câte puțin risipită pe la fiecare dintre noi. Așa că tu trebuie să o culegi bucată cu bucată de la fiecare, să alegi bucățile care se potrivesc între ele, până când vei avea propriul tău întreg care să reziste în fața discernământului tău.

În atenția a unu, poate doi, sau - hai să încercăm să fim ceva mai optimiști - chiar mai mulți dintre cititorii acestei cărți: fiți mândri că sunteți una dintre manifestările unice pe care universul a găsit de cuviință să le creeze. Fiți mândri mai ales pentru faptul că ați ales să stați treji și că aveți curajul să încercați să priviți realitatea prin proprii ochi. În ceea ce privește nonconformismul - nu vă bateți capul prea mult cu el - nonconformismul de astăzi va fi cu siguranță conformismul de mâine. Voi doar trebuie să încercați să fiți voi înșivă pentru că a fi nonconformist în ziua de astăzi nu înseamnă altceva decât să fii tu însuți și nu sluga trendului, sau oaia care urmează fără discernământ coada oii din față.

Și acum, după toate peripețiile prin care ați trecut aici, cred că sunteți deja conștienți de ce v-ar putea aștepta dacă vă hotărâți să faceți propria ascensiune pe muntele gândirii. Găsiți doar cea mai potrivită cale pentru voi. Și povestiți-ne și nouă celor de la poalele muntelui, cele pe care le veți întâlni acolo pe unde vă va purta putința voastră.

Pentru ceilalți cititori: dacă nu ați dibuit nici un rost la toate acestea și ați citit doar așa ca să vedeți cam despre ce o fi vorba, probabil că acum considerați că tot ceea ce ați găsit aici nu a fost altceva decât o inutilă și extrem de plictisitoare experiență literară. Dacă experiențele voastre de cunoaștere de până acum vă fac să gândiți astfel, probabil că mai mult ca sigur că nu veți dori să aveți prin preajmă o carte oglindă în care nu reușiți, sau poate doar că nu vă convine să vă vedeți pe voi înșivă, așa cum sunteți în realitate.

Totuși, ce-ar fi să mai încercați încă odată să vă deslușiți sinele în această carte, așa cum a-ți face-o într-o oglindă care ar avea putința de a reflecta acel sine? Recitiți și de această dată luați în seamă la regulile care trebuie urmate la lecturarea acestei cărți. Poate că dacă vă mai străduiți puțin, veți reuși în cele din urmă ceea ce nu ați reușit de prima oară, prea grăbiți fiind să vedeți cât mai repede cam despre ce este vorba. Graba curioasă este un lucru firesc, dar aici nu îi este locul.

Cartea aceasta nu găzduiește nici un mister, tot ceea ce ați găsit aici a fost doar despre voi față în față cu realitatea. Dacă vă veți hotărî să o mai citiți odată, atunci încercați să dați mai multă atenție la ceea ce gândiți voi despre ceea ce citiți, atunci când citiți. Ce impact - pozitiv, neutru sau negativ - are asupra voastră ceea ce citiți. Și - dacă aveți putința aceasta - încercați să vă dați seama ce spune acest lucru despre voi. Cum vă descrie.

Opriți-vă des din citit și încercați să vedeți cum arată crezurile voastre vizavi de cele pe care le întâlniți aici. Întrebați-vă de ce credeți în ceea ce credeți. Întrebați-vă de ce nu credeți în ceea ce nu credeți. Întrebați-vă de ce am scris eu ceea ce am scris și ce ar putea determina diferența între ceea ce pare aici că aș crede eu și ceea ce credeți voi. Deslușiți-vă pe voi înșivă de-a lungul întregii lecturi în fața propriilor ochi.

Iar dacă în cele din urmă vă veți fi convins că nu-i chip să pricepeți cele ce sunt aici - cum vine chestia cu oglinda, cu oile, cu omul invizibil și altele de același fel - ori la ce naiba folosește toată pologhia asta ciudată, încâlcită și (pentru unii) tare greoaie, care pare să aibă, dar și să nu aibă sens în același timp... ei bine, sfatul meu este să vă feriți să puneți cartea la vedere ca să creadă musafirii că vă numărați printre aceia care au preocupări „*înalte*” - cum este trendul acum cu cărțile ceva mai greu de deslușit de către unii.

Este plină lumea de biblioteci particulare care etalează ostentativ sumedenie de cărți. Cele mai multe dintre ele sunt necitite. Și o carte necitită sau aruncată după primele pagini poate să spună multe lucruri despre posesorul ei. Dacă totuși o expuneți, riscați să vă întrebe cineva câte ceva despre această carte. În general este bine să vă abțineți la a vă da cu părerea în orice împrejurare pe care o considerați ceva mai „*complicată*” pentru felul vostru de a fi.

Abțineți-vă și atunci când sunteți tentat să tăceți și să dați din cap zâmbind enigmatic și superior, sperând ca interlocutorul să nu observe că lucrurile

nu se află în zona voastră de control. De-a lungul timpurilor, mulți au primit considerația semenilor lor doar pentru că au dat impresia că ar ști ei ceea ce nu știau. Și atenție la zâmbet: între „*superior enigmatic*” și „*tâmp*” uneori diferența este incredibil de mică. Dar sesizabilă. Nu de către toți, doar de către cei care contează.

Ori mai bine, dacă nu țineți neapărat să păreți ceea ce nu sunteți - ceea ce nu poate fi decât spre lauda voastră - ridicați din umeri și recunoașteți cinstit: „*N-am priceput mai nimic.*” Nu o să râdă nimeni de voi. Mai mult ca sigur că cei din anturajul vostru - cine se aseamănă se adună - vă vor spune la rândul lor ceva de genul „*Nici noi! Cine naiba să priceapă toată aiureala asta plictisitoare?!*”

Chiar așa, cine naiba? Poate cei pe care i-a hărăzit divinitatea ori determinismul materiei cu ceva ce pare că nu a fost de ajuns chiar pentru toată lumea: motivația, voința și putința de a părăsi malul sterp al fluviului cunoașterii.

Din fericire nu suntem toți la fel. Suntem astfel alcătuiți încât să ne completăm între noi: ce nu are unul, are altul. De aceea drumul nostru nu poate fi decât împreună, indiferent cât de mult sau de puțin înțelege cu adevărat realitatea fiecare dintre noi.

Este loc sub soare pentru toată lumea - cu condiția să nu încercăm să ne dăm la o parte unii pe alții în numele „*adevărurilor*” noastre. Obiectivul nostru comun trebuie să fie supraviețuirea tuturor și nu eliminarea celor care nu gândesc ca noi.

Fie că faci parte dintre cei care înțeleg ceva mai mult, fie că faci parte dintre cei care înțeleg ceva mai puțin din realitate, tot ceea ce se așteaptă de la tine este să te încadrezi în regulile moralei. Dacă o vei face, totul va fi bine și pentru tine și pentru ceilalți. Și să-ți spun un mic secret: și eu consider multe dintre preceptele moralei ca fiind anacronice sau chiar anevoios de îndeplinit uneori.

Dar sunt conștient că respectându-le - chiar așa discutabile cum pot părea unele dintre ele la un moment dat - pot spera la mai bine pentru mine, pentru cei care contează pentru mine și pentru toți ceilalți pe care poate că nu îi cunosc și nici ei nu mă cunosc. Dar depindem unii de alții în feluri pe care nici nu ni le putem închipui.

Pentru că nu preceptele sunt importante, ci străduința noastră de a ne conforma lor. Doar datorită acestei străduințe vom putea fi acceptați de

către ceilalți și doar datorită ei vom reuși să mai facem câțiva pași împreună pe drumul care duce către idealul de om adevărat.

Cine crezi că este de vină pentru că unii nu reușesc să ajungă cât mai aproape de vârful muntelui gândirii? Muntele - pentru că este prea dificil și prea înalt sau cei care au pornit să se cațăre pe el fără a respecta regulile muntelui? Despre aceste reguli ai fost avertizat încă de la început.

Fără a le respecta este ca și cum ai încerca să urci încălțat în șlapi pe una dintre culmile din Himalaya. Respectându-le, mulți vor reuși în cele din urmă să ajungă mai sus - după putința și voința fiecăruia. Important este să ai încredere în tine și să încerci. Iar dacă te ajută și circumstanțele nu o să îți pară rău.

În această carte nu am dorit decât să-ți atrag atenția că nu ești singur pe pământ, că lucrurile sunt cu mult mai complicate decât par ele a fi de obicei și că de multe ori cei care nu se dumiresc la timp pe ce lume se află, rătăcesc pe căi străine felului lor de a fi. Dacă te-am speriat cumva sau dacă te-am jignit într-un fel sau altul îmi cer iertare. Nu acestea au fost intențiile mele.

Eu nu am vrut decât să te îndemn să-ți pui mereu întrebări despre toate cele ce se ivesc dinaintea ta, ca să poți să-ți hotărăști singur drumul după felul tău de a fi. Și dacă încă mai ai nedumeriri referitoare la cele întâlnite în aceste pagini, nu te neliniști - timpul ți le va lămuri pe majoritatea dintre ele. Trebuie doar să nu încetezi să-ți pui mereu și mereu întrebări.

Și dacă totuși vor mai rămâne întrebări fără răspuns, fii pe pace: nimeni nu pleacă din această lume având răspuns la toate cele. Așa este cunoașterea umană: un drum fără sfârșit pe care specia noastră îl va fi parcurs doar parțial chiar și atunci când ultimul din specia noastră se va sfârși cândva în viitor.